Textus ethicorū Aristotelis ad Nicomachum iuxta antiquā translationē cum familiarissimo cōmētario in eundem: et cōpendiosis questionibus ac dubiis circa litterā emergētibus ad mentem doctissimorū virorū et magistrorū Martini magistri et Johannis buridani maiorū ꝓ parte decisis. nuper magna cum vigilantia castigatis: et singulis in marginibus diligēter quotatis.

Venales habētur in leone argēteo vici sancti Jacobi

¶ Claudij felicis lingonēsis exhortatiua ad lectores ꝛ operis laudatiua epistola.

¶ Moralis illa (quā ethicen vocant) philosophia languentiū animoꝝ morbis salutifera medela / eo ceteris disciplinis prestat: quo animi corporib⁹ antecellūt. Ideoqꝫ ab antiquis tātopere exquisita / et celebris habita est. Eam enim iamdudū exulē terrisqꝫ fugatā / e celo vocarunt: reuocatā docuerūt: ꝛ edoctā amauerunt / coluerunt / illustrauerūt. Hinc grauibus audētes caput obiectare periclis / nichil arduū periculosum ve arbitrati (modo eā quā expetebāt virtutē reperirē t) nō solū nō hibernos imbres / glaciale frigus fluct⁹ procellosos / vndosa vefreta: sed nec extremos quidē subire labores veriti sunt. Nec mirū ꝓfecto si ei⁹ habende gratia tanto ardore flagrauerint: cū ipsa fortune domitrix scelerūqꝫ flagellū veterno torpētes animos sanet: vicia extirpet: mores ornet ꝛ cōponat: mortalis vite institutiones pandat: demūqꝫ beatum et felicem suū possessorē efficiat. Miserū igiꝉ nec minus dolendū humano generi putauerim: si virtuti (que diis immortalib⁹ fragilē hoīem per similē reddit) prurientē voluptatē pretulerit: tāteqꝫ segetis frugē floccifaciens / popinas / lubricaqꝫ et vana carnis oblectamina sectabitur atqꝫ animū iam macie tabescentem / lasciuientis corporis pedissequā / subditūqꝫ reddiderit. Quocirca timendū ꝛ morbose iuuētutis grauescētem casum miseratus hortulū quem forte habebā: nō magnū quidē spacii quātitate sed pingui arena gratissimis riuis amenisqꝫ floribus refertissimū cōmunicare decreui. Hortulū hunc voco libellū. Mira nanqꝫ vbertate et cōpendioso admodū processu: cūcta pene que ad morū institutionē conducunt amplectitur. et quid sit colenda vite mortalis honestas negligendaqꝫ turpitudo demonstrat. Cum igitur nulla vite pars in publicis aut priuatis ne in forensibus et domesticis quidem rebus morali philosophia deficere possit gremio fouendus / atqꝫ in manibus semper habendus erit hic libellus. Quippe eius auctor (cuius me fugit appellatio) nō modicis lucubrationib⁹ sed maximis vigiliis et solerti cura moralissimi aristotelis ethica interpretatus est et cōmentarios (quos publicā ethicorum lecturam vocant) edidit. In quibus certe plurimum valet claretqꝫ eius industria. quādoquidē / oēs ferme quos habent flores et lucentes margaritas Johānes buridanus ꝛ Martinus magister clarissimi diligentissimiqꝫ moraliū interpretes in hoc pusillo (vt ita dicam) hortulo pulchre / ordinate / cultequ seuit. Preterea tā distincte text⁹ particulas lucide succincteqꝫ explicatas annotauit: ꝛ arduas singularum q̄stionū ambages adeo perite acriterqꝫ dissoluit: vt moralis ea philosophia q̄ quodā solum doctis manifesta cēdebatur / ab his etiā qui vix primis labiis grāmaticen attigerunt facillime cognoscenda relinquatur. Facite igitur o lectores equi sitis et exile munusculū equanimiter suscipite / voluite / perlegite. sed ne verborum incultam structuram rudēqꝫ ornatū quinpoti⁹ grauium sententiarum cumulos aduertite vt inde frugem capiatis opimā. Valebitis interim: queso iubete me in christo valere.

¶ Idem ad lectorem.

Si cupis o lector felicem ducere vitam:
Hoc lege quod tenui codice dogma latet.
Nobilis ambiguos fortune spernere casus /
Compositisqꝫ animis audet vtranqꝫ pati.
Delicias damnat. vicius contraria tendit
Spicula. et ornatam pandit ad astra viam.
Socraticos etenī mores / documenta platonis /
Et stragiritani continet acta viri.
Et quod cecropiis celeberrima stoa reliquit:
Et mordax cynicas: secta pudore carens.
Que lacedemoniis precepta sacrata lycurgus /
Et danais septem scripta dedere sophi.
Que dryide gallis / indisqꝫ taprobana nudis
Pictagorasqꝫ feris gentibus ausoniis.
Ergo age torpentes animos / ꝛ mollia corda
Excute: et oblatum carpe salutis iter.

Questio

Primo arguitur

Irca ethica Aristotelis queritur. Utrum de virtutibus moralibus sit scientia? ¶ Et arguitur primo quod non: quia virtutes morales non sunt necessarie: ergo de ipsis non est scientia. Consequentia tenet: quia omnis scientia est necessariorum. ut dicitur primo posteriorum. Et antecedens probatur: quia virtutes morales dependent ex actibus humanis: in quibus nichil firmum aut stabile reperitur. ¶ Et confirmatur: quia de actibus humanis ex quibus dependent predicte virtutes non potest formari principium vniuersale: igitur de ipsis non est scientia. Antecedens patet. tum primo: quia actus qui respectu vnius est bonus: respectu alterius est malus. Tum secundo: quia

Secundo

vnus et idem actus est successiue bonus et malus. ¶ Secundo arguitur. in omni scientia multum prodest scire. sed in moralibus parum aut nichil prodest scire: igitur. Maior est nota. Et minor probatur: quia secundum aristotelem secundo huius. Non vt sciamus quid est virtus scrutamur: sed vt boni efficiamur

Tertio

¶ Tertio arguitur. in omni scientia procedendum est demonstratiue. sed in moralibus non proceditur demonstratiue: sed grosse et figuraliter. vt dicitur in prohemio huius: igitur ¶ In oppositum sunt omnes morales philosophi. ¶ In ista questione erunt tres articuli. In primo ponentur notabilia. In secundo conclusiones. Et in tertio mouebuntur dubia. Quantum ad primum.

Articulus primus

¶ Sciendum Est primo quod iste liber solet sic intitulari. Incipit ethice nicomachica stagerite aristotelis. Dicitur nicomachica ad differentiam ethices ad eudemium. Aristoteles autem triplicia moralia scripsisse dicitur. quedam ad nichomachum filium vel patrem

Opa moralia aristotelis

et hec traduntur in his decem libris ethicorum. Alia ad eudemium discipulum vel amicum. Et alia que magna moralia dicuntur. non quia scriptura plus contineat: sed quia de pluribus tractat. Dicitur stagerite ad designandum locum

locus in quo ipse natus est

vel oppidum in quo aristoteles natus est: quod stageria vocabatur. Aristoteles autem dicitur ab ares quod est virtus: et olon quod est totum: vel stolon quod est missio: quasi totus virtuosus: vel quasi missio virtuosa. Et sic (vt dicit albertus) primo commendatur a nomine. Secundo a scientia: quia nullus

Expulsus est athenis quia vnicum deum esse asserebat

ita sufficienter sicut ipse scripsit de virtutibus. Tertio commendatur a virtute. nam propter virtutem et bonam doctrinam expulsus est athenis accusatus quod non recte de diis sentiret: quia vnum solum deum ponebat.

¶ Sciendum Est secundo quod duplices sunt virtutes Quedam sunt corporales: vt sani-

Diuisio virtutum

tas robur et consilles. et de talibus non est hic sermo. Alie sunt ipsius anime. et ille sunt triplices. quedam sunt naturales. quedam infuse et quedam acquisite. De naturalibus et infusis non est hic ad propositum. Acquisite autem sunt duplices quedam sunt intellectuales: que sunt in intellectu subiectiue. de quibus videbitur in sexto huius. Alie sunt affectionales siue morales que ex more .i. consuetudine generantur. et de istis est hic sermo.

Acceptiones huius termini morale

¶ Sciendum Tertio quod iste terminus morale aliquando attribuitur actibus: et aliquando habitibus. et vtroque modo accipitur dupliciter. Prout autem attribuitur actibus vno modo accipitur large pro quolibet actu humano qui subiacet voluntati: siue sit conformis dictamini recte rationis siue non. et hoc modo tam boni actus quam mali dicerentur morales. Alio modo accipitur stricte solum pro actu bono et conformi ad dictamen recte rationis quo ad singulas eius circumstantias. et sic soli boni actus dicuntur morales.

Et proportionaliter potest accipi dupliciter prout attribuitur habitibus. ¶ Aduertendum vlterius quod duplex est actus moralis: siue large siue stricte accipiatur. quidam est immediate elicitus a voluntate: vt sunt velle et nolle. et talis est de se et primo bonus vel malus. Alius est actus imperatus: vt sunt actus potentiarum inferiorum imperati a voluntate: et etiam aliqui actus intellectus. et tales non sunt de se boni vel mali: sed solum denominatione extrinseca ab actibus voluntatis imperantis eorum executionem.

Duplex est actus moralis elicitus et imperatus

¶ Sciendum Est quarto quod moralis philosophia prima secundum diuisionem potest diuidi in duas partes: quarum vna vocatur positiua: que leges et precepta continet: que nos obligant ad prosequendum bona: et ad fugiendum mala. et ista traditur in legibus et decretis. Alia est non positiua que siue precepto dirigit actus humanos: quemadmodum principia per se nota vel principia nota per experientiam. Et ista potest diuidi in duas partes: scilicet in partem principalem: et in partem amminiculatiuam: siue minus principalem vel instrumentalem: que vocari solet logica moralis. et hec continet sub se poetriam et rhetoricam. Et pars principalis moralis philosophie diuiditur in monosticam/economicam/et politicam.

Duas partes continet moralis philosophia

Monostica considerat de regimine vnius hominis: in quocunque statu vel gradu existat. et hec appropriato nomine solet vocari ethica. Et dicitur monostica a monos quod est vnum: et icos scientia. non quia de regimine solitario vnius hominis consideret (quia talem modum viuendi non reputasset philosophus humanum) sed quia instruit hominem secundum se quomodo honeste viuere debeat in quocunque statu existat. et hec traditur in libris ethicorum. Economica instruit hominem secundum quod est pars vnius familie siue communitatis domestice. Et dicitur iconomica ab icos quod est ymago: et nomos domus: et icos scientia quasi scientia de ymagine siue de regimine domus vel familie.

Monostica instruit hominem in ordine ad se.

Economica instruit hominem circa negocia domestica

Politica considerat de regimine hominis secundum quod est pars ciuitatis vel policie. Et dicitur politica a polis quod est pluralitas vel ciuitas: et icos scientia: quasi scientia de regimine hominis secundum quod est pars pluralitatis vel ciuitatis. et hec traditur in libris politicorum.

Politica instruit hominem circa regimen ciuitatis vel policie

¶ Sciendum Quinto quod hic supponitur quod iste terminus scientia potest accipi dupliciter. scilicet collectiue et non collectiue. et quando accipitur collectiue (vt ad propositum sufficit) potest accipi tripliciter. Uno modo largissime pro collectione multarum noticiarum aduinuis vel multorum noticiam determinatum ordinem et attributionem habentium: siue ille noticie sint practice siue speculatiue: siue partim practice et partim speculatiue: siue etiam sint necessarie siue contingentes: siue partim necessarie et partim contingentes. et hoc modo scientia continet tam noticiam incomplexam terminorum quam complexam principiorum et conclusionum. continet etiam diffinitiones/diuisiones/reprobationes errorum/et solutiones argumentorum vel eorum noticias. Isto modo accipitur scientia quando dicitur quod in aliqua scientia est triplex modus procedendi: scilicet diuisiuus/diffinitiuus/et exemplorum positiuus. Secundo modo accipitur minus large pro aggregato ex pluribus noticiis plurium conclusionum demonstratarum vel demonstrabilium siue ille noticie sint practice siue speculatiue: siue partim practice et partim speculatiue. Tertio modo accipitur stricte solum pro aggregato ex pluribus noticiis speculatiuis plurium conclusionum demonstratarum vel demonstrabilium: ordinem et attributionem ad aliquid vnum habentium. Similiter iste terminus ethica siue monostica scientia potest accipi collectiue et non collectiue. Et quando accipitur collectiue (vt ad propositum sufficit) potest accipi dupliciter. Uno modo pro aggregato ex omnibus noticiis eorum que ab aristotele et aliis moralibus in libris ethicorum tradita sunt. Secundo potest accipi solum pro

Acceptiones huius termini scientia

Acceptiones huius termini ethica

aggregato ex omnibus noticijs conclusionũ demõstratarum vel demonstrabiliũ ordinẽ ⁊ attributionẽ habentium ad subiectũ attributionis libri ethicoꝝ. Istis notatis quantũ ad secundum articulum sit

Articulus secundus. Prima zclo.

¶ **Conclusio** Prima. De virtutibus moralibus est scientia tanq̃ de scibilibus remotissimis: quocũq; modo accipiat iste terminus scientia. Probatur: q: de ipsis est metaphisica tanq̃ de scibilib⁹ remotissimis sicut ⁊ de oĩbus alijs rebus. similiter etiã de ipsis est ethica: igitur.

Secunda.

¶ **Conclusio** Secũda. De virtutibus moralibus siue de moribus eaꝝ est scientia: que ethica dicitur tanq̃ de scibilibus remotis. capiendo istũ terminũ sciẽtia primo ⁊ secũdo modis: sed nõ accipiendo terminũ tertio modo: nec tanq̃ de scibilibus ꝓpinquis. Prima pars probatur: q: iste terminus virt⁹ habet passiones de eo demõstrabiles. puta q̃ est circa difficile: ⁊ q̃ est moderatiua passionũ. habet etiã diffinitionẽ: igitur. Scda pars probatur: q: scientia moralis nõ est speculatiua: igitur. Tertia pars etiã patet: q: de sola conclusione demõstrationis est scientia tanq̃ de scibili propinquo: igitur.

Tertia.

¶ **Conclusio** Tertia. Monostica siue ethica p̃mo modo accepta est sciẽtia primo modo accepta. sed nõ est sciẽtia secũdo modo vel tertio mõ accepta. licet contineat scientiã secũdo mõ acceptã. Similiter ethica secũdo modo accepta est sciẽtia scdo modo accepta sed nõ est scientia tertio modo accepta. Patet satis cõclusio ex ipis acceptionibus terminoꝝ quo ad singulas eius partes.

Quarta.

¶ **Conclusio** Quarta. Scientia de virtutib⁹ est multis alijs scientijs certior ⁊ nobilior. Prima pars patet: q: ipsa habet p̃cipia per se nota. sicut omne honestũ est faciendũ: omne inhonestũ est fugiendũ. vel principia nota per experientiã sicut sunt minores que sub sumũtur sub illis principijs vniuersalibus. vt parẽtibus obedire est honestũ. fornicari est inhonestũ. sed multe alie scientie non habẽt principia sic nota: igitur. Secũda pars probatur: quia quãto aliqua sciẽtia est de rebus nobilioribus ⁊ difficilioribus: tãto ipsa est nobilior. sed sciẽtia de virtutibus moralibus est de rebus difficiliorib⁹ ⁊ nobilioribus q̃ multe alie sciẽ puta q̃ sciẽtia de p̃lãtis: q̃ sciẽtia libri methauroꝝ: et q̃ mathematica. Nam ista scientia est de hoĩe felicitabili: de ipsa felicitate: de actibus interiorib⁹ ⁊ exterioribus et de cõparatione ipoꝝ. Hec aũt sunt nobiliora ⁊ difficiliora cõsideratis in predictis sciẽtijs: igitur. Quãtum ad tertium articulum.

Articulus tertius. Primũ dubiũ. Opiniones de subiecto.

¶ **Dubitatur** Primo quid sit subiectum attributionis moralis philosophie. ¶ Ad dubiũ dicitur q̃ super hoc sunt diuerse opiniones. Quidã dicunt q̃ operatio humana ordinata in finẽ est subiectum. et hec opinio videtur multis ꝓbabilis. Alij dicunt q̃ bonũ honestũ. Alij q̃ melioratio hoĩs. Alij q̃ bonum hominis inquantũ homo. Alij q̃ virtus. Alij ponunt felicitatem. Alij deũ. Alij dicunt q̃ hõ vt liber: vel homo vt felicitabilis est subiectũ. et hec opinio pro nũc tenetur.

Attributiones moralis phie.

Solutio dubij et opinio que tenetur.

Et probatur sic. Illud ẽ subiectũ moralis phie de quo principales ⁊ prime passiones in ea cõsiderate demonstrantur. sed homo felicitabilis est hmõi. Minor probatur: q: habere propriam operationem ostenditur de hoĩe primo ethicorum. In secundo ostẽditur q̃ hõ est inclinatus ad virtutẽ. Et in tertio ostẽditur q̃ in sua potestate habet q̃ sit prauus vel studiosus. Silr primo politice ostẽditur q̃ hõ est naturaliter aĩal ciuile. ⁊ in economica q̃ sit aĩal cõiugale. Etiam conditiones subiecti attributionis ei cõueniunt in ordine ad moralẽ phiam. verũ est tamẽ q̃ large accipiẽdo subiectũ moralis phie pro oĩ materia circa quã versatur moralis philosophia subiectũ moralis phie potest dici operatio ordinata in finẽ virtus/bonũ honestũ/⁊ hoĩs melioratio. ⁊ sic locuti sunt antiqui morales de subiecto moralis phie. Sed quereret aliquis quid sit propriũ subiectũ ethices ⁊ q̃d politices. Dicitur q̃ subiectũ ethices est hõ quantũ ad ea q̃ ei cõmuniter debẽtur vt est homo ⁊ in ordine ad felicitatẽ. Et subiectũ economices est homo quãtũ ad ea que ei specialiter cõueniunt. vt est pars domestice communitatis in ordine ad felicitatẽ. Et eodẽ modo ꝓportionaliter dicendũ est de subiecto politices.

¶ **Dubitatur** Secũdo vtrũ moralis philosophia sit practica vel speculatiua. ¶ Et arguitur q̃ sit speculatiua. q: scientia maxime architectonica debet esse speculatiua: cum scientia speculatiua sit principalior practica. sed moralis scientia est huiusmodi: vt dicitur in prohemio huius: igitur. ¶ Secũdo sic. si hec scientia esset practica hoc maxime esset q: cõsiderat de actibus nostris. sed hoc non: q: tunc sciẽtia libri de aĩa que de ipsis cõsiderat esset practica. qđ est falsũ: igitur. ¶ Et confirmatur: q: finis huius scientie est scire: cũ finis eius sit cognitio sui subiecti et eoꝝ q̃ traduntur in ea: igitur est speculatiua. Consequentia tenet: q: secundũ aristotelẽ primo metaphisice: finis sciẽtie speculatiue est scire. ¶ Confirmatur secũdo q: subiectum moralis phie nõ est operabile a nobis. ergo ipa non est practica. Consequẽtia tenet. q: scientia practica est de operabilibus a nobis. Añs probatur: q: subiectũ eius est hõ liber qui nõ est operabilis a nobis: igit. ¶ In oppositũ arguit per aristotelẽ scdo hui⁹ dicentẽ. Nõ eñi vt sciamus q̃d est virt⁹ scrutamur: sꝫ vt boni efficiamur ¶ Pro solutione dubij est aduertendũ q̃ hic supponit que sciẽtia dr̃ practica ⁊ que speculatiua: ⁊ quõ differũt scientia practica ⁊ speculatiua. quib⁹ suppositis dr̃ ad dubiũ q̃ moralis philosophia est practica ⁊ nõ speculatiua. Probat: quia ipsa considerat de his q̃ sunt operabilia a nobis: ⁊ de his circa q̃ libere possum⁹ agere: ostendendo quõ libere debeãt fieri a nobis: aut quomõ libere circa ea agere possumus. Etiã finis huius sciẽtie nõ est cognitio: sed actus. vt dicit in hoc prohemio: igitur. ¶ Et ad primã rationẽ dubij dr̃ q̃ moralis phia nõ est simpliciter maxime architectonica: sed ipsa metaphisica. licet inter sciãs practicas humanitus inuẽtas ipsa sit maxime architectonica. ¶ Ad scdaꝫ negat q̃ illa sit precisa causa. sꝫ hoc ideo est: quia cũ hoc hec sciã docet quõ actus nostri p̃nt a nobis libere fieri: quod nõ docet sciã libri de aĩa. ¶ Ad primã ꝯfirmatiõeꝫ negat añs de fine vltimo ⁊ principali qui ex natura sua nõ est ordinabilis in aliud. q: finis principalis moralis sciẽ non est cognitio: sed virtuose operari. ¶ Ad scdam ꝯfirmationẽ concesso añte negatur ꝯñs. Et ad ꝓbationẽ dr̃ q̃ ad hoc q̃ sciã dicat practica nõ requirit q̃ ipa doceat qualiter ei⁹ subiectũ sit opabile a nobis: sed sufficit q̃ ostẽdat quomodo debeat libere fieri a nobis: vel quõ circa ipm libere possumus agere.

Secũm dub[...]

Respõsio [...] dubium.

Ad ration[...]

¶ **Dubitatur** Tertio vtrũ hec sciã sit mechanica et seruilis vel libera. Et arguitur q̃ sit mechanica: q: illa sciã est mechanica in qua illud qđ est artis deseruit operi ꝯstituto. sꝫ in ista sciã ille est optimus q̃ ea q̃ nouit ad opus refert. ergo est mechanica et seruilis. ¶ Scdo. illa sciã est mechanica cuius opus transit in materiã exteriorẽ. sed ista sciã est huiusmodi:

Dubium tertium.

igitur. Minor pbatur: qꝛ (vt dicit quinto huius) iustus indiget ad quos iuste operetur ⁊ cũ quib⁹: igitur. ¶ Et ꝯfirmatur: qꝛ aristoteles in prohemio metaphisice probat metaphisicã esse liberã. qꝛ est suiipsis gratia: igitur ¶ In oppositũ arguitur: qꝛ illa scientia est libera quã vellem⁹ ꝓpter se omni alio secluso nobis inesse. sed hec scĩa est hmõi: igitur. ¶ Pro solutione dubij aduertẽdũ

Artes liberales et mechanice differũt tripliciter. ꝙ artes liberales sũe libere: ⁊ artes mechanice sũe seruiles tripliciter differũt. Primo: qꝛ artes liberales appetuntur propter bonũ honestũ: mechanice vero propter bonũ vtile. Scḋo: qꝛ ex ope artis mechanice nulla perfectio relinquit in ipso operãte. sed bene ex opere artis libere. Tertio differũt: qꝛ artes mechanice sunt ad corporis sustentationẽ liberales aũt ad aĩe decorationem.

Rñsio ad dubiũ ad rões ¶ Isto notato dicit ad dubiũ: ꝙ hec scientia nõ est ars mechanica nec seruilis: sed libera. ¶ Ad primã rõnem dubij negat añs: qꝛ hoc multis sciẽtijs liberis cõuenit. ¶ Ad secundã negat maior: qꝛ tam sciẽtia mechanica ꝙ libera docẽt operari in materiã exteriorẽ. ¶ Ad confirmationẽ dicitur ꝙ hec sciẽtia nõ est libera simpliciter sed metaphisica. ⁊ de tali loquit ibi phũs. sed est libera solũ in genere sciẽtiaꝝ practicaꝝ.

¶ Ad rationes ante oppositũ questiõis. ¶ Ad primã cõcedit añs: ⁊ negat ꝯña. Et ad ꝓbationẽ distinguit assumptũ. aut tanꝙ scibiliũ propinquoꝝ ⁊ accipiẽdo necessariũ scḋe intẽtionaliter: et sic concedit. aut tanꝙ scibiliũ remotoꝝ aut remotissimoꝝ: ⁊ sic negatur. ¶ Ad confirmationẽ negatur añs. Et ad probationẽ dicitur: ꝙ licet vnus ⁊ idem actus numero possit esse successiue bonus et malus: vel simul respectu diuersoꝝ loquẽdo de actib⁹ qui nõ sunt intrĩsece et de se boni vel mali: nõ tamẽ loquẽdo de actibus prĩo et de se bonis vel malis. cuiusmodi sunt aliqui act⁹ voluntatis: qui ad cuiuslibet principaliũ circũstantiaꝝ

Que sunt obiecta act⁹ nõ sunt ꝓpe circũstãtie eius variationẽ variãtur. Nam tales circũstantie nõ sunt (proprie loquẽdo) taliũ actuũ voluntatis circũstantie: sed obiecta partialia. ⁊ de talibus actib⁹ formari põt principiũ vniuersale. ¶ Ad secundã cõcedit maior: ⁊ negat minor. Et ad ꝓbationẽ dr ꝙ phũs ibi loquit ꝯparatiue quasi diceret ꝙ in moralib⁹ nõ tantũ proficit scire sicut operari. ¶ Ad tertiã patet solutio ex cõclusionibus.

Prima ꝯclõ Omnis ars ⁊ oĩs doctrina: similiter autẽ et actus et electio bonũ quoddã appetere videtur. Ideoqꝫ bene enunciauerũt bonũ quod oĩa appetunt.

Scḋa ꝯclusio ¶ Differentia vero quedã videtur esse finiũ. hi quidẽ enĩ sunt operatiões. hi vero propter has opera quedã. Quorũ aũt sunt fines quidã preter operationes: in his meliora existũt operationibus opera. Multis autem operationibus entibus et artibus et doctrinis: multi sunt et fines. Medicinalis quidẽ enim sanitas: nauifactiue vero nauigatio. militaris autẽ victoria: economice vero diuicie.

Tertia ꝯclõ ¶ Quecunqꝫ aũt sunt taliũ sub vna quadaꝫ virtute: quẽadmodũ sub equestri frenefactiua / et quecũqꝫ alie equestriũ instrumentorum sunt. hec autẽ et oĩs bellica operatio sub militari scḋz eũdẽ modũ: alie sub alteris. In oib⁹ itaqꝫ architectonicarũ fines oibus sunt desiderabiliores his q̃ sunt sub ipis. horuꝫ eĩ grã: ⁊ illa ꝓseq̃mur.

Solutio dubij incidentis ¶ Differt aũt nichil operatões ipas esse fines actuũ aut preter has aliud qddã. quẽadmodum in dictis doctrinis.

Quarta ꝯclõ ¶ Si itaqꝫ est aliquis finis operabiliũ quẽ ꝓpter ipm volum⁹: alia vero ꝓpt illuꝫ ⁊ nõ oĩa propter alteꝝ desideram⁹: ꝓcedit eĩ ita in infinitũ: sicqꝫ esset vacuũ ⁊ inane desideriũ. Manifestum vtiqꝫ: qm̃ hic erit bon⁹ ⁊ optim⁹.

Quinta ꝯclõ. ¶ Igitur ⁊ ad vitã cognitio eius magnũ habet incremẽtuꝫ. ⁊ quẽadmodum sagittatores signũ hñtes: magis vtiqꝫ adipiscemur qḋ opꝫ.

Correlarium. ¶ Si autẽ sic: tentãdũ est figuraliter accipere illud qd quidẽ est: et cui⁹ disciplinaꝝ aut vtutũ.

Sexta ꝯclusio. ¶ Videbit autẽ vtiqꝫ principalissime ⁊ maxime architectonice esse talis vtiqꝫ et ciuilis appet. Quas enim esse debitũ est disciplinaꝝ in ciuitatib⁹: et quales vnũquẽqꝫ addiscere ⁊ vsqꝫ quo hec p̃ordinat. Videm⁹ autẽ et p̃ciosissimas virtutum sub hac existentes: vt pu ta militarem / economicã / rhetoricã vtente vero hac reliquis practicis disciplinarum. Ampli⁹ autem legẽ ponentes quid oporteat operari / et a quibus abstinere huius finis cõplectit vtiqꝫ eos qui sunt aliaruꝫ. Quapropter hic vtiqꝫ erit bonum humanũ. Si enim et idem est vni et ciuitati maiusqꝫ ⁊ perfectius videtur quod ciuitatis et suscipere et saluare. amabile quidẽ ⁊ vni soli: melius vero ⁊ diuini⁹ genti ⁊ ciuitatib⁹.

Correlarium. ¶ Methodus quidẽ igitur hoc appetit: ciuilis quedaꝫ existens.

ad nicomachũ scripsit aristoteles hũc librũ Iste est liber ethicoꝝ Aristotelis ad nicomachũ: qui prima sui diuisiõe diuidit in decem libros partiales. In p̃mo determinat aristoteles de felicitate ĩ cõi. In scḋo de vtute morali in cõi. In tertio de principijs virtutis moralis: scilꝫ de volũtario ⁊ ĩuolũtario electiõe ꝯsilio et cõsiliabili: et de fortitudine ⁊ tẽperãtia in speciali. In quarto de liberalitate ⁊ alijs minorib⁹ virtutib⁹. In quĩto de iusticia et iusto ⁊ eoꝝ oppositis. In sexto de virtutib⁹ intellectualibus. In septimo de cõtinẽtia ⁊ incõtinẽtia: ⁊ de delectatiõe ⁊ tristicia. In octauo de amicitia ⁊ specieb⁹ ei⁹. In nono de quibusdã proprietatib⁹ amicitie. In decĩo de delectatiõe ſm ꝙ a quibusdã ponit finis vltimus: et de felicitate ⁊ legispositiõe. Primus liber diuiditur in ꝓhemiũ ⁊ tractatũ. Tractatus incipit ibi. Dicam⁹ aũt resumẽtes. Prohemiũ aũt diuiditur in tria capitula: q̃ patebũt in processu. In primo capitulo ostẽdit phũs ꝙ actuũ et operationũ humanaꝝ est aliqs finis vltimus: cuius ꝯsideratio pertinet ad moralẽ sciãꝫ. Et ponit sex ꝯclusiones.

Prima ꝯclusio elucidata. ¶ Prima est. Oĩs ars ⁊ oĩs doctrina: silr actus et electio appetit quoddã bonũ. Probat phs: qꝛ bonũ est qḋ oĩa appetũt (vt bene dixerũt antiqui) igitur Per artẽ aũt in ꝓposito ĩtelligit phũs habitũ practicũ et per doctrinã habitũ speculatiuũ. ⁊ per actũ intelligit

operationē exteriorē siue actū imperatū. ⁊ p electionē
actū volūtatis elicitū. Et accipit phs large electionē vt
est tam respectu medioꝝ ꝙ respectu finis. Similit̄ hic
nō capitur bonū stricte prout diuidit̄ in bonū vtile/dele
ctabile/⁊ honestū. nec precise pro bono morali. nec solū
pro summo bono: vt videt̄ velle leonardus cū dicit qua
ꝓpter bene ostēderūt summū bonū quod oīa appetūt.
Nā (teste frācisco philelpho) littera greca nō habet hic
summū: veritas tamen littere de summo bono ⁊ appe-
titu naturali saluari potest: vt videbitur in secundo du-
bio. Intelligendo autē textū de quolibet appetitu tam
naturali ꝙ sensitiuo et intellectiuo saltē prosecutiuo ly
bonum debet hic accipi large ꝓ qualibet perfectiōe rei
essentiali vel accidentali intrinseca vel extrinseca: vera
vel apparenti. accipitur etiā pro bono finali. bonū enī
et finis idē sunt secūdo metaphisice: ⁊ hoc satis ostēdit
Secūda cōclu sio elucidata. sequens conclusio continens differentiā finiū. ¶ Diffe
rentia vero. Secunda conclusio. predictorū. s. artiū do-
ctrinarum ⁊c. diuersi sunt fines. Probat philosophus
dupliciter. primo ex parte finiū. nam in actibus et ope-
rationibus humanis quidā fines sunt operatiōes. alij
sunt preter ipsas operationes opera quedā. i. res opate
et in talibus opa operata meliora sunt operationibus:
igitur. Scḋo probat ex parte artiū ⁊ operationū. q2 di-
uersaꝝ operationū humanaꝝ ⁊ diuersaꝝ artiū ⁊ doctri
narū diuersi sunt fines: igitur. Antecedēs probat exem
plariter: q2 medicinalis artis finis est sanitas: naufa-
Tertia ꝯclusio elucidata. ctiue nauigatio: militaris victoria: ⁊ economice. i. dispē
satiue diuitie: igit̄. ¶ Quecūqꝫ aūt. Tertia ꝯclusio. pre
dictoꝝ finiū vnus est melior ⁊ desiderabilior alio. Pro
bat phūs: q2 fines artiū subarchitectonicaꝝ siue min⁹
pricipaliū sunt gr̄a finiū artiū architectonicaꝝ. i. prin
cipaliū: ⁊ propter eos appetūtur ⁊ desiderātur. vt fines
artis frenefactiue est gratia finis artis equestris. ⁊ finis
artis equestris est gratia finis artis militaris qui ē vi-
ctoria. ergo predictoꝝ finiū vnus est melior ⁊ desidera-
Solutio dubij incidentis elucidata. bilior altero. ¶ Differt aūt. Hic remouet phūs vnū du-
bium. nā prius dictū est ꝙ finis q̄ est opus operatū pre
ter ipsum operationē est melior ipa operatione. et iam
etiā dictū est ꝙ finis artis pricipalioris est melior fine
artis min⁹ pricipalis. Ideo posset aliqs dubitare: vtrū
finis artis pricipalioris qui est ipsa operatio sit melior
fine artis minus principalis qui est opus operatū. Re-
spondet phūs ꝙ hoc nichil facit: q2 principalitas finiū
semper attenditur ex subordinatiōe ipaꝝ artium. ¶ Si
Quarta cōclusio elucidata itaqꝫ. Quarta conclusio. inter p̄dictos fines est aliquis
finis optim⁹ ⁊ vltimus. Probat phūs: q2 p̄dictoꝝ finiū
est aliquis quē propter ipm vult volumus ⁊ desideram⁹
et nō ꝓpter aliud. alia vero ꝓpter ipsum volum⁹ ⁊ desi
deramus: igitur. Añs probat̄: q2 nisi sic sequeret̄ ꝙ de-
siderīū hoīs esset vacuū ⁊ inane: qḋ est absurdū dicere:
Quinta cōclusio elucidata. igitur. ¶ Igitur et. Quinta cōclusio. cognitio huiōi vl-
timi finis magnū affert incrementū ad vitā humanam
dirigēdā. Probat phūs per simile: q2 sicut sagittatores
vidētes ⁊ cognoscētes signū in quod debēt sagittare fa
cilius in ipm sagittas dirigunt. sic nos habētes cogni-
tionē vltimi finis: facilius nostras operationes in ipm
Correlarium elucidatum. dirigere possumus: igitur. ¶ Si autem sic. Hic infert
philosoph⁹: ꝙ si ita de vltīo fine ꝙ eius cognitio confe-
rat ad vitā humanā dirigēdam: tentandū est accipere fi
guraliter quid sit iste vltimus finis: et ad quā artē vel
disciplinā pertinet eius consideratio. ¶ Videbitur aūt
Sexta ꝯclusio elucidata. Sexta ꝯclusio. consideratio predicti vltimi finis ptinet
ad ciuilē. i. moralē scientiā. Probat phūs: q2 considera
tio optimi et vltimi finis pertinet ad scientiā pricipalis
simā ⁊ maxime architectonicā. sed moralis scientia est
huiusmodi: igitur. Minorē probat phūs: et primo ꝙ sit
maxime architectonica: per duas cōditiones q̄ videtur
ptinere ad scientiā maxime architectonicā. Prima est.
Conditiōes ptinentes ad scientiā maxime architectonicam. Scientia maxime architectonica precipit sciētie q̄ sub
ipa est. vt militaris precipit frenefactiue: vt faciat talia
vel talia frena. Scḋa est: ꝙ vtitur ea ad finē suum. ⁊ iste
due cōditiones cōueniunt scientie morali in ordine ad
alias sciētias ⁊ artes. Prima enī cōuenit ei tam respe-
ctu scientiaꝝ practicaꝝ ꝙ respectu speculatiuaꝝ lꝫ diffe
renter: quia precipit sciētijs practicis ꝗtum ad vsum ⁊
ꝗtū ad determinationē actus. Speculatiuis vero solū
precipit ꝗtum ad vsum siue exercitiū: ⁊ nō ꝗtum ad de
terminationē actus. Ostēdit enī ciuilis quas artes vel
scientias cōuenit doceri in ciuitatibus ⁊ quas ꝓhiberi
et qui debēt huiusmodi sciētias addiscere ⁊ qui nō. Se
cunda etiā cōditio ei cōuenit respectu scientiaꝝ practi-
carum: q2 ipsa vtitur nobilissimis artibus ad finē suū
puta arte militari: q̄ pacē ciuitati cōseruat. economica
q̄ vite necessaria preparat: ⁊ rhetorica que emergentes
causas diiudicat. Scḋo ꝙ sit principalissima ꝓbat phūs
q2 illa sciētia est principalissima cuius intētio est procu
rare ⁊ conseruare bonū cōe. sed moralis scientia est hu-
iusmodi: igitur. Maiorē ꝓbat phūs: q2 bonū cōe meli⁹
est bono priuato: quia ꝗuis idem sit bonū vni ⁊ ciuita-
ti: maius tamen ⁊ perfectius videtur quod ciuitatis et
suscipere ⁊ saluare. amabile quidē ⁊ vni soli: melius ꝟo
Correlariū elucidatum. et diuinius genti ⁊ ciuitatibus. ¶ Methodus. Hic in-
fert phūs vnū correlariū: ꝙ ad hāc sciam. i. ethicā spe-
ctat de predicto vltimo fine operationū humanaꝝ cōsi
derare. Probat: q2 hec sciētia est ciuilis quedā. i. pars
moralis philosophie tradēs vl'ia pricipia moralis phi-
losophie. ergo ad eā spectat de predicto fine determina-
re q̄ se habet in moralib⁹ vt pricipiū in speculabilib⁹.

Prima cōclu. Dicetur autē vtiqꝫ sufficiēter: si
fm subiectā materiam manife
stetur. Certū eī nō silr in oīb⁹
sermonibus querēdū est: quē-
admodū nec in ꝯditio. Bona
autē ⁊ iusta (de qb⁹ ciuilis intendit) tantam
habent driam ⁊ errorē vt videātur lege so-
la esse. natura vero nō. talē aūt quendā er-
rorē hñt ⁊ bona q2 multis cōtingūt detrimē
ta ex ipsis. Iā enim quidā perierūt propter
diuitias. alij vero ꝓpter fortitudinē. Ama-
bile igitur de talibus ⁊ ex talibus dicentes
grosse et figuraliter veritatem ostendere ⁊
de his q̄ vt frequentius et ex talibus dicen-
Scḋa cōclusio tes talia et cōcludere. ¶ Eodē vtiqꝫ modo
et recipere debitū ē vnūquodqꝫ dictoꝝ. Di
sciplinati enī est intantū certitudinē inqre-
re scḋm vnūquodqꝫ gen⁹ inꝗtum rei natu-
ra recipit. Proximū enim videtur ⁊ mathe
maticū persuadentē acceptare: ⁊ rhetoricū
demonstrationes expetere.

Istud est fm capitulum hui⁹ ꝓhemij: in quo
phūs dat moduꝫ ꝓcedēdi in hac sciā. Et hoc
p̄mo facit ex parte doctoris. scḋo ex parte au
ditoris: ⁊ fm hoc capitulū ꝯtinet duas ꝯclō

Prima conclusio elucidata: nes. Prima est. nõ opz doctorẽ moralis phie oẽs veritates morales demõstrare: sȝ veritas earꝫ sufficit grosse ⁊ figuraliter ⁊ ex his q̄ vt frequenter cõtingũt oñdere. Probat phs. q2 in vnaquaq3 scia sufficit veritatez ostẽdere ſm modũ quẽ requirit subiecta materia. i. res de q̄ in tali scia consideratur. sȝ materia moralis phie nõ exquirit in oĩbus modũ demonstratiuũ: sȝ in multis grossum et figuralem. nec ꝓpões simpl'r necessarias: sed solũ vt in pluribus siue frequenter veras: igitur. Maiorem ꝓbat phs. q2 certitudo nõ est eodẽ modo in oĩb⁹ querẽda: sicut nec in conditis. i. in his q̄ fiũt manualiẽ p artem in quibus ſm diuersitatẽ materie artifex melius vel peius operatur: et alio et alio instrumento vtiẽ igiẽ. Minorẽ ꝓbat: q2 bona et iusta de q̄bus ciuilis cõsiderat tantã hñt diuersitatez ⁊ errorem ſm diuersa hominũ iudicia vt nõ videantur oĩbus ex natura sua talia id est iusta ⁊ bona: sed solum ex lege et volũtate humana: igitur. assumptum probat. nam bona nature et fortune circa q̄ versaẽ moralis scia nõ videnẽ oĩbus bona: sed multis ex ipis accidũt detrimẽta. nã multi perierũt pp diuitias. alij xo ꝓpter fortitudinẽ corporalẽ: igiẽ.

Secũda conclusio elucidata: ¶ Eodem. Scda ꝯclo. auditor moralis phie nõ dȝ i oĩbus certas demõstrationes expetere: sȝ q̄nq3 dȝ grosso ⁊ figurali mõ tradendi: siue ꝑsuasionib⁹ ⁊ rõnib⁹ dyalecticis cõtentus eẽ. Probat phs. q2 disciplinatus auditor nõ dȝ maiorẽ certitudinẽ aut minorẽ in vnoquoq3 genere scibili petere: q̄ ipm ex natura sua natũ est hẽe. sed ea de quibus cõsideratur in morali phia nõ hñt ex natura sua vt in oĩbus demonstrationes exigãt: sȝ q̄nq3 solum grossas et ꝑsuasiuas rationes requirunt: igitur. Maiorem probat: quia auditor mathematice non debet mathematicũ vtentẽ persuasionibus acceptare. i. tali contentus esse: quia ea de quibus considerat mathematica maiorem requirunt certitudinem. nec auditor rhetorice debet in omnibus demonstrationem expetere: quia natura rei non semper hoc patitur: igiẽ. Et debent intelligi iste conclusiones de morali philosophia collectiue et large accepta.

Suppositio: Vnusquisq3 autẽ iudicat bene que cognoscit: ⁊ horꝫ est bon⁹ iudex. Secũdũ ergo vnũquodq3 bene iudicat: in vnoquoq3 eruditus: simpliciter autẽ qui

Prima cõclo: circa oĩa eruditus est. Idcirco politice non est ꝓprius auditor iuuenis. Inexpert⁹ eñ est eorꝫ qui secundum vitam sunt actuũ: ra-

Secunda cõclusio: tiones autem de his ⁊ ex his sunt. ¶ Ampli⁹ autem passionum secutor existens inaniter audiet et inutiliter: q2 finis est non cognitio

Tertia ꝯclo: sed actus. ¶ Differt autem nichil iuuenis secundum etatem aut secundum morem iuuenilis. Non enim a tempore defectio: sed propter scdm passiões viuere ⁊ ꝓsequi singula. talib⁹ eĩ cognitio inutilis fit: quemadmodum

Quarta ꝯclo: in cõtinentib⁹. ¶ Secũdũ rõnem aũt desideria faciẽtibus ⁊ operantib⁹: multũ vtiq3 vtile erit de his scire. Et quidem de auditore: ⁊ qualiter demonstrandum: ⁊ quid proponimus ꝓhemialiter dicta sint tanta.

Istud est tertiũ capitulum hui⁹ ꝓhemij: in q̄ oñdit phs q̄lis dȝ eẽ auditor moralis phie. Et diuidiẽ capitulũ in duas ptes. In prima oñdit q̄ nõ sunt cõuenientes auditores ipi⁹ In scda xo oñdit q̄ sunt cõueniẽtes auditores. Pria pars cõtinet tres ꝯclões. ¶ Prima est. iuuenis nõ ẽ ꝓprius auditor politice. i. moralis phie. Pro cui⁹ probatione ꝓmittit phs talẽ suppõnem. Vnusq̄sq3 bñ iudicat de his q̄ cognoscit: et horꝫ est bonus iudex. ex q̄ põt sumi ista negatiua. Nullus bñ iudicat de his q̄ non cognoscit: nec horꝫ est bonus iudex. Hoc supposito ꝓbat sic ꝯclonẽ. ꝓprius et cõueniẽs auditor alicuius scie dȝ eẽ talis. q̄ possit certitudinaliter et euidenter cognoscere ꝓncipia ⁊ ꝯclones illi⁹ scie: ⁊ de ipis bñ iudicare. Sȝ iuuenis nõ ꝑt certitudinaliter nec euidenter ꝓncipia et ꝯclones moralis phie cognoscere: igiẽ. Minorẽ ꝓbat phs. Et p̄mo quo ad p̄mã partẽ: q2 ꝓncipia et ꝯclones moralis phie sunt de actibus humanis q̄ p solã experientiam euidẽter cognosci possunt. sed talisi actuũ iuuenis est inexpertus: igiẽ. Secundã partẽ ꝓbat phs q2 p ꝓdictam suppositionẽ nullus bene iudicat de his que nõ cognoscit. Et dȝ intelligi ista minor de illis ꝓncipijs q̄ sola experientia cognosci possunt. ¶ Amplius autẽ. Scda ꝯclo. secutor passionũ est inutilis auditor moralis phie. Probatur: quia secutor passionũ non potest assequi finem huius scie: igitur. Añs ꝓbatur. quia finis moralis phie non est cognitio: sed actus siue operatio virtuosa: quã nõ ꝓducit secutor passionũ: igiẽ ⁊c. Secutor aũt passionũ dicitur ille q̄ ex electione et ꝓposito suas passiones insequitur: vt sue concupiscentie satisfaciat. et in hoc differt ab incontinente: q2 incontinens ꝓponit a vicijs abstinere: sed tñ adueniẽte passione viñcitur: ⁊ recedente volet. ¶ Differt autẽ. Tertia cõclo. q̄ est declaratiua prime. Non solum iuuenis ſm etatez est inutilis auditor moralis phie: sȝ etiã iuuenis ſȝ morem. Probat phs: q2 iuuenis ſȝ morem licet possit euidenter cognoscere ea q̄ tradũẽ in morali phia: aut saltẽ nõ sit defect⁹ ex parte tp̄is: talis tñ cognitio erit ei inutilis: cũ p eã nõ ꝑueniat ad finem moralis phie q̄ est virtuose opari: igiẽ. Iuuenis autẽ ſm morem dr̃ ille q̄ per multos habitus est obstinatus in malis: vel q̄ nec per multos hñtus est cõfirmatus in bonis: nec p multos obstinatus in malis: et ꝓponit bene agere: sed adueniente passione vinciẽ. ¶ Scdm rõnem. Hec est scda ps capituli in qua phs ponit talẽ ꝯclonem. Sua desideria ⁊ suas passiones ſm rõnem regulantes sunt vtiles auditores moralis phie. Quã ꝯclonem nõ ꝓbat phs: ei⁹ tñ ꝓbatio ꝑt sciẽri ex dictis. q2 tales possunt hẽre ꝑfectaz cognitionem eorꝫ q̄ in morali phia traduntẽ: et cũ hoc finez ipius attingere possunt. igiẽ sunt vtiles auditores ipius. Finaliter phs epilogat dicens: q̄ in hoc ꝓhemio dictũ est qualis debeat eẽ auditor moralis phie et modus ꝓcedendi in ea: ⁊ de quo hic determinãdũ est.

Prima conclo elucidata (beside "Pria pars cõtinet tres ꝯclões")

Secũda cõclusio elucidata (beside "¶ Amplius autẽ")

Secutor passionũ et incontinẽs differũt (beside "Secutor aũt passionũ")

Tertia conclusio elucidata (beside "Tertia cõclo")

Quis dicaẽ iuuenis secũdum morem. (beside "Iuuenis autẽ ſm morem")

Quarta cõclusio elucidata (beside "¶ Scdm rõnem")

Queriẽ vtrũ oĩa bonũ appetũt? ¶ Et argẽ p̄mo q̄ nõ: q2 ñ oĩa appetũt: g̃ ñ oĩa bonũ appetũt. ꝯña ẽ nota. ⁊ añs ꝓbaẽ: q2 nõ oĩa cognoscũt: g̃ nõ oĩa appetũt. ꝯña tenet. q2 oĩs appetitus sequiẽ cognitionẽ. ¶ Scdo argẽ sic. malũ non appetit bonũ: g̃ nõ oĩa bonũ appetunt. Añs ptȝ: q2 vnũ ꝯtrariũ non appetit reliquũ: cũ tũc appeteret suã corruptionẽ. ¶ Tertio argẽ sic. appetitus est rõne carentie: vt dr̃ p̄mo phisicorꝫ. sȝ q̄dã sunt q̄ nullo bono carent: vt deus ⁊ intelligentie: igiẽ. ¶ Et ꝯfirmatur: q2 q̄dã male agũt ex certa malicia: g̃ tales ñ appetũt bonũ. Cõfirmaẽ scdo: q2 q̄dã appetunt nõ esse ⁊ oĩ bono priuari. vt patet de illis qui

Questio moralis. (beside "Queriẽ vtrũ")

Primo arguiẽ (beside "Et argẽ p̄mo")

Secundo. (beside "Scdo argẽ")

Tertio. (beside "Tertio argẽ")

seipsos occiderunt: igitur. ¶ In oppositum est aristoteles in textu. Pro solutione questionis

Articulus primus.
Differunt omnia bonum appetunt: et omnia appetunt bonum.

¶ **Sciendum** Primo quod (vt patet ex logica) iste tres propositiones multum differunt. omnia bonum appetunt: omnia appetunt bonum. et bonum omnia appetunt. Nam in duabus primis ly bonum supponit confuse tantum. et in tertia supponit determinate. Ideo stat duas primas esse veras: tertia existente falsa. Et due prime inter se differunt. nam in ista. omnia bonum appetunt: ly bonum non appellat precise rationem boni: sicut facit in ista. omnia appetunt bonum. Ideo ad veritatem prime non requiritur quod illud quod appetitur apprehendatur sub ratione boni: sed sufficit quod sit bonum siue appareat bonum siue non. Sed ad veritatem secunde requiritur quod illud quod appetitur apprehendatur sub ratione boni. Et hoc maxime loquendo de appetitu cognitiuo: quia probabiliter dici potest quod ly appeto (vt precise importat actum siue inclinationem appetitus naturalis) non facit terminum sequentem appellare rationem. quia sic non importat actum cognitiuum nec actum appetitiuum sequentem cognitionem in ipso particulariter appetente. Predictam autem differentiam non obseruat hic aristoteles: nec seruabitur in decisione presentis questionis.

Triplex est appetitus.

¶ **Sciendum** Secundo quod triplex est appetitus scilicet naturalis/sensitiuus et intellectiuus siue rationalis. Dupliciter etiam (vt ad propositum sufficit) appetitus potest dici naturalis.

Appetitus naturalis.

Uno modo quia fertur in aliquid quod ex naturalibus attingi potest: siue feratur in ipsum mediante cognitione preuia ipsius particulariter appetentis: siue non. et sic appetitus naturalis non distinguitur contra appetitum sensitiuum et rationalem: sed solum contra appetitum supernaturalem. Alio modo appetitus potest dici naturalis: quia sine cognitione preuia ipsius particulariter appetentis fertur in illud quod appetitur: aut saltem non ea ratione qua est ab eo cognitum. siue illud possit ab eo ex naturalibus attingi: siue non. et sic accipitur in predicta diuisione. Et huiusmodi appetitus naturalis est inclinatio siue tendentia rei in suum bonum: siue in suam perfectionem.

Appetitus sensitiuus

Appetitus sensitiuus est ille qui sequitur cognitionem sensitiuam vel est inclinatio in aliquid sensatum sub quod huiusmodi mediante iudicio sensus de eius bonitate vel malicia. Et iste est duplex. Quidam est irascibilis qui est respectu boni vel mali ardui. Alius est concupiscibilis qui est respectu boni vel mali non ardui. Et vterque istorum est duplex. nam quedam est prosecutiuus. et alius fugitiuus.

Appetitus rationalis.

Appetitus intellectiuus siue rationalis videtur ille qui sequitur cognitionem intellectiuam et appropriato nomine dicitur volitio seu voluntas. Et hunc etiam quidam diuidunt in concupiscibilem et irascibilem. Et

Differunt inter se

differunt appetitus sensitiuus et rationalis a naturali. Primo: quia appetitus sensitiuus et intellectiuus presupponunt in ipso particulari appetente cognitionem illius quod appetitur. non autem appetitus naturalis: licet presupponat cognitionem ipsius vniuersalis appetentis a quo dirigitur in illud in quod fertur. Secundo differunt: quia appetitus naturalis (vt sic) semper fertur in bonum verum: quia dirigitur ab agente infallibili: scilicet a deo. sed alii duo possunt ferri tam in bonum verum quam in bonum apparens tantum: quia sequuntur iudicium infallibilem: puta iudicium sensus vel intellectus. Quomodo autem differunt appetitus sensitiuus et appetitus intellectiuus satis patet ex dictis. Et vterque eorum est duplex

Appetitus ordinatus
Appetitus inordinatus.

Quidam est ordinatus qui fertur in id in quod debet ferri: et eo modo quo debet ferri. Alius est inordinatus quo aliquid appetit quod non est ab eo appetendum: vel modo quo non est ab eo appetendum. Et appetitus prosecutiuus et fugitiuus differunt. quia prosecutiuus est semper respectu boni veri vel apparentis. sed appetitus fugitiuus est respectu mali. Aliter etiam solet diuidi appetitus in appetitum carentie seu desiderii qui est respectu rei habende: et dicitur appetitus imperfectorum. et in appetitum complacentie qui est respectu rei habite et conseruande. et solet vocari appetitus perfectorum: et attribuitur deo. Quomodo autem accipitur hic bonum: visum est in expositione textus.

Appetitus desiderii.
Appetitus complacentie.

Articulus secundus.

¶ **Conclusio** Prima. Omnia bonum appetunt. probatur: quia omne ens aut est perfectum: et sic naturaliter appetit permanere et conseruari in sua perfectione. aut est imperfectum: et sic naturaliter appetit perfici. Item omnia appetunt esse et conseruari in esse: saltem appetitu naturali. sed esse rei est quoddam bonum. nam (vt dicitur primo huius) bonum equaliter dicitur cum ente: igitur.

Omnis appetitus naturalis fertur in bonum verum.

¶ **Conclusio** Secunda. Omne appetens bonum apparens tantum appetit etiam bonum verum. patet: quia omne tale appetit appetitu naturali. sed omnis appetitus naturalis fertur in bonum verum vt supradictum est: igitur.

Articulus tertius.

¶ **Conclusio** Tertia. Una et eadem potentia potest idem appetere appetitu naturali: appetitu sensitiuo: et appetitu intellectiuo. patet de appetitu hominis respectu cibi et potus qui potest esse naturalis: sensitiuus et intellectiuus.

Dubium primum de fine vltimo.

¶ **Dubitatur** Primo vtrum omnium operationum humanarum sit vnus finis vltimus. ¶ Et videtur quod non: quia operatio humana est finis vltimus vt dicitur in prohemio huius. sed finis vltimi non est alius finis: ergo non omnium operationum humanarum est vnus finis vltimus. ¶ Secundo arguitur. alique operationes humane sunt contrarie: sed talium non est idem finis. Consequentia tenet: quia operationes contrarie non tendunt in vnum et eundem finem. ¶ In oppositum videtur esse aristoteles in hoc prohemio. Pro solutione dubii aduertendum est quod non omnis operatio hominis dicitur humana: sed solum illa que est in libera hominis potestate. Et potest accipi

Dupliciter operatio dicitur humana.

dupliciter operatio humana: Uno modo large pro omni operatione existente in libera hominis potestate: siue sit conformis recte rationi siue non. et sic omnis operatio hominis deliberata: siue bona siue mala: diceretur humana. Alio modo potest accipi stricte. scilicet solum pro operatione hominis deliberata conformi dictamini recte rationis: siue pro operatione meliorante et perficiente hominem. et sic accipitur ab aristotele in proposito.

Duplex est humanus finis

¶ Aduertendum vlterius quod duplex est finis hominis siue operationum humanarum. Quidam est naturalis: ad quem homo potest ex suis naturalibus peruenire. Alius est finis supernaturalis: quem homo non potest ex suis naturalibus attingere. dupliciter tamen aliquis finis hominis potest dici naturalis. Uno modo: quia ex suis naturalibus homo potest ipsum consequi. Alio modo: quia in ipsum appetitus naturalis hominis absque preuia eius cognitione tendit siue dirigitur: et hoc modo non distinguitur contra finem supernaturalem. Similiter quidam est finis vltimus. alius est finis subordinatus. Et finis vltimus est duplex. quidam est vltimus simpliciter alius est vltimus inter fines naturales qui ex naturalibus attingi possunt. Preterea quidam est finis gratia cuius siue primaria intentione qui est ipsum operans vniuersale vel particulare. Alius est finis quo siue secundaria intentione sicut est ipsa operatio siue forma per eam producta ab agente. Similiter quidam est finis amatus amore amicitie: sicut est finis vltimus simpliciter. Alius est finis amatus amore concupiscentie: sicut est finis subordinatus.

Finis vltimus
Finis subordinatus.

¶ Istis notatis respondetur ad dubium per aliquas propositiones: et primo quantum ad operationes humanas large captas sit prima propositio. cuiuslibet operationis humane est aliquis finis. patet: quia quelibet talis operatio fit ab agente finem proponente: ergo fit propter finem. ¶ Secunda propositio. non omnium operationum humanarum est idem

Responsio ad dubium.

finis ſm speciem nature: quēadmodū oīa grauia dicuntur hr̄e eūdem finem in ſuis motibus: ſcȝ locū deorſuȝ. ¶ Probat: qꝛ opatio inducēs bonū ꝛ opatio corrūpēs ipſum non hn̄t eūdē finem ſm ſpeciē: ſȝ opatio virtuoſa īducit bonū ꝛ cōſeruat: et opatio vicioſa ipm corrumpit igitur. ¶ Tertia ꝓpō. nec oīm taliū opationū eſt idem finis ſm ꝓportionem nature: quēadmodū grauia ꝛ leuia dicūr hr̄e eundem finem. qꝛ vtraqȝ habēt finem optimū: ſcȝ grauia deorſum et leuia ſurſum. Probat: quia opationes virtuoſe habent optimū finem: vicioſe vō nō ¶ Quarta ꝓpō. nec oīȝ opationū humanarum eſt idē finis ſm ſpeciē opinionis: quēadmodū oēs auari dicūtur hr̄e eūdē finem: puta diuitias. ptȝ: qꝛ non oīȝ hominū eſt eadem ſpecies opinionis de vltimo fine: igitur. ¶ Quīta ꝓpō. omniū opationū humanarū eſt idem finis ſm proportiōem opinionis. ptȝ: qꝛ quilibet in operando habet pro fine vltimo quod ſibi videtur optimū igitur. ¶ Sexta ꝓpō q̄ eſt de opationibus humanis ſecundo modo accipiendo terminū. homo nō tendit ī deū tanq̄ in finem naturalem: primo mō accipiendo finē naturalem: ſed bene ſcdō modo. ptȝ ſatis ex ipſis acceptionibus termini. ¶ Septima ꝓpō. homo tendit in ſeipſum et in bonū ſui tanq̄ in finem naturalem: primo modo accipiendo terminū: pȝ ſilr̄ ex dictis. ¶ Octaua ꝓpoſitio. homo tendit in aliquem finem ſupnaturalē tanq̄ in finem vltimū ſimpliciter ſui appetitus rōnalis ordinati. ptȝ: qꝛ quilȝ dȝ tendere in deū tanq̄ in talē finē. ¶ Nona ꝓpō. homo nō tendit in aliquā opationē humanā tāq̄ in finem vltimū ſimpliciter ſui appetitus naturalis vel rationalis ordinati. ꝓbatur: qꝛ minus bonū non eſt finis vltimus ſimplicit̄ maioris boni. ſed q̄libet talis opatio eſt minus bonum q̄ ſit homo: igitur. ¶ Decima ꝓpō que videtur eſſe de intentione ariſtotelis. Felicitas humana ſiue hm̄o felix eſt finis vltimus inter fines naturales hoīs et omniū operationū humanarū: primo modo accipiendo finem naturalem: ꝛ ſecūdo modo opationem humanam. ꝓbatur: qꝛ cuiuſlibet imꝑfecti finis eſt ipm ꝑfectum. ſed homo in puris naturalibus eſt quid imperfectum. ꝛ felicitas ſiue hō felix eſt illud perfectum ad qd̄ ex naturalibꝰ ꝑuenire poteſt. et hoc loquendo de felicitate humana: quā homo ī hac vita mortali conſequi poteſt. de qua loq̄tur hic philoſophus: igitur. ¶ Ad ꝑmā rationem dubij ptȝ ſolutio ex vltima ꝓpōne. ¶ Ad ſcđaȝ diſtinguitur aīs. aut capiendo opationē humanā primo modo: et ſic conceditur. aut ſecūdo modo: ꝛ ſic negatur.

rōes du...

...bili ſecū...

¶ Dubitatur

Scđo vtrū ſit aliqd̄ vnū bonū numero qd̄ omnia appetant. ¶ Et videtur q̄ non: qꝛ vel hoc eſſet appetitu naturali vel ſenſitiuo / vel rationali. Non ſecundū nec tertiū: quia non oīa habent appetitum ſenſitiuū vel rationalem. Nec poteſt dici primū: quia omne appetens appetitu naturali appetit ſolum id qd̄ ex naturalibus attingi poteſt. ſed nullum eſt bonū qd̄ omnia ex naturalibus attingere poſſint: igitur. Secundo ſic. ſi eſſet aliquod tale: maxime eēt deus. ſed hoc non: igitur. Minor probatur: qꝛ vel hoc eſſet appetitu deſiderij et carentie: aut appetitu complacentie. Non primū: quia tunc multi appetitus naturales eſſent fruſtra: cum multa ſint entia que non ſunt nata maiorem perfectionem a deo recipere q̄ ſit illa quā actu habent. Nec ſecundum. vt patet de homine viatore. ¶ In oppoſitum arguitur. Vnūquodqȝ naturaliter appetit eſſe: et omne illud ſine quo non poteſt eſſe nec conſeruari in eſſe. ſed eſt aliquod vnū bonum per quod omnia alia habent eſſe et conſeruantur in eē: puta glorioſus deus. ergo oīa naturaliter ipſum appetunt. ¶ Pro ſolutione dubij ſupponuntur ea que in precedenti dubio dicta ſunt. Aduertēdum eſt preterea q̄ non omnia eodem modo appetunt primū bonum. ſȝ quedam īmediate ꝛ vt ipm adipiſcantur. quedam vero mediate ſolum ꝛ ſm ſimilitudinem ꝛ participationē.

Non oīa equaliter appetunt primū bonum

¶ Iſto notato reſpondetur ad dubium per duo pūcta. ¶ Primū eſt. non eſt aliquod vnum bonū numero qd̄ omnia primo ꝛ īmediate appetant. Probatur: qꝛ vnūquodqȝ ens primo ꝛ īmediate appetit ſuam ꝑfectionē et in ea conſeruari. ſed non eſt aliquod vnū bonū numero qd̄ ſit perfectio propria et bonū intrinſecū oīm: igit̄. ¶ Secundum punctum. eſt aliquod vnū bonū numero quod omnia entia mediate vel īmediate naturaliter appetunt: licet hoc non ſit nobis euidēs. Prima pars ꝓbatur quia omne ens aut eſt primū: et tale ſeipſuȝ appetit ꝛ amat. aut cauſatū a primo: et omne tale appetit aliquā participationem primi boni. hoc etiam ꝓbat ratio poſt oppoſitum dubij. Secunda pars patet: quia nō eſt nobis euidens q̄ primū bonū dirigat omnem appetitum naturalem in ſeipſum: igitur. Et hoc dictū eſt cōtra Petrū de alliaco qui dicit q̄ creatura naturalis nō tendit in deum neqȝ in eius fruitionem tanq̄ in finem ſui appetitus naturalis. quia tunc ille finis eſſet ab homine naturaliter acquiſibilis. Sed hoc non videt̄ michi verū: nec eius probatio concludit niſi de fine naturali primo modo accepto.

Reſponſio ad dubium

Contra de alliaco.

¶ Ad ratiōes dubij. Ad primam dicitur q̄ appetitu naturali. Et ad improbationē diſtinguitur maior. aut loquendo de appetitu naturali primo modo capto: ꝛ ſic conceditur. aut ſecundo modo capto: et ſic negatur. ¶ Ad ſecundam conceditur maior et negatur minor. Et ad ꝓbationem dicitur q̄ quedam appetunt vno appetitu: et alia alio. et licet multa non poſſint ipſum attingere in ſe et immediate: omnia tamen ipſum attingunt mediate vel immediate et participatiue.

Ad rōes dubij

¶ Dubitatur

Tertio vtruȝ cognitio vltimi finis ſit neceſſaria ad directionē vite humane? ¶ Et arguit̄ pr̄o q̄ non: qꝛ illud non eſt neceſſariū ad directionem vite humane cum quo ſtat vite ꝑuerſitas. ſed cum cognitione vltimi finis ſtat vite peruerſitas. vt ptȝ de incōtinente qui habet cognitionem vltimi finis: et tamen adueniente paſſione vincitur: igitur. ¶ Secūdo arguitur ſic. vita humana regitur per virtutes ꝛ opationes ab eis ꝓcedentes. ſȝ ad virtutes parū prodeſt ſcire. ḡ huiuſmodi cognitio nō eſt neceſſaria ad bene viuendum. ¶ In oppoſitum eſt ariſtoteles in primo capitulo huius prohemij. Pro ſolutione dubij eſt aduertendum q̄ ad aſſecutionem vltimi finis tria ſunt neceſſaria. ſ. recta electio: bona opatio: ꝛ in operante delectatio. ſȝ ad quodlȝ iſtoꝝ requirit̄ cognitio finis. De electiōe ptȝ. nā ad hoc q̄ electio ſit recta opȝ q̄ rō ſit recta. qꝛ ratio recta facit electionē rectā. ſȝ ad hoc q̄ rō ſit recta requirit̄ q̄ iudicet opabile eſſe faciendū ꝓpter debitū finē. ḡ ad electionem requiritur cognitio debiti finis. Ille aūt eſt vltimus finis: igitur. Idem ptȝ de operatione: qꝛ opatio nūq̄ eſt bona niſi ſit ordinata in debitum finem. ſed non poteſt q̄s ſuas operationes in debitum finem ordinare niſi ipm cognoſcat. vt ptȝ p exemplum textus de ſagittatoribꝰ. Hoc etiā pȝ de delectatione: qꝛ ex amore finis precogniti opa q̄cunqȝ grauia redduntur delectabilia: ſicut oſtendit experiētia. Et ſic ptȝ q̄ cognitio vltimi finis eſt neceſſaria ad vitam humanam dirigendam. ¶ Et ad primā rationem dubij negatur maior. ſed bene ſequitur q̄ illud non ſufficit.

Dubiū tertiū.

Ad finem vltimū aſſequēdū tria requirunt̄

Ad rōes dubij

Nam multa ad aliquid requiruntur: quorum nullum seorsum sumptum sufficit: sed quodlibet iuuet. ¶ Ad secundam dr similiter: quod nõ sufficit scire: sed vltra hoc requirit opatio.

Ad rõnes questionis

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primã negatur añs. Et ad pbationẽ pcesso assumpto negat pña. ¶ Et ad pbationẽ distinguit assumptum. aut cognitionẽ particularis vel vlis appetẽtis et sic cõceditur. aut cognitionẽ ipsius particularis appetentis τ sic negat. ¶ Ad secundam distinguit añs: quia malum pt dupliciter cõsiderari. Uno mõ quantum ad substractũ: siue quantum ad id pro quo supponit. τ sic negat añs: nec illo mõ bonũ τ malũ contrariant. Alio mõ põt cõsiderari quantum ad deformitatẽ. τ sic nõ appetit: quia nichil ẽ cũ nõ dicat nisi carentiã rectitudinis debite inesse actui. ¶ Ad tertiã distinguit maior. aut appetitus desiderij et carentie τ sic concedit. aut appetitus cõplacentie: et sic negat. ¶ Ad primã cõfirmationẽ dr quod solum pbat quod non oĩa appetunt bonum verũ appetitu rõnali: sed quoddã bonum apparẽs tantum quod supra cõcessum est. Dicit secũdo quod tales appetunt delectationẽ: quia malicia apparet eis quoddã bonũ. ¶ Ad secundã cõfirmationẽ dr quod tales nõ appetunt non eẽ simpliciter: sed appetunt liberari a miseria quod est quoddam bonum.

Questio moralis

Primo argr.

Secundo quaerit vtrũ cõsideratio vltimi finis operationũ humanarũ ptineat ad politicã? ¶ Et arguit quod nõ: quia de tali fine cõsiderat in ethica ergo eius cõsideratio ptinet ad ethicã et nõ ad politicã. Añs patet: quia in primo et decimo ethicorum determinat de felicitate que est finis vltimus operationũ humanarũ fm aristotelẽ.

Secundo

¶ Secũdo argũt. consideratio huiusmodi finis pertinet ad scientiã maxime architectonicã: vt dicit phs in littera: sed metaphisica est sciẽtia maxime architectonica et nõ politica. igitur consideratio talis finis pertinet ad metaphisicam et non politicã.

Tertio

¶ Tertio arguitur. ad theologiã spectat considerare de felicitate que est vltimus finis: ergo nõ ad politicam. ¶ In oppositum videtur esse Aristoteles in primo capitulo huius prohemij.

Articulus primus

Ad perfecte habendã politicã vel economicã requiritur ethica

¶ Sciendum Primo quod hic supponitur ex prima questione: quod ethica dr illa ps philosophie moralis que instruit hoiem fm se quomõ honeste viuere debeat quẽcũque gradũ vel statum habeat. Et politica dr illa que docet hoiem quomõ honeste viuere debeat fm quod est pars alicuius ciuitatis vel policie. Et iconomica fm quod est pars domus vel familie. Ex quo pz quod ethica tradit pncipia ad honeste viuendũ tã in vita politica quam in economica: sic quod nullus põt pfecte hre politicã vel economicam absque ethica.

¶ Sciendum Secundo quod hic non est sermo de fine vltimo simpliciter qui est ipse deus: sed de fine vltimo inter finea quos ex suis naturalibus quis attingere põt: qui quidem finis fm aristo. est ipsa felicitas siue hõ felix. Ulterius aduertendũ quod cũ dicit phs in textu quod ad ciuilẽ scientiã spectat de huiusmodi fine cõsiderare: nõ accipit ciuilẽ sciam stricte put distinguit cõtra ethicam. sed accipit eã large pro morali phia. Nam id dicit phus vt possit ostendere quod ad scientiã libri ethicorum spectat de ipso vltimo fine cõsiderare τ suã cõsiderationez ab eo exordiri: quod minime ostenderet si hic ciuilẽ scientiam cõtra ethicam distingueret. hoc modo etiam accipit phs ciuilem sciẽtiam siue politicã in diuersis passibus puta in fine eiusdẽ capituli quãdo dicit quod hec methodus est ciuilis quedã. Et in tertio capitulo huius prohemij cum inquit: quod iuuenis nõ est pprius auditor politice. Ciuilis etiã scientia vt distinguit cõtra ethicã nõ est scia pncipalissima τ maxime architectonica: etiam inter scientias practicas humanitus inuentas: cum ethica tradat vlia pncipia huius politices. τ eã sibi quodãmõ subalternet τ scientia principalissima nõ accipiat sua principia ab alia scientia. Ideo dr quod hic atist. accipit partẽ pro toto vel nomẽ ptis pro noĩe totius. verũ est tñ quod alique conditiões sciẽtie architectonice attribuũtur morali phie rõne sue partis: que ciuilis siue politica dr. vt sunt ille quas tangit philosophus in textu.

¶ Conclusio Prima. Cõsideratio vltimi finis opatõnũ humanarum ptinet ad ethicam. nõ solũ quantum ad eius quidditatẽ: sed etiã quãtũ ad eius pcurationẽ τ ipsius pcurati saluationẽ. Prima ps pz: quia ad ethicã ptinet ostẽdere quõ homo honeste viuere debeat in quocũque gradu vel statu existat. vt supra dictũ est. sed ad bene viuendũ τ operandũ requirit cognitio finis in se: maxime quãdo est opabilis a nobis. sicut est finis vltimus opationũ humanarũ fm aristo. Opz enim quod oĩs bona opatio in ipsum dirigat: quia vt dicit cõmentator. ij. methaphisice. nichil est bonũ nisi pp̃ter causas finales: igit. Secũda ps probat: quia iste vltimus finis ĩ virtutis operatione consistit. ideo illa scientia que docet virtuose operari cuiusmodi est ethica pcurat et saluat predictum finem. — Articulus secundus

¶ Conclusio Secũda. Consideratio huiusmodi vltimi finis ptinet ad politicaz et iconomicã nõ solũ quantũ ad ipius pcurationẽ et saluationẽ: sed etiã quantum ad eius quidditatẽ: pncipalius tñ quantum ad eius pcurationẽ et saluationẽ: quam quantũ ad eius quidditatem. Prima pars pbatur: quia politica intendit ciues facere bonos τ studiosos et in virtute eos saluare: et iconomica domesticos: igit. Secũda pars probat: quia vtraque earũ docet studiose operari. sed ad bene operandũ requirit cognitio finis vltimi quantũ ad eius quidditatẽ: igit. Tertia pars pz: quia politica et iconomica habent specialem modũ pcurandi τ saluandi felicitatem ab ipsa ethica: nõ autẽ habent specialẽ modũ notificandi ipsam quantum ad eius quidditatẽ. sed eam ab ethica accipiunt notaz: sicut et multa alia pricipia. quia ei quodãmõ subalternant: igit. Quantũ ad tertiũ articulũ

Articulus tertius: D... bium primum

¶ Dubitatur Primo vtrũ modus pcedendi in scia morali dz eẽ grossus τ figuralis. ¶ Et videt quod nõ: quia in qualibet scia modus procedendi dz eẽ demonstratiuus. cũ oĩs scia sit habitus per demonstrationẽ acquisitus. ergo modus pcedẽdi in morali phia dz eẽ demonstratiuus τ non grossus τ figuralis. ¶ Secundo argũt sic. modus pcedendi grossus τ figuralis non generat scientiam sed opinionem: igit. ¶ In oppositũ est aristo. in secundo capitulo huius phemij. ¶ Pro solutione dubij est aduertendũ quod (vt ad ppositũ sufficit) ly scia moralis collectiue acceptũ sicut accipit ĩ titulo dubij accipit dupliciter. Uno modo large pro aggregato ex oĩbus moralibus noticijs tam principiorũ quam cõclusionũ tam necessariarũ quam cõtingentiũ: et gñaliter pro noticijs oĩm que traduntur in phia morali aristotel' et aliorum moraliũ. Secundo mõ accipit stricte solũ scz pro noticijs pncipiorum τ cõclusionũ demonstratarũ vel demõstrabiliũ per ipsa pncipia.

Quod sit ... cedendum ... grosse et ... guraliter ... morali p... losophia

¶ Ulterius est aduertẽdũ quod ly grosse τ ly figuraliter solẽt dupliciter exponi. Uno mõ fm eustraciũ qui dicit: quod grosse hic accipit vt distinguitur contra subtile τ demonstratiue. τ ly figuraliter vt distinguitur contra puram manifestationem que datur ex pprijs τ intrinsecis. Nam hic (vt dicit cõmentator) pcedendum est ex quibusdã signis τ pprietatibus que rẽ exterius determinãt

Alio mõ fm sanctũ thomã q dicit: q grosse pcedere est applicare pricipia cõia vlia τ simplicia ad singularia τ ɔpo sita. Nã in qlibet scia opatiua dicit ipe pcedẽdũ est mõ cõpositorio resoluẽdo. s. ɔposita in simplicia. Figuraliter aũt fm eũ tũ valet sicut verisilr. Prima istarũ expositionũ videt melior. Ideo fm eã rñdet ad dubiũ p duas ppões.

Solutio ad dubiũ

¶ Pria est. mod⁹ pcedẽdi in scia morali scdo mõ accepta nõ debet esse grossus et figuralis. Patet: qz in scia morali illo mõ accepta pcedit demõstratiue: igit. ¶ Scda propõ. mod⁹ pcedẽdi in scientia morali primo mõ accepta dz esse grossus et figuralis. Patet: qz in scia morali hoc mõ accepta pauce sunt demõstratiões. patet etiã ex expõne textus. Et p hoc patz quid sit dicendũ ad rationes dubij.

Ex dictis solũt rões.

Dubium secundum

¶ **Dubitatur** scdo. Utrũ iuuenes τ passionũ secutores sint pprij auditores moralis phie? ¶ Et videt q sic. qz iuuenes nõ sunt adhuc erroribus seducti. ergo facili⁹ hui⁹ scie effectũ suscipere psũt. ¶ Et ɔfirmat: qz iuuenes pficiũt in speculatiuis. ergo et in practicis et maxie in moralib⁹ cũ sint de maxime sensibilib⁹. ¶ Cõfirmat scdo. qz nõ parũ differt iuuenes sic vel sic ɔfestim assuefieri. vt dr scdo hui⁹: igit. ¶ Secũdo ar q sit vtil passionũ secutorib⁹. qz medicina maxime valet egrotis. sz hec scia est medicina malorũ. igit. ¶ Cõfirmat. hec scia non est vtilis studiosis cũ iã habeãt huius scie effectum. g si nõ est vtilis iuuenib⁹ nec secutoribus passionũ sequitur q nulli erit vtilis. ¶ In oppositũ ẽ arist. i. lij. ca. h⁹ phemij.

Duplices iuuenes

¶ Pro solutiõe dubij est aduertendũ q vt tangit. p. in textu duplices sunt iuuenes. Quidam sunt iuuenes fm etatem. Alij sũt iuuenes fm morẽ q a pho vocant iuueniles fm morem. et isti sunt duplices. quidaz sunt deprauati iudicij τ deprauate volũtatis. alij sunt rectũ iudiciũ hñtes et bonam voluntatem. sz tñ aliqñ a passione vincuntur sicut sunt incõtinẽtes.

Secutor passionũ

¶ Ulterius aduertendum q secutor passionũ dr ille q ab electione τ pposito peccat et i hoc differt ab incõtinente. Ex quo ptz q oĩs secutor passionũ põt dici iuuenis fm morem: sed nõ ecõtra. nam incõtinens est iuuenis fm morem et tñ nõ dr secutor passionũ.

Quis sit pprius auditor moral' phie / et qs vtilis

¶ Aduertẽdũ pterea: q ille dr pprius auditor moralis phie q p eius studiũ põt cõsequi euidentiã earum veritatũ moraliũ q nate sunt fieri euidentes. Et ille dr vtilis auditor q p studiũ huius discipline põt fieri bon⁹ ¶ Istis notatis rñdet ad dubiũ p septẽ ppões.

Responsio ad dubium

¶ Prima est. iuuenes fm etatem ppter defectuz experientie actuũ humanorũ nõ sunt pprij auditores moralis phie ¶ Scda ppõ. iuuenes bñ sunt idonei et vtiles auditores ad hñdum aliquam credulitatem siue opinionem de his q i morali phia tradũt tã ex doctorũ auctoritate q ex audiendi ɔsuetudĩe.

De vtilitate moralis phie.

¶ Tertia ppõ. Iuuenes vt i plurib⁹ nõ sũt pprij auditores hui⁹ scie q̃tũ ad actus virtuosos (q sũt finis hui⁹ scie) exercẽdos: nisi ɔcurrẽte parẽtũ vl' aliorũ ipos regẽtiũ coactione. qz hñt nimios passionũ ipet⁹ τ q̃dãmõ ex assuefactione puerili hñt habitũ oppositũ. ¶ Quarta ppõ. iuuenes exñtes sub debito regimine sũt vtiles auditores moralis phie: vt ad ṽtutes disponant τ a vicijs pseruent. ¶ Quĩta ppõ. Sectatores suarũ passionũ τ iuuenes fm morẽ nõ sũt vtiles auditores moral' phie q̃tũ ad finẽ ei⁹ ɔsequendũ q ẽ ṽtuose opari. τ hoc oñdit sufficiẽter. p. in textu. ¶ Sexta ppõ. iuuenes fm morẽ et secutores passionũ nisi sint oĩno obstinati sunt vtiles auditores huius scie q̃tũ ad vite ipsorũ emẽdationẽ. Prima ps pz. qz p hanc sciaz poterũt cognoscere q vita sua reputat feda τ vilis τ p hoc citius retrahẽt se ab ea. Scda ps pz. qz obstinati delectant in malis suis. g p hanc sciam nõ min⁹ gaudebũt de vita sua mala. ¶ Septia ppõ. ista scia est maxime vtilis pfectis i bonitate firmatis. Ptz: qz tales pp expientiã quã hñt poterũt pncipijs τ ɔclonib⁹ hui⁹ scie firmit assentire τ finẽ ei⁹ (q est ṽtuose opari) attingere. Ex his ptz q hec scia oĩb⁹ aliqlr est vtilis nisi totaliter deprauatis i sua malicia obstinãs.

Ad rationes dubij.

¶ Ad pmã rõne dubij dr q lz iuuenes fm morẽ nõ sint adeo errorib⁹ seducti sicut senes praui: qz tñ in eis ẽ fortis ipet⁹ passionũ τ defect⁹ expientie: iõ nõ psũt finẽ huius scie attigere nec certã τ euidẽtẽ noticiã de in ea traditis hre. ¶ Ad pmã cõfirmationẽ dr q itellectus in iuuenib⁹ nõ habet aliqd ɔriũ speculationi sicut hz aliqd ɔriũ ṽtuti. etiã in speculabilib⁹ nõ requirit experiẽtia sicut in moralib⁹. ¶ Ad scdaz cõfirmationẽ dr q iuuenes cõfestim assuefieri in virtuosis opib⁹ nõ est pncipalit p hãc doctrinaz sz p parẽtũ τ pceptorũ bonã correctionem. ¶ Ad secundã rõnem distinguitur maior. aut medicina q soliũ agit vt cã nãlis: et sic cõcedit. vel medicina q agit vt cã liberarũ sic negat. vel põt dici vt prius: q hec scia valet secutorib⁹ passionũ non obstinatis in malis suis. ¶ Ad tertiam negatur añs. et ad pbationem concesso assumpto negatur ɔña. qz studiosi p hanc sciam dirigunt vlformiter ad rectũ dictamẽ rationis. Etiam licet nõ sit eis medicina curatiua: est tamen bene preseruatiua.

Ad rationes questionis

¶ **Ad rationes** questionis. ¶ Ad pmã pz solutio ex dictis. ¶ Ad scdam dr q consideratio hmõi vltimi finis nõ ptinet ad sciam simplicit maxie architectonicã: sz ad sciam maxie architectonicã inter scias practicas hũanitus inuentas. dr humanit⁹ adiuẽtas pp theologiã practicã q est pncipalior et dignior ista. ¶ Ad tertiã distiguit añs. aut d felicitate supnaturali τ beatifica. et sic cõcedit añs. aut de felicitate hũana q hri põt in hac vita. et sic negat añs.

Premittit intentum

Dicam⁹ aũt resumẽtes: qm oĩs cognitio et electio bonũ aliqd desiderat: qd ẽ hoc qd dicim⁹ ciuilẽ desiderare τ qd est oĩm opatorũ sũmũ bonũ.

Pria cõclo.

¶ Noĩe qdẽ igit fere a plimis ɔfessũ est. felicitatẽ ei multi τ excellẽtes dicũt. bñ viuere aũt τ bene opari idẽ existimãt ei qd ẽ felicẽ eẽ.

Scda cõclo varias opiniones oñdẽs de felicitate.

¶ De felicitate aũt qd ẽ altercãt. τ nõ silr multi i sapiẽtib⁹ tradiderũt. hi quidẽ ei aptorũ quid τ manifestorũ: vtputa voluptatẽ: diuitias: aut honorẽ. alij aũt aliud. Multotiẽs quidẽ τ idem ipe alterũ. egrotãs ei sanitatẽ. mẽdicãs autẽ diuitias. cõsci) aũt sibijpis ignorantie eos q magnũ aliquid et sup ipos dicunt ãmirant. Quidã aũt existimauerũt pter hec multa bona aliud eẽ scdm seipz: qd τ oĩb⁹ ẽ cã eẽndi bonũ.

Tertia ɔclo.

Oẽs qdẽ igit pscrutari opiniões fortassis ianius ẽ. sufficiẽs aũt eas maxie q supsicieten⁹ apparẽt vel estimãt hre aliquã rõnẽ

Hic icipit tractat⁹ hui⁹ pmi libri in q. p. determinat de vltĩo fine. s. de felicitate. Et diuidit in q̃ttuor tractatus ptiales. In pmo determinat de felicitate fm opinionẽ antiqrũ. In scdo d ea fz opinionẽ ppã Ibi. Rursũ redeam⁹. In tertio de origĩe felicitatis ibi. Ubi τ q̃rit. In q̃rto determiat de

quadā ꝓprietate felicitatis et tāgit q̄dā alia hic deter minanda ibi. Determinātis autē. Primꝰ tractatus cō tinet q̄ttuoꝛ capitula q̄ videbūt in ꝓcessu. In pmo ostē dit phs in quo cōueniūt ⁊ in q̄ differūt loquētes de fine vltimo. ⁊ diuidit capl'm in duas partes. In pma ponit intētū suū ostēdēs de q̄ intēdit ī hoc pmo det'miare. In

Declarat ītē ī pmissio

scdaꝯo facit qd iā dictū est. Dicit ergo pmo sic q in hoc primo libro ostendū est qd est illud sūmū bonū qd est oīm humanarū opationū finis vltimus cuius cōsidera tio spectat ad ciuilem. i. moralē sciam ⁊ gr̄a huiꝰ resu mit qd in pncipio dixit scꝫ q oīs cognitio ⁊ oīs electio bonū aliqd desiderat: vbi sub cognitōne cōprehēdit. p. doctrinā et artē ⁊ iudiciū hītū ex ipis: ⁊ sub electiōe cō prehēdit actū iterioꝛē voluntatis ⁊ exterioꝛē siue actū e licitū ⁊ actū ipatū. ¶ Noie q̄dē. Hec est scda ps capl'i ī qua. p. ponit tres ꝯcl'ones. ¶ Pria est. fere oēs opinā tes de hoc sūmo bono ī noie ipiꝰ cōueniūt. Probat. p. dupl'r. pmo qꝛ tā vulgares q sapiētes illd felicitatē ap pellāt igit. Et dicit fere fꝫ eustraciū ꝑꝑ eos q̄ ignorant q̄d noīe felicitatꝭ īportet. Scdo ꝓbat. qꝛ ꝯueniūt in q̄d noīs n̄a p'rīmi e. ꝯstimāt idē eē bn̄ viuere ⁊ bn̄ opari ⁊ fe licē eē. igit. ¶ De felicitate aūt. Scda ꝯcl'o. nō oēs opi nātes de felicitate cōueniūt ī q̄d rei ipiꝰ. Pro ꝓbatiōe huiꝰ ponit. p. q̄druplicē diuisitatē opinantiū de ipa feli citate. Pria ē inter sapiētes ⁊ vulgares. Nā vulgares ponūt felicitatē cōsistere in aliquo bono sensibili: sapiē tes vero ī aliquo īsensibili. Scda dr̄ia ē vulgariū īter se nā q̄dā coꝝ ponūt felicitatē ī diuitijs vt auari: q̄dā ī vo luptatibus vt lutēpati: alij ī honoꝛibꝰ vt ābiciosi: et alij ī aliq̄ alio eis delectabili. Tertia dr̄a est eiusdē ad seipꝫ diuersimode dispositū vt cū q̄s infirmat dicit felicitatē cōsistere ī sanitate/cū paup est ponit eā ī diuitijs: ⁊ cum ignorās ponit eā ī sciam hr̄e. Quarta diuisitas ē ipoꝝ sapiētū īter se. Nā sapiētes sapīa humana dicūt eā ꝯsi stere ī aliq̄ bono hūano. sꝫ sapiētes sapīa dīna ponūt eā eē aliqd bonū fꝫ seipꝫ qd est cā oībꝰ eēndi bonū: p q̄s i telligit Aristo. platonicos ponētes ideas separatas et bonū sepatū. ¶ Oēs igit. Tertia ꝯcl'o. Nō est vtile oēs antiquoꝝ opiniōes de felicitate pscrutari sꝫ solū appa rētiores ⁊ q̄ videt aliquā rōnē hr̄e. ꝓbat qꝛ oēs antiq̄ꝝ opiniones de felicitate pscrutari eēt supfluū ⁊ inane cū multe eaꝝ sint irrationabiles (vt dicit eustraciꝰ) igit.

Prima pclo elucidata

Scda cōcl'o elucidata.

Opiniōes d felicitate

Tertia ꝯcl'o elucidata

Non lateat aūt nos: q̄m differt q̄ a pricipijs rōnes ⁊ q̄ ad prici pia bn̄ cī ⁊ plato dubitauit hoc ⁊ q̄siuit vtrū a principijs vl' ad principia sit via: queādmodū ī stadijs ab athlotetis ad termi nū vl' ecōuerso. ¶ Incipiēdū q̄dē igit a co gnitis. ¶ hec aūt dupl'r. hec q̄dē nobis: hec aūt simpl'r. ¶ Forte igit nobis īcipiēdū ē a nobis cognitis. ¶ Propt' qd opꝫ ꝯsuetudi bꝰ duci bn̄ de bōis ⁊ iustis ⁊ totalit' ciuilibꝰ auditurū sufficiēter. pricipiū eīm ī hoc qꝛ ⁊ si hoc appareat sufficiēter nihil opꝰ erit eo qd ꝓpt' q̄d talis aūt hꝫ vl' suscipit pricipia faci liter. cui aūt existit neutrū hoꝝ: audiat q̄ he siodi. Iste q̄dē optimꝰ q̄ oīa ītelliget ex se bonꝰ aūt rursus ⁊ ille q̄ bene dicēti obedit. Qui aūt ipsemet intelligit neq̄ aliū audiēs in aīo ponet: hic rursus inutilis vir.

Prima ꝯcl'o

Scda cōcl'o

Tertia

Quarta

Corelariū

Pulcra auctoritas hesiodi

Istud est scdꝫ ca. huiꝰ pmi tractatꝰ in quo. p. ostdit q̄ ordine ī morali phīa ꝓcedēdū est. et ꝯtinet duas partes. In pma facit qd dictū ē sub q̄ttuoꝛ ꝯcl'onibꝰ siue documētꝭ. In scda infert vnū correlariū. ¶ Prima ꝯcl'o ē. rōnes q̄ sunt a pncipijs siue a causis: et rōnes q̄ sūt ad pricipia siue ad cās sunt dūsites. ꝓbat. p. qꝛ plato cōueniēter dubitauit ⁊ q̄siuit vtrū ī disciplinis sit ꝓcedēdū a pricipijs siue ad pncipia: queādmodū dubitaret an ī stadijs sit currēdū ab athlotetꝭ ad terīm stadij vl' eꝯ. igr̄. Athloteta fm eu straciū dr̄ ille q̄ tribuebat brauiū: puta vͣgā palme vl' ali q̄d hm̄oi victori in signū victorie: ⁊ tal' fm albe. tū sede bat in pricipio stadij ondēs brauiū currētibꝰ ¶ Incipi endū q̄dē. Scda ꝯcl'o. ī hac scīa īcipiēdū ē a cognitis qꝛ ex ignotis nichil noti ficat. ¶ hec aūt. Tertia ꝯcl'o. dn pl'r aliq̄ dr̄ cognita. s. nobis sicut ꝯposita ⁊ sensibilia ⁊ cognita simpl'r. i. fm nāꝫ sic̄ pricipia ⁊ cāe. ¶ Forte igr̄ Quarta ꝯcl'o. ī hac scīa īcipiēdū est a nob cognitꝭ. q̄nq̄ eī eadē sunt nob nota ⁊ nature sic̄ in mathematicꝭ. q̄nq̄ ꝯo ea q̄ sūt nob magis nota nō sūt magꝭ nota nature sic ut in nālibꝰ ⁊ moralibꝰ. Ubi aduite: q dupl'r pt ītelligi q a nob notis īcipiēdū sit vno mō tāq̄ ab his p q̄ demō stramꝰ. ⁊ sic nō ītelligit: lꝫ hoc sit veꝝ. Alioꝰ tāq̄ ab his q̄ dmōstramꝰ. ⁊ sic ītelligit. p. ¶ Propt' qd. hec ē scda ps capl'i ī q̄. p. īfert vnū correlariū: q opꝫ sufficiētē audi torē moral' phīe esse ꝯueniēter īstitutū ī bonis moribꝰ ⁊ ꝯsuetudinibꝰ ⁊ vl'r in ciuilibꝰ. Probat dupl'r. pmo qꝛ cognitio pncipioꝝ moral' phīe hētur p bonā assuefacti onē ⁊ experiētiā. sed si cognoscat sufficiēter qꝛ est ipoꝝ pricipioꝝ nō erit opꝰ ipo ꝓpter q̄d: igr̄. Scdo ꝓbat. qꝛ sufficiēter instructꝰ bonis moribꝰ facile pōt vel a seipo vel ab alio docēte ītelligere pricipia moralis phīe. sed q̄ nec a se nec ab alio est dispositꝰ nō pōt sufficiēter co gnoscere pricipia moral' phīe. igit. Minoꝛē ꝓbat auctē Hesiodi dicētꝭ. ille q̄dē optimꝰ q̄ oīa ītelligit ex se. bonꝰ aūt rursus ⁊ ille q̄ bn̄ dicēti obedit. q̄ aūt nec ipsemet in telligit nec aliū audiēs in aīo ponit hic inutilis est vir.

Pria ꝯcl'o elucidata

Quis dicat athloteta

Scda ꝯcl'o

Tertia

Quarta

Corelariū elucidatū

Nos autē dicamꝰ vn̄ discessimꝰ bonū eni ⁊ felicitatē nō irrōna biliter vidētur ex his q̄ huiꝰ vi te sunt existimare. ¶ Multi q̄ dē ⁊ grauissimi voluptatē. iō ⁊ vitam diligunt voluptuosam. Tres eni sunt maxie excellētes: ⁊ q̄ nūc dicta: ⁊ q̄ ciuilis: ⁊ tertia q̄ cōtēplatiua est. ¶ Multi q̄dē igitur oīno bestiales vidētur esse: vitā pecudū eli gētes. Adipiscūtur aūt rōnem: qꝛ multi eoꝝ q̄ in ptāte sunt silīa patiuntur sardanapalo. ¶ Qui aūt excellētes ⁊ opatiui hōrēꝫ. ciui lis eī vite hic finis. ¶ Videt' aūt magis sup ficientꝰ esse eo qd q̄rit'. vl' eī in honorātibꝰ magis esse q̄ꝫ in honorato. bonū autē ꝓpriū quidē et quod difficile aufertur diuinamus ¶ Ampliꝰ aūt vidētur honorē q̄rere vt cre dāt seipos bonos esse. q̄rūt igit' a prudētibꝰ honorari ⁊ apud eos a q̄bꝰ cognoscūtur ⁊ in ꝟtute. manifestū est igit' q̄m scdꝫ hosꝟtꝰ est melioꝛ. ¶ Forsitā aūt ⁊ magis vtiq̄ finē ciui lis vite hāc existiet. Uī' aūt īpfectioꝛ et hec

Ponūt ali qui felicita tē ī volupta te.

reprobatio

Alij in ho nore

reprobatio

alij ī ꝟtute

reprobatio

videtur enim cõtingere ⁊ dormire hñtẽ vir
tutẽ et nõ operari per vitã: ⁊ cũ his mala pa
ti et infortunatũ esse plurimũ. Ita aũt viuẽ-
tem nullus vtiq̧ felicitabit nisi positionẽ cu
stodiat. Et de his q̃dẽ igitur satis sufficiẽter
enim in encydijs dictũ est de ipis. Tertia au
tem est cõtẽplatiua: de qua perscrutationẽ
Aliqua diuitijs. in sequẽtibus faciemus. ¶ Pecuniosus aũt
violentus q̃s. ¶ Et diuitie nõ sunt qđ queri
tur bonũ vtiles eniz sunt: ⁊ alterius gratia.
Reprobatio. ¶ Id coq̧ magis que priora dicta sunt fines
aliquis vtiq̧ existi abit: ꝓpter se eniz diligũ
tur. videtur aũt neq̧ illa q̃uis multi sermo-
nes ad hoc cõpositi sint hec aũt relinquant.

Istud est tertiũ capl'm hui⁹ p̃mi tractat⁹: in q̃
reprobat. p. opiones ãtiq̃r ponẽtiũ felicitatẽ
ꝯsistere in aliq̃ bono manifesto ⁊ sensibili. Et
diuidit in q̃ttuor ptes fm q̃ttuor opiniones
q̃s reprobat. ⁊ adhuc p̃mo ꝓpost dicẽs q̧ redeũdũ ẽ ad
materiã a q̃ discessim⁹. s. ad materiã p̃mi capl'i. hoc ẽ ad
opiones ponẽtiũ felicitatẽ in aliq̃ bono ptinẽte ad vitã
Opinio eluci data de felici tate humanã: q̄ nõ sunt oĩno irrõabiles. ¶ Multi q̃dẽ. Hic
narrat. p. opionẽ ponẽtiũ felicitatẽ in voluptate: q̃ q̃dẽ
opio vt dicit. p. cõis ẽ vulgarib⁹ ⁊ q̃busdã viris grauissi
mis. Q̄d ꝓbat a signo: q̄ cũ sint tres vite excellẽtes. s.
voluptuosa / ciuilis / ⁊ cõtẽplatiua: multi ppl'ares / ⁊ q̃dã
viri grauissimi: vitã eligũt voluptuosaz. Per viros aũt
grauissimos itelligit h̃ aristoteles p̃ncipes vl' epicureos:
q̃ estiabãt voluptatez esse summũ bonũ. ¶ Multi q̃dẽ.
Hic reprobat. p. p̃dictã opionẽ. q̄ i illo nõ cõsistit felici
Reprobatio: q̧ cõsistat in voluptate tas: quo q̃s fruẽdo videt' bestialis ⁊ vitã pecudũ eligẽs
Sz m'lti in fruẽdo voluptatib⁹ apparẽt bestiales / ⁊ vitã
pecudũ eligẽtes: igit'. Et subdit. p. q̧ isti vulgares moti
nũ sue opionis accipiũt: q̄ vidẽt potẽtes q̃s felices re-
putãt ãplecti voluptates ⁊ sil'ia pati sardanapalo. Iste
sardanapal⁹ (vt dicit eustraci⁹) fuit rex assirioꝝ: mulierꝝ
Vita sardanapali. insan⁹ amator. luxuriosus ⁊ ĩpudic⁹ / ac crapule ⁊ ebrie
tatib⁹ dedit⁹: in palacio sp residẽs / nũq̃ ad arma exibat
nec de negocijs regni curabat: faciẽ suã more muliebri
vngebat / certãs aduers⁹ suas ꝯcubinas: q̃s eoꝝ eẽt pul-
chrior. Et vt refert iustin⁹ arbaces ei⁹ p̃fect⁹ medis cũ
ad ipz vidẽdũ introijsset / ⁊ vidẽs eũ int' scortoꝝ greges
purpurã colo nentẽ sub muliebri habitu ĩdignat⁹ ad so
cios ꝓgredit': narratq̧ q̃d viderit: ac cõiuratiõẽ in eũ
excitauit. pugnaq̧ cõmissa: rex vincit'. q̃ domũ regiã in
gressus: pirã incẽdit: ⁊ se ⁊ diuitias in incẽdium mittit.
Iussitq̧ (vt narrat tulli⁹ in tusculanis q̃stiõib⁹) hec v̓ba
suo busto ĩscribi. Hec habui q̃ edi q̃q̧ exaturata libido
Alia opinio elucidata de felicitate. hausit. ¶ Qui aũt. Hec ẽ scd̃a ps capl'i in q̃ narrat ari-
sto. opinionẽ illoꝝ q̃ ponebãt felicitatẽ in hõrib⁹ dicẽs
q̧ q̃dã viri excellẽtes ⁊ ad negocia publica apti: ponũt
felicitatẽ in honorib⁹. ⁊ eoꝝ motiuũ subdit: q̄ honor v̓e
re est finis ciuilis vite. Dicit fere: q̄ tales aliq̃n ꝓpter
diuitias ⁊ ptãtẽ agũt. ¶ Videt' aũt. Hic reprobat ph̃s
Resolutio q̧ cõsistat in honore. predictã opinionẽ duab⁹ rõib⁹. Prima est: q̄ felicitas
est bonũ ꝓpriũ ipi⁹ felicis: ⁊ difficul' ab eo auferibile.
sed honor nõ est hm̃õi: igit' in honore nõ ꝯsistit felicitas
Minorẽ ꝓbat: q̄ honor magis est in hõrãte q̧ in hono
rato. hoc est: magis ẽ in ptãte honorãtis q̧ honorati: q̄
depẽdet a volũtate honorantis. ¶ Amplius. Scd̃a rõ.
Appetẽtes honorẽ appetũt ipm ꝓpt' v̓tutẽ: scz vt credã
tur v̓tuosi ⁊ boni: ⁊ maxĩe querũt a sapiẽtib⁹ honorari

tanq̃ ad his q̃ meli⁹ cog̃scũt q̃ honore digni sunt. g̃ fm
eos v̓tus ẽ melior honore: ⁊ p ꝯñs in hõre nõ cõsistit fe
licitas. ¶ Forsitan autẽ. Hec est tertia ps in qua ponit Alia opio elucidata de felicitate
ph̃s opionẽ dicẽtiũ felicitatẽ cõsistere in v̓tute: ex eo q̧
virtus videt' finis ciuilis vite. ¶ Videt' aũt. Hic repro-
bat. p. p̃dictã opionẽ duab⁹ rõib⁹. ¶ Prĩa rõ est q̄ vir Reprobatio q̧ cõsistat in virtute.
tus videt' esse ĩperfectior hõre: cũ honor sit p̃miũ v̓tutis
et tñ in hõre nõ cõsistit felicitas vt iã ostẽsũ est: g̃ nec in
virtute. ¶ Videt' eñ. Scd̃a rõ. Cõtingit hñtẽ v̓tutẽ dor
mire ⁊ nõ opari p totã vitã fm illã v̓tutẽ: ⁊ m'ta mala ⁊
infortunia pati. Sz sic viuẽtẽ null⁹ (nisi ptinax) felicem
reputabit: igr̃. Et subdit. p. q̧ de hac opione satis dictũ
est ĩ encydijs. id ẽ in illis v̓sib⁹ circularib⁹ ab aristotele
ꝯpositis: q̃ encydia id est corone dr̃. q̄ finis v̓sus p̃ce
dẽtis coincidit cũ p̃ncipio sequẽtis. In q̃b⁹ (vt dicit eu-
stracius) ośdit' q̧ in hñtibus nõ cõsistit felicitas. Et sub
dit q̧ de tertia vita scz de ꝯtẽplatiua videbit' ĩ seq̃ntib⁹
scz in decio libro. ¶ Pecuniosus. Hec est q̃rta ps capi
tuli: in qua reprobat. p. trib⁹ rõib⁹ opionẽ illoꝝ q̃ pone Alia opinio q̧ consistat in diuitijs
bãt felicitatẽ in diuitijs. ¶ Prĩa rõ ẽ: q̄ pecunia p vio
lentiã acq̃rit' ⁊ deperdit': nõ aũt felicitas: g̃ felicitas nõ
cõsistit in diuitijs. ¶ Et diuitie. Scd̃a rõ. Diuitie querũ
tur alteri⁹ grã: sz felicitas nõ q̃rit' alteri⁹ grã / sz ꝓpter
se igit'. ¶ Ideoq̧. Tertia rõ. Felicitas magis videt' cõ
sistere in supradictis bonis q̧ in diuitijs: cũ illa magis
videant' habere rõem finis q̧ diuitie: q̄ ꝓpter se diligũ
tur. et tamen in ipsis nõ consistit felicitas (vt visum est)
q̃uis multe rões ad id probandũ adducãtur / q̃ nunc
omittuntur: ergo nec in diuitijs.

Quod aũt vniuersale meli⁹ est Prima ꝯclusio
forte ꝑscrutari ⁊ querere: qua-
liter dicitur ⁊ si obuia tali que-
stiõe facta ꝓpter amicos viros
introducere ideas. videbit' ãt
vtiq̧ melius esse forsitã ⁊ oportere: ⁊ p salu
te v̓itatis ⁊ familiaria destruere. ¶ Specia
liter q̧ ph̃os existẽteo. Ambobus eñ existẽ
tibus amicis: sanctũ est p̃honorare v̓itatem
¶ Ferẽtes ãt opionẽ hãc nõ faciebãt ideas Scd̃a cõclusio
in q̃b⁹ pri⁹ ⁊ posteri⁹ dicebãt. ꝓpter qđ neq̧
numeroꝝ ideã cõstituebãt. Bonũ aũt dr̃ ⁊ in
eo qđ quid est ⁊ ĩ quali ⁊ in ad aliquid. quod
aũt est scd̃m seipz ⁊ substãtia: pri⁹ natura eo
est qđ ad aliq̃d. ꝓpagini eñ hec assimilant' ⁊
accidẽti ẽtis. quare neq̧ vtiq̧ erit cõis q̃dã
in his idea. ¶ Ampli⁹ aũt q̄ bonũ equaliter
dr̃ enti. eteñ in eo qđ q̃d est dr̃: vtputa de⁹ ⁊
intellect⁹. ⁊ in quali virtutes. ⁊ in q̃ato mẽ
suratũ. ⁊ ĩ ad aliq̃d vtile. ⁊ in tp̃e tp̃s: ⁊ ĩ loco
dieta et altera talia. manifestuz vtiq̧ q̧ non
erit cõe bonũ q̃d vl'iter et vnũ: nõ enim vtiq̧
diceret' in oĩb⁹ p̃dicamẽtis: sed in vno solo.
¶ Amplius aũt quia eoꝝ q̃ secũdũ vnã ideã
vna ẽ ⁊ scia. ⁊ bonoꝝ oĩm eẽt vtiq̧ vna q̃dã
scia. nũc aũt sũt multe. ⁊ eoꝝ q̃ sub vno sunt
p̃dicamẽto. vtputa tp̃is: in bello q̃dẽ ei milli
taris. In egritudĩe aũt medicinalis. In labo
ribus v̓o exercitatiua. ¶ Queret ãt ⁊ vtiq̧ Tertia ꝯclusio

aliquis qd et volūt dicere ꝑ se vnūquodq;.
si ꝛ ī ꝑ se hoīe ꝛ ī hoīe vna ꝛ eadē est ratio: q̄
hoīs scdm eī ꝙ hō nihil differēt. si āt sic neq;
secūdū qꝺ bonū. sꝫ neq; q̄dē ꝑpetuū eē ma-
gis erit bonū sicut neq; albū: magis qꝺ diu
Correlarium. turniꝰ ē: eo qꝺ vniꝰ diei. ¶ Probabiliꝰ āt vi
dent pythagorici dicere de ipo: ponētes in
bonoꝝ coordīatōe vnū quos vtiq; ꝛ ꝑseusip
pus seq̄ videt. Sꝫ de his q̄dē aliꝰ sit sermo.
Euasio plato- ¶ His āt q̄ dicta sunt dubitatio q̄dā sub ap
nicorum. ꝑet ꝓpt nō de oī bono sermōes dici ꝛ fieri
Dici āt ꝭm vnā speciē q̄ scdm seipa ꝓsecuta
sūt/ꝛ dilecta. Factiua āt hoꝝ vl̄ ꝯseruatiua
aliqualit vl̄ ꝯtrarioꝝ ꝓhibitiua/ ꝓpt h dici
et scdꝫ modū aliū: maīfestū igr qm dupl̄r di
cet vtiq; bonū. ꝛ hec q̄dē scdm seipa. vtraq;
Quarta cōclu- aūt ꝑ hec. ¶ Diuidētes igr ab vtilibꝰ q̄ se
sio excludens cūdū seipa: ītueamur si dr̄ scdm vnā ideā.
euasionem. Secūdū seipa aūt qualia ponet q̄s vtiq; vl̄
q̄cūq; ꝛ solitaria ꝓseq̄ūt. vtputa scire ꝛ vi
dere, ꝛ voluptates q̄dā ꝛ honores. hec eī est
si propter aliud q̄dē ꝓseq̄mur. tn̄ scdꝫ se bo
norū ponet vtiq; aliq̄s vel neq; aliq̄d aliud
ꝑter ideā, Quare inanis erit idea. Si aūt et
hec sūt eoꝝ q̄ secūdū seipa bōa boni ipiꝰ rō-
nē in oībꝰ ipis eādē appere oportebit: quē-
admodū in niue: ꝛ cerusa: eā q̄ albedīs. bo-
noris autē prudētie/ꝛ voluptatis: alie ꝛ dif
ferētes sunt rōes secūdū qꝺ bōa. nō igit est
Dubitatio. bonū cōe quid secūdū vnā ideā. ¶ Sꝫ quali
Responsio. ter vtiq; dr̄ Nō eī assimilātur a casu equi
uocis. sed certe ei quod ē ab vno esse/ vl̄ ad
vnū oīa ꝯtēdere/ vel magis secundū analo
giā: sicut enī in corꝑe visus: in aīa intellectꝰ
et aliud vtiq; in alio. Sed forte hoc quidē re
linquēdū est nūc. certificare eī de ipso alte
rius phie erit magis propriū. silit aūt et de
Quinta cōclo. idea. ¶ Si eī ꝛ est vnū q̄d cōiter ꝑdicatū bo
nū vl̄ seꝑabile q̄d secūdū seipꝫ: maīfestū ꝙ
nō vtiq; erit opatū neq; possessuꝫ hoī. nunc
Euasio. aūt tale aliq̄d q̄rit. ¶ Forte āt alicui videbi
tur vtiq; meliꝰ eē cognoscere ipꝫ ad possessa
et opata bonoꝝ. velut eī exēpluꝫ hoc hūtes
magis sciemꝰ ꝛ q̄ nobis sūt bōa. et si sciamꝰ:
adipiscemur ipa ꝓbabilitatē q̄dē quādā ha
Sexta ꝯclusio. bet sermo. ¶ Videt āt scientijs dissonare.
¶ Oēs eī bonū qꝺdā appetētes ꝛ quo idi-
gēt inq̄rētes dereliquūt cognitionē ipiꝰ q̄ꝫ-
uis auxiliū tale oēs artifices igr̄are et neq;
inq̄rere nō ē bn̄ rōabile. ¶ Inutile aūt ꝛ q̄d
iuuabit textor vl̄ faber ad suā artē sciēs ipm
bonū vel qualit magis medicꝰ vl̄ magis mi
les erit qui ideā ipam ꝯtēplatus est. Videt

quidē enī neq; sanitatē ita intēdere medicꝰ
sed eā que hominis. magis aūt forte eā que
huius hominis. secūdū vnūquēq; enī medi
cat. Et de his quidē igit in tantū dictū sit.

Istud est q̄rtū capꝫ huiꝰ ꝑmi tractatꝰ: ī quo
phs reprobat opīonē platonicoꝝ ponētiū fe
licitatē in aliq̄ vl̄i bono seꝑato ꝯsistere: ꝛ cōti
net sex ꝯclōnes. ¶ Pria est. opīo ponētiū fe- Prima cōclu
licitatē in aliq̄ bono vl̄i seꝑato ꝯsistere lꝫ sit opinio ami sio elucidata
coꝝ: forte ē hic ꝑscrutāda ꝛ reprobāda. Dicit forte: qr ī-
q̄sitō hmōi idearū nō moral̄ sꝫ metaphisical̄ ē. ꝓbat. p.
ꝯclōnē tribꝰ rōibꝰ. ¶ Pria est qr ꝓ defensiōe ꝟitatis
necesse ē q̄nq; ꝓprias opīones relinq̄re: g̃ a fortiori debe
mus opīones amicoꝝ ꝯrias ꝟitati reprobare. ¶ Spe-
cialiter q;. Scda rō. si ꝑferre ꝟitatē ꝓprijs opīonibꝰ et
opīonibꝰ amicoꝝ ad oēs ꝑtineat: hoc maxīe ad phos ꝑti
net: cū sint doctores ꝟitatꝭ. g̃ opīo ponēs felicitatē ī bo-
no seꝑato ꝯsistere: cū sit ꝯria ꝟitati lꝫ sit opīo platonis
magrī aristo. ē ab eo reprobāda. ¶ Ambobꝰ eī. Tertia
rō. Ambobꝰ exn̄tibꝰ amicis sctm̄ est ꝑhonorare ꝟitatē.
Hec etiā fuit sniā platonis reprobātis opīonē socratis
magrī sui. dicebat āt plato. amicꝰ q̄dē socrates: magis
amica ꝟitas: igit. ¶ Ferētes āt. Scda cōclusio. Nō est Secūda cōclu
ponēda aliq̄ cōis idea oīm bonoꝝ. Probat. p. tribꝰ rōi- sio elucidata
bus. ¶ Pria ē: eoꝝ q̄ se hn̄t ꝭm ꝑus ꝛ posteriꝰ nō est po
nēda vna cōis idea. Sꝫ bōa sūt hmōi: igr. Maiorē ꝓbat
phs: qr ꝓpt illā cām plato nō ponebat aliquā ideā oīꝫ
nūeroꝝ. Et minorē ꝓbat: qr bonuꝫ dr̄ de bono qꝺ est in
sūba ꝛ de bono qꝺ est in ad aliq̄d ꝛ in q̄li: ꝛ sic de alijs. sꝫ
bonū ꝭm seipꝫ qꝺ est sūba est ꝑus alijs ꝭm naturā: cū se
habeāt vt accidētia eiꝰ: igit. ¶ Ampliꝰ autē. Scda rō.
Illoꝝ q̄ sunt ī diuersis ꝑdicamētis nō est vna cōis idea
Sꝫ bōa sunt in diuersis ꝑdicamētis: g̃ nō oīꝫ bonoꝝ est
vna cōis idea. Minorē ꝓbat: qr bonū est in sūba vt deꝰ
et ītellectꝰ: ꝛ in q̄li vt ꝟtutes: ꝛ in quāto vt mēsuratū: ꝛ
sic ī alijs. nā bonū eq̄lit enti dr̄: igit. ¶ Ampliꝰ. Tertia
rō. Oīm q̄ sunt sub vna idea ē vna scia: sꝫ nō oīꝫ bonoꝝ
ē vna scia: igit nō oīm bonoꝝ ē vna idea. Minorē ꝓbat
qr nō oīm q̄ sūt sub vno ꝛ eodē ꝑdicamēto ē vna scia: vt
pꝫ de tp̄e. Nā de tp̄e belli faciēdi ꝯsiderat militaris. de
tp̄e circa egritudīes medicīalis. ꝛ de tp̄e ludoꝝ exerci-
tatiua. g̃ a fortiori nō oīm bonoꝝ q̄ sunt in diuersis ꝑdi
camētis ē vna scia. ¶ Quereret autē. Tertia ꝯclusio. Si Tertia cōclu
talis idea eēt: ipa nō eēt aliq̄d meliꝰ bonis ipaꝫ ꝑticipā sio elucidata
tibus. Probat. p. qr si sic: hoc ideo eēt qr talis idea eēt
bonū ꝭꝫ se ꝛ alia nō: sꝫ ꝑ participationē. aut qr eēt bonū
ꝑpetuū: alia ꝟo nō. Nō pmū: qr in hoīe ꝛ in ꝑ se hoīe est
vna rō. scꝫ rō hoīs. g̃ etiā in bono ꝛ in ꝑ se bono est eadē
ratio boni. Nec pōt dici scdm: qr bonū diuturniꝰ nō est
meliꝰ bono diuꝰ diei: sicut nec albū magis qꝺ diuturniꝰ
est eo qꝺ vniꝰ diei. g̃ nec bonū ꝑpetuū bono nō ꝑpetuo.
qꝺ intelligēdū est de his q̄ sunt eiusdē speī/ꝛ de boītate
ēentiali. ¶ Probabiliꝰ aūt. Hic īfert. p. vnū correlariū Correlariuꝫ
ꝙ opīo pithagoricoꝝ ponētiū in coordīatiōe bonoꝝ ipꝫ elucidatum.
vnū ꝛ oīa alia illiꝰ coordīatiōis ipꝫ ꝑticipare est rōnabi
lior opīone platonis ponētis ideā esse sūmū et ꝑ se bo-
nū. Probat signo. qr ꝑseusippꝰ discipulꝰ ꝛ nepos pla
tonis ꝛ successor ī scholis in hac ꝑte platonē reliq̄t ꝛ se-
cutꝰ ē pithagorā. g̃ signū ē ꝙ opīo pithagore est rōnabi
lior. Ubi aduertēdū ꝙ pithagorici duas ponebāt coor- Coordinatio
dinatiōes. vnā bonoꝝ: ꝛ aliā maloꝝ. In pria ponebant nes pithago
terminū ꝑfectū/vnū/dextrū/masculū/rectū/lumē quie ricorum.
scēs/thetragonū/bonū. In scda aūt ponebāt īfinitū/su-
ꝑfluū/multitudinē/sinistrū/feminā/curuū/tenebras/
motū/altera parte lōgius/maluꝫ. Dicebant ergo ꝙ ille

res erãt meliores in q̃b⁹ reperiebãt̃ p̃ma extrema ꝯrietatũ. ⁊ q: sũmo bono nichil ẽ meli⁹: nõ ponebãt ip̃m vnũ et hoc ꝓbabili⁹ erat ꝙ dicere ꝙ erat ẜm se bonũ. Et subdit. p. ꝙ de his alibi habend⁹ est sermo scʒ in methaphi.

Euasio platonicorũ elucidata. ¶ His antẽ. Hic ponit. p. euasionẽ platonicoꝝ ad predictas rõnes. dicerent enĩ ꝙ cũ ponit̃ vna cõis idea bonoꝝ nõ itelligit̃ indr̃nter de oĩb⁹ ſʒ de bonis ẜm vnã speciẽ q̃ scʒ sunt appetibilia ꝑp̃t se. Nã p̃ter hec sunt q̃dã alia bõa factiua: q̃dã ꝯseruatiua: ⁊ q̃dã ꝓhibitiua ꝯrioꝝ ⁊ ista non dñr bona scd̃m se sed ꝓpter aliud.

Quarta ꝯclõ elucidata excludens euasionem ¶ Ad istã euasionẽ excludẽdã ponit. p. hãc q̃rtã ꝯclusionẽ. Nõ omniũ bonoꝝ scd̃m se est vna cõis idea. Probat: q: aut plato põit oĩa q̃ ꝓpter se appetũtur. vt scire ⁊ videre: ⁊ voluptates quasdã ⁊ honores eẽ bona scd̃m se: aut nichil dicit esse bonũ scd̃z se: nisi ideã boni. Si scd̃z: ergo idea boni est inanis q: nõ est exẽplar alicui⁹ cũ nichil ei assimilet̃ ⁊ tñ ꝓpter illã cãm ponebat̃ a platone: igit̃. Si p̃mũ tũc oportet ꝙ ĩ oĩb⁹ illis sit vna ratio specifica siue vna ratio boni ẜm platonẽ. queadmodũ in cerusa ⁊ niue est vna ratio albedinis: ⁊ tñ manifestũ est ꝙ honoris / prudẽtie / ⁊ voluptatis nõ est vna ratio cõis ẜm ꝙ bona sũt ergo nõ oĩm bonoꝝ ẜm se est vna rõ boni.

Dubitatio elucidata. ¶ Sed q̃liter. Hic monet. p. vnã dubitatiõeʒ cũ sicut dictũ est bonũ nõ dicat̃ de oĩb⁹ bonis ẜm vnã ideã siue rõnẽ: q̃lit̃ ꝗ dicit̃ de bonis ꝑ se appetibilib⁹?

Responsio. Rñdet. p. ꝙ nõ dicit̃ de ipsis equiuoce a casu: sicut nomẽ sign̄is multa q̃ sunt ab vno vl̃ ad vnũ. sed magis ẜm analogiã ⁊ ꝓportionẽ. vt sicut in corpore visus: ita in aĩa itellect⁹. ⁊ in alio aliud. vt sicut caput in aĩali: ita radix ĩ arbore. Et subdit. p. ꝙ ꝯsideratio de talib⁹ ⁊ de ipsa idea est ad p̃sens relinq̃ẽda. q: ad aliud negociũ spectat. s. ad metaphisicã.

Quinta ꝯclusio elucidata ¶ Si eĩ. Quinta ꝯclusio. Si eẽt talis idea adhuc nõ esset sũmũ bonũ qđ inq̃rim⁹. ꝓbat. p. q: bonũ qđ inq̃rim⁹ est aliq̃d possessũ siue operatũ ab hoĩe. sed talis idea siue sit cõe p̃dicatũ / siue aliq̃d sepatũ: nõ est bonũ possessum / siue opatũ ab hoĩe. igit̃ nõ est summũ bonũ qđ inq̃rim⁹.

Euasio ¶ Forte aũt. Quia ad p̃dictã rõneʒ possent dicere platonici ꝙ lʒ hec idea nõ sit bonũ possessum vel operatũ ab hoĩe est tamẽ exẽplar operãdi bonũ. ideo ei⁹ cognitio vtilis est.

Sexta ꝯclusio elucidata ꝯtra euasiõeʒ ¶ Cõtra hãc euasionẽ põit. p. hanc sextã ꝯclusionẽ. Cognitio boni cõis siue idee nõ est vtilis ad operãdũ siue possidẽdum bona q̃ operari vel possidere possum⁹. Probat. p. dupl̃r. Primo q: absurdũ est tale bonũ esse exẽplar et auxiliũ operãdi bonũ. et tñ ip̃m ab oĩb⁹ artificib⁹ nõ solũ nõ cognosci: sed nec perquiri. cũ oẽs artes appetãt et inquirãt bonũ quo indigẽt: igit̃. ¶ Inutile aũt. Hic secundo ꝓbat idẽ inductiue q: textor vel faber vel medicus aut miles per talis boni cõtẽplationẽ nichil iuuat̃ in sua arte exercẽda. q: medicus nõ intẽdit sanitatẽ separatã: sed magis sanitatẽ q̃ est hui⁹ hoĩs quẽ sanat. et sic per cognitionẽ sanitatis cõis vel hoĩs cõis nõ iuuabitur in operando. ⁊ per ꝯñs cognitio boni cõis si esset: non esset vtilis ad operãdũ bona q̃ operari possumus.

Questio moralis. Arguit̃ p̃mo. Queritur vtrũ felicitas q̃ dr̃ finis vltim⁹ operationũ hũanaꝝ: cõsistat in bonis exterioribus. scʒ in honorib⁹ et diuitijs. ¶ Et ar̃ primo ꝙ sic. q: dicit ph̃s scd̃o phisicoꝝ ꝙ fortuna videt̃ idẽ esse felicitati aut ꝓpe felicitatẽ: ſʒ bona exteriora sunt bõa fortune: ergo in ip̃is ꝯsistit felicitas.

Secundo. ¶ Scd̃o ar̃ ꝙ in honore. q: honor est finis ciuilis vite. vt dicit ph̃s ĩ textu: ꝗ felicitas ꝯsistit in honore.

Tertio ¶ Tertio ar̃ ꝙ in diuitijs. q: ẜm boetiũ tertio de cõsolatiõe felicitas est stat⁹ oĩm bonorũ aggregatiõe ꝑfect⁹. sed hoc cõuenit diuitijs: igit̃. Minor ꝓbat̃. q: ẜm ph̃m quinto huius. Numisma est inuẽtum vt sit fideiussor habendi pro eo quodcũq; homo voluerit. ¶ In oppositũ est ph̃s in tertio capitulo huius primi tractatus.

Articulus primus. Duplex felicitas. ¶ **Sciendum** Primo ꝙ duplex est felicitas scilʒ p̃miatoria q̃ dicit̃ felicitas patrie. et felicitas meritoria que dicitur felicitas vie. de prima felicitate non est hic sermo nec de ea locutus est aristoteles. sed solũ de felicitate vie: q̃ vel nomen eius põt accipi dupliciter. vno modo collectiue pro statu eligibilissimo in hac vita et talis solet vocari felicitas politica et sic accipitur a boetio: cũ dicit ꝙ beatitudo est stat⁹ oĩm bonoꝝ aggregatiõe perfectus. et felicitas hoc modo accepta dicitur vna sicut exercitus dicitur vnus. naʒ sicut exercitus dr̃ vnus ab vno principe: ita felicitas hoc mõ accipiendo terminũ dr̃ vna ab vna operatiõe ẜm virtuteʒ perfectã ad quã cetera reducũtur vel coexistũt. Alio mõ accipitur nõ collectiue ꝑ simplici bono qđ inter oĩa q̃ insunt homini ex naturalib⁹ est optimũ sicut est dei cõtemplatio ⁊ hec vocatur a ph̃o felicitas speculatiua siue contẽplatiua de qua videbitur decimo hui⁹.

Dupliciter status dicitur eligibilissimus. ¶ Aduertendũ vlteri⁹ ꝙ dupliciter aliq̃s status põt dici eligibilissim⁹. vno mõ eligibilitate finis ⁊ ꝓpter se ita ꝙ seclusõ quocũq; extrinseco ip̃is statib⁹ ⁊ ip̃i eligenti: talis est oĩb⁹ alijs eligibilior. Alio mõ eligibilitate mediũ ad finem hoc est respectu alicui⁹ finis ꝓpter quẽ esset eligibilis et qui esset per eũ attingibilis puta respectu beatitudinis patrie et tũc nõ haberet rationẽ finis sed rõeʒ medij et forte posset dici ꝙ status martirũ vel pauperum in hac vita: esset hoc mõ eligibilissim⁹: sed de tali statu eligibilissimo nõ sunt locuti ph̃i. sed per felicitatem hoc mõ acceptã intellexerũt statũ illũ quẽ seclusis q̃buscũq; alijs: homo rationabiliter eligẽs maxime deberet eligere: etiã si eternaliter esset victurus. status aũt martyrũ non esset sic eligibilissimus.

Multiplicia sũt hoĩs bona. ¶ **Sciendum** Scd̃o ꝙ multiplicia sunt hoĩs bõa quedã dñr bona fortune: vt diuitie / honores / ⁊ p̃tãtes. Alia dñr bona nature: q̃ scʒ a natura homini insunt. ⁊ ista sunt duplicia. q̃dã sunt bõa corporis: alia bõa aĩe. Quedã etiã sunt bõa moris: alia bona gratie. q̃dã etiã interiora: ⁊ q̃dã exteriora. Bona aũt exteriora sex hñt ꝯditões repugnãtes felicitati.

Sex cõditiões bonoꝝ exteriorũ felicitati repugnantes. ¶ Prima est. nã bõa exteriora ꝯueniũt tã ṽtuosis ꝙ viciosis, felicitas ãt solũ ꝯuenit studiosis. ¶ Scd̃a ꝯditio est q: bõa exteriora aliq̃ñ acq̃runt̃ ꝑ fraudẽ ⁊ deceptionẽ: felicitas ṽo solũ acq̃ritur per ṽtutẽ. ¶ Tertia est q: bona exteriora sunt appetibilia ꝓpter aliud. s. ꝓpter bõa aĩe et corporis. felicitas aũt est appetibilis ꝑ se. ¶ Quarta cõditio est ꝙ bona exteriora non satiãt appetitũ: felicitas vero satiat appetitũ. ¶ Quinta cõditio. bõa exteriora de facili auferũtur: felicitas aũt nõ. ¶ Sexta ꝯditio ꝙ felicitas replet hoĩem felicẽ delectatiõe: ⁊ ip̃m liberat ab angustia. Sed bona exteriora vt in plurib⁹ adducunt laborem et angustiam.

Articulus secundus ¶ **Conclusio** p̃ma Felicitas collectiue accepta cõsistit p̃ncipaliter ĩ bonis exterioribus. patʒ q: talia integrãt statũ oĩm bonoꝝ aggregatiõe perfectũ. qui quidẽ status est felicitas sic accepta. igitur.

¶ **Conclusio** scd̃a Felicitas nõ collectiue accepta nõ ꝯsistit in bonis exteriorib⁹ lʒ ip̃is indigeat vt videbit̃ decĩo hui⁹. patet satis ex expositiõe textus. Quantum ad tertium articulum.

Articulus tertius. An felicitas cõsistat in bonis corporis. ¶ **Dubitatur** p̃mo. Vtrũ felicitas cõsistat in bõis corporis. ¶ Et videtur ꝙ sic. quia quanto aliq̃d est imperfectius tãto maiore indiget perfectiõe. Sʒ corpus est imperfectius aĩa: igitur indiget maiori ꝑfectiõe ꝑfici. ſʒ summa ꝑfectio est felicitas: igĩ

felicitas est bonū corpis. ¶ Scđo sic. sanitas q̄ ē dispō corpis ꝯseruat esse ⁊ viuere hoīs ⁊ vsū sensus ⁊ rōnis: ꝫ sanitas est q̄d optimū ⁊ per ꝯñs in ea ꝯsistit felicitas. ¶ Et ꝯfirmaꝶ qꝛ ecclīastici. xxx. dr. Nō est cēsus sup cēsum salutis corpis: ꝫ in sanitate corpali ꝯsistit felicitas ¶ Cōfirmaꝶ scđo. mors est terribilissimū oīm vt dr q̄rto huꝰ: ergo vita ē summū appetibile p locū a ꝯrīs. ꝫ vita est bonū corpis: igiꝶ. ¶ In oppositū est. p. in p̄mo ⁊ decimo huꝰ. ¶ Pro solutōe dubij aduertēdū q̄ ꝺm eustraciū sicut aīa sunt q̄ttuor ꝟtutes cardinales. s. prudētia / iusticia / fortitudo et tꝑantia: ita in corpe sunt q̄ttuor illis virtutibꝰ ꝓportionabilia. s. sensuū viuacitas robur: pulchritudo: ⁊ sanitas. Nā sensuū viuacitas proporcionaꝶ prudētie. pulchritudo q̄ ē debita mēbroꝝ cōmēsuratio ꝓportionaꝶ tēpantie q̄ est moderatia passionū: ⁊ robur (qđ reddit corpꝰ ꝯstās ad sustinēda onera laboꝝ) ꝓportionaꝶ fortitudini q̄ reddit aīaꝫ ꝯstātē ad terribilia sustinēda. Iusticie vero q̄ facit eq̄litatē inter dātem ⁊ recipientē ꝓportionaꝶ sanitas: q̄ facit eq̄litatē inter humores corpis. ¶ Alteriꝰ aduertendū q̄ bōa corporis h̄nt aliquas cōditiōes repugnātes felicitati scđo mō accepte. ¶ Prima est q̄ bona corpis sunt cōmunia brutis ⁊ hoībꝰ nō aūt felicitas. ¶ Scđa est q̄ bona corporis sunt cōia bōis ⁊ malis nō aūt felicitas. ¶ Tertia est q̄ bona corpis sepe dāt occasionē peccādi vt pꝫ de pulchritudīe ⁊ de delectatiōe in cibo ⁊ potu: felicitas vero nō. ¶ Quarta est: q̄ bona corpis ordināꝶ ad alia bona ipis meliora scilꝫ ad bona aīe: non autē felicitas. ¶ Quīta est q̄ bona corpis cito amittūꝶ nō āt felicitas. ¶ Sexta est q̄ bōa corpis īsunt nobis a natura: felicitas vero nō. ¶ Istis notatis dr ad dubiū q̄ felicitas p̄mo mō accepta cōsistit partialiter in bonis corpis: sed nō felicitas scđo mō accepta. p̄ma pars ꝓꝫ per. p. in septīo capl̄o sequētis tractatꝰ vbi dicit. Nō oīno felix est qui spē turpissimꝰ est ⁊c. Scđa pars patet ex scđo notabili huꝰ dubij. ¶ Ad p̄mā rōnem dubij ꝯcediꝶ p̄ma consequentia qꝛ corpꝰ indiget aīa rōnali q̄ est ꝑfectior substantialiter ipa felicitate nō oportet tm̄ q̄ sit ꝑfectior accidētaliter ꝑfectissima opatiōe hoīs. ¶ Ad scđam cōceditur añs ⁊ negaꝶ ꝯseq̄ntia: sed potius seq̄tur oppositū qꝛ si sanitas sit bona ⁊ appetibilis: qꝛ cōseruat vitam ⁊ vsum rōnis: tūc ipa est bona ꝑpter aliud ïō ipa nō est finale bonū nec quid optimū. ¶ Ad p̄mā ꝯfirmationē dr q̄ ibi ꝯparatur sanitas ad alia bona corpis: et nō ad bona ipius aīe. ¶ Ad scđam cōfirmationē dr q̄ mors ē t̄ribilissimū oīm respectu appetitꝰ sensitiui nō aūt respectu appetitꝰ rōnalis immo magis est abhorrēdū vicijs aīam deprauare q̄ bene mori.

Dubiū scđm An felicitas cō sistat in voluptatibus.

¶ Dubitatur Scđo. Utrū felicitas cōsistat in voluptatibus. ¶ Et aꝶ q̄ sic: qꝛ voluptas est appetibilis ꝑpter se ꝑpter qđ dī decio huꝰ q̄ ridiculū est querere ꝑpter quid homo vult delectari, ergo felicitas ꝯsistit in voluptate. ¶ Scđo aꝶ. illud qđ est delectabilissimū videtur esse felicitas: sed voluptas est delectabilissima: cū sit ipa delectatio: igiꝶ. ¶ In oppositū est. p. in tertio capl̄o p̄mi tractatꝰ. ⁊ boetiꝰ in libro de cōsolatione vbi dicit. q̄ si felicitas ꝯsisteret in voluptate bestie essent feliciores hoībꝰ: ꝫ felicitas nō cōsistit in voluptate.

Responsio ad dubium.

¶ Ad dubiū r̄ndeꝶ q̄ felicitas nō cōsistit in voluptatibꝰ. ꝓbatur quadrupliciter. p̄mo qꝛ voluptas cōis est brutis ⁊ hoībus nō aūt felicitas. Scđo qꝛ voluptas cōuenit tam bonis q̄ malis: felicitas vero nō: sed solū bonis. Tertio qꝛ voluptas ordinatur ad aliud: nā voluptas proprie est delectatio sensus scđm cōiūctionē obiecti cōuenientis ad ipm ⁊ specialiter in gustu et tactu. Delectatio aūt gustus in cibo ⁊ potu ordinatur ad conseruationē vite vniꝰ indiuidui. et delectatio in tactu venereo ordinatur ad cōseruationē spēi: felicitas aūt non ordinaꝶ ad aliud. Quarto qꝛ voluptas aliq̄n est causa peccādi aut totaliter corpꝰ destruendi nō autē felicitas.

Dubium incidens.

¶ Sed de delectatiōe q̄ cōsequiꝶ perfectā operationeꝫ ꝺm virtutē est dubiū: an in ea ꝯsistat felicitas. ¶ Ad qđ dr q̄ nō. nā licet omīs delectatio partis intellectiue sit operatio: nulla tm̄ talis est opatio intellectꝰ sicut felicitas sed magis effectus talis operatiōis ⁊ opatio volūtatis puta ipa dilectio.

Ad rationes dubij.

¶ Ad p̄mā rōnem dubij diciꝶ q̄ licet voluptas q̄nq̄ ꝑpter se queratur: tm̄ etiā nata est ꝑpter aliq̄d meliꝰ queri qđ repugnat felicitati. ¶ Ad scđam dicitur: q̄ lꝫ voluptas sit delectatio nō tm̄ est summa delectatio que est felicitas.

Dubium tertium. An cōsistat ī bono anime.

¶ Dubitatur Tertio. Utrū felicitas cōsistat ī aliquo bono ipsius aīe. ¶ Et videꝶ q̄ non qꝛ omne bonū aīe diligendū est ꝑpter deū: sed felicitas nō est ꝑpter aliud diligēda: ergo ipa nō est bonū aīe. ¶ Scđo aꝶ. si felicitas esset bonū aīe: esset accidēs eius sed hoc nō: qꝛ tūc nō esset perfectior ipa aīa: igitur ¶ In oppositū est. p. in hoc p̄mo ⁊ in decimo libro vbi ꝓbat q̄ felicitas est opatio partis intellectiue. ¶ Et ratiōe aꝶ sic qꝛ felicitas est bonū hoīs: ⁊ non est bonū corporis vt ōnsum est: ergo est bonū aīe.

Responsio

¶ Ad dubiū dicaꝶ q̄ hic est sermo de felicitate accepta nō collectiue sꝫ ꝓ optimo inter ea q̄ inesse possunt hōi in hac vita mortali qđ ꝺm. p. est opatio quedā ꝺm virtutē intellectuā: puta ꝯtēplatio p̄me cause. vtrū aūt talis opatio quā reputauit aristo. ꝑfectissimā inter humanas opationes ꝺm rei veritatē sit ꝑfectissima: dubiū est. Et posset dici q̄ lꝫ talis opatio sit ꝑfectissima operatio quā hō pōt ex puris naturalibꝰ in hac vita mortali ꝓducere. Illa tm̄ cōtemplatio p̄me cause quā q̄s haberet cū spāli illustratiōe diuina fide infusa ⁊ gr̄a gratū faciēte est ꝑfectior: sꝫ de tali nō est locutꝰ aristote. Et sic patet q̄ felicitas ꝯsistit in aliquo bono aīe

Ad rationes

¶ Ad p̄mā rationē dubij negaret fortassis aristo. maiorē. Sed aliter dicitur cōcessa maiore distinguēdo minorē: aut felicitas formalis ⁊ sic negaꝶ aut obiectiua ⁊ sic cōceditur: qꝛ obiectū felicitatis propter nullū aliud est diligendū. ¶ Ad scđam ꝯcediꝶ maior ⁊ negaꝶ minor. Et ad ꝓbationē dr q̄ felicitas nō est melior substātialiter ipa aīa: sed est melior alijs operatiōibꝰ ipius aīe. vel pōt dici melior ipa aīa pro quanto est magis participatio summi boni.

Ad rationes questionis.

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad p̄mā rōnem dicitur q̄ fortuna nō est felicitas sed est prope quia deseruit ei instrumētaliter. ¶ Ad secundā dicitur q̄ honor nō est simpliciter finis vite ciuilis: nec p̄hs loq̄tur ꝺm opīonē propriā sed ꝺm opīonē illoꝝ qui ponebāt felicitatē in honore. Et aristo. nō diꝶ simpliciter q̄ sit finis sed dicit fere. ¶ Ad tertiā conceditur maior ⁊ negatur minor. et ad probationē diciꝶ q̄ numisma est fideiussor ad acq̄rēdas oēs res venales multa tamē alia bona sunt q̄ nummo appreciari nō possunt. vt sciā virtutes et alia bona anime.

Questio moralis. Arguiꝶ p̄mo.

Queritur scđo. Utrū felicitas ꝯsistat in virtute vel in operatiōe virtutis? ¶ Et aꝶ q̄ in virtute: qꝛ virtus est bona ⁊ ꝑpter se eligibilis: igitur. ¶ Et ꝯfirmaꝶ qꝛ virtꝰ est permanētior ⁊ diuturnior operatiōe: ergo in virtute cōsistit felicitas ⁊ nō in operatiōe ꝟtutis. Cōsequētia tenet: qꝛ bonū quāto est diuturnius: tāto est meliꝰ / ⁊ magis eligendū. tertio thopicoꝝ

Secundo.

¶ Scđo aꝶ q̄ nō in operatiōe virtutis: qꝛ operatio vir-

...tio

tutis est laboriosa: ergo nō est delectabilissima: & p cōsequēs in ea nō cōsistit felicitas. ¶ Tertio arguitur: opatio virtutis pōt bene & male fieri: vt patz de datiōe elemosine: nō aūt felicitas: igit. ¶ Et cōfirmatur: q2 felicitas est qd perfectissimū: sed opatio virtutis nō est quid pfectissimū: igit. Minor pbatur: q2 dirigēs est pfectius directo: sed virt⁹ dirigit ipsam operationē: ergo est pfectior ipa operatiōe. ¶ Confirmatur scdo q2 si opatio virtutis esset felicitas: tūc cōtingeret pluries in die hoīem felicē esse et miser: cū cōtingat pluries in die ipm opari. & nō operari fm virtutē. Sed ɔn̄s videt esse falsum: cū felicitas sit permanentissima: igitur. ¶ In oppositū est aristoteles in tertio capitulo primi tractatus.

...icul⁹ pri... ...s.

...io senece ...felicitate.

¶ Sciendum q sup hac materia due sunt opiniones. vna est senece & tullij qui videtur velle: q in virtute cōsistit felicitas: & nō in operatiōe virtutis. Dicit eñ seneca libro de vita btā. Erras cū interrogas qd est ppter quod appetūtur virtutes? quer is ei aliqd supra sūmū. Interrogas qd petā velle ex virtute ipa nichil melius habet seipa. Idem videt tullius in libro de paradoxis. et pro ista opiniōe faciūt ratiōes ante oppositū.

...inio ari... ...elis

¶ Alia est opinio aristotelis qui dicit felicitatē nō i v̓tute: sed in operatiōe virtutis ɔsistere. Tū primo: quia stat dormiētes / & multa infortunia patientes habere virtutē: & tñ nullus diceret illos esse felices. Tū scdo: q2 opatio est eligibilis ppter seipsam: virt⁹ vero propter operationē. Tū tertio: quia laudabili⁹ est habere operationē fm virtutē: q̄ habere virtutē tantū: sicut laudabili⁹ est vti diuitijs: q̄ eas possidere. Tū quarto: quia operatio virtutis est ipa virtute delectabilior: cū igitur felicitas sit delectabilissima: sequitur q ɔsistit in operatiōe virtutis / et non in virtute. Tū quinto: q2 operatio virtutis est perfectior ipa virtute: q2 quicunq3 aliquo accipiūt nobilitatē & perfectionē ab aliquo obiecto illud est nobilius & perfectius: qd perfectius & intimi⁹ attingit tale obiectū. Sed actus virtutis & habitus accipiunt nobilitatem ab obiecto. et actus intimi⁹ attingit obiectū q̄ habitus: igitur. ¶ Sed ad istas rōnes responderent illi de prima opinione. Et primo ad primaz dicerent: q dormiens propter dormitionē nō efficitur miser: q2 laudabile est dormire qñ oportet & fm q oportet er sic aliquis dormiēs pōt dici felix. Similiter sustinēs multa infortunia: pōt dici felix dūmodo vtatur illis vt debet. ¶ Ad scdam diceret q licet virtus sit ppter operationē secundaria intentione sicut de⁹ propter motū celi non tamē primaria intētione. ¶ Ad tertiā dr q operari fm virtutē nō est excellētius ipa virtute: nisi p quanto includit virtutē: cū operatio sit bona ppter virtutē a qua procedit. ¶ Ad quartā negaret cōseq̄ntia: quia in maxime delectabili non consistit felicitas. sed in eo cuius operatio est maxime delectabilis. ¶ Ad quintā dicerēt q illud nō est necesse: qñ vnū illoꝝ dirigit aliud in ipsum obiectū: sicut est in proposito.

...ticulus se...ndus.

¶ Conclusio prima. Felicitas collectiue accepta: cōsistit in virtute & operatiōe virtutis Patet q2 felicitas illo mō accepta est status oīm bonorum aggregatiōe perfectus vt supra dictū est: igit.

¶ Conclusio Scda. Felicitas nō collectiue accepta (de q̄ intelligit principaliter questio) consistit in operatiōe virtutis. s. in operatiōe sapiētie: et nō in virtute. pater satis ex dictis.

...iculus ter... ...s De amicitia & veritate

¶ Dubitatur Primo vtrū si amic⁹ & veritas dissentiāt: v̓itas sit amico pferēda? ¶ Et arguitur q nō: per tulliū in libro de amicitia dicentem: hortor vos quātū possum vt amicitiā oīb⁹ reb⁹ hūanis anteponatis: ergo amicitia preferenda est veritati. ¶ Scdo sic fm aristotelē nono huius. Amicus est alter ipe: g plus tenetur qs diligere amicū (q est alter ipe) q̄ veritatem. ¶ Et cōfirmatur: q2 fm phm octauo hui⁹ sine amicis nullus eligeret viuere habēs cetera bona: g veritati est amicitia pferēda. ¶ Cōfirmatur scdo: q2 illud est faciēdū per qd politia meli⁹ cōseruatur: sed hoc fit pferēdo amicitiaz veritati: igit. Minor pbatur p tulliū libro de amicitia dicētē: nō est dom⁹ tam stabilis nec ciuitas tā firma: q nō discordijs fundit⁹ possit euerti: igit. ¶ In oppositū est aristoteles in quarto caplo pmi tractat⁹. Tullius. ¶ Pro solutione dubij est aduertēdū: q veritas (vt de ea hic loquimur) est ɔformitas nr̄e cognitiōis & nr̄i finōis ad rē: et oīs talis est pfectio & bonū nr̄i intellect⁹. & sic intellect⁹ semp deficit a sua pfectiōe: q̄diu falsis opiōib⁹ informatur: nō tñ semp falsitas est pctm̄ nobis iputabile: maxime vbi ignorātia est inuincibilis: q2 tūc est nature nr̄e debilitas: & nō culpa. Descriptio veritatis ¶ Alteri⁹ aduertēdū q triplex est amicitia: qdā est ppter bonū vtile: alia ppter bonū delectabile: & alia ppter bonū honestū. Due pme amicitie pñt esse prauer & inter prauos: & iō nō est mirū si talibus veritas pferatur. Tertia vero (q sola est simpliciter amicitia) nō pōt esse nisi inter bonos. & hec est virt⁹ qdā vl' cū virtute & de ista est h sermo. De q̄ rñdetur ad dubiū. q si veritas & amic⁹ dissentiāt: veritas est amicitie pferēda. p3 q2 sustinere amicū in sua falsitate est malū: ergo ipm redarguere est bonū. Triplex amicitia. Responsio ad dubium ¶ Et ad primā rōnem dubij dr q dictū tullij nō intelligitur simpliciter sed q amicitia est pferenda oīb⁹ reb⁹ hūanis q ei obesse pñt. Ad rōes dubij ¶ Ad scdaz dr q amic⁹ pferēd⁹ est oīb⁹ illis q possūt vero bono ei⁹ obesse: sed nō oīb⁹ simpliciter. ¶ Ad ɔfirmationē dr: q illud dictū aristo. sic intelligitur: nemo hñs cetera bona: eligit magis viuere sine amicis: q̄ cū amicis. ¶ Ad scdaz cōfirmationē cōceditur maior & negatur minor: q2 pferēdo veritatē opinioni amici: non recedim⁹ ab amico: sed ab opinione amici tm̄. & si talis nollet ab errore reuocari: dissoluēda esset cū eo amicitia.

An felicitas cōsistat in bono separato

¶ Dubitatur Scdo. vtrū felicitas ɔsistit i aliq bono separato? Et arguitur q sic: q2 felicitas ɔsistit in fine vltīo: sed talis ē bonū sepatū puta de⁹. igr. ¶ Scdo sic. finis gr̄a cui⁹ pncipalior ē fine q sed opatio hoīs nō est nisi finis quo hoīs: g oportet finē gr̄a cuius hoīs esse bonū sepatū. ¶ In oppositū est aristote. in q̄rto caplo pmi tractat⁹. ¶ Pro solutiōe dubij est aduertendū q p bonū sepatū nō itelligitur qdlibet bonū extrinsecū hoī: sed intelligitur bonū p se subsistens sepatū ab oī bono naturali qd est p se bonū er cū bonitatis alioꝝ. Et tale bonū tripl'r pōt intelligi esse: vno mō q sit cōe fz pdicationē q̄dditatiuā: ita q sit q̄dditas oīm bonoꝝ particulariū: & hoc quasi videntur sonare v̓ba platonis. secūdo mō q sit formale exēplar oīz bonoꝝ particulariū & eiusdē rōnis cū eis differēs solū ob eis: q2 est sine materia: et alia i materia. tertio mō q illd bonū sepatū sit oīz aliorū finale bonū gr̄a cui⁹ cetera sunt & opantur qd nō est q̄dditatiue pdicabile de alijs: nec eiusdē rōnis cū ipsis: includēs tñ v̓tualiter & excellēter oīa alia: & hoc est de⁹ gl'iosus. Tripliciter potest intelligi esse bonū separatum. ¶ Alteri⁹ aduertēdū: q tripliciter pōt intelligi felicitatē ɔsistere i bono sepato: s3 formaliter: subiectiue & obiectiue. Tripl'r pōt felicitas ɔsistere in bono sepato ¶ Istis notatis rñdetur ad dubiū p q̄ttuor ppositiones. Prima est q in nullo pdictoꝝ bonoꝝ ɔsistit felicitas subiectiue. patet q2 felicitas est subiectiue in hoīe felici cū sit opatio ei⁹ imanēs. ¶ Scda ppō. i nullo pdictoꝝ bonoꝝ ɔsistit formaliter felicitas: pbatur q2 felicitas ɔsistit formaliter i illo quo hō dr formaliter felix: s3 illud nō est aliqd bonū ab hoīe sepatū: s3 est ei inherēs: igit.

¶Tertia propositio. Felicitas non consistit obiective in aliquo bono separato duob⁹ primis modis: sicut intendebat plato vt ei imponit aristoteles. patet satis per rationes textus. Nullū etiā est bonū separatū illis duobus modis. ¶Quarta ꝓpositio. Felicitas cōsistit obiective in bono separato tertio mō. patet: qꝛ felicitas de qua est hic sermo cōsistit in speculatiōe ꝛ ꝯtemplatione nobilissimi ꝛ optimi obiecti. tale aūt obiectū est bonum separatū tertio mō. s. ipe deus: igitur. ¶Ad rōnes dubij patent solutiones ex dictis.

Ad rationes q̄stionis. ¶Ad rationes questionis. ¶Ad primā dr̄: ꝙ lꝫ virt⁹ sit eligibilis ꝓpter se: qꝛ est bonū honestū: est tñ eligibilis ꝓpter aliud tanꝙ bonuꝫ vtile. ¶Ad cōfirmationē cōcedit aīs ꝛ negat ꝯña. Et ad ꝓbationē dr̄: ꝙ lꝫ in bonis q̄ sunt eiusdē rōnis ꝛ vbi cetera sunt paria bonū diuturni⁹ sit melius: nō tñ ī his q̄ nō sunt eiusdē rōnis. ¶Ad scđam dr̄: ꝙ operatio in q̄ cōsistit felicitas de se nō est laboriosa: imo summe delectabilis: sꝫ circa eā labor accidit ex parte corporis ꝛ viriū sensitiuaꝝ intellectui deseruientiū. tāta tñ est in felicitate delectatio: vt oēm extinguat vel saltē irreputabilem reddat tristiciā ꝛ laborē qui in cōtinuāda operatōe sustinendus est. ¶Ad tertiā distinguit maior. aut operatio virtutis q̄ de se est bōa: sicut est illa in q̄ ꝯsistit felicitas et sic negat. aut opatio q̄ de se nō est bona nec mala: sed solū denoīatione extrīseca: ꝛ sic ꝯcedit maior ꝛ minor: ꝛ negat ꝯña. ¶Ad primā ꝯfirmationē dr̄: ꝙ felicitas collectiue accipiēdo ꝑminū: nullo alio bono perficit qđ nō sit pars eius: cū oīa bona includat. Silr̄ felicitas ꝓ simplici operatiōe accepta nullo alio bono meliori ipa perficitur. ministerialiter tñ adiūcta alijs bonis: reddit eligibilior. potissimū cū delectatio ei adiūgit. ¶Ad scđaꝫ confirmationē negat ꝯña: sed bñ sequtur ipm pluries in die nō esse felicē: nisi solū habitualiter vel virtualit. Ulterius dr̄ ꝙ felicitas nō est permanētissima simplr̄: sed inter nobiles hoīs operationes. vel dr̄ permanētissima ꝑm habitū nō ꝑm actū. vel est permanētissima ꝑm se vel operationes in ipsam ordinatas.

Prima ꝯclō. Rursum aūt redeam⁹ ad q̄situ bonū qđ vtiqꝫ sit. ¶Videt q̄dē aliud in alia opatiōe et arte aliud et ī medicinali ꝛ militari et reliq̄s silr̄. qđ igit vnicuiqꝫ bonū: an grā cui⁹ reliqua opata sūt: hoc āt in medicinali q̄dē sanitas. in militari xo victoria. in edificatiua autē dom⁹. in alio vero aliud. in oī aūt operatōe ꝛ electiōe finis. huius ei grā reliqua operant oēs. quare si q̄d operatoꝝ oīm est finis: hic vtiqꝫ erit operatū bonū. si vero plura: hec. trāscēdens vtiqꝫ

Secūda ꝯclusio cum probationibus. sermo ad hoc ipm ꝑuenit. ¶Hoc aūt adhuc magis explanare tentandū. qm̄ aūt plures videtur fines. horū aūt eligim⁹ quosdā propter alterū: vtputa diuitias fistulas ꝛ oīno organa. manifestū igit q̄m nō sunt oēs perfecti. Optimus aūt perfect⁹ quis videtur. Quapropter siquidē est vnū aliquid solum perfectū: hoc vtiqꝫ erit quod querit. si vero plura ꝑfectissimū hoꝝ. Perfectius aūt dicimus qđ ꝑm seipm est ꝓsequibile: eo qđ ꝓp alterū ꝛ qđ nūqꝫ ꝓpter aliud eligibile: ijs q̄ propter seipa ꝛ ꝓpter aliud eligibilius. ꝛ simpliciter vtiqꝫ perfectū qđ scđm seipm eligibile semper ꝛ nunqꝫ ꝓpter aliud. tale itaqꝫ felicitas maxie esse videt. hāc eni eligim⁹ semꝑ ꝓpter seipam ꝛ nūqꝫ ꝓpter aliud. ¶Honorem vero ꝛ voluptatē et intellectū et omnē virtutē eligim⁹ quidē ꝛ propter seipa. nullo eni aduenīēte eligerem⁹ vnūquodqꝫ ipoꝝ. eligim⁹ autē ꝛ felicitatis grā per hec suspicātes felices fore. felicitatē aūt null⁹ eligit hoꝝ grā nec oīno propter aliud. ¶Videtur autē ꝛ ex ꝑ se sufficiētia idē accidere. perfectū ei bonū per se sufficiēs esse videtur. per se sufficiēs aūt dicim⁹ nō ipi soli viuenti vitā solitariā: sed ꝛ parētib⁹ ꝛ filijs ꝛ vxori et vlr̄ amicis ꝛ ciuib⁹ qꝛ natura ciuile homo. Hoꝝ aūt assumēdus termin⁹ quis. extendēti ei ad parētes ꝛ propiquos ꝛ amicos amicoꝝ in īfinitū ꝓcedit sꝫ de hoc q̄dē rursus ꝑscrutādū. per se sufficiēs autē ponim⁹ quod solitarium sufficientē ꝛ eligibilē facit vitā ꝛ nullo indigentē. tale autē existimam⁹ felicitatem esse. ¶Amplius autē oīm maxie eligibilē nō connūeratā. connūerata autē manifestuꝫ quoniā eligibilior cū minimo bonorum. superabūdātia ei bonoꝝ fit qđ appositum est. bonoꝝ autē maius eligibili⁹ ē semꝑ. Perfectū itaqꝫ quid videt ꝛ per se sufficiēs felicitas operatorum existens finis. Bonū per se sufficiens. Correlariū.

Iste est secūdus tractat⁹ hui⁹ libri in q̄ determīat aristoteles de felicitate ꝑm opiōnē propriā. Et ꝯtinet septē capl'a: q̄ patebūt in ꝓcessu. In p̄mo inuestigat phūs quasdā ꝓprietates felicitatis. Et diuidit in duas ꝑticulas. In p̄ma proponit materiā hui⁹ tractat⁹: ꝛ ꝯtinuat dicēdis dictis. In scđa vero facit qđ dictū est. Dicit ergo p̄mo sic: ꝙ rursus redeūdū est ad q̄situ bonū: scꝫ ad felicitatē: ꝛ ad inuestigandū ꝑm veritatē q̄d sit. Premittitur intentum. ¶Videtur quidē. Hec est secūda pars hui⁹ capituli: in qua phūs intēdit duas conclusiōes. ¶Prīa est. felicitas ē finis vltim⁹ opationuꝫ humanaꝝ. Pro cui⁹ ꝓbatiōe supponit ex dictis: ꝙ in alia ꝛ alia opatione ꝛ arte est aliud ꝛ aliud bonū finale. vt in medicinali arte ꝛ militari et reliq̄s. Quo supposito arguit sic. Sicuti ī vnaquaqꝫ arte supremū bonū gratia cuius alia fiunt: est finis vltim⁹ oīm q̄ fiunt in ea. vt in medicina bonū finale est sanitas: in militari victoria: et in edificatiua domus. Ita in operatiōib⁹ hūanis illa operatio grā cuius alie fiūt est finis. et si sint plures subordinate: optima et vltima (cuiusmodi est felicitas) erit vltim⁹ finis: igitur. Prima ꝯclō elucidata. ¶Hoc aūt. Scđa ꝯclusio. felicitas est bonū simpliciter ꝑfectū. Probat phs q̄ttuor rōnibus. ¶Prima est: qꝛ felicitas est finis vltim⁹ humanaꝝ operationū: sed talis est bonū perfectū: igr̄ felicitas est bonū perfectū. Minorē ꝓbat: qꝛ aut opationū humanaꝝ est tm̄ vnus finis. ꝛ tūc ille est bonū ꝑfectū et Scđa ꝯclō elucidata cū ꝓbatiōibus.

felicitas. aut sunt plures fines: quorū vnus est pp aliū vt viuitias et fistulas et oīno organa pp aliud eligim⁹ et tunc vltimus et pfectissim⁹ illorū finiū erit felicitas: igit. ¶ Perfectius aūt. Secunda rō. qḋ pp se est eligibile et nūq̄ pp aliud est bonū simpliciter pfectū: sꝫ felicitas est hmōi: igit. Maiorē ꝓbat: qꝛ qḋ pp se est eligibile ꝛ nūq̄ pp aliud: est pfectius ꝛ melius illo qḋ pp se et pp aliud est eligibile: igit est simpliciter bonū pfectū.

Corrélarium eluadatum.

¶ Honorē vero. Hic infert phs vnū correlarium: q̄ honor/voluptas/intellectus/et oīs virtus non sunt bona simpliciter perfecta: qꝛ q̄uis pp se appetantur: tñ querimus etiā ea pp aliud. s. pp felicitatē: suspicantes nos felices fore p ipsa. ¶ Videt aūt. Tertia rō. oē bonū per se sufficiens/est simpl'r pfectū: sꝫ felicitas est bonū p se

Due cōditiones boni p se sufficientis

sufficiēs: igit. Minorē ꝓbat phs p duas ɔd'ones boni p se sufficientis: q̄ vident cōuenire felicitati. Prima est q̄ ipm sufficit hoī viuenti ciuiliter: et nō solū hoī viuenti solitarie. Et ondit phs modum quo dꝫ sufficere viuenti ciuiliter. s. q̄ sufficiat parentibus filijs et vxori et vl'r amicis et ciuibus. qꝛ natura aīal ciuile homo est. sumēdus tñ est aliquis terminus: qꝛ si ꝓcederem⁹ ad parentes et propinquos et amicos amicorū: eēt ꝓcessus in infinitum. Secūda cōditio est: q̄ ipm p se habitum reddit vitam eligibilē et nullo indigentē. sed tale bonū existimamus felicitatē eē: ḡ felicitas est bonū pfectū. et per istam rōnem tangit phs vnā ꝓprietatem felicitatis. s. q̄ est bonū p se sufficiēs. ¶ Amplius aūt. Quarta rō. Illud bonū est simpl'r pfectū qḋ reddit vitam maxime eligibilem inter oīa bona: etiā si nō cōnumeret ipis: hoc ē si ipm ponatur ex vna parte et oīa bona ex altera: ipsuꝫ erit reliquis eligibili⁹. sed felicitas est hmōi: igit. Et notanter dr̄ etiā si nō cōnumeret: qꝛ (vt dicit phs) felicitas cōnumerata cū minimo bono est eligibilior q̄ felicitas p se. hoc est aggregatū ex ipsis est eligibilius. nam ibi bonorū maior accumulatio fit: bonorū aūt maius semp est eligibilius. Ex his cōcludit phs q̄ felicitas est quid pfectū p se sufficiens et finis operatorum.

Sed forte felicitatē q̄dem et optimū dicere cōfessum quid videtur desideratur aūt manifesti⁹ quid est adhuc dici: forte vtiq̄ fiet hoc si sumatur opus hominis

Prima cōclo

¶ Queadmodū ei tibicini et statuifici ꝛ oī artifici et oīno quorū est opus aliqḋ et actus in opere videtur bonū esse et bene ita videtur vtiq̄ et homini siquidem est opus aliqḋ ipsi. Vtrū igitur textoris quidēꝫ et coriarij sint opera quedam et actus: hoīs vero nullum sed ociosum naturaliter est? vel queadmodū oculi et manus et pedis ꝛ oīno vniuscuiusq̄ particularum videtur aliquod op⁹ ita et hoīs preter hec oīa: ponet vtiq̄ aliq̄s

Secūda ɔclo

opus aliquod. ¶ Quid igitur vtiq̄ hoc sit inquam. viuere ei cōe videt et plātis. Queritur autē ꝓpriū. separandū ergo nutritiuā et augmentatiuam vitam. sequēs autēꝫ sensitiua quedam vtiq̄ erit. Videt autē et hec cōis et equo et boui et omni animali. Relinquitur vtiq̄ operatiua quedam rōnem ha-

Tertia ɔclo.

bentis. ¶ Huius autē hoc quidem vt bñ persuasibile rōne: hoc vero vt hñs et intelligens. Dupl'r aūt et hec dicta: eā q̄ scdm rōnē ponēdū. pricipali⁹ ei vr̄ hec dici. ¶ Si aūt est

Quarta cōclo.

opus hoīs aīe opatio scdm rōnē vel nō sine rōne. Idē aūt dicimus opus eē gñe hui⁹ et hui⁹ studiosi: queadmodū cythariste et studiosi cythariste et simpl'r vtiq̄ hoc ī oīb⁹ apposita secūdū ꝟtutē abūdātia ad op⁹. cytharisare ei cythariste. studiosi aūt bñ. Si autē sic: hoīs aūt ponim⁹ vitā quādā: hāc aūt aīe opationē et actū cū rōne: studiosi aūt viri: bñ huius et optime. vnūquodq̄ꝫ aūt bñ secūdū ꝓpriā virtutē pficit. Si autē hoc humanū bonū aīe opatio sit secūdū ꝟtutē. si autē plures ꝟtutes: secundū pfectissimā et optimā. ¶ Amplius autē et in vita pfecta. vna

Quinta cōclo. Auctoritas.

enī hirundo ver nō facit: nec vna dies. Itaq̄ꝫ vtiq̄ꝫ neq̄ꝫ beatum et felicem vna dies neq̄ꝫ paucum tempus.

Istud est secūdū capl'm hui⁹ scdi tractatus ī quo. p. inuestigat diffinitionē felicitatis. Et

Premittitur intentum.

primo premittit intentionē suā dicēs q̄ quia forte ab oībus cōcessum est felicitatē eē sumū bonū: ideo considerandū est manifestius et ꝓfundius quid ipa sit. Ad quod faciēdū ponit. p. q̄nq̄ conclusiones. ¶ Prīa est. Felicitas est opatio hoīs. Probat: qꝛ cuiuslꝫ cui⁹ est aliquod opus: sūmū bonū in ope

Prima conclusio elucidata

consistit: sꝫ hoīs est aliqḋ opus. ḡ hoīs sūmū bonū (qḋ ē felicitas) ī ope cōsistit. Maiorē ꝓbat phs inductiue: qꝛ ille dr̄ optim⁹ tibicen: q̄ optime canit cū tibia. ꝛ ille optimus statuifex: q̄ optime facit statuam: ꝛ sic de reliq̄s artificib⁹: igit. Minorē ꝓbat phs dupl'r. prīo: qꝛ textoris inq̄ntū huiusmodi est aliqḋ opus. sil'r coriarij et sic de alijs. ḡ etiā hoīs est aliqḋ opus: aliter hō eēt naturaliter ociosus. Scḋo ꝓbat. nā oculi ꝛ man⁹ et sic de alijs organis est aliqḋ opus propriū: ḡ hoīs pter hec oīa est aliqḋ opus ꝓpriū. Per opus aūt hoīs in ꝓposito intelligit phs illud opus f̄m q̄ hō operās dicit bon⁹: vt sūt actus virtutū. Nam f̄m actus artiū vel partiū hoīs: nō dr̄ hō bonus simpl'r: sed cū addito. puta bonus faber: vel bene videns. ¶ Quid igit. Scḋa ɔclo. Felicitas ē

Secūda conclusio elucidata

opatio hoīs f̄m partem rationalē. Probat phs: qꝛ felicitas est opatio hoīs pfectissima: et nō f̄m partem vegetatiuā. qꝛ illa est cōis plantis. nec secūdū partē sensitiuā: quia illa est cōis equo et boui et cuilibet aīali. ḡ relinquitur q̄ est opatio hoīs f̄m partem rōnalē. ¶ Huius autē. Tertia ɔclo. Felicitas est opatio homis f̄m

Tertia conclusio elucidata

partē rōnalem vt est hñs rōnē ꝛ intelligēs. Pro cui⁹ ꝓbatione notat phs q̄ pars hoīs dr̄ dupl'r rōnalis. Uno mō qꝛ est rōne psuasibilis siue nata obedire rōni. Alio mō qꝛ est habens rōnem et intelligens. Tūc ꝓbat suā ɔd'onem. pars rōnabilis vt habens rōnem ꝛ intelligēs est pfectior ꝛ principalior q̄ illa q̄ est psuasibilis rōne. sed felicitas est opatio hoīs f̄m partem perfectissimā: ꝫ f̄m q̄ pfectissima: ḡ est opatio hoīs f̄m partem rōnalē vt est habēs rōnem et intelligens. Per partem autem psuasibilē ratione (que ab aliquibus solet vocari rōnalis p participationē) intelligit phs voluntatem. et per partē rōnalē habētem rōnem (que solet dici rōnalis per

essentiam) intelligit intellectum. Secundũ alios p pri mã intelligit sensum ꝛ appetitũ sensitiuũ. ꝛ p scd̃am intelligit intellectum et appetitum intellectiuũ siue volũtatẽ. ¶ Si autẽ. Quarta ↄcl'o. Felicitas est opatio hominis ſm virtutẽ pfectissimã. Probat phs: qꝛ optimi hoĩs opatio est opatio ſm virtutem. ꝛ si sunt plures virtutes ſm virtutẽ pfectissimã. ğ felicitas est opatio hominis ſm ꝟtutẽ pfectissimã. Añã tenet: qꝛ felicitas (cũ sit opatio ꝛ sũmũ bonũ hoĩs) est opatio optimi hoĩs. Añs pbat dupl'r. pͥmo/ qꝛ opatio hoĩs est opatio ſꝫ ratione vel non sine rõne. ğ opatio boni hoĩs est bñ opari cũ rõne: et opatio optimi hoĩs est optĩa opatio cũ rõne. Cõsequẽtia tenet: qꝛ eadem est in gñe opatio hoĩs ꝛ studiosi hoĩs. nã solũ differũt ſm ꝟtutẽ appositam vel excellentiam virtutis: sicut opus cythariste est cytharisare. et boni cytharistẽ bñ cytharisare. ꝛ optimi cytharistẽ optime cytharisare. Secundo: qꝛ vnũqꝫ bene operando ſm ꝓpriã virtutẽ pficit: ğ optim⁹ hõ operãdo ſꝫ optimã ꝛ pfectissimaꝫ virtutẽ pficit. ¶ Amplius autẽ. Quinta ↄcl'o. Felicitas est opatio hoĩs in vita pfecta. Probat phs p sil'e. nam sicut vna hyrũdo adueniẽs nõ facit ver (hoc est nõ sufficiẽter denũciet ꝟnale tps) nec vna dies temperata facit estatẽ. sic etiã vna dies vl' paucũ tps nõ facit hoĩem felicem: ſꝫ requirit longũ tps: ğ felicitas est opatio hoĩs in vita pfecta. Ex his hrĩ potest diffinitio felicitatis: scꝫ q est opatio hoĩs ſm virtutem perfectissimam et in vita perfecta.

Quarta cõclusio elucidata — *Quinta cõcl'o elucidata.* — *Diffinitio felicitatis.*

Cõclusio cũ pbationibus

Circũscribatur quidem igitur bonũ ita. ¶ Oportet eñ forte figuraliter dicere. deinde posteri⁹ rescribere. videbitur aũt vtiqꝫ hoĩs eẽ pducere ꝛ pticulatim disponere q̃ bñ hñtia in circũscriptione. Et tps taliũ inuentor et coopator bonus esse. vnde et artiũ facta sunt additamẽta. Oĩs eñ est apponere quod deficit. ¶ Meminisse autem ꝛ predictorum oportet et certitudinem nõ in oĩbus similiter exquirere: sed in singulis secundũ subiectã materiã ꝛ intantũ inq̃tum ꝓpriũ est doctrine. Etenĩ tector et geometra differenter quidem inquirunt rectã: hic quidem inq̃tum vtilis est ad opus. hic autẽ quid est. speculator enim est veri. Secundum eundem itaqꝫ modum: ꝛ in aliis est faciendũ: vt non que extra opera operib⁹ plura fiãt. ¶ Nõ expetendũ autẽ neqꝫ causam ĩ oĩbus sil'r sed sufficiẽs in quibusdaꝫ hoc qꝛ demõstrari bene vtputa circa principia hoc autem quia primũ et principiũ. ¶ Principiorum autem hec quidem inductione contẽplata sunt: hec vero sensu. hec autẽ consuetudine quadam et alia autẽ et aliter. Pertransire autem tentandum singula secundũ q innata sunt et studendum qualiter terminent bene. magnũ eñ habent auxiliũ ad sequẽtia. Videtur eñ plusq̃ dimidiũ totius eẽ principium: et multa manifesta fieri p ip̃m eorum que queruntur.

Auctoritas — *Auctoritas.*

Istud est tertiũ capitulũ huius scd̃i tractatus in quo phs ostdit predictã diffinitionem felicitatis eẽ sufficienter assignatã. Et intendit talẽ ↄcl'onẽ. Felicitas predicta diffinitione est sufficiẽter descripta. Probat tribus rationibus. ¶ Prima est: qꝛ felicitas debuit pͥmo grosse et figuraliter describi et postmodũ rescribi. i. q̃ ad singulas partes descriptionis explicari. sed ita factũ est in assignando pdictã diffinitionẽ felicitatis: igitur ipa est cõueniẽter assignata. Maiorẽ ꝓbat phs: qꝛ ꝓpriũ est cuiuslꝫ artificis sui artificiũ describẽtis: de impfecto ad pfectũ pducere ꝛ p successionẽ tpis particulas descriptiõis disponere ꝛ declarare. ğ felicitas debuit figuraliter pͥmo describi ꝛ postmodũ rescribi. Añs ꝓbat: qꝛ cuiuslꝫ artificis est apponere qđ deficit. Nã artiũ additamẽta facta sunt in tpe. tps eñ taliũ inuẽtor ꝛ coopator bon⁹ eẽ videtur. ¶ Meminisse aũt. Scd̃a rõ. certitudo (vt pri⁹ dictũ est) nõ est sil'r oĩbus exquirẽda: ſꝫ ſm materiã subiectã ꝛ intantũ q̃tũ ꝓpriũ est doctrine. ſꝫ sic factũ est circa assignationẽ diffinitionis felicitatis: igitur est cõuenienter assignata. Maiorẽ probat phs: qꝛ tector et geometra differẽter inquirũt rectã lineã vel rectũ angulũ: tector q̃dẽ inq̃tum vtilis est ad opus. sed geometra ostẽdendo q̃d est rectus angulus et qualis. i. demõstrando passiones de eo: igitur. ¶ Nõ expetendũ. Tertia rõ. demõstratio pp q̃d siue p cãm nõ est sil'r in oĩb⁹ querẽda: ſꝫ in aliquibus sufficit demõstratio qꝛ: ꝛ maxime ĩ principiis. sed diffinitio felicitatis est vnũ principiũ huius sciẽ. ğ eius nõ est querendũ pp q̃d. et p ↄñs est sufficienter descripta. ¶ Principiorꝫ. Hic phs incidẽtaliter ostẽdit qualiter diuersa principia diuersimode sunt notificanda dicẽs q quedam sunt nota p inductionem: vt principia mathematicalia. vt oĩs numerus est par vel ĩpar quedã vero p sensum: vt principia naturalia. sicut oẽ viuẽs indiget nutrimẽto. alia p quãdã cõsuetudinẽ: sicut pͥncipia moralia. vt cõcupiscentie diminuũtur si ipis resistimus. et alia aliter. Et subdit phs q studẽdũ est manifestare principia ſm q manifestanda sunt. qꝛ magnũ hñt auxiliũ ad sequentia. videtur eñ plusq̃ dimidiũ toti⁹ eẽ principiũ: qꝛ multa eorũ q̃ querũtur in scĩa notificantur per ipsa principia.

Cõclusio elucidata cũ pbationib⁹ — *Quibus modis principia efficiũtur nota.*

Scrutandũ ergo de ipo non solum ex ↄcl'one et ex qb⁹ sermo sed ex dictis de ipo. vero q̃deꝫ oĩa cõsonãt existẽtia. falso aũt cito dissonat verũ. ¶ Diuisis itaqꝫ bonis tripl'r. ꝛ his q̃dem exterius dictis. his aũt circa aĩam et corp⁹ et circa aĩam pͥcipalissime dicimus ꝛ maxime bona. actus autẽ ꝛ opationes aĩales circa aĩam ponimus. ¶ Quare bene vtiqꝫ dicetur ſcd̃m hanc opinionẽ antiquam existẽtẽ ꝛ cõfessã a phis. ¶ Recte aũt ꝛ qñ actus quidem dicũtur et operatione finis. Ita eñ et eorũ q̃ circa animã sunt bonorũ fit et non eorum que sunt exterius. ¶ Cõsonat autem rõni et bene viuere et bene operari felicem fere enim bona vita quedam dicta est ꝛ bona operatio.

Prima cõcl'o — *Scd̃a ↄclusio*

Istud est quartũ capitulũ hui⁹ scd̃i tractat⁹ ĩ quo phs cõfirmat descriptiõeꝫ datã de feli-

citate p dicta antiquorū de eadē. Et ponit duas ɔclo- nes. ¶ Prima est. ad descriptionem felicitatis declarandam nō solū scrutanda sunt ea q̄ de felicitate cōcludi phr: sz etiā ea q̄ de ipa ab antiquis dicta sunt. Probat phs qr vero oīa consonāt: falso autē cito dissonat verū. g si pdicta descriptio sit vera: ei cōsonabūt vera dicta antiq̄r. et si sit falsa: ei dissonabūt: igit. ¶ Diuisio itaq̄. Scda ɔclo. Felicitatē consistere in bonis opationibus aīe cōsonat dictis antiquor a phis cōcessis. Pro cuius pbatione supponit phs q̄ triplicia sūt bona: scz bona aīe: bonū corporis et bona fortune. Quo supposito pbat ɔclonem tribus rōnib⁹. ¶ Prima est: qr antiqui ponebāt felicitatē in delectationib⁹ aīalib⁹: sz delectationes aīales sunt de bonis aīe: g felicitatem consistere in bonis aīe ɔsonat dictis ātiquor de eadē. ¶ Recte autem. Scda rō. actus et opationes ponūtur ab antiquis eē fines: sz actus et opationes sunt de bonis aīe g felicitas (q̄ est finis vltimus) est de bonis aīe fm antiquos. ¶ Cōsonat autē. Tertia rō. Idem videt eē apud antiquos bn̄ viuere et bene opari et felicē eē vel bona vita bona operatio ⁊ felicitas: sz in predicta descriptione ponitur felicitas esse bona operatio: g ipa cōsonat dictis antiquorum de felicitate.

Prima cōclusio eluadata

Secūda ɔclusio elucidata cum pbationibus.

Primū preābulum.

Videt aūt et quesita circa felicitatem oīa existere dicto. his q̄dem eñ virtus: his vero prudentia: alijs aūt sapiētia q̄dā eē videt. his autē hec vl' horū aliquid cū voluptate vel nō sine voluptate. alij autē ⁊ eā q̄ exterius ē abūdantiā cōprehēdūt. ¶ Hor aūt et hec q̄dez multi ⁊ veteres dicūt: hec autē pauci ⁊ gloriosi viri. ¶ Neutros aūt horū rōnabile peccare in vniuersis: sed vnū aliquid vel plura dirigere. ¶ Dicentibus quidem igit omnē virtutem vel virtutem quandā concors est. ratio huius enim est ⁊ secūdum ipam operatio. ¶ Differt autem forte nō parū in possessione vel vsu optimū existere: et in habitu vl' opatione. ¶ Habitū quidē ei cōtingit nullū bonū perficere existentem vtputa dormiēti aut et aliter qualiter ocioso. operationē aūt nō possibile est. operabitur eñ ex necessitate et bn̄ operabit. Quēadmodū autē i olimpiadibus non optimi et fortissimi coronant sed agonisantes. horum enim quidā vincūt ita et eorum qui in vita bonorum ⁊ optimorum operātes: recte illustres fiunt.

Secundum

Tertium.

Prima cōclo

Secunda cōclusio.

Istud est quintū capl'm hu⁹ scdi tractatus i quo. p. narrat diuersas opiniones antiquor de felicitate. Et diuidit in duas ptes pncipales. In prima facit quod dictum est. In scda cōparat opinionē ponētiū felicitatē in ⱱtute pdicte descriptioni felicitatis. In pria ponit tria preābula. primo narrat diuersas opiniōes antiq̄r d felicitate dicēs: q̄ q̄dam posuerūt felicitatē cōsistere in virtute morali pficiente appetitū. Alij i prudētia q̄ pficit itellectū practicū Alij in sapientia que pficit intellectum speculatiuū. Et alij i oībus pdictis: vel in altero cū voluptate. Alij i oībus predictis vel altero cum voluptate et abundantia bonor exterior. Et oēs iste opiniōes possūt ad tres pncipales reduci. q̄rū pria poit felicitatē in ⱱtute vl' virtutib⁹. scda i ⱱtute vl' ⱱtutib⁹ cū voluptate. ⁊ tertia in virtute vel virtutib⁹ cum voluptate et bonis exteriorib⁹. ¶ Horum autē. Secundū preambulū. populares ⁊ veteres secuti sūt opiniones ponētes felicitatē cōsistere i virtute vel virtutib⁹ cū voluptate et bonis exteriorib⁹ sz pauci ⁊ gloriosi viri: scz sapiētes secuti sūt opiniones ponētiū felicitatē i virtute vl' virtutib⁹. ¶ Neutros autē. Tertiū preābulū. nō est rōnabile dicere pdictos opināntes i oīb⁹ errasse: sz verisile est eos vnū aliq̄d vl' plura bn̄ dixisse. ¶ Dicētib⁹ q̄dē. Hec est scda pars: i qua phs cōparat primā opinionē ātiquor ad pdictā descriptionē felicitatis. Et ponit duas ɔclones. ¶ Pria est. predicta diffinitio felicitatis cōcordat cū opinione ponēte felicitatē cōsistere i virtute vl' ⱱtutib⁹. Probat. p. qr felicitas fm pdictā descriptionē est aliq̄d virtutis et fm ipam opatio: igit. ¶ Differt aūt. Scda ɔclo. opinio ponens felicitatē cōsistere i virtute nō est ita rōnabilis et cōueniēs sicut opinio q̄ ponit eā cōsistere in opatione virtutis. Probat. p. tripl'r. pmo: qr vsus siue opatio rei est melior ipa possessione siue ipo habitu: ergo opinio q̄ ponit felicitatē (q̄ est summū bonū) cōsistere in opatiōe siue in vsu virtutis: rōnabilior est opinione ponente eā i virtute q̄ est habitus. ¶ Habitū eñ. Scda rō. possibile est habitū virtutis non eē bonū hñti ipm: vt ptz de dormiente vel ocioso. sz nō est possibile operationem virtutis nō eē bonam operanti eā: g rōnabilius est ponere felicitatē in opatione virtutis q̄ in ipa virtute. ¶ Quēadmodū. Tertia rō. sicut in olimpiadibus nō coronantur optimi et fortissimi: sed agonisantes. qr hoīū q̄dam vincūt ⁊ nō agonisantiū nullus videt eē i vita felicitabili: q̄ soli operātes debēt dici felices: g ⁊c. ¶ Ubi aduertendū q̄ fm eustraciū in archadia est q̄dam mōs altissimus q̄ vocat olimpus: in quo fiebant q̄dā agones ⁊ quedā lucte ad exercitiū pugne vel in honorē Iouis: q̄ ibi colebat. vel ad honorē olimpie matris alexandri. q̄ quidem lucte vocabantur olimpiades in q̄b⁹ nō pmiabantur q̄ fortissimi erant et dispositi ad luctā: sz tantū qui agonisabant ⁊ vincebant.

Primū preābulū cōtinēs opiones antiquorū elucidatas de felicitate.

Secundū preambulum elucidatum

Tertiū preambulū elucidatum.

Prima conclo elucidata.

Secūda cōclusio elucidata

De mōte olimpo i archadia.

Est autē ⁊ vita ipor scdm seipsam delectablis. delectari q̄dē ei aīaliū est. vnicuiq̄ aūt ē delectabile ad qd̄ dr̄ amicus talis: vtputa equ⁹ quidē amanti equū. spectaculū autē amāti spectaculum. eodē autē mō ⁊ iusta amāti iustum: et oīno q̄ scdm ⱱtutē: amāti ⱱtutē. ¶ Multis q̄dez igit delectabilia aduersant adinuicem: qr nō naturalia sunt. amantibus autem bonum sunt delectabilia: q̄ natura delectabilia. tales autem secundū virtutē operatiōes. quare ⁊ his sunt delectabiles. ¶ Et secundū seipsas. nichil autē idiget voluptate vita eor quasi adiuncto aliquo: sed habet voluptatē in seipa. cū dictis enī nullus est bonus q̄ nō gaudet bonis operationib⁹. neq̄ ei iustum vtiq̄ aliquis diceret: non gaudentem iusta-

Prima ɔclusio

Secūda ɔclo

Tertia ɔclusio

opatione neq̧ liberalē. nō gaudētē liberalibus opationib⁹. silr aūt ⁊ in alijs. Si aūt sic secūdū seipas vtiq̧ erūt scðm v̄tutē opationes delectabiles.

Quarta cōclo. ¶ Quinimo ⁊ pulchre et bone et maxie vnūqōq̧ hoꝝ si bene iudicat de his studiosus: iudicat autē vt diximus. ¶ Optimū ergo et pulcherrimū et delectabilissimū felicitas: et nō diuisa sūt hec scðm deliacā supscriptionē optimū iustissimū eē. desideratissimū aūt sanū esse. delectabilissimū vero quo quis optat frui. oīa eñ hec existūt optimis opatiōib⁹. Has aūt vl' vnā harū optimā dicimus esse felicitatem.

Istud est sextum capitulū huius scði tractatus in quo phs ondit q̧ pdicta descriptio felicitatis cōcordat opinioni antiquoꝝ ponentium felicitatē cōsistere in v̄tute cū voluptate. Et ponit q̄ttuor ɔclōnes.

Prima conclusio elucidata ¶ Prima est. opatio scðm virtute est ipi virtuoso delectabilis. Pro cui⁹ ꝓbatione supponit phs q̧ delectari est aīalium. q̄ supposito ꝓbat suā ɔclonē. qr vnicuiq̧ ē delectabile quod amat. vt

Auctoritas. equus est delectabilis amāti equū. ⁊ spectaculū amanti spectaculū. ⁊ iustū amanti iustū. ḡ ⁊ opatio v̄tuosa amāti virturē.

Scða cōclusio elucidata. ¶ Multis q̄dē. Scða ɔclo. opatiōes virtutū sūt scðm naturā delectabiles. Probat phs: qr q̄cūq̧ sunt amantib⁹ bonū delectabilia: illa sūt scðm naturā delectabilia. sed opationes virtuose sūt amātib⁹ bonū delectabiles: ḡ sunt scðm naturā delectabiles. Maiorē ꝓbat: qr q̄cūq̧ delectabilia nō aduersant alijs delectabilib⁹ sūt scðm naturā delectabilia. sꝫ oīa delectabilia amātib⁹ bonū sunt hmōi: igit oīa talia sunt scðm naturā delectabilia. Maiorē huius rōnis ꝓbat phs: qr multis delectabilia aduersant adinicē: eo q̧ nō sunt naturaliter delectabilia: igit.

Tertia conclusio elucidata ¶ Et scðm seipas. Tertia ɔclo. opationes virtutum sunt scðm se delectabiles. Probat phs: qr illa q̄ nō indigēt aliqua voluptate extrinseca ad hoc q̧ sint delectabilia/ sunt scðm se delectabilia. sꝫ opatōes virtutum sunt hmōi: igit. Minorē ꝓbat: qr nullus est bonus q̄ nō gaudet bonis opationibus: ḡ opationes virtuose (cū sint bone) sunt scðm se delectabiles ipi operāti. Aūs ꝓbat iductiue: qr nullus est iustus q̄ nō gaudeat iusta opatione: neq̧ liberalis qui nō gaudeat liberalibus opationib⁹ ⁊ sic de alijs: igit.

Quarta cōclo elucidata. ¶ Quinimo. Quarta ɔclo. opationes scðm virtutem nō solū sunt delectabiles: sꝫ ⁊ delectabilissime/ pulcherrime/ ⁊ optīe. Probat phs duabus rōnib⁹. ¶ Pria est: qr studiosus indicat eas eē tales: cū ꝓ ipis cetera delectabilia/ pulchra/ et bona ꝑtermittat: ḡ sunt tales. ɔñā tenet: qr virtuosus de his bū indicat ¶ Optimū ḡ. Scða rō. felicitas (q̄ ē opatio scðm virtutem) est quid optimū/ pulcherrimū ⁊ delectabilissimū: ḡ opatio scꝫ v̄tutē est optīa/ pulcherrima et delectabilissima. Aūs ꝓbat: qr hec tria nō sunt diuisa (quēadmodū dividebant in quodā epigrāmate in tēplo apollinis in delo insula/ vbi cauebat q̧ optimū est quod est iustissimū: ⁊ desideratissimū est sanū eē ⁊ delectabilissimū est re optata frui) sꝫ vni et eidē conueniūt puta opationi que est felicitas.

Conclusio. Videtur tamen ⁊ eorū que exterius sūt bonorū indigēs: quēadmodū diximus impossibile enim vel non facile bona operari impotētē tribuere existentem. ¶ Multa quidem eñ operata sunt quēadmodū diximus per organa p amicos per diuitias p ciuilem potētiam. ¶ Quibusdā autē denudati coinq̄nāt beatitudinem: vtputa nobilitate: bona ꝓle: pulchritudine. nō oīno eñ felix q̄ specie turpissimus: vel ignobilis vel solitarius ⁊ sine prole. amplius autē forte felix minus si cui pessimi filij sunt vel amici vel boni existētes mortui sunt. ¶ Quēadmodum igitur diximus videtur indigere et tali prosperitate. vnde in idem ordinant quidam bonam fortunam felicitati: quidam vero virtutem.

Istud est septimū capitulū huius septimi tractatus: in quo phs ondit q̧ pdicta descriptio felicitatis cōsonat opinioni antiquoꝝ ponentiū felicitatem in virtute/ voluptate/ et abūdantia bonoꝝ exterioꝝ. Et ponit talē cōclusionē. Felix idiget bonis exteriorib⁹. Probat phs trib⁹ rōnib⁹. *Cōclusio elucidata.*

¶ Prima est. impossibile vel nō facile est illū bū operari cui desunt facultates: qr multa faciēda sunt p amicos: p diuitias ⁊ p ciuilē potentiā q̄si p instrumenta et organa. ḡ felix indiget bonis exterioribus. ¶ Quibusdam autem. Scða rō. illis indiget felix: quoꝝ carentia coinquinat felicitatē. sꝫ bona exteriora sūt hmōi: igit. Minorem ꝓbat de nobilitate: bona ꝓle: ⁊ pulchritudie. qr nō oīno felix est q̄ specie turpissim⁹ est vel ignobilis vl' solitarius ⁊ sine ꝓle. et minus felix est cui pessimi sunt filij vl' amici: vl' boni si fuerint mortui sūt: igit. ¶ Quēadmodū. Tertia rō q̄ est a signo: qr q̄dā in idē ordinant felicitatē ⁊ bonā fortunam (q̄ cā videt bonoꝝ exterioꝝ) q̄dam vero virtutem ⁊ felicitatē. igit signū est q̧ felix idiget bonis exterioribus.

Questio moralis. Queritur vtrū felicitas sit bonū pfectū ⁊ p se sufficiēs? ¶ Et argr primo q̧ nō: qr vt dicit

Argmt pmo. phs p se sufficiēs dr qd solitarie positū eligibilem facit vitam nullo indigentem. sed felicitas nō est hmōi: igr. Minor ꝓbat: qr scꝫ phm felix indiget bonis exteriorib⁹. ¶ Scðo ar' sic. dicit phs bo=

Secundo. nū p se sufficiēs dicim⁹ n̄ ipi soli viuēti siue ducēti vitā solitariā: sꝫ ⁊ parētib⁹ ⁊ filijs ⁊ vxori ⁊ vl' amicis ⁊ ciuib⁹. sꝫ ad hoc nō sufficit felicitas q̄ est nobilissimoꝝ entiū speculatio igit.

Tertio ¶ Tertio ar. bonū p se sufficiēs satiat appetitū: sꝫ felicitas nō satiat appetitū: igr. Mior ꝓbat: qr vt dr p. i priō ca. h⁹ tractat⁹. Felicitas alijs bonis cōnumerata reddit eligibilior: igit p se nō satiat appetitū. ¶ In oppositum est phs in eodē capitulo.

Articul⁹ pmus. ¶ Sciendum Primo q̧ vt supra dictū est: iste terminus felicitas pōt accipi dupliciter. Uno mō ꝓ statu eligibilissimo: quē homo pōt hr̄e in hac vita integrato. s. ex oīb⁹ illis q̄ vir bon⁹ mallet hr̄e q̧ nō hr̄e. q̄ autē integrant felicitatem hoc mō

Acceptiones huius termini felicitas. acceptā ondit. p. pmo rhetorice. Alio mō accipit ꝓ vnico simplici bono qd est optimū oīm humanoꝝ bonoꝝ. felicitas aūt priō mō accepta melior est felicitate scðo mō accepta. Et felicitas siue capiatur priō mō siue secūdo mō pōt accipi dupl'r. Uno mō ꝓ felicitate obiectiua: puta pro obiecto essentiali et primario felicitatis (qd ē deus gloriosus) siue pro aggregato ex obiecto primario et obiectis secundarijs felicitatis formalis. Scðo

mō pōt accipi ꝓ felicitate formali: scꝫ ꝓ actu vel opatione qua hō formaliter denoīatur felix: siue ꝓ aggregato ex oībꝫ q̄ denominant hoīem siue statū hoīs felicem.

Ad felicitatē deseruiunt alia bona.

¶ Ulterius aduertendū est ꝙ ad felicitatē formalē nō collectiue acceptā (q̄ est speculatio p̄mi entis) cetera bona quodāmō deseruiūt. q̄dā mediate. alia aūt īmediate. Uirtutes aūt ītellectuales ad eā ptinent. ptꝫ primo de sapientia. nā ī eiꝰ opatione cōsistit eēnaliter felicitas. scīa etiā ei deseruit: qꝛ ꝑ scientiam cognoscimus effectꝰ per quos deuenimus in noticiā prime cause. de qua est sapientia in cuius opatione consistit formaliter felicitas. Silr intellectus q̄ ordinatur ad notitiā ꝯclusionū et finaliter ad sapientiā ei subseruit. Et silr prudētia cū ōsidat hoī quō vacare debeat sapiētie ⁊ q̄ agenda sūt ad ipsam acq̄rendā. Uirtutes aūt morales deseruiūt ei: qꝛ sunt refrenatiue passionū: q̄ impediūt hoīem a cōtemplatione ⁊ ab inquisitione scīe ⁊ sapiētie: virtutes etiā morales inclinant ad multas opatiōes in q̄bus cōsistit maximū felicitatis decoramētū. Silr oēs artes mechanice ordinant ad necessaria vite acquirendū: sine q̄bus non potest quis vacare phie. Bona etiam exteriora subseruiūt felicitati qꝛ sine cibo ⁊ potu n̄ pōt q̄s diu vacare operatiōi in qua consistit felicitas. Similiter bona corporis ei cōferunt: quia ordinantur ad bona anime. sine ipsis etiam et potissime sine sanitate non potest cōtemplatio continuari.

Proprietates felicitatis.

¶ Sciendum Scđo ꝙ nouem tangit phs ꝓprietates felicitatis. ¶ Prima est ꝙ felicitas est q̄d optimū. et hoc verū tam de felicitate collectiue sūpta: ꝙ de felicitate nō collectiue accepta. De prima aūtē ptꝫ: qꝛ ipa singula bona īcludit. De scđa ēt ꝓbat: qꝛ ipa est optima inter oēs opationes humanas. ¶ Secunda est ꝙ felicitas est vltimus finis: nō q̄dem simpliciter nec ipius hoīs felicitas: qꝛ est melior ipa felicitate: sꝫ est vltimus finis opationū hūanaꝝ. ¶ Tertia ꝓprietas est ꝙ est eligibilis pp se. qꝛ est pfectio nobilis ex seipa. ¶ Quarta est ꝙ nō est eligibilis p̄maria intentione pp aliud humanū bonū. ptꝫ: qꝛ est vltimꝰ finis. ¶ Quinta est ꝙ oīa bona humana sūt eligibilia pp eā. ptꝫ. qꝛ sicut pfecta vnitas orbis consistit in ordine partium eius ad vnū: ita in minori mundo oēs opatiōes reducunt ad vnā: puta ad felicitatē. ¶ Sexta est ꝙ est q̄d pfectissimū in gn̄e humanoꝝ bonoꝝ: qꝛ a nullo excedit. ¶ Septima est ꝙ est q̄d delectabilissimū: cū consistat ī cōtemplatione entiū nobilissimoꝝ. ¶ Octaua est ꝙ felicitas est q̄d pulcherrimū: qꝛ est pulcherrima oīm operationū humanarū. ¶ Nona est ꝙ felicitas est q̄d ꝑ se sufficiētissimū. Aduertendū tn̄ ꝙ aliquid pōt dici pfectū siue ꝑ se sufficiēs duplr. Uno mō simplr: qꝛ scꝫ oēm

Dupliciter dicitur aliquid perfectum

pfectionē ⁊ sufficientiā bonoꝝ continet: vel qꝛ nulla pfectio ei deest. ⁊ sic solus deꝰ dr̄ pfectus ⁊ ꝑ se sufficiens. Alio mō aliq̄d dr̄ pfectū vel per se sufficiens nō simplr sed in suo gn̄e: qꝛ scꝫ a nullo sui generis excedit in pfectione: et hꝫ oīa requisita ad suā pfectionem essentialē. Istis notatis sit

Articulus secundus.

¶ Conclusio Prima. Felicitas obiectiua siue p̄rio mō siue scđo mō accepta ē bonū pfectū ⁊ ꝑ se sufficiēs. etiā p̄mo mō accipiēdo pfectū ⁊ ꝑ se sufficiēs. ptꝫ: quia felicitas obiectiua vl includit deum vel est ipse deus.

¶ Conclusio Scđa. Felicitas foīalis p̄mo mō accepta. s. collectiue est pfecta ⁊ ꝑ se sufficiens scđo mō: sꝫ nō p̄rio mō. Prima pars ptꝫ: qꝛ ponit hoīem in statu pfectissimo et sufficiētissimo ī hac vita mortali: igit. Scđa ps ptꝫ: qꝛ solus deꝰ est bonum perfectum et per se sufficiens primo modo: igit.

¶ Conclusio Tertia. Felicitas formalis secundo mō accepta scꝫ ꝓ opatōne hoīs pfectissima in hac vita est bonū pfectū et per se sufficiens aliquo istoꝝ quattuor modoꝝ. aut qꝛ ipa diuisa cōtra alia bona hūana est oīm illoꝝ sufficiētissimū. aut qꝛ ipa felicitas quo ad illud pp qđ est primaria intentōne appetibilis est ꝑ se sufficiēs. Ipa eīn cū sit finis vltimꝰ nō est primaria intentione nisi pp se appetibilis: vel qꝛ ipsa est ꝑ se sufficiēs ad reddendū hoīem bonū et optimū: lꝫ non sit sufficiens ad extrinsecum decoramentuꝫ. vel qꝛ ipa dei cōtemplatio (q̄ est felicitas) tantā ostendit delectationē in adeptione ipsius: ꝙ homo cetera bona paruifacit.

Articulus tertius.

¶ Dubitatur Primo vtrū illud sit eligibiliꝰ qđ est eligibile pp se tm̄: ꝙ illđ qđ est eligibile pp se ⁊ pp alterū. ¶ Et videt ꝙ nō: qꝛ qđ ē tantūdez ⁊ amplius eligibile est magis eligibile. sꝫ illđ qđ est pp se ⁊ pp alterū eligibile est tantūdē ⁊ amplius eligibile ꝙ illud qđ est eligibile pp se tm̄. ḡ est magis eligibile. ¶ Secūdo argr̄. deus est sūmū bonū: et tn̄ est eligibilis pp se ⁊ pp alterū. qꝛ vt dr̄ scđo celi. oē hūs opus est gr̄a ipius operis: ḡ illud quod est pp se eligibile nō est melius eo quod est pp se et pp alteruꝫ eligibile. ꝯn̄a tenet: qꝛ nichil est melius deo. ¶ In oppositū est aristoteles in primo ca. scđi tractatus. Pro solutione dubij est aduertendū ꝙ aliquid potest eligi siue appeti pp alterum duplr: ſm ꝙ duplex est finis. s. finis gr̄a cuiꝰ: ⁊ q̄ a cōmentatore vocatur finis primaria intentione. et talis finis est nobilior his que sunt ꝓpter ipm̄. Alius est finis quo siue secūdaria intentione. ⁊ talis non est nobilior his q̄ sunt ꝑ ipm̄. Aliquid etiam potest appeti siue eligi pp alterū primaria intentione duplr. Uno mō ſm appetitū recta rōne regulatum. Alio mō ſm appetitum distortū ⁊ nō recta rōne regulatum. ¶ Isto notato rn̄det ad dubiū per aliquot pūcta. ¶ Primū est. illud qđ est eligibile pp se est melius illo qđ est eligibile propter alterū solū. ptꝫ: qꝛ primū hꝫ de se aliquam rōnē bonitatis: secundū vero nō. ¶ Scđm punctū. illud qđ est eligibile pp se p̄maria intentione ⁊ nunꝙ pp aliud siue simplr siue in gn̄e est melius eo qđ est eligibile pp se et pp aliud. ptꝫ: qꝛ primū est vltimus finis q̄ melior ē medijs ordinatis in ipm̄. ¶ Tertium punctum. illud qđ ē eligibile ꝓpter se ⁊ pp aliud non diminuit in sua bonitate ꝑ hoc quod est eligibile ꝓpter aliud. patꝫ: qꝛ bonū additū alteri bono nō diminuit eiꝰ bonitatē. ¶ Quartum punctū. bonū eligibile pp se tm̄ non est oī bono eligibili pp se ⁊ pp alterum melius. ptꝫ: qꝛ idem est eligibile ꝓpter se ⁊ ꝓpter alterum secundaria intentione. ¶ Quintum punctū. ad intentionem phi est: ꝙ illđ qđ est eligibile pp se tm̄: meliꝰ est eo quod est eligibile pp se ⁊ pp aliud primaria intentōne ⁊ ſm appetitum regulatū. Et ꝑ hoc ptꝫ q̄d sit dicendum ad rōnes dubij.

Dupliciter aliquid pōt eligi ꝓpter alteꝝ secundum ꝙ duplex est finis

Responsio ad dubium

Dubiū scđm

¶ Dubitatur Secūdo vtrū ille qui cessat ab operatione in q̄ cōsistit felicitas cōpulsus necessitate naturali reddat miser. ¶ Et videt ꝙ sic qꝛ oīs status q̄ recedit a felicitate est status miserie. sꝫ status ille ē hmōi: igr̄. ¶ Scđo sic. talis nō est felix cuꝫ nō habeat formale felicitatis: ḡ est miser. ꝯn̄a tenet: qꝛ nō est dare mediū īter p̄uatiue opposita circa subiectuꝫ natū ⁊c. ¶ In oppositū ē: qꝛ felicitas ē bonū difficulter auferibile: ḡ nō pōt tam faciliter auferri. ¶ Pro solutōne dubij aduertendū est ꝙ miseria accipit duplr. Uno mō vt opponit ꝯrie felicitati. ⁊ sic ad esse miserum nō sufficit carere felicitate: sed cum hoc requirit ꝙ in ipo

Dupliciter accipit miseria

sit vicii. Alio mō accipit miseria priuatiue: scʒ ꝓ caren
Responsio ad dubium. tia felicitatis in subiecto apto nato. ¶ Isto notato dici
tur ad dubiū ꝙ cessans ab opatione in qua cōsistit feli
citas cōpulsus necessitate naturali non efficit miser: ca
piendo miseriā ꝯrie: lʒ reddatur miser accipiendo mise
riā priuatiue ꝓut negat actū et nō habitū. ꝓprie tn̄ ta
lis nō dʒ dici miser qui cessat a tali operatiōe cōpulsus
naturali necessitate ⁊ vt melius postea possit operari.
¶ Rationes dubij solute sunt ex dictis.

¶ Dubitatur Tertio vtrū multoꝝ delectatiōes sint ꝯrie? ¶ Et videt ꝙ nō: qꝛ dele
De cōtrarieta te delectatiōnū ctatio fm ꝙ hmōi est quoddā bonū: sʒ bonū nō ꝯriat bo
no: vt dꝫ in ꝑdicamētis. ergo delectationi nō ꝯriat delecta
tio. ¶ Scdo argr. tm̄ vnū vni est ꝯriū: sʒ delectationi cō
trariat tristitia: ergo delectatiōi nō ꝯriat delectatio. ¶ In
oppositum est phs in. vi. cap. scdi tractatus. ¶ Pro so
Duo requirūtur ad delectationem. lutione dubij est aduertendū ꝙ ad delectationē duo re
quirunt. s. conuenientis apprehensio ⁊ ipsius adeptio.
Aduertendū vlterius ꝙ appetitus sensitiuus aliqñ est
recta rōne regulatus: ⁊ tunc dicit naturalis. aliquādo
vero est sue ꝓprie nature derelictus: et tunc est silis ap
petitui brutoꝝ. ⁊ aliqñ est deprauatus: ⁊ tunc dꝫ innatu
Responsio ad dubium. ralis. ¶ Tunc dꝫ ad dubiū primo ꝙ viciosis delectabi
lia sunt ꝯria sicut eoꝝ vicia sunt virtutis extrema. Patʒ de
ꝓdigo cui delectabilis est supflua bonoꝝ cōsumptio. et
de auaro cui delectabilis ē īmoderata bonoꝝ accumu
latio. ¶ Dꝫ scdo ꝙ hītib⁹ hītū sue nature derelictū nō
sunt ꝯria delectabilia: nisi forte ꝓpter appetētiū ꝯrias
dispōnes. nam forte delectabile est melēcolico qd tri
ste est colerico. ¶ Dꝫ tertio ꝙ habentibus habitū be
ne regulatum non sunt delectabilia ꝯria circūstātijs ex
terioꝛib⁹ manentib⁹ silibus. patʒ: qꝛ tales non appetūt
nisi virtuosa. ¶ Dꝫ quarto ꝙ delectabilia sensui sue na
ture derelicto seu vicio infecto sepe sūt ꝯria his q̄ hō ap
petit fm rectam rōnem. vt patʒ de continēte ⁊ incōtinēte
Ad rōes dubij ¶ Ad primā rōnem dubij dꝫ ꝙ lʒ bonū non ꝯriet bono
fm proportionem ipsoꝝ ad ea quib⁹ sunt bona: possunt
tn̄ eē cōtraria fm suas naturas. vt ferri sursum ⁊ ferri
deorsum ꝯriant. sʒ non cōparata ad ea q̄bus sunt bona
puta ad ignem ⁊ terram. ¶ Ad scdam dꝫ ꝙ delectatio
ꝯriat formaliter tristitie ⁊ non delectationi: licet obie
ctiue et originaliter aliqua delectatio delectationi con
trarietur. ¶ Rationes ante oppositum questionis solu
te sunt ex dictis.

Questio. Vnde et queritur vtrū est disci
bile vl' assuescibile vl' alit qua
liter exercitabile vel secundū
quandam diuinam particulā
vel etiam ꝓpter fortunā adue
Prima conclo nit. ¶ Si quidē igitur et aliud aliqd deoꝝ
est donū hoībus: rationabile ⁊ felicitatē dei
datū eē. ⁊ maxime humanoꝝ quanto opti
mū. Sed hoc quidem forte alterius erit vti
Secūda 9clo ꝗ ꝑscrutatōnis magis propriū. ¶ Videtur
aūt et si nō a deo missum est sed ꝓpter virtu
tem et quādam disciplinam ⁊ exercitationē
aduenit diuinissimoꝝ eē. virtutis eñ ꝑmiū
⁊ finis optimū videtur ⁊ quid diuinū ⁊ bea
Tertia 9clo. tum. ¶ Erit autem vtiqʒ ⁊ multum cōe. pos
sibile eñ existere oībus nō orbatis ad virtu
Quarta 9clo tem per quandam disciplinā ⁊ studiū. ¶ Si

autē est ita melius ꝙ ꝓpter fortunam beari
rationabile hr̄e sic. siquidem q̄ secundum na
turam vt possibile optime hr̄e sic nata sunt.
silr aūt ⁊ que scdm artem ⁊ omnē causam et
maxime scdm optimam. Maximū autē ⁊ op
timū cōcedere fortune: valde ꝑniciosum vti
qʒ erit. Manifestū est autem et qd querit ex
rōne. dictū est eñ aīe opatio scdm virtutem
qualis quedam. ¶ Reliquoꝝ autē bonoꝝ
hec quidem existere necessariū. hec autē co
opatiua et vtilia nata sunt organice. ¶ Cō
fessa autē hec vtiqʒ erūt ex his q̄ a principio
politice aūt finem vltimū posuimus. hec au
tem plurimū studiū facit huius quales quos
dam et bonos ciues facere ⁊ operatores bo
noꝝ. ¶ Decēter igit neqʒ bouem neqʒ equū Primū corre
neqʒ aliud animantiū aliquod: felix esse dici larium
mus. Nullū eñ ipsoꝝ possibile cōmunicare
tali operatione. ¶ Propter hanc autē cām Secundum
neqʒ puer felix est. nōdū eñ opatoꝛ taliū ꝓ correlarium,
pter etatem. dicti aūt ꝓpter spem beatificā
tur. Indigent eñ quēadmodum dicimus et
virtute ꝑfecta ⁊ vita ꝑfecta.

Iste est tertius tractatus hui⁹ primi libri: in
quo phs determinat de origine et īmutabili
tate felicitatis. Et diuidit in q̄ttuoꝛ capitula
q̄ videbitur in ꝓcessu. In primo ad inuestigandū ori
ginē felicitatis monet phs talē questionē. Utrū felici Qualiter sit
tas insit nobis ꝑ doctrinā/vel ꝑ assuefactōnē/siue exer felicitas.
citiū/vel a cā diuina: vel a fortuna. Pro cui⁹ solutione
ponit hic phs quattuoꝛ 9clones cū duob⁹ correlarijs.
¶ Prima 9clo est. si est aliqd donū dei datū hoīb⁹ rō Prima cōclo
nabile est ꝙ felicitas sit illud. Et subdit. p. ꝙ forte hoc elucidata.
ꝑscrutari spectat ad aliā sciam. s. ad metaphisicā. ¶ Ui
detur aūt. Scda 9clo. si felicitas insit nobis a causa hu Scda 9clo
mana: scʒ ꝑ disciplinā/ assuefactionem/ vel exercitium
adhuc est bonum diuinum Probat philosophus: quia
virtutis premium ⁊ finis est bonum optimum/diuinū/
et beatum. sed felicitas (etiam si sit a causa humana) est
premium ⁊ finis ꝟtutis: igit. ¶ Erit autē. Tertia 9clo. Tertia cōclo
si felicitas inest nobis a cā hūana: ipa est bonū multū
cōmune. Probat. p. qꝛ ipa ꝑ disciplinam poterit inesse
hoīb⁹ oīb⁹ nō orbatis ad virtutē: ergo erit bonū multū cō
mune. Ille aūt dicitur orbatus ad virtutē q̄ priuat⁹ est Orbatus ad
principio naturali necessario ad operādū fm ꝟtutē cu virtutem
iusmodi est furiosus. ¶ Si aūt. Quarta 9clo. si rōna Quarta 9clo
bilius est btificari ꝑ disciplinam et studiū virtutis ꝙ ꝑ
fortunā: rōnabilius est felicitatē a cā humana ꝙ a for
tuna nobis inesse. Probat. p. q̄ttuoꝛ rōnibus. ¶ Prīa
est. qꝛ q̄ fiūt fm naturam vel artē ⁊ vlr fm oēm cām de
terminatā: ⁊ maxīe ea q̄ fiunt a cā optima ⁊ ꝑfectissima
nata sunt fieri meliori mō quo pñt fieri. sʒ fieri ꝑ disciplī
nam ⁊ studiū siue a cā humana est ꝑfectius et nobilius
ꝙ fieri a fortuna q̄ est cā ꝑ accidens ⁊ indeterminata. ergo
rōnabilius est felicitatem nobis inesse ꝑ disciplinam et
studiū ꝙ a fortuna: cū felicitas insit a cā optīa. ¶ Ma
xime aūt. Scda ratio. valde ꝑniciosum est tribuere for
tune bonū maximū ⁊ optimū cuiusmodi est felicitas: er
go rationabilius est concedere felicitatem nobis inesse

per disciplinā et studiū ꝙ a fortuna. ¶ Manifestū est. Tertia rō. felicitas ſm descriptionē prius datā est opatio aīe ſm virtutē ālis quedā: hoc est non ālibet ſʒ ea ꝙ est ſʒ ꝟtutē pfectissimā. sed opatio virtutis pfectissime nō inest nobis a fortuna sed a cā hūana: igitur. ¶ Reliquoꝝ āt. Hic remouet. p. vnā obiectionē. diceret eñ aliqs: ꝙ cetera bōa quoꝝ nōnulla ſunt a fortuna ɔcurrūt ad felicitatē. igiꝭ. Rñdet. p. ꝙ licʒ reliquoꝝ bonoꝝ ādā ſint nccīa ad felicitatē: vt bona corporis ⁊ aīe. ⁊ quedā vtilia tanꝙ instrumēta ⁊ organa: vt bona exteriora que videntur inesse a fortuna: illa tñ nō ſunt felicitas. ¶ Cōfessa aūt. Quarta ratio. ſicut dictū est in ꝓhemio. felicitas est finis vltim⁹ ⁊ optimus ⁊ finis politice. sed politica maximū studiū adhibet vt ciues faciat bonos ⁊ opatores bonoꝝ. ergo felicitas inest nobis ꝑ disciplinā/studium/⁊ exercitiū ⁊ nō a fortuna. ¶ Decēter igiꝭ. Hic infert. p. duo correlaria. Primū est ꝙ neqʒ bos neqʒ equ⁹ neqʒ aliud aīatum ab hoīe pōt esse felix. Probat. p. qꝛ nulliū taliū pōt cōicare tali opatiōe ſm virtutē ꝗ est felicitas: igiꝭ. ¶ Propter hāc. Scōm correlarium. nullus puer est felix. patet ſilr. qꝛ puer nō pōt cōicare tali operatiōe ſm ꝟtutē perfectā ⁊ in vita pfecta propter defectum etatis. Et quia aliquis posset dicere: ꝙ pueri aliquādo beatificātur. Ad hanc obiectionē respōdet philosophus: ꝙ pueri solū beatificātur in spe ⁊ expectatione quia ſcilicet speramus eos felices futuros.

Primū correlarium elucidatum

Secundū correlarium elucidatum.

Multe autem transmutationes fiunt et oīmode fortune scōʒ vitam. et contingit maxīe abundantē magnis calamitatib⁹ incidere in ſenectute quēadmodum in heroicis de priamo narratꝭ. Talib⁹ autē vsum fortunis et finientē miſerabiliter nullus vtiqʒ felicitabit. ¶ Utrū igitur nullū aliū hoīm beatificādum vſqʒquo vtiqʒ viuit sed scōm solonē autē debitum est finē respicere. Si aūt vtiqʒ et ponendum ita: ꝗ ⁊ est felix tunc. cum vtiqʒ morieꝭ vel hoc oīno incōueniens: aliter qʒ ⁊ dicentibus nobis operationem quādā felicitatē. ¶ Si autē nō dicimus mortuum felicē: neqʒ solō hoc vult: sed quoniā tunc vtiqʒ quis firmiter beatificabit hoīem vt iā extra mala existentem ⁊ infortunia. ¶ Habet quidē et hoc āstionem quādā videtꝭ enī mortuo esse et malum aliquod et bonum. ſi quidē viuenti nō sentienti aūt puta honores et inhonoratiōes et filioꝝ et oīno pronepotuʒ prosperitates et infortunia. ¶ Questionem autē et hec tribuūt. Etenim qui beate vixerit vſqʒ ad senectutē: et mortuus est scōm rationem: ɔtingit multas trāsmutationes fieri circa filios: ⁊ hos quidē ipsorum bonos esse et potiri vita (ꝗ est secundum dignitatē) hos autem ecōuerso. Manifestum autem est quoniā discessiōibus ad patres omnifariā habere ipſos contingit. Incōueniens autē fiet vtiqʒ ſi ſimul trāsmu

Arguit ad ptē negatiuā prime qōnis

Ad partē negatiuā scde

Euasio

Reprobatur euasio

Tertia qstio: ad cuius ptē negatiuā arguit.

tatur et mortuus. et fiet aliquando quidem felix rursus autem miser. ¶ Inconueniens autem et nichil (neqʒ in quodam tempore) superuenire: que ſunt filiorum patribus. ¶ Sed reuertendū ad prius quesitum. forsan enim vtiqʒ inspicietur: et quod nūc quesitum est ex illo. ſi enim finem vtiqʒ videre oportet: et tunc beatificare vnūquenqʒ. non vt existentem beatum: sed quoniam prius erat qualiter nō inconueniens ſi quando felix est non vere dicetur de eo existere: propter non velle viuentes felicitare: propter transmutationes ⁊ propter permanēs quid felicitatem existimare et nequaꝙ facile trāsmutabile. fortunas autem multotiens recirculari circa eosdem. ¶ Manifestum enim quoniam ſi sequamur fortunas: eundem felicem et rursus miseruʒ dicemus multotiēs cameleonta quendam felicem enunciantes et debiliter firmatum.

Ad ptem affirmatiuā terne questionis.

Ad partē negatiuam secūde.

Istud est scōm ca. hui⁹ tertiū tractatus in quo phūs ad maiorē ꝑdictoꝝ declarationeʒ tangit tres dubitatiōes. Pria est. vtrū aliqs possit dici felix dū viuit. Scda est. vtrū aliqs possit dici felix in morte ſiue post mortē. Tertia est. vtrū infortunia ⁊ prosperitates amicoꝝ viuētiū redūdēt ī mortuos. ¶ Et arguit primo ad partē negatiuā prime āstionis. qꝛ multe trāsmutatiōes ⁊ fortune ɔtingūt circa viuentē. vt qñqʒ abūdans in iuuētute bonis exteriorib⁹ multis calamitatibus in senectute ſubiaceat. vt de priamo rege troianoꝝ narrat homer⁹ in heroicis carmīb⁹. Ubi aduertēdū ꝙ quattuor solēt assignari gña carminū. quedā tractāt de gestis nobiliū ⁊ illustriū ꝗ dñr heroica. alia de reb⁹ rusticanis ꝗ dñr bucolica. quedā de rebus tristibus ꝗ dicuntur elegiaca. ⁊ alia de rebus iocosis ⁊ letis ꝗ vocantur dragmatica. ¶ Utrū igitur. Hic. p. tangit scdam dubitationē. Et arguit ꝙ nullus pōt dici felix in morte ſiue post mortē. vt dicebat solon. qꝛ vt prius dictū est: felicitas est opatio ſm virtutē perfectaʒ. sed neqʒ in morte neqʒ post mortē quis pōt hr̄e talē operationē: cū mors destruat vitā ⁊ operationē vite. vt dicit albertus: igitur ¶ Si aūt nō. Hic ponit euasionē quā posset aliqs dare ad ꝑdictā rōneʒ. Nā posset aliqs dicere: ꝙ solon noluit dicere ꝙ hō ſit felix dū morīꝭ ſiue post mortē. sed voluit dicere ꝙ qñ hō morīꝭ possum⁹ certitudinalīꝭ de eo dicere ꝙ est vel fuit felix ⁊ firmiter ipm beatificare. qꝛ tunc primo est extra mala ⁊ infortunia. ¶ Habet quidē. Hic p. excludit ꝑdictā euasionē tribus rōnibus. Prima est hoī viuēti licet nō sentienti pōt aliqđ bonū vel malū cōtingere: puta honores ⁊ inhonoratiōes ⁊ filioꝝ ⁊ nepotum prosperitates ⁊ infortunia. ergo etiā ⁊ hoī mortuo pñt ſilia accidere: cū nō differre videaꝭ a viuo niſi ſicut nō sentiēs a sentiēte. ⁊ per ɔñs ſi hō dū viuit nō pōt dici felix ꝑpter infortunia ꝗ ei in vita accidūt ſeq̄tur ꝙ nec hō dū morīꝭ ſiue p⁹ mortē poterit dici felix. ¶ Questionem aūt. Hic monet. p. tertiā dubitationē. Utrū infortunia ⁊ prosperitates filioꝝ et nepotū viuentiū transmutent parentes mortuos qui bene vixerunt de felicitate in miseriā aut ecōtra. ¶ Et arguiꝭ primo ꝙ nō. qꝛ ſi ſic sequereꝭ ꝙ mortu⁹ trāsmutareꝭ de felicitate in miseriā

Mouētur tres questiones.

Arguiꝭ ad ptē negatiuā pme

Quattuor gña carminū

Ad partē negatiuam secūde questionis.

Euasio.

Reprobat euasionem

Aꝛ ad partem negatiuam tertie questionis.

qꝺ videtur incōueniens. igitur infortunia filioꝝ viuen-
Arguit ad par tē affirmatiuā terne q̄stionis tiū nō redūdāt in parētes mortuos. Deīde arguit ad al
terā partē. qꝛ si non redundarent infortunia ꝛ prosperi
tates filioꝝ in parētes mortuos: sequeret̄ ꝙ res filiorū
nichil ad parētes pertineret. quod videtur etiā incōue-
Arguit rursus ad partē negatiuā scđe q̄onis. niens: igitur. ¶ Sed reuertendūz. Hic ponit .p. scđam
rōnez ad īprobandū opinionē Solonis. qꝛ si oporteret
inspicere finē vite: sic ꝙ nō diceretur aliquis felix dū vi
ueret: sed solū in morte siue post mortē seq̄ret̄ ꝙ de aliq̄
esset veꝝ dicere ꝙ fuit felix. de quo tū nunꝙ fuit verum
dicere hic est felix. sed hoc est incōueniēs: cū oīs ꝓpō
de p̄terito x̄ā habuit vel hr̄e potuit aliquā de p̄siti verā
aut aliquas de p̄siti veras. ¶ Manifestū eni. Tertia rō
si felix sic seq̄ret̄ fortunas: ita ꝙ nullus posset dici felix
nisi in morte vel post mortē ꝑpter eius trāsmutabilita-
tem seq̄retur ꝙ felix esset ita variabilis sicut camaleon
qui ex iuxtapositione alioꝝ corpoꝝ variat̄ in colore. sed
hoc est inconueniens: igitur.

Ad primā questionem
Prima ꝯclusio
Secūda ꝯclo

El fortūas quidē seqū nequaꝙ̄
rectū. nō eī in his bn̄ vel male
sꝫ īdiget his hūana vita quem
admodū diximꝰ ¶ Dn̄e āt sūt
q̄ scđm virtutē opatiōes felici
tatis. ꝯtrarie vero ꝯtrarij. Te
stat̄ āt sermōi et qꝺ nunc q̄sitū ē. circa nichil
sic existet humanoꝝ operū ꝯstātia: vt circa
opatiōes q̄ sunt s̄m x̄tutē. Permanētiores
eī ꝛ disciplinis he vident̄ esse: earūdē hono
rabilissime ꝑmanētiores ꝑp maxīe ītēdere
et maxīe ꝯtinue viuere in ip̄is btōs. hec enī
videt̄ cā vt nō fiat circa eas obliuio. ¶ Exi-
stet aūt vtiq̄ qꝺ q̄situ est felici ꝛ erit per vi-
tā talis. semp eī vel maxīe oīm operabit̄ et
speculabit̄ q̄ scđm virtutē. ¶ Et fortunas fe
ret optime et vbiq̄ oīno prudēter quidē. vt
vere bonus et tetragonus sine vituperio.
Tertia ꝯclusio ¶ Multis autē factis scđm fortunā et diffe-
rentibus magnitudine et paruitate. parua
quidē ꝓsperitatū. similiter autē et opposito
rum manifestū ꝙ nō faciunt inclinationē vi
te. magna autē et multa facta quidē bn̄ bea
tiorem vitā faciunt. etenī hec cōcordare na
ta sunt ꝛ vsus eoꝝ bonꝰ et studiosus fit. Ecō
uerso autem accidētia tribulāt ꝛ cōturbant
beatuz: tristicias enī inferunt et impediunt
multis operatiōibꝰ. Uerūtū etiā his refūl
get bonum: cū vtiq̄ fert quis faciliter mul-
ta ꝛ magna infortunia. non propter doloris
insensibilitatē: sed virilis existens ꝛ magna
Quarta ꝯclo. nimus. ¶ Si autē sunt operationes dn̄e vi-
te quēadmodū diximus nullus vtiq̄ beato
rum fiet miser. neq̄ enim aliq̄n operabitur
odibilia et mala. ¶ Ut enim vere bonuz et
sapientem omēs existimamus fortunas de
center ferre: et existentibus semper optima
operari quēadmodū ex datis et ducē bonū

presente exercitu vt maxime bellicose et co
rioruz incisorem ex datis corijs optimū cal
ceamentuz facere. eodē autē modo et alios
artifices oēs. Si autem ita: miser quidē ne-
quaꝙ̄ fiet vtiq̄ felix neq̄ vtiq̄ beatus: si in
priamicis infortunijs incidet. neq̄ vtiq̄ ꝛ fa
cile transmutabilis. neq̄ enim ex felicitate
mouebitur facile neq̄ a ꝯtingentibus infor
tunijs sed a magnis et multis. ¶ Et ex tali-
bus non vtiq̄ fiet rursus felix in paruo tem
pore. sed si quidem in multo et perfecto ma
gnorum et bonorū in ip̄o factus abundans.
¶ Quid igit̄ prohibet dicere felicem scđm virtutem perfectā operantē ꝛ exterioribus Quinta ꝯclusio ad questionē missus.
bonis sufficienter ditatū: non ꝯtingenti tē-
pore sed perfecta vita vel apponendū ꝛ vi-
cturum sic ꝛ finiturū scđm rationē. qꝛ futuꝝ
īmanifestū nobis. Felicitatē aūt finē ꝛ ꝑfe-
ctuz ponimꝰ oīno oīmode. si aūt ita beatos
dicemꝰ viuentiū quibꝰ existūt et existēt que
dicta sūt: beatos aūt vt hoīes. Et quidē igit̄
de his intantum dictum sit.

Istud est tertiū capl'm huiꝰ tertij tractatꝰ in
quo phūs soluit primā q̄stionē motā in p̄ce- Soluitur prima questio.
dēti capl'o. s. Utrū aliq̄s possit dici felix dum
viuit. Et ponit quinq̄ cōclusiōes. ¶ Prīa est
nō est rectū felicitatē sequi fortunā siue bona fortune. lꝫ Prima cōclusio elucidata
ip̄is vita humana indigeat. Probat. p. qꝛ in his bonis
fortune nō est bn̄ vel male. hoc est s̄m abūdantiā bonoꝝ
exterioꝝ nō d̄r hō bonus: nec s̄m eoꝝ defectū malꝰ. vel
sic s̄m opatiōes fortuitas nullꝰ d̄r felix vel miser. ergo
felicitas nō seq̄tur fortunā ꝯn̄a pꝫ ꝑ additionē maioris
qꝛ circa oīa illa q̄ necio seq̄tur felicitas ꝯtīgit bn̄ ꝛ male
operari. ¶ Dn̄e aūt. Scđa ꝯclusio. opatiōes s̄m x̄tutē Secūda cōclusio elucidata
sunt dn̄e ꝛ cāe felicitatis sicut ꝯrie ꝯrij. i. sicut opatiōes
viciose sunt cāe miserie. Probat. p. tribꝰ rōnibꝰ. Prīa
est qꝛ nulle opatiōes hūane sunt ita ꝑmanētes sic opa-
tiōes s̄m virtutē: ꝫ opationes s̄m x̄tutē sunt dn̄e felici-
tatis q̄ est bonū multū ꝑmanēs. Alīs ꝓbat. qꝛ virtutes
sunt ꝑmanētiores disciplinis: eo ꝙ sepiꝰ occurrit x̄tuo
so materia operādi s̄m x̄tutē. vt pꝫ de cibo ꝛ potu ꝛ ml't
tis alijs ꝙ mā speculādi s̄m disciplinā. q̄re circa x̄tutes
nō facile cadit obliuio. ꝫ nulle opatōes hūane sūt ita ꝑ-
manētes sic opatiōes s̄m x̄tutē. ꝯn̄a tꝫ qꝛ discipline vi-
dent̄ oībꝰ alijs ꝑmanētiores. ¶ Existet āt. Scđa rō. po
nēdo opatiōes s̄m x̄tutē esse cās felicitatis poterit feli
citas inesse felici ꝑ totā vitā. ꝫ ponēdū ē felicitatē sequi
opatiōes s̄m x̄tutē. ¶ Et fortunas. Tertia rō. ponēdo
opatiōes s̄ꝫ x̄tutē eē dn̄as felicitatꝭ felix optīe feret for
tunas ꝛ erit vere bonꝰ ꝛ x̄tuosus sine vituperio: sicut te
tragonꝰ. ergo opatiōes s̄m virtutē sunt dn̄e ꝛ cāe felici
tatis. Tetragonꝰ aūt est corpꝰ cubū hn̄s sex suꝑficies q̄
dratas ꝛ equales qꝺ q̄litercūq̄ ꝓiciat̄ semp stat recte.
¶ Multis aūt. Tertia ꝯclo. nulla fortuna trāsmutat fe Tertia cōclusio elucidata
licem. Probat. p. qꝛ aut fortuna q̄ accidit felici est ma-
gna aut parua. Si parua siue sit prospera siue aduersa:
nō mutat felicē Si magna: aut est prospera. ꝛ tunc red-
dit vitam feliciorē. Si vero aduersa: tunc licet contur-
bet felicez propter tristicias quas infert ꝛ impedimēta

bonaꝝ operationū. tñ in illis aduersis relucet bonuꝫ et virt⁹ ipsius felicis: eo ꝙ fert multa ꝛ magna īfortunia nō qꝛ nō sentiat dolores (vt stoici dicebāt: ꝗ ponebāt tristiciā nō cadere in ꝟtuoso) sed qꝛ est virtuosus ꝛ magnanim⁹. ¶ Si aūt. Quarta cōclusio. null⁹ felix facile fiet miser: nec ecōuerso. Primā partē ꝓbat. p. duab⁹ rōib⁹ Pria est. qꝛ opatiōes ẜm virtutē sunt dñe felicitatis et ꝯrie opatiōes miserie: vt dictū est. ſꝫ nullus operās ẜꝫ virtutē facile odibilia ꝛ mala operabiꝶ. ergo null⁹ felix facile fiet miser. ¶ Et enī. Scda rō. vere bon⁹ et sapiēs decēter vt cōuenit oēs fortunas fert: ꝛ ex his ꝗ ꝯtingūt semꝑ optia operaꝶ: ergo null⁹ felix facile fit miser siue trāsmutabiꝶ ꝗbuscūqꝫ īfortunijs: etiā si in calamitates ꝓami incidat: sed solū a magnis et multis. Añs ꝓbat p siīe. Nā bon⁹ dux eo exercitu quē hꝫ bellicosissime vtiꝶ et bon⁹ sutor ex datis corijs optimū calceamētū facit. ꝛ sic de alijs bōis artificib⁹. ergo etiā felix ex his ꝗ circa ipm ꝯtingūt optime operabiꝶ. Ex his ptꝫ solutio rōnis posite in pricipio ꝑcedētis capl'i ꝓ parte negatia dicte ꝗstionis. qꝛ licꝫ fiāt trāsmutatiōes circa vitā hūanā: ille tamē nō sunt dñe felicitatis: sed opationes ẜm virtutē. ¶ Et ex. Hic ꝓbat. p. scdam partē ꝑdicte cōcl'onis. s. ꝙ ꝗ fact⁹ est miser nō facile fiet felix qꝛ opꝫ ꝙ tal' magna et ꝑclara opereꝶ ꝛ multis bonis abūdet. sed hec nō pñt facile siue in paruo tpe haberi. ꝗ miser nō facile fiet felix. ¶ Quid igiꝶ. Hic soluit. p. predictā ꝗstionē. ꝛ ponit hāc quintā ꝯcl'onē. aliꝗs pōt dici vere felix in hac vita.

Quarta ꝯcl'o elucidata.

Quinta ꝯclusio respōsiua ad questionē

Probat. p. qꝛ aliꝗs pōt ī hac vita opari ẜm virtutē ꝑfectaꝫ ꝛ esse bonis exteriorib⁹ sufficiēter ditat⁹. nō solū in paruo tpe: sed in vita ꝑfecta. ergo aliꝗs pōt esse felix in hac vita. vel apponēde sunt iste ꝑticule dictur⁹ sic ꝛ finiᵗur⁹ ẜm rōnem. Cui⁹ cāni subdit. p. qꝛ futuꝝ est nobis incertū ꝛ īmanifestū. Si aūt ita apponēde sint dicte ꝑticule: tūc beatos dicem⁹ quib⁹ oīa ꝑdicta existūt et existent. beatos quidē: vt hoīes. i. beatitudine humana.

Solutio tertie questiōis. etiā secunde.

Prima cōcl'o

Secunda.

Ronepotū aūt fortunas ꝛ amicoꝝ oīm nequaqꝫ quidē ꝯferre valde iamicabile videꝶ: ꝛ opinionib⁹ contrariū. ¶ Multis aūt ꝛ oīmodas hñtib⁹ differētias accidētibus ꝛ his quidē magis redūdātibus his aūt minus scōm vnūquēqꝫ quidē diuidere lōgū ꝛ infinitū videtur. vl'r aūt dictuꝫ ꝛ typo: forsitan vtiqꝫ sufficiēter habebit si vtiqꝫ ꝛ quēadmodū circa ipꝫ: fortunarum he quidem habent aliqḋ pondus ꝛ auxiliū ad vitā. he aūt leuiores vidētur: ita et que circa amicos sil'r oēs. ¶ Differt aūt ꝛ passionum vnāquanqꝫ circa viuētes vl' mortuos ꝯtigere: multo magis ꝗ̄ iniusta ꝛ mala ꝑexistere in tragedijs vl' fieri: sillogisandū vtiqꝫ ꝛ ita dr̄iam. Magis autē fortassis inquirēdum circa eos qui defecerūt si aliquo bono cōicant vl' oppositis. ¶ Videꝶ enī ex his et si redundat ad ipsos quodcūqꝫ siue bonum siue cōtrarium fragile quidē ꝛ paruum vel simpl'r vl' illis esse. Si aūt nō tantum ꝛ tale vt faciat felices eos ꝗ non sunt neqꝫ his qui sunt auferat beatitudinē. Conferre quidem igitur aliquid videntur his qui defecerunt bone operatiōes amicorū. sil'r autē ꝛ īfortunia. talia autē ꝛ tam magna: vt neqꝫ felices nō felices neqꝫ nō felices felices faciāt: neqꝫ aliud talium aliquod.

Tertia.

Quarta.

Stud est quartū capitulū hui⁹ tertij tractatus: in quo phūs soluit tertiam questionem motā ī secundo capitulo. s. Utrū mortui trāsmutētur ex euētib⁹ fortuitis amicoꝝ viuentium? Et ponit quattuor conclusiones. ¶ Prima est. pronepotū ꝛ oīm amicoꝝ viuētium fortune aliqualiter redūdāt ī amicos mortuos. Probat: qꝛ dicere ꝙ nullo mō redundāt ī ipsos esset durū et valde iamicabile et cōib⁹ opinionib⁹ cōtrariū. igitur. ¶ Multis aūt. Scda ꝯclusio ꝑ quā. p. excusat se de ꝓfunda discussione hui⁹ questiōis. De ista materia sufficit summatī siue in vl'i et figuraliꝶ determīare. Probat. p. qꝛ hoc facere sigillatī et in speciali eēt nimis difficile et prolixū in infinitum. ꝗ sufficit de ea figuraliꝶ ꝛ in generali determinare. Añs ꝓbat. qꝛ ea que redundant in amicos sunt multa et varia quoꝝ aliꝗ magis: alia min⁹ redūdāt in ipos. ꝗ sigillatim de ipis dicere eēt ꝓlixū ꝛ difficile. Assumptū ꝓbat phūs per sil'e. qꝛ quēadmodū fortunaꝝ ꝗ cōtingunt circa nos ipos: quedā sunt magne habētes aliqḋ pōdus. i. vim trāsmutādi statū humanū ꝛ conferētes auxiliū ad vitā si sint bone ꝛ ecōuerso si sint male: ꝛ alie sunt leniores. ita similiter dicendū est de fortuitis ꝗ circa quoscūqꝫ amicos euenīūt. nā quedā magis: alia min⁹ in ipsos redūdant: ꝛ magis in ꝓpinquiores etiā lꝫ minora. ¶ Differt autē. Tertia conclusio. fortune differēter redundāt in amicos viuētes ꝛ in mortuos. Probat phūs qꝛ quāta est differētia inter iniusta ꝛ mala actu fieri ꝛ iniusta ꝛ mala iam facta narrari in tragedijs: tāta vel maior est differētia inter fortunas amicoꝝ redūdare in viuētes: ꝛ easdē redundare in mortuos: igitur. Et subdit phūs: ꝙ inquirendū est quid intersit: ꝛ magis fortassis inquirendū est an mortui in aliquo bono vel malo viuētium cōicent. ¶ Videtur enī. Quarta cōclusio per quā soluit. p. questionē. Licet infortunia ꝛ ꝓsperitates viuētiū redūdēt in amicos mortuos: nō tñ eos trāsmutāt de felicitate ī miseriā aut ecōtra. Probat qꝛ bonū vel malū qḋ redūdat a viuēte in mortuū est fragile ꝛ paruū vl' simpl'r ꝛ in se: vel in ordine ad mortuos. qꝛ nō redūdat in ipos nisi ꝓ ꝗto sunt in mēorijs hoīm. s. ex hoc ꝙ eoꝝ mēoria reddiꝶ celebrior vel obscurior ex euētib⁹ fortuitis amicoꝝ. ita ꝙ tale bonū vel malū nō est tm̄ et tale in ordine ad ipos mortuos vt faciat felices ꝗ nō sunt: vel vt auferat btīudinē ab his ꝗ sunt: igiꝶ. Ex dictis etiaꝫ haberi pōt solutio scde ꝗstionis ꝗ ꝗrebat. vtrū felicitas insit hoī in morte siue post mortē. vt dicebat solon. Nā ꝯstat ꝙ nō: loquēdo de felicitate ciuili siue politica cui⁹ operatiōes ẜm virtutē dñr dñe: quas operatiōes nō habent mortui. operationes etiā viuoꝝ debiliter redūdāt in eos. Quid autē senserit aristoteles de felicitate post hanc vitā dubiū est. quidā autē dicūt: ꝙ posuit aīam rationalē immortalē. quidā vero oppositū. ꝛ alij dicūt ipsum in hac materia fuisse dubium.

Soluiꝶ tertia questio etiā secunda.

Prima conclusio elucidata.

Secunda ꝯcl'o

Tertia conclusio elucidata

Quarta cōclusio elucidata

Opiniones quid senserit aristoteles de imortalitate anime

Ueriꝶ vtrū possit aliꝗs dici felix ī hac vita? ¶ Et videꝶ ꝙ nō qꝛ felicitas est stat⁹ oīꝫ bonoꝝ aggregatiōe ꝑfect⁹. sed null⁹ in hac vita pōt habere oīa bona: igitur. ¶ Secundo arguiꝶ sic. Felicitas satiat appetitū. sed null⁹ appetit⁹ pōt satiari in hac vita: igitur. ¶ Tertio sic. nullus debꝫ

Questio moralis.

Arguiꝶ primo.

Secundo.

Tertio.

dici felix cuius finis est incertus. sed cuiuslibet hoīs in
In oppositum
hac vita finis est incertus: igitur. ¶ In oppositū est philosophus in tertio capitulo tertij tractatus.

Articulus primus.
Duplex felicitas.
¶ **Sciendum** q̄ fm theologos duplex est felicitas scʒ meritoria ⁊ premiatoria: et dr̄. q̄ felicitas p̄miatoria excludit tam mala culpe q̄ pene: ⁊ includit oīa quibus hō dignus est: ⁊ satiat hoīs desideriū. Sed felicitas meritoria licet excludat mala culpe: nō tamē excludit mala pene: nec includit oīa bona quibus hō dignus est: neqʒ satiat appetitū. Et hui⁹
Tres gradus felicitatis.
felicitatis p̄nt poni tres grad⁹. Primus est fm quē ille dr̄ felix qui caret oībus malis: quoꝝ absentiā rōnabiliter ꝓ tunc desiderare pōt: ⁊ habet oīa bona quoꝝ presentiā rationabiliter desiderare pōt. Scd̄s gradus est fm quem quis habet oīa bona quoꝝ presentiā rationabiliter desiderare potest: licet non careat omnibus malis penalibus quib⁹ rationabiliter desiderare pōt carere. Tertius grad⁹ est fm quē dr̄ felix q̄ habet perfectissimas operatiōes virtutū fm vitā perfectā: ⁊ circa alia siue bōa siue mala sic se habʒ sicut recta rō indicat optime se esse habendū. et fm istos tres gradus possunt saluari oīa que a phīs dicuntur de felicitate.

Articulus secundus
¶ **Conclusio** Prima. nullus pōt dici felix in hac vita felicitate p̄miatoria: saltē p̄manēter. qd̄ dr̄ ꝓpter paulū in raptu: de quo tn̄ an ꝓ tunc fuerit viator aut ꝯprehēsor siue felix: ad altiorē relinquit disciplinā. Patet cōclusio: q̄ nullus in hac vita ē extra omnia mala penalia: igitur.

¶ **Conclusio** Scd̄a. aliq̄s pōt dici felix ī hac vita felicitate meritoria fm quēlibet ei⁹ gradū: difficilius tn̄ fm gradū perfectiorē q̄ fm gradū minus p̄fectū. Prīa pars ꝓbat. q̄ si nō hoc maxīe eēt ex eo q̄ nō p̄t q̄s in hac vita h̄re oīa bona q̄ exigūtur ad felicitatē vel carere oībus malis quib⁹ vellet carere. ſʒ hoc nō: q̄ oīa q̄ requirūtur ad felicitatē requirūtur per respectū ad iudiciū recte rōnis: et ad appetitū ordinatū ipsius felicis qui nō fertur nisi in sibi possibile pro statu vie: igitur. Scd̄a pars ꝓbat. q̄ ad primū gradū req̄rit plurium bonoꝝ p̄sentia: ⁊ pluriū maloꝝ carētia q̄tum ad scd̄ʒ: ⁊ sil'r ad secūdū q̄ ad tertiū. Sed difficilius est plura bona habere: ⁊ plurib⁹ malis carere. q̄ pauciora h̄re vel plurib⁹ carere: igitur. Ex quo patet q̄ felix pōt sine culpa sua de supremo gradu felicitatis ad mediū et de medio in postremū transmutari et econuerso.

Articulus tertius.
Dubiū primū An vnus sit alio felicior
¶ **Dubitatur** Primo vtrum vn⁹ felix sit felicior altero. Ad dubiū respōdetur q̄ sic. siue sit sermo de felicitate patrie ⁊ p̄miatoria: siue de felicitate vie et meritoria. De felicitate premiatoria patʒ per illud Johannis. xiiij. In domo patris mei māsiōes multe sunt. De meritoria etiā patʒ: q̄ vnus perfectius contēplatur primū eus q̄ alter. Etiam vnus felix plura bona interiora et exteriora possidet: ⁊ pauciores aduersitates patitur q̄ alter.

Dubiū secundum An felicitas sit a fortūa
¶ **Dubitatur** Scd̄o vtruʒ felicitas adueniat hoī a fortuna vel a cā diuina vl' hūana ¶ Et videt̄ q̄ a fortuna. q̄ felicitas aduenit hoī extra semp ⁊ frequenter. ergo aduenit a fortuna. ¶ Scd̄o sic felicitas non aduenit a causa hūana. ergo aduenit a cā diuina vel a fortūa. Añs patet. q̄ si felicitas adueniret a cā humana seq̄renur q̄ hō posset se de non felice facere felicem. sed hoc nō. q̄ omne agens debet esse tale in actu quale est patiēs in potētia: igitur. ¶ In oppositūʒ
Responsio.
est. p. in primo capitulo tertij tractat⁹. ¶ Ad dubiū dr̄ primo q̄ felicitas nō inest hoī a fortuna. Tuʒ primo. q̄ tūc hoīes optimi essent maxīe fortunati: cui⁹ oppositū frequēter accidit. Tū scd̄o. q̄ felicitas ē operatio hoīs fm virtutē p̄fectā. hec aūt nō est a fortūa. Tū tertio: q̄ tūc periret oīs ars ⁊ īdustria: ⁊ sic periret oīs ars exclamatiua q̄ est in laude bonoꝝ. nā ꝓpter bona fortune nullus dʒ laudari. ¶ Dr̄ scd̄o q̄ ipa est a cā hūana. pʒ q̄ ꝯditiōes attribute felicitati ab aristo. attribuunt̄ ei: vt ē a cā hūana. ¶ Dr̄ tertio: q̄ ipa est a cā diuina. patet. q̄ (vt dicit p. in textu) si deus aliq̄d bonuʒ tribuit hoībus maxime tribuit eis felicitatē q̄ est summū bonū. ſʒ de⁹ mlta bōa
Ad rōes dubij.
largitus est hoībus. ergo tribuit eis felicitatē. ¶ Et ad primā rōnem dubij dr̄: q̄ illa q̄ eueniūt extra semp ⁊ frequēter q̄ ad tp̄s vl' q̄ ad supposita: tn̄ in ordīe ad suā cāʒ semp vel vt in plurib⁹ sequūtur: nō sūt a fortūa. vt pʒ de eclipsi lune. mō sic ē de felicitate respectu v̄tutis p̄fecte ¶ Ad scd̄aʒ dr̄: q̄ aliq̄d pōt se reducere de īperfecto ad p̄fectū. vt pʒ de graui exn̄te sursuʒ qd̄ mouet se deorsuʒ

Dubium tertiū An virtutes sint p̄manentiores disciplinis.
¶ **Dubitatur** Tertio vtrū v̄tutes sint p̄manētiores disciplinis ¶ Et videt̄ q̄ nō. q̄ disciplīne sunt circa neccīa ⁊ ex principijs necessarijs deducunt̄. v̄tutes aūt sunt circa ꝯtingētia ⁊ ex ꝯtingētib⁹ deducunt̄: igr̄. ¶ Scd̄o sic. subiectū disciplinaꝝ ē intellect⁹. subiectū aūt v̄tutū moraliū est appetit⁹. ſʒ intellect⁹ est p̄manētior appetitu: igit̄. ¶ In oppositū est. p. in scd̄o ca. hui⁹ tertij tractat⁹. ¶ Pro solutōe dubij aduer
Ex p̄te trium pōt attēdi firmitas habitus.
tendū q̄ firmitas hīt⁹ pōt attēdi ex p̄te triū. s. ex p̄te obiecti. ex parte subiecti. ⁊ ex p̄te freq̄ntatiōis act⁹. Si primo mō attēdat̄ firmitas hītus: tūc disciplīne sūt firmiores v̄tutib⁹. vt bñ ꝓbat p̄ma rō dubij. Si scd̄o mō: tūc dr̄ q̄ fʒ ꝯmētatorē habituū intellectualiū duplex ē subiectū. vnū quo ad eoꝝ esse. aliud q̄ ad ipa esse v̄a. Primū est ipe intellect⁹. Scd̄m est fantasma siue spēs itelligibilis siue q̄ intellect⁹ nihil pōt itelligere. tūc dr̄ q̄ lʒ primū subiectū sit p̄manētius appetitu in q̄ sūt v̄tutes nō tn̄ scd̄m. et iō q̄tū ad illud v̄tutes sunt p̄manētiores disciplinis. Si vero tertio mō attēdatur firmitas hītus tūc hoc ē dupl'r fm q̄ illius freq̄nētatiōis duplex pōt esse cā. vna p̄t esse nobilitas et honestas illi⁹ act⁹ q̄ sua vi nos trahit: ⁊ sua dignitate nos allicit. ⁊ q̄tū ad hāc rōnem habit⁹ intellectuales sunt p̄manētiores hītibus moralib⁹. ⁊ act⁹ speculatiōis circa obiecta nobilissima sunt nobiliores actib⁹ virtutū moraliū. Alia rō. freq̄ntatiōis act⁹ p̄t esse freq̄ns occursus materie circa quā debem⁹ opari. ⁊ q̄tū ad istā rōnem v̄tutes sunt p̄manētiores disciplinis Ex his pʒ q̄d sit dicēdū ad rōes dubij

Ad rationes questionis
¶ **Ad rationes** nū oppositū q̄stionis. ¶ Ad p̄mā pʒ solutio ex dictis. ¶ Ad scd̄aʒ dr̄ q̄ ꝯcludit de felicitate p̄miatoria: ſʒ nō de meritoria. ¶ Ad t'tiā negat̄ maior loq̄ndo de felicitate meritoria.

Preponit intentum.
DEterminatis autē his: scrutemur de felicitate vtrū laudabiliū est vel magis honorabiliuʒ manifestum aūt q̄n potētiaꝝ nō est.
Prima cōclo
¶ Videt̄ autē oē laudabile in quale quid esse ⁊ ad aliq̄d qualiter h̄re laudari. Justū enī ⁊ virileʒ et vir̄ bonum ⁊ virtutē laudam⁹ ꝓpter opera et actus: et fortē et cursorem et aliorum vnūquēqʒ in quale quid natum esse: et habere aliqualiter ad bonum aliq̄d ⁊ studiosum. Manifestū autem est hoc ⁊ ex his que circa deū sunt laudibus. derisibiles enim videntur

ad nos relati. hoc aūt ꝯtigit: q̄ꝛ sunt laudes per relationē vt dixīmꝰ. Si aūt ē laus taliuꝫ manifestū q̄m optimoꝝ nō est laus: sed maiꝰ aliquid ⁊ melius: quēadmodū videt̄. Deos enim beatificamus ⁊ felicitamꝰ: ⁊ viroꝝ diuinissimos beatificamus. similiter aūt et bonorum. Nullus enim felicitatē laudat: quēadmodū iustū: sed vt diuinius aliquid ⁊ melius beatificat. ❡ Videtur aūt et eudoxus bene attribuisse de primitijs voluptati. In non laudari enīꝫ bonorum existentē nunciare existimat: quoniā melius est laudabilibꝰ talem autē esse deum ⁊ per se bonum. ad hec
Correlariū enim et alia referri. ❡ Laus quidem eī virtutis: operatores enim bonoruꝫ ab hac laudantur. laudes autē operum similiter ⁊ corporaliū et aīalium sed hoc quidem forte magis proprium certificare his qui circa lau-
Secūda conclō des insudauerunt. ❡ Nobis autem manifestum ex his que dicta sunt: quoniā est felicitas honorabilium et perfectorum. ❡ Videtur aūt ita habere: et propter esse principiū huius enim gratia reliqua omnia oēs operantur. Principiū autē et causam bonorum honorabile quid et diuinum ponimꝰ.

Iste est quartus et vltīmꝰ tractatus huiꝰ libri in quo .p. determīat de quadā ꝓprietate felicitatis: et addit quedā hic determinā̄da. Et continet tria capitula: q̄ videbunt̄ in processu. In p̄rio tria facit. P̄rio cōtinuat dicē̄da dictis: et ponit suū intētum Scd̄o exequit̄: et ōndit felicitatē nō esse de nūero laudabiliū. Et tertio ōndit q̄ est d̄ nūero honorabiliū. Primo
Proponit intentum igit̄ ꝓponit dicens: q̄ postq̄ in precedēti tractatu determinatū est de origine ⁊ stabilitate felicitatꝭ: scrutādū est in p̄nti tractatu an sit de nūero laudabiliū vel magis de nūero honorabiliū. q̄m manifestū est: q̄ nō est de nūero
Prima cōclusio elucidata cū pbationibꝰ. potētiaꝝ. ❡ Videt̄ aūt. Hec est scd̄a particula capituli in qua .p. ponit talē ꝯclusionē. Felicitas nō est de nūero laudabiliū. Probat duabꝰ rōnibꝰ. Prima est: q̄ꝛ oīe laudabile est grā alteriꝰ laudabile: ⁊ oē q̄d laudat̄ ꝓpt̄ aliq̄d aliud laudat̄. ſꝫ felicitas nō est ꝓpter aliq̄d aliud laudabilis: cū sit finis vltimus. ergo felicitas nō est de numero laudabiliū. Maiorem ꝓbat phūs dupliciter. Primo īductiue in bonis aīe ⁊ corporis: q̄ꝛ iustū ⁊ virilem ⁊ vniuersaliter bonū ⁊ virtutē laudamꝰ ꝓpter opa ⁊ actus et sil'r fortē ⁊ cursorē ⁊ vnūquēq̄ alioꝝ. q̄ꝛ scd̄m aliqualiter se hn̄t ad bonū ⁊ studiosum. i. ad actꝰ bonos ⁊ studiosos. Scd̄o ꝓbat: q̄ꝛ si dij laudētur p ꝯparationē ad nos. i. his laudibꝰ quibꝰ nos laudamur: potius videbūtur irrideri q̄ laudari. q̄ꝛ q̄d est laus respectu vniꝰ est ridiculū respectu alterius. ergo oē laudabile est ad aliq̄d aliud laudabile. Ex quo infert phūs: q̄ optimoꝝ nō est laus: sed aliq̄d melius ⁊ prestātius laude. q̄d probat: q̄ꝛ deos ⁊ felices beatificamus: ⁊ sil'r hoīes diuinissimos ⁊ semp bonoꝝ optima dicimꝰ felicia. ideo nullus laudat felicitatē sicut iustū: ſꝫ eā beatificat vt aliq̄d melius laudabilibus. ❡ Videtur aūt. Scd̄a ratio sumitur ex auctoritate eudoxi: qui ponēs voluptatē eē summū bonū dicebat eam nō esse bonū laudabile: existimās eā esse maius bonū laudabilibꝰ. et ideo videtur recte attribuisse voluptati vnā d̄ primicijs. i. optimis cōditionibꝰ felicitatis: scꝫ nō laudari. nā dicendo voluptatē nō esse laudandā: existimat eam esse maiorē laudabilibus. existimat aūt deum esse talē. i. nō esse de nūero laudabiliū: sed oīa alia referri ad ipsum. ❡ Laus quidem. Ex his Correlarium. infert phūs q̄ virtutis operū corporaliū ⁊ aīaliū id est operū anime sensitiue sunt laudes. q̄ꝛ ad aliq̄d aliud referunt̄. Quod ꝓbat de virtute. nā ab hac operatores bonoꝝ virtuosi dicūr. Et subdit phūs q̄ de huiusmōi laudabilibꝰ determinare forte magis propriuꝫ est his qui circa laudes insudauerūt. i. oratoribꝰ ⁊ poetis. ❡ Nobis autē. Hec est tertia pars capituli in qua philosophꝰ ponit talem cōclusionē. Felicitas est de numero honorabiliū ⁊ perfectoꝝ. Probat duabꝰ rōnibus. P̄ria ratio Secūda cōclusio elucidata sumitur ex dictis. nā felicitas est de numero bonoꝝ honorabiliū vel laudabiliū: vel de numero potētiaꝝ. ſꝫ nō est de numero laudabiliū nec potētiaꝝ: vt visum est. ergo est de nūero honorabiliū. ❡ Videt̄ aūt. Scd̄a rō. principiū ⁊ cā oīm bonoꝝ est bonū honorabile ⁊ q̄d diuinū. sed felicitas est principiū oīm bonoꝝ: cū sit illud gratia cuius reliqua oīa oēs hoīes operātur: ex quo est finis vltīmꝰ operationū hūanaꝝ: vt supra visum est. ergo est de numero honorabiliū. Quomodo aūt differunt laus et honor videbitur in questione sequenti.

Si autē felicitas est opatio q̄dā aīe secūdū virtutē perfectā: de virtute scrutandū est. Forte eī vtiq̄ ita meliꝰ ⁊ de felicitate cōtēplabimur. ❡ Videt̄ aūt ⁊ se- Prima ꝯclō. cundū veritatē ciuilis circa hāc maxime insudare. vult enīꝫ ciues bonos facere: ⁊ legū obauditores. exēplum aūt habemus horuꝫ Cretensium et lacedemonioꝝ legislatores: et si q̄ alij tales facti sunt. ❡ Si vero politice est perscrutatio: manifestuꝫ quoniam fiet vtiq̄ questio scd̄m eam q̄ a principio electionem. ❡ De virtute autē perscrutandū: Secūda cōclō humana videlicet. etenim bonum humanū querebamus ⁊ felicitatem humanā. ❡ Vir- Tertia ꝯclō. tutem autem humanā dicimus: nō eam que corporis: sed eam que anime. sed et felicitatem aīe operationem dicimus.

Istud est scd̄m capitulū huiꝰ quarti tractatus in quo philosophus ostēdit q̄ ad hāc sciētiā spectat considerare de virtute. Et ponit tres cōclōnes. ❡ Prima est. In hac sciētia deter- Prima conclō elucidata cum ꝓbationibus. minādū est de ꝟtute. Probat .p. duabꝰ rōnibꝰ. Prima est. cognitio ꝟtutis facit ad cognitionē felicitatꝭ de qua hic determīat̄. ergo de ꝟtute est h̄ determinādū. Añs probat q̄ꝛ virtꝰ ponit̄ in diffinitione felicitatis: cū felicitas sit operatio q̄dā scd̄m virtutē pfectā. ergo cognitio virtutis facit ad cognitionē felicitatis. ❡ Videtur aūt. Secunda ratio. ciuilis circa virtutē maxīe videt̄ insudare ergo ad hanc sciām spectat determīare de virtute. ꝯña tꝫ. q̄ꝛ hec sciā est ciuilis vel ordinata ad ciuilē. Añs ꝓbat. q̄ꝛ ciuilis siue politicꝰ vult ciues facere bonos ⁊ legibꝰ obtēperātes vt ptꝫ de legislatoribꝰ cretensiū ⁊ lacedemonioꝝ ⁊ cōsimilibꝰ. oēs eīm legū cōditores intendunt suis legibꝰ ciues facere bonos: igit̄. ❡ Si vero politice

hic ondit phūs qualiter de virtute hic determinādū est
dicens ꝙ scrutandū est de virtute modo prius dicto:sꝫ
Secūda cōclusio elucidata grosse ⁊ figuraliter. ¶ De virtute autē. Scđa ↄclō. In
hac sciā solū determinādū est de virtute hūana. Probat
p. qꝛ hic solū querim⁹ bonū humanū ⁊ humanā felicita
tem q̄ cōsistit in operatiōe virtutis humane: ergo hic de
terminādū ē nō de q̄libet virtute: sꝫ de hūana. ¶ Virtutē
Tertia conclusio elucidata aūt. Tertia cōclusio. In hac sciā determinādū est de il-
la virtute humana q̄ est aīe ⁊ nō de ea q̄ est ipīus corpo-
ris. Probat: qꝛ in hac sciā determinādū est de illa vir-
tute humana in cuius opatiōe cōsistit felicitas. sed illa
est virtus aīe ⁊ nō corporis: ergo de virtute aīe ⁊ non de
illa q̄ est corporis est hic determinandum.

Prima cōclō Si aūt hec ita habēt: manifestū
qm̄ politicū opꝫ scire aliqualit
q̄ circa aīam. queadmodū ⁊ eū
q̄ oculos curat ⁊ oē corpus. et
magis q̄nto honorabilior ⁊ me
lior politica medicinali: sꝫ et medicorū excel
lētes multa negociant circa corporis cogni
Scđs cōclusio tionē. ↄtēplandū itaqꝫ ⁊ ciuili de aīa. ¶ Cō
tēplandū aūt horū grā et inq̄ntum sufficiēter
hꝫ ad q̄sita. In pl⁹ aūt certificare: operosi⁹
forte est ppositis. ¶ Dicūr autē de hac ⁊ in ex
terioribus sermonibus q̄dā sufficiēter ⁊ vten
dum ipis: puta hoc quidē irrationale ipsius
esse: hoc vero rationē habēs. Hec autē vtrū
determinata sint queadmodū corporis par
ticule et omne diuisibile: vel ratiōe duo sint
indiuisibilia apta nata: queadmodum in pe
ripheria curuū ⁊ concauum nichil differt ad
presens. Irrationabilis autem hec quidem
Tertia conclō assimilatur cōi et plātatiuo. dico autē cau-
sam eius quod est nutriri et augeri. talē enī
virtutem aīe in oībus que nutriuntur ponet
aliquis vtiqꝫ et in embrionibus eandē vtiqꝫ
hanc et in imperfectis. rationabilius enim q̄
aliquā aliā. hec quidē igit cōis quedā virt⁹
et nō hūana apparet. ¶ Videt enī ⁊ in som-
nis operari maxīe particula hec ⁊ virt⁹. bo-
nus autem et malus nequaq̄ manifesti sunt
scđm somnū. Unde dicunt nichil differre se
cundū dimidiū vite felices a miseris. Con-
tingit autem decenter quies enī est somnus
aīe scđm ꝙ dicitur studiosa et praua. verū-
tamen si quo paulatim pertranseunt quidam
motuum: ⁊ ita meliora fiunt fantasmata stu
diosorū q̄ quorūlibet. Sed hec de his quidē
igitur sufficiēter: et nutritiuum igitur relin
quendum: quoniā humane virtutis expers
Quarta cōclō innatū est. ¶ Videt vtiqꝫ ⁊ alia quedā natu
ra aīe irrationalis esse: participans quidem
aliqualiter rōne. Incontinētis enī et conti-
nentis rōnem habēs laudamus. Recte enim

et ad optima deprecatur ratio. Videt aūt in
ipis aliud quid pter rōnem innatū: qđ aduer
sat ⁊ obuiat rōni. firmiter enī queadmodū dis
solute corporis particule in dexterā predi-
gentium mouere: econtrario in sinistrā pra-
ue feruntur et in aīa sic. ad cōtraria enī mo-
tus incōtinētiū. Sed in corporib⁹ videmus
quidem quod peruerse motū est. in aīa vero
nō videmus. Fortassis aūt nichil minus et
in aīa existimādum esse aliquid preter rōnē
cōtrarians huic ⁊ obuians. qualiter autē alte-
rum nichil differt. ¶ Ratione autē ⁊ hoc vi
detur participare queadmodū diximus. obe
dit igitur rationi quod cōtinentis. Amplius
aūt forsitan subiectius est quod sobrij ⁊ for-
tis. oīa enim consonāt rationi. ¶ Videtur
vtiqꝫ et irrationale duplex. Plantatiuum
quidē enī nequaq̄ cōmunicat rōne. concupi
scibile vero et vniuersaliter appetibile par-
ticipat aliqualiter secundū ꝙ exaudibile est
ei: et obaudibile est rationi. Itaqꝫ vtiqꝫ ⁊ pa
trio et amicorum dicimus habere rationē: ⁊
nō queadmodū mathematicorū. ¶ Quoniā
autem suadetur aliqualiter a ratiōe irratio
nabile: nunciat et suasio et oīs increpatio et
deprecatio. ¶ Si autem oportet et hoc dice Correlariū
re rationem habere: duplex erit et rationē
habens hoc quidem principaliter in seipso.
hoc autem queadmodum a patre audibile
aliquid. ¶ Determinatur autem virtus se- Quinta ↄcl
cundum differentiā hanc. Dicimus enī harū
has quidem intellectuales: has autem mo-
rales. sapientiā quidē ⁊ intellectū ⁊ pruden
tiam intellectuales: liberalitatē autē et so-
brietatem morales. Dicētes enī de moribus
nō dicimus quoniā sapiēs ⁊ intelligens: sed
quoniā mitis ⁊ sobrius. Laudamus autē et
sapientē scđm habitū: habituū autem lau-
dabiles virtutes dicimus.

Istud est tertiū et vltimū capl'm hui⁹ quarti
tractat⁹: in quo phūs ondit ꝙ ad moralē spe
ctat determiare de aīa. Et diuidit in duas par
tes. In prīa facit qđ dictū est. In scđa vo de
terīat de partib⁹ aīe ⁊ de ipa virtute q̄tum negociū exi
git. In prīa ponit duas ↄclōnes. ¶ Prima est. ad poli Prima cōcl
ticū. i. ad moralē spectat deteriare de aīa. Probat phs elucidata.
dupl'r. Primo qꝛ ad moralez spectat ↄsiderare de vir-
tute aīe. vt in pcedēti caplo ondsuz est. ergo ⁊ de ipa aīa. Se
cūdo pbat per sile: qꝛ sicut se habet medic⁹ ad corp⁹ et
partes ei⁹: ita moralis ad aīam. ⁊ tanto magis: q̄nto po
litica siue moralis sciā melior est ⁊ honorabilior medi-
cina. Sed excellētes medici multū laborāt circa corpo
ris cognitionē: ⁊ nō solū circa medicinales opatiōes er
go etiam moralis habet circa aīe cognitionē laborare.
¶ Cōtēplandū aūt. Scđa ↄclusio. satis est tm̄ h de aīa Scđa conclu
sio elucida

considerare: quu necesse est ad cognitionem virtutum moralium et felicitatis. Probat. p. quia solum hic determinatur de anima gratia virtutis et felicitatis: ita quod amplius hic de ea determinare esset superfluum: et forte difficilius propositis: igitur. ¶ Dicunt autem. Hic excusat se philosophus de ampliori determinatione de ipsa anima dicens quod in exterioribus sermonibus .i. in libris de anima sufficienter multa dicta sunt de anima: quibus hic vtendum est: puta quod partium anime quedam est irrationalis et quedam rationem habens. Nec refert in proposito an predicte partes sint distincte loco et situ quemadmodum distinguuntur partes corporis et cuiuslibet diuisibilis partes: aut solum ratione duo sunt: et non apta nata separari abinuicem quemadmodum in periferia .i. in circumferentia: curuum et concauum non distinguuntur inter se realiter. ¶ Irrationalis autem. Hec est secunda pars capituli in qua philosophus determinat de partibus anime et de virtute quantum ad propositum sufficit: et secundum hoc continet duas particulas. In prima supposita diuisione partium anime in irrationalem et habentem rationem: subdiuidit philosophus primum membrum scilicet partem irrationalem in plantatiuam siue vegetatiuam: que nullo modo nata est obedire rationi: et in eam que nata est obedire rationi. et tangit membra huius diuisionis per duas conclusiones. Prima est. Una pars irrationalis anime non est virtus humana. Probat. p. duabus rationibus. Prima est: quia vna pars irrationalis anime assimilatur virtuti communi et anime plantarum: sed talis non est virtus humana. Consequentia tenet: quia virtus humana est propria hominis. Et antecedens probat: quia talis virtus anime reperitur in embrionibus siue fetibus et in animalibus imperfectis et in omnibus que nutriuntur: sed illa assimilatur virtuti communi et plantatiue. ¶ Videtur enim. Secunda ratio. Hec pars et virtus anime maxime operatur in somnis. Sed bonus et malus nequaquam manifesti sunt secundum somnum: sed hec pars anime non est virtus humana. Maiorem probat. p. per illud commune dictum. Felices non differunt a miseris secundum dimidium vite. et hoc rationabiliter. Nam somnus est quies anime ab operatione secundum quam anima dicitur praua vel studiosa. Et quia dixit felices per dimidium vite id est per somnum nichil differre a miseris: hoc restringit dicens quod si in aliquo differant hoc est quia somnia in modestis hominibus fiunt paulatim et cum quiete: in prauis vero cum perturbatione et impetu. cuius causam assignat: quia meliora sunt fantasmata studiosorum quam quorumlibet .i. prauorum. Ex his concludit. p. quod predicta virtus irrationalis .s. nutritiua relinquenda est a morali philosopho propter causam predictam .s. quia non est virtus humana. ¶ Videtur utique. Secunda conclusio. Alia pars irrationalis anime est participans ratione: differens tamen a parte rationem in se habente .i. a rationali. probat. p. tribus rationibus. Et primo vltimam partem: quia pars rationem habens semper ad optima deprecatur: sed ista pars irrationalis obuiat et aduersatur rationi. ergo differt a parte rationali. Maiorem probat: quia rationem continentis et incontinentis laudamus: eo quod semper ad optima deprecatur. Minorem probat: quia in continente et in incontinente est aliquid quod obuiat et aduersatur rationi. Quod autem in incontinente sit ratio recta probat. p. quia quemadmodum partes corporis dissolute mouentur in sinistrum cum eas mouere volumus in dextrum: ita de incontinente. nam motus incontinentis est ad contraria eorum ad que ratio deprecatur .i. iudicat et suadet. Incontinens enim secundum rationem iudicat et proponit continere: sed adueniente passione agit secundum eam. Differentia tamen est (vt dicit philosophus) inter peruersum motum corporis et anime. quia motus contrarius partium corporis est sensui manifestus: sed motus peruersus animenos latet. nichilominus tamen ita imaginandum est esse in anima sicut in corporibus. ¶ Ratione autem. Hic probat. p. primam partem dicte conclusionis: scilicet quod quedam pars irrationalis anime participat ratione siue nata est obedire rationi. et hoc duabus rationibus. Prima est quod ista pars in continente et sobrio et forti obedit rationi: sed magis in sobrio et forti eo quod in eis omnia consonant rationi: igitur. ¶ Utique videtur. Hic infert. p. predictam subdiuisionem dicens quod pars irrationalis anime est duplex .s. plantatiua siue nutritiua que communis est plantis et animalibus et non participat ratione: et irrationalis concupiscibilis que participat ratione secundum quod nata est obedire rationi. Et subdit quod hec irrationalis scilicet concupiscibilis et omnis appetibilis dicitur habere rationem eo modo quo habemus rationem patris et amicorum: et non quemadmodum mathematici. Illi cum habent rationem speculatiuam non operantem nec dictantem de agibilibus: sed nos habemus rationem patris imperantis et amicorum suadentium et dictantium quid sit agendum. Similiter ista pars irrationalis que dicitur appetitus vniuersaliter .i. tam sensitiuus quam intellectiuus: habet rationem sibi imperantem quid agendum et non agendum. ¶ Quoniam autem. Secunda ratio est a signo: quia suasiones increpationes et deprecationes indicant nobis quod pars ista irrationalis nata sit obedire rationi: igitur. ¶ Si autem oportet. Ex predictis infert. p. quod duplex est pars habens rationem. Una est que habet principaliter et in seipsa rationem: sicut intellectus. Alia est habens participatiue rationem eo scilicet quod nata est obedire rationi sicut appetitus. ¶ Determinatur autem. Hec est secunda particula huius secunde partis in qua. p. determinat de virtute. et ponit talem conclusionem. Secundum diuisionem partis anime habentis rationem: sumitur diuisio virtutum. Probat sic philosophus: quia virtutum quedam dicuntur intellectuales: que scilicet sunt in parte habente in seipsa rationem scilicet in intellectu: vt sapientia / intellectus et prudentia. Alie dicuntur morales que sunt in parte habente rationem participatiue scilicet in appetitu sensitiuo vel intellectiuo: vt liberalitas et sobrietas. Quod autem prime non sint morales sed secunde: probat philosophus: quia nos loquentes de moribus alicuius nunquam dicimus quod sit sapiens vel intelligens sed quod est mitis vel sobrius. Sed quod habitus intellectuales sunt virtutes: probat quia omnis habitus laudabilis est virtus. Sed habitus intellectuales sunt laudabiles. Laudamus enim sapientem secundum habitum sapientie: igitur.

Queritur vtrum felicitas sit de numero laudabilium. ¶ Et arguitur quod sic. quia propter quod vnumquodque tale: et illud magis. Sed virtutem laudamus propter operationem: ergo ipsam operationem virtutis magis laudamus: et per consequens felicitatem que est operatio virtutis laudamus. ¶ Secundo sic. si felicitas non laudaretur / hoc esset propter sui excellentiam: sed hoc non: quia deum laudamus quo nichil est excellentius: igitur. ¶ Tertio arguitur. sicut simpliciter ad simpliciter: ita magis ad magis: et maxime ad maxime. vt dicitur tertio topicorum. sed virtus laudatur ex eo quod est bona: ergo maxime bonum (cuiusmodi est felicitas) maxime laudatur. ¶ In oppositum est aristoteles in primo capitulo quarti tractatus.

¶ Sciendum Primo quod hec nomina laus / commendatio / glorificatio / benedicatio / honor / magnificatio / regratiatio et dignificatio: differunt abinuicem. quia laus se extendit ad cuiuslibet boni confessionem: si communiter accipiatur. Commendatio vero restringitur ad boni operis confessionem. Ex virtute enim laudamus sed proprie non nisi ex opere commendamus. Glorificatio vero restringit commendationem ad boni operis frequenter reiterari confessionem. Ideo glorificatio describitur quod est frequens fama cum laude. Sed benedicatio restringitur ad excellentissimam et omnimodam boni operis perfectionem. Honor vero attribuitur rebus magnis. Nam licet laudemus equum bonum: ipsum tamen non honoramus. Magnificatio est confessio magni boni secundum quod magnum. ideo conuenienter attribuitur felicitati. Regratiatio est confessio boni secundum quod ab alio datum est. Et dignificatio capitur dupliciter. vno modo vt est confessio alicuius boni secundum quod ipsum est premio dignum. vt cum dicitur species premii digna erat impio. et sic non attribuitur felicitati. cum ipsa non sit premio digna: sed aliorum bonorum premium condignum. et sic attribuitur felicitati.

¶ Sciendum Secundo quod hoc nomen laus accipitur

excusat [philosophus]

[Diuisio pote]ntiarum anime.

[Tertia conclu]sio elucidata

[Auc]toritas

Diuersimode fiunt somnia in bonis et prauis

Quarta conclusio elucidata.

Proprietas incontinentis.

Correlarium.

Quinta conclusio elucidata

Diuisio virtutum

Questio moralis.

Arguitur primo

Secundo.

Tertio.

Articulus primus.

Differunt laus honor etc.

Dupliciter capitur tertius laus

dupl'r. Uno mō large p cōfessione tam bonoꝝ operū q̄ eoꝝ q̄ ad bona opa ordināt. Alio mō accipit stricte solū p ꝯfessiōe bonoꝝ q̄ ad alia ordināt. et sic laus nō ē optimoꝝ. Laus aūt et honor hoc mō accipiēdo laudē cōueniūt et differūt. Cōueniūt autē q: vtrūq3 eoꝝ est testimoniū alicuius excellētie. Sed differūt dupl'r. Primo. q: laus est exhibitio reuerētie in testimoniū alicui' excellētie ī ordīe ad aliud: ꝛ attribuit minorib' bonis. S3 honor ē exhibitio reuerētie ī testiōniū alicui' excellētie absolute. ꝛ attribuit excellētib' bōis. Scd̄o differūt q: honor p̄t fieri ꝛ in v̄bis et in factis. laus vero solū in v̄bis. Ideo dr̄ q' laus est p̄couiū ore alieno celebratū. Et proportionaliter ad istas acceptiones iste termin' laudabile accipit dupl'r. s. large ꝛ stricte. Quot modis aūt p̄t accipi honor videbit circa q̄rtū librū. hic autē accipit p signo virtuose āmistratiōis vel bn̄factiue opinionis.

Articulus secundus.

¶ Conclusio responsiua. Felicitas ē de nūero laudabiliū. large accipiēdo laudabile s3 nō accipiēdo ipm stricte vt distinguit cōtra honorabile. Primā p̄tē ꝯclōnis pbāt rōnes ante oppositū questiōis. ꝛ scd̄az pbat auctoritas post oppositū allegata.

Articulus tertius.
Dubiū primū An appetitus sensitiuus aduersetur rōni

¶ Dubitatur Primo vtrū ps sensitiua aīe aduersetur rōni: Et videt q' nō: q: tūc in corpore hūano nō eēt bona policia. q: rō dn̄at appetitui. ḡ appetit' d3 ei obedire ꝛ nō aduersari. ¶ Scd̄o sic Sicut est ī maiori mūdo: ita est in minori q̄ dr̄ microcosmus. vt dr̄. viij. phisicoꝝ. s3 in maiori mundo inferiora nō resistūt supiorib'. ḡ sil'r in minori mūdo sc3 in hoīe: pars inferior sc3 sensitiua nō aduersat supiori sc3 rōni. ¶ In oppositū est aristote. in vltimo cap. hui' tractat'.

Quinq3 sunt anime potentie

¶ Pro solutione est aduertendū q' quinq3 sunt potentie aīe: sc3 vegetatiua/sensitiua/appetitiua/motiua fm locū/ꝛ intellectiua. Pars autē intellectiua dr̄ rōnalis p essentiā/ꝛ p̄ncipaliter tanq̄ in se habēs rōnē. Pars vero appetitiua dr̄ rōnalis p participationē. nō q: ratiocinet: s3 q: nata est obedire rōni: ꝛ est duplex. q̄dā ē sensitiua: alia intellectiua.

Responsio ad dubium

¶ Isto notato dr̄ ad dubiū Primo q' appetitus sensitiuus natus est aduersari rōni. p3 q: in continente rō dictat voluptatē ꝛ illecebrā eē fugiēdam. quā tn̄ sequit appetitus sensitiuus ipius incontinentis. Etiā rō principat appetitui sensitiuo p̄ncipatu regali ꝛ politico: et nō principatu despotico. ḡ appetit' sensitiuus nō sp obedit rōni. ¶ Dr̄ scd̄o q' appetit' sensitiuus natus est sequi iudiciū rōnis. p3 in cōtinente: vbi rō vincit cōcupiscentiā. sil'iter in valde sobrio. ī quo appetitus sensitiuus sequit rōnē sine tristicia.

Ad rōes dubij

¶ Ad p̄mā rōnem dubij dr̄ q' ibi non eēt bona policia: si pars inferior nō eēt nata obedire rōni sic autē non est in proposito. ¶ Ad scd̄am negat minor: q: aliq̄n inferiora ppter indispositionem: supiorib' aduersant.

Dubiū scd̄m An v̄tutes morales sint ī appetitu sensitiuo.

¶ Dubitatur Secūdo vtrū v̄tutes morales sint ī appetitu sensitiuo subiectiue. ¶ Et arguit q' nō: q: quito hui' dr̄ de iusticia q' est habitus quo iusti iusta operant: et volūt iusta. ḡ virtutes morales sunt in volūtate/et nō in appetitu sensitiuo. ¶ Secūdo argr̄. Dicit aristoteles in vltiō capl'o hui' libri q' bonū hoīs nō d3 attendi fm potētiā nutritiuā. q: illa ē cōis brutis/ꝛ hoībus. sed appetitus sensitiuus est cōis brutis/ꝛ hoīb': ḡ in eo nō sunt ponēde virtutes morales. ¶ In oppositū videt eē p̄hs ī dicto capl'o. ¶ Pro solutione dubij supponit p̄mo q' l3 aīa principet corpori p̄ncipatu despotico: intellectus tn̄ p̄cipat appetitui principatu regali ꝛ politico.

Principat' politicus.

Est aūt p̄ncipat' politicus siue regalis: quo q̄s dn̄at alteri hn̄ti facultatē resistēdi imperio p̄cipiētis, sicut filius potest resistere patri. S3 despoticus dicit ille quo q̄s dn̄atur alteri: qui nō h3 facultatē resistēdi imperio dn̄antis. ꝛ tali p̄cipatu: dn̄s p̄cipat seruo: et aīa corpori.

Principat' despoticus

¶ Scd̄o supponit q' appetitus sensitiu' q̄nq3 est inclinatus ad illecebras ꝛ inhonesta: q̄ rō dictat esse fugiēda. ¶ Tertio supponit q' aliq̄n volūtas seq̄t appetitū sensitiuū. ¶ Quarto supponit q' ī hoīe p̄fecte studioso op3 volūtatē et appetitū sensitiuū seq̄ delectabiliter iudiciū rōnis.

Rn̄sio ad dubium.

¶ Tūc dr̄ ad dubiū: primo q' in appetitu sensitiuo ponendi sūt aliq̄ habitus inclināntes ipm ad actum cōformē iudicio rōnis. P3: q: in illa potētia que nata est aduersari rōni: ꝛ q̄ est inclinata ad seqnēdū oppositū hui' q̄d rō dictat ꝛ p̄t habituari ad seqnēdū iudiciū rōnis: sūt ponēdi habitus q̄b' ipa potētia reddat p̄mpta ad delectabil'r seqnēdū iudiciū rōnis. s3 sic ē de appetitu sensitiuo: vt p3 p p̄dictas suppōnes: igr̄. Dr̄ scd̄o q' ī volūtate sūt ponēde virtutes morales. P3: q: (vt prius dictū est) ipa aliq̄n sequit appetitū sensitiuū cōtra iudiciū rōnis. ꝛ tn̄ in studioso d3 voluntas delectabil'r obedire rōni. ḡ vt ipsa reddat ad hoc p̄mpta: ponēde sūt in ea virtutes morales ad id ipam disponētes. Tertio dr̄ q' virtus moralis q̄ ē in volūtate est magis virt' hoīs s3 q' hō: q̄ illa q̄ est in appetitu sensitiuo. p3: q: volūtas ē magis p̄pria hoī ꝛ nobilior potētia q̄ appetitus sensitiuus. Quarto dr̄ q' habit' q̄ sunt in appetitu sensitiuo: nō sūt de se boni v'l mali. sicut illi q̄ sunt in appetitu intellectiuo. P3: q: tales habit' nō dn̄r boni vel mali moralit' nisi fm denominationē extrinsecā. puta ab actu vel habitu ipi' volūtatis bono vel malo moral'r. Dr̄ quinto q' tales habitus q̄ sūt in appetitu sensitiuo: nō sūt p̄prie v̄tutes morales. p3 q: vt dr̄ scd̄o hui'. Uirtus moralis est habit' electiuus. ꝛ electio est actus volūtatis / et non sensus: igitur. Et sic p3 q̄d sit dicendū ad rōnes dubij: et etiā ad rōnes questionis ex ꝯclōne responsiua ad quesitum.

¶ Et hec de primo libro dicta sint tanta.

¶ Initium secundi libri.

Conclusio

Duplici autē virtute existente: hac q̄dē intellectuali/hac autē morali: ea q̄dē q̄ intellectualis plurimū ex doctrina h3 et generationē et augmētum. ideo experimēto indiget et tp̄e. moralis vero ex more fit. vnde et nomen habuit parum declinās a more. ex quo ꝛ manifestū q̄m neq3 vna moraliū virtutum natura nobis insit. ¶ Nullū eni natura existentiū: aliter assuescit. puta lapis natura deorsum lat' non vtiq3 assuescit sursū ferri. neq3 si decies millies assuescat q̄s eū sursum iaciens. neq3 ignis deorsum. neq3 aliud aliquid eoꝝ q̄ aliter inata sunt: aliter vtiq3 assuescet. ¶ Neq3 igitur natura/neq3 preter naturā insunt virtutes. sed inatis nobis quidem suscipe eas. p̄fectis aūt p assuetudinē. ¶ Adhuc autem q̄ natura nobis aduenīūt potētias hoꝝū prius ferimus: posteri' aūt opatiōes eoꝝū reddimus. quod in sensibus manifestum. non eni ex multotiens videre: aut ex multotiēs audire sensus accipimus: operantes prius

queadmodũ ⁊ in alijs artibus. que enĩ opor tet discẽtes facere: hec faciẽtes discim⁹. puta edificantes edificatores fiũt. ⁊ cytharizãtes/cytharistẽ. sic aũt ⁊ iusta operãtes ⁊ iusti quidẽ efficimur. temperata tẽperati. fortia vero: fortes. ¶ Testat aũtẽ et hoc qđ in ciuitatibus. legislatores enim ciues assuefacientes faciunt bonos. et voluntas quidem cuiuslibet legislatoris hec est. quicũqȝ vero nõ bene hec faciũt: peccãt. et differt horũ ciuilitas a ciuilitate: vt bona a mala. ¶ Adhuc autem ex eisdem/et p eadem: et fit oĩs virtus/et corrũpit. siliter aũt et ars. ex cytharizare enĩ et boni ⁊ mali fiunt cytharistẽ pportionaliter aũt ⁊ edificatores et reliqui oẽs. ex bñ q̃dẽ edificare: boni edificatores. ex male aũt: mali. si enĩ nõ sic haberet: nichil vtiqȝ opus eẽt docẽte: sed oẽs vtiqȝ vel fierent boni vel mali. Sic vtiqȝ ⁊ ĩ virtutib⁹ habet. operãtes eĩ q̃ in cõicatõib⁹ sunt ad homines: efficiunt. hi q̃dẽ iusti: hi aũt iniusti. operantes aũt q̃ in periculis: et assueti timere vel cõfidere: hi q̃dem fortes: hi autẽ timidi. silr aũt et q̃ circa cõcupiscentias habẽt ⁊ iras: hi quidem tẽperati et mites fiũt. hi autem intemperati ⁊ iracũdi. hi quidem ex sic in eis cõuersari: hi autẽ et sic. et oĩno et vno vtiqȝ sermone ex silibus operationib⁹ habi
Primũ correlarium. tus fiunt. ¶ Propter qđ oportet opationes quales reddere. secũdũ eĩ harũ differẽtias: sequitur habitus. Non parũ igit differt sic
Secundum correlarium. vel sic a iuuentute cõfestim assuefieri: sȝ multum magis autem omne.

Iste est secũdus liber ethicoꝝ aristotelis in quo ipse determinat de virtute in cõi. Et diuidit in tres tractat⁹. In p̃io ondit ex q̃bus et qualib⁹ gñatur virt⁹. In scđo ondit q̃d sit virtus: ibi. Post hec aũt. In tertio determĩat đ oppõne virtutũ ⁊ vicioꝝ: ibi. Trib⁹ autẽ. Primus tractat⁹ cõtinet quattuor capitula q̃ videbunt in
Conclusio eius data cum probationibus pcessu. In p̃mo capl'o intendit phs hãc ɔcl'onẽ. Nulla virtus moralis inest nobis a natura. Probat eã quinqȝ rõnib⁹. Prĩa est. qȝ cũ sit duplex virt⁹. s. intellectualis et moralis: virtutes intellectuales vtplurimũ ex doctrina generant ⁊ augmentant. quare experimẽto et tpe indigent. Morales vero ex more. i. cõsuetudine fiũt. vnde et a more morales dicte sunt. ǵ virtutes morales nõ insunt nobis a natura. Dicit aũt plurimũ. pp habit⁹ itellectuales q̃ p inuentionẽ raro tñ et imp̃fecte ab aliq̃b⁹ acquirunt. Quod autẽ dicit ꝙ virtus intellectualis experimento indiget: de prudẽtia potissime intelligitur. ¶ Nullũ eĩ. Scđa rõ. Nullũ natura existentiũ aliter. i. in oppositũ illi⁹ ad qđ p naturã inclinat: assuescit. sȝ ad opposita ꝟtutũ moraliũ hõ assuescit. ǵ virtutes morales nõ isũt nobis a natura. Maiorẽ pbat. p. ĩductiue Nã lapis q̃ naturaliter fert deorsum: nõ assuescit ferri sursum. etiã si q̃s decies millesies ipm̃ sursum iaceret. nec ignis deorsum: igit ⁊c. Maior huius rõnis intelligit de eo qđ ſm cõem cursum nature necessario sequit principia eẽntialia illius cui est naturale. Ideo quãtũcũqȝ quis habeat q̃litates inclinantes ad opatiões viciosas: põt tñ ad oppositũ assuefieri: qȝ p̃ncipia ipm̃ cõponẽtia nõ necessario exigũt tales qualitates. ¶ Neqȝ igit. Hic remouet phs vnũ errorem posset eñ aliq̃s credere ꝙ ex quo virtutes morales nõ insunt nobis a natura ꝙ nobis inessent cõtra vel preter naturã. Hũc errorẽ remouet. p. dicẽs ꝙ nec a natura nec p̃ter naturã insunt nobis ꝟtutes: sȝ nati sum⁹ eas suscipere in q̃tum scȝ vis appetitiua in nobis nata est obedire rõni. et ĩ nobis p̃ficiũtur p assuefactionẽ. ¶ Adhuc aũt. Tertia rõ. Cuiuslibet qđ inest nobis a natura: prius inest potẽtia q̃ opatio. sȝ opationes virtutũ moraliũ prius insũt nobis q̃ ipe potẽtie vel habitus. ǵ ꝟtutes nõ insũt nobis a natura. Maiorẽ declarat. p. exẽplo. Nam ex multotiens videre: nõ accipimus sensum visus. nec ex multotiens audire sensum auditus. Sed ecõuerso prius habẽtes potentiã siue sensum: eo vtimur. Minorẽ pbat phs p silr in artib⁹. q̃ eñ opȝ discẽtes facere: hec faciẽtes discimus. Ita ꝙ sicut edificantes fiũt edificatores/ et cytharizantes cytharistẽ: sic et iusta operantes fiũt iusti. ⁊ tẽperata operãtes tẽperati. et fortia fortes: igit. ¶ Testatur aũt. Quarta rõ. Legislatores faciũt ciues suos bonos p assuefactionem. et cuiuslȝ legislatoris intentio talis est. et q̃cũqȝ legislatores hoc nõ faciũt peccãt: ⁊ eorum ciuilitas siue politia est mala. ergo signũ est ꝙ virtutes non insunt nobis a natura sed ex cõsuetudine generant. ¶ Adhuc aũt. Quinta rõ. Ex eisdẽ et per eadẽ et fit oĩs virtus et corrũpit. et silr oĩs ars. et cũ virtus corrũpat ex opationib⁹: sequit ꝙ ex opationib⁹ etiã generat: et p ɔñs nõ inest nobis a natura. Aũs pbat phs inductiue. Prĩo in artib⁹. nã ex bene cytharizare fiunt boni cytharistẽ. et ex male mali. et silr de edificatorib⁹ qȝ nisi ita eẽt nõ indigeremus docẽte. sed oẽs indifferẽter fierent boni/vel oẽs mali. Et siliter in virtutib⁹ Iusta operãtes fiũt iusti: ⁊ iniusta operãtes fiũt iniusti: ⁊ assueti timere/timidi. et assueti nõ timere in p̃iculis: fiũt fortes. Silr circa iras aliq̃ fiũt mites: et aliq̃ iracũdi. et circa cõcupiscẽtias aliqui tẽperati: ⁊ aliqui intẽperati. et vlr ex silibus opationib⁹: siles hĩtus fiũt: igit. Et est hic sermo non de eisdem operationibus in numero nec etiam in specie. loquendo de specie morum. sed de eisdem in genere. ita ꝙ ex eisdem operationibus aliter et aliter factis: generatur et corrumpit virtus. ¶ Propter quod. Hic ĩfert phs duo correlaria. Primũ est. nõ
satis est opari. sed oportet volentes bonos esse: bonas operationes facere. quia ſm differentiam operationũ Primũ correlarium.
sequitur differentia habituũ. ¶ Nõ parũ. Secũdũ correlariũ. Nõ parũ differt sic vel sic. id est bene vel male a iuuentute confestim assuefieri. sed plurimũ. immo potius totum refert. Secundũ correlarium.

Quoniã igitur p̃sens negociũ nõ cõtẽplatiõis grã est queadmodũ alia. non enĩ vt sciamus quid est virt⁹ scrutamur: sȝ vt boni efficiamur. qȝ nullũ vtiqȝ esset pficuũ ei⁹. necessariũ est scrutari ea q̃ circa opatiões qualit operãdũ ẽ eis. ¶ Hec enĩ sũt dñe ⁊ hui⁹ quales fieri habit⁹. queadmodum diximus. ¶ Scđm rectam q̃dẽ igit Primũ preambulum. Secundũ preambulum. Tertium.

rationem opari cōe et supponatur: dicet̄ au
tem posterius de hoc et quid est ratio recta:
ꝛ qualiter se hꝫ ad alias virtutes. ¶Illō au
tem preconfessum sit qm̄ oīs qui de opabili
bus ē sermo: typo / et nō secundū certitudi=
nem: debet dici. quēadmodū et in principio
diximus. quoniā sermones secundū materi
am sunt expetendi. q̄ autē in operationibꝰ ꝛ
q̄ cōferentia nichil stans hn̄t. quēadmodum
neqꝫ sana. ¶Tali aūt existēte vniuersali ser
mone: adhuc magis qui de singulis ē sermo
nō hꝫ certitudinē. neqꝫ enī sub arte / neqꝫ sub
enarratiōe aliqua cadūt. Oportet aūt ipos
operātes semp ea q̄ ad tp̄s intēdere: quēad
modū et ī medicinali hꝫ et in gubernatiua.
Sed q̄uis existēte tali p̄site sermone: tentā
Primus conclo dū auxiliari. ¶Primū igit̄ hoc speculandū
qm̄ talia innata sūt ab indigētia et supabun
dantia corrūpi. Opꝫ enī de imanifestis: ma
nifestis signis et testimoniis vti. quēadmo=
dum in fortitudine et sanitate videmꝰ. Su=
perabūdātia eī gymnasia et deficiētia corrū
pūt fortitudinē. silr̄ autē et potus et cibi am
plius ꝛ minus effecti: corrūpūt sanitatem. q̄
autē commensurata sunt: et faciunt / et au=
gent / et saluant. ita igitur in fortitudīe ꝛ tē
perātia habet et aliis virtutibꝰ. Qui eī oīa
fugit et timet / et nichil sustinet: timidus effi
cit̄. et qui nichil oīno timet / sed ad oīa vadit
audax. siliter autē et qui quidē oī volupta=
te potit̄ / et neqꝫ ab vna recedit: intempera=
tus est. qui aūt oēs fugit (quēadmodū agre
stes) insensibilis. Corrūpit̄ enī temperātia
et fortitudo a supabūdātia et defectu. a me
Secūda cōclo dietate autē saluat̄. ¶Sed nō solū gn̄atio=
nes / et augmentationes / et corruptiōes ex
eisdem ꝛ ab eisdem fiūt: sed etiā operatiōes
in eisdē erūt. et eī in aliis manifestioribꝰ ita
habet. puta in fortitudine. fit enī ex multum
cibū sumere: et multos labores sustinere. et
maxime potest hoc facere fortis. Ita autē ꝛ
in virtutibus. ex recedere enī a voluptatibꝰ
efficimur temperati. et effecti: possumus ma
xime recedere ab ipis. siliter autē et in forti
tudine. Assueti enī cōtēnere terribilia ꝛ su=
stinere ipa: efficimur fortes. ꝛ effecti: maxīe
poterimus sustinere terribilia.

Istud est scōm capitulū huius primi tracta=
tus in quo ph̄s ostēdit in speciali ex qbꝰ opa=
tionibꝰ generatur virtus: ꝛ cōtinet tres par=
tes. In pma pōit tria preābula. In scōa ostē
dit quales opatiōes sunt gn̄atiue virtutis. In tertia au
tem ostēdit qualiū opationū sunt ꝓductiue v̄tutes iam

acq̄site. Primū pambulū. Necessariū est in hac sciētia Primū pam bulum elucidatum
inquirere ea q̄ cōcernūt opationes morales: ꝛ q̄lit̄ ope=
randū est moralit̄. ꝓbat. p. duabus rōnibꝰ. Prima est
q2 p̄sens negociū est grā opis et nō grā cōtēplatiōis p̄n
cipaliter. sicut sciē speculatiue: igit̄ in ista scīa necesse ē
scrutari q̄ cōcernūt opationes ꝛ q̄liter operandū sit. An
tecedēs ꝓbat: q2 in hac scīa non vt sciamus quid ē vir Auctoritas
tus scrutamur: sꝫ vt boni efficiamur. alias nullum aut
paruū eēt in hmōi scrutatiōe ꝓficuū siue vtilitas. ¶Ihe
enī Scōa rō. Opatiōes (vt supra visū est) sūt dn̄e ꝛ cau
se virtutū siue habituū. ita q2 tales sunt habitꝰ: quales
sunt opatiōes ex qbus generant̄. g̃ scrutandū est in hac
scīa de ipis opatiōibus. ¶Secūdū rectā. Secūdū pre= Secundum preambulum elucidatum.
ambulū. Opatiōes virtuose debent fieri s̄m rectā rōnē.
ꝛ hoc est cōe (dicit ph̄s) oīm virtutū opationibꝰ. vel ē cō
mune. i. cōcessū apud oēs q̄ de moralibꝰ loquūt̄. Et hoc
ꝓ nūc supponit̄. de q̄ postea dicet̄ in sexto huiꝰ vbi age
tur de prudentia: ꝛ ostēdet̄ qd est recta rō: et quō se hꝫ
ad illas virtutes. ¶Illud aūt. Tertiū preābulū. Q̄uis Tertiū elucidatum
oīs sermo de operabilibus moralibus debeat tradi in=
certus / grossus / ꝛ figuratiuus: tn̄ tentādū est in ista scīa
de ipis opationibꝰ aliqd dicere: vt auxiliū ferat̄ volenti
bus virtuose opari. Primā partē ꝓbat. p. duabꝰ rōni=
bus. Prima est: q2 vt dictū est in pmo libro. sermones
sunt expetendi s̄m materiam subiectā. sꝫ in opationibꝰ
humanis nichil est stans. i. firmū et certū. quēadmodū
nec in sanis. g̃ oīs sermo de opatōibꝰ humanis: debet
eē grossus ꝛ figuratiuꝰ. ¶Tali autē. Scōa rō. In mo=
ralibꝰ nō solū sermones vniuersales sunt incerti: sꝫ ad
huc sermones particulares sunt magis incerti. igit̄ oīs
sermo de opatiōibꝰ hūanis siue vl'is siue particularis
dꝫ eē grossus ꝛ figuratiuꝰ. Añs ꝓbat ph̄s dupl'r. Pmo
q2 sermones pticulares nō cadūt sub arte nec sub vna
rōne aliqua pp eox de qbꝰ sunt infinitatē ꝛ varietatem.
g̃ sermones pticulares in moralibus: sūt magis incerti
vl'ibus. Scōo ꝓbat idem: q2 opꝫ operantes moraliter
particulares circūstantias opis cōsiderare. puta locū /
tempus / ꝛ alia q̄ opationē cōcernūt. quēadmodū ī me=
dicina ꝛ gubernatiua nauis. g̃ in moralibus sermones
particulares sūt magis īcerti vl'ibꝰ. ¶Primū igitur.
Hec est secūda pars capituli in qua ph̄s intēdit talē cō Prima cōclo elucidata.
clusionē. Opationes generatiue virtutū: mediāt inter
supabūdantiā et defectū: et sunt nate p supabūdantiā
et defectū corrūpi. Probat. p. inductiue et p sil'e in vir=
tutibꝰ corporalibꝰ: q2 videmus q2 supabūdantia et de=
fectus exercitii et laboris corrūpūt vires corporis. ꝛ la
bores mediocres seruāt vires. silr̄ cibi et potus excessi
ue vel diminute sumpti: corrūpūt sanitatē. silr̄ in forti=
tudine / temperātia / ꝛ aliis v̄tutibꝰ. q̄ enī oīa timet ꝛ fu
git / ꝛ nichil sustinet: efficit̄ timidus. ꝛ q̄ nichil omīno ti
met sꝫ oīa īuadit: efficit̄ audax. qui aūt fugit et sustinet
terribilia mediocrit̄ et vt opꝫ: efficit̄ fortis. et ita de ope
rationibꝰ circa voluptates. que sī sunt cōmensurate: fa=
ciūt temperantiā. si supabūdātes: intēperantiā. ꝛ si defi
ciētes: insensibilitatē. ꝛ ita in aliis. ergo opatiōes gene
ratiue virtutū mediāt inter supabūdātiā ꝛ defectum ꝛ
sūt nate ab eisdē corrūpi. ¶Sed non solū. Hec est ter=
tia pars capituli in qua ponit. p. talē cōclusionē. Nō so Scōa cōclusio elucidata
lū ex opationibꝰ mediis inter supabūdantiā et defectū
generantur virtutes. et ex opationibꝰ s̄m supabūdan=
tiā ꝛ defectū corrūpūt̄. sꝫ etiā ex virtutibꝰ genitis fiunt
opatiōes cōmēsurate siue medie īter supabūdātiā ꝛ de
fectū. Probat. p. istā ꝯclōnē sicut p̄cedētē p sil'e ī opati
onibꝰ ꝛ habitibꝰ corporalibꝰ ī qbꝰ est hoc magis notū
Q2 sicut robur corpis s̄uat̄ multū cibū sumēdo ꝛ mul=

tos labores sustinendo: in quos etiam maxime pōt ipe fortis. Ita est in virtutibꝰ moralibꝰ. nā recedēdo a voluptatibꝰ efficimur tēperati: et tēpati effecti maxīe possumus recedere a voluptatibus. silr̄ in fortitudine ⁊ in alijs: igitur.

Cōclō

Signū autē oportet facere habituū: supueniētē voluptatē / vl' tristitiā opibus. qui qdē eī recedit a voluptatibus corporalibus: et hoc ipo gaudet: temperatus. qui autē tristatur intēperatus. ⁊ q̄ quidē sustinet pericula et gaudet vel nō tristatur: fortis. q̄ autē tristat̄: timidus. ¶ Circa voluptates eī et tristicias ē moralis virtꝰ ꝓpter voluptatē quidē eī mala operamur: ꝓpter tristitiā aūt a bōis recedimꝰ. ¶ Propter quod opȝ duci qualiter cōfestim ex iuuenibus (vt plato ait) quare et gaudere et tristari in quibus opȝ. Recta enī disciplina hec est. ¶ Adhuc aūt si virtutes circa actus sint et passiones: omni autem passioni et oī actui: sequit̄ delectatio et tristitia. et propt̄ hoc vtiqȝ erit virtus circa delectationes et tristicias. ¶ Demonstrant autē et pene facte per hec. medicine eī quedā sunt. medicine autē per cōtraria innate sunt fieri. ¶ Adhuc autē sicut prius diximus: oīs aīe habitꝰ a quibꝰ innatus ē fieri deterior et melior ad hec et circa hec naturam habet. ꝓpter voluptates eī et tristicias praui fiūt in prosequēdo et fugiendo has. vel quas nō oportet vl' qñ nō opȝ vel vt nō opȝ vel qualitercūqȝ aliter a rōne determiatur. Ideoqȝ determināt virtutes impassibilitates quasdā ⁊ quietes non bene aūt qm̄ simpliciter dicūt sed nō vt oportet et qñ non opȝ et quecūqȝ alia apponuntur. Supponitur ergo virtꝰ eē talis circa voluptates et tristicias optimorū opatiua. malicia autē ꝯtrarior̄. ¶ Fiet aūt vtiqȝ nobis ex his manifestū adhuc de eisdem. tribus enī existentibus que circa electiōēs et tribus que in fugis: bono cōferente delectabili: et tribus contrarijs malo nociuo tristi: circa hec quidem omnia bonus: directiuus est. malus autē peccās maxīe aūt circa delectationē. cōis eteni hec aīalibus / ⁊ oībus q̄ sub electione assequūtur. eteni bonum et cōferens: delectabile esse videtur. Adhuc autem ex puero omnibus nobis connutrit̄ ꝓpter quod difficile conterere hanc passionē contemporaneam vite. ¶ Regulamus autem et operationes hi quidem magis / hi quidem minus delectatione ⁊ tristicia. propter hoc igitur necessarium ē circa hec esse omne negociū. non enim parum in operatiōēs bene vel male gaudere et tristari. ¶ Adhuc autē difficilius voluptati pugnare: qȝ ire. quēadmodum ait heraclitus circa difficiliꝰ autem et ars fit et virtus. etenim bene melius in hoc. quare et propter hoc circa delectationes et tristicias omne negocium et virtutis et politice. qui quidem igitur bene vtitur his: bonus erit. qui autem male: malus. ¶ Quoniā quidem igit̄ est virtus circa delectationes et tristicias et quoniam ex quibus fit: ab his et augetur et corrumpit̄. non similiter factis. ⁊ quoniā ex quibus fit: circa hec et operatur dictum sit. — Epilogatio

Istud est tertiū capitulū huiꝰ pmi tractatꝰ ī quo. p. ōsidit qȝ ꝟtutes morales sunt circa delectatiōēs et tristicias. et diuidit̄ in tres partes. In pma dat signū ꝟtutis acq̄site. In secūda facit qd̄ dictū ē. In tertia ꝟo epilogat. Prīo ꝗ ponit talē ꝯclōnē. Delectatio ⁊ tristicia ī bōis ⁊ malis opationibꝰ sūt signa habituū acq̄sitor̄ ex ꝯsilibꝰ opatiōibꝰ — Prima conclusio elucidata

Probat. p. inductiue. qr̄ q̄ recedit a voluptatibꝰ corporalibꝰ ⁊ ī hoc delectat̄: tēperatꝰ est. si ꝟo tristet̄: est intēperatus. et q̄ in sustinēdo pericula delectatur vl' nō tristatur: est fortis. q̄ vero tristat̄: est timidus. et sic ī alijs. igit̄ delectatio ⁊ tristicia sūt signa habituū. ¶ Circa voluptates. Hec est scd̄a ps cap. in q̄. p. potuit talē ꝯclōnē. — Scd̄a cōclusio elucidata.

virtꝰ moralis est circa delectatōēs ⁊ tristicias. ꝓbat. p. septē rōnibꝰ. ¶ Prīa est. ꝓpter voluptatē opamur mala: ⁊ pp tristiciā recedimꝰ a bonis: igr̄ ꝟtꝰ moralis ē circa delectatiōēs et tristicias. ¶ Propt̄ qd̄. Hic. p. īfert qȝ opȝ a iuuētute assuefieri vt tristemur in illis ī q̄bꝰ tristandū est: ⁊ vt letemur in q̄bꝰ opȝ. vt ait plato. qr̄ hec ē recta disciplina iuuenū. s. vt assuescāt delectari in bōis actibus: ⁊ tristari ī malis. — Notandum

¶ Adhuc aūt. Scd̄a rō. Oīs virtus moralis est circa actus vel passiones. sȝ omnem actū ⁊ passionē sequit̄ delectatio vel tristicia: igr̄. ¶ Demonstrāt aūt. Tertia rō. Oīs medicina p ꝯtria nata est fieri: sȝ malis actibꝰ adhibent̄ pene a legislatoribꝰ tāqȝ medicine. ꝗ hmōi pene sūt ꝯrie ipis actibꝰ. et nō nisi ratione delectationū ⁊ tristiciarū annexarū ipis actibus: igit̄. ¶ Adhuc aūt. Quarta rō. Oīs habitꝰ aīe est circa illa a q̄bꝰ natus est fieri melior et deterior. sȝ habitꝰ morales efficiūt̄ deteriores et meliores pp delectationes ⁊ tristicias. igit̄ circa delectatōnes ⁊ tristicias ē virtus moralis. Minorē ꝓbat. p. dupl'r. Prīo qr̄ nos efficimur praui in ꝓsequendo vel fugiēdo delectatiōēs et tristicias quas nō opȝ / vel qñ nō opȝ / vel nō vt opȝ: vel qualitercūqȝ aliter qȝ recta rō dictat: igit̄. Scd̄o ꝓbat auctoritate stoicor̄ dicētiū virtutes eē impassibilitates quasdā ⁊ q̄etes. i. carētias motuū q̄ fiūt a passionibꝰ vl' q̄ sunt passiones. ⁊ sic existiabāt impossibile virtuosum pati a passionibꝰ. ꝗ pp delectationes ⁊ tristitias fit habitus melior vel deterior. Dicit tñ phs stoicos nō recte dicere qr̄ simpl'r dicūt virtutes eē impassibiles: nō addētes circūstātias vt opȝ ⁊ qñ opȝ. ⁊ sic de alijs. ¶ Supponit̄ ergo. Hic infert. p. qȝ virtꝰ supponēda est talis. i. opatiua optimor̄ circa delectationes ⁊ tristicias: ⁊ malicia opatiua ꝯrior̄ scȝ pessimorum. ¶ Fiet autē. Pro quinta rōne supponit phs qȝ tria sunt circa q̄ versantur

electiones nostre.s.honestū/vtile/et delectabile. et tria
sunt q̄ fugim⁹: scʒ inhonestū/triste/et nociuū.tūc sic for
matur rō. Oīs habitus bonus est directiuus circa hec
oīa. et habitus malus est peccans: et maxime circa de-
lectationes: igit̄ virtus moralis est circa delectatiōes ⁊
tristitias. Scđam partē antecedētis ꝓbat.p. tripl'r.s.ꝙ
habitus boni ⁊ mali maxime sunt circa delectationes.
Primo.qꝛ delectatio est cōis oībus aīalibus. Scđo qꝛ
bonū honestū et sil'r bonū vtile videt̄ eē delectabile: sed
nō ecōuerso. Tertio: qꝛ delectatio in nobis a pueritia cō
nutrit̄. ꝓpter qđ difficile est delectationem contererevi
te cōtemporaneam: igit̄. ¶ Regulamus aūt. Sexta rō.
Nos regulamus opationes nr̄as sm̄ delectationes et
tristicias. lʒ aliqui magis ⁊ aliqui minus in sequendo
ea q̄ sunt delectabilia ⁊ fugiendo tristabilia. ḡ virt⁹ mo
ralis est circa delectationes ⁊ tristicias. Ex quo īfert.p.
ꝙ pp hoc: scʒ ꝙ opationes nr̄as regulamus delectatiōe
⁊ tristicia: totū negociū moralis phie est circa delectatio
nes ⁊ tristicias. nam nō parū ptinet ad opatiōes ꝙ q̄s
bū vel male gaudeat vel tristet̄. qꝛ si q̄s gaudeat de bo-
nis: bene opabit̄. si aūt de malis: male. ¶ Adhuc aūt.
Auctoritas. Septima rō. vt dicit heraclitus difficili⁹ est pugnare vo
luptati q̄ ire. i. difficili⁹ est resistere delectationi q̄ ire q̄
est passio vehementissima. ḡ tū oīs ars et virtus sit cir-
ca difficile: sequitur ꝙ virtus moralis est circa delecta-
tiones et tristicias. Et subdit phs ꝙ q̄ bene vtit̄ his scʒ
delectatōnib⁹ ⁊ tristiciis: bonus erit. qui autē male: ma
lus. ¶ Quā q̄dē. Hec est tertia pars capituli in qua.p.
epilogat dicēs ꝙ ex dictis pʒ ꝙ virtus est circa delecta
tiones et tristicias. ⁊ ꝙ ex opatōib⁹ ex q̄b⁹ fit et auget̄
virtus: etiā corrūpit̄. nō sil'r tū factis. et ꝙ virtus incli-
nat ad cōsil'es opationes: illis ex q̄b⁹ est gn̄ata.

Queret autem vtiq̄ aliq̄s qua
liter dicimus. q̄m oportet qui-
dem iusta operātes: iustos fie
ri. tēperata autē: tēperatos. si
Obiectio con- tra dicta. enī operant̄ iusta et tēperata:
iam sunt iusti et temperati. quēadmodum si
grammatica et musica: grāmatici et musici.
Solutio. ¶ Vel neq̄ in artibus ita se habet. contin-
git enim grammaticum quid facere: et a ca-
su et alio supposito. tunc igitur grammatic⁹
si grammaticum quid faciat et grammatice
hoc autem est secūdū eam que in eo est grā-
maticam. ¶ Adhuc autem neq̄ ē simile in ar
tibus et virtutibus. que enim ab artibus fi-
unt: bene habent in eis. sufficit igitur hec
qualiter habentia fieri. que autem secundū
virtutem fiunt: neqʒ si hec qualiter se habe-
Conditōes ad bene agendū ant iuste vel temperate: operata sunt. sed si
operans qualiter habens operetur. primū
quidem si sciens. deinde si eligens: et eligēs
propter hoc. tertium autem et si firme et im
mobiliter habeat se et operetur. hec autem
ad alias quidem artes habere: non connu-
merantur preter ipsum scire. Ad virtutes
autem scire quidem parum aut nichil po-
test. alia vero nō parum sed omnia possunt.

que ex multotiens operari iusta et tempera
ta adueniunt. ¶ Res quidem igitur iuste et
temperate dicuntur: quādo sunt tales: qua-
les vtiq̄ iustus et temperatus operabitur.
Justus autem et temperatus ē: non qui hec
operatur: sed et qui sic operatur: vt iusti et
temperati operantur. Bene igitur dicitur
quoniā ex iusta operari: iustus fit: et ex tem
perata: temperatus. ex non operari autem
hec: nullus curabit vtiq̄ fieri bonus. ¶ Sed Reprehensio notanda.
multi hec quidem non operantur. ad ratio-
nem autem confugientes existimant philo
sophari et sic fore studiosi simile aliquid faci
entes laborātibus: qui medicos quidem au
diūt studiose: faciunt autem nichil eorum q̄
precepta sūt. quēadmodum igitur illi: neq̄
bene habebunt corpus ita curati: neq̄ isti
animam ita philosophantes.

Istud est quartū capitulū hui⁹ primi tracta-
tus in quo.p. ponit vnā obiectionē cōtra illō Obiectio contra dicta.
qđ dictū est in secūdo capitulo. s. ꝙ iusta ope
rando quis efficitur iustus. et operando tem
perata: temperatus. Et arguit sic. Quicūq̄ operat̄ iu-
sta/est iustus: et quicūq̄ opat̄ temperata/ est tēperat⁹.
ḡ ex iusta operando/ nō fit hō iustus: et ex tēperata ope
rando/ tēperat⁹. Aīs ꝓbat p sil'e. qꝛ quicūq̄ operatur
grāmatica: est grāmaticus. et quicūq̄ musica: musicus
ḡ q̄cūq̄ opat̄ iusta/ est iustus: et quicūq̄ tēperata/ tēpe-
ratus. ¶ Vel neq̄ in artib⁹. Hic soluit phs predictā ob Solutio obiectionis predicte. data.
iectionē dupl'r. Primo negando aīs: et ad ꝓbationē
negando iterū assumptū. scʒ ꝙ quicūq̄ operatur gram
matica: est grāmaticus. Nam dupl'r aliquis pōt opari
grāmatica absq̄ hoc ꝙ sit grammaticus. vno mō a casu
alio mō alio supposito. i. ad exemplū vel directionē alte
rius. vt si quis ꝓferat orōnē cōgruā: et alius nō gram-
maticus eā imitet̄: similem orōnem proferēdo: ille ope
ratur grāmaticā: et nō est grāmaticus. sed ille est gram
maticus/ qui operatur grāmatica et grāmatice. hoc est
sm̄ eam que in eo est grammaticam. Et similiter q̄s d̄r Auctoritas.
iustus non qꝛ operat̄ iusta: sʒ qꝛ opatur iusta iuste. i. sm̄
habitū iusticie in eo existentem. ¶ Adhuc autē. Secū-
do soluit phs predictam obiectionem negando aīs. et
ad ꝓbationem negando ꝯñam. qꝛ non est simile in ar-
tibus et in virtutibus. qꝛ bonitas artificialis in seipis
est: ita ꝙ ad hoc ꝙ opus artis sit bonum artificialiē suf
ficit ꝙ illud taliter se habeat qualiter artifex sm̄ artem
iudicat illud opus debere se habere. sed ad hoc ꝙ opus
sit bonū moraliter siue ad hoc ꝙ sit opus virtutis: illud
non sufficit. sed hec tria requiruntur. Primo ꝙ operās Tria requiruntur ad opus bonum
taliter se habeat qualiter debet sm̄ rectam rōnem se ha
bere. scilicet ꝙ operetur sciens et non fortuitu siue a ca
su. nec ad imitationem alterius. Secundo ꝙ operetur
eligens. i. ex propria electione. ⁊ eligens propter hoc. s.
propter bonū finem. Tertio ꝙ firme ⁊ īmobiliter se ha
beat circa illud opus. Ita ꝙ quotienscūq̄ fuerit oppor
tunū: ⁊ a ratione recta dictatum: ipse sit paratus agere
et pro nullo quod sit in eius potestate: nec etiā pro mor
te contra iudicium rōnis desistat a tali operatione. hec
autem ad bene operādū sm̄ artem non requirunt̄ pret̄
ipm̄ scire. ad virtutes aūt scire: parū aut nichil prodest.
alia aūt duo nō parū. ¶ Res q̄dem igitur. Hic.p. ma-

nifestat suã solutionē ostēdens q̄ res dicuntur iuste et q̄ temperate. dicens q res temperata/et iusta dicitur que est talis qualē et iustus et tēperatus operatur. Iustus autem et temperatus: est non quicunq; operatur iusta et tēperata: sed qui operatur vt iusti et temperati: scilicz scienter et ex electiōe et firme sue immobiliter. Ex quo cōcludit phūs q bene dictū est. q ex operari iusta fit homo iustus: et ex operari temperata temperatus. sed ex nō operari hec nullus fit bonus. ¶ Sed multi. Hic philosophus rephendit eos q̄ disputant de virtutibus credentes per hoc se effici virtuosos. cū tamen non operētur studiose. dicens q tales sunt similes egrotis q̄ medicos diligenter audiunt. sed tamen nichil operantur eorum que a medicis precepta sunt. et q̄admodum illi non bene se habebunt circa corpus: nec isti philosophātes: bene se habebunt circa animā.

[margin: ...phensio ...anda]

[margin: ...uestio mo...lis. ...rguit p̄mo.]

Q Uerit vtrū virtutes morales insint nobis a natura? ¶ Et videt q sic: q2 dr sexto huius oīb9 eñ videt singulos mo2 existere natura aliq̄liter etenī iusti/ɫ tēperati/ɫ fortes. ɫ alia habem9 cōfestim a natiuitate: ergo virtutes insunt nobis a natura. ¶ Scdo ar. q̄ in nobis fiūt a causis naturalib9: insunt nobis a natura. Sed virtutes sunt huiusmodi: cum insint a potētiis. ¶ Tertio. quod natura incipit: illud debet perficere. sed virtutes morales īchoantur in nobis a natura. ergo ab ea perficiūtur. Maior patet. q2 s̄m cōmentatorē scdo phisico2 illud agens est valde vile: qd aliquid incipit qd nunq̄ cōplebit. ¶ In oppositū est aristoteles in principio huius secundi libri dicēs virtutes morales ex more fieri: igitur.

[margin: ...ecundo.] [margin: ...ertio]

[margin: Articul9 p̄m9]

¶ Sciendum est q multipliciter pōt intelligi virtutes morales nobis īesse a natura. Uno modo accipiēdo inesse a natura vt distinguitur cōtra inesse violente. et sic virtutes possunt dici inesse a natura. ¶ Scdo modo accipiēdo naturale: vt tm̄ valet sicut cōueniens: ɫ innaturale sicut discōueniēs. ɫ sic virtutes possunt etiam dici naturales et vicia innaturalia ¶ Tertio accipiēdo naturale vt distinguit cōtra voluntariū: et sic virtutes non sunt nobis naturales. q2 p nostrā electionē ɫ liberā opationē insunt nobis. ¶ Quarto modo accipiēdo a natura inesse: vt idē est q a natiuitate inesse. ɫ sic iterū tripliciter potest intelligi: q virtutes īsint nobis a natura siue a natiuitate. Uno modo q insint inchoatiue. Scdo modo excitatiue siue ꝓuocatiue. Tertio modo completiue.

[margin: Uirtutes mo...ales inesse a natura]

[margin: Articulus secundus.]

¶ Conclusio prima. Uirtutes morales insūt nobis a natura. i. a natiuitate inchoatiue. patet q2 a natiuitate habemus potentias que naturaliter inclinātur ad virtutes tanq̄ ad suas perfectiones naturales. igitur virtutes insunt nobis a natura inchoatiue siue inclinatiue.

¶ Conclusio scda. Uirtutes morales insunt nobis excitatiue siue ꝓuocatiue p doctrinā. ɫ non a natiuitate. ptz q2 doctrina oñdit q̄tū bonū nobis accidit ex virtutib9. ɫ q̄tū malū ex vitiis: q̄tū etiā per virtutes inuamur ad nostrā supremā perfectionē attingendā: ɫ q̄tū per vicia ab ea elongamur. igitur doctrina nos excitat ad virtutes.

¶ Conclusio tertia. Uirtutes morales insunt nobis ꝯpletiue ɫ pfectiue per assuefactionē. patet q2 nec perfectiue insunt nobis a natura cū nullū natura existētiū aliter assuescat. nec per doctrinā quia stat rectam rationē de moralibus habentes nichil s̄cdm virtutes operari. ergo insunt perfectiue per assuefactionem. hoc etiam patet per philosophū in textu.

¶ Dubitatur primo. Utrū aliquid natura existētiū aliter assuescat? ¶ Et arguitur primo q sic. q2 delectatiōes corporales et etiam passiones īsunt nobis a natura: ɫ tamē in cōtrariū ipa2 assuescimus: ergo. ¶ Scdo arguitur sic: intellect9 noster naturaliter inclinat ad veritatē primo2 principio2: ɫ tamen dicit cōmentator in prologo primi phisico2 q per consuetudinē quis potest impediri ne eis assentiat. ergo possumus assuefieri in oppositū eo2 q̄ nobis naturaliter insunt. ¶ In oppositū est aristoteles in primo capitulo huius libri. ¶ Pro solutione dubii supponit p̄mo q naturale vno modo accipitur vt distinguit contra casuale. Alio modo vt distinguitur cōtra violētū. Tertio mō vt distinguitur cōtra artificiale. Quarto mō contra supernaturale. Quinto mō cōtra discōueniēs. Et sexto modo cōtra aīale. ¶ Scdo supponitur q potētia potest se habere ad suū actū dupliciter. Uno mō q sit determinata ad ipm: ita q ad ipm exercendū indigeat ab aliero determinari. Scdo modo q sit indifferens ad diuersos actus: ita q nō sufficiat vnū exercere nisi per aliud determinetur. vt appetitus sensitiuus est indifferēs de se: ad bene vel male operādū. ɫ ad hoc q bene agat indiget virtute ipm dirigēte. ¶ Tūc dicitur ad dubiū q naturale primis quinq; modis: pōt assuefieri in oppositū. patet q2 virtutes sunt illis modis naturales. ɫ tm̄ in ea rū opposita possum9 assuefieri. ¶ Dicit scdo q potētia determinata ad suū actū: nō potest aliter assuefieri nisi per remotionē determinātis. ¶ Dicit tertio q dupliciter potest intelligi q nullū natura existētiū aliter assuescit. Uno modo q nullū ens naturale aliter assuescit: et hoc est falsum. Alio mō q nullū ens habēs aliq̄d a natura: pōt ad oppositū illi9 assuefieri. ɫ hoc verū est de eo qd s̄cdm cōem nature cursum necessario sequitur p̄ncipia ipm ꝯponētia: nō autē de aliis. Nā q̄tūcuq; q̄s habeat q̄litates inclinātes ipz ad opatiōes viciosas: nichilominus pōt in oppositū assuefieri. ¶ Ad primā rationē dubii dr q appetit9 sensitiuus: est determinatus per sanitatē ad delectatōes in cibo ɫ potu. nec assuescit in oppositū. licet possit assuefieri: vt non appetat neq; ꝓsequat eas: nisi q̄n oportet ɫc. Similiter nō assuescit homo: q̄n aliquādo passionet. licz possit assuefieri: vt nō patiatur excessiue. ¶ Ad scdm dr q intellectus nō pōt assuefieri ad dissentiendū primis principiis.

[margin: Articulus tertius.]
[margin: Dubiū primū An potētia naturalr assuescat]
[margin: Acceptiōes huius termini naturale.]
[margin: Responsio ad dubium]
[margin: Ad rōes dubii]

¶ Dubitatur scdo. Utrū v̄tutes generātur in nobis ex opatōib9. Et ar̄ q nō. q2 causa debet esse firmior suo effectu: sed operatiōes nō sunt firmiores virtutibus: igitur. ¶ Scdo arguitur sic. virtutes sunt cause operationū: ergo operationes nō sunt cause virtutu3. cōsequentia tenet. quia alias esset circulatio in causis. ¶ In oppositū est phūs in primo capitulo huius libri dicēs. sicut citharizantes fiunt cithari sic: ita iusta operantes fiunt iusti. ¶ Pro solutiōe dubii est aduertendū q ista prepositio ex potest vno modo importare circunstantiā cause materialis: sicut cū dicitur cultell9 est ex ferro. Secūdo modo potest dicere circunstantiam cause efficientis: vt cum dicimus cultellū fieri ex fabro. Tertio modo potest importare habitudinem termini oppositi: vt cū dicitur album fieri ex nigro Alio modo potest importare habitudinē actionis agētis ad rem actā siue factam per illam actionē. ¶ Tunc dicitur ad dubium primo q virtutes non fiunt ex operationibus capiendo li ex primo mō. patet q2 opatiōes non manent virtute manēte. ergo nō sunt materia eius ¶ Secundo dicitur q virtutes non fiunt ex operatiōibus accipiendo li ex tertio modo: patet quia operatio

[margin: Dubiū secundū An v̄tutes generentur ex operationibus.]
[margin: Responsio ad dubium.]

Oplo buridani ꝙ actio nō ꝑducat habitū

non opponitur virtuti sed per eam perficitur. ¶ Tertio dicit buridanus ꝙ virtutes non fiunt ex operationibus accipiendo li ex secundo modo. quod probat quia omne efficiens proprie non agit nisi mediante aliqua actione fundata in motu et transmutatione: sed operationes non producunt virtutem alia actione vel motu ab ipsis distincto. sed sunt ipsemet motus quem consequitur virtus: igitur. Item virt⁹ est causa efficiens operationis. et si non illius ex qua fit tamen consimilis ergo operatio non est causa virtutis: sed ipsa voluntas. Preterea eorum que sunt in eodem subiecto: vnū non est causa alterius. Sed virtus et operatio primaria scʒ electio sunt in eodem subiecta scilicet in appetitu: igitur. His tamen non obstantibus: potest dici ꝙ virtutes fiunt ex operationibus accipiendo li ex vt dicit habitudinem cause efficientis instrumentalis. et predicte rationes (si aliquid concludant) solum procedunt de causa efficiente principali. Tertia etiā ratio destruit duas primas vt patet intuenti. ¶ Dicitur quarto ꝙ virtutes fiunt ex operationibus accipiendo li ex quarto modo patet q2 ipse operationes sunt quedam transmutationes per quas acquiruntur virtutes tanꝙ termini extrinseci illarum operationū.

Ad rōes dubij

¶ Ad primā rationem dubij negatur maior. si intelligatur vniuersaliter tam de causa principali ꝙ instrumētali. ¶ Ad scdam dicitur ꝙ virtutes nō sunt cause operationū ex quibus sunt generate sed similiū nec est incōueniēs circulationem fieri in causis instrumentalibus saltem secundū speciem.

Dubiū tertiū.

¶ Dubitatur tertio. Utrum virtus generetur in nobis ex operationibus secundū rectam rationem cōmensuratis. ¶ Et arguitur primo ꝙ non quia recta ratio agibiliū est prudentia. ergo operationes secundū rectam rationem cōmēsurate presupponūt prudentiā que non est sine aliis virtutibus. ergo virtutes non generantur ex operationibus secūdum rectam rationem cōmensuratis. ¶ Secundo arguitur. si sic tunc viciosus non posset effici virtuosus: cū non habeat rectam rationē. sed consequens est falsum: igitur. ¶ In oppositum est aristoteles in secundo capitulo huius primi tractatus.

Bonū et bene agere differūt.

¶ Pro solutiōe dubij supponitur primo ꝙ multum refert aliquā operationē esse iustā vel bonam: et ipsam esse iuste vel bene operatam. Nam ad hoc ꝙ aliqua operatio sit bona sufficit ꝙ sit talis: qualē eaʒ operatur bon⁹. Sed ad hoc ꝙ sit bene operata oportet ꝙ sit secundū rectā rationem facta.

Quadruplices virtutū opatiōes

¶ Secundo supponitur ꝙ quadruplices sunt operationes virtutū moralium. quedam sunt immanentes ipsi voluntati: vt liberalis dictat dandā esse elemosinam. et hoc voluntas eius eligit. Alie sunt immanentes appetitui sensitiuo: vt cū appetitus sensitiuus consentiens imperio voluntatis appetit illud idem facere. et mouere mēbra corporis ad id faciendū. Tertie sunt inexistentes mēbris corporalib⁹: quibus organice vtimur ad exercenda opera exteriora vt cum mēbra exteriora mouentur ab appetitu. Quarte sūt extra nos sicut exhibitio elemosine. iste autem operationes non necessario cōsequuntur se adinuicem in bonitate et malicia. sed alique earū possunt esse bone et cōmensurate: aliis existentibus malis et incommensuratis.

Responsio ad dubium.

¶ Tunc dicitur ad dubium primo ꝙ virtus vbiqʒ generatur ex operationibus secundū rectam rationem regulatis. Nam virtus que est in voluntate: generatur ex rectis operationibus ipsius voluntatis. Similiter illa que est in appetitu sensitiuo: generatur ex operationibus regulatis que sunt in eo. Illa etiam que est in organis: ex operationibus ipsorum. sed omnis tales sunt cōmensurate secundū rectam rationem cum sunt tales quales decreuit recta ratio ipsis debere esse. ¶ Dicitur secūdo ꝙ habitus tales qui sunt in appetitu sensitiuo vel in organis (qui ꝓprie nō sunt virtutes) possunt generari vel intendi ex operationibus nō commensuratis secundū rectā rationē. Patet de habitu acquisito ex actibus dandi elemosinā ꝓpter vanā gloriā et de habitu temperantie acquisito ex actibus temperātie propter auariciam. quiquidē habitus sunt eiusdem rationis cum habitibus acquisitis in eisdem ex actib⁹ cōmēsuratis recte ratiōi: sicut ⁊ eoꝝ actus. nec variatio circūstantie finis variat speciem talium actuū sicut variat rationem actuum voluntatis respectu quorum tales circunstantie sunt partialia obiecta. ¶ Dicitur tertio ꝙ huiusmodi habitus ex operationibus non cōmensuratis geniti: possunt de per accidens multū proficere ad generationē virtutis in ipsa voluntate. Nam licʒ tales operationes absqʒ cōmensuratis electionibus non sunt bene facte multū tamen per eas abilitantur organa ad bene operandum.

Ad rationes dubij.

Ad primā rationē dubij negat ꝙ prudentia sit recta ratio. quis difficile sit habere rectam rationem sine prudentia. ¶ Ad secundā negatur prima cōsequentia saltem in sensu diuiso.

Ad rationes questionis

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primā dicitur ꝙ illud est verum inchoatiue vel dicitur ꝙ ibi aristoteles nō loquitur de virtutibus moralib⁹. sed de virtutib⁹ naturalibus: q̄ sunt quedam inclinationes naturales ad virtutes morales. ¶ Ad secundam dr̄ ꝙ virtutes sunt naturales accipiēdo naturale vt distinguitur cōtra supernaturale. tamen nō insunt a natiuitate. ¶ Ad tertiā dicitur ꝙ per actionē naturalē cōpientur in nobis virtutes scd̄m ꝙ naturalis actio distinguitur cōtra actionem violentā. sed non scd̄m ꝙ distinguitur contra actionem voluntariam.

Questio moralis.

Argui𝔱 pmo.

Queritur scd̄o. Utrū absqʒ operationib⁹ exterioribus possit in nobis virt⁹ generari. ¶ Et arguitur primo ꝙ nō: quia scd̄m aristotelem virtutem accipimus operantes prius sicut citharizando fiunt cithariste ⁊ edificando edificatores. sed ars nō potest acquiri sine operationibus vt videtur: igitur nec virtus.

Secundo.

¶ Scd̄o arguitur. dicitur sexto huius ꝙ prudē tia non potest generari sine experientia et ꝙ ipsa se habet ad animam sicut medicus ad corpus. sed nullus fit bonus medicus sine operationibus exterioribus: ergo nec prudens et per consequens non potest aliqua virtus generari absqʒ huiusmodi operationibus. cum virtutes habeant necessariam connexionē ad prudentiaʒ. vt dicitur sexto hui⁹.

Tertio

¶ Tertio arguitur. dicit aristoteles in quarto capitulo huius primi tractatus: ꝙ ex iusta operari fit iustus. et ex temperata operari temperatus. ex non operari autem hec: nullus curabit vtiqʒ fieri bonus. ergo virtutes morales ex operationib⁹ exterioribus generantur. ¶ In oppositum arguitur quia demonstrat phūs tertio huius: ꝙ virtutes sunt voluntarie. sed non essent voluntarie si non possent sine operationibus exterioribus generari: igitur.

Articul⁹ primus.

Uirtus ꝗdrupliciter generatur.

¶ Sciendum est ꝙ quadrupliciter pōt itelligi virtutē moralē posse gñari sine operationibus exterioribus. Uno modo ꝙ possint virtutes morales in eo generari qui nō opatur exterius cū oportet nullo existente impedimento. puta in illo cui presentatur materia et facultas exteri⁹ opandi: et hoc mō non pōt virtus moralis sine opatiōib⁹ exteriorib⁹ gñari. cū nulla virtus generari possit sine rectis electionib⁹. electiones autem non sunt recte. cum quis nullū habens

impedimentū:non operat̃ exterius cū oportet. puta qñ nõ dormit ⁊ occurrit ei materia circa quã potest virtuose operari. ¶ Scđo modo potest intelligi. ꝙ in illo q̃ habet impedimẽtū puta in paupere/vel in illo q̃ est in carcere: ⁊ non potest actus liberalitatis exercere: possit generari virtus perfecta. ⁊ hoc modo etiã non põt virtus sine operationibꝰ exterioribus generari. quia prudentia pfecta nõ potest sine illis opationibꝰ generari. Naꝫ per prudentiã perfectã debemus prompte iudicare circa quecũq; agibilia nobis possibilia presentari quid bonum ⁊ quid malū. sed hoc sine multis operatiõibus exterioribus facere nõ possumus: quia ꝓpter inexperiẽtiã circũstantiaꝝ frequẽter in iudicãdo decipimur propter quod videmus quãdoq; prudẽtes circa eandẽ materiã contrarias habere opiniones. ¶ Tertio modo potest intelligi titulus questionis: de eo qui ab exteriori operatione impeditur: qui tamen habet voluntatẽ efficacẽ de bene operando si posset. vtrū in illo possit ꝟtus imperfecta generari que tamẽ erit habitus laudabilis reddens hominẽ bonū. ⁊ hoc modo potest virtus moralis sine exterioribus opationibus generari. quia potest quis sepe volendo bñfacere facultate data sibi habituꝫ generare quo prõptus redderetur ad sic volendū et talis habitus erit laudabilis non tamẽ erit virtus perfecta non quidẽ qꝛ possit frangi per passiones appetitus sensitiui. quia adeo libera est voluntas/et dña virium inferiorum: et omniū suorum actuum: vt nulla vis inferior possit eam trahere: nisi seipsam libere inclinet: vel inclinari permittat. immo ipa potest appetitū sensitiuū trahere ad exequendū iussum suū contra quẽlibet impetū passionis. sed ideo dicitur talis habitus virtus imperfecta: quia cum licuerit extra operari ⁊ occurrent varie circunstantie repugnantes scđm quarum aliquas apparet ꝙ opus vno modo debeat fieri et scđm alias alio modo: ille non poterit per illã virtutẽ prompte se determinare ad iudicandū quid optimū propter inexperientiam. ¶ Quarto modo potest intelligi. an eque bñ possumus experiri habitum esse generatum in nobis sine operationibus exterioribus: sicut cū ipsis operationibus: et tunc dicitur ꝙ non. quia sepe putamus nos habere perfectã virtutẽ in absentia passionis. que tamen in eius aduentu deficit. et ideo dicit seneca. ꝙ nichil est infelicius eo: cui nunꝙ aliquid aduersi aduenit.

Auctoritas.

Articulus secundus

¶ Conclusio responsiua. licet sine exterioribꝰ operationibus possit virtꝰ imperfecta generari. non tamen virtus perfecta. patet satis ex dictis. Quantū ad tertiū articulum.

Articulus 3ꝰ Dubiū pimū. An possit generari ꝟtus ex vnica operatione

¶ Dubitatur primo. Utrum ex vnica operatione possit virtus moralis generari. ¶ Et videtur ꝙ sic. qꝛ scientia bene generatur per vnã demõstrationẽ. ergo a simili virtus moralis poterit per vnicam operationẽ generari. ¶ Secundo arguitur sic. virtus non potest pluries generari. ergo nõ generatur ex secunda et tertia operationibus. ex per consequens ex vnica generatur. ¶ In oppositū est phüs in primo libro dicens. ꝙ sicut vna irũdo non facit ver: nec vna pulchra dies facit estatem: sic nec vna operatio facit hominem studiosuꝫ. ¶ Pro solutione dubij est aduertendū ꝙ secundū aliquos virtus nõ est intensibilis nec remissibilis sed in indiuisibili consistit. de hoc tamen inferiꝰ videbitur. Secunduꝫ vero alios ipsa est diuisibilis. sed tamen non dicitur virtus nisi habeat esse perfectum ita ꝙ gradus precedentes non dicerentur nisi quedam dispositiones ad virtutem. Alij vero dicunt quẽlibet gradum virtutis esse virtutẽ sicut quilibet gradus albedinis est albedo. ¶ Ulterius aduertendū ꝙ tripliciter potest aliquis se habere ad virtutem: vno modo in dispositione valde remota. puta si sit iuuenis passionatus vel in vitijs habituatus: et talis vnica operatione non posset virtutem acquirere. quia propter necessitates naturales sicut est somnꝰ et comestio: talis operatio diu cõtinuari non posset: et ideo in illo requirerentur plures operationes quarū tamen vltima sola attingeret virtutem. alie vero ad ipsam disponerent. Secũdo modo posset quis se habere ad virtutẽ in dispositione satis ꝓpinqua. et tunc per intensam operationẽ et non p quãlibet posset sibi virtuteꝫ acquirere. Tertio modo potest quis se habere ad virtutẽ in dispositione ꝓpinquissima. ⁊ talis vnica operatiõe potest sibi virtutẽ acquirere etiã q̃tũcunq; parua pertinente tñ ad acquisitioneꝫ virtutis: Sed scđꝫ alios diceretur ꝙ quelibet operatio aliq̃d virtutis generat in subiecto disposito. solū tamẽ aggregatum ex oĩbus partibus diceretur virtus. Alij dicerẽt ꝙ per quãlibet operationẽ generatur aliqua partialis virtus in subiecto disposito. sed si subiectū non sit dispositum: prima operatio nulluꝫ gradū virtutis inducit: sed habitū ɔtrariū destruit. nec etiã scđa aut tertia quousq; subiectū sit omni cõtrario denudatū. Ex his patet quid sit dicendū ad dubium et ad eius rationes. Responsio ad dubium

¶ Dubitatur secundo. Utrū operationes precedentes virtutẽ et ille que a virtute procedunt sint eiusdẽ spẽi. ¶ Et arguitur ꝙ non: qꝛ iuste operari et non iuste operari: non sunt eiusdeꝫ speciei sed operari ante virtutem: est non iuste operari. quia licet quis sine iusticia possit iustum operari: non tamẽ iuste. Et post iusticiam operari: est iuste operari. ergo ille operationes non sunt eiusdem speciei. ¶ Secundo sic. opus bonum et non bonum: non sunt eiusdem speciei. Sed opus precedens virtutẽ: non est bonū. cum virtus habentem perficiat et eius opus bonū reddat. opus vero sequens virtutem est bonū: igitur tales operationes non sunt eiusdeꝫ speciei. ¶ In oppositū arguitur. quia vtreq; operationes sunt bone et virtuose. ergo sunt eiusdem speciei moris. ¶ Ad dubiū dicitur. ꝙ tam operationes immanentes ipsi voluntati. sicut sunt electiões. ꝙ operationes exteriores precedentes virtutem: sunt eiusdem speciei moris cū operationibus sequentibꝰ virtutem et hoc loquendo de operationibus exterioribus procedentibus ex electionibus rectis. quia ex vtrisq; illis operationibus causatur suo modo virtus. que non causatur nisi ex operatiõibus ẽm rectã rationẽ cõmensuratis. ¶ Et ad primã rationẽ dubij dicitur. ꝙ si per iuste operari intelligamus solū operari scđm iusticiam maior est falsa. si vero intelligamus eque cõsone ad rationem operari: sicut si scđm iusticiam operaretur. tunc concederetur maior ⁊ negaretur minor. ¶ Ad secundã dicitur. ꝙ virtus non reddit principaliter opus bonuꝫ: sed dispositiue. quia scꝫ determinat voluntatẽ ad semper bene eligere firmiter et prompte.

Dubiū scđm An actus ꝓducẽs habitū ⁊ actus ꝓductus ab eo sint eiusdẽ speciei.

Responsio ad dubium

Ad rões dubij

¶ Dubitatur tertio. Utrū virtus possit intendi ⁊ remitti. ¶ Et arguit̃ ꝙ non: qꝛ terminus virtutis cõsistit in indiuisibili. ergo virtus in indiuisibili cõsistit. Aũs probatur. qꝛ secundū phm pmo celi. virtꝰ determinatur scđm excellẽtie terminū. ¶ Secundo arguitur. q̃a si virtus intenderetur: hoc esset per actus ab ipa anima procedentes. sed hoc nõ: qꝛ tunc virtus intẽsa actꝰ intẽsiores ꝓduceret. q̃ iterū virtutẽ magis intẽderẽt: quousq; deuenirem ad supmũ gradū scꝫ hoc est falsū: igit̃. ¶ In oppositū arguit̃. qꝛ vnꝰ est altero temperatior: vel fortior: ergo virtus intendi potest

Dubiū tertiū. Anꝟtus possit itẽdi ⁊ remitti

¶ Pro solutiõe dubij supponitur primo: ꝙ omnis forma generabilis et corruptibilis cuius esse non consistit in indiuisibili: est intensibilis ⁊ remissibilis. Scðo supponitur ꝙ virtus potest sumi dupliciter. Uno modo proprissime. ⁊ tunc attenditur scðm excellentie terminum et cõsistit in indiuisibili. vt sanitas proprie dicta que est conuenientissima humorꝫ ꝑportio. ¶ Secundo modo accipitur latius pro oĩ habitu quo quis redditur promptus ad bene operandũ sicut sanitas interdum accipitur pro oĩ dispositione sub qua homo potest exercere operationem sibi naturaliter conuenientem.

Responsio ad dubium.

¶ Tunc dicitur ad dubium. Primo ꝙ virtus primo modo accepta si sit dabilis aliqua talis non est intensibilis/nec remissibilis: quia consistit in indiuisibili: non quia nõ habeat partes: sed quia ei non potest addi aliquid: nec ab ea aliquid auferri: ipsa remanẽte in tali excellentie termino. ¶ Dicitur secundo ꝙ virtus secũdo modo accepta est intensibilis et remissibilis. quia hoc modo non cõsistit ĩ indiuisibili: sed habet latitudinẽ.

Ad rões dubij

¶ Ad primã rationem dubij dr̃ ꝙ concludit pro primo dicto. ¶ Ad secundã dicitur. ꝙ actus intendunt virtutẽ: sed non sequitur ꝙ virtus intensa intensiores actus statim ꝓducat. quia virtus se sola non est causa actuũ sed cũ voluntate que quia carcere corporali detinetur nõ potest suã diu operationem continuare.

Ad rationes questionis.

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primã dicitur ꝙ sicut in voluntate absq; operationibus exteriorib⁹ generari potest virtus imperfecta que inclinat ad bene operandũ. et non ad bene eligendum secundũ particulares circũstantias: ita sine operationibus exteriorib⁹: potest ars imperfecta generari: q̃ nõ reddit opus ad extra bonũ ꝑpter inabilitationẽ organorũ. ¶ Ad secundam dicitur ꝙ ipsa bene probat ꝙ absq; operationibus exteriorib⁹ nõ potest in nobis generari virtus perfecta. sed non probat quin imperfecta ¶ Ad tertiam dicitur ꝙ non solum ex actibus exterioribus fit virtus: sed etiam ex actibus voluntatis.

Questio moralis.
Arguit̃ primo.

Queritur tertio. Utrum omnis virtus moralis sit circa delectationes ⁊ tristicias? ¶ Et arguitur ꝙ non. quia iusticia est circa operationes: sed delectatio et tristicia non sunt operationes: igitur.

Secundo.

Secundo sic. multas enumerat aristoteles in littera passiones: que sunt alie a delectationibus et tristicijs. et talium oportet esse aliquas virtutes moderatiuas. ergo alique sunt ỽtutes que nõ sunt circa delectationes et tristicias.

Tertio.

¶ Tertio arguitur sic. distinctio virtutum sumitur ex distinctione obiectorꝫ. ergo si omnes virtutes essent circa delectatiões et tristicias: virtutes non distinguerentur abinuicẽ. sed consequens est falsum: igitur. ¶ In oppositũ est phũs in tertio capitulo huius primi tractatus.

Articulus primo.
Quid delectatio. qd tristitia

¶ Sciendum est primo ꝙ secundũ albertum delectatio est diffusio ipsius appetitus: propter presentiam illius quod reputatur conueniens: vel propter absentiam illius quod reputatur disconueniens. Et tristitia est contractio appetitus ꝑpter contrarias causas.

Qualit̃ sensus aduerset̃ rõni.

Ulterius supponendum ꝙ pars sensitiua nata est aduersari rationi. vt supra dictum est. et hoc est. quia sensus nõ sufficienter potest discernere inter obiectum ei presentatum et ea que concomitantur ipsum. aut inter presens et futurum. ideo aliquãdo prosequitur presens sibi delectabile quod postea nocebit. intellectus vero considerans et preuidens illud allaturum sibi nocumentum: dictat ipsuꝫ esse fugiendũ quod sensus prosequitur. non sic tamen pars sensitiua aduersatur rationi: quin sit nata ei obedire ⁊ trahi ad sequendum ipsius iudicium. quandoq; tamen appetitus sensitiuus q̃ natus est sequi delectabile et fugere triste propter malam consuetudinem ita habituatus est insequẽdo delectabile et fugiendo triste secundum iudiciũ sensus: ꝙ nullatenus obedit iuditio rationis (si fuerit iudicio sensus contrarium) immo quod peius est obnubilat et peruertit rationem intantum ꝙ trahit iudicium eius ad iudicium sensus. quandoq; etiam per oppositam cõsuetudinem sicut in virtuosis ita trahitur ad rationem ꝙ non sistit in iudicio sensus. sed rationis iudicium expectat et insequitur.

Uirtus moralis triplicem hꝫ effectũ super sensum

Ex his videri potest quomodo virtus moralis triplicem habet effectum super appetitum sensitiuum. Primus est quia virtus refrenat ipsuꝫ appetitum ne nimis properanter sequatur iudicium sensus: sed expectet quid super hoc dictet ratio. Secund⁹ effectus est: quia determinat ipsum appetitum ad obediendum iudicio rationis. etiaꝫ si ipsa iudicia repugnẽt Tertius est quia moderatur in omni tempore delectationes et tristicias sensuales: ne possint trahere appetitum sensitiuum ad id quod iudicatur a sensu contra rationem. Et effectus oppositos habet vicium super ipm appetitum sensitiuum.

Duplex delectatio.

¶ Sciendum est secũdo ꝙ duplex est delectatio. scilicet ĩtellectualis (que causatur in voluntate mediante cognitione intellectiua) et sensualis (que causat̃ in appetitu sensitiuo ab obiecto sensibili mediante cognitione sensitiua) et de vtraq; istarũ dupliciter potest intelligi ꝙ virtus moralis sit circa delectationes. vno modo tanq̃ circa obiectũ. alio mõ per modũ sequele ita ꝙ delectatio nata sit sequi ad actũ virtutis. ⁊ similiter duplex est tristicia.

Articulus secundus.

¶ Conclusio prima. omnis virtus moralis est circa delectationes ⁊ tristicias per modum sequele. magis tamen circa delectationes: q̃ circa tristicias. Prima pars patet. quia omnis virtuosus in opere virtutis delectatur. ex quo apprehendit ipsum opus per modũ conuenientis et boni simpliciter. In omni vero impedimento ab opere virtutis/⁊ de omni opere vicioso tristatur. nam ipsum apprehendit per moduꝫ disconuenientis et mali simpliciter: igitur. Scða pars patet: quia virtus essentialiorem habet habitudinẽ ad actus proprios in quibus delectatur: q̃ ad impedimẽta illorum actuũ in quibus tristatur: igitur.

¶ Conclusio secũda. Uirtus moralis est circa delectatiões et tristicias sensuales nõ per modum sequele: sed potius per modum obiecti. patet quia illud se habet per modũ obiecti respectu virtutis: quod preuenit actum virtutis: et quod virtus reprimit et moderat. sed delectationes et tristicie sensuales preueniunt actum virtutis quia fiunt ab obiecto sensibili in appetitu sensitiuo. et virtus eas reprimit ne trahant appetitũ contra iudiciũ rationis: igitur.

¶ Conclusio tertia. Alique virtutes magis sunt circa delectatiões sensuales p moduꝫ obiecti: q̃ circa tristicias. alie magis circa tristicias q̃ circa delectationes. Prima pars patet de temperãtia. et secunda de fortitudine et iusticia.

Dubiũ pmũ. An virtutes sint impassibiles.

¶ Dubitatur primo. Utrũ virtutes morales sint impassibiles id est excludant passiones. ¶ Et arguitur ꝙ sic. quia passiones contrariantur virtuti. modo vnum contrarium non est perfectum: nisi tollatur aliud contrarium ab eodem subiecto: igit̃. ¶ Secundo arguitur. q̃to virt⁹ moralis plus excludit passiones: tãto est perfectior ergo perfectissima virtus

excludit omnes passiones. ¶ In oppositū ē aristoteles in tertio capitulo hui⁹ tractatus stoicos in hoc reprehē dens. ¶ Ad dubium dicitur primo ꝙ virtus moralis nō excludit omnē passionē. quia vt visum est: ad actum virtutis sequitur aliqua passio puta delectatio. Etiam virtus moralis non excludit suum obiectum. sed ipsa ē circa passiones tanꝙ circa obiectum saltem internū. ¶ Dicitur scđo ꝙ ipsa nō excludit oēm passionē penalē: qꝛ studiosus pōt mala pati puta iniuriā/ ꝛ plurib⁹ affici passionibus. ¶ Dicitur tertio ꝙ ipsa excludit omnem passionē culpabilē: qꝛ in studioso omnia cōsonant rati oni. ¶ Et ad primam rationē dubij dicitur ꝙ passiones moderate scđm rationis iudiciū nō cōtrariantur virtu ti. ¶ Ad secundem dicitur ꝙ virtus nō omnino abijcit passiones. sed solū eas temperat.

Responsio ad dubium.

Ad rationes.

Dubiū secūdum.

¶ Dubitatur scđo. Utrū diuisio eligibilis in bo nū cōferens ꝛ delectabile: sit bona Similiter diuisio fugibilis in malum nociuū/ et triste. ¶ Et arguitur ꝙ non: qꝛ bonū in plus est ꝙ eligibile cū bonum sit obiectum voluntatis. eligibile vero sit obiec tum vnius actus voluntatis solū. igitur. ¶ Secundo arguitur sic: conferens et delectabile continētur sub bo no. ergo non sunt distincta cōtra bonū. ¶ In oppositū est phūs in tertio capitulo hui⁹ primi tractat⁹. ¶ Pro solutione dubij supponitē primo. ꝙ hic nō capitur eligi bile ꝑprie. quia tunc sola media ad finē: essent eligibi lia. sed accipitur hic large pro omni appetibili. ¶ Scđo supponitur. ꝙ hic non capitē bonū large. prout est obie ctum adequatū volūtatis. vt bene probāt rationes an te oppositū dubij facte. sed accipitē specialiter pro bono honesto. ita ꝙ hec diuisio est similis illi: qua bonū in cō muni dividerē in honestū/ delectabile/ ꝛ vtile. Honestū autē dicitur dupliciē. vno modo principaliter et forma liter: ꝛ sic honestū ẜm tulliū est quod sua vi nos trahit: et sua dignitate nos allicit. et hoc modo felicitas ꝛ vir tutes sunt honeste. et ecōtra turpe est qđ deprauat ani mā vt viciū. Scđo modo dicitur honestū: quicquid ha bet attributionem ad honestuꝫ primo modo. Similiter turpe secundum attributionē: dicitur omne illud quod habet attributionē ad turpe primo modo siue ad viciū Utile autem: dicitur quod valet ad finem adipiscendū. Nociuū vero: quod obest ad finem acquirendū. Simi liter delectabile: est quod natū est delectationē causare et triste quod natū est tristiciaꝫ causare. Ex his patet ꝙ omne vtile: est ad aliquid vtile. Patet etiam ꝙ nichil simpliciter habet rationem vtilis: sed potius rationem nociui: nisi qđ ordinatē ad virtutē aut in opera ꝟtutū. ꝛ cum omne tale sit honestum: sequitur ꝙ omne vtile est honestū. et omne nociuū: turpe. Similiter sole delecta tiones studiosorū: sunt delectationes simpliciter/ et bo ne simpliciter. ita ꝙ delectationes proprie prauoꝝ non sunt simpliciter delectationes. sed male dispositio qua re omne delectabile est honestū. ꝛ sicut oīe vtile vel de lectabile est honestū. ita econuerso omne honestū est de lectabile/ et vtile. ¶ Tunc dicitur ad dubiū. ꝙ predicte diuisiones sunt bone diuisiones in membra distincta se cunduꝫ rationē et non scđm rem. patet ex dictis. ¶ Ad rationes dubij: patet quid sit dicendū.

Honestū dicitur dupliciē.

Utile.

Delectabile.

Dubium ter tium.

An sit difficilius pugnarē voluptati ꝙ ire.

¶ Dubitatur tertio. Utrū difficilius sit pugnare voluptati ꝙ ire. et verū virt⁹ et ars semp sint circa difficili⁹. ¶ Et arguitē primo cōtra pⁱmā partē. quia pugnare duobus vel tribus difficilius est ꝙ pugnare vni. sed qui pugnat ire pugnat duobus vel tri bus. quia ire est annexa tristicia/ et etiā delectatio. q̄ ve ro pugnat voluptati: pugnat vni tñ: igitur. ¶ Secūdo arguitur contra secundam partem. quia virtutis opera tio non est tristis: sed delectabilis. Nam primo hui⁹ di citur. nullus bonus: qui non gaudet bonis operationi bus. ergo non est difficilis. ꝯñs tenet: quia omne diffici le: est triste. ¶ In oppositū est aristoteles in quarto ca pitulo huius tractatus. Pro solutione dubij est aduer tendū. ꝙ quinqꝫ sunt cause difficultatis in refrenando passiones. ¶ Prīa est ex eo ꝙ passionis impetus est ve hementior et sic ceteris paribus: difficilius est resistere ire ꝙ voluptati. quia ira (que est ebullitio sanguinis cir ca cor) est voluptate vehementior. ¶ Secunda est: eo ꝙ passio est sensui vel appetitui sensitiuo magis connatu ralis et conueniens. et sic difficilius est pugnare volu ptati: ꝙ ire. ¶ Tertia causa est q̄a exercitiū operis (ad quod passio inclinat) facit passionis impetū fortiorem. et sic etiam difficilius est pugnare voluptati ꝙ ire. ¶ Quarta causa est quia quis in tali passione per fre quens exercitiū est magis habituatus. et sic etiā diffici lius est pugnare voluptati ꝙ ire. ¶ Quinta causa est. quia difficilius est pugnare passioni que clam et occul te aggreditur: ꝙ illi que notorie. et sic difficilius est etiā pugnare voluptati ꝙ ire. ¶ Ulterius aduertendū ꝙ in operationibus hūanis dupliciter potest prouenire dif ficultas. Uno modo ex parte materie circa quā est ope randum. Alio modo ex parte nostri et quia nos opera mur per intellectū/ et appetitū/ et organa: ideo ex parte triū pōt talis difficultas ꝑuenire. Primo ex parte ap petitus. qꝛ nō habet inclinationē ad talem operationē/ vel qꝛ habet inclinationē ad oppositum. Scđo ex parte intellectus. qꝛ de modo operandi: non habem⁹ sciētiaꝫ Tertio propter organa: quia ipa non sunt ad tales ope rationes abilitata. ¶ Tunc dicitur ad dubiū. primo ꝙ difficilius est pugnare voluptati ꝙ ire. patet satis ex di ctis. ¶ Dicitur scđo ꝙ operationes ꝑprie pertinentes ad artē/ vel virtutē: sunt difficiles ante acq̄sitionē artis vel virtutis. sed per artē/ ꝛ virtutē: efficiūtur nobis faci les. Prima pars patet: quia actus tēperantie sunt ho mini difficiles qnādo non est ad illos habituatus. Se cunda pars patet: quia post acquisitionē artis/ vel vir tutis: ipsi habitus facilitant ad operandum scđm eos. ¶ Et ad primā rationem dubij dicitur ꝙ q̄ñqꝫ vnuꝫ est fortius duobus. et precipue q̄ñ illa non sunt eiusdē spe ciei sicut vnus equus est fortior ꝙ duo canes. ¶ Ad se cundā dr. ꝙ virtutes siue earū operatiōes post acquisi tionē ipsarū virtutū sunt faciles. sed non ante acquisi tionem ipsorum habituum.

Quinqꝫ cause difficultatis in refrenādo pas siones.

Dupliē ꝑuenit difficultas.

Responsio ad dubium.

Ad rōes dubij

¶ Ad rationes ante oppositūꝫ questiōis. ¶ Ad primā dr ꝙ licet iusticia sit circa operationes cū hoc tamē est refrenatiua delectationū cōtrariarū. ¶ Ad secūdā dr ꝙ omēs passiones sunt de lectationes vel tristicie vel eis annectūtur delectatiōes vel tristicie. ideo dicit aristoteles in tertio capitulo pre sentis tractatus: omni aūt passioni et actui: sequitur de lectatio aut tristicia. ¶ Ad tertiam dicitur ꝙ huiusmo di delectationes et tristicie: non sunt obiecta principali ter distinctiua virtutū: sed ad eas se habent cōcomitati ue. sed de hoc magis in sequentibus.

Ad rationes q̄ stionis.

Post hec aūt quid est virt⁹ scru tandū: qꝛ igitē q̄ in aīa fiūt tria sunt/ passiones/ potētie/ ꝛ ha bitus. Horū vtiqꝫ aliquod erit virt⁹. dico autē passiones qui dem ꝯcupiscentiā/ irā/ timorē

Prima ꝯclo.

audaciã/inuidiã/gaudium/amicitiã/odiũ desiderium/zelum/misericordiã/et vniuersaliter quibus sequit delectatio vel tristicia Potẽtias autẽ secundũ quas passibiles horum dicimur. puta scdm quas potẽtes irasci vel tristari vel misereri. Habitus autẽ scdm quos ad passiões habem9 bñ vel male/puta ad irasci.siquidez vehementer vel remisse: male habem9.si autẽ medie: bñ.similiter autem et ad alia.

Secunda cõclo. Passiones quidẽ igit non sunt:neq; virtutes: neq; malicie.quoniã nõ dicimur scdm passiões studiosi vel praui.secũdum virtutes autẽ vel malicias dicimur. Et quoniã scdm passiões quidẽ neq; laudamur neq; vituperamur.nõ ei laudat qui timet neq; qui irascitur neq; vituperatur qui simpliciter irascitur sed qui qualiter.secũdũ virtutes autẽ vel malicias laudamur vel vituperamur. Adhuc autẽ irascimur & timemus quidẽ non sponte. virtutes autem electiones qdã vel nõ sine electione. Adhuc autẽ secundũ passiones quidẽ moueri dicimur.secundũ virtutes autẽ vel malicias nõ

Tertia cõclo. moueri sz disponi qualiter. Propter hec autem neq; potentie sunt.neq; enim boni dicimur pter posse pati simpliciter neq; mali neq; laudamur neq; vituperamur. Et adhuc potentes sumus natura. boni autem vel mali non efficimur natura. diximus autem de hoc prius.

Quarta cõclo correlaria. Si igitur neq; passiões sunt virtutes neq; potentie: relinquitur habitus eas esse. Quid quidem genere est virtus dictum est.

Iste est scds tractatus huius libri in quo phs ostẽdit quid est virtus. Et diuidit in quattuor capitula.q̃ videbuntur in processu. In primo inuestigat genus virtutis. et ponit quattuor pclones.

Prima conclusio elucidata. Prima cõclusio. virt9 est potẽtia/passio/vel habitus Probat phũs.quia omne principiũ actuũ humanorũ existẽs in aĩa:est passio/potẽtia/vel habitus. sed virtus est principiũ actuũ humanorũ existẽs in anima. vt pri9 patuit.ergo virtus est potentia/vel passio/vel habitus.

Que sunt passiones. Deinde declarat.p.pdictos terminos dicẽs q passiões sunt:ex quib9 delectatio vel tristicia sequtur. vt pcupiscẽtia/ira/timor/audacia/inuidia/ gaudiũ/amicitia/odiũ/desideriũ/zelus/et miã. Sed potentie sunt : scdm quas passibiles horum dicimur. vt sm quas potẽtes sumus irasci/tristari/vel misereri. habit9 vero sunt: scdm quos ad passiones habemus nos bene vel male : vt habitus secũdũ quos irascimur vehementer vel remisse sunt vicia. Ille vero scdm quez irascimur mediocriter: et scdm rectam ratioñe:est virtus.et sic de alijs. Passiones quidem.

Scda cõclusio elucidata. Scda conclusio. Virtutes et malicie non sunt passiones:probat phs quattuor ratõibus. Prima est Scdm passiones nos nõ dicimur boni vel mali sz scdm virtutes dicimur boni:et secũdũ malicias praui:igitur Et quoniã. Scda rõ. Scdm passiões nos nõ laudamur neq; vituperamur.sed scdm virtutes laudamur:et scdm malicias vituperamur.ergo virtutes et malicie nõ sunt passiones. Maiorem probat phs : quia non laudatur qui timet vel irascitur:neq; vituperatur qui simpliciter sed qui qualiter.i.aliqualiter puta quãdo opz et vt oportet et scdm rectam ratioñe & inclinatioñe virtutis. vel opposito modo scdm inclinatioñe habit9 mali. Adhuc autẽ. Tertia ratio. Passiones non sunt voluntarie sed virtutes:et malicie sunt voluntarie:cũ sint electiones quedã vel nõ sine electiõe. igitur. Adhuc autem. Quarta ratio. Scdm passiones mouemur sed scdm virtutes & malicias non dicimur moueri. sed qualiter.i.aliqualiter.puta bene vel male disponi:igitur.

Tertia cõclusio elucidata. Propter hoc aũt. Tertia conclusio. Virtutes & malicie nõ sunt potentie. Probat phũs duabus ratõibus. Prima est. Scdm potẽtias nos non dicimur boni vel mali:sed scdm virtutes et malicias nos dicimur boni & mali:igitur. Et adhuc. Scda ratio. Potentie insunt nobis a natura : sed virtutes et malicie non insunt nobis a natura:igitur.

Quarta pclo elucidata. Si igitur. Quarta pclusio. Virtus est habitus.probat: quia virtus est potentia/passio vel habitus. vt dicit prima cõclusio. et non est passio: vt ostẽdit scda cõclusio. nec potẽtia: vt ostendit tertia. ergo est habitus. Ex quo infert q ex dictis patet in quo genere est virtus. quia in genere habitus.

Oportet autẽ nõ solũz sic dicere qm habitus: sed & qualis qdẽ.

Prima diffinitio virtutis per modum conclusionis. Dicẽdũ igit qm virtus oĩs: cuius vtiq; fuerit virtus: & id bene habens perficit: et opus ei9 bonum reddit. puta oculi virtus: et oculum facit studiosũz: et opus eius bonũ. oculi enĩ virtute: bene videmus. similiter autem & eq virtus equum studiosum facit: et bonum ad currendum: et ferendum ascensorẽ: et expectandum bellatores. Si itaq; hoc in omnib9 ita se habet: et hominis virtus erit vtiq; habitus ex quo bonus homo fit: et a quo bene opus suũz reddit. Qualiter autem hoc erit iam quidẽ diximus.

Secũda pclo. Adhuc autẽ hoc erit manifestũ: si speculati fuerimus: qualis quidem est natura ipsius. In omni itaq; continuo et diuisibili: est accipere hoc quidẽ plus hoc autẽ minus. hoc vero equale. et hoc vel secundũ ipsam rem vel ad nos. equale autem medium quidẽ est superabũdantie: et defectus. Dico vtiq; rei quidẽ mediũ: qd equaliter distat ab vtroq; extremorum : quod est vnum: & idem omnibus. Ad nos autẽ: quod neq; abundat: neq; deficit. hoc autem est neq; vnum: neq; idem omnibus. puta si decem multa: duo autem pauca sex accipiuntur media secundũ rem: equaliter enĩ excedũt & exceduntur. hoc autẽ mediũ est secundũ arithmeticã pportionẽ. Quod aũt ad nos nõ ita sumendũ. non enim si alicui decẽ minas comedere multũ: duas aũt paucum. magister

sex minas precipiet. est ei hoc forsitan et multum sumenti vel paucū. Miloni quidē paucum. dn̄atori autē gymnasiorū multū. silr autē et in cursu et in palestra. Ita vtiqꝫ oīs sciens supabūdantiam et defectum fugit. mediū aūt q̄rit. et hoc desiderat. medium autē nō rei sed quo ad nos. ¶ Si vtiqꝫ oīs scīa sic opus bene pficit: ad mediū respiciens et in hoc ducens opera. Unde cōsueuerunt dicere bene habentibus operibus. qm̄ neqꝫ auferre est neqꝫ apponere. vt superabūdantia quidem et defectu corrumpēte. bn̄ medietate autē saluāte. Boni aūt artifices (vt diximus) ad hoc respicientes operā̄tur. virtus aūt omī arte certior et melior est. quēadmodum et natura. mediū vtiqꝫ erit cōiectatrix. Dico autem moralē hec ei est circa passiōes et opatōnes. In his autē est supabūdātia et defectus et mediū. puta et timere et audere et concupiscere et auerti et irasci et misereri et vlr delectari et tristari: est et magis et minus. et vtraqꝫ nō bn̄. qn̄ aūt opꝫ et i q̄bꝰ et ad quos et cuius grā et vt opꝫ. et mediū et optimū qd̄ est in virtute. Silr aūt et circa operationes est supabundātia et defectus et medium. virtus autem circa passiones et operationes est. In quibus autem supabundantia viciosa est et defectus vituperatur. mediū autem laudatur et dirigitur. hec autem ambo virtutis. medietas quedā igitur ē virtus cōiectatrix existēs medij. ¶ Adhuc peccare quidē multis modis dr̄. malū enim infiniti: vt pithagorici existimauerūt. bonū autem finiti. dirigere autē vno modo. Ideoqꝫ hoc quidem facile. hoc autem difficile. facile quidem non contingere signum. difficile autem contingere. et propter hoc malicie q̄dem superabundantia et defectus. virtutis autem medietas. boni quidem enim simpliciter. multifarie autem mali. ¶ Est ergo virtus habitus electiuꝰ in medietate consistēs quo ad nos determinata ratione: et vt vtiqꝫ sapiens determinabit. *[margin: Scd̄a diffinitio virtutis]*

Istud est secūdū capitulū huiꝰ secūdi tractatus in quo phs postq̄ inuestigauit genus virtutis: inuestigat drīas eius. Et diffinit virtutem duplici diffinitione. et fm̄ hoc capitulū cōtinet duas partes. In prīa ponit primā diffinitionē. In secūda secūdā. ¶ Primo q̄ ponit talē ɔclōnē. virtꝰ hoīs siue moralis est habitꝰ q̄ habētē pficit et eiꝰ opus bonū reddit. et hec est pma diffinitio virtutis. Probat eā .p. q2 oīs virtus pficit illud cuius est: et opus eiꝰ bonū reddit. q̄ virtus hoīs habētē pficit et eius opus bonū reddit. Aīās pbat phs inductiue. nam oculi virtus *[margin: Prima cōclō diffiniēs virtutem.]* facit oculū studiosum et eius opus bonū. q2 oculi virtute fit vt bene videamus. silr equi virtus reddit equū bonū ad currendū et ad ferendū ascensorē et ad expectandū bellatorē et sic de alijs. q̄ oīs virtus habentem pficit et eius opus bonū reddit. Et subdit .p. q2 qualr̄ hoc fit. i. q̄liter virtus reddit hoīem bonū: dictū est prius. s. in p̄cedēti capitulo et in secūdo capitulo primi tractatꝰ. ¶ Adhuc autem. Hec est scd̄a pars capituli in q̄ .p. inuestigat secūdā diffinitionē virtutis. et ponit duas conclusiones. ¶ Prima est. oīs virtus moralis est cōiectatrix medij. et solet cōmuniter sub his v̄bis poni. Omīs virtus consistit in medio. Pro cuius pbatione pmittit phs quinqꝫ. Primū est: q2 in oī cōtinuo et diuisibili ē dabile plus / minus / et equale. i. supabūdantia / defectꝰ et mediū. Secūdū est: q2 duplr̄ cōtingit accipere mediū scꝫ fm̄ naturā rei et quo ad nos. Tertiū est: q2 mediū fz rem est qd̄ eq̄liter distat ab vtroqꝫ extremorū. et illud est idem apud oēs. exemplificat: vt sex / sunt mediū fm̄ rē inter duo et decē. nam sex equaliter superant duo et superantur a decē. et sic mediū fm̄ rem sp̄ sumitur fm̄ pportionem arithmeticā. Quartū est: q2 mediū quo ad nos nō ita est sumendū. q2 non opꝫ si comedere decē minas sit multum. et comedere duas minas sit paucū: q2 cōedere sex sit mediū. nā cōedere sex eēt paucū milonis et nimis palestrite. et sic mediū quo ad nos attēdēdū est fm̄ rectam rōnem. puta fm̄ circūstantias psone / loci / tēporis et c̄. Quintū est: q2 oīs sciens scīētia opatiua: siue oīs artifex fugit omnē supabūdantiā et defectum et q̄rit et desiderat mediū. non rei: sed quo ad nos siue fz rectā rōnē. *[margin: Secūda cōclō de medio virtutis.]* ¶ Si vtiqꝫ. Hic phs pbat predictā ɔclōnē tribus rōnibꝰ. Prima est. si oīs scīa opatiua opus suū pficit pspiciēdo ad mediū oīs virtus moralis est cōiectatrix medij. sed oīs scīa operatiua pficit opus suū prospiciendo ad medium. s. fugiendo superabundātiam et defectum. ergo oīs virtus moralis est cōiectatrix medij. Maiorem pbat phs per locū a minori: quia virtus est omni arte certior et melior. queadmodum et natura: ex eo scꝫ q2 virtus determinate declinat ad bonū nature. Sed per artem potest homo bene et male operari: quia cōtingit male vti arte: nō autē virtute. Minorem pbat duplr̄. Primo. q2 oīs scīa opatiua deducit opus suum ad hoc. i. ad mediū. vt dicit quinta suppō. Secūdo probat idem p cōmune dictū. solet enī dici de operibꝰ recte factis: q2 nichil potest eis addi vel minui. hoc est q2 non supabūdant nec deficiūt. q̄ oīs ars pspicit ad medium inueniendum et ad fugiendum supabundantiā et defectum. ¶ Dico autē. Secūda rō. In passionibus et operationibus est supabundantia et defectus vituperabilis et mediū laudabile. sed virtus est circa operationes et passiones: igit̄ virtus est cōiectatrix medij. Maiorem pbat exemplariter: q2 contingit magis et minus audere et timere concupiscere / et auerti / irasci / et misereri / et vlr delectari / et tristari qn̄ opꝫ / et in q̄bus opꝫ / et ad q̄s et cuius grā et vt opꝫ. et hoc est mediū et optimū quod ē a virtute. q̄ in passionibus et opationibus est supabundantia et defectus vituperabilis et mediū laudabile. *[margin: Probatio pcedentis elucidata.]* *[margin: Auctoritas.]* ¶ Adhuc aūt. Tertia rō. Facile est peccare. difficile vero bene agere. q̄ malicia est supabūdātie et defectus operatrix. et virtꝰ cōiectatrix medij. Cōsequētia pbat. q2 sicut cōtingere signū est difficile / et deuiare facile: sic attingere mediū / est difficile: et aberrare supabūdādo et deficiēdo facile. Aīās pbat .p. q2 cōtingit peccare mltis modis. bn̄ vero agere nisi vno mō. qd̄ pbat auctoritate pithagoricorū q̄ ponebāt infinitū in coordinatione malorū: finitū vero in coordinatiōe bonorū. Et cōfirmat .p. p̄dictā *[margin: Auctoritas.]*

rõnem. quia boni dicuntur simpliciter. i. vno modo. mali vero multipharie. i. multis modis. ¶ Est ergo virt⁹. Hic phs concludit scdam diffinitionẽ virtutis. que talis est.

Secunda diffinitio virtutis

Virtus est habitus electiuus in medietate consistens q̃ ad nos: determinata ratione et vt vtiq̧ sapiẽs determinabit. Hanc conclusionem ꝓbabit phs in sequẽtib⁹.

Prima ɔclusio

Medictas autẽ duarũ maliciarũ: hui⁹ quidẽ scdꝫ supabũdãtiam. huius autẽ scdm defectũ. ¶ Et adhuc hinc has quidẽ deficere. has aũt supabundare ab eo qđ opꝫ et in passionib⁹ ꝛ in operationib⁹. virtutẽ autẽ mediũ et iuenire et eligere. ¶ Propter qđ scdm substãtiã quidẽ et rõnẽ quid ẽ eẽ dicentẽ: medietas est ꝟtus. scdm optimũ

Scda ɔ̃clusio

Tertia conclo

autẽ et bñ: extremitas. ¶ Non autẽ suscipit oĩs opatio: neq̧ oĩs aĩe passio: medietatem quedã eni cõfestim noĩata: cõuoluta sunt cũ malicia. puta gaudiũ de malo. inuerecũdia inuidia: et in opationib⁹ quidẽ adulterium/ furtũ/homicidiũ. hec eni oĩa ꝛ que talia sũt dicuntur secundum seipsa mala esse. sed non solum supabundantie ipoꝝ neq̧ defectus non est igit vnq̧ circa hec dirigere: sed semper peccare. neq̧ est bene vel nõ bñ circa talia in eo quod vt opꝫ et qñ et quõ. puta adulterari. sed simpliciter facere quodcũq̧ horum: peccare est. ¶ Simile igitur attribuenti et circa iniusta facere et timere et incontinentem esse: esse medietatem et superabundantiã ꝛ defectum. erit eñ sic superabundãtie et defectus medietas. et superabundantie: superabundãtia. et defectus defectiõis. ¶ Queãdmodum igit tẽperãtie et fortitudinis nõ est superabundantia et defectus ꝓpter medium esse aliqualiter extremũ. Ita neq̧ illoꝝ medietas: neq̧ superabundantia et defectus. sed vt vtiq̧ operatum est: viciosum est. Uniuersaliter ergo neq̧ superabundantie: neq̧ defectus medietas est. neq̧ medietatis superabundantia et defectus.

Istud est tertium capitulũ huius scdi tractatus in quo phs declarat scdam diffinitionẽ virtutis in generali. et ponit tres ɔclones. ¶ Prima est. Uirtus est medietas duarum

Prima conclo elucidata.

maliciarũ. ꝓbat duab⁹ rõnib⁹. ¶ Prima est. q2 virtus est medietas vnius malicie p supabũdãtiã/ et alteri⁹ p defectũ. igit est medietas duarũ maliciaꝝ. ¶ Et adhuc. Scda rõ. Uirtus est inuentiua et directiua mediĳ scdm rõnem inter supabũdantiam et defectũ in passionib⁹ ꝛ opationib⁹: igit ẽ medietas duarũ maliciarũ. virt⁹ autẽ p tãto dr inuẽtiua mediĳ: q2 inclinat volũtatẽ ad ĩperãdũ inuẽtionẽ mediĳ. Et dr eligere mediũ: q2 cõcurrit cũ

Secũda ɔ̃clusio elucidata

volũtate ad electionẽ mediĳ. ¶ Propter qđ. Scda cõclusio. Uirtus nõ solũ est medietas duarũ maliciarũ: sꝫ etiam est extremitas earũ. ꝓbat. p. q2 virtus scdm substãtiam et rõnem dicentem quid est esse: est medietas maliciarũ. sed scdm optimũ ꝛ bene est extremitas. qđ sic põt intelligi. Uirtus diffinitione q̃ ondit q̃ res est puta scdã eius diffinitione: diffinit per istũ terminũ medietas quia virtus est medietas inter duo vicia quibus opponitur oppõne mediĳ ad extremũ. sed virtus sub rõne optimi. i. finis et bñ disponẽtis: est extremitas. hoc est. virtus prima eius diffinitione diffinit per istũ terminũ bonũ. qui opponitur tanq̧ extremũ extremo huic termino malũ. ¶ Non autẽ. Tertia cõclusio. Non omĩs opatio vel passio anime: habet medietatem laudabilem. probat tribus rõnibus. ¶ Prima rõ est. Nam alique sunt passiones et operationes circa quas non contingit recte agere: sed semp peccare. in quibus non reperit bonitas: sꝫ qualitercũq̧ fiãt: semp ĩ eis repit malicia. ergo nõ

Tertia cõclusio elucidata

oĩs opatio vel passio aĩe: suscipit medietatem laudabilem. antecedẽs ꝓbat. p. q2 quedã confestim noĩata: cõuoluta sunt cũ malicia. Exẽplificat de passiõib⁹. vt gaudiũ de malo. inerecũdia. inuidia de opatõnib⁹: vt adulteriũ. furtum et homicidiũ. hec eñ scdm se mala sunt. ꝛ nõ solũ scdm supabũdantiã et defectum. ¶ Simile igit. Secũda rõ. Si oĩs opatio vel passio haberet medietatem: sequeretur q̧ circa iniusta facere timere et incontinẽtẽ eẽ: eẽt dare mediũ/supabũdantiã/et defectum. sed ɔ̃ns est falsum. q2 tũc supabũdãtie: eẽt supabũdãtia. et defectionis: defectus: igit. ¶ Queãdmodũ. Tertia rõ. Tẽperantie et fortitudinis aut alicuius alterius virtutis: nõ est supabũdantia et defectus. ergo nec predictoꝝ viciorũ est medietas laudabilis supabũdãtie et defect⁹. añs ꝓbat. q2 tũc mediũ esset aliq̃liter extremũ. Et cõfirmat phs. q2 qualitercũq̧ ista fiant: semp erũt viciosa. ergo ĩ eis non est medietas laudabilis. Ex quibus infert q̧ neq̧ supabũdantie aut defectus: est medietas. neq̧ medietatis supabundantia aut defectus.

Oportet autem nõ solum vlr dici: sed in his q̃ sunt scdm singula aptare. In ĳs eñi (qui circa operatõnes sunt) sermonibus: vles quidẽ inaniores sunt. particulares autẽ veriores. circa singularia eñi operationes. oportunũ aũt in his cõcordare. sumẽdũ igit hoc ex descriptione. ¶ Circa timores ergo et audacias: fortitudo medietas: superabũdãtiũ autẽ qui quidẽ ĩ intimiditate: innoĩatus est. multa autẽ sunt ĩnominata. qui autẽ ĩ audere superabũdat audax. q̃ vero in timere quidẽ supabũdat: ĩ audere autẽ deficit: timidus. ¶ Circa delectationes autẽ ꝛ tristitias non oẽs. minus autẽ et circa tristicias medietas quidẽ tẽperãtia superabũdãtia vero intẽperãtia. deficiẽtes autem circa delectatiões: nõ multũ fiunt. ꝓpter quod nomen et isti non sunt sortiti. sunt autem insensibiles. ¶ Circa dationem autẽ pecuniarũ et acceptionẽ medietas quidẽ liberalitas. superabundantia autẽ ꝛ defect⁹: ꝓdigalitas et illiberalitas. cõtrarie autẽ et he superabũdãt et deficiunt. ꝓdigus quidẽ eñi tributiõe superabũdat. in acceptiõe aũt

Auctoritas

De fortitudine ꝛ vicĳs oppositis.

De temperãtia et vicĳs oppositis

De liberalitate et vicĳs oppositis.

deficit. Illiberalis aūt in acceptiōe supabū
dat. in tributione vero deficit. Nunc qdem
igit typo et in capitulo dicimus cōtenti hoc
ipo. posterius autē certius de his determia
bit. ¶ Circa pecunias autē et alie dispōnes
sunt. medietas qdē magnificētia. magnific⁹
enim differt a liberali: hic quidē ei circa ma
gna. hic aūt circa parua. supabūdātia autez
apirolzalia et banausia. defect⁹ vero parui
ficētia. differūt autē he ab his q circa libera
litatē. quomō aūt differūt: posterius dicet.

De magnificētia et vicijs oppositis.

¶ Circa honorē qdē et inhonoratiōnē me-
dietas quidē magnanimitas. supabūdāna
autē caumotes qdā dicta. defectio autē pu
sillanimitas. Sicut autē dicimus hře ad ma
gnificentiā liberalitatē circa parua differen
tē: ita hz qdā et ad magnanimitatē circa ho-
norē cxistētē magnū. hec aūt circa paruū ex
istētē. est enī vt opz appetere honorē et ma
gis q̄ opz et minus. dr aūt qui supabūdat q
dē desiderijs philotimus. q aūt deficit aphi
lotim⁹. medius autē inoīatus ē. inoīate aūt
et dispōnes. veruntū philotimi philotimia.
Vn̄ ptēdunt extremi de media regiōe. nos
autē et qñq3 mediū philotimū vocamus. est
aūt qñ aphilotimū et est qñ laudamus phi-
lotimū. est autē qñ aphilotimū. ppt quā au
tem cām hoc facimus in his q deinceps dice
tur. nūc aūt de reliquis dicam⁹ scđm enarra
tū modū.

De magnanimitate et vicijs oppositis.

¶ Est autē et circa irā supabūdan
tia et defectus et medietas. fere autē inoia-
tis exn̄tibus ipis: mediū mānsuetū dicentes:
medietatē mānsuetudinē vocam⁹. Extremo
rū autē q quidē supabūdat iracūdus sit. ma
licia autē iracūdia. qui autē deficit: inirasci-
bilis qdē. defectio aūt iirascibilitas.

De mānsuetudine et vicijs oppositis.

¶ Sūt
autē et alie tres medietates hñtes qdē quā
dam sīltudinē ad inuicē. differētes vero ab
inuicē. oēs quidē sunt circa verbor et opatio
nū cōionem. differūt autē qm̄ hec quidem ē
circa verū qđ est i ipis. hec aūt circa delecta
bile. huius autē: hec quidem in lusu. hec aūt
in oībus q scđz vitā. dicēdum igit de his: vt
magis cognoscamus qm̄ i oībus medietas
est laudanda. extrema autem neq3 recta ne
q3 laudabilia: sed vituperabilia sunt. Sunt
quidē et horū plura inoīata. tentandū autē
quod in alijs: ipis noīa fingere manifestati-
onis gra et boni quod cōsequit.

De tribus virtutibus circa sbonū et operationū cōmunicationem

¶ Circa ve
rū quidē igit medius quidem verus quis. et
medietas veritas dicatur. fictio autem que
quidē ad maius iactantia. et qui hz eā iacta-
tor. que autem ad minus: ironia. et iron. Cir
ca delectabile autem quod quidem in ludo.
medius quidem eutrapelos et dispositio eu
trapelia. supabundantia autez bomolochia.
qui aūt hz eā bomolochus. qui autē deficit:
agricos quis et habitus agrilzia.

De veritate et vicijs oppositis.

De eutrapelia et vicijs oppositis.

Circa reli
quū aūt delectabile quod in vita: qui quidē
delectabilis est vt opz: amicus. et medietas
quidem amicitia. qui autem superabūdat: si
quidem nullius gratia: placidus. si autē vti
litatis alicuius sui: blanditor. qui autem de
ficit et in oībus: idelectabilis / litigiosus qs
et discholus.

De amicitia et vicijs oppositis.

¶ Si autem in passionib⁹ et in
his q sunt circa passiōes medietates. vere-
cūdia quidem enim virtus nō est. laudat et
et verecūdus. et in his enim hic quidem dr
medius. qui aūt supabūdat cataplex: q oēs
verecundantur. qui autē deficit vel nequaq̄
verecūdat: inuerecundus. medius autē ve
recūdus. Nemesis autē medietas inuidie et
epichartolzalzie. sut aūt circa tristicias et de
lectationes in his q accidūt pximis factas.
Nemesiticus ei qdē tristatur de indigne bñ
operātibus. Inuidus aūt supexcedēs hunc
in oīb⁹ tristatur. epichartolzalzus autē tātū
deficit a tristando vt et gaudeat. sz de his q-
dem igitur alias tempus erit.

De passionib⁹ laudabilib⁹ et extremis eius

¶ De iusticia
autem quia non simplr dicitur: post hec diui
dentes de vtraq3 dicemus qualiter medie-
tates sunt. Similiter autē et de rationalib⁹
virtutibus.

De excusat. de iusticia.

Istud est quartū capitulū hui⁹ secūdi tracta
tus in quo phs ostēdit specialiter et inductī-
ue vnāquāq3 virtutē moralē consistere i me-
dio. Et pmo hoc facit q̄tum ad opationes.
secundo q̄tum ad passiones. et adhuc primo ponit ta-
le preambulū: q non solū expedit dicere virtutem esse
medietatem: sed etiā fm singula aptare. i. īductiue hoc
in singulis virtutibus ostēdere. pbat phs: q2 circa ope
rationes hoc est in scientijs opatiuis (cuiusmodi ē ista
scia) sermones vl'es sunt inaniores: particulares vero
veriores. g nō solum vl'iter sed etiā particulariter osten
dendū est virtutem eē medietatē. Scđs pbat. q2 opatio
nes sunt circa singularia. g oportunū est et cōueniens q
sermones de opabilibus sint particulares et ipis opabi
libus cōcordantes. et p ɔñs in sciētijs opatiuis sermo-
nes vl'es sunt saniores. i. minus vtiles ad dirigendum
opus. vel sunt saniores. i. minus veri et plures patien-
tes instantias. particulares vero veriores. i. pauciores
patiētes instātias. et sic qđ dictū est i vl'i de virtute sumē
dū est ex descriptōe circa singulas virtutes. ¶ Circa ti-
mores. Hic ondit. p inductiue: quō singule virtutes sūt
i medio duarū maliciarū. s. supabūdātie et defectus. di-
cēs q medietas circa timores et audacias ē fortitudo. su
pabūdātia aūt in nō timēdo: est inoīata. multa aūt sunt
innomīata: tam in extremis q̄ in medijs. aut quia raro
talia reperiunt. aut q2 hoīes ad ea nō aduertūt q̄re non

Preambulum elucidatum

De fortitudie et extremis ei⁹

curant eis nõia imponere. Supabũdãtia aũt in audendo dr̃ audacia. supabũdantia vero in timẽdo / ⁊ defect⁹ in audendo: dr̃ timiditas. Quis autẽ supabũdãtia ĩ nõ timendo possit dici intimiditas: tñ illud nomẽ nõ ei cõuenienter appropriat̃. nam fortitudo bene dicit̃ intimiditas. et fortis ĩtimidus. Differt autẽ hoc viciũ ab audacia. nã hoc viciũ est passio illius q̃ nullũ periculum timet / nec tñ aggredit̃. ita ꝙ habens hoc viciũ: deficit ĩ timendo et in aggrediendo. et talis raro inuenit̃. Audacia vero sup hoc addit irrõnabilẽ aggressũ periculorũ.

De tẽperãtia: ⁊ extremis ei⁹

¶ Circa delectatiões. Hic dicit aristoteles ꝙ tẽperãtia est medietas circa delectationes ⁊ tristicias / nõ oẽs: sʒ solũ circa delectatões ⁊ tristicias gustus ⁊ tactus. ⁊ minus circa tristicias: ꝙ circa delectationes: viciũ vero ꝑ supabũdãtiã ei oppositum: dr̃ intemperantia. viciũ autem ꝑ defectũ nõ hʒ nomẽ impositũ. quia pauci circa delectationes deficiũt. tales tñ dici possunt insensibiles. et viciũ insensibilitas.

De liberalitate ⁊ extrẽis ei⁹

¶ Circa datiõnẽ. Dicit phs ꝙ circa mediocres sumptus: medietas dr̃ liberalitas. supabũdantia vero ꝓdigalitas. et defectus illiberalitas. Et subdit. p. ꝙ ꝓdigus et illiberalis ꝯrio mõ supabundant et deficiũt. q̃ ꝓdigus supabundat in dãdo / et deficit in accipiendo. sed illiberalis supabundat in accipiendo / ⁊ deficit in dando. Subdit vlterius ꝙ ea q̃ nũc de his dñr: figuraliter et sũmarie traduntur: postea vero de ĩpis certius ⁊ exactius determinabit̃.

De magnificẽtia ⁊ extrẽis ei⁹

¶ Circa pecunias. Hic dt. p. ꝙ circa pecunias ꝑter predictas sunt alie dispõnes. vna media / et due extreme. ⁊ medietas dicit̃ magnificentia. supabũdantia vero apirokalia ⁊ banausia. et defectus paruificentia.

Dñt magnificentia et liberalitas.

Et differt magnificus a liberali: q̃ magnificus ẽ circa magna. puta magnos honores siue circa magnas et arduas adinistratiões. liberalis aũt circa parua. differt etiã dispõnes extreme vnius: ab extremis dispõnibus alterius. quõ aũt differũt: posterius dicet̃.

De magnanimitate.

¶ Circa honorẽ. Dicit ꝙ circa honorẽ et inhonoratiõnẽ sunt due medietates. Una circa magnos honores: q̃ dr̃ magnanimitas. ⁊ viciũ ei ꝑ supabũdãtiã oppositũ: dr̃ caunotes. defectus ꝟo pusillanimitas. Alia vero medietas est circa mediocres honores. ⁊ se hʒ ad magnanimitatẽ circa magnos honores existentẽ. sicut liberalitas q̃ ẽ circa paruos sumpt⁹: ad magnificẽtiã q̃ est circa magnos. Et ꝙ sit aliq̃ talis virtus circa paruos honores: ꝓbat. q̃ cõtingit appetere paruos honores vt opʒ. ⁊ magis et minus q̃ opʒ. q̃ aũt supabundat in appetẽdo hmõi honores: dr̃ philotimus. medius vero est ĩnoĩatus. ⁊ dispõnes. i. hitus extremi ĩnnoiate. Uerũtñ fingẽdo noĩa: dispositio philotimi dr̃ philotimia. siue accipiat̃ ꝓ medio siue pro extremo: et dispositio aphilotimi: aphilotimia. Et q̃ mediũ est inominatũ. iõ extremi. i. viciosi in appetẽdo mediocres honores: cõtendunt de media regione id ẽ de medio. ita ꝙ vterq̃ extremoꝝ: dicit se tenere mediũ. ꝑꝑ qḋ etiã cõtingit ꝙ nos q̃nq̃ mediũ dicim⁹ philotimũ: q̃nq̃ ꝟo aphilotimũ. ⁊ q̃nq̃ loudamus philotimũ: q̃nq̃ vero aphilotimũ. quare aũt hoc accidit ꝑostea dicet̃. De reliq̃s autem virtutibus idẽ ostendamus: scʒ ꝙ cõsistant in medio: scdm enarratũ modũ. s. tipo ⁊ summarie.

De mansuetudine.

¶ Est autem. Dicit phs ꝙ circa iram / sunt medietas: supabundantia: et defectus. sʒ fere sunt innoĩata. medi⁹ tñ dicit̃ mansuetus: ⁊ medietas mansuetudo. extremoꝝ vero q̃ supabũdat: dr̃ iracũdus. et malicia iracũdia. q̃ aũt deficit: inirascibilis. ⁊ defectio inirascibilitas.

¶ Sũt autẽ. Hic dt. p. ꝙ circa verboꝝ et operationũ cõicationẽ: sunt tres virtutes. q̃ vident̃ quãdã hr̃e siĩtitudinẽ. sũt tñ differentes. Una ẽ circa manifestationẽ vel occultationẽ eorũ que in nobis aut circa nos sunt vel nõ sunt. ⁊ dr̃ veritas. et habẽs eam verus.

De veritate.

Fictio vero q̃ est ad maius id est supabũdantia ei opposita dr̃ iactantia: et habens eam iactator. fictio autẽ que est ad minus. i. defectus ei oppositus dr̃ ironia. et q̃ hʒ eã: iron siue ironicus.

De eutrapelia.

Alia est circa delectationẽ que est in ludo siue in ioco. ⁊ dicit̃ eutrapelia. et habẽs eã eutrapelus. et supabũdantia ei opposita: bomolochia: et qui hʒ eã: bomolochus. et qui deficit: agricus. et ei⁹ habitus: agrikia.

De amicitia.

Tertia est circa delectationem in colloquio et cõuictu: et dr̃ amicitia et q̃ hʒ eã amicus. qui aũt supabũdat (si nullius vtilitatis grã) dr̃ placidus. si vero alicuius vtilitatis grã: blanditor. q̃ aũt in oĩb⁹ deficit: indelectabilis / litigiosus / et discholus dr̃.

De passiõib⁹ laudabilib⁹.

¶ Sunt aũt. Hec est scḋa pars capituli ĩ qua ostẽdit phs ꝙ in q̃busdam passionibus est medium laudabile: et extrema vituperabilia. qḋ declarat de verecũdia et nemesi dicẽs ꝙ verecũdia nõ est virt⁹: sʒ passio laudabilis q̃ est medietas. scʒ cũ q̃s verecũdat̃ vbi opʒ q̃ oportet ⁊ sic de aliis. et supabũdans dr̃ cataplex et q̃ deficit inuerecũdus. Nemesis est passio laudabilis qua q̃s tristat̃ cũ indignus ꝓmouet̃. et inuidia est viciũ ꝑ supabũdantiam quo q̃s tristat̃ siue digni siue indigni ꝓmoueãt̃. viciũ vero ꝑ defectũ dr̃ epichartokakia quo quis nedũ de nullo tristat̃: verũ etiã gaudet in maloꝝ ꝓsperitatibus. Sed de his alibi determinandum scʒ in scḋo rhetorice.

¶ De iusticia. Hic excusat se phs de iusticia quare non ostendit qualiter sit mediũ dicẽs ꝙ q̃ iusticia nõ dr̃ simpl'r. i. vno modo sʒ dupl'r. s. de iusticia distributiua et de cõmutatiua. ideo de his dicetur in quinto qualiter sunt medietates. Similiter de virtutibus rationalibus id est intellectualibus dicetur in sexto libro.

Questio moralis.

Querit̃ vtrũ virtus sit habit⁹ in medietate cõsistens?

Arguit̃ p̃mo.

¶ Et argr̃ p̃mo ꝙ nõ. q̃ virt⁹ est potentia. ḡ nõ est hitus. Añs p̃ʒ ꝑ phm primo rhetorice dicentẽ: ꝙ virtus est potentia acq̃situa bonorũ et cõseruatiua.

Secundo.

¶ Secũdo argr̃. magnanimitas ⁊ magnificentia sunt virtutes: et tñ non cõsistunt in medio: sed in extremo: igit̃.

Tertio

¶ Tertio argr̃. sicut est de virtute intellectuali: ita est de morali. sed virtus intellectualis nõ cõsistit in medio. ḡ nec virtus moralis.

¶ In oppositum est aristoteles in scḋo capitulo scḋi tractatus.

Articulus p̃mus.

¶ Sciendum est ꝙ tria sunt in aĩa ẽm partem appetitiuã q̃ sunt principia actuũ humanoꝝ. s. potẽtia / passio / et hitus. Scḋm autẽ eustracium passio est motus appetitus sensitiui in fantasia boni vel mali. Per primã partem p̃ʒ ꝙ actus potentiarũ apprehẽsiuarũ nõ dñr ꝓprie passiões. P̃ʒ scḋo ꝙ act⁹ appetitus ĩtellectiui scʒ volũtatis nõ sunt ꝓprie passiones. q̃ non fiunt mediãte organo corporali. etiã in operatiõe volũtatis hõ nõ agit̃ tanq̃ patiens: sed agit tanq̃ dñs sui actus. P̃ʒ tertio ꝙ virtutes nõ sunt passiones q̃ nõ sunt motus appetitus sensitiui. Sed hic accipit̃ a phõ largius passio ꝓ motu appetit⁹ siue sensitiui siue intellectiui ex apprehẽsione delectabilis vł tristabilis ꝓueniente iudiciũ rõnis et liberã determinationẽ volũtatis. Sed potẽtie (vt dt phs) sunt ẽm quas passibiles hoꝝ. i. passionũ dicimur. et nõ diffinit̃ hic potẽtia ĩ tãta sui cõitate: sed vt ꝑtinet ad virtutes morales et ad passiones ꝑdictas circa quas sunt virtutes morales ⁊ malicie. Istarũ aũt potẽtiarũ dicte passiones sunt actus ꝓprii. ideo ꝑ illos bñ describit̃. Ex quo p̃ʒ ꝙ virtutes nõ sunt potẽtie: q̃ ẽm potentias absolute nõ dicimur boni vel mali: neq̃ laudamur neq̃ vituperamur. ẽm vir-

tutes aũt laudamur. habitus vero dicunť ſm quos ad passiones habemus nos bene vel male. vt ſi q̃s vehemẽter iraſcať: male ſe hȝ circa irã. ſi vero mediocriť: bñ et ſic de alijs. Et nõ diffiniť etiã hic habit⁹ in tota ſui cõmunitate: ſed ſolũ habitus morales qui ſunt circa paſſiones prius diffinitas.

Articulus ſecundus.

¶ Concluſio reſpõſiua. virtus eſt habit⁹. Probatur q̈: predicta diffinitio habit⁹ ei cõuenit. cũ ſm virtutẽ ad bñ agendũ inclinemur. pꝫ etiã ex expõne textus.

Articulus 3ᵘˢ Dubiũ ꝓmũ. an ꝟtus cõſiſtat in medio quo ad nos

¶ Dubitatur Prĩo vtrũ virtus cõſiſtat in medio quo ad nos. ¶ Et argᷣ prĩo ꝯ̃ ſuppoſitũ. q̈: bonũ extreme opponiť malo. ſꝫ virt⁹ hȝ rõnẽ boni. ꝰ hȝ rõnem extremi et nõ medij. ¶ Scđo arᷣ ꝙ nõ cõſiſtat in medio quo ad nos. q̈: mediũ quo ad nos eſt valde variabile. virtutes autẽ nõ ſunt variabiles: cum ſunt ꝑmanentiores diſciplinis: vt ſupra dictũ eſt: igitur ¶ Et ꝯ̃firmať: q̈: ſicut eſt de iuſticia: ita videť eẽ d̃ alijs ſed iuſticia tenet mediũ rei: igᷣ ⁊ alie ꝟtutes. ¶ In oppoſitũ eſt ariſtoteles in iſto ſcđo tractatu. ¶ Pro ſolutione dubij eſt aduertẽdũ: ꝙ hic accipiť mediũ ꝓ eo qđ mediat inter ſupabũdãtiam ⁊ defectũ. qđ ſcꝫ nec excedit nec deficit. Et tale eſt duplex. quoddã eſt mediũ rei.

Duplex medium.

aliud eſt mediũ quo ad nos. Et virtutẽ cõſiſtere in medio quo ad nos pt intelligi dupľr. Uno mõ ꝯ̃ſiderando virtutem ſm ſuam ſubſtantiã. Alio mõ cõſiderando eã ſm ſuã bonitatem. Nam lꝫ virtuti ſm ſuã ſubſtantiam cõueniat bonitas tranſcẽdẽs: nõ tñ bonitas moralis. ſꝫ hec ei cõuenit ab extrinſeco. ſ. ſm ꝙ ipa vel ei⁹ opatio ẽ cõformis recte rõni. Et adhuc vtroꝗ̃ iſtoꝝ modoꝝ dupliciter pt intelligi virtutẽ eſſe in medio. Unõ mõ ꝙ ſit medietas ĩter habitus extremos. Alio mõ ꝙ ſit medietas inter paſſiones extremas.

Drĩa inť medũ rei et mediũ q̃ ad nos

¶ Ulterius aduertẽduꝫ ꝙ triplex eſt drĩa ĩter mediũ rei ⁊ mediũ q̃ ad nos. Prima eſt: q̈: mediũ rei attendiť ſm equalẽ diſtantiam ab extremis: ſiue ſm ꝓportionẽ arithmeticã. ſed medium quo ad nos attendiť in cõparatione ad nos. q̈: ſcꝫ nec excedit nec deficit nobis. Scđa drĩa eſt. q̈: mediũ rei ẽ idẽ apud oẽs: nõ aũt mediũ quo ad nos. vt comedere decẽ minas eẽt mediũ apud milonẽ. nõ autẽ apud magiſtrũ gymnaſioꝝ. Tertia drĩa eſt. q̈: mediũ rei hȝ determinata extrema. nõ autem mediũ quo ad nos: niſi q̃ ad nos ſolũ.

Duplex proportio.

¶ Aduertendũ ꝑterea ꝙ duplex ſolet poni ꝓportio. ſ. arithmetica ⁊ geometrica. proportio arithmetica attendiť penes equalitatem q̈titatũ. ſed ꝓportio geometrica attendiť penes equalitatem ſiue ſĩlitudinẽ ꝓportionũ. in qua ꝓportione vnũ excedit ⁊ aliud excedituꝛ ſm eãdem ꝓportionem: lꝫ non ſm eandem q̈titatẽ vt ſex mediant inter nouẽ et quattuor ſm ꝓportionem geometricã: q̈: vtrobiꝗ̃ eſt eadem ꝓportio. ſ. ſeſquialtera. in qua maius cõtinet ſemel minus et mediã ei⁹ ptẽ: ſed ſex mediãt inter q̈ttuor ⁊ octo ſm ꝓportionẽ arithmeticã. q̈: ſex excedunť ab octo in duob⁹ ⁊ excedũt q̈ttuor in duobus. nõ eſt tñ eadem ꝓportio vtrobiꝗ̃. quia ſex ſe hñt ad quattuor in ꝓportione ſeſquialtera. ſꝫ octo ſe hñt ad ſex in ꝓportione ſeſquitertia. in qua maius cõtinet ſemel minus et tertiã ei⁹ partem.

Rñſio ad dubium.

¶ Iſtis notatis reſpõdeť ad dubiũ ꝑ quiꝗ̃ ꝓpões. ¶ Prĩa ꝓpõ. Uirtus ſm rõnem bonitatis ei attributam non conſiſtit in medio. pꝫ ꝑ ꝓmã rõnem dubij. ¶ Scđa ꝓpõ. virtus nõ eſt mediũ paſſionũ vel opationũ ſm ſuam ſubſtantiam Patꝫ: q̈: mediũ ſic acceptũ eſt de gñe extremoꝝ. virt⁹ autem non eſt de gñe paſſionũ vel opationũ: igᷣ. ¶ Tertia ꝓpõ. virtus eſt medium paſſionũ vel operationum obiectiue. ad hunc ſenſum: ꝙ ipſa eſt circa medias paſſiones vel operationes. pꝫ: q̈: virtus eſt circa paſſiões ⁊ opatiões in q̈bus habem⁹ nos bene: ſꝫ ſolũ habemus nos bñ circa paſſiones vel opationes medias ⁊ nunꝗ̃ circa extremas: igiť. ¶ Quarta ꝓpõ. virtus accepta ſꝫ ſubſtantiã eſt mediũ duarũ maliciaꝝ. pꝫ: q̈: virt⁹ eſt rectitudo appetitus eũ ſit directiua appetitus in ſuis operationibus ſm dictamẽ recte rõnis. vicia autẽ ſunt tãꝗ̃ obliquitates ⁊ tortuoſitates ipſius. ſed rectitudo ẽ mediũ inter curuitates: igᷣ. ¶ Quinta ꝓpõ. oĩs virt⁹ moralis q̈tum ad ſuam bonitateꝫ cõſiſtit in medio quo ad nos et nõ in medio rei. niſi cõtingat idẽ eſſe mediũ q̃ ad nos ⁊ mediũ rei: pꝫ ſatis ꝑ ariſtotelem in lr̃a.

Ad rões dubij

¶ Ad ꝓmã rõnem dubij dᷣ ꝙ cõcludit ꝓ prima ꝓpõne. ¶ Ad ſcđam dᷣ ꝙ lꝫ operationes ſint multũ variabiles q̈tuꝫ ad ſuam ſubſtantiam: non tamen in ordine ad rectam rationem. cui oẽs conformanť. ¶ Ad cõfirmationẽ dᷣ ꝙ iuſticia cõſiſtit in medio quo ad nos. vt videbitur in quinto libro.

Dubiũ ſcđm An ꝟtutes diſtinguãtur per obiecta.

¶ Dubitatur Secũdo vtrũ morales virtutes diſtinguãť ꝑ obiecta. ¶ Et argᷣ primo ꝙ nõ. q̈: ſi ſic ſequeretur ꝙ circa cibũ ⁊ potũ ⁊ mulieres nõ eſſet eadẽ virt⁹. nec circa oues ⁊ boues. ſꝫ ꝯ̃ñs eſt falſum: igᷣ. Et prima ꝯ̃ña pꝫ: q̈: illa differũt ſpecie et falſitas pꝫ: q̈: circa prima eſt temperantia: ⁊ circa ſecunda iuſticia. ¶ Secundo argᷣ. virtutes diſtinguũtur ſeipſis. ꝰ non ꝑ ſua obiecta. ¶ In oppoſitum videť eẽ ariſtoteles in quarto caplo hui⁹ ſcđi tractat⁹. ¶ Pro ſolutione dubij aduertendũ: ꝙ quidam diſtinxerũt virtutes morales ſm quoſdã modos gñales ad quos oẽs virtutes reducunť. et ſic locuti ſunt tullius et ſeneca de virtutibus ponentes q̈ttuor virtutes quas cardinales appellamus et alias ſub eis cõtineri. Sed licet iſte q̈ttuor inter morales ſint ꝑcipaliores: alie tñ ſub eis nõ continentur. vt ſpecies ſub genere cum habeant obiecta et actus ꝓprios diſtinctos ab obiectis et actib⁹ illarũ. Alij dicunt: ꝙ ſm diſtinctionẽ paſſionũ (quas obiecta innata ſũt inferre appetitui) accipiť virtutũ diſtinctio. q̈: nõ ad aliud indigemus virtutib⁹: niſi ad hmõi paſſiões moderandas et earũ impetus illicitos refrenandos. Alij dicũt ꝙ penes extrinſecoꝝ obiectorũ totaliũ diſtinctionem ſufficiẽter accipi põt moraliũ virtutũ diſtinctio. et iſti dicũt ꝙ ipẽ circũſtantie actuũ nõ primo et de ſe virtuoſoꝝ ſunt obiecta partialia actuum primo et de ſe virtuoſoꝝ cuiuſmodi ſunt actus volũtatis. ⁊ iõ ſicut iſti actus prĩo virtuoſi vel vicioſi ſufficienter diſtinguũtur ꝑ ſua obiecta totalia: ita etiam eoꝝ habitus per ipa obiecta ſufficienter mediate vel ĩmediate diſtingui pñt. et vterꝗ̃ iſtoꝝ modoꝝ videť ꝓbabilis. Alij dicunt ꝙ quedam virtutes ſufficiẽter diſtinguũtur ꝑ obiecta. alie ꝑ paſſiones non ꝑ obiecta. alie vero a q̈buſdã ꝑ iſta et ab alijs ꝑ illas.

Opĩo doctoris

Michi aũt breui⁹ videť eẽ dicendum ꝙ q̈lꝫ moralis virtus a qualꝫ ſufficienter diſtinguiť extrinſece ⁊ arguitiue ꝑ ſuũ obiectũ totale. ⁊ ſub obiecto totali comprehendo non ſolum ipſum extrinſecũ materiale obiectum ſꝫ et ipm actum exteriorem cũ ſuis circũſtantijs. ⁊ obiectum intrinſecum: puta ipas paſſiões Probatur ſic. quia potentie ⁊ habitus diſtinguũtur ꝑ actus: et actus ꝑ obiecta. ſed oĩa predicta cõcurrunt et ſufficiunt ad diſtinctionem actuum primo virtuoſoruꝫ ꝰ et ad diſtinctionem ipoꝝ habituũ. ¶ Ad rationes dubij patet quid ſit dicendum.

Dubiũ tertiuꝫ de diuiſiõe virtutum.

¶ Dubitatur Tertio vtrũ virtutes morales ſufficiẽter enumerenť a pħo in textu. ¶ Et videť ꝙ nõ. q̈: prudẽtia eſt virt⁹ moralis. de q̃ tñ nullã facit hic ꝑ mentionẽ: igiť. ¶ Scđo ſic. cõtinẽtia

et pseuerantia sūt virtutes et nō enumerātur hic a pħo igit. ¶ In oppositū argr: q2 aristoteles in quarto cap. hui⁹ scōi tractatus ,ppoīt se ꝫ singulas virtutes ostē

Responsio ad dubium. surū virtutē moralē cōsistere ī medio: igit. ¶ Ad dubiū dr ꝙ virtutes morales sufficiēter sūt enumerate a pħo

Diuisio ɔtutū. ꝑm diuisionē cōiter fieri cōsuetā. Probat sic. nā oīs virtus moralis versat circa bonū vtile aut delectabile vel honestū: aut circa mala eis opposita (cū oīs virtus moralis sit habitus electiuus: et oē eligibile est sub ratiōe vtilis/honesti/aut delectabilis eligibile) Si autē versetur circa vtile: hoc cōtingit dupl'r. aut circa vtilia cōia: ꝛ sic est iusticia. aut circa ,ppria vtilia siue circa proprias pecunias. et hoc dupl'r. aut simpliciter et absolute siue circa mediocres diuitias tm̄: ꝛ sic est liberalitas. vl' secūdū qd ꝛ cū quadā excellētia siue arduitate puta circa magnos sumptus ꝛ arduas administrationes ꝛ sic est magnificentia. Si aūt sit circa bonū honorabile siue honestū: hoc est dupl'r. aut circa mediocres honores: et sic est philotimia. vel circa magnos honores: et sic est magnanimitas. Si vero circa delectabile: hoc cōtingit dupl'r. aut priuatiue aut positiue. Si priuatiue: hoc est dupl'r. aut circa mala ,puocātia ad irā: ꝛ sic est mansuetudo. aut circa terribilia ꝛ tristabilia afferētia mortē: et sic est fortitudo. Si vero positiue sit circa delectabile: hoc est dupl'r. aut circa delectabilia simpl'r: aut scōm qd ad vitam necessaria: ꝛ sic est tēperātia. aut circa delectabilia ī cōuersatiōe hūana. ꝛ hoc contingit tripl'r. aut circa manifestationē vel occultationē eoꝝ q̄ in nobis sūt aut non sūt: ꝛ sic est ɔ̄itas. aut circa delectationē ī iocoꝝ sic est eutrapelia. aut circa delectationē ī collo̗q̄o ꝛ ɔuictu ꝛ sic ē amicitia q̄ alio noīe dr affabilitas. vtrū aūt hmōi virtutes vel earū noīa sint spēs specialissime: dubiū est. Quidā eñ dicūt ꝙ sic. Alij vero dicūt ꝙ sūt spēs subalterne ꝛ nō specialissime. ꝛ hoꝝ opinio videt verior. prīa autē opinio nō videt ,pbabilis nisi accipiendo noīa collectiue. vt videbit in sequentib⁹: et maxime de fortitudine ꝛ iusticia. ¶ Ad pmā rōnem dubij patebit solutio in sexto libro. Et ad secundā in septimo.

Ad rationes q̄stionis. ¶ Ad rationes ante oppositū questiōis. ¶ Ad pmā dr ꝙ aristoteles accipit ibi potentiam large ,put se extēdit tā ad principiū principale q̄ instrumētale opationis. ¶ Ad scdam dr ꝙ licet magnificētia ꝛ magnanimitas nō cōsistāt in medio ꝑm substantiā: cōsistūt tn̄ in medio ꝑm rōnē ꝛ quo ad nos. ¶ Ad tertiā dr ꝙ virtus intellectualis cōsistit ī medio q2 est circa verū qđ est mediū duarū falsitatū. Et si dicatur ꝙ verū tenet alterū extremū ɔ̄dictionis cōtra falsuꝫ cōcedit. et vlterius dr ꝙ extrema ɔ̄dictiōis nō sūt extrema positiua: ſꝫ sūt extrema ꝑm affirmationē ꝛ negationē eiusdē de eodē. mō cōstat ꝙ de medio p̄t negari extremū ꝛ eꝫ. iō vna pars ɔ̄dictionis fundari pōt sup mediū positiuū: altera fundata sup extrema. sicut pꝫ de equali et nō equali. equale eñ est mediū: nō eq̄le vero dr de maiori et de minori q̄ sunt extrema. Aliter dr ꝙ nō est sic de virtute intellectuali ꝛ morali: q2 ꝑm aliā et aliā rōnē habitus intellectualis dr veridicus siue assentiu⁹ veroꝛ ꝛ habitus moralis dicitur bonus.

Prima ɔclusio. TRibus autē dispōnib⁹ existentibus: duab⁹ qdē malicijs: hac quidē scōm supabūdantiā hac aūt scōm defectū. vna aūt virtute medietate: oīs oībus opponitur aliqualiter. extreme quidem eñi et medie adinuicem cōtrarie sunt. media autē extremis. Quēadmodū enim equale ad minus quidem maius: ad maius autē minus. ita medij habitus ad defect⁹ quidē supabūdant. ad supabūdantiā autē deficiūt. ꝛ ī passionibus et in opationibus. Fortis eī ad timidū quidem audax videt. ad audacē autē timidus. sil'r autē ꝛ temperatus. ad insensibilem quidē intēperatus. ad intemperatum aūt insensibilis. liberalis aūt ad illiberalem quidem ,pdigus. ad prodigū aūt illiberalis. ¶ Propter qđ ,pijciūt mediū extremi alter ad alterū. ꝛ vocāt fortē timidus qdē audacē. audax aūt timidū. ꝛ in alijs ,pportionaliter. ¶ Si autē oppositis adinuicē his maior Secūda ɔclu

cōtrarietas est extremis adinuicē q̄ȝ ad mediū. longius eñi hec distāt abinuicē q̄ȝ a medio. quēadmodū magnū a paruo ꝛ paruuꝫ a magno q̄ȝ ābo ab equali. ¶ Adhuc ad mediū quidē q̄busdā extremis sil'itudo q̄dā videtur. vt audacie ad fortitudinē. et ,pdigalitati ad liberalitatē. extremis autē adinuicē plurima dissil'itudo. q̄ aūt plurimū distāt abinuicē ɔtraria determināt. quare magis cōtraria q̄ plurimū distāt. ¶ Ad mediū autem Tertia c

opponit in his quidē magis defectio. in his autē supabundātia. puta fortitudini quidē nō audacia supabundātia existēs: ſꝫ timiditas defectus existēs. tēperātie aūt nō insensibilitas defectus existēs: ſꝫ intēperātia superabūdātia existens. ,ppter duas aūt cās hoc cōtingit. vna quidē q̄ est ex ipa re. in essendo eī similius ꝛ proximius alterū extremoꝝ medio. nō hoc qdem sed ɔtrariū opponimus medio magis. puta ꝙ similius eē videt fortitudini audacia ꝛ proximius et dissimilius timiditas: hanc magis opponim⁹. distantia eni plus a medio: cōtraria magis eē vident. vna quidem igitur cā hec ex ipsa re. ¶ Alia autem ex nobisipsis. ad q̄ eni ipi magis nati sumus: aliqualiter hec magis cōtraria medio videntur. puta ipsi magis nati sumus ad delectatiōes. ideo facilius mobiles sumus ad intemperantiam q̄ȝ ad temperantiā. hec igitur magis cōtraria dicimus: ad q̄ augmentum magis fit. ꝛ propter hoc intemperātia supabūdantia existens: magis contraria est temperantie.

ISte est tertius tractatus huius libri: in quo pħs determinat de oppōne ɔtutū ꝛ viciorū. Et diuidit ī duo capl'a. In pmo facit qđ dictū est. In scōo ɔ̄o docet ɔ̄uenire mediū ɔtutis. In pmo ponit tres ɔclones. ¶ Prima est: cū sint tres habitus prima ɔclu sio eluc

duo scʒ viciorꝫ per excessum ꝛ defectū et vnus virtutis: quilibet cuilibet aliqualiter opponitur. Et dicitur notāter aliqualiter: ad ostendendū diuersitatem oppositionis medij ad extrema et oppositionis extremoruʒ inter se. Probat philosophꝰ. Et primo ꝙ extremi habitꝰ opponātur medio et econuerso duabus rationibus. ꝙ autem extremi habitus opponantur inter se: ostendet sequens conclusio. ¶ Prima ratio est. sicut equale comparatum ad minus dicitur maius: ꝛ cōparatū ad maiꝰ dicitur minus: ita medius habitus cōparatus ad habitum deficientē dicitur superabundans. et cōparatꝰ ad superabūdantē dicit̄ deficiens. ergo extreme dispositiones. i. extremi habitus cōtrariātur medie ꝛ econuerso. Antecedens declarat phūs exēplariter. qꝛ fortis in cōparatione ad timidū dicitur audax. cōparatus vero ad audacem dicitur timidus. Similiter tēperatus cōparatus ad insensibilē dicitur intēperatus. et cōparatus ad intēperatuʒ dicitur insensibilis. et similiter liberalis in ordine ad illiberalē dicitur ꝓdigus. ꝛ in ordine ad prodigum illiberalis. ¶ Propter quod. Secūda ratio. habētes vicia extrema proiciūt mediū alter ad alterꝫ. igitur extrema opponūtur medio. Antecedēs probat exēplariter. qꝛ timidus vocat fortē audacē. audax vero vocat ipsum timidū. et sic in alijs: igitur. ¶ Si autem. Secunda conclusio q̄ est declaratiua prime. Extrema magis ꝯtrariātur inter se ꝙ ad mediū. Probat phūs duabus rationibus. ¶ Prima est. quia extrema plus distant a seinuicē ꝙ a medio. ergo magis contrariātur sibiinuicem ꝙ medio. Antecedens declarat exemplariter quia plus distat magnū a paruo et econuerso ꝙ vtrūqꝫ eorum ab equali. ¶ Adhuc ad medium. Secūda ratio quorūdam extremorꝫ ad mediuʒ aliqua est similitudo. vt audacie ad fortitudinem. et ꝓdigalitatis ad liberalitatem. sed extremoruʒ inter se plurima est dissimilitudo. ergo extrema plus cōtrariantur adinuicē ꝙ medio. Consequentiam probat phūs. quia contraria determinantur: id est diffiniūtur que plurimū abinuicē distant. ergo magis cōtrario sunt que magis distant. ¶ Ad medium. Tertia cōclusio. In aliquibus medio magis opponitur defectus ꝙ superabundantia. in alijs vero econuerso. Exēplificat. vt timiditas que est defectus magis opponitur fortitudini ꝙ audacia que est superabūdantia. ꝛ intēperantia q̄ est superabundātia magis opponitur tēperantie ꝙ insensibilitas que est defectus. Probat philosophus conclusionē duabꝰ rationibꝰ. ¶ Prima (vt dicit philosophus) sumitur ex parte rei: id est ex natura extremorꝫ ꝛ mediȷ. quia inter duo extrema illud est magis cōtrarium medio quod est ei dissimilius ꝛ ab eo magis distās. et illud minus qđ est ei similius ꝛ proximius. Sed in aliquibus vnū extremorꝫ est dissimiliꝰ medio ꝛ magis distans ꝙ alterum. igitur ꝛc. Maioreʒ probat phūs. quia plus distantia a medio: cōtraria magis esse videntur. Minorē declarat exēplariter de fortitudine ꝛ audacia. ¶ Alia autem. Secunda ratio sumitur ex parte nostri: quia illud extremū ad quod naturaliter sumus magis inclinati: est magis contrarium medio. Sed in aliquibus ad vnum extremum magis inclinati sumus ꝙ ad alterum. ergo in aliquibus vnū extremum magis contrariatur medio ꝙ alterum. Maiorem autem probat philosophus. quia ab illo ad quod sumꝰ naturaliter magis inclinati: cū maiori difficultate recedimus tendendo ad medium. et facilius recedimus a medio ad illud. vt quia sumus naturaliter inclinati ad delectationes: ideo facilius tendimus ad intemperantiam ꝙ ad insensibilitatem. igitur et cetera.

Secūda conclusio elucidata

Tertia cōclusio elucidata

Quoniā quidē igit̄ est virtꝰ moralis medietas ꝛ qualit̄ ꝛ quoniā ē medietas maliciarꝫ duarum. huiꝰ quidē scđm supabūdantiā: huiꝰ aūt scđm defectū et quoniam talis est qꝛ cōiectatrix mediȷ est quod est ꝛ in passiōibus ꝛ operatiōibus sufficienter dictū est. ¶ Ideo ꝛ difficile est studiosum esse. in vnoquoqꝫ eī mediū accipere difficile. puta circuli medium nō cuiuslibet sed scientis. Sic aūt et irasci quidem cuiuslibet et facile et dare argentum ꝛ consumere. cui autē: et q̄ntum: ꝛ qñ: et cuiꝰ gratia: ꝛ qualiter nō adhuc cuiuslibet nec facile. quod bene est et rarū ꝛ laudabile ꝛ bonum. ¶ Propter quod oportet coniectantem mediū: primum quidem recedere a magis contrario. quēadmodum ꝛ Calypso monebat hoc. Extra fumū quidem et vndā custodi nauē. Extremorū enim hoc quidē est peccatū maius. hoc autem minus. quia igitur medium attingere summe difficile. scđm secundā autē nauigationem aiunt minima sumenda malorꝫ. hoc autem erit maxime hoc modo quo diximus. ¶ Intendere autem oportet ꝛ ad que ipsi facile sumus mobiles. alij enim ad alia apti nati sumus. hoc autem erit notū ex delectatione et tristicia facta circa nos. In cōtrarium autem nosipsos attrahere oportet. multū enim abducentes a peccando in medium veniemus. quod tortuosa lignorū dirigentes faciunt. ¶ In omni aūt maxime obseruandum delectabile et delectationē. non enim nō accipientes iudicamus eam. quod igitur plebis senes patiebantur ad Helenā hoc oportet pati ꝛ nos ad delectationem: ꝛ in omnibus illorum dicere vocem. sic igitur abijcientes eam: minus peccabimꝰ. hoc igitur facientes (vt in capitulo dicamus) maxime poterimus medium adipisci. ¶ Difficile autem forsitan hoc. et maxime in singularibus. non enim facile determinare qualiter ꝛ quibus et in qualibus et q̄ntum tempus determinandum. etenim nos quandoqꝫ quidē deficientes laudamus et mansuetos dicimꝰ quandoqꝫ autem grauantes: viriles vocamus. Sed qui quidem parum a bene transgreditur: non vituperatur neqꝫ ad maius neqꝫ ad minus: sed qui plus. iste enim nō latet. hic autem vsqꝫquo et inq̄ntum vituperabilis non facile sermone determinare. neqꝫ enim aliud aliquid sensibilium. talia autem

Prima cōclusio de difficultate accipiendi medium.

Documēta ac capiēdi mediū

Primum documentum

Secundum

Tertium.

Secūda cōclusio

in singularibus et in sensu iudicium. hoc quidem igitur tantum ostendit: quoniam medius habitus in omnibus laudabilis. ¶ Declinare autem oportet quandoqꝫ quidez ad superabundantiam. quandoqꝫ autem ad defectum. sic enim facile medium et quod bene adipiscemur.

Quartũ documentum.

Istud est secundũ capitulũ hui⁹ tertiũ tractatus: in quo philosophus ponit duas conclusiones cũ quattuor documẽtis ad mediũ virtutis adipiscendũ. Et primo recapitulat quedam prius dicta dicens: ꝙ sufficiẽter dictũ est ꝙ virtus moralis est medietas ꝛ qualiter. quia quo ad nos. et ꝙ est medietas duarũ maliciarũ: scilicet superabũdantie et defectus. et ꝙ est cõlectatrix mediũ circa passiones et operationes. ¶ Ideo et difficile. Prima cõclusio. Difficile est hominẽ esse studiosum. Probat phũs. q2 oĩs studiosus debet tenere mediũ in passionibus et operationibus. Sed difficile est in vnoquoqꝫ accipere mediũ ergo difficile est hominẽ fieri studiosum. Minorẽ ꝓbat per simile quia sicut accipere mediũ circuli nõ est cuiuslibet sed scientis: scilicet geometre. sic licet irasci sit cuiuslibet et dare argentum et cõsumere. irasci tñ sive dare cui oportet / ꝙtum oportet / qñ / cuius gratia / ꝛ qualiter oportet / rarum est ꝛ difficile: igitur. ¶ Propter qđ. Hic ponit phũs quedã documẽta contra difficultatem adipiscendi mediũ virtutis. ¶ Primũ est. volens accipere mediũ virtutis debet primũ recedere ab extremo magis contrario ipsi medio. Probat philosophus dupliciter. Primo auctoritate Calypsonis monẽtis. Extra fumũ et vndã custodi nauẽ. id est a fluctibus ꝛ nebulis tanꝙ a maximis periculis. nã fluctus subuertũt nauem: et nebule impediũt nautarũ aspectũ. Secũdo probat idem ratione. q2 cũ mediũ attingere sit summe difficile: ꝑm secundã nauigationẽ minima malorꝫ accipiẽda sunt. sed minima malorꝫ accipiemus recedendo ab extremo magis cõtrario ipsi medio: igitur. Minorẽ probat phũs. quia extremorꝫ vnũ est peccatũ maius scilicꝫ illud quod magis cõtrariatur medio. et aliud peccatuz minus. illud scilicet quod similius est medio. Prĩa aũt nauigatio dicitur cũ in mari nichil dãni aut mali suscipitur. Secunda vero dicitur cũ pro salute aliqđ dãnum incurrit. Ideo si recedẽdo a viciis assequeremur mediũ esset quasi prima nauigatio. Si vero recedẽdo ab extremo magis cõtrario ipsi virtuti: incidam⁹ in viciũ oppositum: erit veluti secũda nauigatio. ¶ Intẽdere aũt. Secundũ documentũ. volens assequi mediũ virtutis: debꝫ considerare in quod extremũ est pronior. et ab illo in cõtrariũ se magis retrahere. Et subdit phũs signũ per qđ possumus cognoscere ad quod viciũ sumus proniores dicens ꝙ ad illud viciũ sumus proniores in cuius opere magis delectamur. Probat philosophus predictuz documentũ dupliciter. Primo rõne. q2 multũ recedendo a peccãdo in mediũ deuenim⁹: igitur volens mediũ attingere debet summe a vicio ad qđ est pronior recedere. Secundo probat a simili: q2 rectificãtes tortuosa ligna: flectũt ea in oppositã partẽ. ergo similiter volẽs accipere mediũ ꝟtutis debet ab extremo ad qđ magis inclinatur in contrariũ se retrahere. ¶ In omni aũt. Tertium documentũ. In oĩbus maxime cauendũ est a delectatione eã abiiciendo et fugiẽdo. Probat phũs. quia de delectatione cogitantes: eam capimus. ergo eam respuendo ꝛ abiiciendo minus peccabim⁹. Ideo queãdmodum senes plebis troiani se habebant ad helenã nolentes eam videre: sed dicentes abiiciatur. ita debem⁹ nos habere ad delectationẽ: ꝛ eorum voce vti dicentes abiiciatur. ne immorando circa eam: ab ea capiamur.

Prima conclusio elucidata

Primũ documentum elucidatum.

Secunduz documentum.

Tertiuz documentum

¶ Difficile autem. Secunda conclusio. cum in omnib⁹ adipisci medium sit difficile: hoc maxime est difficile in singularibus. Probat philosophus tripliciter. Primo q2 difficile est determinare qualiter et ex quibus et qualibus et ꝙtum tempus determinandum sit. que tamen omnia ad mediũ inuentionẽ sunt necessaria: igitur. Secundo probat. nam quandoqꝫ laudamus eos qui min⁹ irascuntur ꝙ oportet: et dicimus eos mansuetos. quãdoqꝫ vero laudamus eos qui plus irascuntur: et vocamus eos viriles. igitur ꝛc̃. Tertio probat philosophus quia qui parum transgreditur mediuz: aut in plus aut in minus non vituperatur: sed qui multum et manifeste transgreditur. Sed non est facile sermone determinare ꝙtum et vsqꝫ quo liceat recedere a medio. quia hoc est circa singularia. ergo in singularib⁹ maxime est difficile adipisci medium. ¶ Declinare autem. Quartum documentum est. volentem assequi medium oportet aliquando ad superabundantiam aliquando ad defectuz declinare. q2 sic faciendo facile mediũ adipiscemur.

Scđa cõclusio elucidata

Notandum

Quartũ documentum

Queritur vtrum extrema plus opponantur adinuicem ꝙ ipsi virtuti? ¶ Et arguitur primo ꝙ non. quia virtus non opponitur vicio. ergo suppositum falsum. Antecedens probatur. quia vel opponitur vt extremũ vel vt mediuz non primuz: vt notum est. nec secundum. quia medium equaliter distat ab extremis. sed virtus non equaliter distat ab extremis viciis: igitur. ¶ Secundo arguitur vicium vicio contrariatur. ergo virtus non contrariatur vicio. consequentia tenet. quia tantum vnũ vni est contrariũ. ¶ Tertio arguitur sic. genere differentia maxime a seinuicem distant. sed extrema vicia sunt in eodem genere. virtus aũt et viciũ sunt in diuersis generibus aut sunt diuersa genera. ergo extrema vicia plus opponuntur ipsi virtuti ꝙ inter se. ¶ In oppositum est aristoteles in primo capitulo huius vltimi tractatus.

Questio moralis.

¶ Sciendum Est ꝙ super hac materia aristoteles ponit tres ꝓpositiões. ¶ Prima est. Virtus contrariatur extremis viciis: et vicia extrema sibi inuicem. ¶ Secunda est. Extrema vicia pl⁹ opponũtur inter se ꝙ ipsi virtuti. ¶ Tertia propositio est. Vnum viciorum plus opponitur virtuti ꝙ alterum Et intelliguntur iste propositiones considerando virtutem ꝙtum ad eius substantiã. virtus autẽ et vicia possunt sumi ꝙtum ad substantiam eorum. vel ꝙtum ad rationem bonitatis et malicie sibi attributã. huiusmõi autem ratio bonitatis attribuitur habitui ꝑm eius conformitatem ad rectã rationẽ. et ratio malicie ꝑm ei⁹ deformitatem. De modo autem oppositionis virtutis et viciorum prout sumũtur ꝙtum ad rationẽ bonitatis et malicie ponuntur tres conclusiones.

Articul⁹ p[rimus]

¶ Conclusio Prima. Virt⁹ viciis opponitur extreme. Patet. quia opponit eis sicut bonũ malo. vel sicut cõforme difformi. sed ista vt sic videntur extreme se habere: igitur.

Articulus secundus.

¶ Conclusio Secunda. Duo extrema vicia non opponuntur adinuicẽ ꝑm rationez generalẽ bonitatis vel malicie. Probatur. q2 q̃ sub eodem extremo vnius oppositionis opponũtur illa vt sic non opponuntur adinuicẽ. Sed duo extrema vicia sub vno extremo huius oppositionis reponũtur: scilicꝫ sub malo et deformi: igitur ꝛc̃.

¶ **Conclusio** Tertia. vicia extrema cōsiderata secundū speciales suatū maliciarū rationes opponuntur adinuicē extreme. Probatur. quia speciales rationes viciorū extremorū sunt extreme per excessum et defectum: igitur &c.

...āpmū. ¶ **Dubitatur** Primo vtrū oppositio virtutis ad viciū secundum rōnem boni et mali sit oppositio cōtraria vel priuatiua. ¶ Et arguitur quod contraria. quia (vt dicitur in postpredicamentis) virtus cōtrariatur vicio. vt iusticia iniusticie. ergo &c. ¶ Secūdo arguitur quod nō sit priuatiua. quia inter priuatiue opposita non est dare mediū. sed inter bonū et malū est mediū. quia vt dicitur quinto metaphisice. nō omnis homo est iustus aut iniustus. siue bonus vel malus: igitur. ¶ In oppositū arguitur. quia rationes bonitatis et malicie sumuntur secundum cōformitatē et deformitatē. Conformitas aūt est equalitas. et difformitas inequalitas. equale autem et inequale non opponūtur contrarie sed priuatiue: igitur. ¶ Secundo arguitur sic. cū malicie terminū non habeāt oportet quod attendantur secundum recessum a medio vel a bono virtutis. sed illud cuius ratio secundum recessum ab alio attenditur: habet priuationis rationem. igitur. ¶ Ad dubium dicitur primo: quod accipiendo virtutē et vicium quātum ad rationes bonitatis et malicie magis opponūtur priuatiue quam cōtrarie vt bene probant rationes post oppositum dubij. Dicitur secundo: quod accipiendo virtutē et vicia quātum ad substantiā: virtus vtrique extremo opponitur contrarie. licet nō secundum perfectā contrarietatē. ¶ Ad primā rationē ante oppositū dubij dicitur: quod ibi accipit philosophus virtutē et vicia quātum ad substantiā. vel loquitur de contrarietate large accepta. ¶ Ad secundā dicitur: quod habitus et priuatio diuidunt propriū subiectū. modo homo absolute non est subiectū iusticie et iniusticie: aut bonitatis et malicie. sed homo ciuilis potens vti ratione.

...dubiū secūdū. ¶ **Dubitatur** Secūdo vtrum oppositio viciorum extremorū inter se sit contraria. ¶ Et arguitur primo quod nō. quia vicia extrema non maxime distant. ergo non sunt contraria. ¶ Secundo arguitur sic extrema vicia opponuntur: vt superabundantia et defectus. sed superabundantia et defectus videntur opponi priuatiue et nō cōtrarie: igitur. ¶ In oppositū arguitur. quia vtrumque extremorū secundū substantiā habitus est quid positiuū. ergo non opponuntur priuatiue: sed contrarie. ¶ Ad dubiū dicitur: quod extrema vicia secundum eorū substantias accepta opponūtur cōtrarie. ¶ Et ad primā rationē dubij dicitur vno modo negando antecedens. Alio modo potest dici: quod licet cōtrarietas propriissime dicta requirat maximā distantiā: non tamē cōtrarietas minus proprie dicta. etiam prout cōtra priuatiuā oppositionē distinguitur quod dicitur de omni incōpossibilitate formarū eiusdē generis circa idē subiectū. et talis pōt cōcedi cōtrarietas inter extrema vicia. ¶ Ad secundam dicitur: quod vicia extrema non se habēt vt superabundātia et defectus: nisi forte obiectiue et secundum denominationē extrinsecam ab operationibus ad quas inclinant.

...dubium tertium. ¶ **Dubitatur** Tertio vtrū documenta aristotelis ad inueniendū mediū virtutis sint bene assignata. ¶ Et arguitur primo quod nō. quia primū documentū supponit mediū esse iam inuentū. cū nō possit cognosci quod extremorū magis distat a virtute: nisi cognoscatur ipsa virtus. igitur primū documentū petit principium. ¶ Secundo arguitur. secundū documentū dicit quod debemus nos retrahere ab illo ad quod naturaliter inclinamur. hoc autē est falsum: quia quandoque naturaliter inclinamur ad virtutē a qua nō debemus nos retrahere: igitur. ¶ Tertio sic arguitur. tertiū documentū dicit nos debere fugere delectabilia. sed hoc est falsum. quia sic deberemus fugere felicitatē que est delectabilissima: igitur. ¶ Quarto arguitur contra quartū quod dicit nos quandoque debere declinare ad superabundātiā: et quandoque ad defectū. modo hoc est falsum: cū ad malum nō sit declinandū: igitur. ¶ In oppositū est aristoteles in vltimo capitulo huius libri. ¶ Ad dubium dicitur: quod illa quattuor documēta bene intellecta sunt bona et sufficienter assignata. Probatur sic. illa documēta sunt bona et sana ad inueniendū mediū virtutis que docēt euitare quod deuiat a medio virtutis. ista aūt sunt huiusmodi: quia deuians a medio virtuoso: aut deuiat inducendo ad malum: aut prohibendo bonū. Si inducendo ad malū: aut hoc est per modū impulsionis. sicut propria cōplexio hominis impellit appetitū ad prosequendū illud ad quod homo inclinatur. et quo ad hoc ponitur secūdū documētum. aut hoc est per modum tractionis: sicut delectabile trahit ad se appetitū. et quo ad hoc ponitur tertiū documentū. Si vero hoc fit prohibēdo bonū: hoc erit aut causaliter. sicut vnum contrariorū corrūpit aliud. et quo ad hoc datur primū documentū de recessu ab extremo magis virtuti cōtrario et ipsius corruptiuo. aut hoc erit occasionaliter. sicut ex ignorantia distinctiōis boni a malo. et quo ad hoc datur quartū documentū. ¶ Ad primā rationem dubij dicitur: quod primū documentū presupponit medium esse inuentū. etiam intelligitur cognitis extremis et medio: saltem in generali. nec documentū valet ad inueniendum siue cognoscendū medium quo ad illam noticiā: sed bene quo ad noticiā specialē et perfectam ipsorum habendā. vel ad firmandū appetitū in tali medio adepto et cognito. ¶ Ad secundā dicitur: quod secūdum documentū intelligitur de inclinatis ad malum et nō de inclinatis ad bonū. ¶ Ad tertiā dicitur: quod tertiū documentū intelligitur de delectationibus sensualibus et nō de intellectualibus. ¶ Ad quartā rationē dicitur: quod quartum documentū intelligitur quod debemus nos declinare ad extremum. non infra limites vicij: sed infra limites virtutis. quia non solū bene sagittat qui attingit signū: sed etiam qui ab eo non multū distat. vel declinandum est ad extrema vicia nō agendo secundum ea: sed ea detestāda. ¶ Rationes questionis soluuntur ex dictis.

Et hec de secundo libro ethicorum.

¶ Incipit tertius liber ethicorum.

Virtute itaque et circa passiones et operatiōes existēte et in voluntarijs quidē laudibus et vituperijs factis: in inuoluntarijs aūt venia. quandoque autem et misericordia. voluntarium et inuoluntarium necessarium forsitan determinare de virtute intendentibus. ¶ Vtile autem et legislatoribus ad honores et penas. ¶ Videntur autem inuoluntaria esse que violenta vel propter ignorantiam facta. Violentum autem est cuius principium extra tale existens in quo nichil confert qui operatur vel qui patitur. puta si spiritus tulerit alicubi: vel homines domini existentes. ¶ Quecunque igitur propter ti-

Responsio ad dubium.
Ad rōes dubij
Prima cōclo.
Secūda cōclo

Dubitatio. morem maiorum malorum operata sunt vel
propter bonū aliquod. puta si tyrannus pre
cipiat turpe aliquid operari dominus exi
stens parentum et natorum. et faciente qui
dem saluabuntur: non faciente autem mo
rientur. Dubitationem habet vtrum volun
taria sint aut inuolūtaria. Tale autem ali
quid accidit ꝛ circa eos qui in tempestatibꝰ
quidem iactationes. simpliciter enim quidē
nullus iactat volens. in salutem autem suiip
sius et reliquorum: omnes intellectū haben
Tertia ꝯclusio tes. ¶ Mixte quidem igitur sunt tales ope
rationes. assimilantur autē magis volūta
rijs. voluntarie enim fiunt tunc cū operan
tur. finis autem operationis secundū tēpus
est: ꝛ voluntariū itaqꝫ ꝛ inuoluntariū quan
do operatur dicendū. Operatur autem vo
lens. etenim principiuꝫ mouendi organicas
partes in talibus operationibus in ipso est.
quorum autem in ipso est principium: in ip
so est operari vel non. Voluntaria itaqꝫ pro
pter hec que talia sunt. simpliciter autē for
sitan inuoluntaria. nullus enī vtiqꝫ eligeret
Quarta ꝯclō. secundū seipsum taliū aliquid. ¶ In opera
tionibus aūt talibus quandoqꝫ ꝛ laudantur
quando turpe aliquid vel triste sustinēt pro
magnis ꝛ bonis. cū aūt econuerso vituperā
tur. turpissima enim sufferre pro nullo bono
aut modico praui. In aliquibꝰ aūt laus qui
dem non fit sed venia quādo propter hec ta
lia operatur aliqs que nō oportet que hūa
nam naturā excedūt et que nullus vtiqꝫ su
Nota stineret. Quedā aūt fortassis nō est cogi. sꝫ
magis moriendū patientē durissima. etenīꝫ
Euripidis almeona derisoria videtur cogē
Quinta ꝯclō. tia matrē occidere. ¶ Est aūt difficile quā
doqꝫ iudicare quale pro quali eligēdum: et
quid pro quo sustinendū. Adhuc aūt diffici
lius immorari cognitis. vt eniꝫ in multis est
que quidē expectātur tristia: que autem co
gūtur turpia. vnde laudes et vituperia fiūt
Correlarium. circa coactos vel nō. ¶ Qualia quidem igi
tur dicendū violenta vel simpliciter quideꝫ
quando causa in his que exterius est et qui
operatur nichil confert. ¶ Que aūt secūdū
seipsa quidē inuolūtaria sunt. nunc autē pro
his volūtaria. quorum autē et principiuꝫ in
operāte scđm seipsa quidē inuolūtaria. nūc
autē pro his volūtaria. ¶ Magis aūt assi
milantur volūtarijs. operationes enī in sin
gularibꝰ. hec autē volūtaria. ¶ Qualia āt
pro qualibus eligendū nō facile est tradere
multe enim differētie sunt in singularibus.

¶ Si quis aūt dicat delectabilia ꝛ bona vio
lenta esse: cogunt enim exterius existentia.
oīa vtiqꝫ sic erunt violenta. horū enī gratia
oēs oīa operātur. Et qui quidē vi ꝛ nolētes
cum tristicia. qui aūt propter bonū cū dele
ctatione. ¶ Ridiculum autē causari q̄ exte Correlarium.
rius sed nō ipsum bene venabilē existentem
a talibus. Et bonoꝝ quidem seipsuꝫ: turpia
autem delectabilia. ¶ Videtur vtiqꝫ violē Diffinitio vi
tum esse cuius extrinsecus principiuꝫ nichil olenti.
conferente vim passo.

Iste est tertiꝰ liber ethicorū aristotelis
in quo ipse determinat de q̄busdā princi
pijs habituū ꝛ actuū moralium. Et diui
ditur in quattuor tractatꝰ. In prīo fa
cit qđ dictū est. In scđo ostendit quali
ter illa se habent ad actus morales ibi
Existente igitur. In tertio determinat
in speciali de fortitudine ibi. Quū igitur. In quarto de
tēperantia ibi. Post hoc aūt. Primus tractatus conti
net sex capitula: que videbūtur in ꝓcessu. In primo de
terminat phūs de inuolūtario per violētiā. Et ponit sex
cōclusiones. ¶ Prima cōclusio per quā ponit suū intē Prima ꝯclō
tum talis est. Tractātibus de virtute necessariuꝫ est de elucidata.
voluntario ꝛ inuoluntario determinare. Probat phūs
duabus rōnibus. Prima est. q2 laudes ꝛ vituperia de
bētur opationibꝰ ꝛ passionibꝰ voluntarijs. inuolūtarijs
aūt qñqꝫ venia ꝛ qñqꝫ mīa. Sed virtus est circa passio
nes et operationes: vt supra visum est: igitur tractanti
bus de virtute necessariū est de volūtario ꝛ inuolūtario
determinare. Est aūt venia cōdonatio offense sciliꝫ nolle Quid venia.
aliquē obligari ad penā pro offensa. Sed mīa est noli
tio incōmodi quod quis cōsecutus est ꝛ releuatio ab eo
dem. Quandoqꝫ ergo nolumus offensam inuolūtariaꝫ
punire. quandoqꝫ vero nō solū nolumus punire sed etiā
releuamus eū qui inuolūtarie offendit ab incōmodis.
¶ Utile autē. Secunda ratio. cognitio volūtarij ꝛ inuo
luntarij multū cōfert legislatoribꝰ ad premia bonis tri
buenda ꝛ ad penas infligēdas malis. ergo legislatori
bus est necessariū de volūtario ꝛ inuolūtario determi
nare. Et cū legislatores tractent de virtute ex quo intē
dunt ciues facere bonos ꝛ studiosos: vt supra dictū est.
igitur determinātibus de virtute necesse est de volūta
rio ꝛ inuolūtario determinare. ¶ Videtur autē. Scđa Scđa ꝯclō
conclusio que cōtinet diuisionē inuoluntarioꝝ est ista.
Inuolūtaria sunt q̄ per violētiam aut ignorantiā fiunt.
q꞉ autem ea que fiunt per violentiam sunt inuoluntaria
probat philosophus per diffinitionē violenti q̄ talis est.
Violentū est cuius principiū est extra existēs in quo ni Quid ꝟ violen
chil confert qui operatur vel qui patitur. que diffinitio tum.
potest sic intelligi. Violentū id est operatio violenta est
cuius principiū siue causa est extra existens siue extrin
seca: in qua ille q̄ operatur vel patitꝰ nichil confert id est
resistit vel contra nititur siue cōtra inclinatur. non eniꝫ
sufficit q꞉ nō coagat. quia tunc introductio forme in ma
teria esset violēta. sed requiritur q꞉ in contrariū agat siue
cōtra nitatur. Exēplificat philosophus. vt si spiritus. i.
vētus tulerit aliquē alicubi: vel homines dñi existētes
id est potentes aliquē violentare ipsum contra eius vo
luntatē ad aliquid necessitēt. ¶ Quecūqꝫ igitꝰ. Hic mo Dubitatio
uet phūs vnam dubitationē dicēs: q꞉ de operationibus
que fiunt ꝓpter metū maloꝝ aut assecutionē magnorū

bonorum dubiū est an sint voluntarie vel inuolūtarie. Exemplificat de primis. vt si tyrannus in potestate sua habens parentes aut filios alicuius iubeat ipsum aliquod turpe operari. quod si nō fecerit: necabūtur ei⁹ parentes aut filij. et si fecerit: saluabūtur. De secūdis exēplificat. vt si quis existens supra mare tpe tempestatis ꝓijciat suas merces in mare ne nauis periclitetur. Ad
[Ter]tia cōclō [ter]tia ad du[bitati]onem
hanc dubitationē soluendā ponit philosophus hāc tertiam conclusionem. Operationes propter timorē facte partim sunt volūtarie et partim inuoluntarie. magis tamen assimilantur voluntarijs ꝙ̄ inuolūtarijs. Probat phūs. et primo ꝙ sint partim inuolūtarie. quia nullus simpliciter id est omnino volēs: vel simpliciter id ē nulla alia causa occurēte volens eligeret tales operatiōes puta iactationē merciū in mare vigēte tēpestate. pro salute aūt sui et alioꝝ cum eo existentium quilibet intellectum habens bene dispositū id eligeret: igitur. Secundo probat ꝙ sint partim voluntarie: et ꝙ magis assimilantur volūtarijs. qꝛ tales operationes pro tēpore pro quo fiunt sunt voluntarie. ergo magis assimilantur voluntarijs ꝙ̄ inuolūtarijs. Consequētia tenet. qꝛ aliquid dicendū est voluntariū vel inuoluntariū quādo fit. Nā finis operationis sm̄ tempus est sicut et ipsa operatio. puta finis proiectionis merciū in mari: est salus proijcientis siue euasio periculi pro tpe illius operatiōis: igitur tales operationes magis assimilantur volūtarijs ꝙ̄ inuoluntarijs. Antecedens probat. qꝛ in potestate operantis est principiū operationis. nā in potestate ei⁹ est mouere partes organicas. ergo tales operationes cum fiunt sunt voluntarie. Ex quo infert philosophus ꝙ tales operationes sunt voluntarie propter hoc: id est propter aliquā circūstantiā. puta ꝓpter salutē. simpliciter tamē forsitan sunt inuolūtarie. id est si sine tali cōditiōe fierent essent inuolūtarie. qꝛ nullus sm̄ seipsum. i. sua spōte sine metu aut aliquo huiusmodi eligeret aliquid
Quarta ɔclō
tale. ¶ In operationibus. Quarta conclusio continet vnā diuisionē quadrimēbrem: et est talis. Alique operatiōes facte propter metū sunt laudabiles: et alique vituperabiles. et harū alique sunt digne venia. et alique nō. Primū mēbrum probat. qꝛ contingit sustinere aliquid turpe vel dolorosum ꝓ magnis et honestis bōis: igitur Secundū mēbrum ꝓbat. qꝛ turpissima pati ꝓ nullo bono aut modico praui homīs est et improbi. ergo alique operationes facte ꝓpter metū sunt vituperabiles. Tertium mēbrum etiā probat phūs. qꝛ cōtingit pati durissima: et que humanā naturā excedunt: et ꝙ̄ nullus sustineret volens. ergo si metu taliū quis operetur aliquid
Notandum.
turpe dign⁹ est venia. Et subdit philosophus: ꝙ quedā sunt que ꝓ nullo faciēda sunt: etiā nec propter mortem Quartū mēbrum probat. nā Euripidis almeona id est illius poete carmina de almeone derisoria et vana videntur qꝛ narrāt almeonē coactū fuisse matrē suā occidere iussu sui patris in thebano bello morietis. ad quod consilio vxoris matris almeōis accesserat. ergo alique sunt operationes metu facte nō digne venia. ¶ Est autem.
Quinta ɔclō
Quinta ɔclusio. difficile est quādoꝗ cognoscere et iudicare quale ꝓ quali: et quid pro quo sustinendū est. et eo cognito adhuc difficilius est in sententia permanere. Prima pars postea probabitur. Et secundā probat. qꝛ aliquādo que expectātur sunt tristia et dolorosa: et ea ad que coguntur sunt turpia. quare laudes vł vituperia debentur his ꝙ̄ cōpelluntur vel nō compellūtur. sed inter huiusmodi coactiōes est difficile in sentētia permanere igitur. ¶ Qualia autē. Hic philosophus ex dictis quasi recapitulando infert quattuor correlaria. Primum
Primum cor[re]larium.
correlariū est. Simpliciter violēta sunt quoꝝ principiū est extrinsecū: et ꝙ̄ operatur nichil confert. ¶ Que aūt.
Secundum
Secundū correlariū. Inuoluntaria sm̄ se volūtaria autem pro his sunt quoꝝ principiū est in agente et ipsa sm̄ se inuoluntaria sunt. nunc aūt id est cum fiunt voluntaria sunt pro his id est pro aliqua circunstantia pro qua eliciūtur. ¶ Magis autē. Tertiū correlariū. Huiusmōi
Tertium.
operatiōes magis sunt volūtarie ꝙ̄ inuoluntarie. Probat phūs. qꝛ operatiōes sunt in singularibus id est sm̄ singulares circūstantias. sed circunstantie que tunc occurrunt qn̄ fiunt tales operationes sunt voluntarie: igitur. ¶ Qualia autem. Quartū correlariū. Difficile est
Quartum
cognoscere qualia ꝓ qualibus eligenda sunt. qꝛ in singularibus sunt multe circūstantie ad quas oportet inspicere. hoc autē est difficile: igitur. ¶ Si quis autem.
Sexta ɔclusio
Sexta cōclusio. Operatiōes delectabiles et honeste siue propter delectationē et honestatē facte nō sunt violente ꝙ̄uis ad eas aliqua exteriora cogāt. Probat phūs dupliciter. Primo: qꝛ tunc oīa essent violēta. qꝛ quicquid homo facit hoꝝ gratia id est gr̄a honestatis vel delectationis facit. Secūdo probat. qꝛ quicꝗd facimus coacte et violēte: hoc cū tristicia facim⁹. sed que facim⁹ ꝓpter delectationē et honestatē nō facimus cū tristicia. igitur talia non facimus violēte. ¶ Ridiculū autē. Hic infert
Duo correlaria notanda.
phūs ex dictis duo correlaria. Primū est. cū peccam⁹ ridiculū est accusare causas extrīsecas et non nosipsos: qui facile capimur a delectationib⁹. Secundū correlarium. Ridiculū est dicere nos esse causas honestaꝝ operationū: et delectabilia esse causam turpiū. ¶ Videt vtiqꝫ
Diffinitio violenti.
Hic phūs concludit diffinitionē violenti. Violentū est cuius principiū est extra nichil conferente vim passo.

Prima conclō
Quod aūt propter ignorantiā nō voluntariū quidē omne est. Inuoluntarium autē quod triste et in penitudine. qui enī propter ignorātiā operatur quodcunꝗ nichil tristatus in operatione volens quidem non operatus est qđ non sciuit. neqꝫ rursum nolens nō tristatus de eo quod propter ignorantiam. Qui quidem in penitudine nolens videtur qui autem nō penitet. qa alter sit non volens. quia enim differt meli⁹ est habere nomen proprium. ¶ Aliud autē
Secunda
videtur et propter ignorantiam operari ab eo quod est ignorantem facere. Ebrius enī vel qui irascitur non videntur propter ignorantiam operari: sed propter aliquid eorum que dicta sunt. nō sciens autem sed ignorās. Ignorat quidem igitur omnis malus que oportet operari et a quibus fugiendū et propter tale peccatum iniusti et vniuersaliter mali fiunt. ¶ Inuoluntarium quidem vult
Tertia.
dici non si quis ignorat qđ confert. non enī que in electione ignorantia causa inuoluntarij sed malicie. neqꝫ que vniuersalis. vituperatur enim propter hanc aliquis. sed que in singularibus in quibus et circa que operatio. in his enim misericordia et venia. hoꝝ

Correlarium enim aliquod ignorans inuoluntarie operatur. Forsitan igitur non malum determinare hec: et que et quot sunt et quis vtiq; ⁊ qd et circa quid vel in quo operatur. quandoq; autem et quo puta instrumēto. et gratia cuius puta salutis: et qualiter puta quiete vel vehementer. Omnia quidem igitur nullus vtiq; ignorabit non insanus. Manifestū autem q neq; operantem. qualiter enim seipm quid autem operatur ignorabit vtiq; aliqs. puta dicentes aiunt excidere ipsos vel non scire quoniam ineffabilia erant. quēadmodum mistica Eschili. vel monstrare volens dimittere vt quitelum existimabit vtiq; aliquis et filiū oppugnatorē esse quēadmodū Merope. et rotundari lāceatā hastā vel lapidem punicē esse ⁊ in salutē percutiens occidit vtiq; ⁊ ostendere volēs quēadmodum pugiles percutiunt vtiq;. Quarta cōclo. ¶ Circa oīa vtiq; hec ignorantia existēte in qbus operatio q horum aliqd ignorat nolens videtur operari. et maxime in principalissimis. Principalissima autē videntur esse in quibus operatio ⁊ cuius gr̄a. Secundū talem vtiq; ignorantiam inuolūtario dicto: adhuc opꝫ operationem tristem esse et in penitudine.

Istud est scd̄m capitulū hui⁹ primi tractat⁹ in quo phūs determinat de inuolūtario propter ignorantiā. Et ad ostendendū que ignorantia causat inuoluntariū ⁊ q̄ nō: ponit quattuor cōclusiones. Prima conclusio elucidata ¶ Prima est. licet omne qđ fit ꝑpter ignorantiā sit non voluntariū: nō tamē omne tale est inuolūtariū. Primā partē probat phūs. qꝛ nichil qđ quis operatur propter ignorantiā nec postq̄ cognitū est affert tristiciā operat volens nec etiā nolēs, ergo oē tale qđ fit operās operatur nō volēs. ⁊ per ꝯñs est nō volūtariū. Añs probat. qꝛ omne tale nō sciunt operās. et cum voluntas nō feratur nisi in scitū et cognitū: seqtur q nullū tale operans operatur volens aut nolēs. Secundā partē cōclusiōis probat. qꝛ inter ea que fiunt per ignorantiā illud solū est inuolūtariū qđ postq̄ cognitū est affert penitudinē et dolorem. ergo nō omne qđ fit ꝑpter ignorantiā est inuolūtariū. Et subdit phūs q ille qui facit aliqd per ignorantiā ⁊ postea penitet dicitur fecisse nolens. qui vero facit per ignorantiā ⁊ postq̄ cognouit nō penitet. qꝛ est alter a penitēte dicitur nō volens: ita q qꝛ differt a penitente melius est ipsum habere nomē propriū sine distinctum a noīe penitētis sic q nō dicatur nolēs: sicut qui penitet sed non volens. Secunda cōclo ¶ Aliud autem. Secunda conclusio. Aliud est aliquē operari ꝑpter ignorantiā ab eo qđ est ipsum ignorantem operari. Probat phūs dupliciter. Primo: qꝛ ebrius ⁊ iratus operātur ignorātes. ⁊ tamē non operātur propter ignorantiā: sed propter ebrietatē et iram: igitur. Secūdo ꝓbat. qꝛ omnis malus ignorat que oportet operari ⁊ a quibus fugiendū ⁊ abstinendū qꝛ sequitur iudiciū erroneū ⁊ ꝑpter huiusmodi peccatū siue errorē fiunt iniusti ⁊ mali vniuersaliter. ⁊ tamē non omnis malus operatur ꝑpter ignorātiā. igitur non est Operari ignorantem. idē ignorantē operari ⁊ ꝑpter ignorantiā operari. Ille autem dicitur ꝑpter ignorantiā operari qui ignorat circūstantias actus. Et ille dicit̄ operari ignorās qui nō habet rectum iudiciū rationis. Opari ꝑpter ignorantiam ¶ Inuoluntariū quidem. Tertia cōclusio. nec ignorātia eius qđ cōfert: nec ignorātia vniuersalis: sed ignorātia singulariū circūstātiarū causat inuolūtariū. Tertia. Primā partē probat philosophus. qꝛ ignorātia que in electione cōsistit nō causat inuoluntariū: sꝫ magis est causa peccati. ergo nec ignorātia ei⁹ qđ cōfert. i. eius qđ est vtile ⁊ expediēs ad bene operandum causat inuolūtariū. vel s̄m sanctū Thomā ignorātia eius qđ confert in ꝓposito dicit̄ ignorantia eius qđ operari vel vitari oportet. nam circa tale est electio. Secundā partē probat. qꝛ ꝑpter talē ignorātiā quis vituperatur. nō aūt propter inuolūtariū. ergo talis ignorantia nō causat inuoluntariū. Tertiā partē probat. qꝛ tali ignorātie debetur venia ⁊ mīa. ergo ipsa causat inuolūtarium. ¶ Forsitā igitur. Hic infert philosophus vnū correlariū tale. Correlarium Determinare huiusmodi circūstantias actuū. scꝫ quis / quid / circa qd / vel in quo / quo instrumēto / gratia cuius / et qualiter: non est malum nec inutile. Probat. qꝛ licet nullus possit oēs huiusmodi circūstātias ignorare: plures tamē earꝫ possunt ignorari. Primam partē probat. qꝛ nullus habēs vsum rōnis potest ignorare operantē: cum nullus possit ignorare seipsum. Secundā partē probat quo ad quattuor circūstantias. Et primo quo ad circūstantiam quid. Nā aliq̄ reuelantes secreta: postea se excusantes dicunt se nesciuisse illa fuisse secreta. cuiusmōi fuerūt secreta eschili. Eschilus aūt s̄m eustraciuꝫ poeta fuit q̄ multa scripsit de secretis mulierꝫ adeo obscure ⁊ sub velamine poetico vt vix possent intelligi: ⁊ ea recitātes ignorarēt qđ dicerēt. Aliud exēplum dat de eo qui tenet telū volens mōstrare qualiter debeat teneri in iaciendo ⁊ propter intenciū emittit ipsum. Secūdo probat de circunstātia circa quid adducens exēplum de eo qui interficeret filiū suum credens interficere hostē. quēadmodū Merope id est mulier illa Triphonē propriū filiū interfecit: credens interficere oppugnatorē. Idē probat de circunstātia quo instrumento. vt si quis in astiludio vtatur hasta cuspidē habēte credens eam esse rotundā. Aliud exēplum dat de eo qui putat iacere punicē: qui tamen iacit lapidē durum. Idē probat de circunstātia finis. vt si quis ꝑcutiat aliū propter salutē aīe. puta magister discipulū. vel propter salutē corporis. vt percutiēs venā pro sanguine minuēdo et percutiendo interficit: ille ignorat finē qui seqtur Aliud exēplum dat de eo q̄ credit leuiter percutere: ad ostendēdum percutiēdi modū: ⁊ graue vulnus infligit. ¶ Circa omnia. Quarta cōclusio. qui predictarꝫ circūstantiarꝫ ⁊ maxime principaliū aliquā ignorat: videtur operari nolēs id est inuolūtarie. Quarta. Hanc cōclusionē relīqt philosophus notā. ⁊ ostendit q̄ sunt circunstātie principales. dicens q sunt circa qđ ⁊ gratia cuius. talis tamē ignorantia nō sufficit ad inuoluntariū: sed oportet operationem esse tristē ⁊ in penitudine postq̄ cognitū fuerit qualis est scd̄m omnem circunstantiā.

Existente aūt inuoluntario qđ vi et ꝑpter ignorantiā: volūtariū videbit̄ vtiq; esse cuius principium in ipo sciēte singularia in qbus est opatio. Diffinitio voluntarij ¶ Forsitā eniꝫ non bn̄ dicit̄ inuoluntaria esse q̄ propter irā vel ꝑpter cōcupiscentiā. primū qdem ei nullum adhuc aīaliū aliorꝫ volūtarie operabit̄ Conclusio

neq̧ pueri. ¶ Deinde vtrū nichil volūtarie operamur eoꝝ q̄ propter cōcupiscentiam vł iram vel bona quidem voluntarie. mala autem non voluntarie: sed ridiculū vna causa existente inconuenienter autem forte inuolūtaria dicere que opꝫ appetere. opꝫ autem ⁊ irasci in quibusdam: et concupiscere quedā puta sanitatem vel disciplinam. ¶ Uident̄ autem inuoluntaria quidem tristia esse. que autem secundum concupiscentiam delectabilia. ¶ Adhuc autem quid differūt in essendo inuoluntaria que secundum cogitationē vel iram peccantur fugienda enim ambo. ¶ Uidētur autē nō minus humane eē irrōnabiles passiones. quare et operationes hominis ab ira et concupiscentia. inconueniēs igit̄ ponere inuoluntaria hec.

Istud est tertium capitulū huius tractat⁹ in quo phs determinat de volūtario. Et diuiditur in duas partes principales. In pma diffinit volūtariū. In secūda vero ondit facta p iram vł cōcupiscētiā nō eē inuolūtaria. Primo igit̄ diffinit voluntariū p remotionē causarū inuolūtarij dicēs q̧ cū inuoluntariū sit ꝓpter duas cās. s. pp violentiam et pp ignorantiā: volūtariū videt̄ eē cuius pncipiū ē in ipso supple operante sciente singularia. hoc est singulares circūstantias in q̄bus est opatio. i. q̄ cōcurrūt ad ipsam opationē. Et dr̄ cuius principiū est in ipso operante ad differentiam inuoluntarij p violentiam. Dicit̄ sciente singularia ad differentiā inuolūtarij pp ignorantiā. ¶ Forsitan autē. Hec est secūda pars capituli in q̄ phs ponit hanc ꝯclōnem. forsitan ea q̄ fiūt pp iram vel concupiscentiam nō sunt inuolūtaria. dicit aūt forsitan (sꝫ albertum) qꝛ in rei veritate ira opilādo quodāmō libertatem impedit volūtatis. ⁊ cōcupiscentia quodāmō ligando rōnem. ꝓbat phs quinq̧ rōnib⁹. Prima est. qꝛ si sic sequeretur q̧ bruta et pueri nichil agerēt voluntarie. cōsequens est falsum: igr̄ ea q̄ fiūt pp irā et cōcupiscētiā nō sunt inuolūtaria. Pria ꝯn̄a tenet: qꝛ quecunq̧ operant̄ bruta et pueri vident̄ opari pp irā vel cōcupiscentiam. Circa hanc rōnem est aduertendū q̧ voluntas accipit̄ dupl'r. Uno mō ꝓprie ꝓ appetitu intellectiuo et rōnali: ⁊ sic in brutis nō est voluntas nec voluntariū a tali volūtate dictum. Alio mō capit̄ improprie ⁊ large ꝓ oī potentia motiua in finē cū cognitōne talis finis: et hoc contingenter vel saltem cōplacenter. ⁊ sic in brutis est voluntas. puta appetitus sensitiuus ⁊ etiam volūtariū a tali volūtate dictū. et lꝫ bruta sic agāt volūtarie. non tñ sunt dñi suoꝝ actuū: qꝛ nō delibērāt de eis q̧d tñ requirit̄ ad esse dñm sui actus. ¶ Deinde vtrum. Secūda rō aut tam bona q̄ mala q̄ fiūt ꝓpter iram aut cōcupiscentiam dicunt̄ inuolūtaria. aut sola bona dicunt̄ volūtaria ⁊ mala inuolūtaria. Non secūdum qꝛ tā bonorum q̄ maloꝝ est vna cā scꝫ voluntas. ḡ hec nō sūt voluntaria ⁊ illa inuolūtaria. Nec pmū: qꝛ incōueniēs est dicere illa inuolūtaria q̄ opꝫ appetere. opꝫ autē et irasci in quibusdam ⁊ cōcupiscere q̄dam. vt sanitatem et disciplinam. ḡ non oīa q̄ fiunt ꝓpter irā ⁊ cōcupiscentiā sūt inuoluntaria. ¶ Uidetur autem. Tertia rō. oīa inuolūtaria sunt tristia: sed q̄ fiunt s̄m concupiscentiam nō sūt tristia sed delectabilia: igr̄. ¶ Adhuc autē. Quarta rō oīa que sunt vituperabilia et fugienda non differūt in essendo voluntaria: sed tam illa q̄ fiunt s̄m cogitationē id est deliberationem q̄ illa q̄ fiunt ꝓpter iram vel aliā passionem sunt vituperabilia et fugienda. ḡ vtraq̧ sūt volūtaria et non hec volūtaria et illa inuolūtaria. ¶ Uidentur autem. Quinta rō. passiones irrōnabiles. i. passiones appetitus sensitiui non minus sūt humane et in potestate nr̄a q̄ alie passiones. ex quo appetitus sensitiuus in hoīe natus est obedire rōni. ḡ opationes facte ꝓpter tales passiones sunt volūtarie. et p ꝯn̄s incōueniens est ponere ea que fiunt ꝓpter iram vel cōcupiscētiam in hoīe non eē voluntaria.

[margin: Diffinitio voluntarij.] [margin: Scd'o elucidatio.] [margin: Dupliciter capitur voluntas.]

Determinatis autē volūtario et inuolūtario: de electione sequitur ptransire. maxime eī ꝓpriū videtur virtuti eē. Et magis mores iudicare electiōe q̄ opibus. ¶ Electio vtiq̧ voluntariū eē videtur: non idem autem. sed in plus voluntariū electioni. volūtario eī ⁊ pueri et alia alia communicant: electione aūt non. ¶ Repentina volūtaria quidem dicimus: scd̄m electionē autem non. ¶ Dicentes aūt ipsam cōcupiscētiam vel iram / vel voluntatē / vel quandam opinionem nō vident̄ recte dicere. nō eī ē cōmune electio et irrōnabiliū cōcupiscētia autem et ira. ¶ Et incōtinens cōcupiscens ꝗdem opat̄: eligens aūt nō. cōtinens aūt ediuerso eligens quidem. cōcupiscens aūt non ¶ Et electioni quidem cōcupiscētia cōtrariatur: cōcupiscētia aūt cōcupiscētie nō. ¶ Et cōcupiscentia quidem delectabilis ⁊ tristis electio autem neq̧ tristis neq̧ delectabilis ¶ Ira autem adhuc minus: nequaq̄ eī que ꝓpter iram secundū electionem eē vident̄. ¶ Sed neq̧ volūtas q̄uis ꝓpiqua eē videatur. electio enī non est impossibilium. ⁊ si q̄s dicat eligi videbit̄ vtiq̧ insipiens esse: volūtas autem est impossibilium. puta immortalitatis. ¶ Et voluntas quidem ⁊ circa ea q̄ nequaq̄ per ipsum operata sunt vtiq̧. puta hypocritam vincere aliquem vel athletam. eligit aūt talia nullus: sed quecūq̧ putat fieri per ipm. ¶ Adhuc autem voluntas q̄dem est magis finis. electio autē eorum que sunt ad finem. puta sanitatem volumus. eligim⁹ aūt p q̄ sani erim⁹ ⁊ felices eē volum⁹. eligimus aūt dicere nō cōgruit: vniuersaliter autem videtur electio circa ea que in nobis sūt ¶ Neq̧ opinio iam vtiq̧ erit. opinio quidem videtur circa omnia esse. et nichil min⁹ circa eterna et impossibilia: et ea que in nobis. ¶ Et falso et vero diuiditur et non malo et bono. electio autem his magis. vniuersaliter quidem igitur opinioni non idem

[margin: De electione Prima conclusio] [margin: Secunda.] [margin: Tertia.] [margin: Volūtas est impossibilium.]

forsitan neqꝫ dicit aliquis. ¶ Sed neqꝫ cui-
dam. in eligendo enim bona vel mala qua-
les quidem sumus. in opinando autem non.
¶ Et eligimus quidem accipere vel fugere
vel aliquid taliū. opinamur autem quid est
vel cui confert vel qualiter: accipere autem
vel fugere non multum opinamur. ¶ Et ele
ctio quidem laudatur in essendo cuius opoꝛ
tet magis vł recte. opinio autem in essendo
vt vere. ¶ Et eligimus quidem que maxie
scimus bona existentia. opinamur autē: que
non multum scim᷒. ¶ Et videnť non idem ꝛ
eligere optima et opinari. sed quidaꝫ opina
ri quidē melius. ꝓpter maliciam autem eli-
gere non que opoꝛtet. ¶ Si autē pręsit opi-
nio electioni vł subsequatur: nichil differt.
non enim hoc intēdimus: sed si idem est opi
Quarta cōclo nioni cuidam. ¶ Quid igitur vel quale qd
est qm̄ dictoꝝ nichil: voluntariū quidem vi
detur. Voluntarium autem non omne eli-
gibile: sed certe preconsiliatū. electio enim
cū ratione ꝛ intellectu subsignare autem vi
detur et nomen vt ens pre alijs eligibile.

Istud est quartum capitulū huius pmi tra-
ctatus in quo. p. determinat de electiōe ꝛ po
nit quattuoꝛ ɔclōnes. Prima q̄ cōtinet intē
tum suū est. determinatis volūtario ꝛ inuo-
luntario: determinandū est de electiōe. Probat phs dua
Prima conclo elucidata. bus rōnibus. Prima est: q2 ad hanc sciam spectat de-
terminare de virtute. sꝫ electio maxime est ꝓpria virtu-
ti. cū virt᷒ sit habit᷒ electiu᷒: vt supra visū est. ğ ad hāc
sciam spectat determinare de electiōe. ¶ Et magis. Se
cūda rō. mores hoīm melius et certius iudicanť p ele-
ctiones q̄ p opatiōes exteriores: q2 bona opatio nō est
sine electiōe recta et bona. sꝫ bene eꝫ. et ad hanc sciētiā
spectat mores hoīm diiudicare ꝛ cognoscere: igiť et de
Secunda. electione determinare. ¶ Electio vtiqꝫ. Scđa ɔclō. licꝫ
electio sit aliqd volūtariū: tū electio et volūtariū nō sūt
idem cōuertibiliter. sed volūtariū est in plus q̄ electio.
¶ Probat phs duab᷒ rōnibus. Prima est. voluntari
um est cōe pueris ꝛ alijs aīalibus ab hoīe mḡtū ꝓpris
motu aliquid ꝓsequitur vel fugiunt: electio autē non.
ex quo nichil ex deliberatione (que ad electionē requi-
ritur) operanť. Nam deliberatio est ex noticijs vł ibus
vel ex altera vł formaliter vel equiualēter quā noticiā
bruta non hñt. igitur. ¶ Et repentina. Scđa rō. aliqua
repentina sunt volūtaria: et tū nō sunt fm electionē cuꝫ
Tertia. fiant sine deliberatione: igť. ¶ Dicētes autem. Tertia
ɔclō. electio non est cōcupiscentia/ira/volūtas/ vł opi-
nio. duas primas particulas scꝫ q̄ non sit cōcupiscen-
tia vel ira. probat phus quinqꝫ rōnibus. ¶ Prima est
cōcupiscētia ꝛ ira cōueniūt irrōnabilib᷒ aīalib᷒. electio
aūt nō: igť. ꝛ hec rō solū ꝓbat q̄ nō sūt idem cōuertibili
ter. ¶ Et incōtinens. Scđa rō. incōtinens nō opať eli-
gens et operatur cōcupiscens: et eꝫ cōtinens operatur
eligens: ꝛ nō operať cōcupiscēs. ğ electio nō est cōcupi-
scētia nec eꝫ. ¶ Et electioni. Tertia rō. electio ɔriať cō-
cupiscentie: sed concupiscentie non ɔriať ɔcupiscentia.
igitur electio non est concupiscentia. Et intellige q̄ in
vno et eodem simul concupiscentie nō ɔriant. in diuer-
sis autē vel in eodem successiue nichil repugnat cōcupi
scentiam cōcupiscentie aduersari. electio autē et concu
piscentia in vno et eodē simul ꝛ semel ɔriant ita q̄ qñqꝫ
electio tendit in aliqd a quo cōcupiscētia retrahit ꝛ sic
dicuť ɔriari nō formaliter sed virtualiter tanq̄ ad diuer
sa inclinantes vel in opposita tendētes. Est autē cōcu- Quid' c
piscentia desideriū causatum ex apprehensione rei fm piscentia
q̄ delectabilis. et hoc accipiendo terminū stricte. s solū
ꝓ volitione. nam si acciperet vt se extendit ad nolitio-
nem: sicut videť accipi in sequenti rōne. tunc concupi-
scētia nō solū eēt delectabilis sed etiam tristabilis. vni᷒
tū per ꝓsecutionē et alterius p fugam. ¶ Et cōcupiscē
tia. Quarta ratio. cōcupiscētia est alicuius delectabi-
lis vel tristis fm q̄ huiōi. electio vero non est delectabi
lis vel tristabilis fm q̄ hmōi. sed fm q̄ conferens ad fi
nem cōsequendū. igť. ¶ Ira aūt. Quinta rō. electio mi
nus videť eē ira q̄ cōcupiscētia. ex quo ira plus impe-
dit deliberationē rōnis q̄ cōcupiscētia. et tū electio nō
est cōcupiscētia vt ostensum est. ğ nec ira. prima et quī-
ta istarū rōnū ꝓbāt q̄ electio nō sit ira. et pma scđa ter-
tia et quarta ꝓbāt q̄ nō sit cōcupiscentia. ¶ Sed neqꝫ.
Hic ꝓbat phs tertiā ptē pdicte ɔclōnis. s. q̄ electio nō
sit voluntas. i. actus q̄ dř voluntas q̄uis sit propinqua
voluntati tribus rōnib᷒. ¶ Prima rō est. q2 electio nō
est īpossibiliū: volūtas aūt est īpossibiliū. igť electio nō
est volūtas. Maiorē ꝓbat: q2 si qs dicat se eligere im-
possibile: ille dř insipiens. Minorē ꝓbat: q2 aliqñ volu
mus eē īmoꝛtales qđ est nobis impossibile. Et aduerte
q̄ electio dř eē ꝓpinqua volūtati vel q2 obiectū electio
nis scꝫ mediū ad finem ordinať in obiectū volūtatis scꝫ
in finem. vel quia sunt actus eiusdeꝫ potentie. quoꝝ
vn᷒ scꝫ electio presupponit aliū scꝫ volūtatem. Intelli-
ge etiam q̄ electio non est impossibiliū. i. eoꝝ q̄ qs exīsti
mat īpossibilia ita q̄ si de facto qs eligat impossibile iā
errat ꝛ dissipit: ꝛ impossibile reputat possibile. ¶ Et vo
luntas. Scđa rō. voluntas aliqñ est circa ea q̄ nō fiūt p
volentem: sꝫ electio non est circa ea q̄ nō fiūt p eligentē.
ğ electio non est voluntas. Maiorem ꝓbat: q2 aliqñ vo
lumus hypocritā. i. histrionē/ vel athletā. i. pugilē vince
re aduersariū. quod tamē non fit p nos: igť. ¶ Adhuc
autem. Tertia rō. voluntas est de fine: electio vero nō:
sed magis eoꝝ q̄ sunt ad finem. vt sanitatem et felicita
tem volumus. eligimus aūt ea p q̄ sani aut felices esse
possumus: sed nō eligimus esse felices: q2 oīs electio ē
circa ea q̄ sunt in nostra ptāte: igť. Ubi aduertendū q̄
voluntas accipiť dupľr. Uno mō ꝓ ipa potentia. et sic
est tam respectu finis q̄ respectu medioꝝ ad finem.
Alio modo accipitur ꝓ actu talis potentie. et sic iteruꝫ
dupľr. vno mō large ꝓ oī actu talis potentie: ꝛ sic nō ac
cipitur hic. q2 sic electio eēt voluntas. Alio mō stricte ꝓ
actu talis potentie respectu illius qđ nō ordinatur ī ali
ud. ꝛ sic accipiť hic. ¶ Neqꝫ opinio. Hic probat phs se-
ptē rōnibus quintā ptē ɔclōnis. scꝫ q̄ electio nō ē opi-
nio. ¶ Pria rō est. q2 opinio est circa oīa tam eterna q̄
īpossibilia. q̄ circa ea q̄ sūt in nr̄a ptāte. ğ electio nō est
opinio. ¶ Et falso. Scđa rō. opinio diuidiť per verū et
falsum et nō p boni et mali sicut electio: igť. ¶ Sꝫ ne-
qꝫ. Tertia rō. in eligendo sumus aliquales: scꝫ boni in
eligendo bona. et mali in eligendo mala. sed in opinan
do bona et mala nō sumus tales. ğ electio nō est opinio
¶ Et eligimus. Quarta rō. eligimus aliquid accipere
vel fugere: aut aliquid huiusmodi: sꝫ non opinamur ac
cipere aliquid aut fugere: sed opinamur quid est aliqd
aut cui: aut qualiter cōfert: igiť. ¶ Et electio. Quinta

ratio. electio laudat qz est cuius opz .i. recta. opinio vero nō. sz magis qz ē vera: igit. ¶ Et eligim⁹. Sexta rō. que scimus eē bōa maxie eligim⁹: sz nulla talia opinamur. sz magis ea q̄ nō multū scimus .i. que dubitam⁹: igr. ¶ Et videt. Septima rō. eligere optima: et opinari optima nō sunt idē. g̃ electio nō est opinio. Añs ꝓbat qz cōtingit aliquē opinari bene et tñ pp maliciā eligere q̄ nō opz: igr. ¶ Si aūt. Hic excusat se phs de determinatione cuiusdā questionis. vtrū scz opinio precedat electionem vel eā sequat. dicēs qꝫ non intendit illud nunc inquirere. sed solum vtrum electio sit opinio vel non.

rta pcto. ¶ Quid igitur. Quarta cōclusio cōtinet diffinitionem eligibilis q̄ talis est. Eligibile est voluntariū ꝓcōsiliatum. ꝓbat phs dupl'r. Primo: qz oīs electio est cū rōne z intellectu .i. cū cōsideratione z deliberatione intellectus: igr. Scdo ꝓbat a noīs interpretatōne: qz eligibile dicitur quasi ens pre aliis eligibile: igitur.

stio de ...lio. COnsiliantur aūt vtrū de oībus et omne consiliabile est: aut de qbusdam non est cōsilium. dicēdum autem forsitan consiliabile: non pro quo consiliabit vtiqꝫ aliquis insipiens vel insanus: sed ꝓ qbus

na cōclo intellectum habens. ¶ De eternis aūt nullus cōsiliatur puta de mundo vel diametro vel costa quoniā incōmensurabiles: sed neqꝫ de his que in motu. semp aūt secundum eadem factis. siue ex necessitate siue ex natura vel ꝓpter aliquā aliam causam. puta solis versionibus et ortib⁹. neqꝫ de ijs q̄ alias aliter. puta siccitatibus z imbribus. neqꝫ de his q̄ a fortuna. puta thesauri inuētiōe. sz neqꝫ de humanis oībus. puta qualit scithe optime cōuersent null⁹ vtiqꝫ lacedemonioꝝ cōsiliat. nō eī fiet vtiqꝫ coꝝ p nos aliqd. ¶ Cō-

unda. siliamur aūt de his q̄ in nobis oꝑabilibus. hec aūt sunt et reliqua. Cause eī vident esse natura / z necessitas / z fortuna / adhuc autē et intellectus. et oē quod p hoīem. hominū autē singuli cōsiliant de his q̄ per ipos ope-

tis. rabilibus. ¶ Et quidem circa certas et p se sufficientes disciplinarū nō est cōsiliū. puta de litteris, non eī dubitamus qualiter scri-

tarta. bendum: sed q̄cūqꝫ fiūt per nos. ¶ Nō similiter aūt semp de his ꝯsiliamur: puta de his q̄ circa medicinalē z negociatiuā et circa gubernatiuam magis qꝫ circa gymnasticam qꝫto minus certificata est. et adhuc de reliqs similiter. Magis autē et circa artes qꝫ circa disciplinas. magis eī circa ipsas dubitam⁹.

uuda ¶ Cōsiliari aūt opz z de his q̄ vt sepius icertis autē qualiter euenient. z in quibus indeterminatū. consiliatores autē assuminus in magna discredentes nobisipsis velut nō suf-

pis. ficientibus dinoscere. ¶ Cōsiliamur autem non de finib⁹: sz de his q̄ ad fines. neqꝫ eī medicus cōsiliat si sanabit. neqꝫ rethor si psuadebit. neqꝫ politicus si pacē faciet. neqꝫ aliquorū aliquis de fine. ¶ Sed ponentes finē Ordo consilij. aliquē qualiter et p q̄ erit intēdūt. et si p plura qdē videatur fieri: p qd facillime z optie intēdūt. Si aūt p vnū ꝑcurat: qualiter per hoc erit. et illd per qd: quousqꝫ veniāt ad primā cām q̄ inuētiōe vltia est. Qui eī cōsiliat videt q̄rere e resoluere dicto mō queadmodum diagrāma. Videtur autem q̄stio q̄dez nō ois eē consiliū: puta mathematice. cōsiliū autē oē questio. et quod vltimū est in resolutione primū eē in gñatione. Et si qdē impossibile inueniāt: discedūt. puta si pecunijs idigent: has aūt nō possibile est tribui. si autez possibile videat incipiūt opari. possibilia autem q̄ per nos fiūt vtiqꝫ. q̄ eī per amicos per Auctoritas, nos aliqualiter fiunt: principiū eīn in nobis. ¶ Querunt aūt qñqꝫ quidem instrumenta. Dubitatio qñqꝫ aūt necessitas hoꝝ: silr aūt z in reliqs. qñqꝫ quidē per quod. qñqꝫ aūt qualiter vel ꝓpter qd. ¶ Videt aūt queadmodū dictuz est hō eē principiū operationū cōsiliū autez de operabilibus ab ipo. Operationes autē aliorū gr̃a. nō igit vtiqꝫ erit ꝯsiliabilis finis sed q̄ ad fines. ¶ Neqꝫ vtiqꝫ singularia puta si panis hoc vel digestum est vt opz. vl factū est vt opz. sensus eī hoc certificat. Si au- Septima pcto tem semper cōsiliabit in infinitū veniet. Cōsiliabile autem et eligibile idē verūtamē determinatū est iam eligibile. Quod eī consilio preiudicatū est: eligibile est. quiescit eī vnusquisqꝫ querēs qualiter operabit qñ i se ipm reducet principiū. z ipm in antecedens hoc eī est quod eligitur. Manifestum autez hoc et ex antiquis vrbanitatibus quas homerus est imitatus. Reges eī que eligebāt annūciabant plebi. ¶ Existente aūt eligibi- Diffinitio electionis. li cōsiliabili desiderabili eorum q̄ in nobis: et electio vtiqꝫ erit consiliabile desiderium eorum que in nobis. ex consiliari eī iudicātes desideramus secundū consilium. ¶ Electio quidem igitur typo nunc non vt consuetum est dicere secūdum subscriptionem sed vniuersaliter dicta sit: et circa qualia est. et quoniam eorum que ad fines.

IStud est quintū capitulū hui⁹ primi tractatus in quo phs determinat de cōsilio z consiliabili ostēdēs de quib⁹ est cōsiliū z de qbus Questio. nō. Et pmo mouet talē q̄stionē. Utrū de oib⁹ sit ꝯsiliū sic qꝫ qlibet sit ꝯsiliabile. aut de aliqb⁹ ñ sit cōsiliū. Pro cui⁹ solutiōe ponit .p. sex ꝯclones. Et pūs ꝓ

questionis declaratione supponit q̃ cõsiliabile dr̃ nõ ꝓ
qito cõsiliatur insipiens vel fatuus: sꝫ ꝓ quo cõsiliatur
Prima ꝯclusio elucidata. habẽs intellectũ bñ dispositũ. ❡ De eternis. Prĩa cõ-
clusio q̃ cõtinet quinq̃ partiales ꝯclõnes. nec de eternis
puta de mũdo vel diametro vel costa quadrati an sint ĩ
cõmensurabiles. neq̃ de his q̃ aliqñ fiunt et aliqñ non.
sed tñ de necessitate fiunt qñ fiũt siue ex natura siue ex
alia causa. vt de solis ꝛ siderũ cõuersionibus et ortibus
neq̃ de oĩbus q̃ aliter et aliter accidunt. vt de siccitati-
bus et imbribus. neq̃ de his q̃ fiunt a fortuna. vt de in
uentione thesauri. neq̃ de oĩbus humanis opatiõi-
bus est cõsiliũ. vt nullus lacedemonioꝝ cõsiliat̃ qualit̃
scithe optime cõuersant̃. ꝓbat phs: q: nichil ꝑdictoꝝ
fit ꝑ nos. g̃ de ipis nõ est cõsiliũ. ꝯña tenet ꝑ sequentem
Secunda ꝯclõnem. ❡ Cõsiliamur autẽ. Scḋa ꝯcl'o. consiliũ ẽ de
opabilibus a nobis. ꝓbat phs: q: oĩs cause reꝝ videñ
tur eẽ natura/necessitas/fortuna/intellectus/ꝛ oẽ qḋ ẽ
causa eius quod fit ꝑ hoĩem sicut volũtas/sensus/et ap
petitus sensitiu⁹. sꝫ cõsiliũ nõ est de eternis. neq̃ de his
quoꝝ causa videt̃ eẽ natura/necessitas/vl' fortuna. nec
de opabilibus alienis. vt dicit p̃cedẽs ꝯcl'o. g̃ si cõsiliũ
sit de aliquibus ipm est de opabilibus a nobis. ꝯña ꝓ
bat: q: opabilia a nobis: sunt reliqua a predictis. ❡ Et
Tertia. quidem. Tertia ꝯcl'o. de opabilibus a nobis de qb⁹ sũt
certe et ꝑ se sufficientes discipline nõ est ꝯsiliũ. ꝓbat. ꝑ.
q: de opabilib⁹ a nobis nõ dubitabilibus nõ est cõsiliũ
puta de litteris formandis. sed solũ de his opabilibus
dubitabilibus q̃ ꝑ nos ꝛ nõ ꝑ artẽ determinant̃: igitur.
Quarta. ❡ Non sil'r. Quarta ꝯcl'o. nõ de oĩbus cõsiliabilib⁹ est
sil'r consiliandum. sed de quibusdam magis et de qui-
busdam minus. ꝓbat phs dupl'r. Primo q: de magis
dubijs siue minus certificatis est magis consiliandum
sicut circa medicinalem artem negociatiuã et guberna
tiuã est magis consiliandũ q̃ circa gymnasticam: igit̃.
Scḋo ꝓbat: q: magis cõsiliamur circa artes opatiuas
q̃ circa disciplinas speculatiuas. eo q̃ circa artes mag' du
Quinta bitam⁹ q̃ circ̃ disciplinas speculatiuas. ❡ Cõsiliari aũt.
Quinta cõcl'o. cõsiliũ ẽ de his q̃ vt ĩ plurib⁹ accidũt q̃ tñ
sunt incerta et indeterminata. ꝓbat phs a signo. q: ĩ re
bus magnis et arduis assumimus nobis cõsiliatores
quasi non credẽtes nobisipis. g̃ illa de quibus est con-
Sexta. siliũ sunt incerta et indeterminata. ❡ Consiliamur au
tem. Sexta cõcl'o. de finibus nõ est cõsiliũ: sꝫ de medijs
ad finem ordinatis. primã partẽ ꝓbat inductiue: quia
medicus nõ cõsiliat̃ si sanabit. nec rethor si ꝑsuadebit.
nec politicus si pacẽ faciet. nec aliq̃s alius artifex cõsi-
liatur de suo fine: igit̃. ❡ Sed ponentes. Hic ꝓbat phs
scḋam partem cõcl'onis scꝫ q̃ cõsiliũ est de his q̃ sũt ad
Ordo consilij. finem duabus rõnib⁹. Et pro prima rõne supponit q̃ in
cõsilio ẽ talis ꝓcessus q̃ primo consilians de aliquo p̃-
stituit sibi finem aliquẽ quẽ vult consequi et inq̃rit qua
liter ꝛ ꝑ q̃ media possit ipm cõseq̃. Scḋo si talis finis ꝑ
plura media possit acquiri. tunc inquirit ꝑ qḋ facillime
et optime acq̃ri possit. Tertio si talis finis tñ ꝑ vnũ me
diũ acquiri possit: tunc inquirit qualiter melius ꝑ illud
et facili⁹ talẽ finẽ cõsequat̃ et hoc si pluribus modis ꝑ
illud mediũ talis finis hr̃i possit. Quarto inuento me-
dio ꝑ qḋ finis acq̃ri põt: inq̃rẽdũ est ꝑ qḋ mediũ possit
hr̃i illud mediũ. et iterũ ꝑ quod possit hr̃i illud aliḋ me
diũ. et sic cõsequenter quousq̃ deueniat̃ ad primã cãm
q̃ in inuentione est vltima. Quod ꝓbat phs dupl'r. pri
mo q: q̃ cõsiliat̃ videt̃ q̃rere ꝛ resoluere quẽadmodum
diagrãma .i. demõstratio mathematica. nam mathema
tici resoluũt vsq̃ ad prima principia ꝛ indemõstrabilia
Scḋo q: lꝫ nõ oĩs questio sit cõsiliũ vt questiões mathe
mathice: tñ oẽ cõsiliũ est questio. ꝛ illud quod est vltimũ
in resolutione et inq̃sitione cõsilij est ꝑmũ in gñatiõe si-
ue opatione: igit̃. Quinto in cõsilio est talis ꝓcessus q̃
si ꝑmũ mediũ ad acquisitionem finis inuẽtũ fuerit im
possibile: tũc cõsiliãs discedit ꝛ cessat a ꝓsecutiõe finis
et huius gr̃a oñdit phs q̃ dr̃ possibilia dicẽs: q̃ possi-
bilia dr̃ q̃ ꝑ nos aut amicos fieri possunt. q̃ eñ ꝑ ami-
cos fiũt: ꝑ nos aliqualiter fiũt. Ex his põt formari rõ ta
lis. ꝓcessus iam dictus seruat̃ in cõsilio. sꝫ ille est circa
media ordinata ad finem. g̃ cõsilium est de medijs ordi
natis ad finem. ❡ Querunt̃ autẽ. Hic remouet. p. vnũ Dubitatio
dubiũ. posset eñ aliq̃s dubitare vtrũ post cõsiliũ aliq̃d
queratur? Et rñdet phs q̃ sic. nam q̃nq̃ querunt̃ instru
menta. q̃nq̃ necessitas siue oportunitas ad operandũ
quẽadmodũ in reliquis artibus opatiuis. q̃nq̃ querit̃
ꝑ qḋ. q̃nq̃ qualiter et ꝑꝑ q̃d operandũ est. ❡ Videt̃ au
tem. Scḋa rõ. cõsiliũ est de opabilibus ab hoĩe. sꝫ hõ est
principiũ suarũ opationũ. et opationes hoĩs sunt alioꝝ
gr̃a scꝫ gr̃a finiũ. g̃ cõsiliũ nõ est de fine sed de his q̃ sũt
ad finem. ❡ Neq̃ vtiq̃. Septima cõcl'o. de singulari- Septia cõcl'o
b⁹ non est cõsilium. ꝓbat phs dupl'r. Primo inductiue
quia non est cõsilium si hoc est panis vel si hoc est dige
stum vt opꝫ: quia hec cognoscunt̃ sensu. Secundo pro-
bat q: si sic: tunc in consilijs ꝓcederet̃ in infinitum: sed
hoc est falsum: igr̃. Falsitatem ꝯñtis ꝓbat dupl'r. Pri
mo q: consiliabile et eligibile sunt idem. nisi q̃ eligibi-
le est determinatũ ꝛ ꝑiudicatũ. nõ autẽ semꝑ cõsiliũ. lꝫ ali
q̃n. et tunc q̃ cõsiliat̃ quiescit. g̃ nõ ꝓcedit in infinitum.
Secundo ꝓbat: q: in antiquis vrbanitatibus reges et
rectores populi q̃ eligebant et decernebant in suis con
silijs plebi annũciabant: ꝛ tunc stabat cõsiliũ. g̃ non est
ꝓcessus in infinitũ in cõsilijs. ❡ Existẽte autẽ. Hic phs
ex dictis infert diffinitiõẽ electiõis dicẽs: q̃ electio est Diffinitiõ ele
cõsiliabile desideriũ eoꝝ que in nobis sunt. i. eoꝝ q̃ sunt ctionis
in nostra ꝑtãte. ꝓbat phs dupl'r. Primo: q: eligibile ẽ
cõsiliabile desiderabile eoꝝ que in nobis sunt. g̃ per lo
cũ a coniugatis electio est desideriũ ꝛc. Scḋo ꝓbat: q:
cũ cõsiliamus eligimus cõformiter ad cõsiliũ. g̃ electio
est desideriũ cõsiliabile. Aliter solet sic diffiniri. Electio
est volitio vel nolitio medij ordinati in finem delibera-
tionem rõnis sequẽs. vel sic. Electio est cõsultata affe-
ctio eoꝝ q̃ sunt in nostra ꝑtãte. Et si accipiat̃ vt est tã re-
spectu medioꝝ ad finem q̃ respectu finis solet sic descri
bi. Electio est duob⁹ vel pluribus ꝓpositis vnius ante
alterũ ꝑacceptatio. sed sic nõ accipit̃ in ꝓposito. ❡ Ele
ctio quidem. Hic phs epilogat: et ostendit qualis sit ꝑ
dicta diffinitio dicens q̃ electio nunc typo. i. figuraliter
ꝛ vniuersaliter descripta est et non s̃m q̃ consuetum est
dicere id est determinare secundum subscriptionem id
est diffinitionem. dictum est etiam circa qualia est. et q̃
est eorum que sunt ad finem.

Voluntas aũt quoniã quidem
finis est dictũ est. ❡ Videt̃ au Dubitatio.
tem his quidem per se boni eẽ
his autem apparentis boni.
❡ Contingit autem volunta- Prima cõcl'o
bile per se bonũ dicentibus: nõ esse volunta
bile quod vult: qui non recte vult. si eñi erit
voluntabile et bonũ. erit autem si sic contin
git q̃nq̃ malum. ❡ Rursus autem volunta Secunda.
bile apparẽs bonũ dicẽtibus non esse natu-
ra voluntabile: sed vnicuiq̃ quod videtur

alij autem aliud videtur. et si sic cõtingit cõtraria. ¶ Si aũt vtiq3 hec non placent: ergo dicendum simpliciter quidem et scđm veritatem voluntabile esse p se bonum. vnicuiq3 autem: quod videtur. ¶ Studioso quidem igitur qđ scđm veritatem est: prauo autẽ qđ contingit. queadmodũ et in corporib9 bene dispositis quidẽ sana sunt secũdũ veritatem talia existentia. infirmis autem altera. similiter autem amara / ꝛ dulcia / ꝛ calida / ꝛ grauia / et aliorũ singula. ¶ Studiosus ei singula iudicat recte. et in singulis ei verũ apparet: secũdũ ei vnũquẽq3 habitũ propria sũt ꝛ bõa ꝛ delectabilia. Et differt plurimũ forsitan studiosus ob verum in singulis videre queadmodũ regula et mensura eoꝝ existẽs ¶ Multis autez deceptio ꝑpter delectationem videtur fieri. non enim existens bonũ videtur ꝛ desiderant. igiẽ delectabile vt bonũ: tristitiam autem vt malum fugiunt.

-ccitus

Istud est sextum capitulum hui9 tractat9 in quo phs determinat de voluntate ꝛ voluntabili. ꝛ ꝓncipal'r inestigat qđ sit obiectũ volũtatis siue ipm volũtabile. Et p̄mo ponit talẽ suppõnẽ. Voluntas est ipius finis vt supra dictum est. et accipit hic voluntatẽ ꝓ actu volẽdi vel nolẽdi aliqđ absolute. ¶ Videẽ autẽ. Hic iducit. p. quãdã dubitationẽ de obiecto voluntatis. ꝛ narrat circa hoc duas opiniones dicẽs. q̄ qbusdã videẽ p se bonum eẽ adequatũ obiectũ voluntatis. sic q̄ oẽ voluntabile sit p se bonum Alijs vero videẽ q̄ bonum apparẽs sit obiectum volũtatis. ¶ Cõtingit autẽ. Hic soluit phs p̄dictã dubitationẽ p tres ꝯclões. ¶ Prĩa ẽ. Nõ oẽ volũtabile est p se bonũ vt dĩt p̄ma opinio. ꝓbat q2 si sic: tunc illud qđ esset volitu3 ab illo qui nõ recte vult nõ eẽt voluntabile. ꝯñs est falsum: igẽ. ꝯñam ꝓbat. q2 nichil est voluntabile fm p̄dictã opinionẽ nisi p se bonũ. sed qđ est volitum ab illo q̄ nõ recte vult nõ est p se bonum: s3 malum. g̃ illđ nõ est voluntabile. ꝛ p ꝯñs volitũ non erit volibile. ¶ Rursus autẽ. Secũda ꝯcl'o. nõ oẽ voluntabile est solũ apparens bonũ. ꝓbat phs q2 si sic seq̄reẽ q̄ nichil eẽt voluntabile ex natura sua: s3 vnicuiq3 illud esset volibile qđ ei appareret bonũ. ꝯñs est falsum. igẽ nõ oẽ volibile ẽ bonũ apparẽs tm̃. ¶ Si aũt. Tertia cõcl'o. oẽ simpl'r et fm veritatem voluntabile est p se bonum et vnicuiq3 illud est voluntabile quod ei videtur bonũ. ¶ Probat phs. q2 si illa que dicta sunt nõ placẽt: nichil aliud videẽ dicendum: nisi q̄ illud qđ secundum v̾itatẽ est voluntabile est p se bonũ. et illud alicui voluntabile quod ei videtur bonum: igiẽ. Et p istã ꝯcl'onem tangit phs vnam diuisionẽ volũtabilis ĩ volũtabile simpl'r et in volũtabile alicui tm̃ et nõ simpl'r siue fm veritatem. ¶ Studioso quidem. Hic infert phs tale correlariũ q̄ studioso illud est voluntabile qđ est fm veritatẽ voluntabile. prauo autẽ et vicioso voluntabile est qđ cõtingit. i. qđ ei videtur bonũ. ꝓbat. p. duab9 rõnibus. ¶ Prima est. q2 sicut est in corporibus bene dispositis. i. in habitib9 corporis: ita est in aĩa siue in habitibus aĩe. sed ita est ĩ corporibus q̄ sanis illa sunt sana q̄ fm v̾itatem sunt sana infirmis aũt altera videntẽ sana ꝛ sil'r amara ꝛ dulcia: ergo ita est in aĩa q̄ illud est fm veritatem voluntabile qđ est studioso voluntabile. ¶ Studiosus. Scđa rõ. studiosus singula iudicat recte: et in singulis ei apparet verũ. g̃ illud est studioso volũtabile qđ est fm v̾itatem voluntabile. Añs ꝓbat phs dupl'r. Primo: q2 vnicuiq3 habẽti habitũ videntur bona et delectabilia q̄ sunt ꝓpria et ꝓportõnata tali habitui. sed habitui hoĩs studiosi sunt ꝓpria ea q̄ fm v̾itatem sunt bona: igẽ. Scđo ꝓbat: q2 ĩ hoc fortassis differt ꝛ plurimũ prestat studiosus alijs q̄ in singulis videt veritatez ac si regula ꝛ mensura eorũ existeret: igẽ. ¶ Multis autẽ. Hic ꝓbat phs scđam partem correlarij sc3 q̄ prauo volũtabile est illud qđ ei videẽ bonũ. q2 multis inest deceptio ĩ iudicijs ꝑp delectationem quã hñt in rebus de quib9 iudicãt: q2 sc3 iudicant delectationes ꝓsequendas q̄ sunt fugiẽde ꝛ tristitias fugiendas q̄ sunt ꝓsequende. Sed praui delectãtur in ꝯ̃rio virtutis ꝛ tristanẽ in eius opere. g̃ praui iudicant bonum quod fm veritatem est malum. et per ꝯñs quod est voluntabile prauo est solum fm apparentiam bonum.

Queritur primo Utrũ ceteris paribus voluntas q̄ñq3 se determinet ad vnũ oppositorum ꝛ q̄ñq3 ad alterũ. ¶ Et arẽ p̄mo q̄ non: q2 qua rõne se determinaret ad vnũ eadem rõne se determinaret ad alterũ: vel igiẽ se determinabit ad vtrũq3. ꝛ hoc est impossibile. vel ad neutrũ ꝛ sic habeẽ intentum: igẽ. ¶ Scđo sic. si sic seq̄reẽ q̄ eadẽ cognitio obiecti posset in opposita cũ noticia obiecti sit cã volitiõis ꝛ nolitionis eiusdẽm: sed ꝯñs est falsum: q2 talis cognitio est agens naturale qđ est ad vnũ determinatũ: igiẽ. ¶ Tertio argẽ. si sic seq̄reẽ q̄ ipa non moueret ab altero s3 a se. sed hoc est falsum ꝛ cõtra aristotelem septimo phisicoꝝ dicentẽ q̄ oẽ qđ moueẽ ab alio moueẽ. igitur. ¶ In oppositum arguitur: quia alias voluntas nõ eẽt libera nisi ceteris similiter se habentibus posset aliter se habere: igitur. Questio moralis de libertate

¶ Sciendum Primo. q̄ titulus questiõis põt multipliciter intelligi. Uno modo Utrũ voluntas ex sua libertate possit secluso quocũq3 alio velle aut nolle: ita q̄ actus nõ depẽdeat ab obiecto nec ab ei9 noticia. ꝛ q2 hoc soli deo cõuenit: iđ volũtati create cõuenire nõ p̄t. Alio mõ p̄t intelligi q̄ voluntas hita cognitiõe obiecti possit velle ꝛ etiã nolle suum obiectum. Et hoc etiam dupl'r p̄t intelligi. vno mõ q̄ respectu cuiuscũq3 obiecti possit indifferenter velle ꝛ nolle. et tũc dicũt qđã q̄ volũtas nõ p̄t nõ velle ipm vltimũ finẽ sub rõne boni apprehensum. S3 de medijs ordinatis ĩ finẽ nõ est ita: q2 q̄ñq3 sunt plura media impossibilia ad eũdẽ finẽ. iđ voluntas neutrũ eoꝝ necessario vult s3 cõtingenter se determinat ad vnũ illoꝝ ꝛ talia p̄nt apprehendi sub rõne boni inq̄tũ valẽt ad finẽ acquirendũ et etiã sub rõne mali: inq̄tũ laboriosum est ea sustinere ideo volũtas p̄t talia velle ꝛ ẽt nolle. ꝛ sic cõtingẽter se h3 in volendo respectu medioꝝ. s3 respectu vltimi finis in quo nulla est ratio mali: necessario se h3 in volendo. Alij v̾o dicũt q̄ respectu vltimi finis apprehensi sub ratione boni l3 nõ posset hr̃e nolle: nõ tñ necessario h3 velle imo ex sua libertate p̄t respectu ipius quẽlibet actuz suum suspendere.

¶ Sciendum Scđo q̄ volũtas respectu suoruz actuũ nõ solũ se h3 passiue: sed ad illos actiue cõcurrit. alias eñ tales actus nõ magis dicerenẽ imanẽtes q̄ secare vl' vrere: q2 nõ manerẽt ĩ suis actiuis neq3 etiã voluntas eẽt dña suoꝝ actuũ magis q̄ quodcũq3 aliud agens. Similiter ipa non esset magis

libera: ꝙ agens naturale. et tñ iste conditiones solēt at tribui voluntati. quare dicendū est ꝙ volūtas actiue cō currit ad suos actus. Sed ad hoc dicunt alij ꝙ libertas volūtatis nō attenditur ex parte huius qḋ est liberevelle vel nolle. sed ex parte hui⁹ qḋ est alias potentias mouere ad agendū. ita ꝙ qr illas pōt mouere ⁊ nō mouere. ideo ipa dicit libera respectu suoꝝ actuū. Sed hoc non videtur bene dictū. qr actus volūtatis sunt magis ī potestate eius ꝙ quicūq̧ alij actus. qr alij actus non sunt in ptāte ipius nisi mediante ipsa volitione vel nolitione ideo si volitio et nolitio nō sint in ptāte voluntatis: minus erunt in eius potestate actus aliarū potentiarū.

Obiectū nō cō currit ad actū volūtatis.

¶ Sciendum Tertio ꝙ ad actū volūtatis nō solum concurrit voluntas: sed etiā agens vniuersale et cognitio obiecti. Obiectum autē nullo modo se habet actiue saltem īmediate ad volitionem vel nolitionem: qr destructo obiecto et posita eius notitia posset eē volitio de tali obiecto. ideo si aliquo mō actiue se habeat ad ipam volitionem: hoc nō est nisi inquantū actiuitatem hēbet supra cognitionem que concurrit actiue ad volitionem.

¶ Conclusio prima. Volūtas potest seipsam determinare nunc ad vnum oppositorum nunc ad reliquū ceteris similiter se habentib⁹. patet satis ex dictis.

¶ Conclusio secūda. Voluntas est actiua actuum ad quos se determinat. patet similiter ex dictis.

An actū volūtatis precedat dispositio.

¶ Dubitatur primo Utrū actū volēdi vel nolendi precedat aliqua dispositio in voluntate? ¶ Et videt ꝙ sic. qr voluntas indiget ipo obiecto ad volēdū. ⁊ nō indiget ipo obiecto ad se determinandū. ꝗ cum talis determinatio non sit voluntas nec volitio sequit ꝙ est aliqua dispositio media inter voluntatē et volitionem. ¶ Scḋo argt sic. sit voluntas suspēsa a volēdo et nolēdo quousq̧ ratio iudicet qḋ sit eligibilius: tūc volūtas aliqḋ patit ab obiecto alias non imperaret intellectui inquirere de obiecto: sꝫ illa passio nō est volitio. ꝗ est aliqḋ p̄cedēs volitionē. igt. ¶ In oppositū argt. qr nichil est liberius ipa voluntate. ꝗ volūtas īmediate potest in actū suū q̄ maxime est in ei⁹ potestate sicut est volitio et nolitio. ¶ Pro solutione dubij aduertendū ꝙ in argumētis ante oppositū dubij tāguntur due difficultates. Prima est: an determinatio ipsius volūtatis ad volendū vel nolendū sit aliqs act⁹ realiter distinctus ab actu volendi et nolendi. sicut opinant qdā dicētes actū volendi fieri ab obiecto in volūtate. ad quē voluntas se determinat p vnū aliū actum anteꝙ suscipiat ipm. ⁊ in hoc dicūt ipi differt passū liberū a passo naturali qḋ seipm determinare nō potest ad aliquid recipiēdū. Scḋa difficultas est: an stante tali suspensione q̄ posita est in scḋo argumēto: volūtas aliqḋ patiatur ab ipo obiecto. Ad primā difficultatē dt ꝙ determinatio ipius volūtatis ad volendū et nolendū non est nisi ipe act⁹ volendi et nolendi. Ad scḋam dicitur ꝙ voluntate suspensa circa aliquod obiectū ipa nichil patitur a tali obiecto. sed habito iudicio rōnis elicit volitionem circa tale obiectū. ¶ Ad primā rōnem dubij dt ꝙ lꝫ volūtas ad volendum et nolendū indigeat noticia siue cognitōne obiecti nō tñ indiget ipo obiecto. ¶ Ad secundam patet quid sit dicendum.

Notandum

De electione.

¶ Dubitatur secūdo. Utrū duobus bonis ꝓpositis voluntas possit dimisso maiori bono minus bonū velle? Et argt primo ꝙ sic: qr si nō ꝓponeret minus bonū volūtas posset nō velle maius bonū alias nō esset libera. ꝗ nō minus pōt ipm nō velle qū ꝓponit cū minori bono. ⁊ p ꝯñs dimisso maiori bono pōt velle minus bonū. ¶ Scḋo argt p articulū parisiēsem q̄ dt ꝙ duob⁹ bōis ꝓpositis ipi volūtati qḋ fortius ē forti⁹ mouet error. nisi intelligat q̄tū est ex pte boni mouentis. ꝗ videt ꝙ voluntas pt fortius moueri a minori bono. ¶ In oppositū videt eē p. ī q̄rto capitulo hui⁹ tractatus dicēs. eligimus antē q̄ scimus maxime bona existentia. ¶ Ad istḋ dubiū dicunt qdā ꝙ duobus bonis incōpossibilib⁹ p̄sentatis p intellectū ipi volūtati ⁊ stāte iudicio rōnis tā ī vlī ꝙ pticulari ꝙ vnum est altero melius: volūtas pt ꝓ tunc acceptare min⁹ bonum et dimittere maius bonū. Dicūt autē iudiciū ī vlī quo iudicamus vnū simpliciter eē maius bonū altero. Et iudiciū in particulari quo iudicamus fm oēs circūstantias apparētes vnū eē ꝓ tunc maius bonū altero. Et hoc ꝓbant. qr volūtas respectu oīm alioꝝ ab vltio fine est libera libertate ꝯdictionis. aliter non magis eēt libera ꝙ appetitus sensitiuus. igt pōt non velle maius bonū: sed minus. Dicunt vlterius ꝙ nō videt repugnātia aliqua. ꝙ voluntas ex sua libertate ferat in id de q̄ nulla ratio bonitatis ei presentat p̄ter ipam cōplacentiam. Alij dicūt ꝙ in tali casu volūtas necessario fertur in maius bonū. Scḋo dicūt ꝙ nō necessario fert ī ꝓsecutionē maioris boni. sꝫ pt differre actū volendi vt fiat maior inquisitio de his q̄ cōcomitari possunt illud maius bonum. Tertio dicūt ꝙ si voluntas tūc eligeret necessario eligeret maius bonū. ¶ Et ad p̄mā rōnē dicūt isti ꝙ ipa bñ cōcludit scḋm dictū. s ꝙ nō necessario ꝓsequitur maius bonū. Et si q̄rat quare tunc qs nō pōt velle minus bonum. dicūt ꝙ hoc ideo est. qr tunc min⁹ bonū equaliter p̄sentat sub rōne mali ⁊ volūtas nō pt velle malum sub rōne mali. ¶ Ad articulū parisiensē dicitur ꝙ volūtas nō necessario mouet fortius a maiori bono qr pōt a neutro moueri quo ad actū volitionis non autem quo ad complacentiam.

¶ Dubitatur Tertio Utrū volūtas moueat alias potētias aīe? ¶ Et argt p̄mo ꝙ nō. qr si sic hoc maxīe eēt p actū volēdi: sꝫ hoc nō. qr talis actus volēdi est īmanens: igit. ¶ Scḋo argt sic. volūtas mouet ab intellectu. ꝗ ipa nō mouet intellectū ⁊ p ꝯñs nec alias potētias aīe. ¶ In oppositū argt: qr nisi volūtas alias potentias aīe moueret tunc ipa non ꝓseq̄ret ea q̄ vult. sed ꝯñs est falsum: igit. ¶ Ad dubiū dicūt qdā ꝙ volūtas solū mouet alias potentias p modum finis ⁊ ipa obiecta mouent eas p modum cause efficiētis: sꝫ hoc nō sufficit qr multi negant voluntatē esse nobiliorē potentiā intellectu: ⁊ p ꝯñs ipam eē finē intellectus. Itē appetitus sensitiuus mouetur a volūtate cōtra inclinationē quā hēret si p se relinqueret. ꝗ mouet a voluntate actīe. ¶ Ideo dt ad dubiū ꝙ intellect⁹ mouet seipm et ipam voluntatē. et etiā ipa voluntas intellectuꝫ: qr aīa existens sub actu intellectus mouet se ad actum voluntatis: et eꝯ. Nam sicut iudicium de bonitate volibilis p̄cedit volitionē. ita etiā volitio est act⁹ prior executione voliti. ⁊ sicut aīa informata tali iuditio pōt se mouere ad volitionem. ita ipa informata volitione pōt se mouere ad executionē voliti. Cū igit voluntas intellectus et appetitus sensitiuus sint idē realiter lꝫ alia et alia rōne aīa dicat intellectus voluntas et appetitus sensitiu⁹ cū etiam volūtas in executione voliti q̄nq̧ indigeat potentijs inferiorib⁹: sequit ꝙ ipa pōt eas mouere. ¶ Ad primā rōnem dubij dt ꝙ volūtas p actū volēdi pt agere in illas potētias et etiā in corpus nō qr in eis ꝓducat actū volēdi. sꝫ qr in eis p actum vo-

An volūtas moueat alias potētias

lendi alium actuꝫ producit. Ad scḋam dicitur ꝙ voluntas monetur ab intellectu vbi actus intellectus precedit actū voluntatis. econuerso est vbi actus voluntatis est preuius actui intellectus.

...e libertate

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primā dicitur ꝙ volūtas ex sua libertate pōt se determinare ad vnū oppositoꝝ sic ꝙ nō ad reliquū. nec est alia ratio determinatiōis voluntatis nisi libertas ipsius. ¶ Ad scḋam dicitur ꝙ non est incōueniens agēs naturale quod concurrit cum agente libero minꝰ principaliter et instrumētaliter posse in opposita. ¶ Ad ternam dicitur ꝙ volūtas monetur a se non primo. qꝛ ipsa non se sola producit actum volendi sed ad eius productionem concurrit obiecti cognitio.

Queritur scḋo vtrū volūtas possit velle cōtra vel preter iudiciū rōnis? ¶ Et videtur ꝙ sic quia aliter ipsa nō esset libera. qḋ tamē est falsum: igitur. ¶ Scḋo arguit sic. appetitꝰ sensitiuus pōt aduersari rationi vt in primo huiꝰ visuꝫ est. ergo a fortiori ꝛ ipsa voluntas. cū sit potētia magis libera: igitur. ¶ Tertio arguitur. nisi sic seq̄retur ꝙ voluntas in volendo vel nolendo nō posset peccare. sed cōsequēs est falsum: igitur. ꝯña patet. quia si iudiciū rationis sit rectum: velle aut nolle non poterit esse obliquū. et sic voluntas non peccaret. et si iudiciū esset obliquū: velle non posset esse rectum. et sic necessario esset obliquū. et per ꝯñs in eo non esset peccatum. ¶ In oppositur arguitur. quia dicit aristoteles in scḋo capitulo huius tractatus ꝙ omnis malus ignorat que oportet operari: sed hoc nō videtur verū si stante recto iudicio rationis: voluntas posset in oppositum: igitur.

...ifferentia ...ppetituum

¶ Sciendum est primo ꝙ appetitꝰ sensitiuus et appetitus intellectiuus qui dicit voluntas dicitur potentie cognitiue non quia aliquid cognoscant secundū rationē appetitus: sed quia actus ipsorum semper sequitur cognitionē preuiā suoꝝ obiectorum. et in hoc differunt ab appetitu naturali qui fertur in suum obiectū absqꝫ cognitione preuia ipsius particulariter appetētis. Ex quo patet ꝙ cū aīa ante cognitionem obiecti inclinatur ad illud appetendū hoc ei cōuenit vt est appetitus naturalis. et nō prout est appetitus aīalis. Et si dicatur ꝙ videns aliquē finē esse bonū et ignorās quo possit talis finis acquiri ignorat mediū et tamē vult ipm. qꝛ voluntas precipit intellectui vt inuestiget ꝛ querat ipm mediū. ergo volūtas fertur in incognitum. Ad hoc dicitur ꝙ tunc intellectus scit determinate finē esse bonū ideo voluntas vult ipm determinate. sed intellectus nō scit determinate qḋ medium est bonū ad finē adipiscendū: ideo nō vult determinate illḋ mediū. sed qꝛ scit et iudicat inuentionē medij esse bonā: iō vult talē inuentionē. ad volitionē aūt nō solū requiritur ꝙ obiectū sit cognitū sed etiā ꝙ sit iudicatū esse bonum / delectabile / vtile / vel honestum.

...d volitionē ...quiritur in ...ctum

¶ Sciendum scḋo ꝙ fm aliquos volūtas nō necessario fertur in id qḋ oībus attētis et cōsideratis rō iudicat meliꝰ esse ꝓsequi ꝙ nō ꝓsequi. dato etiā ꝙ iudiciū illud sit certū ꝛ firmū. Et hoc ꝓbare volunt. Primo qꝛ nullus actus ꝗ necessario ꝯformatur alteri actui est primo et per se laudabilis. sꝫ actꝰ volūtatis est primo ꝛ per se laudabilis. ergo nō necessario cōformatur actui rōnis. ¶ Scḋo sic. aliqḃ est peccās ex malicia: ꝛ aliqḃ ex ignorātia. aut ergo peccās ex malicia habet noticiā vniuersalē tm̄. aut vniuersalē ꝛ particularē. Nō vniuersalē tm̄. qꝛ quācūqꝫ noticiā vniuersalem habet peccās ex malicia pōt habere peccās ex ignorantia ꝛ tūc vnus nō plus ex ignorātia peccaret ꝙ alter. Si vero habeat noticiā tam vniuersalē ꝙ particularem habetur intentū. ¶ Tertio arguitur sic. impossibile est simul scire maiorē / ꝛ minorē debite subsumptā sub illa maiore ꝛ non dubitare de cōsequētia ꝛ ignorare cōclusionē. sed incōtinens scit hāc maiorē: nichil quod est cōtra preceptū est faciendū. scit etiā per experiētiā ꝙ hoc est contra preceptū. ergo scit actualiter et in particulari conclusionē. scꝫ ꝙ hoc nō est faciendū. diceretur fortassis ꝙ incōtinens habet duas maiores. vnā istam: nullū inhonestū est faciendū. alterā istā. omne delectabile est faciendū. et sub scḋa maiore accipit minorē et non sub prima. ¶ Contra impossibile est ꝙ simul assentiat illis maioribus cuꝫ illi assensus opponātur: igitur. Quarto si voluntas non possit in oppositū dictati a ratiōe: sequitur ꝙ voluntas non erit liberior respectu huius qḋ est velle ꝛ nolle: ꝙ appetitus sensitiuus respectu huius qḋ est fugere et non fugere. diceretur fortassis ꝙ per suum imperiū potest impedire iudiciū rōnis imperando rōni vt aliud ꝛ aliud ꝯsideret. Contra. aut intellectus dictat ꝙ ita est imperandū. aut dictat ꝙ non est ita imperādū aut nichil pro tunc dictat de imperio. si primū aut secūduꝫ: aut potest cōtra iudiciū rationis aut nō. si sic habetur intentū. si non. ergo nulla maior libertas est in volūtate ꝙ in appetitu sensitiuo. Si vero nihil iudicat. ergo voluntas potest aliquid velle quod nō est dictatū a ratione. Preterea aut ille actus intellectus necessario elicitur / aut libere. si libere: ergo aliquis actus intellectus est primo in potestate volūtatis. si primū: tunc sic. in essentialiter ordinatis que sic se habēt ꝙ primo posito necessario ponitur scḋm: scḋm non est in potestate voluntatis nisi primū sit in potestate voluntatis. sed dictante intellectu ꝙ tale imperium sit eliciendum non potest non elici. ergo illud imperium nō est primo in potestate voluntatis. Ad hoc adducunt etiam articulos parisienses. quorum vnus est. Si ratio recta voluntas est recta error. Secundus est. maiore existente vniuersali in actu et minore particulari in actu ꝙ voluntas non possit in oppositum error. Tertius est. existēte volūtate in vltima dispositione: ꝙ non possit in oppositū error. licet hec opinio sit probabilis sustinendo tamen cū buridano oppositam opinionem potest dici ꝙ maior prime rationis est falsa vbi vnus actus est regula siue obiectum alterius sicut est actus prudentie respectu actus voluntatis primo et per se virtuosi. Ad secundā ꝛ tertiam patebit solutio in septimo huius vbi agetur de scientia et ignorantia incontinentis in praue ꝛ incōtinenter agendo. Ad quartam dicitur ꝙ nō est simile de appetitu sensitiuo ꝛ intellectiuo quo ad aduersandum rationi. quia appetitus intellectiuus nō potest nisi in illud quod intellectus iudicauit. sed appetitus sensitiuus potest in illud quod solo sensu iudicatuꝫ est. modo iudiciū sensus potest aduersari iudicio intellectus. Et dicti articuli parisienses satis saluātur per libertatem voluntatis quā ponunt sequentes conclusiones.

Articuli parisienses de libertate.

¶ Conclusio prima. Volūtas potest illud nō velle quod per intellectū iudicatur esse bonum. ꝛ similiter potest non nolle quod intellectus iudicat esse malum. Probatur quia aliter ipsa nō esset dn̄a suorum actuum: igitur.

¶ Conclusio scḋa. Volūtas nō pōt velle illud in quo intellectui nulla appet rō bonitatis. nec etiam potest nolle licet possit nō velle illud in quo nulla apparet ratio malicie. Prima pars patꝫ: qꝛ tale nullo mō esset p̄sentatū volūtati sub rōne volibilis

Secunda pars ꝓbatur similiter. qꝛ illud nō presentatur voluntati sub ratione fugibilis siue refutabilis.

Conclusio tertia. Voluntas pōt velle illud qđ aliquo mō iudicatū est esse malū. et nolle illud qđ aliquo modo iudicatū est esse bonū. Prima pars patet de volūtate incōtinētis. similiter de volūtate illius qui tempore tēpestatis ꝓijcit merces in mare. Et scđa pars patet de voluntate cōtinentis.

De operationibus violentis

Dubitatur primo. Utrū operatiōes nr̄e violente sint inuolūtarie. Et arguit̄ primo ꝙ nō. qꝛ si virgo patiatur violentiā in eius defloratione illa operatio nō est inuolūtaria cū per illā ipa vituperetur. ergo nō oīa que fiūt per violentiā sunt inuoluntaria. Scđo arguitur sic. homo existēs in puteo profundo attrahitur sursum per violentiā. ⁊ tñ hoc est volūtarie: igitur. In oppositū est aristoteles in primo capitulo huius libri. Pro solutiōe dubij supponit̄ primo ꝙ violentū est cuius principiū est extra nō cōferēte vim passo. Ex qua diffinitione exposita vt visum est in expositione textus. sequitur primo ꝙ aliqñ operatio dr̄ violēta passo vt cū graue mouet̄ sursum. aliqñ ꝯo dicit̄ violēta agēti extrinseco. vt cū sortes trahit nauē ad vnā partē et plato fortius eā trahat ad oppositā partē: tunc plato violentat sortē. Seqtur scđo ꝙ licet ignis naturaliter calefaciat aquā: aqua tñ violēte calefit. Sequitur tertio ꝙ si sortes moueat manū suā sursum quātūcunqꝫ grauitas resistat: motus ille nō est violēns. qꝛ pricipiū non est extrinsecū sed intrinsecū. Seqtur quarto ꝙ motus celi nō est violētus qꝛ celū nō nititur in cōtrariū. Sequitur quinto ꝙ casus hoīs deorsum nolentis nō est violentus: qꝛ quantūcunqꝫ cadēs reniteret̄ si posset: tamē principiū est intrinsecū. Sequit̄ sexto ꝙ nullus act⁹ elicitus a volūtate est violētus. qꝛ voluntas nunqꝫ nitit̄ in oppositū illi⁹ qđ elicit. Etiā talis actus principiū est intrinsecū. Ex quo patet ꝙ volūtas non pōt cogi. qꝛ omīs coactio est violēta. Seqtur septimo ꝙ nullus act⁹ hoīs imperatus ab eius volūtate est violētus. patet qꝛ cuius libertalis principiū est intrinsecū. Sequit̄ octauo ꝙ ille hois operatiōes sunt violēte quas nō imperat volūtas sed in cōtrarias trahere nititur. Scđo supponitur ꝙ inuoluntariū dr̄ dupliciter. Uno mō negatiue qꝛ in ipsum non fertur volūtas. Alio modo cōtrarie qꝛ ipsum volūtas aspernatur et refutat. Tertio supponitur ꝙ dubiū nō intelligitur de actib⁹ volūtatis elicitis sicut sunt velle ⁊ nolle nā in talib⁹ non pōt violentia locū habere. sed intelligitur de actibus imperatis q̄ sunt actus aliaꝝ potentiarū. Quarto supponitur ꝙ ex quo actus imperati non sunt in volūtate. ideo ex parte duoꝝ pñt esse violenti. Uno modo ex parte subiecti in quo est virtus inclinatiua ad oppositū illius operatiōis. Alio modo ex parte volūtatis. qꝛ scꝫ illa opatio est opposita ei ad quā volūtas nititur trahere illud subiectū. de prima violētia nō oportet violentū esse inuolūtariū vt patet ꝑ scđam rationem dubij. de scđa aūt violentia omne violentū est inuoluntariū. ⁊ hoc accipiēdo passum in diffinitiōe violenti pro passo habēte voluntatē et intelligēdo ꝑ principium actiuū illud qđ est extra omne illud qđ pōt alias potentias mouere cōtra imperiū volūtatis. Si aūt accipiatur violentū in nostris operatiōibus scđm ꝙ cōtra oēm naturale distinguitur sicut accipit̄ in predictis correlarijs tūc nulla opatio esset nobis violēta ad quā ex quacūqꝫ potētia in nobis existente siue ex pte corporis siue ex pte aīe inclinaremur. Ad primā rationē dubij dicit̄ ꝙ licet in defloratiōe virginis aliqua fiat mēbroꝝ violentia tñ appetitui cōcupiscibili nō fit violentia: imo ille cōfert vim operationi. volūtas etiā tracta ꝑ delectationē vult deflorationē vel saltem nō vult cū efficacia resistentiam. Secunda ratio soluta est ex dictis.

De opati- bus factis pter metu

Dubitatur scđo. Utrū operatiōes q̄ fiunt propter metū q̄ alio mō non fierēt sint simpliciter inuolūtarie? Et arguit̄ ꝙ sic. qꝛ dicit aristoteles in primo capitulo huius libri. simpliciter quidem null⁹ iactat volēs. in salutē aūt suipsius et reliquoꝝ oēs intellectū habētes. sed vt dicitur scđo thopicoꝝ simpliciter dico qđ sine addito dico. ergo ille opatiōes sunt simpliciter inuolūtarie. Scđo arguitur. dicit etiā aristoteles in capitulo ꝓallegato. nullus vtiqꝫ eligeret ꝑ se aliquid taliū. ergo talia fm̄ se sunt inuolūtaria: ⁊ per cōsequēs simpliciter. In oppositū est aristoteles dicens ꝙ tales operatiōes magis assimulānr volūtarijs ꝙ inuolūtarijs. Ad dubiū dicitur ꝙ tales operatōes possunt dupliciter cōsiderari. Uno mō ꝙtum ad rōnem suā absolutā. et sic sunt simpliciter inuolūtarie. qꝛ vt sic sunt nolite. Alio modo possunt cōsiderari ꝙtū ad circūstantias ꝓpter q̄s fiunt et sic sunt volūtarie. Et si q̄ratur an tales operatiōes sint magis dicēde volūtarie ꝙ inuolūtarie. Ad hoc dicitur ꝙ questio pōt multipliciter formari. Uno modo potest queri vtrum ꝓijcere merces in mari sit voluntariū. et sic dicitur ꝙ nō. Scđo modo pōt queri vtrū proijcere merces in mari ꝓpter salutem suā ⁊ alioꝝ tp̄e tēpestatis sit voluntariū. ⁊ dicit̄ simpliciter ꝙ sic. Tertio modo pōt sic queri vtrū hec proiectio demōstrando illam q̄ fit tp̄e tempestatis sit volūtaria: ⁊ dicitur ꝙ sic. vel fm̄ alios est partim voluntaria et partim inuolūtaria. vel distingue fm̄ ꝙ li hec pōt demōstrare solū abstractū proiectionis ⁊ sic est inuoluntaria. vel potest demōstrare substractū cū formali ⁊ sic est partim voluntaria ⁊ partim inuolūtaria. Et si queras vlterius. vtrū ꝓpter tales operatiōes q̄ fiūt ꝓpter metuꝫ quis sit laudādus? Respōdetur ꝙ timor vel metus pōt inducere ad operationem fm̄ se bonā. sicut timor culpe ad ꝟtutes. ⁊ operatiōes facte ꝓpter talē metū sunt valde laudabiles. potest etiā metus inducere ad operationes malas. ⁊ tunc vel ille timor est ex parua causa ita ꝙ non caderet in cōstantē virū. ⁊ tūc cedere timori est vituperabile et nō cedere laudabile. vel e si ex magna causa ita ꝙ caderet in cōstantē virū. ⁊ tūc vel malū ad qđ inducit est parue turpitudinis vel mediocris vel excellētis. Si parue tūc in cedēdo timori nō solū habet locū venia sed etiam mīa. Si mediocris nunc habet locuꝫ venia et non misericordia. Si vero sit excellentis turpitudinis vt occidere patreꝫ vel negare fidem. tunc cedere timori est vituperabile et nō habet locū venia nec mīa. Si vero timor inducit ad operationē neutrā tūc cedere timori est laudabile. ⁊ nō cedere vituperabile. qꝛ est ꝑtinacia quedam. Rōnes dubij solute sunt ex dictis.

De oper- nibus fac- ꝑ ignoran-

Dubitatur tertio. Utrū opatiōes q̄ fiūt ꝑ ignorātiā/ irā/ aut ꝯcupiscētiā sint inuoluntarie. Et arḡ de p̄mis ꝙ nō. qꝛ de inuolūtarijs nēo punit̄ sed de his q̄ fiūt ꝑ ignorātiā aliqs punit̄: igr̄. Maior ꝓbat̄ de his q̄ fiūt ab ebrio. Scđo arḡ de scđis ꝙ sic. qꝛ tales operatiōes fiūt a ꝑncipio nō volūtario ergo nō sunt volūtare. sꝫ inuolūtarie. In oppositū est. ꝑ. in scđo ⁊ tertio capl'is hui⁹ p̄mi tractat⁹. Pro solutiōe dubij est aduertendū ꝙ dupl'r aliqđ pōt dici volūtariū. Uno mō formalit̄. alio mō ꝟtualiter. Et formaliter dupliciter aliqđ pōt dici volūtariū. Uno mō qꝛ formaliter volūtas fert̄ in illud cū fit vt cū qs vult comedere tunc qñ comedit talis comestio dr̄ ei voluntaria formaliter. Alio mō qꝛ volūtas fert̄ in illud cū factū est. vt cū quis

fodit terrā nondū formaliter vult thesaurū:sed eo inuēto ipsa inuētio ei placet. Uirtualiter aūt et ɔsecutiue illō dr̄ volūtariū in qd̄ volūtas fert̄ nō imediate:sed qr sequitur ad aliud in qd̄ ipsa fert̄. vt si tu vis multū bibere. virtualiter ⁊ cōsecutiue tu vis inebriari. ¶ Alteriꝰ aduertendū ꝙ duplex est ignorātia. q̄dā est nō volūtaria sicut est ignorātia inuincibilis. scʒ qn̄ q̄s p oēʒ diligētiā quā pōt vel quā tenetur apponere nō potest rem scire. et huiusmōi ignorātie nos nō sumꝰ cause neqʒ dn̄i. quare nō est nobis imputabilis. Alia est ignorātia volūtaria que est duplex. quedā est formaliter voluntaria vt cū q̄s dicit de tali facto nihil michi dicas qr nichil de eo volo scire et talis ignorātia dr̄ affectata ignorātia. Alia est virtualiter solū volūtaria que dr̄ crassa vel supina. Et talis tripliciter pōt accidere. Primo qn̄ quis vult aliqd̄ opꝰ ad qd̄ sequitur impedimētū vsus rōnis. sicut ex nimia potatiōe sequitur ebrietas q̄ tollit vsum rationis. Secundo modo qn̄ quis vult aliquā operationē exercere q̄ licet nō tollat vsum ratōis:tn̄ impedit ipm operantē a cōsideratiōe illius qd̄ scire tenet̄. vt cū quis vult ludere ꝓ tpe ꝓ quo studere tenet̄. Tertio modo cū quis existēs deses ⁊ piger : vult esse ociosus ⁊ nihil laborare ad qd̄ ex negligētia sequitur nō cōsiderare circa illud qd̄ scire tenetur. ¶ Tūc dicitur ad dubiū ⁊ primo quo ad pmaʒ partem per aliquas ꝓpositiones. ¶ Prima est. nulla operatio que fit per ignorantiā est formaliter voluntaria dum ipa fit. patet qr actus volendi nō fertur directe in incognitū. potest tn̄ esse voluntaria post factum esse. ¶ Sc̄da ꝓpositio. oīs operatio facta per ignorātiā affectatam vel supinā:est virtualiter voluntaria. ꝓbatur qr oīs talis sequitur ad ignorātiā voluntariā virtualiter:igitur. ¶ Tertia ꝓpositio. opatio facta per ignorantiā inuincibilē nō est formaliter nec virtualiter volūtaria. cū non sequatur ad aliqd̄ voluntariū. nichil tn̄ ꝓhibet ipsam esse formaliter voluntariā post factū esse. vt si quis fodiendo terrā thesaurū inueniat. ¶ Quarta ꝓpositio. nō oīs operatio facta per ignorantiā inuincibilē est simpliciter inuoluntaria. patet qr ad hoc ꝙ operatio sit simpliciter inuoluntaria vt supra dictū est duo requirūtur primo ꝙ nullo dictoꝝ modoꝝ sit voluntaria. scd̄o ꝙ sit nolita positiue post factū esse. et hoc scd̄m nō cōuenit oībus operationibus factis per ignorantiā inuicibilem. Aliter posset respōderi ad dubiū ponēdo differentiā (vt videtur ph̄s ponere) inter ꝓpter ignorantiā operari ⁊ ignorātē operari. ꝙ licet oīs operatio facta ꝓpter ignorantiā sit inuolūtaria nō tamē oīs operatio facta ignoranter est inuolūtaria. Nā ignorāter facere dicitur quādo faciēs nō habet oīno rectū vsuʒ rōnis ex quacūqʒ cā sit. Sed operatio dicitur fieri propter ignorantiā solum qn̄ ignorantia est causa principalis illius operatōis. ad qd̄ illa duo predicta requiruntur. scilʒ ꝙ illa ignorātia sit inuincibilis ⁊ ꝙ operatio sit nolita postq̄ȝ scita sit. ¶ Quantū ad scd̄am partē dubij scʒ de operationibꝰ q̄ fiunt per irā vel cōcupiscentiā dicitur ꝙ sunt simpliciter voluntarie. vt satis patuit in expositione textus. ¶ Ad p̄mā ratione dubij patet q̄d sit dicendū. ¶ Ad scd̄am negatur ɔn̄a. qr cū tali principio concurrit voluntas.

Duplex ignorantia.

¶ Ad rationes questionis.

Quare volūtas dicatur libera.

¶ Ad primā dicit̄ ꝙ voluntas non dr̄ libera qr possit velle malū sub ratione mali vel nolle bonū sub ratione boni. sed dicitur libera libertate oppositiōis. qr ipa pōt non velle qd̄ prima facie apparet bonum. ⁊ nō nolle qd̄ apparet malū. ¶ Ad scd̄am pʒ solutio ex dictis. ¶ Ad tertiam dicitur ꝙ ad merendū et demerendū sufficit libertas voluntatis prius dicta.

Existēte igit̄ volūtabili q̄dē finis ɔsiliabilibꝰ āt ⁊ eligibilibꝰ eoꝝ q̄ ad finē q̄ circa hec opationes s̄m electionē erūt vtiqʒ ⁊ volūtarie. Ʋtutū aūt opatiōes circa hec ī nobis āt est virtꝰ silr̄ āt ⁊ malicia. ¶ In q̄bꝰ ei in nobis opari ⁊ nō opari ⁊ in q̄bꝰ nō et et iā q̄re si opari bonū existēs ī nobis ē. et nō operari ī nobis erit malū existēs. et si nō operari bonū existēs ī nobis. ⁊ opari maluʒ si aūt in nobis bōa operari ⁊ mala:silr̄ aūt ⁊ nō operari. hoc aūt erat ⁊ bonos ⁊ malos eē in nobis erit decētes ⁊ p̄uos esse. ¶ Dicere autē ꝙ nullꝰ volēs neqʒ nolēs beatꝰ:assimilat̄. hoc quidē mēdaci hoc aūt veraci. beatꝰ ei nullꝰ nolēs malicia aūt volūtariū. ¶ Uel in nūc dictis dubitādū. ⁊ hoiem nō dicendū esse p̄cipiū neqʒ genitorē opationū queād modū ⁊ natoꝝ. Si autē hec vident̄ ⁊ nō habemꝰ in alia principia reducere p̄ter ea q̄ in nobis quorū ⁊ principia in nobis. ⁊ hec ī nobis et voluntaria. His autē vident̄ testificari et ꝓpria q̄ a singulis et ab ipis legislatoribus. puniunt enim ⁊ cruciāt operātes mala quotquot nō vi aut ꝓpter ignorantiā cuius nō ipi causa bona autē operātes honorāt velut hos quidē ꝓuocātes. hos autē ꝓhibentes. Quis ad ea q̄ neqʒ in nobis sunt neqʒ volūtaria:nullꝰ ꝓuocat opari. vt nihil aū opꝰ existēs suadere. puta nō calefieri vel dolere vel esurire/vel aliō qd̄cūqʒ taliū. nichil eniʒ minꝰ patiemur hec. ¶ Etei in ipo ignorāte puniūt si causa videat̄ esse ignorantie. puta ebrijs duplices increpatiōes principiū eniʒ in ipo dn̄s eni est eiꝰ qd̄ est nō inebriari:hoc aūt ignorātie cā. ⁊ ignorātes aliq̄d eoꝝ q̄ in legibꝰ q̄ oportet scire ⁊ nō difficilia sunt puniūt. silr̄ autē et in alijs q̄cunqʒ p negligētiā ignorare vident̄ vt in ipis existēte nō ignorare. eius enim qd̄ est diligētes esse dn̄i.

Conclusio.

Iste est scd̄s tractatꝰ huiꝰ tertij libri. in q̄ p. ex hīs q̄ in p̄cedēti tractatu dicta sunt ondit opatiōes morales eē volūtarias. et ɔtinet tractatꝰ tria capl̄a. In p̄mo facit qd̄ dictū est ⁊ ponit talē ɔclōnē opatiōes ṽtutū ⁊ vitioꝝ sunt volūtarie. silr̄ ṽtꝰ ⁊ viciū ꝓbat. p. qnqʒ rōnibꝰ. ¶ Prīa est. opatōes q̄ fiūt s̄m electionē sūt volūtarie. cū electio sit actꝰ volūtatis. sʒ opatiōes ṽtutū ⁊ vicioꝝ sunt hmōi. igr̄ sunt volūtarie. Minorē ꝓbat. qr opatiōes q̄ fiūt circa finē vel media ordīata in finē sunt s̄m electionē. sed opatiōes ṽtutū ⁊ vicioꝝ sunt circa finē vel media ordinata in finē. igit̄ sunt scd̄ʒ electionē. Maiorē assumptā ꝓbat. p. qr voluntabile est ipiꝰ finis. ⁊ cōsiliabile ⁊ eligibile sunt eoꝝ q̄ sunt ad finē ¶ In q̄bus. Scd̄a rō. In ptāte nr̄a est bonos vel malos esse. ergo in ptāte nostra est habere virtutē vel mali

Cōclusio elucidata cum suis ꝓbationibus.

cuā. Aīs ꝓbat. qꝛ ī ptāte nr̄a est opari bona vel mala. si militer nō opari. sed opari bona ꝛ nō opari mala est esse bonos. ꝛ opari mala et nō operari bona est malos esse. igit̄. Maiorē ꝓbat. qꝛ in q̄buscūq; opari virtuose vel vi ciose est in ptāte nr̄a. etiā nō opari: ꝛ ecōuerso si nō ope rari est in ptāte nr̄a: etiā ꝛ opari. ꝛ hoc siue opari sit vir tuosum. ꝛ nō opari vitiosū3 siue ecōtra. ergo in ptāte no stra est bona/vel mala opari: ꝛ nō opari. ❡ Dicere aūt. Hic infert phūs falsitatē opinionis quorūdā antiquoꝝ dicentiū. q̄ nullus est malus volēs neq; beat⁹ sine bo nus nolēs. dicēs q̄ primū assimilat̄ mendaci. i. falso. qꝛ malicia est volūtaria. ꝛ scōm assimilat̄ veraci. i. vero. cū nullus sit beat⁹ nolēs. primū dictū cū suis motiuis de struet phs in sequētib⁹ capitulis. ❡ Uel in nūc. Tertia rō. quoꝝ pr̄icipia sunt in nr̄a ptāte ꝛ volūtaria: illa sunt volūtaria. sed bonaꝝ ꝛ malaꝝ operationū pr̄icipia sunt in nostra ptāte. igit̄ ꝛ ipe operatiōes. Minorē ꝓbat. qꝛ nos sum⁹ principia taliū opationū: igit̄. Assumptū pro bat dupliciter. Primo. qꝛ alias hō nō diceret̄ principiū neq; genitor suarū opationū. quēadmodū pater dicitur pr̄icipiū ꝛ genitor suoꝝ filioꝝ. Scdo ꝓbat. qꝛ hmōi ope rationes sunt reducēde in aliqua principia. ꝛ nō nisi in principia q̄ sunt in nr̄a ptāte et voluntaria: igit̄. ❡ His autē. Quarta rō q̄ est a signo. ad ea q̄ nō insunt volūta rie null⁹ hortat̄ aut dehortat̄ ab ipis. s3 hoīes ꝓuocant̄ ad bonas opatiōes ꝛ retrahūtur a malis. q̄ bōe et male opatiōes sunt volūtarie. Maiorē ꝓbat. qꝛ hortari vl' de hortari in nō volūtariis: esset frustra: qꝛ ꝓpter hoc non magis vel min⁹ inessent talia. Exēplificat vt null⁹ sua det alteri nō calefieri/nō dolere/vel nō esurire/vel aliq̄d sil'e. cū nichil min⁹ pateret̄. Minorē pr̄icipalē ꝓbat. qꝛ legislatores ꝛ singuli hn̄tes curā alioꝝ puniūt/ꝛ cruciāt opantes mala. dū tn̄ nō operent̄ coacte nec ꝑ ignorātiā cui⁹ ipi nō sunt causa. ꝛ honorāt bn̄ opantes. hoc aūt est ꝓuocare eos ad bonum. et ꝓhibere eos a malo: igitur. ❡ Etenī3. Quinta rō q̄ est etiā a signo. legislatores pu niunt eos q̄ opant̄ ꝑ ignorātiā cui⁹ ipi sunt causa. ergo hoc est qꝛ illa ignorātia est volūtaria. ꝛ silr̄ mala ꝑ tale3 ignorātiā facta. Aīs declarat phs inductiue: qꝛ ebriis male operātib⁹ duplices pene debent̄. vna scil3 ꝓpter ebrietatē. ꝛ alia ꝓpter mala ex ebrietate ꝯmissa. ex eo q̄ principiū talis ignorātie est in ipis in q̄tu3 in coꝝ ptāte est nō inebriari. ergo silr̄ operātes aliq̄d ex ignorātia le gu3 quas pn̄t ꝛ tenētur scire puniūtur. qꝛ talis ignorāt per negligentiā ꝛ in coꝝ ptāte erat ea nō ignorare. ꝛ ita in oībus aliis delinquētib⁹ ꝑ ignorantiā cuius ipi sunt causa. Nā eius q̄ʒ est diligētes esse dn̄i sunt.

Ed forsitan talis aliquis est vt nō diligēs sit. ❡ Sed ei⁹ quod est tales fieri ipi causa viuētes remisse. et eius q̄ʒ est iniustos vel incōtinentes esse. hi quidē mala faciētes. hi autē in potationibus/et in talibus degentes. q̄ eni3 circa singula tales operationes faciunt. hoc autē manifestū est ex meditantibus ad quācunq; agoniam vel operationē. perficiunt eni operātes. ignora re quidem igit̄ q̄m ex operari circa singula habit⁹ fiunt: pene est insensibilis. Adhuc au tem irrationabile iniusta facientē non velle iniustū esse, aut stuprantē incōtinentem esse

si autem nō ignorans aliquis operat̄ ex qui bus erit iniustus. volens iniustus vtiq; erit Non tamen si velit iniustus existens requie scet et erit iustus. Non enim qui egrotat sa nus. et si sic cōtingit: volens egrotat incon tinēter viuēs et inobediēs medicis. tūc qui dem igitur inerat ei nō egrotare. emisso au tem nō adhuc. quēadmodū neq; dimittenti lapidem adhuc ipm possibile resumere. sed tamen in ipso erat mittere et ꝓijcere. princi pium eni in ipso. sic aūt et in iniusto ꝛ incōti nenti. ex principio quidē inerat tales nō fie ri: propter q̄ʒ volentes sunt. factis aūt non adhuc inest nō esse ❡ Nō solū āt aīe malicie voluntarie sunt: sed quibusda3 ꝛ q̄ corporis quos et increpam⁹. ꝓpt̄ naturā q̄dē eni tur pes nullus increpat: sed eos qui propter de sidiam et negligētiam: similiter aūt et circa imbecillitatem ꝛ turpitudinē et orbitatem. nullus enim vtiq; improperabit ceco natu ra vel infirmitate vel ex plaga. s3 magis mi serebitur. cum autem qui ex vini potatione vel alia incontinentia olo vtiq; increpabit. earū autem q̄ circa corpus maliciarum q̄ in nobis increpantur. q̄ autem nō in nobis nō. ❡ Si aūt sic et in aliis que increpantur vtiq; malicie: in nobis vtiq; erunt.

Stud est scd3 capitulū hui⁹ scdi tractatus in quo phs destruit duo motiua p̄dicti erroris sc3 dicētiū maliciā nō esse voluntariā. ꝛ diui ditur in duas partes scdm duo motiua q̄ de struit. quoꝝ primū sumit̄ ex parte dispositionis acq̄site sc3 ex parte ipius mali habit⁹. et qꝛ in fine p̄cedētis ca pituli dr̄ q̄ in nostra potestate est q̄ simus diligētes. ra tione hui⁹ ponit primū motiuū tale. posset eni aliq̄s di cere instādo cōtra predictā rationē q̄ nō est in sua ptāte q̄ sit diligens. qꝛ est talis a natiuitate sc3 nō diligēs ꝛ si ita sit nō erit in ei⁹ potestate non operari male siue pro pter ignorantiā vt dicit predicta ratio. ❡ Sed ei⁹. Hic phūs destruit predictū motiuū duab⁹ rōnib⁹. Prima est qꝛ tales sunt sibiipsis causa vt sint tales. nā remisse viuēdo fiunt negligētes ꝛ iniuste operādo fiūt iniusti. ꝛ vitā ducēdo in potationib⁹ fiūt incōtinētes. ergo predi cte malicie sunt in coꝝ ptāte. Assumptū predicte ratio nis ꝓbat per vnū principiū philosophie moralis. qꝛ cir ca singula opationes faciūt operātes tales quales ipe sunt. puta si sint bone bonos. ꝛ si sint male malos. ꝛ hoc est manifestū dicit phs meditātib⁹. i. inspiciētib⁹ ad quā cūq; agoniā siue opationē. i. ad oēs illos q̄ se exercēt in aliqua agonia siue operatione puta in lucta vel duello nam tales ex frequētibus operationibus perfecti fiūt: ita q̄ hoc ignorare pene est insensibilis hoīs. ergo pre dicti sunt causa q̄ sint indiligētes iniusti ꝛ incōtinētes remisse. id est ociose iniuste et incontinenter viuendo. ❡ Adhuc autē. Scda ratio. oīs operans nō ex ignoran tia ea ex quib⁹ fit iniustus volūtarie fit iniustus. sed oīs malus est huiusmōi. ergo oīs malus voluntarie est ma lus siue iniustus. Maiorē ꝓbat inductiue. qꝛ irrationa

bile est iniusta facientē nō velle esse iniustū. aut stupratem nō velle esse incōtinentē: igit̄. ¶ Nō tamē. Hec est

Obiectio.

scd̄a pars hui⁹ capituli in qua phūs destruit scd̄m motiuū p̄dicti erroris. diceret eī aliqs q̄ si malicia esset voluntaria seq̄ret̄ q̄ iniustus posset ad libitū desinere esse iniustus. i. malus. ⁊ fieri iustus. i. bonus. sed ꝯn̄s est falsum. igr̄ malicia nō est volūtaria.

Responsio.

Respōdet phūs negādo primā ꝯn̄am. Et q̄ ip̄a nō valeat ostēdit duplici exēplo. Primū est nā q̄ egrotat eo q̄ incōtinēter viuit et inobediēs est medicis egrotat volens. ex quo a principio in eius potestate erat nō egrotare. et tn̄ talis nō fit san⁹ ad libitū. q2 emissa incōtinētia ⁊ inobediētia ad medicos non est in eius potestate nō egrotare. Scd̄m exemplum est. ꝓiciens lapidē postq̄ ꝓiecit nō potest resumere et tn̄ a principio poterat nō ꝓicere. sic etiā est de iniusto et incōtinēte q̄ a principio. i. anteq̄ fierēt tales in eorum potestate erat nō fieri tales. ideo volētes fiūt tales postq̄ aūt facti sunt tales nō est in eoꝝ p̄tāte pro tp̄e nō esse tales.

Correlariū

¶ Non solū. Hic infert phūs tale correlariū q̄ non solū malicie aīe sunt volūtarie: sed etiā aliq̄ malicie corporis. Probat. q2 oīs malicie q̄ culpantur sunt voluntarie. sed maliciaꝝ corporis aliq̄ culpātur et aliq̄ non. ergo alique malicie corpis sunt voluntarie. Minorem ꝓbat exēplariter. q2 turpes a natura nullus increpat: sed eos q̄ turpes sunt ex desidia vel negligētia. Similiter nullus culpatur ꝓpter imbecillitatē vel orbitatem q̄ inest a natura ex infirmitate vel plaga. sed magis ip̄ius miseretur. cū aūt q̄ ex vini potatione vel alia incōtinētia cecus effect⁹ est: oēs increpāt. ergo aliq̄ malicie corpis sunt volūtarie.

Cōclo ꝓbata

Ex quo cōcludit phs q̄ cū ita sit de maliciis aīe sicut de maliciis corpis: seq̄tur q̄ malicie aīe q̄ increpātur sunt voluntarie ⁊ in nr̄a potestate.

Primum motiuum.

Si aūt q̄s dicat q̄m oēs desiderāt apparēs bonū. fantasie aūt nō dn̄i sz qualiscūq̄ ē vnusq̄sq̄ talis finis videt̄ ei.

Responsio.

¶ Si quidem igit̄ vnusquisq̄ est habit⁹ sibi q̄liter causa ⁊ fantasie: erit qualiter causa ip̄e.

Secundum.

¶ Si autē null⁹ sibi causa est eius q̄d est malefacere. sed propter ignorantiā finis hoc operatur. propter hoc existimās fore sibi optimū. finis aūt desideriū nō spontaneū innasci oportet. q̄ḿadmodū visum habētem quo iudicat bene. et q̄d s̄c̄dm veritatē bonū desiderabit. et est bene nat⁹ cui hoc bene innatum est. q̄d enim maximū et optimū: ⁊ q̄d ab alio non possibile accipere neq̄ discere: sed quale innatū est tale habebit. et quidem bene et optime hoc innatū esse. perfecta et vera erit vtiq̄ bona natiuitas.

Responsio

¶ Si vtiq̄ hec sunt vera quid magis virtus q̄ malicia erit voluntarium? ambobus enī similiter ⁊ bono et malo finis natura. vel qualitercūq̄ videtur et iacet. reliqua autem ad hec referentes operantur qualitercūq̄ siue vtiq̄ finis non natura vnicuiq̄ videtur qualitercūq̄. sed qui et apud ip̄m est. siue finis naturalis. in reliqua autem operando voluntarie studiosum. virtus tamen voluntariū est nichil minus et malicia voluntariū vtiq̄ erit. similiter enī ⁊ malo existit q̄d ꝓpter ip̄m in operationib⁹ et in fine. si igitur et quēadmodum dr̄ voluntarie sunt virtutes. etenī habituū cōcause qualiter ip̄si sum⁹ et in quales quidē existēdo finē talē ponim⁹. voluntarie et malicie vtiq̄ erunt: similiter enim vtraq̄ sunt.

Epilogatio.

¶ Cōiter igitur de virtutib⁹ dictū est nobis: et genus typo. q̄m medietates sunt. et q̄m habit⁹ ⁊ a q̄bus fiunt quoniā haꝝ operatiue et s̄m seip̄as. ⁊ quoniā in nobis ⁊ volūtarie. sicut vtiq̄ recta ratio p̄cipiet.

Aliter actus ⁊ habitus sunt in nostra p̄tāte

¶ Nō similiter aūt operationes voluntarie sunt ⁊ habitus. operationum quidē enim a principio vsq̄ ad finē dn̄i sumus sciētes q̄ scd̄z singula. habituū autē a principio sumus eoꝝ q̄ scd̄m singula autē adiectio nō cognita quēadmodū in egrotationib⁹. sed quoniā in nobis erat sic vti vel non sic. vtiq̄ propter hoc voluntarij.

Intentio dicendorum.

¶ Resumentes autem de vnaquaq̄ dicem⁹ que sunt et circa qualia ⁊ qualiter. simul autem erit manifestū ⁊ quot sunt Et primum de fortitudine.

Motiua ponētiū maliciā nō eē voluntariā.

Istud est tertiū capitulū hui⁹ scd̄i tractatus in quo phūs destruit duo alia motiua ponētium maliciā nō esse volūtariā q̄ se tenēt ex parte virtutis cognitiue. quoꝝ primū sumit̄ ex parte dispositionis acq̄site ip̄ius potētie. ⁊ s̄m ex parte dispositiōis naturalis. Et diuidit̄ capitulū in tres ptes. in duab⁹ p̄mis ponit p̄dicta motiua ⁊ ꝯfutat ea. in tertia vero epilogat

Primum.

Primū motiuū est tale. oēs desiderāt et affectāt apparēs bonū. sed fantasia. i. apparētia boni nō est in nostra p̄tāte. sed q̄lis est vnusquisq̄. i. qualē habitū habet: talis ei apparet finis. i. aliq̄d tale videt̄ ei appetendū ⁊ bonū. g̃ nec desideriū finis est in nr̄a p̄tāte. ⁊ p̄ ꝯn̄s nec malicia siue opatio ex hmōi desiderio ꝓueniēs.

Responsio.

¶ Si q̄dē igitur. Hic destr. it phs p̄dictū motiuū negādo minorē. q2 vnusquisq̄ est q̄liter causa sui mali habit⁹. īō habēs talē habitū est aliq̄liter causa fantasie. i. apparētie ab illo causate. ¶ Si aūt nullus. Hec est scd̄a pars capituli

Secundum

in qua. p. ponit scd̄m motiuū. diceret enī aliq̄s q̄ null⁹ est cā huius q̄d est malefacere. sed q̄ sic operat̄: hoc est ꝓpter ignorantiā finis. q2 scil3 existimat aliq̄d optimū cōseq̄ p suā opationē. nec desideriū finis debiti est volūtariū sed magis naturale. ita q̄ sicut hō habet visum exteriorē quo bene iudicat de colorib⁹ a natiuitate. ita etiā a natiuitate q̄s hz bonā dispositionē visus interioris. i. intellect⁹ practici quo bn̄ iudicat ⁊ s̄m illud iudiciū desiderat id q̄d est s̄m veritatē bonū ⁊ appetēdū. ⁊ ille cui hec insunt: dr̄ esse bn̄ nat⁹. ex quo habet bonū maximū et optimū: q̄d ab alio accipe nō pōt neq̄ discere. sed q̄le inatū est tale habebit ⁊ q̄d sic se habet bn̄ ⁊ optime natū dr̄ ⁊ p̄fecta vera ⁊ bona erit ei⁹ natiuitas.

Responsio.

¶ Si vtiq̄. Hic cōfutat. p. predictū motiuū. q2 si p̄dicta essent vera sequeret̄ q̄ nō plus virt⁹ esset volūtaria q̄ malicia. sed cū omnibus istis sic opinātes ponūt virtutē esse voluntariam. ergo etiam cū omnibus predictis stat maliciā esse voluntariam. Maiorē probat. quia desideriū finis

tam in bonis q̄ in malis vel est naturale: vel nō. si nō: ergo tam virt⁹ q̄ malicia sunt volūtarie. Si sic tūc virt⁹ dicit͛ volūtaria ꝑpter media ordinata in finē q̄ sunt voluntaria. sed media ordinata in malū finē etiā sunt voluntaria. ergo ipsa malicia erit volūtaria sicut et virtus

Epilogatio dictorum.

¶ Cōmuniter igit͛. Hec est tertia pars capituli in qua pħs breuiter epilogat ea q̄ dicta sunt in scđo ꝛ tertio huius de virtutib⁹ dicēs ꝙ dictū est cōiter de virtutib⁹ q̄d sit genus eaꝝ qꝛ habit⁹. et ꝙ sunt medietates. ꝛ ꝙ causantur ex opationib⁹. ꝛ ꝙ sunt cause opationū. ꝛ ꝙ tam virtutes q̄ malicie sunt volūtarie. et sīr eaꝝ opatiōes.

Differētia actus ꝛ habitus.

¶ Nō similiter. Hic ponit. p. differentiā inter habitū et actū q̄tū ad hoc qđ est esse in nostra ptāte dicēs ꝙ act⁹ sunt voluntarij et in ptāte nr̄a a pncipio vsq͛ ad finē. dū modo sciēter fiāt a nobis fm̄ singula. sed habitus solū dr̄ voluntarij. qꝛ principiū eoꝝ est voluntariū quēadmodū et egrotatiōes.

Intentio dicēdorum.

¶ Resumentes. Hic. p. cōtinuat dicēda dictis dicēs ꝙ resumētes cōsideratiōnē de virtutibus dicem⁹ de vnaquaq͛ q̄d sit q̄tū ad substātiā. ꝛ circa qualia. i. circa qualē materiā vel obiectū sit ꝛ qualiter operetur. ꝛ cōseqnēter manifestū erit quot sunt virtutes. Et inter eas primo dicendū est de fortitudine.

Queritur vtrū homo possit peccare eo tp̄e quo non habet vsum ratiōis. ¶ Et videtur ꝙ nō. qꝛ tūc non est dn̄s sui operis pluſq̄ bestia vel ignis. sed pctā et virtutes sunt in nr̄a potestate: igitur. ¶ Scđo arguit͛. si sic hoc maxime esset verū de ebrio et maniaco: sed hoc nō: igr͛. Minor ꝑbat͛. qꝛ si ebri⁹ percutiēs vel occidēs hoīem peccaret. vel peccaret pctō intēperātie: ꝛ hoc nō qꝛ ꝑcussio vel occisio nō est materia intēperātie. aut peccaret pctō iniusticie. ꝛ hoc nō. qꝛ pōt esse ꝙ talis nunq̄ habuerit circa materiā iniusticie volūtatē aut rōnē nō rectā. nec videt͛ quo alio pctō peccaret: igit͛. ¶ Tertio arguit͛. oīs carēs vsu rōnis habꝫ ignorātiā inuincibilē eoꝝ q̄ debet agere vel nō agere. ergo nullus talis ꝓ tūc pōt peccare. ꝯña tenet qꝛ ignorātia inuincibilis excusat a pctō ¶ In oppositū videt͛ esse aristoteles in primo capitulo huius scđi tractatus dicēs ebrijs duplices debentur increpationes. Pro solutione.

¶ Supponendū est primo ꝙ q̄stio potest intelligi tā de peccato ꝯmissionis q̄ de peccato omissionis. verbi gratia. si ebri⁹ vel furiosus aliquē occiderit vel omiserit horas dicere ad quas tenetur.

Duplices ebrij

Scđo supponitur ꝙ duplices sunt ebrij siue furiosi. quidā sunt tales ꝑ actū suū culpabilē. Alij sine actu suo culpabili. Et vtriq͛ sūt duplices. quidā sunt in q̄bus nō absorbet͛ totaliter vsus rōnis. et de talib⁹ nō est dubiū quin possint in sua ebrietate peccare. Alij sunt qui ꝑpter ebrietatē vel furiā nullū hn̄t vsum liberi arbitrij pluſq̄ insana vel fatuus. ꝛ de istis est duplex opinio. Una dicit ꝙ tales ꝓ tunc nō peccant Alia est opinio tutior q̄ tenet oppositū. Tertio supponitur ꝙ ea q̄ ignorātes facim⁹ ignorātia causante simpliciter inuolūtariū nō sunt nobis imputabilia. secus autē de his q̄ ignorātes facim⁹ ignorātia nō causante simpliciter inuolūtariū. q̄ ignorantia causat inuolūtariū simpliciter: patꝫ ex dictis. Quarto supponit͛ ꝙ ebrietas inducit ignorantiā circūstantiaꝝ: impotētiā resistēdi passionibus. ꝛ impotētiā exeqnēdi ea q̄ ex officio vel ministerio suscepto sunt exequenda.

Aliter est de ebrietate q̄ de furia.

¶ Sciendum scđo ꝙ licet non sit eadem ratio de ebrietate ꝛ de furia. qꝛ furia ē multo grauior pena q̄ ebrietas ꝛ acerbitatis grauitate. ꝛ grauitate alienatiōis mētis. ꝛ grauitate durātiōis. ꝛ grauitate inseparabilitatis ꝑpter qđ fortassis ꝓbabiliter defendi posset ꝙ null⁹ actus furiosoꝝ esset imputabilis ꝛ ꝙ cōmittēs actus culpabiles ex quib⁹ furiā incurrit satis ipso furore punit͛: nec oportet ꝙ in penā hui⁹ act⁹ sequētes ei imputent͛ ad penā: ꝓ nūc tū oppositū tenēdo supponit͛ ꝙ dupliciter cōtingit aliquē incurrere furiam etiā per actus culpabiles. vno modo ꝙ presciuerit illos act⁹ culpabiles esse inductiuos furie ita ꝙ forte fuit amonit⁹ a medicis vel ab alijs peritis ꝙ desisteret ab eis alias furiā incurreret maluit tū se periculo vehementi furie exponere q̄ desistere. In isto casu ēēt multū ꝓbabile ꝙ opa mala ab eo facta tp̄e furie sic cōtracte essent imputabilia maxime cū fiunt anteq̄ illi actus culpabiles sint emendati per penitentiā. Naꝫ si furiosus haberet interualla ꝛ tūc peniteret de huiusmōi actibus: tunc posset concedi ꝙ actus facti tempore furie post penitētiam non essent imputabiles. Alio modo contingit furiā per act⁹ culpabiles incurrere sic ꝙ nesciebat ille ꝙ illi act⁹ essent inductiui furie. imo si sciuisset multo magis voluisset desistere q̄ perseuerādo furiā incurrere. ꝛ tunc dicunt quidam ꝙ actus tp̄e furie sic cōtracte facti non sunt imputabiles immo etiā actus mali facti tempore ebrietatis per similē modū contracte nō essent fm̄ istos imputabiles. contra quos sit.

De pctō tp̄ore ebrietatis.

¶ Conclusio prima. Nulla ebrietas per actū culpabilē cōtracta excusat in toto imputabilitatē peccati tp̄e ebrietatis cōmissi. etiā si ebri⁹ ignorauerit talē actū culpabilē esse ebrietatis inductiuum. ꝓbatur. qꝛ q̄cunq͛ est causa culpabilis ignorātie et impotētie per quaꝝ positionē agit qđ nō est agendū: ille est causa culpabilis illi⁹ qđ taliter agit. sed ebri⁹ ex sua culpa est causa culpabilis ignorātie et impotētie ꝓpter quas agit qđ nō est agendū. igitur est causa culpabilis illius qđ agit. Minor videt͛ esse aristotelis in p̄mo capitulo hui⁹ scđi tractatus dicētis. etenī in ipsa ignorante puniūt si causa est ignorātie puta ebrijs duplices increpatiōes principiū enī in ipo. dn̄s enī eius qđ est nō inebriari. Hoc enī scꝫ inebriari ignorantie causa. Scđa pars probat͛ specialiter. qꝛ ꝙ ille abstineret ab actu suo culpabili si sciret ipꝫ esse inductiuū ebrietatis vel furie non tollit imputabilitatē peccati in ebrietate vel furia cōmissi. Tum primo qꝛ eadē ratiōe ille qui per actū suū culpabilē quē scit inductiuū ebrietatis incurrit ebrietatem in qua ꝑpetrat homicidiū qđ si sciuisset se perpetraturū multo magis voluisset desistere a p̄io actu culpabili q̄ ipm̄ cōmittere. nō peccaret perpetrādo illud homicidiū. sed ꝯñs est falsum. etiaꝫ scđm illos de cōtraria opinione: igr͛. Tum scđo. qꝛ talis cessatio ab actu malo si p̄sciretur ei⁹ sequela nō esset virtuosa nec ꝑpter debitū finē qꝛ nō ꝑp deū sed ꝑpter illā seq̄lā fieret alias talis cessaret a primo actu malo quē scit inductiuū ebrietatis cū ignorātia sequele ꝑpter deū. ergo talis ignorātia nō excusat actū in ebrietate cōmissum a peccato.

¶ Conclusio scđa. licet aliqua peccata ebrioꝝ q̄ sine sua culpa ebrietatem incurrūt sint eis imputabilia: nulla tamen peccata ebriorum sic ebrietatē incurrentiū ꝛ nullū peccatū imputabile ante ebrietatē habentiū eis ad peccatū imputantur. Prima pars probat͛ de peccatis que ebrij sine sua culpa nō minus erāt facturi si ebrietatē nō incurrissent. ita ꝙ ad ea perpetrāda sunt habituati et circa ea ante talē inebriatiōnē habebāt volitionē culpabilē. Scđa pars ꝓbatur quia tale nullo modo est voluntariū. nō in se vt notū est quia hic est sermo de perfecte ebrijs. nec in alio cū omnis volitio inordinata precedens sit emendata et correcta si aliqua fuerit: igitur.

¶ **Conclusio** Tertia. Quis ebrietas culpabilis sic excusat actū malū: ꝙ huiusmōi act⁹ nō est tam imputabilis ꝙ̄ imputabilis esset si idez fieret ab eodē nō ebrio sciente et volente ipm̄ ꝭm omnē circunstantiam imperante: et nullam aliam causam excusantem habente. Verbi gratia. si incestus Loth ebrij fuisset factus ab eodem loth non ebrio: et nullam aliaz causam excusantem habente: puta non furioso aut non decepto circa circūstantias actus sui: aut non alia quauis ex causa facto impotente ad resistendum passionibus: talis incestus fuisset multo grauior ꝙ̄ de facto fuit. Patz: q2 tunc talis actus fuisset a volitione formaliter incestuosa: igitur.

ircunstã ¶ **Dubitatur** Primo vtrū opatio hūana sit bona vel mala ex circūstātijs? ¶ Et videt̄ ꝙ non: q2 opatio nō hʒ entitatem ex circūstātijs. ḡ nec bonitatē. ꝯña tenet. q2 (vt dr̄ in p̄rio hui⁹) bonum eq̄liter dr̄ enti. ¶ Scḋo sic argr̄. multe sunt opationes humane que sunt de se bone vel male. ḡ tales nō sūt bone vel male ex circūstantijs. ¶ In oppositum videt̄ eē phs in scḋo capitulo p̄mi tractatus. ¶ Pro solutōe dubij est aduertendū ꝙ circūstantia moralis dr̄ accidentalis cōditio ad humanā opationē cōcurrēs p quā operatio redditur bona vel mala: aut melior vel peior moraliter. Et solēt cōiter poni octo circūstantie. due respiciētes mensurā extrinsecā: scʒ vbi ꝛ qñ. ꝛ quinq₃ respicientes cās. vna q̄tum ad cām materialē: ꝛ vocat̄ circa q̄d. alia q̄tū ad cām finalem: ꝛ vocat̄ cur: vl' gr̄a cui⁹. ꝛ due quātū ad cām efficientē: vna quātū ad agēs principale q̄ dr̄ q̄s. ꝛ alia quātū ad agēs instrumētale: ꝛ vocat̄ q̄. s. quo instrumēto ꝭm aristo. Tullius vero vocat eā quib⁹ auxilijs. et vnā quo ad causam formalē que cōprehendit qualitatem et quantitatē et oēm modū informantē ipsam opationem. et vocat̄ quō vel qualiter. octaua circūstantia respicit effectum cōcomitantē vel sequentem operationē. et vocat̄ q̄d. Aristoteles aūt nō enumerat: nisi septē q2 nō distinguit inter vbi ꝛ qñ. sed vtrāq₃ vocat in quo. i. in q̄ loco vel in q̄ tp̄e. Silr̄ tullius nō ponit nisi septē q2 non distinguit īter q̄d et circa q̄d. et cōtinētur iste circūstantie tullij in hoc versu. Quis/quid/vbi/

plices o- q̄bus auxilijs/cur/quō/qñ. ¶ Aduertēdū vlteri⁹ ꝙ du-
ratiões hu plices sunt opatiōes hūane. Quedā sunt intrīsece ꝛ de
ne. se bone vel male. et iste opationes hñt dictas circūstantias ꝓ obiectis partialibus ꝛ nō ꝓ circūstantijs. nā tales opatiōes variant̄ ad variationē ipsarū circūstantiarū. vt velle dare elemosynā ꝓpter vanā gloriā. et velle dare elemosynā ꝓpter deū sunt diuersi actus. quorum vnus est de se bon⁹: ꝛ alius mal⁹. Alie sūt opatiōes humane q̄ nō sunt bone vel male nisi ꝭm denominationē extrinsecā. sicut sunt oēs opationes exteriores q̄ dr̄r bōe vel male moraliter. ꝛ etiā aliq̄ interiores q̄ pñt dici bōe et male ꝭm coexistētiam vel nō coexistētiam opationis de se bone vel male. ¶ Tunc dr̄ ad dubiū primo ꝙ nulla operatio humana q̄ est extrinsece ꝛ eēntialr̄ bona vl' mala est bona vel mala moralr̄ ex suis circūstātijs. licet aliq̄ talis dicat̄ bōa vel mala: aut melior vel peior ex circūstantijs opatiōis indifferentis siue opatiōis q̄ nō est de se bona vel mala. Prima ps ꝓbat̄. q2 oīs talis opatio nō hʒ predictas circūstantias ꝓ circūstātijs: sʒ ꝓ obiectis. Etiā q̄lʒ talis opatio est intrīsece ꝛ de se bona vel mala. ḡ nō est bona vl' mala ab aliq̄ qḋ nō necessario cōcurrit ad eē ipsius. sicut est circūstantia eius. Secunda pars ꝓbat̄: q2 aliqua talis opatio dr̄ bona vel mala. q2 est cōformiter vl' difformit̄ elicita ad rōnē recte dictātē de oīb⁹ circūstātijs actus exterioris necessario requisitis ad bonitatē actus moralis: igit̄. Dicitur secūdo ꝙ nulla opatio exterior siue indifferens dr̄ p̄rio et īmediate bona vel mala ex suis circūstantijs secludendo a numero circūstātiarū opationes interiores intrinsece ꝛ essentialr̄ bonas vel malas. Patz: q2 oīs talis opatio dr̄ bona vel mala: q2 est īperata ab opatione volūtatis intrīsece bona vel mala. vel q2 alicui tali coexistit. Ex his seq̄t̄ p̄rio ꝙ sole opatōes volūtatis sunt de se bone vel male: sic ꝙ nō pñt eē quin sint tales. Scḋo seq̄t̄ ꝙ nulla talis opatio q̄ de se est bona vel mala pōt eē successiue bona vel mala. Tertio sequit̄ ꝙ oīs opatio īdifferēs pōt eē successiue bona et mala. Quarto seq̄t̄ ꝙ dicte circūstantie nō sunt circūstantie actuū voluntatis q̄ de se sunt boni vel mali. ¶ Ad primā rōnē dubij dr̄ ꝙ licʒ opatio humana nō hēat entitatē a circūstantijs ꝓprijs hʒ tñ entitatem a circūstantijs opatōnis exterioris tāq₃ ab obiectis et etiam bonitatem vel maliciam. Nec dicitur illa operatio de se bona vel mala: quia a nullo alio habeat bonitatem vel maliciam: sed vel quia a nulla alia operatione dr̄ talis. vel q2 a nullo a quo non habet eē habet ꝙ dicatur bona vel mala. ¶ Ad secundam dicitur similiter.

¶ **Dubitatur** Secūdo vtrū electio sit ipsi⁹ finis. An electio sit ipsius finis. ¶ Et argr̄ ꝙ sic. q2 ꝑꝑ qḋ vnūq̄dq₃ tale ꝛ illud magis. sed ea q̄ sunt ad finem sunt eligibilia ꝓpter finem. ḡ finis est magis eligibilis. ¶ Scḋo argr̄ ꝭm aristotelem primo huius felicitatē eligim⁹ ꝓpter seipsam: et tñ felicitas est finis vltimus: igit̄. ¶ In oppositū est phs in quarto cap̄. p̄mi tractat⁹. ¶ Pro solutōe dubij est aduertendum ꝙ electio accipit̄ dupl'r. Duplicter capitur electio. Uno mō large ꝓut est duoꝝ vel pluriū ꝓpositoꝝ vni⁹ añ alterū pacceptatio. ꝛ sic nō accipit̄ a pho in ꝓposito. Alio mō accipit̄ ꝓprie: et sic electio est desideriū in ꝓsecutionē boni possibilis opabilis p nos cū alio bono incōpossibili ꝓpositi et p̄cōsiliati. i. p cōsiliū indicati ꝙ sit alteri bono p̄ferendū: et hoc mō accipit̄ in ꝓposito. ꝛ sic pꝫ ꝙ electio est actus volūtatis. Et sicut dictū est de bonis incōpossibilib⁹ quo ad ꝓsecutionem: ita intelligendum est de malis incōpossibilib⁹ q̄ ad fugā. ¶ Isto notato dr̄ ad dubiū ꝙ electio proprie accepta nō est ipsius finis: sʒ ordinatoꝝ in finē. Probat̄: q2 electio isto mō accepta nō est nisi p̄cōsiliati: sʒ nos nō ꝯsiliamur de fine: sʒ de medijs ordinatis in finem. iō electio nō est de fine: sʒ de medijs ordinatis in finem. ¶ Ad p̄mā rōnē dubij dr̄ ꝙ illa regula nō valet ad ꝓbandū ꝙ aliq̄d īsit: sʒ valet ad ꝓbandū ꝙ magis insit supposito ꝙ insit vtriq₃ illud in quo fit ꝯpatio dʒ ineē vtriq₃ cōparabiliū: cuiusmodi non est in ꝓposito. ¶ Ad secundam dicitur ꝙ ibi accipitur electio large.

¶ **Dubitatur** Tertio vtrū cōsiliabile et eligibile sint idē. De cōsiliabili et eligibili. ¶ Et argr̄ ꝙ sic. q2 nos cōsiliamur de fine: cū aliq̄ñ queramus ad quē finē faciunt hoc aduersarij nr̄i: sʒ electio nō est ipius finis: vt iā ꝯstēsum est: igr̄. ¶ Scḋo ar̄. oē opus virtutis est ex electione nō autē ex cōsilio: igr̄. ¶ In oppositū videt̄ esse phs in quarto cap̄. primi tractatus. ¶ Pro solutōe dubij aduertendū ꝙ cōsiliabile est bonū contingēs humanū opabile p nos dubist magnū et quesitū ꝑꝑ finē. Dr̄ Consiliabile notanter contingens: q2 nos nō cōsiliamur de necessarijs aut īpossibilibus. Et lʒ aliqui consiliū quesierit de ascēdēdo in celū: et de cōstruendo turres celū attingentes: q̄ sūt īpossibilia: tñ illa videbant̄ eis possibilia. Dr̄ notanter humanū. q2 nos nō cōsiliamur de contingētib⁹ naturalib⁹. vt de pluuia et tonitruo: nisi ꝓ quāto ordinam⁹ illa ad opationes nr̄as q̄ fieri debēt in isto tp̄e

vel in illo. per hoc etiā differt consiliabile a fortuito. Dī notonter opabile p nos. qz nō cōsiliamur de his q̄ fiunt ab aliis: nisi inquātū aliquo mō fiūt per nos. Dī notanter magnū: qz nullus cōsiliaṫ de his q̄ nō sunt alicuius notabilis bonitatis vel malicie. vt de leuatione festuce vel confricatione barbe. Dī etiā dubiū: qz de euidentibus et certis nō cōsiliamur. Dī etiā quesitū pp finē: qz

Eligibile.

de ipso fine nō est cōsiliū. Eligibile autē est bonū possibile opabile p nos cū alio incōpossibili bono ꝓpositū pre cōsiliatū fm q̄ in eius prosecutionē natus est ferri appetit᷒. Cōueniūt autē cōsiliabile ⁊ eligibile tripliciter. Primo: qz vtrūq̄ est bonū. Scdo: qz vtrūq̄ eorum est ordinatum in finē et nō est finis saltem vltimus. Tertio: quia

Differunt tripliciter.

vtrūq̄ est cōtingens operabile p nos. Differūt et tripliciter. Primo: qz electio est actus volūtatis. cōsilium vero est actus intellectus. Scdo: qz cōsiliabile est dubiū. eligibile aūt nō: sed iam cōsilio inuentū et iudicatū. Tertio differūt: qz cōsiliabile est enūciatio quedā dicēs aliqd esse operandū vel nō operandū. eligibile aūt est ipsa opatio. ¶ Est tn̄ aduertēdū: q̄ consiliabile et eligibile siue obiectū cōsilij ⁊ obiectū electionis pn̄t accipi dupliciter. s. materialiter ⁊ formaliter. Cōsiliabile materialiter acceptū est cōtingens humanū opabile p nos ⁊c̄. Obiectū vero consilij formaliter acceptū est ꝓpō dubia de huiōi opabili formata. Eligibile marialiter sumptū est bonū possibile opabile p nos ⁊c̄. Et formale est enūciatio siue iudiciū intellectus q̄ illud opabile iudicatū est esse pferēdū alteri bono. Ex his ptz rn̄sio ad dubiū: q̄ cōsiliabile et eligibile marialiter sumpta sunt idē. sz accepta formaliter nō sūt idē. Et sic ptz quid sit dicendū ad rōnes dubij.

An cōsiliū sit q̄o resolutoria

¶ **Dubitatur** Quarto vtrū cōsiliū sit questio resolutoria. ¶ Et argr̄ p̄mo q̄ nō. qz nec est q̄stio q̄d est: nec pp q̄d est: nec qz est: nec si est. ergo nō est q̄stio. ¶ Scdo argr̄. resolutio ē ꝓcessus ab effectu posito in eē ad inuētionē suarū cāruū: sz cōsiliū ecōuerso fit: g̃ cōsiliū nō est q̄stio resolutoria. ¶ In oppositum est phs in quinto caplo primi tractatus huius libri. ¶ Pro solutione dubij aduertendū q̄ duplex est ꝓcessus: scz resolutorius ⁊ cōpositorius. Resolutori᷒ dr̄ q̄ ex effectu p distinctionem suaꝝ cāruū tandē puenit ad inueniendū primas causas. Processus vero cōpositori᷒ dr̄ q̄ ex primis causis et remotis p cās ꝓpinquiores tādem puenit ad vltimatū effectū. ¶ Ulterius aduerten

Duplex finis.

dū q̄ (vt supra dictū est) duplex est finis: scz finis ipsius opatōis: ⁊ est res q̄ ꝓducit in eē p talē opatōnē. ⁊ finis rei opate q̄ pōt toti opatōni pexistere. hic aūt est sermo de fine opatōis q̄ pōt cōpari ad añtia dupliciter. Uno mō fz ordinem pfectiōis. et sic hz rōnem primi et cause. Alio mō fm ordinem generationis et sic hz rōnem vltimi et effectus alioꝝ. Ex quo ptz q̄ inquisitio cōsiliatiua fz ordinem pfectionis est ꝓcessus cōpositorius: sed fm ordinem generationis est ꝓcessus resolutorius. ¶ Aduertendū preterea q̄ sicut ly quero vno mō idē est q̄ peto vel interrogo: et alio mō idē q̄ inuestigo. sic ly questio vno mō idem est q̄ īterrogatio siue petitio: ⁊ alio modo tn̄ valet sicut inuestigatio. Silr̄ cōsiliū accipit tripliciter.

Cōsiliū accipitur tripliciter.

Uno mō ꝓ dubitabili ꝓpōne qua q̄d sit agēdū vel qualiter sit agēdū ꝑ modū dubitabilis ꝓponit. ⁊ sic cōsiliū bn̄ est q̄stio primo mō. i. dubitabilis ꝓpō. Scdo mō accipitur ꝓ cōsiliatiua inq̄sitiōe q̄ inuestigam᷒ q̄d sit agendū et q̄liter. et sic cōsiliū est questio scdo mō. i. inuestigatio. Tertio modo accipit cōsiliū ꝓ iudicio p predictā inquisitionē inuēto: q̄ hoc sit faciēdū vel nō faciendū. et sic cōsiliū nō est q̄stio: sz q̄stionis cōclusio ⁊ finis. ¶ Ad p̄mā rōnē dubij dr̄ q̄ in ꝯsilio q̄rūq̄ sunt ille q̄ttuor questiones. querimus enī de medio ad finem statutū si est vel nō. et scito q̄ mediū est: q̄rimus q̄d est ipm medium q̄rimus etiā qz est. hoc ē q̄rim᷒ ꝓprietates ei᷒. s. an sit turpe vel honestū / delectabile / vel triste. q̄rim᷒ etiā pp q̄d ē turpe vel honestū. ¶ Ad scdam ptz solutio ex dictis.

Ad rationes questionis. ¶ Ad p̄mā dr̄ q̄ ad peccandū sufficit eē dñm sui opis vel alicuius ad quod innatū est sequi tale opus. ¶ Ad scdam cōcedit maior et negat minor. Et ad ꝓbationē dr̄ q̄ ibi est peccatū iniusticie. Et ad īprobationē cū dr̄ q̄ ille nū q̄ habuit volūtatē dissonā rōni circa materiā iniusticie: negat. immo illo tpe quo nimis potauit. qz tunc debebat iudicare: q̄ ad nimiā potationē sequit ebrietas: ad quā etiā sequi poterat iniusta opatio. ¶ Ad tertiā negatur añs: imo magis habet crassam ⁊ supinam.

Quoniam igitur medietas est circa timores ⁊ audacias: iam et prius dictum est. Timemus aūt terribilia. hec aūt sunt (vt simpliciter sit dicere) mala ꝓpter quod et timorē determinant expectationē mali. timemus igit oēs mala: puta malā opinionem / inopiam / egritudinem / inimicitiam / mortem. ¶ Sed non circa oīa videt fortis esse. quedā eī ⁊ opz timere ⁊ bonū. q̄d aūt nō malū: puta malam opinionē. qui q̄dē enī timet decēs et verecūdus. q̄ autē non timet inuerecundus. Dī autē a quibusdā fortis secūdū methaphorā. hz eī aliq̄d sile forti. ipauidus eī quis ⁊ fortis. ¶ Inopiā autē forsitan nō opz timere: neq̄ egritudinē: neq̄ vliter queeūq̄ non a malicia: neq̄ ꝓpter seipm: sed neq̄ is qui circa hec ipauidus fortis. dicimus autē ⁊ hunc secūdū silitudinem ¶ Quidam enī in bellicis periculis timidi existentes liberales sūt ⁊ ad pecuniarū emissionē bn̄ audēter hn̄t. ¶ Neq̄ eī si q̄s iniuriā circa pueros vel vxorē timet: vel inuidiam vel aliquid taliū timidus. neq̄ si audet flagellandus fortis. ¶ Circa qualia igit terribiliū fortis vel circa maxima. Nullus enim magis sustinet pericula q̄ fortis. terribilissimū aūt mors. terminus enī et nichil adhuc mortuis videtur bonū vel malum eē. ¶ Uidebitur autem vtiq̄ neq̄ circa mortē q̄ in oī fortis eē. puta in mari vel in egritudinibus ¶ In quibus igitur vel in optimis. tales autem qui in bello. in maximo eī ⁊ optimo periculo. ¶ Concordes autem et his sunt honores in ciuitatibus et apud monarchas. ¶ Principaliter autem dicet vtiq̄ fortis q̄ circa bonā mortē ipauidus et q̄cūq̄ mortē inferūt repētina existētia. talia autē maxime q̄ circa bellum. ¶ Sed adhuc ⁊ in mari et in egritudinib᷒ intimidus q̄ fortis. nō sic autē

Primū dictū

Secunda

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

vt marinarij. hi quidem enim desperant salutem et mortem talem aspernantur. hi autem bene sperantes sunt propter experientiam. ¶ Similiter autem ꝛ viriliter agunt in quibus est fortitudo autem bonum mori. in talibus autem corruptionibus neutrū existit.

De fortitudine.

Iste est tertius tractatus hui⁹ tertij libri in q̄ phs incipit determinare de virtutib⁹ moralibus in speciali. Et primo de fortitudine. Et diuidit̃ iste tractat⁹ in quattuor capl'a. In p̄mo capitulo ad inuestigādū materiā siue obiectū fortitudinis ponit phs sex ꝯcl'ones. ¶ Prima est. Fortitudo ē circa mala.

Prima ꝯclusio elucidata

Probat: q2 fortitudo ē medietas circa tiores et audacias. vt ī scḋo libro dictū ē. ſ3 timor ē circa mala. ğ ꝛ fortitudo. Minorē declarat .p. tripl'r. Primo q2 timemus terribilia. ꝛ oīa terribilia sūt mala. ğ timor est circa mala. Scḋo ꝓbat. q2 phi timorē determinant. i. diffiniūt: ꝙ est expectatio mali. ğ timor est circa mala. Tertio idem declarat exemplariter: q2 timemus malā opinionem/inopiā/egritudinem/īimicitiā/et mortem tanꝙ mala. ergo timor est circa mala. ¶ Sed non.

Secunda.

Secūda ꝯcl'o. Fortitudo nō est circa oīa mala. Probat phs trib⁹ rōnibus. Priā est. circa illa mala nō est fortitudo q̄ timere est honestū: ꝛ non timere turpe. ſ3 aliqua mala sunt hmōi: igit̃. Maiorem ꝓbat: q2 fortis d3 eē īpauidus circa suū obiectū: ſ3 īpauidus circa talia nō dr̃ fortis nisi ſ3 methaphorā. q2 ſc3 h3 aliquid sil'e forti: eo ꝙ est impauidus. Minorē ꝓbat: q2 q̄ timet infamiam dr̃ decens siue humanus et verecūdus. q̄ aūt nō timet dr̃ inuerecūdus. ğ aliq̄ sunt mala q̄ timere est honestū: et nō timere turpe. ¶ Inopiā aūt. Scḋa rō. aliqua sūt mala q̄ nō op3 timere circa q̄ nō cōsistit fortitudo. ğ aliqua sunt mala circa q̄ non est fortitudo. ꝯña tenet. q2 oē malū circa qḋ est fortitudo est ſm aliquā circūstantiam timēdū. Añs probat .p. de inopia/egritudine/et vl'iter de oībus malis q̄ non sunt a malicia nr̃a neq3 a nobis. hec eñī nō sunt timēda: nec īpauidus circa ea dr̃ fortis: nisi ſm ſ'litudinem. ¶ Quidā eñī. Hic phs cōfirmat p̄dictam rōnem: q2 aliq̄s timidus in periculis bellicis ē liberalis et audēter se habēs in expōne pecuniarū. ğ circa mala paupertatis ꝛ iopie nō ꝯsistit fortitudo. ¶ Neq3 eñī. Tertia rō. neq3 q̄ timet iniuriā circa vxorem ꝛ pueros. neq3 q̄ timet inuidiam vel aliquid talium est timidus. neq3 q̄ flagellādus virgis nō timet est fortis. ğ nō circa oīa mala est fortitudo. ¶ Circa qualia.

Tertia

Tertia cōclusio. Circa picula mortis est fortitudo. Probat .p. q2 circa mala et maxīe terribilia est fortitudo. ſ3 mors est malū terribilissimū: igr̃ ꝛc. Maiorē ꝓbat: q2 null⁹ magis sustinet picula ꝙ fortis. ğ fortitudo est circa picula ꝛ maxīe terribilia. Minorē ꝓbat: q2 mors ē finis ꝛ terminus hui⁹ vite. mortuus etiā nichil videt̃ contingere bonū vel malū: loquēdo de his q̄ ad p̄ntem vitam pertinent. ¶ Videt̃ aūt.

Quarta

Quarta ꝯcl'o. nō circa oīa pericula mortis cōsistit fortitudo. Probat phs: q2 fortitudo nō cōsistit circa pericula mortis q̄ cōtingūt in mari vl' egritudine: igit̃. ¶ In q̄bus igit̃.

Quinta

Quinta ꝯcl'o. circa pericula mortis in bello cōsistit fortitudo. Probat phs trib⁹ rōnibus. Prima est. q2 circa maxima et optima pericula est fortitudo. sed pericula mortis in bello sunt hmōi igit̃. ¶ Cōcordes aūt. Scḋa rō. qui circa talia bñ se habent honorantur in ciuitatibus et apud monarchas. ğ signū est ꝙ circa talia est virtus: ꝛ nō nisi fortitudo: igr̃. ¶ Principaliter. Tertia rō. ille principalit̃ ꝛ maxīe dr̃ fortis q̄ est īpauid⁹ circa repētina pericula bonā ꝛ honestā mortē īferētia: ſ3 talia sūt picula mortis in bello: igr̃. ¶ S3 adhuc.

Sexta.

Sexta ꝯcl'o. Licet fortis in mari ꝛ in egritudinibus sit intimidus: diũter tñ fortes et marinarij sūt intimidi. Probat phs duab⁹ rōnib⁹. Priā ē. q2 fortes in talib⁹ desperāt salutē et mortē cōtēnūt. marinarij vero nō aspernant̃ mortē: ſ3 sperant se euasuros ꝓpter experientiā euadēdi talia picula: igr̃. ¶ Sil'iter autē. Scḋa rō. fortes viriliter agunt in his in q̄b⁹ ē laudabilis fortitudo et bonū mori. ſ3 in talib⁹ corruptiōibus. i. in morte ꝑ egritudinem ꝛ in morte in mari (quā non timēt marinarij sperantes se euasuros) neutrū horum existit. i. nec laudat̃ fortitudo: nec aliquod bonum reipublice accidit sicut ex morte in bello: igit̃.

Prima conclo

Terribile aūt nō in oīb⁹ quidē3 idē. dicimus aūt q̄d et sup hominē hoc quidē igit̃ terribile oī intellectū hñti. quod aūt secūdū hoīem differt magnitudine et in eo quod magis ꝛ minus. sil'r aūt ꝛ ausibilia.

Secunda

¶ Fortis autē īstupescibilis vt hō. timebit quidem igit̃ ꝛ talia vt op3 autē ꝛ vt ratio sustīebit boni gr̃a. hic eī finis virtutis ¶ Est aūt magis et minus hec timere. et adhuc nō terribilia vt talia tiere. fit aūt pctō ꝓ hoc quidē qm̄ quod nō op3. hoc aūt quoniā non vt op3. hoc vero qm̄ nō qn̄ vel aliq̄d taliū. sil'r autē ꝛ circa ausibilia.

Descriptio ipsius fortis

¶ Qui q̄dē igitur q̄ op3 et cuius gr̃a sustinet et timet et vt op3 et qn̄. sil'r aūt et audet fortis. secūdū dignitatem eī et vt vtiq3 rō patit̃ et operatur fortis. ¶ Finis aūt oīs opationis est q̄ secūdū habitū. ꝛ forti autē fortitudo bonū. talis aūt finis. determinat̃ autē vnūquodq3 fine. boni vtiq3 gr̃a fortis sustinet et operat̃ que secūdū fortitudinē.

Cōclusio q̄dripta de vicijs oppositis fortitudini.

¶ Supabūdātium aūt q̄ quidem in pauiditate inoīatus. dictu3 est autē nobis in priorib⁹ qm̄ multa sunt innoīata. erit autē vtiq3 aliq̄s insanus vel sine sensu dolorio: si nichil timeat neq3 terremotū neq3 inundationes quēadmodū aiūt Celtas. ¶ Qui autē in audēdo supabūdat circa terribilia audax. videt̃ aūt et supb⁹ eē audax et fictor fortitudinis. vt igit̃ circa terribilia ille se h3: sic iste vult videri. in q̄b⁹ igit̃ pōt imitat̃. ꝓpter quod et sunt multi ipsorū audaces timidi. in his aūt audētes: terribilia non sustinent. ¶ Qui autem in timendo superabundat timidus. et eī q̄ non op3 et vt nō op3 et talia oīa sequūtur ipm: deficit aūt in audendo. sed in tristicijs superabundans magis manifestus est. ¶ Desperans vtiq3 quis timidus. omnia enim timet. fortis autē cōtrarius. in audēdo enim bone spei est.

De cōparatōe viciorum prima conclusio

¶ Circa hec quidem igitur est timidus τ audax et fortis. differenter autem habent ad hec. hi quidem ei supabundant et deficiunt. hic autem medio mō hʒ et vt opʒ. Audaces quidem preuolantes et valentes ante pericula in ipsis aūt discedūt. fortes aūt in opationibus acuti. priuo aūt quieti. ¶ Queādmodum autē dictū est fortitudo medietas ē circa ausibilia τ terribilia in quibus dictum est et quoniā bonū desiderat et sustinet. vel quoniā turpe nō. mori aūt fugiētē inopiam vel cupidinē vel aliqd triste non fortis: sed magis timidi. mollicies ei fugere laboriosa et nō quoniā sustinet bonū: sed fugiens malum. Est quidem igiᵗ fortitudo tale quid.

Secunda.

Istud est scđm capitulū huius tractat⁹ in q̄ phs determinat de actibus fortitudinis τ viciorū ei oppositoꝝ. Et diuidiᵗ cap. ī tres partes. In prima determinat de actibus fortitudinis. In scđa de actibus vicioꝝ ei oppositoꝝ. In tertia vero comparat dictos actus inter se τ ad mediū. In prima igiᵗ ponit duas ꝯclones. Prima aūt ꝯclo ex q̄ ad diuersitatem obiectoꝝ diuersificātur ipi actus ostendit terribiliū siue periculoꝝ diuersitatē. et est talis. Nō est idē terribile apud oēs. Probat: qꝛ terribiliū et periculorū quedā sunt sup facultatem hois. sicut terremotus et inundatio maris et hmōi et talia sunt terribilia et timenda oī intellectū habenti. alia sunt terribilia fm hoiem q̄ differūt dupl'r. Uno mō fm diuersam rei magnitudinem. vt terribilius est aggredi mltos hostes q̄ paucos. Alio mō fm magis et minus. puta qꝛ hostes magis vel minus odiūt siue magis vel minus appropiquāt. et sicut dictū est de terribilib⁹: ita sil'r dicēdū ē de ausibilib⁹: igiᵗ. ¶ Fortis aūt. Scđa ꝯclo p quā describit actū fortitudinis. fortis est q̄ timet terribilia et audet ausibilia et ea sustinet vt opʒ et gr̄a cui⁹ opʒ τ gnaliter fm q̄ recta rō dictat. Probat phs duab⁹ rōnibus. Prima est. qꝛ fortis nō est simpl'r insiupescibilis sue ī pauidus: sic q̄ nullo mō timeat: ſʒ vt decet hoīem. ḡ fortis timet τ sustinet ẗribilia et audet ausibilia vt opʒ τc̄. ¶ Est autē magis. Scđa rō. pctm̄ est nō timere terribilia tanq̄ terribilia. sil'r timere terribilia magis vel minus q̄ opʒ vel q̄n nō opʒ τc̄. et sil'r de ausibilib⁹ dicēdū est. ḡ virtuosum est timere τ sustinere ẗribilia vt opʒ τc̄.

Prima conclo elucidata.

Secunda.

Descriptio.

¶ Qui q̄dem igiᵗ. Hic phs ex dictis infert descriptionem fortis dicēs: q̄ fortis est q̄ sustinet et timet et sil'r audet q̄ opʒ cuius gr̄a opʒ vt opʒ τ q̄n oportet. Probat primo totam diffinitiōem simul. qꝛ fortis opatur et patitur fm dignitatē τ vt recta rō dictat. ḡ sustinet timet τ audet q̄ opʒ τc̄. Cōsequentia tenet. qꝛ sustinere/ timere τ audere q̄ opʒ τc̄. est opari et pati fm dignitatē. ¶ Finis autem. Hic ꝓbat phs illā particulā gr̄a cuius opʒ. qꝛ habitus fortitudinis est bonū decorum et honestum ipi forti. ḡ gr̄a honesti fortis sustinet et operaᵗ q̄ fm habitum fortitudinis opaᵗ. Cōsequētiā ꝓbat phs dupl'r. Primo: qꝛ cuiuslibet opationis finis est fm habitū. i. talis qualis est habitus fm quem fit ipa opatio: igitur. Scđo: qꝛ vnūquodq̄ determinaᵗ fine. ergo cū habitus fortitudinis sit bonus et honestus: finis fortitudinis ē bonus et honestus. ¶ Supabūdantiū. Hec est scđa ps capituli in qua phs manifestat vicia opposita fortitudini p suos actus. et hoc sub quattuor ꝓpōnib⁹. Prima est: supabūdās in pauiditate siue in nō timendo est īnominatus. sicut prius dictū est in scđo libro: q̄ multa ex trema sunt īnoīata. Sed q̄ talis sit viciosus ꝓbat: qꝛ q̄ nichil timet nec terremotū nec īundationes maris ē sine sensu doloris et insanus queādmodū de celtis. i. illis populis dr̄: igiᵗ. ¶ Qui aūt. Scđa ꝓpō. supabūdās in audendo terribilia dr̄ audax siue ferox. Et q̄ audax sit viciosus et nō fortis ꝓbat dupl'r. Primo: qꝛ audax videᵗ eē supbus et fictor fortitudinis. ḡ nō est fortis: ſʒ viciosus. Alias ꝓbat: qꝛ nullus fortis hʒ timiditatē admixtā sue fortitudini: ſʒ multi audaces habent timiditatē admixtam sue audacie: eo q̄ in principio aggrediūtur terribilia: sed ea nō sustinēt. ḡ audax nō est fortis: sed viciosus. ¶ Qui aūt. Tertia ꝓpō. supabūdans in timendo dr̄ timidus. Probat: qꝛ timet q̄ nō opʒ vt non opʒ τc̄. Et licet talis deficiat in audendo: tamen potius dicitur timidus q̄ audax: siue potius denominaᵗ a superabūdantia timendi q̄ a defectu audēdi: eo q̄ supabundantia timoris et tristitie est in eo manifestior q̄ defectus audacie. ¶ Desperano. Quarta ꝓpō desperās in periculis dicēdus est timidus et nō fortis. Probat phs: qꝛ fortis ꝯrius est desperanti ex q̄ fortis audet et ē bone spei. desperans vero oīa timet nec est bone spei. igiᵗ desperās dicēdus est timidus τ non fortis. ¶ Circa hec. Hec est tertia pars capituli in qua phs comparat ipa vicia adinuicem τ ad mediū. τ ponit duas ꝯclusiōes. Prima est. fortis audax τ timidus sunt circa eadem pericula: sed differenter. Primā partē relinqt notam ex dictis. Et scđam ꝓbat dupl'r. primo: qꝛ audax τ timidus supabūdant et deficiunt. audax eī supabūdat in audendo τ deficit in timendo. timidus vero ecōuerso. sed fortis medio modo se hʒ ad vtrūq̄: igiᵗ. Scđo: qꝛ audaces ante periculū preuolāt τ volūt ipm et sunt precipites in aggrediēdo ſʒ nō sustinēt periculū. fortes vero in principio sunt quieti: sed postq̄ aggressi sunt tunc sunt acuti τ viriles τ sustinētes pericula. et oppositū est de timido: igiᵗ differēter se hn̄t circa picula. ¶ Queādmodū. Scđa ꝯclo. appetere mortem ad inopiā/ amorē/ vel aliqd triste fugiēdū nō est hoīs fortꝭ: ſʒ timidi. Probat: qꝛ sicut prius dictū est. fortitudo est medietas ī audēdo τ timendo gr̄a boni τ honesti. sed q̄ appetit mortē gr̄a p̄dictoꝝ nō agit gr̄a boni et honesti ſʒ p mollicien. Nam mollicies est fugere laboriosa. ḡ appetere mortē gr̄a p̄dictoꝝ nō est viri fortis ſʒ timidi. Ex predictis cōcludit q̄ fortitudo est tale quid qđ dictum est.

Prima co... elucida...

Secunda

Tertia

Quarta,

De cōpa... ne vicio... Prima c...

Secunda

Dicuntur autē et alie secūdū quinq̄ modos. Primū quidē politica maxie autē assimilaᵗ. Uidētur ei sustinere pericula ciues ꝓpter eas (q̄ ex legib⁹) increpationes et opprobria et propter honores τ ꝓpter hoc fortissimi videnᵗ eē. apud quos timidi inhonorati. fortes vero honorati. Tales autem τ homerus facit. puta diomedem et hectora. Polidamas michi primum redargutōnes reponet. et Diomedes Hector enim aliquando dicet in troianis concionās Titides autem a me. ¶ Assimilaᵗ autē hec maxime ei que prius dicta est. quoniā propter ꝟtutē fit. ꝓpter verecūdiā enī et boni

Quis m... nō vere ... tudinis.

primus

desideriū. honoris ei grā et fuge opprobrij
turpis existētis. ¶ Ponet aūt vtiq₃ aliquis
τ a pricipibus coactos i idē. deteriores aūt
qm̄ nō ꝓpter verecūdiā: sed ꝓpter timorem
id operātur: et fugientes non turpe: sed tri
ste. cogūt eī dn̄i quēadmodū hector. quem
autē ego sine bello timentē intelligam: nō si
bi sufficiens erit fugere canes. ¶ Et q̄ ꝑcipi
unt et si recedant ꝑcutientes idē operant. τ
q̄ aū muros foueas τ alia preordinant. oīs
ei cogūt. ¶ Opꝫ autē nō ꝑꝑ necessitatē for-
undus tē eē ſ₃ qm̄ bonū. ¶ Videt autē et experien
tia q̄ circa singula fortitudo eē. Unde socra
tes existimauit sciā₃ eē fortitudinē. tales au
tem alij quidē in alijs. i bellicis autē milites
¶ Vident autē multa iania eē belli q̄ maxi
me cōspexerunt isti. vident vtiq₃ fortes qm̄
non sciūt alij qualia sunt. ¶ Deide facere ſ₃
nō pati maxime pñt ex experiētia et custodi
re τ ꝑcutere. potēteo vtiq₃ armis et talia ha
bētes qualia vtiq₃ erunt τ ad facere τ ad nō
pati fortissima. quēadmodū inermib⁹ arma
ti pugnant et athlere idiotis. etei in talibus
agonib⁹ nō fortissimi pugnacissimi sunt: sed
maxime potentes et corpora optima habē
teo. ¶ Milites aūt timidi sunt qm̄ superten
ditur periculū et deficiunt multitudinibus
et preparationibus. primi eni fugiūt. ciui-
lia autē permanētia moriunt. quod τ in her
meo contingit. his quidē eni turpe fugere
et mors tali salute eligibilior. ¶ Hi autem τ
ex principio periclitabant vt meliores exi-
stentes. cognoscētes autē fugiūt mortē ma-
gis turpi timētes. fortis aūt nō talis. ¶ Et
tius. furorē autē super fortitudinē inferunt. for-
tes eni esse vident et qui ꝓpter furorē quē-
admodū fere in vulnerantes ferūtur: qm̄ et
fortes furoris speciem habent. Impetuosis
simus eni furor ad pericula. vnde et home-
rus virtutem imitte furori. et virtutē ꝑ furo
rem erige. et austerā aūt ꝑ singulas nares
virtutē. et ebulliuit sanguis. oīa eni talia vi
dent significare furoris erectionem et impe
tū. ¶ Fortes quidē igit ꝓpter bonū operan
tur: furor aūt cooperat eis. fere aūt ꝑꝑ tri-
stitiā. propter vulnerari ei vel ꝑꝑ timere q₂
si in silua essent vel in palude nō aduenirent
¶ Non vtiq₃ sunt fortes a dolore et furore
ipulse ad periculū. nichil periculoꝝ ꝓuidē-
tes: q₂ sic τ asini fortes eēnt esurietes. ꝑcussi
ei nō desistūt a pascua. S₃ τ adulteri ꝓpter
concupiscētiā τ audaciā multa operant. nō
vtiq₃ sunt fortia per dolorē vl' furorē ipulsa
ad periculū. naturalissima aūt videt (q̄ pro
pter furorē) eē et ꝑaccipiēs electionē et cu-
ius grā fortitudo et hoīes vtiq₃. irati quidē
dolēt. puniētes aūt delectāt. q̄ aūt propter
hoc pugnaces q̄dē. nō fortes autē. nō ei ꝓ-
pter bonū neq₃ vt ratio: sed propter passio-
nem. simile autē habēt aliqd. ¶ Neq₃ vtiq₃ Quartus.
bone spei cōfidentes existētes fortes. pro-
pter multotiens ei et multos vicisse cōfidūt
in periculis. Cōsimiles aūt qm̄ ambo auda-
ces. sed fortes q̄dē ꝓpt' ꝑdicta audaces. hi
autē propter existiare meliores eē et nichil
cōtra pati. ¶ Tale aūt faciūt τ inebriati. bn̄
sperātes ei fiūt. qn̄ autē ipis nō accidunt ta
lia fugiunt. ¶ Fortis autē erat terribilia ho
mini existētia et nō apparētia sustinere qm̄
bonū et turpe nō. propter qd̄ fortioris vide
tur eē in repētinis timorib⁹ τ ipauidū τ in-
turbatum eē q̄₃ in ꝑmanifestis. ab habitu ei
magis vel quoniā minus ex ꝑparatōe. pre-
manifesta q̄dē igit τ si ex rōne et ex cogita
tione aliqs ꝑeligat. repentina aūt scōm ha-
bitū. ¶ Fortes autē vident et ignorantes τ Quintus.
sūt nō lōge ab his qui bone spei. deteriores
autē quanto dignitatē nullā habent. illi aūt
propter qd̄ et ꝑmanēt per aliqd̄ tp̄s: hi autē
decepti si cognouerūt quoniā aliud est q̄₃ su
spicantur fugiunt. qd̄ Argei patiebantur in
cidentes laconibus vt Silrionijs et fortes
vtiq₃ dicti sunt quales quidam estimati for-
tes.

Istud est tertium capitulū huī⁹ tertij tracta-
tus in quo phs determiat de q̄busdā modis
nō vere fortitudinis. Et diuidit capitulū in
quinq₃ partes fm̄ quinq₃ modos nō vere for
titudinis. de quib⁹ ponit phs quinq₃ ɔclōnes. ¶ Pri
ma est. Fortitudo politica nō est vera fortitudo: ſ₃ maxi Prima conclu
me ei assimilet. Et huī⁹ fortitudinis ponit phs tres spe sio elucidata
cies. Prima est: cum q̄s fortiter agit timore īcrepatio
nū et opprobrioꝝ q̄ a legib⁹ timidis statuūt vel ꝑꝑ ho
nores institutos fortiter faciētib⁹. Et q̄ aliq̄ sint tales
ostēdit phs signo et exēplo. Signo: q₂ apud illos apud
quos fortiter agētes honorant et timidi inhonorantur
fortissimi videntur eē viri. q̄ signū est q̄ aliq̄ sint fortes
ꝓpter honores et inhonoratiōes. Scdo ꝓbat exemplo
nā homerus describēs bellū troianū inducit taliter for
tes sc₃ ꝑꝑ honores τ vituperia. puta Diomedē ex parte
grecoꝝ. et Hectorē ex pte troianoꝝ. fingit aūt hectorem
hec verba dicētē. polidamas. i. ille dux troianoꝝ michi
primū redargutiones reponet. i. me arguet: nisi fortiter
egero. Silr fingit diomedē seipm exhortantem τ dicen
tem. Hector dicet concionās. i. orōnē ad ppl'm hn̄s titi-
des. i. diomedes filī⁹ titei a me supple fugit: vel a me vi
ctus est. τ hec dicebāt cū socij eos hortarent vt fugerēt
periculum. ¶ Assimilatur autem. Hic probat phs q̄
fortitudo politica maxime assimiletur vere fortitudini.

quia fortitudo politica fit ꝓpter virtutem: igr̃ maxime
assimilatur vere fortitudini. Añs ꝓbat: q2 fit pp verecũ
diam ⁊ desideriũ boni. puta honoris vl' fuge opprobrij.
Nec ex hoc sequitur ꝙ verecũdia sit virtus: sed magis
oppositum. q2 nõ fit ꝓpter verecũdiam assequendã sed
fugiendam. Et hec fortitudo vr̃ fieri ꝓpter virtutẽ ſm
Buridanũ. q2 fit ꝓpter desideriũ honoris qd̃ innatum
est ducere ad desideriũ virtutis. ❡ Ponet autem. Se-
cunda species fortitudinis politice est eoꝝ qui a princi
pibus coacti fortiter agunt timore pene corporalis vel
amissionis honoꝝ. et isti sunt deteriores primis. Nam
primi ꝓpter verecundiã fortiter agunt. isti vero nõ. sed
ꝓpter timorem. et fugiunt non turpe ⁊ inhonestum: ſʒ
triste et dolorosum. dñi enim eoꝝ cogunt eos: sicut He-
ctor multos cogebat cũ diceb at. si aliquem videro pro-
cul a pugna fugientem vel formidantem: ille non pote
rit euadere canes. i. eum deuorandum canib⁹ dabo. vel
(vt dicit Leonardus) nõ sibi sufficiẽs erit fugere canes
id est grecos ꝑsequentes. q2 eũ alijs penis afficiã. Et q̃
p̃cipiunt. Tertia species fortitudinis politice est eorũ
qui fortiter agũt coacti a suis superioribus eis p̃cipien
tibus ne recedant: et eos percutientibus si recedãt: vel
ante muros foueas et alia impedimenta fuge ponenti
bus ne fugiãt. et hanc speciem quidam non distinguũt
a precedenti. q2 (vt dicit ph̃s) oẽs sʒ isti ⁊ prius dicti co
gunt. sed sustinendo distinctionem potest dici ꝙ primi
cogũtur solo verbo et ꝑ cõminationẽ future pene. secun
di vero coguntur via facti fortiter agere: ita ꝙ precludi
tur eis oĩs via fuge. ❡ Oportet. Hic ph̃s ꝓbat suã ↄclõnẽ
sʒ ꝙ fortitudo politica non est vera fortitudo. q2 vere
fortis fortiter agit non ꝓpter necessitatem: sed ꝓpter
honestatem. sed fortes fortitudĩe politica fortiter agũt
ꝓpter necessitatem et non ꝓpter honestatem: igitur.

Secunda. ❡ Videtur autem. Secundus modus non vere fortitu
dinis q̃ vocatur fortitudo militaris est cum quis susti-
net aut aggreditur pericula ꝓpter experientiam. de q̃
ponit ph̃s talem ↄclõnem. Licet milites sustinentes pe
ricula vel aggredientes ꝓpter experientiam dicantur
fortes: non tamen sunt vere fortes. Primã partem ꝓ-
bat ph̃s tripl'r. Primo: q2 experientia circa singula vi-
detur eẽ fortitudo: qd̃ ꝓbat auctoritate Socratis q̃ di
cebat fortitudinem esse scientiam. ❡ Videt autẽ. Se-
cunda ratio. In bello multa sunt pericula inania et va
ni terrores: quos experti cognoscũt. et ideo eos non ti-
ment. quare videnr̃ esse fortes apud illos qui non co-
gnoscunt talia pericula non esse timẽda. ❡ Deinde fa-
cere. Tertia rõ. tales ꝓpter experientiam maxime sci-
unt hostem ledere et se armis tutare ne ledanr̃. ideo pu-
gnant aduersus inexpertos: sicut armati aduersus iner
mes. et sicut athlete aduersus rudes et inexercitatos.
Nam in certaminibus fortissimi nõ sunt pugnacissimi
sed maxime potentes ⁊ robusta corpora ⁊ bene disposi
ta habentes. ❡ Milites autem. Hic ꝓbat ph̃s secũdam
partem ↄclusionis sʒ ꝙ tales non sunt vere fortes du-
abus rõnibus. Prima est. q2 tales sunt timidi: et emi-
nente periculo fugiũt dimittentes ciues qui non fugi-
unt sed potius mortem eligunt q̃ turpem fugam. sicut
contigit in hermeo. i. in bello illius ciuitatis. ❡ Hi au
tem. Secunda ratio. tales milites se obiciunt periculo
qñ sperant se fortiores. postq̃ vero cognoscũt hostes eẽ
potentiores: fugiũt timentes mortem magis q̃ inho-

Tertia. nestatẽ. ĝ tales nõ sũt vere fortes. ❡ Et furorẽ. Terti⁹
modus est cum q̃s ex ira vel furore subit periculũ. de q̃
ponit ph̃s tertiã ↄclonem. Licet subeuntes periculum
ꝓpter furorem videãtur fortes: nõ tñ sunt vere fortes

Primã partem ꝓbat: q2 fortes habẽt quãdã speciẽ fu
roris. ĝ isti ꝓpter furorẽ agẽtes videnr̃ eẽ fortes. Añs
ꝓbat ph̃s dupl'r. Primo: q2 furor est impetuosissimus
ad pericula: io tales ꝓpter furorem operãtes (queãd-
modũ fere q̃ se vulnerantes sequũtur) videnr̃ eẽ fortes
Scd̃o ꝓbat auctoritate Homeri: q̃ alloquẽs Hectorem Homerus
dicebat. virtutẽ immitte furori: vt sʒ furor v̾tute regule
tur. ⁊ virtutẽ ꝑ furorẽ erige: vt sʒ ꝑ irã v̾t⁹ promptior ad
actũ reddar̃. Et alibi de q̃busdam dicit ꝙ ꝑ singulas na
res emittebãt austerã virtutẽ. i. impetũ ⁊ ebulliuit san
guis. hec aũt oĩa videbanr̃ significare animi cõcitatio-
nem: ĝ ꝓpter furorẽ pericula aggredientes videnr̃ esse
fortes. ❡ Fortes quidẽ. Hic subdit ph̃s drñam īter fu-
rorem q̃ reperir̃ in viris fortibus: ⁊ furorẽ qui reperir̃ ī
feris. q2 fortes operanr̃ fortiter ꝓpter bonũ honestum
et furor ipsis cooperar̃. fere vero ꝓpter tristitiã et timo
rem vulnerũ. nã si eẽnt in silua vel in palude vbi non ti-
merẽt vel vulnerari nõ possent: nõ inuaderẽt hominem.
❡ Nõ vtiq3. Hic ꝓbat ph̃s q̃drupl'r scd̃am ptẽ ↄclõnis
sʒ ꝙ tales nõ sũt vere fortes. Priõ: q2 fere furore ⁊ do
lore īpulse ad periculũ nõ sũt fortes: cũ nichil piculoꝝ
p̃uideãt. ĝ nec tales. Scd̃o: q2 si sic: tũc asini esurientes
q̃ pcussi nõ desistũt a pascuis eẽnt fortes. Tertio: quia
tunc adulteri eẽnt fortes: cũ ꝓpter cõcupiscentiã ⁊ au-
daciam multa subeant pericula. Quarto: q2 licet forti
tudo p̃accipiens electionẽ ⁊ deliberationẽ facta gr̃a cu
ius dʒ fieri et hñs furorẽ cooperantẽ sit naturalissima
fortitudo: lʒ ẽt fortes irati tristenr̃ et vltione delectenr̃:
tñ illi q̃ solũ aggrediũtur pericula pp furorẽ / iram / vel
desideriũ vindicte non agũt gr̃a honestatis nec vt rõ di
ctat. ĝ licʒ tales dicanr̃ pugnaces: non tamen sunt vere
fortes. ❡ Neq3 vtiq3. Quartus modus est cum q̃s ag Quarta.
greditur terribilia propter spem deuincendi: de quo po
nit ph̃s talem ↄclonem. Licet aggredientes terribilia
propter spem ⁊ fiduciam vincendi sint similes vere for
tibus: nõ tñ sunt vere fortes. Primã portem ꝓbat: q2
tales sunt audaces sicut fortes: igr̃. Scd̃am partem ꝓ
bat tribus rõnib⁹. Prima est: q2 fortes sũt audaces ꝓ
pter honestatem. tales vero non: ſʒ ꝓpter hoc ꝙ existi-
mant se fortiores et nichil posse pati ab hostibus: igr̃
non sunt vere fortes. ❡ Tale autem. Scd̃a rõ. ebrij sũt
bene sperantes et in ebrietate aggrediũtur terribilia: ⁊
tñ nõ pp hoc sunt vere fortes. q2 extra ebrietatẽ illa fu-
giunt. ĝ aggredientes terribilia pp spem vincendi non
sunt vere fortes. ❡ Fortis autem. Tertia rõ. fortis est
sustinere terribilia hoĩ existentia nõ solum preuisa ſʒ ẽt
repentina: sed q̃ pericula aggrediuntur ꝓpter fiduciã
nõ sustinẽt repentina picula seu nõ p̃uisa. ĝ nõ sunt ve-
re fortes. Maiorẽ ꝓbat: q2 ille vr̃ fortior q̃ est impaui-
dus et imperturbatus in repentinis periculis: q̃ q̃ ī pre
manifestis. nã premanifesta et preuisa poti⁹ videnr̃ su
stineri: eo ꝙ precogitata ⁊ preelecta sunt. repentina v̾o
solũ ſm habitũ sustinenr̃. ❡ Fortes aũt. Quintus mo
dus est eoꝝ q̃ pp ignorantiam periculoꝝ ipa aggrediũ
tur. de q̃b⁹ ponir̃ hec quinta ↄclo. Licet tales aggrediẽ Quinta.
tes pericula pp ignorantiam videanr̃ fortes: nõ tñ sũt
vere fortes. Primã partem ꝓbat: q2 tales non multũ
distant ab his q̃ ꝓpter spem aggrediunr̃. ſʒ illi videnr̃
fortes: vt iam ostensum est. ĝ ⁊ isti. Scd̃am partem ꝓ-
bat: q2 ignorantes sunt deteriores illis q̃ pp spem ag-
grediuntur. ĝ si illi nõ sunt vere fortes: nec isti. Añs ꝓ-
bat: q2 illi q̃ pp spem aggrediunr̃ pericula hñt aliquam
dignitatẽ. i. estimationẽ sui et periculoꝝ. io ꝑ aliqd̃ tp̃s
permanẽt sustinentes pericula. ignorantes vero nullã
hñt dignitatem: sed cũ primũ cognoscũt periculum fu-

gilit. qr percipiũt aliud esse q̃ suspicati fuerãt: q̃d passi sunt argini. i. illi ciues grecie q̃ dũ putarẽt pugnare cõtra silsionios viros ĩbecilles inciderunt in lacones siue lacedemonios viros strẽnuos. Ex p̃dictis infert. p. q̃ p̃dicti dñr fortes inquantũ existimãtur fortes. s. propter actus similes actib⁹ fortiũ. ⁊ nõ q: sunt vere fortes.

3.a cõclo Circa audacias autẽ ⁊ timores fortitudo exñs nõ silr circa ambo est: sed magis circa terribilia. In his eni ⁊ ĩperturbat⁹ et circa hec vt opʒ hñs fortis magis q̃ circa audacias. in sustinẽdo vtiq̃ tristia vt dictũ est fortes dñr. ꝓpter q̃d ⁊ fortitudo triste et iuste laudat̃. difficili⁹ eñ tristia vt dictũ est sustinere q̃ a delectationib⁹ abstinere. Sed ⁊ adhuc videbit̃ vtiq̃ esse q̃ secũdũ fortitudinẽ finis delectabil. ab his autem q̃ circa finẽ euanescere. quale ⁊ in gymnasticis agonib⁹ fit. pugilib⁹ eñ finis quidẽ delectabilis cui⁹ gr̃a corone ⁊ honores ꝑcuti aũt dolorosũ si carnales et triste oĩs labor. ꝓpter multa autẽ hoc esse paruũ exñs cuius gr̃a nichil delectabile videt̃ h̃re. Sic vtiq̃ tale est ⁊ q̃d circa fortitudinẽ mors q̃dem et vulnera tristia forti ⁊ volenti erunt. sustinet autem hec q̃ñ bonum vel quoniam turpe non. ¶ Et q̃to vtiq̃ magis virtutem habeat oẽʒ et felicior sit: magis in morte tristior erit: tali eñ maxie viuere dignũ. et iste maximis bonis priuat̃ sciẽs. triste autẽ hoc ¶ Sed nichil min⁹ fortis. forsitã aũt et magis fortis. quoniã bonũ in bello ꝓ illis eligit ¶ Nõ vtiq̃ aũt in oĩbus v̄tutib⁹ delectabilr̃ opari existit. p̃ter q̃ inq̃tum finem attingit. ¶ Milites aũt nihil forsitã ꝓhibet nõ tales esse optios: sed eos q̃ min⁹ q̃dẽ fortes. aliud autẽ bonũ nullũ h̃ntes. parati quidẽ eñ isti ad pericula ⁊ vitã ad parua lucra permutãt ¶ De fortitudine quidẽ igit̃ intñtũ dictũ sit. quid autem est non difficile typo accipere ex his que dicta sunt.

Istud est quartũ capl'm huius tertij tractat⁹ in quo. p. determinat de delectatione ⁊ tristicia q̃ cõsequũtur actũ fortitudinis ostendẽdo quo fortis se h̃eat circa eas. Et põit q̃ttuor ꝯclusiones. P̃rĩa ẽ. q̃ fortitudo sit circa timores ⁊ audacias magis tñ ẽ circa timores ⁊ terribilia q̃ circa audacias ⁊ ausibilia. Probat phũs. q: ille q̃ imperturbate ⁊ vt opʒ se habet circa terribilia est magis fortis q̃ ille qui sic se hʒ circa ausibilia. ergo fortitudo magis est circa timores ⁊ terribilia q̃ circa audacias ⁊ ausibilia. Añs ꝓbat p. quadrupliciter. P̃rĩo: q: toleratiõe rex grauiũ ⁊ asperarũ hoĩes maxime fortes dñr. Scd̃o: q: ob hoc fortitudo aliquid triste siue asperũ dicit̃. Tertio: q: ꝓpter hoc fortitudo iuste ⁊ merito laudat̃. q: nos prõptos ad tristia ⁊ aspera sustinenda reddit. Quarto: q: difficili⁹ est tristia pati ⁊ sustinere q̃ a delectationibus abstinere. vt supra dictũ est. ergo ille q̃ imperturbate ⁊ vt oportet se habet circa terribilia magis est fortis q̃ qui sic se habʒ circa audenda. ¶ Sed ⁊ adhuc. Scd̃a ꝯclo. Licet finis fortitudinis sit delectabilis forti: in actu tñ fortitudĩs ab his q̃ circũstant ip̃a delectatio obscurat̃ ⁊ euanescit. Probat phũs per simile in gymnasticis agonib⁹ in q̃bus sicut finis. s. corone ⁊ honores pugilib⁹ est delectabilis. percuti vero si carnales ⁊ molles sint: est eis intñ dolorosum ⁊ triste: vt finis parũ aut nichil videat̃ delectationis habere. Ita est circa fortitudinẽ. nam mors ⁊ vulnera tristia sunt forti. q̃uis volũtarie ea sustineat ꝓpter honestatẽ. nã ea sustinere est honestũ. ⁊ nõ sustinere turpe ⁊ inhonestũ: igit̃. ¶ Et q̃nto vtiq̃. Tertia conclusio per quã excludit phũs errorẽ stoicoꝝ dicentiũ studiosum esse ĩpassibilẽ est. q̃ñto fortis est virtuosior ⁊ felicior tanto fit in morte tristior. Probat q: talis maxĩe dign⁹ est vita ⁊ maximis bonis priuat̃. hoc aũt est triste igit̃. ¶ Sed nichil minus. Quarta ꝯclusio. q̃uis fortis q̃nto est virtuosior ⁊ felicior tãto magis in morte tristetur: nõ tñ ꝓpter hoc est minus fortis sed forsitã magis. Probat: q: talis bonũ honestũ in bello ãteponit oĩbus aliis bonis quib⁹ per mortẽ priuat̃: igitur. ¶ Nõ vtiq̃. Hic infert. p. duo correlaria. Primũ est: q̃ nõ in oĩbus virtutib⁹ cõtingit delectabiliter operari: nisi inquãtum finẽ attingũt. i. nisi inquãtum illa operatio finẽ attigit vel in finem ordinat̃. ¶ Milites aũt. Scd̃m correlariũ. nichil ꝓhibet tales. i. taliter se h̃ntes circa timores ⁊ audacias: vt supra dictũ est. puta vt v̄e fortes nõ esse optimos milites. sed q̃ sunt min⁹ fortes vera fortitudĩe põt esse optimi milites. Probat: q: nullũ aliud bonũ habẽtes p̃ter mercedẽ ꝓ hac parati sunt ad pericula subeũda ⁊ vitã ꝓ paruo lucro ꝑmutãt. fortes vero se dignificãtes nõ nisi ꝓ maximis rebus vitã periculis obiiciũt igitur. ¶ De fortitudine. Hic. p. epilogat dicens: q̃ ex dictis nõ difficile est typo accipere q̃d est fortitudo. põt aũt sic describi. Fortitudo est h̃itus medio modo se h̃ns s̃m rectã rõnem circa timores ⁊ audacias ꝓpter bonũ.

Queritur vtrũ fortitudo sit virt⁹ cardinalis exñs circa picula mortis ĩ bello medians inter timores ⁊ audacias? ¶ Et videt̃ q̃ nõ sit virt⁹. q: virtus cõsistit in medio. vt dr̃ scd̃o hui⁹. sed fortitudo est circa extremũ: q: est circa mortem que est terribilissimũ oĩm. ergo fortitudo nõ est virtus. ¶ Scd̃o ar̃ q̃ nõ sit cardinalis. q: scd̃m albertũ v̄tutes dñr cardinales q: in eis vt in cardinib⁹ tota voluit̃ humana cõuersatio. sed in fortitudine nõ voluit̃ tota hũana cõuersatio: cũ ipsa sit circa terribilissima. igit̃ non est virtus cardinalis. ¶ Tertio ar̃ s̃m tulliũ fortitudo est cõsiderata periculoꝝ susceptio ⁊ laboꝝ ꝑpessio. hoc aũt nõ solũ cõuenit laboribus bellicis aut periculis mortis q̃ fortitudo nõ solũ est circa picula mortis ĩ bello. ¶ In oppositum est aristo. ⁊ oẽs phi morales. Pro solutione

¶ Sciendum p̃rĩo q̃ fortitudo accipit̃ quattuor modis. P̃rĩo mõ ꝓ robore corpis et hoc mõ nõ est virt⁹ moralis sed nãlis. Scd̃o mõ accipit̃ ꝓ firmitate animi in oĩ bono rõnis difficultatẽ h̃nte et fortitudo hoc mõ accipiẽdo terminũ nõ est virt⁹ spãlis: sed cuilibet v̄tuti cõis. Tertio mõ accipit̃ ꝓ firmitate animi in reb⁹ grauib⁹ difficilib⁹ ⁊ piculosis. ⁊ hoc siue in hmõi piculis sit ꝯpugnatio siue nõ. ⁊ sic fortitudo ẽ v̄t⁹ magnanimitati ⁊ fortitudini q̃rto mõ accepte cõis ⁊ virt⁹ cardinal̃. Quarto accipit̃ ꝓ firmitate mẽtis rõne r̃lata in his piculis ĩ q̃b⁹ est ꝯpugnatio. sicut sũt picula belloꝝ. et sic accipit̃ ĥ a phõ fortitudo. et est v̄tus spãlis

Margin notes (left column): 3.a cõclo; …anda.; …tia; …aria.; …num cor… …rium.; …undum; …ilogatio.; …ima ꝯclu… …uicidata; …tionis

Margin notes (right column): Secunda.; Tertia.; Quarta.; Primũ correlarium.; Secundum; Epilogatio; Q̃o moralis.; Acceptiones fortitudinis

ab aliis distincta ⁊ pars ꝟtutis cardinalis.s.fortitudīs tertio mō accepte. Sed accipiēdo hoc mō fortitudinem dubiū est an sit vna ꝟtus spē vel solū gn̄e. Quidā autē dicūt: ꝙ est solū vna gn̄e ⁊ nō spē spālissima. cū sub ea cōtineant diuersi hītus inclinātes ad diuersos actus spē distinctos: puta ad aggrediēdū ⁊ expectādū. ⁊ ꝙ isti actꝰ sint spē distincti moraliter pꝫ. qꝛ ꝯstat multos se hr̄e recte ⁊ laudabilit̄ in aggrediēdo q̄ nō se hn̄t laudabilit̄ in expectādo. Alij dicūt ꝙ est vna ꝟtus nō solū gn̄e: sꝫ etiā spē spālissima. Sed ꝓ istaꝝ opinionū ꝯcordia pt̄ dici: ꝙ hoc nomē fortitudo pōt accipi dupl'r. Uno mō non collectiue. s. ꝓ vno simplici hītu fortitudīs acq̄sito ex actibus eiusdē spēi. ⁊ sic accipiēdo terminū hꝫ veritatē prima opinio. nā iste terminꝰ fortitudo plres tales habitꝰ spē distinctos sub se ꝯtinet. puta habitū acq̄situ ex actibus aggrediēdi. ⁊ habitū acq̄situ ex actibꝰ expectandi. et habitū fugiēdi. Alioᵒ accipit̄ collectiue sicut vr̄ accipi cōiter a phis. s. ꝓ totali aggregato ex oībus p̄dictis habitibus. ⁊ sic est spēs spālissima. Et sil'is distictio fieri posset q̄st de qualibet alia virtute aut virtutis noīe.

Quare virtus dicitur cardinalis.

¶ Sciendum scđo: ꝙ nō ideo aliq̄ virtꝰ dr̄ cardinalis qꝛ p̄cipue sibi vēdicat id qđ ptinet cōiter ad ꝟtutes. qꝛ si sic seq̄ret̄ ꝙ essent tm̄ tres ꝟtutes cardinales. eo ꝙ sunt tm̄ tria q̄ cōiter ptinēt ad oēs virtutes. vt dr̄ scđo huiꝰ. s. ꝙ q̄s operet̄ sciēs eligēs ꝓpter debitū finē et ꝙ firmit̄ ⁊ imobili iudicio. Nec dr̄ ꝟtus cardinalis: qꝛ sic circa eā voluit̄ velut ī cardinibꝰ tota hūana ꝯuersatio: ꝙ hñs eas est simpl'r bonꝰ ⁊ non malꝰ. aliq̄ vero deficiēte q̄busdā alijs hītis nō dr̄ simpliciter bonꝰ. ita ꝙ sic sup ꝟtutes cardinales sustētat̄ hūana cōuersatio: ꝙ alie nō sunt nisi de cōgruitate ⁊ decore bonitatis hūane ⁊ nō de nccītate. qꝛ si sic seq̄ret̄ ꝙ q̄libꝫ peccās vicio opposito ꝟtuti cardinali peccaret mortaliter. qđ tm̄ falsuꝫ est. vt pꝫ de vicio opposito magnanimitati q̄ est spēs fortitudīs ꝟtutis cardinalis. Nā fm̄ .p. q̄rto huiꝰ cauinꝰ ⁊ pusillanimꝰ nō vident̄ eē mali neq̄ iniusti. nō eē malefactores sunt: peccātes aūt. Sꝫ iō iste q̄ttuor ꝟtutes prudētia/iusticia/tēperātia/et fortitudo dn̄r cardiales. qꝛ circa eas tanq̄ circa cardīes sic voluit̄ moralis honestas ꝙ hñs eas hꝫ potissimos ꝟtutū habitus. ⁊ cū hoc hꝫ habitꝰ inclinātes ad actꝰ oīm aliaꝝ virtutū moraliū: ⁊ eos limitātes sic ꝙ p hmōi quattuor habitꝰ faciliter exit in oīm aliaꝝ ꝟtutū actꝰ. inclinātes q̄dē non imediate sed mediāte actu suo elicito q̄ est ꝓpria cā actus alteriꝰ ꝟtutis. Ex q̄ pꝫ ꝙ p̄dicte ꝟtutes dicte sunt cardiales ex p̄cellētia ⁊ pīcipatu quē hñt ad alias ꝟtutes. ⁊ iste pīcipatꝰ cōsistit in tribꝰ cōditiōibꝰ. Pria est ꝙ sint ī regimīe mētis potiores. Scđa est ꝙ inclinēt in actus aliaꝝ ꝟtutū ⁊ facilitēt eos. Tertia ē ꝙ limitēt aliaꝝ ꝟtutū actꝰ ⁊ opera. Quātū ad scđm articulū sit.

¶ Conclusio pria. Fortitudo tertio mō accepta ē virtꝰ cardialis. pꝫ: qꝛ fortitudo que enūerat̄ inter virtutes cardiales ꝯtinet sub se magnanimitatē: ⁊ distīguit̄ ab aliis virtutibꝰ cardinalibꝰ. sꝫ hec nō ꝯueniūt fortitudini fm̄ eius primā scđam aut quartam acceptionē: sed solū fm̄ tertiā acceptionē. igitur.

¶ Conclusio scđa. Fortitudo q̄rto mō accepta est ꝟtus spālis. pꝫ qꝛ fortitudo hoc mō accepta hꝫ specialē materiā ⁊ actus spāles ab oīꝫ aliaꝝ virtutū actibꝰ distinctos. Nā materia eiꝰ est periculum in bello ꝯtingēs ⁊ actꝰ eiꝰ est subire vel nō subire hmōi pericula cōformiter ad iudiciū recte rōnis: igitur.

¶ Conclusio tertia. Fortitudo nō ē circa tīores ⁊ audacias tāq̄ circa obiectū sui actꝰ exterioris: sꝫ tanq̄ circa obiectū partiale sui ꝓprij actꝰ interioris: maxīe fꝫ gradū perseuerātie ⁊ ꝯtinētie. Prima pars pꝫ. qꝛ nec timor nec audacia sunt obiecta actꝰ exterioris fortitudinis. sed terribile ⁊ ausibile: igit̄. Secūda pars ꝓbat̄. qꝛ oīs virtus q̄ est circa aliquē actum est etiā circa oē illud qđ ē scitū esse īpeditiuū talis actꝰ tanq̄ circa partiale obiectū. sed fortis fm̄ gradū perseuerātie scit ꝙ timor impeditiuus est actus sue fortitudinis. ⁊ fortis fm̄ gradū cōtinētie scit ꝙ audacia etiā impeditiua est sui actus: igit̄. Scđo sic. quicq̄d est obiectū prudētie directiue fortitudinis illud est obiectū fortitudinis. alias nō esset actus volūtatis sufficiēter conformis actui rōnis. sed prudētia directiua fortitudinis secundū p̄dictos gradus habet timores et audacias pro obiectis saltem partialibꝰ: igitur.

¶ Conclusio q̄rta. Fortitudo mediat inter tīores et audacias tanq̄ inter passiōes p ipam fortitudinē regularit̄ ⁊ p se cohibēdas. Probat̄: qꝛ circa picula mortis in bello pn̄t haberi tres actus ⁊ ex ꝯn̄ti tres habitꝰ. vnꝰ est fugere hmōi picula ꝯ iudiciū rōnis ad quē inclinat tīor. Aliꝰ est subire hmōi picula ꝯtra iudiciū recte rōnis ad quē īclinat audacia. Et tertiꝰ ē subire vl' nō subire ipa picula fm̄ iudiciū recte rōnis. ⁊ iste actꝰ ē laudabilis ⁊ mediꝰ ad quē inclinat fortitudo: igr̄. Dr̄ notāter r̄lariter ⁊ p se. qꝛ fortitudo bn̄ est cohibitiua amoris et odij delectatiōis ⁊ tristicie ⁊ gn̄aliter oīꝫ aliaꝝ passionū non tamē per se ⁊ regulariter.

¶ Dubitatur pmo. Utrū vir fortis q̄ se pōt saluare p fugaꝫ magis debeat eligere mori q̄ fugere? ¶ Et arḡ prio ꝙ nō. qꝛ de duobꝰ malis minꝰ malū sp est eligēdū. sꝫ fugē ē minꝰ malū q̄ mori: igr̄. ¶ Scđo arḡ. prio rhetorice dr̄ ꝙ magis delectabile ē eligibiliꝰ minꝰ delectabili ⁊ minꝰ triste magis tristi. sꝫ minꝰ triste ē fugere q̄ mori. g̃ fugere ē eligibiliꝰ q̄ mori. ¶ In oppositū ē .p. ī tertio tractatu huiꝰ libri. ¶ Pro solutōe dubij aduertēdū ꝙ aliter r̄ndere t̄ ad istud dubiū fm̄ veritatē: scꝫ ponēdo īmortalitatē aīaꝝ ⁊ aliā vitā p̄miatoriā post hanc vitā. et aliter fm̄ aliq̄s phos (si in hoc mereātur dici phi) q̄ dubitāt de īmortalitate aīe rōnabil'r: vel nō pouūt aliā vitā p̄miatoriā post istā. nā certū est fm̄ ꝟitatē fidei ꝙ licitū est ꝓ integritate fidei ⁊ reꝝ publicaꝝ defensione mortē subire ab alio illatā. Innitēdo aūt rōnibꝰ naturalibꝰ et supponēdo ꝙ ex ipis nō pōt ondi īmortalitas ipius aīe r̄ndet̄ ad dubiū p aliquas ꝓpōnes. ¶ Pria est. multa sunt pctā q̄ magis fugiēda sunt q̄ mors. ita ꝙ si viro bono offerat̄ ꝯditio mortis nisi ea ppetraret potiꝰ dꝫ subire mortē q̄ ea ppetrare. Hec ꝓpō pꝫ per .p. in prio capitulo huiꝰ libri dicentē. q̄dā aūt forsassis nō est cogi: sed magis moriēdū patientē durissima. ¶ Scđa ꝓpō. non quotiēscūq̄ fortis certꝰ est se nō posse saluari nisi p fugā fugere dꝫ. Pꝫ in casu in q̄ ad fugā viri fortis sequit̄ fuga totiꝰ exercitꝰ ⁊ destructio reipublice. ⁊ p non fugā eiꝰ sequitur virilis defensio totiꝰ exercitꝰ. ¶ Tertia ꝓpō aliq̄n cū fortis videt ꝙ p solā fugā saluari pōt fugere et nō manere ī acie tenet̄. Pꝫ ī casu in q̄ p eiꝰ fugā nulluꝫ detrimētū affert̄ exercitui pugnāti. ¶ Quarta ꝓpō. vir fortis ꝓ defensiōe pr̄ie dꝫ ⁊ tenet̄ se nō tm̄ piculis mortis sꝫ ēt ipi morti exponere. Pꝫ p .p. in q̄rto ca. huiꝰ tractatꝰ vbi inq̄t. mors q̄dē ⁊ vulnera tristia forti ēt volēti erūt. sustinera aūt hec q̄m bonū vl' q̄m turpe nō. Et rōne ꝓbat̄ sic. vnicuiq̄ recta rō dictat ꝙ magis dꝫ eligere solꝰ mori q̄ mori cū ceteris ⁊ cū patrie destructiōe. sꝫ in certo casu ꝯtingit ꝙ p fugā viri fortis ipe cū ceteris ⁊ tota regio peribit vbi persistēdo ⁊ moriēdo resisteret̄ hostibus ¶ Ad primā ratione dubij dicitur: ꝙ in casu fugere est maius malum q̄ mori. qꝛ fugere est maluꝫ moris. mori

An aliq at se exp re mori

vero tristi est malū nature. ¶ Ad scḋam dicitur: q in casu apud bonos minus triste est mori q fugere.

Quis actus fortitudinis est melior.

¶ Dubitatur scḋo. Utrū sustinere sit melior act⁹ fortitudis q aggredi vel inferre: ¶ Et videt q nō. qr difficilius est aggredi q sustinere. ergo aggredi est principalior act⁹ q sustinere. ꝯña tenet qr virtus est circa bonū ꝛ difficile. ¶ Scḋo ar̄. bñ operari est difficilius q turpia nō operari. sed aggredi est bene opari. acceptare vero (qḋ est nō fugere) est turpia nō opari: igit̄. ¶ In oppositū videt̄ esse aristo. ī quarto ca. huius tertij tractatus. ¶ Pro solutiōe dubij aduertendū q nō pñt ymagīari nisi sex actus fortitudis. s. fugere/cūctari/expectare/sustinere/īferre/ꝛ aggredi.

Sex act⁹ fortitudinis

Quid sit fugere satis ꝯstat. Cūctari est ꝑ tpe se a dimicatione substrahere. vt hostilis exercit⁹ magnitudo paulatī ad tenuitatē redacta tādē facili⁹ superet̄. Expectare est se ad pugnā paratā īmobilē ꝑstare ꝛ aduersariū inuadentem fortiter excipere. Aggredi est in hostē insilire. Sustinere est iter ictus vulnera/dolores/ꝛ alia ab aduersarijs pugnādo īflicta detrimēta cōstāter in acie pdurare Inferre est hmōi detrimēta aduersario īfligere.

Responsio

¶ Isto notato rńdetur ad dubiū p quattuor ꝓpōnes. ¶ Prima est. fuga est act⁹ min⁹ ꝓncipalis ceteris actib⁹ fortitudinis. pȝ qr est actus min⁹ difficilis. ¶ Scḋa ꝓpō. cūctatio est actus fortitudis excellētior fuga: ꝛ reliqs quattuor minus excellēs. pȝ: qr est act⁹ difficilior fuga: ꝛ minus difficilis alijs: igit̄. ¶ Tertia ꝓpō. expectare ē act⁹ minus ꝓncipalis q aggredi. ꝓbat̄: qr est act⁹ min⁹ difficilis. nā aliqua multitudo sufficit ad expectādū q non sufficit ad aggrediendū. ¶ Quarta propō. sustinere est act⁹ difficilior fortitudinis q inferre vel aggredi. ꝓbat̄ qr quicqd difficultatis hȝ ꝑcussio ꝛ illatio maloꝝ in hostē: illud difficultatis hȝ pati siue sustinere. ꝛ cū hoc infertas alias difficultates: qr dolores ictuū ꝛ vulnerū. igit̄ pati ꝛ perdurare inter grauissimas illas passiōes laborū et doloꝝ est maxime ꝓprius act⁹ fortitudinis ꝛ difficilim⁹. ¶ Ad primā rōnez dubij dr̄: q p sustinere possumus intelligere duo. s. passionē exteriorē ꝑ se. ꝛ hmōi passio violēta est: neqȝ exigit laborē in patiēte vt suscipiat̄. Alio mō pōt dicere actū interiorē īperatiuū actualiter hmōi passionis ꝛ perdurationis in ea vsqȝ ad mortē et iste actus est multo difficilior q actus inferēdi vel aggrediēdi. ¶ Ad scḋam cōcedit̄ maior ꝛ negat̄ minor. qr qui sustinet nō solū nō operatur turpia: sed etiā operat̄ honesta operatione actus interioris: in hoc q inter tot incōmoda ictuū ꝛ vulneꝝ semper perseuerat.

De vicijs oppositis fortitudini.

¶ Dubitatur tertio. Utrū timor ꝛ ītimiditas sint vicia fortitudini opposita. ¶ Et ar̄ q nō. qr timor est passio. ḡ nō est viciū oppositū fortitudini. ꝯña tenet. qr nulla passio est viciū. nā fm nullā passionē vituperamur. ¶ Scḋo ar̄. oē viciū fortitudini oppositū īpedit aliqn̄ opus fortitudīs. sed intimiditas nū q īpedit opus fortitudīs: igit̄. Mior pȝ: qr īpauid⁹ fortiter sustinet ꝛ audacter aggredit̄. ¶ In oppositū est. p. in scḋo caplo hui⁹ tertij tractat⁹. ¶ Pro solutiōe dubij est aduertēdū: q fortitudo est circa t'ribilia ꝛ ausibilia.

Uicia circa terribilia

Cōtingit aūt circa terribilia supabūdare in timēdo ea. et viciū quo sic deficim⁹ dr̄ timor vel timiditas. ꝯtingit etiā deficere in timēdo ea: ꝛ viciū q sic deficim⁹ vocat̄ intimiditas. qḋ viciū aristoteles dicit eē supabūdātiā ipauiditatis: ꝛ dicit ipȝ esse innoīatū. nec in hoc ei ꝯdicim⁹ qr supabūdare in īpauiditate est deficere in pauiditate

Uicia circa ausibilia

Silr̄ circa ausibilia ꝯtīgit supabūdare ꝛ deficere. ꝛ talis supabūdātia vocat̄ audacia. Defect⁹ vero dr̄ vecordia velvt vulgarius dr̄ coardia: et qr oīs supabūdans in timēdo deficit in audēdo: iō aristoteles dicit timidū deficere in audēdo. nō qr eadē sit ratio malicie supabūdare in timēdo ꝛ deficere in audēdo: sed qr cui primū ꝯuenit ei cōiter cōuenit ꝛ scḋm. eo q difficili⁹ est inuadere hostem q expectare inuadentē. ¶ Aduertēdū vlteri⁹: q timor accipit̄ dupl'r. Uno mō ḡnaliter ꝑ oī tristicia causata ex apprehēsiōe alicui⁹ mali de ꝓpe futuri. Scḋo mō pro tristicia causata ex apprehēsione terribiliū maloꝝ belli de ꝓpe futuroꝝ. ꝛ isto mō adhuc accipit̄ tripliciter

Dupliciter capitur timor

Uno mō ꝑ tristicia illa fm q est nāliter causata ex apphēsione obiecti in potētia vel sensitiua vel volitiua. Secūdo mō accipit ꝑ hmōi tristicia: siue inclinet efficacit̄ ꝯtra iudiciū rōnis siue nō. Tertio mō accipit̄ pro hmōi tristicia efficaciter inclināte ꝯtra iudiciū rōnis. Silr̄ potest dici de intimiditate/vecordia/ꝛ audacia.

Acceptiones intimiditatis

Intimiditas vno mō accipit̄ ꝑ oī īmobilitate animi in apprehēsione terribiliū de ꝓpe futuroꝝ: siue sit supabūdās siue nō. Scḋo mō ꝑ īmobilitate animi circa terribilia belli: siue ꝑ carētia timoris hmōi picloꝝ. ꝛ isto mō accipitur tripl'r. Uno mō ꝑ carētia illa ꝑ tpe illo ꝑ q timor oppositus appetit⁹ nat⁹ est nāliter causari. ꝛ sic ꝓprie intimiditas ē passio. Scḋo mō accipit̄ ꝑ hmōi carētia: siue inclinet efficaciter ꝯtra iudiciū rōnis siue non. Tertio mō accipit̄ ꝑ hmōi carētia efficacit̄ inclināte ꝯtra iudicium rōnis.

Acceptiōes audacie.

Silr̄ audacia accipit̄ dupl'r. Uno mō ꝑ quacūqȝ supabūdātia audēdi respectu quorūcūqȝ ausibiliū. Secūdo mō ꝑ hmōi supabūdantia respectu ausibiliū belli coꝝ. ꝛ hoc mō accipit̄ tripl'r. Uno mō pro hmōi supabūdātia ꝑ tpe ꝑ quo causat̄ nāliter. Scḋo mō ꝑ hmōi superabūdātia: siue īclinet ꝯtra iudiciū rōis siue nō. Tertio mō ꝑ hmōi supabundātia efficacit̄ īclināte ꝯtra iudiciū rōnis.

Responsio ad dubium

¶ Tūc rńdet̄ ad dubiū p aliquas ꝓpōnes ¶ Prima est. nō oīs timor: nec oīs intimiditas: nec oīs vecordia: nec oīs audacia p̄io mō est viciū fortitudini oppositū. pȝ: qr nō oīs talis est circa materiā fortitudīs ¶ Scḋa ꝓpō. nullū ꝑdictoꝝ fȝ qḋ est passio ē viciū fortitudini oppositum. ꝓbat̄: qr passionib⁹ nec laudamur nec vituperamur. vt dicit aristo. vicijs aūt vituperamur igit̄. ¶ Tertia ꝓpō. nullū ꝑdictoꝝ nō inclinās efficacit̄ ꝯtra iudiciū rōnis est viciū fortitudini oppositū. Pȝ: qr nichil tale est viciū in hoīe: nisi p ꝯsensū volūtatis formalē vel interptatiuū. fȝ si nō inclinet efficacit̄ ꝯtra iudiciū rōnis nō habet̄ cōsensus volūtatis nec formaliter nec interptatiue: igit̄. ¶ Quarta ꝓpō. qḋlibet ꝑdictoꝝ efficaciter inclinās ꝯtra iudiciū rōnis recte dictātis ꝯformiter ad ꝑcepta vel ꝓhibitiōes legis nature aut diuine ē pctm̄. Pȝ: qr oīs act⁹ q efficacit̄ mouemur ꝯtra ꝑceptū diuinū est pctm̄. ¶ Quinta ꝓpō. hec oīa accepta vt dicūt elationē vel deiectionē animi (elationē quidē circa ausibilia: vt audacia. vel deiectionē circa eadē: vt vecordia. elationē circa terribilia: vt intimiditas. vel deiectionē circa eadē: vt timor) sunt vicia fortitudini opposita. Pȝ qr sunt vicia circa materiā fortitudīs q p nullā circūstātiā trahūtur ad aliud genus vicij: igit̄. ¶ Sexta ꝓpō. si ista accipiātur ꝑ se vt dicūt supabūdantiā aut defectū circa t'ribilia ꝛ ausibilia nō sunt fortitudini simplici opposita. sed aliqn̄ opponūtur fortitudini in certo gradu: scȝ fm gradū ꝯtinētie vel tēperātie vel heroicū puta superabūdare in inuadēdo vel expectādo ꝓpter premiuȝ vel ꝓpter vltionē aut aliā cām consimilē. Silr̄ deficere in sustinēdo vel in inuadēdo ꝓpter amicitiā ad hostes ꝑtie vel ꝓpter intēperātiā nō opponit̄ fortitudini simplici. sȝ hoc mō supabūdare vel deficere ꝓpter vtilia vel delectabilia opponit̄ fortitudini fm gradū ꝯtinētie. ꝓpterea dico q molesta sunt opponit̄ fortitudini fm gra-

dū pseuerātie. ⁊ hoc si nō excedāt cōem facultatē hoīm.
q2 si cōem hoīm facultatē excederēt: tūc opponeret́ for
titudini f̄m gradū heroicū. Probat́: q2 oē viciū est for-
titudini oppositū: cui ē incōpossibilis fortitudo. sꝫ his
vicijs est incōpossibilis fortitudo. q2 nō stat simul ꝙ ali
ꝗs faciat fortiter. ⁊ tū ꝓpter aliquā dictaꝝ causaꝝ dese
rat opꝰ fortitudīs: igit́. ¶ Ad primā rōnem dubij ḋr: ꝙ
si accipiat́ passio ꝓ actu appetitꝰ sensitiui vel ītellectiui
q̄ nec bonꝰ est nec malus moralit́ ⁊ de q̄ nec laudamur
nec vituperamur: tūc passio ḋr tm̄ de primis motibꝰ ꝓ
pt̄e ꝓ q̄ sunt p̄mi motꝰ ꝓ q̄ nō sūt libere eliciti nec īpera
ti nec pmissi. ⁊ tūc argumētū ꝯcludit ꝓ scđa ꝓpōne. Sꝫ
si accipiat́ passio gn̄aliter ꝓ oī actu appetitꝰ sensitiui
vel intellectiui quō accipitur ab aristotele qn̄ dicit amo
rem/odiū/irā/⁊ hmōi esse passiōes: tunc dicit́ ꝙ passio-
num alique sunt bone ⁊ alique male: ⁊ alique nec bone
nec male. ¶ Ad scđam negatur minor.

¶ **Ad rationes** questiōis. ¶ Ad primā ḋr ꝙ du-
pliciter aliqs habitꝰ pōt dici esse
circa extremū. aut tanꝙ circa materiā sui actꝰ: ⁊ sic cōce
ditur ꝙ fortitudo est circa extremū malū. Alio mō tanꝙ
circa sui actū. ⁊ sic fortitudo est circa mediū ⁊ non circa
extremū. ¶ Ad scđam pꝫ solutio ex dictis. ¶ Ad tertiā
ḋr ꝙ tullius nō accipit fortitudinē strictissime sicut acci
pitur ab aristotele in proposito.

De tēperantia — Post hec aūt de tēperātia dicā
musꝰ. vident́ eī irrōnabiliū ptiū
Prima ꝯclō — he esse virtutes. ¶ Qm̄ quidē
igit́ medietas circa delectatio
nes tēperātia dictū est nobis.
minꝰ eiꝰ ⁊ nō silr̄ est circa tristicias. in his āt
Secunda. — et intēperātia videt́. ¶ Circa quales igitur
delectationū nunc detminemꝰ. detminātur
autē aīales ⁊ corpales. puta amor honoris:
amor discipline. vterꝙ eī hoꝝ gaudet cuius
amatiuus ē nihil patiēte corpe: sꝫ magis mē
te. Qui aūt circa tales delectatiōes neꝙ tē-
perati neꝙ intēperati dr̄. Silr̄ autē neꝙ q̄
circa alias q̄cunꝙ nō corpales sunt. amato-
res eni fabularū ⁊ narratores ⁊ de ꝯtingen
tibus cōterētes dies garrulos intēperatos
aūt nō dicimus neꝙ ꝯtristatos in pecunijs
vel amicis. circa corporales erit vtiꝙ tēpe-
Tertia. — rātia. ¶ Nō oēs aūt neꝙ has. q̄ eni gaudēt
ijs q̄ p visuꝫ puta coloribꝰ ⁊ figuris ⁊ scriptu
ra neꝙ tēpati neꝙ intēpati dr̄. q̄uis videa
tur vtiꝙ esse et vt opꝫ gaudere in his et f̄m
superabundantiā et defectū. Silr̄ autē et in
his q̄ circa auditum. superabūdāter eī gau-
dentes melodijs ⁊ hypocrisi nullus intēpe-
ratos dicit neꝙ eos q̄ vt opꝫ tēperatos. ne-
ꝙ eos qui circa odorem preter secundū acci
dens. gaudētes eni malorum vel rosarū vel
thymiamatū odoribus nō dicimus intēpe-
ratos: sed magis eos q̄ vnguētorū ⁊ pulmē
torum. gaudēt eī intēperati: quoniā per hec
fit eis rememoratio ꝯcupiscibiliū. videbit aūt
vtiꝙ aliquis ⁊ alios qui esuriūt gaudētes ci
borum odoribus. talibꝰ aūt gaudere intēpe
rati. huic eni cōcupiscibile hoc. ¶ Nō est au
tem neꝙ in alijs aīalibꝰ scđm hos sensus de
lectatio p̄ter scđm accidēs. neꝙ eni odoribꝰ
lepoꝝ canes gaudēt: sed cibatiōe. sensuꝫ aūt
odor facit. neꝙ leo voce bouis: sꝫ comestiōe
qm̄ aūt ꝓpe est per vocem sentit ⁊ gaudere
vtiꝙ hac videt́. silr̄ aūt neꝙ vidēs neꝙ in-
ueniēs ceruū vel agrestē caprā: sed quoniā
Quartaꝰ ꝯclō — cibū habebit. ¶ Circa tales vtiꝙ delectatio
nes temperātia ⁊ intēperātia est quibus re-
liqua aīalia cōicant. vnde seruiles et bestia
les videntur. he autē sunt tactus et gustus.

De tēperātia — Iste est quartus tractatꝰ huius tertij libri: in q̄
phs determinat de tēperātia Et diuidit́ in quinꝙ
capitula q̄ patebūt in ꝓcessu. In primo capl̄o
ostendit tēperantiā ⁊ intēperantiā nō esse circa oēs de-
lectatiōes ⁊ tristicias: sed solū circa delectatiōes gustus
et tactꝰ. Et p̄mo ꝓponit. scđo exeq̄tur ⁊ ponit quattuor
ꝯclōnes. Dicit ḡ p̄riō sic: ꝙ pꝰ hec q̄ dicta sunt de forti-
tudīe dicēdū est de tēperātia. Cuiꝰ cām assignat: q2 iste
due v̄tutes sunt in parte irrōnali. s. in appetitu sensitiuo
fortitudo ī irascibili: ⁊ tēperātia in ꝯcupiscibili. ¶ Qm̄
Prima ꝯclō elucidata. — q̄dē. Prīa ꝯclō. tēperātia ⁊ intēperātia sunt circa dele-
ctatiōes ⁊ tristicias. minꝰ tū circa tristicias ꝙ circa dele
ctatiōes. Hāc ꝯclusionē nō ꝓbat hic. p. sꝫ relinq̄t eā no-
Secunda. — tā ex his q̄ dicta sunt in scđo libro. ¶ Circa quales. Se
cūda ꝯclō. tēperātia et intēperātia sunt circa delectatio
nes corpales. Probat. p. q2 duplices sunt delectatiōes
scꝫ aīales ⁊ corpales. sꝫ tēperātia et intēperātia nō sunt
circa delectatiōes aīales. ḡ sunt circa delectatiōes cor-
porales. Maiorē relinq̄t notā. Et minorē ꝓbat inducti
ue. q2 tēperātia ⁊ intēperātia nō sunt circa delectatiōes
honoris aut discipline. q2 circa illas mēs gaudet nichil
patiēte corpe. neꝙ delectātes talibꝰ dr̄ tēperati aut in
tēperati. Silr̄ tēperātia ⁊ intēperātia nō sunt circa dele
ctatiōes ꝓuenlētes ex amore fabulaꝝ ⁊ narrationū cō-
tingētiū. neꝙ delectātes in talibꝰ intēperatos sed gar-
rulos siue v̄bosos dicimꝰ. Neꝙ tristātes ī pecunijs vel
amicis dicimꝰ intēperatos. ⁊ sic de alijs delectationibꝰ
et tristicijs aīe. igit́ tēperātia ⁊ intēperātia nō sunt circa
delectatiōes aīales. Que aūt delectatiōes dr̄ aīales ⁊
que corpales videbit́ in seq̄nti q̄stione. ¶ Nō oēs aūt.
Tertia — Tertia ꝯclō. nō circa oēs delectatiōes corporales sunt
tēperātia ⁊ intēperātia. Probat. p. q2 circa delectatiōes
visibiliū inq̄tū hmōi nō sunt tēperātia ⁊ intēperātia. q2
delectātes in coloribꝰ/figuris/⁊ picturis neꝙ tēperati
neꝙ intēperati dr̄. licet in eis ꝯtingat delectari vt opꝫ
et plus ⁊ minus ꝙ opꝫ. silr̄ delectantes in audibilibus
superabūdāter: puta in melodijs ⁊ hypocrisi. i. in ꝓnū-
ciatiōe nullus dicit intēperatos neꝙ eos qui se hn̄t cir
ca talia vt opꝫ tēperatos. Similiter delectātes in odo-
ribus non dr̄ tēperati vel intēperati: nisi f̄m accidens
sicut delectantes in odoribus pomoꝝ vel thymiamatū
nō dr̄ temperati vel intēperati. licet gaudētes odoribꝰ
vnguentoꝝ vel pulmētoꝝ dicātur temperati vel intēpe
rati per accidēs. q2 per ea fit eis rememoratio rerū quas
cōcupiscūt. Qđ ꝓbat. p. a signo. q2 videmꝰ quosdā qui
esuriūt gaudētes odoribus ciboꝝ quos concupiscunt.
Sed gaudere in cibis plusꝙ opꝫ intēperati viri est: igit́
¶ Non est aūt. Hic ondit. p. incidētaliter ꝙ alia aīalia

In quibꝰ sensibilibus delectanṫ bruta ab hoīe nō delectanṫ ꝑ se in sensibilibꝰ ꝑdictoꝝ triū sensuū: sed solū ꝑ accidēs. vt canes odoribꝰ lepoꝝ nō gaudēt ꝑ se: sꝫ cibatiōe q̄ ꝑ odorē repńtaṫ. neq̄ʒ leo in voce bouis vel in visione cerui vel capre siluestris ꝑ se delectaṫ: sꝫ solū ꝑ accidēs. qꝛ scꝫ sperat habere cibū. ¶ Circa tales.
Quarta ꝯclo. Quarta ꝯclo. tēperātia ꝛ intēperātia sunt circa delectatiōes gustus ꝛ tactus. Probat. p. qꝛ circa delectatiōes in quibꝰ alia aīalia cōicant cū hoībus (q̄ seruiles ꝛ bestiales dñr) sunt temperātia ꝛ intēperātia. sed delectationes gustus ꝛ tactus sunt hmōi: igitur.

Prima ꝯclo Videtur vtiq̄ʒ ꝛ gustu in paꝝ et nichil vti. gustus eī est iudiciū saporū: qđ faciūt q̄ vina ꝓbāt et pulmēta cōdiunt. nō multū aūt gaudēt his vel nō intēperati sed vsu qui fit oīs per tactum et in cibis
De cupiente guttur longius gruis et in potibus et venereis dictis. ¶ Propter quod et orauit quidam philoxenus erixius pultuuoraꝝ exn̄s guttur ipius longiꝰ gruis
Correlaria. fieri vt delectareṫ tactu. ¶ Cōissimus autē sensuum tactus scđm quem intēperātia. ꝛ videtur vtiq̄ʒ iuste exprobrabilis. quoniā non scđm ꝙ hoīes sumus existit: sed scđm ꝙ aīalia. talibus vtiq̄ʒ gaudere et maxime diligere bestiale.
Scđa ꝯclo ¶ Etenim liberalissime earum q̄ per tactum delectationum ablate. puta que in gymnasijs per contritionem et calefactionem facte. non enim circa omne corpus intēperati tactus: sed circa quasdam partes.

Istud est scđꝫ ca. huiꝰ quarti tractatꝰ in q̄. p. ońdit q̄liter temperātia ꝛ intēperātia dicūtes sunt circa delectatiōes gustꝰ ꝛ tactꝰ. ꝛ pōt duas ꝯclones.
Prima ꝯclusio elucidata Priā ē. tēperātia ꝛ intēperātia ꝑncipaliꝰ sunt circa delectatōes tactꝰ ꝙ gustꝰ. Probat p. qꝛ tēperātia ꝛ intēperātia ꝑncipaliꝰ sunt circa multū delectabilia ꝙ circa paꝝ aut nihil delectabilia. sed q̄ ad tactū ꝑtinēt sunt multū delectabilia. q̄ vo ad gustū paꝝ aut nihil sunt fm se delectabilia: igiṫ. Minorē ꝓbat. p. dupl̄r. p̄io rōe. scđo a signo. Rōne sic. qꝛ delectatio ipiꝰ gustꝰ vt distinguiṫ ꝯtra tactū ꝯsistit in iudicio sapoꝝ. sꝫ in tali iudicio nō multū delectātur q̄ iudicāt: etiā si sint intēperati. vt pꝫ de illis q̄ vina ꝓbāt ꝛ pulmēta cōdiūt. In vsu vo coꝝ q̄ ꝑtinēt ad tactū: puta in cibis potibꝰ et venereis multū delectanṫ intēperati: igr̄. ¶ Propṫ qđ. A signo ꝓbat sic. qꝛ quidā pultuoraꝫ philoxenꝰ erixiꝰ orauit iouē (vt inq̄t homerꝰ) vt guttur eiꝰ longius fieret gutture gruis. vt scꝫ cibꝰ in eius gutture diutiꝰ remaneret ꝛ delectationē causaret. q̄ signū ē ꝙ nō tm̄ delectabatur in gustu cuiꝰ organū est in ligua: sicut ī tactu cuiꝰ organū est in gutture ꝛ in toto corpe. ¶ Cōissimꝰ aūt. Hic
Correlaria infert. p. tria correlaria. Primū est: ꝙ sensus tactꝰ fm quē est intēperātia est cōissimꝰ sensuū. qꝛ cōuenit oībus aīalibꝰ. Scđm correlariū est: ꝙ intēperātia videṫ iuste exprobrabil̄. qꝛ inest hoī nō fm ꝙ homo: sed fm ꝙ aīal. Tertiū correlariū: ꝙ talibꝰ delectatiōibꝰ fm tactū gaudere ꝛ eas maxīe amare est bestiale.
Secūda ꝯclo ¶ Etenī. Scđa cōclusio. nō circa oēs delectatōes tactꝰ sunt tēperātia ꝛ intēperātia. Probat. p. qꝛ nō sunt circa delectatōes tactꝰ liberalissimas. vt sūt ille q̄ fiūt ī gymnasijs ꝛ certamībꝰ ꝑ ꝯtritionē ꝛ calefactionē. qꝛ nō fiunt tactus intēperati circa totū corpꝰ: sꝫ circa quasdā determiatas partes: igiṫ

Diuisio delectationum. Concupiscentiarū aūt he quidē cōes videnṫ esse. he aūt ꝓprie ꝛ apposite. puta q̄ cibi quidē naturalis. oīs eī cōcupiscit q̄n indigēs fuerit siccū vel humidū cibū. q̄nq̄ʒ aūt ābos ꝛ lectū inquit homerus iuuenis ꝛ crescens. talē aūt vl̄ talē nō adhuc oēs neq̄ʒ eosdem propter qđ videnṫ nr̄a esse sed adhuc habet aliq̄d naturale. alia eī alijs sunt delectabilia. et q̄dam quibusdā delectabiliora cōtingentibꝰ.
Prima ꝯclo. ¶ In naturalibꝰ quidē igitur cōcupiscētijs pauci peccāt ꝛ in vnum in plus. comedere quidē enī q̄ cōtingunt vel bibere vsq̄ʒquo vtiq̄ʒ supimpleātur superabundantie est scđm naturā multitudine. repletio enī indigētie naturalis cōcupiscētia. propter qđ dñr isti gastrimargi vt ꝑter indigentiā replētes eā. tales aūt fiunt q̄ multuꝫ bestiales.
Secūda ꝯclo ¶ Circa proprias autem delectationes multi ꝛ multipliciter peccāt. eorū enī qui amatores dñr talium vel in gaudēdo q̄bus non oportet vel vt magis vel vt multi vel non vt opꝫ. scđm oīa aūt intēperati superabundāt. ꝛ enī gaudēt q̄busdā quibꝰ nō opꝫ odibilia enī et si quibusdā opꝫ gaudere: talium magis q̄ʒ opꝫ ꝛ vt multi gaudēt.
Correlarium. ¶ Circa delectationes quidē igitur superabundātia q̄m intēperātia ꝛ vitupabile manifestū.

Istud ē tertiū ca. huiꝰ q̄rti tractatꝰ in q̄. p. determiat de actibꝰ tēperātie ꝛ eiꝰ vicioꝝ. Et diuidiṫ capl̄ꝫ ī duas ptes. In p̄ia pōit vnā diuisionē delectationū. In scđa vo facit qđ dictū est: ꝛ ońdit circa q̄s delectatōes ē tēperātia ꝛ intēꝑātia.
Diuisio delectationum. Diuisio quā pōit ē ista. Cōcupiscētiaꝝ q̄dā sunt cōes q̄ dñr nāles. Alie vo ꝓpe q̄ se hn̄t ꝑ appōnem quandā ad cōes ꝛ nāles. Declarat. p. mēbra diuisiōis exēplariter. ꝛ p̄io exēplificat de cōibꝰ vt delectatio cibi ꝛ potꝰ q̄ ē naturalis. qꝛ q̄libet q̄n indiget nutrimēto appetit siccū vel humidū cibū vl̄ vtrūq̄ʒ. Sil̄r delectatio somni est nālis. nā vt dicit homerꝰ. ꝛ iuuenis ꝛ crescēs appetit lectū. Deinde exēplificat de ꝓprijs. nā q̄dā appetūt hūc cibū ꝛ nō illū. sil̄r hūc potū ꝛ nō illū. ꝛ talē lectū ꝛ nō talē. Ideo tales delectatiōes dñr ꝓprie q̄si nr̄e sint. i. ꝑ nos in nobis exn̄tes. Et dñr apposite. qꝛ nō insunt a natura: sꝫ a malo hītu q̄uis habeāt aliq̄d nāle. alia enī alijs sunt delectabilia ꝛ q̄dā q̄busdā delectabiliora fm naturā siue naturalē inclinationē.
Prima ꝯclo ¶ In nālibꝰ. Hec est scđa pars ca. in qua. p. ponit duas ꝯclones. Priā est. in ꝯcupiscētijs nālibꝰ siue cōibus pauci peccāt ꝛ solū vno mō. s. ꝑ supabūdantiā. Probat. p. qꝛ comedere ꝛ bibere q̄ apponuntur ad repletionē supfluā est excessus nālis ꝯcupiscētie qꝛ repletio indigētie est fm nālē ꝯcupiscētiā. Sed pauci sunt sic se preter indigētiā replētes q̄ dñr gastrimargi et sunt multū bestiales. q̄ in nālibꝰ ꝯcupiscētijs pauci peccāt ꝛ vno mō solū.
Secunda ꝯclo ¶ Circa ꝓprias. Scđa ꝯclusio circa delectationes ꝓprias multi ꝛ multipl̄r peccant. Probat. p. qꝛ q̄dā peccāt delectādo in his in q̄bus non

opꝫ vel magis ꝙ opꝫ vel vt multi.i.vulgares vel nõ vt opꝫ.ꝛ ẜm oẽs istas circũstãtias vñr intẽperan.ꝙ ẜm de lectatiões ꝓprias multi ꝛ multipl'r peccãt. ¶ Circa de lectatiões. Hic infert phũs ꝙ ex dictis patet: ꝙ superabundãtia circa delectationes est intemperantia que est vituperabilis sicut et alie superabundantie. Correlarium elucidatum

Circa tristicias ãt nõ quẽadmodũ in fortitudie in sustinẽdo dr tẽperat⁹ neqꝫ intẽperat⁹ in nõ sed intẽperatus in tristãdo magis ꝙ opꝫ. qm̃ delectabilia nõ adipiscit̃ ꝛ tristitiã aũt facit ei delectatio. tẽperat⁹ aũt in nõ tristari absentia ꝛ in abstinere a delectabili. Intẽperat⁹ qdẽ igit̃ ꝯcupiscit delectabilia oĩa vel q̃ maxĩe ꝛ ducit̃ a cõcupiscentia vt pre alijs hec eligat. ꝓpter qδ tristat̃ ꝛ nõ adipiscẽs et ꝯcupiscẽs: cũ tristicia ei ꝯcupiscẽtia.i.cõuenienti ãt assimilat̃ ꝓp delectationẽ tristari. Prima conclo

¶ Deficiẽtes autẽ circa delectatiões ꝛ min⁹ ꝙ opꝫ gaudẽtes non multũ fiunt. nõ eñ hũana est talis insensibilitas. etenĩ reliqua aĩalia discernunt ciboo et his quidẽ gaudent. his autẽ nõ. Si aũt huic nichil est delectabile neqꝫ differt alteruꝫ ab altero lõge vtiqꝫ erit ab hoĩm natura esse nõ sortitus est autem talis nomẽ ꝓpter nõ multum fieri. Secunda.

¶ Tẽperatus aũt medie circa hec sehꝫ. neqꝫ eñ delectat̃ qbus intẽperatus maxĩe sꝫ magis tristat̃. neqꝫ vl'ter qb⁹ nõ opꝫ. neqꝫ vehementer tali mõ nullo. neqꝫ absentibus tristat̃. neqꝫ cõcupiscit vel mensurate. neqꝫ magis ꝙ oportet. neqꝫ qñ non oportet neqꝫ vl'ter taliũ nullo. Quecũqꝫ autẽ ad sanitatem vel ad bonam habitudineꝫ delectabilia existẽtia hec appetit mẽsurate et vt oportet et talia delectabilia non impedimenta his existentia. vel preter bonuꝫ vel super substantiã. sic enim habens magis diligit tales delectationes ꝙ dignuꝫ sit temperatus autem non talis: sed vt recta ratio. Tertia;

Istud est quartũ ca. hui⁹ quarti tractat⁹: ĩ quo phs ondit qliter tẽperãtia et intẽperãtia se hñt circa tristicias. Et põit tres ꝯclõnes. ¶ Prĩa est. nõ est tẽperãtia circa tristicias: quẽadmodũ fortitudo in sustinẽdo eas ꝛ intẽperãtia in nõ sustinẽdo. Probat. p. qꝛ qs dr intẽperat⁹ eo ꝙ tristat̃ magis ꝙ opꝫ: cuꝫ delectabilia nõ adipiscit̃. ꝛ ille dr tẽperat⁹ q nõ tristatur ꝓpter abstinẽtiã delectabiliũ. Fortis ꝯo laudat̃. qꝛ sustinet magnas tristicias. ꝛ timid⁹ vituperat̃ in nõ sustinẽdo eas vt supra visum est: igit̃. Añs ꝓbat. p. q̃ ad primã partẽ. qꝛ intẽperat⁹ ꝯcupiscit oĩa delectabilia vl' maxime delectabilia: ꝛ a ꝯcupiscẽtia ducit̃ ꝛ ĩpellit̃ vt eam ꝓferat alijs. ꝓpt̃ qδ qñ nõ adipiscit̃ qδ ꝯcupiscit tristat̃ nã cũ tristicia ꝯcupiscẽtia est illi⁹. s. qδ ꝯcupiscẽs ꝯcupiscit ꝛ nõ adipiscit̃. Incõuenienti aũt assimilat̃ ꝓp delectationẽ tristari: igit̃. Prima conclo elucidata,

¶ Deficiẽtes aũt. Scdã cõclusio. deficiẽtes in delectationib⁹ ꝛ min⁹ ꝙ opꝫ gaudẽtes pauci reperiũtur. Probat. p. qꝛ talis insensibilitas nõ est hũana: igit̃. Añs ꝓbat. qꝛ cõe est oĩbus aĩalib⁹ discernere cibos ꝛ in aliquibus delectari. in alijs vero nõ. ergo tal' insensibilitas nõ est hũana: sed lõge ab hũana ꝯditione Iõ deficiẽtes nõ hñt nomẽ impositũ. qꝛ pauci reperiuntur. sꝫ pñt vocari insensibiles: ꝛ eoꝝ viciũ insensibilitas. Secunda.

¶ Tẽperat⁹ aũt. Tertia ꝯclõ. tẽperat⁹ mediocriter se hꝫ circa ꝓdictas delectatiões ꝛ tristicias. Probat. p. qꝛ tẽperat⁹ nõ delectat̃ his quib⁹ intẽperat⁹ delectat̃ sed magis tristat̃. neqꝫ vl'r qbus nõ opꝫ vel magis ꝙ oportet. neqꝫ tristat̃ ex absentia delectabiliũ. nec ea cõcupiscit: vel mẽsurate ea ꝯcupiscit ꝛ nõ magis ꝙ opꝫ qñ non opꝫ ꝛ sic de alijs circũstãtijs: igit̃. Añs ꝓbat. qꝛ tẽperat⁹ appetit moderate ꝛ vt recta rõ dictat delectabilia ad sanitatẽ ꝛ bonã hitudinẽ cõferẽtia ꝛ alia delectabilia q̃ non ĩpediũt sanitatẽ nec sunt cõtra honestatẽ nec supra facultatẽ: igit̃. Assumptũ ꝓbat. qꝛ q̃ appetit delectabilia ĩpediẽtia sanitatẽ vel cõtra honestatẽ vl' supra facultatẽ magis appetit ꝙ dignũ est nec est tẽperatus: igit̃. Tertia

Volũtario aũt magis assimilat̃ intẽperãtia ꝙ timor. hec qdẽ enĩ propt̃ delectationẽ. hic aũt ꝓp tristiciã. quoꝝ hoc quidẽ desiderabile. hoc aũt fugibile. ꝛ tristicia quidem stupefacit ꝛ corrũpit naturaꝫ hñtis. Delectatio autẽ nihil tale facit. magis aũt voluntariũ. Prima c..

¶ Propter qδ ꝛ exprobrabilius etenĩ assuefieri facile ad hec. multa enĩ taliũ in vita ꝛ assuetudine eo sine periculo. in terroribus auteꝫ ecõuerso. ¶ Videbitur aũt vtiqꝫ voluntariũ nõ sil'r timor esse his q̃ ẜm singula. hec quidẽ enĩ sine tristicia. hec aũt ꝓpter tristiciã stupefaciũt vt arma proijciãt ꝛ alia deformiter faciãt. ꝓpter qδ et videntur esse violenta. Intẽperãtia aũt ecõuerso q̃ qdem scdm singula volũtaria. cõcupiscenti enĩ ꝛ appetenti totuꝫ aũt minus nullus autem cõcupiscit intemperatus esse.

¶ Nomẽ aũt intẽperãtie ꝛ ad puerilia peccã ferimus. hñt enĩ quandã silitudinẽ. vtrũ autem ab vtro vocat̃: nichil ad ea q̃ nũc differt manifestũ autem qm̃ posterius a priori. Nõ male aũt videt̃ trãslatũ esse puniri autẽ opꝫ turpia appetentem ꝛ multã augmẽtatione habentẽ. tale aũt maxĩe cõcupiscẽtia ꝛ puer scdm cõcupiscentiã enĩ viuũt pueri ꝛ maxĩe in his delectabilis appetitus. ¶ Si igit̃ nõ erit bñ persuasibilis ꝛ ad dominãs ꝛ ad multum veniet. insatiabilis enĩ delectabilis appetitus. et vndiqꝫ insipiẽti ꝛ concupiscentie operatio auget conatũ. ꝛ si magne ꝛ vehementes sint et cogitationẽ percutiẽt ꝓpter quod opꝫ mensuratas esse et paucas ꝛ rõni nichil cõtrariari. tale aũt bene persuasibile dicim⁹ ꝛ punitũ. Secunda.

¶ Quẽadmodũ enĩ puerũ opꝫ scdm ꝓceptũ pedagogi viuere: sic et cõ Notandu

cupiscibilem rationi consonare. Intētio enī ambobus bonum: et concupiscit temperat⁹ que oportet ꝛ vt oportet et quando. ita autem ordinat et ratio. Hec igitur nobis dicta sint de temperantia.

…ra cōdi… …ūdata

Istud est quintū et vltimū capitulū hui⁹ q̄rti tractatus in quo phs cōparat viciū intēperātie ad viciū timiditatis. ꝛ pōit duas ꝯclones. Prima est. intēperātia est magis volūtaria ꝙ timiditas. ꝓbat duab⁹ rōnibus. Prima est: qꝛ intēperantia fit ꝓpter delectationē ꝛ timiditas ꝑ tristitiā sed delectatio est volūtaria ꝛ expetibilis: tristitia vero fugibilis. ergo intēperantia est magis volūtaria ꝙ timiditas. Minorē ꝓbat phs: qꝛ tristitia stupefacit ꝛ corrūpit naturā hn̄tis. Delectatio vero neutrū hoꝝ facit. igit̃ delectatio est expetibilis et volūtaria / ꝛ tristitia fugibilis. Propter qḋ. Hic infert phs tale correlariū: ꝙ viciū intemperantie est exprobrabilius vicio timiditatis. ꝓbat: qꝛ facile ꝛ sine periculo possumus assuefieri ad oppositū intemperantie scꝫ ad actus tēperantie: qꝛ multa contingūt in vita in q̄b⁹ sic assuefieri possumus sine periculo vt cibi / potus / venerea. sed non possumus assuefieri ad oppositū timiditatis scꝫ ad fortitudinē sine periculo. ex quo actus fortitudinis nō sunt sine periculo. igit̃. Videbitur autē. Scḋa rō. illud qḋ est volūtariū in particulari mag̃ ꝙ in vl'i: est magis volūtariū eo qḋ est volūtariū in vniuersali magis ꝙ in particulari. Sꝫ intemperātia est magis volūtaria in particulari ꝙ ī vl'i. timiditas vero econuerso: igit̃. Minorem ꝓbat phs. Nā ea ꝑ q̄ causat̃ timor ꝓpter tristitiā stupefaciūt homīes adeo vt q̄nq꜡ arma ꝓiciāt et alia multa deformia faciant. cōcupiscēti vero singularia sunt volūtaria: vniuersale vero minus. cū nullus cōcupiscat intēperatus eē.

…cunda. Nomē autē. Scḋa ꝯclō. opꝫ cōcupiscētias eē punitas ꝛ castigatas in nobis. ꝓbat phs tribus rōnibus. Prima est. nomen intēperātie trāslatū est ad peccā puerorū ꝑ quādā silitudinem vtroruꝫ in nō puniendo siue in nō castigando cōcupiscētias. qḋ aūt eoꝝ ab altero denoīat̃ nichil refert ad ꝓpositū. manifestū tn̄ est posterius a priori denoīari. Et ꝙ rōnabiliter nomē translatum sit ondit phs: qꝛ necessarium est punire turpia appetentem ꝛ magnā augmentationem in malicia et turpitudine hn̄tem. Sed tales sunt intēperati fm̄ cōcupiscētiam / ꝛ pueri. cū in eis maxime vigeat appetit⁹ voluptatis: igit̃. Si igit̃. Scḋa rō. Oportet cōcupiscētias

…andum. eē paruas ꝛ non aduersari rōni. ergo opꝫ eas punitas ꝛ castigatas ī nobis eē. qꝛ si nō puniunt̃ aduersabūtur rōni igit̃. Añs ꝓbat: qꝛ nisi sint moderate ꝛ pauce: tūc appetitus dn̄abit̃ ꝛ erit insatiabilis. qꝛ cōcupiscentie operatio auget conatū. ꝛ si fiant magne ꝛ vehementes tunc turbabūt rōnem. ergo opꝫ eas eē moderatas et paruas ꝛ non aduersari rōni. Quēadmodū. Tertia rō. sicut opꝫ puerū viuere fm̄ ꝑceptū pedagogi: ita opꝫ appetitū regulari fm̄ rectā rōnem. nam sicut pedagogus intendit bonū pueri: sic ratio bonū appetitus: sed appetitus nō pt̄ regulari fm̄ rectam rōnem: nisi cōcupiscētie sint castigate ꝛ punite: igitur.

…stio mo… …De tem… …rantia.

Queritur primo Utrū tēperantia sit virt⁹ specialis vna fꝫ speciē solū circa delectatōes gustus et tactus existens? Et argr̃ pmo ꝙ nō qꝛ temperantia importat moderationē quā ratio ponit in actibus humanis et passionibus: sed talis moderatio est cōis cuilibet virtuti morali: igr̃ temperantia nō est vt⁹ specialis. Scḋo argr̃ ꝙ sit vna fm̄ speciem: qꝛ nisi sic seq̄ret̃ ꝙ eēnt plures virtutes cardinales ꝙ quattuor: sed ꝯñs est falsum: igr̃ tēperantia est vna virtus fm̄ speciem. Tertio argr̃ ꝙ nō solū sit circa delectationes gustus et tactus: qꝛ circa delectatōes alioꝝ sensuū est aliqua virtus. ꝛ nō alia a tēperātia: igit̃ tēperātia nō solū est circa delectationes gustus et tact⁹. Maior ꝓbat̃: qꝛ vbi dabilia sunt extrema vituperabilia: ibi dabile est mediū laudabile: sꝫ circa delectatōes alioꝝ sensuū dabilia sunt extrema vituperabilia: igit̃. In oppositū quo ad vltimā partē est phs in pmo capitulo huius quarti tractatus.

Sciendum pmo ꝙ tēperātie nomen accipitur tripl'r. Uno modo vt significat oēm moderationē ꝛ tēperiē quā rō ponit ī hūanis operationibus ꝛ passionib⁹. et qꝛ hec moderatio oī virtuti cōmunis est: iō tēperātia hoc mō nō est virtus specialis: sꝫ cōis. Scḋo mō accipitur ꝓ habitu moderatiuo delectationū ꝛ tristitiarū nō arduarū. dr̃ notanter nō arduarū. vt temperantia cōtineat sub se mansuetudinē / liberalitatem / modestiā / affabilitatē / veritatē / ꝛ eutrapeliā. et vt differat a fortitudine fm̄ se ꝛ fꝫ oēs suas species cui cōuenit moderare delectationes arduas et paucis hoīb⁹ cōuenientes. Tertio mō capit̃ tēperantia stricte. et sic tēperātia est moderatiua delectationū et tristitiarū gustus ꝛ tactus. quomodo accipit eam Aristoteles in hoc tertio libro. Acceptiōes tēperantie

Sciendum secūdo ꝙ fm̄ aristotelem in pmo capitulo huius tractatus duplices sunt delectationes. quedā sunt aīales. alie sunt corporales. aīales sunt q̄ fiūt nichil patiente corpore. hoc est ad q̄s causandas non est necesse ꝯcurrere corp⁹ causaliter. vt sūt amor honoris et amor disciplīe. ꝛ q̄uis ad eas seq̄ possit passio corporis ꝛ alteratio sensibilis ī corpore ad eas tn̄ causandas sufficit passio mētis vt pꝫ de tristitia ꝓueniēte ex amissione honoris quā seq̄t̃ egrotatio vel alia passio corporis. Corporales vo sūt q̄ꝝ aliqua passio corporalis est cā. Alij dicūt ꝙ delectationes aīales sunt q̄ fiūt ī nobis patiēte corpe fm̄ apprehēsionē interiorē. corporales vo sunt q̄ fiūt in nobis patiēte corpore fm̄ apprehēsionē exteriorē. Sed hec opinio nō valet: qꝛ pōt in nobis eē amor honoris: aut disciplīe nichil penitus patiente corpe nec interius nec exterius p solā apprehensionē intellectus. Alia vo est opinio Buridani q̄ dicit ꝙ hic Aristo. p delectationes aīales illas intelligit quas pmo rhetorice vocat cōcupiscētias cum rōne. ꝛ p delectationes corporales eas intelligit quas ibidē vocat irrōnales. q̄ scꝫ nobis īsunt absq꜡ previa rōcinatōne intellect⁹ p naturā obiecti cōcupiscibilis ꝛ appetitus sensitiui. Sed hec opinio nō videt̃ vera: qꝛ non ōis ꝯcupiscētia de qua loquit̃ phs in loco pallegato est delectatio corporalis: aliq̄d etiā est cōcupiscētia sine ratione qḋ nō est delectatio corporalis: vt pꝫ de esurie et siti de q̄bus ipe exemplificat ibi. ideo dr̃ cōformiter ad aristotelem ꝙ delectatōnes aīales. i. animi sunt q̄ fiunt nichil patiente corpore causaliter. hoc est sunt ille quarū passio corporis non est causa. ille vero dicunt̃ corporales q̄ fiūt patiēte corpore. hoc est quarū passio corporis est cā. sicut experientia sensualis alimenti cōuenientis est causa delectationis. Duplices delectationes.

Sciendum Tertio ꝙ aliqui voluīt dicere ꝙ tēperātia tertio mō accepta non est vna fm̄ speciē: qꝛ gulositas / ebrietas ꝛ luxuria sunt vicia fm̄ speciē distincta ꝛ opposita tēperātie fm̄ excessum Sꝫ vni ꝛ eidē vtuti nō pn̄t opponi plura vicia fm̄ excessum. vel plura secūdū defectum. ergo oportet ꝙ sit alia An temperantia sit vna scḋꝫ spēm. opiones

ratio temperantie fm quam et opponitur gulositas vel ebrietas. τ alia fm quā opponitur ei luxuria. Alij vero dicūt q͛ tēperantia tertio mō accepta est vna virtus fm speciem quia licet delectationes tactus fm quas sunt tur temperantia essent diuerse fm speciem: tñ cōsimilis moris sunt: qꝛ hñt cōsimilē modū trahendi appetitum scꝫ p modū cōcupiscētie bestialis. q̄ aūt cōsi͛l modo trahunt appetitum eadem virtute refrenari possunt. Istis notatis sit

Conclusio prima. Temperantia primo modo accepta non est virtus specialis sed cōmunis .patet ex dictis.

Conclusio scd̄a. Tēperātia scd̄o mō dicta est virt⁹ specialis. ptꝫ: qꝛ hꝫ materiā specialē scꝫ delectationes τ cōcupiscētias quatū moderatio non est ardua τ tristitias oppositas: igit.

Conclusio tertia. Tēperātia secūdo mō accepta est virt⁹ cardinalis ab alijs distincta. pbat prima pars: qꝛ est vna de illis circa quas tanꝙ circa cardines voluit moralis honestas sic q͛ habens eas hꝫ potissimos virtutū habitus inclinātes ad actua oīm virtutū moraliū τ eos limitantes τ moderantes: igit. Scd̄a pars ptꝫ: qꝛ tēperātia differt a prudētia p hoc q͛ est habitus electiu⁹. Et differt a iusticia p hoc q͛ est circa delectationes τ tristitias. τ differt a fortitudine p hoc q͛ est circa ea quoꝝ moderatio nō est ardua.

Conclusio quarta. Tēperantia tertio mō accepta de qua hic loquit aristoteles ē virtus specialis ptꝫ: qꝛ hꝫ obiectū speciale puta delectationes gustus τ tactus: igitur.

Conclusio quinta. Tēperātia stricte et tertio mō accepta solū est circa delectationes gustus τ tactus: sꝫ nō circa oēs tales. ptꝫ p aristotelem in textu.

Conclusio sexta. Tēperātia τ intēperātia parum aut nichil sunt circa delectationes gustus. Patꝫ in expōne textus. ¶ Pro cui⁹ intellectu aduertendū q͛ aliud ē discernere sapores τ vti ac vesci saporib⁹. Discretia sapoꝝ fit cū gustando iudicamus de q̄litate saporis τ hoc fit p gustū fm q͛ gust⁹. et gustatio ꝓprie fit parū q̄d sumendo sicut ptꝫ in his q̄ vina et pulmēta ꝗ bāt. sꝫ vsus sapoꝝ fit cū vescimur eis et iste vsus nō fit p gustū sꝫ q͛ gustus: sꝫ fit p tactū. vult igit aristoteles dicere q͛ in actu gustus fm q͛ gust⁹ hoc est in actu quo iudicamus p̄cise de sapore nō cōsistit tēperātia: qꝛ in tali actu nō est magna delectatio. nec etiā aliquis dr intēperatus p hoc q͛ nimis gaudet in hmōi discretione: sed magis dr tēperatus vel intemperat⁹ in vsu sapoꝝ qui fit per tactum.

Differt discernere sapores τ vti eis

Conclusio septima. Tēperātia τ intēperantia sūt circa delectatiōes alioꝝ sensuū exterioꝝ puta visus olfactus τ auditus p accidēs. secūdū scꝫ q͛ referūtur in delectatiōes gustus τ tactus. ptꝫ per phm in littera.

Circa quorum sensuū passiones sit temperantia.

Conclusio octaua. Tēperātia τ intēperantia sunt circa delectatiōes sensuū interioꝝ de gustabilib⁹ τ tāgibilib⁹ visibilib⁹ odorabilib⁹ τ audibilib⁹ ordīatis ī gustabilia τ tāgibilia. Probat: nā intēperati est delectari ex mēoria act⁹ intēperantie preteriti aut ex spe actus intēperātie futuri: igit.

Conclusio nona. Tēperātia τ intēperātia solū sunt circa delectatiōes gust⁹ et tactus τ ordīatas ī eas. pꝫ ex dictꝭ. Quātū ad tertium

Dubitatur p̄mo Utrū in cōcupiscētijs naturalibus possit eē pctm̄: ¶ Argr p̄mo q͛ non: qꝛ nullus increpatur de his q̄ a natura nobis insunt. Sed hmōi ꝯcupiscētie insunt nobis a natura. τ ob hoc dr̄ naturales. g̃ ī eis nō est viciū. ¶ Scd̄o argr. dicit aristoteles in tertio capitulo huius tractatus q͛ repletio indigentie est naturalis cōcupiscētia. Sed in repletione indigentie nō est pctm̄ imo in sᵘpabūdando vltra indigentiam: igr. ¶ In oppositū est phs in dicto capitulo dicēs in naturalibus igitur concupiscentijs pauci peccant τ in vnū in plus. ¶ Pro solutione dubij est aduertendum q͛ aristoteles in hoc tertio ethicoꝝ volēs ostendere actus intēperantie τ temperātie diuidit concupiscētias dicens cōcupiscētiarū q̄dā sunt cōes que dicunt naturales: et q̄dā ꝓprie et apposite. exemplificat vt cōcupiscētia cibi q̄ est naturalis est cōis cōcupiscētia et notanter dicit q̄ est naturalis: qꝛ non omnis concupiscētia cibi est cōis. illa scꝫ quā non excitat natura. Concupiscentia ꝓpria est qua concupiscimus hunc cibum vel hunc potum. hoc em̄ nō est oibus cōe: sed est ꝓpriū cōcupiscēti appositū sibi. aut ex cōsuetudine: aut ex complexione ꝓpria: aut ex aliqua alia cā. sꝫ tñ aliq̄d hꝫ naturale fm q͛ ex natura est q͛ alia alijs sunt delectabilia et q̄dā alijs delectabiliora vt dicit phs. ¶ Aduertendū tñ q͛ iste delectatiōes cōes nō dr̄ naturales: qꝛ adequate cōsequant p̄ncipia specifica: qꝛ tūc semp inessent. sed dicunt naturales: qꝛ corpore aliqualiter se habēte p̄ncipia vel specifica vel qualitates ea sequētes hmōi concupiscentiam excitant. puta corpore indigēte cibo. et iō sūt cōes nō cōitate ꝓprij q̄rto mō: sꝫ potius tertio mō: īsunt cm̄ oib⁹/ sꝫ nō semp: sed tpe indigentie tm̄. ¶ Tūc rn̄detur ad dubiū p tres ꝓpōnes phi. ¶ Prima ē. In cōibus cōcupiscentijs pauci τ tm̄ vno mō peccāt. pbat: qꝛ in cōibus concupiscētijs cōtingit peccare p hoc q͛ qs indigens cibo τ potu comedit τ bibit indifferēter de oībus q̄ sibi apponunt quousqꝫ supflue τ sᵘpabūdant repleat. Sed hoc reperit in paucis τ fit hoc vno mō: igit τc. τ tales sic peccantes vocant fm aristotelē gastrimargi quasi p̄ter indigentiam se replentes. a gastir qd̄ est venter: τ margia qd̄ est insania. est cm̄ q̄dā insania ventris τ est gastrimargia nō ipa cibi ꝯcupiscētia: sꝫ vētris ingluuies. τ dꝫ scribi p g: nō p c: fm Laurētiū vallensē. ¶ Scd̄a ꝓpō. circa ꝓprias cōcupiscētias multi τ multipliciter peccāt. ptꝫ ex dictis in expōne textus. ¶ Tertia ꝓpō. circa tristitias gustus τ tactus non est eadē tēperantia: sicut fortitudo circa tristitias periculoꝝ mortis in bello. ptꝫ rōne aristotelis: qꝛ aliquis dicitur fortis ex eo q͛ huiusmodi tristitias periculoꝝ bellicoꝝ bene sustinet: τ timidus ex eo q͛ non bene sustinet eas. Sed tēperatus non dicitur aliquis: quia bene sustinet tristitias gustus et tactus. nec intemperatus: qꝛ non bene sustinet eas: sed dr intēperatus qꝛ tristat magis q̄ opꝫ ex eo q͛ delectabilia nō adipiscit. et tēperatus dr qꝛ nō tristatur ꝓpter absentiā delectabiliū. τ qꝛ abstinet ab eis cū p̄sentia sunt. Ex his ptꝫ quid sit dicendū ad dubiū. ¶ Ad p̄mā rōnem dr q͛ cōcupiscētie naturales īsūt nobis a natura q̄tū ad eoꝝ substantiam absolute: sed non fm oēm modum eatū. puta fm excessum vel defectum ideo ꝓpter excessum vel defectum est in eis peccatum. ¶ Ad scd̄am dr q͛ illa cōcupiscentia est naturalis τ cōueniens τ q̄tū ad substantiā τ q̄tū ad modū q̄ est ad indigentiem replendā sine excessu τ sine defectu. Illa tñ cōcupiscētia pōt esse aliq̄n ad excessum: aliq̄n ad defectum: et sic est in ea peccatum.

Responsio

Utrū in cōcupiscētijs naturalibus possit eē peccatum.

Dubitatur scd̄o Utrū itēperātia sit viciū maxime exprobrabile: ¶ Argr q͛ nō qꝛ pctm̄ intēperātie est pctm̄ puerile: g̃ non est maxime

Utrū intē rātia sit maxie e babile.

exprobrabile. ¶ Scdo. timiditas est viciũ exprobrabili⁹ q̃ intẽperãtia: igit. Añs probat: qr illd viciũ ẽ peius qd meliori virtuti opponit: sz timiditas est hmõi: igit. Minor pbat: qr timiditas opponit fortitudini: ⁊ intẽperãtia tẽperãtie. sz aristoteles pmo rhetorice pfert ceteris virtutib⁹ fortitudinẽ ⁊ iustitiã: igit. ¶ In oppositũ est phs in textu.

Exprobrabile.

Pro solutione dubij aduertendũ q̃ exprobrabile dr illud qd est vituperio dignũ ⁊ pp qd homines digne et merito vituperant ⁊ qd cedit in infamiam psone. nec dr viciũ exprobrabili⁹ pcise ex eo q̃ ẽ malius aut deterius. sz pcise dr exprobrabilius qd cum sit malũ: tñ magis deijcit hoiem a sua dignitate et minores siue pauciores excusationes recipit.

Responsio.

¶ Tũc rndet ad dubiũ p aliquot ppões. ¶ Prima est. intemperãtia nõ est viciũ oibus alijs deterius ⁊ culpabili⁹. pbat: qr homicidiũ ⁊ blasphemia ⁊ multa alia sunt eo deteriora: igitur. ¶ Scda ppõ. pctã intẽperantie sunt ceteris vicijs humanis exprobrabiliora. pbat: qr talia maxie deijciũt hoiem a sua excellẽtia: qr nõ insunt hoib⁹ fm q̃ sunt hoies: sz fm q̃ aĩalia vt dicit aristoteles. ¶ Tertia ppõ. intẽperantia est exprobrabilior bestialitate habituali. pbat: qr in intẽperato est electio ⁊ ratiocinatio. sz pars rõnalis in eo deprauata est. In bestiali vero habituali nõ est electio nec rõcinatio nec ratio q̃tũ ad vsum. igit. ¶ Quarta ppõ. bestialitas habitualis est exprobrabilior q̃ intemperãtia.

Duplex bestialitas.

Pro cuius declaratiõe aduertendũ q̃ duplex est bestialitas vt videbit circa septimũ. vna est non habitualis q̃ scz causat in aliquo ex eo q̃ ex mala complexione aut ex orbitate aut egritudine aut aliqua alia vehemẽti passione q̃s rõnis vsu orbat⁹ cõcupiscit delectatiões nõ naturales. Alia est bestialitas habitualis q̃ causat in aliquo nõ ex pdictis accidẽtib⁹: sz ex actibus cõcupiscendi nõ naturales delectationes freq̃ter elicitis. Tũc pbat ppõ. Talis bestialitas habitualis magis deijcit hoiem a sua excellentia q̃ intemperantia: igit. ¶ Quinta ppõ. et si pctã puerorũ dicant intẽperantia nõ tñ oẽ pctũ intemperantie dr eẽ pctũ puerile. i. pctũ solis pueris cõueniẽs. aut peccatũ paruũ et exiguũ. Prima pars pbat. s. q̃ pctã puerorũ dicant eẽ intẽperãtia. i. sĩlia pctis intẽperatoꝝ. qr sicut puer appetit aliquid nõ audita rõne: ita et intẽperãtia. Et sicut pctã pueroꝝ nõ castigata faciliter crescũt ita et pctã intemperatorũ. Scda pars pbatur: qr p experientiã videmus q̃ multi senes labe intẽperãtie maculantur. Tertia pars ptz: qr nullũ pctũ mortale ẽ paruũ: igit. ¶ Sexta ppõ. intemperantia est exprobrabilior q̃ timiditas. pbat rõne phi que satis ptz in expositione textus. ¶ Ad primã rõnẽ dubij pz qd sit dicendũ.

Malicia vicij attenditur

¶ Ad scdam dr q̃ malicia vicij põt attendi aut ex eo q̃ priuat aĩam bono virtutis sibi opposite: ⁊ sic illud viciũ est deterius qd opponitur meliori virtuti. Aut ex eo q̃ inficit aĩam positiue: ⁊ sic videt q̃ intẽperãtia sit deterior timiditate. Nam ex debiliori motiuo trahit ad aliqd turpe operandũ: qr excellentia motiui aliqualiter excusat a pctõ. et ecõuerso debilitas accusat. Ulterius dicit p argumento q̃ pbatio añtis nõ cõcludit ex quo ẽ alia ratio exprobrabilitatis ⁊ alia malicie vicij: vt patet ex dictis.

An insensibilitas sit viciũ

¶ Dubitatur tertio Utrũ insensibilitas sit viciũ? ¶ Et argr pmo q̃ nõ. qr nõ est viciũ carere oib⁹ delectationib⁹ gustus ⁊ tactus: sz hoc ẽ insensibilitas. ergo insensibilitas non est viciũ. Maior pbat: qr insensibilitas q̃ cõsistit in totali abdicatione delectationũ sensualiũ est opportuna hoi bñ disposito. igr ¶ Scdo argr. illud non est viciũ quod pdest ad acquisitionem virtutis. Sed insensibilitas est hmõi: igr. Minor ptz p aristotelẽ scdo huius dicentẽ q̃ si velimus acquirere virtutẽ opz nos hr̃e ad delectationes sicut senes plebis troianoꝝ se habebãt ad helenã: sed sic se habebant ad ipam q̃ nõ solũ nolebant eã tangere: sz etiaz nec videre: igit. ¶ In oppositũ est phs in quarto caplo huius quarti tractatus.

Insẽsibilitas.

¶ Pro solutione dubij est aduertendũ q̃ p insensibilitatem intelligit habitus inclinans hñtem ad minus appetendũ delectationes gust⁹ ⁊ tactus q̃ opz. Tũc ponuntur alique ppões.

Responsio ad dubium

¶ Prima est. habitus insensibilitatis est possibilis. pbat: qr actus pductiui et causatiui ipius sunt possibiles: quia possibile est q̃ q̃s minus appetat delectationes ciborũ ⁊ potuũ ac etiã venereorũ q̃ opz. i. q̃ exigit sanitas sua. aut bona habitudo corporis: aut generatio plis. cõstat aũt q̃ ex talibus actibus frequenter elicitis generatur habitus insensibilitatis: igit. ¶ Secũda ppõ. Et si insensibilitas non sit ipa mala cõplexio: potest tñ ex mala complexione oriri. Probatur prima pars: qr nullũ viciũ morale est mala complexio: igitur. ¶ Secunda ps pbatur: qr ex oĩ illo põt generari viciũ insensibilitatis quod inclinat ad actus ex quibus nata est generari insensibilitas. sed mala complexio est hmõi: igr. ¶ Tertia ppõ. insensibilitas põt oriri ex egritudiẽ ⁊ alijs malis qualitatibus non inexistentibus a natura. pbatur de egrotis omnẽ potũ aut cibũ aut alterum eoꝝ reijciẽtibus. q̃bus molestum est comedere q̃uis tamẽ ad sanitatem sit eis necessariũ. in talib⁹ generant act⁹ ex tali egritudine q̃ si longa eẽt ⁊ diu frequentaret generaretur habitus. Eodẽ modo posset probari de malis q̃litatibus. ¶ Quarta ppõ. viciũ insensibilitatis põt prouenire ex errore intellectus. Probat: qr q̃s põt iudicare q̃ abstinendũ est a cibo ⁊ potu ⁊ venereis q̃tũ natura pati põt ⁊ q̃tũ possibile est fugiẽda est in his delectatio. ⁊ voluntas põt se huic iudicio cõformare ⁊ imperare vsum ciborum non delectabiliũ in pauca quantitate ⁊ in mala q̃litate taliter q̃ corpus non sufficienter sustẽtabit ad opatiões cõuenientes exercẽdas: igr. ¶ Quinta ppõ. põt aliq̃s cõ iudiciũ rõnis insensibilitatis actus exercere. pbatur: qr vt pz ex dictis quis põt hr̃e habit⁹ inclinantes ad actus insensibilitatis. ⁊ cũ hoc iudicare tales actus viciosos. ꝗ ex libertate sua volũtas põt in hos actus vel illos declinare: igr. ¶ Sexta ppõ. insensibilitas est viciũ nociuũ nature dispẽdiosum bonis moribus ⁊ inhumanũ. q̃ sit viciũ pbat: qr oĩs actus humanus quo quis deficit a regula recte rationis est vicium. sed insensibilitas est hmõi: igr. q̃ sit nociuũ nature ptz: qr est cõseruatiuũ malarũ qualitatũ ⁊ causatiuũ variarũ egritudinũ: igit. q̃ sit bonis moribus dispendiosum patet: qr lesis viribus vegetatiuis ⁊ sensitiuis ĩpeditur opus prudẽtie qd ex sensationibus ⁊ experiẽtijs depẽdet. Sz impedito ope prudentie dispendiũ affertur bonis morib⁹. cũ prudentia sit bonoꝝ morũ regula: igit. ¶ Septima ppõ. abstinere a multis ⁊ cõibus delectationibus ⁊ paucissimis vti cõgruis ad aliquẽ finem honestũ ⁊ meliorem q̃ sit delectatio a qua abstinet ⁊ effectus ei⁹ in intẽdẽtibus talẽ finẽ nõ est insensibilitas sz tẽperantia maxime si nõ deficiat in tanto q̃ pcutiat rõ siue alienet vsus rõnis aut egritudinis manifeste et vehemẽtes ĩcurrãt. Patet ex his q̃ dicta sunt. ¶ Octaua ppõ. Et si intẽperãtia sit cõior ⁊ plures sine cõparatiõe oppugnet q̃ insensibilitas: nõ est tñ insensibilitate deterior. Prima pars nota est. Et scda pbat: qr p insensibilitatem hoies maxime patent illusionibus demonis: igit. ¶ Ad pmam rõnem dr q̃ insensibilitas nõ cõsistit

[illegible]

in totali extirpatione sensus et appetitus sensitivi: quia tolleret statim vitam. vel pt dici q insensibilitas accipitur dupliciter. Uno modo pro omnimoda destitutione ab appetitu cibi et potus et aliorum delectabiliu et sic non est possibilis nisi ppter egritudinē aut vehemētem maliciā cōplexionis. Alio modo accipit pro defectu in gaudēdo hmōi delectationibus et pro defectu vsus eaꝝ et sic est possibilis et sic negat añs argumenti et etiā assumptū pro eius pbatione quocūqz mō capiat insensibilitas. ¶ Ad secūdā ꝯcedit maior. et negat minor. Et ad pbatōnē dr q Aristoteles p mortificatione oīm desiderioꝝ nō itelligit rejectionē oīm desiderioꝝ. sz intelligit q nulla desideria ipellant notabiliter hoīem cōtra iudiciū recte rōnis. et hoc ē habere virtutes sm gradū tēperātie. in quo gradu homo existens non sentit notabilem pugnam appetitus sensitivi contra rationem.

¶ Ad rationes ¶ A primā rōnē añ oppositū pz quid sit dicēdū. ¶ Ad secūdā dr q ly virtus cardinalis est nomē collectivū. vl' habet ppzietates nōis collectivi. qz dr de toto et nō de aliqua parte ei⁹. ita q nec q̄lz tēperātia est virtus cardinalis. nec aliqua sic et aliqua nō. et sic hoc cōplexū virtus cardinalis facit terminū de quo dr teneri collective p multitudine scz habituū sub eo cōtentoꝝ. et si ly virtus cardinalis nō haberet ex cōi vsu loquendi hanc vim nō videret incōueniens cōcedere q q̄libet tēperantia esset virtus cardinalis. et q eēnt plures virtutes cardinales specie distīcte q̄ quattuor. cū quo tn̄ staret q hoc cōmune virtus cardinalis cōuenienter diuidit ī quattuor mēbra prima sui diuisione. qz q̄libet virtus cardinalis sub aliqua illarū quattuor continet. ¶ Ad tertiam dr q circa visum olfactū et auditū delectamur multotiens sm quasdā lascivias ad venerē ordinatas. aliqn etiā circa ludos multos et multotiens etiā sm decentiā cōicationis in actib⁹ seriosis. et iam apparet q̄ virtutes sunt circa tales qn̄ tēperātia q̄tum ad lascivias. eutrapelia q̄tū ad ludos. et amicitia et affabilitas q̄tū ad actus seriosos. delectamur etiā sm istos sensus et alios pp ipm cognoscere sm se et pp admirari circa obiecta ipoꝝ. sed in talib⁹ hoīes vt in pluribus nō supabūdāt nec deficiunt notabiliter p se. pauci enī reperiunt qui scientiā superabūdāter amēt. et lz multi deficiunt ab amore eius hoc tn̄ nō est p se. de his autē que in paucioribus contingūt vel raro nō sunt ponende speciales virtutes. de his etiā in q̄b⁹ supabūdamus aut deficimus p accidēs nō sunt ponēde virtutes alique. qz reducūt ad virtutes illorū circa q̄ p se abūdamus aut deficimus. vel dr q virt⁹ moderans tales delectationes dr tēperantia nō pprie sed cōmuniter accepta.

Questio moralis De regula temperantie.

Queritur secundo Utrū regula tēperantie sumenda sit sm pntis vite necessitatē? ¶ Et arguit q nō. qz ea q̄ sunt aīe nō regulant sm ea que sunt corporis. g nec temperantia sm necessitatē corpis. ¶ Scđo argr. si sic sequeret q vir sanctus causa necessitatis vtēs quacunqz delectatiōe non peccaret. sed hoc est falsum: igr. Et ꝯña pz: qz nullus sequendo suā regulam peccat. ¶ Tertio sic. quicūqz excedit suā regulā peccat. g si necessitas sit regula: vir sanctus q̄ pter necessitatē vteret delectatione peccaret: sed hoc est multū durū: igr. ¶ In oppositū est augustin⁹ in libro de moribus eccl'ie dicēs. hz vir tēperatus in reb⁹ huius vite regulā vtroqz testamento firmatam vt eorū nichil diligat nichil per se appetendū putet sed ad vite huius atqz officiorū necessitatem q̄d sat est vsurpet vtētis modestia non vtentis affectu.

¶ Sciendum q sm beatū thomā necessitas accipitur dupliciter. Uno mō sm q necessariū dr id sine quo res nō pōt eē aut cōsistere quō cibus diceret necessarius ei q eēt in extrema necessitate indigentie positus. Alio mō accipit necessitas sm q dicit necessariū id sine quo res non pōt cōuenienter esse. Isto notato sit

¶ Conclusio prima. Regula temperantie non est sumenda sm primā necessitatē ita vt oīs ille dicat intemperatus qui p tpe p quo pōt eē et cōsistere sine cibo: cibo vtit. Probat: qz nullus ex eo q appetit delectabilia q̄ opz ppter sanitatē aut bonam habitudinem corporis mēsurate et sm q opz et sic de aliis circūstantiis appetere peccat. Sed multi talia et taliter appetunt quibus cibus pro tunc non est pmo modo necessarius: igitur. Responsio.

¶ Conclusio scđa. Regula temperantie nō ē sumēda sm suā necessitatē. sic scz q oīs ille peccet p intemperātiā q cibo vtit vel potu p tēpore p quo nō est hac necessitate necessarius. Probat qz nullus ex eo dr itēperatus q vtit delectabilib⁹ q̄ nō impediūt bonā habitudinem corporis nec cōtra honestatē sunt nec supra facultatē. Sed cōtingit q aliqn delectabilia tēperantie sunt talia q nō sunt necessaria ista necessitate secūda. et tn̄ nō impediūt bonā dispositionē corporis nec corpus est cōtra honestatem nec supra facultatem vtentis. g talis non peccat.

¶ Conclusio tertia. Necessitas hoc mō videt eē regulariter regula tēperātie cōtra insensibilitatē. ita q oīs ille regulariter peccat petō insensibilitatis q nō vtitur delectationib⁹ cū hoc necessitas exigit. pz satis ex prius dictis.

¶ Conclusio quarta. Bona habitudo corporis et aīe nō īpedita honestas et facultas nō excessa: sunt regula tēperantie. ita scz q oīs et solus vsus delectabiliū q vel nō est honestus vel facultates excedit vel bonā habitudinem aīe et corporis impedit: facit intēperatū. pbat: qz oīs et solus intemperatus magis diligit delectatiōes ad tēperantiam pertinētes q̄ opz. Sed nullus diligēs tātū delectatiōes vel delectabilia talia q nō superāt facultatē. nec sunt cōtra honestatē nec sunt impeditiua bone habitudīs aīe et corporis: magis diligit delectationes ad tēperantiā ptinētes q̄ opz: igr nullus talis est intēperatus. Regula temperantie

¶ Conclusio quīta. Nō q̄lz excessus regule data facit intēperatū: sz opz q excessus sit notabilit sensibilis. Probat: qz frequēter cū pseuerat appetitus edēdi aut bibēdi nō bn̄ possum⁹ iudicare vtrū ipe sit pcuratus a necessitate aut a concupiscētia. vtrū sit impeditiu⁹ bone dispositōnis an nō. g nō q̄libet excessus facit intemperatum.

¶ Conclusio sexta. Sctis et pfectis viris q̄ iā tēperātiā virtutē sm tēperantie gradū actigerūt: necessitas est regula. Probat: qz pfectivi ri ea p regula hn̄t q̄ alij nō hn̄t nisi p cōsilio. Sz necessitas respectu impfectoꝝ est in cōsilio. g respectu perfectorum videtur esse regula.

¶ Dubitatur primo Utrū oīs pmus motus ad intemperantiā sit pctūm. Et videt q sic: qz pmus motus ad intēperātiā est eiusdē rōnis cum aliis motibus posterioribus: sz motus posteriores sūt pctā: g et primus motus. ¶ Scđo argr. Prim⁹ motus ex vicio surgit: et ad illicitū tēdit: igr. ¶ In oppositū ar. qz primi motus nō sunt in ptāte nr̄a: igr. ¶ Ad istō dubiū rn̄det p aliquas ppositiones. ¶ Prima est. Non De pmis motibus Dubiū Responsio.

oĩa primus motus in actũ partis generatiue est peccatũ: Probat: qꝛ si sic sequeret ꝙ act⁹ cõiugalis nõ posset eē volitus sine pctõ qḋ videt durũ: igr. ¶ Scḋa propositio. Nõ oĩs primus motus in actũ luxurie est pctm̃. Probat: qꝛ nullus motus ꝗ nec in se nec in sua cã ē voluntarius mala volũtate est pctm̃. Sed est aliq̄s pmi⁹ motus in actũ luxurie qui nec in se nec in sua cã: mala voluntate est volũtarius. vt pʒ de motu ad libidinē ex aspectu mulieris occurrentis preter intentũ statim represso/et cohibito. Tertia ꝓpõ. Nõ oĩs motus primus tendẽs ad delectandũ in cibo/et potu est pctm̃. probat qꝛ nõ oĩs delectatio in cibo et potu ē illicita: igit. ¶ Et si ꝗris vtrũ appetere comedere ante horam debitam sit pctm̃ supposito ꝙ ly debitã dicat debitũ pcepti. ¶ Respõdet p distinctionē: qꝛ aut ly appetere dicit motũ deliberatũ ꝛ nõ primũ. vel accipit cõmuniter ad motũ primum et nõ primũ: vel dicit tãtũ motũ primũ. Si tertiũ dr ꝙ nõ. Si primũ vel secũdũ: distinguit. qꝛ vel ly ante horã debitã determinat hoc ṽbũ appetere: ꝛ sic dr ꝙ nõ qꝛ appetere ante horã debitam comedere pro hora debita nõ est pctm̃. vel determinat hoc verbũ comedere: ꝛ sic dr ꝙ sic. etiã vl'r capiendo appetere primo mõ sʒ particulariter capiendo scḋo mõ. ¶ Ad primã rationē dubii dr ꝙ motus aliquis nõ hʒ ex specie sua essentiali ꝙ sic bonus vel malus. Et ideo ꝗuis sit eiusdem rationis cũ aliis si nõ est volũtarius et in nr̃a ptãte: nõ est pctm̃. qꝛ volũtariũ est ꝓprietas opis boni vel mali. ¶ Ad secundã distinguitur añs. aut ex vicio alieno. et sic siue sic siue nõ negat ɔña. vel ex vicio ꝓprio puta ex malis habitib⁹ et sic dr ꝙ hoc nõ est vl'iter verũ. qꝛ primi motus siue ad luxuriã siue ad ingluuiē nõ solũ causant ex malis habitibus aut ex corruptis cõsuetudinib⁹ sed interdum causant ex principiis cõplexionantib⁹ aut ex malis qualitatibus corporalibus vel sexistẽtib⁹ a natura aut a cibis et potibus. aut ex aliquo alio modo viuendi non culpabili.

An castitas sit virtus specialis.

¶ Dubitatur scḋo Utrũ castitas sit virtus specialis? ¶ Et ar ꝙ nõ: qꝛ oĩs virt⁹ ē q̄litas aĩe: sed castitas ad corpus ptinet: igit. ¶ Scḋo sic. nulla virtus ĩest ĩfidelib⁹: sʒ castitas ĩest ĩfidelib⁹. ꝗ nõ est virt⁹. ¶ In oppositum ar auctoritate oĩm theologorũ ponẽtiũ eã partē tēperantie. ¶ Pro solutione dubii est aduertẽdũ ꝙ castitas accipit dupl'r. Uno mõ ꝓprie. Alio mõ methaphorice. Castitas ꝓprie est firmũ ꝓpositũ reiiciendi libidines turpes et inhonestas. Alio mõ accipit methaphorice et tũc ſm btm̃ Thomã est debita mentis ad rē aliquã cõiũctio ac nexus. fornicatio vero methaphorice accepta est indebita mẽtis ad rē aliquaʒ cõiũctio. et qꝛ talis cõiũctio dʒ eē ad deũ: ideo mẽs que hac coniunctione deo cõiũcta est: dr casta. ¶ Tũc respõdetur ad dubiũ p aliquas ꝓpões. ¶ Prima est. castitas est virtus: ꝓbat. qꝛ oĩs mediocritas laudabilis inter duo extrema vicia est virtus: sʒ castitas est huiusmodi: igit. Minor ꝓbat: qꝛ mediat iter admittere delectatiões venereas turpes aut supabũdanter et nullas admittere. etiã vbi recta ratio dictat eas eē admittendas. ¶ Scḋa ꝓpõ. Castitas est virtus specialis sub temperantia contenta: ꝓbat: qꝛ circa aliquas delectationes circa quas est temperãtia: est castitas ꝛ non circa oẽs. et circa nullas delectatões est castitas: quin circa eas sit tẽperãtia. ꝗ castitas ē sub tẽperãtia cõtẽta. ¶ Tertia ꝓpõ. castitas ab abstinẽtia distincta est. ꝓbat: qꝛ abstinẽtia ē circa vsũ ciboꝝ et nõ circa delectationes venereorũ sicut castitas: igit. ¶ Quarta ꝓpõ. pudicitia ſm ꝓprietatē noĩs ptinet ad castitatem. Probatur: quia

Duplicit capit castitas

Respõsio ad dubium.

pudicitia attenditur proprie circa venerea et precipue circa signa venereorum sicut sunt aspectus/oscula/ꝛ tactus. Castitas autem magis respicit ipam venereã cõmixtionem: igr pudicitia pertinet ad castitatē. ¶ Quīta propositio. Castitas est virtus cõtinens plures species virtutum sub se. probat: qꝛ castitas virginalis coniugalis et vidualis sunt specie differentes: et oẽs iste sub castitate continent: igitur. Maior probat: quia cũ castitate coniugali stat oppositũ virginitatis. Etiã castitas cõiugalis est moderatiua coitus: et castitas virginalis est cohibitiua coitus. ergo non sunt eiusdem speciei. ¶ Et si queras vtrum quis possit ita attingere in hac vita perfectionem castitatis vt in eo sit oĩs ardor libidinis extinctus? ¶ Ad hoc dicit ꝙ licet a gastrimargie stimulis oĩno liberari non possimus: ardor tamen libidinis põt in nobis totaliter extingui. Prima pars patet: quia ꝗdiu manet in nobis affectus cibi et pot⁹: tandiu durat stimulus gastrimargie: sʒ semp in nobis durat affectus cibi et potus: igitur et stimulus gastrimargie. ¶ Pro scḋa parte aduertendum ꝙ ſm cassianũ castitatis puritas septem gradib⁹ distincta est multum a se distantibus. ¶ Primꝰ est quo fit: ne ꝗs vigilans impugnatione carnali subuertat. ¶ Secũdus est quo fit: ne mẽs volũtariis cõcupiscẽtie carnalis cogitationib⁹ imoret. ¶ Tertius quo fit: ne femineo quãtũcũ ꝙs tenuerit moueat aspectu. ¶ Quartus quo fit: ne cũ vigilat etiã simplicē carnis ꝓferat motũ. ¶ Quintus quo fit: ne cũ necessitas lectionis ingesserit memoriam generationis hũane subtilissimus assensus mentē perstringat. ¶ Sextus quo fit: ne illecebrose fantasmatibus feminarũ etiã dormiendo illudat. ¶ Septimus ĩ paucissimis inuenit quo fit: vt ipso carnalis cõcupiscẽtie motu emortuo obsceni liquoris siue materie emissionē nõ pferat. ¶ Et si ꝗras vlteri⁹ vtrũ possit assignari certa tp̄is mensura in qua quis diligentissime vacãs his ꝗ ad pfectionē castitatis habẽdã sũt necessaria possit eã assequi? ¶ Respondet cassianus pmo ꝙ diffinire hoc assertiue ꝛ vl'iter est temerariũ. tũ pp diuersitatem volũtatũ et viriũ. tũ qꝛ in diuersis est alia ꝛ alia applicatio mentis in vno scʒ intensior ꝛ in alio remissior. ¶ Secũdo dicit ꝙ si quis abstractus a cũctis cõfabulationibus mortificatus ab omni solicitudine et cura mundana ex duob⁹ paximaciis ĩ die fuerit cõtent⁹: nec ad sacietatē aquã biberit: ꝛ somnũ trib⁹ aut ꝗtuor horis terminauerit: nõ sperãs in labore suo: sed in misericordie dei: ille infra sex menses cognoscet pfectionē castitatis nõ eē sibi impossibilē. ¶ Ad pmã rõnem dubii cõcedit maior: ꝛ distinguit minor. vel ꝙ ptineat ad corpus tãꝗ ad subiectũ suũ: ꝛ sic negat: vel tanꝗ ad id cui⁹ actũ imperat/cohibet/ꝛ moderat: et sic concedit. ¶ Ad scḋam respõdet beat⁹ thomas ꝙ ĩ infidelib⁹ nulla est virtus: qꝛ infideles nõ referũt actus suos ad debitũ finē. Ista opinio videt mltis dura: est tñ ſm vnũ sensum ṽa. iõ dr ꝙ infidelē vno mõ possum⁹ intelligere eũ ꝗ nõ est de familia xp̄i nec in facto nec in voto. ꝛ tali põt ineē ṽa virtus. ꝛ lʒ in talib⁹ infidelibus nõ sit habitus ĩfusus fidei ad recte credendũ: põt tñ eis mediãte auxilio speciali ĩspirari cognitio eoꝝ q̄ ad debitã et honestã opationē sufficiũt: sicut est cognitio finis ꝛ aliaꝝ circũstantiarũ. Alio mõ accipit infidelis ꝓ illo ꝗ nec est de familia xp̄i nec auxilio aut motione speciali ei⁹ suscepit rectam cognitionem eoꝝ q̄ ptinent ad bonã ꝛ honestam operationem: ꝛ de isto loquit sanct⁹ thomas ꝛ etiã augustinus cõtra iulianũ cũ dicit ꝙ nõ officiis vel actib⁹ sʒ finibus: a viciis discernuntur virtutes.

Dubium.

Responsio.

Septē gradus castitatis.

Dubium.

Responsio.

Utrũ in infideli sit virtus.

An virginitas sit virtus. ¶ Dubitatur Tertio Utrū virginitas sit virtus?
¶ Et argr̄ q̄ nō. q2 nulla virt⁹ ī est
nobis a natura: s3 virginitas inest nobis a natura: igr̄.
¶ Scd̄o argr̄. nulla virtus corrūpitur ex operatione bo-
na: sed virginitas corrumpit ex bona opatiōe: igr̄. Ma-
ior pbat: q2 corruptio boni nō est bonū. Minor patz de
corruptiōe virginitatis p copulā matrimonialē. ¶ In
Tripliciter capitur. oppositū argr̄ auctoritate theologoꝝ. ¶ Pro solutiōe
dubij aduertendū q̄ virginitas accipit tripl'r. Uno mō
pro integritate corporis opposita corruptiōi q̄ solet fie-
ri p opus libidinosum. Scd̄o modo accipitur p ppo-
sito seruande integritatis corporalis ppetue. Tertio pro
pposito nō deferendi eā nisi per opus cōcessum et lici-
Responsio. tum. ¶ Tūc rn̄det ad dubiū p aliq̄s ppōnes. ¶ Pri-
ma est. virginitas primo mō nec est virtus nec vicium.
pbat: q2 talis virginitas est ī corpore et nō in aīa. τ inest
a natura: igr̄. ¶ Scd̄a ppō. virginitas scd̄o mō est vir-
tus. pbatur: q2 vbicūq3 contingit excedere et deficere
vituperabiliter ibi contingit dare medietatem laudabi-
lem. sed in seruando ppetue integritatē signaculoꝝ vir-
ginaliū cōtingit supabūdare et deficere vt notū est. igr̄.
¶ Tertia ppō. virginitas tertio modo est virtus. pba-
tur: q2 oīs habitus electiu⁹ ī medietate existēs determi-
nata rōne est virtus. Sed virginitas tertio mō accipiē-
do terminū est hmōi: q2 nolle frangere hmōi integrita-
tem quousq3 oportunū sit et recta rō dictet mediat iter
velle eam frangere anteq̄ recta ratio dictet et nolle eā
frangere cum recta rō dictat: igr̄. Ex quo sequit q̄ vir-
ginitas nullo voto firmata est virtus. ¶ Quarta ppō.
ṽginalis castitas est excellentior viduali castitate. τ vi-
dualis castitas excellentior castitate coniugali. pbat:
q2 virginitati dat fructus cētesimus. viduitati sexage-
simus. et castitati coniugali tricesimus: igit. Et debent
intelligi predicte ɔclōnes ſm eosdem gradus. Nam si
compararetur virginitas ſm gradum continentie ad
castitatem coniugalem ſm gradū temperantie aut he-
roicū: posset rōnabilr dici q̄ p̄dicte ppōnes nō eēnt vni-
uersaliter vere. Ex quo sequit q̄ l3 virginalis castitas
inter oēs castitates sit excellētissima: aliquorū tn̄ casti-
tas cōiugalis non est virginali castitati que regulariter
inuenit in oībus dignitate et excellentia postponenda.
Prima pars satis pt3 ex dictis. et alia pars pbat au-
ctoritate augustini in libro de bono coniugali dicentis
nō est impar meritū cōtinentie in iohāne q̄ nullas exp-
tus est nuptias et in abraham q̄ filios gn̄auit. istius em̄
celibatus. et illi⁹ cōnubiū p tp̄e ɔgruētia xp̄o militaue-
rūt. ¶ Quinta ppō. virginitas nō est excellentissima vir-
tutū. pbat: q2 patiētia vel martyriū est excellētior cū s3
Christo. difficili⁹ sit pugnare ɔ̄ tristitiā doloꝝ q̄ ɔtra de-
Dubitatio de corrupta p violentiam lectationē voluptatū. ¶ S3 q̄reres an virgo p violētiā
corrupta virginitatē pdat? Pro quo sit hec sexta ppō.
corrupte violēter p opus nō libidinosū nec virginita-
tē pdit nec virginitatis aureolā. pbat: q2 in talib⁹ re-
manet integritas opposita corruptiōi libidinose. & ta-
les sunt vere ṽgines. ¶ Septima ppō. Virgo q̄ violen-
ter corrūpit sic sc3 q̄ corruptiōi τ violētie dissentit et q̄
tum potest renititur virginitatē pdit: hmōi tn̄ corrupta
nec aureolā pdit nec statū virginitatis egredit si vitam
celibē ducere instituat. Prima pars pbat: q2 quecūq3
pdit integritatē carnis p opus libidinosum illa virgini-
tatē pdit. s3 talis pdit integritatē carnis p opus libidi-
nosum: igr̄. Scd̄a pars pbat p illud btē lucie. Si inui-
tā me violari facias castitas michi duplicabit ad coro-
nam. & corona debita btē lucie nō fuisset pdita si inuita
fuisset violata. ¶ Octaua ppō. ppositū ppetue cōtinē-
tie in corruptis p violentiā equiualet et adequat ppo-
sito virginitatis. pbat: q2 oē ppositū ppetue cōtinētie
q̄d est pposito pfecte viduitatis excellētius: equalet τ
adequat proposito virginitatis. s3 ppositū hmōi corru-
ptarū est pposito viduitatis excellētius: igr̄. ¶ Nona
ppō. q̄ sic p violentiā corrupta est nec corpore nec men
te formaliter virgo est. pbat τ p̄mo q̄ nō corpe: q2 inte
gritas sui corporis p opus libidinosum corrupta est. q̄
nō mente pt3: q2 vbicūq3 est impossibilis virginitas cor
poris ibi est impossibilis virginitas mentis. sed in tali
bus est impossibilis virginitas corporis. igr̄ τ virgini-
tas mentis. Et l3 virginitas mentis amissa manēte cor
poris virginitate recuperari possit: corpe tn̄ libidinose
corrupto: nō pōt (saltem p creature potētiā) mentis vir
ginitas reparari. Ex quo sequitur q̄ habitus virginita
tis in sic corruptis p violentiā q̄ an corruptionē inclina
bat ad act⁹ ṽginitatis post corruptionē manēs nō am-
plius inclinat ad actus virginitatis. s3 ad actus pudi-
citie τ castitatis. Posset etiā inclinare ad illos act⁹ q̄s
dicim⁹ equiualere q̄tū ad meritū actibus virginitat.
et hoc mediantibus actib⁹ suis pprijs. τ ex talib⁹ acti
bus mediate ab eo causatis generat nouus habit⁹ qui
est proprius hīt⁹ earū. p cui⁹ act⁹ differūt a cōiugatis τ
viduis τ ab oīus incorruptis. q̄ q̄dē act⁹ hn̄t p obiecto
noiitionē et displicētiā τ renisū sue corruptiōis. ¶ Ad
p̄mā rōnem dubij pt3 solutio ex p̄ma ppōne. ¶ Ad se-
cūdā dr̄ q̄ nō est incōuenlens duos actus virtuosos eē
icōpossibiles vt p3 de actib⁹ liberalitatis magnificētie.

Ad rationes

¶ Ad primā rōnē negat aīa maxi
me q̄n ea q̄ sunt aīe hn̄t p obiectis
suis ea q̄ sūt corporis sicut contingit de virtute tēperā-
tie. ¶ Ad scd̄a3 dr̄ q̄ si illa delectatio eēt inhonesta: tūc
respectu eius nulla eēt necessitas: ideo simpl'r cōcedit
maior: et negat minor. ¶ Ad tertiā concedit ɔ̄ns si vir
sanctus et pfectus ſm temperantiā hoc sciēter faceret
s3 dicit q̄ huiusmodi necessitas habet latitudinē mul-
tam. trahitur enim tā ex indigētia corporis quo ad eē
q̄ ex indigētia quo ad bene eē q̄ ex his q̄ rōne dignita-
tis et officioꝝ facienda incūbunt. ¶ Et hec de tertio li-
bro sufficiant.

¶ Sequitur liber quartus.

Dicamus deinceps de liberali- De liberalitate.
tate. ¶ Videt aūt eē circa pe- Prima co
cunias medietas. Laudatur
enim liberalis non in bellicis.
nec ī quibus temperatus. rur-
sus neq3 in iudicijs: sed circa dationem pe-
cuniarum et sumptionem magis autem ī da
tione. Pecunias autē dicimus omnia quo-
rūcunq3 dignitas numismate mensuratur.
¶ Est autē et prodigalitas et illiberalitas Secund
circa pecunias supabundantia et defectus.
Et illiberalitatem quidem copulamus sem
per magis q̄3 op3 q̄dē circa pecunias studē
tib⁹. Prodigalitatē autē inferimus q̄nq3 cō
plectētes itēperatis hoīb⁹: incōtinentes ei
τ p intēperantiā cōsumptores prodigos vo
camus. pp̄ter q̄d et prauissimi videntur eē

multas enim simul malicias habent. non autem proprie appellantur. vult enim prodigus esse qui vnu3 aliquod malum habet corrumpere substantiam. prodigus enim ꝗ propter seipsum perditus. Videtur autem perditio quedam ipsius esse et substantie corruptio. vt viuere per has existēte. sic vtiqꝫ prodigalitatem accipimus. ¶ Quorum aute3 est aliqua vtilitas his contingit bene vti et male. Diuitie autem sunt vtilium. ¶ Vnoquoqꝫ autem optime vtitur qui habet circa singula virtutem. et diuitijs autem vtitur optime ille qui habet circa pecunias virtutem. Iste autem est liberalis. ¶ Vsus autem esse videtur pecuniarum consumptio ⁊ datio. acceptio autem et custodia possessio magis. propter quod magis est liberalis dare quibus oportet: ꝗ accipere vnde oportet et non accipere vnde nō oportet. Virtutis eni3 magis benefacere ꝗ bene pati. ⁊ bene operari magis ꝗ turpia non operari. nō inmanifestum autem quoniam dationem quidem sequitur benefacere et bona operari. Et gratia danti et non accipienti. sed et laus magis. ¶ Et facilius non accipere ꝗ dare. proprium enim minus emittunt ꝗ nō accipiunt alienum. ¶ Sed et liberales dicuntur qui dant. qui vero non accipiunt: nō in liberalitatem laudantur. sed non minus in iusticiam. qui autem accipiunt: non laudātur multum. ¶ Amantur autem maxime liberales eorum qui in virtute vtiles enī hoc autem in datione.

Iste est quartus liber ethicoru3 in quo determinat philosophus in speciali de minorib⁹ virtutibus (quas vocat albertus adiunctas non oībus cardinalibus sed fortitudini et tēperantie) ⁊ de vicijs eis oppositis. Et diuiditur liber in septem tractatus. In primo determinat de liberalitate In secūdo de magnificētia: ibi. Videbitur vtiqꝫ. In tertio de magnanimitate ibi. Magnanimitas autem. In quarto de virtute que est circa minores honores ibi. Videtur autem. In quinto de mansuetudine ibi Mansuetudo autem. In sexto de affabilitate veritate ⁊ eutrapelia ibi. In colloquijs autem. In septimo de verecūdia ibi. De verecūdia autem. Primus tractatus continet quinqꝫ capitula que videbuntur in processu. In primo capitulo primo philosophus determinat de obiecto liberalitatis et viciorum ei oppositorū. Secundo de actibus eius. ⁊ adhuc primo proponit. secundo exequitur. Dicit ergo primo ꝙ postꝙ determinatum est de temperantia: consequenter determinandum est de liberalitate. ⁊ ponit quinqꝫ conclusiones. ¶ Prima est. Liberalitas est medietas circa pecunias. Probat philosoph⁹ ꝙ liberalis laudatur non quia medio modo se habeat in rebus bellicis sicut fortis. nec quia bene et mediocriter se habet in delectatiōibus tactus sicut temperatus. nec quia in iudicijs sicut iustus. s3 quia medio modo se habet circa dationē et acceptionem pecuniarum: et magis circa dationem. ergo liberalitas est medietas circa pecunias. Et exponit philosophus quid per pecunias intelligit dicens. ꝙ nomine pecuniarum intelliguntur omnia quorum dignitas id est valor numismate mensuratur. ¶ Est autem. Secunda conclusio. Prodigalitas et illiberalitas sunt superabundantia ⁊ defect⁹ circa diuitias. id est sunt vicia extrema opposita liberalitati. vnum scḋm superabundantiam scilicet prodigalitas et alterum scḋm defectum scil3 illiberalitas. De illiberalitate probat philosophus ex cōmuni vsu quia omēs vocamus illiberales qui circa pecunias magis studēt ꝗ oportet: igitur. De prodigalitate etiam probat philosophus. quia licet incontinentes et intemperatos qui sua propter intemperantiam consumūt quandoqꝫ prodigos vocemus: propter quod et prauissimi tales videtur esse. eo ꝙ multas simul habent malicias: non tamē proprie appellandi sunt prodigi. sed ille proprie dicendus est prodigus qui habet aliquod vnum vicium quo substantiam et patrimoniū consumit et dissipat. est eni3 prodigus qui seipsum perdit. nam videtur seipsum perdere qui suam substantiā vnde vitam habet ducere perdit. ergo prodigalitas est superabundantia circa pecunias. ¶ Quorum autem. Hec est secunda pars capituli in qua philosophus determinat de actibus liberalitatis. et ponit hanc tertiam conclusionem. Diuitijs cōtingit et bene ⁊ male vti. Probat philosophus. quia quorumcunqꝫ est aliqua vtilitas illis contingit bene ⁊ male vti. sed diuitiarū est aliqua vtilitas. ergo diuitijs contingit bene et male vti. Tertia. ¶ Vnoquoqꝫ autem. Quarta cōclusio. Liberalis optime vtitur diuitijs. Probat philosophus. quia vnoquoqꝫ optime vtitur qui circa singula habet virtutem. Sed liberalis circa diuitias habet virtutem. igitur optime vtitur ipsis. Quarta. ¶ Vsus autē. Quinta cōclusio. Magis est liberalis dare qbus oportet ꝗ accipere vnde oportet vel non accipere vnde non oportet. Quinta. Probat philosophus sex rationibus. ¶ Prima est. quia consumptio et datio pecuniarum sunt vsus earum. et acceptio et custodia magis sunt possessio ꝗ vsus. sed liberalis magis est vti pecunijs ꝗ eas possidere. ergo liberalis magis est dare quib⁹ oportet ꝗ accipere vnde oportet vel non vnde nō oportet. ¶ Virtutis enim. Secunda ratio. ad virtutem magis spectat benefacere ꝗ bene pati. ⁊ similiter bene operari magis ꝗ a turpib⁹ abstinere. Sed bene dare est bene operari. accipere vero vnde oportet est bene pati. et non accipere vnde non oportet est non operari turpia siue a turpib⁹ abstinere: igitur. ¶ Et gratia danti. Tertia ratio. bene danti debetur gratia. sed nō accipienti nō debetur gratia sed magis laus: igitur. ¶ Et facilius. Quarta ratio. facilius est nō accipere ꝗ dare. ergo dare magis ad virtutem pertinet. cum virtus sit circa difficile. Antecedens probat philosophus. quia difficilius est suum tradere ꝗ non accipere alienum: igitur. Sed et liberales. Quinta ratio. qui dant vt oportet laudantur de liberalitate. qui autē non accipiunt vnde non oportet nō laudātur de liberalitate sed magis de iusticia. qui vero accipiunt vnde oportet non multum laudantur: igitur. ¶ Amantur autem. Sexta ratio. inter omnes virtuosos maxime laudantur liberales. eo ꝙ sunt alijs vtiles. et hoc maxime in dando. igitur liberalis magis est dare quibus oportet ꝗ accipere vnde oportet vel non accipere vnde non oportet.

Conclusio.

QUe autem secundũ virtutem operationes bone et boni gratia. et liberalis. igitur dabit boni gratia et recte quibus enim oportet. et quecunq; et quādo et alia quecunq; sequunt recte dationem et hoc delectabiliter vel sine tristicia. quod enim secundum virtutem: delectabile vel non triste. Qui autem dat quibus non oportet / vel non boni gratia: sed ꝑpter aliam causam: nō liberalis sed alius quis dicetur. Neq; qui triste dat. magis vtiq; eligit pecunias bona operatione. hic autem non liberalis. ¶ Neq; accipiet vnde non oportet. neq; enim est non honorantis pecunias talis acceptio. non vtiq; erit. ¶ Neq; petitiuus. non enim est benefacientis beneficiari faciliter. ¶ Unde autem oportet accipiet. puta a proprijs possessionibus non vt bonū sed vt necessarium vt habeat dare. ¶ Neq; non curabit propria: volens per hec quibusdam sufficere. ¶ Neq; quibuslibet dabit vt habeat dare quibus oportet. et quando et vbi bonum. ¶ Liberalis autem est vehemēter superabūdare in datiōe: vt derelinquat sibiipsi minora non respicere enim ad seipsum liberalis. ¶ Secundū substantiam vtiq; liberalis dicitur. non enim in multitudine datorum quod liberale sed in dantis habitu. hic autem secundum substantiam dat. nichil autem prohibet liberaliorem esse minora dantem: si a minoribus det. ¶ Liberaliores autem esse videntur non qui acquisierunt: sed qui susceperunt substantiam. inexperti enim indigentie: et omnes diligunt magis sua opera. vt parentes vel poete.

Nonem ꝓprietates ipsius liberalis.

¶ Ditari autem non facile liberalem: neq; acceptiuum existentem. neq; custoditiuum emissiuum autem. et non honorantem propter ipsas diuitias. sed gr̃a datiōis. ¶ Propter quod et accusant fortunam quoniā maxime digni existentes nequaq̃ ditantur. cōtingit autem non irrationabiliter hoc. non enim possibile pecunias habere non curantem vt habeat quēadmodum neq; in alijs.

Solutio dubij incidentis.

¶ Non tamē dabit quibus nō oportet. neq; quecūq; alia talia. nō enī adhuc operabitur secundum liberalitatem. et in hec consumēs non vtiq; habebit in que oportet consumere. quemadmodum enim dictum est liberalis est qui secundum substantiam expendit et in que oportet.

IStud est tertium capitulū huius primi tractatus in quo philosophus ostendit qualis debet esse principalis actus liberalitatis. Et diuiditur capitulum in duas partes. In prima facit quod dictū est. In secunda vero ponit quasdam proprietates ipsius liberalis. Primo igitur ponit talem conclusionem. dare quibus oportet gratia boni et honesti q̃tum et quando et vbi oportet delectabiliter vel saltem sine tristicia: est actus liberalitatis. Probat phūs. quia omēs operationes scd̃m virtutem sunt bone et gratia boni et honesti et delectabiliter vel saltē nō moleste facte. Sed datio liberalis est operatio secundū virtutem. ergo est bona gratia boni et delectabiliter siue non moleste facta. sed non recte datur nisi detur quibus oportet et sic de alijs. ergo dare quibus oportet. &c. est actus liberalitatis. Minorem probat phūs et primo q̃ debeat dari quibus oportet et gratia cuius scilȝ gratia boni et honesti. quia qui non dat quibus oportet vel gratia honesti non dicitur liberalis sed alius puta hypocrita vel vsurarius et sic de alijs secundū differentiā finis. Sed q̃ debeat dari delectabiliter seu sine tristicia probat. quia ille non est liberalis qui plus diligit pecunias q̃ bonam operationem. ergo liberalis debet dare delectabiliter vel sine tristicia. ¶ Neq; accipiet. Hec est secunda pars capituli in qua philosophus ponit quasdam proprietates ipsius liberalis. ¶ Prima est liberalis accipit vnde non oportet. probat philosophus. quia talis acceptio non est hominis non honorantis siue appreciantis pecunias cuiusmōi est liberalis: igit. ¶ Neq; petitiuus. Secunda proprietas. Liberalis nō est petitor. Probat philosophus. quia non est hominis benefacientis id est beneficia alijs conferentis beneficiari. id est beneficia ab alijs recipere. igitur nec ea petere. ¶ Unde autem. Tertia proprietas. Liberalis accipit vnde oportet puta a proprijs possessionibus non quia illud reputet honestum sed quia necessarium est ei accipere vt possit dare. ¶ Neq; autem. Quarta proprietas. Liberalis cure habet propria vt possit per hec sufficienter dare quibus oportet. &c. ¶ Neq; quibuslibet. Quinta proprietas. Liberalis non dat omnibus indifferenter vt possit dare quibus oportet quando oportet et vbi oportet. ¶ Liberalis autem. Sexta proprietas. Liberalis est sic vehementer superabundare in dando vt plura det q̃ sibi retineat. quod intelligendum est de superfluis. et nō de necessarijs ad vitam. Probat. quia liberalis non respicit ad seipsum in dando superflua: igitur. ¶ Secundum substantiam. Septima proprietas. Homo dicitur liberalis per cōparationem ad suā substantiam. id est ad suas facultates. Probat philosophus. quia liberalitas nō consistit in multitudine datorū sed in dantis habitu. sed habitus liberalitatis inclinat ad dandum secundū facultates: igitur. Minorē probat. quia nichil prohibet dantem pauciora liberaliorem esse eo qui plus dat puta si tenuiores sint ei facultates: igitur. ¶ Liberaliores autem. Octaua ꝓprietas. qui acceperunt facultates et diuitias ab alijs per successionem hereditariam aut alias vt in pluribus sunt liberaliores his qui proprio labore eas acquisiuerunt. Et huius assignat philosophus duas causas. Prima est quia qui susceperūt diuitias per successionem inexperti sunt indigentie. qui vero proprio labore eas acquisiuerunt experti sunt indigētie. ideo timent in eā incidere. Secunda causa est. quia omnes magis diligūt opera sua q̃ aliena. vt parentes suos filios et poete sua carmina: igitur. ¶ Ditari autem. Nona proprietas. non

Cōclusio eius dem.
Prima ꝓprietas liberalis.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.
Octaua.
Notandum.
Nona.

est facile liberalē diuitem esse. ꝓbat philosophus dupliciter. primo quia liberalis nec accipit nec custodit pecunias. sed magis eas erogat nec honorat eas propter seipsas sed vt possit aliis dare. sed non est facile talē diuitem esse. ¶ Propter quod. Hic secundo probat eam a signo quia homīes accusant fortunā. eo ꝙ maxime digni pecuniis sicut liberales non ditant. Et hoc contingit rationabiliter dicit phūs. qꝛ sicut in aliis rebꝰ nō est possibile ꝙ qui non curat habere habeat: ita est de diuitiis ꝙ non est possibile vel saltem facile ꝙ non curans diuicias habere eas habeat et ditetur. sed talis est liberalis. igitur nō ē facile liberalem ditari. ¶ Non tamē. Hic remouet phūs vnū dubiū. Nam ex quo dictū est ꝙ liberalis nō accipit nec custodit pecunias sed eas distribuit posset aliqs credere ꝙ liberalis daret quibus non oportet aut quādo nō oportet. ideo concludendo prius dicta de actu liberalitatis dicit phūs ꝙ liberalis nō dat quibus non oportet aut que non oportet. et sic de aliis. Quod ꝓbat qꝛ si daret quibꝰ nō oportet. &c. nō posset amplius dare quibꝰ oportet. ideo liberalis nō dat qbꝰ non oportet. aut que nō oportet. sed (vt prius dictū est) dat fm facultates et in que oportet et cum aliis circūstantiis debitis.

Margin: …um in-…ll.

Margin: …ii cōcto

Qui autem superabundat prodigus propter quod tyrānos non dicimus prodigos. Multitudine enim possessionis nō videtur facile esse dationibus et expensis superabundare.

¶ Liberalitate vtiqꝫ medietate existente: circa pecuniarum dationem et acceptionē/ liberalis et dabit et expendet in que oportet et que oportet: similiter in magnis & paruis. et hoc delectabiliter. Et accipiet vnde oportet. et quecunqꝫ oportet. Virtute eniꝫ circa ambo existente medietate faciet vtraqꝫ vt oportet: sequetur enim decenti dationi acceptio talis non talis autem contraria est. sequentes quidem igitur fiunt simul in ipso contrarie autem manifestum ꝙ non. ¶ Si autem propter oportunum et bene habens contingat ipsum consumere tristabitur moderate autem et vt oportet. virtutis enim est delectari et tristari in quibus oportet et vt oportet. ¶ Sed et bene communicatiuus est liberalis in pecuniis. potest eī iniusta pati non honorans pecunias. ¶ Et magis grauatus siquidē quod oportet non consumpsit: ꝙ tristatus si non oportunū aliquid consumpsit. et symonidi non placens. ¶ Prodigus autem et in his peccat. neqꝫ eī delectatur in quibus oportet. neqꝫ vt oportet neqꝫ tristatur vt oportet. erit autem procedentibus manifestius. ¶ Dictum est a nobis quoniam superabundantis et defectus sunt prodigalitas et illiberalitas. et in duobus in datione et in acceptiōe. et expensas enim in datione ponimꝰ. Prodigalitas quidem igitur in dando et non in accipiēdo superabundat. in accipiendo autem deficit. illiberalitas autem in dando deficit. et in accipiendo superabundat nisi in paruis.

Margin: …nda. …is …rta. …ta. …s.

Istud est tertium capitulū huius p̄mi tractatus in quo phūs determīat de prodigalitate et actibus eius. Et ponit sex conclusiones. — De prodigalitate.

¶ Prima est. prodigus ē qui supabūdat in dando. ꝓbat phūs ex cōmuni vsu loquēdi. quia tyrannos et principes nō dicimꝰ prodigos eo ꝙ propter multitudinē possessionū nō videntur facile posse superabūdare in dando et exponēdo. igitur. — Prima conclusio elucidata

¶ Liberalitate vtiqꝫ. Hic phūs declarat actus prodigalitatis per actus liberalitatis et resumit quedam prius dicta de liberalitate ponens hanc scḋam conclusionē. ¶ Liberalis dat et expendit vbi oportet que oportet et similiter accipit vnde oportet et que oportet et sic de aliis. & horū vtrūqꝫ delectabiliter. probat phs dupliciter. Primo quia liberalitas est medietas circa pecunias dandas & accipiendas. ergo liberalis dabit et expendet que oportet in magnis et paruis et hoc delectabiliter. et similiter accipiet vnde oportet et que oportet. et sic de aliis. Consequētia patet. quia cuꝫ talis medietas circa vtrūqꝫ sit virtus: sequitur ꝙ liberalis circa vtrūqꝫ faciet vt oportet et delectabiliter cum operationes virtutū sint delectabiles vt supra visum est. Secundo ꝓbat qꝛ actiones semuicem sequētes fiunt in eodē. cōtrarie vero nō. Sed ad decentem et conuenientē dationē seqtur cōueniens acceptio Disconueniēs autē acceptio cōtraria est ꝯuenienti & decenti dationi. ergo cuꝫ liberalis det vt oportet sequitur ꝙ accipiet vt oportet. & sic de aliis. — Secunda.

¶ Si autem. Tertia conclusio. si liberalis consumit pecunias aliter ꝙ honestum et decēs est tristatur moderate et vt oportet. Probat phūs. quia virtutis est delectari et tristari in quibꝰ oportet et vt oportet; igit. — Tertia.

¶ Sed et bene. Quarta conclusio. Liberalis in rebus pecuniariis est bene cōmunicatiuus et tractabilis. probat phūs duabus rationibꝰ Prima est. quia non honorans siue non multū apprecians pecunias potest facile iniusta pati circa eas. sed liberalis est huiusmodi. igitur potest facile iniuriā pati circa pecunias. & per cōsequens est bene tractabilis circa eas. ¶ Et magis. Secunda ratio. liberalis magis tristatur cum non consumpsit quod oportet. ꝙ cum consumpsit quod nō oportet in hoc symonidi poete nō placens qui oppositum asserebat esse faciendum: igitur. — Quarta.

¶ Prodigus autem. Quinta conclusio. prodigus in predictis dationibus & acceptiōibus pecuniarum peccat. probat philosophus: quia neqꝫ delectatur in his in quibus oportet neqꝫ vt oportet neqꝫ tristatur. vt magis postea patebit: igitur. — Quinta.

¶ Dictum autem est. Sexta conclusio. prodigalitas superabūdat in dando et non in accipiendo. illiberalitas vero deficit in dando et superabundat in accipiendo. nisi in paruis. Probat philosophus. quia (vt prius dictum est) prodigalitas & illiberalitas sunt superabundantia et defectus circa dationes et acceptiones pecuniarum sub datione expensas comprehendendo. igitur prodigalitas superabundat in dādo et non in accipiendo. et illiberalitas deficit in dādo: et superabundat in accipiendo. nisi forte in paruis que dat et non curat accipere. — Sexta.

Cõclusio com parãs ꝓdigū ad illiberalem

Que quidẽ igitur ꝓdigalitatis non multũ coaugent̃: nõ eĩ facile est ex nulla parte accipientem oĩbus dare. velociter eniꝫ derelinquit substantia dantes idiotas. qui et videtur ꝓdigi esse. Quare talis videbitur vtiq̃ȝ non paruo melioꝛ esse illiberali. ¶ Bene sanabilis enim est ꝛ ab etate/et ab egestate. ¶ Et ad mediũ põt venire. habet enĩ q̃ liberalis. etenĩ dat ꝛ nõ accipit: neutrũ aũt vt opꝫ neq̃ȝ bñ. si autẽ hoc assuescat vel qualiter aliter trãsmutet: erit vtiq̃ȝ liberalis. dabit eĩ q̃bus opꝫ ꝛ accipiet vnde opꝫ: et nõ accipiet vñ nõ opoꝛtet. ¶ Propter qđ et videtur oĩno non esse prauus s̃m moꝛem. nõ enĩ mali neq̃ȝ inuirilis superabũdare dantẽ ꝛ nõ accipientem insipiẽtis autẽ. ¶ Scđm aũt hũcmodũ prodigus videt̃ esse multo melioꝛ illiberali. et propterea q̃ dicta sunt: ꝛ q̃m hic q̃dẽ ꝓdest multis. hic aũt nulli sed neq̃ȝ sibiipsi. ¶ Sed multi ꝓdigoꝝ quẽ

Obiectio

admodũ dictũ est ꝛ accipiũt vnde nõ opoꝛtet et sunt secũdũ hoc illiberales. Acceptiui aũt sunt ꝓpter velle cõsumere: facile autem hoc facere. velociter eĩ derelinquit eos substãtia: cogunt̃ igit̃ aliũde acquirere. Simul aũt ꝛ propter nichil boni curare indifferenter et vndiq̃ȝ accipiũt. dare enĩ cõcupiscunt qualiter aũt vel vñ nichil eis differt. Propt̃ qđ neq̃ȝ liberales datiões ipoꝝ sunt. neq̃ȝ eĩ bone neq̃ȝ huius ipius gr̃a. neq̃ȝ vt opoꝛtet. sed q̃nq̃ȝ quos opoꝛtet indigere hos diuites faciũt: ꝛ moderatis quidẽ scđm moꝛes nihil vtiq̃ȝ darẽt. adulatoꝛibꝰ aũt aut scđꝫ aliquã aliã voluptatẽ tribuũt mĩta. Propt̃ qđ intẽperati ipoꝛum sunt multi. facile enĩ cõsumẽtes ad intẽperãtias cõsumptiui sunt. ꝛ propter nõ ad bonũ viuere ad voluptates declinãt. ¶ Prodigus quidẽ igit̃ inducibilis effectus in hec trãsit potitus aũt studio in medium ꝛ id quod opoꝛtet adueniet vtiq̃ȝ.

Solatio.

Istud est quartũ capitulũ huiꝰ primi tractatus in quo phũs cõparat ꝓdigũ ad illiberalẽ. ꝛ ponit talẽ cõclusionẽ. Prodigꝰ nõ paruo melioꝛ est illiberali. i. illiberalis est multo peioꝛ ꝓdigo. ꝓbat phũs quinq̃ȝ rõnibus. ¶ Prima est. q꜓ ꝓdigalitas nõ multũ auget̃ in hoĩe. sed illiberalitas multũ auget̃. ergo illiberalitas ẽ peioꝛ ꝓdigalitate. Maioꝛẽ ꝓbat phũs dupliciter. Primo q꜓ nõ est possibile eũ qui a nullo accipit oĩbꝰ vel multis diu posse dare. Scđo. q꜓ velociter derelinq̃t substãtia dantes idiotas. i. indiscretos cuiusmodi videntur esse ꝓdigi. igit̃ ꝓdigalitas nõ multũ diu auget̃ in hoĩe. Minoꝛẽ ꝓbat in sequẽti capitulo. ¶ Bene sanabilis. Scđa rõ. ꝓdigalitas est facile sanabilis. nõ aũt illiberalitas. ergo illiberalitas est peioꝛ ꝓdigalitate. Añs ꝓbat quo ad primã partẽ dupl̃r. Primo rõe etatis. q꜓ q̃ũto quis magis accedit ad senectutẽ tanto magis inclinat̃ ad retinendũ ꝛ minus ad dandũ: igitur. Aucto[…]

Cõclusio est ꝓbata.

Scđo ꝓbat rõne egestatis quã inducit ꝓdigalitas. Secundã partẽ ꝓbabit in sequẽti capitulo. ¶ Et ad medium. Tertia rõ. ꝓdigus facile põt venire ad mediũ ꝛ effici liberalis. nõ aũt illiberalis: igit̃. Añs ꝓbat. q꜓ ꝓdigus habet aliquas cõditiões ipius liberalis quas non hꝫ illiberalis. eo q꜓ ꝓdigus dat ꝛ nõ accipit: sicut liberalis. licet neutrũ faciat bene/ꝛ vt opꝫ. ergo si assuescat bene et recte dare ꝛ accipere erit liberabis. q꜓ dabit q̃bus opoꝛtebit: ꝛ accipiet vñ opoꝛtebit ꝛ sic de aliis. sed facile ꝓdigꝰ põt sic assuefieri. igit̃ facile ꝓdigus põt ad mediũ venire ꝛ nõ illiberalis. ¶ Propter qđ. Quarta rõ. ꝓdigus nõ videt̃ moꝛaliter prauus. illiberalis vero videtur moꝛaliter prauus: igit̃. Maioꝛẽ ꝓbat. q꜓ supabũdans in dãdo ꝛ nõ in accipiẽdo lꝫ videat̃ insipiẽs: nõ tñ malus. i. nociuus vel iniuriosus aliis sed magis sibiipi nec inuirilis. i. abiectꝰ vl̃ igenerosus: igr̃. ¶ Scđm aũt. Quinta rõ. nõ solũ ꝓpter rõnes p̃dictas ꝓdigus videt̃ melioꝛ illiberali: sed etiã q꜓ ꝓdigus ꝓdest multis. illiberalis vero nulli ꝓdest sed nec sibiipi. ergo ꝓdigꝰ ẽ minus malus illiberali. ¶ Sed multi. Hic obiicit pħo cõtra p̃dictã cõclusionẽ. q꜓ multi ꝓdigi incidunt in multa vicia. ꝛ sunt prauissimi vt prius dictũ est. ergo ꝓdigꝰ est peioꝛ illiberali. Añs ꝓbat phũs tripliciter. Prĩo q꜓ multi. ꝓdigi accipiũt vnde nõ opꝫ ꝛ sunt s̃m hoc illiberales igit̃. Assumptũ ꝓbat. q꜓ ꝓdigi multũ cupiũt dare ꝛ cõsumere. ꝛ nichil curãt de honestate ꝛ q꜓ substãtia derelinquit eos velociter. ideo cogunt̃ accipere vñ nõ opoꝛtet: igit̃. Scđo ꝓbat idẽ añs. q꜓ datiões ꝓdigoꝝ nõ sũt honeste. nec gr̃a honestatis. nec vt opꝫ. sed q̃nq̃ȝ eos diuites faciũt quos iustũ esset indigere vt adulatores et afferẽtes eis aliquã voluptatẽ. bonis ãt aut ꝟtuosis nihil boni faciũt: igr̃. Tertio ꝓbat. q꜓ multi ꝓdigi sunt intẽperati. igr̃ accipiũt vñ nõ opꝫ. Assũptũ ꝓbat. p. dupl̃r Prĩo q꜓ ꝯsumptiui reꝝ suaꝝ facile eas in intẽpantias ꝯsumũt: igit̃. Scđo q꜓ viuẽtes nõ s̃m honestatẽ sicut ꝓdigi: facile ad voluptates declinãt. igit̃ mĩti ꝓdigi sunt intẽperati. ¶ Prodigus q̃dẽ. Hic soluit. p. p̃dictã obiectionẽ dicẽs q꜓ lꝫ ꝓdigꝰ effectꝰ inducibilis. i. facilit̃ s̃m passiões ducibil' in p̃dicta vicia trãseat: si tñ studiũ ꝛ diligẽtiã adhibeat facile ad mediũ reducet̃ ꝛ fiet liberal̃.

Obiectio

Solatio

Illiberalitas autem insanabilis est. videtur enim senectus/ et oĩs impotẽtia illiberales facere et magis cõnaturale hoĩbus prodigalitate. multi enim amatores pecuniarum magis q̃ȝ datores. ¶ Extendit autem in multum et multifoꝛme est. multi eniꝫ modi videntur illiberalitatis esse. in duobus enim existens ꝛ defectu dationis et superabũdãtia acceptionis nõ oĩbus integra aduenit: sed q̃nq̃ȝ diuiditur. et hi quidẽ acceptione supabũdãt: hi aũt datione deficiũt. ¶ Qui quidẽ eĩ in talibus appellationibꝰ puta parci: tenaces/ kinibiles. oẽs datione deficiũt. aliena aũt non appetũt neq̃ȝ volunt accipere. hi quidẽ ꝓpt̃ quãdam reuerentiã et moderantiã turpiuꝫ

Prima […]

Secda […] uersitatis illiberalium

videntur ei quidam vel dicunt propter hoc custodire vt nō cogantur aliquādo turpe aliquid operari. horum autē et cimini vēditor et oīs talis nominatus est a superabundantia eius quod est nulli vtiqꝫ dare. hi rursum propter timorē abstinent ab alienis vt non facile ipsum que aliorū accipere. que aūt ipsius alios nō placet. igitur eis neqꝫ dare/neqꝫ accipere. ¶Hi autem rursus scdm acceptionem superabundant vndiqꝫ accipiēdo et omne. puta illiberales operationes operantes. et de meretricio pasti: et omnes tales. et vsurarij et parua in multo. omnes enī isti vnde nō oportet accipiunt/ꝛ q̄tum non oportet. ¶Cōmune aūt in ipis turpis lucratio apparet. oēs eniꝫ gratia lucri ꝛ hui⁹ parui opprobria sustinent. Eos enim qui in magna non vnde oportet accipiūt neqꝫ q̄ oportet nō dicimus illiberales. puta ciuitates tyrannos desolātes/ꝛ sacra predantes. sꝫ perniciosos magis ꝛ impios et iniustos. Aleator quidem ꝛ mortuorū spoliator et latro illiberalium sunt turpes lucratores enim. lucri enim gratia vtriqꝫ negociantur/ꝛ opprobria sustinent. Et hi quidem pericula maxima propter lucrum. hi autem ab amicis lucrātur quibus oportet dare vtriqꝫ vtiqꝫ vnde non oportet lucrari volentes turpes lucratores. et omnes vtiqꝫ tales sumptiones illiberales. ¶Congrue vtiqꝫ liberalitati illiberalitas contrarium dicitur. maius enim est malum prodigalitate. et magis in hanc peccant q̄ secundū dictam prodigalitatem. ¶De liberalitate quidem igitur et oppositis malicijs tanta dicta sint.

Istud est quintū capitulū hui⁹ primi tractatus in quo phūs determinat de illiberalitate et diuiditur in tres partes. In prima probat vnū qd̄ supposuit ī precedenti capitulo sꝫ q̄ illiberalitas ē difficulter sanabilis. In scda ponit diuersos modos illiberalitatis. In tertia cōparat illiberalitatem liberalitati. ponit ergo primo talē cōclusionē. Illiberalitas est insanabilis .i. cum difficultate sanabilis. ꝓbat phūs dupliciter. Primo q: senectus et oīs impotentia videt hoīes illiberales facere. igit illiberalitas est īsanabilis. cōsequētia potest ꝓbari p additionē maioris. q: oīe viciū ad qd̄ inducit senectus et omnis imbecillitas ē insanabile. Scdo ꝓbat. q: illiberalitas ē viciū magis cōnaturale hoībus ꝓdigalitate. igit. aūs ꝓbat phs a signo. q: plures sunt amatores pecuniarū siue illiberales q̄ datores: siue ꝓdigi. igit signū ē q̄ illiberalitas est viciū magis cōnaturale hoībus ꝓdigalitate. ¶Extenditur autem. Hec est scda pars capituli in qua phūs ponit talē cōclusionē. illiberalitas est extēsa ꝛ multiplex. ꝓbat q: multi sunt modi illiberalitatis. igit. Pro ꝓbatione antecedētis supponit phūs q̄ illiberalitas cōsistit in duobus. sꝫ ī defectu dationis/ꝛ in superabūdantia acceptionis. quo supposito arguit sic. illiberalitas nō oībꝰ illiberalibus integra venit. id ē non oēs illiberales deficiunt in dando: et superabundant in accipiendo. sed quidā superabundant ī accipiēdo/et non deficiunt in dando. Alij deficiunt ī dando: et nō superabundant ī accipiēdo. ergo illiberalitatis plures sunt modi. sꝫ illi quibus ītegra venit illiberalitas et isti duo modi enumerati. ¶Quiquidē. hic declarat phs tertiū modū dicens q̄ deficientes in dando qui appellantur parci/tenaces/ kinibiles. i. aridi nō appetūt aliena. aliqui ꝓpter modestiā et tēperantiā a rebus turpibus qui ꝓpter hoc vt dicunt res suas custodiūt ne cogantur aliquādo turpe aliquid operari: ꝛ de hoꝝ numero est cimini. id est illius grani vel herbe vēditor qui sic methaphorice noīatus est. q: superabundat in hoc qd̄ est nulli dare Alij non accipiūt ab alijs: ne ab eis alij accipiant. ꝛ sic nec dant nec accipiūt. ¶Hi rursus. Hic declarat scdm modū illiberalitatis dicens q̄ quidā sunt q̄ superabundant vndiqꝫ in accipiendo vt sunt exercentes operationes illiberalitatis propter turpe lucrum vt lenones ꝛ alij qui ex meretricio viuunt ꝛ vsurarij q̄tuis parua in multo lucrentur. Nam oēs isti vnde non oportet et q̄tum non oportet accipiunt. ¶Cōmune autem. Hic subdit phūs cōuenientiā predictoꝝ ponēdo talem cōclusionē. In oībus predictis apparet turpis lucratio Probat. q: oēs predicti sustinēt opprobria gratia parui lucri: igitur. Et notanter dicitur parui. quia vt dicit p. eos q̄ magna vnde nō oportet accipiūt: aut q̄ nō oportet: non dicimus illiberales. sed magis perniciosos impios/et iniustos. vt sunt tyranni desolātes ciuitates/et templa spoliantes. aleatores vero ꝛ mortuoꝝ spoliatores et latrones: sunt illiberales ꝛ turpes lucratores. q: tales negociantur gratia lucri. et sustinent opprobria ꝛ pericula subeunt: et lucrantur ab amicis quibus oportet dare et nō accipere. ideo tales sunt turpes lucratores et illiberales. ¶Congrue vtiqꝫ. Hec est tertia pars capituli in qua phūs ponit talē ꝯclōnem. Illiberalitas merito ꝯtrariat liberalitati etiā magis q̄ ꝓdigalitas. ꝓbat dupl̄r. Prio q: illiberalitas est maius viciū ꝓdigalitate. ergo magis cōtrariat liberalitati q̄ prodigalitas. Scdo q: scdm illiberalitatē magis peccāt hoīes q̄ scdm prodigalitatē. ergo illiberalitas magis cōtrariatur liberalitati q̄ prodigalitas. ¶De liberalitate quidem Hic phūs breuiter epilogat dicens q̄ de liberalitate et vicijs ei oppositis dicta sufficiūt.

Queritur vtrum liberalitas sit virtus moralis medians inter ꝓdigalitatē et illiberalitatē? ¶Et arguit primo cōtra primā partē. q: vt dicit scdo huius. oīs virtus moralis est circa passiones vel operationes: sed liberalitas est circa pecunias que non sunt passiones nec operationes. igitur non est virtus. ¶Scdo arguitur. qui habet vnā virtutē habꝫ oēs propter eaꝝ cōnexionē cū prudentia. sed qui habet liberalitatem non habet oēs alias virtutes. ergo liberalitas non est virtus. Minor probatur p aristotelē tertio huius dicentē quidā in bellicis periculis timētes liberales sunt igit. ¶Tertio arguit ꝯtra scdaꝫ partē. q: vt dicit phūs in scdo capitulo hui⁹ tractatus. liberalis est vehemēter superabūdare in datiōe vt derelinquat sibi ipsi minora ꝛ ꝓdigus sīr supabundat in datione. igit liberalitas nō tenet mediū respectu ꝓdigalitatis. ¶Et confirmat: q: vt dicitur in quarto capitulo. prodig⁹ nō videtur esse malus scdm morē: igit. ¶In oppositū est aristoteles et alij morales.

h iij

Liberalitas.

¶ Sciendum est primo ꝙ per liberalitatē in proposito intelligit habitꝰ quo quis bene se habet circa proprias pecunias in datione ꝛ consumptione custodia et acceptione. Et per prodigalitatē intelligimus habitum quo quis preter vel contra dictamen recte rationis circa pecunias excedit in datione et consumptione vel deficit in acceptione. Et per illiberalitatem intelligimus habitū quo quis contra dictamē recte ratiōis circa pecunias deficit in datione vel supabundat in acceptione ipsarum.

Pecunia

¶ Sciendum scđo ꝙ pecunia potest accipi dupliciter. Uno mō proprie prout soluȝ se extendit ad numisma. ꝛ ita proprius eius vsus est cōmensuratio cōmutabiliū vt videbit quinto huius. Alio mō accipitur cōiter ꝛ large prout se extendit ad oē illud cuius valor potest numismate mēsurari. cuiusmōi sunt agri/domus/equi/ꝛ omnis possessio cuius dñiuȝ potest ad aliū transferri. ꝛ sic accipit ī ꝓposito qñ dr ꝙ liberalitas est circa pecunias tanꝙ circa obiectū. Ex quo patet ꝙ doctor non dat suā scientiā proprie liberaliter sed bene liberaliter dat suū laborem in docēdo. qr talis labor potest numismate mensurari. Istis notatis sit.

¶ Conclusio prima. Liberalitas est virtꝰ moralis. ꝓbatur. qr liberalis est habitꝰ electiuus in medietate existens ꝛc. igitur.

¶ Conclusio scđa. Liberalitas mediat inter prodigalitatem et illiberalitatem. patet satis ex dictis.

De actibus liberalitatis.

¶ Dubitatur primo. Utrū dare ꝛ accipere cōsumere et custodire sint actus liberalitatis? ¶ Et arḡ ꝙ nō. qr liberalitas est vna virtus scđȝ spēm. cū virtutes/ꝛ potētie distinguātur p actꝰ. sed predicti actꝰ sunt diuersi fm spēm. igitur nō sunt actꝰ liberalitatis. ¶ Scđo arḡ. actꝰ cōtrarij nō sunt eiusdē virtutis. qr quinto huiꝰ dr ꝙ habitꝰ nō est cōtrarioꝝ sed potētia. sed predicti actꝰ sunt ꝯtrarij: igit. In oppositū est aristoteles ī pmo ca. huiꝰ tractatꝰ. ¶ Pro solutōe dubij aduertendū ꝙ ex quo pecunia large accipiēdo terminū (vt hic accipit) multa sub se ꝯtinet et valde diuersa gña vt naues/vineas/domos/calciamenta/seruos ꝛc. manifestū est ꝙ hmōi pecunie duplex pōt esse vsus. q̄dā cōis oībus hmōi gñibus pecuniaꝝ. alius spālis vniuscuiusqȝ generum. Speciales aūt vsus cū sint diuersi: nō solū scđm speciē sed etiā fm genus: nō pertinēt vt sic ad vnā virtutem. Cōis vero vsus pecuniarū est duplex. vnus ē alienarū vel saltē propriarū in ordine ad alienos cuiusmōi sunt distributiones et cōmutatiōes. ꝛ iste pertinet ad iusticiam: ꝛ non ad liberalitatē. Alius est propriarū pecuniarū precise fm ꝙ proprie sunt et fm ꝙ eaꝝ valor mēsuratur numismate. ꝛ iste pertinet ad liberalitatē. ideo vsus pecuniaꝝ fm quē attēditur liberalitas nō est vsus proprius eaꝝ siue operatio que est finis earū siue ꝑ quā attingitur finis earū scđm ꝙ tales puta ex vsu equi qui est equitare nō attenditur liberalitas habētis equū. sed ex datione equi vel simpliciter et quo ad dñium vl' quo ad aliquē laborē/ꝛ vsuȝ eius qui potest numismate mēsurari. ¶ Isto notato dicitur ad dubiū primo ꝙ predicti actus scđm substantiā eoꝝ accepti non sunt actꝰ liberalitatis magis ꝙ vicioꝝ oppositoꝝ. Dicitur scđo ꝙ isti actus modificati scđm ꝙ recta ratio ꝑsuadet sunt actus liberalitatis. Dicit tertio ꝙ dare siue ꝯsumere est principalior actꝰ liberalitatis: ꝙ accipere vel custodire. hoc satis ostendit phūs in textu. ¶ De modificatione autē rationis cū q̄ ua liberalis debet dare et cōsumere solent poni alique regule. Prima est ex parte dantis. ꝙ datio

Requisita ad liberalitatem

liberalis debet esse scđm facultates ipsius dantis. qr datio que est virtus in diuite: in paupere esset viciū. Scđa est ex parte illius cui datur. qr non opȝ dare prauis aut vilibus personis. sed indigētibus/aut amicis honestis et morigeratis. Tertia est ex parte doni. qr oportet rem que datur esse a nobis iuste possessam et acquisitā/ꝛ vtilem accipienti. Quarta est. ꝙ oportet dare tpe ꝛ loco oportunis: qr non oīa occulte nec oīa publice dāda sunt. Quinta est ꝙ debemus cito dare. Nā prouerbiū cōmune est. Qui cito dat bis dat. et Seneca. Ingratū est beneficiū qđ diu inter manus dantis adhesit. Sexta regula est. ꝙ debemus dare delectabiliter humiliter sine formidine amissionis. ꝛ absqȝ spe remunerationis. Septima et pꝛicipalis est. ꝙ debemus dare ꝓpter bonū ꝛ debitū finē. Nam oēs bone operatiōes debēt fieri gratia boni. ¶ Ad primā rationē dubij dicit. ꝙ liberalitatis ē vnus solus actus principalis et primus scȝ dare. et ad ipsum reducitur cōsumere. similiter etiā accipere et custodire quādo oportet ꝛc. Disponunt enī ꝛ ordinantur ad dare qñ opȝ ꝛc. ¶ Ad secūdā dr ꝙ dare qñ oportet. et custodire qñ dare oportet contrariātur. sed dare quādo oportet. et custodire quādo oportet: nō cōtrariantur sed vnū ad aliud ordinatur vt dictū est.

¶ Dubitatur scđo. Utrū illiberalitas sit maiꝰ vicium prodigalitate? ¶ Et arguit ꝙ non. quia maius viciū est quo quis peccat ad seipsuȝ ꝙ quo peccat ad alterum. quia magis est contra ordinem caritatis ꝛ nature nocere sibi ipsi ꝙ alijs. sed per ꝓdigalitatem peccat quis ad seipm. qr corrūpit substantiā vnde sustētari deberet. illiberalis vero peccat ad alios. qr non dat alijs. igitur liberalitas non est maius viciū ꝓdigalitate. ¶ Secūdo arguitur. tanto viciū est maꝰ ꝙ to maiori virtuti opponit. sed prodigalitas opponitur prudentie q̄ est precipua virtutū. qr aristoteles in littera vocat prodigos oīa dātes idiotas: ꝛ insipiētes. ergo ꝛc. In oppositū est aristoteles in quarto capitulo huiꝰ tractatus. ¶ Pro solutione dubij est aduertendū ꝙ duplices sunt prodigi. quidā sunt simplices habētes vnū solū viciū circa pecunias. qui scȝ excedunt in dādo gratia dationis. et deficiunt in accipiēdo. Alij reperiuntur mixti siue cōpositi ex ꝓdigalitate ꝛ illiberalitate q̄ scilȝ dant quibus non oportet: et accipiūt a quibus nō oportet. Similiter etiā duplices sunt illiberales scilicet simplices qui deficiunt in dando. et excedunt in accipiēdo Et cōpositi qui scȝ excedunt in accipiēdo ꝛ etiā in dando. et isti sunt partim prodigi et partim illiberales. Et si dicatur ꝙ prodigalitas ꝛ illiberalitas sunt vicia opposita. ergo non possunt in eodē stare. dicendū est ꝙ ī opere virtutis sunt multe circūstātie attēdēde secūdū quarum cuiuslibet excessum vel defectū oriuntur extrema vicia que quidē extrema si fuerint scđm excessum ꝛ defectū eiusdē actꝰ et earūdē circūstantiarū opponūtur ꝛ simul stare non possunt. Sed si scđm diuersos actꝰ aut scđm eundē penes diuersas circūstātias: tunc nō opponūtur adinuicē. sed opponunt virtuti cuius est omnes actus modificare scđm oīm circūstantiaꝝ obseruantiā. ¶ Tūc respondet ad dubiū: ꝙ illiberalitas simplex est peior ꝓdigalitate simplici ceteris paribꝰ. sed hoc nō opȝ de illiberalitate simplici in ordine ad ꝓdigalitatē ꝯpositā siue mixtā cū illiberalitate. Prima pars satis patȝ rōnibꝰ phi in dicto caplo. Et scđa probat. qr prodigus mixtꝰ habet duo vicia circa pecunias. ꝛ illiberalis simplex nō habet nisi vnū illoꝝ vicioꝝ. ¶ Ad primā rōnez dubij dicit: ꝙ cum hoc ꝙ ꝓdigus multis proficit alijs et illiberalis nullis: illiberalis magis peccat ad seipm

An illi[...]tas sit[...] ꝓdigali[...]

q2 deturpat aīam suam preponēdo diuitias honestati. qđ est peius ꝙ corpus depauperari vl' diuitijs indigere. ¶ Ad scđam dr̄ ꝙ non solū ꝓdigalitas sed etiam omē viciū peccat cōtra prudentiam. quia vt dr̄ tertio huius oīs malus ignorans ĩmo liberalis grauius peccat cōtra prudētiam ꝙ prodigus q̄ solū videt̄ peccare ex incōsideratione. illiberalis vero videt̄ habere animū ⁊ appetitū depрauatū et facientē errare rōnē. ita ꝙ errat ex electiōe: quod est peius ꝙ errare ex inaduertentia siue inconsideratione. Sed q̄reres quare ḡ aristoteles vocauit ꝓdigum insipientem magis ꝙ illiberalem? Dicitur ꝙ hoc fecit q2 peius quod est in prodigo est inconsideratio. ideo nominat ipm a peiori. illiberalis autem peius habet inconsideratione. Uel dicitur ꝙ eū insipientem vocauit ſm vulgi famositatem.

vsura sit … e mala

¶ Dubitatur tertio Utrū vsura sit de se praua etiā si nō eēt ꝓhibita? ¶ Et videtur ꝙ nō. q2 nullus cōtractus vtriqȝ parti volūtarius ⁊ vtriqȝ cōmodus et nulli nociuus est ſm se malus. ſȝ vsura potest eē talis cōtractus: igr̄. Maior p3: q2 oīs cōtractus illicitus est nociuus vel inolūtarius. Et minor ꝓbat̄ in casu in quo accipiens pecuniā ad vsurā mľto plꝰ lucraret̄ ꝑ eā ꝙ dat vltra sortē. ¶ Scđo argr̄. leges ciuiles ꝑmittūt vsurā. ḡ vsura nō est de se mala. ꝯña tenet q2 vt dr̄ quinto huius. lex ꝑcipit ſm oēs ꝟtutes ⁊ malicias hoc q̄dē iubēs. s. virtutes. hoc aūt ꝓhibēs. s. malicias. ¶ In oppositū videt̄ eē pħs in quīto capľo huius

id est vsu…

tractatus: vbi vocat vsurarios illiberales. ¶ Pro solutione dubij aduertendū ꝙ vsura nichil aliđ videt̄ significare nisi recipe ex pacto ⁊ aliū obligare ad reddenduȝ vltra sortē siue capitale. Dupľr aūt licet recipere vltra sortem. Uno mō ex pacto. Alio mō sine pacto. Ex pacto tripľr. Uno mō rōne pene cōuētionalis dūmō nō fiat in fraudē vsurarū. puta si mutuans indigeat pecunia sua ad mercandū et cōcedat eam alicui ad certū tp̄s sub tali conditione: ꝙ nisi tali tp̄e soluat (q2 multū dānificabitur) soluet ei vltra principale certā summā. hoc pactum est licitum: q2 l3 tali se reddere indemnē cū tali cōditiōe Signū vero qn̄ nō est in fraudē vsurarū est istđ. qn̄ mercator magis vellet pecuniā sibi solui die p̄fixo ꝙ in crastino cū pena adiecta. Et ꝑ oppositū est in fraudē vsurarū: qn̄ vult diē transiri potius ꝙ pecuniā illa die solui. Scđo mō rōne interesse. Debitor eñ ex cuius nō solutione creditor notabiliter dānificatur tenet̄ satisfacere creditori de intereē. ⁊ si nō in foro exteriori (ex quo non sunt pacta nec iuramēta) in foro tñ interiori tenet̄ vltra sortē ad intereē. Interesse aūt cōsistit in dampno habito ſm sctm̄ thomā. et non in lucro cessante: q2 mutuās nō d3 vendere id qđ nōdū habet et potest multipľr impediri in hñdo. Potest tñ dici ꝙ interesse non solum consistit in dampno habito: ſ3 etiā in lucro cessante. dūmō lucrū cessans eēt in actu vel quasi in actu. secus aūt si solū eēt ĩ possibilitate. q2 sic diceret̄ potius nō eē. sicut dicit doctor sanctus. Tertio mō qn̄ vtrūqȝ sc3 capitale et illud suprsluū ponit̄ sub incerto. Sine pacto etiam l3 recipere vltra sortem. puta gratis oblatū. et hoc qn̄ dans liberaliter dat sciēs se nō teneri ⁊ credēs creditorē hoc non exigere et recipiēs liberaliter recipit. ¶ Ad cognoscēdū autē qn̄ cōtractus est vsurarius et qn̄ nō: solēt poni quattuor regule. ¶ Prima est. Qñcūqȝ cōmutans cōmutat vel vendit tp̄s vel aliquid aliud qđ nō est ĩ eiꝰ ꝑtāte vēdere. puta lucrū pecunie qđ potuit eē ⁊ fortunā eius ⁊ hmōi talis ɔtractus est vsurarius. ¶ Scđa regula ē. Qñcūqȝ est aliq̄ cōmutatio ꝑ quā giguit̄ pecunia: hoc est nō ex aliq̄ īdustria: ſ3 tñ ex cōtractu pecuniario

cognoscē… ɔtractū… …tatiuz re… …e.

talis cōmutatio est vsuraria: vt p3 ꝑ aristo. ꝑmo politice. ¶ Tertia regula. Qñcūqȝ cōmutans ponit se in tuto de lucro et aliū cū quo cōmutat de dāno (itelligendo in tuto semꝑ vel vt in pluribus) talis cōmutatio est vsuraria. ¶ Quarta regula. Qñcūqȝ aliquis sub spe maioris lucri merces suas accōmodat aut aliq̄d aliđ mutuat: q̄cquid vltra sortem accipit vsura est. ¶ Isto notato dr̄ ad dubiū ꝙ vsura est ſm se illicita. q2 pecunia (ſm pħm quinto huius) ꝑīcipaliter inuēta est ad cōmutationes faciendas. et ita propriꝰ ⁊ ꝑncipalis pecunie vsus est ipsius distractio. ⁊ cū in mutuo transferat̄ dñium et cōcedere propriū vsum pecunie sit trāsferre ipsius dñium ꝓ vsu pecunie mutuate p̄ciū vltra sortē accipe (qđ dr̄ vsura) est ꝓ illo qđ nō est vel qđ nō est suū: aliq̄d accipere qđ est illicitū ⁊ iniustū ⁊ cōtra legē naturalē / diuinā ⁊ humanā. ¶ Aduertendū tñ ꝙ q̄dā sunt res quarum vsus ꝓprius est ipsarū cōsūptio. sicut vinū cōsumimus eo vtendo ad potū. et panem ipo vtendo ad cibū. Ideo in talibus nō d3 cōputari seorsum vsus rei ab ipa re. ⁊ ĩ talibꝰ ꝑ mutuū transfert̄ dñium. Ideo si q̄s seorsuȝ vellet vendere vinū et seorsum vēdere vsū vini: vēderet eādem rem bis: vel venderet id qđ nō est. Alie vero sunt res quaꝝ vsus nō est ipa rei cōsūptio. sicut domus vl' tunica: et in talibꝰ p̄t vtrūqȝ seorsum cōcedi. sicut p3 in cōductione ⁊ locatione domꝰ: in quibus nō transfert̄ dominiū sicut in alijs cōtractibꝰ. puta vēditiōe / emptiōe / mutuatione / ⁊ ꝑmutatione. et inter oēs istos cōtractus maxime in mutuatione cōmittit̄ vsura. ¶ Ad primam rōnē dubij dr̄ ꝙ ille cōtractꝰ nō est simpľr volūtarius ex ꝑte recipientis. q2 plus vellet recipere ⁊ non dare vltra sortem. Etiā ille cōtractus ſm se est nociuus recipienti. q2 op3 ipm plus reddere ꝙ valeat qđ accepit. ¶ Ad secundā dr̄ ꝙ legē p̄cipere circa oēs virtutes et malicias pōt intelligi dupľr. Uno mō ꝑ modū p̄cepti ꝓprie dict̄ siue iubēdo siue ꝓhibendo. ⁊ eoꝝ q̄ sic p̄cipit nūq̄ ꝑmittit fieri ɔ̄riū: ſ3 penā ɔ̄riū facientibꝰ instituit. Alio modo lex precipit p̄cepto large sumpto vt se extēdit ad exhortationem et dehortationem. et sic ꝑmittit multa mala. aut q2 nō sunt alijs multū iniuriosa. aut q2 ex ipsis sequitur aliqua vtilitas. puta euitatio maioris mali. ⁊ sic lex precipit. i. dehortatur vsuram.

Responsio ad dubium

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad p̄mā dr̄ ꝙ liberalitas est circa pecunias tanq̄ circa obiectum remotū. ⁊ est circa passiones q̄bus q̄s afficit̄ circa pecunias tanq̄ circa obiectū ꝓpinquū. ¶ Ad secūdā dr̄ ꝙ q̄ h3 vnam virtutē cardinalem ꝑfecte h3 oēs alias cardinales. ſ3 nō op3 de alijs. sed de hoc alibi videbit̄. ¶ Ad tertiā dicit̄ ꝙ non eodē modo ꝓdigus superabūdat in datione ⁊ liberalis. nam liberalis sic superabūdat: ꝙ de suprsluis siue de nō necessarijs sibi minora retinet. Illas tamen non alienat q̄ sibi necessarie sunt: nec dat quibus non oportet sicut ꝓdigus. ¶ Ad confirmationem dicitur ꝙ dupľr quis potest dici malꝰ. Uno modo quia sit alijs nociuus siue iniuriosus. ⁊ sic prodigus dicitur non esse malus ſm morem. Alio mō q2 habet appetitum inordinatum aliquo mō. et sic prodigus potest dici malus.

Premittitur intentum.

Videbit̄ autē vtiqȝ cōsequens eē ⁊ de magnificētia ꝑtransire videt̄ enī et hec ipa circa pecunias quedā virtus eē. ¶ Non quēadmoduȝ autē liberalitas extēditur circa oēs que in pecunijs sūt opa-

Prima conclo

tiones sed circa sumptuosas solū. ¶ In his
autem superexcellit liberalitatē magnitudi
ne queadmodū nomen ipm significat. in ma
gnitudine enī decens sumptus. magnitudo
aūt ad aliquid. nō enim idē sumptꝰ trierar-
che et archetheoro decēs vtiqȝ ad ipm et in
quo et circa que. ¶ Qui autem in paruis vl'
in moderatis scđm dignitatē expēdit nō dr
magnificus. puta hoc multotiens dare tan-
tū: sed qui in magnis iste. magnificus quidē
enim liberalis. liberalis autē nil magis ma
Secunda. gnificus. ¶ Talis autem habitus defectꝰ q̄
dem paruificentia vocatur. supabūdātia au
tem banausia ⁊ apyrocalia. et quicūqȝ tales
nō supabūdantes magnitudine circa q̄ opz
sed in quibus non opz et vt non opz precla-
Proprietates magnifici sex re. posterius autem de ipsis dicemꝰ. ¶ Ma
gnificus autē scienti assimilaṫ. decens enim
speculari potest ⁊ expendere magna prudē
ter. Queādmodū eī in pricipio diximus ha
bitꝰ opatiōibꝰ determiaṫ ⁊ quoꝝ est. ¶ Ma
gnifici vtiqȝ sūptus magni et decentes talia
vtiqȝ et opa. sic enī erit magnus sumptus et
decens opationi. quare opus quidē sumptu
dignum opz eē. sumptū autē opere vel sup-
abūdare. ¶ Cōsumet autē talia magnificus
boni grā. cōmune enī hoc virtutibus. ¶ Et
adhuc delectabiliṫ et emissiue. ratiocinij eī
diligētia paruifica. Et quali optimū et decē
tissimū intendet vtiqȝ magis q̄ quāto ⁊ qua
liter minimo. ¶ Necessariū autē et liberalē
magnificū eē. etenī liberalis expendet que
opz et vt opz. in his enī magnū magnificiue
sit magnitudo circa hec liberalitate existē-
te. ¶ Et ab equali sūptu faciet opus magis
magnificū. non enim eadē virtus possessio-
nis et opis. possessionis quidem enī virtus:
quod plurimo dignū ⁊ honoratissimū. puta
aurū. operis autē magnū et bonū. talis enī
speculatio admirabilis. magnificū autē ad-
mirabile. ⁊ est operis virtus magnificentia
in magnitudine.

De magnificentia. Iste est secūdus tractatus huiꝰ quarti libri i
quo phs determinat de magnificētia ⁊ de vi
ciis ei oppositis. Et cōtinet tria capl'a q̄ pate
bunt in pcessu. Et primū capitulū diuiditur
in tres partes. In prima determinat de obiecto magni
ficētie. In secūda assignat vicia magnificētie opposita.
Et in tertia ponit quasdā pprietates magnifici. et ad-
huc prio ponit intētū suū dicēs q̄ postq̄ determinatū ē
de liberalitate: cōnter determinādū est de magnificentia
cuius cām assignat. qr magnificētia est quedā virtꝰ cir
Prima conclusio elucidata ca pecunias sicut liberalitas. ¶ Nō queadmodū. Hic
ad inuestigandū obiectū magnificētie ponit phs talem
pclonem. Magnificētia est circa magnos sumptus per
cōparationē ad cōsumentē ad id qđ cōsumit ⁊ ad illud
in quo cōsumit. Primā partē pbat phs tripl'r. Prio
qr magnificētia nō est circa oēs opatiōes in pecuniis si
cut liberalitas: sȝ solū circa sumptuosas in qbꝰ supex-
cellit liberalitatem. g̃ magnificētia est circa magnos sū
ptus. Scđo pbat idē ex q̄d nois magnificētie. est eī ma
gnificētia in magnitudine decēs sumptus. Scđam par
tem. s. q̄ sumptus debeāt eē magni in cōparatiōe ad cō
sumentē probat: qr sumptus nō est decēs nisi in cōpa-
ratione ad cōsumētē. qr nō idē sumptus est decēs trie-
rarche. i. pfecto trieris siue triremis et archetheoro. i. p̄
fecto speculatorū. Et p idē ptȝ tertia pars. s. q̄ in cōpa-
ratione ad id qđ cōsumit ⁊ in quo cōsumiṫ. ¶ Qui aūt
Hic pbat tertio phs primā partē pclonis: qr qui decen
ter et scđm dignitatē expēdit in paruis ⁊ mediocribus re
bus q̄uis multotiens id fecerit: licet dicaṫ liberalis: nō
tñ dr magnificus: sed solū qui in magnis cōsumit. Ex q̄
infert phs q̄ oīs magnificus est liberalis. sȝ nō ecōuer-
so. Quō hoc dȝ intelligi videbiṫ in q̄stionibꝰ. ¶ Talis Secun
autem. Hec est secunda pars capituli in qua phus po
nit talē pclonem. Paruificētia siue pusillitas vel mo-
dicitas est defectus circa magnos et decētes sumptus
Banausia vo et apyrokolia. i. vulgaris ventositas ⁊ in
explebilitas scđm leonardū: vel sordiditas ⁊ circa decoꝝ
ruditas scđm argiropilū. ⁊ hmōi hītus sunt supabūdan
tie de qbus postea dicet in tertio capitulo. ¶ Magnifi Sex p teonu
cus autem. Hec est tertia pars in qua phs ponit sex p-
prietates magnifici. ¶ Prima est: q̄ magnificus assi-
milaṫ scienti artifici. Probat: qr sicut sciēs artifex pōt
cōsiderare ea q̄ decēt suū opus: ita magnificus pōt spe-
culari prudēter magna expēdere. Nam vt in principio
id ē in scđo libro dictū est. hītus opationibꝰ determina
tur ⁊ his quoꝝ est. ¶ Magnifici vtiqȝ. Hic infert phus
vnū correlariū: q̄ magnifici sumptus sunt magni ⁊ de-
cētes ⁊ opa magna ⁊ decētia. Probat: qr opus magni
fici opz eē dignū sumptu eiusdē. et ecōuerso opz sūptuȝ
eē dignū ope vel supabūdare si nō possit mediū tenere:
ex quo est minus viciū. ¶ Cōsumet aūt. Scđa pprie-
tas est. magnificus cōsumit grā honesti. qr opari hone
sti grā cōmune ē oībꝰ virtuosis. ¶ Sed adhuc. Tertia
pprietas: q̄ magnificus cōsumit magna delectabiliter
et cū pfusione quadā. Probat: qr diligentia cōputan-
di sumptus ⁊ ratiocinandi est ɔ̄ria magnificētie et per-
tinet ad paruificētiam: igṫ. ¶ Et qualiter. Quarta pro
prietas. magnificus plus intendit qualiter opus faci-
et optimū ⁊ decētissimū: q̄ quāto p̄cio vel q̄liter minimo
faciet. ¶ Necessariū autē. Quīta ppetas. necesse ē ma
gnificū liberalē eē. Probat. p. qr liberalis exponit que
opz ⁊ vt opz tam in magnis q̄ in paruis. sȝ qđ in sūpti-
bus magnū est ipius magnifici est: cū magnificētia sit
magnitudo q̄dā circa ea circa q̄ liberalitas existit: igiṫ.
¶ Et ab equali. Sexta proprietas talis est. magnificus
ex equali sumptu facit opus magis magnificū. Pro-
bat phs: qr nō est eadē virtus possessionis et operis: qr
virtus possessionis cōsistit in magnitudine precij. Dici
mus eīn aurū esse possessionē optimā. qr est magni p̄cij
sed virtus operis cōsistit in magnitudine et decore que
reddūt opus admirabile ⁊ magnū. Et qr magnificū est
quod est admirabile: ideo magnificētia est virtus ope-
ris. i. admiratio vel decor admirabilis in magnitudine
. i. materia preciosa et multo precio digna. sed magnifi
cus potest ex equali sumptu facere opus magis decorū
⁊ admirabile. g̃ potest ex equali sūptu facere opus ma
gis magnificum.

[..]ima cōclo E St autē sumptuū qualia dixi- m⁹ honorabilia. puta circa de- os/dona reposita/ ⁊ reparati- ones ⁊ sacrificia. silr aūt ⁊ q̄cū q̄ circa oē diuinū ⁊ q̄cunq̄ ad cōe magnificata sūt. puta si ali cubi largiri quale oportet preclare vel trie- ris eē principem: vel conuiuare ciuitatem.

[Se]cunda. ¶ In oībus autem quēadmodū dictū est et ad operantē refert quis est et quarū posses sionū. digna em̄ op3 his eē ⁊ nō solū operi s3 ⁊ facientē decere. ¶ Propter qđ inops q̄de3 nō vtiq̄ erit magnificus. nō em̄ sunt ei a qui bus magna cōsumet decēter. tētans aūt insi piens. preter dignitatem enim et oportunū scđm virtutem autem recte. ¶ Decet aute3 et eos quibus talia preexistunt ꝑ seipsos vel ꝑ ꝓgenitores vel per quos ad ipsos transe- unt ⁊ nobiles ⁊ gloriosos et q̄cūq̄ talia. oīa ei hec magnitudinē habēt ⁊ dignitatē. Ma- xime quidē igit̃ talis magnificus et in tali- bus sumptib⁹ magnificētia quēadmodū di- ctū est. maxia ei ⁊ honorabilissima. ¶ Pro- prioꝝ aūt q̄cūq̄ in semel fiunt. puta nuptie et si quid tale. et si circa aliquid tota ciuitas studet: vel qui in dignitatibus. et circa pere grinoꝝ susceptiones et missiones ⁊ datiōes et retributiōes. nō ei sumptuosus in seipm magnificus: sed in cōia. dona aūt deo sacra tis hn̄t aliqđ sile. Magnifici autē ⁊ habita- tionem preparare decēter diuitijs. ornatus quidē em̄ et hoc et circa hec magis sumptus facere q̄cūq̄ diuturna operū. optima ei hec

[..]naria. ¶ Et in singulis decēs. non em̄ idē cōgruit dijs et hominibus. neq̄ in tēplo ⁊ sepulchro et in sumptibus vnūq̄dq̄ magnū in genere. et magnificentissimū q̄dē qđ in magno ma- gnū. hoc autem quod in his magnum.

Solutio du[bij] incidētis. ¶ Et differt in opere magnum ab eo quod est ī sū ptu. spera quidem em̄ vel lechitus pulcher- rima magnificentiam habet puerilis doni. huius autem precium paruum et illiberale.

[C]orrelariū ¶ Propter quod est magnifici in quo vtiq̄ faciat genere magnifice facere. tale em̄ non facile superabile et est habēs secūdū digni- tatē sūptus. Talis quidē igit̃ magnificus.

[D]e actibus [m]agnificētie I Stud est scđm cap. hu⁹ scđl tractat⁹ in quo phs determinat de actib⁹ magnificētie ostē- dens specialit̃ circa q̄ sunt illi actus et q̄bus ꝑsonis cōuenisūt et quib⁹ nō. Et ponit quat- tuor ꝯclones.

[P]rima cōclu[sio] elucidata ¶ Prima est. Magnificētia est circa sū- ptus: vt supra dictū ē. puta circa cultū deoꝝ. circa dona reposita. circa cōstructiones temploꝝ et sacrificia. circa oēm rem diuinā. ⁊ circa ea q̄ ad rēpublicā pertinent pu ta circa largitiones publicas ⁊ ꝓclaras. aut circa prin- cipatus vel cōuiuia. ¶ In oībus. Scđa cōclo q̄ est de- claratiua ꝓcedētis. In oībus actibus magnificis circa ꝓdicta hn̄dus est respectus ad ipm operantem q̄s sit: et ad facultates q̄bus est preditus: vt in ꝓcedēti cap. di- ctū est. Probat phs: q2 actus magnifici debēt eē ꝓpor cionati. nō solū operi: s3 etiam facultatibus operantis et ad ipm decere: igr̃. Secunda.

¶ Propt̃ qđ. Hic infert phs duo correlaria ꝑ q̄ ostēdit q̄bus ꝑsonis cōueniūt actus ma- gnifici et quib⁹ nō. Duo correlatis. ¶ Primū est: paup nō est in predi- ctis magnificus. Probat phs duplr̃. primo: q2 paupe- ri nō sunt facultates ex quibus possit decenter magna cōsumere: igit̃. Scđo: q2 q̄cq̄d fit fm virtutē recte fit. s3 paup tentās in ꝓdictis magnifice facere insipiens ē ex quo facit ꝓter dignitatem ⁊ decētiā: igr̃. ¶ Decet autē. Scđm correlariū. Illos decet magnifice opari q̄b⁹ ta- lia ꝓexistūt. i. q̄ sunt diuites: siue ex industria ꝓpria: si- ue ex successione hereditaria: aut quocūq̄ alio mō. ⁊ si- militer nobiles et claros viros ⁊ oēs hmōi. Probat. p. q2 oēs predicti hn̄t magnitudinē et dignitatē ⁊ in facul tatib⁹ ⁊ in ꝑsonis: igr̃ tales sunt maxime magnifici ⁊ ī talibus sumptibus magnificētia. vt supra dictū est. cu3 magnificētia sit circā maxia ⁊ honorabilissima.

Tertia ꝯclo, ¶ Pro prioꝝ autē. Tertia ꝯclo. magnificētia versat̃ circa sū ptus priuatos q̄ semel vl̄ raro fiūt. Probat phs triplr̃ Primo: q2 est circa nuptias et alia hmōi q̄ semel aut ra ro fiunt: igr̃. Scđo: q2 versat̃ in sumptibus circa q̄s to- ta ciuitas vel princeps studet. vt sunt susceptiones pe- regrinoꝝ. missiones legatoꝝ. dationes et retributiōes Cui⁹ cā3 subdit phs. q2 magnificus est sumptuosus nō in seips3: s3 in cōia. ex quo dona magnifica sunt siſia his q̄ deo faciant̃: q2 vtraq̄ debēt eē admiranda ⁊ venera- tōne digna. Tertio: q2 magnifici est domū siue habitati onem ꝓpriā diuitijs decēter ꝓparare. Tū q2 hoc est or- natus quidā magnificentie. Tum q2 magnificus circa opa diuturna et optima cuiusmodi est preparatio habi tationis maxie facit sūptus.

Quarta cōclo: ¶ Et in singulis. Quarta ꝯclo. magnificus in singulis operat̃ vt decet. Probat phs duplr̃. Pro: q2 nō idē cōgruit dijs ⁊ hoībus: nec ī tēplo ⁊ ī sepulchro: ⁊ tn̄ circa oīa talia magnificus ope rat̃ vt decet: igit̃. Scđo: q2 magnificus facit vnūquod- q̄ magnū in gn̄e suo ⁊ inter opa magna magnificētissi mū opus facit: igit̃ ī singulis operat̃ vt decet.

Solutio dubij ¶ Et dif fert. Hic remouet phs vnū dubiū. nam posset aliquis dubitare an eē magnū in ope ⁊ eē magnū in sūptu sint idem. Ad quod rn̄det phs q̄ nō. nā sphera. i. pila vel le chitus. i. capsula pulcherrima in ope h3 magnificētia3 puerilis doni. ⁊ tn̄ nō h3 magnificētiam siue magnitu- dinē in sumptu. cum precium eius sit paruū ⁊ illibera- le: igr̃.

Correlariū. ¶ Propter qđ. Hic infert phs vnū correlariū q̄ magnifici est ī q̄cūq̄ gn̄e facit: magnifice facere. Pro- bat: q2 ꝑ hūc modū eius opus nō facile supabit̃: ⁊ ha- bebit dignitatē sumptus quā decet magnificū hr̄e: igr̃.

Conclusio. S Uperabūdās autem et banau sus preter quod op3 cōsumēdo superabundat quēadmodū di- ctum est. In paruis enim sum- ptuum multa cōsumit. et resplē det preter melodiam et est parabola quedā puta histriones nuptialiter cibans et come dis tribuens in transitu purpuram infe- rens quemadmodum megares et omnia

talia non boni faciet gratia sed diuitias ostē tans. et ꝑpter hoc existimans admirari: et vbi quidē opꝫ multa cōsumere pauca consumens. vbi autē pauca: multa. (Proprietates ꝑuifici sex.) ¶ Paruificus aūt circa oīa deficiet. ⁊ maxime cōsumēs in paruo bonū perdit. et quodcunqꝫ faciat tardans ⁊ intendēs qualiter minimū consumat vtiqꝫ. et hoc tristatus et oīa existimans maiora facere ꝙ oportet. (Correlarium.) ¶ Sunt quidem igiẗ habitus hi malicie non tamē opprobria quidem inferunt. ꝑpter neqꝫ nociuos proximo esse neqꝫ valde turpes.

(De viciis oppositis magnificentie.) Istud est tertium capitulū huius scḋi tractatus in quo phs determinat de actibus vicioꝝ oppositoꝝ magnificētie. Et diuidiẗ in duas partes: ſm ꝙ sunt duo vicia. In pma determinat de actibꝰ banausie. et ponit talē ꝯclōnē. (Cōclusio eluci data.) Banausus supabūdat in cōsumendo preter id qḋ opꝫ ⁊ nō gr̄a cuiꝰ opꝫ. Primā partē ꝓbat: qꝛ banausus in paruis multa cōsumit ⁊ resplēdet. i. splēdorē captat preter melodiā. i. decentiā. ⁊ est parabolicus histriōes nuptiali apparatu cibans: ⁊ comedis eoꝝ tribuēs. ⁊ in transitu purpurā deferēs. quēadmodū faciūt megares. i. homines illius ciuitatis: igiẗ. Scḋam partē ꝓbat. qꝛ banausus oīa p̄dicta facit ostētationis gr̄a: vt aliis videatur admirabilis. Etiā vbi opꝫ multa consumere: pauca cōsumit. ⁊ vbi pauca: multa. igiẗ. (Sex proprietates paruifici.) ¶ Paruificus autē. Hec est scḋa pars capl'i in qua phs explicat actus paruificētie ponendo sex ꝓprietates ipius paruifici. Prima est. paruificus circa oīa deficit. Scḋa ē. cū multa cōsumit: ꝑ modico totā decētiā pdit. Tertia est. oīa tarde facit. Quarta. semp ītēdit ꝗliẗ minimū cōsumet. Quinta est. ꝙ expēdit tristis et dolens. Sexta est. ꝙ sꝑ se existimat facere maiora ꝙ opꝫ. (Correlarium) ¶ Sūt ꝗdē. Hic infert phs vnū correlariū. ꝙ lꝫ banausia ⁊ ꝑuificentia sint malicie non tñ opprobria. i. vituperatōnē inferūt. qꝛ nō sūt multum nociue aliis. nec valde turpes siue difformes: igr̄.

(Nō moralis. de magnificētia.) Queriẗ vtrū magnificētia sit virtus moralis? ¶ Et arḡ prīo ꝙ nō. qꝛ oēm virtutē moralem pōt paup acquirere: sꝫ magnificētiam nō pōt paup acquirere. ḡ magnificētia nō est virtus moralis. Maior ꝑꝫ: qꝛ paup p̄t acq̄rere prudentiā requisitam ad q̄lꝫ virtutē. ḡ ⁊ q̄lꝫ virtutē. ꝯña tenet: qꝛ prudētia est cū q̄libet virtute ānexa. Et mīor pꝫ p phm in secūdo capl'o huius tractatus. ¶ Secūdo arḡ. magnificētia nō consistit in medio. ḡ nō est virtꝰ moralis. ꝯña est nota. ⁊ aīs ꝓbaẗ: qꝛ magnificus excedit liberalem. sꝫ liberalis tenet mediū: ḡ magnificus excedit medium. ¶ Tertio arḡ. magnificentia est ars: ḡ nō est virtus moralis: sꝫ intellectualis. aīs ꝓbaẗ: qꝛ magnificētia est habitus directiuꝰ circa factibilia puta circa magnos sumptus faciendos. ḡ est ars. ¶ In oppositū est aristoteles in scḋo tractatu huius libri. ¶ Pro solutione questionis

(Dupl'r capiẗ.) ¶ **Sciendum** Prīo ꝙ magnificentia accipitur dupl'r. Uno mō ꝑ virtute operatiua excellentiū et arduorū factoꝝ vtilitatē aliquā publicā cōcernētiū. ⁊ ad magnificētiam hoc mō acceptā ptinent oīa magna ⁊ difficilia q̄ ptinēt ad aliquā administratōnē grauē publicā ⁊ honorabilē. puta ad episcopatū/cardinalatū/ducatū/regnū et hmōi. et sic magnificētia est spēs magnanimitatis ⁊ virtus specialis distincta ab aliis virtutibꝰ a magnanimitate ⁊ etiā ab aliis speciebus magnanimitatis. Est enī volitio arduarū administrationū īperatiua executōnis: ꝑ qḋ differt a fiducia que nō est imꝑatiua executionis. ⁊ sic hꝫ actū exteriorē ꝓ obiecto. Et lꝫ nō respōdeāt ipi aliq̄ operationes exteriores ꝓprie distincte ab opationibus iusticie/prudentie/mansuetudinis/⁊ aliarū virtutū. ipa tñ hꝫ actus ꝓprios interiores ab actibus aliarū virtutū distinctos. q̄ ꝗdem actus hn̄t obiecta distincta ab obiectis aliaꝝ virtutū. ⁊ isto mō nō accipiẗ in ꝓposito. Alio mō capiẗ pro habitu quo nos bene habemus in magnis sumptibus gratis faciendis. ⁊ sic accipiẗ hic: ⁊ est virtus distincta a magnanimitate ⁊ ab aliis virtutibus: et pōt sic describi. Magnificētia est hn̄s electiuus ſm dictamē recte rōnis magnoꝝ sumptuū circa opa admiratione digna in honorē ⁊ ornamētū vel deoꝝ vl' cōitatis vel familie cōstituta. Qui autē in talibus sumptibꝰ deficit paruificus dr̄. q̄ do excedit vētosus. (Tria requiruntur ad opus magnificentie.) Ad hoc autē ꝙ ista opa recte fiāt triplex cōdecentia reqꝛiẗ. s. cōdecētia opis ad sūptus. et cōdecentia operis et sumptuū ad operantē magnifice. Prima cōdecētia necessaria est. nam opus magnificentius ⁊ admirabilius cōstituendū est in honorē dei ꝙ ciuitatis aut familie. Scḋa sil'r est necessaria. nā si sumptus eēt magnus et preciosus ⁊ opus exile et nō multum honorabile: tunc illa indecentia tolleret rōnē magnificentie. Tertia etiā necessaria est. nam regem decet celebrius opus in honorem dei ꝙ militem. ¶ Isto notato sit

¶ **Conclusio** responsiua. Magnificētia est virtus moralis. Probaẗ: nā oīs habitus electiuus ex cōsuetudine natus acquiri moderatiuus ⁊ directiuus opationū nr̄aꝝ circa res circa quas cōtingit abūdare ⁊ deficere est virtus moralis: sed magnificentia est huiusmodi: igitur.

(De viciis magnificentie.) ¶ **Dubitatur** primo Utrū paruificētia ⁊ banausia sint vicia magnificentie opposita? ¶ Et arḡ pmo ꝙ nō: qꝛ oē viciū est opprobriosum: sed paruificentia ⁊ banausia nō sunt opprobriosa. qꝛ vt dicit aristoteles in lr̄a. opprobria nō inferūt: igr̄. ¶ Secūdo arḡ sic. magnificētia (vt dicit phs in prīo capl'o) a magnitudīe nomē accepit. ḡ quāto magis erit excessus in magnitudine tāto magis erit magnificētia. et p ꝯñs banausia nō opponiẗ magnificētie rōne excessꝰ. ¶ In oppositū est Aristo. in lr̄a. ¶ Pro solutione dubii aduertendum ꝙ magnificētia includit integritatem oīm circūstātiarū. nam est magnitudo sumptus vbi opꝫ q̄n opꝫ ꝗtum opꝫ gr̄a cuius opꝫ ⁊c̄. et ex omissione predictarū circūstantiarū causanẗ habitus contrarii: scꝫ paruificentia ⁊ banausia. nam si quis sūptus magnos nō fecerit vbi faciendi sunt: ⁊ hoc ꝑpter īmoderatū amorē pecuniarū paruificus est. Si vero facit magnos sumptus vbi nō sunt faciēdi cā ostētationis aut aliq̄ consiliẗ dr̄ banausus. Unde paruificētia cōtingit aut ex nimio amore pecuniarū. aut ex tepeditate circa diuina. aut rē publicā. aut totā familiā. ⁊ sic ad paruificētiā videẗ exigi ꝙ amor pecunie sic amorē cultus diuini aut reipublice excedat ꝙ nolit facere sumptus quos recta rō dictat eē faciendos. In banauso vero frequenter excedit q̄dā amor vanitatis ⁊ ostētationis. ¶ Ex his pꝫ respōsio ad dubiū: ꝙ paruificētia ⁊ banausia sunt vicia magnificentie opposita: qꝛ sunt habitus inclinantes p̄ter vel cōtra iudiciū rōnis circa opa magnoꝝ sūptuū admiratiōe digna circa q̄ mediū tenet magnificētia. ¶ Ad pmā rōnē dubii dr̄ ꝙ paruificētia ⁊ banausia sunt vituperabiles.

licet non sint opprobriose;q2 opprobriū est inferius ad vituperabile et specificat vituperiū si proprie sumatur trahendo ipsum in infamiam vel in grauem contumeliam. et sic neganda est maior. ¶ Ad secundam dicitur q nomen magnificentie sumitur ab operis magnitudine consona recte rationi 7 non a qualibet magnitudine operis.

ad co[n]triu[m] [de]terius.

¶ Dubitatur secūdo Utrū paruificentia sit deterior banausia? ¶ Et argr̃ q nō: q2 peccare cū delectatione est deterius q̃ peccare cū tristitia: sȝ banausus cū gaudio peccat, paruificus vero cū tristitia: igr̃. ¶ Scdo argr̃. deterius ē facere qd nō opȝ 7 dare qbus nō opȝ 7 expēdere vbi non opȝ: q̃ facere qd opȝ 7 dare quibus opȝ et expendere vbi opȝ: non tamē sicut opȝ. Sed banausus dat quibus nō opȝ 7 vbi non opȝ. paruificus vero dat quibus opȝ vbi opȝ: lȝ nō sicut opȝ: igr̃ banausia est deterior paruificētia. ¶ In oppositū argr̃. q2 illiberalitas est deterior ꝓdigalitate, ḡ et paruificentia banausia. ꝯña tenet. q2 paruificentia se hȝ ad banausiā sicut illiberalitas ad ꝓdigalitatē. ¶ Pro solutione dubij est aduertendū q sup hoc dubio sunt diuerse opiniones. Quidā dicūt banausiā eē peiorē paruificentia. Alij dicūt oppositū. 7 ad hoc adducūt rōnes ꝓbantes illiberalitatem eē peiorem ꝓdigalitate. Alij dicūt q duplex est banausus. s. simplex 7 composit⁹, et silr est duplex paruificus. s. simplex et cōpositus. Et sic respōdent eodē mō de paruifico in ordine ad banausū: sicut supra dictū est de illiberali in ordine ad prodigū. Alij negant talē ꝯmixtionē viciorū. Et cū dr̃ q illud dictū ph̃i in tertio capitulo huius scd̃i tractatus. banausus. vbi opȝ multa ꝯsumere pauca cōsumit nō pōt intelligi de banauso simplici, cū illud sit actus paruificentie ḡ opȝ ponere banausum compositum siue mixtum. Ad hoc respondent q non omnis q̄ pauca cōsumit vbi multa cōsumenda sunt est paruificus; sed qui hoc facit pp amorem pecuniarum īmoderatū. sed talis de quo loqr̃ ph̃s in dicto capl'o nō deficit pp amorē pecuniarū: ideo non dicit̃ paruificus. Et si dicat̃. talis peccat cōtra magnificētiā 7 nō ſm banausiā iō ſm pūificētiā. Ad hoc dr̃ primo q talis actus nō videt̃ eē causatus ab habitu banausie nec ab hr̃tu paruificētie: sȝ ex quadā sequela positiua vel priuatiua ipius banausie, puta ex habitu imprudētie vel ex defectu prudētie: q2 raro cōtingit q banausus habeat habitū prudentialē quo vere iudicet vbi faciendi sunt magni sumptus 7 vbi nō. ꝓpter cuius defectum frequenter hȝ iudicia erronea qb⁹ se cōformās consumit pauca vbi multa cōsumenda sunt. Dicitur secundo: q hoc etiam potest contingere sine errore. Nam banausus nō opat̃ gr̃a honestatis sed gr̃a ostentatiōis diuitiarū vel alicuius hmōi. cōtingit autem aliqñ q banauso occurrit materia magnifice operandi: sed q2 in tali opatione nō cōsequeret̃ finē suū: vel q2 satis tūc ipsum ꝯsecut⁹ est. verbigr̃a. ꝑparauit fortes nuptialr̃ histrionibus prandiū in quo ostētauit diuitias suas 7 scit oēs illos hr̃e diuitias suas in admiratione statim post nuptie filie fortis celebrāde sunt vbi nō assunt forte noui hoīes apud quos nouā ostentationem diuitiarū facere possit. ideo nō curat tunc cōsumere q̄tuȝ opȝ: q2 tn̄ hoc non facit pp amorē diuitiarū īmoderatū: sȝ q2 non potest in hoc consequi finē suū. ideo ille actus potius ē actus banausie q̄ alterius habitus. Dr̃ tertio q banausie sicut 7 ꝓdigalitati multa vicia cōiūcta sunt q̄ exigūt sumptus pecuniarū 7 hñt delectatōnē annexā. sicut banausus aliqñ in histrionibus delectat̃, aliqñ in scortis. iō frequēter ex delectationibus q̄s suscipit in opationibus aliorū viciorū inclinatur ad banausice cōsumendū. et ita cū occurrit materia magnifice operandi vl' multa cōsumendi nō multa cōsumit. q2 eius hr̃tus cōsumendi non inclinat ad cōsumptionem nisi concurrentib⁹ illis alijs causis partialibus: et ita paucitas sumptus non fit ab habitu paruificētie sȝ banausie: q̄ non inclinat ad cōsumendū multa nisi dictis causis cōcurrentibus. Et si dicatur q habitus banausie inclinat ad cōsumenduȝ multa, ḡ non inclinat ad consumendū pauca. q2 tunc inclinaret ad ꝯ̄ria. Dr̃ q lȝ idem habitus tanq̄ cā totalis non inclinet ad ꝯ̄ria: idem tn̄ habitus existens solū cā partialis alicuius actus cum vna cā inclinat ad vnum actum. 7 cum opposita ad oppositum: vt habitus charitatis cum isto iudicio isti est benefaciendum inclīat ad benefaciēdum isti, et cum iudicio ꝯ̄rio inclinat ad non benefaciendū isti. vel pōt dici quarto q hoc non est ab habitu banausie: sed ex absentia aliarū causarū partialiū: et tunc hmōi defectus reduceret̃ ad habitus aliorū viciorū qui inclinant ad cōsumendum in istis opationibus et forte ad retrahendum in alijs. Et sic pōt multipliciter defendi q banausia et paruificētia nō sil' cōmiscēt̃. 7 silr posset dici de illiberalitate 7 ꝓdigalitate. Et si q̄rat̃ an actus banausi quo pauca cōsumit vbi multa cōsumere debet sit eiusdem rōnis cū actu paruifici quo etiam pauca cōsumit vbi multa consumenda sunt. Dr̃ q non: loquendo de actibus interiorib⁹ volūtatis q̄ sūt primo mali. lȝ possit dici de actibus interioribus q sint eiusdem rōnis. ¶ Istis notatis dr̃ ad dubiū. Primo q nō oīs paruificus ſm q paruificus est oī banauso ſ ȝ q huiusmōi deterior. patȝ: q2 staret paruificū peccare ſm vnā circūstantiam solū et banausum ſm plures. Dicit scd̃o q oīs paruificus ſm q paruificus est oī banauso ſm q hmōi ceteris paribus deterior. ꝓbat̃: q2 in paruifico īmoderatus amor diuitiarū excedit amorē circa diuina vel rēpublicā vel familiā. In banauso aūt amor ostētationis et excellētie bonorū fortune excedit amorē diuitiarū. sed deterius ē preferre diuitias bono publico q̄ ꝑferre ostētationem suis diuitijs: igr̃. ¶ Ad p̄mā rōnem dubij dr̃ q paruificus si tristet̃ hoc non est de eo qd in ope est malū: sed de eo qd in ip̄o est bonū: mō dicium est eq̄ vl' plus tristari de bono sicut gaudere de malo. ¶ Ad scd̃am dr̃ q semp debent cōparari ſm easdeȝ circūstantias. et tunc deficere est deterius q̄ excedere. vt cibare principem vt histrionem est deterius q̄ cibare histrionem vt principem.

De inclinatōe habitus.

Responsio ad dubium

¶ Dubitatur tertio Utrū magnificentia sit virtus specie distincta a liberalitate? ¶ Et ar̃ p̄ªo q nō. q2 magnū et paruū nō diuersificāt speciē. aliter oporteret ponere duplicem iusticiam: duplicē tēperātiā: 7 duplicē fortitudinē. vnā circa magna et aliā circa mediocria. sȝ magnificētia 7 liberalitas solū differūt penes magnū et paruū: igr̃. ¶ Scd̃o argr̃ p aristotelē in primo capl'o huius scd̃i tractatus dicentē q liberalitas extendit̃ circa oēs q̄ in pecunijs opationes. magnificētia vero circa sumptuosas. ḡ magnificētia nō est nisi quidā modus liberalitatis. ¶ Et cōfirmatur p Aristo. in eodē capl'o dicentē q oīs magnificus ē liberalis sed nō ec̄ꝰ. igr̃. ¶ In oppositū videt̃ eē aristoteles qui de ip̄o determinat tanq̄ de distinctis virtutibus. ¶ Pro solutione dubij est aduertēdum q de hoc dubio sunt diuersi modi dicendi. Buridanus em̄ dicit q magnificentia se habet ad liberalitatē sicut fortitudo cōtracta ad pericula mortis se hȝ ad fortitudinē simplicit̃. ita q magnificētia nō est nisi liberalitas ꝯtracta ad magnos sūpt⁹. 7 q2 magnū 7 paruū nō variāt spēm

An magnificētia differat spē a liberalitate

Opiniones.

[Op]iniones.

licet bene cõstituant diuersos modos sub vna specie:tñ
liberalitas ⁊ magnificẽtia nõ differũt specie eẽntiali.et
Contra pma ꝓ ista opinione faciunt rõnes añ oppositũ dub ij.Cõtra
istã opinionẽ argr̃ sic.sint due liberalitates in duobus
subiectis in vno sit cõtracta et ĩ alio nõ.tũc argr̃ sic.libe
ralitas secũda non inclinat ad magnos sumptus.ergo nec
prima.ꝯña tenet:qꝛ iste due liberalitates sunt eiusdẽ ra
tionis ſm eos:ergo quicq̃d cõuenit vni earũ et alteri. cum
quicq̃d cõuenit vni indiuiduo alicuius speciei rõne sue
speciei conuenit vel natum est cõuenire cuilibet indiui
duo eiusdẽ speciei.Secũdo cum liberalitate stat viciũ
oppositũ magnificẽtie:sed cũ magnificẽtia nõ stat viciũ
oppositum magnificẽtie:igr̃ liberalitas ⁊ magnificen
tia differunt ſm speciem.ꝯña tenet:quia quicq̃d repu-
gnat vni indiuiduo alicuius speciei rõne sue speciei:re-
pugnat cuilibet indiuiduo eiusdẽ speciei. Alij dicũt ꝙ
liberalitas ⁊ magnificẽtia distinguũtur specie. Sed de
modo quo distinguũtur sunt diuersi modi dicẽdi. Qui
dam dicũt ꝙ distinguũtur:qꝛ habent obiecta ꝓpria di-
stincta.qꝛ ꝓpriũ obiectũ liberalitatis est pecunia vt vti
lis.sed ꝓpriũ obiectũ magnificẽtie est opabile magnũ
vt magnũ.propter qd̃ ex ꝯñti magnificentia respicit pe
cunias ad illud operãdũ necessarias.Alij dicunt ꝙ tri-
plicia sunt obiecta virtutũ moraliũ.Quedã sunt q̃ ſm
se siue magna siue parua sint sunt ĩnata inclinare appe
titũ ad actũ turpem.cuiusmodi sunt diuitie et honores
et circa talia ponende sunt due virtutes.puta circa pe-
cunias ſm se ponẽda est liberalitas:⁊ circa pecunias vt
sunt magne ponẽda est magnificẽtia.Alia sunt obiecta
q̃ nisi magna sint appetitũ trahere nõ pñt.cuiusmõi sũt
terribilia circa ea circa q̃ est fortitudo.⁊ circa talia ẽ po
nenda solũ vna virtus.Alia sunt obiecta q̇b⁹ ꝓprie nõ
cõuenit magnitudo ⁊ paruitas:sꝫ ſm se nata sũt appeti
tũ mouere.sicut sunt passiones tactus et gust⁹:⁊ circa
ista etiã solũ est ponẽda vna virt⁹:puta tẽperantia.Alij
dicũt ꝙ virtutũ moraliũ duplicia sunt obiecta. Quedã
sunt q̃ sub se cõtinent multa specie drĩa circa q̃ꝝ aliqua
vt plurimũ hoĩes facultatẽ hñt bene se hñdi tam volen
do q̃ nolendo.circa alia vero pauci hoĩes etiã bñ insti-
tuti facultatẽ habent bñ se hñdi tam volendo q̃ nolen-
do.ita ꝙ talia excedunt cõem hoĩm facultatẽ. verbigr̃a
hoc cõe administratio cõtinet sub se aliq̃s administrati
ones circa quas vt plurimũ homĩes recte pñt se hr̃e.et
hmõi administrationes dñr partie.cõtinet etiã admini
strationes specie differẽtes circa q̃s pauci hoĩes pñt re
cte se hr̃e:qꝛ earꝫ gestio excedit cõem hoĩm facultatem.
Et silr̃ dicẽdũ est de honorib⁹ ⁊ sumptibus magnis et
paruis.Sũptus parui dñr q̃ꝝ recte faciendoꝝ facultas
vt plurimũ hoĩb⁹ cõuenit.Magni vero q̃ꝝ recte facien
doꝝ facultas excedit cõem hoĩm facultatem. Philoso
phi ꝙ inquirentes de morib⁹ hoĩm talia obiecta in ma
gnũ et paruũ distinxerũt.⁊ circa paruũ posuerũt vnam
virtutem:⁊ circa magnũ aliã.Aliis sunt obiecta in q̇b⁹
non reperit̃ hec distinctio:vt in ira vel delectabili vel tri
stabili ꝑtinẽte ad tẽperãtiã.nulla eñ est ira quin vt plu
rimũ hoĩes bene instituti habeãt facultatẽ recte se hn-
bendi circa eã. Nulla est etiã delectatio gustus aut ta-
ctus circa quã hoĩes pñt se bñ hr̃e tam volẽdo q̃ nolen
do q̃ excedat cõez hoĩm facultatẽ.Et si aliq̃ tristitie sunt
tales:puta tristitia grauissimoꝝ suppliciorꝝ aut mortis
tñ tales nõ sunt p se volibiles:⁊ si sint volibiles:hoc est
ne deseram⁹ actus alicui⁹ virtutis quẽ tenemur hr̃e.⁊
tales nõ cõstituũt virtutem sub cõi tẽperantia:sꝫ consti
tuũt nouã speciẽ virtutis.puta scdm̃ gradũ heroicũ sub
virtute ad quã ꝑtinet actus ille quẽ ne deseram⁹ subi-
mus illas tristitias cõem hoĩm facultatem excedẽtes.
vt subire grauissimas tristitias ne deseramus iusticiaꝫ
est species iusticie heroice. Dicunt isti vlterius ꝙ libera
litas et magnificentia sunt vna aliqua vnitate generis
subalterni q̃ non sunt vna liberalitas ⁊ iusticia. ¶ Isto Resp ad dubiũ
notato dr̃ ad dubiũ p aliquas ꝓpõnes. ¶ Prima est.
magnificentia est virtus specie distincta a liberalitate.
Probat̃:quia actus liberalitatis et actus magnificen
tie sunt actus specie distincti:ergo ⁊ habitus. Añs patꝫ:qꝛ
aliquid est obiectuꝫ actus magnificẽtie qd̃ non est obie
ctũ actus liberalitatis:qꝛ qui vult operari magnifice ne-
cesse est ꝙ velit aliquod opus honorabile ⁊ admiratiõe
dignũ ꝯstituere:ꝙ velit facere sumptus decẽtes operi:
ꝙ velit honorem dei ciuitatis vl' familie.quoꝝ nullum
de necessitate vult liberalis.igr̃. ¶ Secũda ꝓpõ.libera
litas et magnificentia nõ differunt p hoc ꝙ liberalitas
est circa mediocres sumptus:⁊ magnificentia circa ma
gnos. Probatur:quia sint duo qui habeant magnas
pecunias et equales in plos vsus cõsumẽdas:⁊ vn⁹ ꝓ
ponat suã exponere in sustentatõnem pauperũ nũc vnã
partem:cras aliã:⁊ sic ꝯsequẽter vsq; ad totalẽ expõnẽ.
alius vero qui tãtũ hꝫ ꝓponit ex ea facere aliqd̃ opus
admirabile ad honorẽ dei. primus est liberalis et non
magnificus:⁊ secũdus magnificus. ⁊ tñ sumptus sunt
equales ⁊ magni:igr̃.Ex q̃ patꝫ ꝙ circa quãtascũq; pecu
nias põt eẽ magnificẽtia:circa tãtas põt eẽ liberalitas:
sꝫ nõ ecõuerso. ¶ Tertia ꝓpõ.liberalitas est dispositio
vt plurimũ necessaria ad magnificẽtiam. Probat̃ per
aristotelem dicentẽ.magnificus quidẽ liberalis.libera
lis autem nichil magis magnificus.Tũc argr̃ sic.oĩs ma-
gnificus est liberalis.aut hoc ergo est qꝛ magnificẽtia ẽ li-
beralitas.⁊ hoc nõ:vt patꝫ ex pma ꝓpõne.aut qꝛ magni
ficentia vt plurimũ ꝑexigit liberalitatem:⁊ sic habetur
intentũ.Et notãter dr̃ vt plurimũ:qꝛ magnificẽtia non
necessario ꝑexigit liberalitatẽ. nã stat aliquẽ eẽ magni
ficũ q̃ non sit liberalis. ¶ Quarta ꝓpõ. magnificentia
est virt⁹ nobilior q̃ liberalitas. Probat̃:qꝛ quicq̃d lau
dabile est in liberalitate illud est in magnificentia ⁊ nõ
ecõ:igr̃. Añs patꝫ:qꝛ illud qd̃ est maxime laudabile in li-
beralitate est moderatus amor pecuniarũ et q̃dã cõde
cẽtia sumptus ad psonas ⁊ ad opa:nõ oĩa ista reperiũt̃
in magnificẽtia.et p̃ter hec reperitur amor dei vel ciui-
tatis vel politie labor ⁊ studiũ circa insignitatẽ ⁊ deco-
rẽ opis ⁊ multa alia:igr̃. ¶ Ad primã rõnem dubij di-
stinguit̃ maior. aut magnũ et puũ in eadẽ spẽ ⁊ sic ꝯce-
dit̃.vt habitus liberalitatis remissus:⁊ habitus libera
litatis intensus nõ differunt spẽ.silr̃ pecunia magna ⁊
parua nõ differũt spẽ.nec hĩtus liberalitatis remissus
pp quãcũq; intẽsionẽ põt fieri magnificẽtia:aut magnũ
⁊ paruũ in diuersis speciebus:⁊ sic negat̃.vt magne ad
ministrationes ⁊ parue differũt spẽ.⁊ eẽ dignũ magnis
honoribus ⁊ eẽ dignũ paruis honoribus differũt spẽ.
silr̃ pui honores ⁊ magni.vt alimẽta publica a genufle
xionibus.et prima sedes ab inclinatiõe capitis.Et licꝫ
pecunia magna ⁊ parua nõ differant specie:sicut aliq̃s
honor magnus ⁊ aliquis paruus.vt prima sedes ⁊ se-
cũda vl' tertia:magnificus tñ sumptus magne pecunie
differt spẽ a sumptu nõ magnifico parue pecunie.⁊ ma
xime volitiões hoꝝ sumptuũ ⁊ dictamĩa directiua. non
eñ oĩs sumptus magne pecunie est magnificentia aut
viciũ magnificẽtie oppositũ:sꝫ aliqñ ẽ ꝓdigalitas. ma
gnificus tñ sumptus hꝫ multas circũstantias que sunt
partialia obiecta volitionum ⁊ nolitionũ elicitarum a
virtute magnificẽtie ⁊ etiã dictaminũ directiuoꝝ hoꝝ
actuũ.rõne quoꝝ obiectoꝝ differũt specie a sumptibus

q̄ ptinēt ad liberalitatē. nā sūptus magnifici fiūt ꝓpter cās raro emergētes. sūptus vō liberalitatꝭ ꝓpē cās frequēter emergētes. ¶ Ad scḋaz vr̄ ꝙ ista. liberalitas extēdit circa oēs q̄ in pecuniis opatōes: hꝫ duplicē sensū. vnꝰ est fm ꝙ ē distributio ꝑ singulꝰ generꝝ. ꝛ ē iste. ꝙ oīs opatio circa pecunias ē liberalitas ꝛ iste sensus est falsus. Alius ē fm ꝙ ē distributio ꝑ gn̄ibus singulorꝝ. et tūc ē sensus: ꝙ aliq̄ datio ē liberalitatꝭ actꝰ. ꝛ aliq̄ ꝯsumptio est liberalitatis actꝰ. ꝛ aliqua acceptio est liberalitatis actꝰ sed nō magnificētie. q2 nulla acceptio est magnificentie actꝰ: sed bn̄ cōsumptio. ꝛ iste sensus est verꝰ.

¶ Ad rationes

¶ Ad pmā dr̄ p2lo: ꝙ hec ē possibilis. paup hꝫ hītū magnificētie vt pꝫ de magĩfico casu fortuito depaupato. Scḋo dr̄: ꝙ talis n̄ exercebit actū exteriorē magnificētie. Tertio dr̄ ꝙ talis nō hꝫ oēs actꝰ inferiores magnificētie eiusdē rōnis cū illis q̄s hēbat dū eēt diues. Quarto dr̄: ꝙ paup pōt hr̄e aliq̄s actꝰ inferiores eiusdē spēi cū illis q̄s hēbat diues magnificꝰ necīos formalr̄ vl' equaliter ad actū interiorē magnificētie. q2 pōt hr̄e amorē moderatum circa pecunias ꝛ amorē dei vel cōitatis. Quīto dr̄: ꝙ pauper pōt hr̄e actū inferiorē magnificētie q̄ ē volitio oppositū aiu banause. Sexto dr̄: ꝙ paup hꝫ actꝰ interiores magnificētie ꝯditionatos. ꝛ ad illos īclinat hītus magnificētie quē hꝫ. Si vō nō hēat habitū magnificētie: tūc dr̄ ꝙ pōt recta rōne dictāte elicē tales actꝰ īteriores ex q̄bꝰ frequentatis aggenerabit hītus magnificētie īclinās ad sīlēs actꝰ: q̄ nō erit eiusdē spēi cū hītu magnificētie generato ex volitōibꝰ absolutis. sicut nec actꝰ ex q̄bus ē genitus cū actibꝰ ex q̄bus gn̄atur aliꝰ habitꝰ. ¶ Ad secūdā negat aīs. ꝛ ad ꝓbationē distiguit maior. q2 tripl'r pōt intelligi ꝙ magnificētia excedat liberalitatem. vno mō rōne obiectorꝝ exteriorꝝ. puta ꝙ opus magnificū vel sumptꝰ circa ipm excedat opꝰ liberale. scḋo q̄tū ad nobilitatē ipsorꝝ habituū. ꝛ sic ꝯcedit maior. tertio mō ꝙ excedat excessu vituperabili circa materiā liberalitatis. ꝛ sic negat. ¶ Ad tertiā negat aīs. ꝛ ad ꝓbationē distiguitur assumptū. aut ipius intellectꝰ practici sicut ars et sic negatur. aut appetitus. ꝛ sic cōceditur.

Magnanimitas āt circa magna q̄dē ꝛ ex noīe vr̄ esse. circa qualia aūt ē: p2imū accipiamꝰ. differt aūt nihil hītū vl' eū q̄ scḋm hitū intēdere. vr̄ aūt magnimꝰ esse q̄ magnis seipm digificat dignꝰ exn̄s q̄ eī nō fm dignitatē id facit īsipiēs. eorꝝ aūt q̄ scḋm ꝟtutē nullꝰ īsipiēs neqꝫ stultꝰ. magnimꝰ q̄dē igr̄ qui dictꝰ ē. ¶ Qui enī puis dignꝰ ꝛ his digificat seipꝫ tēperatꝰ. magnimꝰ autē nō. in magnitudie eī magnimitas quēadmodū ꝛ pulchritudo in corpe magno pui autem formosi ꝛ ꝯmēsurati. pulchri autē nō. ¶ Qui āt magnis seipm dignū facit īdignꝰ exn̄s caunꝰ. q̄ autē maiorībꝰ q̄ dignꝰ nō omnis caunꝰ. qui autē mīoribꝰ q̄ dignꝰ: pusillanimꝰ siue magnis siue moderatis siue puis dignꝰ exn̄s. adhuc mīoribꝰ seipm dignū existimet. ꝛ maxīe vtiqꝫ videbit' si videat' magnis dignꝰ. q̄d eī vtiqꝫ faceret nisi talibꝰ essꝫ dignus? ¶ Est aūt magnimus magnitudie q̄dē extremꝰ. eo aūt ꝙ vt opꝫ medius. eo enī ꝙ scḋm dignitatē seipꝫ dignificat. hi aūt supabūdāt ꝛ deficiūt. ¶ Si aūt vtiqꝫ magnis se ipꝫ digificat dignus exn̄s ꝛ maxīe maximis circa vnū vtiqꝫ erit maxīe. ¶ Digitas āt dr̄ ad ea q̄ exterius bōa. maximū aūt hoc vtiqꝫ ponemꝰ q̄d diis attribuimus ꝛ q̄d maxīe desiderāt q̄ in digitate ꝛ q̄d in optimis pmiū. tale aūt est honor. maximū eī vtiqꝫ hoc eorū q̄ exterius bonorꝝ circa honores vtiqꝫ ꝛ īhonorationes magnimus est vt opꝫ. ¶ Et sine rōe aūt videnť magnimi circa honorē eē. honore aūt maxīe digni magificāt seipos scḋꝫ dignitatē. ¶ Pusillanimus aūt deficit: ꝛ ad se ipm ꝛ ad magnimi dignitatē. caunꝰ vero et ad seipꝫ q̄dē supabūdat. nō tn̄ ad magnimū. ¶ Magnimꝰ aūt siquidē maximis dignus: optimꝰ vtiqꝫ erit. maiori enī semp melior dignus ꝛ maxīe optimus. ¶ Et vere q̄ magnimū opꝫ bonum eē. videbiť autē esse magnimi quod ꝛ in vnaq̄qꝫ virtute magnū. Et nequaq̄ vtiqꝫ cōgruit magnanimo fugere cōmouentē neqꝫ iniusta facere. cuiꝰ eī grā opabitur turpia cui nichil magnū? Scḋm singula aūt intēdēti oīno vtiqꝫ derisibilis vr̄ magnanimus nō bonus exn̄s. Nō erit aūt vtiqꝫ neqꝫ honore dignus prauus exn̄s. virtutis enī pmiū honor ꝛ attribuiť bonis. ¶ Videbitur q̄dē igr̄ magnanimitas vt ornatꝰ quidā esse virtutū. maiores enim ipas facit. et nō fit sine ill'. ¶ Propť hoc difficile scḋꝫ ꝟitatē magnimū eē. nō eī possibl'e sine bōitate

Iste est tertiꝰ tractatꝰ huiꝰ libri in q̄. p. determinat de magnanimitate ꝛ de viciis ei oppositis. et ꝯtinet q̄ttuor ca. q̄ videbūtur ī ꝓcessu. In p2io determinat de mā magnanimitatis ꝛ viciorꝝ ei oppositorꝝ. Et ponit q̄ttuor ꝯclōnes cū q̄ttuor correlariis. ¶ Pma cōclusio est. magnanimꝰ est q̄ magnis seipm dignificat dignꝰ exn̄s. pmā partē ꝓbat. p. dupl'r. pmo q2 magnimitas circa magna ꝟsat. ḡ ꝛ magnanimꝰ. ꝯña patꝫ q2 nichil refert an de habitu an de hūte hītū loq̄mur. ḡ si magnanimitas ꝟseť circa magna: ꝛ magnimꝰ. Scḋaz ptē ꝓbat. q2 oīs dignificās se magnis q̄bꝰ nō est dignꝰ ē insipiēs. sꝫ nullꝰ operās fm ꝟtutē est īsipiēs. ḡ ꝛc. ¶ Qui enī. Hic scḋo ꝓbat scḋaz ptē ꝯcl'onis. q2 q̄ se dignificat paruis q̄bus est dignꝰ nō dr̄ magnanimꝰ sed tēperatꝰ. ḡ magnimꝰ est q̄ se magnis dignificat. aīs pꝫ. q2 sicē pulchritudo est in corpe mag̃: ita ꝙ parui lꝫ sint formosi: n̄ tn̄ pulchri: ita etiā magnimitas ē in magnitudie. ḡ q̄ se dignificat paruis q̄bus dignus est nō est magnanimꝰ. ¶ Qui aūt. Scḋa ꝯcl'o ondit vicia opposita magnimitati. ꝛ ē tal'. Caunꝰ est q̄ magnis seipm dignificat q̄bꝰ nō est dignꝰ. sꝫ pusillanimꝰ est q̄ se mīoribꝰ dignificat q̄ sit dignꝰ. ꝛ hoc siue sit dignꝰ puis siue mediocribꝰ siue magnis. maxīe tn̄ si magnis dignꝰ videat'. nā si tal' non se paruis dignificaret: nullis se dignū faceret. ¶ Est āt. Hic soluit. p. vnā obiectiōez. diceret enī aliq̄s: ꝙ magnaq

magna= tate.

in cōcl'o

nda.

Tertia.

Quarta.

Primū correlarium.

Secundum

Tertium.

Quartum

Quintum.

De magnanimitate.

Prima conclusio elucidata

Secunda.

nimitas nõ est virtus, q2 nõ ꝯsistit in medio. Rñdet. p. ꝙ
lz magnimꝰ sit extremꝰ magnitudie: est tñ i eo qđ opz ꝛ
vt opz mediꝰ. q2 magnis seipm dignificat vt opz. pusil=
lanimꝰ aũt ꝛ caunꝰ supabũdãt ꝛ deficiũt. ¶ Si autem
Tertia ꝯclo. Tertia ꝯclo. magnimꝰ maxie se maximis dignificat. ꝓ
bat q2 magnimꝰ magnis se dignificat dignꝰ exñs. g ma=
xie se ꝛc. ꝯña pz. q2 nõ ẽ maxie nisi circa vnũ. s. maximũ
Quarta ꝯclo ¶ Dignitas aũt. Quarta ꝯclo. magnimꝰ est circa ho=
nores ꝛ ihonoratiões. ꝓbat dupl'r. p̃uis q2 bona qbꝰ qs
se dignificat sunt bõa extña. sed oĩm bonoꝝ extñoꝝ ma
ximuz ẽ honor. g ꝛc. ꝯña tz. q2 magnanimꝰ maxie se di=
gnificat maxis bonis qbus dignꝰ est. Minorẽ ꝓbat q2
illud est maximũ int bona extiora qđ diis attribuimꝰ
et qđ in dignitate positi maxie appetit ꝛ qđ ẽ optimoꝝ
p̃miũ. s3 honor est hmõi: igit. Et sine rõne. Hic scđo pro
bat ꝯclonẽ. q2 magnimi sine rõne videtur esse circa ho=
norẽ. i. q̃uis ad hoc ꝓbandũ nulla eẽt rõ hoc p experiẽ
tiã sufficiẽter pz. ¶ Pusillanimꝰ aũt. Hic ifert qnq3 cor
Primũ corre=larium elucidatum. relaria. ¶ Primũ est. nõ eodẽ mõ supabũdat caunꝰ q̃
deficit pusillanimꝰ. ꝓbat. q2 pusillanimꝰ deficit ad seip
suz ꝛ ad magnimũ. q2 nõ se tãtis dignificat quãtis dignꝰ
est: nec quãtis se dignificat magnimꝰ. Caunꝰ vo supa=
bũdat ad seipm: nõ tñ ad magnimũ. q2 q̃uis se dignifi=
cet miorib9 q̃ sit dignꝰ: nõ tñ maiorib9 q̃ dignꝰ sit ma
Secundum gnanimus. ¶ Magnanimꝰ aũt. Scđm corelariũ. mag
nimus si sit maxis dignꝰ: ẽ optimꝰ. ꝓbat q2 maiori bo=
no dignus semp est melior. g maximis dignus est opti=
mus. ꝛ p ꝯñs magnimꝰ si sit maximis dignꝰ: est optimꝰ
Tertium. ¶ Et vere. Tertiũ corelariũ. magnanimũ opz esse bo=
nũ. ꝓbat tripl'r. Prio: q2 qđ in vnaq̃q3 vtute est magnũ
ptinet ad magnimũ. Scđo ꝓbat. q2 cedere lacessenti qđ
est ꝯ fortitudinẽ: ꝛ iniusta facere qđ est ꝯ iusticiã: repu=
gnãt magnimo. ita ꝙ magnanimꝰ eẽt derisibilis si esset
fm aliquã vtutẽ nõ bonꝰ: igit. Tertio: q2 nullꝰ prauus
exñs est honore dignꝰ. cũ honor sit p̃miũ vtutis ꝛ attri
buat bõis. s3 magnimꝰ maxie est dignꝰ honore. g mag=
nimꝰ nõ est prauus. ꝛ p ꝯñs opz magnanimũ esse bonũ
Quartum. ¶ Videbit qđẽ. Quartũ corelariũ. magnimitas ẽ oĩz
vtutũ ornatꝰ. ꝓbat. q2 facit alias vtutes maiores ꝛ nõ
Quintum. fit sine ipis: igit. ¶ Propt hoc. Quintũ corelariũ. dif
ficile est esse magnanimũ. ꝓbat. q2 hoc nõ est possibile
sine bonitate ꝛ accumulatiõe virtutũ: igitur.

Prima ꝯclo MAxie quidẽ igit circa honores
et ihonoratiões magnimus est
Secunda. ¶ Et i magnis et studiosis mo
derare delectabit vt ꝓpria adi
piscẽs vel ẽt miora. vtuti eni p
fecte nõ vtiq3 fiet dignꝰ honor. s3 tñ ꝛ adhuc
recipiet i nõ hñdo ipos maiora ipi tribuere
Tertia. ¶ Cũ aũt qui in ꝯtingẽtibꝰ ꝛ i puis oĩno pui
Quarta. pẽdet nõ ei his dignus. ¶ Silr aũt ꝛ in iho=
noratiõe. nõ ei erit iuste circa ipz. maxie qui
dẽ igit ẽ queadmodũ dictũ est: magnimꝰ cir
Quinta. ca honores. ¶ S3 adhuc circa diuitias ꝛ po
tẽtatũ ꝛ oẽm bonã fortunã ꝛ infortuniũ mo
derate hẽbit quocũq3 fiãt. ꝛ neq3 bñ fortu=
natus vtiq3 gaudiosus erit. neq3 ifortunatꝰ
tristis. neq3 eni circa honorẽ ita hz vt maxi=
mũ ens. potẽtatꝰ eni ꝛ diuitie ꝓpt honorez
sunt desiderabilia. hñtes igit ipsa honorari
p ipa volunt. cui autẽ ꝛ honor puũ est: huic

ꝛ alia. ꝓpt qđ despectores vident eẽ. ¶ Vi Septa.
dent aũt ꝛ bõe fortune ꝯferre ad magnani
tatem. nobiles eni dignificãtur honore ꝛ po
tenteo vel ditãtes in supexcellẽtia eni. bono
aũt supexcellẽs oẽ honorabilꝰ. ꝓpter qđ
et talia magnimiores faciũt. ¶ Honorãtur Solutio obiectio.
eni a quibusdã. scđm veritatẽ aũt bonꝰ solꝰ
honorãdus. cui aũt ãbo existunt magis di=
gnus fit honore. ¶ Qui aũt sine virtute bo Septim.
na talia hñt: neq3 iuste magnos seipos digni
ficãt: neq3 recte magnanimi dĩr. sine virtute
eni perfecta nõ sunt hec. ¶ Despectores au
tem ꝛ iniuriatores ꝛ talia hñtes mali efficiũ
tur. sine virtute eni nõ facile ferre modera=
te bonas fortunas. nõ potentes autẽ ferre ꝛ
existimãtes alios superexcellere: illos qui=
dem ꝯ tẽnunt. ipi aũt qđcunq3 ꝯtinget vtiq3
operãtur. imitãtur enim magnanimũ nõ si=
miles exñteo. hec autẽ operãtur i quibꝰ pñt
q̃ quidẽ igit scđz virtutẽ nõ operãtur ꝯtem
nũt aũt alios. ¶ Magnanimꝰ autẽ iuste ꝯtẽ Solutio obiectio.
nit. glorificat ei vere. multi aũt ꝯtingenter.

ISTud est scđm ca. hniꝰ tertij tractatꝰ in q̃. p. de
terĩat de actibꝰ magnimitatis. ꝛ p̃io de actibꝰ
eius circa mãm eiꝰ p̃cipalẽ. scđo circa mãm
minꝰ p̃cipalẽ. Et ponit sex ꝯclones. ¶ Pria. magni= Prima ꝯclo elucidata
mus maxie est circa honores ꝛ ihonoratiões. hãc ꝯclo=
nẽ ꝓbauit in p̃cedẽti ca. ꝛ etiã p seq̃ntes ꝯclones. ¶ Et
in magnis. Scđa ꝯclo. magnimꝰ in magnis honoribꝰ Secunda
a q̃nibꝰ ꝛ studiosis ei exhibitis moderate delectabit. pz
q2 recipiẽdo tales honores recipit ꝓpa ꝛ sibi debita aut
miora debitis. nã vtuti pfecte dignꝰ honor hñri nõ pt. lz tñ
honor nõ sit dignũ p̃miũ vtutis pfecte (cuiusmõi ẽ mag
nimitas) magnimꝰ tñ honorẽ accipiet. q2 ei ab hoĩbus
maiora exhiberi nõ pñt: igit. ¶ Cũ aũt. Tertia ꝯclo. ma Tertia
gnanimꝰ puipẽdit honores in ꝯtingẽtibꝰ. i. p qbuscũq3
aliis rebꝰ p̃ter vtutẽ ꝛ puos honores. vl' sic puipẽdit ho
nores in ꝯtingẽtibꝰ. i. a qbusuis psonis indiffiter hñtos
vel q̃s oẽs qbusuis psonis ẽt puis tribuũt. pz q2 tales
hõres nõ sunt digni vtute eiꝰ: igit. ¶ Silr aũt. Quar= Quarta
ta ꝯclo. magnimꝰ moderate fert ihonoratiões sic ꝛ ho=
nores. ꝓbat: q2 inhonoratiões nõ pñt in eo iuste cadere
g puipẽdet ihonoratiões sicut ꝛ honores in ꝯtingẽtibꝰ
et in puis. Ex his ifert. p. ꝙ magnimꝰ maxie ẽ circa ho=
nores. ¶ S3 adhuc. Hec ẽ scđa ps ca. in q̃. p. deteriat d Quinta
actibꝰ magnimi circa mãm eiꝰ scđariã siue minꝰ p̃ci=
palẽ. ꝛ põit hãc q̃ntã ꝯclonẽ. magnimꝰ circa diuitias po
tẽtatũ ꝛ oẽm bonã fortunã ꝛ ifortuniũ moderate se hẽ=
bit q̃litercũq3 circa ipm fiãt. ita ꝙ magnanimꝰ bñ fortu
natꝰ nõ nimis letat. nec ifortunatꝰ nimis tristat. Pro
bat. p. dupl'r. p̃rio: q2 magnimꝰ circa honorẽ (q̃ est maxi
mũ bonoꝝ exterioꝝ) nõ imoderate se hz nimiũ scz gau=
dẽdo in eius adeptiõe vel nimiũ tristãdo in nõ eiꝰ ade=
ptiõe. g nec circa potẽtatũ ꝛ diuitias: ꝯñam ꝓbat q2 po
tẽtatꝰ ꝛ diuitie desiderãtur ꝓpt honorẽ. g si magnani=
mꝰ nõ imoderate se hz circa honorẽ nec circa potẽtatꝰ
ꝯña tz a maiori ad minꝰ. añs pz. q2 hñtes potẽtatꝰ ꝛ di
uitias volũt p ipa honorari. g talia bona desiderãtur ꝓ
pt honorẽ. Scđo ꝓbat. q2 cui honor appet paruũ quid:
huic ꝛ alia bõa pua apparẽt. s3 magnimo honor appet

puū q̄d. ꝙ ⁊ alia bona. et ꝑ ꝯñs nō īmoderate se hꝫ circa ea. Minorē ꝓbat. q2 ꝑꝑ hoc magnanimi videnť esse despectores ⁊ supbi. q2 reputāt honorē ⁊ alia bōa exterioza pua ī ordie ad bonū ꝟtutis. ¶ Videnť aūt. Sexta ꝯcl'o bone fortūe siue ꝓspitates videnť ad magnimitatē cōferre. Probat. p. a signo. q2 nobiles potentes ⁊ diuites dignificanť honore. i. cēsenť honore digni. ꝙ bōe fortūe ꝯferūt ad magnimitatē. aīs ꝓbat. q2 oē supexcellēs in bono ē honorabili⁹. ſꝫ p̄dicta. s. nobilitas / ptās / ⁊ diuitie ꝯsistūt in supexcellētia in bono. igr̄ faciūt hoīes honorabiliores. ⁊ ꝑ ꝯñs magnimos. ¶ Honoranť ei. Hic

ratio obie... soluit. p. vnā obiectionē. nā aliqs posset dicere ꝙ nobiles / diuites / ⁊ potētes q̄ n̄ sūt magnimi nec ꝟtuosi honorātur. ꝙ p̄dicta nō ꝯferūt ad magnimitatē ꝑ hoc ꝙ ꝯferť ad honorē. Rñdet. p. ꝙ lꝫ tales nō ꝟtuosi honorenť a q̄busdā. s. a vulgarib⁹: attñ ſm rei ꝟitatē sol⁹ bon⁹ ē honorādus. cui tñ ābo existūt. s. ꝟt⁹ ⁊ aliqd p̄dictoꝝ mag̃

...nima dign⁹ ē honore. ¶ Qui aūt. Septia ꝯcl'o. q̄ sine ꝟtutem ista bōa puta nobilitatē / potētatū / ⁊ diuitias hñt nō iuste seipos magnis honorib⁹ dignificāt: neq3 recte magnimi dr̄. Probat. p. duab⁹ rōnib⁹. Pria est. q2 null⁹ sine ꝟtute ꝑfecta ē dignus magnis honorib⁹ aut ꝟe magnanim⁹: igr̄. ¶ Despectores aūt. Scda rō. hñtes p̄dicta bōa fortūe sine ꝟtute sunt superbi siue despectores alioꝝ ⁊ iniuriatores siue petulātes. igiť tales nō iuste se dignificāt honorib⁹: nec sunt ꝟe magnimi. aīs ꝓbat. q2 sine ꝟtute nō facile ē ferre moderate bōas fortūas. sed tales nō potētes moderate ferre ꝓsperitates fortūe et existimātes se aliis excellere ipos ꝯtēnūt ⁊ despiciūt et opanť q̄dcūq3 ꝯtigit ipis siue bonū siue malū ꝑ qd honorē ꝯseq̄ putāt. Imitanť eni magnimū in his opatiōibus in qb⁹ pñt nō existētes ei siles. ergo q̄ ſꝫ virtutē sunt

...utio obie...nis nō operātur ſꝫ ꝯtemnūt alios. ¶ Magnanim⁹ aūt. Hic soluit. p. vnā obiectionē. nā possꝫ aliqs dicere ꝙ magnim⁹ cōtēnit alios. ꝙ ꝑꝑ hoc ꝙ p̄dicti viciosi ꝯtēnūt alios nō seqtur quin sint magnimi. Rñdet. p. ꝙ magnanim⁹ iuste ꝯtēnit. q2 solos malos despicit. vulgares aūt ⁊ virtute carētes ꝯtēnūt ꝯtigēter. i. īdrñter bonos ⁊ malos.

...ppetates magnanim...

NOn est āt microlzidinos neq3 philolzidinos propť pauca honorare megalolzidinos autem. Et cū piclitet nō parcens vite vt nō dignū exn̄o oīno viuere. ¶ Et potēs bñfacere. bñficiat⁹ aūt verecundať. hoc q̄dē ei supexcellētio. hoc aūt supexcelsi. Et retributiuus pluriū. ita eni erit debitor q̄ incipit ⁊ erit bñ passus. ¶ Videtur eni ⁊ in mēoria hře eos quib⁹ vtiq3 faciāt bñ a quib⁹ aūt vtiq3 patiātur bñ nō. minor eniꝫ qui patiť bñ: eo qui facit. vult aūt supexcellere. ¶ Et hec quidē delectabiliť audit: hec aūt indelectabiliť. propť qd ⁊ theti nō dicere bñficia ioui. neq3 lacones ad athenienses sed q̄ passi sunt bñ. ¶ Magnanimi autem et nullo indigere vel vix. ministrare aūt prōpte. ¶ Et ad eos quidē q̄ in dignitate ⁊ bōis fortunis magnū eē. ad medios aūt moderatuꝫ hos quidē ei supexcellere difficile ⁊ venerabile. hos aūt facile. ⁊ in illis q̄dē venerari nō inuirile. in huilib⁹ aūt onerosum, quēadmoduꝫ ad ibecilles fortē esse. ⁊ ad honorabilia nō ire vel vbi p̄cellūt alij. ¶ Et ociosum esse et tardū vel pigrū: sed et vbi honor magn⁹ vel opus. ¶ Et paucoꝝ quidē opatiuū. magnoꝝ autē ⁊ noīabiliū. ¶ Necessariū autem manifestū oditorē esse ⁊ manifestū amatorē latere eni timidi. ¶ Et curare ꝟitatē magis ꝙ opinionē. ¶ Et dicere ⁊ operari manifeste. liber ꝓpalator eni q2 ꝯtēptiu⁹ est. ꝯtēptiuus aūt: ꝑpť qd libere ꝓpalatiuus. ⁊ libere propalatiu⁹: ꝑpť qd ꝯtēptiu⁹. ¶ Et ꝟidic⁹ verūtñ q̄cūq3 nō propť ironiā: ironia aūt ad multos. ¶ Et ad aliū nō posse viuere: sed vľ ad amicū. seruile ei ꝑꝑ qd et oēs blāditores obseq̄osi seruiles ⁊ huiles blāditores. ¶ Neq3 admiratiuus. nichil eni magnum ipsi est. ¶ Neq3 mēor mali. nō eni magnanimi recordari aliqualiter ⁊ mala: ſꝫ magis despicere. ¶ Neq3 hūaniloqu⁹. neq3 eī de seipo loquiť neq3 de alio. neq3 eni vt laudeť: cura est ipi. neq3 vt alij vituperenť. ¶ Neq3 rursus laudatiuus est ꝑpť qd neq3 maliloqu⁹. neq3 de inimicis nisi propť iniuriā. ¶ Et de necessarijs vľ puis nequāq̄ plāctiu⁹ ⁊ dep̄catiu⁹. studētis eni sic hře circa hec. ¶ Et potēs posse dissemagis bōa ⁊ infructuosa fructuosis et vtilib⁹. sufficiētis eni magis. ¶ Sed ⁊ mot⁹ lentus magnanimi videť esse. ⁊ vox g̃uis. ⁊ locutio stabilis. nō eī festinus qui circa pauca studet. nec cōtētiosus q̄ nichil magnum existimat. acumē aūt vocis et velocitas per hec. talis quidem igitur magnanimus.

Istud est tertiū ca. huius tertij tractat⁹ in q̄. p. pōit ꝓpetates magnanimi. ¶ Pria est. mag nimi⁹ nō est microlindynos. i. pua pericula subiēs. nec philolzidynos. i. p̄iculoꝝ cupid⁹ siue amator. sed megalolzidinos. i. magna p̄icula subiēs. Duas primas p̄iculas ꝓbat. q2 pauca sunt q̄ magnanim⁹ multi faciat aut honoret nimi vt ꝓ eis velit subire p̄iculū igr̄ nō pua nec freq̄nter adit p̄icula. Tertiā ptē ꝓbat. q2 cū p̄bet se p̄icul' nō parcit vite ꝓpē poti⁹ īdignū existimās viuere ꝙ subire incōmodū qd subeūdo p̄iculū nitiť euitare. ¶ Et potēs. Scda ꝓpetas. magnanim⁹ prōpt⁹ est aliis bñfacere. ſꝫ ꝟecūdať cū ab alio bñficiū accipit. q2 bñfacere ē supexcellētis ⁊ sup̄ioris. ſꝫ bñficiū suscipere est supexcessi ⁊ īferioris. ¶ Et retributiu⁹. Tertia. magnanim⁹ cū accipit bñficiū pl'a retribuit ꝙ accepit. q2 ꝑ hūc modū ille q̄ īcepit erit ei debitor ⁊ bñ passus pl'a recipiēs ꝙ ꝯtulit. ¶ Videnť āt. Quarta. magnanim⁹ meminit eoꝝ q̄bus bñficia ꝯtulit: ſꝫ nō meminit eoꝝ a q̄b⁹ bñficia suscepit. Cui⁹ cām assignat. p. q2 magnim⁹ vult supexcellere. q̄ aūt bñficiū suscepit vr̄ īferior. ¶ Et hec q̄dē. Quīta. magnim⁹ delectabiliť audit bñficia q̄ ꝯtulit. ea vero q̄ suscepit moleste audit. Declarat duob⁹ exēplis. nā thetis ionē dep̄cās nō ꝯmēorat bñficia q̄ ipa ei cōtulerat ſꝫ q̄ ab eo susceꝑat. neq3 lacedemonij athenīēsib⁹ narrāt bñficia q̄ eis fecerāt sciētes ipsos esse magnanimos: sed poti⁹ q̄ ab ipis acceꝑerāt: vt facili⁹ qd petebāt

Proprietates magnanimi xxi.

impetraret. ¶ Magnanimi aūt. Sexta ꝓprietas. magnanimus nemine nisi cū difficultate ꝑcatur: sed ꝓpter ob sequitur. ¶ Et ad eas. Septia ꝓprietas. magnanimus se magnum gerit ad eos q̄ sunt in dignitate vel bonis fortune cōstituti. ad mediocres vero moderatū. Et huius assignat. p. duas cās. Prima est. qꝛ magnos supercellere est difficile ⁊ gloriosuz. mediocres vero facile. Scda est. qꝛ inter magnos se magnū exhibere nō est iuirile sed generosuz. inter humiles vō ē graue ⁊ onerosuz. quēadmodū et fortē in imbecilles se exhibere vl' ad honorabilia vl' vbi alij ꝑcellūt nō ire. ¶ Et ociosum eē. Octaua ꝓprietas. magnanimus videt ociosus ⁊ tardus: nisi in reb⁹ ⁊ honoribus magnis. ¶ Et paucorū. Nona ꝓprietas. magnanimus est paucorū opatiuus. qꝛ solū magnorū ⁊ ꝑclarorū. ¶ Necessariū aūt. Decima ꝓprietas. magnanim⁹ est manifest⁹ oditor ⁊ manifest⁹ amator. qꝛ odire vl' amare latēter est timidi. ¶ Et curare. Undecia. magnimus in factis suis magis curat ṽitatē q̄ opinionē. ¶ Et dicere. Xij. ꝓpetas. magnim⁹ loq̄tur ⁊ operat manifeste. Rō est. qꝛ ē liber ꝓpalator qꝛ ɔtēptiu⁹. ⁊ ɔtēptiu⁹ qꝛ libere ꝓpalatiu⁹. ⁊ libere ꝓpalatiu⁹ qꝛ ɔtēptiuus. ¶ Et ṽidicus. Xiij. magnim⁹ ē veridicus: nisi forte aliq̄ subticeat ꝓpter ironiā qua vtit ad pp'lares q̄s ī digDignos existimat oia cognoscē q̄ ipi⁹ sunt. ¶ Et ad aliū. Xiiij. magnanim⁹ nō pōt ad aliū cōuiuere nisi ad amicū. qꝛ posse ad quēlibet aliū indr̃iter conuiuere seruile ē. qꝛ pp hoc oēs adulatores humiles dr̄r: ⁊ humiles blāditores. ¶ Ne q̄ admiratiuus. Xv. ꝓpetas. magnanim⁹ nō est admiratiuus. qꝛ nichil ei videt magnū. ¶ Neq3 mēor. Xvi. magnanim⁹ nō est mēor mali. qꝛ ad magnanimū nō ptinet mala recordari: sed magis despicere. ¶ Neq3 humiloqu⁹. Xvij. magnim⁹ nō multū loq̄tur de hoib⁹ neq3 de seipo neq3 de alijs. qꝛ nō curat vt laudet nec vt alij vituperētur. ¶ Neq3 rursus. Xviij. magnanim⁹ nō ē laudatiuus neq3 maledicus etiā de inimicis: nisi pp iniuriā. ¶ Et de. Xix. magnanim⁹ non est de necc̃arijs aut puilis q̄rulus neq3 deꝑcatiuus. qꝛ hoc facere ptinet ad eū q̄ talia curat. cuiusmodi nō est magnanimus. ¶ Et potens. Xx. ꝓprietas. magnimus magis curat possidere res ꝑclaras ⁊ īfructuosas q̄ viles ⁊ fructuosas. rō est: qꝛ hoc appetere puta res ꝑclaras sine fructu magis est hois sibi ipi sufficiētis cuiusmōi est magnanim⁹: q̄ appetere res viles cū fructu. ¶ Sed ⁊ motus. Xxi. magnimi motus est lētus: vox ġuis: ⁊ locutio stabilis. Cām assignat p. qꝛ acumē vocis ⁊ velocitas ex hoc cōtingūt: q̄ q̄s circa multa studet q̄ magna existimat. ex p̄mo ei cōtingit q̄ q̄s sit festiuus. ⁊ ex scdo q̄ sit ɔtētiosus siue vehemēs ⁊ acute vocis. magnanim⁹ aūt circa pauca studet ⁊ nichil magnū existimat. Ex his cōcludit. p. epilogādo q̄ magnimus est talis qualis dictus est.

De vicijs oppositis magnanimitati. Prima conclo

Eficiēs aūt pusillanimis. supabundās autē caun⁹. nō mali q̄dem igit videnf esse neq3 iniusti. nō ei malefactores sūt peccātes aūt pusillanimis quidē3 dignus exñs bonis seipm priuat quibus dignus est. ¶ Et vr maliū habere aliquod ex dignificare seipm bonis. ¶ Sed et ignorare seipm. appeteret enim vtiq3 quibus dignus erat bona exñtia. ¶ Nō tñ insipientes tales videtur esse sed magis pigri. ¶ Talis autē opinio vr ⁊ deteriores facere. singuli ei appetūt q̄ fm dignitatē. discedūt aūt ⁊ ab opationib⁹ bonis et ab inuentionib⁹ vt indigni exñtes. silr autem ⁊ ab exteriorib⁹ bonis. ¶ Caunni autē insipiētes et seipos ignorantes et hoc manifestū. vt eni digni exñtes ad honorabiliora conātur deinde redarguunt. et veste ornātur et figura. et talibus volunt bonas fortunas manifestas esse ipsorū. et dicunt de seipsis vt propter hec honorandi. ¶ Opponit aūt magnanimitati pusillanimitas magis q̄ caunores. et fit magis ⁊ deterius est. Magnanimitas quidē igit circa honorem est magnū quēadmodum dictū est. Secun[da]

Istud est quartū ca. hui⁹ tertij tractat⁹ in q̄. p. determiat de vicijs oppositis magnanimitati. Et ponit duas cōclones. ¶ Prima est. deficiēs circa magnos honores q̄ dr pusillanimus ⁊ superabūdās q̄ dr caun⁹. i. lētus siue tidim⁹ vel inflat⁹ opinione sui nō videntur eē mali neq3 iniusti: s3 viciosi ⁊ peccantes. Primā ptē ꝓbat. p. qꝛ nemini malefaciūt. ⁊ capit h. p. maliciā nō ꝓ vicio siue pctō: s3 ꝓ habitu q̄ q̄s alteri nocet. Scdam ptē ꝓbat. s. q̄ sunt viciosi ⁊ peccātes. Et primo hoc ꝓbat de pusillanimo q̄tuor rōnib⁹. ¶ Prima ē. pusillanim⁹ seip3 priuat bōis q̄b⁹ dign⁹ est. g̃ peccat. ¶ Et videt. Scda rō. pusillanim⁹ vr malū hr̃e ex eo q̄ nō dignificat seipm bonis q̄bus dign⁹ est. g̃ nō se dignificando peccat. ¶ Sed ⁊ ignorare. Tertia rō. pusillanim⁹ nō se dignificās q̄bus dign⁹ est vr seip3 ignorare. g̃ peccat. añs p3. qꝛ si seipm cognosceret: appeteret bōa q̄bus dignus est. ¶ Nō tñ īsipiētes. Hic rēouet. p. vnū errorē. nā ex q̄ dictū est. q̄ pusillanim⁹ h3 malū ⁊ q̄ ignorat seipm: posset aliq̄s credere q̄ hoc malū eēt insipiētia siue demētia. Hūc errorē rēouet. p. dicēs q̄ pusillanimi non videtur īsipiētes siue demētes: s3 magis pigri siue morosi. ¶ Talis aūt. Quarta rō. opinio q̄ pusillanimi existimāt se indignos bōis facit eos deteriores. igr̃ sunt peccātes ⁊ viciosi. Añs p3. qꝛ singuli appetūt ea q̄ nota sūt eis ɔpetere fm dignitatē. s3 pusillanimi pp hāc opinionē recedūt ab opatiōib⁹ bōis ⁊ ab inuētiōib⁹ siue exercitijs ṽtutū ⁊ bōis exteriorib⁹ q̄bus sunt digni. g̃ talis opinio facit eos deteriores. ¶ Cauni aūt. Hic. p. ꝓbat eādē partē ɔclōnis de caunio. s. q̄ caun⁹ sit viciosus ⁊ peccās. qꝛ cauni sunt īsipiētes ⁊ seipos ignorātes etiā manifeste. g̃ sr̃ viciosi. añs p3 qꝛ conant ad honorabilia ac si digni sint deinde redarguunt: qꝛ sūt īdigni. silr veste ꝑciosa se ornāt ⁊ figuro siue gestu: ⁊ talib⁹ volūt bonas ꝓspitates suas manifestas eē: pp q̄d seipos ṽbis extollūt vt p hec oīa honorent. g̃ sunt ⁊c. ¶ Opponit āt. Secūda cōclo. pusillanimitas mag' opponit magnimitati q̄ caunotes: ꝓbat dupl'r. p̄ꝰ qꝛ hoīes sūt magis īclinati ad pusillanimitatē q̄ ad caunotē. scdo: qꝛ pusillanimitas ē detior q̄ caunotes: igr̃. Ex his īfert. p. q̄ magnanimitas est circa honorē magnū. vt dictū est.

Q[uestio]

Ueritr vtru3 magnanimitas sit virtus spālis circa magnos honores exñs? ¶ Et ar primo q̄ nō. qꝛ fm aristo. in p̄mo ca. hui⁹ tractatus ad magnanimū ptinet q̄d est in vnaq̄q3 ṽtute magnū. g̃ nō est virt⁹ spālis. ¶ Scdo. magnanim⁹ h3 mltas cōditiōes viciosas. g̃ magnimitas nō ē ṽtus. Añs p3. Tū p̄o. qꝛ fm. p. magnimi sunt despectores et contēptiui et videnf esse supbi. Tū scdo. qꝛ magnimus bñficiatus verecūdat. verecūdia aūt nō est viri ṽtuosi. Tū3 tertio.

Questi[o] ... ralis de ... gnanim[itate]

q2 non habet in mẽoria eos a quibus bene passus ẽ:qđ est ingratitudinis. Tũ quarto.q2 est ociosus tardus et piger. Tũ quinto.q2 nõ bene põt ad aliũ viuere. Tũ sexto.q2 nõ est memor mali:qđ est cõtra prudentiã. Tũ septimo.q2 magis vult possidere infructuosa fructuosis: qđ etiã est cõtra prudentiã. Tũ octauo.q2 nõ curat laudari:qđ repugnat sue virtuti. Tũ nono.q2 nõ est humanilo quus:qđ est contra eutrapeliã. Tum decimo.q2 est manifestus oditor: qđ est cõtra amicitiã. Tũ vndecimo q2 vtit ironia ad multos:qđ est ꝯ virtutẽ. Tũ duodecĩo q2 magnanimitas inclinat ad act⁹ oppositos felicitati. puta ad nõ gaudendũ in ꝓsperis:⁊ ad nõ tristãdũ in infortunijs.⁊ tñ ꝭm aristotelẽ in p̄mo libro.infortunia magna turbant ⁊ cõtribulãt beatũ:igit. ❡ Tertio ar. magnanimitas est circa arduas ⁊ difficiles administrationes.ergo non est circa magnos honores. ❡ In oppositum est aristoteles in hoc tertio tractatu.

quid magnanimitas. ❡ **Sciendum** est p̄mo:q magnanimitas est habitus q̃ inclinatur ꝯformit ad dictamẽ recte rõnis ad magnos honores appetẽdos vel fugiẽdos.⁊ est spẽs fortitudĩs ꝟtutis cardinalis.nã vt supra in tertio libro visum ẽ: sub fortitudĩe cõiter dicta q̃ est virt⁹ cardinalis cõtinẽtur fortitudo ꝑpe dicta ⁊ magnanimitas.sub magnanimitate vero ꝯtinẽtur magnificentia/fiducia/paciẽtia/⁊ humilitas.

Tripl'r capitur honor ❡ **Sciendum** scđo q honor accipit tripl'r. Uno mõ quantũ ad ipius cãm.cã autẽ honoris ẽ ipa res honorabilis vel eius estiatio.⁊ hmõi res honorabiles sunt duplices.qdã sũt ꝭm se honorabiles.vt ꝟtutes vel eaꝝ opationes.alie sunt honorabiles p attributionẽ ad ipas virtutes ⁊ eaꝝ opationes vt oĩa bona humana quib⁹ contingit bene ⁊ male vti.vt bona corporis/nobilitas amicoꝝ/diuitie/officia/dignitates/ et hmõi. Scđo mõ accipitur honor quãtũ ad ei⁹ substãtiã.s.pro illo qđ attribuit in signũ virtuose administrationis. Et diffinit ab aristo.p̄mo rhetorice sic. Honor est bñfactiue opinionis signũ:opinionis quidẽ vel ipi⁹ honorãtis.ita q sit sensus.honor est signũ p qđ honorãs ondit se opinari q ille quẽ honorat sit bñfactiu⁹.vel ipius honorati.⁊ tũc est sensus.honor est signũ quo honorãs designat: q ille quẽ honorat sit bñfactiue opinionis idest q hẽat volũtatẽ ⁊ sciẽtiã bñfaciẽdi. Aliter solet sic describi. Honor est exhibitio reuerẽtie in signũ ꝟtutis. Et hec diffinitio ꝭm aliqs magis est descriptio honorationis q̃ honoris.sed nõ distinguẽdo ĩter honorẽ ⁊ honorationẽ hec diffinitio nõ videt differre a priore:nisi dicatur q hec scđa est in plus q̃ diffinitũ:vt quidã dicsit.⁊ q scđʒ aristotelẽ nõ cuilibet virtuti debetur honor sed tñ virtuti bñfactiue.ita q illud qđ ꝓ virtutib⁹ q̃ sunt ad se impẽderet nõ vocasset philũs honorẽ. Sʒ hoc vr̃ volũtarie dictũ. Tũ q2 honor ꝭm aristo.ẽ p̄miũ virtutis ⁊ nõ solũ eius q̃ ad alteꝝ:sed etiã eius q̃ ad seipm. Tũ q2 magnanimitas est circa arduas ⁊ difficiles opationes oĩm virtutũ.cũ sit circa id qđ in vnaquaq ꝟtute est magnũ.sed cuilibet arduo ⁊ difficili opi virtutis (etiaʒ ad se) debet honor:igr̃ Tertio mõ accipit honor quãtũ ad effectũ cõsequentẽ.s.ꝓ opinione laudabili q̃ p hmõi exhibitionẽ reuerẽtie vel p hmõi signa ꝟtutũ exhibita generat ⁊ nascit de virtute ⁊ excellẽtia illius cui exhibet tale signũ. Et ista opinio si apud alios sit idẽ est q bõa fama.si ꝟo apud ipʒ sit causat in eo exaltationẽ mẽtis ⁊ delectationẽ de ꝓpria bõitate. Istis notatis sit

Circa que sit magnanimitas. ❡ **Conclusio** p̄ma. Magnanimitas p̄mo ⁊ p se est circa magnas ⁊ arduas ac difficiles administrationes. Probat.q2 ꝭm philosophũ primo rhetorice: magnanimitas est virtus factiua magnoꝝ benefactoꝝ:igitur.

❡ **Conclusio** scđa. Magnanimitas est p se in cõtẽptu reꝝ externaꝝ. Patet p aristotelẽ in scđo caplo hui⁹ tractat⁹.vbi ondit q magnanimus circa diuitias potẽtatũ ⁊ oẽm bonã fortunã moderate se hʒ sicut ⁊ circa honorẽ:igitur.

❡ **Conclusio** tertia. Magnanimitas nõ est circa pecunias tã q̃ circa id qđ intẽdit p graues ⁊ arduas administratiões cõseq̃. Patʒ:q2 magnanim⁹ nõ est ꝯtẽptiu⁹ bonoꝝ q̃ per opa magnanimitatis intẽdit cõsequi.sed magnanim⁹ est ꝯtẽptiu⁹ pecuniarũ et bonoꝝ fortune.vt dicit scđa ꝯcl'o:igitur.

❡ **Conclusio** quarta. Magnim⁹ magis est circa honores q̃ circa bõa fortune ⁊ magis circa arduas ⁊ difficiles admĩstratiões q̃ circa honores. Pr̃ia pars pʒ.q2 magnim⁹ nõ cupit bona fortune nisi pp honorẽ.ideo magis appetit honorẽ. Scđa ps ꝓbat.q2 magnanim⁹ si altero duoꝝ hẽret p̄uari magis eligeret ꝟtuose admĩstrare ⁊ honore p̄uari q̃ admĩstrare viciose ⁊ honorẽ ꝯseq̃. Ex q̃ seq̃tur q magnanim⁹ magis cupit se honorib⁹ dignũ facere:q̃ eos cõsequi.

❡ **Conclusio** quĩta rñsiua ad q̃sitũ. Magnimitas est ꝟtus spãlis circa magnos honores exñs. Pr̃ia ps pʒ.q2 oĩs virt⁹ cui⁹ est ꝓpa mã ⁊ ꝓprij act⁹ est virt⁹ spãlis.ſʒ magnimitas est hmõi.nã magnanimitatis est mã ꝓpa.s.magne admĩstratiões ⁊ magni honores.siłr ꝓprij act⁹.s.volitiões ⁊ maxime circa hmõi materiã.et etiã opatiões exteriores ab his actib⁹ volũtatis ĩperate:igr̃. Scđa ps pʒ.q2 circa magnos honores ꝯtingit excedere ⁊ deficere ⁊ medio mõ se hr̃e:igr̃ circa eos est virtus ⁊ nõ nisi magnanimitas:igitur. Est virtus specialis.

❡ **Conclusio** sexta. Magnimitas est virt⁹ cõis p coexistentiã/p adornationẽ/⁊ augmẽtationẽ/⁊ p imperiũ/et electionẽ actuũ oĩm virtutũ. Aliquo mõ potest dici cõis. Tres p̄me ꝑticule patẽt p aristo.in p̄mo ca.huius tertij tractat⁹ dicentẽ. videbit q̃dẽ igit magnanimitas vt ornatus q̃dã esse virtutũ.maiores enĩ ipas facit ⁊ nõ fit sine illis:igit. Quarta pars ꝓbat.q2 nulla est virt⁹ moralis quin aliq̃s act⁹ eius magn⁹ possit elici ⁊ ĩperari a magnanimitate.nã vt dicit aristo.in p̄dicto ca.magnanimi vr̃ esse qđ in vnaq̃q ꝟtute est magnũ.ita q si aliquid est excellẽs in aliqua virtute illud casualit et non r'ľariter neq ĩmediate ſʒ mediãte actu elicito illi⁹ virtutis a magnimitate elicit. Et aliq̃ñ r'ľariter q̃ñ.s.magnanim⁹ intẽdit reddere alias ꝟtutes ornatiores ⁊ maiores:tũc enim mediãte actu magnanimitatis põt elicere actũ excellẽtẽ alteri⁹ virtutis ad quẽ ẽi eliciẽdũ ꝯcurreret ꝑtialiter ⁊ ĩmediate habit⁹ talis virtutis. Ex his pʒ q magnanimitas est excellẽtissima virt⁹ moralis cũ faciat aĩm excelsũ hũana ꝯtẽnentẽ ⁊ designat totũ affectũ hoĩs in excellẽtissimis virtutũ oĩm operationibus.

❡ **Dubitatur** p̄mo. Utrũ ꝭm magnimitatẽ honores sint mag̃ appetẽdi q̃ fugiẽdi? De honore appetendo scđm magnanimitatem.

❡ Et ar p̄mo q sic.q2 vt dicit.p.in p̄mo ca.hui⁹ tractat⁹ magnanimitas magnis honoribus se dignificat:igit.

❡ Scđo ar.q2 vt dr̃ in scđo ca.hui⁹ tractat⁹.magnim⁹ delectat in magnis honorib⁹ ⁊ studiosis:igr̃. ❡ In oppositũ ar.q2 dicit.p.in dicto scđo ca.q honor ⁊ alia bõa extiora sunt q̃d paruũ ipsi magnimo.igit magnanim⁹ mag̃ ꝯtẽnit honores q̃ appetat. ❡ Pro solutiõe dubij supponitur hic ex scđo notabili q̃t modis accipit honor. Quo supposito rñdet ad dubiũ p aliq̃s propositiones.

❡ Pr̃ia est.ꝯsiderãdo honorẽ quãtũ ad ei⁹ cãm principalẽ.i.q̃tũ ad res q̃bus ꝭm se debet honor magnanimus honorẽ nõ ꝯtẽnit sed appetit.nã talis cã est appetẽda ⁊

nō fugiēda. ¶ Scd'a propō. ɔsiderādo honorē quātum ad cām ,ppter quā alicui debet honor (nō principaliter et p se: sed p attributionē: cuiusmodi sunt diuitie/dignitates et cetera hmōi dūmodo talia nō sint in detrimētū virtutis aut opatiōis virtuose) magnanim⁹ honorē nō ɔtēneret sz appeteret. Probat: qz simplr talia sunt eligibiliora suis oppositis: igit ¶ Tertia propō. magnanimus magis cupit honorē quātū ad effectū (q̄ est bonū nomē siue bona fama) q̄ quātū ad sbām. Probat: qz honor maxime delectat magnanimū. qz est signū bone opinionis de ipo. ,ppter qđ dicit aristoteles p'o rhetorice: q honor est delectabilissimo₂ ,ppt hoc q fantasia fit vnicuiqz q sit studiosus: igit. ¶ Quarta ,ppō. magnanim⁹ (seclusa fide) vz magis honorē appetere q̄ fugere. Patet: qz honor est extrinsecū p̄miū excellētiū opationū ipi⁹ magnanimi. modo q̄libet dign⁹ aliquo p̄mio potest rationabiliter illud appetere: igit. Quinta propō. magnanim⁹ catholicus (nisi ad hoc aliq̄ circūstātia aliter cogat) inclinat cōgruētie nō p̄cepti debito honorem cōtemnere. Probat: qz quicūqz inclinat in oī opatione sua operari τ nō ,ppter honorē: inclinat honorē ɔtēnere. sed magnanim⁹ catholicus inclinat omnē operationez suā facere ,ppter deū: τ nullā ,ppter honorē: nisi ad hoc aliqua circūstātia cogat. Si eñ exercitiū v̄tutis ,pprie vel aliene exigeret vt appeteret honor aut aliq̄ alia causa rōnabilis: tūc ,ppter honorē pōt magnanim⁹ vel partialiter vel nō vltimate operari: igit. ¶ Sexta ,ppō magnanim⁹ nō sic ɔtēnit honores vt gratis appetat inhonoratiōes. Patet: qz inhonoratio nec bona est de se nec regulariter ad aliud valere videt. nisi esset violēter illata. nā tunc equanimis eius tolerētia esset multū laudabilis τ virtuosa: igit. Ex his pz q magnanim⁹ catholicus ex inclinatiōe sue magnimitatis magis est honoris ɔtēptiuus q̄ appetitiu⁹. Et sic pz quid sit dicēdū ad dubiū. ¶ Ad primā rōnē dubij dr: q cōcludit ,p p'ma ,ppōne. ¶ Ad scd'am dr q magnanim⁹ catholicus parū delectat in honore: nisi cū p ipm fit ,pmotio ad virtutes nā parū existimat ipm in cōparatiōe ad p̄miū eternū et ad excellentiā magna₂ operationū.

An sit melius honorare q̄ honorari.

¶ Dubitatur scd'o. Utrū meli⁹ sit honorare q̄ honorari? ¶ Et arḡ q non. qz illud est meli⁹ qđ cōuenit deo τ maiorib⁹ inquātū sunt maiores q̄ qđ ɔuenit minorib⁹ inquātū sunt minores. sed deo et maiorib⁹ ɔuenit honorari. mīorib⁹ vero honorare: igit. ¶ Scd'o arḡ. Illud qđ ɔuenit soli bono ē meli⁹ illo qđ cōuenit indrīter bono τ malo. sz honorari ɔuenit soli bono. honorare v̄o bono τ malo: igr̄. ¶ In oppositū arḡ. honorare est op⁹ virtutis. honorari vero nō. igit honorare est melius q̄ honorari. ¶ Pro solutiōe dubij est aduertēdū q honorare τ honorari ab honore siue honoratione dñr denoīatiue. hoc aūt actiue. illud v̄o passiue. honorare aūt sm incōplexā eius sigtionē est act⁹ exterior honorātis q̄ alteri res honorabiles cōmittit vel aliqđ signū reuerētie exhibet in testimoniū virtutis. honorari v̄o est idē act⁹ sm q recipit in alio: siue sm q per ipsuz honorē siue rem honorabilē recipit vel p modū recipiētis se hz. talis aūt actus exterior nō est ex se bonus aut mal⁹ moralit: sed solū qz ɔformat vel imperat ab actu volūtatis bono ex se vel malo. Ex quo pz q titul⁹ dubij non intelligit de ɔparatiōe bonitatis rei q̄ est honorare ad bonitatē illius rei q̄ est honorari. qz nō sunt distincte res: sed vna. sed vz intelligi. vtrū quis sit melior ex eo q impēdit honorē: aut ex eo q suscipit. Et qz vt dictū est: nullus denolatur intrinsece bon⁹ vel malus ab actu exteriori: sed solū ab actu interiori. ideo totū dubiū resolnendū est ad act⁹ interiores. Nō est tamē cōparāda volitio laudabilis impēsionis honoris ad volitionē viciosam susceptiōis. nec ecōtra. sed supponēda est idētitas finis scz honestas operis τ integritas circūstātia₂ scd'm quas volitio impēsionis honoris τ volitio susceptionis debent circūstātiari. ¶ Isto notato dr ad dubiū p duas propōnes. ¶ Prima est. esse dignū honorari est meli⁹ q̄ esse dignū honorare. Probat: qz virtuosius est ,pmeruisse aliqđ q̄ soluere ,pmeritū. sed esse dignū honorari siue posse honorari in potētia ,ppinqua est ,pmeruisse honorē. honorare vero nō est nisi soluere illud: igitur. ¶ Scd'a ,ppō. precisa honoris v̄tuosa exhibitio melior est q̄ precisa τ simplex virtuosa honoris susceptio: ceteris parib⁹. Probat: qz actus quo voluitur debitū ē simplr melior q̄ actus quo debitū suscipit: ceteris parib⁹. sed iste exhibēdo honorē soluit debitū. ille vero recipiēdo honorē suscipit debitū: igit. Maior ,pbatur. tum qz actus soluendi debiti est difficilior ex natura sua. Tuz qz ex natura sua est penalior. Tum qz volitio qua quis vult honorare aliū est simpliciter melior q̄ volitio qua quis vult honorari ab alio. qz velle tribuere alteri bñficiū est simpliciter virtuosius q̄ velle beneficiū ,ppriū retribui. ¶ Ad primā ratiōnē dubij dr: q honorari cōuenit deo extrinsece τ nō intrinsece. modo nō omne qđ cōuenit extrinsece meliori est melius. ¶ Ad scd'am negat maior vniuersaliter intellecta. sed bñ veruz est q ponit nobiliorē conditionē in eo cui cōuenit q̄ aliud. τ sic ratio concludit pro prima propōne.

Respon

De vicijs oppositis magnanimitati

¶ Dubitatur tertio. Utruz cuilibet magnimitati sit sua caunotes τ pusillanimitas opposita? ¶ Et arḡ q nō. qz sm aristotelē in quarto capitulo huius tractatus caunus τ pusillanim⁹ nō videntur esse mali. ergo caunotes τ pusillanimitas nō sunt malicie. τ per ɔñs nō opponūtur magnanimitati. ¶ Et cōfirmat de pusillanimitate. qz pusillanim⁹ est honore dignus. ergo nō est viciosus in appetēdo honorez. ɔñā tenet qz nullus viciosus est honore dignus. Et añs patet per aristotelē in dicto capitulo dicentē. pusillanim⁹ quidem dign⁹ exñs bonis seipm priuat quib⁹ dignus est. ¶ Scd'o arguit. caunotes opponit prudētie. ergo non opponit magnanimitati. Añs patet. quia dicit phūs in eodē capitulo: q caunī sunt insipiētes τ seipos ignorātes. ¶ In oppositum videtur esse aristoteles in littera. ¶ Pro solutione dubij aduertendū est q duo sunt gña magnanimitatis. vnū cōsistit in rerū externa₂ ɔtēptu. alterū in rerum ardua₂ desiderio aut administratione. Et primū genus diuidit in duo sm diuisionē re₂ externa₂. nā quedā sunt prospere. τ in taliū ordinato ɔtēptu ɔsistit humilitas. alie sunt aduerse. τ in taliū moderato contēptu cōsistit paciētia. Scd'm vero genus consistit in administratione τ desiderio rerum ardua₂: puta magna₂ administrationū τ honoris et glorie. τ sm hec diuerse spēs magnimitatis sumūtur. ita q sub magnanimitate ɔtinent fiducia/magnificētia/patiētia/τ humilitas. Et cū aristo. nō assignet alia vicia magnimitati opposita a caunote τ pusillanimitate: iō extēdēda sūt ista duo noīa ad hoc q ɔtineāt oīa vicia oī magnimitati opposita. puta caunotes vt se extēdit ad p̄sumptionē qua q̄s appetit res honorabiles. vt officia/dignitates/τ hmōi q̄b⁹ nō est dign⁹. ad ābitionē q̄ q̄s appetit honores non ,ppter operatiōes excellētes τ virtuosas exercēdas sed ,ppter seip̄os p'mo τ principaliter. ad supbiā qua q̄s se plus iusto excellere putat aut aliū supiorē vel equalē et interduz inferiorē inordinate ancellere existimat. et ad inanē gloriā qua quis tendit supra id quod est quo ad

Duo gñ magnanim

gloriam. ⁊ ad impacientiā q̄ cōsistit in supabūdāti odio aduersoꝝ. Sil'r pusillanimitas extendi vꝫ ad oīa vicia istis opposita. nō tñ sunt sic gñaliter accipiēda dicta nomina: vt se extendant ad oīa vicia q̄ cōcernūt oēs honores sine magnos sine paruos sine oēs res honorabiles tam magnas q̄ paruas: qꝛ tunc nō solū opponerentur magnanimitati: ſꝫ etiā modestie. Sed debēt in proposito solū accipi ꝓ vicijs circa materiā magnanimitatis per excessum vel defectum cōtingentibus magnanimitati opposita. ¶ Isto notato rñdet ad dubiū q' cuilibet magnanimitati est sua caunotes et pusillanimitas opposita. ꝓbatur inductiue. qꝛ magnanimitati q̄ est rerū arduarū ordinate administratiua: opponit caunotes excedēs in hmōi administratione: et pusillanimitas i eadē deficiēs. ⁊ sic de alijs spēb⁹ magnanimitatis. Quis autem sit deterior caunus aut pusillanimus ꝓpter suarū specierū ⁊ graduū pluritatē breuitatis cā hic omittit. ¶ Ad primā rōnem dubij dr̄ q' malicia pt accipi dupliciter. Uno mō ꝓ oī habitu inclinante in actū recte rōni difformē. ⁊ sic caunus ⁊ pusillanimus sunt mali. Alio mō accipit ꝓ iniusticia qua q̄s iniuriam affert alteri. et isto mō accipit eam phs in dicto capl'o cū dicit caunū ⁊ pusillanimū nō eē malos. ¶ Ad cōfirmationē dr̄ q' pusillanimus ſm rei veritatem non est honore sed vituperio dignus. sed ꝓ tanto dr̄ honore dignus: qꝛ hꝫ sufficientiā in scientia/diuitijs/et amicis. ⁊ sic de alijs ad grauem et ad arduam administrationem exercendā si vellet. quare est viciosus. ¶ Ad tertiam negatur antecedens. ⁊ ad ꝓbationem conceditur assumptum. ⁊ negat ꝯña. sed solum sequitur q' caunus habet aliquid oppositum prudentie.

Ad rationes

questionis. ¶ Ad primā rōnē patꝫ quid sit dicendū ex vltima ꝯclone. ¶ Ad scdam negat añs. et ad pmā ꝓbationē dr̄ q' aristoteles non dicit q' sunt despectores: sed q' videt. vl' pt dici q' sunt despectores bonoꝝ extrinsecoꝝ non simpl'r sed vbi coꝝ affectus oppugnaret operibus virtutū. sūt etiam cōtēptiui adulationū et timoꝝ/et vl'r oīm q̄ possent a virtute seducere. ¶ Ad scdam probationem dicitur q' verecūdia accipit dupl'r. Uno modo ꝓ timore inclinstionis ex turpi actu. ⁊ sic magnanimus nō verecūdat. Alio mō ꝓ oī tiore ingloriationis vel minoris glorationis et excellentie. et sic magnanimus bene verecūdat cū bñficiat timēs excedi ab alio. qꝛ scit bñficiare eē virtuosius q̄ bñficiari. ⁊ iō conatur q̄tū pt plura retribuere q̄ acceperit. ¶ Ad tertiā ꝓbationem dr̄ q' bñfactores magnanimi nō excidunt a memoria ipi⁹ ante retributionem. nec post retributionem simpl'r sed in respectu: qꝛ scꝫ libentius et frequentius memorat ⁊ sermonem facit de his q̄bus bñfecit: q̄ de his a q̄b⁹ bene passus est. etiā post retributionem facilius excidūt ab ei⁹ mēoria q̄ ij q̄b⁹ bñfecit: qꝛ opatiōes ꝟtutis ꝓpe q̄s exercuit alijs bñfaciendo sunt ei delectabiliores ⁊ tenacius inherent ei⁹ mēorie: q̄ opationes virtutis aliene ¶ Ad quartā dr̄ q' magnanimus nō est piger nec ociosus circa ꝓpriam materiā. puta circa arduas administrationes sibi cōmissas: ſꝫ diligentissimus. ſꝫ in rebus paruis quas multi minores recte pñt gerere: sit tardus ⁊ piger. nō ꝓprie: ſꝫ ſm quandā silitudinē. nā ad maiores administrationes intētus: q̄si videt minores negligere. ¶ Ad quintā dr̄ q' si intelligat q' nulli possit conuiuere falsū est. imo amicis et virtuosis bñ viuit. Si vero intelligat q' non possit cōuiuere ad eos q̄ sunt ꝯ sua virtute alieni. cuiusmodi sunt adulatores ⁊ viciosi sic verum est. ¶ Ad sextam ꝓbationem dr̄ q' magnanimus non est memor maloꝝ seu iniuriarū sibi illatarū ad vindictam. nec hoc est iprudentie. ſꝫ mēoria preteritorum maloꝝ ſm q' valent ad cauendū a futuris sit laudabilis. ¶ Ad septimā dr̄ q' hic aristoteles vulgari more vocat possessiones fructuosas q̄ absq3 multo labore multam afferūt pecuniā. infructuosas vero vbi maior ē labor (etiam virtuosus) ⁊ pauciores pecunie. et hmōi īfructuosa preferre non est cōtra prudentiam. maxime si in eis sit maius exercitiū virtutꝭ. ¶ Ad octauā dr̄ q' non curat multū laudari. ſꝫ bñ curat vt sit laudatiōe dign⁹ nec hoc est cōtra magnanimitatem: qꝛ laudatio q̄ solo sermone priuato agitur de qua hoc intelligit: est de paruis et nō de magnis honoribus. ideo nō multuꝫ curat de ea. Ad nonam dr̄ q' non est humaniloquus ſm reputationem vulgi q̄ solos loquaces reputat humaniloq̄s non simpl'r. qꝛ iꝫ nō multū loquat de hoībus in cōi sermone: tamen in hoc non peccat cōtra eutrapeliam cum neminē in cōicatione humana quā sequitur offendat. ¶ Ad decimā ꝓbationem dr̄ q' ipe est manifestus odiator reproborū ad quos vera amicitia eē nō pōt. ¶ Ad vndecimā dr̄ q' ironia nec veritati nec cuicūq3 ꝟtuti opponit: īmo frequētissime valet ad veritatem cognoscendā ⁊ ad mores hoīꝫ deprehēdēdos. ¶ Ad duodecimā dr̄ q' magnanimitas inclinat ad non gaudendū et ad non tristandū excessiue. ¶ Ad tredecimā rōnē dr̄ cōcedendo añs et negando ꝯñam. et ad probatōnē dr̄ q' nō est incōueniens q' vna ⁊ eadem virtus sit circa diuersa obiecta diuersimode. cuiusmodi est de magnanimitate vt patuit in conclusionibus. Aliter posset dici q' magnanimitas est circa arduum et difficile quod est commune administrationibus et honorib⁹ tanq̄ circa adequatum obiectum.

Videtur autem et circa hūc eē virtus quedam quēadmoduꝫ in primis dictum est. que videbitur vtiq3 similiter se habere ad magnanimitatem: quēadmodum ⁊ liberalis ad magnificentiam. ambe enim iste a magno quidem distant. circa moderata autem et parua disponūt nos vt oportet. ¶ Quēadmodū autem in datione et acceptione pecuniarū est medietas et superabundantia et defectus: ita et in honoris appetitu magis q̄ꝫ oportet et minus et vnde opꝫ et vt opꝫ. philotimum enī vituperamus vt magis q̄ꝫ opꝫ et vnde non opꝫ honorem appetentem. et nō amatorem honoris vt neq3 in bonis eligentem honorari. est autem qñ amatorē honoris laudamus vt virilem et amatorem boni. ⁊ non amatorem honoris vt moderatū ⁊ tēperatū quēadmodū et in primis diximus. ¶ Manifestū est autē qm̄ multipl'r amatore taliū dicto: nō in idem ipm ferimus semp amatorē honoris: sed laudantes q̄dē in magis q̄ꝫ multi. vituperātes autem in magis q̄ꝫ opꝫ. Innominata aūt existēte medietate: vt deserta videnf dubia esse extrema. ¶ In quibus

Margin notes: o ad du[…] (beside "oppositus. ¶ Isto notato…"); [..]a. (beside "sita. ꝓbatur…"); [..]l'r capit[..] / [..]cundia. (beside "tur q' verecūdia…"); Conclusio (beside "Videtur autem…"); Solutio dubij incidentis. (beside "quēadmodū et in primis diximus…")

autem supabundantia/et defectus/et medium. appetunt autem et honorem magis q̄ opz et minus etiam et vt opz. Laudat igit habitus hic medietas existēs circa honorē innominatus. ¶ Videt autem ad amorem honoris quidem: non amor honoris. ad non amorem honoris autem: amor honoris. ad vtraq; autem vtraq; qualiter. videt autem et hoc eē circa alias virtutes. ¶ Opponi autem hic extremi vident ꝓpter non esse nominatum medium.

Solutio dubij incidentis.

Iste est quartus tractatus huius q̄rti libri i quo phs determinat de quadā virtute īnoīata q̄ est circa mediocres honores. et continet vnicū capitulū in quo phs ponit hāc ꝯclōnē.

Conclusio elucidata.

Circa mediocres honores est aliqua virtus q̄ se hz ad magnanimitatem sicut liberalitas ad magnificētiam. Vltimā particulā declarat phus: qz tam liberalitas q̄ hec virtus distant a magno ⁊ disponūt hñtes eas circa mediocria ⁊ parua vt opz. ꝗ sicut liberalitas ē circa mediocres sumptus et in hoc distat a magnificentia: sic et hec virtus est circa mediocres ⁊ paruos honores p q̄ differt a magnanimitate. ¶ Quēadmodū. Hic primā partem ꝯclōnis scz q̄ circa mediocres honores est aliq virtus. ꝓbat phs tribus rōnibus. Prima est. qz sicut i acceptione et datione pecuniarū reperit medietas/ superabūdantia/et defectus: ita et in appetitu honoris. ꝗ sicut illic ponitur virtus: ita ⁊ hic ponenda est. aūs probat: qz vituperamus philotimū .i. honorē appetentem magis q̄ opz ⁊ vnde nō opz. ⁊ sic est ibi supabūdantia q̄ dr philotimia .i. ambitio. Silr non amatorem honoris et non eligentem honorari in bonis ⁊ in q̄bus oportet vituperamus. ⁊ sic est ibi defectus qui dr aphilotimia .i. remissio. etiā aliqñ laudamus amatorem honoris vt virilem ⁊ amatorē boni. silr etiā aliqñ laudamus non amatorem honoris vt moderatū ⁊ tēperatū. ⁊ sic ē ibi mediocritas p quā q̄s eligit honorari vt opz ⁊ vt debet honorari: ⁊ nō honorari vt opz. ¶ Manifestū autē.

Solutio cuiusdam dubij.

Hic remouet phs vnū dubiū circa id q̄d imediate dictū est: scz q̄ laudamus amatorem honoris. ⁊ q̄ etiā amatorē honoris q̄nq; vituperamus. nā videt eē repugnātia. Rñdet phs q̄ amator honoris dr multiplr. iō cū dicimus amatorem honoris laudari: accipit amator honoris ꝓ illo q̄ magis diligit honores q̄ vulgares cōiter diligant: sz non magis q̄ opz. Sed cū dicimus amatorem honoris vituperari: accipit ꝓ eo q̄ honores appetit magis q̄ opz. Et rō huius varietatis (vt dicit phs) est. qz cū medietas sit innoīata tanq̄ deserta eius extrema vident esse dubia. sic q̄ noībus extremoꝝ nō solum significamus extremos habitus: sed etiā ipam dispositionē mediā: q̄nq; vocātes eā philotimiā: q̄nq; āo aphilotimiā. ¶ In q̄bus. Scda rō. In quibuscūq; est supabūdantia ⁊ defectus: ibi est reperire mediū. sz circa mediocres honores est supabūdantia ⁊ defectus. nā aliq eos appetunt plus q̄ opz. alij vero minus q̄ opz. ꝗ ibi ē mediū laudabile siue virtus. ¶ Videt autem. Tertia rō. amor honoris opponit nō amori honoris: et non amor honoris amori honoris: ⁊ vterq; vtriq; opponitur. Ad intelligendū aūt hāc ꝯrietatem inter amorē ⁊ amorem: vel inter non amorē ⁊ nō amorē. opz vni extremorum addere vt opz: et alteri vt nō opz. sicut amor honoris vt opz opponitur amori honoris nō vt opz. Silr nō amor ⁊ honoris vt opz opponit non amori honoris nō vt opz. In alijs aūt manifesta est opopsitio. Et hec cōparatio circa alias virtutes fieri potest. ¶ Opponi autē.

Solutio [...] rius dub[...]

Hic remouet phs vnū dubiū. diceret eñ aliq̄s cū hec extrema opponant medietati vt dictū est quare inter se solū vel maxime opponi vident? Respōdet phs q̄ hoc iō est: qz mediū est innominatum.

Qō mo[...]

Queritur vtrū circa paruos ⁊ mediocres honores sit ponenda aliqua virtus a magnanimitate distincta? ¶ Et argr primo q̄ nō qz circa eandem materiam nō sūt ponende diuerse ꝟtutes. sed circa honores est magnanimitas. ꝗ circa honores nō est ponenda alia virtus a magnanimitate distincta. ¶ Et cōfirmatur: qz honor qui respectu vnius est magnus: respectu alterius est paruus: ꝗ penes magnū et paruū in honoribus nō pñt sumi distincte ꝟtutes. ¶ Scdo argr sic. nullus honor debet hoībꝰ ꝗ circa honores nō est ponēda aliq̄ virtꝰ moralis. Aūs ꝓbat: qz soli deo debet honor. Iuxta illud aplī pme ad thimotheū pmo. soli deo honor ⁊ glīa in scl̄a scl̄oꝝ amē ꝗ ⁊c. ¶ Tertio argr. virtus attēdit circa maximū i q̄d potentia pt pmo celi. sed maxime et difficillime passiones ad refrenandū circa honores nō sunt a minoribus siue mediocribus honoribus: sz a maioribꝰ. ꝗ oīs virtꝰ q̄ est circa honores: ē circa magnos honores. ¶ In oppositū est aristote. in l̄ra dicens q̄ sicut se hz liberalitas ad magnificētiam: ita virtus q̄ est circa mediocres honores ad magnanimitatem. sed (vt supra visum est) liberalitas est virtꝰ distincta a magnificentia. ꝗ ⁊ hec virtus a magnanimitate. ¶ Pro solutione questionis

¶ Sciendum q̄ de distinctione huius virtutis (q̄ est circa paruos ⁊ mediocres honores) a magnanimitate pt eodē mō dici: sicut supra dictū est de distinctione liberalitatis a magnificentia. Hec aūt virtus vt dicit phs nō hz nomē ꝓpriū sibi īpositū: sz aliqñ vocamus eā noīe extremi supabūdātis philotimiā .i. amatiuā honoris vel ambitionē restricto vocabulo ad paruos honores. aliqñ vero noīe extremi deficientis aphilotimiā .i. nō amatiuā honoris. vel honoris vacuitatē sm argiropilū. vel remissionē sm leonardū. Et huius cā est. qz mediū cōparatū vni extremo videt participare alterius extremi naturā. pñt tñ hec nomina philotimia ⁊ aphilotimia duplr accipi. vno mō ꝓprie: alio mō īpropre. Improprie aūt accipiūtur ꝓ ipsa ꝟtute circa paruos et mediocres honores. Proprie vero accipiūt ꝓ vicijs oppositis: ⁊ tūc accipiunt dupliciter. Vno mō large ꝓ oī excessu et defectu circa appetitum honoris siue magni siue parui: et sic nō solū se extēdūt ad vicia extrema huius virtutis: sz etiā ad extrema magnanimitatis. ⁊ isto mō nō accipiunt in ꝓposito. Alio modo accipiuntur stricte. scz philotimia ꝓ excessu circa mediocres et paruos honores solum. ⁊ aphilotimia pro defectu circa eosdem. et isto modo accipiuntur quādo ponuntur pro vicijs extremis huius virtutis innominate. ¶ Isto notato sit

¶ Conclusio responsiua ad q̄situ. Circa mediocres ⁊ paruos honores est ponenda vna ꝟtꝰ moralis a magnanimitate spē distincta. Prima ps ꝓbat: qz ꝯtingit excedere in appetendo mediocres honores ⁊ etiā deficere. ꝗ ⁊ medio mō se hr̄e. ⁊ per ꝯñs circa mediocres honores est ponēda aliqua virtus moralis. Prima ꝯña ptz: qz vbi cōtingit superabundare ⁊ deficere: contingit etiam medio modo se habere. cū excessus ⁊ defectus sumantur in ordine ad mediū. Secūda pars ꝓbat: qz magnanimitas ⁊ modestia habēt

Responsio questioni[...]

actus specie distinctos. ergo sunt habitus specie distincti. Item cum habitu modestie stat vicium oppositum magnanimitati quod non stat cum magnanimitate: igitur sunt habitus specie distincti.

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primam distinguitur maior. aut circa eandem materiam totalem et adequatam: et sic conceditur maior: et negatur minor. aut circa eandem materiam partialem et inadequatam: et sic negatur maior et conceditur minor. Voco autem materiam adequatam: aggregatum ex omnibus illis que se habent per modum obiecti respectu actus alicuius virtutis. et obiectum inadequatum obiectum partiale cuiusmodi est honor in proposito vel aliqua circumstantia necessaria ad actum virtuosum. ¶ Ad confirmationem concesso antecedente: negatur consequentia propter causam prius dictam. ¶ Ad secundam negatur antecedens. et ad probationem dicitur quod licet soli deo debeatur honor irreferibilis: hominibus tamen potest exhiberi honor relatus finaliter in deum. ¶ Ad tertiam dicitur quod illud dictum philosophi primo celi intelligitur de virtute naturali et non morali.

mansue- ne. cl'o prima

Mansuetudo autem est quidem medietas circa iras. innominato autem existente medio: fere autem et extremis: ad medium mansuetudinem ferimus ad defectum declinantem: innominatum existentem. superabundantia iracundia quedam dicetur utique. ¶ Passio quidem enim est ira. facientia autem multa et differentia. ¶ Qui quidem igitur in quibus oportet: et quibus oportet irascitur: adhuc autem et ut oportet et quando et quanto tempore laudatur. Mansuetus autem utique iste erit siquidem mansuetudo laudatur. ¶ Vult enim mansuetus imperturbatus esse: et non duci a passione. sed secundum quod utique ratio ordinabit. ita et in his et in tanto tempore irasci. ¶ Peccare autem videtur magis ad defectum. non enim punitivus mansuetus: sed magis condonativus. ¶ Defectus autem sive irascibilitas quedam est sive quodcumque vituperatur. Non irasci enim in quibus oportet insipientis esse videtur. et qui ut non oportet neque quando / neque quibus oportet. ¶ Videtur autem non sentire neque tristari. ¶ Et non iratus non esse vindicativus. Iniuriantem autem sustinere et familiares despicere servile. ¶ Superabundantia autem secundum omnia quidem fit. etenim quibus non oportet: et in quibus non oportet et magis quam oportet et velocius et pluri tempore. non tamen omnia eidem existunt. non enim utique posset esse. malum enim et seipsum destruit et si integrum sit importabile fit. ¶ Quiquidem igitur iracundi velociter irascuntur et quibus non oportet et in quibus non oportet et magis quam oportet. Quiescunt autem velociter quod et optimum habent. accidit autem ipsis hoc quoniam non retinent iram. sed reddunt secundum quod manifesti sunt propter velocitatem. deinde requiescunt. In superabundantia autem sunt acrocholi acuti et ad omne iracundi et in omni unde et nomen. ¶ Amari autem difficile solubiles et multo tempore irascuntur retinent enim iram: quies autem fit cum retribuerint. punitio enim quietat impetum ire: delectationem pro tristitia faciens. hoc autem non effecto grave habent: propter non manifestum esse. et neque suadebit ipsis aliquis in ipso autem digeri iram indiget tempore. sunt autem tales sibiipsis molestissimi. et maxime amicis. ¶ Difficiles autem dicimus in quibus non oportet irascentes et magis quam oportet: et pluri tempore. et non commutatos sine cruciatu vel punitione. ¶ Mansuetudini autem magis superabundantia opponitur. etenim magis fit. humanius enim magis punire. ¶ Et ad vivere difficiles: deteriores. ¶ Quod autem in prioribus dictum est: et ex dictis manifestum. non enim facile determinare qualiter / et quibus / et in qualibus / et quanto tempore irascendum: et usquequo recte facit vel peccat. qui quidem enim parum transgreditur non vituperabitur. neque in magis neque in minus. quandoque enim deficientes laudamus et mansuetos dicimus. et irascentes viriles ut potentes principare. ¶ Quantum autem et qualiter transgrediens vituperabilis: non facile ratione reddere. in singularibus enim et sensu iudicium. ¶ Sed quod quidem tale manifestum. quoniam quidem medius habitus laudabilis. secundum quem quibus oportet irascimur et in quibus oportet et ut oportet et omnia talia. superabundantie autem et defectus vituperabiles. et in parum quidem facte quiescibiliter. in plus autem magis. in multum vero valde. ¶ Manifestum igitur quoniam medio habitui adherendum. Qui quidem igitur circa iram habitus dicti sunt.

Iste est quintus tractatus huius quarti libri in quo philosophus determinat de mansuetudine et viciis ei oppositis. et continet unicum capitulum quod dividitur in tres partes principales. In prima determinat de materia mansuetudinis et viciorum ei oppositorum. In secunda ponit diversos modos iracundie. In tertia agit de latitudine ipsius virtutis. partes patebunt in processu. ponit ergo primo talem conclusionem. Mansuetudo est medietas circa iras: et iracundia superabundantia. defectus vero est innominatus. probat philosophus. quia licet medietas et extrema circa iras sint fere innominata: licet etiam hoc nomen mansuetudo proprie habitum ad defectum ire declinantem (qui innominatus est) significet: ipsum tamen ad medium attribuimus: et iracundiam ad superabundantiam: igitur mansuetudo est medietas circa iras. iracundia superabundantia. et defectus innominatus. ¶ Passio quidem. Hic declarat philosophus materiam mansuetudinis dicens quod ira est passio que ex multis et variis rebus efficitur secundum quarum diversitatem diversimode accipienda sunt medium: et extrema circa iras. ¶ Quiquidem igitur. Secunda conclusio per quam declarat actum mansuetudinis est. Mansuetus irascitur in quibus oportet et quibus oportet ut oportet quando et quamdiu oportet. probat philosophus duabus rationibus. Prima est: quia qui sic irascitur

unda.

tis

ona.

inta

imus mo s iracun- um

Secundus.

Tertius

Primum correlarium.

Secundum.

Conclusio de difficultate medij circa iras.

Primum correlarium

Secundum

De mansuetudine.

Prima conclusio elucidata.

Secunda.

laudatur circa iras. ergo est mansuetus. ꝯñam ꝓbat. quia mansuetudo ē medietas laudabilis circa iras. ¶ Uult eñ. Scōa rō. mãsuet⁹ vult eē iꝑturbat⁹ ⁊ q̄ctus ⁊ non duci a passione. nisi in his ⁊ q̄diu rō dictat. ergo mansuet⁹

Tertia. irascit q̄bus/qñ/⁊ q̄diu opꝫ. ¶ Peccare autē. Tertia ꝯclo. mansuetus magis videt ad defectū declinare q̄ ad excessū. ꝓbat: qꝛ mãsuetus nō est punitiu⁹ iniurie: sꝫ

Quarta. magis clemēs ⁊ ꝯdonatiu⁹: igr. ¶ Defect⁹ aūt. Quarta ꝯl'o q̄ manifestat viciū ꝑ defectum. defectus ire est vituperabilis qualitercūqꝫ noīet: siue inirascibilitas/siue aliter. ꝓbat phs trib⁹ rōnibus. Pria est: qꝛ non irasci ī his in q̄bus opꝫ ⁊ qñ ⁊ qualiter ⁊ q̄bus opꝫ: videt esse hoīs insipientis: igr. ¶ Uidet autem. Secunda rō. qui nō irascit vbi ⁊ fm q̄ opꝫ non videt sentire neqꝫ tristari: ergo est vituperabilis. ¶ Et non iratus. Tertia rō. qui non irascitur vbi/⁊ quando oportet: videt non esse vindicatiuus eoꝝ que sunt vindicanda: sed iniuriantē sustinere ⁊ familiares despicere (supple in non vindicando iniurias eis illatas) est seruile ⁊ vituperabile: igit.

Quinta ¶ Superabūdantia autem. Quinta ꝯcl'o que declarat vicium ꝑ supabūdantiā. lꝫ fm oēs circūstantias. s. vbi/quando/⁊ sic de aliis: fiat supabūdantia ire. nulli tñ inest talis superabūdantia integra. i. fm oēs circūstantias simul. Primā partem ꝓbat: qꝛ fit supabūdātia ire ꝑ hoc q̄ q̄s irascit q̄bus nō opꝫ/qñ nō opꝫ ⁊ sic de aliis. igit. Scōam partem ꝓbat: qꝛ malum ire selpm destruit et si sit integrū. i. fm oēs circūstantias simul: est importabile. ergo nulli eidem inest talis superabūdātia fm oēs circūstantias simul. ¶ Quiquidem igit. Hec est secunda pars huius capituli in qua phus ponit tres modos

Primus modus iracūdoꝝ iracūdoꝝ sub tribus ꝯcl'onibus. ¶ Prima est. supabūdantes in ira (qui simpliciter iracūdi dñr) lꝫ velociter ⁊ in q̄bus nō opꝫ/⁊ magis q̄ opꝫ irascāt: tñ cito ab ira desistunt. quod in eis est commendabile et optimū. Primā partē notā experientia relinquit. ⁊ scōe partis rōnē assignat. qꝛ tales iram interius non retinent: sꝫ eā statim exterius manifestant ꝑꝑ velocitatē ipius. iō deinde cito quiescunt. et inter oēs tales acrocholi. i. extremi ī ira (sicut colerici) maxīe sunt ꝑ supabūdantiam acuti ī ira. qui ad q̄libet: ⁊ ꝓ quolibet irascūt. ꝓpter q̄d acrocholi siue summe bilis appellant. ¶ Amari autē. Se-

Secundus. cūda ꝯclusio. supabūdantes in ira (q̄ amari vocantur) lꝫ cū difficultate placētur et multo tpe irascāt: quiescūt tñ cū retribuerint vltionem. Primā partem probat: qꝛ tales irā īra se retinent. nec eā etiā amicis manifestāt iō nullus nitit eos placare. Scōam partem ꝓbat: qꝛ digestio ire in eis indiget multo tpe ꝑꝑ cām prius dictaꝫ. Tertiam partem ꝓbat: qꝛ punitio q̄etat impetū ire: delectationē ꝓ tristitia faciēs: igr. Et tales iracūdi (dicit

Tertius phs) sūt molestissimi sibiipis ⁊ suis amicissimis. ¶ Difficiles aūt. Tertia ꝯcl'o. supabūdātes in ira (quos difficiles vocamus siue acerbos) irascunt quibus non opꝫ et magis ⁊ diutius q̄ opꝫ et nō placantur sine cruciatu vel punitiōe. Est aūt cruciatus (vt q̄dā volūt) pena alicui iuxta suū demeritū inflicta fm leges. punitio vero

Primū correlarium. est pena inflicta citra demeritū. ¶ Mansuetudini aūt. Hic infert phs duo correlaria. Primū est. q̄ supabūdātia ire magis opponit mãsuetudini: q̄ defect⁹. ꝓbat: qꝛ supabūdantia frequentius fit ⁊ ad eā magis hoīes in-

Secundum. clinantur q̄ ad defectū: igr. ¶ Et ad viuere. Scōm correlariū. inter supabūdantes: illi qui dñr difficiles sūt ceteris iracūdis deteriores. ¶ Quod autē. Hec est tertia

Concl'o de medio circa iras. pars capl'i in qua phs ostendit difficultatē q̄ est circa assignatōnem latitudīs medij circa iras. et ponit talē cōclusionē. sicut ex scōo huius et ex his q̄ in hoc capl'o dicta sunt patꝫ: nō est facile determiāre qualiter ⁊ q̄bus et in qualibus ⁊ in quãto tpe irascēdum sit: ⁊ vsqꝫ quo recte agat vel peccat q̄ irascit. ꝓbat phs duab⁹ rōnibus. Pria est. qꝛ parū transgredit mediū aut in magis aut in minus: qñqꝫ non vituperat nec ī magis nec ī minus: igr. Aūs ꝓbat: qꝛ parū deficiētes qñqꝫ laudamus ⁊ vocamus eos mansuetos. et supabūdātes qñqꝫ etiā laudamus ⁊ vocamus viriles. ⁊ potētes principatū tenere: igr q̄ transgredit mediū vel ī maius vel ī minus: qñqꝫ non vituperat. ¶ Quantum autem. Scōa rō. quātū ⁊ qualiter transgrediens est vituperabilis: nō est facile rōne ostēdere: igr. Aūs ꝓbat: qꝛ illius rectū iudiciū in singularibus ⁊ ī sensu cōsistit: igr. ¶ Sꝫ q̄ q̄dē. Hic

infert phs ex dictis duo correlaria. Primū est. ex dictis manifestū est q̄ medius hītus circa iras est laudabilis fm quē irascimur q̄b⁹ opꝫ: ⁊ ī q̄bus opꝫ/⁊ vt opꝫ/⁊ sic de aliis circūstantiis. supabundantia autem et defect⁹ sunt vituperabiles. sed si paruū facte: leuiter. si plus: grauiter. et si multum: valde. ¶ Manifestum igitur. Primū correlarium. Secūdum correlarium. ex dictis manifestum est q̄ medio habitui adherendum est. Finaliter concludit Philosophus q̄ habitus circa iram sunt hi tres qui dicti sunt. Secundum

Queritur vtrum mansuetudo sit virtus moralis circa iras existens? ¶ Et argr p̄mo q̄ non: qꝛ passio non ꝯriat virtuti sed passioni: sꝫ ira q̄ est passio ꝯriat mansuetudī fm aristotelē secūdo rhetorice: ergo mansuetudo non est virtus. ¶ Scōo argr. nullum peccatū est virtus: sed mãsuetudo est peccatum: igr. Mior ꝓbat ꝑ aristotelem in lra de mansuetudīe dicentē: peccare eī videt magis ad defectū. ¶ Et cōfirmat ꝑ phm in eodē capl'o dicentē: ad mediū mansuetudinē ferimus ad defectū declinantē: igr mansuetudo non est virtus. ¶ Tertio argr. oīs ira est vituperabilis. cū sit īpeditiua vsus rōnis. ergo circa iras nō est aliqua virtus. ꝯña tenet: qꝛ oīs virtus est circa laudabile. ¶ In oppositum est Aristoteles ī littera. ¶ Pro solutione questionis Questio moralis.

¶ Sciendum Prīo q̄ vt videt velle aristoteles nomen mansuetudīs prīo īpositū est ad significandū defectū circa iras. ⁊ postea assūptū est ad significandū medietatē circa eas. que q̄dē medietas est moderatio ire cōformiter ad rectā rōnem. hmōi aūt defectū dicit. p. īnoīatū vel qꝛ nomē mansuetudīs q̄d ante hmōi translatōnē ⁊ attributionē erat ei ꝓpriū: ꝑ hmōi translationē est sibi ⁊ medietati cōe: vel qꝛ sic facta est translatio: q̄ hmōi defectus desinit appellari nomine mãsuetudīs quo noīe prīo appellatus est. ⁊ mansuetudo sic accepta mediat inter iracūdiā ⁊ īirascibilitatem. ita q̄ vbi eēt iracūdia irā tenere aut punire: fit ꝑ mansuetudinem ire destitutio: si nullo mō sit puniēdū. aut ire moderatio: si aliquanta exigenda sit. vbi xo destitutio ire eēt inirascibilitas: ꝑ mansuetudinē inducimur irā retinere: si habeat. aut eā excitare: si nō habeat aut si nimis remissa sit. Est aūt mãsuetudo habit⁹ quo quis irascit vbi/qñ/q̄bus/⁊ ꝓ quib⁹/⁊ quãtū/⁊ secūdū q̄ opꝫ. Iracūdia vero est habitus: quo quis excedit circa iras. Et inirascibilitas est habitus quo quis deficit circa eas. De significatione huius nominis mansuetudo. Mãsuetudo. Iracundia. Inirascibilitas.

¶ Sciendum Scōo q̄ ira accipit dupl'r. Uno mō vt est passio distincta ab odio inuidia/zelo/nemesi/⁊ aliis passiōib⁹. Alio mō accipit ꝓ oī nolitiōe boni aut volitōe mali alteri. ⁊ sic odiū ⁊ inuidia ⁊ nemesis cōtinēt sub ira. ⁊ hoc mō accipit qñ ponitur materia mansuetudīs. Est autē ira fm aristotelē Acceptiones ire.

scđo rhetorice appetitus punitionis cũ tristitia apparẽtis ꝓpter apparentẽ paruipẽsionẽ eorum q̃ in ipm aut in ipius aliqua. dicit notanter punitionis apparẽtis.i. manifeste. nã si pena paruipẽdẽtis eẽt occulta: nõ crederet ille qui irascitur esse sibi satisfactũ. Est aũt paruipẽsio actus opinatiuus circa id qđ nullo bono dignũ videtur. dicit etiã pp apparentẽ.i. manifestã paruipẽsionez qꝛ nõ irascimur paruipendentibus occulte: sed manifeste. Et sic ptꝫ ꝙ de rõne ire sunt quinqꝫ. Primo ꝙ sit appetitus punitionis. Scđo ꝙ illa punitio sit manifesta. Tertio ꝙ sit cum tristitia. Quarto ꝙ sit pp paruipẽsionẽ. Et quinto ꝙ talis paruipẽsio sit manifesta ⁊ cognita illi qui irascit̃. Ex quo ptꝫ ꝯ̃ Buridanũ ꝙ tristitia nõ est cõcomitans irã: sꝫ potius añs. Nã apprehẽsio paruipensionis cũ nolitione vel causant naturaliter ipam tristitiam. et freq̃nẽter prius q̃ causet̃ appetitus vindicte: vel ſm alios talis tristitia est nolitio paruipensiõis. nõ certum est ꝙ talis nolitio p̃cedit appetitũ vindicte q̃ est formaliter ira. Ulterius pꝫ ꝙ in irato necesse est eẽ plures actus tam apprehẽsiue virtutis q̃ appetitiue. est eñ ibi apphẽsio paruipẽsionis: ⁊ nolitio eiusdẽ. ⁊ apprehẽsio punitiõis ipius ꝑuipendẽtis: et volitio ei⁹. ⁊ isti act⁹ sufficiũt si delectatio ⁊ tristitia non sint actus a volitiõe et nolitione distincti. Si aũt distinguãt̃: tũc p̃ter quattuor actus p̃dictos reperiunt̃ adhuc duo. s. tristitia: ⁊ delectatio. quoꝝ primus causat̃ a duob⁹ primis. et scđus a duobus aliis. ¶ Istis notatis sit

¶ **Conclusio** respõsiua. Mãsuetudo est virt⁹ moralis circa iras existens. ꝓbat̃: qꝛ circa illud circa qđ cõtingit supabũdare et deficere ẽ ponenda virtus moralis (que est medietas laudabilis) sꝫ circa iras cõtingit excedere ⁊ deficere. igr̃ circa iras est virtus moralis: ⁊ nõ nisi mãsuetudo. igr̃. ¶ Quantum ad tertium articulum

¶ **Dubitatur** primo Utrũ liceat aliq̃n iram assumere: ¶ Et videt̃ primo ꝙ non: qꝛ ira est cõtra hoĩs naturam: igitur nunq̃ lꝫ eã assumere. Añs ꝓbat̃: qꝛ hõ est genitus in mutuũ adiutoriũ vt dt Seneca. Ira ⱱo in excidiũ. ¶ Scđo argr̃. vir bon⁹ nullus pena gaudet: sed ira est appetitus pene et ea gaudet. ¶ In oppositum est aristo. in hoc tractatu. ¶ Pro solutione dubij est aduertendum ꝙ opinio Senece in libro de ira fuit ꝙ in nullo casu ira a virtuoso sumẽda est. quod nititur ostẽdere diuersis rõnibus. de quib⁹ sunt ille q̃ ãte oppositum dubij tacte sũt. Sed aristoteles determĩat oppositũ. circa cuius opinionem diuersi diuersa sentiunt. dicit eñ Buridanus ꝙ nũq̃ ad punitionẽ sumenda est ira. neqꝫ ad iniurie repulsionẽ: nisi in casu q̃ tristitia sensus ĩnata esset deuincere vires corporis aut turbare fantasiam. sed tunc ira calefaciens sanguinem ⁊ tristitiam sensus absorbens expediret. In aliis ⱱo casibus nõ putat iram assumendam esse: sed quantũ possibile fuerit expellendam. cõcedit tñ ꝙ ire similitudo extra bellũ q̃nqꝫ sumenda est. Alij dicunt et melius ꝙ nõ solum in bello: sed etiam in aliis iniuriis ⁊ paruipẽsionibus: ira virtuose assumi põt: qꝛ extra bellũ nũq̃ irasci est vituperabile ⁊ signũ stupidi hoĩs et insipientis. rõnes etiã Aristote. eque cõcludũt extra bellũ sicut in bello. Et Seneca ⁊ alij antiqui negãtes irasci q̃nqꝫ eẽ licitum: decepti vident̃ ex significatiõe termĩ. putãt eñ ꝙ in diffinitiõe ire vindicta accipiat̃ distincte a castigatiõe ⁊ emẽdatiõe siue satisfactione. qđ nõ est verũ: sed accipit̃ cõiter ad vindictam stricte acceptã ⁊ emẽdationẽ. Multe ẽt rõnes ei⁹ ꝯtra opinionẽ aristo. vident̃ fũdari ĩ hoc ꝙ ira sit quedã motio siue ꝑturbatio nõ virtuosa que in hoĩem incidit. ⁊ hoc siue sit motio appetitus sensitiui siue corporea. Pro cuius intellectu aduerte ꝙ nomẽ ire diuersimode accipit̃ ab auctorib⁹. Uno mõ ꝓ motione corporali: ſm ꝙ dr̃ ꝙ ira est accẽsio sanguinis circa cor. ⁊ ira hoc mõ accepta fortassis nõ est in ꝑtãte volũtatis nisi antecedẽter. s. rõne suarũ causarũ. Alio mõ põt accipi ꝓ motu appetit⁹ sensitiui. ⁊ ista passio põt dirigi mediante imperio volũtatis. Alio mõ accipitur ꝓ actu voluntatis: et sic iterũ põt accipi dupl'r. Uno mõ large vt se extendit ad oẽm actum irascendi ipius voluntatis: siue talis actus sit recta rõne regulatus siue nõ. ⁊ sic ira sub se comprehendit iracũdiã/⁊ inirascibilitatẽ/ ⁊ actũ irascẽdi laudabilem/et virtuosum. ⁊ isto modo accipit̃ ira q̃n diuiditur in iram ꝑturbantem/precipitãtẽ ⁊ excecãtem. ⁊ ista ira est viciosa. ⁊ dr̃ ꝓprie iracũdia: et in irã excitantẽ ⁊ erigentẽ (qua cõtra maloꝝ iniq̃tates accẽdimur) et hec est virtuosa ⁊ laudabilis. Alio mõ accipitur stricte solũ ꝓ actu irascendi ipius volũtatis recta rõne regulato q̃ ab aristo. vocat̃ mansuetudo. et sic ptꝫ q̃d sit dicendũ ad dubiũ. Ad primã rõnem dubij negat̃ añs loquẽdo de ira recta rõne regulata. ¶ Ad tertiam dr̃ ꝙ vir bonus non gaudet punitione maloꝝ absolute et per se. sꝫ gaudet in ea: qꝛ ꝑ eã fit emendatio puniti vl' alioꝝ. aut qꝛ ꝑ eã fit satisfactio ꝓ culpa et seruat̃ legum et iuriũ auctoritas.

¶ **Dubitatur** scđo Utrũ clemẽtia sit virtus a mãsuetudine distincta: ¶ Et argr̃ ꝙ nõ. qꝛ si sic hoc maxime eẽt: qꝛ clemẽtia eẽt moderatiua punitiõis exterioris ⁊ mansuetudo moderatiua passionis interioris: sꝫ hoc nõ: igr̃ nõ differũt. Mioꝛ ꝓbat̃: qꝛ oĩs ⱱtus moralis est tam circa passiones q̃ circa opatiões exteriores. ¶ Scđo argr̃ sic. spẽs nõ differt a suo genere: vt hõ nõ differt ab animali. sꝫ clemẽtia est spẽs mansuetudĩs: igr̃ non distinguit̃ a mansuetudĩe. ¶ In oppositum argr̃. oĩs clemẽtia est mansuetudo et nõ ecõuerso: igr̃ differũt. ¶ Pro solutõe dubij est aduertẽdũ ꝙ ſm sctm Thomã clemẽtia ⁊ mansuetudo nõ sunt penitus idẽ: qꝛ mansuetudo ꝓpe est circa refrenatõnẽ ire a qua q̃s scitat̃ ad ĩferẽdã penã alteri. Sed clemẽtia ꝓprie est circa diminutõnẽ hmõi penarũ. ita ꝙ ſm ipsum duo sunt ibi cõsideranda. s. passio ire (que est appetitus q̃dam vltiõis ⁊ vindicte) ⁊ vĩdicta ipa appetita siue pena aut suppliciũ. q̃ pena se hꝫ vt effect⁹ ⁊ opatio passionis. et mansuetudo est moderatiua passionis. ⁊ clemẽtia opationis. Sed hec opinio nõ videt̃ ⱱa. Tum qꝛ circa actum interiorẽ ⁊ exteriorẽ sibi subordinatũ ⁊ ab eo ĩperatum nõ sunt ponende distĩcte ⱱtutes. Tum etiam qꝛ oĩs ⱱtus moralis est circa opatiões exteriores. Ideo aliter dr̃ ad dubiũ. p̃mo ꝙ nõ differt clementia a mãsuetudĩe ꝑ hoc ꝙ clemẽtia est directiua opationũ: ⁊ mansuetudo est moderatiua passionũ. ptꝫ ex dictis. Dr̃ scđo ꝙ clemẽtia a mãsuetudĩe differt ĩ hoc: ꝙ clemẽtia ẽ moderatiua ire ⁊ punitõnis superioris aduersus ĩferiores mansuetudo aũt est moderatiua coꝛsidẽ vl'r apud oẽs. ⁊ hanc differentiam videt̃ ponere Seneca vbi agit de clementia. Dr̃ tertio ꝙ nõ oĩs datio venie qua superioꝛ absoluit ĩferiorẽ a pena debita ſm leges ꝓ delicto ẽ clementia: sꝫ solũ datio venie siue remissio pene a supiore ꝑtãtem hñte ſm ꝙ est autoꝛ legũ et iuris ac eoꝝ conseruatoꝛ cõformiter ad dictamẽ recte rõnis facta: est opus clementie stricte accepte. Nam ille solus põt legi derogare vl' penã remittere. Dr̃ quarto ꝙ pietas remissiua clemẽtia/⁊ mitita s sũt spẽs mãsuetudĩs. ptꝫ: qꝛ oĩs virtus qua ĩmediate fit destitutio ire vel odij et penarũ diminutio vel remissio est mãsuetudo. sꝫ ꝑ quãlibet harũ

...sita ad

...ceat irã
...ere

...iones

Equocatio huius nomis ira

An clementia distinguatur a mãsuetudine.

Opio Thome

Resolutio.

sit imediate destitutio ire vel odii: ⁊ diminutio penarū. q̄ qlibet harū est mansuetudo ⁊ nō cōuertibiliter. nec videt q̄ mansuetudo respectu earū sit accidens / ꝓpriū aut differentia. q̄ est genus cū ista specie differāt. ¶ Ꝺr vltimo q̄ lꝫ clementia sit virtus nō predicto a mansuetudine distincta: nō tñ est virtus distincta a mansuetudiē loquēdo de distinctione reali ſꝫ solū logicali. ꝓbat: qꝛ clemētia est spēs mā̄suetudinis sicut hō est spēs aīalis ideo sicut homo est substantia ab aīali: puta ab equo distincta: lꝫ nō sit substā̄tia distincta ab aīali (termis acceptis ꝑsonaliter) cū nō ab oī aīali distinguat. cū quo stat q̄ isti termi hō ⁊ aīal sint distincte spēs substātie. quarū vna est specialissima ⁊ alia subalterna: sic clemētia ē virtus a mansuetudine. s. ab illa q̄ nō est superioris ad inferiorē distinctū: nō tñ ab oī mansuetudine distinguit: imo oīs clemētia est mā̄suetudo. cū nō repugnat q̄ clementia ⁊ mansuetudo sint distincta virtutū noīa non significantia idē cōuertibiliter quoꝝ vnū est genus alterius. ¶ Rōnes dubii solute sunt ex dictis.

An passio ire sit ꝓ statu isto totaliter extinguibilis.

¶ **Dubitatur** tertio Utrū passio ire sit ꝓ statu huius vite totalit̃ extīguibilis? ¶ Et argr̃ primo q̄ non. qꝛ passio ire est a natura multis insita. q̄ in eis nō est totaliter extinguibilis. ¶ Scdo si sic. hoc maxime eēt p mā̄suetudinem. sed hoc nō: igit̃. Minor ꝓbat: qꝛ si eēt aliquis talis: eēt inirascibilis ⁊ vicio suo: igr̃. ¶ In oppositū argr̃ auctoritate cassiani dicentis oīa vicia p̄ter gastrimargiā totaliter in hac vita extingui posse: igit̃. Pro solutione dubii aduertendū q̄ iracūdie motus aliqñ insequitur qualitates corporales. aliqñ vero cōsequit̃ mores ⁊ habitus corruptos ex actib⁹ iracūdie genitos. Istis autē qualitatib⁹ aut habitibus ad iracūdiā inclinantibus in nobis positis: nō est sp in p̄tate nr̄a quin cōsequat̃ hmōi motus ad apprehensionē paruipēsionis ab alio illate. ſꝫ ī nr̄a p̄tate est supueniente iudicio rōnis: hmōi motū cohibere. Et iō iracūdie motus multis et variis modis extingui potest

Documentū multimēbre ꝓ extinctiōe motus iracundie

Primo ꝓcurando nobis qualitates corporales cōuenientes mā̄suetudini: et cōtrarias qualitatib⁹ corporalibus ad iracūdiā inclinantibus. Scdo p ꝓpalationem et manifestationem causaꝝ ex quibus quis ad iracūdiā ꝓuocat̃. Tertio p cōuersionem ad cōtrariū ire. s. ad inirascibilitatem. Quarto p amorē iusticie. ⁊ odiū iniurie aliene. Quinto p precisionē vicioꝝ ex q̄bus oriri solet ira. Sexto p cōsiderationē magnoꝝ dispendioꝝ que ex ira imoderata cōtingere possunt et parue vtilitatis q̄ ex vindicta reportat̃. Septimo ex cōsideratōne magnorū viroꝝ q̄ iracūdiā cohibendo laudem amplissimā consecuti sunt. Octauo ex cōsideratione eoꝝ qui p opa iracūdie ⁊ crudelitatis non solū vituperiū et infamiā incurrūt ſꝫ etiam bona aut honestatē vite / aut vitā ipam perdiderūt. Nono ex amore xp̄i ⁊ desiderio imitandi facta eius ⁊ ea maxime in quibus mititas et clemētia sua apparuit. Decimo ex magnitudine premii qd̄ xp̄m imitātibus ⁊ mitescētib⁹ ꝓmissum est. Undecimo ex autoritatib⁹ tum sacre scripture / tum sacroꝝ doctoꝝ / tum philosophoꝝ moraliū ad fugā iracūdie suadentibus. Duodecimo ex precogitatiōe paruipēsionū accidere possibiliū ⁊ prefirmatione animi cōtra eas. Tredecimo ex consideratione offensionū quas in deū et ꝓximū cōmisim⁹. Quartodecimo ex leuioris pene inflictione. Quintodecimo ex collocutione honesta / et rationabili / et declaratione beniuolētie nr̄e in eū q̄ se offensum dr̄. Decimosexto ex fuga occasionū ire. Excitā̄tia autem irā sūt blasphemie / dure respōsiones / opa turpia / ⁊ ihonesta. ⁊ iō q̄ sentit se inclinatū ad iracūdiā dꝫ fugere societatem hoīm inclinatoꝝ ad p̄dicta.

Responsio ad dubium.

¶ Isto notato dr̄ ad dubiū q̄ iracūdia nō solū diminui: ſꝫ etiā ꝓ tpe hui⁹ vite a nobis totalit̃ expelli pōt. ptꝫ auctoritate cassiani post oppositū allegata. vult eñ cassianus q̄ septē vicia oīno extingui pñt vsq̄ internitionē. gastrimargia vo deseri p̄t nō extingui. ¶ Ad primā rōnē dubii negat̃ añs. nō eñ passio ire est insita a natura. ſꝫ a natura bñ sūt insite aliq̄ q̄litates corpales ad iracūdiā inclinantes q̄ q̄dem q̄litates pñt minui ⁊ corrūpi: etiā dato q̄ nec corrumpi nec minui possint. earū tñ inclinatio pōt modis p̄dictis impediri. ⁊ etiā p habitus et cōsuetudines ꝯrio mō īclinantes. ¶ Ad scdam negat̃ minor. ⁊ ad ei⁹ ꝓbationem negatur assumptum.

¶ **Ad rationes** questiōis. ¶ Ad p̄mā cōcedit̃ maior ⁊ negat̃ minor accipiendo mā̄suetudinē ꝓ mediocritate. Aristoteles aūt scdo rhetorice accipit mā̄suetudinē vt ē nomē vicii p defectū ab illa mediocritate. ⁊ irā nō ꝓpe ꝓ passiōe: ſꝫ ꝓ iracūdia. ¶ Ad scdam cōcedit̃ maior: ⁊ negat̃ minor. ⁊ ad ꝓbationē ⁊ ad cōfirmationē ptꝫ q̄d sit dicendū ex primo notabili. ¶ Ad tertiā negatur añs in sua ꝓbatione.

De affabilitate. Prima cōclō

In colloquiis aūt ⁊ cōuiuere ⁊ sermonib⁹ et rebus cōicare. hi q̄dē placidi vident̃ esse oīa ad delectationem laudantes / ⁊ nichil cōtratendentes: sed existimantes oportere sine tristitia quibuscūq̄ eē. Qui autem ecōtrario his ad oīa cōtrariantes ⁊ eius quod est contristare neq̄ quodcūq̄ curātes: discholi et litigiosi vocant̃. Qm̄ quidē igit̃ dicti habitus vituperabiles sūt non inmanifestum. et qm̄ medius hoꝝ laudabilis scdm quem recipiet que opꝫ et vt opꝫ siñr autem et spernet. ¶ Nomē aūt non redditur ipi aliquod. Assimilat̃ autem maxime amicitie. talis eñi est qui secūdum medium habitū qualē volum⁹ dicere moderatū amicū diligere assumentē.

Secunda.

¶ Differt autem ab amicitia. qm̄ sine passiōe est et sine eo qd̄ est diligere quibus colloquit̃. nō eñi in amādo vel in inimicādo recipit singula vt opꝫ: ſꝫ in eo q̄ talis est. siñr autē et ad ignotos ⁊ notos et consuetos et incōsuetos idem faciet.

Tertia.

¶ Uerūtñ in singulis vt cōgruit. non enim siñr cōuenit cōsuetos ⁊ extraneos curare. neq̄ rursus cōtristare.

Tollit vnum errorem.

¶ Uniuersalit̃ q̄dē igitur dictū est: qm̄ vt opꝫ colloquet̃. referens autem ad bonū ⁊ ad cōferens cōiciet nō cōtristare vel ꝯdelectare. videt̃ eñi q̄dē circa delectationes ⁊ tristitias eē ī colloquiis factas.

Quarta ꝯclō

¶ Hoꝝ aūt q̄cūq̄ q̄dē ipi ē nō bonū vl̄ nociuū cōdelectare aspernabit̃. ⁊ eliget contristare.

Prima ꝓprietas affabilis

¶ Et si facienti aūt deformitatem ferat ⁊ hāc nō paruā vl̄ nocumētū. ꝯtrarietas autē paruā tristitiā nō recipiet ſꝫ aspnabit̃.

Secunda.

¶ Differēter aūt colloquit̃ iis qui in digni=

Tertia

tatibus ⁊ quibuscūq; ⁊ magis vel minus no
tis. silr aūt ⁊ scđm alias differētias singulis
Quarta. tribuēs qđ decet. ¶ Et scđm seipm quidē de
siderās cōdelectare: cōtristare autem reue-
rens cōsiderans euētura si sint maiora dico
autem bono et conferente. et delectationes
autem gratia (eius q̄ est in posteruz maxie)
De vicijs op positis parum cōtristabit. ¶ Medius quidē igitur
talis est. nō noiat⁹ autē est. ¶ Cōdelectātis
autem qui quidē eius qđ est delectabile esse
ↄiectatiuus nō propter aliqđ alius placid⁹.
qui autem vt vtilitas aliqua ipi fiat in pecu
nijs et q̄cunq; per pecunias: blāditor. Qui
autem oēs cōtristat: dictū est q̄m litigiosus
Comparatio eorum et discholus. ¶ Opponi autē videtur extre
ma sibiīpis propter innominatū esse mediū.

Iste est sextus tractatus huius quarti libri in quo determinat aristoteles de trib⁹ virtutib⁹ q̄ consistūt circa sermōes/actiōes/et res prout concernūt cōicationē humanā. Et sm hoc tractatus cōtinet tria capitula. In p̄io determinat de affabilitate. In scđo de veritate. In tertio vero de eutrapelia. Capitula videbunt in ꝓcessu. In p̄mo agit de affabilitate q̄ cōsistit circa sermōes actiōes et res ꝓut ipis vtimur in cōicatiōe hūana ad delectationē vel tristiciā ↄiunctum Et diuidit capitulū in tres ptes. In prima ostēdit ꝙ sit ponenda aliqua virtus circa p̄dicta. In scđa ponit act⁹ et ꝓprietates ipius affabilis. In tertia determinat de
De affabilitate. prima conclo elucidata. vicijs p̄dicte ꝟtuti oppositis. In p̄ma pte ponit tres cōclusiones. ¶ Prima est. in colloqijs/⁊ conuictu/⁊ in cōvsu verboꝝ ⁊ reꝝ est aliqs habitus laudabilis sm quē quis acceptabit ⁊ spernet q̄ oportet ⁊ vt opꝫ: ꝓbat phs. qꝛ in talib⁹ reperit supabūdātia ⁊ defectus vituperabiles. ergo ibi est reperibilis habitus medi⁹ laudabilis Aīs ꝓbat. qꝛ in talib⁹ reperitur aliqui placidi siue assentatores: qui placendi studio oīa laudātes ⁊ in nullo aduersantes: existimāt se nulli debere esse molestos. reperiūtur etiā aliqui discholi siue litigiosi: q̄ cōtrario mō se habētes neminē cōtristare verētur. sed manifestū est hoꝝ habit⁹ esse vituperabiles. ergo in talib⁹ sunt supa
Secunda. bundātia et defectus vituperabiles. ¶ Nomē aūt. Secūda cōclusio. p̄dicto habitui medio nō est nomē impositū. maxime tn̄ assimilat amicitie. Primā partē relinquit notā. Et scđam ꝓbat. qꝛ qui est dispositus sm talē habitū est talis: qualis est moderat⁹ ⁊ amicus assumēs diligere. i. cū acquirit in se dilectionē. igit talis habitus
Tertia assimilat amicitie. ¶ Differt aūt. Tertia conclusio. iste habitus medius differt ab amicitia. ꝓbat. p. qꝛ dispositus sm hūc habitū est sine passione vel affectu ⁊ sine dilectiōe ad eos cū quib⁹ cōuersat. ergo talis habit⁹ non est amicitia. Aīs probat. qꝛ talis nō recipit que oportet amore vel odio approbādo vel reprobādo dicta vel facta alioꝝ qꝛ sit amicus. sed qꝛ est talis sm ꝓpriū habitū igit. Assumptū ꝓbat a signo. qꝛ talis similiter se habet ad notos ⁊ ignotos cōsuetos et incōsuetos. ¶ Verūtn̄: Hic phūs remouet vnū errorē circa immediate pri⁹ dicta. Nā posset aliquis credere ꝙ penitus similiter affabilis se haberet ad notos ⁊ ad ignotos cōsuetos ⁊ incō
Error quidā tollitur suetos: qđ videtur viciosum. Hūc errorē tollit. p. dicēs ꝙ in singulis predictis se habet affabilis vt cōgruit ita ꝙ solū gnālis similitudo in predictis intelligēda sit scꝫ

ꝙ tn̄ ad hoc qđ est delectabile cōuiuere cū oīb⁹ tā notis ꝙ ignotis. ⁊ nō oīmoda silitudo. qꝛ nō silr cōuenit ↄsuetos ⁊ extraneos curare. neq; rursus ↄtristare. ¶ Uniūsaliter q̄dē. Hec est scđa pars capituli ī qua determinat. p. de actib⁹ ⁊ ꝓprietatib⁹ affabilis. Et p̄io describ⁹ ponēs talē ↄclōnē. Habēs istā virtutē colloquitur vt opꝫ respiciēs ad honestatē ⁊ vtilitatē intendēs cōuiuētes delectare vel nō ↄtristare seu dolorē auferre. ꝓbat phs. qꝛ hec virtus est circa delectatiōes ⁊ tristicias q̄ cōtingunt in colloquijs seu cōuersationib⁹ humanis: igit. ¶ Ho- Quarta.
rum aūt. Hic ponit aristoteles quattuor ꝓꝑetates ipi⁹ affabilis. Prima est. affabilis nō ↄdelectat sed ↄtristat in his q̄ sibi sunt nō honesta vel nociua. ¶ Et si facienti. Scđa ꝓprietas. affabilis ↄtristat cōuinentē in re que facienti magnū deformitatē vel nocumētū affert ⁊ cōtra dicēti paruā tristiciā. ¶ Differūt aūt. Tertia ꝓprietas affabilis differēter cōuersat cū maioribus ⁊ minoribus cū magis ⁊ minus notis. ⁊ silr cū alijs aliter differētibus. Cuius cām assignat. p. qꝛ affabilis vnicuiq; tribuit qđ decet. ¶ Et sm seipm. Quarta ꝓꝑetas. affabilis q̄tū in se est optat delectare ⁊ cauet ↄtristare: cōsiderās tn̄ magnā vtilitatē aut voluptatē inde ↄuēturā: parꝫ offendet ⁊ ↄtristabit. ¶ Medius q̄dē. Hic ↄcludit. p. ex dictis ꝙ medi⁹ habit⁹ circa p̄dicta est talis q̄lis dictus est. ⁊ est innoiat⁹. ¶ Cōdelectātis. Hec est tertia ps ca. De vicijs oppositis.
in qua. p. agit de vicijs huic ꝟtuti oppositis dicēs: ꝙ q̄ cā delectatiōis tm̄ excedit ī delectādo ⁊ nō pp aliud dr placid⁹. si ꝟo cā vtilitatis in pecunijs aut in re pecuniaria adulator siue blāditor. Si aūt oēs cōtristet ⁊ in delectādo deficit: dr discolus siue litigiosus ¶ Opponi aūt Cōpatio eoꝝ.
Hic ↄparat. p. p̄dicta vicia inter se ⁊ ad mediū dicēs: ꝙ predicta extrema videtur opponi sibiīnuicē: nō autem medio. ex quo est innominatū. sm tn̄ rei veritatē vtrūq; extremoꝝ medio opponitur.

Circa eadē āt fere ē iactātie me De veritate
dietas inoiata aūt ipa. Nō ma Prima conclo
lū aūt ⁊ tales ptransire. magis
eni vtiq; sciem⁹ q̄ circa mores
singlos ptrāseūtes. et medieta
tes eē ꝟtutes: credem⁹ vtiq; in oīb⁹ sic se ha
bēs ↄspiciētes. ¶ In ↄuiuere vtiq; q̄ quidē Correlarij remotiuū dubij.
ad delectationē vl tristiciā colloquunt: di-
cti sunt. De veridicis ēt et falsidicis dicam⁹
silr ⁊ i sermōib⁹ ⁊ opatiōib⁹ ⁊ fictiōe. ¶ Vi Secūda cōclo
dert vtiq; iactator simulatiu⁹ glioso ꝛ eē ⁊ nō
existiū. ⁊ maiorū q̄ existūt. iron aūt ecōuer
so negare q̄ existūt vl miora facere. Medi⁹
aūt āthecastos q̄s ex sis vera ꝛ ⁊ vita ⁊ sermo
ne existia ↄfitēs esse circa ipm et neq; miora
neq; maiora. ¶ Est aūt horuz singula ⁊ gr̄a Remouet dubium
alicui⁹ facere ⁊ nulli⁹. vnusq̄sq; aūt qualis ē
talia dicit ⁊ opat: ⁊ sic viuit si nō alicui⁹ gr̄a
opet. Scđm seipm aūt mēdaciū quidē prauū
et fugiēdum. verū autē bonum ⁊ laudabile.
sic autem et verax quidem medius existens
laudabilis. qui autem mendaces ambo qui
dem vituperabiles. magis autem iactator.
¶ De verisq; quidē dicem⁹. prius aūt de ve Rēouet errorē
raci. nō eni de veridico in ↄfessiōib⁹ dicim⁹

neqꝫ q̄cunqꝫ ad iusticiā vel iniusticiā ꝯtēdūt.
alterius enī erunt hec virtutis.sed in quib⁹
nullo tali differēte ꝛ in sermōe et in vita ve=
Prima ꝓprietas veracis — rum dicit eo ꝙ talis est scđm habitū. ¶Ui=
debiť aūt talis moderatus esse. amator enī
veri:et in quib⁹ nō differt verū dicēs:veruz
dicet. ꝛ in q̄bus differt: adhuc magis. vt enī
turpe mēdaciū verebiť.qđ et scđm seip̄m ve
Secunda. — rebať.talis aūt laudabilis. ¶In min⁹ autez
magis a vero declinat.prudētius enī videť
propter onerosas superabundantias esse.
De viciis oppositis verati. Prima ꝯclo. — ¶Maiora aūt existibus fingens nulli⁹ grā
ꝑuo quidem assimulať.nō eī vtiqꝫ gauderet
mendacio.van⁹ autē videť magis q̄ malus
Secunda. — ¶Si autē grā alicui⁹.qui quidē glīe vel ho=
noris non valde vituperabilis: vt iactator.
qui autē argenti vel q̄cunqꝫ in argentum de
formior. Nō in potentia aūt est iactator:sed
in electione.scđm habitū enī et in eo ꝙ talis
est iactator est.quēadmodū et mendax.hic
quidem mēdacio ip̄o gaudet.hic aūt gloriā
appetens vel lucruz. Qui quidē igiť glorie
gratia iactāt:talia fingunt in quib⁹ laus vel
felicitas.qui autē lucri quo voluptas est ꝓ=
ximis et q̄ latere est non existentia puta me
dicuz vel diuinatorē sapientem propter hoc
plures fingunt talia et iactant.sunt enim in
Tertia. — ipsis q̄ dicta sunt. ¶Irones autem ꝛ minus
dicentes gratiosiores quidem scđm mores
videntur.non enim lucri gratia videntur di
cere:sed fugientes molestum et tumidum.
Sed et maxime autem isti gloriosa negant.
Solutio obiectiō — vt socrates fecit. ¶Qui autem parua ꝛ ma
nifesta fingunt:chaucopanurgi dicuntur.et
facile contemptibiles sunt.et quandoqꝫ ia=
ctantia videtur puta laconum vestis:etenī
superabundantia et valde defectus iactan=
tium.qui autem moderate vtūtur ironis et
circa que non valde prōpta et manifesta iro
Comparatio viciorum. — nisant:gratiosi videntur. ¶Opponi autem
videtur iactator veridico.deterior enim.

De veritate. — Istud est scđm capitulū hui⁹ sexti tractatus in
quo.p.determinat de virtute q̄ est circa sermo=
nes actiōes ꝛ res ꝓut ipsis vtimur in cōicatio=
ne humana ad mālfestationē vel occultationē coꝝ q̄ in
nobis sunt.Et diuidiť in duas ptes.In pria agit de ip=
Prima conclō cira data. — sa virtute.In scđa do de viciis et oppositis.In prīa igiť
ponit duas cōclusiōes quaꝝ prima est.medietas iactā=
tie innoīata existens fere est circa eadē cū precedēti vir
tute de qua medietate nō est inutile determinare.Secū
dam partē ꝓbat.p.dupl'r.Primo qr determinando de
singulis virtutib⁹ magis sciemus q̄ pertinēt ad mores
igiť.Scđo qr p talē cōsiderationē credem⁹ virtutes mo
rales esse medietates in oībus sic esse cernētes:igitur.
Unde p medietatē iactātie intelligit.p.virtutē quā veri
tatē dicim⁹ q̄ iō dr medietas iactātie:qr inter iactātiā et
Corelariū remouēs dubium. — ironiā mediat. ¶In cōuiuere.Hic infert.p.vnū corre=
lariū p qđ ꝯtinuat dicēda dictis ꝛ remouet vnū dubiuz
circa predictā cōclusionē.dictū est enī ꝙ fere hec virtus
est circa eadē cū p̄cedēti virtute: iō posset aliqs dubita
re q̄liter sunt circa eadē ꝛ qualiter nō.hoc dubiū remo=
uet phs inferēdo tale correlariū.de habitib⁹ q̄ circa pre
dicta existūt ꝓut ad delectationē vel tristiciā cōuiuētiū
ordinantur in precedēti capitulo dictū est.Hic aūt de ve
ridicis ꝛ falsidicis habitib⁹ qui in sermōibus et opera=
tionibus ꝛ in fictiōe(que vtriqꝫ vicioꝝ cōis est)cōsistunt
Scđa ꝯclusio — dicendū est. ¶Uidetur vtiqꝫ.Scđa cōclusio.verax me=
dius existēs est laudabilis.ꝛ mēdaces scꝫ iactator ꝛ iro
nicus vituꝑabiles q̄uis magis iactator.ꝓbat phs dua
bus rōnib⁹.Prīa est.qr iactator est simulatiu⁹ glorioso
rū nō existētiuz vel maioꝝ q̄ existūt.i.fingit magna sibi
inesse que nō insunt vel maiora q̄ insint.ironicus vero
que sibi insunt negat inesse.vel dicit minora inesse q̄ in
sint.medius vero est āthekastos.i.p se admirabilis siue
manifestus qui existēs verax vita ꝛ sermōe ꝯfitetur que
circa ip̄m sunt nō maiora neqꝫ minora ea faciēs.igitur
Remotio dubij circa cōclusionem — medius est laudabilis.ꝛ extremi vituperabiles. ¶Est
aūt.Hic remouet.p.vnū dubiū.posset enī aliquis dice=
re ꝙ iactator grā lucri timoris vel pene pōt de se mino=
ra fingere q̄ sint.ꝛ ironicus maiora.ꝛ verax maiora vel
minora.Rūdet phs ꝙ hoc est si agāt alicui⁹ grā ſꝫ non
si nullius gratia agāt.qr vnusquisqꝫ qualis est:talia di
cit ꝛ operať.ꝛ sic viuit:si nō alicuius grā opereť. ¶Se=
cundū se.Scđa rō.mendaciū fm se est prauū ꝛ vitupe=
rabile.verū aūt bonū ꝛ laudabile.ergo verax est lauda
bilis ꝛ mēdaces vituꝑabiles. ¶De vtrisqꝫ. Hic specifi
cat phs ꝓdictā cōclusionē.ꝛ remouet vnū errorē dicēs:
ꝙ de vtrisqꝫ habitib⁹.scꝫ de laudabili et vituperabilib⁹
hic determinandū est.prius tū de veraci.nō quidē de ve
raci siue veridico q̄ in cōfessionibus vera fatetur.aut in
his que ad iusticiā vel iniusticiā pertinent.nam illa ad
aliaz virtutē spectant.puta ad iusticiā.sed de illo qui in
sermōe ꝛ vita verū dicit.nō qr aliquid differt sed qr ta=
lis est fm habitū ꝛ non alicui⁹ grā. ¶Uidebiť aūt.Hic
Prīa ꝓprietas veracis — ponit phs duas ꝓprietates veracis. Prima est.verax
videť esse moderatus ꝛ probus.ꝓbat qr est amator ve
ri dicens verū in quib⁹ nichil differt et magis in his in
quibus differt:igiť. Alīs ꝓbat : qr qui abhorret mēda
ciū fm se(etiā si nulli sit nociuū)abhorrebit ꝛ fugiet ip̄z
Secunda. — vt turpe:igitur. ¶In minus. Scđa ꝓprietas. verax
magis declinat ad minus q̄ re vera sit.ꝓbat qr prudē=
tius videtur esse declinare in minus q̄ in maius ꝓpter
superabūdātias que cōiter sunt onerose ꝛ inuidiose.igiť
De viciis oppositis verati — verax cū sit prudens ita facit. ¶Maiora aūt.Hec est se
cūda pars hui⁹ capituli in qua phs determīat de viciis
Prima cōclō — oppositis veritati:ꝛ ponit tres cōclusiōes.Prīa est.fin
gēs nullius gratia maiora sibi inesse q̄ insunt licet assi=
milet prauo:magis tū vr̄ vanus q̄ prauus.primā par=
tem ꝓbat.qr nisi sic: nō gauderet mendacio.igiť assimi
Secunda. — latur prauo. ¶Si aūt gratia. Scđa ꝯclusio.fingēs ma
iora sibi inesse ꝙ insint grā glorie vel honoris vt iacta=
tor non est valde vituperabilis.qui vero gratia lucri id
facit est deformior.Et subdit phs ꝙ nō accipitur hic ia=
ctator fm potentiā.hoc est ꝓ eo q̄ potentiā vel inclina=
tionē naturalē habet hoc faciēdi.sed accipitur ꝓ iacta=
tore fm electionē.hoc est ꝓ eo q̄ habet habituz hoc fa=
ciendi.Tūc probat suā cōclusionē.Et primo quo ad se=
cundā partē.qr q̄ nulli⁹ gratia maiora fingit q̄ sint mē
dacio gaudet.alius autē appetit gloriā vel lucrū igitur
Primā partez probat.qr qui gratia glorie iactāt talia

fingūt de se in qb⁹ laus τ felicitas ꝯsistit. q̄ vero grā lucri talia fingūt vtiles sunt ꝓximis. sicut q̄ fingit se medicū vel diuinatorē sapientē τ nō est. ¶ Irones autem.

Tertia
Tertia cōclusio. ironici et minus de se dicentes gratiosiores fm mores videntur. ꝓbat qꝛ non fingūt lucri gratia. sed ne sint aliis molesti τ ne superbi videātur. negāt enī sibi inesse ea q̄ maxime gloriosa sunt. vt fecit socra-

Solutio obiectionis
tes dicens se nō phīn sed amatorē sapiētie. ¶ Qui aūt. Hic soluit phūs vnā obiectionē. diceret enī aliqs ꝙ aliqua ironia ad iactantiā ptinet. ergo ironici nō sunt gratiosiores iactatorib⁹. Rñdet phūs ꝙ quidā sunt ironici qui kauchopanurgi. i. gloriosi dnr τ tales sunt contemptibiles. et talis simulatio videtur qñqꝫ ꝓcedere ex iactantia qd et faciebāt lacedemonij in veste sua. alij sunt ironici modeste ironia vtētes. q̄ scꝫ ea negant sibi inesse que non multū manifesta sunt et tales videntur gratiosi. ¶ Oppoui aūt. Hic phūs cōparat predicta vicia veritati τ inter se dicēs: iactator magis opponitur veridico ꝙ̄ ironicus. qꝛ iactator est deterior ironico.

Pria ꝯclo de eutrapelia.
Existēte aūt requie τ in vita τ in hac ꝯuersatiōe cū ludo: videt̄ et hic esse collocutio q̄dā cōsona ratiōi. ¶ Et qualia opꝫ dicere τ vt opꝫ. similit̄ aūt τ audire. differt autē τ in dicendo in talibus vel

Secunda.
talia audire. ¶ Manifestū aūt ꝙ τ circa hec est τ superabundātia q̄dā et defect⁹ medij. Qui quidem in derisione superabundāt: bomolochi videntur esse et onerosi. desiderātes oīno risum et magis cōiectātes risuꝫ facere: ꝙ̄ dicere decora τ nō contristare derisum conuiciatū. Qui autē neqꝫ ipi dicūt aliquod ridiculum et dicentibus molesti sunt: agrij τ duri videntur esse. moderate aūt ludentes: eutrapeli appellant̄. puta bene vertentes. Moris enī tales vident̄ motus esse. quēadmodū aūt corpora ex motib⁹ iudican-

Obiectio soluta
tur: ita et mores. ¶ Redundante aūt risu et plurib⁹ gaudētibus ludo τ ipo cōuiciari magio ꝙ̄ oportet τ bomolochi eutrapeli appellātur et gratiosi. qm̄ autē differunt τ nō pa-

De actibus prima cōclo
ruꝫ: ex ijs q̄ dicta sunt manifestū. ¶ Medio autē habitui propriū ephidexiotes est. ephidexij autēꝫ est talia dicere et audire: qualia modesto τ liberali cōgruunt. Est enī quedā decentia talia dicere in ludi parte τ audire. ¶ Et liberalis ludus differt ab eo qui seruilis τ disciplinati τ īdisciplinati. ¶ Videbit autē vtiqꝫ aliquis et ex comedijs veteruꝫ et modernorū. his quidē enim erat derisio turpiloquiuꝫ. his aūt magis suspitio. differunt

Secunda.
autem nō parum hec ad honestatē. ¶ Utrū igitur bene ꝯuiciantē determinandū in dicendo non q̄ decent liberalē vel in nō tristādo audiētem vel in delectando. Vel et tale q̄dē indeterminatū. aliud enī alij odibile et delectabile. talia aūt audiet. q̄ enim sustinet audiens: hec τ facere videt̄. Nō vtiqꝫ oē faciet. cōuiciū enim cōtumelia q̄dā est. legum positores aūt quidē cōtumeliosa dicere prohibēt. oportebat aūt forte τ ꝯuiciari. gratiosus aūt vtiqꝫ τ liberalis sic habebit: puta lex existens sibiipi. talis quidē igit̄ medius est/

De vicijs pria cōclusio
siue ephidexius siue eutrapel⁹ dicit̄. ¶ Bomolochus aūt minor est derisore. τ neqꝫ a se ipo neqꝫ ab alijs est recedens si risum faciat.

Rēouet errorē
¶ Et tamē talia dicens quorū nullū diceret vtiqꝫ gratiosus: q̄dam autem neqꝫ audiret.

Secunda ꝯclo
¶ Agrios autē ad tales collocutiones inutiles: nichil enim cōferēs in oībus tristatur. videt̄ aūt requies τ ludus in vita esse necessariū.

Recapitulatio
¶ Tres igitur q̄ dicte sunt in vita medietates. sunt autem oēs circa sermonē quorūdam et operū cōicationē. Differunt autē qm̄ hec quidem circa veritates est. he autē circa delectabile. earum autem que circa delectationem: hec quidem in ludis: hec autēꝫ in ijs que secunduꝫ aliam vitam colloquijs.

De eutrapelia
Istud est tertiū capitulū huius sexti tractatus in quo determinat phūs de eutrapelia q̄ est circa sermōes actiones τ res ꝓut ipis vtimur in cōicatione hūana ad recreationē nostram q̄ maxime fit in iocis. Et diuiditur capituluꝫ in tres partes. In prīa agit de ipa virtute. In scda de proprietatibus τ actib⁹ eius. Et in tertia de vicijs ei oppositis. In prima ponit

Prima conclusio elucidata
duas ꝯclusiones. Prima est. in ludis siue iocis est aliqua cōuersatio cōsona rationi. ꝓbat duabus rationib⁹. Prima est. ludus siue iocus est requies et cessatio a negocijs. ergo in eo potest esse aliqua cōuersatio consona rōni. ¶ Et qualia. Scda ratio. in ioco contingit dicere et audire qualia oportet τ vt oportet. ergo ī ioco est medietas cōsona rōni. Subdit tñ phūs ꝙ in talib⁹ multū differt talia dicere et audire. nam multa quis potest decenter audire: q̄ nō pōt decēter dicere. ¶ Manifestū au-

Secunda.
tem. Scda cōclusio. in iocis est supabūdantia τ defect⁹ medij. ꝓbat. p. qꝛ sunt aliqui q̄ ita delectātur in ridiculis ꝙ magis cogitāt qualiter mouebūt ad risum ꝙ̄ qualiter honesta τ decora dicāt. nec timēt offendere euꝫ in quē iocātur. et tales superabūdant τ dnr bomolochi. i. scurre. et sunt onerosi alijs. sunt τ alij nichil dicētes nec patientes alios dicere. et tales dnr agroyi siue agrij. i. agrestes et duri. Alij sunt in iocis moderate se habētes qui dnr eutrapeli. i. bñ vertētes. ergo in iocis est superabūdantia τ defectus medij. Añs ꝓbat. qꝛ tales mot⁹ siue actus vident̄ esse morales. ergo τ habitus siue taliter operantes sunt tales. ꝯñam probat. qꝛ sicut corpora

Obiectio.
ex motib⁹ indicantur: ita et mores. ¶ Redūdante aūt. Hic soluit phūs vnā obiectionē. diceret enꝫ aliquis: ꝙ bomolochi frequēter appellātur eutrapeli quasi conuitatē habeāt. ergo bomolochia nō est viciū p supabūdā-

Solutio.
tiam. Respondet phūs negādo ꝯñam. qꝛ ideo a multis vocātur eutrapeli: quia multi sunt gaudētes risu/ioco/ et conuiuijs plusꝙ̄ oportet: a quib⁹ bomolochi vocātur

De actibus eutrapelie.
eutrapeli. ¶ Medio aūt. Hec est scda pars ca. in q̄ phūs de ꝓprietatib⁹ et actib⁹ eutrapeli ponit duas ꝯclones.

Prima conclo
¶ Pria est. ad eutrapeliā ptinet in ludi parte decentia

quedã dicere ⁊ audire. ꝓbat phūs trib⁹ rōnibus. Pri-
mo est. ad epidexiū .i. vrbanū pertinet talia dicere ⁊ au-
dire: qualia modesto et liberali cōgruūt. sed eutrapelia
est ephidexiotes .i. vrbanitas: igit. ¶ Et liberalis. Se-
cūda rō. ludus hoīs liberalis differt a ludo hoīs serui-
lis. ⁊ lud⁹ hoīs docti a ludo hoīs indocti: p hoc sc3 ꝙ li-
beralis in ludo dicit talia qualia decet. seruilis aūt ⁊ in
doct⁹ nō. ergo in ludo decētis q̄dā dicēda sunt ⁊ audiē-
da. ¶ Uidebit aūt. Tertia rō. ex comedijs veterū ⁊ mo
dernoꝝ p3: ꝙ turpiloquiū apud aliquos erat derisio .i.
iocus. apud alios aūt erat suspicio .i. subintellectio ma
licie ⁊ nō ioc⁹. ergo alia alijs sunt decētia. ⁊ p ꝯñs ad eu-
Secūda cōclō trapeliā pertinet decētia quedā dicere ⁊ audire. ¶ Utrū
igitur. Scda cōclusio. eutrapelus est sibiipsi lex ⁊ regu-
la in conuicijs ⁊ alijs dicēdis et audiēdis in ioco. ꝓbat
qꝛ vel ille bene cōuiciat in ioco q̄ dicit ea q̄ decēt libera-
lem ⁊ ingenuū. vel q̄ dicit ea q̄ non cōtristāt audientes.
vel qui dicit ea q̄ eos delectāt. vel illud est indetermina
tum. qꝛ aliud alij est odibile ⁊ delectabile. q̄ enim susti-
net audiēs: hec ⁊ facere videtur. vel ille q̄ oīa dicit. non
vltimū: qꝛ iocus siue cōuiciū in quosdā est cōtumelia q̄
dā. s3 cōtumeliosa dicere ꝓhibēt legislatores ⁊ cū opor-
teat forsitan in quosdā cōuiciari: sequitur ꝙ gratiosus si-
ue liberalis sibiipsi est lex ī cōuicijs dicēdis ⁊ audiēdio
in ioco. Et talis vocat medius vel epidoxius vel eutra
De vicijs oppositis eutrapelie. pma cōclo pelus. ¶ Bomolochus aūt. Hec est tertia pars capitu-
lis in qua. p. determinat de vicijs oppositis eutrapelie.
et ponit duas ꝯclusiones. Prima est. bomolochus est
minor .i. inferior ī malicia derisore. ꝓbat qꝛ nec sibi nec
alijs parcit si risum moueat. immo facta ꝓpria in risu3
cōuertit. Derisor aūt intēdit alios diffamare ⁊ cōfunde
Rēotio error. re: igit. Et tū talia. Hic remouet. p. vnū errorē. nā posset
aliqs credere ex q̄ iā dictū est ꝙ bomolochus est minor
derisore: ꝙ non esset viciosus. hūc errorē remouet. p. di-
cens ꝙ bomolochus talia dicit in ioco quoꝝ nullū dice
Secūda cōclo ret gratiosus ⁊ q̄dā que nō audire vellet. ¶ Agrios au
tem. Scda cōclusio. agrestis siue rusticus est vituperabi
lis. ꝓbat qꝛ requies et iocus in vita est necessarius. sed
agrestis est ad iocos inutilis ⁊ ad p̄dictas cōuersatiōes
cū nichil iocosum faciat ⁊ clicta ioco samoleste ferat. igi
Recapitulatio tur est vituperabilis. ¶ Tres igit. Hic. p. recapitulat ea
q̄ dicta sunt in hoc tractatu cōcludēdo ꝯuenietiā ⁊ diffe
rentiā inter predictas tres virtutes dicēs ꝙ in hoc con
ueniūt qꝛ sunt circa sermonē et cōicationē opeꝝ. Diffe-
runt tū. qꝛ vna sc3 veritas est circa veꝝ. Alie ꝟo due sc3
affabilitas ⁊ eutrapelia circa delectationē. quaru3 vna
sc3 eutrapelia est circa delectationē in iocis. altera vero
sc3 affabilitas est circa delectationē in alijs vite cōuersa
tionibus et colloquijs.

Qō moralis de affabilitate Q Ueritur vtrū affabilitas sit virtus? ¶ Et vi-
detur ꝙ nō. qꝛ nulla virtute opamur ficte. sed
affabilitate operamur ficte. ergo affabilitas
non est virt⁹. Minor ꝓbat. qꝛ affabilis cu3 nō sit amic⁹
cōuiuentiū: opatur ad similitudinē amici cū amicus nō
sit dicit phūs. ¶ Scdo arguit. fm affabilitatē appetim⁹
placere hoībus. sed hoc nō est virtuosum: igit. ¶ Ter-
tio. affabilitas nō habet obiectum distinctū ab obiectis
aliaꝝ virtutū. ergo non est virt⁹ ab alijs distincta. ¶ Et
cōfirmatur. qꝛ affabilitas est circa delectatiōes ⁊ tristi-
cias. sed hoc est cōe oīm ꝟtutū: igit. ¶ Quarto. idē act⁹
pōt esse affabilitas / placiditas / ⁊ cōtētio. sed placiditas
et contētio nō sunt virtutes: igit. Maior ꝓbat. nā si q̄s
laudet dicta alicui⁹: possibile est ꝙ in pncipio bñ laudet
et sit affabilis. cōtinuādo ꝟo excedit ⁊ nimiū delectat ⁊
dr placid⁹. magis ꝟo cōtinuādo molestat audientes: et
sit litigiosus: igit. ¶ In oppositū est aristoteles ī littera

¶ Sciendum primo ꝙ vt dicitur primo politice
hō natura aīal ciuile est. ideo cōica
tione indiget domestica et ciuili propter qđ dicit. p. ibi-
dē ꝙ inciuilis hō est peior hoīe vel melior. Melior q̄dē
vt illi q̄ reꝝ altissimaꝝ ꝯtēplādaꝝ et amādaꝝ grā se a
ceteris segregant et se priuāt libere delectationib⁹ his
que in hac cōicatione contingūt. peior vero vt ij q̄ simu
latis virtutib⁹: maximis vicijs redūdant. Et huiōi cōi-
catio hūana fit ⁊ in sermonib⁹ et in actiōib⁹ et in rebus
et in oībus his fit cōicatio: aliq̄ñ iocūda aliq̄ñ molesta.
et vtroq3 modo fit aliquādo recte: aliquādo non recte.
Sermones aūt ⁊ alij gestus exteriores quibus vtimur
ad alios in humana cōicatione possunt tripliciter cōsi-
derari. Uno modo fm ꝙ deseruiūt ad actus seriosos. et
sic circa eos est affabilitas. Alio mō fm ꝙ deseruiūt ad
manifestationē alicuius interioris ꝑfectiōis latentis: ⁊
sic circa ipos est veritas. Tertio mō fm ꝙ deseruiūt ad
ludos ⁊ solacia. ⁊ sic circa eos est eutrapelia. sunt aute3
actus seriosi idē ꝙ actus vtiles siue necessarij. sc3 oēs il
li actus vel sermōes q̄ nec ad ꝓprie perfectiōis manife
stationē nec ad solacia iocunda: sed ad aliquid vtile no
bis vel alijs ꝓcurandū vel cōtrariū fugiendū ordinant
ita ꝙ affabilitas est circa sermōes ⁊ gestus q̄b⁹ vtimur
in huiusmodi actibus seriosis ad decenter et delectabi
liter communicandum.

¶ Sciendum scdo ꝙ hec virtus vt dicit phūs ꝓ-
priū nomē nō habet sed ei nomen
amicitie tribuit ꝓpter similitudinē ipius ad verā ami-
citiā. ab homero aūt vocatur socialitas. Unde maledictū
dicit hominē insocialē .i. discolū ⁊ tedio societatis tur-
batorē. Uocat etiā vrbanitas. ad differētiā rusticitatis:
qꝛ viuentes in vrbe magis solent conuiuere ⁊ colloqui
gratiose q̄ rurales. Et eadē occasione dr curialitas ad
differentiā rusticitatis. qꝛ qui versantur in curijs sciunt
pre ceteris gratiose cōuiuere ⁊ colloqui q̄buscunq3. Ab
alijs vero vocatur iocūditas. qꝛ habens ipsam sibi con
uiuentes ⁊ colloquētes reddit iocūdos ⁊ letos. Antiq̄-
tus etiam vocata est facetia ⁊ habētes eā faceti. Unde
Boetius de disciplina scholariū dicit se venire parisius Boetius
ad videndū facetos galloꝝ ritus. Modernoꝝ vero ali- gallis.
qui eam affabilitatem vocant. affabilitas tamen sermo
ni appropriatur. hec aūt virtus ad sermōes et ad alios
gestus exteriores se extendit. Ab alijs vero vocatur co
mitas. sed quocunq3 noīe vocetur est mediocritas lau-
dabilis et virtus moralis. et eius extrema vicia sunt di
scolia et placiditas. et discolia magis cōtrariatur virtu
ti. si placiditatem aliud viciū non subintret. Nam disco
lus peccat contra substantiā actus huius virtutis q̄ est
in cōplacendo conuiuentibus ⁊ in reddēdo cōicatione3
iocundam et delectabilē. placidus vero peccat ꝯtra mo
dum tantū. Est aūt placiditas habitus quo q̄s oībus ⁊
in omni cōplacere ⁊ delectare studet. siue sit in detrimē
tū ꝯuiuētiū siue nō. placid⁹ enī oīa dicta et facta ⁊ actio
nes eoꝝ cū q̄bus cōuersat: laudat ⁊ approbat. siue sint
honesta siue inhonesta vera vel falsa. discolia vero siue
litigiū vel ꝯtēruia est habitus quo q̄s nulla rōne hone
statis vel vtilitatis habita: molestat ⁊ ꝯtristat cōuiuen-
tes et hoc sermone actione vel re.

¶ Conclusio Affabilitas est virtus moralis. pro
batur qꝛ oīs habit⁹ dirigēs nos fm
rectā rōnē ad mediū tenēdū circa materiā circa quā cō-
tingit nos viciose excedere ⁊ deficere ē laudabilis ⁊ vir
tus moralis. sed affabilitas est huiōi vt satis patet ex di
ctis. igitur est virtus moralis.

An veritas sit virtus

¶ **Dubitatur** p̄mo Utrū veritas sit virtus moralis? Et arguit̄ p̄mo ꝙ nō. q2 vt dicit̄. vi. metha. verū ⁊ falsum sunt in intellectu: s3 oīs v̄tus pure moralis est in appetitu: igit̄ veritas nō est v̄tus moralis. ¶ Scdo arguit̄. oīs virtus moralis est mediocritas inter excessum ⁊ defectū: s3 veritas nō mediat īter defectū ⁊ excessum: igr̄. Minor ꝓbatur: q2 licet a vero cōtingat deficere: nō tñ cōtingit excedere in verū dicendo: igit̄. ¶ In oppositū est aristot. in scdo cap̄. hui⁹ tractatus. ¶ Pro solutiōe dubij aduertendū ꝙ hic nō capitur veritas transcēdenter ꝓut ↄuertit̄ cū ente: nec ꝓut attribuit̄ ꝓpōnibus: s3 ꝓ adequatiōe intellect⁹ cōponētis ⁊ diuidētis ad ea de quibus cōponit: siue pro adequatione s̄monis significātis in significando ad rē significatā de qua fit s̄mo: q2 sic ptinet ad intellectū et nō ad appetitū. s3 capitur hic veritas ꝓ habitu existēte

Quid ē veritas virt⁹.

in volūtate inclināte ad verā rerū designationē per sermones ⁊ alios actus exteriores ꝓut recta rō dictat. et hmōi habitus est innominatus dicit phs noīe sc3 sibi ꝓprio. s3 vocat̄ veritas ab obiecto circa qḋ versat̄: vel ab ope circa qḋ eius obiectū operat̄. s̄mones eī ⁊ alij act⁹ humani exteriores s̄m ꝙ designatiui sunt nostre dispositionis in humanis bonis: vtputa in nobilitate amicorū: in abundātia diuitiarū: in excellētia habituū intellectualiū: in bonitate virtutū corporaliū: ⁊ vniuersalit̄ circa quecūq3 iactātia locū habere pōt: sunt obiectū istius v̄tutis ⁊ oppositoꝝ sibi vicioꝝ. vicia aūt ei opposita

Uicia sibi opposita.

sunt iactātia ⁊ ironia. Iactātia aūt cōsistit in significādo nobis inesse glīosa q̄ nō insunt: vel maiora ꝙ sint: ⁊ vl̄r in excedēdo circa hoc limites recte rōnis s̄m quālibet circūstantiā. Ironia vero cōsistit in deficiēdo circa

Ad dubiū.

p̄dicta ab eo qḋ recta rō dictat. ¶ Isto notato dicit̄ primo ad dubiū ꝙ veritas est v̄tus moralis. ꝓbat̄: q2 circa oīa agibilia humana circa q̄ contingit viciose operari s̄m excessum ⁊ defectū: cōtingit bene ⁊ v̄tuose operari s̄m mediū. sed circa s̄mones ⁊ actus exteriores vt sūt designatiui nostre dispōnis ↄtingit errare s̄m excessuz ⁊ defectū. ḡ circa talia est v̄tus moralis et illā vocam⁹

iactātia peior ironia.

veritatē: igit̄. Dicit̄ scdo ꝙ iactātia et ironia sunt vicia huic virtuti opposita. Dicit̄ tertio ꝙ iactātia est vicium peius ironia. tū q2 iactātia est magis onerosa cōuiuētibus. tū q2 sepius euenit ex peiori motiuo sc3 ex inordinato appetitu lucri vel honoris. Tū tertio: q2 magis distat a medio eo ꝙ minus includit̄ in maiori: nō aūt maius in minori: qḋ intelligendū est de simplici ironia. nā quūq3 cōtingit aliquē minora fingere ad decipiendū: vel ad se astute extollendū p̄ter condignū. ⁊ hec ironia ia-

hypocrisis

ctantiā includit ⁊ vocat̄ hypocrisis: ⁊ est peior simplici iactātia. Et nō sufficit ad hanc virtutē verū dicere: sed optet circūstantias ad hoc s̄m rectā rōem requisitarū integritatē s̄uare. ¶ Ad primā rōnem dubij patz solutio ex dictis. ¶ Ad secundā ↄcedit̄ maior ⁊ negat̄ minor: q2 cōsistit in medio duarū falsitatū: sc3 eius q̄ dicit esse qḋ nō est: ⁊ ei⁹ q̄ dicit nō esse qḋ est. Et ad ꝓbatōez minoris negat̄ assumptū. q2 (vt supra dictū est) ad hanc v̄tutē nō sufficit verū dicere: s3 reqrit̄ ꝙ dicat̄ qñ opz ⁊ s3 ꝙ oz ⁊ sic de alijs. iō excedit q̄ īoportune ea q̄ sua sūt manifestat. deficit aūt q̄ occultat qñ manifestare opz.

An oē mendacium sit peccatū

¶ **Dubitatur** scdo Utrū oē mendaciuz sit pctm̄? Et videt̄ ꝙ nō: q2 mendaciū poeticū nō est peccatū: igit̄. ¶ Scdo arguit̄. mendaciū ironicū nō est malū: ergo nō omne mendaciū est pctm̄. ¶ In oppositū ar̄. q2 vt dicit Aristot. in scdo capl̄o hui⁹ tractatus: mendaciū est ꝑ se prauū. s3 ꝑ se p̄supponit de oī vt dicit̄ p̄mo posterioꝝ. igit̄ omne mendaciū est prauū. ¶ Pro solutiōe dubij est aduertendū ꝙ mendaciū vocatur s̄m beatū Augu. est falsa vocis significatio cū intētione fallendi. sed q2 ꝯ mētiri ↄtingit tā v̄bis ꝙ factis fingēdo que nō sunt: iō pōt gn̄alius sic describi. Mendacium est falsa significatio vocis vel opis cū intētiōe fal-

Gn̄alis diffinitio mendacij.

lendi. ⁊ pōt tripl̄r exponi. Uno mō sic: cū intentōe fallēdi. i. falsum dicēdi: ⁊ sic mētiri idē est qḋ dicere falsum sciēter. sic eniā d̄r ꝙ mētiri idē est qḋ ↄ̄ mentē ire. Scdo mō cū intētione fallēdi. i. intendēdo ꝙ audiētes credāt ita esse vt asserit̄. Tertio mō sic: cū intētione fallendi. i. decipiēdi ꝑ falsam credulitatē ⁊ dānificādi eos quib⁹ talia significamus. ⁊ mētiri hoc mō captū includit mētiri alijs mōis captū. Sil̄r secūdus modus primū: sed nō ecōuerso. Mendaciū aūt cōiter sumptū p̄mo diuidit̄

Duplex mēdacium.

in simplex mendaciū ⁊ in periuriū Est aūt periuriū mēdaciū iuramēto vallatū. Mendaciū simplex ē duplex. Quoddā est qḋ nullius alterius grā fit s3 solū q2 talis delectat̄ mentiēdo: ⁊ hmōi mendaciū vocat̄ mendaciū mēdosum. Aliud est qḋ fit alterius grā: ⁊ tale ē triplex. quoddā vocat̄ iocosum quod sc3 fit ioci ⁊ solacij gratia aliud officiosum: qḋ sc3 fit grā alicui⁹ boni cōsequēdi vel mali euitādi. vt si qs a furibūdo tenēte gladiū euaginatū ⁊ ꝑsequēte petrū innocentē interroget̄ an petr⁹ sit in camera: ⁊ ille rn̄det ꝙ nō: vt saluet petrū īnocētez Aliud est ꝑniciosum: ⁊ istud fit cū triplici intētione fallendi. sic enī mentiēs intendit fallere. i. falsum dicere. Scdo intēdit fallere: id est falsam credulitatē in audiētibus gn̄are. Tertio intēdit fallere. i. ꝑ falsam credulitatē eis nocumentū ⁊ detrimentū inferre vel ꝓcurare Su̱paddūt aliqui mendaciū poeticū ⁊ ironicū. De poetico aūt dici pōt ꝙ l3 sit ibi aliqua falsa significatio vocis: nō fit tñ cū intētione fallendi scdo ⁊ tertio mōis: q2 poeta nō vult legētes vel audiētes credere ita eē sicut voces s̄m ꝓpriā sigtionē pretendūt: s3 vult ꝙ credant ita esse sicut ꝑ res ⁊ sigta vocū aut ꝑ voces s̄m translatione significat̄. De ironico dicit̄ ꝙ duplex est ironia. s.

Duplex ironia.

verboꝝ ⁊ s̄nīaꝝ. Ironia verboꝝ nō est mēdaciū: q2 ibi nō est intētio fallēdi p̄mo nec secūdo nec tertio modis vt cū dicit pater filio o ꝙ bene fecisti. Ironia s̄nīarum multas h3 spēs: ⁊ cū ipsa sit volūtatis fictio s̄m aliquā spēz eius est mendaciū: l3 nō s̄m oēs. ¶ Ex p̄dictis pt3 ꝙ nō oīs dicēs falsum mētitur: vt pt3 de illo qui dicit falsum sine intētione fallēdi. Sil̄r s̄m aliquos non oīs mentiens dicit falsum: q2 dicēs verū credēs dicere falsum mētitur. dico tñ ꝙ licet talis credat se mētiri: non

Ad dubiū.

tñ mentitur. ¶ Isto notato dicit̄ cōiter ad dubiū: ꝙ oē mendaciū est peccatū vt pt3 ꝑ aristotelē in capl̄o p̄allegato. Itē si aliquod mendaciū nō eē3 peccatū: hoc maxime videret̄ esse verū de mēdacio officioso. sed officiosum mendaciū est peccatū: vt habet̄ ex̄ de vsuris. cap̄. Sup eo. vbi dicit̄ ꝙ scriptura sacra ꝓhibet ꝓ alterius vita mētiri. ⁊ expressius pt3. xxij. q. ij. capl̄o Michi aūt vbi dicit̄ Michi aūt nō absurde videt̄ oē quidē mendaciū esse peccatū. Dicit̄ scdo ꝙ nō oē mendaciū ē mortale peccatū: sed aliqḋ est veniale. quod aūt est mortale ⁊ quod veniale nō est huius speculationis sed altioris discutere. ¶ Sed q̄reret vlterius aliquis: vtrū oē mendaciū peccat cōtra hanc virtutē. Ad quod dicit̄ cōiter ꝙ non. sed mendaciū iocosum contra eutrapeliam: perniciosum contra iusticiam. Alij dicunt oppositum. Et ꝙ licet in eodem opere plura vicia cōcurrant: tamē principalis denoīatio fit ab illo gratia cuius alia sunt: hoc tñ nō obstāte alia vicia sunt disiuncta ab eo formaliter.

¶ Rationes dubij solute sunt ex dictis.

An eutrapelia sit virt⁹?

¶ Dubitatur tertio Utrum eutrapelia sit virt⁹? ¶ Et videt q non: qr oīs virt⁹ est circa difficile scđo huius: sed eutrapelia nō est circa difficile. igit. Minor pbat. qr est circa ludos: sz ludere nō est difficile. igit. ¶ Scđo arguit. cuiuslibet virtutis operatio est felicitas vel ordinata ad felicitatem: sed ludere non est felicitas (vt notum est) nec ordinat ad felicitatem. qr dicit philosophus decimo huius q ludi delectationes non ordinontur in aliquid aliud. igit. ¶ In oppositum est aristoteles in tertio capitulo huius presentis tractatus. ¶ Pro solutione dubij est aduertendum q sicut per longā et cōtinuam operationem corporis exteriorem membra lassant ppter qđ indigēt requie corporali puta somno: ita p longam attentionem interiorem virtutes interiores aīales hoīs lassantur ppter qđ requies aliqua est eis necessaria. hec autem requies non semp potest fieri per somnū. nam expti sunt qui cū diligentia studere solent q non statim post intēsum studiū possint vti somno sine mirabilib⁹ somniīs et aliqñ terribilib⁹ pp imaginatiue cōmotionē. opz igit huic lassitudini remediū ēē sibi cōtrariū. sicut igit lassamur p profundam mētis attentionem qua spūs aīales in organis virtutum interiorum cōmouent et resoluūt ita opz q p mentis dispersam vagationem reducamur hoc autem fit per ludos circa quos mens maxime vacat. ppter qđ dicit phūs decimo huius q requiei assimilatur ludus.

De recreatiōe sumenda

¶ Isto notato respōdetur ad dubium q eutrapelia est virtus moralis circa iocos existens. pbatur q circa illos actus humanos indigemus virtute inclinante et dirigente nos ad mediū: circa quos cōtingit excedere et deficere viciose. sed hoc contingit circa iocos. igitur circa iocos indigemus virtute morali. hanc autē vocamus eutrapeliā. Dicit autē eutrapelia ab eu qđ est bonū: et tropos q est versio. Nā eutrapelus bene vertit dicta et facta in solatiū cōuinentiū. vicia autē extrema sunt scurrilitas et rusticitas. Excedit autem quis in ludo: qñ vtitur verbis vel factis vel etiā his q vergunt in scandalū vel detrimentum pximi. excedit etiā aliquis ex parte circūstantiarū: vtputa qñ locus nō cōgruit psone/vel tēpori/vel loco. illi autē in ludo deficiūt: qui nec ipsi aliqđ ridiculū dicunt: nec aliqđ delectabile exhibent. verū aliis molesti sunt. et eorum delectationes impediūt. quia moderatos aliorū iocos nō recipiunt. defectus tamē ludi est minus viciosus q ludi excessus. qr ludus est vtilis ppter quietem et delectationē que queruntur non ppter se sed ppter operationem vt dr decimo huius. parū autē de delectatione sufficit ad vitam quasi p cōdimento. sicut parū de sale sufficit in cibo. ¶ Ad primā rationē dubij dicit q lz ludere sit facile: tñ ludere sm mediū rōnis quātū ad oēs circūstantias est difficile. ideo conceditur q ludere absolute nō est virtutis. sed ludere qđ opz/quando/vbi/qualiter/et cū quibus oportet rē. ¶ Ad scđaz dicit q ludere a multis non ordinatur ad aliud q ad delectatōnem nec tunc est actus virtutis: tamē ludere vt opz et sic ab aliis qđ est actus virtutis qđ etiam est recreatiuū virium interiorum: vt postea magis possint in suas operationes: bene ordinatur ad felicitatem.

Ad dubiū

Vicia eutrapelie.

Ad rōnes questionis

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primā dr q affabilis operatur vt amicus. non qr fingat vel simulet se amicū cū nō sit: sed qr amicitia et affabilitas easdem operationes communes habent. neq nisi cū difficultate p opera exteriora affabilitatem ab amicitia distinguere possum⁹. ¶ Ad scđam dr q lz placere hoīb⁹ cū eorū detrimēto non sit bonū: tñ placere hoībus: vel pcurando eorū vtilitatem: vel saltē nō nocēdo est laudabile. ¶ Ad tertiā dr q ex parte obiecti totalis distinguit affabilitas ab aliis virtutib⁹. et de obiectis partialib⁹ pōt assignari vnū p qđ differt ab vna: et aliud p qđ differt ab altera. ¶ Ad confirmationem dr siliter. nam lz delectatio sit obiectū partiale et cōmune diuersarū virtutum: nō tñ totale siue propriū. ¶ Ad quartam distinguitur maior. aut idem actus exterior siue appetitus sensitiui: et sic cōcedit: aut idē act⁹ volūtatis p se bonus vel malus: et sic negatur. nā act⁹ volūtatis variat ad cuiuslibet circūstantie q est ipsius obiectum partiale variationē. in casu autē dato aliqua circūstantia prius fuit obiectū partiale act⁹ volūtatis q nūc nō est. puta recta rō. ideo nō est idē obiectū totale quod prius. nā prius laudauit qr recta rō ita dictabat. nūc vero non. quia recta ratio non dictat q sit cōtinuanda laus.

Cōclusio

De verecūdia aūt vt quadā xtute nō cōuenit dicere. passioni eīi magis assimilat q habitui. determinat igit timor quidā inglorīatiōis. Perficit aūt verecundia circa pericula timori cōsimilit rubescūt eni verecūdati. mortē aūt timētes pallescūt. corpalia vtiq videtur aliqualiter eē vtraq: qđ videt passionis magis q habit⁹ esse ¶ Nō eni omni etati vtiq hec passio cōgruit sed iuuenili. Existimamus eni oportere tales verecūdos esse: eo q scđm passiōes viuētes multa peccāt. a verecūdia aūt phibētur. et laudamus quidē iuuenes verecundos. senē aūt vtiq nullus laudabit qm verecūdabilis. nichil eni existimamus oportere ipm opari in quibus est verecūdia. ¶ Neq eni studiosi ē verecūdia si quidē fit i prauis: nō eni operātur talia. ¶ Si autem hec sunt quidē scđm veritatē turpia: hec autez scđm opinionē: nichil differt. neutra ei operanda: quare neq verecūdandū. praui autez ē esse talē puta opari aliqđ turpiū. ¶ Sic autem habere vt et si opetur aliqđ taliū verecūdari et ppter hoc existimari studiosum eē incōuenies. in volūtariis eni verecūdia. volēs aūt studiosus nunq opabit praua. Erit aūt vtiq verecundia ex suppositione studiosum. si eni operet: verecundabit vtiq. ¶ Non autem hoc circa virtutes. ¶ Si autem inuerecundia prauū: et nō verecūdari turpia operari: nichil magis talia operantē verecūdari studiosum. ¶ Non ē autē neq cōtinentia virtus: sed quedā passio mixta. ostendet autē de hac in iis que posterius. Nunc autē de iusticia dicamus.

Solutio obiectionis

[…]nctio […]icata.

ISte est septimus et ultimus tractatus huius libri: in quo phūs determinat de verecūdia. Et cōtinet vnicū capitulū et vnicā cōclusionē q̄ talis est. Verecūdia nō est virtus. Probat phūs quinq̄ rōnibus. Prima est. quia verecundia est passio. ergo nō est virtus. Añs probat phūs dupliciter Primo p diffinitionē verecūdie. nā verecūdia determinat id est describit: q̄ est timor ingloriatiōis. i. cōfusiōis vel infamie. igit̃ est passio. Scd̄o: q̄ verecūdia fit circa pericula sīl'r sicut timor. igit̃ est passio sic̄ timor. Assumptū pbat: q̄ verecundati rubescūt: et timētes mortē pallescūt sed iste trāsmutatiōes videtur esse corporales et magis ipsius passionis q̄ ipius hītus. igit̃ verecūdia fit cōsil'r circa pitula sicut timor. s. cū transmutatōne corporali. ¶ Nō enim. Scd̄a ratio. verecūdia nō oī etati cōgruit. ergo nō est virt⁹. ɔñs videt̃ esse nota per additionē maioris. s. oīs virtus oī etati ɔgruit. et añs pbatur. q̄ verecūdia solis iuuenib⁹ ɔgruit. igit̃ nō omni etati ɔgruit. Assumptū pbat. P. dupl'r. pmo: q̄ existimam⁹ oportere iuuenes esse verecūdos: eo q̄ fm passiōes viuētes mlta peccāt et a verecūdia phibent̃. Scd̄o: q̄ laudam⁹ iuuenes verecūdos. sȝ null⁹ laudat senē eo q̄ verecūdabilis sit. igit̃ verecūdia solis iuuenib⁹ ɔgruit. Minorē pbat. q̄ nulla existimam⁹ oportere ipȝ operari pter q̄ sit verecūdandū. igit̃. ¶ Neq̄ enī. Tertia rō. verecūdia non ɔuenit virtuoso. ergo verecūdia nō est virtus. Añs pbat. q̄ verecūdia inest p reb⁹ iprobis et prauis q̄ nō sunt operāde a virtuoso. igit̃ verecūdia nō cōuenit virtuoso. ¶ Si aūt. Hic soluit. p. tres obiectiōes. Prima est. posset enī aliquis dicere: q̄ licet virtuosus nō operet̃ praua fm vitatē: operat̃ tū praua fm opinionē de q̄b⁹ poterit verecūdari. Rñdet. p. q̄ neutra praua operāda sunt a virtuoso. quare nec verecūdādū est p ipis. ¶ Sic aūt. Scd̄a obiectio. aliq̄s diceret: virtuosus si operet̃ aliq̄d turpe verecūdabit̃. ergo verecūdia q̄nq̄ cōuenit virtuoso. Rñdet. p. q̄ illatū est absurdū et incōueniēs. scȝ q̄ verecūdia insit virtuoso. q̄d pbat dupl'r. Primo: q̄ verecūdia solū habet fieri i prauis et volūtariis. sȝ studiosus nunq̄ operabit̃ praua volēs. igit̃. Scd̄o: q̄ licet verecūdia sit bona ex suppōne virtuoso: puta si male opet̃: nō tū est ei bona simpl'r. igit̃ incōueniēs est dicere q̄ verecūdia cōuenit virtuoso. ¶ Non aūt hoc. Hic sumit phūs ex p̄dictis quartā rōnem ad suā conclusionē. et est talis Nulla virtus est solū bona virtuoso ex suppōne. sȝ verecūdia est solū bona virtuoso ex suppōne. igit̃ verecūdia nō est virtus. ¶ Si aūt. Tertia obiectio. posset enī aliq̄s dicere: q̄ inuerecūdia est praua. sīl'r turpia operantē nō verecūdari est prauū. ergo turpia operātē verecūdari est bonū. Rñdet phūs negādo ɔñam. cui⁹ cā assignari pōt. q̄ tā verecūdia q̄ inuerecūdia p̄supponit turpē actū. Illo tū supposito cōueniētius esset ipm detestari p verecūdiā q̄ nō curare per inuerecūdiā. ¶ Nō est aūt Quinta ratio. cōtinētia nō est virtus sed passio quedā mixta virtuti. vt videbit̃ septimo hui⁹. ergo a sīl'i nec ipsa verecūdia est virt⁹. Finaliter phūs cōtinuat dicenda dictis dicēs: q̄ in sequēti libro de iusticia dicendū est.

[…]stio […]lis

QVeritur vtrū verecūdia sit virtus? ¶ Et arguit̃ pmo q̄ sic. q̄ vbicūq̄ cōtigit supabundare et deficere et medio mō laudabilit̃ se habere ibi cōtingit dare virtutē. sed ɔtingit superabūdare in verecūdando et deficere et medio mō laudabiliter se hr̄e: vt dicit phūs scd̄o huius. igit̃ verecūdia est virtus. ¶ Scd̄o arguit̃. omne viciū opponit̃ virtuti. sed aliq̄ vicia opponunt̃ verecūdie. puta inuerecūdia et mordinat⁹ stupor. igitur. ¶ Tertio ar̃. timor turpitudinis est virtus. sed verecūdia est timor turpitudinis: cū sit timor ingloriatiōis ex turpi actu pueniēs. igitur. ¶ In oppositū est philosophus in littera.

¶ Sciendum Est q̄ fm philosophū in lr̃a: verecūdia est timor ingl'iatiōis et fm eū scd̄o rhetorice: verecūdia est tristicia quedā et turbatio circa ea maloꝝ q̄ vident̃ ferre ingloriationē. Et in eodē caplo dicit: q̄ est de cōfusione fantasia gr̃a huius ipsi⁹ et nō gratia eueniētiū. i. gr̃a huiusmodi cōfusionis et nō gratia turpiū actionū. Ex q̄bus pōt colligi cōpleta diffinitio talis. Verecūdia est timor ingloriatiōis apparentis vel estimate ex turpi actiōe gr̃a ingloriatiōis et non gr̃a ipsi⁹ turpitudīs. per hoc q̄d dr̃ timor denotat̃ act⁹ significatus p verecūdiā. Dicit̃ ingloriatiōis siue diffamatiōis: ad denotādū id q̄d timem⁹. nō eīn timem⁹ turpem actū sed infamiā sequentem. Per hoc q̄d dr̃ apparentis vel estimate: significat̃ q̄ nō quilibet timor infamie est verecūdia. sȝ ille timor q̄ causat̃ in nobis ex hoc q̄ turpis actio nr̃a manifestat̃ his apud q̄s diffamari timem⁹. Dicit̃ aūt ex turpi actiōe: ad distinguēdū verecundiā a timore ingloriatiōis quē habem⁹ in aggressu difficiliū. Talis eīn nō est verecūdia. q̄ nō prouenit ex turpi actiōe. licet defect⁹ in reb⁹ q̄s aggredimur causet in nobis verecūdiā. q̄ est turpis et cā ingloriatōis. Per hoc etiā tāgitur causa ingl'iatōis. s. turpis actio manifesta et apparēs. talis tū turpis actio nō est id q̄d timem⁹ sed infamia consequēs. et ideo dr̃ gr̃a ingloriationis et nō gratia turpitudinis. Hūc aūt timorē sequit̃ trāsmutatio corporalis: et maxie fm colorē. nā ad p̄sentiā talis timoris cōiter facies rubore pfundit̃: q̄d est signū q̄ verecūdia est passio corporalis. Ex quibus pȝ q̄ dupl'r cōtingit nos pdere verecundiā. Vno mō per descēsum ad inuerecūdiā. q̄ scȝ nō timemus infamationē vel ingl'iationē: neq̄ reputam⁹ eā nobis esse malū. Scd̄o modo per ascensum ad bonitatem: cū scȝ timemus eam non gratia ipsius sed gratia turpitudinis. ita q̄ plus timemus turpitudinem q̄ infamiam.

Diffinitio verecūdie

¶ Conclusio responsiua. Verecūdia nō est virtus Probat phūs in littera. Scd̄o probatur: q̄ licet timor turpitudinis sit virt⁹ et reducat̃ ad illā virtutē cui opponit̃ illa turpitudo: tū timor igloriationis ex turpi actu pueniēs (quo scȝ nolum⁹ infamiā licet non nolim⁹ turpitudinē) nō est virtus. cū nō hēat rōnem honesti sed vtilis. q̄ licet virtuosum sit nolle turpitudinē ad quā sequat̃ nolle ifamiā: tū nolle infamiā sine nolitione turpitudinis nō habet rationem honesti modo verecūdia proprie capta causatur ex tali nolitiōe infamie. vt supra dictum est: igitur.

¶ Dubitatur Vtrū virtuosi sit aliq̄ñ verecūdari? ¶ Et videt̃ q̄ sic. q̄ magnanimus bñficiatus ab alio verecūdat̃. vt supra visuȝ est t̄ tertio caplo tertij tractat⁹. igit̃. ¶ Scd̄o arguit̃. q̄cūq̄ habet in se pudēda pōt verecūdari si quocūq̄ casu cōtingat ea reuelari: vt experiētia docet. sed virtuosus hȝ in se pudēda: igit̃. ¶ In oppositū est aristoteles in lr̃a. ¶ Pro solutione dubij aduertendū est: q̄ verecūdia pōt accipi dupliciter Vno mō p actu quo aliquē verecūdari dicim⁹ et sic accipit̃ in p̄dictis diffinitiōib⁹ et est passio ad appetitū irascibilē pertinēs. Alio mō accipit̃ p dispōne naturali ad talē actū inclinante: fm quā dormiēs diceret̃ verecund⁹. et sic verecūdia potest cōuenire virtuoso. Et q̄ñ accipit̃ p'o mō potest accipi dupl'r. Vno mō large pro quocūq̄ actu verecundandi siue ex turpitudine et

An virtuosi sit aliq̄ñ verecūdari

Acceptiōes hui⁹ termi verecūdia

inhonestate morali sine ex quacūq3 indecētia: l3 etiā sit sine turpitudine morali. ꝛ sic verecundia pōt cadere in virtuoso vt bene ꝓbant rōnes ante oppositum dubij. Alio mō accipit̄ ꝓ timore ingloriationis ex turpi actu turpitudine morali: ꝛ hoc dupl'r. Uno mō ex turpi actu suo vel alterius ad ipm ꝑtinentis: cuius bonitas est sibi in gloriā ꝛ malicia in infamiā. sicut pater verecūdat̄ ex turpi actu sui filij: ꝛ sic verecūdia caderet in virtuoso sed sic nō accipit̄ a pho. qꝛ dicit ꝙ verecūdamur in voluntarijs actionib⁹. facta aūt aliorū nō subiacēt voluntati nostre. Alio mō ex turpi actu suo: ꝛ sic iterū distinguit̄. aut loquēdo de virtuoso sm actū: aut sm habitū3 Si sm habitū nō videtur ei repugnare verecūdia: sicut nec male opari. Sed loquēdo de virtuoso bonitate actuali ꝛ nō malo malicia actuali: tūc in virtuoso non cadit verecundia. Probatur: qꝛ oīs qui turpiter egit ꝛ timet infamiā grā infamie ꝛ nō grā turpitudinis quam ipse scit esse cām infamie est malus: qꝛ ꝯsenerat̄ malavolitiōe. s3 oīs verecūdus est hmōi: igit̄. Et hoc est verū capiēdo verecundiā strictissime ꝓut cōnotat ꝙ ille tior ingloriatiōis q̄ dicit̄ verecūdia sit sine timore turpitudinis actus ex quo ꝓuenit. qꝛ si acciperet̄ ꝓ oī timore ingloriatiōis ex turpi actu: siue ille tior sit solū illius ingloriatiōis siue ingloriatiōis ꝛ turpis actus siue reuelationis ipsius simul: tūc verecūdia poss3 cadere in v'tuoso de aliquo actu turpi prius ab eo ꝯmisso. S3 diceres si verecūdia ꝓprijssime accepta nō pōt cadere in v'tuoso: ergo verecūdia nō est passio laudabilis. qđ est cōtra aristotelē dicentē: laudam⁹ quidē iuuenes verecūdos. negat̄ ꝯñā: qꝛ verecūdus nō est malus ꝓpter verecundiā s3 ꝓpter malā volitionē cui adiungit̄ ipsa verecundia. etiā verecūdia nō est de se honesta nec laudabil'. s3 solū grā alicui⁹ vtilitatis ꝯsequētis: qꝛ sc3 est vtilis ad retrahendū a turpitudīe. S3 diceres vlteri⁹: verecūdia est vtilis ad retrahendū senē a turpitudine: ꝛ tñ nō laudam⁹ senē verecundū/ s3 iuuenes vt dicit. p. igr̄ verecūdia nō ē laudabil' grā talis vtilitatꝭ. negat̄ ꝯña: qꝛ vt dicit. p. cā ꝑꝑ quā nō laudam⁹ senes v'ecūdos sicut et iuuenes/ est: qꝛ nō existiam⁹ senes aliq̄d opari ꝑꝑ qđ in eis dēat cadere v'ecūdia: sic arbitramur iuuenes q̄ sm passiōes plimū viuūt ℂ Rōes in bij solute sūt ex dictꝭ ante oppositū q̄ōnis.

Ad ratiōes ℂ Ad rationes ℂ Ad primā negat̄ maior: qꝛ ad rōe3 virtutis nō sufficit eē in medio: s3 requirit̄ ꝙ sit habit⁹ electiu⁹. mō verecūdia nō est hītus s3 passio. Etiā mediū i verecūdādo nō est de se laudabile nec honestū sicut mediū v'tutis: s3 est laudabile qꝛ vtile ad retrahēdū a turpitudine morali. Ad scđam dicit̄ ꝙ maior h3 veritate3 de vicijs q̄ sunt de gñe habituū moraliū vel actuū ꝛ nō de vicijs de gñe passionū: cuiusmōi sunt vicia v'ecūdie opposita. etiā ꝯña nō v3: qꝛ malū malo opponit̄ vt dicitur in postp̄dicamētis. ℂ Ad tertiā p3 solutio ex ꝯclusione rñsiua.

ℂ Et hec de quarto.

ℂ Incipit Quintus liber Ethicoꝝ.

Premittit intentum. De iusticia aūt ꝛ iiusticia intendendū. ꝛ circa quales sunt existētes opationes. ꝛ qualis medietas est iusticia ꝛ iustū: quorū mediū intētio nobis sit scđz

Diffinitio iusticie eandē methodū ijs q̄ p̄dicta sūt. ℂ Uidem⁹ vtiq3 oēs talē habitū volētes dicere iusticiā a quo opatiui iustoꝝ sunt: et a quo iusta operātur: ꝛ volūt iusta. eodē aūt modo ꝛ de iniusticia a quo opatiui iniustoꝝ sunt: ꝛ a quo iniusta faciūt ꝛ volūt iniusta. ꝑꝑ qđ et nobis primū vt in typo hec supponātur. ℂ Neq3 enī eundē h3 modū ꝛ in sciētijs ꝛ in potētijs ꝛ in habitib⁹. potētia quidē enī ꝛ scia videt̄ contrarioꝝ eadē esse. habit⁹ aūt cōtrarius ꝯtrarioꝝ nō. puta a sanitate nō fiūt ꝯtraria: sed sana solū. dicimus eī sanū ambulare qñ ambulat vt vtiq3 sanus existēs ℂ Multotiens quidē igr̄ cognoscit̄ ꝯtrarius hītus a cōtrario. multotiēs aūt habitus a subiectis. si eī sit manifesta euethia et cacethia manifesta fit. ꝛ ex hbn si habētibus euethia. ꝛ ex hac bene hūtia. si enī est euethia dēsitas carnis: necessariū ꝛ cacethiā esse raritatē carnis. ꝛ bñ habēs factiuū dēsitatis in carne. ℂ Cōsequit̄ aūt vt in multū si alterū multiplicit̄ dr̄: et reliquū multiplicit̄ dici. puta si iustū ꝛ iniustū Uidet̄ aūt multipl'r dici iusticia et iiusticia s3 ꝓpter ꝓpinquā esse ipsoꝝ equiuocationē latet. ꝛ nō quēadmodū in ijs q̄ de lōge manifesta magis. differētia eī multa q̄ scđm ideā puta quoniā vocat̄ clauis equoce ꝛ que sub collo aīaliū: ꝛ que ostia claudūt. Sumat̄ ergo iniustus quotiēs dicit̄. videt̄ aūt illegal' iniustus eē ꝛ auarus ꝛ inequalis. quare manifestū qm̄ et iustus erit legalis et equalis. iustū quidē igit̄ legale et equale. iniustū aūt illegale et inequale. Quia aūt auarus iniustus: circa bona erit nō oīa: sed circa q̄cunq3 bona fortuna et infortuniū. que sunt quide3 simplicit̄ bona. alicui aūt nō semp. hoīes autē hec orāt ꝛ ꝓsequūtur. opꝫ aūt nō: s3 orare quidē bona simpliciter ꝛ ipsis bona esse. eligere autē q̄ sibiipsis bona sunt. Iniustus aūt nō semp plus eligit: s3 ꝛ minus in simpliciter malis: s3 quoniā videt̄ et minus malū bonū aliqualit̄ eē: boni aūt est auaricia: propter hoc videt̄ auarus esse. Est aūt inequal' hoc eñ ꝯtinet et cōe ꝛ illegalis. hec aūt illegalitas vel inequalitas ꝯtinet oēm iniusticiā: et cōmune est oīs iniusticie.

Probatio diffinitiōis

Correlariū

Ly iniustū est equiuo.

Iste est quītus liber ethicoꝝ: in quo determinat aristoteles de iusticia. Et diuidit̄ in quattuor tractat⁹. In primo determinat de iusto in cōi: ꝛ de iusticia legali. In scđo de iusticia ꝑticulari: ibi. Querimus aūt. In tertio de iusto politico: ibi Quia autē. In quarto agit de epiekia: ibi De epiekia. Prim⁹ tractat⁹ ꝯtinet duo capitula q̄ patebūt in ꝓcessu. In p̄mo capitulo tria facit.

Primo ponit intentum suu. Scdo exequit: et diffinit iusticiā τ iniusticiā. Et tertio ponit multiplicitatē iusticie et iniusticie. Primo igit pponit dicēs. Cōsiderandū est de iusticia τ iniusticia circa quales opatiōes sunt. τ qualis medietas est iusticia. τ quoꝝ iustū ē mediū. τ hoc eodem mō sicut in precedētib⁹. s. grosse τ figuralit. ¶ Videmus vtiqꝫ. Hec est scda pars huius capli in qua phs diffinit iusticiā τ iniusticiā dicēs. Justicia est habitus a q̄ hoīes opatiui sunt iustoꝝ: τ a quo iusta operant et volunt iusta. Et iniusticia est hītus a quo hoīes opatiui sūt iniustoꝝ τ a quo iniusta faciūt et volūt iniusta. Et iste diffinitiones (dicit phs) supponūtur ex cōi vsu ipsorū terminorū. ¶ Neqꝫ em. Hic pbat phs p̄dictas diffinitiones. qꝛ iusticia τ iniusticia sunt habitus ꝯrij. ꝗ cōueniēter diffiniūtur p ꝯria. ꝯsiam pbat: qꝛ lꝫ eadem potentia sit cōtrarioꝝ et etiam eadem scīa: nō est tñ idē habit⁹ ꝯrioꝝ. Exemplificat in habitibus corporalib⁹. vt a sanitate nō fiunt ꝯria: sꝫ solū sana. nam dicimus sane ambulare qñ quis ambulat sicut sanus ambulat. amplior explanatio huius textus habebit ex scdo dubio sequentis questionis. ¶ Multotiens. Hic infert phs vnū correlariū q̄ habitus aliqñ cognoscit p habitū ꝯriū. qñqꝫ vero per subiectū τ rea ex quib⁹ efficit τ quas efficit. Exemplificat. vt si euethia. i. bōa habitudo sit manifesta: cacethia id ē mala habitudo erit manifesta: et si euethia ex his q̄ ipaꝫ inducūt nota fuerit: vtputa si ex dēsitate carnis cognoscat τ eꝫ ex ea notū sit bñ se habēs fm eā: tunc cacethia ex raritate in carne dephendi poterit et econuerso. ¶ Cōsequit autē. Hec est scda pars capituli: in qua. p. ponit multiplicitatē iusticie τ iniusticie p talē cōclusionē Justicia et iniusticia dr̄ multipl'r. lꝫ eaꝝ multiplicitas lateat. Primā partē pbat: qꝛ vt in pluribus si vnū ꝯrioꝝ dicat multipliciter: et alteꝝ. vt si iustū: et iniustū: τ eꝫ. sed alterū istoꝝ ꝯrioꝝ dr̄ multipl'r. igr̄ vtrūqꝫ dr̄ multipliciter. Scdam partē pbat: s. q̄ eoꝝ multiplicitas lateat. qꝛ eoꝝ significata hñt ppinquitatem. iō eoꝝ multiplicitas nō est ita manifesta sicut in his q̄ multū distāt qualia sunt illa q̄ differunt fm ideā. i. speciē. vt clauis equiuoce significat illud qđ est sub collo aīalium τ illđ quo ostiū claudit et reserat. Clauis aūt vno mō sigt instrumētū carneū quo arteria vocalis tp̄e sumptionis cibi claudit ne aliquid subintret: et in formatione vocis aperit. Alio mō significat instrumentū ferreū quo ostia claudūt τ aperiuntur. ¶ Sumat ꝗ. Hic probat minorē p̄dicte rōnis: qꝛ quidam iniustus est illegalis: et quidam auarus τ inequalis. sil'r aliqđ est iniustū illegale: τ qđdā inequale. igit manifestū est q̄ q̄dā iust⁹ est legalis: τ q̄dā equalis. τ quoddā iustū legale: τ quoddā equale Bñs pbat phs: p̄mo quo ad scdam partē. s. q̄ q̄dā iniustus sit auarus τ inequalis. τ p̄mo q̄ sit auarus: qꝛ auarus dr̄ ille q̄ excedit circa bona ea appetendo τ nō circa oīa: sꝫ circa bona fortune q̄ sunt simpl'r bona: lꝫ nō ipsi auaro. igr̄ aliqs iniustus est auarus. Assumptum pbat a signo. qꝛ hoīes orāt deū p istis bonis fortune et psequūtur ea: et tñ nō ita opꝫ p̄cari: sꝫ p̄cari opꝫ vt ea q̄ sūt simpl'r bona sint nobis bona: τ ea q̄ sunt nobis bona eligere. ꝗ aliqui excedūt in ipa bona appetendo. Deinde pbat q̄ iniustus sit inequalis. qꝛ est aliquis iniustus q̄ non plus eligit boni: sed eligit minus mali in his q̄ sūt simpl'r mala. talis aūt lꝫ videat auarus: eo q̄ min⁹ mali quodāmō videt bonum / τ auaritia est respectu boni: tñ potius est inequalis q̄ auarus. nam inequalis est in plus τ magis cōe q̄ auarus. Primā partē primi añtis pbat. s. q̄ aliqs iniustus sit illegalis: qꝛ illegalitas vl' inequalitas cōtinet oēm iniusticiā. igit oīs iniusticia est illegalitas vel inequalitas: et oīs iniustus illegalis vel inequalis.

Qualia aūt illegalis iniust⁹ erat legalis autem iustus manifestum est: qm̄ omīa legalia sunt aliqualiter iusta. determinata autē a lege positiua legalia sūt et vnūquodqꝫ eoꝝ iustū esse dicimus. ¶ Leges autem dicunt de oībus coniectantes vl' cōmuniter conferente oībus vel optimis vl' dñis vel secundum virtutem vel secundum aliquē aliū modū taliū. quare secūdū vnum quidem modum iusta dicimus factiua et cōseruatiua felicitatis τ particularū ipius politica cōicatiōe. ¶ Precipit aūt lex τ fortis opa facere. puta nō derelinquere aciē. neqꝫ fugere: neqꝫ abijcere arma. et q̄ tēperati. puta non mechari: neqꝫ conuiciari. et q̄ mānsueti: puta nō pcutere neqꝫ cōtēdere. sil'r autem τ secūdū alias ꝟtutes τ malicias. hec q̄dē iubens hec aūt phibēs. recta q̄dē igit q̄ posita recte. deterior aūt apeschediasmenos. Ipa q̄dē igit iusticia ꝟt⁹ q̄dē est pfecta. sed non simpl'r: sꝫ ad alterū. τ pter hoc multotiens p̄clarissima virtutum eē videt iusticia. τ neqꝫ hesperus neqꝫ lucifer ita admirabilis qđ et pverbiū dicētes aimus. ¶ In iusticia aūt simul oīs virtus est: τ pfecta maxime virt⁹. qm̄ pfecte virtutis vsus est. Perfecta autē est: qm̄ habēs ipam τ ad alterū pōt virtute vti: sꝫ nō solū ad seipm. multi q̄dē eni in proprijs virtute pñt vti. in ijs aūt q̄ ad alterum nō psīt. Et pter hoc bñ videt hr̄e hoc Biātis. qm̄ principatus virū ostendit. ad alterū eni et in cōicatione iā princeps. ¶ Propter hoc ipm aūt τ alienū bonū videt eē iusticia sola virtutū. qm̄ ad alterū est. alij eī cōferentia operat vel principi vel cōi. ¶ Pessim⁹ quidē igit q̄ τ ad seipm τ ad amicos vtit malicia. optimus aūt nō q̄ ad seipm virtute: sed qui ad alterum. hoc eī opus difficile. ¶ Hec quidem igit iusticia non pars virtutis: sed tota virtus est. neqꝫ cōtraria iniusticia pars malicie: sꝫ tota malicia. ¶ Quid aūt differt virtus τ iusticia hoc manifestum ex his q̄ dicta sunt. est q̄dē eni eadē. esse aūt nō idē: sed scdm q̄ ad alterū q̄dem iusticia. scdm aūt q̄ talis habitus: simpliciter virtus.

Istud est scdm capitulū huius tractat⁹ i quo phus determinat de iusticia legali. Et ponit tres ꝯclones cū trib⁹ correlarijs. ¶ Prima ꝯclusio est. oīa legalia sunt aliqualiter iusta. Probat phs dupliciter. primo: qꝛ vt iam dictū est illegalis

Margin notes: Diffinitiões iusticie et iniusticie — Correlariū — Cōclusio declarās equiuocatiōē horū nominum — Prima cōclusio de iusticia legali. — Secunda — Tertia. — Primū correlarium. — Secundum — Tertium. — De iusticia legali. — Prima cōclusio elucidata

galis est iniustus: et legalis iustus. ꝗ ⁊ legalia iusta. Se-
cūdo probat ꝓ quid nōis iusti legalis. q: legalia sūt q̄ a
lege positiua determinata sūt ⁊ cōstituta. sȝ q̄lz tale di-
Secūda cōcl'o cimus esse iustū: igr̄. ¶ Leges autem. Scđa ꝯcl'o. oīa
factiua et cōseruatiua felicitatis et partiū eius in ciuili
cōicatione dr̄ iusta legalia. Probat phs: q: leges con-
iectando de oīb⁹ dictant q̄ sunt vtilia vel oīb⁹ vel opti-
mis vel dn̄is: siue sint fm virtutem siue fm aliū modū
ergo oīa factiua et cōseruatiua felicitatis et coꝝ q̄ ad fe-
licitatē ordinant in politica cōicatiōe sunt iusta legalia
Tertia. ¶ Precipit aūt. Tertia cōcl'o. iusticia legalis est perfe-
cta virtus nō simpl'r sed ad alterū. Primā partē ꝓbat
phs: q: lex precipit oīm virtutū actus: et ꝓhibet oīm vi-
cioꝝ actus: ꝗ iusticia legalis est pfecta virtus. Añs ꝓ-
bat inductiue: q: lex p̄cipit opa fortis facere. puta nō re-
linquere aciē: neq; fugere: neq; abiicere arma. silr opa
tēperati: vt nō mechari nec vti libidine. ⁊ opa mãsueti:
puta nō pcutere neq; cōtendere ⁊ sic de alijs virtutibus
⁊ vicijs. hec scȝ opera virtutum iubēs. hec scȝ opa vicio-
rū ꝓhibēs. ⁊ hoc recte facit lex q̄ recte posita est. deteri⁹
vero facit apeschediasmenos. i. lex q̄ incōsulte positā ē
igr̄. Scđam partē ꝓbat phs scȝ q est pfecta virtus ad
alterū tribus rōnib⁹. ¶ Prima rō est. q: ꝓpter hoc q
iusticia legalis est ad alterū: ipa videt p̄clarissima vir-
tutū eē: ⁊ neq; hesperus neq; lucifer est ita admirabi-
lis. vt cōi ꝓuerbio dici solet: igit. ¶ In iusticia aūt. Se-
cūda rō. iusticia legalis dr̄ simul oīs virtus ⁊ maxie pfe-
cta virtus. q: non est vsus pfecte virtutis. sed pfecta vir-
tus est qua habēs ipam pōt vti nō solū ad seipȝ sȝ ad al-
terū. ꝗ iusticia legalis est pfecta virtus in ordine ad al-
terū. Minorē ꝓbat. q: multi psūt vti virtute ad se q̄ non
psūt vti virtute ad alterū: ⁊ ꝓpter hoc laudat dictū Bia-
tis dicētis. principatus virū ostendit. q: principatus ē
ad alterū et coꝝ q̄ simul cōicant: igit. ¶ Propter hoc
autem. Tertia rō. sola iusticia inter oēs virtutes videt
eē alienū bonū ꝓpter hoc q ipa est ad alterum. nā ipsa
operat q̄ vtilia sunt alteri: puta principi vel cōitati: igr̄.
Primū correla-rium. ¶ Pessimus quidem. Hic infert phs tria correlaria.
Primū est. licet ille sit pessimus q̄ vtit malicia ad se ⁊
ad amicos: nō tñ ille est optimus q̄ vtit virtute ad se: sȝ
q̄ vtit virtute ad alterū. ꝓbat: q: hoc opus est difficile ⁊
Secundum difficilius q̄ vti virtute ad se: igit. ¶ Hec q̄dē igit. Se-
cūdū correlarium. iusticia legalis nō est pars virtutis:
sed est tota virtus. silr iniusticia legalis nō est pars ma-
Tertium. licie: sȝ tota malicia. ¶ Qui d aūt. Tertiū correlariū. lȝ
iusticia legalis ⁊ virtus sint idem: differūt tñ rōne. q: di-
citur iusticia fm q est ad alterū. ⁊ dr̄ virtus fm q est ta-
lis habitus.

Qō moralis. Q Uerit vtrū diffinitio iusticie sit bona: qua dr̄.
iusticia est habitus a quo opatiui sunt iusto-
rū / ⁊ a quo operātur iusta ⁊ volūt iusta? ¶ Et
videt q nō. q: leges diffiniūt iusticiam: q est
cōstans ⁊ ꝑpetua volūtas ius suū vnicuiq; tribuēs. In
qua diffinitione exprimitur cōstantia volūtatis ⁊ perpe-
tuitas ⁊ v'litas. quoꝝ nullū exprimit ista diffinitio: igr̄.
¶ Scđo argr̄. nō operādo ⁊ volendo iusta sed iuste ope-
rando ⁊ volēdo efficimur iusti. vt dr̄ scđo ⁊ quinto hu-
ius. ꝗ in p̄dicta diffinitiōe debet poni iuste ⁊ non iusta.
¶ Tertio arguit. predicta diffinitio non conuenit oī cō-
tento sub diffinito. ꝗ non est bona. Añs ptȝ quis nō cō-
uenit iusticie dormientis vel non operantis. ¶ In op-
positum est Aristoteles in primo capitulo huius libri.

Jus/iustū/lex iusticia et iusti ficatio differūt dicit buridan⁹ ¶ Sciendum Primo q fm Buridanū ius / iu-
stū / lex / iusticia / ⁊ iustificatio dif-
ferūt. Est enim ius preceptū dn̄i vel ordīatio circa sub-
ditos et ea q̄ psūt cadere sub potestate subditoꝝ. et dn̄s
ille potest esse vel deus vt in iure diuino. vel natura vt ī
iure naturali. vel homo vt in omni iure humano. No-
tanter dicit ordinatio dn̄i: q: par in parē nullū ius insti-
tuit. Justum aūt est qđ vnicuiq; fm ius. i. fm dn̄i prece-
ptum vel ordinationem ꝯcessum est. vt si dn̄s p̄cipit ali-
qua esse cōia: iustum est illa eē cōia. Et scriptura littera-
lis in libro vel naturalis in animo preceptum dn̄i ⁊ de-
bitum subditi notificans dicit lex. Et iusticia est duplex
quedam est pertinens ad dn̄m. alia est ptinens ad sub-
ditum. Justicia dn̄i est virtus: q: dn̄s inclinat ad preci-
piendum ⁊ ordinandū circa ea q̄ ꝓdesse possunt subdi-
tis vel obesse in bonū ipoꝝ. Justicia subditi est virtus
qua subditus inclinatur ad p̄ceptū seu ordinatōnē dn̄i
obseruandā. Justificatio est opatio a iusticia ꝓueniēs.
q aūt ista distincta sint lȝ multi indistincte eis vtantur
ꝓbat. Nam iusticia dn̄i prior est iure vt cā eius: ⁊ ius
prius est iusto: q: est cā eius. ⁊ hec oīa priora sunt insti-
cia subditi. Duo prima ꝓbat phs: q: anteq̄ aliquid iu-
stum fiat opȝ q precedat ordinatio dn̄i ⁊ institutio. hec
autem ordinatio est ius ⁊ procedit a iusticia dn̄i volen-
tis oīa ordinare ad bonū subditorū. ⁊ sic iusticia dn̄i p̄-
cedit ius: ⁊ ius / iustum. Ultimū patet: quia ex eo insti-
cia subditum in aliquid inclinat. q: ipm est iustum: et
ipm est iustum: q: fm ius. Ex quibus sequitur: q lȝ oīs
iustificatio sit iustum: non tamen oē iustum est iustifica-
tio. Primū patet: q: oīs iustificatio est fm dn̄i ordina-
tionem cōcessa / p̄cepta / vel ꝑsuasa. Scđm ptȝ: q: oīs iu-
stificatio est opatio. sed non oē iustū est opatio: q: aliqđ
iustum est res opata manens post opationem. si autem
opatio principaliter p̄cipiat: tunc ipa ē iustificatio ⁊ iu-
stum principale. si aūt nō p̄cipiat opatio pricipalr̄. tūc
opatio erit iustificatio et iusta: sȝ nō principale iustum.
Ista non vident multis v'liter vera. Non q̄dem qđ di- Cōtra Bu-
cit q ius ē ordinatio. Nā in iure nature nulla videt pe- ridanum
nitus ordinatio: neq; actus ordinātis. nisi forte act⁹ di-
uine volūtatis sic volētis. Scđo falsum videt q ius oē
sit ordinatio dn̄i. nam ius qđ ciues inter se mutuo con-
sensu cōstituūt nō videt eē ordīatio dn̄i. silr cōuētio dua-
rū ciuitatū inter se: quarū neutra hȝ dominiū supra al-
terā ius videt. ⁊ tñ ibi nō ē aliqua ordinatio dn̄i. Etiam
ex pacto ius nascitur. ⁊ tñ coꝝ q̄ paciscūt nullus ē dn̄s
sup alterū. Nec valet qđ dicit: q par ī parē nullū ius in-
stituit. verū est nisi ex cōsensu ei⁹ in quē ius instituitur.
vel pōt dici q in pacto vnus nō īstituit ius alteri: sȝ vnus-
quisq; sibi ius instituit p cōsensum suū ex forma pacti.
Item nō oē ius est obligatoriū eius cui est ius: vt pȝ de
iure īmunitatis. ꝗ nō oē ius rōne obligatiōis exigit do-
minū. Tertio deficit in hoc qđ dicit q oīs ordinatio do-
mini in subditos est ius. q: quedā ē īius ⁊ nephas. sed
dȝ addi rōnabilis. Qđ aūt dicit q iusticia dn̄i precedit
ius / improbat: q: aut capit iusticiam dn̄i ꝓ habitu aut
ꝓ actu aut cōiter ad vtrūq;. nō ꝓ hītu. q: possibile ē q
illa consilentio sit primus actus prudētie quē circa ta-
lem materiā habuit. nec ꝓ actu. q: possibile est q aliqs
princeps ordinet qđ ē in rei veritate in vtilitatē subdi-
toꝝ. ⁊ tñ credat illđ eē in vtilitatē suā priuatam. ⁊ q: ita
credit sic ordinat. Tūc argr̄ sic. hec ordīatio ē verū ius:
⁊ tñ cōstat q ordinās nō ē iustus neq; in actu neq; ī ha-
bitu: igit. Et lȝ ad hec fortassis diceret q Buridan⁹ lo-
cutus est de p̄dictis fm cōem modū loquendi: ꝓ nūc tñ Differ-
dr̄ q nō est facienda dr̄ia inter ius et legē: nisi sicut īter habent
genus ⁊ speciem. nā aliqđ ius est lex ipsa. s. ius legale. ius et
aliqđ ius est cōsuetudo. aliqđ pactū. aliqđ iudicatū fm
diuersas spēs iuris. vel pōt dici q ius est obligatio vel

facultas ad aliquid faciendū vel nō faciēdum ex lege/ cōsuetudine/iudicato/vel pacto nata. Dr̄ obligatio ꝑꝑ ius subditi. ꝛ facultas ꝑꝑ ius dn̄i. ꝛ ista obligatio ꝛ ista facultas fm̄ aliquos sūt cōplexe significabilia scꝫ subditum ad hoc teneri: ꝛ dn̄m hoc rōnabiliter posse. ordinatio vero a qua ꝓuenit ꝙ iste hoc possit et ille ita teneat: dr̄ lex. et aliqn̄ id vnde hoc ꝯtingit ē cōsuetudo. aliquādo iudicatū. aliqn̄ pactum. Justū autem est subditi opatio obligationi cōformis vel opatio dn̄i facultati sue cōsentanea. vel si ibi nō sit dn̄s neqꝫ subditus: tunc iustū erit opatio cōformis pacto vel cōsuetudini. ex istis aūt opationibus q̄ iustificatōes sunt: siue sint actus interiores siue exteriores iusticia nascit̄. Et si queras ordinē inter hec: dr̄ ꝙ ordinatio illa q̄ est lex vel cōsuetudo vel pactū est prior ceteris. Deinde ius tertiū iustificatio. q̄rtum iusticia. nā sine quocūqꝫ habitu iusticie pn̄t fieri dictamina obligatoria ꝛ pn̄t introduci ꝯsuetudīes laudabiles et pacta pacisci.

Sciendum scd̄o ꝙ lꝫ anteq̄ sit acquisitus in nobis habitus iusticie velimus ꝛ etiā operemur iusta: tn̄ talia iusta nō operamur ꝑ iusticiam. sed eoꝝ cā sunt dictamen prudētiale cū ipa volūtate: q̄ nō est inclinata ad operandū iusta. cum nullū habeat habitum: nisi forte habuerit aliquam dispositiōeꝫ naturalē ad eosdem actus inclinantē. posito aūt habitu in ipa volūtate: talis habitus inclinat volūtatē ad cōsimiles actus. Et rōne huius dicit aristo. ꝙ iusticia ē habitus a quo opatiui sūt iustoꝝ: ꝛ ad ostēdendū ꝙ habitus volūtatis cōcurrit ad ꝓductionē actus voluntatis īmediate ꝛ etiā ad ꝓductionem actus exterioris mediante actu suo: dicit aristo. et operant̄ iusta ꝛ volūt iusta id ē iuste. vl' expone. operātur iusta ꝛ volūt iusta. i. iusta volūtarie operant̄. nam vi aliqua superiore cogente bn̄ operamur iusta: nō tn̄ volumus iusta.

Conclusio responsiua. Predicta diffinitio iusticie est bene assignata. Probat̄: quia datur per genus iusticie quod est habitus. datur etiam per obiectum. exprimit etiam inclinationem quā facit iusticia in nobis: et etiam actus qui ab ea ꝓcedūt tam interiores q̄ exteriores significando iusticiam esse causam talium actuū: igitur.

iusticia moderati passionū.

Dubitatur p̄io Utrū iusticia sit moderatiua passionū? Et videt̄ ꝙ non: q: dicit aristoteles in principio huius quinti ꝙ de iusticia ꝛ iniusticia cōsiderandū est circa quales sunt existes opatiōes: igr̄ iusticia est moderatiua operationū ꝛ nō passionū. Scd̄o sic argr̄. virtus moderatiua passionū dꝫ poni in appetitu sensitiuo vbi sunt passiones irrōnales ꝛ rōni rebelles: sed iusticia est in volūtate: igit̄ nō ē moderatiua passionū. In oppositū argr̄: q: dt aristo. in p̄mo caplo sequētis tractatus iusticiā pticularē eē circa delectationē q̄ a lucro: igr̄. Pro solutiōe dubij est aduertēdū ꝙ fm̄ sctm̄ Thomā iusticia dupl'r differt ab alijs virtutibus. Primo q: iusticia principaliter ē circa opatiōes: ꝛ ex ꝯn̄ti circa passiones ꝓut homo ꝑ passiones iuuat̄ vel impedit̄ circa opationes. alie vero virtutes sunt circa passiones principaliter: ꝛ nō circa opationes nisi ex ꝯn̄ti. s. inq̄tum opationes exteriores ex interioribus passionib⁹ ꝓcedūt. Scd̄o differunt: q: iusticia est in volūtate. alie aūt virtutes sunt in appetitu sensitiuo. Sed cōtra primā differentiam sic argr̄. ad omnē virtutem cuius opinate sūt passiones obuiare: spectat prius vincere passiones q̄ opus possit virtuose. i. delectabiliter et firme exerceri: sꝫ operi iusticie plurime rebellāt passiones. vt amor/odiū/affectio lucri: igr̄. Secundo sic. ars et virtus sunt circa difficile: vt dr̄ secūdo huius. ꝗ iusticia cū sit p̄clarissima virtutū est principaliter circa ea que faciūt opa suū difficile. hec aūt sūt passiones. puta amor/odiū/timor/ꝛ sic de alijs. igr̄ circa tales passiones est principaliter iusticia. Et si dicatur ꝙ aliunde ꝓuenit difficultas circa opus iusticie q̄ ex parte passionū puta ex inuentione ꝓportionū geometricarū in distribuendo. Ad hoc dr̄ ꝙ illa difficultas nō tollitur ꝑ virtutē moralem: sed per artem vel per prudētiā. Quantum ad secundam differentiam dr̄ ꝙ non solum iusticia ponenda est in voluntate: sed etiam oēs alie virtutes: vt supra visum est. q: ad operandū fm̄ vnāq̄qꝫ ꝟtutem opꝫ electionē volūtatis eē rectam. cum virtus moralis sit habitus electiuus: ꝛ electio recta faciat operationem rectam: sed voluntas ad hoc ꝙ prompte ꝛ delectabiliter exeat in tales actus indiget aliquo habitu ipam ad hoc inclinante: igr̄ oīs ꝟtus moralis est in voluntate collocāda. Et sic respondet̄ ad dubiū. primo ꝙ iusticia nō solum est circa opatōes: sꝫ etiā principalit̄ circa passiōes. Dr̄ scd̄o ꝙ alie virtutes nō solū sūt circa passiones: sed etiam circa opationes. Dr̄ tertio: ꝙ alie virtutes a iusticia nō solū sunt in appetitu sensitiuo: sꝫ ꝛ ꝓprie loquendo in sola volūtate. vt patuit in p̄mo libro. Et ad primā rōnem dr̄ ꝙ aristo. illud dicit ex eo ꝙ iusticia sicut et alie virtutes est circa opationes. ꝛ nō loquit̄ cū exclusiōe: imo dicit iusticiā eē circa delectationes q̄ a lucro. Ad scd̄am cōceditur ꝙ in appetitu sensitiuo opꝫ ponere habitum: siue sit ꝟtus siue nō inclinātem ipm̄ ad obediendum rōni ꝛ imperio voluntatis: sꝫ magis in voluntate imperante vt appetitus sensitiuo ꝑfecte dominetur. — Responsio ad dubium

Dubitatur scd̄o Utrū hītus sit ꝯ̄rioꝝ? Et videtur ꝙ sic. q: liberalitatis actus non solum est dare ꝛ expēdere: sed etiam accipere ꝛ seruare. vt supra in quarto libro visum est. Sil'r fortitudinis est aliqn̄ fugere (qn̄ scꝫ opꝫ) ꝛ aliqn̄ aggredi (qn̄ etiā opꝫ) sed isti actus sunt ꝯ̄rij: igr̄. Et cōfirmat̄. virtuosi est opari aliqn̄ debiliter ꝛ remisse. aliqn̄ vero fortiter et intense: igr̄. Scd̄o sic. scīa est ꝯ̄rioꝝ: ꝗ ꝛ hītus. ꝯn̄a patet: q: oīs scīa est habitus. In oppositum est aristoteles in p̄mo caplo huius libri. Pro solutiōe dubij aduertendū ꝙ hic non accipit ph̄s nomen habitus cōiter vt se extendit tam ad habitus morales q̄ intellectuales: q: sic oīs scīa est habitus: sed accipit ipm̄ stricte solū pro habitibus moralibus. ꝛ ꝑ hoc soluitur scd̄a ratio ante oppositum dubij. Et q: dicit ph̄s ꝙ habitus nō est ꝯ̄rioꝝ sꝫ scīa ꝛ potētia: ideo p̄io vidēdū est quō habit⁹ nō est ꝯ̄rioꝝ. scd̄o quō scīa est ꝯ̄rioꝝ. et tertio quō potentia. Quantum ad primū est aduertendum ꝙ operationes ꝛ passiones ad quas inclinant habit⁹ morales pn̄t dupl'r cōsiderari. Uno mō fm̄ suā substantiā. Alio mō sub rōne boni vel mali moraliter: ꝛ fm̄ hoc ille opationes dupl'r pn̄t dici ꝯtrarie. vel fm̄ substantiam earꝫ vel cōtrarietate boni et mali. Tunc dr̄ primo ad dubiū ꝙ vnus ꝛ idem habitus virtuosus est iclinatiuus ad cōtrarias opatōes fm̄ substantiam. non solum exteriores sed etiā īteriores tanq̄ cā partialis: aut cōcurrentib⁹ diuersis alijs causis. sed non tanq̄ cā totalis siue ceteris cōcausantibus sil'r manentibus. Probatur p̄ia rōne ante oppositum dubij. nam fortitudo īclinat ad velle fugere ꝛ ad nolle fugere: sꝫ aggredi ꝯcurrentib⁹ diuersis dictaminibus rōnis. Scd̄o dr̄ ꝙ attendendo ꝯ̄rietateꝫ p̄io modo vnus et idē hītus viciosus bene est ꝯ̄rioꝝ cōtrarietate medij ad extremū: sed non cōtrarietate extremi ad extremū siue contrarietate supabundantie et — An habitus sit contrariorum. — Responsio.

o thome

tr̄a.

defectus. Prīa pars probat: qz habitus virtuosus inclinat isto mō qñqz ad mediū ⁊ qñqz ad extremū ſm diuersa indicia rōnis. vt fortitudo ad extremā opationez in sustinendo. nā ſm phm tertio huius. nullus magis sustinet pericula ꝙ fortis: sed ꝓ tunc nō inclinat fortitudo ad alteram extremā opationē vel mediā: eo ꝙ ratio hoc non dictat. ꝗ ad illas alias opationes inclinat vicium fortitudini oppositū vel inclinaret si inesset. et nō diuersa vicia saltem ſm oppositum asserentes: sed vnum puta timiditas. ꝗ idem viciū inclinat ad cōtrarias opationes ꝯrietate mediꝫ ⁊ extremi et ſm substantiam. Secūda pars ꝓbat: qz opationes ex quibus aggeneratur vnus et idem habitus viciosus sunt oēs supabūdātes vel simpliciter vel in respectu: vl' oēs deficientes etiam ſm substantiam opationū. ⁊ cum quilibet habitus īclinet solum ad opatōnes eiusdem rōnis cum illis ex qb' est generatus: sequitur ꝙ nullus habitus viciosus inclinat ad opationes extremas ſm substantiam. ¶ Tertio dicitur ꝙ nullus vnus ⁊ idem habitus inclinat ad ꝯrias operationes ꝯrietate boni ⁊ mali. Probat: quia oēs opationes ad quas inclinat habitus virtuosus sūt bone sicut et ille ex quibus est genitus. ⁊ oēs ille ad ꝗs inclinat habitus viciosus: viciose. ⁊ hoc intellexit Aristoteles volens ꝓbare ꝙ iusticia ⁊ iniusticia cōuenienter describit p ꝯrias opationes: qz iusticia inclinat ad operādū ⁊ volendū iusta. iniusticia vero ad īniusta. ¶ Et

Obiectio

si dicat ꝙ idem habitus intemperantie inclinat ad appetitū comedēdi ꝗ p horā cōtinuat: ⁊ pt stare ꝙ ille appetitus p primā medietatē hore sit bonus ⁊ p secūdam viciosus. igit. Item frequenter audacia inclinat ī actū mali: et etiā inclinat in actū bonū ⁊ dictatū a rōne: quia cōtingit ꝙ audax p audaciā inclinet ad aggrediendum vbi ⁊ qñ recta ratio dictat eē aggrediendum. ꝗ idē habitus inclinat ad ꝯria ꝯrietate boni ⁊ mali. ¶ Ad pmū

Responsio.

istoꝝ distinguit maioꝛ. vel idē habitus in volūtate existens ꝗ dr̄ p se ⁊ intrinsece malus. ⁊ sic negat: imo habitus intēperātie nūꝗ inclinat ad appetitum comedendi laudabilem. vel idem habitus in appetitu sensitiuo existens: et sic cōcedit maioꝛ. qz cū talis nō sit intrinsece bonus vel malus: sicut nec actus ab eo elicitus: sꝫ solū extrinsece. iō nō est incōueniēs ꝙ inclinet successiue ad actus bonos ⁊ malos. ¶ Ad scōm dr̄ ꝙ oīs aggressus ad quē inclinat audacia est moraliter malus. nā vl' fit vbi nō opꝫ vel qñ nō opꝫ vel ꝓpter finem ꝓpter quē nō opꝫ. ⁊ si de facto audax velit aggredi ſm dictamē recte rōnis: tunc illa volitio non elicit ab habitu audacie nec ab eodē habitu īperat aggressuo recte rōni ſꝫ oēm circūstantiā cōformis: sed elicit a volūtate mediāte dictamine recte rōnis. ⁊ est prim' actus fortitudīs. ¶ De sciendo autē dr̄ ꝙ sciā vna pōt accipi dupl'r. Uno mō collectiue ꝓ aggregatione pluriū habituū attributionē ad vnū subiectū hūtiū. ⁊ sic manifestū est ꝙ vna scia est ꝯrioꝝ. Alio mō accipit sciā vna ꝓ habitu vnius conclusionis. et tunc dr̄ ꝙ ille habitus dr̄ eē aliquoꝝ dupl'r Uno mō tanꝗ obiecti: ⁊ hoc adhuc dupl'r. Uno mō tāꝗ obiecti adequati. ⁊ sic nō videt ꝙ idē habitus sit ꝯrioꝝ Alio mō tanꝗ obiecti inadeqti: ⁊ sic idem habitus bn̄ est ꝯrioꝝ: vt habitus quo cognosco ꝙ albū nō est cōgregatiuū visus: est ꝯrioꝝ scꝫ albi et nigri. cū p subiectū cognoscat albū: ⁊ p predicatū nigrū. sil'r habitus hui' cōclusionis omne cōtrariū dictum multipl'r habet ꝯriū dictum multipliciter: est ꝯrioꝝ. et iste sensus videt multū cōformis intentioni aristotelis. Alio mō adhuc pōt itelligi ꝙ sciā eadem sit ꝯrioꝝ: vnius īmediate ⁊ alteri' mediate. ⁊ hoc etiam est verū. nam sciā huius: sanū dr̄ multipliciter est immediate sciā sani: ⁊ mediate sciā egri: qz noticia dicte ꝓpōnis est cāpartialis cognoscēdi ꝙ egrū dr̄ multipl'r. ⁊ ad hūc sensum intelligendū est ꝙ vnum ꝯrioꝝ p alterū cognoscit: ⁊ priuatio p habitū. ¶ Quātum ad potentias dicit Gerardus: ꝙ hic aristoteles loquit de potentijs rōnalibus ꝗ ſm aristotelē scdo periarmenias valēt ad opposita: ⁊ nō de irrōnalib'. Sꝫ hoc nichil est. nam idē visus est oppositoꝝ. s. albi et nigri. et idem intellectus nūc elicit errorē nunc vero actū sciendi. sil'r idem appetitus sensitiuus nūc audet plusꝗ opꝫ nunc timet plusꝗ opꝫ. nūc fortiter appetit ⁊ ſm ꝙ opꝫ. Nec valet obiectio de potētijs irrōnalibus. nam nō negat phs ꝙ potentie irrōnales valeant ad opposita: sed differunt a rōnalibus p hoc ꝙ rōnales ceteris alijs positis que requiruntur ad agendum possunt agere ⁊ nō agere. irrationales vero ceteris alijs a se positis nō pñt non agere. vt visus positis ceteris alijs a se puta obiecto ⁊ medio et debita approximatione ⁊c. nō potest non videre. cum hoc tamen stat ꝙ potest videre et non videre. ¶ Rationes ante oppositum dubij soluūt ex dictꝭ.

¶ Dubitatur tertio Utrum iusticia legalis sit virtus spē distincta ab alijs virtutib' moralibus? ¶ Et videtur ꝙ non per aristotelē in secundo capitulo huius primi tractatus dicentem. Hec quidem igitur iusticia non pars virtutis est: sed tota virt'. sed totū non distinguitur a suis partib' simul sumptis: igit. ¶ Secundo sic argt. diuerse virtutes habent diuersa obiecta et opera: sed iusticia legalis nō habet distincta obiecta nec opera ab obiectis et operibus aliaꝝ virtutum: igit. ¶ In oppositum argt. nisi sic: sequeret ꝙ ipa nō eēt preclarissima virtutū. sequeretur etiam ꝙ non ipa sola eēt ad alterū. que oīa sunt cōtra aristotelez in littera. et ꝯña est clara. ¶ Pro solutōne dubij aduertendū est ꝙ de isto dubio diuerse sunt opiniones. Quidam dicunt ꝙ alie virtutes ꝑficiunt hoīez in se. iusticia vero legalis ꝑficit hoīem in ordine ad bonū cōe: et ita sunt ibi diuersi fines ex quibus cōsequitur diuersitas formalis operationū ⁊ obiectoꝝ. Alij dicūt ꝙ virtutes particulares intēdunt corpus aliquod inꝗtū est honestū operāti. Justicia vero legalis ītēdit illud opus ſꝫ ꝙ operās est ad tale opus obligat'. vt si tradas michi decē: qz tu ea michi debes: est opus iusticie. si ꝟo nō obligatus tradas michi decem: qz hoc tibi videt bonū ⁊ honestū: est opus liberalitatis. Et qz obligatio est duplex: vna qua subiecti dn̄o obligant. alia qua subiecti inter se obligant. Ideo dicūt ꝙ duplex est iusticia. vna legalis ꝗ subiecti operātur: qz ad operādū dn̄o obligāt. alia eqlis ꝗ subiecti operāt ex eo ꝙ ad seīuicē obligāt: ita ꝙ agibilia hūana ſm rōnem debiti sūt obiecta iusticie: sꝫ sunt obiecta aliaꝝ ꝟtutū ſm rōnem honesti. Alij ꝟo dicūt ꝙ sicut pter particulares prudētias directiuas operationū specialiū virtutū exigit prudētia cōis: ꝗ cōiter de oīb' agibilib' cōferat cōparādo ea adīuicē ſm diuersas circūstantias. ita pter habitus morales inclinātes ad opa dictata p speciales prudētias exigit hit' ꝗdam cōis inclinās ad opationes dictatas p prudētiā cōmunē et gñalē. et talis vocatur iusticia legalis. ꝟbigra. si simul occurrat materia pluriū virtutū ⁊ nō possum' simul agere ſm quālibet: tūc ad prudētiam cōem ptinet dictare ꝗd potissimū sit agēdū ꝯformit ad dictamē talis prudētie. Est alia opinio buridani his oīb' ꝯria dicentis ꝙ moralis virt' est duplex. Una ꝗdē simplex ꝗlis ē vnaqꝗ specialis virt'. Alia aūt ē ꝯposita ꝗ scꝫ est ex oīb' simplicibus cōposita ⁊ aggregata p eaꝝ adīuicem ⁊ ad prudentiam cōnexionē. talis aūt congregatio

An iustic[ia le]galis sit [spe]cie distin[cta] ab alijs.

Opinion[es]

virtutū dr virtus ſm q̄ opus habentis bonū reddit. dr
vero iuſticia inq̄tū tendit ad bonū et ad aliū opat. Iſta
aūt iuſticia ſubſtātialit ab vnaquaq̄ ſpāli xtute differt
et ſubſtātialiter cū vnaquaq̄ ꝯuenit ſicut totū cū quali
bet ſui parte. Sed nec iſta opinio videt vera: nec forte
aliqua precedentiū ſufficiēs. ſed vna per alterā explicā
da videtur. Pro quo eſt aduertendū: q̄ diſtinctio iuſti-
cie legalis poteſt ſumi ex aliquib⁹ paſſib⁹ text⁹. Dicit
enī ariſtoteles in tertio capitulo huius p̄mi tractat⁹:
q̄ iuſticia legalis eſt pfectiſſima virtus: q: ad alterum:
Dicit vlterius: q̄ eſt vſus perfecte virtutis. ſed ꝯtrouer
ſia eſt quō ſit intelligendū q̄ ſit ad alterū. hoc aūt videt
ſumendū ex altero dicto ariſtotelis in eodē caplo vbi lo
quēs de iuſto legali dicit quare ſm vnū quidē modū iu
ſta dicim⁹ actiua ꝛ cōſeruatiua felicitatis ꝛ particular
ipſius in politica cōicatione. Ex quo ſeqtur q̄ iuſticia le
galis eſt habit⁹ inclinās nos ad operandū ea q̄ ſunt fa
ctiua ꝛ cōſeruatiua felicitatis in ciuili ſocietate. Ex quo
patet: q̄ (vt dicit prima opinio) vnaqueq̄ virtus parti-
cularis perficit hominē in ſe. Iuſticia vero legalis per-
ficit hoīem in ordine ad bonū cōe. ꝛ eſt circa bonū com-
mune tanq̄ circa finem vltimū. nō ſimpliciter: ſed inter
fines ſubordinatos fini vltimo ſimplr. ita q̄ iuſtus tali
iuſticia agit opus ſuū qd eſt ſibi honeſtū. ſiue ſit priuatū
ſiue publicū vt finaliter ꝓcuret felicitatē aut aliquā p-
tem ei⁹ ciuitati vel cōitati. ꝛ q: fere oīa per q̄ ꝓcurari pt
felicitas in ciuili cōmunicatione a legiſpoſitiua p̄cepta
ſunt: et ea prohibita per que īpediri poteſt. ideo ad ea q̄
per iuſticiā legalē agimus obligamur ꝛ tenemur. et ſic
hec opinio aliquid veritatis attigit. Sed q: etiā per for
titudinē id agim⁹ ad qd agendū tenemur: ideo hec opi
nio nō videt ſufficiēter diſtiguere iuſticiam legalem ab
aliis. Et q: ſꝫ ariſtotelē: ad iuſticiā legalē ptinet omniū
virtutū vſus. ꝛ ad procurandā felicitatē in ciuili cōmu-
nicatione vſus vnius virtutis eſt magis neceſſarius: q̄
vſus alterius. ideo ad ipſam ptinet prudētia collatiua
inter diuerſas operationes virtutū que eaꝝ eſt magis
neceſſaria cōmunitati. et ſm hoc dictare q̄d agendū vel
nō agendū ſit. ad ipſam etiā pertinet inclinare ad id qd
per tale dictamē fuerit ſententiatū. et ſic inclinat ad pre
ferēdū bonū cōe bono priuato. Propt qd dicit. p. q̄ ipſa
eſt p̄clariſſima virtutū ꝛ circa difficilē ita q̄ neq̄ heſpe-
rus neq̄ lucifer ē ita admirabilis. ¶ Iſto notato dr ad
dubiū: q̄ iuſticia legalis eſt habitus ſpecie ꝛ eētialiter
a virtutibus particularib⁹ diſtinctus. Probatur: quia
quorūcunq̄ habituū actus eliciti ꝛ īmediati ſunt ſpeci-
fice ꝛ eſſentialiter diſtincti: illi ſunt ſpecie ꝛ eſſentialiter
diſtincti. ſed actus elicitus iuſticie legalis eſt ſpecifice ꝛ
eſſentialiter diſtinctus ab vniuſcuiuſq̄ virtutis actu: et
ab omniū virtutū actu ſi aliquis ſit talis. igitur. Maior
patet q: habitus diſtinguūtur per actus: ꝛ act⁹ per ob-
iecta. Et minor probat. q: omnis actus habēs aliquid
pro obiecto qd nō habet alius actus pro obiecto: eſt ab
eo ſpecifice diſtictus. ex quo act⁹ diſtinguūtur p obie-
cta. ſed act⁹ iuſticie legalis habet obligationē legis ꝓ
obiecto. habet etiā bonū cōmune ꝓ fine: q̄ nullus actus
virtutis particularis hꝫ. habet preterea aliā prudētiam
dictatiuā a prudētiis virtutū particulariū. igitur actus
eius diſtiguitur ſpecie ab actibus virtutū particulariū.
¶ Et ad primā rationē dubij dicit: q̄ tripliciter pt intel
ligi q̄ iuſticia legalis nō eſt pars virtutis. Uno modo q̄
nō ſit pars ſubiectiua virtutis. ꝛ ſic negat. Scdo modo
q̄ nō eſt pars virtutis. i. aliqua prior virtutū: ſed ē tota
virtus. i. omnes xtutes p̄cedētes per equiualētiā. ꝛ ſic
ꝯcedit: Tertio mō q̄ nō eſt pars virtutis. i. nō eſt virtus
ſpecialis inclinās ad aliqd opus circa materiā certā et
determinatā: ſed eſt tota virt⁹. i. oīs virtus p equalētiā
et ſic intellexit ariſtoteles. p iuſticiā eīn legalē opamur
têperata nō tēperate ꝓpē ſꝫ iuſte. ꝛ fortis nō fortiter ꝓ-
prie ſꝫ iuſte. ꝛ ſic de aliis. Ex qb⁹ ſeqtur: q̄ hitus corrñ-
dētes iuſticie legali in appetitu ſenſitiuo ꝛ potētiis exe
cutiuis (ſi aliq̄ ſint in illis) nō ſunt alij ab habitib⁹ cor-
reſpōdentib⁹ in talib⁹ potentiis ſpecialib⁹ virtutib⁹: q:
tales operationes ſunt eedē ſm ſpeciē. ꝛ ſic patet q̄d ſit
dicendum ad ſecundā rationem.

¶ Ad rationes ad oppoſitū q̄ſtiōis. ¶ Ad p̄mā
dr q̄ illa diffinitio iuſticie nō dat
de iuſticia ī tota ſui cōitate: ſed de iuſticia q̄ eſt circa ter-
tiū preceptū iuris. qd eſt ius ſuū vnicuiq̄ reddere. con-
ſtantiā vero ꝛ ppetuitatē iuſticie per quas lex intelligit
eius difficultatē īmutādi. ariſtoteles cōprehēdit ſub no
mine habitus. de vniuerſalitate dr: q̄ ſermones diffini
tiui ſunt p ſe: ꝛ p ſe ſupponit de oī. ¶ Ad ſcdam ꝯcedi-
tur aīs ꝛ negat ꝯña. q: licet nō oīs operās vel volēs iu
ſta ſit iuſtus: oīs tñ operās ꝛ volēs iuſta per habitū iu-
ſticie q̄ ad ſingulas actus circūſtātias eſt iuſt⁹ ꝛ opat ꝛ
vult iuſte. ¶ Ad tertiā dr: q̄ illa verba in diffinitiōe ca-
piuntur vt dicunt aptitudinem.

Querim⁹ aūt eā q̄ in parte vir- *Prima cōclo*
tutis iuſticiā. eſt ei q̄dā vt dici
mus. ſilr aūt ꝛ de iuſticia q̄ ſm
partē. Signū aūt q̄m eſt. ſcdm
alias quidē ei malicias q̄ ope-
ratur iniuſte quidē facit. auare autē facit ni
chil. puta qui abiecit clipeū ꝓpter timorem
vel qui maledixit propter irā. vel qui nō ad
iuuit pecuniis propter illiberalitatē. qñ aūt
auare facit: multotiēs neq̄ ſcdm vnā taliū
ſed tñ neq̄ ſcdm omēs. ſcdm maliciā autem
quandā vituperamus eū. et ſcdm iniuſticiā
eſt ergo alia quedam iniuſticia vt pars que
dam totius. et iniuſtum quoddā in parte to
tius iniuſti eius qd preter legem. ¶ Adhuc
ſi hic quidē lucrādi gratia mechatur ꝛ acci-
piat. hic aūt apponēs et iacturā patiēs pro-
pter cōcupiſcentiā: iſte quidē luxurioſus vi
debitur vtiq̄ eſſe magis q̄ꝫ auarus. ille autē
iniuſtus. luxurioſus autē nō: manifeſtū enī
quoniā ꝓpter lucrari. ¶ Adhuc circa alias
quidē omnes iniuſtificationes fit relatio ad
quandam maliciā ſemper. puta ſi mechatus
eſt: ad luxuriā. ſi dereliquit ducem exercit⁹:
ad timiditatem. ſi percuſſit: ad irā. ſi autē lu-
cratus eſt: ad neq̄ vnam maliciā: ſed vel ad
iniuſticiā. quare manifeſtū q̄m quedam iniu
ſticia preter totam aliā in parte. ¶ Uniuo- *Secunda.*
cs quoniā diffinitio in eodem genere. ambe
enim in eo quod ad alteꝝ habēt potentiam.
Sed hec quidem circa honorē vel pecunias
vel ſalutē / vel ſi quodā habeamus vno noīe
cōprehendere hec oīa et propter delectatio
nē q̄ a lucro. hec autē circa omnia quecunq̄

Epilogatio studiosus. ¶ Quoniam quidē igitur sunt iusticie plu-
res. et quoniam est quedā ⁊ altera p̄ter totā virtutē:
manifestum. quid autē et qualis sumendū. deter
minatū est vtiq̄ iniustū esse et illegale et in
equale. iustum autē ⁊ legale ⁊ equale. Secundum
quidē igitur illegale prius dicta iniusticia ē.
Tertia conclusio ¶ Quia autē inequale ⁊ plus non idem: sed
alterum ad alterū: vt pars ad totū. ⁊ quoniā
inequale et illegale nō idem: sed alterū ad al
terum: vt pars ad totū. inequale enim omne
illegale. illegale autē nō omne inequale. plus
quidē enī omne inequale. inequale autē non
omne plus. et iniustū ⁊ iniusticia nō eadem:
sed altera ab illis. hec quidē enī vt partes.
hec autem vt tota. pars enim hec iniusticia
totius iniusticie. similiter autē ⁊ iusticia iusticie.
Primū correlarium. ¶ Itaq̄ et de ea q̄ in parte est iusticia. et de
ea q̄ in parte iniusticia dicendū. ⁊ de iusto ⁊
Secundum. iniusto similiter. ¶ Secundum quidē igitur totam
virtutē ordinata iusticia ⁊ iniusticia. hec q̄-
dē totius virtutis existēs vsus ad aliū. hec
autem malicie. dimittatur ⁊ iustū ⁊ iniustum.
secundum has enī manifestū quō determinādum
fere enī multa legaliū a tota virtute p̄cepta
sunt. secundum vnāquāq̄ enī virtutē precipit vi-
uere. ⁊ secundum vnāquāq̄ maliciā prohibet lex.
Factiua autē totius virtutis sunt legaliū q̄cūq̄
lege posita sunt circa disciplinā que ad cō-
Dubitatio de qua postea. mune. ¶ De ea autem que secundū vnāquā
q̄ disciplinam secundū quam simpliciter vir
bonus est: vtrū politice est vel alterius: po-
sterius determinandum. Nō enim forte idē
et viro bono esse et ciui bono.

Iste est secūdus tractatus in quo. p. determinat de iusticia particulari. Et diuiditur in octo capitula: q̄ patebūt in processu. In primo capitulo sex facit. Primo ostēdit q̄ preter iusticiā legalē ponēda sit iusticia particularis. Secundo cōparat iniusticiā illegalē ⁊ iniusticiā particularē adinuicē. Tertio epilogat q̄dā prius dicta. Quarto cōparat iniusticiā inequalē ⁊ iniusticiā illegalem inter se. Quinto ostēdit de qua iusticia ⁊ iniusticia est hic determinādū ⁊ de qua nō. Sexto excusat se ab
Prima conclusio elucidata. decisiōe cuiusdā q̄stionis. Ponit ergo primo talē cōclusionē. Aliqua ē iusticia particularis (vt supra dictū est) de qua ē hic tractādū. ⁊ similiter est aliq̄ iniusticia particularis. Secūdā partē probat. p. tribus rōnibus. ex cuius probatiōe sequitur probatio prime partis. ¶ Prima ratio est. q̄r peccās secundum alias malicias licet iniuste agat: nichil tamē auare facit. hoc est licet peccet secundum iniusticiā illegalē: nō tamē secundum iniusticiā particularē. ergo ponēda est iniusticia particularis distincta ab iniusticia illegali. Phūs probat inductiue. vt q̄ proiicit clipeū propter timorē: vel maledicit propter irā vel qui nō adiuuit pecuniis propter illiberalitatē: iniuste facit sed non auare. hoc est peccat per iniusticiā illegalē: sed non per iniusticiā particularē. q̄n q̄ etiā aliquis auare facit: q̄ tamē nō vituperatur secundum aliquā aliarū maliciarū: nec secundum oēs simul. ergo est q̄dā iniusticia q̄ est pars totius iniusticie. ⁊ aliquod iniustum quod est pars totius iniusti: quod est p̄ter legem. i. illegale. ¶ Adhuc si hic. Secunda ratio. si sint duo quorū vnus mechatur causa lucri ⁊ vt accipiat. ⁊ alius mechatur erogās ⁊ iacturā patiēs propter cōcupiscētiā: secūdus videtur esse luxuriosus. primus autē nō: sed magis auarus ⁊ iniustus: cū propter lucrū mechetur. ergo ponēda est iniusticia particularis ab aliis maliciis distincta. ¶ Adhuc circa. Tertia ratio. oēs alie iniustificationes ab iniustificatione huius particularis iniusticie referuntur ad aliquā p̄dictarū maliciarū. puta si mechatus est: ad luxuriā. si dereliq̄rit exercitū: ad timiditatē. si percusserit: ad irā. ⁊ sic de aliis. sed iniustificatio q̄ quis plus debito lucratur ad iniusticiā refertur ⁊ ad nullā p̄dictarū aliarū maliciarū. igitur est aliqua particularis iniusticia q̄ non est aliqua predictarū maliciarū. ⁊ per cōns est aliq̄ iniusticia p̄ter iniusticiā totalē siue illegalē. ¶ Uniuoca. Hec est se- Secunda.
cūda pars huius capituli in qua phūs ponit talē cōclusionē. licet iniusticia illegalis ⁊ iniusticia particularis vniuocentur in aliquo: differūt tamē abinuicē. Primā partē probat. q̄r earū diffinitiōes cōueniūt i eodē genere. q̄r vtraq̄ est habitus quo habens ipm prōpte ⁊ faciliter pōt se habere ad alterū: igitur. Secūdam partē probat. q̄r iniusticia particularis est circa honorē/diuitias/vel salutē/vel circa aliquod cōe ad hec omnia: si vno noīe significari possint. puta circa delectationē q̄ a lucro prouenit. sed iniusticia illegalis est circa oīa circa q̄ studiosus versatur. igitur differunt. ¶ Quoniam quidē igitur. Hec est tertia pars capituli: Epilogatio
in qua phūs epilogat dicens q̄ manifestū est supple ex his q̄ dicta sunt de iniusticia illegali ⁊ de iniusticia particulari: q̄ ponēde sunt plures iusticie. s. iusticia legalis q̄ est tota virtus. ⁊ preter illā quedam iusticia particularis de qua q̄ ⁊ qualis sit deinceps videndū est. determinatū est etiā qualiter iniustū est duplex scz illegale et inequale. et similiter iustū duplex. s. legale ⁊ equale. quare secundum iniustū illegale: iniusticia prius dicta ē illegalis. ⁊ p oppositū secundum iustū legale: iusticia legalis. ¶ Quia autem Tertia conclusio
Hec est quarta pars in qua. p. ponit hanc cōclusionem: Iniustū inequale ⁊ iniustū illegale nō sunt idē. nec iniusticia inequalis ⁊ iniusticia illegalis. Probat phūs primā partē. q̄r sicut se habēt plus ⁊ inequale: ita inequale ⁊ illegale. sed plus ⁊ inequale nō sunt idē sed se habēt vt pars et totū. q̄r oē plus est inequale. sed non oē inequale est plus. ergo inequale ⁊ illegale nō sunt idē sed se habēt vt pars ⁊ totū. ita q̄ oē inequale est illegale et nō ecōtra. Similiter posset probari secūda pars. s. q̄ iniusticia inequalis ⁊ iniusticia illegalis nō sunt idē sed se habēt vt totū ⁊ pars. q̄r iniusticia inequalis est pars iniusticie illegalis. sicut iusticia particularis est pars iusticie legalis. ¶ Itaq̄ ⁊ de ea: Primū correlarium.
Hec est quīta pars capituli in qua phūs infert duo correlaria. Primū est. determinādū est de iusticia ⁊ iniusticia particulari: ⁊ similiter de iusto ⁊ iniusto particulari. ¶ Secundū quidē. Secundum Secundum correlariū. nō est hic determinādū de iusticia legali q̄ est oīm virtutū vsus ad alterum. nec de iniusticia illegali q̄ est oīm maliciarū vsus nec de iusto ⁊ iniusto legali. Probat: q̄r manifestū est qualiter iustum ⁊ iniustū secundum has iusticiā ⁊ iniusticiā determinandū est: igitur. Phūs probat dupliciter. primo: q̄r fere oīa legalia sunt secundum vniuersam virtutē precepta. q̄r secundum vnāquāq̄ virtutē p̄cipit lex viuere ⁊ prohibet secundum vnāquāq̄ maliciā viuere: igitur. Secundo probat. q̄r oīa instituta p leges circa disciplinā cōmunē ⁊ publicā sunt effectiua totius virtutis. ergo talia sunt p̄cepta a tota virtute ⁊ manifestata per vnāquāq̄ virtutē. ¶ De ea autē. Hec est sexta Dubitatio
particula in qua monet. p. vnā dubitationē. vtrū scz priuata singulorū disciplina secundum quā aliquis fit simpliciter

Responsio bonꝰ ꝑtineat ad politicā vl' ad aliā sciaȝ. Rn̄det.p.q̄ de hoc posteriꝰ determinabit'.s.in libro politicoꝝ.q2 forte non est idē esse boni viri et esse boni ciuē.

Prima diuisio iusticie Jua aūt q̄ s'm partē iusticie et scd'm ipaȝ iusti. vna q̄dē ē spēa q̄ in distributioībꝰ honoria vel pecuniaꝝ vel alioꝝ q̄cūq3 ptibilia cōicātibꝰ vrbanitate. In hia ei ⁊ iequale ē hr̄e ⁊ equale alteꝝ ab alio

Secunda. vna aūt q̄ in ꝯmutatioībꝰ directiua. ¶ Huiꝰ aūt partea due. ꝯmutationū eī he quidē voluntarie sunt. he autē iuolūtarie. volūtarie q̄dē tales: puta vēditio / ēptio / mutuatio / fideiussio / vsus / depō / cōductio. volūtarie aūt dr̄: q2 principiū ꝯmutationū haꝝ voluntarium.

Tertia rium. Inuoluntariaꝝ aūt he q̄dē occulte puta furtū / mechia / veneficiū / ꝓpagogia / serui seductio / dolosa occisio / falsum testioniū. he autē violēte. puta verberatio / viculū / mors /

Prima ꝯclō rapina: orbatio: accusatio: iiuriatio. ¶ Q2 autem ⁊ iniustꝰ inequal': ⁊ iiustū inequale. manifestū q2 ⁊ mediū aliq̄d ē iniusti. hoc autem est equale. in quali eni o ꝑatōe ē plua ⁊ minꝰ est ⁊ equale. si igit' iiustum inequale: iustum

Secunda. equale. q̄d ⁊ sine rōne videt' oibꝰ. ¶ Q2 aūt equale mediū iustū medium q̄ddā vtiq3 erit

Primum correlarium. Est autem equale vt in minimis duobꝰ. ¶ Necessarium igit' iustū ⁊ mediū equale esse ⁊ ad aliq̄d ⁊ q̄busdā. ⁊ scd'm q̄ quidē mediū: ē aliquoꝝ. hec autē sunt plꝰ ⁊ minua. scd'm aūt q̄ equale: ē duobꝰ. scd'm aūt q̄ iustū aliquibꝰ ⁊

Secundum ad aliq̄a. ad alioa ei ē. ¶ Necessariū ḡ iustū in minimis esse quattuor. quibꝰ eī ꝯtingit iustum ens duo sunt. ⁊ in quibꝰ rea due. Et eadem erit equalitaa q̄bus et in q̄bus. vt eniz illa hn̄t q̄ in quibꝰ sic et illa hn̄t q̄ quibꝰ. si eni nō equales: nō equalia habebunt. s3 hinc pugne et accusatiōes q̄n vel equalea nō equalia vel nō equalea equalia hn̄t et in distributione suscipiunt. ¶ Adhuc ex eo q̄d scd'm dignitatē hoc manifestū. iustuȝ eni in distributionibua ꝯfitent' oēa scd'm dignitatē quādā oportere esse. dignitatē quidē nō eandē dicunt oēa existere. sed democratici quidē libertatē. oligarchici autē diuitiaa. q̄dā autē g'nia nobilitatē. aristocratici autē virtuteȝ.

Istud est scd'z ca. huiꝰ secūdi tractatꝰ in quo. p. diuidit iusticiā particularē. ⁊ cōtinet duas partes. In pria facit q̄d iā dictū est. In scd'a determinat de iusto ⁊ iusticia ꝑticulari in g'nē. In pria ḡ diui

Prima diuisio iusticie enucleata. dit iusticiā tribꝰ diuisionibꝰ. ¶ Pria est. iusticiaꝝ q̄dā est distributiua honoris ⁊ pecuniaꝝ ⁊ g'naliter eoꝝ q̄ partibilia sunt ꝑ eos q̄ in eadē societate ciuili versant'. Alia est cōmutatiua q̄ est directiua in cōmutationibꝰ faciendis. Et q̄ circa distributionē honoris pecuniaꝝ ⁊ hmōi ꝯsistat iusticia ꝓbat. q2 possibile ē q̄ ī istꝫ alter ab alio habeat eq̄le. i. nō pciſe q̄tuȝ debeat hr̄e ⁊ etiā ineq̄le. i. plꝰ vel minꝰ q̄ debeat. igr̄ circa distributionē taliū ponēda est virtꝰ directiua eq̄lis. ¶ Huiꝰ aūt. Scd'a diuisio.

Secūda de cōmutationibus ꝯmutationū q̄dā sunt volūtarie. ⁊ q̄dā iuolūtarie. Volūtarie sunt quaꝝ principiū ē volūtariū. vt vēditio / ēptio / mutuatio / fideiussio / vsus / depō / ꝯductio / ⁊ hmōi. ⁊ ꝑ oppositū inuolūtarie dr̄ quaꝝ pricipiū nō est volūtariuȝ.

Tertia. ¶ Inuolūtariaꝝ aūt. Tertia diuisio. inuolūtariaꝝ cōmutationū q̄dā sunt occulte. vt furtū / mechia / veneficiū ꝓpagogia. i. dolꝰ s'm leonardū: vel lenociniū s'm argiropilū / s'ui seductio / dolosa occisio / f'sm testioniū. Alie sunt violēte. vt verberatio / vinculū / mors / rapina / orbatio / accusatio / iniuriatio / ⁊ alie hmōi. ¶ Q2 aūt. Hec est scd'a pars ca. in qua. p. agit de iusticia ⁊ iusto ꝑticulari i g'nē.

Prima conclō elucidata. et ponit duas ꝯclōnes. ¶ Pria est. oē iustū ꝑticulare ē eq̄le. Probat: q2 oīs iniustꝰ in iusticia ꝑtic'lari est ineq̄lis et oē iniustū ineq̄le. ḡ oē mediū iusti ꝑticularis est eq̄le. ꝯñam ꝓbat: q2 in quacūq3 opatiōe reperit' plꝰ ⁊ minus: ibi reperit' eq̄le. ḡ si iiustū ē ineq̄le: iustū est eq̄le. q̄d etiā

Secunda. sine rōne oibꝰ vr̄ māifestū. ¶ Q2 aūt. Scd'a ꝯclō. oē iustū est mediū. Probat. p. q2 oē eq̄le ē mediū sed oē iustū est eq̄le: igr̄. Maiorē ꝓbat. q2 oē eq̄le est in duobꝰ minimis sine extremis. ḡ oē eq̄le mediat iter duo minima

Primū correlarium. equalia. ¶ Necessariū igr̄. Hic infert. p. duo correlaria Primū est: q̄ oē iustū ē mediū / eq̄le / ad aliq̄d / ⁊ aliquoꝝ. Probat. p. q2 iustū s3 q̄ mediū: ē aliq̄ꝝ quoꝝ vnū ē plꝰ et alteꝝ minꝰ. s'm vero q̄ eq̄le: est sil'r duoꝝ. denariꝰ eī nō dr̄ eq̄lis sibiipi. s3 vino vl' pani q̄ ipo emit'. ⁊ s'm q̄ iustū:

Secundum est aliq̄bꝰ ⁊ ad aliq̄s q2 iusticia ē ad alteꝝ: igr̄. ¶ Necessariū ḡ. Scd'm correlariū. iustū in q̄ttuor minimis ꝯsistit. Probat. p. duabꝰ rōnibꝰ. Pria est cōis tā ad iustū i distributioībꝰ q̄ ad iustū in ꝯmutatioībꝰ ⁊ ē talis. q2 ad iusticiā req̄runt' due res q̄bus fit iusticia: puta due ꝑsone seu due dignitates siue merita ꝑsonaꝝ q̄bꝰ fit distributio. ꝯcurrūt etiā due res i q̄bꝰ ꝯsistit iustū. s. rea q̄ distribuunt' vel ꝯmutant': inter q̄s res ē eadē eq̄litas ꝓportiōis. q2 si dignitates ꝑsonaꝝ vl' res iuste ꝯmutate sint eq̄les pecunie erūt eq̄les. q2 aliter eq̄les haberēt nō eq̄lia: q̄d est manifestū incōueniēs. q2 hic oēs pugne ⁊ accusatiōes oriūtur. s. q2 eq̄libꝰ nō eq̄lia: vel nō eq̄libꝰ eq̄lia distribuunt'. igr̄ oē iustū ꝯsistit ad minꝰ i q̄ttuor extremis ¶ Adhuc ex eo. Scd'a rō q̄ solū ꝓcedit de iusticia distributiua. q2 oēs ꝯfitent' q̄ iustū in distributioībꝰ attēdendū est s3 dignitatē ⁊ merita ꝑsonaꝝ. ita q̄ digniori ceteris paribꝰ plus distribuendū est. ḡ i illis iustū ꝯsistit in q̄ttuor minimis. s. in duabꝰ dignitatibꝰ ꝑsonaꝝ. ⁊ in duabus rebꝰ q̄ ꝑsonis illis distribuunt'. Et subdit. p. q̄ licet oēs ꝯfiteātur iustū in distributioībꝰ attēdendū s3 dignitatē ꝑsonaꝝ tn̄ varie sunt opiniōes q̄d sit dignitas. nam democratici. i. pplares dicūt libertatē esse dignitatem. oligarchici. i. potētes dicūt diuitias vel generis nobilitatē. ⁊ aristocratici. i. optimates dicūt virtutē eē dignitatē.

Prima ꝯclō, Est ergo iustū ꝓportiōale q̄dē. ꝓportiōale eni nō solū ē monadici nūeri ꝓpriū: sed totaliter nūeri. ꝓportionalitas eī equalitas proportōia. ¶ Et in quat-

Secunda. tuor minimis. disiūcta quidē igit': q̄m in quattuor manifestū. s3 et ꝯtinua. vno eī vt duobꝰ vtit' ⁊ dia dicit. puta vt q̄ a. ad eā q̄ b. ita q̄ b. ad eā q̄ g. bis igit' q̄ b. dicta est. quare si q̄ b.

Tertia. ponat bis: quattuor erũt ꝓportioñata. ¶ Est autẽ et iustũ in quattuor minimis ⁊ proportio eadẽ. diuisa enĩ sunt silr̃ ⁊ q̃buo et q̃. erit ĝ vt a. termin⁹ ad b. ita g. ad d. et ꝑmutati. ĝ vt a ad g. ita b. ad d. quare ⁊ totũ ad totũ qđ distributio cõiungit. ⁊ si sic ꝯponat: iuste ꝯiũgit. ergo a termini cum g ⁊ b cũ d cõiunctio in distributiõe iustũ est. ⁊ mediũ iustũ hoc ẽ iniustum autẽ qđ ꝑter ꝓportiõale: ꝓportionale enĩ mediũ. iustum aũt ꝓportiõale. Uocant autẽ talẽ proportiõalitatẽ geometricã mathematici. in geometria enĩ accidit totũ cõparari ad totum queadmodũ alter̃ ad alterũ.
Quarta. ¶ Est aũt nõ ꝯtinua hec ꝓportiõalitas nõ enim fit vn⁹ numero termin⁹ cui ⁊ quod.
Quinta. ¶ Iustũ quidem igit̃ hoc ꝓportiõale. iniustũ autẽ qđ ꝑter proportiõale. fit ergo hoc quidem plus. hoc autez minus quod in operib⁹ accidit. q̃ quidem enĩ iniustum facit plus habet. q̃ autẽ iniusta passus: minus boni. in malo autem ecõuerso. in boni enĩ ratione fit minus malum ad maius malum. est enĩ minus malum magis eligibile maiori. quod autem eligibile bonum et magis maius. species q̃dem igitur vna iusti hec est.

Prima conclusio elucidata
Istud est tertiũ cap̃lm huius sc̃di tractat⁹: in q̃ p. determiat de ꝓportionalitate iusticie distributiue. Et ponit q̃nq̃ ꝯc̃lones. ¶ Prĩa ẽ: Iustũ est ꝓportionale. i. habẽs ꝓportionẽ. Probat. p. q: ꝓportionẽ hr̃e nõ solũ est monadici nũeri id ẽ vnius numeri siue numeri absolute: sed etiã toti⁹ rei nũerabilis. sicut iustũ nõ est vni⁹ sed pluriũ. igit̃ iustũ ẽ ꝓportionale. Ans ꝓbat. p. q: ꝓportiõalitas est eq̃litas ꝓportiõis q̃ q̃dẽ ꝓportio nõ est vni⁹ sed pluriũ: igit̃. ¶ Et in quattuor.
Secunda. Sc̃da ꝯc̃lo. ꝓportiõalitas ꝯsistit ad min⁹ in quattuor mĩmis. ꝓbat q: oĩs ꝓportiõalitas vel est discreta vl̃ ꝯtinua. Si discreta siue disiũcta: manifestũ ẽ q: ꝯsistit in q̃ttuor. ex q̃ supple ẽ eq̃litas duar̃ ꝓportionũ nõ ꝯueniẽtiũ i aliq̃ terio. ⁊ cũ i q̃libet ꝓportiõe sint duo terĩ: sequit̃ q: in q̃libet ꝓportiõalitate disiũcta sunt q̃ttuor termini. vt hic sicut sehñt decẽ ad quinq̃: ita sehñt sex ad tria. q: vtrobiq̃ ẽ ꝓportio dupla. Si vo est ꝓportiõalitas ꝯtinua: etiã habet quattuor terĩos. q: vno vt duobus vtit̃. vt sicut sehz a ad b. ita b ad g. vbi q: b bis ponitur: quattuor sunt proportiõata. ¶ Est aũt.
Tertia. Tertia cõclusio. Iustũ distributiuũ ẽ proportiõale ſm ꝓportiõalitatẽ geometricã. Probat. q: ꝓportiõalitas in q̃ totuz eodẽ mõ ꝯparat̃ ad totũ sicut partes ꝯparãtur ad ꝑtes est geometrica. sz in iusto distributiuo ẽ talis ꝓportiõalitas totius ad totũ qualis est partis ad partẽ igr̃. Minorẽ ꝓbat. q: iustũ distributiuũ ꝯsistit in q̃ttuor mĩmis realit̃ distinctis ſm eãdẽ ꝓportiõalitatẽ. vt sicut se hz a ad b. ita g ad d. ĝ ꝑ iocũ a trãsmutata proportõe sicut se habet a ad g. ita b ad d. ⁊ totũ ad totũ: qđ distributio cõiungit. ⁊ si sic ꝯiungit: iuste cõiungit. ergo cõiunctio ꝑi⁹ a cum g. ⁊ ipius b cũ d. in distributiõe est iusta et mediũ iustũ hoc est. ⁊ qđ est preter proportionale iniustum. q: proportionale ẽ mediũ: ⁊ iustũ proportionale. ¶ Est autem.
Quarta. Quarta conclusio. proportionalitas iusti distributiui est non cõtinua. Probat: q: in tali proportionalitate non est idẽ terminus cui ⁊ qđ. i. non est eadez res cui fit distributio et q̃ distribuit̃: igit̃.
Quinta. ¶ Iustũ q̃dẽ. Quinta ꝯc̃lo. Iustũ ẽ ꝓportiõale ⁊ iniustũ ꝑter ꝓportiõale. Primã partẽ relinq̃t notã ex dictis. Et sc̃dam ꝓbat q: oĩe iniustũ ẽ plus vel minus qđ etiã in operib⁹ accidit. igit̃ est preter ꝓportionale. Antecedẽs probat. q: qui iniustũ facit plus debito habet de bono. qui vero iniusta patitur minus boni habet. in malo vero econuerso. q: qui iniustũ facit minus habet de malo. qui autẽ iniusta patitur plus habet de malo: igitur. Quia tamẽ min⁹ malũ respectu maioris mali habet rationẽ boni. ex quo minus malũ ẽ magis eligibile maiori malo. et quod ẽ eligibile videtur bonũ. ⁊ quod magis eligibile: magis bonũ. Ideo põt vẽr dici: q: qui iniustũ facit habet plus ⁊ q̃ iniustũ patit̃ minus. Deinde recapitulat dicẽs: q: hec ẽ prima spẽs iusticie q̃ manifesta est.

Prima c
Reliqua aũt vna directiua q̃ fit et in voluntarijs ꝯmutatiõib⁹ et in inuoluntarijs. hoc autem iustũ aliã spẽz hz a priori. distributiuũ quidẽ enĩ iustuz cõium semꝑ scđm ꝓportiõalitatẽ est dicta. et ei a pecunijs cõib⁹ si fiat distributio: erit scđm proportionẽ eãdẽ quã hñt adiuicẽ illata. ⁊ iniustum oppositũ iusto hinc ꝑter porportiõale est. In cõmutationibus autẽ iustũ quidẽ est equale q̃d. ⁊ iniustum inequale. sed nõ scđm proportiõalitatẽ illã: sz scđm arithmeticã. nichil enĩ differt si studiosus ꝓuũ priuauit vel prau⁹ studiosum. neq̃ si mechat⁹ ẽ studiosus vel prau⁹. sz ad nocumẽti driaz solũ respicit lex ⁊ vtit̃ vt equalib⁹. siq̃dẽ hic iiustuz facit. hic aũt iiustũ patit̃. ⁊ si hic quidẽ lesit: hic autez lesus ẽ. ¶ Quare iiustũ hoc equale exñs
Secunda equare tentat iudex. Etenĩ cũ hic quidẽ vulnerer̃. hic aũt ꝑcutiat: ⁊ hic occidat. hic aũt moriat̃. diuisa est passio ⁊ actio in inequalia sz tentat dãno equare auferẽo a lucro. ¶ Fit eĩ (vt simplr̃ dicere) in talib⁹. ⁊ si nõ aliq̃bus proprium noĩẽ erit lucrum. puta ꝑcutiẽti et dãnum patienti. sed q̃nquidez mensurata est passio vocat̃ hoc quidẽ dãnum: hoc autẽ lucrũ. ¶ Quare pluris quidẽ ⁊ mĩoris equale mediuz. lucrũ autem ⁊ dãnum. hoc quidẽ plus. hoc autem minus ꝯtrarie. boni quidẽ hr̃e plus. mali aũt min⁹ lucrũ. ꝯtrariũ autẽ dãnum quor̃ erat mediũ equale qđ dicimus esse iustũ. quare directiuũ iustum vtriq̃ erit mediũ dãni ⁊ lucri. ¶ Propt̃ qđ ⁊ q̃ñ dubitant: ad iudicem refugiunt. ad iudicẽ autez ire: est ire ad iustum. iudex eĩ vult esse vt iustum aĩatũ: ⁊ q̃runt iudicẽ mediuz ⁊ vocant quidem mesidicos tanq̃ si medium attingãt iustum adipiscentes. mediũ ergo aliquod iustum. siquidem ⁊ iudex. iudex aũt adequat.

ISTud est quartū ca. huius scdi tractat⁹ in q̄. p. determīat de iusticia ꝯmutatiua ⁊ de ei⁹ ꝓpoꝛ
tiōalitate. Et ponit duas ꝯclōnes. ¶ Pria ē.
Prima cōclu sio elucidata iustū directiuū in cōmutationib⁹ volūtarijs ⁊ inuolūta
rijs est alteri⁹ spēi a iusto distributiuo. Probat: qꝛ iustū
distributiuū semꝑ est ꝑm ꝓportiōalitatē geometricā. et
iniustū ei oppositū ꝑter talē ꝓportiōalitatē. sed iustū in
cōmutationib⁹ qđ est equale: ⁊ iniustū ei oppositū qđ est
inequale nō sunt ꝑm proportionalitatē geometricā sed
arithmeticā: igiꝛ. Minorez declarat. p. qꝛ si debeat fieri
iusta distributio ex pecunijs publicis opꝫ ꝙ fiat ꝑm pro
portionē quā hñt bñficia collata in rēpublicā īter se. igi
tur. Minorē ꝓbat. qꝛ in ꝯmutationibus nichil differt si
studiosus aut prauus bono nocumentū ītulit. nec si bo=
nus vel mal⁹ mechatus fuerit. sed hoc iustū solū respi=
cit ad quātitatē nocumēti illati. ⁊ pro equalib⁹ habet si
hic iniuriā fecit ⁊ ille passus est aut ecōtra. igiꝛ. ¶ Qua
re iniustū. Scđa conclusio. iustū cōmutatiuū est mediū
Secunda. dāni ⁊ lucri. Probat pha trib⁹ rōnib⁹. ¶ Pria ratio ē.
qꝛ iudex iniustū ꝯmutatiuū qđ ē inequale tētat equare
siue ad eq̄litatē reducere. igiꝛ iniustū ꝯmutatiuū ē mediū
dāni ⁊ lucri. Añs ꝓbat. qꝛ si hic vulnereꝛ ⁊ iste ꝑcutiat
vel hic occidat ⁊ ille moriaꝛ: ita ꝙ actio et passio sint iniu
ste et ineq̄les: tūc iudex ꝑ suaꝫ sententiā conaꝛ eos eq̄re
auferēs a lucro vnius vt dānū ⁊ lucrū inter se sint equa
lia. igiꝛ ⁊c. ¶ Dicitur eñ. Hic soluit phūs vnā obiectio
nem. diceret eñ aliq̄s: ꝙ nomē iusti nō reperiꝛ in talib⁹
iniustis. ergo male dictū est ꝙ iudex equat lucruꝫ dāno
in ip̄is. Respōdet. p. ꝙ licet in talib⁹ nō sit lucrū: vt dice
bant platonici ꝓprie accipiēdo nomē lucri: est tamē ibi
dānū ⁊ lucrū scđm estimationē accepte iniurie. ¶ Qua
re pl⁹. Scđa rō. iustū ꝯmutatiuū est equale mediū plu=
tis et minoris. sed dānum ⁊ lucrū sunt plus ⁊ min⁹ cō=
trario modo. nā lucrū est plus boni ⁊ min⁹ mali hñe: dā
num vo pl⁹ mali ⁊ min⁹ boni hñe. ergo iustū ꝯmutatiuū ē
eq̄le mediū dāni ⁊ lucri. ¶ Propter qđ. Tertia rō. liti=
gātes ad iudicē ꝯfugiūt. sꝫ ire ad iudicē est ire ad iustū
et mediū: igitur. Minorē probat quo ad primā partē. s.
ꝙ ire ad iudicē sit ire ad iustū. qꝛ iudex vult esse id ē de=
bet esse vt iustū aīatū: igitur. Secundā partē probat du
pliciter. Primo: qꝛ partes litigātes vocāt iudices me=
sidicos. i. medios vel mediatores quasi iustū adipiscē=
tes si mediū attingāt ⁊ assequātur: igiꝛ. Scđo idē ꝓbat
qꝛ iudex ad equalitatē ⁊ mediū reducit dānū ⁊ lucrū. er
go ire ad iudicē est ire ad medium.

Prima cōclō ET quēadmodū linea ī inequa
lia secta quo maior sectio me=
dietatē superexcedit: hoc abstu
lit ⁊ minori sectōi apposuit. cū
aūt dica diuidaꝛ tūc aiunt hñe
qđ ip̄ius cū accipiāt equale: equale aūt me=
dium est maioris ⁊ minoris scđm arithmeti
cā ꝓportiōalitatē. Propꝛ qđ ⁊ noiaꝛ dikeō
qm̄ dika est quēadmodū si q̄s dicat dikcon
Secunda. et dikastes. ¶ Si eñ duob⁹ equalib⁹ aufera
tur ab alꝛo ad alteꝝ aūt opponiꝛ duob⁹ his
superexcedit alteꝝ. si ei ablatū quidem sit: nō
sit autem oppositū. vno vtiq̄ solū excelleret
medium ergo vno. et mediū a quo ablatum est
vno. hoc ergo cognoscimus et q̄d auferre opoꝛ
teat a plus hñte et quid apponere min⁹ ha=
benti. quo quidem enī mediuꝫ superexcedit
hoc apponere opꝫ minus habenti. quo autē
superexceditur auferre a maximo. Equa=
les in quibus aa. bb. gg. adinuicē ab a a. au=
feratur ae. et apponatur. gg. quod in quib⁹
dg. quare tota ggd. eam que est ae. superex
cedit. eo quod est gd. et eo quod est g ꝫ. eam
ergo que est bb. eo quod est gd. ¶ Est autez Tertia.
in alijs artibus hoc. destruentur enim vtiq̄
si non fecit faciens et quantum et quale ⁊ pa
tiens pateretur hoc ⁊ tantum et tale. ¶ Ue Solutio obie ctionis.
nerunt autem nomina hec et damnum ⁊ lu=
crum ex voluntaria cōmutatione. plus qui=
dem enim habere q̄ꝫ que suijpsius lucrari di
citur. minus autem ijs que ex principio dā=
nificari. puta in vendere et emere et in quan
tis alijs licentiam dedit lex. qm̄ autem neq̄
plus neq̄ minus. sed ipsa per seipsa fiunt vel
eadem per eadem que ipsorum aiunt habe=
re et neq̄ dānificari neq̄ lucrari. Quare lu
cri cuiusdam et dāni medium iustum est eo=
rum que preter voluntarium equale habe=
re quod et prius et posterius.

IStud est quintū ca. huius scđi tractat⁹ in q̄. p.
ostēdit qualiter sumiꝛ mediū in iusticia ꝯmu=
tatiua. ⁊ ponit tres ꝯclōnes. ¶ Pria est. iustū prima conclu
in cōmutationib⁹ est mediū inter plus ⁊ min⁹ ꝑm ꝓpoꝛ sio elucidata
tiōalitatē arithmeticā. Probat. p. tripl'r. primo qꝛ iudex
ineq̄litatē ꝯmutatiōis sic reducit ad eq̄litatē: quēadmo
dū si vna linea diuisa esset in duas partes inequales: et
auferreꝛ filum in quo maior pars excedit minorē: ⁊ ap=
poneret minori parti: igiꝛ. Scđo: qꝛ si totū diuidaꝛ dica
i. equali mēsura: tūc dicūt hoīes se hñe qđ suū ē cū vnus
quisq̄ habeat equale: igitur. Tertio: qꝛ iustū apud gre=
cos dꝛ dicon. i. equaliter diuisum quando dica est. i. in
equalia diuisio. ⁊ iustus dꝛ dicastes. i. equaliter diuidēs
et iusticia dicaste. i. equaliter diuisus. igitur iustū in cō
mutationibus est mediū inter plus ⁊ minus. ¶ Si eñ Secunda.
Scđa cōclusio. Iudex volēs reducere inequalia ad me
diū dꝫ apponere minori illud in q̄ mediū ip̄m excedit: ⁊
auferre a maiori illud in quo mediū ab ip̄o exceditur.
Probat. p. per exemplum sensibile. vt si sint tres linee
eq̄les. s. aa. bb. ⁊ gg. ⁊ auferaꝛ a linea aa. pars ae. ⁊ ap=
ponaꝛ linee gg. et illud appositū sit gd. tunc tota linea
ggd. excedit lineā ae. in duob⁹: scꝫ in gd. et in g ꝫ. linea
vero bb. excedit in vno tantū. s. in gd. si ergo a linea ggd
auferatur gd. et addatur linee ae. tunc erūt equales me
dio: scꝫ linee bb. igitur. ¶ Est aūt. Tertia cōclusio. Idē Tertia.
modus equalitatis est seruādus in cōmutationib⁹ reꝝ
ad diuersas artes pertinentiū. Probat. p. qꝛ oēs artes
perirēt ⁊ destruerētur si artifex nō reciperet tm̄ ⁊ tale q̄tū
et quale fecit. ⁊ hoc attēdēdo q̄titatē scđm valorē ⁊ esti
mationē: igiꝛ. ¶ Uenerūt aūt. Hic soluit. p vnam obie= Solutitur obie
ctionē. diceret eñ aliq̄s: ꝙ dānum ⁊ lucrū solū reperiū= ctio.
tur in cōmutationib⁹ volūtarijs. ergo in cōmutationib⁹ in
uolūtarijs iustū nō est mediū dāni ⁊ lucri. vt supra dictū
est. Rñdet. p. ꝙ lꝫ dānū ⁊ lucrū p̄mo īposita sint ad sigñā
dū plus ⁊ minus in cōmutationib⁹ volūtarijs. vt pꝫ ex
diffinitionib⁹ hoꝝ terminoꝝ lucrari ⁊ dānificari. lucrari

eũ est plꝰ hñe ꝙ appositũ ē. ⁊ dãnificari est minꝰ hñe ꝙ appositũ est. tñ hec noĩa dãni ⁊ lucrũ trãslata sunt ad significandũ plus ⁊ minus in inuolũtarijs cõmutatiõibꝰ: qꝛ iustũ cuiusdã lucri ⁊ dãni mediũ est preter volũtariũ equum habendo ⁊ prius et posterius.

Prima conclo Videbiť aũt aliqbꝰ ꝯtrapassuz eẽ simplr iustũ. vt Pythagorici dixerũt. determiabãt eñ iustũ simplr ꝯtrapassuz. alij ꝯtrapassum aũt nõ ꝯgruit neqꝫ ĩ distributiuũ iustũ neqꝫ in directiuuz ꝗuis voluerint hoc dicere ⁊ Rhadamãti iustũ si patiať ꝗ fecit vindicta recte fit. nullus enim in locis dissonat. puta si pncipatũ hñs percussit: nõ opꝫ repcuti. ⁊ si pncipẽ ꝑcussit: nõ ꝑcuti solũ opꝫ sed puniri. ¶ Adhuc voluntariũ ⁊ inuo-

Secunda luntariũ differt multũ. ¶ Sed in cõicationibus quidẽ cõmutatiuis cõtinet tale iustũ cõtrapassum scd̃m ꝓportionalitatẽ ⁊ nõ scd̃m equalitatẽ. ꝑ ꝯtrafacere eñ ꝓportiõale cõmanet ciuitas vel eñ hoc male querũt. si aũt nõ: seruitꝰ vr̃ esse si nõ ꝯtrafaciat vel qd̃ bñ. si aũt nõ: retributio nõ fit. retributiõe autez cõmanet. ꝓpter qd̃ ⁊ graꝝ sacrũ prõpte faciunt vt retributio sit. hoc eñ ꝓpriũ gratie. refamulari eñ opꝫ ei ꝗ gratiã fecit ⁊ rursum incipere ipm gratiã facientẽ. ¶ Facit enim retributionẽ eã ꝗ scd̃m ꝓportionalitatẽ ẽm dyametrũ cõiugatio. puta edificator in quo a. coriarius in quo b. domꝰ in quo g. calceamentũ in quo d. opꝫ aũt accipere edificatorem a coriario illius opus ⁊ ipm illi retribuere qd̃ ipius. si ergo primũ sit scd̃m ꝓportiõalitatẽ equale deinde ꝯtrapassum fiat erit qd̃ dicitur. si aũt nõ: non equale neqꝫ cõmanet. nichil eñ prohibet melius esse alterius opus ꝙ alteriꝰ. opꝫ igitur hec vtiqꝫ equari. ¶ Est autem hoc ⁊ in alijs artibus. destrueťur eñ si non fecerit faciens et quale ⁊ ꝗtum pateretur patiens et hoc ⁊ tantũ et tale. nõ enim ex duobus medicis fit communicatio sed ex medico et agricola et omnino alteris ⁊ non equalibus. sed hos oportet equari.

Istud ẽ sextũ ca. huiꝰ tractatꝰ in ꝗ. p. deterĩat de iure ꝯtrapassi. Et diuidiť in duas partes. In pria reprobat opinionẽ Pythagoricoꝝ. In scd̃a põit opinionẽ ꝓpriã. Ponit ꝗ prĩo

Prima conclo elucidata. talẽ ꝯclõnẽ. Licet aliqbus videať iustũ vr̃ esse ꝯtrapassuz. s. pythagoricis ꝗ deterĩabãt. i. diffiniebãt simplr. i. vr̃ iustũ qꝛ est ꝯpassuz alteri: illa tñ diffinitio nõ ẽ sufficiẽs. Ultimã partẽ ꝓbat. p. duabꝰ rõnibꝰ. Pria ẽ. ꝯtrapassum nõ cõgruit iusto distributiuo nec iusto directiuo siue ꝯmutatiuo. ꝗuis Rhadamẽtus hoc voluerit asserere dicẽs vindictã recte fieri: si ꝗs patiať ꝗ fecit. ꝗ ꝑdicta diffinitio nõ ẽ sufficiẽs. Añs pꝫ. qꝛ si pnceps aliquẽ ꝑcutiat nõ opꝫ ipm repcuti. et si ꝗs pncipẽ ꝑcusserit nõ sufficit ipm repcuti: sed opꝫ ipm supplicio affici; igitur. ¶ Adhuc. Scd̃a rõ. inuolũtariũ ⁊ volũtariũ multũ differũt. ꝗ nõ eodez mõ dꝫ puniri ꝗ inuoluntarie lesit sicut ꝗ volũtarie. qd̃ tñ fieret si repateret. ergo repassuz siue cõtrapassum alteri nõ est sufficiẽs diffinitio iusti. ¶ Sꝫ in

cõicatõibꝰ. Hec est scd̃a ps ca. in ꝗ. p. deteriat de ꝯpasso Secunda. ẽm ꝓpriã opinionẽ. ⁊ ponit talẽ ꝯclõnẽ. In cõicationibus ꝯmutatiuis iustũ ꝯtinet ꝯpassum ẽm ꝓporñõalitatem ⁊ nõ ẽm eq̃litatẽ. Probat. p. tribꝰ rõnibꝰ. Pria est qꝛ ꝑ ꝯfacere ꝓportiõale ꝯmaneť ⁊ ꝯseruať ciuitas; igiť Añs ꝓbat. qꝛ nisi fieret repassio ẽm ꝓportionalitatẽ in cõicatiõibꝰ cõmutatiuis bñfaciẽtes alijs vel iniuriã patiẽtes viderentur esse serui. qꝛ nõ fieret punitio maloꝝ nec retributio bñficioꝝ. ⁊ tñ retributiõe maxĩe ꝯseruať ciuitas. ꝓpter qd̃ in media ciuitate cõstrui solebat tẽplum gratiaꝝ: vt retributio gratiaꝝ ꝓ bñficijs fieret. qd̃ erat propriũ gratiaꝝ actioni. Nã refamulari opꝫ ei ꝗ munꝰ cõtulit: ⁊ rursum oportet ipm incipere ꝗ suscepit. igiť in cõicationibꝰ cõmutatiuis iustũ cõtinet ꝯpassum ẽm proportionalitatẽ ⁊ non ẽm equalitatẽ. ¶ Facit eñ. Scd̃a ratio. In figura descripta cõiugatio siue coniũctio reꝝ et personaꝝ ẽm dyametrũ facit retributionẽ. sed coniũctio ẽm dyametrũ fit ẽm proportionalitatẽ. ꝗ iustũ commutatiuũ est repassum ꝓportionale. Minorẽ declarat p. sit edificator a. coriarius b. domus g. ⁊ calceamentuz d. ⁊ ordinẽtur in quattuor ãgulis figure quadrãgularis. tunc ẽm vnã dyametrũ cõiungãtur edificator ⁊ calceamẽtũ. ⁊ ẽm aliã coriarius ⁊ domꝰ. tũc si debeãt dicti artifices cõmutare sua opa oportebit edificatorẽ ꝓ suo opere accipere a coriario opus illius: ⁊ ipm coriariũ retribuere edificatori qd̃ est ipiꝰ. ⁊ si hoc fiat ẽm ꝓportionalitatem: tũc erit iusta repassio. qꝛ nichil ꝓhibet opus vniꝰ esse meliꝰ ꝙ opus alteriꝰ. quare opꝫ ea proportionari. ¶ Est aũt. Tertia ratio. nõ solũ in ꝑdictis artibus sed in oĩbus alijs hoc vr̃r veꝝ est; qꝛ peribũt ⁊ destrueťur si nõ fecerit faciẽs tale ⁊ tñ: quale ⁊ ꝗtũ patiẽs passus est. sed hoc nõ potest fieri nisi ẽm proportionalitatẽ igitur. Minorẽ probat phũs. qꝛ ex duobus medicis nõ constat ciuilis societas: sed ex medico et agricola et omnino ex diuersis et inequalibus. ergo opꝫ tales equari: quod fit ẽm proportionalitatẽ. igitur ⁊c.

Propť qd̃ oĩa ꝯparata opꝫ aliqualiť esse quoꝝ est ꝯmutatio Conclusio Ad qd̃ numisma venit: ⁊ fit aliqualiter mediũ. oĩa eñ mensurat. quare ⁊ supabũdantiã ⁊ defectum. Quãta ꝗdã vtiqꝫ calceamẽta equale domui vel cibo. opꝫ igiť qd̃ edificator ad coriariũ tanta calceamenta ad domũ vel cibum. si eñ nõ hoc: nõ erit ꝯmutatio neqꝫ cõicatio. hoc aũt si nõ equalia sunt aliqualiter: non erit. ¶ Opꝫ ergo vno aliquo mensurari oĩa. queadmodũ dictũ est prius. hoc autẽ scd̃m veritatẽ quidẽ indigẽtia ꝗ cõtinet oĩa si eñ nichil indigerent vel nõ similiter: non erit cõicatio vel nõ eadẽ. puta propter commutationẽ necessitatis numisma factum est scd̃m cõpositionẽ. et propter hoc nomen habet numisma. quoniam nõ natura: sed nomo est. et in nobis transmutare ⁊ facere inutile.

¶ Erit vtiqȝ cõtrapassũ qñ equata sunt quare quod agricola ad coriariũ: hoc opus coriarij ad quod agricole. in figurã autẽ proportionalitatis opȝ opa ducere qñ cõmutabũt si autẽ nõ: vtraſqȝ habebit ſupabundantias alterum extremũ: ſed cum habeant q̃ ipsoꝝ ſic equales ⁊ cõicãtes. qm̃ hec equalitas poteſt in ipſis fieri. Agricola autẽ a. in quo cibus g. coriarius b. opus ipſi equatũ d. ſi autem ſic nõ erat cõtrapati: nõ vtiqȝ erat cõicatio. ¶ Qm̃ autẽ indigentia continet: queadmodum quidem vnũ ens: oñdit quoniã cũ nõ in neceſſitate ſunt adinuicem. vel vterqȝ vel alter non cõicat. queadmodũ cum quod habet ipſe indiget quis. puta vino dantes frumenti eductionem. opȝ hec equari. Pro futura aũt cõmutatione ſi nunc nichil indiget: quoniam erit ſi indigeat: numiſma fideiuſſoꝛ eſt nobis. opȝ eni hoc ferẽti eẽ acapere. Patitur quidem igitur ⁊ hoc idem: nõ eni ſemꝑ equale poteſt. verũtamẽ vult manere magis. Propter quod oporteret oĩa appreciari. ſic eni ſemꝑ erit cõmutatio. ſi autẽ hec cõmunicatio. numiſma vtiqȝ queadmodum menſura cõmẽſurata faciens equat: neqȝ eĩ vtiqȝ non exiſtente commutatione: communicatio erat. neqȝ commutatio: equalitate non exiſtente. neqȝ equalitas non exiſtente cõmenſuratione. ¶ Secũdum veritatem quidem igitur impoſſibile tãtũ differentia cõmẽſurata fieri. ad opus autem cõuenit ſufficiẽter. ¶ Vnũ vtiqȝ aliquid opȝ eẽ. hoc autem ex ſuppoſitione. ꝓpter quod et numiſma vocatur. hoc eni oĩa facit commẽſurata. menſuranꝶ eni oĩa numiſmate. domus autẽ in quo a. Mnarũ quinqȝ. lectꝰ ĩ quo b. Mna dignuo. lectus aũt quinta pars domus vtiqȝ erit. manifeſtum igitur quanti lecti equales domui. quoniam quinqȝ. quoniam autez ſic cõmutatio erat: ãteqȝ numiſma erat: manifeſtũ. differt eĩ nil vel quĩqȝ lecti ꝓ domo vel quanti quinqȝ lecti. Qui quidem igitur iuſtum ⁊ quid iniuſtum eſt dictum eſt.

Istud eſt ſeptimũ capitulũ huius ſcdi tractatus in quo pħs oñdit qualiter ꝓportionalitas põt obſeruari ĩ iuſticia cõmutatiua. ⁊ ponit talẽ ꝯcluſionem. Queciqȝ pmutanꝶ adinuicẽ: debent aliqualiter cõparari ⁊ adequari inter ſe ſȝ ꝓportionẽ valoris ipoꝝ. ꝓbat. ꝑ. quinqȝ rõnibus. Prĩa eſt: qꝛ ad hoc inuentũ eſt numiſma et inſtitutũ: vt ſit medium aliqualiꝶ cõparandi et adequandi ea q̃ cõmutantur: igꝶ. Aña declarat pħs ꝑ exẽpliſ de edificatore / vel agricola / ⁊ coriario. nam opȝ calceamẽta equari domui vel cibo. qꝛ aliter nõ poſſent ipa opera in ſe cõmutari neqȝ hoĩm cõicatio eſſe: niſi ipa poſſent ſꝫm ꝓportionẽ eq̃ri: igitur. ¶ Oportet ğ. Scda rõ. oĩa q̃ cõmutanꝶ mẽſurant vno ſcȝ indigentia q̃ oĩa cõtinet: igꝶ. Aña ꝓbat pħs ꝑ lr. Primo: qꝛ ſi hoĩes nullo indigerẽt / vel nõ ſilr: tũc non eẽt cõicatio inter eos vel non eadem: igꝶ. Scdo: qꝛ numiſma factũ eſt et inſtitutũ ſꝫm cõpoſitionẽ. i. cõuentionem inter hoĩes ꝓpter cõicationem neceſſitatis rerum quibus indigemus faciendam. ⁊ inde vocatũ ẽ numiſma: qꝛ non natura ſed nomo. i. lege eſt inductũ ita ꝙ eſt in noſtra ptãte ipm̃ tranſmutare et facere inutile ad cõmutationes faciendas: igiꝶ. ¶ Erit vtiqȝ. Tertia ratio: qñ cõmutabilia ſunt adequata modo predicto eſt iuſtum cõtrapaſſum: igꝶ. Aña ꝓbat: qꝛ in tali cõmutatiõe ſicut ſe hȝ agricola ad coriariũ: ita ſe hȝ opus agricole ad opus coriarij: igꝶ eſt ibi iuſta repaſſio. Aſſũptũ ꝓbat: qꝛ niſi ſimilẽ ꝓportionem haberent: tunc alterũ extremoꝝ haberet vtraſqȝ ſupabundantias. ſcȝ ſuperabũdantiam exceſſus et ſupabũdãtiam defectus: ⁊ tũc cõmutantes nõ haberẽt q̃ ſua ſunt ſed vnus plus: et alter minus ꝙ debeat: ſed ſi adequarentur inter ſe ſꝫm ꝓportionalitatem / ⁊ ſint cõicantes: vterqȝ habebit quod ſuũ eſt. qđ declarat pħs exemplariter: vt ſit agricola a. coriarius b. cibus g. ⁊ calceamentũ d. ⁊ diſponanꝶ in figura vt prius dictum eſt. et ſi ſic ſcȝ ſꝫm ꝓportionẽ valoris non ſit iuſta repaſſio: nec cõicatio poterit eẽ. ¶ Qm̃ aũt. Quarta rõ. indigentia menſurat oĩm rerũ cõmutabiliũ valorem tanꝙ vnũ ens. aut ğ cõmutatio fit cã ĩdigẽtie pñtis: ⁊ tũc opȝ cõmutabilia adequari: puta vinũ cũ frumento ſꝫm ꝓportionem valoris eoꝝ. Aut cã indigentie future: ⁊ tũc cõmutamus res nr̃as in numiſma: qꝛ numiſma fideiuſſoꝛ eſt nobis. Et lȝ numiſma etiam tranſmuteꝶ in valore ſicut ⁊ alie res: diutius tñ in valore ꝑmanet ꝙ alie res: ſed in tali cõmutatione rerũ in numiſma obſeruatur equalitas valoris: igitur. ¶ Propter qđ. Quinta rõ. opȝ oĩa cõmutabilia appreciari vt iuſta ſit cõmutatio. ğ opȝ ꝙ numiſma tanꝙ menſura q̃dam cõmenſurans cõmutabilia adequet ea. ⁊ per ꝯñs opȝ ipa cõmutabilia cõparari aliqualiter ⁊ adequari inter ſe ſꝫm ꝓportionem valoris eorum. primã ꝯñam ꝓbat pħs: quia ſi non eſt cõmenſuratio: non eſt equalitas. ⁊ ſi non eſt equalitas: non eſt cõicatio: et ſi non eſt cõicatio: non eſt cõmutatio: ⁊ ſi non eſt cõmutatio: non eſt appreciatio. ğ de primo ad vltimũ ſi non eſt commẽſuratio: non eſt appreciatio. et per conſequens ſi oportet ꝯmutabilia appreciari vt iuſta ſit cõmutatio: opȝ ea aliqua menſura menſurari puta numiſmate. ¶ Secundum veritatem. Hic ſoluit pħs vnam obiectionem. diceret enim aliquis. differunt adeo domus et calceamẽtum vt non poſſint commenſurari. ergo ad cõmutationem non eſt neceſſaria cõmenſuratio. Reſpondet pħus ꝙ licet non poſſint cõmenſurari indiuiſibiliter et ſꝫm veritatem: tamen bene cõmenſurantur ꝑ indigentia ⁊ cõmenſuratione ſufficiente ad opus. i. ad permutationẽ. ¶ Vnũ vtiqȝ. Hic infert philoſophus ꝙ neceſſe eſt aliquid vnum eſſe per quod fiat talis cõmenſuratio: ⁊ hoc ex inſtitutione hominũ. propter quod numiſma a nomo. i. a lege vocatur vt prius dictum eſt. Et ꝙ numiſma ſit illud vnum probat philoſophus: quia numiſma oĩa alia facit menſurata. menſurantur enim omnia numiſmate. Nam ꝓpter hoc ꝙ domus eſt valoris quinqȝ mnarum: et lectus valoris vnius mne: concludimus ꝙ quinqȝ lecti ſunt equales domui. ſic ꝙ tñ pecunie datur pro vna domo: q̃tum pro quinqȝ lectis. et hoc oſtendit philoſophus per figuram que de ſe manifeſta eſt. Vltimo pħus epilogat dicẽs ꝙ quid iuſtum et quid iniuſtum ſit: dictum eſt.

Solutio obiectionis.

Correlarium

[Left margin, partly cut off:] ...uit obie- ...em

...relarium

...tasso ela...

Prima concl9

Eterminatis autem his: manifestum quoniã iusta opatio medium est eius qđ ẽ iniustũ facere ⁊ iiustũ pati. hoc qđẽ ei pl9 habere. hoc aũt minus ẽ.

Secunda.

¶ Justicia aũt medietas est non secundũ eundẽ modũ predictis virtutib9 sed quoniã mediũ est. iniusticia autẽ extremorũ Et iusticia qđẽ est habitus secũdũ quẽ iust9 dr operatiuus secũdũ electionẽ iusti ⁊ distributiuus et ipi ad aliũ: et alteri ad alterũ nõ sicvt eligibilis quidem plus ipi: minus aũt pximo: nociui autẽ ecõuerso. sed equalis ei9 quod secũdum pportionalitatẽ. silr autem et alijs ad aliũ. Iniusticia autẽ cõtrariũ iusti hoc autẽ ẽ supabũdantia et defectus vtilis vel nociui pter pportionale. propter quod supabũdantia et defectus iniusticia. quoniam supabũdantie et defectuo est. in seipso qđẽ supabũdantie simplr vtilis. defectus autem nociui. in alijs autem totuz quidem simpliciter. quod autem preter proportionale qualiter contingit. ¶ Iniustificationis autem quod quidem minus: iniustũ pati ẽ. qđ autem magis: iniustũ facere.

Epilogatio.

¶ De iusticia quidem igitur et iniusticia que vtriusqȝ ẽ natura dictum sit secundũ hunc modum: similiter autem et de iusto et iniusto vniuersalit̃.

Prima conclusio elucidatur

Istud est octauũ capitulũ huius scdi tractatus in quo ostidit phs quõ iusticia est mediuz et ponit duas pclones. Prima est. iusta operatio est mediũ iter iiustũ facere ⁊ iiustũ pati hanc pclonẽ dicit phs eẽ notam ex his q̃ pri9 dicta sũt Deinde pbat eam sic. iusta opatio est mediũ inter plus habere ⁊ minus hr̃e. sed plus habere est iiustũ facere ⁊ minus habere est iiustũ pati: igr̃. ¶ Justicia autẽ.

Secundo

Secũda pclo. iusticia nõ eodẽ mõ est mediũ sicut cetere virtutes. pbat: qr iusticia solũ est mediũ. qr est mediũ. i. medie opatiõis electiua. ⁊ iniusticia extremoꝝ: igit̃. Primã partem añtis pbat phs: qr iusticia est habitus ƒm quẽ iustus dr̃ operatiuus iusti ƒm electionem: ⁊ etiã distributiuus ⁊ sibiipi ad alterũ ⁊ alteri ad alterũ: igitur iusticia est opatiua ⁊ directiua mediũ. Assumptum probat: qr iustus nõ est sic distributiuus vel opatiuus vt sibi plus boni vel minus mali tribuat: ⁊ pximo min9 boni aut plus mali: sed equaliter ƒm pportionalitatem. ⁊ silr alteri in ordine ad alterũ: igit̃. Scđam partẽ antecedẽtis scȝ q̃ iiusticia sit electiua extremoꝝ pbat .p. qr iniusticia est habitus opatiuus iniusti scȝ supabũdãtie ⁊ defectus vtilis et nociui preter pportionalitatem igr̃ est electiua extremoꝝ. Assumptum pbat duplr̃. primo qr ppter hoc iniusticia dr̃ supabũdantia et defect9 Scđo: qr iniustus est opatiuus supabũdantie respectu sui in vtili: et respectu alterius in nociuo. et defectus respectu sui in nociuo ⁊ respectu alterius ĩ bono. ⁊ silr facit alteri in ordine ad alterũ pter pportionalitatẽ: igit̃. ¶ Iniustificatõis. Hic cõparat .p. iiustũ facere ⁊ iiustũ pati: dicẽs q̃ iiustũ pati est minus iiustificatio. ⁊ iiustũ facere magis. ¶ De iusticia. Hic epilogat phus et dicit q̃ dictũ est de iusticia ⁊ iiusticia qualis sit vtriusqȝ natura ⁊ hoc ƒm hunc modum scȝ grosse et figuraliter. silr̃ de iusto et iniusto vniuersaliter.

Epilogatio

Queritur vtrũ preter iusticiã legalẽ sit ponẽda alia iusticia particularis ab ea ⁊ ab alijs virtutib9 specifice distincta? ¶ Et videtur q̃ non: qr preter totum qđ oẽs suas partes includit nõ est ponenda aliqua pars. sed iusticia legalis est tota virtus oẽs speciales virtutes cõtinẽs. ergo preter eam nulla ponenda est virtus. ¶ Scđo sic. iusticia legalis sufficienter ordinat hoĩem in his q̃ sunt ad alterũ: ergo preter eã non est ponenda aliqua iusticia particularis ad alterũ. pña tenet: qr in moralib9 nichil est ponendum supfluũ. ¶ Tertio ar̃. spẽs nõ distinguit̃ cõtra suũ genus: sȝ iusticia particularis est spẽs iusticie legalis: igr̃ nõ distinguit̃ cõtra eã. ¶ In oppositũ est phs in primo caplo hui9 secundi tractatus.

Justicia legalis et pticularis differunt.

¶ Sciendum est q̃ iusticia legalis ⁊ iusticia pticularis cõueniũt in hoc: q̃ vtraqȝ earum est ad alterũ. Sed differũt primo: qr iusticia legalis inclinat ad ea q̃ sunt factiua ⁊ cõseruatiua boni cõis ⁊ felicitatis in policia ⁊ ciuili societate: ⁊ sic pficit hoiez in ordine ad bonũ cõe. sȝ iusticia particularis pficit hominẽ in se. ita q̃ intendit finaliter pfectionẽ et bene eẽ operãtis ⁊ operatur tale opus siue in re publica siue in re p̃uata: qr est finaliter honestũ operanti et pcuratiuũ eius felicitatis. Scđo differũt. qr legalis iusticia dirigit nos in opera ad que obligamur ita q̃ agibilia hũana sub rõne debiti sunt obiecta iusticie legalis: sȝ sunt obiecta iusticie pticularis ⁊ aliarũ virtutũ sub rõne boni et honesti. Tertio differunt. qr iusticia legalis req̃rit prudẽtiã cõem q̃ cõferat de oĩb9 agibilibus p alias virtutes eo q̃ hȝ aliqñ vnã alteri p̃ferre. et eaꝝ opationes in bonũ cõe finaliter ordinare. Justicia vero particularis sicut ⁊ q̃lȝ alia ꝟtus particularis exigit suam propriã prudentiã nos ⁊ opationes nr̃as circa suã ppriam materiam dirigent̃. Quarto qr iusticia particularis ẽ ad alterũ vƚiue ⁊ materialiter solũ: qr scȝ ĩ suo ope vtit̃ alieno bono sibi vel suis applicando. Justicia autẽ legalis est ad alterum pcuratiue et finaliter. qr inclinat finaliter ad cõe pcurandũ/saluandũ/et augendũ. Et si dicatur q̃ phs dicit q̃ iusticia legalis est vsus pfecte virtutis. ꝙ ipa est ad alterũ vƚiue sicut et iusticia particularis. dr̃ q̃ iusticia legalis dr̃ vsus pfecte virtutis: ex eo q̃ hȝ oĩm particulariũ virtutũ opatiões in bonũ cõe/⁊ ad felicitatẽ policie ordinare. ita q̃ q̃lȝ particularis virtus dr̃ pfecta qñ sic in bonũ cõe eius opatio finaliter ordinat̃. Sed diceres si sic sequeret̃ q̃ iusticia legalis non erit vna virtus. Respondetur concedendo q̃ nõ est vna secundum speciem specialissimam: sȝ secundum genus habet enim sub se tot species quot sunt speciales virtutes. ¶ Isto notato sit

¶ Conclusio responsiua. p̃ter iusticiã legalẽ ponẽda est pticularis iusticia ab ea ⁊ ab alijs ꝟtutib9 specifice distincta. Primã partẽ satis pbat phs in lr̃a. Et scđa declarat̃. qr iusticia particularis inclinat ad actus iteriores specie distinctos ab actibus aliarũ virtutũ. igit̃ distinguit̃ ab ipis. pña tenet: qr hĩtus distinguimus p actus. Añs pbat̃: qr actus iusticie pticularis hȝ aliquã circũstantiã p obiecto: quã nõ hȝ actus iusticie legalis neqȝ actus alicuius alteri9 virtutis: igit̃. pña tȝ ex eo q̃ actus distinguũt̃ p obiecta.

An iusticia sit preclarissima virtutũ.

¶ Dubitatur primo Utrũ iusticia sit p̃clarissima virtutũ? Et videt̃ q̃ nõ. qr paciẽtia

est maxima virtutum. ꝙ nõ iusticia. ¶ Scđo. illa virtus est pfectior q̃ est circa difficilius: sꝫ fortitudo ẽ circa difficilius ꝙ iusticia: igr̃. Maior videt̃ nota. qꝛ vr̃ scđo huius. circa difficilius semp ars fit ꝛ virtus. etenĩ bñ melius in hoc. ¶ In oppositũ est phs in scđo capl'o primi tractatus. ¶ Pro solutione dubij aduertendum ꝙ hic nõ intendimus cõparare iusticiã ad virtutes theologicas vel intellectuales: sꝫ solum ad virtutes morales. et qꝛ vnius virtutis moralis sunt diuersi gradus: iđo hic cõparandus est vel summus gradus ad summũ vl' aggregatũ ex oĩb9 hĩtib9 eiusdẽ virtutis ad aggregatũ ex omnibus habitibus vel actib9 alteri9 virtutis. ¶ Alterius aduertendũ ꝙ ista materia de cõparatione virtutũ est difficilis circa quam magni doctores diuersa sentiunt. Dicit enĩ btũs thomas ꝙ hũilitas est oĩb9 virtutibus moralib9 alijs a iusticia/potior. Alij vero dicũt humilitatẽ eẽ potiorẽ virtutib9 intellectualib9 ꝛ moralib9 alijs a patientia. Et dicũt ꝙ aristo. hic nõ cõparat iusticiam ad oẽs ꝟtutes morales: sꝫ solũ ad ꝟtutes q̃ sũt ad alterũ. cuiusmodi nõ est pacientia. Michi aũt videt̃ ꝙc quid dicat̃ de iusticia pticulari: ꝙ iusticia legalis ꝓm intentionẽ aristo. est oĩm virtutũ moraliũ p̃clarissima. Tũ qꝛ tendit finaliter in bonũ cõe: tum qꝛ aliaꝝ virtutũ operationes in meli9 dirigit et ordinat. qđ intelligendũ est vel de opationibus exterioribus q̃ cões sunt iusticie legali et alijs virtutibus pticularibus vt prius dictũ est. vel de actibus interiorib9: nõ qꝛ actus interiores ad q̃s inclinãt imediate ꝟtutes particulares dirigant̃ ꝓm se a iusticia legali in bonũ cõe tanꝙ in finẽ vltimũ: sꝫ qꝛ iusticia legalis vel se sola vel mediantibus ip̃is habitib9 particulariũ virtutũ inclinat ad actus interiores circa obiecta particulariũ virtutũ ordinatos finaliter ĩ bonũ ꝛ felicitatẽ policie vel cõitatis: q̃ quidẽ actus ĩteriores ꝓ tanto dr̃ actus aliarũ virtutũ: qꝛ sunt circa materiã earꝫ. vel qꝛ includũt eos ꝓm equiualentiam. vel qꝛ causant̃ ab eis partialiter. lꝫ ꝓprie ab actibus earũ specie diuersi sint. De iusticia autẽ particulari comparata ad alias virtutes ꝛ signãter ad fortitudinẽ diuerse sũt opiniones: quas nitit̃ buridanus cõcordare dicẽs ꝙ vna virtus põt dici melior alia dupl'r. vno mõ ꝓꝫ seipaꝫ. alio mõ in ordine ad alia in q̃b9 ip̃a ꝓdest nobis et alijs. primo mõ fortitudo videt̃ eẽ maior et melior ꝙ iusticia: sꝫ scđo mõ ecõuerso. ¶ Ad primã rõnem dubij negat̃ aña. ¶ Ad scđam cõcessa maiore negat̃ minor: loquẽdo de legali iusticia. ¶ Ad tertiã negat̃ aña.

iusticia
ributiua et
mutatiua.

¶ Dubitatur scđo Utrum iusticia distributiua ꝛ cõmutatiua sint sp̃ẽs iusticie pticularis abinuicẽ eẽntialiter distincte. ¶ Et videt̃ ꝙ non: qꝛ vnũ et multa nõ diuersificãt sp̃ẽm. eo ꝙ solũ important diuersitatem in materia a qua non sumitur specifica diuersitas: sꝫ per iusticiã distributiuã aliq̃d daẽ multis. ꝓ cõmutatiuã aũt vni soli ad quẽ fit cõmutatio: igr̃. ¶ Secundo. circa illa non sunt diuerse virtutes ꝓꝫ speciem circa que innatus est appetitus affici ꝓm eandem rõnem et eundem modum: sed circa distribuibilia et cõmutabilia natus est affici appetitus ꝓm eandem rõneꝫ ꝓut circa ea est iusticia distributiua et cõmutatiua: igr̃. Minor ꝓbatur: qꝛ iusticia pticularis ꝓm ꝓpriam rõnẽ ꝓm quam distinguit̃ a liberalitate ꝛ alijs virtutib9 respicit principaliter affectionem quã habem9 ad bonũ cõe vel propriũ ꝓm ꝙ alienũ existens est nobis aut affinibus nostris applicabile: igr̃. ¶ In oppositũ videtur eẽ phs in scđo capl'o huius scđi tractatus. ¶ Pro solutione dubij aduertendũ ꝙ opinio buridani fuit ꝙ iusticia distributiua ꝛ cõmutatiua nõ sũt diuerse species iusticie: sed sunt diuersi modi eiusdẽ virtutis. Idem dicit de iusticia punitiua et ꝓuisiua ꝛ alijs modis iusticie. ita ꝙ iusticia pticularis ꝓm eũ in toto eius ãbitu ẽ vna virtus non solum ꝓm genus: sed etiaꝫ ꝓm speciem specialissimã. Sed hec opinio non videtur vera. nam volo ꝙ in eodem sint habitus iusticie distributiue: et habit9 iusticie cõmutatiue. sicut frequenter contingit. Tũc arguit̃ sic. aut isti habitus faciunt vnum habitum numero: aut manent distincti numero. Si primũ: ergo idem habitus numero erit iusticia distributiua ꝛ iusticia cõmutatiua: quod videt̃ absurdũ. Si sint distincti nũero: ꝙ ptes nõ sint eiusdẽ sp̃ẽi. ꝯña tenet: qꝛ in rebus intensibilibus oĩa pars eiusdem speciei loco et situ indistincta ab alia reddit totũ intẽsius ꝑ aduentũ partis vbi ex cõiũctione ptiũ illarũ fit vnũ totũ: igr̃. Preterea ꝓꝫ eundem buridanũ oẽs ille diuisiões iusticie sunt ꝓm diuersos modos equandi lucrũ dãno/vel dãnũ lucro. cõmutatiua aũt equat dãnũ lucro ꝓm arithmeticã ꝓportionẽ ꝛ ꝓm cõsensum partium: et distributiua ꝓm geometricam ꝓportionẽ: vbi ptes dissentiũt. Aut ꝙ ĩ dictaminibus quibus dirigunt̃ sunt ijdem cõceptus exprimentes hmõi ꝓportionẽ arithmeticã ꝛ geometricã: aut nõ. Nõ põt dici ꝙ sic. cũ alia sit ꝓportio geometrica: ꝛ alia arithmetica. Si nõ: ꝙ hic ꝛ ibi est alia ꝛ alia recta rõ ꝓm speciem: sed recta rõ est obiectum respectu actus volũtatis ꝑ se boni. ꝙ ibi est alius et alius actus volũtatis. ꝛ ꝑ ꝯñs alius et alius habit9. ¶ Ideo aliter rñdet̃ ad dubium ꝑ aliquas ꝓpõnes. ¶ Prima est. Iusticia distributiua ꝛ cõmutatiua nõ differũt specie penes ea ꝓm q̃ fiunt cõmutationes. Pꝫ: qꝛ scđm oĩa ꝓꝫ que põt fieri cõmutatio: põt ẽt fieri distributio: igit̃. ¶ Scđa ꝓpõ. act9 exterior cõmutatiuus est circũstantionatus aliquibus circũstantijs quibus nõ est circũstantionatus actus exterior distributiuus. ꝓbatur. quia actus distributiuus est respectu boni alieni. sed actus cõmutatiuus est respectu boni qđ est ꝓpriũ ip̃i cõmutanti: sed iste circumstantie sunt diuerse ꝓm speciẽ: igr̃. Minor pꝫ: qꝛ lꝫ idem bonũ sit ꝓm sp̃ẽm qđ est ꝓpriũ ꝛ qđ est alienũ. qđ est priuatũ/et qđ est cõe. tñ eẽ ꝓpriũ ꝛ eẽ alienũ sic diuersa sũt et tantã ꝓm bonitatẽ ꝛ maliciam in actu faciũt differentiam: ꝙ lꝫ cõmutãti frequẽter retinere bonũ suũ cõmutabile: et nõ lꝫ distribuẽti retinere bonũ distribuibile et nõ distribuere. Etiam dignitas ꝑsonarũ q̃bus fit distributio est circũstantia in actu distributiuo: nõ aũt ĩ actu cõmutatiuo: igr̃. ¶ Tertia ꝓpõ. actus interiores volũtatis distributiui sp̃ẽ differũt ab actibus interiorib9 volũtatis cõmutatiuis. ꝓbat̃: qꝛ in actibus exterioribus sunt alie ꝛ alie circũstantie ꝓm sp̃ẽm. ꝙ actuũ volũtatis distributiuorũ ꝛ cõmutatiuoꝝ sũt alia ꝛ alia obiecta ꝓm sp̃ẽm. ꝯña pꝫ: qꝛ q̃cunq; se hñt vt circũstantie in actib9 exteriorib9: illa se hñt vt obiecta in actibus interioribus. Item actus distributiuus hꝫ quattuor minima ꝓ obiectis: inter quoꝝ duo põt eẽ equalitas absq; hoc ꝙ inter alia duo sit eq̃litas. Sed actus cõmutatiuus lꝫ habeat quattuor minima ꝓ obiectis: tñ ip̃a talia sũt ꝙ si sit equalitas inter duo postrema scꝫ inter res q̃ commutant̃ necessario erit eq̃litas inter ip̃os cõmutantes. qꝛ eq̃litas eoꝝ non est nisi eoꝝ iusticia. eoꝝ aũt iusticia totalit̃ depẽdet ex eq̃litate rerũ volũtarie cõmutataꝝ. ꝙ sunt alia et alia obiecta iusticie distributiue ꝛ cõmutatiue. Maior pꝫ: qꝛ põt eẽ equalitas inter dignitatem vnã ꝑsonarum/ꝛ illud qđ est distributũ: existẽte inequalitate ĩter aliã dignitatem ꝑsone/ꝛ aliud sibi distributum: igitur. ¶ Quarta ꝓpõ. Iusticia distributiua ꝛ ꝯmutatiua sũt habitus iusticie specie distincti. probatur: quia actus Responsio ad dubium

interiores voluntatis taliũ habituũ sunt specie distincti. ĝ ex habitus. 9ña est nota. et añs patet ex precedenti ꝓpõne. ¶ Ad primam rõnẽ dubij dicitur ꝙ iusticia distributiua et cõmutatiua non solum differunt penes vnũ ex multa. vt pꝫ ex dictis. ¶ Ad scḋaꝫ negaẽ maior nã circa pecuniã debitã ꝛ nõ debitã natus est appetitus ẜm eandẽ affectionem affici ꝛ tñ cõstat ꝙ ẜm vnam sumitur liberalitas et secundũ aliam iusticia. similiter in oĩ re secundum quam cõmittitur iusticia: potest etiam cõmitti alia virtus secundum speciem qualiscunqꝫ sit affectio.

De distinctiõe iusticie pticularis ab alijs. ¶ Dubitatur tertio Utrũ iusticia particularis distinguaẽ ab alijs ꝩtutib⁹ ex parte opationũ passionis vel obiecti exterioris. ¶ Et argr̃ ꝙ nõ ex parte opationũ. qꝛ eiusdẽ virtutis sũt diuerse operationes. vt iusticie opationes sunt distribuere: cõmutare. fortitudinis operationes sunt aggredi/ fugere/ et expectare. ĝ ex diuersitate opationũ nõ diuersificantur ꝩtutes. ¶ Scḋo ar̃ ꝙ nõ ex parte passionũ: qꝛ eãdẽ passionẽ moderant diuerse virtutes. vt amorẽ pecunie liberalitas et iusticia: igr̃. ¶ Tertio argr̃ ꝙ non ex parte obiectoꝝ. qꝛ eadem virtus specie est circa obiecta genere distincta: vt pꝫ de iusticia q̃ est circa oues/ boues/ pecunias/ et honores: igitur ex parte obiectoꝝ nõ distinguũtur ꝩtutes. ¶ In oppositũ ar̃. p oẽ illud distinguũtur virtutes p qḋ possumus concludere vnã virtutẽ ab alia differre: sꝫ p qḋlꝫ predictoꝝ possum⁹ ꝯcludere vnã ꝩtutẽ ab alia differre: igr̃. ¶ Pro solutiõe dubij aduertendũ ꝙ p passionem in ꝓposito ĩtelligiẽ oĩs forma existens in potentia appetitiua nata regulari rõne recta adhoc ꝙ sit recta: q̃ reqrit actualẽ cognitõnẽ ad suũ eẽ existẽtie. vel passio ẽ forma distĩcta a cognitiõe existens subiectiue ĩ potẽtia appetitiua reqrẽs cognitionẽ actualem ad suũ eẽ existentie. Per primũ excludiẽ cognitio actualis: qꝛ illa nõ est passio. p scḋm excludũẽ hĩt⁹ intellectuales ꝛ opationes vegetatiue: ꝛ p tertiũ excludunẽ hĩtus in volũtate existẽtes: qꝛ possunt eẽ sine actuali cognitiõe. Ex quo pꝫ ꝙ tã actus appetit⁹ sensitiui q̃ act⁹ volũtatis q̃ ẽt delectatio et tristitia q̃ sunt in volũtate sunt passiones. cũ possint mediate vel ĩmediate regulari recta rõne: ꝛ requirãt actualẽ cognitionẽ ad eoꝝ existentiã. passionũ aũt q̃ sũt in volũtate q̃dã distinguũtur ab actibus volũtatis, vt delectatio ꝛ tristicia. ꝛ q̃dã nõ. vt amor et spes. Obiecta autẽ habituũ sunt illa q̃ sunt obiecta actuũ elititoꝝ ab ip̃is habitib⁹ et generatiuoꝝ cõsimiliũ habituũ. Actus aũt siue opationes sũt duplices. quidam interiores: alij exteriores: ꝛ interiores sũt duplices. quidã sunt partis sensitiue. alij partis intellectiue. Sil'r obiecta virtutum sunt duplicia. q̃dã sunt exteriora: vt res circa quas operamur. alia sunt interiora

Ad dubium. vt passiões ꝛ rõ recta. ¶ Isto notato dr̃ p̃mo ad dubiũ ꝙ iusticia seip̃a a qualibet alia virtute intrinsece distinguiẽ. Dr̃ scḋo ꝙ iusticia extrinsece et arguitiue a qualꝫ alia virtute p suũ obiectũ totale sufficiẽter distingui p̃t Per obiectũ aũt totale intelligo aggregatũ ex oĩb⁹ obiectis partialibus actuũ elicitoꝝ ab habitu iusticie. cuiusmodi sunt passiões/ opationes exteriores/ et earum circũstantie/ recta rõ siue dictamen prudẽtiale: ꝛ res circa q̃s operamur. Inter obiecta autẽ partialia virtutum aliqñ p̃t assignari vnũ p qḋ vna virtus sufficienter differt ab alijs. aliqñ ꝩo p̃nt assignari plura. Et aliqñ per vnũ partiale obiectũ virtus differt ab vna: ꝛ p aliud ab alia. vt iusticia ex pte sui obiecti partialis qḋ est ꝯmutabile vl' distribuibile differt a tẽperãtia. ꝛ sil'r p suas operationes exteriores q̃ sunt distribuere et cõmutare differt ab eadẽ. Etiam p moderare passionem q̃ est amor pecunie: differt etiã a tẽperãtia: sꝫ nõ a liberalitate. Iusticia autẽ legalis differt ab alijs nõ p passiones q̃s moderat. nec p obiecta circa que exterius opaẽ. nec p ip̃as opationes exteriores: sꝫ p earũ circũstantiam vel circũstantias scꝫ p finẽ taliũ opationũ q̃ est obiectũ partiale principale ip̃ius virtutis. Et hmõi distinctio obiectorũ totaliũ primo infert distinctionẽ actuũ interioꝝ q̃ de se et intrinsece dr̃ boni vel mali. et ex ꝯñti distinctionem habituũ ex q̃b⁹ tales actus eliciũẽ vel quoꝝ sũt causatiui. nã habitus nõ cognoscimus nisi p eoꝝ actus. De hoc etiam visum est in scḋo libro. Ad ratiões dubij pꝫ quid sit dicendum.

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primã ꝛ secundã patẽt solutiões. ¶ Ad tertiam negatur minor.

Queritur scḋo vtrũ iustũ sit mediũ dãni ꝛ lucri. Qḋ modo ¶ Et argr̃ primo ꝙ non. qꝛ medium non stat cum extremis: sed iusta cõmutatio aliqñ stat cũ lucro vtriusqꝫ cõmutantiũ: et aliqñ cũ dãno: igiẽ. ¶ Scḋo argr̃. Litigantiũ adinuicẽ vnus quiqꝫ totam cãm iuste lucraẽ: ꝛ alter in toto cõdẽnaẽ: ĝ ibi iniustum nõ est mediũ inter lucrũ et dãnũ. ¶ Tertio argr̃. Si sic: hoc maxime eẽt inter dãnũ patiẽtis iniustũ ꝛ lucrũ facientis iniustũ. sꝫ hoc nõ. cũ faciẽs iniustũ in pluriẽ dãnificeẽ q̃ iniustũ patiẽs. cũ dãnificeẽ in bonis aĩe: igr̃. ¶ In oppositum est ph̃s in q̃rto capitulo scḋi tractat⁹.

Lucrum. ¶ Sciendum Primo ꝙ lucrũ in ꝓposito dr̃ oẽ qḋ aliqs p opationẽ aliquã plus hꝫ in bono vel minus in malo: q̃ añ hẽret. Dãnũ vero dr̃ qḋ aliquis p aliquã opationẽ minus hꝫ in bono vel plus in malo q̃ hẽret ante. ꝛ pertinent ad iusticiã lucrũ et dãnũ nõ solũ lucrũ ꝛ dãnũ ẜm veritatẽ: sed etiã ẜꝫ estimationem. et hoc vel ẜm estimationẽ inferẽtis damnũ vel lucrũ: vel ẜm estimationẽ recipientis vel ẜm existimationem iudicis q̃ ceteris est iustior.

Duplices stributões cõmutatiõ ¶ Sciendum Secũdo ꝙ duplices sunt distributiones et etiã cõmutatiões. q̃dam sũt volũtarie: ꝛ q̃dã inuolũtarie. Volũtarie autem ĩ ꝓposito dr̃ ĩ q̃b⁹ cõmutatio vel distributio vtriqꝫ parti placet. ꝛ sil'r modus cõmutandi vel distribuendi circũstantijs incidentibus attentis: et non fraude ab aliqua partiũ occultatis. Sed inuolũtarie sunt ĩ q̃bus nõ placet alteri partiũ cõmutatio vel distributio vel modus commutandi vel distribuendi aut in quibus aliqua circunstantia occultaẽ. q̃ si eẽt manifesta: nõ placeret aut res aut modus. In cõmutationib⁹ aũt ꝛ distributiõib⁹ voluntarijs nullũ accidit lucrũ aut dãnũ cõtra iusticiã. dũmodo neuter in preciũ ponat illud cuius ip̃e nõ est dñs ꝛ dũmodo taliũ rerũ fiat distributio vl' cõmutatio: q̃s distribui vel cõmutari nõ ꝓhibet lex. In distributionib⁹ autem ꝛ cõmutationibus inuolũtarijs si a nolẽte plus debito capiaẽ: aut minus debito ei tribuatur vel relinquatur: illud plus debito ꝛ illud minus debito dr̃ lucrum et dãnũ iniusta. Et sic capiendo lucrũ ꝛ damnũ cõuertũtur adinuicẽ: facere iniustũ/ et accipere lucrũ: et pati iniustũ/ ꝛ recipere dãnũ. Ex his pꝫ ꝙ plus debito ꝛ min⁹ debito sunt duo iniusta. hoc q̃dẽ ex pte faciẽtis. illḋ autẽ ex parte patientis. Et ita in opatione iusta sunt duo iusta. scꝫ vnũ ex parte facientis: et alterũ ex parte patientis. quorũ vtrũqꝫ est neqꝫ plus debito neqꝫ minus debito. ¶ Istis notatis sit

Respõsio questione ¶ Conclusio Prima. Iustũ est mediũ dãni ꝛ lucri. ꝓbatur: qꝛ iustũ mediat ĩter pl⁹ debito ꝛ minus debito. sed plus debito dicitur lucrum.

minus vero dannum:igitur.

Conclusio scda. Justum est equale:et iniustum inequale. ptz satis ex expõne text9 quia plus et minus sunt inequalia. et medium ipsorum est equale:igitur.

De mõ sumẽdi mediũ in iusticia distributiua et cõmutatiua.

Dubitatur primo Utrũ eodem mõ sumat medium in iusticia distributiua:et in iusticia cõmutatiua. Et argr q sic. qr si non:hoc maxie eẽt ex eo q in iusticia distributiua attendit dignitas psonarũ. et nõ in cõmutatiua vt videt velle phus:sed hoc non:igit. Minor pbatur:qr in cõmutationibus attenditur dignitas psonarũ. dicẽte aristotele q si principatum habẽs pcusserit non opz repercuti. et si principem pcussit non solũ opz repercuti:sed et puniri. qd non eẽt nisi attenderetur ad dignitatem et statum personarum igit. Scdo argr sic. In oi virtute sumitur medium quo ad nos et sm determinationẽ recte rõnis. g isto mõ et nõ alio sumitur mediũ in iusticia distributiua et commutatiua:et per ñs eodem modo. In oppositũ est Aristoteles in tertio et quarto capitulis scdi tractatus.

Triplex distributio.

Pro solutiõe dubij est aduertendũ q triplex est distributio. quedã eĩ distribuunt que sũt debita distribui certis psonis:vt bona ciuitatis his qui p ciuitate laborauerũt. alia sunt debita distribui sed nõ certis personis. vt eccliastica beneficia. alia vero distribuũt p modũ puri et liberalis doni. q̃ scz distributor posset sibi iuste retinere. et circa istorum distributionem non hz locũ iusticia neqz iniusticia sed liberalitas. Qtum vero ad secũdã distributionem dr q distributor iuste distribuit: si dignis. iniuste autẽ:si indignis. In prima distributiõe distributor fit iniustus tribus modis. primo retinendo sibi illud vel aliquid eius qd distribuere tenet. scdo nõ si totum distribuat. non tñ quibus debitũ est distribuere. tertio modo si quib9 debet distribuat. sz vni plus debito et alteri minus debito. Equalis enĩ debet eẽ pportio in rebus distribuendis qtum ad valorẽ:et ĩ his qbus fit distributio qtũ ad meritũ siue dignitatẽ. Jdo in hac eqlitate pportionũ ɔsistit iustũ. et ĩ ineqlitate iniustũ. In cõmutationib9 autẽ iustũ cõsistit non in equalitate pportionũ rerũ cõmutandarũ et psonarũ cõmutantiũ:sz solũ in equalitate rerũ cõmutandarũ: ita q si tu de re mea plus capias q̃ michi de tua reddas: tu michi facis iniustum. opz igitur q tu michi reddas in valore qtum capis.

Ad dubium.

Isto notato rñdet ad dubiũ q non eodẽ mõ est sumendũ mediũ in iusticia distributiua et cõmutatiua. pbat:qr triplex pt assignari drĩa iter mediũ qd est iustũ distributiuũ:et mediũ qd est iustũ commutatiuũ. Prima est:qr mediũ distributiuũ sumit attendendo ad merita seu dignitates psonarum: mediũ vero cõmutatiuũ non. Nam vt dicit phs nichil differt si studiosus prauũ priuauit. vel prauus studiosuz. neqz si mechatus est studiosus vel prauus. sed ad nocumenti differentiam solum respicit lex. Scda differentia est:qr cõmutantes ante cõmutationem sunt equales in ordine ad res cõmutandas. nam vnus hz vnam et ali9 aliã. sed psone quib9 fit distributio non opz q sint equales ĩ ordie ad res distribuendas. qñ plus debetur illi q̃ maioris est meriti. Tertia differẽtia est cõparando mediũ iustũ ad excessum iniustum:in quo qui lucratus est:excedit eũ q̃ dãnũ passus est. qr medium cõmutatiuũ cõparatũ ad talẽ excessum sumit sm pportionem arithmeticã. mediũ aũt distributiuũ nõ:sz sz pportionẽ geometricã. Dr aũt mediũ sm arithmeticã pportionẽ mediũ qd sumit sm diuisionẽ in partes eiusdem quantitatis. Et dr pportio arithmetica:qr semp extremũ cõmẽsurabile est medio sz aliquẽ determinatũ numerũ. Mediũ aũt sm geometricã pportionẽ est equalitas proportionis aliquor duor vel pluriũ. Et dr geometrica pportio:qr põt reperiri in cõtinuis sm nullũ nũerũ commensuratis. Exemplũ primi. vt sex mediant inter octo et quattuor. qr sex exceduntur ab octo in duobus: et excedunt qttuor ĩ duob9:sed nõ est eadẽ pportio vtrobiqz. nã sex se hñt ad qttuor ĩ pportione sexqualtera. ĩ q̃ maius cõtinet semel minus et ei9 medietatẽ. octo autez se habẽt ad sex in pportiõe sexquitertia. in q̃ maius cõtinet semel minus et ei9 tertiã partẽ. Exẽplũ scdi. vt sex sunt mediũ ĩter nouẽ et quattuor. vtrobiqz enĩ est eadẽ pportio. s. sexqualtera. sz nõ est eadẽ quãtitas: qr nouẽ excedũt sex in trib9:sex vero qttuor in duob9.

Proportio arithmetica.

Proportio geometrica

Ad primã rõnẽ dubij dr q in cõmutatiua nõ attẽdit dignitas psonar. saltẽ p se sz solũ dãnũ illatũ. Et cũ dr q non opz principem repercuti. Dr q hoc nõ puenit ex dignitate principis p se:sed ex maiori vel minori nocumẽto illato. Qui enĩ pcutit principem nõ iuriat solũ principi in psona eius:sed toti cõitati cuius vices gerit. Pl9 enĩ ledit cõitatem qui ledit ptẽ eius nobiliorẽ: q̃ q̃ viliorẽ. Ad secundam conceditur q media vtrobiqz consistit. primo:qr ambo sumũtur sm rectum iudiciũ rationis et quo ad nos. secũdo qr medium vtrobiqz est nec plus neqz minus. cum hoc tamẽ stat q differunt modo prius dicto.

Dubitatur scdo Utrũ iusta opatio sit medium inter iniustũ facere et iniustũ pati.

An opatio iusta sit mediũ inter iniustum facere et iniustum pati.

Et videt q nõ:qr aut eẽt mediũ sm morẽ:aut sm rei naturã. Nõ pmũ:qr tam mediũ q̃ extrema in gñe mor sunt voluntaria. sed iiustũ pati nõ est voluntariũ: igit. Nec scdm:qr inter ea q̃ sunt idem realiter nõ cadit mediũ sm rei naturam. sz iiustũ facere et iniustũ pati sunt idem realiter sicut actio et passio:igitur. Scdo argr. Opatio tẽperata nõ est mediũ inter intẽperate agere et insensibiliter agere. neqz fortiter opari est mediũ inter facere opus forte:et pati opus forte. et sic de aliis: igit. In oppositum est phs in octauo capitulo hui9 scdi tractatus.

Opiniones.

Pro solutiõne dubij est aduertendũ q ad propositũ dubiũ rñdet Gerardus odonis q iusta opatio nõ est mediũ iter iiustũ facere et iniustũ pati: nisi solum p abnegationẽ extremor et improprie. Ita q eqlit dici posset q iiusta opatio eẽt mediũ inter iustũ facere et iustũ pati. et hoc nitit ostẽdere prima rõne aũ oppositũ et diuersis aliis q̃ hic breuitatis cã omittunt. Aliter rñdet Buridanus dicẽs q facere iniustũ et pati iiustum et operatio iusta siue opari iustum põt dupl'r accipi. Uno mõ pro ipa actione qua quis facit iniustum:et p passione q̃ aliis patitur iniustũ:et p opatione qua quis operatur iustum:et sic potest cõcedi q opatio iusta nõ mediat inter predicta nisi sm denoĩatione extrinsecã ab ipis operatis. vel qtũ ad aliquas eor pprietates. vtputa qtũ ad eẽ voluntariũ et inuoluntariũ. Alio modo põt accipi p iusto vel iiusto qd ex hmõi actione vel passione vel operatione relinquit in agente vel patiente vel operante. et sic opatio iusta est media. i. iustum qd puenit ex opatione iusta in faciẽte iustũ vel patiẽte est mediũ inter iniustũ qd ex opatione iiusta pueniet in faciẽte iiustũ:et iter iniustũ qd ex opatione iiusta puenit in patiente: et hec iiusta sunt plus et minus. iustũ vero nec plus nec min9.

Ad dubium

Isto notato dr ad dubiũ primo q iiusta opatio ẽ media p abnegationẽ inter iiustũ facere et iniustũ pati. ptz quia iusta opatio nec est iniustum facere nec iniustũ pati. Dicitur secũdo q iusta opatio formaliter et sm se nõ mediat inter iniustũ facere et iniustũ pati. vt bene pbat

prima ratio ante oppositū dubij. Dr̄ tertio ꝙ iusta opa
tio nō mediat inter iniustū facere et iniustū pati tāꝙ īter
vicia extrema: qꝛ iniustū pati aliqñ nō est viciū. Dicitur
quarto ꝙ iusta opatio ſm ꝓportionem arithmeticā vel
geometricā ꝛ ſm rectā rōnē mediat inter iniustū facere
et iniustū pati. ꝓbaꝫ: qꝛ oīs opatio iusta est elicita cōfor
miter ad dictamen prudētiale dirigens ip̄m operantē
ad mediū tenendū inter plus ꝛ minus ſm alterā dicta-
rū ꝓportionū. ¶ Ad primā rōnem dubij dr̄ ꝙ cōcludit
pro primo et secundo dictis. ¶ Ad secundam dicitur ꝙ
non est simile de iusticia et de alijs virtutibus. quia nō
eodem modo sumitur medium in alijs virtutibus sicut
in iusticia.

An iustitie sint duo extrema. ¶ Dubitatur tertio Utrū iusticia sit mediū dua
rū maliciarū extremarū. ¶ Et vi-
deꝫ ꝙ non. qꝛ iusticia solū mediat inter iniustū facere et
iniustū pati. ſꝫ ad iniustū pati nulla malicia moralis spe-
ctat. qm̄ optimi viri sicut sancti martyres pꝫit iniustū pa
ti: igr̄. ¶ Scđo aꝫ. Iusticia solū opponiꝫ iniusticie. ꝗ non
mediat inter duas malicias. Añs ꝓbaꝫ: qꝛ solū medi-
at inter plus et minus. quorū vtrūqꝫ est iniustū ꝛ inequa
le vt dicit phs: et ꝯña est nota. ¶ In oppositum argr̄. qꝛ
diffinitio superioris eēntialis dꝫ cōuenire cuilibet ei⁹ infe
riori: sed de ratione diffinitiua virtutis (que est superi-
or ad iusticiam) est ꝙ sit medietas duarū maliciaꝝ. vt i
Cōis responsio secūdo libro visum est: igiꝫ. ¶ Pro solutione dubij ad-
uertendū ꝙ ad istud dubiū cōiter rn̄deꝫ ꝙ medietas iu
sticie differt a medietatibus aliarum virtutum in duo-
bus. Primo: quia medietas in alijs virtutibus cōsistit
inter duas malicias. iusticia autē nō cōsistit inter duas
malicias: sed īter maliciam ꝛ penam. nā iniustū pati nō
est malicia sed pena. Scđo differt (vt aiūt) quia medie-
tas in alijs virtutibus attēdiꝫ ſm rōnem et quo ad nos
iniusticia vero attendiꝫ ſm rem ꝛ quo ad numerū. qꝛ su
miꝫ ſm ꝓportionem arithmeticam vel geometricam.
Alia responsio ¶ Aliter rn̄deꝫ ad dubiū ꝑ tres ꝓpōnes. Pria est. Iu
sticia est mediū inter duos habitus ꝯrios. ꝓbaꝫ: qꝛ oīs
habitus ex opationibus medijs inter operationes ex-
tremas oppositas genitus est medius inter habitus ex
tremos oppositos. sed iusticia est huiusmodi: igr̄. Ma-
ior est nota: qꝛ ex operationibus generanꝫ habitus. et
ex talibus operationibus tales habitus. Et minor pro
batur: qꝛ opatio iusta mediat inter duas extremas ope
rationes oppositas. quarū vna est sibi plus debito tri-
buere et alteri minus. et altera est plus debito alteri tri
buere ꝛ minus sibi. Et aduerte ꝙ hmōi extrema cōtra-
ria quoꝝ habitus extremi sunt electiui: et quorū mediū
eligit iusticia: nō sunt plus sibi accipere et minus alte
ri tribuere. nam ista non sunt cōtraria: ſꝫ se sequitur: ſꝫ
illa extrema sunt plus sibi accipere: et minus sibi acci-
pere. vel plus alteri tribuere: ꝛ minus alteri tribuere: si
ue plus sibi accipere: et min⁹ alteri tribuere: ꝛ minus si
bi accipere: et plus alteri tribuere. ¶ Scđa ꝓpō. Habi
tus ꝯrij inter quos mediat iusticia sunt malicie ꝗdā si-
ue vicia. ꝓbaꝫ: qꝛ vbicūqꝫ mediū est laudabile ꝛ ꝟtuo-
sum: excessus ꝛ defectus sunt vituperabiles ꝛ vicio si. ſꝫ
circa cōmutatiōes ꝛ distributiōes mediū (qđ ē iusticia)
est laudabile. et vnus dictorū habituū excedit: alterum
vero deficit: igr̄. ¶ Tertia ꝓpō. Mediū iusticie sumen-
dum est ſm rōnē et quo ad nos. ꝓbaꝫ: qꝛ si mediū iusti
cie sumereꝫ scđm naturā rei: sequereꝫ ꝙ eisdē reb⁹ exi-
stentibus: mediū eēt idē. sed hoc est falsum. Nā isto tē-
pore habebis ꝓ vno paruo albo quinqꝫ pintas vini: et
alio tēpore nō hēbis nisi vnā. Itē mediū qđ ī re variaꝫ
ſm exigētiā humane indigētie: sumiꝫ nō ſm rei naturā
se quo ad nos. ſꝫ sic est de medio iusticie: igiꝫ. Preterea
iusticia distributiua attēdit ad dignitatē ꝛ meritū pso-
narū. cōmutatiua etiā ꝗrū ad volūtarias cōmutatiōes
attēdit ad circūstantias ꝛ etiam ad humanā indigenti
am: igiꝫ. Primo eñ in iusticia necesse est rerū distribu
endarū et meritorū pro quibus distributio facienda est
aut rerū adinuicē cōmutandarū estimare valorē: ſꝫ post
hmōi estimationē bene verū est ꝙ valoris rerū distribu
endarū ad valorē meritorū: vel etiam valoris vni⁹ re-
rū cōmutandarū ad aliā mediū ꝛ equale sumendū est
ſm rem. et hoc intendit prima opinio: sed tñ nō obstāte
ꝙ hoc mō mediū sumaꝫ ſm rem: non est tñ negandū qu
etiam sumaꝫ ſm rōnem. nam recta rō sic ip̄m sumere di
ctat. Sed ꝓ intellectu huius qđ dicit phs in vltiō capi-
tulo huius scđi tractatus. Iusticia autē medietas est.
non ſm eūdem modum predictis virtutibus: pōt dici
ꝙ dupl'r in iusticia attendiꝫ mediū. Uno mō attendiꝫ i
cōsonantia opis ad dictamē recte rōnis. ꝛ hoc est cōe oī
virtuti. Et de isto mō nō est locut⁹ phs in hoc q̄nto qm̄
hoc sciri poterat ex diffinitione cōi virtutis: ꝛ ꝑ ea q̄ di-
cta sunt de alijs virtutib⁹ in speciali. Alio aūt mō spe-
ciali mediū attendiꝫ in ip̄a iusticia ſm ꝙ ip̄a est ad alte
rū distributiua vel cōmutatiua bonoꝝ. qđ quidē mediū
attendiꝫ ſm equalitatem valoris rerū vel ſm ꝓportio
nem valoris rerū ad valorē meritoꝝ. et de mō sumendi
hoc mō mediū loquiꝫ hic phs ꝛ nō de primo. ¶ Ad pri
mam rōnem dubij negaꝫ añs. ¶ Ad scđam pōt dici ꝙ
viciū iusticie oppositū ſm supabūdantiā vocaꝫ iniusticia
viciū aūt ei oppositū ꝑ defectū nō hꝫ nomē impositū eo
ꝙ in paucissimis reperiꝫ. sicut aristoteles dicit de insen
sibilitate opposita temperantie. qꝛ aūt de isto vicio non
determinauit aristote. pōt dici ꝙ cū duorū viciorū extre
morū semp alterū plus opponitur virtuti ꝗ reliquū et
est peius sic aristo. et alij phi morales parū curant de il
lo loqui qđ parum opponiꝫ virtuti et qđ non est multe
malicie sicut in proposito

Ad rationes questionis. ¶ Ad primā pꝫ solutio
ex scđo notabili. vbi dictū est ꝙ lu-
crū ꝛ dānū inter q̄ mediat iustū nō sunt in volūtarijs cō
mutationibus de ꝗbus tñ argumentū ꝓcedit. ¶ Ad se
cūdā dr̄ ꝙ illud lucrū et illud dānū sūt vtriqꝫ parti de-
bita: mō taliū nō est iustū mediū sed lucri qđ est plus de
bito et dāni qđ est minus debito. ¶ Ad tertiā dr̄ ꝙ lu-
crū ꝛ dānū nō attenduntur circa bona aīe interiora spālit
ip̄ius iniustū faciētis. eo ꝙ ip̄e nō pōt ea alteri cōmutare
vel distribuere lꝫ iniustū aliqđ fraudulenta exhortatio
ne ducat in peccm̄: ideo nichil ad iusticiam vel iniusticiā
si iniuriator perdit aīam suā: nā iīuriam passus nichil
inde lucratur.

Querit tertio Utrū iustū sit idem ꝙ eq̄le con Questio mo
trapassū? ¶ Et videꝫ ꝙ sic. qꝛ iustū est nec ralis.
plus nec minus hr̄e debito. hoc aūt optime
saluaꝫ si quātū michi tradas: tātū a me re-
cipis qđ est eq̄le ꝯpati: igr̄. ¶ Scđo aꝫ. iustū est inequa
le ad equale reducere: sed hoc fit ꝑ ꝯpassuꝫ: igr̄. ¶ Ter
tio aꝫ. minus videꝫ ꝙ iustum sit ꝯpassum in iusticia di-
stributiua ꝗ in cōmutatiua: ꝛ tñ in distributiua iustum
est cōtrapassum: igiꝫ. Minor ꝓbatur: qꝛ i iusticia distri
butiua sic ꝓportio geometrica saluaꝫ ꝙ qui plus ad bo
nū cōe egit: plus de bono cōi recipiat. ¶ In oppositum
est aristoteles in sexto capl'o huius scđi tractatus.

¶ Sciendum Primo ꝙ in ꝓposito ꝑ pati nichil Pati.
aliud intelligiꝫ ꝗ recipe ab alio lu
crū vel dānū. et ꝑ facere nichil aliud ꝗ inferre lucrū vel Facere.
dānū. Equale aūt cōtrapassum pōt intelligi dupliciter. Equale co
trapassum

Uno modo cōparādo passionē vnius ad passionē alterius. vt q̄tum vn⁹ recipit lucri vel dāni: tm̄ ali⁹ recipiat Alio mō cōparādo passionē alicuius in lucro ad passionem eius in dāno. vt q̄ tm̄ dānū recipit tm̄ lucrū recipiat Cū aūt duplex sit iusticia: scȝ distributiua τ cōmutatiua Primo videndum est an ꝯtrapassum habeat locū in iusticia distributiua. pro quo est aduertēdū q in distributionib⁹ duplex est habitudo ꝯsiderāda. qm̄ supponit q bona cōia distribuātur psonis singularib⁹ ꝑpter hoc q eis debent. nā si gratis distribuerent nō esset ꝑpria iusticia: sed liberalitas vt prius dictū est. Pria igit habitudo est cōitatis ad illos q̄bus fieri dȝ distributio. Alia vero est eoꝝ q̄b⁹ debet fieri distributio adinuicē. q̄tum ad primā habitudinē: iusticia nō videt esse nisi cōmutatiua. nā cōitas illis retribuit: q2 ab eis suscepit. sed q̄tū ad scdam nulla videt esse cōmutatio: sed solū distributio. ꝑpter qd a tali habitudine ipoꝝ adiuicē: iusticia dȝ distributiua. mō ꝯstat q sm illā habitudinē ꝯtrapassuȝ non habet locū. qm̄ ꝯtrapassum supponit ante factū vel antepassum qd ibi non reperitur.

Sciendum scdo q cōmutatiōes sunt duplices scȝ volūtarie τ inuolūtarie. vt supra visum est. Uolūtarias ꝯmutatiōes enūerat phs plures scȝ vēditionē/ēptionē/mutuationē/fideiussionē/vsū/depositionē/τ ꝯductionē. τ pōt addere liberalē donatiōeȝ Uēditio est p quā vēdens trāsfert dn̄ium sue rei in alterū recepto p̄cio. Emptio aūt est p quā in emētē trāsfert dn̄ium rei alteri⁹ dato p̄cio. τ in istis manifestū est q nō est seruāda equalitas q̄titatis. qm̄ preciū datū est alterius ꝯditiōis a re vēdita vel empta. sed ista opȝ eq̄ri sm ꝑportionē. Mutuatio est p quā mutuās trāsfert dn̄iuȝ sue rei in alteꝝ: vt equalē vel similē recipiat. τ in ista cōmutatiōe obseruāda est eq̄litas q̄titatis. nisi forte quia mutuās fecit grām indigēti re sua. in q̄ casu recipiēs nō soluȝ tenet reddere eq̄le rei mutuate: sed vltra tenet ad graꝝ actiōes. τ sic iteꝝ pȝ q iustū hic nō ꝯsistit in eq̄litate q̄titatis. aliq̄n tm̄ pōt contingere q hmōi mutuatio fiat ad vtilitatē vtriusqȝ. τ tūc sufficeret forte ad iustum eq̄litas quātitatis. Fideiussio est p quā q̄s se obligat ꝑ debito alteri⁹ si ille defecerit. τ tūc manifestū est: q si soluerit debitū: alter tenet sibi in tāto τ in tali τ vltra tenetur ei ad multas graꝝ actiōes. Usum aūt videt aristoteles vocare: sm quē q̄s alteri rē suā gratis cōcedit retēto dn̄io. τ tūc iustū ꝯsisteret in reddēdo eandē rem cū graꝝ actiōe. Depositio est sm quā q̄s rem suā ꝑ securitate in custodia alterius deponit. τ tūc iustū est q eadē res sibi reddat nisi q deponens ad aliqd salariū tenetur vel ad graꝝ actiōes. Cōductio est qua q̄s ꝑ certo tp̄e vēdit rei sue vsum. τ manifestū est: q ibi nō seruatur q̄titas vsus nam q̄titas vsus τ preciū. inde receptū nō sunt cōmēsurabilia sm quātitatē. Donatio vero est scdm quā aliq̄s trāsfert suā rem in aliū sine spe rehabēdi τ sine pacto remuneratiōis. et in ista iustū cōsisteret in graꝝ actiones reddēdo/vel seruitiū/vl aliq̄d hmōi. Inuolūtarias etiā ꝯmutatiōes ibidē enumerat. p. de q̄b⁹ etiā ꝯstat q si dānū illatū aliis sit restituēdū sm eq̄litatē q̄titatis: tm̄ vltra opȝ iniuriantē puniri. ꝑpter qd in ipis iustū nō est precise ꝯtrapassuȝ eq̄le sm q̄titatē. iō dicūt q̄dā q i ꝯmutationib⁹ inuolūtariis iustū nō est idē qd ꝯpassuȝ sȝ bn̄ in volūtariis. Hec opīo lȝ cōis sit nō videt vera. nec de intētiōe aristo. qm̄ si loq̄mur de eq̄li ꝯtrapasso equalitate q̄titatis. pȝ q aristo. nō solū in ꝯmutationib⁹ inuoluntariis negat iustū eē ꝯpassum: sed etiā in volūtariis. dicit eñ in sexto ca. sed in cōicationib⁹ q̄dē cōmutatiuis cōtinet tale iustū ꝯtrapassuȝ sm ꝑportionalitatē τ nō scdm equalitatē. si aūt loquamur de equali ꝯtrapasso equalitate ꝑportionis pȝ q aristoteles nō solū ponit iustū esse ꝯtrapassuȝ in volūtariis: sed etiā in inuolūtariis. Itē scdm predictā opinionē non videt quō ꝯcordāt duo dicta aristotelis. Primū ē. q nihil differt si studiosus prauum priuauit vel ecōuerso. Alterū est. si principatū hn̄s percusserit: nō oportet repercuti/τ si principē percusserit: non solū repercuti oportet: sed etiā puniri. Ista eniȝ dicta sunt de ꝯmutationib⁹ voluntariis. τ videtur contraria. ideo aliter respondetur ad questionē per tres sequentes conclusiones.

e cōmu=
ū volū
rum.

Conclusio prima. Iustū nō semp fit per equale cōtrapassum equalitate q̄titatis rerum cōmutabiliū. Probatur. quia si domus tua valet centum solidos: et vnum calceamentū valet duos solidos: iustum erit dare quinquaginta calceamenta pro vna domo. et tamen ibi nec est equalitas q̄ntitatis continue nec discrete: igitur.

Penes q̄d attēdatur iustum

Conclusio scda. Aliq̄n fit iustuȝ (licet raro) per equale ꝯpassum. pȝ ex deductione specieꝝ cōmutationis voluntarie in scdo notabili.

Conclusio tertia. Iustū semper fit p equale cōtrapassum equalitate proportionis patet inductiue.

Dubitatur primo Utrū oīa ꝯmutabilia sint eadem mēsura ꝯmensurabilia? Et arguit q nō. q2 cōmensurabilia debēt esse eiusdē generis. sed nō oīa ꝯmensurabilia sunt eiusdē generis: igit. Maior patet per aristotelē decimo methaphisice τ p cōmentatorē quarto phisicoꝝ dicentē q mēsura nō est extra genus mēsurati. Scdo sic. non oīa ꝯmutabilia sunt cōmensurabilia: igit. Ans ꝑbatur. q2 oīa cōmensurabilia sunt cōparabilia. sed non oīa cōmutabilia sunt comparabilia: igitur. Minor patet per phm septimo phisicoꝝ dicentē q cōparabilia debent esse eiusdem speciei.

De cōmensurabilitate commutabilium.

In oppositū est. p. in septima caplo secūdi tractat⁹.

Pro solutiōe dubii est aduertēdū q cōmutabilia dupliciter possunt considerari. Uno modo scdm suas substātias vel rationes speciales. Alio modo sm q cadūt in vsum humanū. τ taliū quedā sunt que iuste permutari pn̄t. Alia vero sunt que non iuste permutari possunt et ista sunt duplicia. nam quedā solū cōmutari non pn̄t: q2 lege ꝑhibita. Alia vero sunt que scdm conditionem sue nature cōmutari non licet.

Dupliciter cōsiderantur

Tūc dr ad dubiū prīo q commutabilia scdm suas substātias considerata nō oportet esse cōmensurabilia. q2 sic considerata sunt diuersoꝝ generū. Dicitur scdo. q oīa cōmutabilia scdo modo considerata que iuste ꝯmutari possunt sunt eadē mensura cōmensurabilia. Probatur q2 nisi sic periret humana ciuilitas τ cōicatio. nā cum vnus solus nō possit sibiipsi super oībus quibus indiget ꝑuidere: necesse est vt oīa cōmutabilia q̄bus indiget: sint vna mēsura cōmensurabilia. vt possit hō ab aliis sibi sup his ꝑuidere. Dr tertio q cōmutabilia ex lege solū ꝑhibita remota legis ꝑhibitiōe sunt eadē mēsura cōmēsurabilia pȝ q2 circūscripta legis ꝑhibitiōe: talia eēnt licite ꝯmēsurabilia. Dr q̄rto q ea q̄ ex sua natura nō sunt ꝯmutabilia nulla eadē mēsura sunt ꝯmēsurabilia saltē cum aliis. Et si q̄rat an talia adīuicē sint ꝯmēsurabilia? forte pōt dici q dānū vni⁹ dāno alteri⁹ τ lucrū lucro alicui equari pōt. vt si vterqȝ eoꝝ vxorē alteri⁹ accipiat sm oēs circūstātias pares. vel si vterqȝ ꝯsimiliter alteꝝ interfecerit/aut ei⁹ brachiū amputauerit. sed lucrū dāno saltē in cōicatiōe volūtaria equari nō pōt: eo q ala dānificat τ dāno aīe nō potest equari lucrū corporale. Ad

Ad dubium.

rationes dubij patet solutiões ex dictis . nā solū concludunt de ɔmutabilibus ſm substantiā ɔsideratis ⁊ non ſm ꝙ cadūt in vsum humanum.

An indigentia hūana sit mensura commutabilium.

¶ Dubitatur scdo. Utrū indigētia hūana sit mēsura ɔmutabiliū. ¶ Et ar. ꝙ nō. qꝛ si sic seqret̄ ꝙ pauper deberet maiori precio bladū emere ꝙ diues: qꝛ plus eo indiget. sꝫ ɔñs videt̄ incōueniēs igit̄. ¶ Scdo ar. multa sunt multū cara qbus parū indigemus. vt sunt ea quib⁹ diuites vtūtur ad voluptatē et apparatū: igit̄. ¶ Et cōfirmat̄. qꝛ mēsura debet esse simplex ⁊ indiuisibilis et compati secū mēsuratū. sed indigētia nō est simplex nec cōpatit̄ secū res venales qꝛ cū habem⁹ eas nō indigem⁹ ipis: igit̄. ¶ In oppositū est aristoteles in septimo ca. scdi tractat⁹.

Ad dubium.

¶ Ad dubiū breuiter respondet̄ ꝙ indigētia hūana est mensura naturalis cōmutabiliū ſm similitudinē ꝓportionis ⁊ non ſm equationē quātitatis. nā ſm ꝙ plus vel minus indigem⁹ ſm hoc res est pluris vel minoris valoris. Uidem⁹ enī ꝙ illo tpe quo vina deficiūt qꝛ ipis plus indigemus ipa sunt cariora. ¶ Ad primā rationē dubij dr̄ ꝙ indigētia istius hoīs vel illius non mēsurat valorē ɔmutabiliū. sed indigētia cōis eoꝝ q̄ inter se cōmutari pñt. vel dicendū ꝙ pauper quo ad ea quib⁹ indiget multo pluri precio emit ea quibus indiget ꝙ diues. ¶ Ad scdaꝫ dr̄ ꝙ non solū indigētia necessarij mensurat apud egenos cōmutabilia: sed etiā indigētia excessus apud diuites. ¶ Ad ɔfirmationē dicitur ꝙ duplex est mēsura. quedā est scdm equationē quātitatis. qñ scꝫ mēsura pōt equari mēsurato per sui replicationē et sic vnitas est mēsura numeri ⁊ vlna pāni ⁊ quarta dolij vini. ⁊ ista est eiusdē generis cū mēsurabilib⁹ ⁊ indiuisibilis. vel simpliciter vel ſm sensum/aut ſm institutionē/aut aliquo tali mō. Alia est mēsura ſm similitudinē ꝓportionis. verbi grā si a mensuret̄ b et c mensuretur d. tūc argueret̄ sic. sicut se habꝫ a ad b. ita c ad d. ergo p̄ locū a trāsmutata ꝓportione: sicut se habet a ad c. ita b ad d. Sed b est duplum ad d. ergo a est duplum ad c.

An numisma sit necessarium ad mensurandū ɔmutabilia

¶ Dubitatur tertio. Utrum numisma sit necessarium ad mēsurandū ɔmutabilia. ¶ Et ar. ꝙ nō. qꝛ vni⁹ mēsurabilis ſm vnā ei⁹ rationē dꝫ esse vnica mēsura. sed ɔmutabilia ſm ꝙ cadūt i vsuꝫ hūanū mēsurant̄ indigētia hūana. vt iaꝫ dictū ē. igit̄ vt sic non mēsurātur numismate. ¶ Scdo ar. si numisma esset mensura venaliū. seqretur ꝙ semꝑ ꝓ equali numismate haberem⁹ res venales equales. sed ɔñs ē falsum igit̄. ¶ In oppositū est phūs in septimo capitulo hui⁹ scdi tractat⁹.

Ad dubium

¶ Ad dubiū dr̄ primo. ꝙ ad perfectam hoīm cōicationē et sustētationē numisma est necessariū in cōmutationib⁹. nā vt dicit phs pīo politice. qꝛ nō est bñ possibile res natura cōmutabiles trāsportari ad lōginqua loca: ad habendū ea quib⁹ indigem⁹ numismatis vsus est ex necessitate adinuētus. ⁊ sic ꝓpter distantiā locoꝝ est necessariū ꝙ sit parue quātitatis/⁊ bñ portabile ⁊ magni valoris. Scdo ꝓpter distātiā tēpoꝝ verbi grā. nūc habeo vinū ⁊ anno futuro indigebo. nec vinū qd̄ habeo seruare possum quin putrefiat: necesse est ergo ꝙ ego aliqd̄ accipiā ꝓ vino meo qd̄ facile seruare potero sine putrefactiōe. ⁊ hoc est numisma. Tertio idē ptꝫ ex nr̄a multiplici indigentia. verbigrā iste pauper q ex labore suo viuit: laborat vni diuiti trib⁹ diebus ⁊ sibi desunt panis carnes sal ⁊ hmōi q̄ nō habet ille diues sꝫ habet lapides preciosos. qd̄ igit̄ fiet. necesse est vt ꝓ labore recipiat rē ad parua portabilē ꝓ cuius vna parte habebit panē. ⁊ ꝓ alia sal. ⁊ sic de alijs. ideo ad hoc est necessariū numisma. Quarto ptꝫ ex quorūdā ɔmutabiliū magni valoris īdiuisibilitate. verbigrā equū habeo et indigeo veste calceamētis ⁊ cibo ꝓ quoꝝ nullo dabo equū meū. igit̄ necesse est ꝓ equo pecuniā accipere: cuius vnā partē dabo ꝓ pāno: aliā ꝓ calceamēto. ⁊c. et ꝓ istis necessitatib⁹ numisma aliqs exigit ɔditiōes. Prima est. ꝙ sit paruū in quātitate. nā sic non pōt fieri ei detractio quin de facili ꝑpēdat̄. Scda est ꝙ habeat īpressionē caracteris alicui⁹ pīcipis: alias posset qlibet fingere ⁊ falsificare numisma. Tertia est ꝙ sit certi ponderis. aliter nō posset per ipm certū preciū ɔmutabilibus imponi. Quarta est ꝙ sit bñ permāsiuū sine corruptiōe qꝛ aliter non posset per ipm future indigentie ꝓuideri. Quinta est ꝙ habeat materiā p̄ciosam vt magn⁹ valor possit in paruo loco reponi ⁊ ad loca distātia facilit̄ portari. Sexta est ꝙ sit in parua diuisibile spāliter pp pauperes q̄ multis rebus indigēt parui precij. ¶ Scdo dr̄ ad dubiū ꝙ primo valor numismatis indigētia humana mēsuratur. deinde postꝙ valor pecunie mēsuratus fuerit ſm ꝓportionē ad indigentiā humanā oīa cōmutabilia poterūt appreciari ſm ꝓportionē ad pecuniam. qualē enī ꝓportionē habebūt ad hūanā indigētiā: talē proportionē habebunt ad pecunias hūane indigentie. ¶ Ad primā rationē dubij dr̄ ꝙ vnica est pīa ⁊ pīncipalis mēsura cōmutabiliū scꝫ hūana indigentia: sed nō est inconueniēs aliā esse mediā q̄ mensurata per primā pōt reliquū mēsurare. ¶ Ad scdam cōceditur ꝙ numisma non est certa mēsura venaliuꝫ nisi ſm relationē ipi⁹ et illoꝝ ad humanā indigentiā.

Con...

¶ Ad primam rationē ante oppositū qstiōis dicitur ꝙ nec plus nec min⁹ debito habere saluat̄ per ɔpassum ꝓportionale. sed non semꝑ perequale. ¶ Ad scdam dr̄ silr. ¶ Ad tertiā dr̄ ꝙ licet cōtrapassum attēdatur in distributionib⁹ ſm comparationē eoꝝ qbus fit distributio ad cōitatē: tamē nullū est contrapassuꝫ scdm cōparationē eoꝝ quibus fit distributio adinuicē. vt prius dictum est.

Quest... solu... tio cap...

Quia est aūt iniustū faciētē nōdum iniustū esse. quales autem iniustificationes faciēs iam iniustus est scdm vnāquāqꝫ iniusticiā puta fur vel mechus vel latro vel sic quidem nichil differt. Etenim si vtiqꝫ cōmisceatur mulieri sciens cui sed non propter electiōis principiū/sed propter passionē: iniustū quidē igit̄ facit. iniustus autē nō est. neqꝫ fur: furatus est aūt. neqꝫ mechus mechatus est aūt. silr aūt ⁊ in alijs. Qualiter qdem igit̄ habet ɔtrapassum ad iustū dictū est prius. ¶ Oportet aūt non latere qm̄ qd̄ qrit̄ est ⁊ simplr̄ iustū/et politicū iustum hoc aūt est cōicatiuū vite ad esse ꝑ sufficientiā in liberis ⁊ equalib⁹ vel scdm ꝓportionalitatē vel numeꝝ. Quare quātis nō est hoc. non his est adinuicem politicum iustum sed quoddā iustū ⁊ scdm similitudinē. ¶ Est enim iustum qbus ⁊ lex ad ipos. lex autē in qbus iniusticia. vindicta enī iudiciū iusti et iniusti. in quib⁹ aūt iniusticia ⁊ iniustū facere. in quib⁹ autē iniustū facere: non oībus in

prima

iusticia. ⁊ hoc est pl⁹ ipi tribuere simplr̄ bonoꝝ. min⁹ autē simplr̄ maloꝝ. ¶ Propt̄ qḋ nō sinim⁹ pͥncipari hoīem sed scḋm rōnē. qm̄ sibiipi hoc facit ⁊ fit tyrān⁹. est autē pͥnceps custos iusti. si aūt iusti: ⁊ equalis. ¶ Qꝛ aūt nichil ipi pl⁹ esse videt̄ siquidē iust⁹. nō eniꝫ tribuit plus simplr̄ boni ipi si nō ad ipm̄ proportiōale est ideo alteri laborat. ⁊ ꝓpt̄ hoc alienū aiunt esse bonū iusticiā queadmoduꝫ
[Corr]elariū dictum ē prius. ¶ Merces ergo qdā danda hec autē honoꝛ / et glīa. quibus autē nō suffi
[Secun]da 2cl'o cientia hec: isti sunt tyrāni. ¶ Dn̄atiuū autē iustum / et paternuꝫ nō idem his: sed simile. Non enim est iniusticia ad ea q̄ ipius simpliciter. possessio auteꝫ ⁊ filius vsqꝫ vtiqꝫ sic pelicon. et separetur queadmoduꝫ pars ipius sibiipi autem nullus eligit nocere. propt̄ qḋ non est iniusticia ad seipm̄. non ergo iniustū neqꝫ iustum politicum. ¶ Scḋm eī legē erat et in quibus nata erat esse lex. Isti autē erāt quibus existit equalitas eius quod est principari et subiici. ¶ Propter quod magis ad vxorem est iustum q̄ ad natos et possessiones. hoc enim est economicum iustum: alterum autem est et hoc a politico.

[Divisio de i]usto ci[vili]. Iste est tertius tractatus hui⁹ libri in quo aristoteles determinat de iusto politico siue ciuili Et diuidit̄ tractatus in quinqꝫ capitula q̄ patebunt in ꝓcessu. In primo ostēdit inter quos habet fieri ius politicū. ⁊ diuidit̄ capitulū in duas ꝑtes. In pͥma
[Quest]io clu[cidat]a. mouet vnā q̄stionē. In scḋa facit qḋ dictum est. Primo igit̄ mouet talē q̄stionē. cū fieri possit vt quis iniustū faciat q̄ tū nō sit iniustus: quales iniustificatōes faciēs iniustus dicēdus est scḋm vnāquāqꝫ iniusticiā particularē? puta fur / vel mechus / vel latro. vel nichil differt ad hoc ꝙ q̄s iniustus dicat̄ qualia iniusta fecerit? Et hui⁹ questionis motiuū declarat exēplariter scꝫ ꝙ ꝯtingat iniusta operantē nō esse iniustū. nā si quis ꝯmisceat mulieri sciēs cui nō ꝓpter electionē sed ꝓpter passionē licet iniustū faciat tū nō est iniust⁹. nec sic capiēs alienū ē fur: licet furatus sit. nec si mechans sit. est mechus: licet mechatus sit. ⁊ sic de aliis. hanc questionem soluet. p. in tertio capitulo hui⁹ tractatus. Et subdit phs ꝙ qualiter se habet cōtrapassum ad iustū dictū est prius. ¶ Oportet
[Du]as 2clu[siones e]ucidata autē. Hec est scḋa pars capituli ī qua phs ponit duas cōclusiones. Prima est. Iustū simplr̄ ⁊ politicū de quo est hic sermo solū est inter liberos ⁊ eq̄les. Probat phs quattuoꝛ rōnib⁹. Prima rō est. qꝛ iustū politicū est quedā cōicatio ad sufficiētiā vt scꝫ cōicantibus nichil desit ad vitā necessariū. sed hmōi cōicatio solū inest liberis et eq̄libus vl' scḋm ꝓportionalitatē vl' scḋm numerū. ⁊ q̄buscūqꝫ hec nō inest nec iustū politicū nisi scḋm similitudinē. Igitur. ¶ Est eniꝫ. Scḋa rō. inter quos pōt eē iustū politicū: pōt esse lex. et inter quos lex: ⁊ iusticia. et inter q̄s iniusticia: ⁊ iniustū facere. licet nō econtra. sed solū inter liberos et equales est iniustū facere. ergo solū inter liberos et equales est iustū politicū. Maiorē quo ad secundā partē ꝓbat. scꝫ ꝙ inter quos pōt eē lex inter eos pōt esse iniusticia. qꝛ iudiciū qḋ fit scḋm legē nō est aliud

ꝙ vindicta iusti ⁊ iniusti. igit̄ in quib⁹ est iniusticia pōt esse iniustū facere. Minorē ꝓbat. qꝛ iniustū facere ē pl⁹ sibi tribuere simplr̄ bonoꝝ ⁊ minus simplicit̄ maloꝝ ꝙ alteri. ergo nō est iniustū facere nisi in ꝯpatiōe ad alterū et nō nisi inter liberos ⁊ equales. igit̄. ¶ Propter qḋ. Tertia rō. nō sinimus aliquē pͥncipari ꝓ sua volūtate sed scḋm rationē. qꝛ si dn̄aret̄ ꝓ sua volūtate: tūc sibi pl⁹ tribueret de bonis et minus de malis et esset tirānus. sed pͥnceps est custos iusti. ⁊ si iusti ergo ⁊ equalis. ⁊ ꝑ ꝯñs iustū politicū est inter eq̄les. ¶ Quia autē. Quarta rō. Iustus politicus nichil plus sibi tribuit de bonis simplr̄ ꝙ alteri. nisi qn̄ scḋm ꝓportionalitatē sibi plus debetur qꝛ alteri laborat sicut et sibiipsi. ꝓpter qḋ iusticia politica bonū alienū dicit̄. ergo iustū politicū est inter li-
beros ⁊ equales. ¶ Merces ergo. Hic phs infert vnū Correlarium
correlariū ꝙ merces quedā danda est iustis pͥncipib⁹ hec aūt est honoꝛ ⁊ gloria ⁊ illi quibus hec nō sufficiunt
sunt tyrāni. ¶ Dn̄atiuū autē. Scḋa ꝯcl'o. lꝫ iustū dn̄ati Secūda cōcl'o
uuꝫ ⁊ paternū sint similia iusto politico: nō tū sunt iusta politica. ꝓbat phs trib⁹ rōnib⁹. Pͥma est. qꝛ nulli ad ea q̄ sunt ei⁹: est iniustū. ergo nec iustū politicū. Añs ꝓbat qꝛ nulli ad ea q̄ sunt ei⁹ est iniusticia. qꝛ sibiipi null⁹ eligit nocere. sed possessiōes ⁊ filii q̄ pertinēt ad iustū dn̄atiuū ⁊ paternū sunt tanq̄ ꝑtes ei⁹ cui⁹ sunt. igit̄ respectu taliū nō est iusticia neqꝫ iustū politicū. ¶ Scḋm eīm. Scḋa rō. iustū politicū solū est inter eos inter q̄s nata ē esse lex. cū sit scḋm legē. sed inter dn̄m ⁊ seruū patrē ⁊ filiū nō est nata esse lex. qꝛ inter eos nō est equalitas dn̄andi et subiiciēdi siue imperādi ⁊ parēdi. ꝗ inter eos nō ē iustū politicū. ¶ Propter qḋ. Tertia rō. viri ad vxorem magis ē iustū ꝙ ad filios ⁊ possessiōes. ⁊ tū ad vxorē nō est iustū politicū sed economicū qḋ ē alterū a politico. ꝗ ad filios aut seruos nō est iustū politicū.

Politici autē iusti hoc qdē naturale ē. hoc autē legale. natura- Diuisio iusti
le quidē qḋ vbiqꝫ habet eandē potentiā et nō in videri vel nō legale aūt qḋ ex principio qui dem nichil differt sic vel aliter. qn̄ aūt ponit̄ differt puta mna redimi. vel caprā sacrificare: sed nō duas oues. Adhuc q̄cūqꝫ in singularib⁹ legē ponunt. puta sacrificare brasidē et sententialia. ¶ Videt̄ aūt q̄busdā oia es- Obiectio quorundam
se talia. qꝛ qḋ qdē natura imobile / ⁊ vbicūqꝫ eandē habet potentiā queadmodū ignis ⁊ hic et in persis ardet. iusta aūt mota conspiciunt. ¶ Hoc autē non ē sic habēs. sed est vt Solutio.
q̄uis apud deos equaliter nequaq̄ habens apud nos aūt est qdē aliqd natura mobile. nō tū oē. sed est tū hoc qdē natura. hoc autē
nō natura. ¶ Quale aūt natura cōtingētiū Dubium.
et aliter habere ⁊ quale nō. sed legale ⁊ ꝯpo
sitiō est ābo mobilia silr̄. ¶ Manifestū aūt ⁊ Responsio.
et in aliis eadē cōgruit determinatio. Natura enim dextra melioꝛ q̄uis cōtingat ambi-
dexteros fieri. ¶ Que aūt scḋm cōpositionē Prima cōcl'o
et cōferens iustorum similia sunt mensuris. Nō eni sunt vbiqꝫ equales vini et frumenti

mensure. sed vbi quidē emunt maiores. vbi vēdunt minores. Silr aūt ꝛ nō naturalia sꝫ hūana iusta nō eadem vbiqꝫ. qꝛ neqꝫ vrbanitas: sed vna solum vbiqꝫ ſm naturā optima.

Secunda.

¶ Justoꝝ aūt ꝛ legaliū vnūquodqꝫ vt vniuersalia ad singularia hꝫ: opaia qdē el multa. Illoꝝ aūt vnūquodqꝫ vnū vniuersale est enī.

Tertia.

¶ Differt autē iniustificatio ꝛ iniustū et iustificatio ꝛ iustū. iniustū qdē est natura vl' ordine. idē autē hoc qñ opatū est iniustificatio est. ante autē qꝫ opatū: nequaqꝫ sed iniustum. Similiter autē ꝛ iustificatio vocat autē cōe magis diceopragenia. iustificatio autem directio iniustificatiōis. ¶ Scōm vnūquodqꝫ aūt ipoꝝ ꝛ quales species et quot et que existunt posterius videndum.

Istud est scōm capitulū huius tertij tractat' In quo phs diuidit iustū politicū. ꝛ diuidit ca. in duas ptes. In prima facit qꝺ dictū est ꝛ declarat mēbra diuidentia. In scꝺa vero determiat de iusto cōparatiue.

Diuisio iusti politici.

Dicit ergo primo qꝫ iusti politici aliud ē naturale aliud est legale. iustū naturale est qꝺ vbiqꝫ habet eandē potentiā ꝛ nō qꝛ sic videat vel nō videat. i. iustū naturale est qꝺ natura oēs gētes docuit. ꝛ nō ideo ē iustum: qꝛ bonū visuꝫ est sic institui. Justū vero legale est qꝺ ab initio nichil differebat si isto vel illo mō esset sed postqꝫ lata est lex refert. ꝛ istud diuidit in ciuile ꝛ pōtificiū. Exemplū de iusto ciuili vt qꝫ redēptiones captiuoꝝ certo precio fiant puta mna. Exemplū de iusto pōtificio vt qꝫ capra imolet ꝛ nō due oues. ꝛ vniuersaliter qcūqꝫ in singularib' legē posuit puta sacrificare brasidē. i. illi dee et alia huiusmōi q publicis decretis statuūtur. et accipit phs iustū politicū large p omni iure quo vtit policia siue cōitas.

Obiectio quorundam

¶ Videt aūt. Hic ponit phus obiectionem quorūdā cōtra predictā diuisionē cuꝫ eoꝝ motiuo. dicebāt eī oīa iusta eē talia. i. positiua siue legalia. qꝛ omne naturale est imobile ꝛ vbiqꝫ habet eandē potentiā sicut ignis hic et apud persas ardet. sed oīa iusta sunt mobilia. ergo nullū est iustū naturale.

Solutio.

¶ Hoc aūt. Hic soluit phs predictā obiectionē dicēs qꝫ in aliquibus oē naturale est immobile puta apud deos. in aliquib' aūt puta apud nos qꝫuis aliquid sit naturale ꝛ aliquid nō. tamē omne est mobile. ꝛ ita aliquid naturale est mobile.

Dubium.

¶ Quale autē. Hic phs circa predictā solutionem mouet vnū dubiū. diceret enī aliquis si ambo iusta scꝫ naturale et legale sunt mobilia. quale ipoꝝ cōtingentiū ꝛ aliter se habere possibiliū est natura. i. per naturā siue naturale. ꝛ quale nō est naturale: sed legale ꝛ ex cōpositione. i. ex lege ꝛ institutiōe humana.

Responsio.

¶ Manifestū aūt. Hic respōdet phs ad predictum dubiū dicēs qꝫ in his est eadē determinatio sicut in alijs naturalib'. vt qꝫuis dextra ſm naturā sit melior sinistra: tñ nichil phibet aliquos esse ambidextros. i. vtraqꝫ manu tanqꝫ dextra potentes.

Prima ꝯclusio elucidata.

¶ Que autē. Hic phs ostendit mutabilitatē iusti legalis et ponit talē cōclusionē. Justa legalia siue positiua non sunt eadē apud oēs. Probat. p. dupliciter. Primo per simile. qꝛ mēsure vini ꝛ frumēti nō sunt equales apud oēs. sed vbi emūtur predicta sunt maiores. et vbi vēdunt minores. Scꝺo pbat. qꝛ nō est vna ꝛ eadē vrbanitas siue respublica apud oēs. cū non sit vbiqꝫ nisi vna respublica optima ſm naturā. g nō sunt eadē iusta positiua apud oēs.

¶ Justoꝝ aūt. Hec est scꝺa pars capituli. in qua. p. determinat de iusto politico cōparatiue. Et ponit duas cōclusiones.

Secunda

Prima cōclusio est. iustū naturale ꝛ legale se habēt ad iusta opata sicut vniuersale ad singularia. Probat. p. qꝛ vni' iusti naturalis siue legalis multa sunt iusta opata: igit.

Tertia

¶ Differt aūt. Scꝺa cōclusio. iniustificatio siue iniuria ꝛ iniustū nō sunt idē. similiter nec iustificatio ꝛ iustū. Probat phs. qꝛ aliquid est iniustū natura vel ordinatiōe etiā anteqꝫ operatū sit. idē vero qñ opatū est: est iniustificatio. vt iniustū est occidere hoīem etiā cū nō fiat sed cū factū est dr iniustificatio siue iniuria. Et silr dicēdū est de iustificatiōe ꝛ iusto. Et subdit phs qꝫ iustū operatū cōiter acceptum: dicit diceopragenia. i. iusti actio siue opato. sꝫ directio siue emēdatio iniustificatiōis siue iniurie dr iustificatio. ¶ Secundū. Hic excusat se phūs de ampliori determinatiōe de istis dicēs qꝫ de specieb' iustoꝝ quales ꝛ quot et circa q sunt posterius videndū est. scꝫ in politicis.

Prima co…

Existentibus aūt iustis ꝛ iniustis dictis: iniustū facit qdē ꝛ iustū operat qñ volēs quis ipa operatur. qñ autem nolēs: neqꝫ iniustum facit neqꝫ operat iustū sed solum scōm accidēs. quib' enī accidit iustum esse vel iniustum operatur. Justificatio autem et diceopragenia determinatur voluntario et inuoluntario. cū enī voluntariū fit: vituperat. simul aūt ꝛ iniustificatio tunc est. quare iniustuꝫ aliqd erit quidē. Iniustificatio aut nequaqꝫ: si nō voluntariū assit.

Secunda.

¶ Dico aūt voluntariū quidē (quēadmodū pri' dictū est) qꝺ vtiqꝫ aliqs in seipo existentium sciēs et nō ignorās operatur: neqꝫ quē/neqꝫ quo/neqꝫ cui' gra. puta quē percutit/ꝛ quo et cuius gratia. ꝛ illoꝝ vnūqꝺqꝫ nō scōm accidens neqꝫ vi. quēadmodū si quis accipiēs manū ipius percutit alterū. nō volens autē. non enim in ipo. cōtingit autem percussum patrem esse. Hunc autem qñ quidem homo vel presentiū aliquis cognoscit. qñ autē pater ignorat. Silr aūt tale determinetur ꝛ in his cuius gratia et circa operationē totam.

Primum … relatorum.

¶ Ignoratū vtiqꝫ vel nō ignoratū nō in ipo autē ens vel vi inuoluntariū.

Soluit dubium.

Multa enim ꝛ natura existentiū scientes ꝛ opamur ꝛ patimur quorum nullū neqꝫ voluntariū neqꝫ inuolūtariū est. puta senescere vel mori.

Secunda

¶ Est autem silr in iniustis et iustis. ꝛ qꝺ scōm accidēs: etenī si pignus reddat quis nolens ꝛ pꝑter timorē neqꝫ iusta opari neqꝫ diocepragenia dicendum: sed vel secundū accidens. Silr aūt et coactū nolentē pignus nō reddētem secundū accidēs dicēdū iniustū facere ꝛ iniusta opari.

Diuisio … tariorum.

¶ Voluntarioꝝ aūt hec qdeꝫ preeligētes opamur. hec aūt nō peligentes quidē qcunqꝫ pconsiliantes. ineligibilia aūt

quecunq̃ imprecōsiliata. ¶ Trib⁹ itaq̃ exi-
stētibus nocumētis eoꝝ q̃ in cōicatiōibus q̄
q̄dē cū ignorātia peccata sunt qñ neq̃ quē:
neq̃ quo neq̃ quid neq̃ cuius gratia existi-
mauit hec opatus est. vel eni non iacere vel
nō hoc/vel nō hunc vel nō huius gratia exi-
stimauit. sed accidit nō cuius gratia existi-
mauit. puta non vt vulneret: sed vt pungat.
vel nō quē/vel nō vt. ¶ Quādoquidē igit̄
paralogice nocumentū fit infortuniū. qñ au
tem nō paralogice sine malicia aūt peccatū.
peccat quidē cū cū in seipo principiū sit cau
se. infortunat aūt: cū extra. ¶ Qñ aūt sciēs
quidē nō precōsiliās aūt iniustificatio. puta
q̄cunq̃ propter irā et alias passiōes quascū
q̃ necessarias vel naturales accidunt hoīb⁹
hec enim nocentes ⁊ peccātes iniustū faciūt
quidem et iniustificatiōes sunt. nō tñ iniusti
propter hoc neq̃ mali. neq̃ eni ꝓpter mali-
ciam nocumentū. ¶ Qñ autē ex electiōe in
iustus et mal⁹. Propter qꝺ bene q̄ ex ira nō
ex prouidentia iudicant̄. non eni incipit qui
ira aliquid facit: sed qui ad iram prouocat.
¶ Adhuc aūt neq̃ de fieri vel nō dubitatur
sed de iusto. manifesta enim iniusticia ira est
Non enim queadmodū in cōmutationibus
de fieri dubitant necesse est alterū esse malū
si nō propter obliuionē id operentur sed cō-
fitentes de re qualiter iniustū dubitāt. Qui
autē insidiātur nō ignorāt. quare hic quidē
existimat iniuste pati. hic aūt nō. ¶ Si autē
ex electione noceat iniustū facit. ⁊ scd̄m has
quidē iā iniustificatiōes iniustū faciēs iniu-
stus. cum p̄ter ꝓportionale sit vel p̄ter equa
le. sič autē et iustus cum p̄eligens iustū ope
retur. iustum autē opatur si solū volēs ope-
ret̄. ¶ Inuoluntarioꝝ autez hec quidē sunt
venialia: hec autē nō venialia. q̄cunq̃ q̄dez
eni non soluz ignorātes sed propter ignorā
tiam peccāt venialia. q̄cunq̃ autem nō pro
pter ignorantiā sed propter ignorātes qui-
dem propter passionem autem neq̃ natura
lem neq̃ humanam nō venialia.

Istud est tertiū capitulū hui⁹ tertij tractat⁹ in quo phūs ostendit quis sit iustus et quis iniusius per qꝺ soluit questionē motā in primo capitulo huius tractatus. et ponit sex cōclusiones quarū prima est. Cū iusta ⁊ iniusta sint ea q̄ dicta sunt: quicūq̃ iustū vel iniustū opat̄: illud operat̄ volēs. qui xo nolēs opat̄: nec facit iustū nec iīustū. nisi s̄m accidēs vt si operetur ea quib⁹ accidit esse iusta vel iniusta. i. q̄ iubētur vel phibent̄ legib⁹. ꝓbat phs. q: iustificatio ⁊ dikeopragema. i. iusti opatio siue iustū operatū ⁊ similiter iniustificatio siue iniuria determinat̄ volūtario ⁊ inuolūtario: igitur. Phs ꝓbat de iniustificatione. q: qñ operatū iniustū est volūtariū: vituperat̄ ⁊ ē iīustificatio. qñ vero nō est volūtariū: iniustū quidē erit. nō aūt iīustificatio: igit̄. ¶ Dico aūt. Scd̄a cōclusio p̄ quā declarat q̄d dr̄ volūtariū talis est. Voluntariū queadmodū dictū est in tertio libro est qꝺ habēs ipm in se operat̄ nō ignorās neq̃ per violētiā. ꝓbat phs. q: q̄ ignorat quē/vel quo/vl̄ cuius grā: nō operat̄ volūtarie. vt si quis p̄cutiat patrē nesciēs ipm esse patrē. similiter nec q̄ operatur vi vt si q̄s accepta manu alterius p̄cutiat aliū: ille cuius manus violenter accipit̄ nō percutit volēs. Similiter dicendū est de aliis circunstātiis circa totā operationem: igitur. ¶ Ignoratū. Hic īfert phs duo correlaria. Primū est. illud qꝺ est ignoratum ab aliquo etiā si sit in eius p̄tāte vel qꝺ est nō ignoratū nō existēs in p̄tāte operantis: sed potius illud opat̄ p̄ violentiā: est inuolūtariū. ¶ Multa eni. Hic remouet phs vnū dubiū. nā posset aliq̄s credere q̄ omne qꝺ nō est in nostra p̄tāte: sit inuoluntariū. Hoc remouet. p. dicēs q̄ multa opamur ⁊ patimur que non sunt in nostra p̄tāte quoꝝ nullū proprie est voluntariū neq̃ inuoluntariū vt senescere et mori. ¶ Est autem. Scd̄m correlariū q̄ nullus q̄ operatur per violentiam aut qꝺ nō est in ei⁹ potestate iustū aut iniustū operatur nisi s̄m accidens. vt si quis reddat pignus ei cui⁹ est nolens: sed ꝓpter timorē iudicis: non est ibi iustum operari: neq̃ dikeopragema nisi s̄m accidēs. similiter si coactus vel inuitus pignus nō reddiderit non dicit̄ iniustum facere aut iniustū operari nisi solū s̄m accidens. ¶ Voluntarioꝝ. Hic ponit phūs vnā diuisionē dicēs q̄ eoꝝ que voluntarie fiunt: quedā fiunt cū electione que scz fiunt cū deliberatiōe et consilio. alia vero sine electione que scz fiunt sine deliberatione ⁊ consilio. ¶ Trib⁹ itaq̃. Tertia cōclusio. cum triplex sit nocumentū scz ex ignorātia/⁊ passione/et ex electiōe: eoꝝ que fiūt in cōicationibus nocumēta que fiūt p̄ ignorantiā sunt peccata siue errores. ꝓbat. q̄ opatur per ignorātiā nō putat iacere vel p̄cutere/vel nō hūc/vel nō hoc/vel nō hui⁹ grā. puta nō vt vulneret: s; vt pungat/vel nō hūc/vel nō isto modo/sicut cōtingit. igit̄ talis errat ⁊ peccat. ¶ Qñquidem. Quarta ꝯclusio p̄ quā diuidit nocumentū p̄ ignorantiā talis est. nocumentū qꝺ paralogice. i. preter intētionē fit est infortuniū. qꝺ vero nō paralogice si sine malicia peccatū. ꝓbat phs. q: p̄ncipiū nocumēti qꝺ fit nō paralogice est in ipo operāte ⁊ principiū illius qꝺ fit paralogice est extra operantē. igit̄ nocumentū qꝺ fit paralogice est infortuniū: ⁊ qꝺ fit nō paralogice peccatū siue error. ¶ Quando aūt. Quinta cōclusio. inferens nocumentum sciēs ⁊ non precōsilians puta propter iraz aut alias passiones necessarias vel naturales nocet ⁊ peccat et eius opatio iniustificatio est ipe tñ nō est iniustus. ꝓbat phūs trib⁹ rōnib⁹. Prima est. q: talis nō propter maliciā. i. malū habitū infert nocumentū. igitur non est iniustus. ¶ Qñ aūt ex electiōe. Scd̄a rō. operatio qua quis dicitur iniustus ⁊ malus est ex electione. sed q̄ operatur non precōsilians nō operatur ex electione. igit̄ talis non est iniustus. Minorē ꝓbat. q: ꝓpter hoc recte q̄ fiunt ꝓpter irā iudicātur fieri nō ex ꝓuidētia. q: nō incipit q̄ ira aliquid facit. sed q̄ ad irā ꝓuocat. ¶ Adhuc autem. Tertia rō. cū facta ꝓpter irā vel aliā passionem sine cōsilio deducūtur ad iudiciū: nō est controuersia de fieri/vel non fieri. id est vtrum factum sit vel non: sed de iusto. id est an iuste vel iniuste fecerit. ergo faciens aliquid sine consilio et prouidentia propter iram vel aliaz passionem non est iniustus vel malus. Primā partem probat dupliciter. Primo quia manifesta iniusticia est ira. Scd̄o q: nō est in factis per irā sicut in ꝯmutatiōib⁹

Secunda.

Primū correlarium

Secundum

Diuisio voluntariorum.

Tertia conclo

Quarta.

Quinta.

…a pciō.
…ris.
…m
…sio eorū voluntariorum.
…ra cōclu… …ndata

in quib⁹ dubitant hoĩes an sit facta fraus vel nõ. q̄r necesse ẽ eaꝝ alterā partẽ eẽ malā nisi forsan ꝑpt oblulonẽ illā fraudẽ aliq̄s ꝯmiserit. ſꝫ circa lrā ꝯtrẽtes dubitãt de ipa refacta: dubitāt q̄liter opatũ sit iniustũ. q̄ antẽ insidiātur ⁊ nocet: nõ ignorãt se iniuste agere ⁊ alteꝝ iniuste pati: igit̃. ℭ Si aũt. Sexta ꝯclo ⁊ pricipalis. Qui

Sexta.

eīqꝫ ex electiõe nocet ille iniustũ facit. ⁊ opatio eius est iniustificatio. ⁊ ipẽ est iniust⁹. et ꝑ oppositũ q̄ ex electiõe opat̃ iustũ: est iust⁹. Primā partẽ ꝑbat. p. q̄r talis operatur ꝑter ꝑportiõale in distributiõibus vel ꝑter equale in cõmutatiõib⁹: igit̃. Scda pars posset simili ꝑbari q̄r talis operatur ꝑportiõale ⁊ equale. Dicit tamẽ. p. ꝙ iustũ quis bene operatur: si solũ volens ⁊ nõ eligẽs operetur. ℭ Inuoluntarioꝝ. Hic ponit. p. vnā diuisionẽ eorum que inuoluntarie fiunt. dicẽs ꝙ inuolũtarioꝝ quedam sunt venialia. id est digna venia. sꝫ cũ aliq̄ peccãt non solũ ignorãtes: sed ⁊ ꝑpter ignorãtiā. Alia sunt nõ venialia sꝫ cũ aliq̄ peccãt ignorãtes sed nõ ꝑpter ignorantiā sed ꝑpter passionẽ nõ naturalẽ neqꝫ hũanā. Ille aũt passiões dr̃ naturales: q̄ sequitur necessitatẽ nature. vt fames et sitis. ⁊ ille hũane q̄ sequitur apprehensionem humanam. vt timor/tristicia. et hmõi.

Diuisio inuoluntariorum

Materia p̃me questionis.

Dubitabit autem vtiqꝫ aliq̄s si sufficiẽter determinatuꝫ est de iniustum pati ⁊ iniustũ facere. primũ quidẽ igit̃ si est queadmodũ euripides dicit dicẽs inconuenienter matrẽ occidi meam. breuis est sermo. volens volentem vel volẽtem nõ volens. ℭ Utrum enim vere est volentẽ iniustum pati vel nõ sed inuoluntariũ omne quẽadmodum et iniustum facere omne voluntarium. et vtrũ omne sic/vel illo modo queadmodum ⁊ iniustum facere. vel omne volũtarium/vel hoc quidẽ voluntariũ. hoc autẽ inuoluntariũ silr̃ aũt ⁊ iniustũ pati iustũ opart enim oẽ volũtarium. Quare rõnabile q̄dꝫ opponi silr̃ scdm vtrũqꝫ ⁊ iniustum pati ⁊ iustum pati vel voluntariũ vel inuoluntariuꝫ omne. ℭ Incõueniẽs aũt vtiqꝫ videbit̃ ⁊ iniustũ pati si omne est voluntariũ. quidã enꝫ iniustũ patiunt̃ non volentes. ℭ Qr et hoc dubitat vtiqꝫ aliq̄s vtrũ iniustũ passus iniustum patit̃ oĩs. ℭ Uel queadmodũ in opari et in pati est. Scdm accidẽs ꝯtingit enim in vtrisqꝫ trãssumere iustis silr̃ autem manifestum q̄n ⁊ in iniustis: nõ enĩ idẽ iniusta opari ei qđ est iniustũ facere. neqꝫ iniusta pati ei qđ est iniustum pati. similiter autẽ et iniustũ operari et iniustũ pati. ĩpossibile ei est iniustum pati nõ iniustum faciẽte aliquo. vel iustum pati nõ iustum operãte. Si autẽ est simpliciter iniustum facere nocere volentẽ aliquẽ. volentẽ aũt scientẽ ⁊ quẽ/et quod et vt ℭ Incõtinẽs autem volẽs nocet ipẽ sibiipsi volens itaqꝫ iniustũ patit̃ ⁊ cõtingit ipm sibiipsi iniustum facere. est autem ⁊ hoc vnuꝫ aliq̄s dubitatoꝝ si cõtingit ipm sibiipsi iniustum facere. adhuc volens si quis ꝑpter incontinentiā ab aliquo ledat̃ volente. quare erit vtiqꝫ volentẽ iniustum pati. ℭ Uel non est recta diffinitio. sed apponenduꝫ ei qđ est nocere sciẽtem et quẽ ⁊ quo ⁊ vt preter illi⁹ voluntatem. ℭ Ledit̃ quidẽ vtiqꝫ aliq̄s volens: et iniusta patitur. iniustum autem patitur nullus volẽs. Nullus enim vult neqꝫ incontinens. sed preter voluntatem operatur neqꝫ enĩ vult nullus quod non existimat esse studiosum. incontinens autem quod nõ existimat operari oportere operatur. ℭ Qui autem que ipius dat queadmodum homerus ait dare glaucũ diomedi aurea ꝑ ereis: et centum boues pro nouem bobus: non iniustum patitur. in ipso enim est dare. iniustũ pati autem non in ipso. sed iniustum facientem oportet existere. De iniustum pati quidem igitur q̄m non voluntariũ manifestuꝫ.

Prima q̄stio.

Secunda.

Cõclusio ꝑ secũda questiõe

Conclo p ma q̄stio

Istud est quartũ capitulũ hui⁹ tertij tractatus in quo mouet ⁊ terminat. p. duas q̄stiones circa ea que in p̃cedẽti capitulo dicta sunt. Et primo proponit materiã prime questionis. scdo mouet eã Dicit ergo primo sic. Aliquis dubitabit an sufficienter in p̃cedẽtib⁹ determiãtũ est de iniustũ pati/et iniustũ facere. presertim si ita sit vt Euripides in ꝑsona cuiusdaꝫ inq̄t absurde dicẽs. q̄ris quõ matrẽ occidi meã: breuis sermo. i. breuis respõsio. volẽs volẽtem vel volentẽ non volẽs (supple illã occidi) ⁊ siue sic siue sic: videt̃ matrem iniustũ velle pati. ℭ Utrũ eñ. Hic phũs monet questionem. vtrũ sꝫ iniustũ pati sit voluntariũ sicut ⁊ iniustum facere vel nõ? Et vtrũ omne iniustũ pati sit inuolũtariũ vel omne volũtariũ sicut ⁊ omne iniustũ facere? vel hoc iniustũ pati est voluntariũ/et illud inuoluntariũ. ⁊ similiter (dicit phũs) posset queri de iustũ pati. ℭ Iustũ operari. Hic arguit phũs ꝙ omne iniustũ pati sit voluntarium. q̄r omne iustũ vel iniustũ operari est voluntariuꝫ: ergo oĩe iustũ vel iniustũ pati est voluntariũ. ꝯñam ꝑbat. q̄r rõnabile est similiter opponi scdm vtrũqꝫ. ℭ Incõueniens aũt. Hic arguit phũs in partẽ oppositã. q̄r q̄dã patiuntur iniustũ non volentes. ergo incõueniẽs est dicere omne iniustum pati esse voluntariũ. ℭ Quia et hoc: Hic monet phũs scdam questionẽ. Utrũ sꝫ oĩs qui patitur iniustum: iniuriã patiatur? ℭ Uel queadmodũ. Hic phũs ꝑ solutione huius scde questionis ponit talẽ conclusionẽ. Dupliciter cõtingit aliquẽ pati iustũ vel iniustum sꝫ ꝑ se ⁊ per accidẽs. Probat phũs. q̄r sicut est in operari ⁊ facere: ita est in pati. sed ꝯtingit aliquẽ opari et facere iniustũ per se. puta si operet̃ sciẽs circũstãtias sꝫ quẽ/quo/⁊ sic de aliis ⁊ etiã volẽs. Cõtingit etiã aliquẽ iniustũ facere ignorãs ⁊ nõ volẽs. ergo etiã ꝯtingit aliquẽ iustũ vel iniustũ dupl̃r pati. sꝫ ꝑ se et ꝑ accidẽs: ꝯñaꝫ ꝑbat. q̄r ĩpossibile est aliquẽ iniustũ pati nõ iniustũ aliquo faciẽte. vel iustũ pati nõ iustũ aliquo operante. ⁊ econuerso: igit̃. ℭ Incõtinẽs aũt. Hic arguit iteꝝ. p. dupliciter: ꝙ aliq̄s patit̃ iniustũ volẽs. Primo sic. incõtinẽs nocet sibiipsi volẽs. ergo aliq̄s patit̃ iniustũ volẽs. ⁊ sic contingit ipm iniustũ sibiipsi facere. sed hoc ẽ vnũ dubiũ de q̄ postea dicet̃. Scdo ꝑbat. q̄r aliq̄s ꝑꝑ incõtinẽtiã p̃t ledi volẽs ab alio volẽte. igit̃ ꝯtingit volẽtẽ iniustũ pati.

Prima q̄stio

Secunda

Conclo ꝑ secũda q̄stio

¶ Vel non recta. Hic soluit phs p̄mā istarū rōnū negā-
do ɔ̃ñam. qꝛ nocere alicui nō est sufficiēs diffinitio hui⁹
qḋ est iniustū facere. ſȝ opȝ addere q̄ et quo ꝛ vt ꝛ p̄ter il-
lius volūtatē. lȝ igr̄ incōtinēs sciat et quo ꝛ q̄d agat: nō
Conclo ꝑ pri-ma q̄stione tñ scit aut vult se ledere. ¶ Ledit quidē. Hic soluit phs
p̄mā q̄stionē ponēdo talē ɔclōnē. Licet aliq̄s ledat et
iniusta patiat volens: null⁹ tñ patit iniustū. i. iniuriā vo-
lēs. Probat: qꝛ nullus vult pati iniuriā: īmo nec incōti-
nēs de q̄ maxīe videt: igr̄. Añs ꝓbat: qꝛ nullus vult id
qḋ non existimat sibi bonū. ſȝ incōtinēs bñ opat id qḋ
nō existimat oportere operari. ḡ nō vult pati iniuriā: sed
p̄ter volūtatē iniustū opat. ¶ Qui aūt. Hic soluit phus
scd̄am rōnem negādo ɔ̃ñā: qꝛ ille q̄ dat sua vt glaucus
q̄ aurea arma ꝓ ereis: et cētū boues ꝓ nouē dedit dio-
medi (vt ait homerus) nō patit iniustū hoc est iniuriā. qḋ
ptȝ. qꝛ in p̄tāte dantis est dare sua vel nō dare. ſȝ iniustū
pati nō est in potestate patientis cū oporteat q̄ sit aliq̄s
faciens iniustū qḋ nō est in potestate patientis: igitur ta-
lis non patit iniustum.

P̄ria questio Adhuc autē q̄ preeligimus duo
est dicere. vtrū quidē iniustum
facit qui tribuit p̄ter dignitatē
Secunda. plus. vel qui habet. ¶ Et si ē ip-
Arguitur cō-tra p̄imam. sum sibiipsi iniustū facere? ¶ Si
enī cōtingit prius dictum. et di-
stribuens iniustuȝ facit: sed non habēs plus
si quis plus alteri q̄ sibiipsi tribuit sciens et
volens iste iniustū sibiipsi facit. quod videnꝫ
moderati facere. modestus enī minoratiu⁹
Solutio. est. ¶ Vel neq̄ hoc simpliciter. altero enim
bono si contingat supabūdat. puta gloria vł
simpliciter bono. ¶ Adhuc soluitur secundū
diffinitionem eius quod est iniustū facere. ni-
chil enim preter ipsius patitur voluntatem.
quare non iniustum patiꝫ ꝓpter hoc: sed sic
Conclusio re-sponsiua ad p̄-mā questiōez quidem nocumentū patitur solum. ¶ Mani-
festum autem et quoniā distribuens iniustū
facit. sed non plus habēs semꝑ. nō enim cui
iniustum inest: iniustū facit: sed cui volentē
hoc facere. hic autem vnde principiū actio-
nis quod ē in distribuēte ꝛ nō in accipiente.
¶ Adhuc multipliciter dicitꝫ facere ꝛ ē vt i-
animata occidunt. et manus et famulus pre-
cipientis non iniustū facit. facit autem iniu-
sta. ¶ Adhuc si quis ignorans iudicauit: nō
iniustum facit secūdū legale iustū. neq̄ iniu-
stum iudicium ē. est autē vt iniustū. alterum
enim legale iustū ꝛ primū. si autē cognoscēs
iudicauit: iniuste auare facit. ꝛ ipse vel gra-
tia vel pena quēadmodum et si quis partia-
tur iniustificatōnē. ꝛ qui ꝓpter hoc iudicauit
iniuste plus habet etenim in illis qui agrum
Prim⁹ error. iudicauit nō agrū ſȝ argētū accepit. ¶ Ho-
mines aūt in seipsis existimāt eē iniustū face-
re ꝓpter quod ꝛ iniustū eē facile. hoc aūt nō
est. cōmisceri quidē enī ei que vicini et ꝑcu-
tere proximū et dare manu argentum faci-
le et in ipsis. sed sic habētes hoc facere neq̄
facile neq̄ in ipsis. ¶ Similiter autē ꝛ cogno- Secundus.
scere iusta et iniusta nichil existimāt sapiens
esse. qm̄ de quibus leges dicūt nō difficile ē
intelligere. sed non hec sunt iusta sed secun-
dum accidens. Sed qualiter opata et quali-
ter distributa iusta: hoc autē opus plusq̄ sa-
na scire. qꝛ et illic mel et vinū et helleborum
et vstionem et incisionem scire facile. sed qua-
liter opꝫ distribuere ad sanitatem et cui et
qn̄ tantū opus q̄tum medicū esse. ¶ Propꝫ Tertius.
ipm autē hoc et iusti existimāt esse nichil mi-
nus iniustū facere. qm̄ nichil minus iustus:
sed et magis pōt vnūquodq̄ vtiq̄ operari
hoꝝ etenī cōmisceri mulieri et ꝑcutere ꝛ for-
tis clipeū dimittere et cōuersus in qualēcū-
q̄ currere sed timere et iniustū facere nō hec
facere ē tñ secūdū accidens. sed sic habentē
hec facere: quēadmodum et medicari et sa-
nare incidere vel non incidere vel pharma-
cum dare vel non pharmacū dare ē sed sic.
¶ Sunt autē iusta in his quibus insunt sim- Responsio ad q̄onem tacitā.
pliciter bona. habent autē et supabūdantiā
in his et defectum. his quidem enī non ē su-
perabūdantia ipsoꝝ puta forte diis. his au-
tem nulla particula vtilis insanabilibus et
malis sed nocent oīa. his autem vsq̄ ad hoc.
hoc autem humanum est.

Istud est quintū capl'm hui⁹ tertij tractat⁹ ī
quo mouet phs duas q̄stiones: ꝛ soluit alte-
ram eaꝝ. Et diuiditꝫ capl'm ī duas ptes. In
prima facit qḋ dictū est. In scd̄a ibi destruit
quosdā errores. Prīa q̄stio est. q̄s plus peccat: an ille q̄ Prima q̄stio.
p̄ter dignitatē plus tribuit: an ille cui p̄ter dignitatem
plus tribuitꝫ? Scd̄a q̄stio est. vtrū ɔtingat aliquē sibiipsi Secunda.
iniustū facere? Et hāc scd̄am q̄stionē nō soluit hic. p. ſȝ ī se-
quēti tractatu. ¶ Si enī cōtigit. Hic arguit phs ad par-
tē negatiuā p̄me q̄stionis. qꝛ si distribuēs preter digni-
tatē facit iniustū seqꝫ q̄ distribuēs alt'i plusq̄ sibiipsi sci-
ens ꝛ volēs iniustū facit sibiipsi. ſȝ hoc est fłm: qꝛ vir bon⁹
ꝛ modestus hoc facit. nā vir modestus est minoratiuus
id ē distribuēdo sibi ꝛ aliis poti⁹ accedit ad min⁹ circa
se q̄ circa alios: igr̄. ¶ Vel neq̄. Hic soluit. p. p̄dictam
rōnem dupl'r. Prīo negādo assūptū ꝓ ꝓbatiōe minoris
scȝ q̄ vir modestus hoc faciat: qꝛ vir modest⁹ q̄tūcūq̄
distribuat aliis de vno bono scȝ de vtili: tñ supabūdat
in altero bono. s. in gl'ia ꝛ fama vel in simpl'r bono scȝ ī
virtute. ¶ Adhuc soluitꝫ. Hic soluit scd̄o negādo ɔ̃ñam
qꝛ dictū est prius q̄ iniustū facere est sciēter ꝛ volūtarie
alteri nocere p̄ter eius volūtatē. distribuēs autem mō
p̄dicto nichil patiꝫ p̄ter suā volūtatem. ḡ nō patiꝫ iniu-
stum: nec facit sibiipsi iniustū: ſȝ dānū ꝛ nocumentum pa-
tiatur. ¶ Manifestum autem. Hic soluit phs ɔclōnem Conclo respō-siua ad p̄mā
responsiuam ad p̄mā questionem: q̄ distribuens alteri
plusq̄ debet: iniustū facit. ꝛ nō semꝑ ille qui plus habet
Probat phus tribus rōnibus. Prīma est. non omnis
qui habet iniustum. i. plusq̄ debet: iniustū facit: ſȝ ille tñ

cui volũtarie inest iniustũ facere. talis aũt est distribuẽs
cum sit principiũ actionis: et nõ accipiens: igit. ¶ Ad
huc multipl'r. Scd'a rõ. cũ facere dicat multipl'r: illi qui
faciũt modo quo inaĩata vt manus vel famulus preci-
pientis. i. vt instrumẽta lz faciãt iniusta: nõ tñ faciũt iniu-
stũ. sed accipiens est velut istrumentũ et seruus. g̃ distri
buens iniustũ facit ⁊ nõ accipiens. ¶ Adhuc si q̃s. Ter
tia rõ. lz q̃s iudicans ignoranter nõ faciat iniustũ s3 iu
stũ legale: neq3 eius iudiciũ sit iniustũ q̃nis sit vt iniustũ:
q2 aliud est iustũ legale ⁊ iustũ primũ. i. naturale: nã iu-
stum legale ignorari põt. nõ autẽ naturale: ois tñ q̃ co-
gnoscens iniuste iudicat: auare facit. ⁊ plus h3 vel grẽ vl'
vindicte: ac si partiat iniustificationem vel particeps sit
iniustificatõnis siue iniurie. q2 q̃ sic iniuste iudicat: plus h3
nam iudicãs iniuste alicui agrũ: nõ agrũ sed argentũ vel
gratiam vel vindictam accipit. g̃ cum distribuens iudi
cet: sequitur q̃ distribuens alteri plus q̃ debet iniustum
facit potius q̃ accipiens. ¶ Homines autem. Hec est
scd'a pars capituli in qua pħs remouet quosdam erro-
Primus error. res. Primus est quorũdam dicentiũ eẽ facile iniustum
eẽ. q2 existimant in hoĩs ptãte eẽ iniustũ facere. Hunc
errorem remouet pħs dicẽs q̃ nõ est ita: q2 licz sit facile
et in hoĩs potestate vicini vxori cõmisceri et proximum
percutere ⁊ dare manu argentũ: tñ hoc facere iniuriando
nõ est facile: nec in potestate facientis. ¶ Sil'r autem.
Secundus. Secũdus error est eoꝝ q̃ existimant non eẽ magne sa-
pientie iusta ⁊ iniusta cognoscere: eo q̃ non est difficile
cognoscere ea q̃ leges dictant. Hunc errorem remouet
pħs dicẽs q̃ lz nõ sit difficile cognoscere iusta ⁊ iniusta q̃
leges dictant q̃ nõ sunt iusta nisi s̃m accidẽs: est tñ diffi
cile cognoscere qualiter opata et distributa sint iusta: ⁊
difficilius q̃ scire sana. Scd'am partem pbat pħs: q2 in
medicina facile est cognoscere mel / vinũ / eleborũ / vstio
nem / ⁊ incisionem. sed qualiter quando et cui hec ad sa
nitatẽ tribuẽda sunt est difficile cognoscere: et tm̃ opus
q̃tum est eẽ medicũ: igr̃ difficile est scire qualiter opera
ta et distributa sunt iusta. lz sit facile cognoscere ea que
precipiũt legib⁹ q̃ solũ sunt iusta s̃m accidẽs. sc3 si hãt
Tertius qñ ⁊ grã cui⁹ op3 ⁊ sic de alijs. ¶ Propter ipm. Terti
us error ẽ. multi existimãt q̃ nõ mi⁹ est facile iusti iniu
stũ facere q̃ quẽcũq3 aliũ: imo magis videt vtrũq3 i-
iustoꝝ posse opari. puta cõmisceri mulieri aliene: ⁊ per
tere et fortẽ dimittere clipeũ. ⁊ in vtramis partẽ discur-
rere. cũ nõ minus imo magis sit sciens iustũ ⁊ iniustum
vt dicit eustracius. Hunc errorem remouet pħs dicens
q̃ lz hoĩes ita existimẽt: tñ iusti minime est iniuriã facere
q̃ iniusti. Probat pħs: q2 iustũ vel fortẽ vel tẽperatum
talia facere nõ est timere vel iniustũ facere nisi s̃m acci
dens. nam per se timere vel iniustũ facere est sic se hñtẽ. i.
sic habituatũ: puta habitu timoris vel iniusticie talia face
re. vt p3 in sil'i. Nã icidere vel nõ incidere vel pharma
cũ dare: non est medicari vel sanare nisi s̃m accidens. s3
sic dare vel incidere vel nõ incidere. i. certo modo. s. s̃m
Responsio ad tacitã q̃stionẽ. directionem habitus medicine. ¶ Sũt aũt. Hic respõ-
det pħs cuidam tacite questioni. posset eñ aliquis que
rere que sunt ea q̃bus insunt iusta? Respõdet pħs q̃ in
sta insunt his q̃b⁹ isunt bona simpl'r. s. diuitie / honores
⁊ huiõi. ea autẽ circa que sunt iusta in aliquibus possũt
supabũdare ⁊ deficere. In aliquib⁹ vero nõ possunt su
perabũdare. vt in dijs: q2 dij nõ possunt ijs male vti. In
alijs nõ possũt nõ deficere. s. in malis ⁊ isanabilibus. q2
nulla portio eoꝝ est eis vtilis. cũ semp male vtant sib⁹
In alijs vero habẽt supabũdantiam et defectum vsq3
ad hoc. i. vsq3 ad certam pportionem: quam si excedãt
superabundant. ⁊ si minus habeant: deficiunt.

Queritur vtrũ ius politicũ sit aliud a iure do Q̃o moralis
minatiuo / paterno / ⁊ vxorino? ¶ Et videt
q̃ non. q2 oẽ ius naturale est politicũ cũ ius
naturale sit spẽs iuris politici. vt p3 in l'ra.
sed ius dñatiuũ / paternũ / et vxorinũ ẽ ius naturale. vt
p3 p'lo politice: igit. ¶ Scd'o argr̃. dicit pħs in primo
cap'lo huius tractatus: q̃ iustũ politicũ est quib⁹ ⁊ lex
ad ipos. sed plures leges dant dñoꝝ ad seruos / patrũ
ad filios / ⁊ viri ad vxorem et ecõtra: igit. ¶ Tertio ar.
principatus despoticus / principatus regalis / et princi-
patus politicus videntur includere iustũ politicũ inter
principantem ⁊ subiectum. sed dñs principatur seruo
despotice: et pater filio regaliter: et vir vxori politice. vt
dicitur primo politice: igitur. ¶ In oppositum est pħs
in capitulo preallegato.

¶ Sciendum Est q̃ ius politicũ est ius seruan- Ius politicũ
di debitũ ordinẽ inter ciues. sunt
autem ciues q̃ sub eodẽ principatu cõmorantes sunt in
viuendo et possidendo liberi ⁊ equales. Ius autem do Dominatiuũ.
minatiuũ est ius seruãdi debitũ ordinẽ inter dñm ⁊ ser
uũ. Ius vero paternũ est ius seruandi debitum ordinẽ Paternum.
inter parentem et prolem: sed ius vxorinũ est ius. seruã Uxorinum.
di debitum inter virũ ⁊ vxorem.

¶ Conclusio responsiua. Ius politicũ est aliud
a iure dñatiuo: a iure paterno: ⁊ a
iure vxorino. Tum pmo: q2 ius politicũ ẽ iter partes ci Respõsio ad questionem.
uitatis ⁊ iter ciues. alia aũt iusta sũt iter partes dom⁹.
Tũ scd'o: q2 ius politicũ est inter psonas diuisas i pro-
prietate ⁊ vsu bonoꝝ. alia vero sunt inter psonas cõiũ-
ctas i vtroq3 istoꝝ. Tum tertio. q2 ius politicũ est inter
psonas equales quãtum ad principari ⁊ subijci. alia ve
ro inter inequales: igit ⁊c̃.

¶ Dubitatur Primo Utrũ sit aliquod iustũ na- An sit aliq̃d iustum naturale,
turale? ¶ Et argr̃ p'mo q̃ non. quia
nulla est insticia naturalis: g̃ nullũ ẽ iustũ naturale. pñia
tenet a cõiugatis. ¶ Scd'o sic. naturale (vt dicit aristo.)
est qd̃ vbiq3 h3 eandẽ potẽtiã. s3 nullũ iustũ h3 vbiq3 eã-
dem potentiam. q2 (vt dr̃ p'mo huius) bona et iusta de q̃
bus ciuilis intendit: tantam habẽt dr̃am et errorẽ vt
videant lege sola eẽ. natura vero non. igitur. ¶ In op-
positũ est pħs in scd'o cap'lo hui⁹ tertij tractat⁹. ¶ Pro
solutiõe dubij aduertendũ q̃ (s̃m aliquos) iustũ natura Quid sit iustũ naturale.
le dr̃ qd̃ est iustũ s̃m ordinationẽ partis sensitiue circa
vitam humanam put instinctu naturali dirigit in de-
bitum finem. quod vero neq3 p sensum ex instinctu na-
turali neq3 p rõnem est magis ex natura rei determina-
tum q̃ eius oppositũ: et p legislatorẽ determinat ⁊ pci-
pit s̃m aristo. dr̃ iustũ legale. ⁊ s̃m alios ciuile. p tanto
q2 est aliud ⁊ aliud in alia et alia ciuitate. Alij dicunt q̃
in operationibus humanis q̃tum ad intellectum pra-
cticum: quedam sunt principia naturaliter ab oĩb⁹ con
cessa nõ ex inquisitione aliqua: sed quasi ex instinctu na
turali itellectus ad ipm verũ ⁊ ipm bonũ. et ista dñr iu
sta naturalia. Alia vero sunt q̃ ex dictis principijs rõci-
nando pñt inferri. et hec dñr iusta gẽtiũ. Alia sunt q̃ nõ
differt si sic vel sic hãt: et hec cũ p legislatores ad vnã
partẽ determinãt: dñr iusta legalia s̃m pħm. ⁊ s̃m legi
stas dñr iura ciuilia. Alij dicũt q̃ de his q̃ spectãt ad re
gimẽ politicũ: quedã expediũt oĩ ciuitati bene se haben
ti. ppter qd̃ iustũ naturale cõsistit in eoꝝ obseruatione.
quedam autem congruunt ciuitati defectuose rõne sui
defectus q̃ sibi bñ habẽti nõ cõgruerent in quorũ obser
uatiõe iustũ consistit nõ naturale simpliciter. s3 natura
le s̃m quid. Alia autem sunt q̃ sic vel aliter facta ciuita
ti cõgruũt indifferẽter. ⁊ si ad alterã partem p principẽ

vel cōsuetudinem determinent: tunc in huiusmodi de=
terminatōnis obseruatiōe cōsistit iustū legale siue ciuile.
Ex his p3 rnsio ad dubiū. s. q̃ est aliqd iustum natura=
le. ¶ Et ad primā rōnem dubij dr q̃ si obiectum alicu=
ius habitus sit a natura nō op3 habitū ipm eē a natura
sed per doctrinam vel assuefactionem. vel pōt dici q̃ iu
sticia est naturalis. i. conueniens humane nature. vel ē
naturalis secundum aptitudinem l3 pficiat p assuefa=
ctionem. ¶ Ad scdam dr q̃ nō oīa naturalia sunt apud
oēs semp eadem: sed sufficit q̃ in maiori parte sicut est
de hoc qd est habere quinq̃ digitos in vna manu. ⁊ sic
pōt dici q̃ naturale est idem apud oēs si instantia nō p
uenit ex aliquo accidentali impedimento. sicut dictū est
de iusto naturali.

De diuisione iusti politici.
¶ Dubitatur Secūdo Utrū iustū politicū bn̄ di=
uidat in iustū naturale et in iustu3
legale? ¶ Et videt q̃ non: q2 nō oē iustū naturale aut le
gale est politicū: igr diuisio est insufficiens. Añs pbat:
q2 iustū paternū vel vxoriū est iustū naturale: vt p3 pri
mo politice. et tn̄ nō est iustū politicū: vt dr in hoc quin=
to. igr. Et 9ña p3. q2 in bona diuisione mēbra diuiden=
tia nō excedūt diuisum. ¶ Scdo sic. ista diuisio non cō=
cordat diuisionibus datis ab auctoribus solēnib9: nec
diuisionibus positis in legibus aut in sacris canonib9
igitur nō est sufficiens. Añs p3: q2 tullius in sua rheto
rica apponit tertiū membrū. dicit eñ. aliud est ius na=
turale. aliud cōsuetudinale. ⁊ aliud legale. Et aristote.
primo rhetorice ponit aliā diuisionē que nō videtur isti
eadē. s. q̃ iustū aut ius: aliud est pprium. aliud cōmune.
Et in decreto ius diuidit in naturale et in ciuile. Leges
etiam apponūt tertiū mēbrū. s. ius gētiū: igit. ¶ In op
positū est aristoteles in scdo capitulo hui9 tertij tracta=
Ius ciuile tri pliciter capit
tus. ¶ Pro solutione dubij est aduertendū: q̃ ius ciui
le et politicū idē significant. Ideo in pposito qd dicitur
de vno intelligendū est de alio. Ius autē politicū vel ci
uile accipitur tripl'r. sc3 proprie/cōmuniter/et cōmunis
sime. Ius politicū cōissime acceptū est omne qd legisla
tores cōmune bonū policie cōiectantes precipiūt vl' ex
hortant. et sic oē iustū qd est opus alicuius virtutis di=
ceret iustū politicū/et iustū paternū/⁊ iustū vxoriū et
qd3 aliud iustū diceret iustū politicū. cōiter accipiendo
vocabulū sumit fm illud qd ciuitas addit supra domū
⁊ sic accipit iustum politicū in primo caplo huius tra=
ctatus vbi distinguitur cōtra iustū economicū puta pa
ternū/vxoriū/⁊ dominatiuū. Iustū vero politicū pro=
prie dictum est illud qd attendit penes pcepta seu sta=
tuta vel cōsuetudines alicuius spālis policie vel ciuita
Iustum legale tripliciter.
tis ita q̃ non op3 ipm alibi esse iustum. Sil'r iustū lega
le capitur tripl'r. sc3 pprie/cōiter/et cōissime. Iustū le=
gale cōissime sumptū dr oē qd est fm legem scriptā vel
prolatam natam scribi aut pferri. ⁊ sic omē iustū est iu
stum legale ⁊ est opus vel obiectū legalis iusticie. Iu=
stum autem legale sumptū cōiter dr oē qd est fm legem
scriptam vel platam. ⁊ illud iustū distinguit contra iu=
stum epyeikes et cōtra oē iustū qd non est actu scriptu3
vl' platum. Iustū legale pprie acceptū dr illd qd ex eo
est iustū: q2 pceptū lege scripta vel plata. ita q̃ si nō eēt
lege preceptū: ipm nō eēt magis iustū q̃ suū oppositu3.
Iustu3 natu= rale triplicit.
Similiter iustū naturale dr tripl'r. sc3 pprie/ cōiter/ et
cōissime. Ius naturale pprie sumptum dr instinctus
quidā naturalis quo sine vsu rōnis hoīes dirigunt si=
cut et bruta in finē siue in bonū suū. aut oē cui intelle=
ctus practicus absq̃ ratiocinatione naturaliter assen=
tit. Sic eñ legiste accipiunt ius naturale: cū cōtra ipm
distinguūt ius positiuū vocantes ipm oē illud qd vltra
instinctum naturalem aut principia practica naturalit
cōcessa cōcludi pōt ex dictis principijs p inquisitionem
ratiocinatiuā: vel qd tanq̃ consonū eis precipit. Et ius
positiuū diuidūt in ius gentiū et ius ciuile. Ius gentiū
appellant oē illud qd recta rō iubet: qd dicūt idem apd
oēs. Ius autē ciuile dicunt qd est specialib9 cōsuetudi
nibus necessitatibus aut vtilitatibus introductū. Ius
naturale cōiter sumptum est oē ius qd ex se vim h3 āte
oē3 legispositionem qd sc3 est ex vi nature vel morum. ⁊
illud diffinit tullius in fine sue prime rhetorice dicēs q̃
nature ius est qd nō opinio genuit sed q̄dā īnata vis in
seruit. Sed ius naturale cōissime acceptum est omē ius
recte positū: siue sit īnatū siue īnatis cōsonū. ¶ Isto no Ad dubium
tato rñdet ad dubiū: q̃ iustu3 politicū bene diuiditur in
iustū naturale et legale. In qua diuisione iustum politi
cum accipitur cōiter vel cōissime. et iustū naturale etia3
accipit cōiter. sed iustū legale sumit pprie. Ex quo p3
q̃ diuisio posita in decreto est bona ⁊ coincidit cū diui=
sione aristote. et capit hoc nomen ciuile loco hui9 noīs
politicū. Sil'r etiam diuisio legistarū est bona: qm̄ acci=
piunt pprie iustū naturale. Etiam bona est diuisio quā
dat phs primo rhetorice. qm̄ p ius cōe intelligit idem qd
ius naturale cōiter sumptum. tale eñ cōe dr: q2 est ide3
apud oēs. ⁊ p ius pprium intelligit ius politicum pprie
sumptum. De diuisione autem tullij dicendū est q̃ con=
suetudine approbata vtimur tanq̃ lege scripta. id qm̄=
q̃ non distinguimus inter legem scriptam ⁊ consuetu=
dinē: q2 tn̄ non sunt idem penitus lex scripta et consue=
tudo: ideo tullius inter eas distinguēs posuit tria mem
bra p q̄ forte non intellexit tria iura realiter distīcta: s3
fm rōnes diuersas. Et sic patet quid sit dicēdum ad ra
tiones dubij.

¶ Dubitatur Tertio Utrū nocumentum bn̄ di= De diuisione nocumenti.
uidat in nocumentū ex ignorātia
et nocumentū ex passione et nocumentu3 ex electione?
¶ Et videtur q̃ nō. q2 membra diuisionis coīcidūt: igit
nō est bona. Añs pbat. q2 oīs inferens nocumentū ex
electione est iniustus ⁊ malus. s3 fm aristo. tertio huius.
oīs malus ignorat q̄ op3 operari et a q̄bus fugiendum
igr oē nocumentū ex electione est nocumētum ex igno=
rantia. ¶ Secūdo arr. aliqn̄ violentati nocumentū infe
rimus. hoc autē nec est ex ignorantia nec ex passiōe nec
ex electiōe. igitur diuisio est insufficiens. ¶ In opposi=
tum est phs in tertio capitulo huius tractatus. Pro so Duplex ignorantia.
lutiōe dubij aduertēdum est q̃ duplex est ignorantia. s.
sciē ⁊ iuris: ⁊ ignorantia facti. Ignorantiā iuris vocat
aristo. tertio huius ignorantiā electionis. et sic peccās
nō dr pprie peccare p ignorantiā. ⁊ hoc maxīe qm̄ igno
rantia illa ē vincibilis: imo tale pctm̄ sim pl'r est volun=
tariū. vt visum est tertio huius. Et ignorantia facti est
duplex. Quedam est ignorantia hui9 qd q̄s p tpe pro
quo agit scire tenet. ita q̃ non licet sibi agere nisi debi=
ta inquisitione prius facta. Et talis est duplex. q̄dā est
crassa et supina sup quā nō fert actus appetitus. ita q̃
l3 ignoremus nec adhibeamus diligentiam quā tene=
mur nō volumus tn̄ ignorare: s3 mallem9 scire. Alia est
ignorātia affectata supra quā fert actus appetitus. vt
intēperat9 bn̄ vult ignorare eē ieiuniū: vt occasionē ha
beat nō ieiunandi: qd aūt sit fm vtraq̃ ignorātiā videt
nobis īputari ad penā. Nā in ignorantia crassa ē in no
bis culpabilis omissio diligentie. in ignorātia vero af=
fectata omissio ē nobis īputabilis ipa affectiōe. ⁊ talis
fit ī nobis aut ex electōe aut ex passiōe. In ignorātia au
tē crassa l3 omissio fit ex electiōe aut ex passione: opatio
tn̄ positiua magis est ex ignorantia q̃ ex electione vel

passiõe.qꝛ si nõ ignoraremur aliter oparemur. Alia au tem ignorantia est eius quod q̃s non tenet scire ad hoc ꝙ agat nec de hoc inquisitionẽ facere pfectã. vt in bello nõ semp tenet miles inquirere q̃s sit in quẽ cõgreditur et talis ignorantia fit cũ ignoramus quẽ vel quo vel q̃d vel grã cuius. p talẽ aũt ignorantiã duplr̃ nocumentũ infert. scꝫ paralogice et nõ paralogice. Nocumentũ infertur paralogice q̃n nocumentũ infert p̃ter intentionẽ ita ꝙ agẽs nulli credit inferre nocumẽtũ. et tale nocumentũ vocat aristoteles infortuniũ. qꝛ res aduersa preter intentionẽ accidit. ⁊ in hoc passu deficere videt Gerardus odonis et Buridanus q̃ dicunt: ꝙ p nocumentũ paralogicũ intendit phs nocumẽtũ p ignorãnam inuincibilem illatũ: qꝛ mens sic ignorantis ipo inuito ligata est vt mẽs nõ potẽtis soluere palogismũ. Uincibilẽ autem ignorantiã dicũt nõ paralogicã. hoc autẽ videtur falsũ. primo p translationem Leonardi: in qua vbi habemus palogice ponit preter ꝓpositũ. et Argiropilus hꝫ ex rõne. ad hoc ẽt facit nomẽ q̃d tali nocumento ponit Aristoteles scꝫ īfortuniũ. Ad hoc ẽt exponit Eustracius dicẽs ⁊ eoꝝ q̃ fiũt cũ ignorãtia hec q̃dem palogica et ex inopinato fiũt. Dat exẽpliũ. vt si ostiũ aperiente repẽte aliquo pater astans vulneratus est. ⁊ eãdẽ expositionẽ secutus est Albertus. certũ est enĩ ꝙ error talis est vincibilis etiam faciliter. nam si adhibuisset inq̃rendi diligentiã faciliter cognouisset ꝙ aliq̃s ibi latebat. sed qꝛ nõ opinabat aliquẽ ibi latere: nec de hoc dubitare et inquirere tenebat: cũ raro et ī paucioribꝰ hoc accidat: ideo talis bene errat sed nõ ex malicia peccat. ⁊ ideo vbi hꝫ antiqua trãslatio peccat: hꝫ leonardus errat. ¶ His visis respondetur ad dubiũ ꝙ p̃dicta diuisio nocumẽti est bõa. nõ sic tñ ītelligi dꝫ quin aliq̃n passio cũ electiõe cõcurrere possit in illatiõe nocumẽti. silr̃ etiã possibile est ꝙ passio cũ ignorãtia silr̃ cõcurrat ī eadẽ opatiõe: lꝫ nõ cadãt supra idẽ obiectũ ⁊ fm idẽ. sꝫ dꝫ sic intelligi diuisio: ꝙ oẽ nocumẽtũ infert ex altera triũ causarũ vl̃ ex pluribꝰ eaꝝ: scꝫ ex ignorantia/passiõe/ vl̃ electiõe. lꝫ aũt ī eadẽ opatõe plures silr̃ dictarũ causarũ cõcurrãt: tñ opatio praua semp depẽdet principaliter ⁊ denoĩat simplr̃ ab vna illarũ tñ. nã nullus opat prauũ sciẽs ⁊ iudicãs illud eẽ prauũ. Ideo q̃cũq̃ operatur prauũ ipe ignorat aut ex parte apprehẽsiõis aut ex parte iudicij. ⁊ si huius ignorantie appetitus nõ fuerit causa positiue sed in potẽtia vel negligentia: tũc erit nocumẽtũ ex ignorantia nõ ex passiõe vel electiõe. q̃uis passio vel electio in opatiõe cõcurrat. sed si hmõi ignorantie cã fuerit appetitus positiue: tunc nocumentũ ãplꝰ nõ dr̃ ex ignorãtia sed ex electiõe vel passione. cum vero simul electio ⁊ passio cõcurrũt eo ꝙ electio principalior est passione: nocumẽtum dr̃ simplr̃ esse nõ ex passione: sed ex electione. ¶ Ad primã rõnem dubij patet solutio ex dictis. ¶ Ad secũdã dr̃ ꝙ moraliter loquendo si q̃s oĩno p violentiã aliquid fecerit nõ reputat fecisse. vt si quis te violenter impellat in patrẽ nisi tu non pcuties patrem: sed ille qui te impellit. es etiam ibi tanq̃ res inanimata. ideo de nocumento sic illato nichil loquit hic Aristoteles.

¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primã põt dici ꝙ neq̃ oẽ ius naturale est politicũ neq̃ oẽ ius positiuũ. ita ꝙ naturale ⁊ positiuũ nõ sũt differẽtie eẽntiales iuris politici fm ꝙ politicũ sed sũt due differẽtie accidẽtales. sicut si hõ diuideretur in masculũ ⁊ femellã q̃bꝰ etiã alie spẽs aĩalis diuidũt. nõ solũ enĩ ius politicũ diuidit in naturale ⁊ positiuũ: sed etiã iustũ economicũ. ¶ Ad scdam dr̃ ꝙ licet leges p modũ documẽtoꝝ ferãt ad patrẽ/⁊ et filiũ/dñm/⁊ seruũ/et virũ/⁊ vxorẽ: nõ tñ p modũ p̃ceptorũ ita ꝙ ꝓpter earũ transgressionẽ filius possit hr̃e actionem cõtra patrẽ: aut vxor cõtra maritũ: presertim vbi non habẽt diuisa bona. ¶ Ad tertiam dr̃ ꝙ principatus politicus nõ est pricipatus regalis simplr̃: sed fm similitudinẽ siue fm quid. neq̃ principia ad subditos est iustũ politicum proprie inq̃tũ subditi sunt: sꝫ inq̃tũ quo ad aliqua sũt equales ⁊ abinuicem absoluti.

Queritur scdo Utrũ aliquis patiat iniustũ volens. ¶ Et argr̃ ꝙ sic. qꝛ q̃cũq̃ facit iniustũ: facit iniustũ volens. g̃ ⁊ q̃cũq̃ patit iniustũ patit iniustũ volens. ¶ Scdo ar̃ sic. cõtractꝰ vsurarius est iniustus. ⁊ tñ ẽ volũtarius: igit. ¶ Tertio sic. vir bonus p̃eligeret iniustũ pati q̃ peccare: si alterũ esset ei necessariũ. sed oẽ preelectum est voluntariũ. igr̃ ¶ In oppositum est aristoteles in quarto capitulo huius tertij tractatus. Questio moralis.

¶ Sciendum Primo ꝙ duplr̃ contingit facere siue pati iniustũ: scꝫ p se et p accidens. Ille aũt facit iniustũ p accidẽs q̃ vult se vel aliũ ea bona hr̃e q̃ hñdo de facto hꝫ plus q̃ debet: lꝫ nõ velit se vel alterũ hr̃e plus q̃ dꝫ. vel vult alterũ ea tñ hr̃e que habendo de facto hꝫ minus q̃ debet: lꝫ nolit ex electione eũ hr̃e minus q̃ dꝫ. et hoc intelligendũ est in bonis: cõtrario vero modo dicendũ eẽt de malis. Ille vero facit iniustũ p se q̃ vult se habere talia bona: et cũ hoc vult ex electione se vel suos hr̃e plus q̃ opꝫ de bonis et minus q̃ opꝫ de malis. vel alterũ habere minus q̃ opꝫ de bonis: vel magis q̃ oportet de malis. Ex quo ptꝫ ꝙ volitio vel nolitio quã hꝫ faciens iniustũ per accidẽs non est mala. sed volitio vel nolitio quã hꝫ faciens iniustum per se est simplr̃ mala. Iniustũ pati p accidẽs est ea mala recipere q̃ de facto habẽdo quis in rei veritate dãnificat siue ea velit recipere siue q̃ infert nõ volũtarie neq̃ scienter inferat. ⁊ accipit ibi malum vt se extendit ad priuationem boni. Iniustũ vero pati p se est ea mala ab alio sciente et volẽte recipere p̃ter volũtatem suã: q̃ habendo de facto dãnificatur recipiens. Est tñ aduertendum ꝙ ad hoc ꝙ aliquis iniustũ faciat p se nõ semp req̃ritur talis volitio actualis: sed sufficit interp̃tatiua. nã qui tenet cognoscere ꝙ hoc vel illud habendo ꝓximus dãnificat et nõ cognoscit nec adhibet sufficientẽ diligẽtiam vt cognoscat: ille interp̃tatiue vult ꝓximũ dãnificari. Silr̃ aliq̃n q̃s habet volitionẽ actualẽ ꝙ non dãnificetur et de facto dãnificatur: et tñ nõ patit iniustum per se. vt cum quis imprudenter emit vel vendit. ita ꝙ si adhibuisset diligẽtiam quã potuisset de facto nõ fuisset damnificatus. Duplicit contingit pati in iustum

¶ Sciendum Secundo ꝙ opinio Odonis ⁊ buridani est ꝙ in quattuor casibus q̃s potest pati iniustũ volẽs. Primo si eius volũtas sit tacita non expressa. vt si quis velit ꝙ vicinus suus occidat equũ suũ vt inde satisfactionẽ recipiat: ⁊ vicinꝰ detrimentum patiatur non ipse. Secundo si voluntas sit partialis non integra. vt si quis velit ledi eo ꝙ estimat hoc sibi bonum: nolit tamen ꝙ alter eum ledat: qꝛ estimat actionem illam lesiuam eẽ malã ledẽti. et sic iniuste passi sunt christus/apostoli/et alij martyres. Tertio si voluntas non sit simplex et absoluta: sed conditionata ⁊ inuoluntario permixta. vt contingit in eo q̃ se obligat ad vsuram. Quarto quando voluntas est ligata et nõ libera. vt in puero vel grauiter infirmo: cui iniuria fieret si fm volũtatẽ suã ligatam et nõ liberã regeret. Ista opinio videt I multis deficere. Pro q̃ aduertendũ ꝙ no- Opiniones Contra

Ad dubium.

cumentum patimur aliqñ p violentiā. aliqñ p timorem et metum. aliqñ p ignorantiam. aliqñ p passionē. aliqñ ex electione. que patimur p violentiam illa innoluntarie patimur: quia violentia causat inuolūtariū. que patimur per timorē lz mixta sint: illa tñ magis voluntarie q̄ inuolūtarie patimur. vt supra in tertio visum est. et in istis aliquando patimur iniustum: aliqñ nō. nā contingit aliqñ q ad vtrūq3 nocumētū scz ad illud quod eligimus propter timorē et illud qd vitare intendimus necessitamur p illum a quo iniustū patimur. vt consentio dare pecunias meas predoni: qui si non id faciā mortē minatur. Aliquando vero non necessitamur p illū iniustum facientem ad nocumentum qd vitare intendim⁹: sed ab alio vt in eo qui egestate coactus pecunias capit ab vsurario. Idem p3 de egroto a quo vt sanet magne pecunie extorquētur p̄ter equitatem. Per ignorantiā aūt patimur nocumentū tripl'r. aliqñ eñi q̄ patimur per ignorantiā sunt talia q̄ postq̄ cognita sunt generant nobis penitudinem et tristiciam: et talia simpl'r dicenda sunt inuolūtaria: nisi causa fuerimus talis ignorantie. Alia sunt q̄ passa et cognita nō generāt tristiciam. sed postq̄ cognita sunt generant delectationem. ita q si ante cognouissemus qualia erāt libēti⁹ ea passi fuissem⁹. Et quēadmodū multiplex contingit ignorantia ex parte operantis. s. ignorātia electionis: ignorantia principiorū vniuersaliū moralis honestatis: et ignorantia particulariū circūstantiarum. quarū ignorantia dūmō tales ignorātie nō simus cause nec vere nec interp̄tatiue causat inuolūtariū. Ita istis oībus modis cōtingit ignorantia ex parte patientis et ,pportionaliter reddunt tales ignorantie passionē nocumēti inuolūtariā. Aliquādo etiam patimur nocumentum p passionem amoris/odij/vel desperationis. ¶ Istis notatis sit

¶ **Conclusio** prima. Qui p violentiam dānum patitur iniustum. i. iniuriā patitur. p3 p diffinitionē hui⁹ qd est iniustū pati.

ab⁹ vo as. ¶ **Conclusio** scda. Qui nocumentū patiūt timore maioris mali aut minoris ī cui⁹ necessitatē inducūt p illū a quo patiuntur: patiunt iniuriam. Probat: qr lz in eo q̄ dat pecuniam suā predoni ne vitam auferat sit absoluta volitio de dando pecuniā p̄doni: tñ est cōditionata nolitio. qr nollet eam dare nisi timeret aliud nocumentū maius s̄m veritatem vel s̄m estimationē. et est absoluta nolitio illius cōditionis: q̄ q̄dem cōditio est in potestate ipsius inferentis nocumentum. et hoc est intelligendū qñ talis opatio qua patiēs in talem necessitatem et conditionem inducitur est prohibita et non permissa s̄m legem. qr si eēt pmissa: tunc dānificatio sequens non esset iniuria si eēt volita tali volitione q̄ dicta est a patiente. Vbi grā. lz victori captiuū suū cui velit vendere: captiuus ne inimico suo vēdatur magno precio et maiore q̄ ceteri seipm redimit. certum est q in isto captiuo est nolitio cōditionata q̄ nollet se tāto p̄cio redimere si nō venderetur inimico. et est in eo nolitio conditionis et conditio talis est in potestate victoris. qr tñ victori hoc lz p legē. ideo nullā facit iniuriam captiuo. Ex quo p3 q Gerardus et Buridanus deficiūt in tertio casu dicētes: q si volitio eēt inuolūtario pmixta non simplex nec absoluta: tunc patit aliqs iniustū. i. iniuriā volēs. nec cū pp quā recipiens pecuniā ad vsurā iniustū patit est: qr eius volitio circa suū dānū sit cōditionata: imo talis h3 cathegoricam volitionem circa dānū vsure. cū s̄m aristo. in principio tertij hui⁹: tales opationes magis sunt volūtarie q̄ inuolūtarie. s3 hoc lō ē: quia iste dānificat ī ea re in q̄ lex ,phibet eū dānificari. Posset tñ dici q Gerardus et Buridanus nō intelligunt casum vniuersaliter: s3 solū qñ talis dānificatio est a lege ,phibita. Scdo etiā casus quē assignant nō est ver⁹ nec bñ assignāt cām q̄re christus et alij martyres nō obstāte q volebāt pati ea q̄ sibi inferebant: nichilominus patiebant iniustū. i. iniuriā. sed cā hui⁹ sumenda ē ex ista secūda ɔcl'one. Tales eñ potiebātur detrimēta tiore maioris mali in cui⁹ necessitatem et cōditionē p ipsos inferētes violētiā inducebātur. et opatio qua inducebātur in talē cōditionē sine qua nocumētū patiebātur erat cōtraria vere legi et vere iusticie. Ideo q̄uīuis martyres pfecte volebāt pati ab istis tyrānis: nichilominus iniuriam patiebātur. Nec valet euasio q martyres volebāt pati: sed nō ab altero. nā eorum volūtas erat rōnabilis. Quid aūt irrōnabili⁹ q̄ velle pati et velle a nullo pati. Notandum
Et lz ista lesio martyrū sit nociua tyrāno: malunt tamē martyres q lesio ista sit futura ī detrimētū tyrānis: q̄ q ipsimet sint ydolatre: aut q fides patiatur detrimentum.

¶ **Conclusio** tertia. Qui per passionē patit iniustum non patit iniuriam. Probat. qr passio non impedit volūtarium ,ppter qd que ,ppter iram aut concupiscentiam fiunt non sunt inuoluntaria vt tertio huius visum est. ergo nocumentum quod per passionem patitur est voluntarium. et per ɔ̄ns ei⁹ passio non est iniuria.

¶ **Conclusio** quarta. Qui patiūt dāna p ignorantiam electionis aut principiorū vniuersaliū moralis honestatis: nō patiuntur iniuriā. Probat: qr tales ignorantie nō causant inuolūtarium vt patuit in tertio libro: igitur.

¶ **Conclusio** quinta. Qui p ignorantiā circunstantiarū quas scire nō tenent: patiūtur nocumēta q̄ cognita generāt leticiā vel saltē non generāt tristiciā. et hoc nullius alterius vtilitatis (quaz seputant in recōpensatione dāni cōsecuturos) grā: non patiuntur iniuriam. Patet: quia talia damna nō sunt inuoluntaria: igitur.

¶ **Dubitatur** primo Vtrū oīs iniustificans sit iniustus? An omnis iniustificans sit iniustus
¶ Et argr q sic: qr oīs iniustificās peccat: et nō alio peccato q̄ iniusticie: sed omīs talis est iniustus: igit. ¶ Scdo argr. quicūq3 facit iniustū volēs est iniustus: sed oīs iniustificās facit iniustū volens. igitur. Maior ,pbat: qr sicut iusticia est habitus a quo opatiui sunt iustorū et iusta operant et volūt iusta: ita iniusticia est a qua opatiui sunt iniustorū et iniusta operātur et volunt iniusta. Minor probatur: et primo q iniustificās iniustum faciat: patet ex noīs significatione. sed q volēs agat probatur: quia nichil dicitur inuolūtariū nisi propter ignorantiam vel violētiam. vt patet ex tertio libro. s3 iniustificatio nō dr̄ si sit ex ignorantia vel violētia: igr. ¶ Et cōfirmat. qr habitus specificantur p actus: s3 iniustificare videt esse ,pprius actus iniusticie: igr. ¶ In oppositum est ph̄s in tertio capitulo huius tertij tractat⁹. ¶ Pro solutiōe dubij est aduertendum q omne iniustificare est alteri nocumētum inferre. sed nō omne nocumentum inferre est iniustificare. Iniustificare.
Iniustificare eñ proprie idē est q iniustū facere. mō non omne nocumentū siue dānū illatū est iniustū. Suspendens eñ latronem siue homicidam: nocumētum ei infert: sed nullū iniustum ei facit. Nocumētum aūt (vt dictum est) tripliciter contingit inferri. scz ex ignorantia/ex passione/et ex electione. Nocumentum inferre tripliciter contingit.
Et ex ignorātia tripl'r. scz ex ignorātia inuincibili/ex ignorātia crassa et supina/et ex ignorātia affectata: s3 qr nocumētum ex ignorātia affectata reducitur ad nocu-

mentum ex electione vel passione ſm q̄ ignorantia volita est, ꝓpter passionem vel electionem: ideo duplex tñ remanet nocumentũ ex ignorantia distinctũ cõtra alia duo. Nocumentum aũt ex passione pt eẽ duplex: ſm q̄ duplex est passio. ſcʒ naturalis vel humana siue necessaria ⁊ habitualis. Dr̃ aũt passio habitualis q̄ ex habitu prauo inascit̃: ſm quã ſcʒ hõ statim obiecto pñte ꝑꝑ habitum inclinantẽ statim passionat̃ repẽtine/vehemẽter/diuturne. ⁊ nocumentum ex tali passione illatũ reducendũ est ad nocumentum ex electiõe et habitu. Sʒ passio naturalis dicenda est q̄cũq; non ꝑꝑ habitũ: ſʒ ex sensibilibus naturalibus causatur. vt timor/ spes/gaudiũ/et hmõi. Et potest passio naturalis ſudiuidi: q̄dam retinet sibi nomẽ cõmune. ⁊ dr̃ naturalis q̄ iam dicta est. Alia dr̃ humana siue necessaria q̄ ĩ ipa hoĩs natura necessario habet originem. vt sitis/fames/infirmitas / et hmõi. Et ambarũ duplex potest eẽ gradus. Quedã eñi sunt adeo vehementes: q̄ innate sunt cadere in constantem virum. vt timor mortis/extrema fames. Alie sunt debiles q̄ non mouerent constantem virũ ad peccandũ. Siĩr potest distingui de nocumento ex electione: qm̃ electio q̄cq; est ſm habitum firmatũ ⁊ aliq̃n ſm dispositionem et habitum. ¶ Istis notatis dr̃ ad dubiũ. primo q̄ omnes iniustificantes ex electione vel ieiũ passione sunt iniusti. Ptʒ: quia per habitum iniusticie quilibet dicitur iniustus. ſed sic operantes operantur ex habitu vel ꝓpinqua dispõne ad habitum: igitur. Secundo dicitur q̄ iustificans ex graui passione cadente in cõstantem virum vel ex ignorantia crassa vel supina non est iniustus ſm habitum iniusticie. q: talis neq; ꝑ habitum neq; ꝑ dispõnem propinquam ad habitum operat̃ igitur non est iniustus. cum hoc tamen stat q̄ iniustificans ex ignorantia crassa aut supina peccat et iniustuʒ facit. nam (vt dictum est) ad iniustũ facere non requirit̃ volitio actualis sup illationẽ nocumẽti: ſed sufficit ĩterpretatiua. ¶ Ad primã rõnem dubij dr̃ q̄ iniustificans peccat cõtra iusticiã: ſʒ nõ opʒ ꝓpter hoc q̄ ꝑ iiusticiam. nam cõtingit peccare cõtra iusticiã ꝓpter nõ eẽ iustũ. ſʒ nõ sequitur. nõ est iustus: g̃ est iiustus. ¶ Ad ſcd̃am dr̃ q̄ aristoteles nõ dicit iusticiã eẽ oẽ quo iusta operamur et iusta volumus: ſʒ habitũ. et ita ẽt iiusticia est habitus nõ ergo est iniustus q̄ non ſm habitum iiustificat vl' ſm ꝓpinquã dispositionẽ. ¶ Ad cõfirmationem põt dici q̄ iiustificare nõ est ꝓprius actus iiusticie: ſed iniustificare ex electione prompte et delectabiliter.

¶ **Dubitatur** ſcd̃o Utrũ iudex corruptus ferẽs iniustã sententiam ꝑ parte corrumpente grauius delinquat q̄ pars corrũpẽs? ¶ Et arg̃ primo q̄ nõ. q: plus peccat q̄ in plures peccat. ſʒ pars corrũpens in plures peccat. q: et in iudicem corrũpendo eũ: et in partem. iudex autẽ in partẽ tñ. igit̃. ¶ Secũdo plus peccat q̄ tollit bona aĩe et bona exteriora: q̄ q̄ tollit bona aĩe tñ. ſed pars corrũpens tollit bona aĩe iudicis et bona exteriora partis aduerse. iudex autẽ ꝑ iniquã sententiam solũ tollit bona exteriora partis: igitur. ¶ Et cõfirmat̃ de Pylato q̄ erat iudex: et Juda q̄ erat pars. Nam dixit xp̃s pylato. Qui tradidit me tibi maius peccatũ habet: igr̃. ¶ In oppositum videtur eẽ phs in quinto capitulo huius tractatus. ¶ Pro solutione dubij aduertẽdũ est q̄ hoĩes cõiter iustificãt q̄tuor de causis. ſcʒ timore/cupiditate/odio/⁊ amore. In duabus p̃mis causis iudex respicit ad ſeipm̃ in alijs vero ad aliũ. ⁊ in duabus primis iudex dr̃ corrũpi ꝑ partem q̄ vel cõminat̃ aliquid terribile vel dat seu ꝓmittit aliquid cõcupiscibile. In alijs aũt duabus iudex nõ ꝓprie corrumpitur ꝑ partem. ideo de istis duabus causis nichil ad ꝓpositũ dubiũ. nã iiusticia tota ĩ iudice eẽ videt̃. ¶ Ad hoc dubiũ solet respõderi ꝑ tres ꝓpõnes. Prima est. Judex cupiditate corruptus plus peccat q̄ iudex timore corruptus. Probat̃: q: pctm̃ tanto ẽ grauius: quãto est magis voluntariũ. modo pctm̃ ex cupiditate est magis voluntariũ q̄ pctm̃ ex timore. nam q̄ operatur ex timore ipse quasi inuitus et cũ displicẽtia operatur: igitur. posset tñ obiectum timoris eẽ ita debile: ⁊ obiectum cupiditatis ita magnũ: q̄ ille qui ex timore ĩiustificaret: plus peccaret. ¶ Scd̃a ꝓpõ. Judex corruptus ex cupiditate plus peccat q̄ pars corrũpẽs. Probatur: quia iudex plus obligatur ad non operandũ iniuste q̄ pars. cũ iudex obliget̃ iure cõi sicut et pars. et cũ hoc iure speciali tanq̄ iudex. igr̃ plus peccat. possibile tñ est: q̄ ex tanto affectu malicie pars corrũpẽs operaretur q̄ multo magis peccaret q̄ iudex corrupt⁹. nõ autem si equali affectu cupiditatis et eq̃li motiuo vterq; operetur. ¶ Tertia ꝓpõ. Judex timore corrupt⁹ minus peccat q̄ pars corrũpens. Ptʒ: q: eius pctm̃ ẽ minus voluntariũ. Est tñ ista ꝓpõ moderanda. q̃ũ ſi non fuerit timor causatus ex his obiectis q̄ innata eẽnt mouere constantem virum ⁊ ſm illas circũstantias ſm q̄s mouerent constantem virum: propositio nõ haberet veritatem ꝓpter hoc q̄ iudex valde plus est obligatus ad iustum faciendum et tuendum et obuiatoribus viriliter resistendum. ¶ Ad primã rõnẽ dubij dr̃ q̄ plus peccat qui in plures peccat ceteris paribus. ſed cetera hic non sunt paria. etiam sicut pars corrũpens peccat ĩ iudicem: ita iudex in partem corrumpentem: quia nutrit eam in sua prauitate. ¶ Ad ſecũdam dr̃ q̄ bona aĩe nõ possunt auferri ꝑ alium: ſed vnusquisq; peccando et nullus alius aĩam propriam deprauat. ¶ Ad cõfirmationem põt dici q̄ pylatus nõ cupiditate ſed timore corruptus fuit q̃ñ dicebatur ei. Si hunc dimittis: non eris amicus cesaris.

¶ **Dubitatur** tertio Utrũ difficilius sit eẽ iustũ q̄ eẽ bonũ medicũ? ¶ Et arg̃ primo q̄ non. q: in medicando opʒ ad plura inspicere. ſcʒ ad etatem: ad regionẽ: ad tp̃s: ad cõplexionẽ: ad cõstellationẽ celestem: ad q̃litates medicinarũ: ⁊ hmõi. ſʒ in iusto (vt dicit phs) solũ respicit̃ ad nocumenti differẽtiam. ſʒ difficilius est ad plura inspicere q̄ ad pauca: igr̃. ¶ Scd̃o iusticia est circa ea q̄ nos exterius operamur. medicina vero circa effect⁹ ĩteriores nature: igr̃. ¶ Et cõfirmat̃. ſciã medicinalis est multo ꝓfundioris ꝑscrutatõnis q̄ ſciã legalis q̄ iustũ et iniustũ determinat. igr̃. ¶ In oppositum videt̃ eẽ Aristo. in quinto capitulo huius tractatus. ¶ Pro solutione dubij aduertendũ q̄ difficultas opatiõis pt attẽdi vl' ex parte obiecti vel ex pte operantis. Et ex pte obiecti dupl'r. Uno mõ ꝑꝑ excessum ⁊ improportionẽ obiecti ad intellectum. ¶ Alio mõ propter obiecti variabilitatẽ. ꝑꝑ obiecti excessum diuina sũt difficiliora naturalib⁹ ⁊ moralib⁹. e cõuerso tñ ꝑꝑ obiecti variabilitatẽ. ¶ Tũc dr̃ ad dubiũ. p̃mo: q̄ ex pte operãtis difficili⁹ est eẽ iustũ q̄ bonũ medicũ. Probat̃: q: ĩ opatiõe vel hĩtu ꝓuenit ex pte nr̃a difficultas: ex eo q̄ pars sensitiua ĩnata ẽ aduersari rõni ⁊ eius subuertere iudiciũ: ſʒ circa obiectũ iusticie magis est innatus appetitus aduersari rõni ⁊ eius subuertere iudiciũ: q̄ circa obiectũ medicine. Est eñi maior honor/maius lucrũ/et maior delectatio medico ĩ sanãdo q̄ in interficiendo: ſʒ sepe lucra/honores/amici/delectatiões sẽsuales/timores tristicie ⁊ ĩimicitie ⁊ hmõi trahũt ad ĩeptũ iudiciũ: igit̃. Dicitur ſcd̃o q̄dã q̄ ſʒ obiecti excessũ ⁊ latẽtiã difficili⁹ ẽ

Ad dubium

Quis peccat grauius iudex corruptus vel pars corrũpens.

Cause motiue ad iniustificandi.

Ad dubiu[m]

An sit diffici[li]us eẽ iu[stum] q̄ bonum [me]dicum.

Difficult[as] operatio[nis]

Ad dub[ium]

esse iustū q̄ bonū medicū. qr volūtas humana est valde latēs, nā sepe hoīes vnū pretēdunt τ aliud excogitant. natura aūt nō sic. sed quicqd intēdit illud manifestat p operationē. ꝓpter qđ facilius ē de naturalib⁹ (de q̄bus est medicina) q̄ de volūtariis circa q̄ est iusticia iudicare. Sed hoc nō videtur verū. qm̄ nō ad omne iustū requirit q̄ sciamus hoīm mētes occultas: cū hoc sit īpossibile. sz sufficit ea cognoscere q̄ exterius nobis apparēt vel probari possunt p iuramēta / per testes / p litteras / aut aliq̄ alio mō. modo talia nō sunt nobis ita occulta sicut interiores egritudinū cause τ herbaꝝ proprietates. Tertio dicūt: q̄ fm̄ obiecti variationē difficili⁹ est esse iustuz q̄ medicū. qr in actib⁹ hūanis circa quos est iusticia: ē maior varietas q̄ in cōplexiōib⁹ circa quas est medicina. dicūt eñ q̄ in his circa q̄ est medicina solū ē varietas ex pte materie. s. ex diuersa ꝓportiōe reꝝ elemētariū: ex diuersa ꝯmēsuratiōe humoꝝ τ hmōi. sed in actib⁹ hūanis est variabilitas ex pte materie / ex pte finis / τ oīm aliaꝝ circūstātiaꝝ. Sed ista rō nō videt̄ veꝝ assumere. nā medicus nō solū aspicit ad ꝯplexiōis τ humoꝝ variabilitatem: sed etiā ad infirmi ꝟtutē / etatē / nutrimētū / τ vite / ac exercitij assuefactionē / ad locū egritudīs / ad tēpus / ad aeris qualitatē / ad influxū celestē τ alia hmōi. et sic valde difficile est τ esse bonū medicū τ esse iustū. tū propter difficultatē in cognoscēdo vtꝝ rōne insta τ sana τ ea q̄ ꝑtinēt ad insta τ sana. Tum ꝓpter difficultatē in sciēdo pticulares applicatiōes medicinaꝝ τ iuriū fm̄ exigētiā τ cōbinationē oīm particulariū circūstātiaꝝ. Et iste due difficultates se tenēt ex parte intellect⁹, nec in his aristoteles dicit difficili⁹ esse iustū q̄ medicū. sed magis fm̄ ꝯsilitudinē ꝯparauit eos. Et si q̄s eoꝝ dissimilitudinē velit in his intelligere: videt̄ q̄ medicū esse sit difficilius. Alia difficultas ex parte appetit⁹ q̄ spāliter habz locū circa obiectū. τ de ista difficultate loquēdo difficilius est esse iustū q̄ medicū vt supra dictū est. ¶ Rationes dubij τ q̄stionis satis soluūtur ex dictis.

...rit quali ...se habeat ...ekia ad iu... ...iam

De epiekia vero τ epiekes qualiter hec hūt epiekia q̄dē ad iusticiā. epiekes aūt ad iustū ꝓximuz est dicere. neqz eī vt idē simplr: neqz vt alteꝝ gñe videtur intēdentib⁹. τ q̄nqz eī epiekes laudam⁹ et virū talē. quare τ ad talia laudātes trāsferim⁹ ꝓ bono magis epiekes. qm̄ meli⁹ ostēdentes. ¶ Qñqz autē rōnē sequētib⁹ videt̄ incōueniens: si epiekes ꝑter iustū q̄dē exñs laudabile ē. vel eī iustū nō studiosū vl' epiekes aliud vl' si ābo studiosa: idē sunt. dubitatio quidez igit̄ fere accidit ꝓpter hoc circa epiekes. ¶ Habēt autē oīa scđm modū quē-

...ma conclo ...ponsiua.

dā recte. et nichil ꝯtrariuz sibijpis. epiekes eñ iusto quoddā ens melius et iustum τ nō vt aliud quoddā genus exñs melius est iusto. idem ergo iustuz τ epiekes. Et ābobus studiosis existētibus: melius epiekes. ¶ Facit autem dubitationez: qm̄ epiekes iustum quidem est. nō scđm legē aūt sed directio iusti legalis. Cā aūt qm̄ lex q̄dē vl'r oīs. de quibusdā autē nō possibile est recte dicere vl'r. ...cunda.

in quibus quidē igit̄ necessarium dicere vl'r nō possibile autem recte. hoc vt in plus accipit lex nō ignorās q̄ peccatū est. ¶ Et est nihil minus recta. peccatū eñ nō in lege neqz in legislatore sed in natura rei est. confestim eñ operabiliū natura talis est. Cum igit̄ dicat lex vl'r. accidit autem in hoc preter ea q̄ vl'r: tunc recte habet. vbi reliquit legispositor et peccauit simpliciter dicēs dirigere qđ deficit et legispositor sic vtiqz diceret illic ꝑsens. et si sciret: lege posuisset. ¶ Propt̄ qđ iustuz quidem est τ quoddam melius iusto. nō eo q̄ simpliciter aūt: sed eo q̄ ꝓpter simpliciter peccatū. ¶ Et est hec natura q̄ epiekes directio legis vbi deficit propter particulare. hec eñ cā τ eius quod non oīa scđm legem esse. qm̄ de quibusdā impossibile ponere legem. quare sentētia indiget. indeterminati eñ indeterminata τ regula est. quēadmodum τ lesbie edificatiōis plūbea regula est. ad figurā eñ lapidis trāsmutat̄ et nō manet regula et sententia ad res. ¶ Quid quidem igitur est epiekes et quomā iustum et quiddam melius iusto manifestum. Manifestum autem ex hoc et epiekes quis est. talium eñ electiuus et operatiuus. nō acribodiccos ad deterius: sed minoratiuus q̄ᵹuis habens legem adiuuātem epiekes est. Et habitus ipse epiekia iusticia quedā existens et non alter quidam habitus.

Remouetur error tortacinis. Tertia ꝯclusio Quarta. Epilogatio.

Iste est quartus τ vltim⁹ tractatus huius libri: in quo phūs determīat de epiekia. Et cōtinet duo capitula. In primo determinat de epiekia et epieke. i. de equitate τ bonitate et de equo τ bono. Et diuidit̄ capitulum in duas ptes. In pria cōparat epiekiā ad iusticiā: τ epiekes ad iustū. In scđa vero epilogat. Primo ergo ponit intentū suū τ tāgit vnā difficultatē dicēs: q̄ determinandū est qualiter se habet epiekia ad iusticiā τ epiekes ad iustuz. qr neqz sunt idem simpliciter cum iusticia et iusto neqz diuersa genere. Et arguit primo q̄ epiekia sit virtus maior iusticia: qr quandoqz laudam⁹ epiekes: id est equū et bonum τ virum talem. i. qui operatur equū τ bonū etiam magis q̄ iustū, quis nomen epiekis quasi maius bonū ad talia opera ea laudātes transferimus. ergo epiekia est virtus maior iusticia. ¶ Quādoqz aūt. Hic arguit philosophus ad partē oppositam. quia incōueniens est ratione sequētibus epiekeo esse aliquid laudabile preter iustum. i. distinctū a iusto. ergo epiekia non est virtus distincta a iusticia. Año patet. qr vel epiekes et iustū sunt ābo studiosa τ tūc sūt idem. vel iustū nō est studiosum. et hoc est incōueniens. vel epiekes ē aliud a studioso siue nō studiosum. quod est etiā incōueniens. igitur. Et subdit phūs: q̄ propter predicta fere dubitatio emergit circa epiekes. qr ex vna parte videt̄ esse idē qđ iustū. ex alia vero nō. ¶ Hūc aūt. Hic rūdet phūs ad ꝑdictam dubitationē dicēs: q̄ predicta fm̄ aliquē modū vera sunt nec habēt inter se cōtrarietatē. quod declarat

Qualit̄ se hēat epiekia ad iusticiā inquirit. Resolutio.

Pria ꝓpositio. per quattuoꝛ cõclusiones. ¶ Prima est. epiekes est iu-
stum aliquo iusto melius. sed nõ vt differẽs gñe a iusto.
Primã partẽ relinqt notã per rõnem factã ad partem
affirmatiuã. ⁊ scðam ꝑ ratione partis negatiue. ¶ Fa-
Secunda. cit aũt. Scða cõclusio. epiekes nõ est iustũ legale: sed di
rectio ⁊ emẽdatio iusti legalis. Probat. ꝑ. q꞉ cuiuslibet
legis vl'r enũciantis de his in quibꝰ aliquid aliq̃n acci-
dit ꝑter id qð enũciatur vl'r vel in q̃bus nõ est possibile
recte dicere vl'r: rõnabile est esse aliqð directiuũ ⁊ emen
datiuũ defectus ⁊ omissiõis. sed oĩa lex vl'r enũciat ⁊ vt
in pluribꝰ accidit. nõ ignorat tñ legislatoꝛ peccatũ ⁊ in-
stantiã accidere posse ⁊ in aliquibꝰ nõ est possibile recte
dicere vl'r. ergo necesse est esse aliqð directiuũ et emẽda
tiuũ iusti legalis. illud aũt est epiekes: igit. ¶ Et est ni-
Rẽouet errorẽ chil. Hic remouet. ꝑ. vnũ errorẽ. posset enĩ aliq̃s crede-
re q꞉ epiekia est directio legis: ꝙ propter hoc lex nõ ẽẽt
recta: ⁊ ꝙ legispositoꝛ nõ recte legẽ posuisset. Hũc erro-
rem remouet phũs dicẽs: ꝙ nichilominus lex est recta:
nec est pctm̃ in lege neqꝫ in legislatoꝛe: sed in natura rei
q꞉ aliquoꝝ operabiliũ natura talis est vt nõ possint ꝑci-
pi lege a qua nõ debeat aliq̃n exceptio fieri. cũ ḡ lex ꝑci
pit vl'r ⁊ accidit aliq̃d ꝑter id qð vl'r preceptũ est: rõna-
bile est dirigere ⁊ emẽdare qð omisit ⁊ peccauit legispo
sitoꝛ simpl'r. i. vl'r loquẽs. q꞉ sic esse faciendũ diceret le-
gislatoꝛ ipe si presens adesset. ⁊ si sciret: lege posuisset.
Tertia. ¶ Propt' qð. Tertia ꝯclusio. epiekes est iustũ quoddã
aliq̃ iusto melius: nõ quidẽ iusto simpl'r. i. omni iusto vl'r
iusto ꝟm naturã: sed iusto qð deficit q꞉ vl'r enũciat. patꝫ
Quarta. ex dictis. ¶ Et est hec natura. Quarta ꝯclo. ꝑter leges
positas nccĩa est sñia iudicis. Probat phũs dupl'r. pri-
mo: q꞉ hec est natura ⁊ rõ epiekis ꝙ sit directio legis vl'r
enunciãtis vbi deficit ꝓpter ꝑticulare. ḡ ꝑter legẽ neces
saria est sñia iudicis q̃ legẽ emẽdet. Scðo: q꞉ nõ est pos
sibile oĩa esse ꝟꝫ legẽ determiãta. nã de quibusdã ĩpossi
bile est ponere legẽ. ergo ꝑter leges positas nccĩa ẽ sñia
iudicis. ꝯñiam ꝓbat. q꞉ indeterminati indetermiãta est
Regula lesbie regula. vt pꝫ de r'la lesbie edificatiõis q̃ plũbea erat vt
ꝟm exigẽtiã ⁊ figurã lapidũ mutari posset. sic enĩ nõ ma
net lex iusta nisi ꝟm diuersos casus conformet' ad res ꝑ
epiekiã. ¶ Quid q̃dẽ igit'. Hec ẽ scða para ca. i qua. ꝑ.
Epilogatio epilogat dicẽs: ꝙ ex dictis manifestũ est q̃d sit epiekes
et qð est iustũ ⁊ melius iusto. manifestũ est etiã quis est
epiekes. est enĩ taliũ scꝫ bonoꝝ ⁊ equoꝝ electiuꝰ ⁊ opati
uus. ⁊ nõ acribodikeos ad deterius. i. nõ exacte exqui-
rens siue ãplectẽs ius in deterioꝛẽ partẽ in puniẽdo sed
potiꝰ est minoratiuꝰ pena ꝝ. q̃uis habeat legẽ adiuuan
tem ad puniẽdũ. talis aũt est epiekes. ⁊ eiꝰ h̃itus epie-
kia iusticia q̃dã exñs ⁊ nõ alter habitꝰ saltẽ ꝟm genus.
Et sic patꝫ ꝙ epiekes q̃nqꝫ accipit' ꝓ subiecto epiekie:
hoc ẽ ꝓ hoĩe operãte ꝟm epiekiã siue ꝓ h̃nte eã. ⁊ q̃nqꝫ
pro obiecto siue ꝓ eo qð dictat' per dictamẽ directiuũ
et emẽdatiuũ legis vel pro tali dictamine.

Questio. Verũ autẽ cõtingit sibiipi iniu
stum facere vel nõ: manifestũ
ex his q̃ dicta sunt. ¶ Quedã
Prima ꝯclo. quidẽ enĩ sunt iustoꝝ ꝟm oẽm
virtutem a lege oꝛdinata. puta
nõ iubet seipm interficere lex. q̃ aũt nõ iu-
bet: ꝓhibet. ¶ Adhuc aũt cũ ꝑter legẽ no-
ceat nõ cõtra nocẽs volẽs iniustũ facit. vo-
lens aũt hoc sciẽs et quẽ ⁊ vt. qui aũt ꝓpter
irã seipm occidit: volẽs hoc operat' ꝑter re-
ctã legẽ qð nõ sinit lex. iniustũ facit ḡ. ¶ Sꝫ Secunda.
cui vel ciuitati: sibiipi aũt nõ. volẽs enĩ pa-
tit'. iniustũ aũt patit' nullus volẽs. ꝓꝑ qð et
ciuitas dãnificat ⁊ q̃dã inhonoratio adest se
ipm corrũpenti: vt ciuitati iniustũ facienti.
¶ Adhuc scðꝫ ꝙ iniustꝰ q̃ solũ iniustũ faciẽs Tertia.
et nõ totaliter prauus non est iniustũ facere
sibiipi. hoc enĩ aliud ab illo ẽ. est enĩ aliquali
ter iniustus sic malꝰ queãdmodũ timidꝰ nõ
vt totã h̃ns maliciã. quare neqꝫ scðm hãc in
iustum facit. Simul enĩ eidẽ vtiqꝫ erit aufer
ri et adiacere idem. hoc autẽ impossibile sed
semp in pluribꝰ necessariũ ẽ iustũ ⁊ iniustũ
¶ Adhuc autẽ voluntariũ et ex electione et
prius q̃ enim q꞉ passus idẽ cõtrafaceret: nõ
videt' iiustũ facere. ipe autẽ a seipo eadẽ si-
mul patit' ⁊ facit. ¶ Adhuc erit vtiqꝫ volẽtẽ
iniustũ pati. Cũ in his autem siue scðm par-
tem iniustificationibꝰ nullus iniustum facit
sibiipsi. mechat' autem nullus eã q̃ suiipsius
neqꝫ suffodit suiipsius muruꝫ neqꝫ furat' que
suiipsius. ¶ Totaliter autẽ soluitur sibiipi
iniustuꝫ facere scðm diffinitionẽ cã q̃ preter
volũtarie iniustum pati. ¶ Manifestum au De iniustum facere ⁊ iniustum pati. ꝑma cõclusio
tem qm̃ ⁊ ambo quidem praua et iniustũ pa
ti et iniustũ facere. hoc q̃dẽ ẽi minus. hoc au
tem plus habere est mediĳ. ⁊ queãdmodum
sanuꝫ quidem in medicinali ⁊ bñ habitũ: est
in exercitatiua. ¶ Sed tñ deterius iniustuꝫ Secunda.
facere. iniustum facere quidẽ enĩ cũ malicia
et vituperabile. et malicia vel ꝑfecta ⁊ sim-
pliciter vel ꝓxime. nõ enĩ omne voluntariũ
cum iniusticia. iniustũ aũt pati sine malicia ⁊
iniusticia. Scðm ipm quidẽ igit' iniustũ pa-
ti minus prauũ. ¶ Scðm accñs autem nihil Tertia.
prohibet maius malũ. sed nichil cura est ar-
ti. sed pleuresim dicit maioꝛem egritudinem
offensione pedis: q̃uis vtiqꝫ fiat aliq̃n alteꝝ
scðm accñs: si offendentẽ propter cadere ac
cidat ab aduersariĳs capi et mori. ¶ Secun De iusto metaphorico.
dum methaphorã aũt ⁊ similitudinẽ est non
ipi ad seipm iustum: sed eoꝝ q̃ ipius aliqui-
bus. nõ omne aũt iustũ: sed dñatiuũ et dispẽ
satiuuꝫ. in his enĩ rationibus distat rationẽ
habẽs pars aĩe ad irrationalẽ. in q̃ vtiqꝫ re-
spiciunt. et videtur esse iniusticia ad seipsuꝫ
qm̃ in his est pati aliquid preter eos q̃ suiip
sius appetitus. queãdmodum igitur impe-
ranti ⁊ imperato esse adinuicem iustum ali-
quod: et his. ¶ De iusticia quidem igitur et Epilogatio
aliĳs moralibus virtutibus determinatũ sit
secundum hunc modum.

Istud est scdm capitulū huius tractatus in quo. p. soluit vnā dubitationē motā ī vltimo ca. precedētis tractatus scz. Utrū aliqs possit sibiipsi iniustū facere? Et diuidit ca. ī quattuor partes. In priā facit qd dictū est. In scda cōparat iniustū facere et iniustū pati adinuicē. In tertia determinat de iusto et iniusto metaphorico. In quarto vero recapitulat. Prio igit pponit qstionē dicēs. Utrū aūt cōtingat aliquē sibiipsi iniustū facere: manifestū est ex his q dicta sunt supple in precedēti tractatu. Pro āpliori tñ

Questio.

Prima cōclō elucidata.

eius solutione: ponit phūs tres cōclusiones. ¶ Pria ē. qui ppter irā seipm occidit: volēs iniustū patitur. Probat. p. duabus rōnibus. Prima est. interficere seipz est a lege phibitū. ergo est iniustum. Pro pbatione añtis premittit. p. q iustoꝝ qdā sunt a lege ordinata fm oēm virtutē. vt nō interficere seipm. et per oppositū qdā sunt phibita fm oēm virtutē saltē large accipiēdo phibitionem prout omne nocumentū qd nō est preceptū dr phibitio. tūc pbat sic añs. interficere seipm nō est ordinatum a lege que ordinat fm omnē virtutē. ergo est phibitum. pñam probat. qr lex que nō iubet phibet. qd intelligitur de dānis et nocumētis. qr nemini licet sine auctoritate legis nocumētū inferre. ¶ Adhuc aūt. Scda ratio. qui cōtra legē nocet: iniustū facit si sit sciens et volēs hoc et quē et vt et sic de alijs circūstantijs. sed q seipsum propter iraz occidit: agit cōtra legē volens et sciēs etc. igitur iniustū facit. ¶ Sed cui.

Secunda.

Scda cōclusio. q seipm volens occidit: iniustū. i. iniuriā facit ciuitati et nō sibiipsi. Scdam partē primo pbat. p. qr nullus patitur iniustū volēs. sed talis patitur volēs. ergo nō facit sibiipsi iniustū. Primā partē probat. qr ciuitas occidēti seipm penā instituit. s. inhonorationē et ignominiā tanq ciuitati iniuriā faciēti. ergo talis iniustificat ciuitatem.

Tertia

¶ Adhuc fm. Tertia cōclusio. nullus facit sibiipsi iniustum oppositū iusto particulari. Pro cuius pbatiōe premittit. p. q iniustū particulare est aliud ab iusto illegali. nec iniustus particularis est totaliter. i. fm oēm maliciā prauus: sed est equaliter. i. fm vnā particularē maliciā malus. puta fm iniusticiā particularē. quēadmodū timidus dr malus fm maliciā particularem q repugnat fortitudini et nō fm oēm maliciā. Tunc probat. p. cōclusionē quinqꝫ rōnibus. Prima est. si sic sequeret q quis simul pderet aliquid et haberet illud. qr q iniustū fm particularē iniusticiā facit: habet plus debito boni vel minus debito mali. et q patitur iniustū: opposito mō. sed pñs est impossibile. qr iustū et iniustū de necessitate sunt in pluribus siue inter plures psonas: igit. ¶ Adhuc aūt. Scda ratio. facere iniustū est voluntariū et cum electione et plus q iniustū pati. ergo īpossibile est aliquē facere sibiipsi iniustū. pñam pbat. p. qr tūc simul idē faceret et pateret. ¶ Adhuc erit. Tertia ratio. si sic seqretur q aliquis pateret iniustū volēs. pñs est falsuz vt supra ostēsum est: igit. ¶ Cū in his. Quarta ratio. fm nullaz particularē iniustificationē quis facit iniustū sibiipsi. ergo nullus sibiipsi facit iniustū oppositū iusto particulari. Añs probat phūs inductiue. qr nullus mechatur cū sua vxore: aut suffodit murū suū: aut furat qd suū est: et sic de alijs: igitur. ¶ Totaliter aūt. Quinta ratio. iniustum pati est pter voluntatē eius q patitur. vt pz p diffinitionē superius positā de hoc qd est iniustū pati. ergo nullus facit sibiipsi iniustū. ¶ Manifestū aūt. Hec est secunda pars capituli in qua. p. cōparat iniustū facere et iniustū pati adinuicē. et ponit tres pclusiones. ¶ Pria est. tam iniustū facere q iniustū pati sunt praua. Probat phūs. qr iniustū pati est minus hre medio vel equali. et

De iniustum facere et iniustum pati prima cōclusio

iniustū facere est plus habere. q vtrūqꝫ ē prauū. añs pbat. p. per simile. qr mediū in iusticia se hz sicut sanū in medicina: et bōa habitudo in exercitatiua siue gymnastica. et intelligitur conclusio de malicia culpe vel pene. ¶ Sed tamen. Scda conclusio. iniustū facere est deterius q iniustū pati. Probat. p. qr iniustū facere est vituperabile et cū malicia perfecta et simpliciter vel proxime se habēs ad perfectā maliciā. sed iniustum pati est sine malicia et iniusticia: igit. Maiorē quo ad vltimā partē probat. scz q aliquod iniustū facere nō est perfecta malicia: sed proxime se habens. qr nō omne voluntariū est cum iniusticia. vt pater de voluntario ex passione et non ex electione: igit.

Secunda.

¶ Scdm accidēs. Tertia cōclusio. nichil phibet iniustū pati scdm accñs esse maius malum q iniustū facere. sed de his que fiunt per accidēs nō curat ars. Probat. p. qr q̄uis medicus dicat pleuresim esse maiorē egritudinē offensiōe pedis: tñ offensio pedis pt per accidēs esse maius malū puta si qs ppter offensionē pedis cadens capiat ab aduersarijs et moriat. q a simili iniustū facere pōt esse maius malū q iniustū pati

Tertia.

¶ Scdm metaphorā. Hec est tertia pars capituli in q phūs determiat de iusto metaphorico et iniusto. et ponit talē cōclusionē. Licet eiusdē ad seipm nō sit iustū vel iniustū: eoꝝ tamē que ipius sunt: puta partiū eiusdē inter se: bene est iustū et iniustū fm metaphorā et similitudinē et non quodlibet iustū vel iniustū: sed dñatiuū et defensatiuū siue economicū. Probat phūs. qr pars aīe hñs rationē differt ab irrationali his rōnibus scz dominij et dispensationis. qr vna dñatur scz habēs rōnem. et altera subiecta est scz irrationalis. et ad has respiciūt q dicunt (vt platonici) q eiusdē ad seipm pōt esse iniustū. qr in his partibus cōtingit pati preter pprios appetitus. ergo sicut inter imperās et imperatū pōt esse aliquod iustum: ita et inter dominās et id cui dñat siue inter partē rōnalē et irrationalē. et p pñs etc. ¶ De iusticia quidem

De iusto metaphorico cōclo.

Hec est quarta pars capituli in qua phus epilogat, dicens q de iusticia et alijs virtutibus moralibus determinatum est fm modum predictum.

Epilogatio

Queritur vtrū epiekia sit virtus distincta a insticia? ¶ Et arguitur primo cōtra primā partē qr fm eustraciū primo huius. nulli volenti et vt opz operāti est īpossibilis possessio virtutis. sed epiekia nō potest cuilibet cōuenire: sed soli illi cuius est leges interpretari. igit epiekia nō est virtus. ¶ Scdo. nulla virtus est melior insticia legali. sed epiekia ē melior insticia legali. igit nō est virtus. Maior pz. qr insticia legalis est pclarissima virtutū: vt dicit. p. Minor pbat qr epiekes (vt dicit. p. in lra) est melius insto legali. ergo et epiekia legali insticia. ¶ Tertio arguit cōtra scdam partē. Insticia legalis inclinat ad actus epiekie. ergo epiekia et insticia legalis nō sunt distincte virtutes. añs ptz. qr habitus insticie legalis mediante actu suo īmediato (q est velle seruare equalitatē et nullū sine culpa vel causa dāno afficere) inclinat ad primū actuz epiekie: igit. ¶ In oppositū videt esse aristoteles q hic de epiekia tanq de virtute distincta a insticia determinat.

Questio mouens de epiekia.

¶ Sciendum primo: q (vt supra dictū est) iustuz legale est id qd significatur per legem complete et adequate. lex autē est ipm dictamē seu vocale seu mentale siue scriptum. huiusmodi autem dictamen aliquādo precipit. aliquādo prohibet. precipit aūt ea que in pluribus sunt bona. prohibet vero ea que in pluribus mala sunt. contingit autem ea que iubētur ab ipo legislatore propter certas circūstantias non esse bona. et ea que prohibentur non esse mala. et tunc tales

Iustū legale

Lex.

circumstantie si satis cōiter accidant aut note sint legislatori: ponūtur in lege tanq̃ exceptiones q̃dam ⁊ restrictiones sermonis vl'is. aliquādo vero tales circūstātie non sunt note legislatori: ⁊ raro accidunt. ⁊ tunc nō ponuntur in lege. ⁊ cū accidūt: tunc iudex qui ex his q̃ particulariter accidunt pōt cognoscere ꝙ in hoc casu lex instantiā patit: dꝫ legē scd̄m exceptionē talis casus exponere. habitus ergo quo quis dirigitur facere iusticiā in particularibꝰ casibꝰ in quibꝰ leges posite patiūtur instantiam ⁊ deficiūt ⁊ supplere exceptiones q̃ legi deficiebant: vocat epiekia. verbigratia. sit lex. nullus peregrinus sub pena capitis murū conscēdat. hostes nocte inuadūt ciuitatē: qui ad excubias deputati sunt dormiūt peregrini muꝝ conscēdunt: excubias concitāt: murū defendunt: ⁊ nichilominꝰ tanq̃ rei capitis accusant. emēdabit epiekes hoc mō legē. nullus pegrinꝰ sub pena capitis muꝝ ꝯscēdat: nisi euidētissime constet hūc ꝓ salu-
Buridanus. te ciuitatis ꝯscēdisse. Videt aūt Buridanꝰ sic distinguere inter scripturā legis ⁊ sensuꝫ legis. Fit aūt epiekia cū relicta scriptura legis sensum sequimur. sed iste modꝰ di-
Contra. cēdi nō videt rōnabilis. nā epiekes nō videt tm̄ emēdare scripturā legis: sed ⁊ sensum legis. nā legislator condens legē nō solū nouit scripturā legis quā cōdebat: sꝫ et sensuꝫ quē per legē intelligebat. sed idē legislator nō nouit hanc exceptionē ⁊ emēdationē legis cū dicat hic aristoteles: ⁊ legispositor sic vtiq̄ diceret illic p̄sens: ⁊ si sciret: lege posuisset. Dicit ergo ꝙ legi scripte ⁊ vocali
Lex mentalis correspōdet lex mētalis. lex aūt mētalis nō est semp ille ꝯceptus cōplexus qui corrūdet scripture legis sm̄ rigorē sermonis. sed est ille ꝯceptus qui correspōdet scripture legis sm̄ intētionē legislatoris: qui sꝫ est similis in specie illi conceptui quē habebat legislator dum legē condebat ⁊ cui vocē illam vel scripturaꝫ subordinabat in significando. et iste conceptus cōplexus est verus vt in pluribꝰ. Epiekes autē hꝫ aliū cōceptum qui continet priorē conceptū emēdatum ⁊ correctum per certas exceptiones respicientes casus raro ⁊ vt in paucioribꝰ emergentes.

Sciendum secundo: ꝙ sicut iusto legali correspōdet dictamē vocale/mētale/vl' scriptū qđ dr̄ lex: ita iusto qđ epiekes dr̄ corrūdet dictamen qđ est sentētia iudicis. ⁊ est emēdatiuū legis ⁊ exceptiuū huiꝰ casus a lege cōi. Habet autē epiekia dupli-
De actibus epickie. cem actū. s. interiorē ⁊ exteriorē. Interiorē velle in casibus in quibꝰ lex deficit cōtra legē iudicare. Et isti actꝰ sunt duplices. Quidā sunt formaliter imperatiui executiōis. ⁊ tales nō reperiūtur nisi in his in quibꝰ est potestas iudiciaria. Alij sunt qui nō sunt imperatiui executionis: nec forte sunt absoluti sed ꝯditionati. puta si emergeret casus ⁊ si sibi adesset potestas iudicādi. ⁊ tales pn̄t reperiri i oībus. ⁊ per hoc soluit prima ratio ad oppositū q̄stionis. Silr̄ actus exteriores sunt duplices. Quidam sunt iudicare sentētialiter ⁊ diffinire. ⁊ tales pertinēt solū ad iudicē. Alij sunt iudicare doctrinaliter et enūciatiue. ⁊ tales ptinēt ad prudētiā dictatiuā epiekie. Ex his sequitur: ꝙ ꝓprie loquēdo epiekia nō ē interp̄tatio legis: neq̄ habitꝰ directiuus voluntatis in interp̄tatione legis. pꝫ q2 īterp̄tatio legis fit quādo ꝓpter aliquam obscuritatē aut multiplicitatē verboꝝ sententia legis dubia determinat in alterū sensum. sed hoc nō facit epiekes: vt dictū est: sed a sensu legis certo ⁊ indubio casum particularē excipit legem emēdando. Istis notatis sit.

Iusticia legalis ⁊ epiekia differūt specie **Conclusio** pria. Iusticia legalis ⁊ epiekia sunt virtutes specie distincte. Probat. quia actus epiekie aliq̄d habet ꝓ obiecto qđ non habet actus iusticie legalis. puta casum pticularē ⁊ defectum seu omissionē legis quoꝝ nullum habet iusticia legalis pro obiecto. Itē iusticia legalis non inclinat immediate ad iudicandum contra legē seu ad emēdandum legē et corrigendum sicut epiekia: igitur. Ex quo sequitur contra buridanū: ꝙ iusticia legalis ⁊ epiekia non solū dr̄ūt accidētaliter tanq̃ diuersi modi eiusdē virtutis: sed (vt probatum est) dr̄ūt specie.

Conclusio scd̄a. Iusticia legalis mediāte actu suo elicito inclinat ad primū actuꝫ epiekie. Probat. q2 sit aliq̄s iudex hn̄s habitū iusticie legalis cui offerat casus de pegrino priꝰ positus. tūc arsic. habitꝰ iusticie legalis inclinat istū iudicē ad equalitatē seruādā partibꝰ. sꝫ iste iudex cognoscit ꝙ si afficiat iustū pegrinū pena legis nō obseruabit equalitatē imo afferret dānū ei q̄ nullū lucrū recepit nec sm̄ ꝗtatē nec sꝫ estimationē. ergo ꝑ habitū sue iusticie legalis mediāte actu suo immediato qui est velle seruare equalitatē ⁊ nulluꝫ sine culpa vel causa dāno afficere: inclinabit ad eum absoluēduꝫ. sed nō pōt eū absoluere nisi excipiēdo hunc casum a lege ⁊ emēdando eā ⁊ iudicādo cōtra eā: qui sunt actus epiekie. igit habitus iusticie legalis inclinat ad primū actum epiekie. nec hoc dꝫ videri alicui mirū: cum etiā id in virtutibus genere distinctis cōtingat. Nam fortitudo inclinat ad primū actū tēperātie. ⁊ silr̄ liberalitas ⁊ magnanimitas ad id qđ in vnaquaq̄ virtute est magnū: vt supra visum est.

Dubitatur prio Utrū epiekia sit directio iuris naturalis aut solum iuris legalis? In qaas l ges cadit e kia.
Et arguit ꝙ iuris naturalis. q2 epiekia videt esse directio oīs iuris qđ īdiget directiōe. sed ius naturale aliquādo indiget directione: igit. Minor ꝓbat. q2 de iure naturali oēs hoīes essent similis libertatis ⁊ regnū in q̄ vnus pńcipat meliꝰ ē tymocratia: vbi oēs equalit voluit pńcipari: igr̄. Scd̄o arguit. restitutio rei deposite est de iure naturali. ⁊ tn̄ furioso nō est reddēdus eiꝰ gladius depositꝰ: igit. In oppositū videt eē aristo. q̄ nō ponit epiekiā esse directionē iuris naturalis sed legis. Pro solutiōe dubij aduertēdū est: ꝙ ad pn̄s dubiuꝫ respōdet Gerardus odonis: ꝙ eoꝝ q̄ sunt de iure nature q̄dā sūt ꝓhibita vt simplr̄ mala. vt furtū/adulteriū/⁊ hmōi. q̄dā sunt precepta vt debita. puta q̄cunq̄ vultis vt faciāt vobis hoīes hec eadē illis facite. Alia sunt consulta: vt honesta. puta ꝙ vna sit vxor vnius. aliqua cōcessa. puta ꝙ in statu innocētie oīa sunt cōmunia. aliq̄ permissa. vt in isto tp̄e propter maliciā hoīm pmissa est bonoꝝ appropriatio. Scd̄m hec ponit duas conclusio- Responsio odonis
nes. Prima est. ius naturale in prohibitis ⁊ preceptis nullā emēdationē vel correctionē suscipit. De prohibitis probat. q2 qđ est illicitū q2 simpliciter malū nulla iuris positiui auctoritas pōt facere licituꝫ. sed q̄ iure naturali sunt ꝓhibita sūt illicita: q2 simplicit mala: igr̄. De p̄ceptis probat. q2 qđ est oī arte certius nō est ꝑ aliquid posterius corrigibile ⁊ dirigibile. sed p̄cepta iuris nature sunt omni arte certiora. vt habet scd̄o huiꝰ: igitur. Scd̄a cōclusio. in rebus cōsultis ⁊ sua sīa honestati ⁊ cōcessis vtilitati ⁊ permissis expediētie: ius naturale correctionē ⁊ mutationē suscipit. Probat. nā liberalitas i lege nature fuit cōsulta ⁊ adhuc eā ꝯsulit apostolꝰ dicēs. Nolite fieri serui hoīm. ⁊ tn̄ ad maliciā hoīꝫ cohercendā est expediēs ꝙ seruitus sit. Similiter trāsire per agrū alienū fuit permissum nō preceptū. nūc aūt rationabiliter interdictū. Itē cōis omniū possessio fuit concessa nō precepta. nunc autēꝫ multū expedit diuisio

ꝓpter insolentiā hoīm. Sed hec opinio nō vr̄ oīno vera
nec diuisio quā pōit de his q̄ sunt de lege nature ad sen
sum quē p̄tēdit est bona. nō eīn verū est ꝙ oīa honesta
sunt de lege nature. tunc enim oīa q̄ sunt de iure positio
essent de lege nature. preterea quicq̄d est concessum est
p̄missum. sed oīa esse cōia (vt dicit) est cōcessum s̄m legē
nature. ḡ s̄m eandē est p̄missum. ꝛ p ꝯn̄s oppositū. s. ap
Alia r̄nsio. Que sint di= cēda de lege nature
propriatio nō est s̄m eandē legē p̄missa. Ideo aliter dr̄:
ꝙ solū illa sunt de iure nature q̄ sunt dictamīa euidēter
et manifeste x̄a: de q̄bus scʒ nullus hn̄s vsum rōnis p̄t
rōnabiliter dubitare ꝛ ad quoꝝ assensum videt̄ sufficere
noticia terminoꝝ ꝛ q̄ ex his sine multa inq̄sitiōe euidē
ti ꝯn̄a deducit̄. ꝛ talia nō sunt dirigibilia nec emēdabi=
lia cū sint semper vera ꝛ in nullo casu patiātur instātiā.
Et hoc ē qd̄ habet̄ in decreto di. p̄ia ꝛ octaua: ꝙ ius na
ture est īmutabile ꝛ indispēsabile. de p̄ceptis ꝛ ꝓhibitꝭ
hoc ꝯcedit p̄dicta opinio. sʒ de ꝯcessis ꝛ p̄missis ꝓbat̄.
nā lege nature vī vi repellere ꝯcedit̄. nec hoc alit̄ insti=
tui licet. Etiā iure nature lʒ vnicuiqʒ reꝝ suaꝝ administra
tionē plenā hn̄ti rem suā si id possit sine detrimēto alte
rius dare nec ob hoc iure īpediri pōt. ¶ Et ad primā rō
nem p̄dicte opinionis ꝓ scd̄a ꝯclusiōe dr̄: ꝙ libertas nō
est de iure nature nisi negatiue. i. nulla ē iure nature in
stituta seruitus. sed hoc dictamē hoīes debēt esse equa
liter liberi: non est de iure nature. cū dicit aristoteles: ꝙ
aliq̄ sunt hoīes nāliter serui: ꝛ aliq̄ nāliter dn̄i. non q̄dē
naturaliter. s. iure nature sʒ nāliter. i. ex naturalibꝰ prī=
cipijs ꝛ qualitatibus dispōnibꝰ aliq̄ sunt inclinati ad ser
uiēdū: alij ad dominādū. ¶ Ad scd̄am negat̄: ꝙ trāsire
p agrū alienū sit de iure nature: nec tanꝙ p̄missum: nec
tanꝙ consultū. licet forte ex iure nature id liceret alieni
violētiā fugienti: nec hoc est interdictū. ¶ Ad tertiā dr̄:
ꝙ cōitas reꝝ nō est de iure nature nisi negatiue. ꝛ ad hūc
sensum nō est de iure nature reꝝ appropriatio. Et sic pꝫ
ꝙ epiekia nō est directio iuris nālis sed legalis. ¶ Ad
primā rōnem dubij pꝫ q̄d sit dicēdū. ¶ Ad scd̄am dr̄: ꝙ
hoc dictamē cuilibet petēti ꝛ q̄ncūqʒ petierit est deposi=
tū restituēdū: nō est de lege nature. cū nō solū nō sit eui=
dēs sed fl̄m. sed forte istud cuilibet petēti depositū resti
tuendū est q̄ncūqʒ cōmode pōt ei restitui. Furioso aūt nō
pōt cōmode restitui gladius depositus.

An cōtingat sibi iniustum facere.
¶ Dubitatur scd̄o. Utrū ꝯtigat sibiip̄si iniustū facere? ¶ Et ar̄ p̄io ꝙ sic. q: aliq̄s pōt
sibiip̄si aliq̄d ꝯ ꝓhibitionē legis facere: igr̄. ꝯn̄a tʒ q: il=
le iniustificat q̄ facit ꝯ ꝓhibitionē legis. ꝛ an̄s pꝫ de inter=
ficiēte seip̄m. ¶ Scd̄o ar̄ sic. ille sibi iniustificat q̄ volens
sibi infert nocumētū. q̄nīl iustificare vr̄ idē eē qd̄ volētē
nocumētū inferre. sʒ desperās q̄ seip̄m interficit volēs in
fert sibi nocumētū: igit̄. ¶ In oppositū est. p. in vltimo
Responsio
capl'o huius libri. ¶ Ad dubiū r̄ndet̄: ꝙ lʒ q̄s agēdo in
seip̄m possit iustū vel iniustū facere: nullꝰ tn̄ pōt sibiip̄si
iustū vel iniustū facere. Primā partē ꝓbāt rōnes ante
oppositū dubij. Scd̄a pars patuit in p̄ncipio huiꝰ libri.
vbi dictū est: ꝙ iusticia ꝛ iniusticia sunt ad alteꝝ. hoc etiā
satis pꝫ rōnibꝰ p̄bi in expōne textꝰ. ¶ Ad primā rōnē
dubij cōcedit̄ an̄s ꝛ negat̄ ꝯn̄a. Et ad ꝓbationē negat̄
assumptū vl'r intellectū. sed opʒ ꝙ volēs id faciat nolē=
ti ꝛ sine cā rōnabili. ¶ Ad scd̄am dr̄: ꝙ ille q̄ interficit se=
ip̄m dān̄ificat cōitatē. etiā si esset morte dignus ꝛ inu=
tilis cōitati. Nam sibi iurisditionē principis vsurpat et
leges cōmunitatis violat. ꝛ sic iniustū facit non sibiip̄si
sed cōmunitati vel principi.

An iniustū facere sit peius q̄ iniustū pati
¶ Dubitatur tertio. Utrū iniustū facere sit peiꝰ q̄ iniustū pati? ¶ Et ar̄ ꝙ nō. ꝛ pri
mo ꝯtra suppositū. q: iniustū pati nō est malū. ḡ iniustū
facere non est peius q̄ iniustū pati. ꝯn̄a tenet: q: id in q̄
fit cōparatio dʒ inesse vtriqʒ cōparabiliū. an̄s ꝓbat̄. tū
q: iniustū pati cōuenit optimis viris. tū q: iniustū et ad
uersitates patiēdo maxime refulget bonū x̄tutis. vt in
primo huius visuʒ est. ¶ Scd̄o ar̄. Illud est peius quod
magis grauat. sed iniustū pati magis grauat patientē
q̄ iniustū facere facientē: igit̄. ¶ In oppositū est. p. ī lit
tera dicēs. manifestū aūt q̄n̄ ꝛ ābo quidē praua ꝛ iniu=
stū facere ꝛ iniustuʒ pati. sed tn̄ deterius iniustū facere.
¶ Pro solutiōe dubij aduertēdū: ꝙ hic cōparat̄ iniustū
pati ad patientē: ꝛ iniustū facere ad facientē. ita ꝙ sen=
sus dubij sit talis. Utrū iniustū facere sit peius facienti
q̄ iniustū pati patiēti? Et tūc respōdet̄ ad dubiū p aliq̄s
ꝓpōnes. ¶ Prima est. Iniustū facere ꝛ iniustum pati Responsio.
sunt mala. Probat̄. q: (vt patuit scd̄o huiꝰ) bonū diui=
dit̄ in bonū honestū: in bonū vtile: ꝛ in bonū delectabile
et huic triplici bono: triplex malū opponit̄. Illud igit̄ ē
malū qd̄ opponit̄ honesto. sed iniustū facere opponitur
honesto: cū sit vituperabile. sil'r illud est malū qd̄ oppo=
nit̄ vtili ꝛ delectabili. sed īiustū pati opponit̄ vtili: vt de
se notū est. ꝛ etiā delectabili. q: oē iniustū pati est inuo=
lūtariū: vt supra ostēsuʒ est. ꝛ oē inuolūtariū triste: sicut
oē volūtariū delectabile: igit̄. Et si dicat̄. oē delectabile
est bonū. sed iniustū facere est delectabile faciēti: q: vo=
lūtariū. ergo est sibi bonū. Dicit̄ ꝙ obiectū ꝓpriū dele=
ctatiōis nō est bonū simpl'r: sed apparēs bonū. qd̄ non
opʒ sp̄ esse simpl'r bonū. ¶ Scd̄a ꝓpō. Iniustū facere ē
peius q̄ iniustū pati. Probat̄ q: formaliter iniustū fa=
cere hoc est iniuste facere: reddit hoīem malū simpl'r et
viciosum: q: iniustū. Iniuste aūt pati nō cū nullū inuolū
tariū sit peccatū: igit̄. ¶ Tertia ꝓpō. Iniustū pati non
est patiēti malū culpe. cū nō sit ei vitupabile: nec cū ma
licia: igit̄. ¶ Quarta ꝓpō. Iniustū pati est patiēti ma=
lum pene. Patet. q: est ablatio damni vel priuatio lucri
¶ Quinta ꝓpō. In ptāte patiētis est: ꝙ iniustū pati sit
sibi magis vtile q̄ nociuū. Patet. q: iniustū cōstāter to
lerādo q̄s meret̄ p̄miū eternū cui nullū dānū tp̄ale ꝯpa
rari pōt. ¶ Sexta ꝓpō. Iniustū facere est faciēti malū
culpe. Patet q: est malicia ꝛ iniusticia. Ex his sequit̄
primo: ꝙ iniustū facere magis grauat facientē q̄ iniu=
stū pati patiētē. q: grauamē qd̄ infert iniustū facere fa=
ciēti est malicia. ḡuamē x̄o qd̄ infert iniustū pati patiē=
ti nō est malicia sed pena. puta pudor vel dānū vl' aliud
nocumētum. Scd̄o sequit̄ ꝙ iniustū facere nō ē simpl'r
lucrari: sed dān̄ificari. q: iniustū faciēs recipit plus de
damno q̄ de lucro. q: culpā vel maliciā. ¶ Ad ratiōes
dubij patet quid sit dicendum.

¶ Ad rationes ante oppositū questionis. ¶ Ad
p̄mā pꝫ solutio ex scd̄o notabili.
¶ Ad scd̄am dr̄: ꝙ licet epiekes sit meliꝰ iusto legali: cu
ius est epiekes vel emēdatio: non tn̄ epiekia ē melior q̄
iusticia. q: epiekes ꝯtinet iustū legale ꝛ nō ecōtra ꝛ om
ne dictamē p̄udētiale ꝛ oē iudiciū rectū qd̄ potest diri=
gi per legē positiuā potest etiā dirigi p epiekes. sed non
est ita de habitibꝰ. Nam iusticia legalis ꝛ epiekia incli
nāt īmediate ad diuersos actus ꝛ ad nulluʒ vnū ꝛ eun=
dem īmediate. nā epiekia inclinat ad equalitatē seruā=
dā vbi deficit lex. Iusticia x̄o legalis ad equalitatē ser=
uandā q̄ per legē significat̄. Et cū dicit p̄hs iusticiā le=
galem esse preclarissimā virtutum: cōprehēdit sub ea
epiekiā. non q: sit eadē specie: sed q: est sibi adiūcta. eo
ꝙ iusticia legalis sine ea non potest esse vniuersalit̄ per
fecta. Epiekes idest habens talē habitum se habet ad
habentē iusticiā legalē: sicut epiekes ad iustū politicuʒ
q: vt in pluribus nō reperit̄ epiekia sine iusticia legali.

¶ Ad tertiam patet solutio ex secunda conclusione.

¶ Quinti libri ethicoꝝ finis.

¶ Incipit liber sextus.

De prudentia cōclusio cū ꝓbationibus

Uia aūt extitimꝰ priꝰ dicētes qm̄ opꝫ mediū eligere neq̄ supabūdantiā neq̄ defectū. mediū āt est. vt rō recta dicit hoc diuidamꝰ. ¶ In omibꝰ aūt dictis habitibꝰ quēadmodū ⁊ in alijs: ē quodā signū ad qd̄ respiciēs rōnē hn̄s intēdit et remittit. ⁊ q̄s est terminꝰ medietatuꝫ: quas intermediū dicimus esse / et supabundātie ⁊ defectꝰ: exsites scd̄m rectā rōnē. ¶ Est autē dicere quidē sic verū: nichil autē manifestū. eteni in alijs studijs circa q̄cunq̄ est sciētia hoc veruꝫ quidē dicere. qm̄ neq̄ plura neq̄ miora opꝫ laborare neq̄ negligere sed medium ⁊ vt recta rō. hoc aūt solum hn̄s vtiq̄ aliquis nichil vtiq̄ sciet āplius. puta qualia opꝫ afferre ad corpꝰ: si quis dicat q̄cunq̄ medicinalis iubet / ⁊ vt q̄ hāc habet. ¶ Propt̄ qd̄ opꝫ et circa aīe habitus nō solum vere esse hoc dictum: sed ⁊ determīatum ⁊ q̄ est recta rō ⁊ huiꝰ quis terminus. ¶ Aīe aūt virtutes diuisimus: has quidē esse moris diximus. has aūt intellectꝰ. De moralibꝰ quidē igit̄ pertrāsiuimꝰ. de reliquis auteꝫ ⁊ de aīa

Prima diuisio anime.

primū dicētes dicimus sic. ¶ Prius quidē igit̄ dictū est duas esse partes aīe. ⁊ rōnem hn̄s et irrōnale. nūc aūt de rōnem hn̄te ſm eundē moduꝫ diuidendū.

Subdiuisio.

¶ Et supponātur duo rōnem hn̄tis. vnum quidē quo speculamur talia entiū quorū principia nō cōtingit aliter se habere. vnum autē quo cōtingētia. Ad ea enim q̄ sunt gn̄e altera: et aīe particularum alterū genere ad vtrūq̄ aptū natū si quidē scd̄m similitudinē quādā ⁊ ꝓprietatē. cognitio existit ipsius.

Nomina mēbroꝝ diuisiōis

¶ Dicat̄ autē horum hoc quidē sciētificū. hoc aūt ratiocinatiuꝫ. consiliari enim et rōcinari idem. nullus autē cōsiliatur de non cōtingentibus aliter habere. quare rōcinatiuum est vna q̄dā pars aīe rationē habētis.

Concludit inuētio dicēdoꝝ.

¶ Sumendū ergo vtriusq̄ horum quis optimus habitus. hic eni virtꝰ vtriusq̄. virtuo autem ad opus propriū.

De prudentia

Iste est sextꝰ liber ethicoꝝ aristotelis: in q̄ ipe postq̄ in p̄cedentibꝰ libris determinauit de virtutibꝰ moralibꝰ: ꝯn̄r determīat de v̄tutibꝰ ītellectualibꝰ. et p̄ncipaliter de prudētia ⁊ de q̄busdam virtutibꝰ ei āñexis. Et diuidit̄ in quattuor tractatꝰ. In p̄mo determīt de partibꝰ aīe q̄ sunt p̄ncipia actuū h̄uanoꝝ. In scd̄o determinat de habitibꝰ ītellectualibꝰ veridicis ibi. Incipiētes igit̄. In tertio determīat de quibusdā v̄tutibꝰ āñexis prudētie ibi. Opꝫ aūt In quarto soluit quasdā dubitatōes ibi. Dubitabit aūt. Primꝰ tractatꝰ ꝯtinet duo ca. Primū caplm̄ diuidit̄ in duas ptes. In prīa ꝓponit. In secūda exeq̄tur. Prīo ḡ ponit intētū suū sub tali ꝯclōne. De rōne recta eā diuidēdo hic determinādū est. ¶ Probat

Conclu[sio]

phs tribꝰ rōnibꝰ. Prīa ē. priꝰ dictū est scꝫ in scd̄o libro q̄ opꝫ mediū v̄tutis eligere ⁊ nō superabūdantiā neq̄ defectū. ⁊ q̄ opꝫ mediū se h̄re vt recta rō dictat. ḡ hic de recta rōne determinādū est. ¶ In oībꝰ. Scd̄a rō. in oībus h̄itibꝰ moralibꝰ (sicut ⁊ in alijs h̄itibꝰ) ē quoddā signū ad qd̄ respiciēs rōnē hn̄s ītēdit ⁊ remittit. i. auget ⁊ diminuit opationē ꝯsiderādo terīm medietatis q̄ ē īter supabūdantiā ⁊ defectū ſm rectā rōnē. igr̄ de recta rōne est h̄ determīādū. ¶ Est aūt. Tertia rō. lꝫ id qd̄ dictū est in p̄cedētibꝰ de recta rōne sit veꝝ. s. q̄ ſm eā sumēdū sit mediū ⁊ latitudo medij v̄tutis: illō tm̄ nō est sufficiēter manifestū. ḡ est vlteriꝰ mānifestādū determīnādo de recta rōne ⁊ de partibꝰ eiꝰ. Añs ꝓbat. qr̄ ī alijs sciētijs practicis sicut ⁊ in moralibꝰ ꝯtingit vere dici: q̄ neq̄ plꝰ neq̄ miniꝰ facere aut negligere opꝫ: sed medio mō ⁊ vt recta rō ostēdit. ⁊ tm̄ sciēs hoc soluꝫ nō scit ꝑfecte in ipis opari. ḡ nec in moralibꝰ sciēs solū de recta rōne q̄ determinat mediū v̄tutis: sciet ꝑfecte v̄tuose opari. ⁊ p ꝯn̄s de recta rōne vltra id qd̄ dictū est: h̄ determīnādū ē. Minorē assumptā declarat. p. exēplarit̄. vt si q̄s interroget q̄ua opꝫ afferri ad corpꝰ sanandū: ⁊ aliq̄s dicat q̄ ea q̄ medicina iubet ⁊ vt medicꝰ p̄cipit afferēda sunt: nō ꝑ ꝑ hoc interrogās sciet curare egrotū: igr̄. ¶ Propt̄ qd̄. Hic ꝯcludit. p. q̄ ꝓpter p̄dictas rōnes circa habitꝰ aīe nō solū sufficit veꝝ dicere de recta rōne: sed opꝫ determīare q̄ ē recta rō ⁊ q̄s terminꝰ eius. i. diffinitio vel signū in opando ſm eā. ¶ Aīe aūt. Hec est scd̄a pars huius capituli: in qua phūs ꝓseq̄tur intentū suum. Et diuidit̄ in duas particulas. In prīa ꝯtinuat. p. dicēda dictis. In scd̄a vero pōit q̄sdā diuisiōes ipius aīe. Dicit ḡ prīo sic. cū nos prius diuiserimꝰ v̄tutes in morales ⁊ intellectuales. s. in p̄ncipio scd̄i libri: ⁊ de moralibꝰ in p̄cedentibꝰ libris determinatū sit: de reliq̄s. i. de ītellectualibꝰ hic determinādū est. priꝰ tm̄ de ipa aīa q̄busdā declaratis. ¶ Priꝰ

Prima di[uisio] anime

quidē. Hec est scd̄a particula huius scd̄e partis in qua. p. ponit quasdā diuisiones ipius anīe. Prius tm̄ resumit vnā diuisionē aīe positā in fine primi libri dicēs cū priꝰ dictū sit duas esse ptes aīe. scꝫ rōnē hn̄s ⁊ irrōnale: nūc de rationē h̄nte ſm eundē modū. i. grosse ⁊ figuraliter ⁊ ſm q̄ p̄ns materia reqrit dicendū est. ¶ Et supponant̄

Subdiuis[io]

Hic. p. diuidit vnū mēbrū p̄dicte diuisiōnis scꝫ rōnē habēs dicēs: q̄ duo sunt rōneꝫ habētia gn̄e distincta. vnū quo speculamur entia: quoꝝ p̄ncipia nō cōtingit aliter se habere. ⁊ alteꝝ quo speculamur ꝯtingentia. Probat phs q̄ p̄dicta duo sunt gn̄e distīcta. qr̄ ad ea q̄ sunt gn̄e distincta: ponēde sunt partes aīe gn̄e distīcte ad vtrūq̄ apte nate: igit̄. Añs ꝓbat. qr̄ cognitio inexistit ad similitudinē ⁊ ꝓprietatē ipius cogniti: igit̄. ¶ Dicatur aūt

Noīa mē[bro]rū diuisio[nis]

Hic phūs ponit noīa mēbris p̄dicte diuisionis dicens: q̄ hoc scꝫ q̄ speculamur necessaria: dr̄ sciētificū. hoc aūt scꝫ quo speculamur ꝯtingētia: dr̄ ratiocinatiuū. Cuius cām assignat. qr̄ cōsiliari ⁊ rōcinari idē sunt. sed nullus ꝯsiliat̄ de ipossibilibꝰ aliter se h̄re sicut de necessarijs. ḡ illa pars aīe q̄ est circa cōtingētia aliter se h̄re est ratiocinatiua. ¶ Sumendū igit̄. Hic cōcludit. p. q̄ determinandū est q̄s est optimus habitꝰ vtriusq̄ partis aīe scꝫ scientifice ⁊ rōcinatiue. qr̄ vtriusq̄ optimus habitus est vtriusq̄ virtus. virtus vero optima potentie est optima dispositio eius ad opus proprium.

Conclud[it] inuentio d[icen]dorum

rima cōclō
Ria autem sunt in aīa dn̄atiua et actus. ⁊ veritatis sensus. et intellectus. et appetit⁹. Ho rū autem sensus neq̧ vni⁹ principiū actus manifestum autez eo q̧ bestie sensum quidē hn̄t actum autem nō cōicant. ¶ Est autem q̧ in
ecunda.
mente affirmatio / et negatio hoc in appetitu / et ꝓsecutio / et fuga. Quare q̄ moralis virtus habitus electiuus. electio autē appe
imū corre rium
titus cōsiliatiuus. ¶ Oportet quidem propter hoc rōnem verā eē. et appetitū rectum si quidem electio studiosa. et eadem hanc q̄
ecundum.
dem dicere. hanc autem ꝓsequi. ¶ Hec quidem igitur mēs / et veritas practica. ¶ Spe
ertia ɔclō.
culatiue aūt mentis et nō practice neq̧ factiue: bene et male: verū ē et falsuz. hoc enī oīs intellectiui opus. practici aūt et intellectiui veritas confesse habens appetitui recto.
imū corre rium
¶ Actus quidem igitur principium electio vnde motus. sed non cuius gratia. electiōis autem appetitus et rō que gratia alicuius.
ecundum.
¶ Propter qđ neq̧ sine intellectu et mente et neq̧ sine morali est habitu electio. bona actio enim et contrarium in actione sine mēte et more nō est. ¶ Mens autem ipa nichil
ertium.
uartum.
mouet. sed q̄ gratia hui⁹ et practica. ¶ Hec enī et factiue principatur: gratia enī huius facit oīs faciens et nō finis simplr̄. sed ad aliquid et alicuius factum sed non actū. bona
uintum.
enī actio finis: appetitus autē huius. ¶ Propter quod appetitiu⁹ intellectus electio vel appetitus intellectiuus. ⁊ tale principiū homo. ¶ Non est autem eligibile nichil factuz
extum.
puta nullus eligit Ilion captū fuisse. neq̧ cōsiliatr̄ de facto: sed de futuro ⁊ contingenti.
uctoritas
Factū autē non contingit nō fieri. ꝓpter qđ recte Agathon: solo enim ipso ⁊ deus priuatur: igenita facere q̄ vtiq̧ facta sūt. ¶ Utra
eptimum.
rūq̧ itaq̧ intellectiuarum particularum veritas opus. ¶ Secundū quos igitur maxīe
ctauum.
habitus verū dicit vtraq̧: ipsi virtutes ambabus.

rima cōclu ocīucidata
Istud est scđm capl'm huius primi tractat⁹ ī quo phs oñdit q̄ sunt principia actuū humanorū. Et diuidit in duas partes. In pria facit qđ dictū est. In scđa determinat de intellectu speculatiuo / ⁊ practico ꝑ ɔpationē ad opus / ⁊ ad obiectum. In prima ponit duas ɔclōnes. Prima est. Tria sunt in aīa principia actus. i. opatiōis humane / siue elicite et veritatis. s. sensus / appetitus / ⁊ intellectus quoꝝ vnū scz sensus nullius actus est principiū. Et vz accipi pria pars ɔclōnis in sensu cathegorico ⁊ nō ypothetico: aliter scđa pars repugnaret prime. Scđam partem ꝓbat phs. q̄ bestie habent sensum. ⁊ tn̄ nō habent actū. i. opationē elicitā: igr̄. Sensus aūt dr̄ ex eo cā veritatis (vt dt̄ eustracius) q̄ verū qđdā circa materialia ⁊ cōtingētia apprehendit. vel q̄ est cā noticie intuitiue q̄ est veritas vel de veritate de ɔtingenti opabili. Appetitus aūt dn̄ium hz supra veritatē: nō q̄ sit tꝫ q̧ huiusmodi cognitiuus: sꝫ q̄ determinat itellectū ad ɔsiderā dum hoc vel illud. aut q̄ diuersimode affecti fm̄ appetitū / ⁊ aliter / et aliter passionati / vel habituati: sepe alit̄ et aliter de opabilibus iudicant. Per actū aūt intelligit hic phs praxim siue opationem fm̄ electionē. ¶ Est autē. Scđa ɔclō. Appetitus ꝓsequit̄ qđ mens. i. rō af- Secunda firmat. i. iudicat ⁊ dictat eē bonū et prosequendū. ⁊ fugit qđ mens negat. i. dictat nō eē bonū nec ꝓsequendū. Probat phs: q̄ virtus moralis est habitus electiu⁹ inclinans ad bene eligendū: ⁊ electio est appetit⁹ ɔsiliatiuus. i. sequens deliberationē ⁊ dictamē rōnis. g̊ appetitus ꝓsequit̄ / et fugit qđ mēs affirmat ⁊ negat. ¶ Opz Primū correlarium quidem. Hic infert phs duo correlaria. Primum est. si electio debeat eē studiosa: opz rōnem eē veram: q̄ nulla electio errori ɔformis est virtuosa. lꝫ nō oīs talis sit imputabilis. ⁊ opz appetitū eē rectum / ⁊ rōnem dictare / ⁊ appetitū ꝓsequi. ¶ Hec quidem. Scđm correlariū Secundum Hec mens. i. rō cuius scz dictamē ꝓsequit̄ appetit⁹: est practica. ⁊ silr̄ eius veritas. ¶ Speculatiue autē. Hec Tertia ɔclō est scđa pars capitli ī qua phs ponit talē ɔclōnē. bñ ⁊ male. i. bonū ⁊ malū speculatiue mentis: ⁊ nō practice neq̧ factiue: sunt verū et fl'm. Probat: q̄ verū dicere ē cuiuslibet principij ītellectiui opus. siue sit practicū: siue speculatiuū. verū autē absolute: est bonū intellectus speculatiui. ⁊ falsum eius malum. sꝫ intellectus practici veritas est veritas nō absoluta: sed confesse. i. consentanee / ⁊ concorditer se habens appetitui recto: q̄ nō est gr̄a sui: sed gr̄a opis. g̊ bonū et malū speculatiue mentis ⁊ nō practice sunt verū et falsum. ¶ Actus quidē. Primū correlarium. Hic infert phs q̄dā correlaria. Primū est q̧ electio est principiū actus humani in gn̄e cause efficientis et non finalis. sꝫ habitus et rō q̄ est gr̄a alicuius opabilis sunt principia electionis. ¶ Propter quod. Scđm correla- Secundum riū. electio non est sine intellectu apprehēdēte ⁊ mente rōcinante nec sine habitu morali. Probat phs. q̄ nulla actio bona vel mala est sine intellectu et mente. neq̧ sine more: igr̄. ¶ Mēs autē. Tertiū correlariū. mēs spe- Tertium. culatiua nō mouet: sed illa q̄ est gr̄a alicui⁹ opis et practica. ¶ Hec enī. Quartū correlariū. mens actiua principat̄ factiue menti. Probat: q̄ oē factū est ad aliqđ ⁊ Quartum alicuius. hoc est oē factū ordinat̄ a rōnabiliter operāte in finem aliū a se. sed actum nō ordinat̄ in finem aliū a se. cū bona actio sit finis appetitus: igr̄. Maiorem ꝓbat: q̄ oīs faciens facit gr̄a huius. i. alicuius particularis finis ⁊ nō gratia finis simplr̄. i. gratia finis nō ordinati in aliū finē: igr̄. ¶ Propter quod. Quintū cor- Quintum. relariū. Electio est appetitu⁹ intellectus ita q̧ essentialiter est actus ītellectus fm̄ q̧ regulat ⁊ ordinat appetitum. vel est appetitus intellectiuus. i. actus appetitus regulatus et directus ab intellectu. ⁊ tale principium habens est homo. ¶ Non est. Sextū correlariū. nichil Sextum. qđ est factum siue preteritū est eligibile. puta null⁹ eligit Ilion. i. troiā captum fuisse. Probat: quia nul⁹ cōsiliatur de facto siue de preterito: sed de futuro et cōtingenti. Sed factū nō pōt nō eē factū: igr̄. Minorem pro- Auctoritas. bat approbando dictū Agathonis: scz illius poete dicētis. Solo ipo priuatur deus ingenita facere q̄ vtiq̧ facta sunt. ¶ Utrarūq̧. Septimū correlariū. vtriusq̧ par- Septimum tis intellectiue scz scientifice ⁊ rōcinatiue: siue specula-

tiue et practice:opus est veritas.i.cognitio veritatis.

Octauum. ¶ Secundū quos. Octauū correlariū.illi habitus sūt vtriusq̧ partis anime virtutes ſm quos ɔtingit verum dicere.nam verū est bonū ꝛ pfectio intellectus.

Qō moralis. Q Ueritur verū virtutes humane bn̄ diuidantur in morales ꝛ ītellectuales? ¶ Et videt̄ ꝙ nō.q2 mēbra diuidentia nō euacuāt diuisum:igr̄ diuisio nō est bona. Aūs ꝓbat̄: q2 alique sunt ꝟtutes naturales q̄ nō sunt morales;nec intellectuales. ¶ Scd̄o ar̄.mēbra diuisionis coincidunt: igr̄ diuisio mala. Aūs ꝓbat̄. nā artes q̄ sunt virtutes intellectuales etiā sunt virtutes morales. cū ex assuefactione in nobis generēt̄;nam vt dr̄ scd̄o hui⁹. edificantes edificatores fiunt:et cytharizantes cytharisie sicut iusta operātes efficimur iusti/ꝛ tēperata tēperati/ꝛ fortia fortes:igr̄. ¶ Et ɔfirmat̄:q2 prudētia est virtus moralis ꝛ intellectualis:igr̄ mēbra diuidentia coincidūt. Aūs ꝓbat̄.et primo ꝙ sit moralis:q2 est vna de virtutibus cardinalib⁹ q̄ sunt potissime inter virtutes morales. Et ꝙ intellectualis pt3:q2 est in intellectu subiectiue.hoc ēt pz p aristo.q̄ eā īter virtutes ītellectuales enumerat. ¶ Tertio ar̄.aliqui sunt habitus infusi qui nec sunt morales nec ītellectuales; igr̄ diuisio est insufficiens. ¶ In oppositum est aristoteles in primo libro/in secundo et in hoc sexto.

Equiocatio huius nois mos. ¶ Sciendum Primo ꝙ virtus moralis a more dr̄.q2 ex more fit vt supra in scd̄o libro dictū est. Dicūt autē q̄dam ꝙ mos dupl'r accipit̄. Uno mō ꝓ ɔsuetudine ſʒ ꝙ solet dici/mos talis patrie est talis. Scd̄o mō accipit̄ ꝓ naturali inclinatione/ vel quasi naturali ad aliquid operandum sicut dicimus ꝙ mos canis est latrare.ꝛ isti dicūt ꝙ virtus dr̄ moralis: a more accepto ꝓ naturali inclinatiōe:q2 inclinatio ad aliquid operandū non ꝓprie ptinet ad intellectū: ſʒ ad appetitū qm̄ ipi⁹ itellectus est iudiciū de opabilib⁹ scz q̄d ꝛ quō sit operādū. ſʒ ipius appetitus est īclinatio siue tendētia ad illd̄ operandū.ideo solū ꝟtutes q̄ sunt in appetitu dr̄ ꝓprie morales.ꝛ nō ille q̄ sunt ī intellectu. Sed hec opinio nō videt̄ vera:q2 scd̄o hui⁹ dr̄ aristoteles ꝙ virtutes morales nō insunt nobis a natura:sed fiunt ex more.vbi p morem intelligit ɔsuetudinē.insunt (inquit ipe)nobis innatio suscipere eas.pfectis autē p assuefactionem.ideo virtus dr̄ moralis a more.i.ɔsuetudine.nec inclinatiōes quas a natiuitate habem⁹ proprie dicitur mores.ſʒ solū ſm similitudinem eo ꝙ ad similitudinē mor̄ inclināt. ¶ Utrū aūt habitus intelle-

Utrum habitus intellectuales generent̄ p assuefactionem. ctuales generent̄ ī nobis ex assuefactiōe dubiū est. Ad q̄d respondēt q̄dam ꝙ nō.ſʒ generātur ex naturali īclinatiōe ītellectus ad intelligibile:q̄tum ad pricipia omnino prima.vel p experientiam q̄tum ad multa principia q̄ aliter cognosci non possunt.vel p discursum rōcinatiuū q̄tum ad ɔcl'ones q̄ deducunt̄ ex predictis pricipiis. Alij vero dicūt ꝙ nō solū potentie appetitiue ipsius aīe assuescūt:sed etiā potentie cognitiue: q̄d aristoteles (dicūt ipi)velle videt̄ scd̄o methaphisice ꝛ cōmentator in ꝓlogo tertij phisicor̄.ꝛ ſm istos diceret̄ ꝙ ī potentijs appetitiuis:nullus p̄ter eos q̄ a natura sunt generat̄ habitus:nisi p assuefactionē:ideo virtutes hm̄oi potentiarū appetitiuarū si nō sint natura erūt principaliter ex assuefactione.quare ꝓprie morales dr̄. sed in intellectu nō solū ex assuefactione:ſʒ pricipalius ex doctrina vel experientia habitus generant̄.ꝓpter q̄d habitus intellectuales nō dr̄ morales:sed cōtra morales merito distinguūtur. vel dicat̄ et melius ꝙ vl'r habit⁹ ī nobis siue in appetitu siue in intellectu nō firmant̄/nec pficiunt̄ nisi p actuū frequētationem.q̄d vocam⁹ p assuefactiōnē generari. Et si querat aliquis quare magis aristote.p virtutes morales ītellexit virtutes appetit⁹ ꝙ virtutes intellectus cū vtraq̧ p ɔsuetudinē generēt̄? Potest dici ꝙ si priores sic vsi erant istis noībus:licuit aristoteli sic eis vti. Et forte causa talis vsus fuit: q2 appetitus in acq̄rēdo sibi habitū pluri indiget ɔsuetudie ꝙ intellectus.vel forte q2 noīe moris ꝓprie nō vtuntur ꝓ oī ɔsuetudine:ſʒ solū ꝓ illa q̄ modo nature inclinat. appetitus autē cū nō cognoscat: magis inclinatur mō nature ꝙ intellectus.vel (vt quidā dicūt) q2 virtutes intellectus noīe ꝓprio ſm cōem vsum dicte sunt intellectuales;ideo virtutes appetitus cōe nomē mor̄ sibi tā ꝙ ꝓpriū retinent.vel q2 p vnicā demonstrationē intellectus verū dicit sine formidine.ſʒ habitus non firmet̄ ſʒ appetitus p vnicū actū nō īclinat̄ ad opus virtutis immobiliter ꝛ sine rebellione. ¶ Isto notato sit

¶ Conclusio responsiua. Diuisio virtutū hūanar̄ in virtutes ītellectuales ꝛ in ꝟtutes morales est insufficiēs.pt3 ex dictis.

De medio virtutis. ¶ Dubitatur Primo Utrū mediū virtutis sit illud signū ad q̄d respiciens rōnē habens intendit ꝛ remittit in ope morali? ¶ Et argr̄ pmo ꝙ sic:q2 ad illud op3 hn̄tē rōnē aspicere:cuius virt⁹ est ediectatrix et electrix:q2 (sicut dicit hic aristoteles) eadē op3 rōnē dicere:et apppetitum ꝓsequi.ſʒ virt⁹ est cōlectatrix ꝛ electrix medij:igr̄. ¶ Scd̄o ar̄. Aristoteles ī secūdo huius videt̄ mediū virtutis vocare signū dicens facile quidē nō cōtingere signū. difficile autē cōtingere igit̄. ¶ In oppositū ar̄:q2 terminus medij non est ipm mediū. sed illud signum ad quod respiciens rationem habens intēdit ꝛ remittit:est terminus medietatū; igr̄.

Opiniones. ¶ Pro solutiōe dubij aduertendum ꝙ sup hoc dubio diuerse sūt opiniōes. Dicit autē Buridan⁹ ꝙ finis per exteriorē opationē vltimo attingendus est illud signū de quo loquit̄ hic aristo.qm̄ ei cōueniūt ꝓprietates q̄s assignat hic phs. Est eñ vere signū ad q̄d primo respicit ītellectus operātis:q2 finis est primus ī ītentiōe.talis etiam finis vere dr̄ terminus medietatū.siue medietates sint virtutes siue modificate passiōes ꝛ opatiōes. q2 finis est terminus eor̄ q̄ sunt ad finē. Item ad ipsū respiciens rōnē habēs intēdit ꝛ remittit ī passiōibus ꝛ opatiōibus. Alij dicūt ꝙ illud signū est mediū virtutis: q̄d ꝓbāt rōnibus positis aū oppositū dubij. Alij dicūt ꝙ dupl'r ɔtingit aspicere ad hm̄oi signū. Uno mō inquirēdo ꝛ inuestigādo mediū virtutis ꝛ sic inquirens aspicit ad signū q̄d est finis.de quo primo huius dr̄ ꝙ ad vitam cognitio ei⁹ magnū h3 incremētū. queādmodū sagittatores signū hn̄tes magis adipiscunt̄ q̄d op3. Alio mō ɔtingit aspicere operādo cōformiter dictamini recte rōnis q̄d habet̄ de medio virtutis.ꝛ hoc mō aspicimus nō ad finem sed ad mediū supabūdātie ꝛ defect⁹. ꝛ de isto signo loquit̄ hic aristo. Et sic dr̄ ad dubiū ꝙ illud signū ad q̄d respiciens rōnem habēs ītēdit ꝛ remittit in ope morali est mediū siue latitudo medij q̄ sumēda est ſm dictamen recte rōnis infra quā operās p̄t ſʒ ꝙ rō recta dictat suā opationē intēdere ꝛ remittere.hec autē latitudo est terminus medietatum:siue ipe operationes medie. sic ꝙ extra eā nulla mediocritas laudabilis existit:sed oēs includit. ¶ Ad rōnes ante oppositum pt3 q̄d sit dicēdū. ¶ Ad rōnem post oppositum dr̄ ꝙ illud signū non est īdiuisibile:sed habet terminos terminantes ipm modo prius dicto.

De potentiis anime. ¶ Dubitatur scd̄o Utrū scientificū quo aīa speculatur necessaria/ꝛ rōcinatiuū quo

anima ratiocinat̄ circa cōtingentia: sunt diuerse potētie siue partes aīe? ¶ Et ar̄ primo q̄ nō. qr̄ tertio de aīa dr̄ q̄ duplex est intellectus. s. agens cuius est oīa facere tā necessaria q̄ cōtingētia. et possibilis q̄ est possibilis oīa fieri siue necessaria siue cōtingentia: igr̄ nō est ponenda alia pars aīe que intelligat necessaria: et alia q̄ intelligat cōtingentia. ¶ Tertio ar̄. potentia ponens differentiam inter aliqua plura est eadē cognitiua illorū pluriū Sed intellectus ponit differentiā inter necessaria τ cōtingentia. ḡ eadem potentia est cognitiua necessariorū et cōtingentiū. ¶ In oppositum est Aristo. in primo capitulo huius libri. ¶ Pro solutione dubij aduertendū q̄ ad presens dubium facilis est solutio (dicit doctor sāctus) si quis cōsiderer q̄ contingentia dupl'r possunt cōsiderari. Uno modo fm rationes vl'es. et contingentia sic considerata ad eandem partem aīe intellectiue ptinent ad quam τ necessaria scʒ ad scientificum. Alio mō possunt accipi contingentia fm q̄ sunt in particulari. τ sic variabilia sunt nec cadit sup ea intellectus nisi mediantibus potētijs sensitiuis. et hoc mō accipit hic phus contingentia et cadunt sub consilio et opere. Et sic beatus thomas p scientificū videt̄ intelligere intellectū q̄ est potentia abstracta et p rōcinatiuū virtutem ratiocinatiuā seu cogitatiuā q̄ est organica potentia scʒ vna de potentijs sensitiuis interioribus. Et hoc videtur velle cōmentator scdo et tertio de aīa q̄ cogitatiuā ṽtutē dicit quādā rōnē. qr̄ cognoscit intentiones indiuiduales oīm p̄dicamentor̄ τ eas cōponit τ distinguit τ rōcinat̄ in eis. Hoc ēt videt̄ sentire Aristo. in hoc sexto q̄ p rōcinatiuū intelligit illā partē aīe in qua est prudētia. sʒ aristoteles eā ponere videt̄ in sensu q̄ est ṽtus cogitatiua. Dicit eñ in septio cap. scdi tractatus q̄ prudentia ē extremi. i. singularis cuius nō est scientia: sed sensus. non qui ꝓprior̄. i. non sensus exterior. sʒ q̄li sentimus q̄ñ ī mathematicis extremū trigonū. sʒ iste magis sensus prudentia. ille autē alia species. ¶ Hec autem opinio nō videt̄ multis ꝓbabilis. Primo q̄dē. qr̄ prudētia q̄ est ī illa parte aīe quā vocat hic rōcinatiuū est ṽt⁹ intellectualis. ḡ est in intellectu/ et nō in cogitatiua. Item cū voluntas sit potentia abstracta: opʒ q̄ actus ei⁹ scʒ electio sequat̄ sententiā abstracte potentie. sed ipa sequit̄ cōsiliatiuā rōcinationem. ḡ illa rōcinatio est abstracte potētie. Itē nos ponimus differētiam inter contingentia ī vl'i et contingentia in particulari. ḡ ea p eandē potentiam cognoscimus. sic eñ aristote. in scdo de aīa ꝓbat necessitatem τ vnitatē sensus cōis. ¶ Ideo aliter dr̄ ad dubiū. Primo: qr̄ p̄ter qualitatiuas dispositiones quib⁹ aīa suas exercet opationes/ τ p̄ter potentias instrumentales siue ipa organa nulle sunt potentie aīe q̄ sint res ab aīa et a seinuicem distincte. Ex quo seqtur q̄ neq̄ potentia sensitiua in hoīe ab intellectiua/ et appetitiua. neq̄ voluntas ab intellectu neq̄ potentie sensitiue īter se realit̄ distincte sunt. qñ nulla necessitas cogit ad talem pluralitatē rerū ponēdū vt alibi latius videri hʒ. ¶ Dicit̄ scdo q̄ sciētificū τ rōcinatiuū nō distinguūt̄ sicut potentia organica τ abstracta. ptʒ: qr̄ p scientificū in ꝓposito nō videt̄ aristo. aliud intelligere: q̄ intellectū speculatiuū. τ p rōcinatiuū: q̄ intellectum practicum. quorūʒ vterq̄ ē potētia abstracta scʒ ipe intellect⁹/ siue ipa aīa ¶ Dr̄ tertio q̄ nō distinguunt̄ p̄cise p hoc q̄ rōcinatiuū est circa singularia: et speculatiuū circa vl'ia. nā intellectus practicus vel habitus practicus qñq̄ ascendit ad cognitionem necessarior̄ τ naturaliū. τ sil'r intellectus speculatiuus aliqñ descēdit ad ɔsiderationē opabiliūʒ τ ɔtingētiū inq̄tū scʒ ex noticia artificialiū deuenimus in noticiā naturaliū τ necessarior̄. ¶ Dr̄ quarto q̄ seclusis qualitatiuis dispositionibus quibus aīa disponitur ad rōcinandū de cōtingentib⁹ τ de necessarijs: scientificū/ et rōcinatiuū sunt idē realiter. puta ipe intellectus qui speculat̄ τ rōcinat̄. ¶ Dr̄ quinto q̄ scientificū τ rōcinatiuū dupl'r differūt. Primo ex pte obiector̄. Nā intellectus dr̄ rōcinatiuus fm q̄ est cognitiuus singulariū sensibiliū τ contingētiū p nos opabiliū. aut etiam vniuersaliū fm tñ eor̄ applicationē ad singularia. τ idē intellectus dr̄ scientificū ꝓut est cognitiuus vniuersaliū fm se. vel etiam singulariū ꝓut ex ipis elicit̄ cognitio vl'ium. Scdo differūt ex pte finis. Nā rōcinatiuum intendit p̄ncipalr̄ ad opus. scientificum ṽo stat in scire. ¶ Rōnes dubij cōcludūt ꝓ dictis. ¶ Ad rōnes et auctoritates probantes q̄ rōcinatiuū sit potētia organica puta cogitatiua vel imaginatiua. Ad hoc qd̄ dicit cōmētator cogitatiuā rōcinari. cōcedi pōt: sed hoc in singularib⁹ tñ. Rōcinatiuū aūt in quo existit prudētia: ad vl'ia se extendit. ¶ Ad aristotelē dr̄ q̄ ipe dicit prudentiam eē extremi. i. singularis cui⁹ nō est scia sed sensus nō exterior: sed interior. nō qr̄ singularis: cuius est prudentia nō sit sensus exterior/ nec scia. saltem tanq̄ scibilis remotissimi. sʒ ad denotandū q̄ prudēs nō solū rōcinatur circa singulare sensibile sensu exteriori: sed etiam et principalr̄ circa sensata sensu interiori. cū non solum ad presentia: sed etiā ad preterita τ futura ꝓspiciat. nec solū hoc p sensum interiorē: sʒ etiā p intellectum facit. Istor̄ aūt singulariū sub ɔceptu singulari nō est scia ꝓ pue dicta de qua hic loquit̄ aristoteles.

Scientificū et rōcinatiuū differunt.

¶ **Dubitatur** Tertio Utrū intellectus practicus determinet̄ ad verū p rectitudinē appetitus. ¶ Et ar̄ q̄ nō. qr̄ si sic: sequeret̄ q̄ eēt circulatio in determinationib⁹. sʒ ɔñs videt̄ incōueniēs: igr̄. Et ɔsia ptʒ: qr̄ appetitus determīat̄ p ṽitatē iudicij practici. Nā ex eo appetitus dr̄ rectus: qr̄ ɔsonat recte rōni ḡ si intellectus determīat̄ p rectitudinē appetitus: erit circulatio in determinationibus. ¶ Scdo ar̄. intellect⁹ est potētia nobilior q̄ appetitus. sed nobilioris est determinare minus nobile/ τ nō ecō. igr̄. ¶ In oppositū videtur eē aristo. in tertio cap̄. huius p̄mi tractatus dicens practici autem τ intellectiui veritas cōfesse se habens appetitui recto. ¶ Pro solutione dubij supponit̄ p̄mo q̄ duplex est finis in actionibus humanis vt supra dictum est. s. finis principalis et vltimatus. et finis subordinatus siue medius. Supponit̄ scdo q̄ finis vltimat⁹ operationū hūanarū puta felicitas pōt dupl'r apprehendi. Uno mō fm cōem eius rōnem. s. fm rōnem optimi τ delectabilissimi. τ sic finis vltimus est nobis naturaliter determinatus. ad hūc sensum q̄ oēs ex naturali inclinatione intellectus ad verū et appetitus ad bonum iudicant eē eligendā beatā vitam et delectabilissimam Scdo mō pt cōsiderari fʒ specialē eius rōnem. puta cōsiderādo q̄ res est illa res q̄ dr̄ felicitas: τ finis vltimus hoc mō ɔsideratus nō est nobis naturalr̄ determinat⁹. sic quin sepe ꝓpter prauas affectiones sensuales erremus circa ipm. Nam sensus īnatus est sepe aduersari rōni. τ appetitus inclinatus ad sensum qñq̄ non pmittit intellectū iudicare vere de fine quo ad eius specialē rōnem. nec pfecte rōcinari de alijs: et ita mentiri facit circa practica principia et alia. ¶ His suppositis dr̄ ad dubiū q̄ intellectus p̄mo recte iudicat de fine vltimato saltē quo ad cōem eius rōnem p suā naturā absq̄ rōcinatione. Scdo hāc iudicij rectitudinē sequit̄ naturalit̄ rectitudo appetit⁹ respectu illi⁹ finis. Tertio ex eo q̄ ad finē tēdit appetit⁹: itellectus mouet̄ ad rōcinandum vt

De intellectu practico et appetitu.

inquirat ea q̄ ad talē finem valēt. et sic ꝑ appetitū finis intellectus determinat ad rōcinandū. Quarto per huiusmodi rōcinationē determinat itellect⁹ ad rectū iudiciū de ordinatis ad finē desideratū. Quinto hāc iudicii rectitudinē sequit rectitudo appetitus circa ordinata in illū finē. Sexto ꝑ hmōi appetitū incipim⁹ operari: ⁊ sic simplr̄ dici pt̄ ꝙ appetitus recte morigerat⁹ q̄ nō est inclinatus ad iudiciū sensus statī insequēdū: ſ ad expectādū ⁊ īsequēdū iudiciū rōnis nō īpedit iudiciū rōnis / sine rōci natione: ſ poti⁹ ad ꝑfecte rōcinādū ⁊ iudicandū inclinat⁹ ē. ⁊ ꝑ ꝯñs ad īueniēdū verū de oīb⁹ agibilib⁹ hūanis īclinat: ⁊ isto mō cōcedere opʒ ꝙ itellectus practic⁹ determīat adverū ꝑ rectitudinē appetit⁹. ¶ Ad rōnes dubii dr̄ ꝙ appetit⁹ nō sic determīat itellectū ꝙ pri⁹ recte appetam⁹: ꝙ̄ ꝑ itellectū de ⁊ recte iudicem⁹. ſ ꝑdicto mō. s. ꝙ appetitus morib⁹ rectificat⁹ nō ꝓhibet: ſ īclinat ad recte iudicādū ⁊ ꝑfecte rōcinādum.

¶ Ad rationes ¶ Ad p̄mū dr̄ ꝙ ꝟtutes naturales nō sunt ꝓꝓrie humane: q2 pueris et bestiis cōueniūt. ⁊ sic nō cōtinēt sub diuiso. ¶ Ad scdām ptʒ solutio ex dictis. ¶ Ad cōfirmationē ꝑtebit solutio in quodā dubio circa sequētē tractatū. ¶ Ad tertiā dr̄ ꝙ ꝟtutes infuse nō cōtinēt sub diuiso.

Incipientes igitur superi⁹ rursus de ipsis dicam⁹. sunt itaqʒ quibus verū dicit aīa affirmādo et negando quinqʒ scdm̄ numerum. hec autē sunt ars / sciētia / prudentia / sapientia / itellectus. Suspitione enī et opinione contingit falsum dicere.

Concl'o habitus itellectuales enumerāo

¶ Scientia quidē igitur quid est: hic manifestum. si opʒ certificare et non seq̄ similitudines. omnes enī suspicamur quod scim⁹ non contingere aliter se habere.

De sciētia prima conclusio.

Correlarium

¶ Contingentia autem aliter cum extra speculari fiāt latent si sunt vel non sunt. ex necessitate ergo est scibile. eternū ergo. ex necessitate enī entia simplr̄ oīa eterna. eterna autem ingenita ⁊ īcorruptibilia.

Scda ꝯclusio

¶ Adhuc docibilis oīs scientia videtur esse. et scibile et discibile. ex precognitis autem oīs doctrina quēadmodum in analyticis dixim⁹. hec quidem enī ꝑ inductionē. hec aūt sillogismo. Inductio q̄dem vtiqʒ principiū est vniuersalis. Sillogismus autem est ex vniuersalibus. Sūt igitur principia ex quibus sillogismus: quorūʒ non est sillogismus: inductio ergo.

Tertia.

¶ Scientia quidē ergo est habitus demōstratiuus et q̄cūqʒ talia determinauimus in analyticis.

Correlarium.

¶ Cum enī aliqualiter cognita / ⁊ credita ipsi sūt pricipia. scit si enī nō magis ꝯclone secundū accidēs habebit sciam. De scia quidem igit determiatum sit hoc modo.

Iste est secundus tractatus hui⁹ libri in quo phs determinat de habitib⁹ itellectualib⁹ veridicis. ⁊ cōtinet septem capitula q̄ videbuntur ī ꝓcessu. In p̄mo caplo enumerat. ꝓ. habitus intellectuales veridicos / ⁊ determīat de vno eoꝝ et fm hoc pt̄ caplm diuidi in duas partes. In p̄ma enumerat ꝑdictos habitus. In scda agit de scia. Et in prima parte adhuc p2io ponit intētū: ⁊ cōtinuat dicēda dictis. Scdo exequit. dicit ḡ p2io sic. supius de virtutib⁹ intellectualibus dicere incepim⁹: rursus de eis hic aliꝰ dicamus. Deinde exequit intentū suū et ponit talem ꝯclonē. Quinqʒ sunt habitus sive virtutes intellectuales: q̄bus aīa affirmando ⁊ negādo verū sibi dicit. s. ars scia / prudentia / sapiētia / et intellectus. Probat phs ꝙ nō sint plures: q2 si eēnt plures hītus intellectuales veridici: maxime eēnt suspitio et opinio. sed hoc nō. q2 suspitione et opinione cōtingit fm̄ dicere: et nō solū verū: igit.

Cocl'o leue data.

¶ Scientia quidē. Hec est scda pars capituli in q̄ phs determinat de scia sub tribus ꝯclonibus. quarum p2ima ondit q̄d sit scia. et alie due manifestant quasdā eius ꝓprietates. ¶ Prima ꝯcl'o est. q̄d sit scia erit manifestum: si dicatur ꝙ scia ē noticia certa et euidēs non sequens solū similitudines. ꝙ sit certa ꝓbat phs ex parte obiecti: q2 oēs suspicamur illud qd̄ scimus nō posse aliter se hr̄e: igr̄ scia est noticia certa.

De scientia p̄ma ꝯclusio

¶ Contingentia autem. Hic infert phs vnū correlariū ꝙ scibile est necessarium / eternū / incorruptibile / ⁊ ingenitū. ꝓbat: q2 oīa contingentia aliter se habere latēt nos vtrū sint vel nō sint cū ex speculari. i. ex intuitiuā eoꝝ noticiā ponunt. ergo nullū tale est scibile. ⁊ ꝑ ꝯñs oē scibile est necessarium. ⁊ vltra est simplr̄ necessariū: ḡ est eternū. et vlteri⁹ sequit est eternū: ḡ est ingenitū ⁊ incorruptibile. Et accipit hic phs istos terminos scd̄e intentionaliter.

Correlarium

¶ Adhuc. Secūda ꝯcl'o. oīs scia est docibilis. i. nata doceri / et oē scibile discibile. Probat phs: q2 oīs doctrina fit ex precognitis vt visum est in analyticis. i. in resolutiuis hoc est in libro posterioꝝ. hec q̄dē ꝑ inductionem. hec aūt ꝑ sillogismū. Inductio autem principiū est vl'is et sillogismus fit ex vniuersalibus. principioꝝ ergo ex quibus fit sillogismus ⁊ quoꝝ nō est sillogismus: est inductio. ergo scientia est docibilis / ⁊ scibile est discibile.

Scda cōcl'o.

¶ Scientia quidem. Tertia ꝯcl'o. scia est habitus demonstratiuus et quecūqʒ talia qualia determinant in analyticis id est scia est habitus acquisitus ex primis veris ⁊ īmediatis ⁊ sic de aliis particulis q̄ in primo posterioꝝ ī diffinitione demōstrationis posite sunt.

Tertia

¶ Cū enī. Hic infert ex dictis phs ꝙ necesse est pricipia eē cognita ⁊ credita magis ipi scienti ꝯclone. ꝓbat: q2 nisi sic sequeret ꝙ non sciret talem conclusionem nisi ꝑ accidens in q̄ntū scilicet illam conclusionem aliunde sciret ꝙ̄ per ipsa principia. finaliter cōcludit ꝙ de scientia hoc modo determinatum est.

Correlarium

Contingentis autem aliter hr̄e est aliquid ⁊ factibile et agibile alterū autē ē factio et actio. credimus autem de ipsis et exterioribus ratōnibus. quare ⁊ cum ratione habitus actiuus alterum est ab eo qui cum ratione factiuo habitu. et neqʒ continentur subinuicem actio et factio. neqʒ facio actio est.

De arte p̄ma conclusio.

¶ Quia autem edificatiua ars quedam est / et habitus quidem cum ratione factiuus. Et neqʒ vlla ars: que nō cum ratione factiuus habitus est. neqʒ talis que non ars. idem vtiqʒ erit ars et habitus cum rōne vera factiuus.

Secunda

¶ Est autem

Tertia

ars omnis circa generatonē/et artificiari/et speculari. qualiter vtiq̄ʒ fiat aliquid cōtingētium ⁊ eē et nō eē: et quo℞ principiū in faciēte sed nō in facto. neq̄ʒ eī de his q̄ ex necessitate sunt vel fiūt: ars est. neq̄ʒ de his q̄ secundū naturā: in seipis enī hñt hec principium.

Primū correlarium. ¶ Qr autē factio et actio alterū: necessariū artem factionis sed nō actiōis eē. ¶ Et secū

Secundum dū modū quēdā circa eā est fortuna ⁊ ars. quēadmodū et Agathon ait. ars fortunā di

Diffinitio artis. lexit: et fortuna artē. ¶ Ars quidem igit̄ vt dictū est habitus. habit⁹ quidē cum rōne vera factiuus est. atechnia aūt ecōuerso cū ratōne falsa factiuus habitus circa contingēs aliter se habere.

Prima cōclō de arte. Istud est secūdū capitulū hui⁹ scdi tractat⁹ ī quo ph̄s determinat de arte. ⁊ ponit tres cōclusiones. ¶ Prima est. habit⁹ actiu⁹. s. prudētia distinguit̄ ab hītu factiuo. s. ab arte. Probat ph̄s dupl'r. Primo: qr cōtigētiū aliter se hñt: quoddā est factibile: ⁊ aliud agibile. sed factibile ⁊ agibile distinguūt̄: sicut actio ⁊ factio vt rationib⁹ exteriorib⁹. i. rōnibus positis extra istā sciam. s. nono methaphisice credimus. i. assentimus. ǵ etiā habit⁹ factiu⁹ et hītus actiuus distinguūt̄. Scdo ꝓbat: qr hītus factiu⁹ ⁊ hītus actiuus nō cōtinēt̄ sub seinuicē. ǵ distinguūtur.

Secunda. Aūs ꝓbat. p. qr neq̄ʒ actio est factio: nec ecōtra. igr̄. ¶ Qr autē. Scda ꝯclō cōtinet diffinitionē artis. Ars est habitus cū vera rōne factiuus. Probat ph̄s: qr ars et habitus cū vera rōne factiuus sunt idē supple adequate et cōuertibiliter: igit̄. Aūs ꝓbat inductiue: qr edificatiua ars est hītus cū vera rōne factiuus. et nulla est ars que non sit habitus cū vera rōne factiuus. neq̄ʒ est aliq̄s talis hītus: q̄ nō sit ars: igr̄ sunt idē cōuertibiliter. ¶ Est

Tertia autē. Tertia ꝯclō. oīs ars ē circa ḡnationē. i. cōstitutionē opis et circa artificiari ⁊ speculari. i. circa ipam opationem ⁊ circa cōsiderationē ⁊ īuentionē modi operādi et hoc in cōtingentibus eē ⁊ nō eē: q℞ principiū est in faciēte/ ⁊ nō ī facto. Probat. p. qr neq̄ʒ de his q̄ ex necessitate sūt neq̄ʒ de his q̄ ſm naturā fiūt et in seipis hñt principiū ē ars. ǵ oīs ars est ⁊c. ¶ Quia autē. Hic infert. p.

Primū correlarium qdā correlaria. Primū est. q̄ ars nō cōsistit circa actionem: sed circa factionē rerū. Probat: qr actio et factio distinguūt̄ vt supra dictū est. ǵ necesse est artem eē do-

Secundum. ctrinā factionis ⁊ nō actionis. ¶ Et secūdū modū. Secūdū correlariū. ars et fortuna quodāmō circa eadem versant̄. ꝓbat ph̄s auctoritate Agathonis poete dicentis / ars fortunā dilexit: et fortuna artē. igr̄. ¶ Ars q̄-

Diffinitio artis. dem. Hic ph̄s ex dictis cōcludit diffinitionē artis et diffinitionē hītus ei oppositi. s. atechnie. dicēs q̄ ars ē habitus cū vera rōne factiu⁹. Atechnia vo ē habitus cuꝫ rōne falsa factiu⁹ circa cōtingens aliter se habere.

Prima ꝯclō cōtinens descriptionem prudentie. De prudentia autem sic vtiq̄ʒ assumamus. speculātes quos vtiq̄ʒ dicimus prudētes. ¶ Videtur autē prudētis eē posse bene cōsiliari circa ipsi bona et cōferentia nō secūdū partē puta qualia ad sanitatem vel fortitudinem: sʒ ad bene viuere totum. signū autem quoniam ⁊ circa aliquid prudentes dicimus quādo ad finem aliquem studiosi bene rationabuntur quorum non est ars. quare et totaliter vtiq̄ʒ erit prudens consiliatiuus. ¶ Cōsiliatur au-

Secunda tem nullus de impossibilibus aliter habere neq̄ʒ de nō cōtingentibus ipsi agere. Quare si scia quidem cū demonstratione: quorū autem principia cōtingūt aliter habere: horū non est demonstratio. oīa enim cōtigunt et aliter hēre. ¶ Et non est consiliari de his q̄ ex necessitate sunt. nō vtiq̄ʒ erit prudentia scientia neq̄ʒ ars. ¶ Scientia quidem: quoniam cōtingit actibile aliter se habere. ¶ Ars autē q̄m aliud genus actionis et factionis.

Tertia continens diffinitionē prudentie ¶ Relinquitur ergo ipsam eē habitum verū cū rōne actiuū circa homis mala et bona. factionis q̄dem enī alterum finis: actionis autē non semp. est ei ipi eupraxia finis. ¶ Propter hoc periclea ⁊ tales prudētes existimamus eē. q̄m ipsi bona et alijs possunt speculari. eē autē tales existimamus. ¶ Hinc ⁊ temperantiam hoc appellamus noīe velut saluantem prudentiā. saluat autem talē existimationem. non enim oēm existimationē corrūpit: neq̄ʒ ꝑuertit delectabile et triste. puta quoniā trigonus duos rectis equales hʒ vel non hʒ. sed eas q̄ circa operabile. principiū quidē ei operabiliū q̄ð cuius gr̄a opabilia corrupto aūt ꝓꝑ delectationē vel tristiciam confestim non apparebit pncipium. neq̄ʒ oportere huius gratia neq̄ʒ ꝓpter hoc eligere oīa et operari. est enī malicia corruptiua principij. quare necesse prudentiam habitū esse cum rōne vera circa humana opatiuuꝫ.

Quarta. ¶ Sed tñ artis quidē ē virtus. prudētie autem non. etenim arte quidē volēs peccans eligibilior. circa prudentiam autem minus. quēadmodum et circa virtutes. Manifestū igit̄: quoniā virtus q̄dā ē et non ars. ¶ Dua-

Quinta. bus autem entibus partibus aīe rōnem habentium alterius vtiq̄ʒ erit virtus opinatiue. opinio autē circa contingēs aliter habere ē ⁊ prudētia. sed tñ neq̄ʒ habitus cū rōne solum. signū autē quoniā obliuio talis q̄dē habitus est. prudentie autem non est.

Istud est tertiū capitulū hui⁹ scdi tractatus in q̄. p. determinat de prudētia. Et diuidit̄ capitulū in tres partes. In prima diffinit prudentē ⁊ prudētiā. ⁊ cōparat eā ad sciētiā. In scda cōparat eā ad artem. In tertia vero determinat de subiecto prudētie ⁊ cōpat eā ad opinionē. ptes videbūt̄ in ꝓcessu. Et in prima parte p°. ponit intentū suū. Secūdo exequit̄ ipm. dicit ergo primo sic. Nos debemus

assumere de prudētia quid sit prius tñ cōsiderātes q̄ di cūtur prudentes. ℭ Videt aūt. Hic phs exequit̃ intentū suū et ponit aliquas ɔclōnes quarū pria cōtinet diffinitionē q̄d nōis prudentis et est talis. Prudēs est q̄

Prima conclusio elucidata: est bñ cōsiliatiuus circa ea q̄ sūt ipi bona. i. honesta ꝛ cōferentia. i. vtilia nō ſm partē. i. nō solū cōferētia ad aliquē particularē finē. puta ad sanitatem vel fortitudinē sed ad totū bene viuere. i. ad totius vite statum bñ dirigendū. ꝓbat phs a signo: q2 eos q̄ ad aliquē bonū finē bñ rōcinant̃ ea quoꝝ nō est ars dicimus prudentes circa aliquid. ḡ q̄ bene est ɔsiliatiuus circa ea q̄ cōferūt ad totius vite statū dirigendū: est dicēdus simplr̃ prudēs

Secunda. ℭ Cōsiliat̃ aūt. Scd̄a cōclusio. prudētia nō est sc̄ia neq3 ars. Primō partē ꝓbat phs quattuor rōnib9. Prima rō est. nullus cōsiliat̃ de impossibilibus aliter se habere neq3 de his q̄ nō possunt agi per ip3. ḡ prudentia nō est scientia. Cōsequentia tenet: quia scientia est de impossibilibus aliter se habere. et de his q̄ nō possunt agi a nobis. ℭ Quare si sc̄ia. Scd̄a rō. quoꝝ principia contingunt aliter se habere: horū nō est demonstratio. et tamē sc̄ia est cū demōstratione. ḡ prudentia non est sc̄ia. ɔn̄a tenet. q2 eoꝝ quoꝝ est prudentia: principia cōtingūt aliter se habere. Minorē probat: q2 in talib9 oīa cōtingūt aliter se hr̄e. nam si principia sint contingentia: ɔclusio erit cōtingens. ℭ Le nō est. Tertia rō. nō est cōsiliū de his q̄ ex necessitate sunt. ḡ nec prudentia. et tñ de illis ē sc̄ia. igr̃ prudētia non est sc̄ia. ℭ Scīētia quidē. Quarta rō. agibile de quo est prudentia contingit aliter se habere. nō autē scibile de quo est scientia. ḡ prudentia nō est sc̄ia. ℭ Aro autem. Hic ꝓbat phs scd̄am partē conclusionis. s. q̄ prudentia non est ars. q2 aliud est genus actionis q̄ dirigit̃ ꝑ prudentiam. et aliud genus factionis q̄ dirigit̃ ꝑ artem. ḡ prudentia nō est ars. ℭ Relinquitur ergo

Tertia. Tertia ɔclō q̄ continet diffinitionē prudētie talis est. Prudētia est habitus verus cū rōne actiuus circa hoīs bona et mala. Probat phs vltimā particulā tribus rōnibus. Prima rō est. finis seu bonitas factionis quam dirigit ars est alius ab ipa factione puta res facta. sed finis actionis cuius est directiua prudentia non semꝑ est alius ab ipa actione: sed est eupraxia. i. bona actio hoīs. ḡ prudētia est circa hoīs bona et mala. bona quidē adipiscēda. et mala vitanda. ℭ Propter hoc. Scd̄a rō q̄ est a signo. periclē. i. illū phm/ꝛ alios cōsimiles existimamus eē prudētes ex eo q̄ possunt cōsiliari circa ea que sunt bona sibi et alijs et tales existimamus eē dispensatiuos et politicos. i. eos qui priuatis et publicis rebus administrandis sunt aptingit̃. ℭ Hinc et. Tertia rō. hinc. i. ꝓpter hoc q̄ prudentia est circa hoīs bona ꝛ mala: appellamus noīe greco tēperātiā soffrosim q̄st saluātē prudētiā. sinos eī grece sensus latine. et soffros sal9. saluat eñ existimationē seu iudiciū prudētiale circa opabilia hūana bona vel mala. inde ꝛ prudentia dicta est fronesis: igr̃. Aūs ꝓbat: q2 temperantia nō saluat oēm existimationē: q2 nō oēm existimationē ꝑuertit aut corrūpit delectabile et triste circa q̄ est tēperātia. q2 nō existimationē istius oīs triangul9 habet tres angulos eq̄les duob9 rectis. sed eas solū q̄ sunt circa opabilia hūana: et q̄ nate sunt corrūpi ꝛ ꝑuerti ꝑ delectationē/ꝛ tristitiā cuiusmōi est existimatio siue iudiciū prudētiale de fine. q̄ se h3 in opabilib9 sicut ꝑncipiū ī speculabilib9. corrupto eñ ꝑ delectatōnē/aut tristitiā iudicio rōnis: nō apparebit homī verus finis. nec opabit̃ ꝑꝑ debitū finem: q2 malicia est corruptiua principij q̄d sumit̃ a fine. ex quo ꝑuertit iudiciū siue existimationē prudētialē ipius finis. quare necesse est prudētiā eē habitū cū vera rōne circa humana bona opatiuum ℭ Sed tñ. Hec est scd̄a pars capituli in qua phs ponit talē ɔclōnē. Prudētia ē vt9 ꝛ nō ars. ꝓbat phs duplr̃ Quarta.

Primo q2 artis est virt9. nō aūt prudētie. i. ars indiget virtute eā dirigente in debitū finē. puta ipa prudentia ad hoc q̄ eius vsus sit rectus et bonus moraliter. nō autem prudentia. nā opatio prudētie semꝑ est bona. ḡ prudentia est virtus ꝛ nō ars. Scd̄o ꝓbat: q2 peccās voluntarie arte. i. operando ſm artē est eligibilior/q̄ peccās inuolūtarie. ecōtra vero est de prudētia. nā peccans volūtarie circa prudentiā est min9 eligibilis q̄ peccās inuolūtarie sicut ꝛ peccās circa virtutes morales. ḡ prudentia est virtus ꝛ nō ars. Et nō est hic sermo de virtute intellectuali. sed de virtute hoīs ſm q̄ homo q̄ sc3 reddit hoīem bonū simplr̃. ℭ Duab9 aūt. Hec est tertia ps capituli in qua phs ponit talē ɔclōnē. Licet opinio ꝛ pru- Quinta.

dentia sint eiusdē partis aīe: nō tñ opinio est prudētia. Primā ptē ꝓbat: q2 vtraq3 est in parte aīe rōnem habēte sc3 in intellectu: etiam circa cōtingentia: igit̃. Scd̄am partē ꝓbat. q2 opinio est habitus cū rōne solū. s3 prudētia nō est habit9 cū rōne solū: s3 etiā cū potentia quā dinoticā dicimus: vt postea patebit: igit̃. Minorem probat: quia talis habitus sc3 illius qui est cū rōne solum: est obliuio. sed prudētia nō est obliuio. ḡ prudentia non est habitus cum rōne solū.

Quia autem scientia de vniuersalibus ē existimatio/ et de necessitate entibus. sunt aūt principia demōstrabiliū et oīs sciecum rōne enī scientia principij scibilis. neq3 vtiq3 sc̄ia erit neq3 ars neq3 prudentia. Scibile quidem enī demonstrabile. He autem sunt existentes circa contingentia aliter se habere. Neq3 vtiq3 sapientia horū ē. sapientis enim de q̄busdam habere demonstrationem est. Si vtiq3 quibus verum dicimus ꝛ nequaq̄ mētimur circa non contingentia/ vel etiam contingētia aliter se habere: scientia et prudentia est et sapientia/ et intellectus. horum autem trium nullum contingit esse. Dico autem tria prudentiam/ scientiā/ sapientiam/ relinquitur ergo intellectum eē principiorum. De intellectu conclusio,

Istud est quartū capitulū huius scd̄i tractatus in quo phs determinat de intellectu sub vnica ɔclōne q̄ est talis. principiorū scibilis siue sc̄ie: habitus est intellectus. ℭ Pro cuius ꝓbatiōe pmittit phs duo. Primū est q̄ oīs sc̄ia est existimatio. i. assensus/ vl' iudiciū de vniuersalibus / et de his q̄ sūt ex necessitate. Scd̄m est q̄ demonstrabiliū id est ɔclōnū q̄ demōstrant̃/ et oīs scientie sunt quedam principia. ex quo oīs sc̄ia est cū rōne demōstratiua. Tūc ꝓbat sic ɔclōnē vnica rōne. oēs habitus quibus veru3 dicimus/ et nequaq̄ mentimur/ siue sint circa cōtingentia/ siue circa non cōtingentia: sunt scientia / sapientia/ prudentia/ et intellectus. cōprehēdendo artem sub prudentia. sed nullū triū primoꝝ est habitus principioꝝ. relinquit̃ ḡ q̄ eoꝝ habitus ē intellectus. Minorē ꝓbat de sc̄ia. q2 omē scibile est demonstrabile. principia autem De intellectu conclusio elucidata,

non sunt demōstrabilia: igit. De prudētia et arte etiam
ꝓbat ꝙ nō sint ꝑncipiorum. qꝛ sunt ꝯtingētiū aliter se hr̄e
De sapiētia etiā ꝓbat. qꝛ sapiētis est de aliq̄bus hr̄e de
mōstrationē. principiorum aūt nō est demōstratio. ergo ꝑn
cipiorum demōstrabiliū non est sapientia.

sapientia diuiso.

Sapientiā aūt in artib⁹ certissi
mis artes assigāmus puta phi-
diā latomū sapientē. policletū
statuificē. hic quidē igit nihil
aliud assignātes sapiētiam: ꝙ
qm̄ virtus artis est. ¶ Esse aūt q̄sdā sapien
tes existimamus totaliter non scdm partem
neqꝫ aliud aliquid sapiētes. quēadmodū ho
mer⁹ ait in margite. hunc aūt neqꝫ vtiqꝫ fos-
sorē dij posuerunt neqꝫ aratorē/ neqꝫ aliter
q̄dē sapientē. quare māifestū qm̄ certissima
vtiqꝫ sciarum erit sapia. ¶ Oportet ꝙ sapientē
non solū q̄ ex principijs scire: sed ⁊ circa pri-
cipia verū dicere. quare vtiqꝫ erit sapia in-
tellectus et sciētia. ¶ Et quēadmodū caput
habens: scientia honorabilissimorum.

Istud est quītū ca. hui⁹ tractat⁹ in q̄ determīat
p. de sapia. ⁊ pōit talē ꝯclōnē. Sapiētia ē sciarum
certissima. ꝓbat. p. duab⁹ rōnib⁹ q̄b⁹ īnuit du
plicē esse sapiētiā. s. pticularē siue fm q̄d/ ⁊ vniuersalē si
ue simplr̄ dictā. Prīa rō. peritissimos artifices vocam⁹
sapiētes. puta phidiā: sapiētē latomū. ⁊ policletū: sapiē
tem statuariū. p sapiētiā nichil aliud ītelligētes: ꝙ xtu
tē artis. i. excellētissimū ⁊ pfectissimū ī arte: igr̄. ¶ Esse
aūt. Scda rō. nos existimam⁹ aliq̄s esse sapiētes totali-
ter. i. vniuersaliter/ ⁊ nō fm ptē tm̄/ siue cū addito. quē-
admodū homer⁹ in margite. i. in illo poemate de q̄dam
sapiēte dicit. hūc dij neqꝫ sapientē fossorē tm̄ neqꝫ sapiē
tem aratorē tm̄/ neqꝫ alit pticularit siue fm q̄d sapiētē
fecerūt: sꝫ oīa sapientē. ⁊ hos existimam⁹ simplr̄ sapiē-
tes: qꝛ sunt in singul̄ excellētissimi. igr̄ sapia ē sciarum cer
tissima. ¶ Opꝫ ꝙ. Hic infert. p. duo correlaria. Primū
est ꝙ sapia est intellect⁹ ⁊ scia. ꝓbat. qꝛ ex q̄ sapia ē sciē-
tiarum certissima: opꝫ sapientē scire nō solū ꝯclōnes/ q̄ de
ducūtur ex principijs: sed etiā ipa ꝑncipia. ꝙ sapiētia est
intellect⁹ et scia. ¶ Et quēadmodū. Scdm correlariū.
sapia est quasi sciētia caput hn̄s eorum q̄ sunt honorabilis
sima. qꝛ est nō solū ꝯclōnū: sed etiā ꝑncipiorum. quō aūt sa
piētia est intellect⁹ ⁊ sciētia: videbitur in questionib⁹.

Inconueniens enī si q̄s scientiā
politicā vel prudentiā studio-
sissimā existimat ee: si nō opti-
muꝫ eorum q̄ in mūdo ē hō. ¶ Si
vtiqꝫ sanū q̄dē ⁊ bonū: alteruꝫ
hoībus et piscibus. albū aūt et rectū idē sp:
et sapiēs idē: oēo vtiqꝫ dicerent prudēs aūt
alterum. circa seipm enī singula q̄dē bn̄ specu-
lans diceret vtiqꝫ esse prudēs ⁊ hinc cōcede
rent ipa. ꝓpter q̄ ⁊ bestiarum quasdā pruden
tes aūt esse: q̄cūqꝫ circa ipa vitā vidētur
hr̄e potentiā ꝓuisiuā. Manifestū aūt vtiqꝫ
erit qm̄ nō vtiqꝫ erit sapiētia ⁊ politica eadē
si enim eā q̄ circa vtilia ipis dicunt sapiētiā:
multe erunt sapiente. Nō enī vna circa oīm
bonum aīaliū. sed altera circa singula. si enī
non est medicinalis vna de oībus entibus.
¶ Si aūt qm̄ optimū homo aliorum aīaliū ni-
chil differt. eteniꝫ hoīe alia multo diuiniora
scdm naturā. puta manifestissima ex quib⁹
mūdus cōstat. ¶ Ex dictis itaqꝫ manifestū
qm̄ sapiētia est scia/ ⁊ intellectus honorabi-
lissimorū. ¶ Propt q̄ anaxagorā/ ⁊ thalē/
et tales sapientes quidē prudentes aūt non
aiunt esse. cū videāt ignorantes cōferentia
sibijpis. et superflua q̄dem/ et admirabilia/
et difficilia/ et diuina scire ipos aiunt: inuti-
lia autem. qm̄ nō hūana bona q̄runt. ¶ Pru
dentia autē circa humana ⁊ de quibus ⁊ cō
siliari. Prudentis enī maxime hoc opus di-
ximus bene cōsiliari. cōsiliatur autē null⁹ de
impossibilibus aliter habere. neqꝫ de quibus
cunqꝫ nō finis aliquis est. ⁊ hic operabile bo
num. simpliciter autem bonus consiliator est
optimi homini operabiliū cōiectatiuus scdꝫ
ratiocinationem. ¶ Neqꝫ est prudentia vni
uersalium solū: sed oportet et singularia co-
gnoscere actiua enim. actio autem circa sin-
gularia. Propter quod ⁊ quidā nō scientes:
quibusdā scientibus magis actiui et in alijs
experti. si enim sciat quoniā leues bn̄ dige-
stibiles carnes et sane. quales autem leues
ignorat: nō faciet sanitatē. sed sciēs quoniaꝫ
que volatilium leues et sane: magis faciet.
prudentia autem actiua. quare oportet am-
bas habere vel hanc magis.

Descriptio sapientie.

Istud est sextū capitulū huius scdi tractat⁹
in quo cōparat phūs sapientiā ad prudentiā ⁊
ostendit sapientiā esse principalissimā virtutū
intellectualiū et nō ipam prudētiā. ⁊ intēdit talē cōclu-
sionē. Sapiētia nō est prudētia vel sciētia politica. Pro
bat. p. quinqꝫ rōnib⁹. Prima est. sapiētia est studiosissi
ma et optima virtutū. sed incōueniēs est dicere scientiā
politicā vel prudentiā esse optimā virtutū: si hō circa cu
ius actus versat nō est optimū eorum q̄ sunt in mundo. er
go sapiētia nō est sciētia politica siue prudētia. cōseque
tia tenet. qꝛ homo nō est optimū eorum que sunt in mūdo.
Et accipit hic phūs mundū large pro aggregatiōe oīm
entiū. ¶ Si vtiqꝫ. Scda ratio. sapiētia est vna respectu
omniū de quib⁹ est: non aūt prudētia. ergo sapiētia non
est prudētia. Assumptū probat quoad vtrāqꝫ partē. qꝛ
sicut sanū/ ⁊ bonū est alterum/ ⁊ alterū/ in hoībus ⁊ piscib⁹
et albū et rectū semp idem: ita sapiēs est idē apud oēs.
Prudēs vero nō. q̄ probat. qꝛ q̄ circa seipꝫ singula be
ne speculat ⁊ cōsiderat: dr̄ esse prudēs. ꝓpter q̄ quas-
dā bestias prudētes esse dicim⁹ per quādā similitudinē
illas scꝫ quecūqꝫ vidētur circa ꝓpriā vitā habere potē-
tiam ꝓuisiuā nō ex rōne: sed ex instinctu siue inclinatio
ne nature. Sed ea q̄ est circa vtilia ipi prudēti: nō est sa-
piētia. qꝛ tūc multe essent sapiētie: qꝛ nō est vna rō siue

Cōclusio elucidata.

vna scientia respectu bonoꝝ oīm aīaliū. sed altera circa
singula. nisi qs vellet dicere: ꝙ est vna medicina respe=
ctu oīm. qḋ nō ē dicēdū: igit. ⁋ Si aūt. Hic soluit phs
vnā obiectionē. Posset ei aliqs dicere: ꝙ homo est opti
mum aīaliū. ergo prudentia q̄ est circa hoiem siue circa
actus hoīs: est optima ⁊ nō sapiētia. Rñdet phs negan
do añs. q2 sunt alia multo diuiniora ⁊ digniora ipso ho
mine ſm naturā. vt sunt manifestissima sensui ex quib⁹
mūdus cōstitutus est sicut sunt corpora celestia. accipiē
do corpus celeste ꝓ aggregato ex orbe ⁊ intelligētia. et
etiā alia nō manifesta sensui vt de⁹ et intelligētie. ⁋ Ex
Descriptio sapientie. dictis. Hic infert phs ꝙ sapiētia est sciētia et intellect⁹
honorabilissimoꝛuȝ natura. ⁋ Propter qḋ. Tertia rō.
anaxagorā ⁊ thalē ⁊ cōsil'es dicūt hoies fuisse sapiētes
sed nō prudētes. ⁊ hoc ideo: q2 ignorabāt ea q̄ erāt ipis
conferētia / ⁊ superflua / admirabilia / difficilia: ⁊ diuina
dicebant scire. ⁊ etiā inutilia. q2 nō q̄rebāt hūana bona
ergo sapiētia nō est prudētia. ⁋ Prudētia aūt. Quar=
ta rō. prudentia est circa hūana boa / ⁊ maxie circa ea de
quib⁹ est cōsiliū. sed nullus cōsiliat de impossibilib⁹ ali
ter se habere de quib⁹ est sapīa nec de his quoꝝ non est
aliqs finis opabilis a nobis. igit prudētia nō est sapiē=
tia. ⁋ Neqȝ est. Quinta rō. prudētia nō est solū vniuer
saliū: sed etiā singulariū. ergo prudentia nō est sapiētia
ꝯña tenet. q2 nulla sapientia est singulariū. Añs ꝓbat.
q2 oīs actio est circa singularia. sed prudētia est actiua:
igit. Maiorē ꝓbat a signo. q2 videm⁹ quosdā nesciētes
esse magis actiuos ꝙ sciētes. nā si quis sciat qm leues
carnes sunt sane ⁊ digestibiles: et ignoret q̄les carnes
sunt leues: talis nunq̄ opabit sanitatē. si aūt sciat cū p̄=
dicta maiore ꝙ carnes volatiliū sunt leues. talis sana=
bit faciliter. q2 oportet ipm vtrāqȝ noticiā habere scilicȝ
vniuersalē et particularē. ⁊ hāc. s. particularē magis.

Prima conclō ERit autē q̄dā vtiqȝ ⁊ hic archi
tectonica. ⁋ Est autē politica
Secunda. et prudētia quidē habit⁹ idez:
esse quidē nō idē ipis. ⁋ Eius
Tertia. autem q̄ circa ciuitatē. hec qui
dem vt architectonica prudētia legispositi=
ua. hec aūt vt circa singularia cōe aūt hȝ no
men politica. ipa aūt actiua ⁊ ꝯsiliatiua. sen
tentia ei opabilis quare extremi. ꝓpter qḋ
et ciuiliter aduersari hos solū dicūt. soli eni
operātur isti quēadmodū cirotechne. ⁋ Vi
Quarta. detur aūt ⁊ prudētia maxie esse q̄ circa ipm
et vnū et hȝ ipa cōe noiē prudētia. Illaruȝ
autē hec q̄dem economica. hec legispositio.
Hec autē politica. ⁊ hui⁹: hec aūt ꝯsiliatiua:
hec aūt iudicatiua. Species q̄dem igit q̄dā
vtiqȝ erit cognitionis sibiipi scire sed habet
differentiā multā. Et videt qui circa seipm
sciens et exercitās prudens esse. Politici āt
polipragmones. ꝓpter qḋ ⁊ euripideo: qua
liter vtiqȝ prudens essem: cui aderā innego
ciose in multis numeratū militia equali par
ticipare. Supfluos eni ⁊ aliq̄d opanteo am
plius. q̄runt eni sibiipis bonum: ⁊ existimāt
Quinta. oportere operari. ⁋ Ex hac igit opiniōe ve
nit hos prudentes esse. Quis forte nō ē. hoc
qḋ ipius sine economica neqȝ sine vrbanita=
te. adhuc autem q̄ ipius qualiter opȝ dispo=
nere: inmanifestū ⁊ intendendū. ⁋ Signū
aūt est: ei⁹ qḋ dictum est. et q2 geometrici q̄
dem iuuenes ⁊ disciplinati fiunt ⁊ sapientes
talia: prudentes autem nō vident fieri. cau
sa autem est: qm̄ ⁊ singulariū est prudentia:
q̄ fiūt cognita ex experiētia. iuuenis aūt ex=
pert⁹ nō est. multitudo ei tp̄s facit experiē=
tiā. ⁋ Q2 et hoc vtiqȝ aliqs intēdet ꝓpt q̄d Remouet dubium,
mathematic⁹ q̄dē puer fiet vtiqȝ sapiēs aūt
vel phisicus nō. vel qm̄ hec q̄dē p abstractio
nē sunt: hoꝝ aūt pricipia experiētia. ⁊ hec q̄
dem nō credūt iuuenes: sed dicūt. horuȝ qḋ
q̄d est ⁊ nō imanifestū. ⁋ Adhuc peccatū vl'
circa vniuersale in cōsiliādo vel circa singu=
lare. vel eniȝ qm̄ oēs aq̄ pōderose praue vel
qm̄ hec aq̄ pōderosa. ⁋ Qm̄ aūt prudentia Primū co…
nō est sciētia: manifestū. extremi eni est quē larium.
admodū dictū est. opabile eni tale. ⁋ Attin Secundu…
gibiles aūt sunt quidē vtiqȝ intellectui. intel
lectus q̄dē est terminoꝝ quoꝝ nō est rō. hec
aūt extremi: cui⁹ nō est sciētia: sed sensus. nō
qui ꝓprioꝝ: sed quali sentim⁹: qm̄ in mathe
maticis extremū trigonū. stabit eniȝ et illic
sed iste magis sensus prudētia ille autē ma=
gis alia species. ⁋ Querere autē ⁊ cōsiliari
differunt. consiliari eni q̄rere quoddam est.

ISTud est septimū ca. hui⁹ sc̄bi tractat⁹ in quo
diuidit. p. prudētiā ⁊ ostēdit eā esse p̄cipuā cir
ca res hūanas. et pōit quinqȝ cōclōnes. Prīa Prima co…
ꝯclō est. q̄dā prudētia hic. i. circa res hūanas est archi= sio eucid…
tectonica. s. legispositiua. ⁋ Est aūt. Sc̄da ꝯclō. politi= Secunda
ca et prudētia sunt idem habit⁹. supple gñe. lȝ esse. i. rō
specifica eaꝝ nō sit idem. iste due ꝯclōnes patebūt in se
quētib⁹. ⁋ Eius aūt. Tertia cōclō q̄ cōtinet diuisionez Tertia
politice prudētie. prudentiaꝝ politicaꝝ q̄dā est legispo
sitiua: q̄ dr architectonica. alia est circa singularia dire=
ctiua: q̄ cōi noīe dr politica: q̄ est actiua ⁊ cōsiliatiua. vl=
timaȝ partē ꝓbat. p. dupl'r. pmo q2 sñia siue decretū est
ipi⁹ opabilis. q̄re et extremi. i. singl'aris. nā oē opabile
est singulare. ꝙ huiōi prudentia est actiua ⁊ cōsiliatiua.
Sc̄do ꝓbat. iō politici dñr ciuilit ꝯuersari: q2 soli operā
tur sicut cirotechne id est manuales artifices. igit pru=
dētia politica est actiua. ⁋ Videt aūt. Quarta ꝯclō. in Quarta.
ter oēs spēs prudētie: illa q̄ est circa seipm ⁊ vnū maxie
videtur esse prudētia. aliaꝝ aūt hec q̄dē dr economica:
hec aūt legispositio. hec vero politica. ⁊ politice: hec qui
dem cōsiliatiua. illa vero iudicatiua. ꝙ aūt prudētia ꝓ=
prie accepta sit distincta a politica prudētia. ꝓbat. p. tri
plicit. Pmo q2 cognoscere q̄ sunt sibiipi bōa est spēs co
gnitiōis. q̄ tantā hȝ differentiā a cognitione cōferentiū
multitudini: vt ille q̄ est sciens circa seipm ⁊ exercitans
dicatur prudens. politici vero solū dicūtur polipragmo
nes. i. circa multa negociosi: igitur. Sc̄do ꝓbat p dictū
euripidis poete qui in persona cuiusdā militis se pru=
dentem nō posse esse ostendentis inquit. qualiter essem
prudēs: q̄ michi aderā. i. affui p longū tp̄s innegociose

id est sine negocio ⁊ labore. et queз supple numeratū in
multis. i. inter multos: necesse erat (supple) equali mili
tia cū eis participare. quasi dixisset nullo mō. Tertio ꝓ
bat. nā hoīes qui querūt cōmodū propriū: dicūt ⁊ existi
mant alios qui querūt cōmodū reipublice superfluos ⁊
operātes aliq̄d plusq̄ oportet. ergo prudētio ꝓprie ac=
cepta q̄ est circa seipm̄: est distincta a politica prudētia.
Ex hac igiť. Quīta cōclusio. Quis negociosi circa ꝓ
pria cōmoda existimenť prudētes: nō tn̄ sunt vere pru=
dentes sine economica ⁊ politica. ꝓbat. p. trib⁹ rōnib⁹.
Prima est. q: sine his est ignotum homini ⁊ difficile
cognitu qualiter opз disponere q̄ sua sunt: igiť. Si=
gnum aūt. Scđa rō. prudentia ex eo q̄ est circa singula
ria: exigit experientiā singulariuз: igiť. Aīs ꝓbat a si=
gno: q: videm⁹ q̄ iuuenes possunt esse geometre ⁊ ma=
thematici: sed nō possunt esse prudentes. nā multitudo
tp̄is facit experientiā: igitur. Quia et hoc. Hic remo
uet phūs vnū dubiū. Posset em̄ aliq̄s dubitare: quare
puer siue iuuenis pōt esse mathematicus ⁊ nō sapiens
vel phisic⁹. i. naturalis? Respōdet. p. q̄ hoc ideo est: q:
pn̄cipia mathematice sunt abstracta a sensibilib⁹. qua
re iuuenes sine experiētia ea cognoscere pn̄t. sed princi
pia methaphisice ⁊ phie naturalis p experiētiā (quā nō
habēt iuuenes) cognoscunť. Adhuc peccatū. Tertia
rō. in ꝯsulendo ꝯtingit peccatū tam circa vniuersale: q̄
circa singulare. ergo nō potest q̄s esse prudēs sine eco=
nomica ⁊ politica. Aīs probat q: pōt quis errare: aut
ignorādo q̄ oēs aque ponderose sunt praue: aut q̄ hec
aqua est pōderosa: igiť. Qm̄ aūt. Hic infert. p. duo cor=
relaria. Primuз est. q̄ prudētia nō est scientia. ꝓbat q:
prudētia est extremi. i. singularis. cū oē opabile sit sin=
gulare. non aūt scientia: igitur. Attingibiles. Scđm
correlariū. prudentia non est intellectus. Probat quia
intellectus est terminoꝝ. i. pn̄cipioꝝ quoꝝ nō est racio
demōstratiua. prudentia vero est extremi. i. singularis
cuius nō est sciētia: sed sensus. non quidem qui est pro=
prioꝝ sensibiliū/puta sensus exterior: sed interior: qua=
lis est quo sentimus in mathematicis trigonū. i. trian=
guium extremū esse. ⁊ in eo stan dū fore. ⁊ iste sensus in
terior magis est prudētia. i. eo magis indiget prudētia
ad recte iudicandū de singularibus intentionib⁹ agibi
liū. ille vero. s. sensus exterior est alia species cognitio=
nis. Querere aūt. Hic phūs incidētaliter comparat
querere et consiliari adinuicē dicens. q̄ se habent sicut
magis cōmune ⁊ minus cōmune. q: omne consiliari est
querere: sed non econtra.

Queritur p̄mo. Utrū oē scibile sit eternū/ne=
cessariū/ingenitū/⁊ incorruptibile? Et ar=
guitur q̄ nō. q: solus deus est eternus. et tn̄
non solus est scibilis. ergo non oē scibile est eternum.
Scđo arguitur. de rebus ḡnabilibus ⁊ corruptibilib⁹
est scientia naturalis: igiť. Tertio arguiť. nulle ꝓpo
sitiones sūt eterne. et tn̄ multe ꝓpositiones sūt scibiles
ergo nō oē scibile ē eternū. Maior ꝓbať. q: quelibet
ꝓpositio creata potest esse/et nō esse. In oppositū est
phs in primo capitulo hui⁹ secundi tractatus.

Sciendum q̄ extēso noīe scibilis tam ad id qđ
scitur q̄ ad id de quo aliud sciť/vel
quod de alio sciť et ad hoꝝ noťa: triplex solet assignari
scibile. scз scibile ꝓpinquū vt ꝯclusio demonstrata vel
demōstrabilis. scibile remotū vt termini talis ꝯclonis.
et scibile remotissimū vt res significata vel res significa
te p scibile ꝓpinquū ⁊ remotū. Et sicut iste termin⁹ sci=
bile accipiť (vt dctm̄ est) q̄nq; p̄me intētionaliť: puta q̄n
supponit ꝓ scibili remotissimo: ⁊ aliq̄n scđe intētionali
ter. f. put accipiť ꝓ scibili ꝓpinquo vel remoto: ita isti
termini eternū/necessariū/īgenitū/ ⁊ icorruptibile/pōt
accipi: vel prime intētionaliter vt stant pro signatis: vel
scđe intētionaliter et vt attribuūtur signis. Si aūt ter=
mini q̄stionis accipiātur prime intētionaliter siue ꝓ re
bus q̄ nō sunt signa/aut saltē nō ea rōne qua sunt signa
dicunt quidā (puta ponentes vniuersalia extra aīam et
non esse signa) q̄ omne scibile est eternuз/necessariū/in
genituз/et incorrupcibile. ⁊ ista opinio pōt diuidi in tot
opiniones: quot sunt modi imaginādi talia vniuersalia
Aliū ponētes significatū totale ꝓpōnis (qđ vocāt cōple
xe significabile) distingui a significatis suoꝝ terminorū
⁊ esse obiectū sciētie: dicūt ipз scibile eē verū/necessariū
et incorruptibile. Sed iste opiones vidētur ponere plu
ralitatē entiū absq; necessitate/⁊ inniti false imagina=
tioni: vt alibi habet ostēdi/⁊ ꝓ nūc supponiť: ideo dr̄ q̄
accipiēdo p̄dictos terminos prime intētionaliter: nul=
lum scibile aliud a deo est eternū/necessariū/ingenituз/
aut incorruptibile. cuз omne tale inceperit esse: ⁊ posset
desinere esse. Si vero li scibile accipiať ꝓ scibili ꝓpin=
quo: et alii termini p̄me intētionaliter: nullū scibile erit
eternū. vt ꝓbat tertia rō aū oppositū questiōis. Sed si
oēs termini q̄stionis accipiātur scđe intētionaliter ⁊ vt
attribuūtur ꝓpositionib⁹: sic omne scibile. i. oīs ꝓposi=
tio scibilis est eterna/necessaria/⁊ incorruptibilis. ⁊ hoc
vel in sensu ypothetico et ex suppositiōe. vel vt alii dicūt
et melius etiā in sensu cathegorico ⁊ hoc absoluēdo co
pulam propōnis a cognoratiōe certi tp̄is vel accipiēdo
terminos ſm suppositionē naturalem vel faciendo eas
modales diuisas de possibili.

Conclusio Omne scibile est eternū/necessariū
ingenitū/et incorruptibile. accipiē=
do terminos secūde intētionaliter. Probatur q: in hoc
differt sciētio a prudētia ⁊ ab arte: q̄ ꝓpositio scibilis ē
necessaria ⁊ impossibilis aliter se habere. ars vo ⁊ pru=
dentio sunt de cōclusionib⁹ cōtingentibus ⁊ possibilib⁹
aliter se habere: igitur.

Dubitatur primo. Utrū actio ⁊ factio ꝯtra se=
inuicē distinguāť? Et aī q̄ nō. q: si
sic: tunc actio et factio facerēt distincta predicamēta. et
agēs ⁊ faciēs distincta gn̄a causaꝝ. sed ꝯn̄o est falsuз q:
tūc essent plura p̄dicamēta q̄ decē. ⁊ plura genera cau=
saꝝ q̄ q̄ttuor: igiť. Scđo aī. agibile ⁊ factibile nō disti
guunť abinuicē. ꝑ ꝯn̄s nec actio ⁊ factio. Aīs patet. q: dicit
aristo. sexto methaphisice q̄ idē est agibile ⁊ eligibile. ⁊
tn̄ factibilia sunt eligibilia. vt dom⁹ ⁊ lectus. cū sint bo=
na ordinata in finē: igiť. Et cōfirmať. q: oēs opatio=
nes virtutū sunt actiōes: cū spectēt ad prudētiā. ⁊ tamē
sunt factiōes. q: dr̄ q̄rto hui⁹: ꝟtutia est bn̄ facere: igiť.
In oppositū ē. p. i scđo ca. hui⁹ scđi tractat⁹. Pro
solutiōe dubii est aduertēdū q̄ actio ⁊ factio q̄nq; sumū
tur cōiter. f. vt se extēdūt ad oēm motuз ⁊ mutationē. et
sic sunt termini sinonimi. ⁊ isto mō nō accipiūtur ī ꝓpo
sito. Alio mō accipiunť ꝓp̄e ꝓut actio ptinet ad prudē
tiaз. ⁊ factio ad artē. ⁊ sic distinguunť abinuicē. Sed de
mō quo distinguunť est diuersitas. Dicūt em̄ aliqui q̄ fa
ctio est q̄ trāsit in materiā exteriorē vt domificatio fabri
catio ⁊ hmōi. actio aūt est q̄ manet in agēte vt volitio/in
tellectio. Sed ꝯ hoc arguiť. q: oēs opaciōes ꝟtutū mo
raliū sunt actiōes. q̄ꝝ tn̄ multe trāseūt ī materiā exterio
rē. Alii dicūt q̄ aristoteles nono methaphisice ⁊ in ꝓhe
mio huius libri ethicoꝝ ⁊ sił in pn̄cipio magnoꝝ mora
lium distinxit duplices opationes. Naз quedā est oper
ratio que relinquit opus operatum aliud ab ipsa ope=
ratione. vt edificatio domus. ⁊ huiusmodi operationes

[Margin notes, left:] ...oncetur ...um. / ...nū corre ...ū ...undum. / ...sio. / ...plex sci=

[Margin notes, right:] An distiguanť actio et factio. / Opiniones de agibili ⁊ factibili.

dicunt factiões: circa quas est ars. Alia est operatio post quã nõ manet aliquod opus operatũ preter ipsam operationem. vt volitio & intellectio. et hmõi operatiões vocat aristo. ppo noĩe operatiões. i. actiões circa q̃s est prudẽtia. Sed hec opinio videt̃ cũ priori opinione coĩcidere. Cõtra quã etiã sic instat̃. aristoteles primo magnoꝝ moraliũ ponit citharizare inter operatiões quaꝝ nõ est aliud opꝰ pter operationem. & tñ citharizare nõ videt̃ esse actio sꝫ magis factio cũ ptineat ad artẽ: & nõ ad prudẽtiã. igit̃ differẽtia coꝝ est insufficiẽs. Jõ aliter dr̃. ꝙ omni habitui intellectuali cõis est operatio intellectꝰ. sed differenter. quĩ oĩs operatio intellectꝰ ordinata finaliter ad dirigẽdũ operationẽ exteriorẽ vt ipsa vel res operata sit in se bona & pfecta dicit̃ factio siue operatio factiua: & ptinet ad artẽ. Oĩs aũt operatio intellectus ordinata finaliter ad dirigẽduꝫ electionẽ vt electio sit in se bõa seu honesta dr̃ actio siue operatio actiua et spectat ad prudẽtiã. Sed oĩs operatio intellectus q̃ nec ad dirigẽdũ electionẽ nec ad dirigẽdũ operationẽ exteriorẽ finaliter ordinat̃: sed vel ad nullã operationẽ hoĩs ordinat̃: vel solũ ordinat̃ ad vlteriorẽ intellectꝰ operationẽ: dr̃ speculatio siue operatio speculatiua. & spectat ad habitus speculatiuos. Ex quo seq̃tur ꝙ nõ oĩs electio debet dici actio vel pertinere ad prudẽtiã simplr̃. vt pꝫ de electiõe lignoꝝ & lapidũ ad hoc ꝙ domus sit in se firma et stabilis. sed sola electio q̃ est de ordinatis in finẽ vltimũ simplr̃: spectat ad prudẽtiã simplr̃. alie vero ad prudentiã sm̃ quid sm̃ quã quis dr̃ prudens domificator vel prudẽs tector. Sequit̃ scđo ꝙ nõ est incõueniẽs idẽ pertinere ad artẽ et prudentiã sm̃ aliã/ & aliã rõnẽ. & p ꝯñs idem esse agibile/ & factibile/ vel actionẽ/ & factionẽ. domus eñ est factibilis: ꝓut intẽdit̃ vt res extra operabilis. & sic domificatio est factio. sed domꝰ est agibilis: sm̃ ꝙ ordinabilis in finẽ vltimũ/ puta in felicitatẽ. & domificatio est sic actio. Sequitur tertio ꝙ nõ solũ operatio q̃ derelinquit opus operatũ aliud ab ipsa operatiõe: dr̃ factio prout factio spectat ad artẽ & nõ ad prudentiã. q2 citharizare/ equitare/ & cãtare/ sunt factiões. et pertinent ad artẽ sicut domificare vel fabricare. ¶ Quarto sequit̃ ꝙ speculatio nõ est actio proprie ꝓut actio spectat ad prudentiã nec ipsa spectat ad prudẽtiã tanq̃ actus eius licꝫ possit cõcedi ꝙ spectet ad prudentiã tanq̃ obiectũ eligibile p ipsam vel sicut finis volibilis gratia cuius prudẽtia precipit eligere q̃ ad speculationẽ ordinãtur. ¶ Ad primã rõnem dubij dicit̃ ꝙ nõ est incõueniẽs ꝙ sint plura predicamẽta q̃ decem vel plura gñа causaꝝ q̃ quattuor: aliter distinguẽdo predicamẽta q̃ distinxerit aristo. vt patuit in logica. ¶ Ad scđam et eius cõfirmationem patet solutio ex dictis.

An ars sit virtus.

¶ Dubitatur Utrũ ars sit virtꝰ: ¶ Arguit̃ ꝙ nõ q2 nulle ṽtutes ꝓhibent̃. sed aliq̃ artes ꝓhibẽtur. igit̃ non oĩs ars est ṽtus. ¶ Scđo arĝ sic: virtutis nõ est ṽtus. sed artis est ṽtus vt dicit. p. in tertio ca. huiꝰ scđi tractatꝰ: igit̃. ¶ Et ꝯfirmat̃ p aristo. in dicto capitulo dicentẽ ꝙ prudẽtia est virtꝰ & nõ ars: igit̃. ¶ In oppositũ est aristo. in primo & scđo capl'is huius tractatꝰ ponẽs artẽ vnũ de habitibꝰ intellectualibus quos in principio huiꝰ libri appellat ṽtutes intellectuales. ¶ Pro solutiõe dubij supponit̃ pmo. ꝙ duplices sunt ṽtutes. s. intellectuales vt sciẽtia/ ars/ prudentia/ intellectus/ & sapiẽtia. & ṽtutes morales vt fortitudo/ tẽperãtia/ & hmõi. pme pficiũt intellectũ speculatiuũ vel practicũ/ actiuũ/ vel factiuũ. alie vero sunt in appetitu vt supra dictũ est. Scđo supponit̃ ꝙ quedã sunt ṽtutes hoĩs sm̃ ꝙ hõ/ q̃ dr̃ virtutes simplr̃: q̃ scꝫ pficiunt hoĩem scđm totũ siue scđm partẽ principalissimã a qua totũ natũ est simplr̃ denoĩari. vt virtutes morales & prudẽtia simplr̃. Alie sunt ṽtutes sm̃ quid q̃ nõ pficiũt hoĩeꝫ sm̃ totũ nec sm̃ partẽ pncipalissimã sicut sũt artes q̃ solũ perficiũt hoĩem sm̃ intellectũ factiuũ. Tũc dr̃ ad dubiũ primo ꝙ ars est virtꝰ intellectualis. q2 est vnꝰ de habitibꝰ veridicis quos enumerat. p. in pmo ca. huiꝰ tractatus. Dicit̃ scđo ꝙ ars nõ est ṽtus moralis. pꝫ: q2 ars nõ perficit appetitũ sed intellectũ: igit̃. Dicitur tertio ꝙ ars nõ est virtus hoĩs sm̃ ꝙ hõ siue ṽtus simplr̃. Probatur. q2 virtꝰ hoĩs sm̃ ꝙ hõ reddit hoĩem bonũ simplr̃ vt patuit scđo huiꝰ. sed ars nõ reddit hoĩem simplr̃ bonũ hoĩeꝫ. q2 multi sunt boni artifices q̃ nõ sunt boni homines: igit̃. ¶ Ad pmã rõnẽ dubij dr̃ ꝙ nulle artes prohibẽtur ea rõne qua sunt ṽtutes. s. determinãtes intellectũ ad verũ iudiciũ. sed ea rõne qua possumꝰ eis male vti et sic nõ ꝓhibẽtur ꝓpter se sed ꝓpter nr̃am maliciã. ¶ Ad scđam dr̃ ꝙ nõ est incõueniẽs ꝙ virtutis intellectualis sit virtꝰ moralis: et si nõ ea rõne qua est virtꝰ tñ ea rõne qua habet modũ potẽtie & est oppositoꝝ. ¶ Ad cõfirmationẽ dr̃ ꝙ aristo. vult dicere ꝙ nõ est virtꝰ hoĩs scđm ꝙ homo siue virtus simpliciter.

Ad dubium.

An prudẽtia sit virtus intellectualis

¶ Dubitatur tertio. Utrũ prudẽtia sit virtꝰ intellectualis? ¶ Et arĝ primo ꝙ nõ. q2 habitus intellectuales vident̃ posse amitti p obliuionẽ. sꝫ prudẽtie nõ est obliuio vt dicit. p. in tertio ca. huiꝰ scđi tractatꝰ: igit̃. ¶ Scđo arĝ. si sic: maxĩe esset habitꝰ veridicꝰ sed hoc nõ: igit̃. Minor ꝓbat̃. q2 hitu prudẽtiali ꝯtingit falsũ dicere pp scꝫ inuincibilẽ ignorãtiã alicuiꝰ circumstãtie: igit̃. ¶ In oppositũ est aristo. in tertio ca. huiꝰ tractatꝰ. ¶ Ad dubiũ dr̃ primo ꝙ prudẽtia est virtꝰ. Probatur q2 est hitus determinãs aliquã potẽtiã ad eiꝰ opus optimũ. igit̃ est virtꝰ talis potẽtie. Dr̃ scđo ꝙ prudẽtia est virtꝰ itellectualis. Probat̃. q2 prudẽtia determinat intellectũ actiuũ ad opus eius optimũ. s. ad recte rõcinandũ & cõsiliãdũ de agibilibꝰ. & cũ virtus sit dispositio pfecti ad optimũ: seq̃tur ꝙ prudẽtia est virtꝰ intellectꝰ. Dicit̃ tertio ꝙ prudẽtia nõ est virtꝰ moralis ꝓprie accipiẽdo virtutẽ moralẽ ꝓut distinguit̃ ꝯtra virtutẽ intellectualẽ. Probat̃. q2 prudẽtia ẽ in intellectu & nõ in appetitu. igit̃ est virtꝰ itellectualis & nõ moralis. põt tñ dici moralis vel q2 ṽtutibꝰ moralibꝰ necessario cõnexa ẽ vt postea patebit. vel directiue: q2 oẽs ṽtutes morales in suis operationibꝰ dirigit. Ex quo pꝫ ꝙ nõ oĩs virtꝰ cardinalis est moralis vt pꝫ de prudẽtia. Dicit̃ quarto ꝙ prudẽtia est virtus hoĩs sm̃ ꝙ hõ. Probat̃ q2 prudẽtia vel sm̃ se vel rõne adiũcti reddit hoĩem simplr̃ bonum. Dirigit eñ oẽs eiꝰ operationes in finẽ vltimũ simpliciter igit̃ est virtus hoĩs sm̃ ꝙ hõ. qđ intelligẽdũ est de prudẽtia simplr̃ sm̃ quã quis dr̃ prudẽs hõ. De qua loquitur aristo. in tertio ca. huiꝰ scđi tractatꝰ dicẽs. videt̃ ãt prudẽtis esse posse bñ cõsiliari circa ipĩ bona & cõferentia nõ sm̃ partẽ sed ad bñ viuere totũ. & nõ est hoc intelligẽdũ de prudẽtia sm̃ quid sm̃ quã nõ dr̃ q̃s prudẽs hõ. sed prudẽs miles vel prudẽs nauta. ¶ Ad rõnes dubij. Ad primã dr̃ ꝙ prudẽtie dr̃ nõ esse obliuio. non q2 nõ sit habitꝰ intellectualis: sꝫ q2 necesse est prudẽtẽ ꝯtinue sꝫ eã operari. Ex quo enim cõnexa est ṽtutibꝰ moralibꝰ est actiua circa obiecta oĩm ṽtutũ moraliũ. ¶ Ad scđaꝫ cõcedit̃ maior & negat̃ minor. Et ad ꝓbationẽ dicit eustratius ꝙ ars et prudẽtia sunt habitus veridici q̃tũ est ex se. sed ꝙ aliqñ falsum dicãt ꝓuenit ex instabilitate obiectoꝝ. Aliter dicũt alij ꝙ virtus potẽtie attẽdit̃ sm̃ optimũ opus in qđ potẽtia põt nõ simplr̃: sed sm̃ exigẽtiaꝫ obiecti et circũstantiaꝝ. & sic in faciẽdo de possibilibus qđ maliũ est singulis circũstantijs attẽtis. virtus igit̃

Responsio.

Ad dubium resolutio

Diuisio ṽtutũ

intellectus actiui nō attenditur in iudicando quid melius simpliciter: sed quid melius vel peius scdm qd est possibile fm materiā subiectā cognoscere. ideo si inuenta per prudentiā aliquādo decidant a vero: vel propter inuincibilē aliquoꝝ consistentiuz in facto ignorātiā vel aliter: hoc non obstat quin prudētia sit virtus. Sed iste solutiones cōcedūt q̄ prudētia est habitus falsidic⁹: iō aliter dicitur q̄ dictamen erroneū inuincibiliter non est prudentia nec prudentiale. sed est error prudētie oppositus: licet inuincibilis. nā hoc nomen prudentia cognotat veritatem iudicij. Et licet ille idem habitus qui fuit prius verus: nunc sit falsus: tamē fm prudentiā nunq̄ dicimus falsum. ¶ Ad rationes questionis patent solutiones ex dictis.

...n prudētia ...ferat ab ...te.

Q Ueritur scdo. Utrū prudentia sit ab omi arte distincta? ¶ Et arḡ q̄ non. qr ars ⁊ prudētia sunt circa idē obiectū/et ꝓpter eundē finē. igit̄ non distinguūtur. ꝯña tenet. qr v̄tutes videntur distingui ex obiecto ⁊ fine. Añs ꝓbatur. qr circa idē operat̄ in bello fortis per prudētiā/⁊ miles p artem/⁊ ꝓpter eundē finē. qr ꝓpter victoriā. ¶ Scdo arḡ. artis militaris est bene cōsiliari de his q̄ spectāt ad bellum ⁊ ad victoriā obtinendā. ⁊ nauigatoris de his q̄ ad nauigiū. ⁊ sic de aliis. ergo tales artes sunt partes prudentie. ¶ Tertio arguit̄. docti artifices dicuntur prudētes in sua arte. ergo tales artes sunt prudētie. ¶ In oppositum est aristoteles in secundo et tertio capitulis huius secundi tractatus.

...fferētie ar... et pruden...

¶ **Sciendum** q̄ artis ⁊ prudētie multe pñt assignari differētie. Prima est. qr obiectū prudētie est agibile fm q̄ agibile. obiectū vero artis est factibile fm q̄ factibile. Et licz eadē res sit agibilis ⁊ factibilis: hoc tñ est fm diuersas rōnes. vt dom⁹ ē factibilis: scdm factionē q̄ est motus trāsiens in materiā exteriorē quo dom⁹ extra ꝓducit̄. ipa vero est agibilis: fm actionē q̄ ē interior electio ad faciendū domū ꝓpter honestū finē/et per media honesta. Scda differētia est q̄ ars est directiua factionis: vt res facta sit in se bona et perfecta. prudētia aūt est directiua actiōis. scilz electionis interioris vt sit mediū honestū ad honestū finem. Tertia differētia est ex parte finis. nā finis prudētie est honestū. finis aūt artis est vtile. Quarta differentia quā ponit aristoteles est q̄ artis est v̄tus. prudētie vero nō est virtus. i. ars indiget prudētia dirigēte ipm artificiū in finē debitū ⁊ honestū. prudētia vero nō indiget alia eaz sic dirigēte. Quinta differētia q̄ prudentia necessario cōnexa est virtutib⁹ moralibus: ars aūt non. Sexta differentia est quā etiam ponit aristoteles q̄ peccās volūtarie in arte est eligibilior: circa prudentiā vero minus. Septima est q̄ semp operandū est fm prudētie dictamen. nō aūt semp sicut ars docet. Octaua differentia est q̄ nulla est ars vna oīm factibiliū. sed est vna prudētia oīm agibiliū: sed de hoc inferius. Nona differentia q̄ ars perficit intellectū factiuū. prudētia vero intellectum actiuū. Isto notato sit.

¶ **Conclusio** respōsiua. Prudentia est ab oī arte distīcta. sic q̄ nec prudētia est pars artis. nec aliq̄ ars est pars prudētie. ptz satis ex dictis.

intellect⁹ virtus.

¶ **Dubitatur** primo. Utrū intellectus sit v̄tus? ¶ Et arguit̄ q̄ nō. qr intellectus ē vna potētia aīe. ergo non est virt⁹. ꝯña tenet. qr virt⁹ (vt dictū est scdo huius) nec est potētia nec passio. ¶ Scdo arguit̄. nulla virtus inest nobis a natura. sed intellect⁹ (quo aīa verū dicit circa principia) innatus est nobis a natura; igit̄: ¶ In oppositū est aristoteles in p̄mo ⁊ q̄rto capitulis huius scdi tractatus. ¶ Pro solutione dubij est aduertendū q̄ hic nō accipit̄ intellectus pro potentia anime/siue pro ipa aīa intellectiua. sed pro habitu perficiente ipam aīam ⁊ inclināte ad firmiter ꝓpter ⁊ faciliter assentiēdū p̄cipijs indemōstrabilib⁹. Et nō est hic sermo de p̄ncipijs essendi: sz de principijs cognoscendi nō incōplexis sed ꝯplexis. nō cōplexiōe indistāte (cuiusmōi est diffinitio: q̄ nō dicit esse vel nō esse) sed de cōplexis cōplexiōe distāte ⁊ ꝓpositiōali. Et tale principiū pōt accipi dupl̄r. Uno modo large pro omni ꝓpositione q̄ assumitur ad manifestandū ⁊ demōstrandū aliā propositionē. siue talis premissa sit demonstrabilis siue indemonstrabilis. ⁊ multoꝝ taliū p̄ncipioꝝ nō est intellectus: sed magis sciētia/ars vel prudētia. Alio mō accipitur strictius solū ꝓ premissa indemōstrabili. ⁊ sic iterū duob⁹ modis. vno mō large: ꝓ omni principio indemōstrabili siue fuerit per se notū siue notū per sensuz vł experiētiā/siue etiā fuerit vniuersale/siue particulare/siue necessariū/siue cōtingēs: ⁊ sic principiū se extendit ad principia artis prudētie/⁊ sciētie. Alio mō p̄t accipi stricte solū pro ꝓpositione vniuersali indemōstrabili et necessaria: et si hoc nomē intellectus sumatur ꝓprie et stricte. vt videtur accipi a p̄ho in quinto capitulo huius scdi tractat⁹ cū dicit. quare vtiq̄ erit sapiētia intellect⁹ et sciētia: solū erit p̄cipioꝝ. attamē qr noīa sunt ad placitū: possumus eo largius vti ⁊ ipm extendere ad notitiā principioꝝ indemōstrabiliū artis et prudētie vt eoꝝ sit aliquis habitus veridicus: sicut ⁊ principioꝝ dicitur sus sciētifici. ⁊ sic intellect⁹ nō solū erit vniuersaliū ⁊ necessarioꝝ: sed etiā singulariū ⁊ cōtingentiū. ¶ Istis notatis r̄ndet̄ ad dubiū q̄ intellect⁹ ē virt⁹ intellectualis. qr virtus est habitus qui habentē perficit ⁊ op⁹ ei⁹ bonū reddit. sed habitus q̄ dicitur intellectus determinat intellectū ad opus perfectissimū in qd ipe pōt in ordine ad principia indemōstrabilia. qr determinat ipm ad firmā adhesionē ipoꝝ: cū esset indifferēs ad firmā ⁊ infirmā. igitur talis habitus est virtus intellectualis. ¶ Ad primā rōnem dubij patet quid sit dicendū. ¶ Ad secūdam dicitur q̄ licet a natura simus determinati ad dicendū verū circa aliqua principia. puta circa illa quorū termini vel eoꝝ diffinitiones quid sit nōis manifeste se includūt vel excludūt: nō tamē sumus determinati ad firmiter et sine formidine dicendū veruz circa talia sine habitu sicut cum habitu.

Ad dubium

¶ **Dubitatur** scdo. Utrū sapiētia sit intellectus ⁊ sciā? ¶ Et arḡ q̄ nō. qr sapiētia ⁊ sciētia ⁊ intellect⁹ sunt distincti habit⁹. ergo sapiētia non est sciā ⁊ intellect⁹. ¶ Et cōfirmat̄. qr si sic: nō eēnt q̄nq̄ habit⁹ intellectuales sed solū quattuor qd est ꝯtra. p. in p̄mo ca. hui⁹ scdi tractat⁹: igit̄. ¶ Scdo arḡ sic. sciā ⁊ intellect⁹ sunt distincti habit⁹ vt p̄us ostēsum est. ḡ ex ipsis nō fit vn⁹ tertius habit⁹. ¶ Et ꝯfirmat̄. qr si sic sequeretur q̄ sapiā supfflueret: ⁊ q̄ esset ponēda pl'alitas sine necessitate. sz ꝯñs ē falsuz: igit̄. Prīa ꝯña pz. qr ad quēcūq̄ actū inclinaret sapiā: ad eūdē inclinarēt intellect⁹ et sciā. ¶ In oppositū ē aristo. in q̄nto ca. hui⁹ tractat⁹.

An sapiētia sit intellectus et sciētia.

¶ Pro solutōe dubij aduertēdū. q̄ de q̄dditate sapientie diuerse sunt opiōnes. Prīa ē. q̄ sapiā nō est vn⁹ habit⁹ simplex: sz includit duos habit⁹ p̄ciales. scz intellectū ⁊ sciētiā. a q̄bꝰ quolibet differt sicut totū a suis ptib⁹ et dr̄ vn⁹ aggregatiōe. quēadmodū tota methaphisica dr̄ vn⁹ habit⁹. ¶ Scda opinio dicit q̄ sapiā ē vn⁹ hītus nūero q̄ ē intellect⁹ ⁊ sciā nō formalit̄ sz equalēter. ⁊ generat̄ ex actib⁹ frequētatis: q̄ꝝ q̄libet est tā circa p̄missas q̄ circa ꝯclōnē. q̄ (fm hāc opinionē) eodē actu intel-

Opiniones.

ligi pñt. ¶ Tertia opinio est q̄ p̄ itellectū assentim⁹ p̄ncipijs demōstratiōis ꝓpter q̄d. per scientiā vero conclusioni. ꝛ per sapientiā assentim⁹ q̄ ꝯclusio est vera ꝓpter veritatē principioꝝ. ita q̄ sapiētia nō est circa principia absolute: nec circa cōclusionē absolute: sed circa coniunctionem ipoꝝ. Et cū arḡ cōtra istā opinionē: q̄ tūc omīs sciētia demōstratiua quantūcunq̄ esset de reb⁹ vilibus et infimis: esset sapiētia: sicut ꝛ ipa methaphisica. qḋ est cōtra aristotelē dicentē sapiētiā esse honorabilissimoꝝ. Rn̄det ista opinio q̄ sicut in hoīe ponit̄ duplex prudentia. s. prudētia simpl'r ꝛ prudētia sm̄ q̄d. vt supra dictū est: ita dici pōt q̄ in hoīe est q̄dā sapiētia sm̄ q̄d sm̄ quā hō dr̄ sapiēs mathematicus / aut sapiēs medicus. ꝛ quedam sapientia simpl'r: sm̄ quā dicimus hoīem sapientē hoīem. et illa cōuenit homini sm̄ partē ꝛ potentiā excellentissimā et respectu obiecti excellētissimi. Et sic scd̄m hanc opinionē sapiētia nō est formaliter intellectus et scientia: sed materialiter ꝛ suppositiue. ¶ Quarta opinio est q̄ methaphisica ꝓp̄rie est sapiētia. q2 ipa inq̄tū versatur circa substātias separatas se habet vt scientia respectu eaꝝ inq̄tum nō pōt nisi per sensibilia venire in noticiā eaꝝ. sed se habet per modū intellectus: inq̄tū vltra sensibiliū exigentiā virtute ꝓp̄rij luminis sapit naturas eaꝝ. ¶ Quinta opinio dicit q̄ p̄ sapientiā aristoteles intellexit noticias habituales acq̄sitas ex studio methaphisice q̄ sunt habitus circa prima p̄ncipia taꝫ in essendo q̄ in cognoscēdo. quaꝝ alique sunt noticie circa principia: ꝛ dr̄ intellectus. ꝛ alique circa cōclusiōes et dicitur sciētie. Et differt hec opinio a prima in hoc q̄ nō cōcedit quālibet ꝯgregationē noticiaꝝ quaꝝ vna est intellect⁹ ꝛ alia sciētia esse sapiētiā. sꝫ solū eas q̄ sunt de honorabilissimis reb⁹. ¶ Alij dicūt q̄ sola methaphisica q̄ versatur circa principia doctrine cōmunissima dicitur sapiētia. ipa aūt methaphisica dupl'r se habet ad huiusmōi principia. Uno mō p̄ modū intellect⁹: inq̄tū cōcedit ea sine ꝓbatiōe ex sola naturali inclinatiōe intellectus ad verū. Alio mō p̄ modū sciētie: inq̄tū habꝫ viā ad arguēdū ex ipis elenchice cōtra negātes ea. ꝛ sic sapiētia simul est intellectus ꝛ sciētia. Ex his ptꝫ qualiter diuersimode pōt responderi ad dubiū sm̄ diuersos modos dicendi ꝓbabiles. ¶ Ad rōnes dubij ptꝫ q̄d sit dicendū sm̄ vnāquāq̄ opinionem.

An prudentia sit tm̄ vna. ¶ **Dubitatur** tertio. Utrū prudētia sit vna tm̄ circa obiecta oīm virtutū moralium? ¶ Et arḡ q̄ sic p. p. in vltimo capitulo hui⁹ sexti q̄ volēs ꝓbare inseparabilitatē oīm v̄tutū moraliū abiuicē dicit: simul eīn prudētie vni existēti oēs inerūt: igit̄. ¶ Secūdo arguit̄. ille habitus est vnus circa oīa opabilia humana: qui statuit ꝛ intēdit vnū finē oīm operabiliū humanoꝝ. sed prudētia dirigit oēs opationes hūanas q̄s dirigit in vnū finē. puta in finē vltimū operationū hūanaꝝ. igit̄ prudētia ē vna circa obiecta oīm v̄tutū. ¶ In oppositū videt̄ esse aristoteles in sexto capitulo hui⁹ secūdi tractatus dicēs ꝛ sapiēs idē oēs vtiq̄ dicerēt prudens aūt alter. ¶ Pro solutiōe dubij aduertendū q̄ p̄ prudētiā hic intelligim⁹ habitū dictatiuū ꝛ directiuū reAd dubium spectu humanoꝝ agibiliū. Tūc dr̄ primo ad dubiū q̄ est aliqua prudētia cōis oībus virtutib⁹ moralib⁹. q2 sunt aliqua principia dictata p̄ habitū prudentialē q̄ sunt oībus virtutibus cōia. puta principia cōia moralis honestatis. vt q̄ omne honestū est faciendū. q̄ omne inhonestū est fugiendū. ꝛ tales habitus dictatiui sunt oīb⁹ virtutibus cōmunes. nō est aūt intelligendū tales habit⁹ sic esse cōmunes: q̄ inclinēt immediate ad eliciēdū aliqua dictamina prudentialia q̄ possunt esse premisse in sillogismis practicis ad concludendū dictamina ꝓp̄ria sm̄ vnāquāq̄ virtutē. Dicit̄ scd̄o q̄ oēs habit⁹ prudentiales sunt vnū specie vel genere. q2 oēs habēt ꝓ obiecto agibile sm̄ q̄ agibile vel aliq̄d habēs ad ipm̄ attributionē. Nam eo mō videtur oēs habitus prudētiales vnū: quo diuersi habitus partiales scientifici de eodem subiecto / aut de subiectis ad idē subiectū attributionis reducibilib⁹ dicūtur vnū. Dicit̄ tertio q̄ non oīm virtutum moraliū est vna prudētia numero. q2 si sic sequeretur q̄ quicūq̄ sciret vnaꝫ conclusionē prudentialē circa materiā vnius virtutis: sciret oēs cōclusiones prudentiales circa omnes materias omniū aliaꝝ virtutū. cōsequens est falsum: igit̄. ¶ Ad primā rationē dubij dicit̄ q̄ aristoteles ibi loq̄tur de vnitate specifica vel generica vel de vnitate finis. ¶ Ad scd̄am dr̄ similiter q̄ solū probat vnitatem finis.

¶ **Ad rationes** questionis. ¶ Ad primā rationem negatur antecedens. Et ad probationē dicitur q̄ ars et prudētia nec sunt circa idē obiectū formaliter sumptū / nec ꝓpter eundē finem proprium. nā miles per artē militarē operatur in bello propter victoriā sm̄ q̄ ipsa est factibilis exteriori factione nec curat ad quē vlteriorē finem victoria ordinetur. fortis autem nō intendit finaliter victoriam. sed paceꝫ vel salutem populi vel aliquid tale bonū honestum ꝛ per se bonū. ¶ Ad scd̄am ꝛ tertiā dicitur q̄ procedunt de prudentia sm̄ quid et non de prudentia simpliciter / que est virtus distincta ab arte.

Queritur tertio. Utrum prudētia monostica ꝛ prudētia ciuilis et prudentia economica sint idē habit⁹ aut diuersi? ¶ Et arguitur q̄ sint De prudētia monostica ciuili / et economica. idē habitus per aristotelē in septimo capitulo hui⁹ tractatus dicentē. Est aūt politica ꝛ prudētia q̄dē habitus idem: esse quidē nō idem ipis: igit̄. ¶ Scd̄o arguit̄. sicut est de virtute boni viri et ciuis studiosi: ita est de prudētia viri boni ꝛ ciuis studiosi: vt ostēditur tertio politice. ergo et prudētia eoꝝ est eadē. prudētia aūt viri boni dicitur prudētia monostica quaꝫ aristoteles dicit habere cōe nomē prudentie. prudētia vero boni ciuis dr̄ prudētia politica. ¶ Tertio arguit̄. nō solū eoꝝ que sm̄ vnuꝫ dicūtur: sed ꝛ eoꝝ que dicūtur ad vnum est vna prudentia. sed bonū propriū in bonum cōmune reducitur: sicut pars ad suū totū: ꝛ posterius ad suū prius. vt dicit̄ p̄mo politice. ergo prudētia erit eadē circa bonū cōe ꝛ ꝓp̄riū. ¶ In oppositū arguit̄. scientia monostica q̄ traditur in libro ethicoꝝ / ꝛ sciētia economica q̄ traditur ī libro economicoꝝ: ꝛ scientia politica q̄ traditur in libro politicorum sunt diuerse scientie. ergo similiter dicendū est de prudētia monostica / economica / ꝛ politica. ¶ Pro solutione dubij est aduertendū. q̄ sup̄ hac questione sunt diuersi modi dicēdi. quidā dicunt q̄ iste prudētie sunt idē Opiniones habitus sm̄ subiectū. q2 oēs sunt in intellectu practico. Dicūt vlterius q̄ sunt in illo subiecto idē sm̄ inseparābilē ꝯnexionē. sic q̄ prudētia monostica nō est p̄fecta sine economica et politica. nec ecōtra. nā bonū ꝓp̄riū nō adipiscimur perfecte sine bono cōi dom⁹ ꝛ ciuitatis. et hoc dicūt aristotelē velle per quintā cōclusionē dicti capituli. esse aūt nō est idē ipis. q2 dicte prudentie sunt in illo subiecto distincte realiter ꝛ essentialiter. esse autē et essentia sm̄ istos idē sunt. ¶ Alij dicunt q̄ iste prudentie sunt idē hītus realiter. ita q̄ nō sunt diuerse res. q2 si essent diuerse res possent abiuicē separi. sed nō p̄nt separi dicūt isti vt vult. p. p̄ dictā ꝯclōne. Sꝫ q̄cq̄d sit de ista opīone: hec rō p̄ue est efficacie. nā prudētia distinguit̄ a v̄tutib⁹ moralib⁹ licet nō possit ab eis separi. Sic autē

opinantes in expōne illius textus. Esse autem nō idem ipsis diuersificant. quidā enī eorum intelligūt ꝙ eē non est idem ipsis .i. ꝙ dicte prudētie nō sunt eedē fm formales et q̄dditatiuas rōnes. iō dicūt ꝙ dnt̄ specie. Alij autem dicūt ꝙ cū dr̄: esse aūt nō idē ipsis: dz intelligi nō de esse essentiali et q̄dditatiuo: sed de esse siue rōne accidētali et fm extrinsecam denoīationē. s. qz alterū est bonū qđ pcuramus nobis ab eo qđ pcuramus cōitati. vel quia alteri sumus ⁊ cōitas quibus illud bonum pcuratur. ¶ Alij dicūt ꝙ prudentia monostica attendit in posse bene ꝯsiliari ad bonū ppriū acquirendū et saluandum. et prudentia economica in posse bene cōsiliari ad bonū domus pcurandū ⁊ saluandū. ⁊ prudētia politica ī posse bn̄ ꝯsiliari ad bonū politice cōitatis pcurandū ⁊ saluandū. et qz inter oīa bona hoīs sole virtutes aīe sunt fm se bone: ita ꝙ hītus quo quis scit bene ꝯsiliari ad acquirēdū sibi bona corporis vel bona exteriora absq̄ eorū reductione in bona aīe nō est prudentia ſ; astutia. bona aūt virtutū q̄tum ad id in qđ transeūt exterius: consistunt in bn̄faciendo vicinis / amicis / et toti patrie. ⁊ bene ꝯsiliari ad pcurandum bona amicis et patrie (in q̄ ꝯsistit prudētia politica) est idē ꝙ bn̄ ꝯsiliari et opari ad bonū virtutis sibi acquirendū. ideo iste prudentie sunt idē habitus fm rem: diuersi tn̄ fm rōnem. ¶ Alij dicūt ꝙ dicte prudētie nō sunt idē habitus sed diuersi fm speciem. Dicūt vlterius ꝙ ille textus ph̄i. Est aūt politica et prudentia habitus idē: dz intelligi in sensu copulatiuo. ita ꝙ sit sensus. politica est idē habitus: hoc est. oēs hītus qui dn̄r politica sunt vnus habitus gn̄e. et prudētia est idē habitus. i. oēs hītus q̄ dn̄r prudētia sunt vnꝰ habitus gn̄e. esse autē nō est idē ipsis. i. nō sūt eiusdē speciei. vel sic: politica ⁊ prudētia sunt idē habitus gn̄e. diuersi aūt fm speciē. Et fm hanc opinionem ponitur.

(margin: ...ōsito ad ...um.)

¶ **Conclusio** responsiua. Prudentia monostica prudentia politica: ⁊ prudētia economica sunt distincti hītus fm speciē. Probatur auctoritate Eustracij dicentis ꝙ prudētia monostica: prudētia economica: et prudētia politica sunt dn̄tes specie. propter hoc ꝙ spē differunt: que vni ppie cōueniunt et q̄ domui et que ciuitati. ppter hoc ꝙ ipe curis indigent ⁊ experientijs diuersis fm speciem. Item actus ppriū illorū habituū differūt spē sicut et eorū obiecta. ergo ⁊ dicti hītus dn̄t spē. ꝯn̄a ptz: qz hītus distinguūtur p suos actus: et actus p sua obiecta. Aīn̄s pbat: qz dicte prudentie hn̄t diuersos fines speciales. puta bonū ppriū bonum domus: et bonū ciuitatis siue policie. Nec valet dicere ꝙ predicta bona ordinant in bonū ppriū. qz bonū melius ⁊ diuinius nō ordinat in minus bonū: ſ; magis eꝫ. dictū est autem in prohemio primi libri: ꝙ bonū ciuitatis et policie est melius et diuinius bono vnius: igitur.

(margin: prudētia ...rea et le... ...ositiua)

¶ **Dubitatur** priō Utrū prudētia politica et prudentia legispositiua sint vnꝰ habitus? ¶ Et videt ꝙ sic: qz qđ didicit discipulus hoc idem postea docere pt. ppter qđ videt eē idē habitꝰ doctoris ⁊ discipuli edocti. ſ; legispositoris est docere subditos q̄d eos oporteat agere: g̃ est idē habitus legispositoris ⁊ discipuli: cū edoctus fuerit et prudens. ¶ Scđo argt̃ vnius boni viri est vna sola prudētia: sed vnus et idem bonus vir habet prudentiam legispositiuā et prudētiā politicā. igr̄ ille prudētie sunt vna et eadē prudētia realiter. Maior pbat p hoc ꝙ oīm ad vnū dictorū ſ; ꝙ huiusmodi est vnus habitus sciētificus ⁊ vl'r rōcinatiuus ſ; oīa opabilia ab hoīe dz hō p prudētiā in vnū vltimū finē scꝫ in felicitatē dirigere: igit. ¶ In oppositum ar

Istarum prudentiarū sunt diuersi actus specie. scꝫ legē ponere ⁊ secūdū legē agere. g̃ ipe prudentie sunt distincti habitus specie. ꝯn̄a tenet: qz (vt sepe dictū est) hītꝰ distinguūtur p actus. ¶ Ad dubiū rn̄det ꝙ p̄dicte prudentie nō sunt idē hītus fm speciem: ſ; diuersi. Nā per prudētiam legispositiuā intelligimꝰ eā q̄ ptinet ad principem siue ad gubernatores reipublice ⁊ p prudētiam politicā illā q̄ ptinet ad subditos. subijci aūt ⁊ p̄ncipari dn̄t specie. vt videt velle ph̄s priō politice. Hic etiā eas distingnit ph̄s. ¶ Ad primā rōnem dubij dr̄ ꝙ non est necesse ꝙ sit idem habitus doctoris ⁊ discipuli. presertim vbi illi habitus nō sunt directiui de propinquo similiū actuū et operationū cuiusmodi est in pposito. ¶ Ad scđam negat maior. Et ad pbationem dr̄ ꝙ iste prudētie nō distinguuntur ex parte finis vltimati in quem dirigit prudentia simpliciter dicta. sed ex parte finiū specialiū vel totaliū obiectoꝝ. nec oīm ad vnū finem vltimatū ordinabilium est vnus habitus: vt dicit contraria opinio. tunc enim non solum omniū agibilium eēt vna prudentia: sed etiam omniū factibiliū eēt vna ars ⁊ vnꝰ habitus. cum omnes ordinentur in vnū finem vltimum per ipsam prudentiam.

(margin: Ad dubium.)

¶ **Dubitatur** secūdo Utrū prudētia sit circa singularia? ¶ Et videt ꝙ non: qz dr̄ primo phisicoꝝ ꝙ vl'e fm rōnem notū est. singulare autē fm sensum. sed prudentia in rōne est ⁊ nō in sensu. cū prudētia sit habitus cum vera rōne actiuus. igr̄. ¶ Secūdo ar̄. hītus prudentialis est indifferenter actiuꝰ circa oīa singularia eiusdem rōnis: igitur nō est circa singulare: ſ; circa vl'e. ¶ In oppositū est ph̄s in sexto capitulo huiꝰ tractatꝰ dicēs. neq̄ est prudētia vl'ium solum ſ; opꝫ ⁊ singularia cognoscere. ¶ Pro solutione dubij aduertendū est ꝙ in pposito est idē iudiciū de potentia et de habitu pficiente talē potentiā. siue illa potentia sit cognitiua siue appetitiua. Ulterius aduertendū ꝙ ī pposito p hoc qđ est potētiā vel hītū siue opatione eē circa singulare vel singularia nichil aliud dz intelligi q̄ ꝙ potētia vel hītus vel opatio respicit determinatū singulare ⁊ diuisim ab alijs singularibus vel etiā plura determinata singularia diuisim ab alijs singularibus q̄tūcūq̄ fuerint eiusdē rōnis. Et p hoc qđ est potentiā eē circa vl'e vel vl'ia nichil aliud intelligi dz: q̄ ꝙ talis potentia respiciat nō aliquod determinatū singulare diuisim sed indifferenter plura singularia fm ꝙ cōueniūt in aliqua vna rōne. ¶ Aduertendū pterea ꝙ potētia vl' hītꝰ pōt dupl'r cōsiderari. vno mō fm se. alio mō q̄tum ad suos actus vel opatiōes. ¶ Istis notatis dr̄ primo ad dubium: ꝙ oēs nr̄e potentie fm se ꝯsiderate: ⁊ sil'r oēs habitus fm se cōsiderati sunt circa vl'ia. Patet inductiue tā de potētijs corporalibus q̄ aīalibus. tam etiam de materialibus q̄ īmaterialibus: tam de rōnalibꝰ q̄ irrōnalibus. idē patet de habitibꝰ. ¶ Scđo dr̄ ꝙ potētia nr̄a appetitiua ⁊ eius habitus si cōsiderent q̄tum ad suos actus interiores ⁊ elicitos possunt eē tam respectu vl'is q̄ respectu singularis. ſ; q̄tum ad suos actus exteriores ⁊ īperatos solū respiciūt singulare. Prīa pars ptz: qz actus īteriores appetitꝰ sequūtur actꝰ cognoscendi ita ꝙ si actus cognoscēdi nō fuerit determinatus ad aliqđ singulare: nec actꝰ volēdi determīatꝰ erit. si v̄o actꝰ cognoscēdi fuerit ad aliqđ singulare determinatꝰ: tunc actus appetendi determiatus erit: igr̄. Scđa pars pbatur: qz q̄lꝫ actus exterior est sic circa vnū singulare ꝙ nō circa alterū: igr̄. ¶ Tertio dr̄ ꝙ prudētia q̄tum ad suos actus: puta q̄tum ad rōcinationes ⁊ iudicia de agibilibus aliq̄n est circa vl'ia aliq̄n circa singularia. prius

(margins: An prudentia sit circa singularia. — Ad dubium)

cipalius tñ circa singularia ꝙ̄ circa vl'ia. Prima pars ꝓ-batur: qr circa humana agibilia multi casus dubij vl'r ⁊ indeterminate ꝓponūt: et ꝑ prudentiā ad partē verā determināt: igit. Hoc etiam innuit auctoritas post oppositū dubij allegata. Scđam partē ꝓbat sufficiēter arist. in lr̃a. Tertia pars pȝ: qr lȝ actus prudentie (vt iam dictum est) sint circa ꝓpōnem vl'em: tñ nō sistit in ea et in eius cognitione. sed ipsam accipit ad cōcludendū ex ea aliquam singularē q̄ est īmediate directiua praxis. ideo principalius est circa singulare ꝙ̄ circa vl'e. ¶ Ad primā rōnem dubij dr̃ ꝙ rō nō solū est vl'ium: sed etiā singulariū. sensus aūt solū est singulariū. ¶ Ad scđam dr̃ ꝙ concludit de habitu prudētiali s̄m se considerato: sed non de eo cōsiderato ꝙ̄tuȝ ad suos actus siue de actib⁹ prudentie quod idem est.

An sint idem prudētia ⁊ sciē tia moralis.

¶ **Dubitatur** tertio Utrū prudētia sit idem habitus cū sciā morali? ¶ Et videtur ꝙ sic: qr oīs sciā practica est prudētia vel ars. sȝ sciā moralis est sciā practica: igr̃ est prudentia vel ars. sed non est ars: vt notū est. ḡ est prudentia. Maior ꝓbat̃: qr sciā ꝓut distingui̇t̃ cōtra alios habitus intellectuales accipitur stricte solū. s. ꝓ hītibus speculatiuis. ¶ Scđo arḡ si non hoc maxime eēt qr prudentia est circa singulare et sciā moralis circa vl'e: sed hoc non. tum qr prudentia non solū est circa singulare: sed etiā circa vl'e. vt iam dictum est. tum etiam: qr scientia practica nō solū est circa vl'e: sed etiam circa singulare: igit̃. ¶ In oppositum videtur eē phūs in hoc sexto ponens scientiā habitū intellectualē distinctū a prudētia. ¶ Pro solutione dubij ē aduertendū ꝙ hic supponitur p̄mo ꝙ duplex est sciā. s. practica et speculatiua: et quomodo differunt. Supponitur secundo ex dictis circa ꝓhemium: ꝙ moralis scientia est practica et non speculatiua. ¶ Aduertendum vlterius ꝙ s̄m aristo. scientia differt ab arte et prudentia: qr sciā est necessarioꝝ ⁊ impossibiliū aliter se habere. ars vero et prudentia sunt cōtingentium et possibilium aliter se habere. quā quidem differentiam diuersi diuersimode intelligunt. Dicunt eñ quidam ꝙ aristo. in hoc sexto solū intēdit distinguere sciam speculatiuaȝ ab alijs hītib⁹ itellectualib⁹ ⁊ nō sciam practicā. ⁊ isti cōcederēt ꝙ moralis sciā nō distingui̇t̃ ab arte ⁊ prudētia. Alij vero tenent oppositū. et horū quidā oēm sciam cōtra artē et prudētiā distinguūt ꝑ hoc ꝙ ipa est vl'ium et nō singulariū. ars autē ⁊ prudētia sunt singularium et nō vniuersaliū: ita ꝙ si aliq̄ ꝓpōnes vl'es ꝑtineāt ad artem vel prudentiam: hoc nō est ꝑ modū ꝯclōnū ꝑ eas ostensarum: sed ꝑ modū principioꝝ vel ꝑ se notoꝝ vel ꝑ habitū scientificū ꝓbatoꝝ. nā ad cōcludēdū ꝯclōnem singularē artis vel prudētie indigemus vl'i maiore sub qua minorē singularem capiamus. ⁊ sic s̄m eos vl'is ꝓpositio solū ꝑtinet ad artē vel prudētiam suppositiue. ꝓpter qđ dicūt ꝙ hītui sciētifico subalternant̃ ars ⁊ prudentia: vt ars medicine subalternat̃ scīe naturali: ⁊ prudētia scīe morali. ¶ Alij dicūt ꝙ nulla sciā cōcludit de re aliq̄ cōtingenti ꝯclōnē singularē. ita ꝙ q̄lȝ sciā ex necessarijs ꝑncipijs ꝯclōnes necessarias deducit. prudentie vero ꝯclōnes nō sunt necessarie sȝ cōtingētes. Dicūt vlterius ꝙ si hītus prudētialis sit ipius ꝓpōnis vl'is accepte ꝑ experientiā: tñ nō sistit in ea sed eā accipit ad cōcludēdū ex ea aliquā singularem ꝯclōnē īmediate directiuā praxis. sciā vero etiā practica (cuiusmodi ē sciā moralis) sistit in cognitione vniuersaliū. ita ꝙ si ex illis vl'ibus demonstratis concludat̃ ꝯclō particularis: hoc non fit ꝑ illū habitū s̄m ꝙ scientialis est: sȝ s̄m ꝙ prudētialis. ita ꝙ ille idē hītus in numero diceret̃ prudētia ⁊ sciā. sciā quidem s̄m ꝙ acquisitus est ꝑ demōstrationeȝ ⁊ ꝙ̄tum ad hoc ꝑ̄ se est circa necessaria. prudētia vero sȝ ꝙ ex ꝓpōne vl'i habitualiter nota particularē ꝯclōnem dictatiuā de opatōne cōcludimus. ⁊ talis habitus iam est circa contingens. nō quidem ꝙ ꝓpō ad cuius assensum īmediate inclinat sit contingens: sed quia ꝓpō ad cuius assensum mediante actu suo elicito partialiter inclinat: est contingens. Et hoc videt̃ velle scotus cum dicit ꝙ hītus ꝑtis rōcinatiue est circa actū inq̄tū cōnuge-ter elicit̃. sȝ hītus sciētificus est de eo inq̄tum de eo concludit̃ aliq̄d necessariū. Et eodē mō dicūt de arte ⁊ sciā factiua: sicut dictū ē de prudētia ⁊ sciā actiua. ⁊ hec opinio sic itellecta videt̃ ꝓbabilis. ¶ Aliter dr̃ ꝙ hoc nomē prudētia pōt accipi quadrupl'r. Uno mō large ꝓ oī noticia directiua agibilis mediate vel īmediate acquisita ꝑ doctrinā vel experientiā: siue ex ꝑ se notis. Scđo modo accipit̃ ꝓ noticia euidēti īmediate directiua circa aliqđ agibile ꝑticulare. puta ꝓ noticia alicuius propositionis ꝑticularis q̄ euidenter seq̄t̃ ex vl'i ꝑ se nota aut nota ꝑ doctrinā tanq̄ ex maiori. et alia particulari accepta ꝑ sensum siue experientiam. sicut est noticia istius. isti bn̄factori est bn̄faciēdū. q̄ accipit̃ ex istis duab⁹. oī bn̄factori est bn̄faciēdū: et iste ē bn̄factor. Tertio mō accipit̃ ꝓ noticia īmediate directiua agibilis accepta ꝑ experiētiā solū: sicut est noticia istius. iste iracūdus ē ꝑ pulcra vba leniendus. Quarto mō accipit̃ ꝓ aggregato ex oībus noticijs siue acceptis ꝑ experiētiā siue nō īmediate directiuis respectu agibiliū. ¶ Tūc dr̃ ad dubiū ꝙ accipiendo prudētiā p̄mo mō prudētia non distingui̇t̃ a sciā morali: sȝ bn̄ accipiendo nomē prudētie alijs tribus modis. ¶ Ad primam rōnem dubij negat̃ maior. et ad ꝓbationem negatur assumptū. ¶ Ad secundā patet quid sit dicendum. *Resolutio dubium.*

¶ **Ad rationes** ¶ Ad primā pȝ quid sit dicēdū. ¶ Ad scđaȝ cōcedit̃ maior vbi cetera sūt paria: cuiusmodi nō est in ꝓposito: vt supra ostensum est. ¶ Ad tertiū dr̃ ꝙ non ꝓbat vnitatem specificam: sed solū genericā vel vnitatē finis cōis.

Oportet autem assumere ex eubulia quid est. vtrū sciētia q̄dā vel opinio / vel eustochia / vel aliud quoddam genus? *De eubulia* ¶ Scientia quidem vtiq̄ȝ non est. non enim querūt de quibus sciunt. *Prima [con]* eubulia autem consilium quoddā. cōsilians autem querit et ratiocinat̃. ¶ Sed tamē neq̄ȝ eustochia. sine ratione enim et velox quidem eustochia. consiliantur autem multo tēpore ⁊ aiūt quidem operari oportere velociter consiliata: consiliari autem tarde. *Secunda.* ¶ Adhuc autem solertia alterum ⁊ eubulia. est autem eustochia quedaȝ solertia. ¶ Neq̄ȝ vti q̄ȝ opinio est eubulia neq̄ȝ vna. *Tertia* ¶ Sed quia qui quidem male consiliatur: peccat. qui autem bene: recte consiliatur. manifestum quoniam rectitudo quedam eubulia est. *Quarta.* ¶ Neq̄ȝ scie autē neq̄ȝ opinionis. sciētie q̄dem enī nō est rectitudo neq̄ȝ etiā peccatū. opiniōis autē rectitudo veritas. *Quinta.* ¶ Simul autem et determinatū est iam oē cuius opinio est: sed

tamen neq̃ sine rõne eubulia. a mente ergo deficit. hec enĩ nõdũ est enũciatio. etenĩ opinio nõ q̃stio: sed enũciatio q̃dã iam. ꝯsilians aũt siue bene siue male ꝯsiliet: q̃rit aliq̃d et rõcinat. ¶ Sed rectitudo q̃dã ẽ eubulia cõsilij. ꝑpter quod ꝯsiliũ q̃rendũ primũ quid ẽ ⁊ circa quid. ¶ Quia autẽ rectitudo multipliciter: manifestũ quoniã nõ oĩo. Incontinens enĩ ⁊ prauus quod ꝑponit oportere: ex rõcinatiõe adipiscet. quare recte erit cõsiliãs. malũ autẽ magnũ assumẽo. Uidetur aũt bonũ quoddã bene ꝯsiliari. talis enĩ rectitudo ꝯsilij eubulia q̃ bõi adeptiua. ¶ Sz est ⁊ hoc falso sillogismo sortiri. et quod q̃dẽ opz facere sortiri. per quod autẽ non: sz falsuz mediũ terminũ eẽ. quare neq̃ ipa aliqualiter eubulia secũdum quã quod opz quidaz adipiscitur. non quidem per quod oportuit. ¶ Adhuc est multum tp̃s consiliantẽ sortiri hunc autẽ velociter. igitur neq̃ illa aliqualiter eubulia sed rectitudo q̃ secũdũ vtile et cuius opz et vt et qñ. ¶ Adhuc est simpliciter bene consiliari ⁊ ad quendam finem. hec quidem simpliciter vtiq̃ que ad finem simpliciter dirigens. quedam autẽ que ad quẽdam finem. Si vtiq̃ prudentium bene consiliari: eubulia vtiq̃ rectitudo erit que secũdum conferens ad finem: cuius prudẽtia vera suspicatio est.

Iste est tertius tractatus huius sexti libri in quo .p. determinat de quibusdã virtutib⁹ adiunctis prudẽtie. Et diuidit tractatus ĩ quattuor capitula q̃ videbunt ĩ discursu. In pmo cap̃lo determĩat de eubulia. ⁊ primo ponit itẽtũ suum. scđo ꝓsequit illud. Dicit g̃ primo sic: ꝙ opz determinare vtrũ eubulia sit scĩa vel opinio vel eustochia. i. bona cõiectatio vel quoddã aliud genus. ¶ Scientia q̃dem. Hic pħs inuestigat q̃d sit eubulia septẽ ꝯclõnib⁹. quaꝝ Prima est. eubulia nõ est scĩa. Probat pħs: q2 nullus hñs sciam querit de his de q̃bus hz sciam: sed oĩs hñs eubuliã querit de his de q̃bus hz eubuliã: igit. Minorem ꝓbat: quia oĩs consilians querit et ratiocinat: sed eubulia est quoddam consilium: igitur. ¶ Sed tamen. Secunda ꝯcl̃o. eubulia non est eustochia. Probat pħs duabus rõnibus. Prima est. oĩs eustochia est velox et sine rõne: sed eubulia multo tp̃e ꝯsiliat: igit. Minorẽ ꝓbat pħs p illud cõe dictũ. opz tarde ꝯsiliari: sz velociter ꝯsiliata adimplere: igit ⁊c̃. ¶ Adhuc autem. Secunda rõ. oĩs eustochia est solertia: sed eubulia non est solertia igit eubulia non est eustochia. ¶ Neq̃ vtiq̃. Tertia cõclusio. eubulia non est opinio. Hanc cõclusionem nõ ꝓbat hic pħs. sed postea eam probabit. posset autem probari sicut prima. nam licet oĩs opinans assentiat cũ formidine: tñ determinatus est ad vnũ. consilians autem cuiusmodi est eubul⁹ nõ est determĩatus cũ inq̃rat: igit. ¶ Sed q2. Quarta ꝯcl̃o. eubulia est rectitudo quedaz. ꝓbat pħs. q2 q̃ male ꝯsiliat peccat. q̃ vero bñ: recte consiliat: sz eubul⁹ bñ ꝯsiliat. g̃ eubulia est rectitudo q̃dã.

¶ Neq̃ scie. Quinta ꝯcl̃o. eubulia nõ est rectitudo scientie vel opinionis. Primã partem ꝓbat: q2 cuius est rectitudo: eius est pctm̃: sz scie non est peccatũ: g̃ nec rectitudo. et p ꝯñs eubulia nõ est rectitudo scie. Secundã partẽ ꝓbat duab⁹ rõnib⁹. Prima est. rectitudo opinionis est veritas. sz rectitudo eubulie nõ est veritas: sz bonitas: igr̃. ¶ Simul autem. Scđa rõ. Illud cuius ẽ opinio iam est determinatũ q̃tũ ad opinãtẽ sed illud cuius est eubulia nõ est determinatũ: igit. Minorẽ ꝓbat: q2 eubulia deficita mente. i. ab assensu itellectus. q2 est cũ inquisitione ⁊ rõcinatione: igit illud cuius est eubulia nõ est determĩatũ. Assumptũ probat: q2 eubulia nõ est enũciatio: sz questio. ex quo ꝯsiliãs siue bñ siue male querit et rõcinat. opinio vero est enũciatio et non q̃stio. igit. ¶ Sed rectitudo. Sexta ꝯcl̃o. eubulia est rectitudo ꝯsilij. Hanc ꝯcl̃onem relinquit pħs notam ex dictis nam ex quo eubulia est rectitudo et nõ est rectitudo scie nec opinionis: vt ostensum est: igit est rectitudo ꝯsilij. ꝑpter qđ (vt dicit pħs) q̃rẽdũ est q̃d est ꝯsiliũ ⁊ circa q̃d ẽ ꝯsilium. de quibus in tertio libro visuz est. ¶ Quia autem. Septima cõclusio. nõ oĩs rectitudo ꝯsilij est eubulia: sed illa tñ que est boni p bonũ mediũ ⁊ vt opz ⁊ qñ oportet adeptiua. Primam partem ꝓbat: q2 incontinens et prauus recte consiliatur pro magno malo consequendo. sed hoc non est p eubuliã: quia bene consiliari p eubuliam est quoddam bonũ. ergo eubulia est rectitudo ꝯsilij de bono. Maiorem probat. q2 aliquando incontinens ex ratiocinatione et ꝯsilio adipiscitur illđ qđ ꝑposuit cõsequi: igr̃. ¶ Sed est. Secundam partẽ probat. scz ꝙ p bonũ mediũ. q2 possibile est bonũ finem per malũ mediũ ꝯseq̃. ita ꝙ sillogismus cõcludẽs hoc p illud eẽ ꝓsequendũ erit falsus: ergo ad eubuliã requirit ꝙ sit rectitudo adeptiua boni p bonũ mediũ. ¶ Adhuc est. Tertiam partem. s. qñ opz ꝓbat. q2 p̃t aliq̃s ꝯsultãdo assumere plus tp̃is q̃ oporteat: et ali⁹ min⁹ q̃ oportet: g̃ eubulia q̃ videt oĩmoda rectitudo cõsilij est odeptiua boni qñ opz. ¶ Adhuc. Hic pħs soluit vnã obiectionem. diceret eñ aliquis. rectitudo cõsilij est circa finem simpl'r vltimũ. g̃ ad eubuliã non sufficit ꝙ sit boni adeptiua p bonũ mediũ. Respõdet pħs ꝙ duplex ẽ eubulia. scz simpl'r dicta. et illius est bene cõsiliari ad finẽ simpl'r bonũ et vltimũ. Alia est eubulia particularis q̃ ad q̃dã finẽ particularẽ ordinat. Ex dictis concludit pħs diffinitionẽ eubulie. Eubulia est rectitudo consilij circa conferẽs ad finem simpl'r bonũ p medio cõgrua ⁊ cõuenienti tempore. Quinta. Sexta. Septima. Soluitur obiectio. Diffinitio eubulie.

Est autem synesio ⁊ asynesia secũdũ quas dicimus synetos et asynetos. neq̃ totaliter idẽ scientie vel opinioni. oẽs enĩ essent syneti. ¶ Neq̃ aliqua vna eaꝝ que secundũ partem scientiarum: puta medicinalis. de sanis enĩ vtiq̃ eẽt vel geometria circa magnitudines. Ne q̃ eĩ de semp entib⁹ et imobilibus synesis ẽ neq̃ de factio cuiuscũq̃. ¶ Sed de q̃bus dubitabit vtiq̃ aliq̃s et cõsiliabit. ꝑpter quod circa eadem quidem prudentie est. ¶ Non est autem idem synesis et prudentia. prudẽtia quidem enim preceptiua est. quid eĩ opz agere vel nõ finis ipius ẽ. synesis autẽ iudi- De synesi. Primo conclo Secunda. Tertio. Quarta.

catiua solū.idē aūt synesis ⁊ eusynesya. etei
Quinta — syneti ⁊ eusyneti. ¶Est autē neq; hr̄e prudē
tiam neq; sumere synesis. sed quēadmodum
discere dr̄ svnieme qn̄ vtit̄ scīa. sic in vti opi
nione ī iudicare de ijs de quibus prudentia
est: alio dicēte et iudicare bene. eu eni ei qđ
bn̄ idē. et hinc venit nomē synesis scđm eusy
nen ex eo q̄ est in discere. dicimus eī discere
svnieme multotiens.

De synesi. — Istud est scđm capitulū huius tertij tracta-
tus in quo phs determinat de synesi. Et con-
tinet capl̄m duas partes. In pr̄a cōparat sy
nesim ad sciētiā ⁊ opinionē. In scđa agit de
eius obiecto. In prima parte ponit duas cōclusiones.
Prima conclo elucidata. — Prima est. nō oīs scīa vel opinio est synesis. Pro cui⁹
pbatione p̄mittit phs q̄ synesis. i. sagacitas: et asyne-
sia. i. ebetudo sunt secūdū quas hoīes synetos. i. saga-
ces ⁊ bene sensatos: ⁊ asynetos. i. ebetes ⁊ insensatos
dicimus. Tūc pbat sic pclōnē: q2 si sic: seq̄ret̄ q̄ oēs ho
mines eēnt syneti. cū oēs sint aliquo mō sciētes vl' opi-
nantes. s3 pn̄s est falsum. igit̄ nō oīs scīa vel opinio est
Secunda. — synesis. ¶Neq; aliqua. Scđa pclo. synesis nō est aliq̄
ṗticularis scīa. puta medicina vel geometria vl' alia hu
iusmodi. Probat phs: q2 si eēt medicinalis scīa eēt de
sanis. ⁊ si eēt geometria: tūc eēt circa magnitudines. ne
q; est scīa de sempiternis ⁊ īmobilib⁹: cuiusmodi ē me-
taphisica. neq; de quibuscūq; factis vel operatis siue
a natura siue ab arte de quibus sunt sciētie naturales
et artes: igitur synesis nō est aliqua particularis scīa.
¶Sed de quibus. Hec est scđa pars capituli in qua. p.
ondit de q̄bus est synesis. et cōparat eā ad prudentiam
Tertia. — ⁊ ponit tres pclones. Prima est. synesis est circa dubi-
tabile et cōsiliabile. Probat phs: q2 synesis et pruden-
tia sunt circa eadē. sed prudentia est circa dubitabile et
cōsiliabile: vt supra visum est. g̃ et synesis. ¶Non est.
Quarta. — Scđa pclo. synesis nō est prudētia. Probat. p. q2 pru-
dētia est p̄ceptiua: q2 finis eius est p̄cipere qđ oporteat
agere vl' nō agere. s3 synesis est solū iudicatiua. ex q̄ idē
est synesis et eusynesia et synetus et eusynetus. s3 eusy
nesia est solū iudicatiua: igit̄ et synesis. ⁊ p pn̄s synesis
Quinta. — nō est prudētia. ¶Est autē. Tertia pclo. synesis nō est
hr̄e prudentiā neq; accipere: sed est vti opinione ī bn̄ iu
dicando de his de q̄bus est prudentia. Probat. p. q2 sy
nesis fit cū discipulus ea discit et cōprehendit q̄ a sciam
tradēte precipitur. ⁊ ide dr̄ eusyneti. i. bn̄ sagaces ab
eu qđ est bn̄ et synesi sagacitate que est in discendo ⁊ in
telligendo. dicimus enim frequenter svnieme grece di-
scere latine: igitur.

Conclusio de gnome. — Vocata autē gnome scđm quā
eugnomonas et habere aim⁹
gnomen: epielkeos ē iudicium
rectum. Signū autē epielkea
enim maxie aimus esse sygno-
monicū. ⁊ epielkes habere cir
ca quedam sygnomen. sygnome autem est
iudicatiua epielkeos recta. recta aūt veri.

Conclusio elucidata. — Istud est tertium capitulū hui⁹ tractat⁹ in q̄
determinat phs de quadā alia v̄tute adiun-
cta prudētie. s. de gnome. Et ponit talē pclo-
nem. Virtus vocata gnome s̄m quā dicim⁹
hoīes eugnomonas. i. bn̄ sentientes ⁊ hr̄e gnomē. i. sen
tentiam: est eoiekeos. i. boni et equi rectū iudiciū. Pro
bat phs a signo: q2 epiekes. i. hn̄tē epiekiā maxīe dici-
mus signomonicū. i. mitē in sententia ad ignoscendum
pcliuē. et circa quedā hr̄e signomē. i. talē sentētiā dici-
mus eē epiekes. i. bonū ⁊ equū. sed signome est recte iu
dicatiā epiekeos: igit̄ gnome est rectū iudiciū epiekeos
rectum quidē quia verum.

Sunt autē oēs habitus rōnabi — Prima c[…]
liter in idē tēdētes. dicimus eī
gnomen ⁊ synesim et prudētiā
et intellectum. in eosdem infe-
rentes gnomen habere iam et
intellectū et prudētes et synetos. ¶Omēs
eī potentie he extremoꝝ sunt et singulariu3
Et in eo q̄dem q̄ iudicatiuus est de q̄b⁹ pru
dens synet⁹ ⁊ eugnomē vel syngnomē. epie
lkea enī cōia bonoꝝ oīm sunt in eo quod ad
aliū. sunt aūt singulariū ⁊ extremoꝝ oī3 ope
rabilia. etenī prudentē op3 cognoscere ipsa
et synesis ⁊ gnome circa opabilia. hec autē
extrema. ¶Et intellectus extremorū ī vtra
q;. etenī primorū terminorū et extremorum
intellectus est. et nō rō. hic quidē scđ3 demō
strationes īmobiliū termīorū et primorum.
hic sūt ī pıacticis extremi et cōtingētis ⁊ al
terius ppōnis. pricipia eī ei⁹ quod ē cuius
grā hec. ex singularibus eī vl'e. horū igitur
op3 habere sensum. hic autem est intellect⁹
¶Propter quod naturalia videt̄ eē et hec. — Secunda
et sapiens natura quidem nullus. gnomen
autem habet et synesim et intellectū. signu3
autē quoniā etatibus existimamus sequi. et
hec aliqua etas intellectū habet et gnomen
vt natura cā existente. ¶Propter qđ et pri — Primū c[…]
cipiū et finis intellectus. ex his eī demōstra — larīū.
tiones et de his. ¶Quare op3 attendere ex — Secunda
pertorum et seniorum vel prudentiū inde-
monstrabilibus enūciationibus et opinioni
bus non minus demonstrationibus. ppter — Auctorit[…]
habere enim ex experientia visum: vident
principia. ¶Quid quidem igitur est prudē — Epilogu[…]
tia et sapientia et circa que vtraq; existens
et quoniam alterius anime particule virtus
vtraq;: dictum est.

Istud est quartū capitulū huius tertij tracta
tus in quo pparat phs synesim/gnomē/pru
dentiā/⁊ intellectū adinuicē. Et diuidit̄ capl̄
tulū in tres partes. In prima facit qđ iā di-
ctum est. In scđa infert quedā correlaria. In tertia v̄o
epilogat. In p̄ma parte ponit duas pclones. quarū pri — Prima c[…]
ma est. prudētia/synesis/gnome/⁊ itellectus rōnabilit̄ — elucida[…]
in idē tēdūt. Probat phs duabus rōnibus. Prima est
q2 nos prudētes ⁊ synetos dicimus hr̄e gnomen ⁊ in-
tellectum inferētes prudētiam/synesim/gnomen/⁊ in-
tellectum in eosdē hoīes: igitur. ¶Omnes enim. Se-
cūda rō. oēs iste potentie. i. oēs isti habitus sunt extre-

morũ ꝛ singulariũ. ergo sunt ĩ idẽ tẽdẽtes. Añs ꝑbat.
ꝛ primo de synesi ꝛ gnome dupliciter. Primo: qꝛ synet⁹
.i. sagax in eo ꝙ bñ iudicatiuus: est in his de q̄b⁹ ẽ pru
dentia. ꝛ silr eugnomẽ vl' signomẽ: igr̃ sunt circa extre
ma ꝛ singularia sicut prudẽtia. Assumptũ ꝑbat: qꝛ epie
kia. i. bona ꝛ iusta circa q̄ est gnome: cõia sũt oĩbus bo
nis inq̃tũ ad aliũ tẽdũt. nam in oĩbus bonis humanis
põt contingere casus ptinẽs ad epiekiã. Iustũ etiã dr̃ ĩ
ordine ad alterũ: vt supra dictũ est: igr̃ synesis ꝛ gnome
in eo ꝙ iudicatiue: sunt de his de q̄bus est prudentia.
Scðo ꝑbat idẽ añs: qꝛ oĩa opabilia sunt extrema ꝛ sin
gularia. ſʒ synesis ꝛ gnome sunt circa opabilia: ꝗ sũt cir
ca extrema ꝛ singularia. ¶ Et intellectus. Hic idẽ pro
bat phs de intellectu: qꝛ intellectus est extremoꝝ ĩ vtra
qꝫ cognitione tam practica ꝙ speculatiua: igr̃. Añs pro
bat: qꝛ primoꝝ terminoꝝ ꝛ extremoꝝ est intellect⁹ ꝛ nõ
rõ. i. noticia ꝑ discursum rõnis siue ꝑ argumentationez
acquisita. igr̃. Assumptum ꝑbat: qꝛ hic intellectus scʒ
speculatiuus est in demonstrationibus ĩmobiliũ termi
noꝝ ꝛ primoꝝ. i. primariũ dignitatũ. q̄ ideo dicũt̃ ĩmobi
les: qꝛ earũ veritas nõ põt aliter se hr̃e: sed ĩtellect⁹ pra
cticus est extremi et cõtingentis et alterius ꝑpõnis ab
vli. Cuius cãm assignat: qꝛ hec singularia sunt princi
pia eius qð est cuius grã practica cognitio singulariũ
est principiũ operis: qð intendit̃ tanꝙ finis. Ex singu
laribus eñ vl'e colligit̃. ex maiore aũt vl'i cognita ꝑ ex
perientiam ꝛ minore singulari: concludit̃ in sillogismo
practico ꝯclusio singularis directiua opis: igit̃ hoꝝ scʒ
singulariũ opʒ eẽ sensum. hic aũtẽ. i. in cognoscẽdo vl'e
Secunda. est intellectus. ¶ Propter quod. Scðã ꝯcl'o. licʒ null⁹
sit a natura sapiens: predicta tñ videnť quodãmõ natu
ralia. s. synesis/gnome/ꝛ intellectus. Scðam partẽ pro
bat phs a signo: qꝛ hec sequũt̃ etates ꝛ variant̃ sm eas
tanꝙ si natura existeret eoꝝ cã: igr̃ videntur eẽ naturalia
¶ Propter quod. Hec est scða ps capl'i in qua. p. ĩfert
Primũ corre duo correlaria. Primũ est. Intellectus videt̃ eẽ princi
larium. piũ ꝛ finis demonstrationis siue sillogismi prudentia
lis. Probat phs: qꝛ demõstratiões prudentiales sũt ex
his. i. ex ꝑpõnib⁹ singularib⁹: vel saltẽ ex altera singu
lari. et de his. i. de ꝯcl'onibus singularib⁹ q̄ sunt de sin
Secundum gularib⁹ opabilib⁹ a nobis: igit̃. ¶ Quare opʒ. Scðm
correlariũ ꝯtinẽs vnũ documẽtũ est: ꝙ nõ minus adhe
rendũ est opinionib⁹ ꝛ iudicijs expertoꝝ prudẽtũ ꝛ se
Auctoritas nioꝝ ꝙ ipis demõstratõnib⁹. Probat. p. qꝛ tales ꝑꝑ ex
Epilogatio perimẽtalẽ noticiã bñ iudicãt de ꝓncipijs: igr̃. ¶ Quid
q̄dẽ igit̃. Hec ẽ tertia ps in q̄. p. epilogat dicẽs: ꝙ q̄d sit
prudẽtia: q̄d sapientia: ꝛ circa q̄ versantur: ꝛ q̃m sunt al
terius et alterius partis anime. s. sapientia ipius intel
lectus speculatiui: ꝛ prudentia intellectus practici: di
ctum est prius.

Questio mo- Q Ueritur vtrũ eubulia/synesis/ꝛ gnome sint
ralis, ꝟtutes abinuicẽ ꝛ a prudẽtia distincte? ¶ Et
ar̃ primo ꝙ nõ sint virtutes: qꝛ si sic: maxiẽ
eẽnt virtutes ĩtellectuales: ſʒ non sunt vir
tutes intellectuales: igr̃. Minor probat̃: qꝛ virtutes in
tellectuales sunt q̄bus aĩa verũ dicit affirmando vl' ne
gando. vt dicit Aristoteles in pmo capl'o scði tractatus
huius libri. sed eubulia nõ est hmõi. cũ ipa sit q̃stio ꝛ nõ
dũ enũciatio: igr̃. ¶ Scðo ar̃. virtutes nõ insunt nobis
a natura: vt dr̃ scðo huius. ſʒ synesis ꝛ gnome ĩsunt no
bis a natura. vt videt̃ velle phs in q̃rto capitulo huius
tertij tractatus: igr̃. ¶ Tertio ar̃ ꝙ non sint distincte a
prudẽtia: qꝛ nõ sunt ꝟtutes morales: ſʒ virtutes intel
lectuales alie a prudentia nõ sunt nisi quattuor: scʒ sci
entia/sapientia/intellectus/ꝛ ars. sed nulla istarũ ẽ eu

bulia vel synesis: igit̃. ¶ In oppositũ ar̃. et p̃io ꝙ sint
virtutes: qꝛ hñtẽ ꝑficiũt scʒ intellectũ practicũ et opus
eius bonũ reddũt: igit̃ sunt ꝟtutes intellectus. Sed ꝙ
sint distincte pʒ auctoritate aristotelis q̄ de ipis tanꝙ
de distinctis habitib⁹ hic determinat. Et rõne ar̃ sic. di
cti hĩtus hñt ꝑprios actus distinctos abinuicẽ. ꝗ sunt
habitus distincti. Añs pʒ: qꝛ eubulia hʒ cõsiliatiue inq̄
rere: ꝛ synesis ꝛ gnome de inq̄sitis iudicare. igit̃.

¶ Sciendum Primo ꝙ eubulia ẽ rectitudo cõ Eubulia
silij siue hĩtus inclinans ad recte
cõsiliandũ ad optimũ finẽ attingendũ ꝑ optima media
q̃ ꝛ quãto tp̃e opʒ ꝛ sic de alijs circũstantijs. Et dr̃ ab
eu qð est bonũ: ꝛ bolesis qð est ꝯsiliũ: q̄si bene cõsiliatiua
ꝛ hĩtus ei oppositus inclinãs ad praue cõsiliandũ dr̃ ca
cobulia. Ex quo pʒ ꝙ ꝑpri⁹ actus eubulie est bñ ꝯsilia
ri nõ ꝑtit ꝯsiliari se extendit ad iudiciũ de medijs inuẽ
tis: nã illud ad synesim spectat. Patʒ scðo ꝙ eubulia nõ
est eustochia neqꝫ solertia: qꝛ eubulia est cũ rõcinatiua
inquisitione ĩuentiua medij. eustochia ꝟo ꝛ solertia p̃ro Eustochia ꝛ so
pte ꝛ sine rõne sunt inuentiue medioꝝ ad finẽ statutũ. lertia.
Differũt aũt eustochia ꝛ solertia: sicut superi⁹ et inferius.
qꝛ solertia est ĩuẽtiua medij sine rõne tam scĩe practice
ꝙ speculatiue. Eustochia vero est ĩuẽtiua medij sine rõ
ne scĩe practice solũ. Et dr̃ eustochia ab eu qð est bonũ
ꝛ stochos qð est cõiecturatio: quasi bona ꝛ prompta me
dij cõiecturatio. Patʒ tertio ꝙ eubulia nõ est opinio: qꝛ
opinio sequitur rõcinatiuã inq̄sitionẽ: et est determina
te enũciatiua vnius partis: lʒ cũ formidine: eubulia au
tem est inq̄sitiua et nõdũ enũciatiua. Synesis aũt ẽ re Synesis.
ctũ iudiciũ vel habitus inclinãs ad recte iudicandum
de medijs ꝑ eubuliã inuẽtis. Et dr̃ a sin qð est cũ ꝛ neis
qð est mens: quasi mens ꝯgregata ad iudicandũ. Asy
nesis vero dr̃ ab a qð est sine ꝛ synesis: q̄si mens rudis
sine carẽs iudicatiua. ꝑpt̃ qð hoc nomẽ asin⁹ trãslatũ
est ad significãdũ quãdã speciẽ aĩalis ꝑꝑ ei⁹ ruditatez.
Et lʒ eusynesis addat sup synesim: tñ cõiter nos vtimur
his noĩb⁹ tanꝙ sinonimis trahẽtes signiõnẽ simplicis
in partẽ meliorẽ: quẽadmodũ hoĩem eufortunatũ ꝛ nõ
infortunatũ dicim⁹ fortunatũ. Silr̃ istis noĩb⁹ gnome
eugnome ꝛ signome vtimur cõiter tanꝙ sinonimis. Est
autem gnome ꝑut designat habitũ: habitus inclinans Gnome.
ad recte iudicandũ de inuẽtis ꝑ eubuliã ꝑtinẽtib⁹ ad iu
stum epiekes. vñ gnome se hʒ ad synesim: vt iustũ epie
kes ad iustũ simpl'r. ꝛ vt epichia ad iusticiã. Ex quo pʒ
ꝙ synesis in plus se habet ꝙ gnome.

¶ Sciendum Scðo ꝙ vltra p̃dicta opa eubulie
ꝛ synesis spectat ad prudẽtiã p̃ci
pere executionẽ eoꝝ q̄ ꝑ eubuliã inuenta sunt ꝛ ꝑ synesim
iudicata. ita ꝙ fine statuto: eubulia ꝑ inquisitionez
ꝯsiliatiuã inq̄rit medio oportuna ꝑ q̄ talis finis attingi
possit. synesis autem iudicat qð medioꝝ inuẽtoꝝ sit ho
nestius ꝛ cõuenientius. quo iudicato: adhuc prudentie
relinquit̃ dicere ꝙ hoc est faciendũ. ꝛ hoc vltimũ vocat
aristo. p̃ceptũ cũ dicit prudẽtiã eẽ p̃ceptiuã. ꝛ ꝑꝑ hoc di
cit q̄dã ꝙ eubulia/synesis/ꝛ prudẽtia sunt habit⁹ for
maliter distincti. cũ habeant actus ꝑprios spẽ distin
ctos: qꝛ tñ illi actus hñt necessariã cõnexionẽ ꝛ ordinẽ
inter se sic ꝙ p̃ceptũ nõ p̃t fieri sine iudicio nec iudiciũ
sine cõsilio. Ideo aristo. enũerãs in hoc sexto quiqꝫ hĩt⁹
ĩtellectuales nõ distīxit eubuliã ꝛ synesim cõtra prudẽ
tiã. Aliť dr̃ ꝙ prudẽtia ꝑfecta ſʒ quã hõ dr̃ simpl'r pru
dẽs hõ: ꝛ nõ solũ prudẽs ꝯsiliator: aut prudens iudica
tor: aut prudẽs p̃ceptor vel executor: nõ est vn⁹ habitus
vnitate simplicitatis: sed vnitate ordinis et cõnexionis
multarũ partiũ adinuicẽ distictarũ. ita ꝙ prudẽtia nõ est

formaliter habit⁹ cõſiliatiuus vel ꝓceptiuus tñ. ſʒ habit⁹ ꝯſiliatiu⁹: hītus iudicatiu⁹: ⁊ ꝓceptiu⁹. ſic ꝙ ex his hītibus trib⁹ ꝯſtituit̃ vn⁹ totalis hītus vnitate ordinis ⁊ cõnexiõis. Alij dicũt ꝙ prudẽtia ſi ſtricte accipiat̃ ſolũ ꝓcipit. ſi vero large: ꝯſiliat̃ / iudicat / ⁊ ꝓcipit.

De ptibus prudẽtie opiones

¶ Sciendum tertio ꝙ diuerſi diuerſimode aſſignant ptes prudẽtie. Quidã dicũt ꝙ prudẽtie ſunt q̃tuor opa principalia. quoꝝ primũ eſt inuẽtio medioꝝ ad finẽ ſtatutũ attingendũ ꝯgruoꝝ. ſecũdũ eſt iudiciũ de honeſtate ⁊ ꝯgruẽtia medioꝝ inuẽtoꝝ. tertiũ eſt ꝓceptũ iudicatoꝝ. quartũ eſt executio preceptoꝝ. Et ſm hec aſſignant q̃tuor ptes pricipales prudẽtie. ſcʒ inuẽtiuã / iudicatiuã / ꝓceptiuã / ⁊ executiuã. huiuſmodi tñ executio (vt dicit buridan⁹) nõ videt̃ eẽ opus elicitũ a prudẽtia: ſed a volũtate vel a potentijs aĩe vel corporis et virtutibus eaꝝ. Macrobius autẽ ponit ſex partes prudentie: ſcʒ rõnem / intellectũ / circũſpectionẽ / ꝓuidẽtiã / docilitatẽ / ⁊ cautionẽ. Beatus vero thomas dicit: ꝙ tribus modis pñt aſſignari ptes alicuius virtutis. Uno mõ ad ſimilitudinem partiũ integraliũ: vt ſcʒ illa dicant̃ partes ĩtegrales virtutis q̃ neceſſe eſt cõcurrere ad pfectũ actũ illius virtutis. ⁊ ſic ponit octo partes prudẽtie. ſ. predictas ſex cũ memoria et ſolertia. q̃ꝝ partiũ quinq; dicit ptinere ad prudentiã ſm qȝ eſt cognoſcitiua. ſ. memoriã / rõnem / ĩtellectũ / docilitatẽ ⁊ ſolertiam. alie vero tres partes. ſ. ꝓuidentia / circũſpectio ⁊ cautio q̃ ab alijs dr̃ diſcretio: ptinent ad eã ſm ꝙ ẽ ꝓceptiua. Alie ſunt ptes prudẽtie q̃ dr̃ ſubiectiue. vt ſũt ſpẽs eius. puta prudẽtia monoſtica: prudẽtia economica ⁊ politica. Alie ptes prudentie dr̃ potẽtiales. Partes aũt potentiales alicuius virtutis ſm iſtũ doctorem dr̃ virtutes adiuncte q̃ ordinant̃ ad aliquos ſcdarios actus vel materias q̃ſi non habẽtes totã potentiam pricipalis ꝟtutis. tales aũt ptes prudẽtie ſũt eubulia q̃ ẽ circa ꝯſiliũ: ⁊ ſyneſis q̃ ẽ circa iudiciũ. prudẽtia ꝟo ẽ circa pricipalẽ actũ q̃ eſt ꝓcipere. Tullius autẽ ĩ ſua rhetorica ponit tres ptes prudentie p reſpectum ad tres partes tpis. ſ. ad preteritũ / pñs / ⁊ futurũ. ⁊ he partes ſũt mẽoria p quã animus repetit ea q̃ fuerũt. intelligentia p quã ꝓſpicit ea que ſunt. ⁊ ꝓuidẽtia p quã aliqȝ futurũ videt̃ anteq̃ factũ ſit. Et ſm iſtas tres partes ſumũtur tres ptes artis rhetorice ſm ariſto. ſ. pars iudicatiua que reſpicit preterita: pars exclamatiua que reſpicit preſentia: et pars conſiliatiua que reſpicit futura. Aliter diſtiguit ariſto. prudẽtiã ĩ hoc ſexto ĩ monoſticã / economicã ⁊ politicã. Aliã ẽt ponit prudẽtie diuiſionẽ ſm diuerſitatẽ officioꝝ q̃ gerim⁹ ĩ cõitate ciuili. q̃dã eñ ptinet ad pricipẽ q̃ dr̃ architectonica ſiue legiſpoſitiua. Alia ꝟo ſpectat ad ſubditos q̃ cõi noĩe dr̃ politica. Poſſet ẽt diuidi prudẽtia economica ĩ patnã ⁊ filialẽ: in virilẽ ⁊ vxoriã: in diſatiuã ⁊ ſeruilẽ.

Acceptiões huius nominis prudentia.

Aduertendũ vlterius ꝙ hoc nomen prudẽtia pt accipi tripl'r. Uno mõ ꝓ omi actu vel hītu bono ptinẽte ad gen⁹ prudẽtie. Scđo mõ ꝓ principaliſſimo actu vel habitu inter actus vl' hītus ptinẽtes ad genus prudẽtie. Tertio mõ ꝓ aggregato ex oĩbus actibus vl' hītib⁹ ptinẽtib⁹ ad genus prudentie. quoꝝ vn⁹ eſt principalioꝛ ⁊ alij in ipʒ ordinati ſcʒ ꝓ aggregato ex actu vel hītu ꝯſiliatiuo: ex habitu iudicatiuo: ⁊ ex hītu ꝓceptiuo. ita ꝙ prudẽtia hoc mõ accepta dr̃ vnus hītus vnitate ordinis ⁊ cõnexiõis. cõnectũtur eñ adinuicẽ cõſiliũ / iudiciũ / ⁊ ꝓceptũ. ſic ꝙ ꝓceptũ non poſſit fieri ſine iudicio: nec iudiciũ ſine cõſilio.

Reſponſio

¶ Concluſio prĩa. Prudentia p̃io aut ſcđo mõ accepta nõ hʒ ptes ĩtegrales ſpẽ diſtinctas. Probat̃: q2 q̃lʒ talis prudẽtia ẽ q̃litas ſimplex non habẽs partes intrinſecas diuerſarũ rõnũ. Dr̃ notãter partes integrales: q2 nichil obſtat eã hr̃e ptes ſubiectiuas ſpẽ diuiſas. Dr̃ ẽt notãter ptes ĩtegrales ſpẽ diſtinctas: ꝓpt̃ ptes q̃ntales ex q̃bus talis actus vel habitus intrĩſece cõponit̃ tanq̃ ex ptib⁹ ĩtegĺib⁹ ꝓpe dict̃.

¶ Concluſio ſcđa. Eubulia / ſyneſis ⁊ gnome ſũt ptes integrales prudẽtie tertio mõ accipiẽdo prudẽtiã. ꝓbat̃: q2 prudẽtia hoc mõ accepta nõ eſt niſi aggregatũ ex iſtis actib⁹ vel hītib⁹. ſ. ex actu vel hītu precipiendi ⁊ alijs actib⁹ vel hītib⁹ ad genus prudentie ptinentib⁹. ſʒ cuiuſlibet aggregati ea ex q̃b⁹ aggregatur ſunt partes ĩtegrales: igr̃. Ex quo ptʒ ꝙ eubulia / ſyneſis / ⁊ gnome nõ ſunt partes potẽtiales prudentie hoc mõ accepte diſtincte a partibus integralib⁹ einſdem. Scđo ptʒ ꝙ prudẽtia pfecta nõ eſt vnus habitus niſi vnitate prius dicta.

¶ Ad rationes ¶ Ad primã rõnẽ aĩ oppoſitũ q̃ſtiõis ꝯcedit̃ maioꝛ ⁊ negatur minoꝛ. Et ad ꝓbationẽ dr̃ ꝙ ꝟtutes ĩtellectuales totales ſunt q̃b⁹ aĩs verũ dicit. ſed nõ opʒ hoc cõcedere de virtutib⁹ partialibus aliquã totalẽ integrãtib⁹. ¶ Ad ſcđam rõnem dr̃ ꝙ ibi eſt ſermo de eubulia ⁊ ſyneſi que ſunt abilitates naturales ad bñ cõſiliãdũ ⁊ iudicãdũ q̃ nõ ſunt ptes prudẽtie acq̃ſite de quis intelligit̃ queſtio. ꝓter has tñ abilitates requirũt̃ aliq̃ habit⁹ acq̃ſiti ex diuerſis actibus inclinantes ad bñ ꝯſiliãdũ ⁊ recte iudicandũ q̃ dicũtur eubulia ⁊ ſyneſis de q̃bus eſt preſens queſtio. ¶ Ad tertiam ptʒ ſolutio ex ſcđo notabili.

Dubitat vtilitate entie et dentie.

Dubitabit autem vtiq; aliquis de ipſis quid vtiles ſint. ſapientia quidẽ enĩ nichil ſpeculat̃ ex quibus erit felix hõ. neq; ei vnius eſt gñationis. ¶ Prudẽtia autẽ hoc idem hʒ. ſed cuius gr̃a opus eſt ipſa ſiquidem prudentia quidẽ eſt circa iuſta et pulcra et bona hoĩ. hec autẽ ſunt q̃ boni ẽ viri opari. nichil aũt magis oparimi in eo quod eſt ſcire ipſa ſumus: ſiquidem habitus virtutes ſunt: queadmodum neq; ſana neq; bñ habentia q̃cũq; non in eo quod eſt facere: ſʒ in eo quod eſt ab habitu eſſe dicunt̃. nichil enĩ magis opatiui in eo quod ẽ habere medicinalem ⁊ exercitatiuã ſumus. ¶ Si autẽ non hoꝝ gr̃a prudẽtẽ ponẽdũ: ſed ei⁹ quod ẽ fieri: exiſtibus ſtudioſis: nichil vtiq; erit vtilis adhuc aũt neq; nõ hñtibus. nichil eĩ differt ipſos hr̃e vel alijs hñtibus pſuaderi ſufficiẽter quod habeat vtiq; nobis. queadmoduʒ ⁊ circa ſanitatem. volẽtes enim ſani eſſe: tñ nõ diſcimus medicinalem. ¶ Adhuc autem inconueniens vtiq; videbitur: ſi deterioꝛ ſapientia exiſtens: principalioꝛ ipſa erit. faciens enim principatur et precipit circa ſingula. de his autem dicendum. nunc autem dubitatum eſt de ipſis ſolũ. ¶ Primũ quidem igitur dicimus. q2 ſecũdũ ſeipſas neceſſariũ eligibiles ipſas eẽ ꝟtutes exiſtẽtes vtraſq;

Solutio

vtriusq̄ꝫ pticule: ⁊ si nō faciūt:nichil neutra ipaꝝ. ¶ Deinde ⁊ faciūt q̇dē nō vt medicina lis aūt sanitatē: sꝫ vt sanitas.sic sapiā felicitatē. pars eī exn̄s toti⁹ ꝟtutis: in haberi facit ⁊ in opari felicē. ¶ Adhuc opus pficit̄ et ꝟm prudētiā ⁊ moralē virtutē.virt⁹ q̇dē eni intentionē facit rectā prudētiā aūt q̄ ad hāc ¶ Quare aūt pticule aīe nō ē virt⁹ talis nutritiue.nichil eī in ipa opari vel nō operari.

Correlarium

Ste est quartus ⁊ vltim⁹ tractat⁹ hui⁹ libri in q̄.p.soluit quasdā dubitatōes. Et cōtinet quattuoꝛ ca.q̄ videbunt̄ in ꝑcessu. In prīo ca.mouet ph̄s vnā dubitationē de vtilitate sapiētie ⁊ prudētie. Et diuidit̄ ca.in duas ptes. In pria mouet dictā dubitationē ⁊ arguit ad ptē negatiuā. In scd̄a soluit eam. Dubitatio est talis. ad q̇d sapiā ⁊ prudētia sunt vtiles? Et arguit̄ q ad nihil sunt vtiles.⁊ prīo de sapiā vnica rōne.qꝛ sapientia nichil speculat̄ eoꝝ ex q̇bus hō fit felix. igit̄ nō est vtilis. Aūs ꝓbat.qꝛ sapiētia nulli⁹ ḡnatiōis.i.nullius ꝯtīgētis aliter se hr̄e est pncipiū.cū ipa sit de sempit̄nis ⁊ imobilib⁹.igit̄ nihil speculat̄ eoꝝ ex q̇bus hō fit felix. ¶ Prudētia aūt. Hic ꝓbat.p.idē de prudētia duab⁹ rōnib⁹. Prīa est.licet prudētia sit circa cōtingēs opatiua:nō est tn̄ opus ipa ad virtutē.ḡ nō est vtilis. Aūs pꝫ.qꝛ prudētia versat̄ circa ea q̄ sunt iusta honesta et bona hoīs q̄ boni viri ē opari.sed nō sum⁹ magis opatiui iustoꝝ:eo q ipa scim⁹ ꝑ prudentiā:qꝛ virtutes sunt habit⁹ a q̇b⁹ dicimur bonoꝝ opatiui.ḡ licet prudentia sit circa ꝯtingēs:nō est tn̄ vtilis ad virtutē. Minorē ꝓbat.p.p simile.qꝛ nō sum⁹ magis opatiui sanoꝝ eo q habeam⁹ artē medicinalē siue exercitatiuā:sꝫ ex eo q sani sum⁹ siue habitū naturalē sanitatis habem⁹:igr̄. ¶ Si aūt nō. Hic excludit.p.vnā euasionē ad p̄dictas rōnes. nā posset aliq̇s dicere: q lꝫ prudētia nō sit vtilis ꝟtuosis ad operādū:est tn̄ vtilis ad fieri ꝟtuosuꝫ. Hoc iprobat.p.qꝛ prudētia nō est vtilis nō hn̄tib⁹ eā ad opandū ꝟtuose.ḡ nō est vtilis ad fieri ꝟtuosuꝫ.aūs ꝓbat qꝛ nichil differt ad operādū virtuose an q̇s hēat prudētiā vl̄ ꝑsuadeat̄ ab hn̄tib⁹ eā.igit̄ prudētia nō est necīa nō hn̄tib⁹ eā ad operādū virtuose. Assumptuꝫ ꝓbat p sile.qꝛ volētes esse sani nō discim⁹ medicinā: sꝫ vtimur cōsilio medicoꝝ.ḡ etiā volētib⁹ viuere ꝟtuose nō op⁹ est acq̇rere prudētiā:sꝫ sufficit q a prudētib⁹ instruātur. ¶ Adhuc aūt. Scd̄a rō.si prudētia esset vtilis ad op⁹ ꝟtutis: seq̄ret̄ q ipa eēt pncipalioꝛ sapiētia. sed ꝯn̄s est fl̄m et ꝯ prius dicta:igit̄.ꝯn̄am ꝓbat.p.qꝛ si sit vtilis cuꝫ ipa sit factiua:pricipabit̄ ⁊ p̄cipiet circa singl̄a.⁊ sic erit pricipalioꝛ sapiētia. Et subdit.p.q de istis diceri⁹ certitudinaliter dicendū est.q̄ aūt ꝓposita sunt dubitatiue dicta sunt. ¶ Primū q̇dē. Hec est scd̄a ps ca.in q̄.p.soluit p̄dictā dubitationē dupl̄r.⁊ ꝟm hoc ponit duas ꝯclōnes Pria ē.p̄dicte ꝟtutes sunt ꝟm se eligibiles et vtiles:et lꝫ nihil faciāt ad vtilitatē.ꝓbat:qꝛ vtraq̄ꝫ eaꝝ est virt⁹ intellectualis pficiēs aliquā partē itellect⁹.puta sapiētia intellectū speculatiuū.⁊ prudētia itellectū practicū: igit̄. ¶ Deide ⁊. Scd̄a ꝯclō ꝯtinēs scd̄am solutionē.p̄dicte ꝟtutes etiā faciūt ad felicitatē.nō vt medicinalis ad sanitatē.i.instrumētaliter⁊ extrīsece:sꝫ sicut sanitas facit sanū. Probat p̄mo de sapiā.qꝛ ipa exn̄s ps totius ꝟtutis inq̄tū scꝫ ī ei⁹ opatōe ꝯsistit felicitas ꝯtēplatiua q̄ est cuiuslibet ꝟtutis finis vltim⁹ ⁊ in haberi ⁊ in opari facit hoīem felicē.qꝛ ꝑ hoc q habet̄ perficit habentē. et ꝑ hoc q operat̄ reddit ei⁹ opus bonū:igit̄. ¶ Adhuc op⁹. Hic idē ꝓbat.p.de prudētia.qꝛ opatio ꝟtuosa pficitur ꝟm prudētiā ⁊ moralē virtutē.etiā illa in q̄ cōsistit felicitas saltē extrinsece.ḡ prudētia aliq̇d facit ad felicitatē. Aūs ꝓbat.qꝛ virtus facit intentionē rectā.i.existimationeꝫ de fine.prudētia ꝟo q̄ ad hāc.i.prudētia facit existimationē rectā de his q̄ sunt ad finē:igit̄. ¶ Quare aūt. Hic infert.p.vnū correlariū:q partis nutritiue aīe nō est aliqua virtus.ꝓbat.qꝛ talis pars aīe nō est libera ad operandū et nō operandū:igitur.

Dubitatio.

Solutio dubitationis

Correlarium

Eco aūt qd̄ est nichil esse magis operatiuos ꝑpt̄ prudētiā bonoꝝ ⁊ iustoꝝ parū supi⁹ incipiēdū sumētes pricipiū hoc: quēadmoduꝫ et ⁊ iusta dicim⁹ operātes quosdā nequaq̄ꝫ iustos esse.puta a legib⁹ ordinata faciētes vel nolētes vel propter ignorantiā vel ꝑpt̄ alterꝫ qd ⁊ nō ꝑpt̄ ipa:q̄uis operant̄ q̇dē q̄ opꝫ ⁊ q̄cūq̄ꝫ opꝫ studiosū.sic vt vr̄ ē qualit̄ hn̄tē opari singula vt sit bon⁹.dico aūt puta ꝑpt̄ electionē ⁊ ipoꝝ grā operatorū.electionē q̇dē igit̄ rectā facit ꝟtus.q̄cunq̄ꝫ aūt illi⁹ grā nata sunt fieri:nō sunt virtutis:sed alteri⁹ potētie. ¶ Dicēdū aūt sciētib⁹ manifestius de ipis.est vtiq̄ꝫ q̄dā potētia quā vocāt dinoticā. Hec aūt ē talis vt ad suppositā intētionē ꝯdētia possit hec operari ⁊ sortiri ipis.si q̇dē intētio sit bona:laudabilis est.si aūt praua: astutia.ꝑpt̄ quod prudentes dinos⁊ astutos aimus esse ¶ Est autem prudentia nō potentia sed non sine potentia hac. ¶ Habitus aūt visui huic sit aīe nō sine virtute.et vt dictū est ⁊ est manifestum.sillogismi enī operabiliū principiū hn̄tes sunt.qꝛ talis finis et optimus qualiscunq̄ꝫ ens.sit enim sermonis grā quodcunq̄ꝫ hoc autem nisi bono non apparet:peruertit enim malicia et mentiri facit circa practica principia:quare manifestum quoniā impossibile prudentem esse non autem bonum.

Prima cōclō

Secunda.

Tertia conclō solutiua dubij

Stud ē scd̄z ca.hui⁹ q̄rti tractat⁹ in q̄ ōndit.p. q prudētia nō p̄t esse sine ꝟtute morali. Et diuidit̄ in q̄ttuoꝛ ptes. In pria soluit vnā rōnem positā in p̄cedēti ca.ad ꝓbādū q prudētia nō sit vtilis. In scd̄a agit de q̄dā potētia nāli q̄ dr̄ dinotica. In tertia ꝯparat prudētiā ad illā potētiā. In q̄rta ōndit q prudētia nō est sine ꝟtute morali. In pma ḡ pte intendit talē ꝯclōnē. Licet pp prudētiā hoīes nō sint magis opatiui bonoꝝ ⁊ iustoꝝ:tn̄ ꝑpter eā magis sunt opatiui bonoꝝ et iustoꝝ vt opꝫ q̄n opꝫ ⁊ grā cui⁹ opꝫ siue bene et iuste: Primā partē ꝓbat.qꝛ quosdā dicim⁹ opari iusta q̄s tn̄ nō dicim⁹ iustos eē.puta q̇ faciūt p̄cepta a legib⁹ nolētes vel ignorātes vel ꝑpter alterꝫ.vt q̄ ꝑpter lucrū ⁊ nō ꝑpter ipa iusta et bōa operant̄.sed ad talia operāda nō req̇rit̄ prudētia:igr̄. Scd̄am ptē ꝓbat.qꝛ null⁹ operat̄ iuste ⁊ ꝟtuose nisi iusta ⁊ bona operet̄ ex electiōe vt opꝫ et grā cuius.s.grā honestatis opis. Illā electionē rectā facit virtus q̄ non est sine prudentia.queciq̄ꝫ aūt fiunt

Prima conclō elucidata.

grā electionis: vt cōsilia/inquisitiōes medioꝝ/iudicia ⁊
dictamina nō sunt virtutis moralis: sed alteri⁹ potētie.
puta intellectiue: scʒ prudētie vl' dinotice. igiꝛ prudētia ē
necēia ad iustē ⁊ bn̄ operādū. ¶ Dicēdū āt. Hec est scḋa
Secunda pars capl'i in q̄.p. ponit talē ɔclōnē. Quedā est potētia
nālis q̄ dinotica dr: q̄ ad suppositā. i. ꝓpositā seu pstitu
tā intētionē pōt inuenire ⁊ opari media ɔtendētia. i. cō
ferētia ⁊ vtilia. ⁊ si intētio sit bona: talis potētia est lau
dabilis. si aūt intētio sit praua: tūc dr astutia vel dol⁹ si
ue calliditas. Ultimā partē ꝓbat. q2 ꝓpter hoc prudē
tes ⁊ astutos dicim⁹ esse dinos. i. dolosos/callidos/vel
Cōparaꝛ pru abiles. ¶ Est aūt. Hec est tertia ps capl'i in qua.p. ɔpa
dentia ad di rat prudentiā ad dinoticā dicens: q prudētia nō est hec
noticam potētia: scʒ dinotica. lʒ nō sit sine ea. ¶ Habitus autem
Hec est quarta pars capl'i in qua phs remouet vnū du
biū. Diceret eñi aliq̄s si prudētia nō sit talis potētia di
notica: sed habit⁹ eā dirigēs ⁊ determinās ad bonū: nō
videꝛ a quo prudētia fieret in aīa. Hoc dubiuʒ remouet
Tertia ɔclusio phs ponēs hāc ɔclōnē. Talis habit⁹ scʒ prudentia nō
soluitiua dubij fit visui huic. i. tali potentie intellectiue sine ꝟtute mo
rali. Probat phs. q2 sillogismi prudentiales continent
principiū operabiliū. scʒ rectā existimationē de fine. sed
finis nō appet talis qualiscūq3 est: nisi viro bono ⁊ vir
tuoso. igiꝛ prudentia nō aduenit tali potentie naturali
sine virtute morali. Minorē probat. q2 malicia puertit
iudiciū rationis. et mentiri. i. errare facit circa practica
principia. ergo manifestū est q impossibile est pruden
tem esse non entem bonum.

Prima ɔclo. Attendēdū vtiq3 rursus de vir
tute. ¶ Etenim virtus silr ha
bet vt prudētia ad dinoticā nō
idem quidē: simile aūt. sic ⁊ na
turalis virt⁹ ad principalē. oī
bus eñi videꝛ singulos morū existere natu
ra aliqualiter. eteñi iusti ⁊ tēperati et fortes
et alia habemus cōfesti a natiuitate. sed tñ
q̄rimus alterū quid principaliter bonū esse.
et talia scḋm alium modū existere. etei pue
ris ⁊ bestijs naturales existunt habitus. sed
sine intellectu nociui videnꝛ existētes. verū
tamen tantum videꝛ videri: qm̄ queadmo
dum corpori forti sine visione moto accidit
falli: forti⁹ propter nō habere visuʒ: sic ⁊ hic.
si aūt accipiat itellectū: i operari differt. ha
bitus aūt silis exñs: tunc erit ꝓprie virtus.
Correlarium. ¶ Quare queadmodū in opatiuo due sunt
spēs dinotes ⁊ prudētia. sic ⁊ in morali due
sūt hec q̄dē virtus naturalis hec aūt pñci
Secunda ɔclo palis. ¶ Et harū pñcipalis nō fit sine prudē
tia. ꝓpter qḋ aiunt oēs virtutes prudētias
esse. Et socrates sicquidem recte q̄rebat. sic
autem peccabat: qm̄ quidē prudētias existi
mabat esse oēs virtutes peccabat. qm̄ autē
non sine prudētia: bn̄ dicebat. Signū autē
etenim nunc oēs qn̄ diffiniūt virtutē appo
nunt habitū dicētes ⁊ q̄d est ⁊ ad q̄ est scḋm
rectā rōnem. Recta aūt rō q̄ scḋm prudētiā.
Uidentur itaq3 diuinare aliqualiter omēs.

quoniā talis habitus virtus est q̄ scḋm pru
dentiā. Opʒ aūt parū trāscendere. nō eñi so
lum qui scḋm rectā rōnē: sed q̄ cū recta rōne
habitus: virtus est. recta autē rō de talibus
prudentia. Socrates quidē igiꝛ rōnes vir
tutes existimabat esse. scias ei esse oēs. nos
autē cum rōne. ¶ Manifestū igiꝛ ex dictis: Correla
qm̄ nō possibile bonuʒ esse principaliter sine
prudētia. neq3 prudentē sine morali virtute.

Istud est tertiū ca. hui⁹ quarti tractat⁹ in q̄.p.
ōndit q virt⁹ moralis nō pōt esse sine pruden
tia. Et diuidiꝛ capitulū in duas partes. In pri
ma ōndit q est ponēda aliqua virt⁹ naturalis in pte ap
petitiua alia a ꝟtute morali. In scḋa ōndit cōnexionem
virtutū moraliū cū prudētia. Et in pria parte adhuc pri
mo ponit intentū suū. Scḋo ꝓsequiꝛ illud. Dicit ḡ pmo
sic. Cōsiderādū est rursus de virtute morali quō scilʒ se
habet ad prudentiā. ¶ Eteñ virt⁹. Hic ꝓsequiꝛ.p. in
tentū suū. ⁊ ponit talē ɔclōnē preābulā. Sicut prudētia Prima c
se hʒ ad dinoticā (ita q nō sunt eedeʒ sed siles) sic se ha sio eiu
bet virt⁹ pñcipalis. i. moralis ad suā naturalē inclina
tionē. Probat.p. q2 singuli mores insunt nobis aliqua
liter a natura. nā sum⁹ ab ipa nā ⁊ iusti ⁊ tēperati ⁊ for
tes ⁊ sic de alijs. sed tñ preter hāc q̄rim⁹ alteꝝ q̄d ⁊ pñci
pale bonū nobis inesse. s. ipaʒ ꝟtutē scʒ quā simpl'r bōi
dicimur. ⁊ tales ꝟtutes q̄rim⁹ nobis p aliū modū iesse
scʒ p ɔsuetudinē ⁊ assuefactionē: igiꝛ. Sed q tales abili
tates nāles nō sint ꝟtutes ꝓbat.p. dupl'r. Pmo q2 in
sunt pueris ⁊ bestijs: igiꝛ. Scḋo q2 talea habit⁹ natura
les sine intellectu ⁊ rōne dirigēte sunt nociui. ḡ nō sunt
ꝟtutes. Aīs ꝓbat. q2 sicut corpori forti sine visu moto
accidit fortior offensio: ita in hmōi habitib⁹ naturalib⁹
cōtingit q grauī⁹ offendūt qui hñt ipas inclinatiōes sine
rōne dirigente. sed si talis inclinatio naturalis accipiat
intellectū in opari vt scʒ cū discretiōe operet: tūc opatio
multū differt fm rōnē bonitatis ab illa opatiōe q̄ fit fm
talē inclinationē sine intellectu dirigēte. sʒ hītus mora
lis simul exñs cū tali inclinatiōe erit ꝓpe virt⁹. ¶ Qua
re queadmodū. Hic infert.p. vnū correlariū: q sicut in Correla
intellectu opatiuo. i. practico due sunt spēs. vna nālis scʒ
dinotes. ⁊ alia acq̄sita scʒ prudētia: ita ⁊ in morali pte. i.
in appetitu sunt due: quaꝝ vna est nālis: ⁊ alia pñcipa
lis moralis. ¶ Et hoꝝ. Hec est scḋa pars ca. in q̄.p. po Scḋa co
nit talē ɔclōnē. Uirtus pñcipalis siue moralis nō est si
ne prudētia. Probat.p. tripl'r. pmo auctē socratis dicē
tis oēs ꝟtutes morales eē prudētias. qḋ si itelligat q
virt⁹ moralis sit prudētia: errat. si ꝟo intelligat q virt⁹
moral' nō ē sine prudētia: veꝝ dicit. Scḋo ꝓbat a signo
q2 oēs q̄ diffiniūt ꝟtutē dicūt eā esse habitū et apponūt
et q̄d est ⁊ ea ad q̄ est. i. circa q̄ versaꝛ fm rectā rōnē. sed
recta rō est illa q̄ est fm prudētiā. ḡ oēs aliq̄liter existi
māt q illi hītus sunt ꝟtutes q̄ sūt fm prudētiā ⁊ de his
de q̄bus est virt⁹. Tertio ꝓbat. q2 null⁹ hītus q̄ fit cuʒ
recta rōne fit sine prudētia. sed oīs virt⁹ moralis fit cuʒ
recta rōne. igiꝛ null⁹ talis habit⁹ fit sine prudētia. Ma
iorē ꝓbat. q2 recta rō est de his de q̄b⁹ ē prudētia. Mi
norē ꝓbat. q2 nō solū hītus q̄ est fm rectā rōnē est virt⁹
sed etiā habit⁹ q̄ fit cū recta rōne. ꝓpꝛ qḋ socrates erra
uit credēs oēs ꝟtutes morales esse rōnes. dicebat eniʒ
eas esse scias. nos vero dicim⁹ eas esse nō rōnes: sed cū
rōne: ⁊ nō solū fm rōnem. illa aūt opatio dr esse fm re
ctā rationē q̄ est recte rōni cōformis: siue illa recta rō sit
ipsius operantis siue alterius. Sed operatio nō dr esse

cū recta rōe: nisi recta rō exñs ī operāte sit causa electio
elariuz. nis involūtate. ¶ Manifestū igit. Hic infert.p. vnū cor
relariū: q manifestū ē ex dictis q nō est possibile aliquē
esse bonū principaliter.i.sm virtutē moralē sine prudē
tia.nec q aliqs sit prudēs sine virtute morali.

S Ed ꝛ ratio sic dissoluetur vtiqꝫ qua disputat quis: quoniā separātur abinuicē virtutes.nō enī idē optīe nat⁹ ad oēs.quare hanc quidem sciunt. Hanc
tio. autem nequaqꝫ assumens erit. ¶ Hoc enim scđm quidem naturales virtutes contingit. secundū quas autē simpliciter dr̄ bonus: nō cōtingit.simul enim prudentie vni existenti
pitula= omnes inerunt. ¶ Manifestum autē ꝙuis
ictorum si non practica esset: quoniam indigeret vtiqꝫ ipsa propter particule virtutē esse.ꝛ quoniam nō erit electio recta sine prudētia neqꝫ sine virtute. hec quidem enim finem: hec au
ouetur tem que ad finem facit operari. ¶ Sed tamē
um. neqꝫ principalis est sapientie: neqꝫ melioris est particule: quemadmoduz neqꝫ sanitatis medicinalis. non enim vtitur ipsa: sed videt qualiter fiat illa. illius enim gratia precipit: sed non illi. Adhuc simile et si quis politicaz dicat principari diis. quoniam precipit circa omnia que in ciuitate.

I Stud est quartū ꝛ vltimū capl'z hui⁹ tractatus: in quo phūs mouet ꝛ terminat vnā dubitationē. Et diuidit in tres ptes. In pria facit qđ iaz dictū est. In scđa recapitulat qđā pri⁹
itatio dicta. In tertia vero remouet vnū dubiū. Dubitatio autem talis est. posset eñ aliqs credere: q virtutes nō sunt connexe. qꝛ videmus q nullus vnus ꝛ idē homo est naturaliter inclinatus ad oēs virtutes. ergo nullus habet
tio. simul oēs virtutes. ¶ Hoc eñ. Hic soluit phūs predictam rationē dicens. q bñ cōcludit de virtutib⁹ naturalibus q ille separātur. sed non de virtutibus moralib⁹ sm quas homo dr̄ simpliciter bonus. qꝛ ille oēs simul inerunt cum prudentia vna existente. Manifestū autē.
apitula= Hec est secunda pars capituli in qua phūs recapitulat
ictorum quedā prius dicta dicens: q manifestū est q ꝙuis prudentia nō esset practica.i.operatiua: nichilominus indigeremus ipsa. qꝛ est virtus ꝛ perfectio alterius partiuz anime: puta ratiocinatiue. etiā est operatiua. qꝛ electio non est recta sine prudentia ꝛ sine virtute morali. Nam virtus facit operari vel recte se habere circa finē. prudētia vero circa ea q̄ sunt ad finē. ¶ Sed tamē. Hec est ter
ouetur tia pars capituli in qua phūs remouet vnū dubiū: ꝛ sol
um. uit vnā rationē factā in primo capitulo hui⁹ tractat⁹ de vtilitate prudētie. Posset eñ aliqs credere ex quo prudentia est operatiua: q esset preferēda sapiētie. Hoc dubiuz remouet phūs dicēs: q licet prudētia doceat recte operari circa ea q̄ sunt ad finē: non tamē principatur sapientie. neqꝫ est melioris siue prestātioris partis aīe ꝙ sapientia. Probat phūs dupliciter. primo: qꝛ sicut ars medicinalis nō principatur sanitati ex quo nō vtitur ea sed ostēdit qualiter fit. nā precipit ꝓpter ipsam sed non ipsi sanitati: ita prudētia licet sit operatiua: nō tñ principatur sapientie. qꝛ nō vtitur ea nec precipit illi: sed grā illius. Secūdo probat. qꝛ dicere prudētiam principari sapientie qꝛ est ꝓceptiua: esset simile ac si qs dicat politicā principari diis. qꝛ precipit circa oīa q̄ sunt in ciuitate et sic circa ea que spectant ad cultū diuinū. sed cōstat q politica non principatur diis: sed potius famulatur. igitur nec prudentia sapientie.

Q Ueritur vtrū virtus moralis faciat intentionem rectā. prudentia vero q̄ ad hanc: hoc est querere. vtrū per virtutē moralē habeamus rectā estimationē de fine in agibilibus ꝛ per prudentiā de ordinatis in finē. ¶ Et arguit q nō. qꝛ virtus moralis est habitus electiuus scđo huius. sed electio non est ipius finis: sed eoꝝ que sunt ad finem tertio huius: igit. ¶ Secundo arguitur. ad rectā estimationez de fine sumus determinati a natura. ergo ad talē rectitudinē nō requiritur virtus moralis. Añs probatur. qꝛ recta estimatio de fine est principiuz in agibilibus. sed principia sunt cognita naturaliter: igitur. ¶ Tertio arguit. si sic: sequeretur q virtus moralis ꝓcederet sapiētiā. ꝯñs est falsum. ergo ꝛ añs. falsitas ꝯñtis patet. Tū qꝛ prudentia vel actus eius ponit in diffinitione virtutis cū dicit determinata rōne prout vtiqꝫ sapiēs.i. prudēs determinabit. Tū qꝛ virtutis est inclinare ad id qđ presentētiatum est ratione q̄ pertinet ad prudentiā. Tum qꝛ actus appetitus nō habet formā ꝛ modū virtutis nisi sm q rationi cōformatur. Tum qꝛ dicit aristoteles: q nō est possibile bonū esse pricipaliter: scz per virtutē moralē sine prudētia. Et ꝯñs principalis patet. qꝛ prius oportet habere rectā estimationez de fine: ꝙ haberi possit de his q̄ sunt ad finē. cū finis in agibilibus sit vt principiū in speculabilib⁹. Etiā sm exigentiā finis oportet media moderari: igitur. ¶ In oppositū est aristoteles in primo capitulo huius vltimi tractatus. Qō moralis.

¶ Sciendum est prīo: q vltim⁹ finis agibiliū potest dupl'r a nobis apphendi. Uno modo sm cōmunē ei⁹ rationē: puta sm rationē boni vel optimi. ꝛ sic est nobis p naturā determinat⁹. ita q null⁹ sic mentitur de eo: nec voluntatē cōtingit ferri in oppositum vt pro nūc supponit. ꝙ q oppositū multis videat probabile. nullus eñ potest velle vitam malā ꝛ tristem sub ratione malicie ꝛ tristicie. et isto modo loquendo de fine: nec virtus moralis nec prudentia facit intentionē rectā: sed naturalis inclinatio intellectus ad veꝝ ꝛ voluntatis ad bonū. Alio modo potest cōsiderari finis vltim⁹ ꝙtuz ad specialē eius rōnem siue quidditatē. ꝛ sic finis vltimus non est determinatus a natura. immo circa ipsum cōtingit mentiri ꝛ voluntatē non recte in ipm ferri. Nam quidā dicunt ipsum esse voluptatē. alij diuitias. alij honores. alij aliud: vt supra in primo huius visum est. Fiat enim talis sillogismus practicus. vita quanto est melior et delectabilior: tanto magis est appetenda ꝛ prosequēda. sed cōtēplari vel operari sm virtutē est vita melior et delectabilior ꝙ sensualiter delectari: vel ꝙ pecuniis vel honoribus abūdare. igitur ꝛc. Multi autē minori propōni huius sillogismi non consentiunt: propter qđ etiā cōclusionē non cōcedunt. ꝛ ob hoc etiā voluntas eoꝝ non recte fertur in finē: scz in opus contemplatiōis vel virtutis. sed distorte in delectatiōes sensuales pecunias vel honores. Si igit querat qđ faciat rectam estimationē de cōclusione: dr̄ q recta estimatio de minore cum maiore. recta aūt estimatio de minore q̄ dicit cōtemplari et operari sm virtutē esse melius et delectabilius ꝙ delectari sensualiter: habetur per experientiam et debituz ministeriū sensus. nec hoc tollit quin illa pro

De vltimo fine agibilium

positio sit principiũ per se notum apud intellectum. Si enĩ opus virtutis exerceatur et inordinata affectio sensitiui appetitus per rationem moderetur: et tedium / tristicia / siue difficultas apparens in opere virtuoso remoueatur: statim intellectus precipiet opera virtutũ esse meliora ꝙ delectationes sensuales: et in eis magis gaudebit. aliter aũt nõ. Supposito igitur ꝙ predictus sillogismus vel alius quicunqꝫ talis processus per quẽ statuitur finis vltimus vite humane sit primus prudẽtialis processus τ eius conclusio prima prudẽtialis cõclusio: patet quomodo prudentia et virtus moralis faciũt ad habendũ de dicta cõclusione rectã estimationẽ. ꝙtũ enim ad maioris cõcessionẽ: neqꝫ virt⁹ moralis neqꝫ prudentia aliquid operatur sed solũ habitus qui dicitur intellectus. qm̃ circa maiorem non contingit errare. ꝙtum vero ad cõcessionẽ minoris circa quã contingit errare: prudẽtia etiã nichil facit; sed intellectus τ virtus moralis. Intellectus quidẽ tanꝙ virtus elicitiua iudicij. virtus autẽ moralis tanꝙ remotiua ꝓhibentium ex parte appetitus. Quantũ aũt ad cõcessionẽ cõclusionis operatur virtus moralis τ prudentia. Uirtus aũt moralis dupliciter. Uno mõ inq̃tũ ipsa opatur ad dicti principij cõcessionẽ ex quo ipsa cõcl'o infertur. Scd'o: q2 remouet prohibẽtia ex parte appetitus. nã viciosus appetit⁹ rebellat et recto iudicio principij τ recto iudicio cõclusionis τ ꝓcepto sequẽti dictũ iudiciũ cõclusionis: sil'r τ executioni. Prudẽtia vero operat̃ dupl'r. Primo inq̃tum ipsa vtens logica: ordinat ꝓcessum ad cõclusionẽ ex cõcessis principijs inferendã. Scd'o inq̃tuz eligit iudiciũ de veritate cõclusionis virtute cõcessionis premissaꝝ et ordinati processus. Ex his patet ꝙ virtus moralis antecedit prudentiã: nõ tamẽ virtus moralis perfecta: sed inchoata aut per assuetudinẽ aut per bonã natiuitatez aut per bonã inclinationẽ naturalem.

De acquisitione finis.

¶ Scendum secũdo ꝙ fine sic per dictũ ꝓcessuz statuto: oportet vlterius ad media se cõuertere per q̃ talis finis attingi possit. Primo inueniẽdo media. Scd'o iudicãdo de medijs inuẽtis an sint decentia et q̃ decẽtius τ cõueniẽtius ad finẽ attingendum. Tertio precipiẽdo executionem. In primo istorũ prudentia operatur sed nõ virtus moralis. nã astutus et valde prauus bene sciret ista media inuenire. In secundo vero prudentia τ virtus moralis simul operãtur prudẽtia quidẽ eliciẽdo iudiciũ. τ virtus moralis remouendo prohibens ex parte appetitus sensitiui. vt primo dictũ est. Similiter in tertio: scz in ꝓcipiẽdo vtraqꝫ operatur. Nam viciũ fugiẽs laborẽ τ inclinans ad sensualia deprauat hm̃oi preceptũ.

¶ Conclusio responsiua ad q̃stiũ. Uirtus moralis facit rectã estimationẽ siue iudiciũ de fine in agibilib⁹. et prudẽtia de medijs ordinatis in finẽ. Patet satis ex dictis. ¶ Aduertendũ tñ ꝙ cũ aristoteles dicit: ꝙ virtus facit intentionẽ rectã: nõ intelligit ꝙ ipsa nichil operet̃ circa mediũ: sed ꝙ ipsa primo sine prudẽtia operat̃ ad cõcessionẽ principioꝝ primi ꝓcessus prudẽtialis facientis sibi finem. Similiter qñ dicit prudẽtia aũt que ad hanc: nõ intendit ꝙ prudẽtia nihil operatur ad concessionẽ cõclusiõis per quã finis nobis statuitur: nec ad processuz per quẽ finis cõcluditur. sed hoc dicit quia prudentia sine adiutorio virtutis moralis solũ vel quasi est inuẽtiua medioꝝ ad finẽ statutũ. vt satis patet ex prius dictis.

De connexione virtutum.

¶ Dubitatur primo. Utrũ v̾tutes morales sint necessario ꝯnexe adinuicem? ¶ Et arguitur pꝰo ꝙ sic auctoritate aristotelis in quarto capitulo huius vltimi tractatus dicentis. scd'm quas autem simpliciter dicitur bonus non contingit. simul enim prudentia vna existenti: omẽs inerunt. τ ibi loquitur de separabilitate virtutum moraliũ: igitur. ¶ Secũdo arguitur ꝙ sint connexe in esse consummato. quia virtus est habitus electiuus propter honesti vel ipsius dei amorem. ergo virtus perfectissima siue in esse consummato firmissime resistit passionibus propter firmissime amare deum vel honestũ. sed talis amor dei vel honesti nullo genere passionũ permittit appetitũ contra rationem ire: igitur. ¶ In oppositum arguitur. q2 actus ex quibus generantur virtutes morales nõ sunt cõnexi. ergo nec habitus ex ipsis generati. cõsequẽtia tenet. q2 alias ex actu vnius virtutis alia virtus generaretur. et antecedens est notũ. quia potest quis operari circa obiectuz vnius virtutis: nichil operando circa obiectũ alterius.

¶ Pro solutione dubij est aduertendũ: ꝙ de isto dubio sunt diuersi modi dicendi. Quidã ponunt virtutes necessario esse cõnexas tam inter se ꝙ cũ prudẽtia. Alij dicunt ꝙ cõnectuntur inter se scd'm gradũ temperantie et heroicum siue in esse cõsummato. sed non scd'm gradum continentie et in esse imperfecto. Alij ponunt duplicem prudentiã. scz perfectam et imperfectam. cum perfecta prudentia nõ soluz intensiue sed etiã extẽsiue que scz se extendit ad omnia illa que pertinent ad quascũqꝫ virtutes morales: omnes morales virtutes dicũt esse connexas. sed nõ cum prudẽtia imperfecta. Alij dicũt quamlibet virtutem moralẽ connecti cũ propria prudentia et non omnes virtutes inter se: nec cum vna prudẽtia. Ad videndũ autem quid veritatis cõtineant iste opiniones: respõdetur ad dubiũ per aliquas propositiões. Opinione ¶ Prima est. nulla virtus moralis est sine prudentia. Ad dubiu pma ppo Probatur. quia nullus act⁹ virtutis moralis est sine recta ratione agibilium. sed recta ratio de agibilibus est prudẽtia vel actus prudentie. ergo nullus actus virtutis est sine actu prudentie et per consequens nec habitus virtutis sine habitu prudentie. Ex qua propõne sequitur: ꝙ nulla operatio errori inuincibili cõformis est virtuosa. quia illã non causat nec mediate nec immediate prudẽtia. Sed diceretur ꝙ causaretur partialiter a prudẽtia circa maiorem. Contra hoc arguitur. aggregatũ ex maiore τ minore est assensus erroneus vel iudiciũ erroneum causans assensum dictatiuũ quod est cõclusio vel de conclusione. sed huiusmodi iudiciũ de conclusiõe est falsum τ immediate directiuũ electõis. Similiter illud antecedẽs est falsuz: cũ sit propositio copulatiua cuius altera pars est falsa. Et si dicatur. virtus moralis sufficienter inclinat ad actus ex quibus augetur τ intenditur. ponatur ergo ꝙ aliquis eliciat actus scd'm inclinationẽ virtutis moralis: τ nõ eliciat scd'm inclinationẽ prudentie aliquos actus in tali cõseruabitur habitus virtutis. et tamen corrumpetur habitus prudentie. igitur potest esse virtus moralis sine prudẽtia. Ad hoc dicitur ꝙ habitus virtutis nõ inclinat sufficiẽter ad actũ moraliter bonũ: si per inclinare intelligatur causare actuz. q2 talis habitus nõ est nisi causa partialis talis actus. altera aũt causa est actus prudẽtie: τ altera volũtas. Alterius posset dici. liberalis dans illi quẽ credit inuincibiliẽ pauperẽ bene agit moraliter. Similiter christianus adorans dyabolũ quem credit inuincibiliter esse christũ. τ vetula per doctrinã prelati sui assentiẽs heresi circa aliquẽ articulum de quo nõ tenetur habere fidem explicitam bene agunt moraliter: inimo etiam meritorie. et tamẽ actus eorum nõ est cõformia prudentie: igitur. Dicit̃ negãdo antecedẽs quo ad oẽs partes intelligẽ-

ãoin sensu causali.qꝛ si acciperetur in sensu temporali: antecedẽs esset verū:sed ꝯña nō valeret.possibile est eñ immo frequẽter cõtingit ꝙ liberalis viꝝ dat illi quem credit inuincibiliter pauperẽ habet aliquos actus voluntatis bonos ꝛ regulatos per prudẽtiã.puta volo dare pauperi.volo adipiere opus misericordie.ꝛ adorans ydabolū habet tales.volo adorare deū nullū volo adorare preter deū. Et vetula.volo credere que ecclesia iubet esse credenda.nolo credere ꝙ sunt in fide erronea.tales autem actus sunt boni ꝛ in habẽtibus gratiã meritorij.alij aūt sunt mali licet nō sint imputabiles. ¶ Secunda ꝓpositio.multe virtutes morales pñt haberi sine hoc ꝙ habeantur oēs habitꝰ prudẽtiales per quos sufficiẽter hō dirigi possit circa oīa agibilia. Probatur quia multi tales habitus prudẽtiales generãtur in nobis ex experiẽtia.ꝛ aliꝗ ex experiẽtijs causatis partialiter ex actibꝰ ꝛ operationibꝰ virtutū vel ex noticijs intuitiuis eoꝝ.ꝙ quidẽ noticie intuitiue necessario ꝓsupponūt ꝭm regularẽ modū causandi pñtiã obiectoꝝ.igiꝭ Maior patet de noticijs prudẽtialibus circa delectationem ꝙ generatur in nobis ex virtuosis opationibꝰ ꝛ ex contemplatiõe siue actu sapiẽtie ꝛ multis alijs noticijs ꝓpter quaꝝ carentiã dicit.p.ꝙ oīs malus est ignorãs. nō eñ videꝭ ꝙ per aliquã rõnem possit euidẽter ꝓbari ista minor sillogismi prudentialis.maior est delectatio in opatiõe virtutis vel in contẽplãdo ꝙ in vsu potuū/ciboꝝ ꝛ venereoꝝ.sed hoc cognosciꝭ ꝑ experiẽtiã.Ex quo sequiꝭ ꝙ accipiẽdo prudẽtiã collectiue ꝓut ipa significat aggregationẽ oīm habituū prudẽtialiū ipa nō pōt haberi sine oībus virtutibꝰ moralibꝰ.qꝛ nulla est virtꝰ moralis ꝭm quã operãdo nō possimꝰ acqrere aliquã noticiam prudẽtialẽ quã nō possemus ex aliqua rõcinatione acquirere. ¶ Tertia ꝓpō.nō est necesse ꝙ hñs vnaꝫ virtutẽ moralẽ in esse cõsummato habeat oēs.Probatur.qꝛ virtꝰ ex eisdẽ actibꝰ fit et intẽdiꝭ vsqꝫ ad summū esse ꝛ intẽsissimū.sed pōt haberi actꝰ circa materiã vniꝰ virtutis freqnẽtissime iteratus : esto ꝙ nō habeaꝭ actꝰ circa materiã alterius virtutis:igiꝭ. ¶ Quarta ꝓpō.licet vna virtus nō sit alteri cõnexa: tamẽ vna virtus bñ inclinat ad actū alterius virtutis. Probaꝭ.qꝛ aliqñ cõtingit ꝙ virtus aliqua nō possit habere actū suuꝫ nisi ꝓ tũc habeatur actus circa materiã alterius virtutis.ergo ꝙtum inclinat virtus ad actū propriū ꝛ intrinsecuꝫ: tm̄ inclinat mediãte tali actu ꝓprio ad actū alteriꝰ virtutis. Añs ꝓbatur.verbigrã.sit aliꝗs tẽperatus et nichilominꝰ ꝓuocatur ad intẽperantiã ꝑ diuitias:tunc si male se habeat circa iusticiã.puta si sit auarus tũc intẽperate aget.ꝛ ita sua tẽperãtia iclinat eū primo ad actū tẽperantie interiorẽ:ꝛ mediãte actu isto elicito inclinat eū ad respuendū oblatas pecunias qđ est actus iusticie Et ista inclinatio intelligẽda est si sit recta ratio dictãs circa materiã alterius virtutis. ¶ Quinta ꝓpō.cõtingit aliqñ ꝙ vna virtus moralis mediãte actu suo elicito inclinat ad aliquos actus aliquaꝝ virtutū ꝙ inclinãt partialiter ad oīꝫ virtutū actus ꝛ sunt oēs virtutes per equiualentiã. Patet.aliquis eñ ꝑ habitū tẽperãtie inclinatur ad actꝰ tẽperãtie.ꝛ per habitū iusticie ad actus iusticie.ꝙ actus inclinãt ad amorẽ honesti.etiã ad volẽdū sequi iudiciū rõnis ꝛ nunꝙ cõtrauenire.sed isti actꝰ sunt generatiui habituū.puta primus generat habitualem amorẽ honestatis quo ꝗs inclinatur ad sequenduꝫ quicꝗd ratio iudicauerit esse honestū.et alius gñat habitum quo ꝗs inclinaꝭ ad sequendū quicꝗd ratio iudicauerit esse sequẽdū.Isti aūt habitꝰ inclinãt ad oīm virtutū actus partialiter.Ex istis pꝫ ꝙ pñt haberi habitꝰ incilnantes ad actus alicuꝰ virtutis: ꝛ tñ non habebitur illa virtus.vt paꝫ ex duabus vltimis propõnibus.

Sexta. ¶ Sexta propō.nō possunt haberi oēs habitus prudẽtiales:nisi habeantur oēs virtutes morales. Patet.qꝛ multi habitus prudẽtiales acquirũtur per experientiã bonoꝝ actuū et virtuosoꝝ siue ex noticijs intuitiuis taliuꝫ actuū:igitur.

Septima. ¶ Septima propō.nō possunt haberi oēs habitus prudẽtiales directiui circa materiã vnius virtutis sine tali ꝟtute. Patet.qꝛ multi tales nati sunt per experientiã modo ꝓdicto generari:igiꝭ.

Octaua. ¶ Octaua propō.potest haberi sine quacunqꝫ operatione virtutis prudẽtia directiua alicuꝰ boni operis circa materiã talis virtutis.Patet.nã intẽperatus pōt per experiẽtiaꝫ cognoscere ꝙ in vsu delectationis multe molestie cõtingunt quod posset esse sibi principiū fugiendi intẽperantiaꝫ.Similiter aliqua pricipia moralis honestatis sunt per se nota.et aliqua possunt sufficiẽter per doctrinã acquiri.

Nona. ¶ Nona propō.potest haberi actualiter prudentia genita experimẽtaliter ex noticijs intuitiuis actuuꝫ virtutis sine hoc ꝙ habeatur virtus moralis. Patet.qꝛ ille qui operãdo virtuose genuit in se habitus prudẽtiales potest freqnẽter elicere recta iudicia circa materias virtutū moraliū.ꝛ nichilominus male operari ꝛ viciose talis autem sic freqnẽter operãdo cõseruabit in se habitum prudẽtie.ꝛ tamẽ cõtinue deperdẽtur in eo habitus morales.

Decima ¶ Decima propō.oēs virtutes morales cõnectuntur cū perfecta prudẽtia intelligẽdo per prudentiã perfectã aggregatū ex oībus actibꝰ ꝛ habitibus prudẽtialibus circa omniū virtutū materias.nō aūt per perfectã prudẽtiã intelligẽdo aliquẽ vnū actū vel hītū perfecte et sufficienter directiuū ad virtuose operandū ꝭm vnãquãqꝫ virtutem moralẽ. Prima pars probatur.qꝛ (vt dicit prima propō) nulla virtus moralis est sine prudentia:igitur.Secunda pars probatur.qꝛ nulla est vna talis prudentia:igitur. ¶ Ad primã rationẽ dubij diciꝭ ꝙ aristoteles ibi ponit cõnexionẽ virtutū moraliū cum prudentia collectiue accepta.vel vult cõnectere oēs virtutes cū sua proprija prudẽtija que sunt vna secundū genus. Alij dicunt ꝙ hic phūs soluit rationẽ probantẽ incompossibilitatẽ virtutū.quia habilitates ꝛ dispositiones naturales ad omnes virtutes sunt incõpossibiles. ¶ Ad secundã dicitur : ꝙ non est necesse semper ad intentionem virtutis amorem honesti vel dei intendi : vt supponit argumentum.

An sapiẽtia sit virtus melior prudentia.

¶ Dubitatur secūdo. Utrū sapiẽtia sit virtꝰ melior ꝙ prudẽtia? ¶ Et arguiꝭ ꝙ non.qꝛ prudẽs nō metaphisicus melior est metaphisico nō prudente.ergo prudẽtia est melior ꝙ metaphisica. Antecedens ꝓbatur.qꝛ prudẽs nō metaphisicus est simpliciter bonus homo.qꝛ (vt dicitur in secundo capitulo huiꝰ tractatus) impossibile est prudentẽ esse nō entẽ bonum sed metaphisicus nō prudens nō est simpliciter bonus, quia (vt diciꝭ in tertio capitulo huiꝰ tractatus) non est possibile bonū esse ꝑncipaliter sine prudẽtia:igiꝭ. ¶ Et cõfirmatur.qꝛ illa noticia est melior ꝙ est regula et mensura bonitatis hũane:ꝙ illa ꝙ nō. sed prudentia est huiusmodi: vt patet per oēs philosophos morales:igitur. ¶ Secundo arguitur.illa virtus est melior cuius effectus principalis ꝛ finalis est melior.sed effectus finalis prudẽtie est melior ꝙ finalis effectus sapientie.qꝛ finis sapientie est scire siue speculari.finis vero prudentie est bene viuere totum:igitur. ¶ Et confirmatur.qꝛ illa virtus videꝭ esse melior que est magis necessaria.sed prudẽtia est magis nccīa ꝙ sapiẽtia:igiꝭ. Minor ꝓbaꝭ.qꝛ sine sapiẽtia pōt ꝯsistere ciuitas.nō aūt absqꝫ prudẽtia.

¶ In oppositũ est aristoteles in vltimo ca. huius libri ꝛ in diuersis aliis passib⁹. ¶ Pro solutiõe est aduertẽdũ ꝙ ḋ ꝯparãtur prudẽtia ꝛ sapiã pure hũane ꝛ nãliter acqsite ꝑscindẽdo ab eis oẽm habitũ infusum ꝛ oẽm illustrationẽ supnaturalẽ. ita ꝙ metaphisica q̃ de pmis causis entiũ cõsiderat ea q̃ de ipis pñt hũana rõne cõuinci dicat sapientia. ꝛ prudẽtia dicat q̃ circa agibilia hũana q̃ scꝫ sunt in ptãte nostra fieri vel nõ fieri cõsiliat iudicat et precipit q̃ sunt agẽda ꝛ q̃ omittẽda ꝛ qualiter ꝛ qñ et vbi et sic de aliis circũstantiis. Et sic accipiendo terminos respõdet ad dubiũ: ꝙ sapiẽtia est melior ꝛ dignior ꝙ prudẽtia. Quod ostẽditur pmo ex parte obiecti. quia ille habitus est melior ꝛ honorabilior q̃ est circa meli⁹ ꝛ honorabilius obiectũ. sapiẽtia aũt est huiõi. nã versatur circa deũ ꝛ intelligentias q̃ multo sunt honorabiliores ꝙ sit hõ et actus hũani circa q̃ versatur prudẽtia. Propter qḋ dicit. p. in sexto ca. scḋi tractat⁹ huius libri. Inconueniens enĩ si quis sciam politicã vel prudẽtiã studiosissimũ existimat esse si nõ optimũ eoꝝ q̃ in mundo sunt est hõ. ¶ Scḋo ꝓbat ex parte subiecti. qꝛ sapiẽtia est in intellectu speculatiuo. prudẽtia vero in intellectu practico. hec tñ ratio se sola parꝝ ꝯcludit. qꝛ nõ semꝑ habit⁹ speculatiu⁹ est nobilior practico nisi vbi cetera sunt paria. ¶ Tertio probat ex parte modi ꝓcedẽdi. sapiẽtia enĩ ex necessariis ꝓcedit ꝛ impossibilibus aliter se habere. prudẽtia aũt ex cõtingẽtibus ꝛ possibilibus aliter se habere. ¶ Quarto ar. illa virtus est optima in cuius operatiõe cõsistit humana felicitas. cũ talis opatio sit finis operationũ oĩm aliaꝝ virtutũ. vt satis in pmo libro ostẽsum est. In operatiõe aũt sapiẽtie cõsistit pncipaliter humana felicitas ꝯtẽplatiua. vt patebit in decimo huius. in quã etiam finaliter ordinat actiua siue politica felicitas. sicut ꝛ prudẽtia q̃ ipaꝫ facit regit. ¶ Ad primã rationem dubij dicũt quidã ꝙ prudẽtia nõ reddit hoĩem simpliciter bonũ p se: sed rõne virtutũ moraliũ quib⁹ annectitur. Aliter dr ꝙ rõ supponit falsũ. puta ꝙ aliq̃ possit esse metaphisicus sine moralib⁹ virtutib⁹ et prudentia. qꝛ hñs affectiones inordinatas circa ista sensibilia false iudicaret de diuinis. opꝫ enĩ ex noticia istoꝝ sensibiliũ ascẽdere ad noticiã diuinoꝝ. Ideo verus metaphisicus est simplr̃ bon⁹ hõ ꝛ perfect⁹. prudẽs aũt nõ metaphisic⁹ est simplr̃. i. absoluto sermõe bon⁹ hõ: sꝫ nõ pfecte et cõsummate. cũ hoc etiã putandũ est ꝙ oĩs prudẽs plus habet de metaphisica nõ falsificata in mẽte ꝙ maximus disputator malus hõ. Et si dicas ꝙ tũc sequeret ꝙ malicia non solũ corrũperet estimationẽ practicã: sed etiã estimationẽ speculatiuã. Dicit ꝙ ipa nõ corrumpit directe ꝛ per se estimationẽ speculatiuã: sed p accidens et indirecte inq̃tum corrũpit media per q̃ nati sum⁹ ad estimationẽ speculatiuã ascẽdere. ¶ Ad cõfirmationeꝫ dr ꝙ prudentia est regula et mensura bonitatis hũane politice ꝛ non totius bonitatis humane simpliciter nisi preparatiue sicut ministra. ¶ Ad scḋam rõnẽ dr: ꝙ effectus finalis prudentie est bene viuere totum. qꝛ prudentia simpliciter dicta statuit sibi finem sapientiaꝫ vel opus sapientie: quem tamen finẽ ipsa non elicit. sed ad illum adipiscendum ipsa ordinat circa alia totam vitaꝫ finalis autem affectus sapientie est optima et suprema vita continens omneꝫ vitã inferiorẽ bonam: sicut finis ea que sunt ad finem. ¶ Ad confirmationẽ dicit ꝙ non semper magis necessaria sunt nobiliora. ꝓpter qḋ dicit phũs in prohemio metaphisice. Omnes quidẽ necessariores sunt ipa metaphisica: dignior vero nulla.

¶ Ad rationes questionis patent solutiones ex dictis.

¶ Et hec de sexto libro ethicoꝝ.

Margin: Ad dubium.

¶ Sequitur septimus liber.

Post hec aũt dicendũ aliud facientes pricipiũ: qm̃ circa mores fugiẽdoꝝ tres sũt spẽs malicia/incõtinẽtia / bestialitas. Cõtraria aũt duob⁹ q̃dẽ manifesta. hoc quidẽ enĩ virtutẽ. hoc autẽ cõtinẽtiã vocamus. ad bestialitatẽ aũt maxĩe vtiqꝫ cõgruit dicere super nos virtutem heroicã quandã ꝛ diuinã. quẽadmodũ homerus de hectore fecit dicentẽ priamũ: qm̃ valde erat bonus. neqꝫ videbat viri mortalis puer existere: sed dei. quare si quẽadmoduꝫ aiunt ex hoibus fiunt dij ꝓpter excellentiã virtutis: talis quidem vtiqꝫ erit videlicet bestialitati oppositus habitus. ¶ Etenĩ quẽadmodum neqꝫ bestie est malicia neqꝫ virt⁹: sic neqꝫ dei sed hoc quidẽ honorabilius virtute hoc aũt alterũ quoddã genus malicie. qꝛ aũt rarum est et diuinũ virũ esse. quẽadmodũ lacones cõsueuerunt appellare qñ admirãtur valde aliquem: diuinus vir aiunt: sic ꝛ bestialis in hoibus rarus. maxime autẽ in barbaris est. ¶ Fiunt aũt q̃dẽ ꝛ ꝓpt egritudines ꝛ orbitates. ꝛ ꝓpt maliciã hoim superexcedẽtes sic supinfamam⁹. ¶ Sed de hac quidẽ dispositiõe posterius faciendũ quandã recordationem. de malicia autẽ dictũ est prius. de incõtinentia aũt ꝛ mollicie ꝛ delicijs dicendũ. et de cõtinentia ꝛ pseuerãtia. neqꝫ eĩ vt de eisdem habitibus virtuti ꝛ malicie vtrãqꝫ ipaꝫ suscipiendũ. neqꝫ vt alterũ gen⁹. ¶ Opꝫ autem quẽadmodũ in aliis ponẽtes q̃ apparent ꝛ primũ dubitãtes: sic oñdere maxime quidem oĩa probabilia circa has passiones. si autem nõ plura ꝛ principalissima. si eĩ soluantur difficilia ꝛ derelinquantur probabilia: ostensum vtiqꝫ erit sufficienter.

Margin: Prima cõclu[illegible]

Margin: Soluitur obiectio

Margin: solutio dubij

Margin: Scḋa cõclõ.

Margin: Tertia

Iste est septim⁹ liber ethicoꝝ aristotelis in q̃ ipse determiat de cõtinẽtia ꝛ incontinẽtia ꝛ de gradib⁹ moralis honestatis. Et cõtinet duos tractat⁹. In primo facit qḋ dictũ est. In scḋo determiat de delectatiõe ꝛ tristicia ibi. De delectatiõe ꝛ tristicia. Prim⁹ tractat⁹ diuisus est in. xiiii. ca. q̃ videbũtur in ꝓcessu. In pmo ca. primo ꝓponit dicẽs: ꝙ post hec q̃ dicta sunt de virtutib⁹ moralibus et intellectualibus vlterius dicendũ est de moralibus aliud sumentes principiũ scilicet determinando de gradib⁹ virtutũ ꝛ maliciaꝝ. Scḋo agit de pdictis gradib⁹ in gñali sub tribus cõclusionib⁹. ¶ Prima est tres sunt grad⁹ moralis honestatis. scꝫ cõtinẽtia/virt⁹ siue temperantia/ꝛ grad⁹ heroicus. Probat. p. qꝛ tres sunt gradus moralis inhonestatis. s. incõtinentia/malicia/et bestialitas. ḡ tres sunt ḡdus moralis honestatis ꝯsimiĩ. ꝓbat. p. qꝛ malicie opponit virt⁹ siue tẽperãtia.

Margin: Prim⁹ [illegible] elucidata.

incōtinētie ɔtinentia. et beſtialitati virtus q̄dā q̄ eſt ſup nos q̄ heroica dr̄ et diuina. q̄ aūt hec virtus opponatur beſtialitati ꝑbat phs: q: ſi ꝑpter excellētiam virtutis hoīes ſiūt dij. et gradus heroicus ſit excellētiſſim⁹ gradus virtutis: ſequit̃ q̄ talis habitus opponit̃ beſtialitati q̄ eſt viciū oēm maliciā excedens. Maiorē ꝑbat auctoritate homeri inducentē priamū loquētē de filio ſuo hectore et dicētē q̄ nō videbat̃ viri mortalis puer ſꝫ dei igit̃. Ubi aduertēdū q̄ cuiuſlꝫ virtutis triplex eſt gradus. ſ. cōtinentia. virtus ſiue tēperātia. et gradus heroi-
[C]ontinentia cus. Cōtinentia eſt hītus virtuoſus ꝑ quē hō ꝑſiſtit in opere virtutis vincendo impetū paſſionū. Tēperantia
[T]emperātia (vt hic accipit̃) eſt gradus virtutis ſm quē hō ꝑ frequē tationē actuū laudabiliū ita paſſiōes deuicit: vt nō pl⁹
[G]radus he- insurgāt notabiliter cōtra iudiciū rōnis. Et gradus he
[ro]icus. roicus eſt: cū q̄s ꝑ habitū virtutis exit in actū q̄ vel ex natura actus vel ex circūſtantia eſt ſupra cōem hoīm facultatē. Et gradus iſtis oppoſiti ſunt incōtinētia: malicia/et beſtialitas. Incōtinētia eſt habitus ſm quē quis ſequit̃ ɔcupiſcētias inhoneſtas: repugnante iudicio rationis. Malicia eſt habitus vicioſus ſm quē hō ſine reluctatione rōnis ſequitur ɔcupiſcētias inhoneſtas. Beſtialitas vero eſt habit⁹ malus ſm quē (vſu rōnis extin
[So]lutur ob[ie]ctio cto) hō viuit vltra cōditionē hūanā. ¶Etenī. Hic ſoluit phs vnā obiectionem. Poſſet eñ aliq̄s dicere q̄ in beſtijs nō eſt malicia. nec in deo virtus. ḡ nulla malicia ē beſtialitas. nec aliqua virtus diuina. Rñdet phs negādo ɔñam. Tum p̄mo: q: beſtialitas nō eſt malicia. ſꝫ eſt quoddā aliud genus improbitatis: nec heroic⁹ ſiue diuin⁹ gradus eſt virtus: ſed eſt quoddā honorabili⁹ virtute. Tū ſcdo: q: virtus heroica non dr̄ diuina q: ſit dei ſed q: eſt rara. ſicut lacones quos admirabāt̃ diuinos appellabant. Sil'r beſtialitas nō dicit̃ beſtialitas q: ſit beſtiarū. ſed q: rara eſt in hoībus. reperit̃ autem maxi-
[R]emouetur [du]bium. me in barbaris. ¶Fiunt autē. Hic remouet phs vnum dubiū. Poſſet eñ aliquis querere. quō hoīes fiunt beſtiales? Reſpōdet phs q̄ pñt fieri beſtiales. tum ꝑpter egritudines. tū ꝑ orbitatē ſiue priuationē ſenſuū. homines etiā q̄ malicia ceteros ſupexcedunt hac infami
[S]ecūda ɔclō appellatiōe notant⁹. ¶Sed de hac. Scđa ɔclō. determinandū eſt hic de p̄dicta diſpoſitione. ſ. de beſtialitate/de incōtinentia/et mollicie/et delicijs. ſil'r de continētia ꝛ pſeuerantia. ꝑbat phs: q: de malicia dictū eſt pri⁹ cū de virtutib⁹ ageret̃. igit̃ de iſtis eſt hic determinādū. ɔñam ꝑbat. q: iſti hītus nō ſūt ijdē hīt⁹ cū v̄tute ꝛ malicia. neqꝫ hīt⁹ oīno gñe diſtīcti. iō ɔſideratio prius fa-
[...]entia cta de v̄tutib⁹ ꝛ malicijs nō ē ſufficiēs ꝓ ipſis. ꝛ ꝑ ɔñs de ipſis hic eſt determinādū. ¶Opꝫ aūt. Tertia ɔclō. determinādo de p̄dictis opꝫ ꝓcedere ſicut in alijs p̄mo inducēdo dubitationes ꝛ ꝓcedendo ꝑ ꝓbabiliora et ſic oſtēdendo oīa. et ſi nō oīa: tñ plura et principaliora. probat phs: q: ſi difficultates ſoluant̃ et ꝓbabilia tanq̄ vera relinquant̃: tūc erit de ipſo ſufficienter determinatū.

[...]ex pream-[bu]la. Videtur vtiqꝫ continētia et pſeuerantia ſtudioſorū et laudabiliū eē. Incōtinētia autem et mollicies prauoꝝ et vituperabiliū. ¶Et idē cōtinēs ꝛ pmāſiuus in rōne. et incōtinens et egreſſiuus a ratione. ¶Et incontinens quidem ſciēs quoniā praua agit propt̃ paſſionē: cōtinēs autem ſciens quoniā praue concupiſcētie nō ſequit̃ propter rōnē. ¶Et temperatū quidē ɔtinētē ꝛ pſeueratiuū. talē autem hi q̄dē oēm tēperatū. hi aūt nō et intemperatū incōtinentē/ꝛ incōtinentē intemperatū cōfuſe. hi autē alteros eē aiūt. ¶Prudentē autē q̄ſqꝫ q̄dē nō aiūt ɔtingere eē incōtinētem. q̄ūqꝫ aūt prudenteo quoſdā exiſtentes et dinos incōtinētes. ¶Adhuc incōtinentes quidem dicūt̃: et ire/ꝛ honoris/et lucri. Que q̄dem igit̃ dicunt̃ hec ſunt.

Iſtud eſt ſcōm cap'lm huius ſm̄i tractatus i quo phs ponit q̄dā preambula de ɔtinentia/ ꝛ incōtinētia: pſeuerantia/ꝛ mollicie. Pri- mū eſt. q̄ cōtinentia ꝛ pſeuerantia videt̃ eſſe Primū preambulum. de numero ſtudioſoꝝ et laudabiliū. Incōtinētia vero ꝛ mollicies de numero prauoꝝ ꝛ vituperabiliū. ¶Et idē. Scōm preambulū. idē ē cōtinēs ꝛ pmāſiuus in rōne. et Secundum incōtinens/ꝛ egreſſiuus a rōne. ¶Et icōtinēs. Tertiū Tertium. eſt: incōtinens ſcit q̄ ꝑpter paſſionē praua agit. continens vero ſcit q̄ ꝑ rōnē nō obſequit̃ praue ɔcupiſcentie. ¶Et tēperatū. Quartū preambulū. tēperatus ē cō Quartum tinens et pſeueratiuus. ꝛ ſm aliquos oīs cōtinens ē tēperatus: ſm alios vero nō. ſil'r aliqui dicūt intemperatū eē incōtinētē/ꝛ incōtinētē intēperatū cōfuſe et indiſtincte. Alij vo dicūt eos alteros eē ꝛ diſtictos. ¶Prudentē autē. Quintū ꝑambulū. quidā dicūt prudētē nō Quintum. poſſe eē incōtinētē. Alij vo dicūt quoſdā prudētes ꝛ dinos incōtinentes eē. ¶Adhuc. Sextū preambulū. In- Sextum. cōtinens dr̄ nō ſolum reſpectu ɔcupiſcētie. ſed ēt reſpectu ire/honoris/et lucri. Et ſubdit phs q̄ hec ꝑambula cōlter dūr de cōtinētia/ꝛ incōtinētia/pſeuerantia/ꝛ mollicie. de quibus in ſequentibus dicendum eſt.

Dubitabit autem vtiqꝫ aliquis Prima q̄ſtio. qualiter exiſtimans recte incōtinens eſt quis. ¶Scientē q̄- Prima opinio dem igitur non aiūt quidē poſſibile eſſe. Durū eñ ſciētia exiſtente (vt exiſtimabat ſocrates) aliud quidem impetrare et trahere ipſum queadmodū ſeruū. Socrates quidē eñ totaliter pugnabat ad rōnem: vt nō exiſtente incontinentia. nullum enim exiſtimantē operari preter optimū: ſed ꝑpter ignorantiam. ¶Iſte quidem igitur ſermo dubitat de apparentibus manifeſte. ¶Et optimū que re circa paſſionem ſi ꝑpter ignorantiam: quis modus ſit ignorantie. qm̄ eñ non exiſtimat quidē incōtinēs. exiſtens autē i paſ- ſione fieri manifeſtum. ¶Sunt autem qui- Scđa opinio dam qui hoc quidem concedunt: hoc autem non. Scientia quidem eñ nichil eſſe melius cōfitent̃. nullū aūt opari p̄ter opinatū meli⁹ nō ɔfitent̃. et propt̃ hoc incōtinentem aiūt non ſcientiam hñtem imperari a voluptatib⁹ ſed opinionem. ¶Sed tamen ſiquidem opinio ꝛ non ſcīa neqꝫ fortis ſuſpicatio con-

tratēdēs: sed quieta quēadmodum in dubi
tātib⁹. venia ei qđ ē nō manere ī his ad ꝯcu
piscētias fortes. malicie aūt nō venia. neqꝫ
Tertia opinio alioꝝ nulli vituperabiliū. ¶ Prudētia ergo
ꝯtratēdēte: hoc ei fortissimū. sꝫ icōueniēs.
erit ei vtiqꝫ idē sil' prudēs ꝛ incōtinēs. dicet
aūt vtiqꝫ nullus prudētis eē opari volentez
prauissima. cū his autē ostensum est prius:
quoniā actiuus qdē prudēs extremoꝝ enim
Scda questio aliquis ꝛ alias hñs virtutes. ¶ Adhuc siqꝫ-
dē ī eo quod ē ꝯcupiscētias hre fortes ꝛ pra
uas ꝯtinēs: nō erit tēperat⁹ ꝯtinēs neqꝫ cō-
tinēs tēperatus. neqꝫ ei quod valde tēpera
ti neqꝫ prauas hre. sꝫ tñ opꝫ. siquidē ei bone
ꝯcupiscētie prauus ꝓhibēs habitus nō seq.
quare ꝯtinētia nō ois studiosa. si aūt īfirme
ꝛ nō praue: nichil venerabile. neqꝫ si praue ꝛ
Tertia qstio īfirme: nichil magnū. ¶ Adhuc si oī opinio-
ni ꝑmāsiuū facit ꝯtinētia praua puta si ꝛ fal
se ꝛ ab oī opinione īcōtinētia egressiuū: erit
aliqua studiosa īcōtinentia. puta sophodis
neoptolem⁹ ī philotecte: laudabil' ei nō per
manēs quib⁹ suasus ē ab vlixe ꝓpt' tristari
mentiēs. ¶ Adhuc sophisticus sermo menti
ens dubitatio. ꝓpt' inopinabilia ei velle ar-
guere vt sapiētes sint cū attigūt: fact⁹ sillo
gismus dubitatio fit. ligata ei ē mēs: cū ma-
nere nō velit: ꝓpter nō placere cōclusū. ꝓce
dere autē nō possit: ꝓpt' soluere non hre ser
monē. ¶ Accidit autē ex quodā sermone im
prudētia cū incōtinentia virtus. ꝯtraria eni
opat' quoꝝ opinat' ꝓpt' incōtinentiā. opina
tur aūt bona mala eē: ꝛ nō oportere opari.
Quarta qstio quare bona et nō mala opabit'. ¶ Adhuc in
ꝑsuaderi operās ꝛ ꝑsequens delectabilia ꝛ
eligēs. melior vtiqꝫ videbit' eo qui nō pro-
pter rōcinationē: sed ꝓpter incōtinētiā. Sa
nabilior ei ꝓpter dissuaderi vtiqꝫ. incōtinēs
autē reus prouerbio in quo aimus. qñ aqua
suffocat: quid opꝫ adhuc bibere? Siquidem
eni ꝑsuasus eēt qui agit: dissuasus vtiqꝫ qui
cesceret. nūc aūt nō suasus nichil minus talia
Quinta qstio agit. ¶ Adhuc si circa oīa incontinentia est
ꝛ continētia quis simpl'r incontinens? null⁹
enim oēs habet incōtinentias. aimus aūt eē
quosdā simpl'r. Dubitationes quidem igit'
tales accidunt qdā. hoꝝ autē hec quidē īte
rimere opꝫ. hec autē relinquere. solutio eni
dubitationis inuentio est.

Istud est tertiū capl'm huius primi tractat⁹
in quo mouet phs circa ꝑdicta quinqꝫ qōnes
et ſm hoc capitulū pōt diuidi in quinqꝫ par-
Pria questio tes. In pria mouet talem questionē Utrum
recte existimans siue iudicans possit esse incontinens?
Circa quā narrat phs tres opiniones. Pria est ꝙ nul- Pria opinio
lus recte existimans est incōtinēs. quā ꝓbat ꝛ impro-
bat. Probat sic. Non est possibile scientem esse incon-
tinentē. ģ recte existimans nō pōt eē incōtinēs. Añs ꝓ
bat: qꝛ vt dicebat Socrates. Difficile est vt scia existen
te in aliquo: aliquid aliud imperet sibi et trahat ipm tāꝗ
ꝙ seruū: igitur. ¶ Socrates quidem. In oppositā par-
tem arguit. p. tripl'r. Primo qꝛ si sic: sequeret' ꝙ nulla
esset incontinentia. sed hoc est cōtra oēm rōnem. igitur
Maiorē ꝓbat: qꝛ ſm sic opinantes nullus existimans
aliquid eē optimū: opatur preter. i. cōtra illud nisi per
ignorantiam. ģ tūc nullus eēt incōtinēs. cū ois inconti
nens sciat ꝙ nō est sequenda passio. ¶ Iste quidē. Se-
cūda rō. ista opinio ꝯriat' et dissentit his q manifeste ap
parent. experimur ei ꝙ lꝫ iudiciū sit rectū volūtas pōt
in oppositū: igr̄. ¶ Et optimū. Tertia rō. si ita sit ꝙ in-
cōtinēs peccet ꝓpter ignorantiam q ei aduenit cū pas-
sione: optimū est qrere qs modus sit talis ignorantie. i.
quō causat' talis ignorantia: qꝛ ante passionē nō existi-
mabat erronee. queritur ergo quō factus sit errans et
ignorans: hoc eñ declarare debuit Socrates: et nō fe-
cit: igit'. ¶ Sūt autem. Hic ponit phs scđm opinionē: Scda opinio
ꝙ lꝫ nullus sciens sit incōtinēs: aliqs tñ recte opinans
bene est incontinens: qꝛ tales cōfitētur ꝙ nichil est scia
melius: iō nō putāt ꝙ hñs sciam possit imperari. i. supe
rari a voluptatibus ꝛ ꝯcupiscētiis. sed qꝛ confitent' ho-
minē posse īperari ꝯtra id qđ ipe opinatus est eē meli⁹:
ideo dicūt ꝙ habēs opinionē rectā pōt a passionib⁹ vin
ci. ¶ Sed tñ. Hic reprobat phs dictā opinionē: qꝛ si exi
stimatio recta quā hꝫ incōtinens nō est scia sed opinio:
ipsa non est fortis nec firma existimatio: sed remissa et
debilis: sicut illa que est in dubitantibus. ergo incon-
tinenti ꝛ nō persistenti in iudicio rationis ꝓpter fortes
cōcupiscētias in oppositum impellētes: dāda est venia.
sed nec incōtinenti nec alicui vituperabiliū dāda est ve
nia. ģ sequit' ꝙ existimatio recta quā hꝫ incōtinēs non
est opinio. ¶ Prudentia ergo. Hic ponit phus tertiam Tertia opinio
opinionē ꝙ illud qđ in incōtinēte ꝯtendit ꝛ resistit ꝯcu
piscentie est prudentia: q est quoddā fortissimū ꝛ vali-
dissimū. Cōtra hanc opinionem arguit phs dupliciter.
Primo: qꝛ si hoc eēt prudētia: sequeretur ꝙ idem si-
mul eēt prudens ꝛ incōtinens. sed hoc est falsum. quia
nullius prudentis est sponte operari prauissima. igit'.
Scđo: qꝛ ois prudens est actiuus eoꝝ que ꝑ prudentiā
iudicat et cognoscit: ģ nullus incontinens est prudēs.
Añs patet: qꝛ ois prudens est cognoscitiuus extremo-
rū. i. singulariū et hꝫ virtutes morales: igit'. Et ꝯña ptꝫ
qꝛ incōtinens non habet morales virtutes: nec est acti
uus eoꝝ q recta rō dictat. ¶ Adhuc siquidem. Hec ē se Scda qstio
cunda pars capituli in qua phs mouet scđm questio-
nem. An omnis continens habeat prauas et fortes cō
cupiscentias? Et arg' ꝙ non. qꝛ tūc nullus tēperat⁹ es-
set continens. sed ꝯñs est falsum: igr̄. Cōsequētiam ꝓ-
bat: qꝛ nullus temperat⁹ hꝫ fortes ꝛ prauas ꝯcupiscē-
tias. In oppositū arguit: qꝛ ꝯcupiscētie quas hꝫ conti-
nēs vel sunt bone: et tūc hītus cohibēs eas est malus. ꝛ
ita aliqua cōtinentia non erit bona. Uel sunt infirme et
nō praue: ꝛ tūc ꝯtinētia non erit aliquid venerabile vel
egregiū siue dignū multa laude. Si autē sint infirme et
praue: tūc cōtinētia nō erit aliquid magnū. i. arduū dif-
ficile vel admirabile. qꝛ facile est vincere debilia: igit'.
¶ Adhuc si oī. Hec est tertia pars capituli in qua phs Tertia qstio
mouet tertiā questionē: an ꝯtinētia faciat cōtinētē per-
mansiuū in omni opinione: et incōtinētia incōtinētem

egressiuū ab oī opiniōe. ¶ Ad primā partē arguit phs q nō. qꝛ si sic: sequeret q aliqua cōtinentia eēt praua. s. illa q̄ faceret pmanere in falsa opiniōe: igr̄. ¶ Ad secūdā partē arguit q nō tripl'r. Prīo. qꝛ si sic: sequeretur q aliqua incōtinentia eēt bona qꝛ est aliqua opinio ī q̄ nō pmanere est bonū: vt ptꝫ de neoptolemo de quo loquitur sophocles in philotecte. i. in illo libro de philotecte. Ille eñ laudat: qꝛ nō pmansit in opinione ad quā p vlixē fuerat suasus. Ubi adūtēdū q vt narrat Sophocles poeta cū vlixes et neoptolemus missi a grecis fuissent vt herculis arma recuperarent: et vlixes philotectē ipa arma ferētē in quādā insulā vt ab idra necaret ꝓpterisset: vidēs postmodū ipꝫ ab idra minime ledi: suasit neoptolemo: vt philotectē mēdosa impunitatis ꝓmissione ab insula abstraheret vt eū interficeret. cui primo consensit neoptolemus. postea vero considerans q turpe erat dolo et mendacio hoīem pdere: ab opinione discessit. et in hoc vt dicit phus bñ et laudabiliter egit. ¶ Adhuc sophisticus. Scđa rō. sophisticus sermo siue sillogismus mentiēs. i. falsum ꝯcludens fit dubitatio. i. generat opinionē. & si incōtinētia facit ab oī opinione egredi: sequitur q aliqua incōtinētia erit bona. illa scꝫ q̄ facit egredi ab opinione generata p sillogismū sophisticū ꝯcludentē falsū. Añs ꝓbat. qꝛ cū aliquis vult ꝓbare inopinabilia vt appareat sapiēs: cū hoc attingit eiꝰ sillogismus fit dubitatio. i. generat dubitationē. qđ ꝓbat: nā tūc ligata est mens: qꝛ nō vult manere ī ꝯclone q̄ sibi nō placet nec pōt vltra ꝓcedere vel egredi. eo q nescit soluere q̄ ibi est dubitatio: ꝛ p ꝯñs opinio. ¶ Accidit autē. Tertia rō. si sic sequeret q ex imprudentia ꝛ incōtinentia fieret virtus. ꝛ. opus virtutis. qđ videtur falsum. igitur. Cōña ptꝫ: qꝛ aliquis p imprudētiā iudicat de bono qđ est malū: ꝛ q illud nō est agendū sꝫ fugiendū. p incontinētiā aūt egredit ꝛ recedit ab hac opinione ꝛ iudicio: et vult agere id qđ iudicatū est eē malū: et cū illud ī rei veritate sit bonū: seq̄t q ex imprudētia ꝛ incōtinentia fiet
virtus. ¶ Adhuc in. Hec est q̄rta pars cap. in q̄ mouet phs q̄rtā q̄ōnē Utrū intēperātia sit deterior incontinentia? Et arguit q incontinentia sit deterior: qꝛ omīs eligens operās et sequēs delectabilia; qꝛ ad hoc psuasus est melior illo q̄ talia eligit nō psuasus. sꝫ incōtinēs nō est psuasus: intēperatus aūt est psuasus: igr̄. Maiorem ꝓbat: qꝛ incōtinēs videtur eē reus ꝓuerbio quo dicimus: qñ aqua suffocat quid opꝫ adhuc bibere? quasi diceret q incōtinens nō indiget aliqua psuasione ad delectabilia inhonesta ꝓsequēda. nā ad hoc satis a sua vehemēti ꝯcupiscētia attrahit. ¶ Adhuc si. Hec est q̄nta

pticula in q̄ phs mouet quītā q̄ōnē An ꝯtinētia ꝛ incōtinētia sint circa omīa? Et arguit q nō: qꝛ si sic: seq̄ret q nullus eēt incōtinens simpl'r. sed quosdam dicimus incōtinētes simpl'r: igit ꝯtinētia ꝛ īcōtinētia nō sunt circa oīa. Maiorē ꝓbat: qꝛ nullꝰ est q̄ hēat oēs incōtinētias puta ire/gaudij/honoris/ ꝛ sic de alijs. Et subdit phs q tales dubitatiōes accidūt circa p̄dicta. Et harū dubitationū quasdā opꝫ interimere. s. cōcludētes falsum. alias vero relinquere. s. ꝯcludētes verū. Nam solutio dubitationis inuētio est veritatis.

PRimū quidem igitur intendēdum. vtrum scientes vel nō et qualiter scientes: deinde circa qualia cōtinentem, ꝛ incontinētem ponendū. Dico autē vtrū circa oēm delectationē et tristiciam vel circa quasdā segregatas? et continentem ꝛ pseueratiuū vtrū idem vel alter est? similiter autem et de alijs quecūq cōnata sunt speculationis huius. ¶ Est autē principiū intentionis vtrū cōtinens et incontinens sunt in circa que vel in qualiter habentes differētiam? Dico autem vtrum in circa hec esse solū incōtinēs vel non vel in vt/ vel non: sed in ex ambobus. deinde si circa omīa est ꝯtinentia et incontinentia vel nō? ¶ Ne q enim circa omnia est simpliciter incontinens: sed circa que intemperatus. ¶ Neq enim in ad hoc simpliciter habere. idem enī vtiq esset intemperantie. sed in sic habere. hic quidem enim ducitur eligens existimās semp oportere presens delectabile ꝓsequi. hic autem non existimat q̄dem persequitur autem. ¶ De eo q̄dem igitur q est opinionē veram sed non scientiam esse preter quā incontinenter agunt: nichil differt ad rationē. q̄dam enim opinantiū non dubitant: sed existimant certe scire. si igitur ꝓpter quiete credere opinantes magis scientibus pter opinionem agūt: nichil differt scientia ab opinione. quidam enim credūt nichil minus quibus opinantur: q alteri quibus sciunt: manifestat autē heraclitus. ¶ Sed qꝛ dupliciter dicimus scire. etenī habens q̄dem: nō vtens autē scia. ꝛ vtens dicitur scire. Differt habētē quidem non speculantem autē agere que nō oportet agere: ab eo qđ est habentem et speculantem: hoc enī videt dirum. sed nō: si non speculans. ¶ Adhuc quia duo modi ꝓpositionū q̄bus oportet vti. habentē quidem vtrasq nichil prohibet operari que p̄ter scientiam. vtentem q̄dem vniuersali: sed nō ea q̄ secūdum partem. operabilia enim singularia. ¶ Differt autē ꝛ vniuersale. hoc q̄dem enī in seipo. hoc autem in re est. puta quoniam oī homini cōferūt sicca. et qm̄ iste est hō. vel quoniā siccū quod tale. sed si hoc tale vel non habet vel nō operatur. Secūdum vtiq hos differt modos impossibile tm̄ vt videatur sic quidem scire: nichil incōueniēs. aliter autē admirabile. ¶ Adhuc habere sciam secūdū aliū modū a nūc dictis existit hoībus. In habere q̄dem enī nō vti autē differentē videmus habitum. quare et habere aliqua liter et non habere puta dormiētē ꝛ maniā patientē et vinolētum. sed tamē sic disponūtur in passionibus existentes Ire enim ꝛ cōcupiscētie venereorum et quedam taliū manifeste et corpus trāsmutāt. quibusdā autē

et insanias faciunt. manifestū igiť qm̄ et sīr
Solvitur obiectio. habere dicendū incōtinētes his. ¶ Dicere
autē sermones qui a scīa nullū signū. etei in
passionib⁹ his exn̄tes demōstratiōes et v̄ba
dicunt empedoclis. ⁊ p̄imū discentes ɔple
ctunť quidē sermōes: sciūt aūt nequaq̄. opʒ
ei ɔnasci. hoc autē tp̄e indiget. quare queād
modū simulātes: sic existimātes dicere ⁊ in
cōtinētes. ¶ Adhuc autē ⁊ hic naturaliť vti
q̄ʒ aliquis respiciet cām. hec quidem ei vlis
opinio. altera autē de singularibus est: quo
ruʒ sensus iam p̄prius. cum autē vna fiat ex
ipsis: necessariū ɔclusum: hic quidem dicere
aīam. in factiuis autē opari confestim. puta
si oē dulce gustare opʒ. hoc autē dulce vt vi
nū aut aliquod singularium: necessariuʒ po
tentem et non prohibitum simul hoc opera
ri. Quandoquidem igitur hec vlis inest p̄
hibens gustare. hec aūt quoniā dulce oē de
Quarta ɔclo. lectabile. hoc aūt dulce. hoc operať. ¶ For
te autē ɔcupiscētia inexistente: hec quidē di
cit fugere hoc. ɔcupiscentia autē ducit: mo
Corrolarium. uere enim vnāquāq̄ʒ pōt p̄ticularū. ¶ Qua
re accidit a rōne aliqualiter et opinione icō
tinenter agere. nō ɔtrarie autē secūdum se
ipsam: sed secundum accidens. ɔcupiscentia
enim ɔtraria. ʒʒ nō opinio recte rōni. Qua
re et p̄pter hoc bestias non cōtingit incōti
nentes: quoniā nō hn̄t vlem opinionem. sed
Solutio obiectionis. singularium fantasiam et mēoriā. ¶ Quali
ter autē solviť ignorantia et rursus fit sciēs
incontinens: eadem rō q̄ et de vinolento et
dormiente et non propria hui⁹ passiōis quā
Rn̄sio ad rōeʒ socratis cōtra questionem. opʒ a phisiologis audire. ¶ Quia autem vl
tima p̄positio et opinio sensibilis et p̄inci
palis actionū. hanc vel nō habet in passione
eius: vel sic habet vt non erat in habere scire
sed dicere: queādmodū vinolētus q̄ empe
doclis. et p̄pter non vl'e neq̄ʒ scientificū sīr
esse videri vniuersali extremū terminū. ⁊ vi
detur qd̄ querebat socrates accidere. nō eni
principaliter esse visa scientia presente fit
passio. neq̄ʒ ipsa attrabitur propter passionē
sed sensibilis. de eo quidem igitur quod est
scientem vel non et qualiter scientem conti
git incontinenter operari: dicta sint tanta.

Ad primam questionem
ISTud est quartum cap. huius p̄mi tractatus in quo ph̄s solvit p̄mā p̄dictarū q̄stionū scilʒ vtrū recte existimans possit eē incōtinēs? Et dividiť in duas partes. In prima ponit q̄dā preambula. In scd̄a facit qd̄ dictū est. P̄rio igiť ponit p̄riq̄ʒ p̄ambula q̄ʒ p̄mū ɔtinet intētū suū: ⁊ est tale. cōsi
derādū est p̄mū vtrū sciētes sint incōtinētes vel nō? ⁊ si sic: qualiter sunt incōtinētes? Scd̄o dicēdū est circa q̄lia est ɔtinētia ⁊ incōtinētia. hoc est vtrū circa oēm delecta tionē et tristiciam aut circa aliquā tm̄? Tertio vtrū cōti nēs ⁊ p̄seueratiuus sint idē vel alter ⁊ alter? ⁊ sīr dicē dū est de oīb⁹ alijs q̄ue q̄ʒ cōnata. i. p̄pinq̄ sūt cū hac spe culatiōe. i. ɔsideratiōe de ɔtinētia ⁊ icōtinētia. ¶ Est au tē. Scd̄m preābulū oñdit q̄ prius adhuc dicēdū ē de q̄ dā q̄ōne ex qua depēdēt p̄dicta: ⁊ est tale. q̄ p̄ncipium ī terminādo p̄dictas q̄ōnes est scire: vtrū ɔtinēs ⁊ incōti nēs dn̄t in circa q̄. i. ex p̄te obiectoꝝ. vl' qualiť. i. s̄m di uersos modos se habendi respectu eiusdē obiecti. vel ī ambobus. deinde considerandū est: vtrū cōtinētia ⁊ in cōtinētia sint circa oīa? Neq̄ʒ eñ. Tertiū p̄ambulū con tinet determinatiōnē secūdi. et est tale q̄ cōtinētia et in cōtinētia nō sūt circa oīa: sed solū circa ea circa q̄ est tē peratus. ¶ Neq̄ʒ eñ in ad hoc. Quartū preambulum incōtinentia nō differt ab intēperātia p̄ hoc q̄ incōtinē tia se hʒ simpl'r et absolute circa aliqd̄ obiectum. sed in sic se hr̄e. i. q̄ certo mō se hʒ. p̄bat ph̄s: q̄ aliter seque retur q̄ incōtinentia eēt eadē intēperātie. ɔñam p̄bat: q̄ incōtinentis nō est circa oīa simpl'r: sed circa ea circa q̄ est intēperātia: differenter tm̄: q̄ intēperatus duciť ex electione existimōs oportere p̄sequi delectabile p̄sens incōtinēs aūt nō sic existimat. ex quo hʒ rectā rōnē: sed tm̄ p̄sequiť delectabile p̄sens victus a passione. ¶ De eo q̄dē. Quintū p̄ambulū specialiť valens ad p̄ñe que stionis decisionē est. q̄ nō differt vtrū quis opinionē ha beat aut scientiam ad rōnē socratis solvendā. p̄bat: q̄ q̄ opinantes magis agāt ɔtra opinionē: q̄ sciētes p̄ter id est cōtra sciam nō cōtingit: nisi q̄ opinio est debilis ⁊ remissa ⁊ minus firma q̄ scīa. sed hoc nō. q̄ aliqui opi nantes nō dubitāt ʒʒ existimāt certe scire. ⁊ ita firmiter adherēt his q̄ opinanť: sicut alij adherent his q̄ sciunt. vt p3 de heraclito q̄ firmiter tenebat oīa semp moueri ¶ Sed q̄. Hec est scd̄a pars capl'i in qua ph̄s p̄ solutione p̄dicte q̄stiōis ponit quattuor ɔcl'ones. ¶ P̄rīa ē. licet durū videať sciētē et speculantē agere q̄ non opʒ: nō tm̄ durū videť hoc de sciente ⁊ non de speculante sine nō ɔsiderante. Istā ɔcl'onem non p̄bat ph̄s: sed tm̄ ex ponit distinctionē de scire. nā aliquis dť scire aliqd̄ du pliciter. Vno mō q̄ hʒ sciam ⁊ nō vtitur ea. ⁊ talis diciť scire in habitu. Alio mō q̄ hʒ scientiam ⁊ vtiť ea: et ta lis dť scire in actu. ¶ Adhuc q̄. Scd̄a ɔcl'o. non est im possibile scientem vl'em p̄pōnem tam in actu q̄ in ha bitu: particularem autem in habitu ⁊ non in actu ope rari ɔtrīū eius qd̄ scit. p̄bat ph̄s: q̄ sunt duo modi p̄po sitionū q̄bus opʒ vti. hoc est quas opʒ actualiť scire ad hoc q̄ aliq̄s bene agat ⁊ cōformiter ad rectam rationē. vniuersalis scʒ et particularis: q̄ sunt maior ⁊ mīor sil logismi practici. ğ habens ambas potest opari cōtra sci entiam q̄ātūcūq̄ʒ habeat vl'em in actu: dum tm̄ parti cularem nō habeat in actu. q̄ opabilia sunt singularia ğ ad actionē non sufficit scire vl'em: sed requiriť q̄ scia tur actualiter p̄positio singularis. ¶ Differt autē. Hic remouet ph̄s vnam obiectionē. diceret eñ aliq̄s: q̄ co gnoscēs vl'e necessario cognoscit singulare: ita q̄ nō po test ip̄m ignorare. ğ p̄cedens ɔcl'o supponit falsum. Re spondet ph̄s p̄ distinctionem dicēs: q̄ duplex est vniuer sale. quoddā est in seip̄o: aliud ī re. verbigr̄a. Ista: oīs homini cōferūt sicca: pōt dupl'r cōsiderari. Vno mō s̄m seipsam. et sic dť vl'e in seip̄o. Alio mō pōt cōsiderari s̄m q̄ est in suis singularibus in q̄tum scʒ cognoscitur ⁊ in ducitur p̄ eas vel in q̄tum applicatur ad ip̄as per sillo gismū prudentialē practicū. puta ad istā: iste est homo

Primum [pre]ambulum

Secund[um]

Tertium

Quartum

Quintum

Prima [conclusio]

Secund[a]

Solutio obiectio.

vel ad istam hoc est siccũ. et sic dr̃ vl'e in re. i. ĩ singulari bus. et isti modi adeo differunt: vt p̃mo mõ ɔsiderando nõ sit incõueniẽs cognoscere vl'e: nõ cognoscẽdo ei⁹ singulare. sed scdo mõ ɔsiderãdo vl'e illud est absurdum ⁊ admirabile. ¶ Adhuc habere. Tertia ɔclõ. incõtinentes non solũ nõ vtunt̃ scĩa: sed nec p̃nt ꝓ tp̃e ɔcupiscentie scĩa vti. ꝓ ista ɔclõne supponit phs q̃ ɔtingit dupl'r habere sciam ⁊ nõ vti ea. Uno mõ q: pro tunc nõ vtimur de facto. Alio mõ q: nec vtimur nec ꝓ tunc vti possum⁹ et quo cõtingit q̃ hñs habitũ quodãmõ hz ⁊ quodãmõ nõ hz. eo q̃ ipo vti nõ põt. Tũc ꝓbat phs suã ɔclõnem duabus rõnibus. Prima est. sic se hñt incõtinẽtes tp̃e ɔcupiscẽtie ad sciẽtiã: sicut dormientes / vinolenti / ⁊ maniaci. sed cõstat q̃ tales nõ p̃nt vti hĩtu scĩe. g̃ nec incontinentes. Maiorem ꝓbat: q: ira et ɔcupiscẽtia venereorũ transmutant corpus manifeste / et multos in insaniã ducũt. g̃ incõtinentes sil'r se hñt tp̃e ɔcupiscẽtie ad scientiam: sicut dormientes / vinolenti / et maniaci. ¶ Dicere autẽ. Hic soluit phs vnã obiectionẽ. Diceret eñ aliquis q̃ incontinentes dicũt ⁊ ꝓferũt sermones scientificos. g̃ vtunt̃ scĩa. Respondet phs negando ɔñaz: q: tales non intelligũt q̃d dicũt. nam ipsi dicũt demonstrationes et verba empedoclis. i. dicũt q̃ ipi nõ intelligũt. sicut pueri primũ addiscẽtes aliquid ɔplectũt̃ sermones mẽoria et ꝓferunt. sz nõ sciũt quid dicũt: sed opz ea connasci. i. habitũ ĩ naturã trãspoui vt dicit albert⁹. vel connasci. i. de eis ostẽtationẽ fieri vt dicit eustracius. vl' cõnasci. i. ꝑfecte imprimi vt dicit doctor sctũs. vel vt dicit gerardus cõnasci. i. sane cõcipi. vel cõnasci. i. simul cum natura ꝑfici hoc aũt tp̃e indiget. Etiam incõtinentes se habent sicut simulantes et gerentes ꝑsonã alicuius recitantes sermones quos nõ intelligũt. ¶ Adhuc autẽ. Scd'a rõ ꝑ quã. p. assignat cãm sue ɔclõnis ƒm naturalem ꝓcessum scĩe practice: q: ad agere practicum exigunt̃ due p̃misse: quarũ vna est vl'is et alia singularis: q̃ est singulariũ quoz est sensus. ex q̃bus cũ fit vna sillogisatio: necesse est aĩam assentire cõclusioni in speculatiuis. et in factiuis necesse est statim opari potentẽ operari et nõ ꝓhibitũ. puta si in mẽte sint iste due. oẽ dulce gustare opz. et hoc scz viuũ vel aliud singulare est dulce necesse est hoc dulce potẽtẽ ⁊ nõ ꝓhibitũ ꝓsequi et gustare. quando vero vl'is est ꝓhibens gustare: puta ista nullũ dulce gustare opz. altera vero ista. oĩe dulce est delectabile. et singularis ista hoc est dulce. necesse ẽ hoc opari. q: ex ista oĩe dulce est delectabile / et ista hoc est dulce: fit vna ꝓpõ. ex istis autem nullum dulce gustare opz et hoc est dulce. nõ fit vna ꝓpõ. ¶ Ubi aduertendũ q̃ in sillogismo incõtinentis sunt quatuor ꝓpõnes. q̃z vnam vl'em suggerit ratio. vt in exemplo dato istã. nullum dulce gustare oportet inordinate vel extra horã. ex parte vero ɔcupiscẽtie ꝓponitur alia vniuersalis: puta oẽ dulce gustare opz. alie sunt due singulares. et q̃nq̃ vna et eadem singularis est minor in vtroq̃ sillogismo. puta ista in exemplo phi: hoc est dulce: q: tñ in ĩcõtinente ɔcupiscẽtia ligat quodãmõ rõnem et impedit ei⁹ vsũ ideo ex maiore quam suggerit rõ et illa singulari nulla fit sillogisatio. sed solũ ex maiore quã suggerit ɔcupiscẽtia / et illa singulari quãtũcũq̃ tamẽ ex ipis fiat vna sillogisatio: nunq̃ assentimus ɔclusioni per talem discursum: nisi assentiamus etiã premissis. ideo dicit aristoteles cum autem vna fiat ex ipis: necessariũ ɔclusum dicere animã. intelligendũ est cum assentit premissis. etiam quãtũcunq̃ mens assentiat premissis: nunq̃ tñ ẽ necessariũ operari: nisi appetitus conformiter velit ad maiorẽ illi⁹ sillogismi. his aũt positis: necesse est opari potentem et non ꝓhibitum. ¶ Forte autem. Quarta conclusio quã nõ assertiue: sz ꝓbabiliter ponere videt̃ aristote. q̃ nõ videt̃ impossibile: q̃ dum ɔcupiscẽtia inexistit: ⁊ rõ dicit q̃ hoc est fugiendum: q̃ ɔcupiscẽtia ducat ad pctm̃. ꝓbat: q: ɔcupiscẽtia p̃t mouere vnãquãq̃ particular. i. partiũ aĩe. etiã ipam rõnẽ: igr̃. ¶ Quare accidit. Hic infert phs vnũ correlariũ: q̃ incõtinenter agere aliq̃lr accidit a rõne ⁊ opinione. non ɔ̃rie ƒm seipm̃: sed ƒm accidens ꝓ quanto. s. ɔcupiscẽtia trahit ad oppositum ei⁹ qd̃ dictat rõ vl'is. ꝓbat phs dupl'r. Primo: q: cõcupiscentia est ɔ̃ria recte rõni mõ predicto ⁊ non opinio igit̃. Scdo: q: ꝓpter hoc bestias non dicimus incõtinẽtes: q: non hñt vl'em rõnem siue opinionem: sed solum singularem fantasiam ⁊ memoriã: igr̃. ¶ Qualiter autem. Hic soluit phs vnã obiectionẽ q̃ fieri possz ɔtra tertiã ɔclõnem. diceret eñ aliq̃s si incõtinẽs dũ est in ɔcupiscentia est ignorans: nõ videt̃ quõ cessante ɔcupiscentia cesset ignorantia. Respondet phs q̃ de hoc eodem modo dicẽdũ est sicut de vinolento et dormiente. in quibus cessante eã vinolẽtie et somni: cessat ignorãtia. speciali⁹ aũt inq̃rere quõ hoc fiat: spectat ad naturalẽ phz. ¶ Quia autẽ. Hic r̃ndet phs ad rõnẽ socratis q̃ sic ad p̃dictã q̃stionẽ arguebat. nichil ẽ meli⁹ scĩa. g̃ durũ est et incõueniẽs q̃ aliq̃d aliud trahat sciẽtẽ tanq̃ seruum. Rñdet phs ɔcedẽdo añs de scĩa q̃ est vltima ꝓpõ ⁊ opinio sensibilis. i. iudiciũ de singulari. talis eñ est principalis actionũ. i. principatur in rebus agendis. ⁊ de tali cõcedit q̃ existens in passione nõ hz eam vel nõ hz vt p eã scire possit. nec potest dicere ea q̃ ad ipaz pertinẽt nisi sicut vinolentus carmina empedoclis. qd̃ etiã accidit q: extremus terminus nõ videt̃ eẽ vl'e. nec eodẽ modo scientificum: sicut vl'e. Ad consequens autem concedit philosophus q̃ scientia non trahitur. i. non superatur a passione: sed pars sensitiua a passione superatur. Finaliter phs epilogat dicẽs q̃ hec de predicta questione dicta sunt tanta.

Vtrum autẽ est aliquis incontinens simpl'r vel omnes secũdum partẽ? et si est: circa qualia est? deinceps dicendum. ¶ Quoniã q̃dẽ igit̃ circa delectatiões et tristicias sunt et continentes ⁊ ꝑseuerantes ⁊ incontinentes et molles manifestũ. ¶ Quia autẽ sunt: hec quidem necessaria facientiũ delectationem hec aũt eligibilia q̃dẽ scdm seipa. hñtia autẽ supabũdãtiã necessaria quidẽ sunt corporalia. dico autẽ talia: et que circa cibũ ⁊ venereorum opportunitatem et talia corporaliũ circa q̃ intẽperãtiam posuimus et temperãtiam. necessaria quidẽ non / eligibilia autez scdm seipa. dico aũt puta victoriã / honorẽ / diuitias ⁊ taliũ bonorũ ⁊ delectabiliũ. Eos quidẽ igit̃ qui ad hec p̃ter rectã rõnẽ supexcellũt eã q̃ ĩ ipis: simpl'r quidẽ non dicimus incõtinentes: apponentes autem pecuniarum incõtinens et lucri honoris et ire. simpliciter autẽ nõ vt alteros / et scdm similitudinem dictos. quẽadmodum hõ qui olimpia

Marginal notes: tia cõclo — Soluit obiectionem — tandum. — Sillogism⁹ ... ommeus. — Quarta cõclõ — Correlariũ. — Solutio obiectionis. — Ad rationẽ socratis. — Prima cõclõ. — Secunda.

vicit. illi aūt cōis rō a ꝓpria parū differebat ſ3 tn̄ altera erat. ¶ Signū autē incōtinētia q̄ dē eni vituperat̄ nō vt pctm̄ solū: ſ3 vt malicia q̄dā vel simpl'r existēs vel scḋm quādam partē. hoꝝ autē nullus. ¶ Eoꝝ autē q̄ circa corporales voluptates circa quas dicimus tēperatū ꝛ intēperatū: vl' q̄ nō eligēdo. ī nō eligere delectabiliū ꝓsequēs supabūdātias et tristiū fugiens esuriei/et sitis/et caloris/ et frigoris/et oīa q̄ circa tactū et gustū. sed ꝑter electionem et intellectū incontinēs dr̄: nō secūdum appositionem quoniā circa hoc queādmodum ire sed simpl'r signū autē est. eteni molles dicunt̄ circa has. circa illarum autem nullam. ¶ Et ꝓpter hoc in idē incōtineutem ꝛ intēperatū ponimus. et cōtinentē et tēperatū. ſ3 nō illoꝝ nullū: ꝓpt̄ circa easdem aliqualiter voluptates et tristicias eē. hi sunt quidem circa hec. ſ3 nō sil'r sunt sed hi quidem eligūt. hi aūt nō eligūt. ¶ Propter qḋ magis intēperatū vtiq3 dicim⁹. qm̄ neq3 concupiscēs vel quiete ꝓsequitur supabūdātias ꝛ fugit moderatas tristicias: q3 hunc q̄ ꝓp ꝯcupiscere valde. q̄d ei vtiq3 ille faceret: si adesset ꝯcupiscētia iuuenilis ꝛ circa necessariorum indigentias tristicia fortis.

Tertia. — *Primū correlarium.* — *Secundum*

Istud est quintū capitulū huius pu̇nil tractatus in quo pħs ōndit an aliquis sit incōtinēs simpl'r. i. absolute et sine addito vl' oēs incōtinētes sint incōtinētes ꝺm ptē. i. ꝺ3 q̄d: Et si aliq̄s sit incōtinēs simpl'r: circa qualia obiecta versat̄. Et p'io ōndit vltimā partē p duas ꝯcl'ones. Scḋo ostēdit q̄s dr̄ simpl'r incōtinēs. Et tertia infert q̄dā correlaria. Et adhuc p'io ꝓponit determināda dicēs ꝙ determinandū est vtrū aliq̄s sit incōtinēs simpl'r: vl' oēs icōtinētes sint ꝺm ptē. ꝛ si est incōtinēs simpl'r: circa q̄lia ē. ¶ Qm̄ q̄dē igit̄. Pria ꝯcl'o. cōtinētia icōtinētia ꝑseuerātia ꝛ mollicies sūt circa delectatōes ꝛ tristicias. Probat pħs: q2 ꝯtinētes ꝑseuerātes icōtinētes ꝛ molles sūt circa p̄dicta vt manifestū est: igr̄. Cōtinētes autē sunt q̄ vehemētib⁹ ꝯcupiscētiis affecti iudiciū rōnis sequitur Perseuerantes sunt q̄ repugnando ḡuib⁹ tristiciis ꝑdurant in oꝑe ꝟtutis ita ꝙ nō vincūt̄ ab eis. Incōtinētes dr̄r q̄ relicto iudicio rōnis; vehemētib⁹ ꝯcupiscentiis succūbūt. Molles ꝟo sūt q̄ nec absentiā delectationū nec p̄ntiā tristiciarū ferre pn̄t. Sed de his latius in questiōib⁹ videbit̄. ¶ Q2 aūt. Scḋa ꝯcl'o. circa delectationes nō necessarias vt lucri et hm̄ōi nō est incōtinētia simpl'r ꝛ ꝓprie dicta: sed ꝺm sil'itudinē. p ꝓbatione istius ꝯcl'onis ponit pħs duplex genus delectationum dicēs ꝙ faciētiū delectationē: quedā sunt necessaria: vt alimēta ꝛ venerea ꝛ alia ad corpus ꝑtinētia. alia sunt p se eligibilia. q̄ sc3 nō sunt necessaria. in q̄b⁹ tn̄ contingit supabūdare. vt victoria/honor/diuitie/ꝛ alia bona delectabilia. hoc supposito ꝓbat sic. p. ꝯcl'onē. excedētes in talib⁹ cōtra rectā rōnē nō dicim⁹ incōtinētes simpl'r. i. sine addito: ſ3 apponim⁹ ire vl' honoris vl' lucri: p hoc significātes illā incōtinētiā nō eē incōtinētiā simpl'r dictā: ſ3 aliā. ꝛ ꝺm sil'itudinē dictā. sicut aliq̄s vincēs olim

Prima conclusio elucidata — *Secunda.*

pia dr̄ et homo: et hō olimpia vincēs. in quo rō cōis hominis parū differt a ꝓpria. puta a rōne hoīs vincentis olimpia tn̄ differt. Alij exponūt litterā de rōne victoris et victoris in olimpia. ¶ Signū aūt. Hic ꝓbat pħs suā ꝯcl'onē a signo. q2 oīs incōtinentis simpl'r vituperatur nō vt pctm̄ solū. i. vt excedens a recta rōne: sed vt malicia simpl'r. i. ꝑfecta malicia q̄ rōnē corruptā h3 vl' ꝺ3 ptē quādā. i. vt appropinquans ad maliciā ꝑfectā. sed nullus incōtinētiū ꝺm sil'itudinē est tali incōtinētia malus ergo nullus talis d3 dici incōtinens simpl'r: sed ꝺm q̄d tm̄. ¶ Eoꝝ autē. Tertia ꝯcl'o. ꝑsequēs delectatōnes superabūdātes ꝛ fugiēs tristicias supabūdātes gustus ꝛ tactus sine electione (circa q̄s posita est tēperantia ꝛ intēperantia: puta famis/sitis/caloris/ꝛ frigoris) dr̄ incōtinēs simpl'r/siue sine additione cuiuscūq3. ꝓbat. p. a signo: q2 intēperati et molles sunt circa illas delectationes et circa nullā aliarū delectatōnū: igr̄. Dr̄ autē notāter sine electione: q2 incōtinēs nō eligit illas delectationes: ſ3 s ꝯcupiscētia trahit̄. Si eñ eas eligeret eēt intēperat⁹. vult tn̄ eas interp̄tatie: q2 n̄ eis resistit. ¶ Et pp̄ hoc. Hic īfert. p. duo correlaria. Primū ē ꝙ l3 icōtinēs ꝛ itēperat⁹ ꝛ ꝯtinēs ꝛ tēperat⁹ sint circa idē: nullū tamē eoꝝ ē alterū. p'mā ptē ꝓbat. p. q2 sūt aliq̄l'r circa easdē voluptates et tristicias: igr̄. Scḋam ptē ꝓbat: q2 intemperati eligūt: incōtinētes aūt nō eligūt: igit̄. ¶ Propt̄ qḋ. Scḋm correlariū. intēperatus est deterior incontinēte. ꝓbat: q2 intēperatus l3 nō ꝯcupiscat vel saltē moderate ꝛ remisse ꝯcupiscat: nichilomin⁹ ꝓseq̄t̄ delectationes supabūdātes et fugit moderatas tristicias. Incōtinēs aūt l3 delectatiōes ꝓseq̄t̄ ꝛ tristicias fugiat: hoc tn̄ est pp vehemētē ꝯcupiscētiā: igr̄. Cōsequentiā ꝓbat: q2 si itēꝑat⁹ n̄ ꝯcupiscēs ꝓseq̄t̄ delectatōes supabūdātes m'ltomagis eas ꝓseq̄ret̄: si eēt i eo ꝯcupiscētia iuuenil'r ꝛ tristicia circa idigētias necessarioꝝ vehemēs: igr̄.

Tertia — *Primū correlarium* — *Secundum*

Quia aūt ꝯcupiscētiarū ꝛ delectationū: hec q̄dē sūt ḡnīe bonorū et studiosorū. Delectabiliū autē: q̄dā natura eligibilia. q̄dā ꝯtraria hoꝝ. q̄dā aūt intermedia. queādmodū diuisimus prius. puta pecunie et lucrū et victoria ꝛ honor. ad oīa autē et talia et itermedia nō ī pati et ꝯcupiscere et amare vituperant̄. sed in aliqualit̄ supabūdare. ꝓpt̄ qḋ q̄tū q̄dē pret̄ rōnem vel detinēt vl' ꝓsequūt̄ eorū q̄ natura aliq̄d pulcroꝝ ꝛ bonū. puta circa honorē et magis q3 op3 studētes. veluti circa filios et parentes. eteni hec bonoꝝ et laudant̄ q̄ circa hec studēt. sed tn̄ est q̄dā supabūdātia et in his. si q̄s queādmodū niobe rebellet et ad deos vel queādmodū Satirus philopator cognominatur circa patrem. valde enim videbatur desipere. malicia quidem igitur nulla circa hec est propter id quod dictum est: quoniam natura eligibilium vnūquodq3 est propter seipsum. Praua autem et fugiende sunt ipsorum superabundātie. Sil'r autē neq3 incōtinētia. Incōtinentia eni non solū fugiendū: ſ3 etiā vituperabiliū est. ꝓpt̄

Prima co[nclusio] — *Diuisio co[ncu]piscentiarum*

similitudinẽ autẽ passiõis apponẽtes ad incõtinentiã: circa vnũquodq; dicũt. puta malum medicũ ⁊ malum hypocritã: quẽ simplr vtiq; nõ diceret malũ. quẽadmodũ igr neq; hic ꝓpt non maliciã esse vnãquãq; ipaꝝ. sed hoci scd̃m analogũ simile: sic videlicz ⁊ illic existimãdum solã incõtinentiã ⁊ cõtinentiã esse: q̃ ẽ circa eadez tẽperãtie ⁊ intẽperãtie. circa irã aũt scd̃m silitudinem dicim᷒. propt qd̓ et apponentes incõtinentem ire quẽad modum et honoris ⁊ lucri aim᷒. ¶ Qz autẽ sunt q̄dã q̄dẽ delectabilia natura ⁊ hoꝝ hec q̄dez simplr. hec aũt scd̃m gñã aĩaliũ ⁊ hoim. hec autẽ nõ sunt. sed hec q̄dem propt orbitates: hec autẽ propt ↄ̃suetudĩes fiunt. hec ãt propt pniciosas naturas. est et circa horum singla siles videre hitus. Dico autez bestiales: puta esse hoĩem quem dicunt ꝑgnãtes ⁊ rescindentẽ pueros deuorare. vl̓ qualibz bestialitate gaudere aiũt quosdã siluestriũ circa põthũ. hos q̄dẽ crudis / hos aũt hoĩz carnib᷒ / hos aũt pueros / ⁊ comedere / et ↄ̃modare adinuicẽ in ↄ̃uiuiũ. vl̓ circa phalari dictum. hi quidem bestiales. hi autez propter egritudinẽ fiunt et maniã quibusdã: quẽadmodũ matrẽ sacrificãs et comedens. et ↄ̃serui epar. hi autem egritudinales / vel ex consuetudĩe: puta piloꝝ euulsiões / ⁊ vnguiuz tortiões. adhuc autem carbonuz et terre. cũ his autem q̃ venereoꝝ masculis. his quidẽ enĩ natura. his autem ex ↄ̃suetudĩe accidũt puta assuefactis ex pueris. Quãtis quidem igr natura causa: hos vtiq; null᷒ diceret incõtinentes: quẽadmodũ neq; mulieres. q̄ñ nõ ducunt: sed ducunt. silr autem ⁊ egrotatiue hitibus propt cõsuetudinem. ¶ Habere quidẽ igr singula hoꝝ extra tminos est malicie: quẽadmoduz et bestialitas. hñtem autem superare vel superari nõ simplr incõtinentia: sed q̃ scd̃m silitudinẽ: quẽadmodũ et circa iras hñtẽ hunc modũ passiõis. incõtinentem autem nõ simplr dicendũ. ¶ Ois enĩ superabundãs malicia / et insipientia: et timiditas: et intemperãtia: ⁊ crudelitas. he quidem bestiales he aũt egritudinales sunt. hic q̄dem ei natura talis: qualis timere oĩa et si sonum facit mus scd̃m bestialẽ timiditatez timidus. hic autẽ iniuste mustellã timuit propt egritudinem. Et insipientiũ: hi quidẽ ex natura irrõnales ⁊ solum sensu viuentes bestiales: quẽadmodũ q̄dã gñã lõge barbarorum. hi aũt ꝓpter egritudines: puta epilepsias vl̓ manias egritudinales. ¶ Hoꝝ aũt est quidẽ hr̃e q̄dã q̄ñq; nõ supari aũt. Dico autẽ puta si phalaris tenuit ↄ̃cupiscẽs puerũ comedere vl̓ ad venereoꝝ incõtinentẽ delectationẽ. est et superari nõ soluz habere quẽadmodum ⁊ malicia. q̃ quidẽ scd̃m hoĩez simplicr dr malicia. q̃ autẽ scd̃m appositionem: quoniã bestialis vel egritudinalis. simpliciter autem nõ scd̃m eundem modum. vt delicet et incõtinentia est. hec quidez bestialis. hec autem egritudinalis. simpliciter autem q̃ secundum humanaz intemperantiam solum. ¶ Qm̃ quidem igitur incõtinentia ⁊ continentia est solum: circa q̃ intemperãtia et temperantia. et quoniã circa alia: est alia species incõtinentie dicta scd̃m metaphoram et non simpliciter manifestum. Recapitulatio

Istud est sextũ ca. hui᷒ p̄mi tractat᷒ in quo ph̓s ostendit circa quas delectatiões sunt cõtinẽtia et incõtinẽtia. Et diuidit capitulũ in duas partes. In prima ostẽdit q̓ nulla malicia siue prauitas est circa delectatiões ex natura sua eligibiles. In scd̃a ostẽdit quõ cõtinentia et incontinẽtia diuersimode sunt circa diuersas delectatões. In prima parte intẽdit ph̓s talem cõclusionẽ. nulla malicia siue prauitas est circa delectatiões nõ necessarias siue ex natura eligibiles neq; etiã incontinẽtia simplr: sed bene incontinẽtia scd̃m similitudinẽ siue scd̃m partẽ. Pro ꝓbatiõe huius cõclusionis premittit ph̓s vnã diuisionẽ delectationũ dicens: q̓ concupiscẽtiaꝝ siue delectationũ: quedã sunt de genere bonoꝝ et studiosoꝝ. alie sunt his cõtrarie. et alie sunt intermedie. qz delectabiliũ: q̄dã sunt natura eligibilia vt pecunie / victoria / lucrũ / ⁊ honor. alia sunt his cõtraria: ⁊ ex natura sua fugibilia. vt vesci carnibus humanis. et alia sunt intermedia q̃ scz nõ sunt ex natura sua eligibilia neq; fugibilia. sed ꝓpt alteꝝ tñ. Et subdit ph̓s q̓ circa delectabilia naturaliter eligibilia ⁊ circa intermedia vituperãtur hoĩes. nõ qz patiãtur eoꝝ cõcupiscentias: sed qz aliqualiter: idest preter rationẽ ⁊ superfine ea cõcupiscũt. ꝓpter qd̓ dicit ph̓s q̓ preter rationẽ siue excessiue detinẽtur a cõcupiscentijs siue passionib᷒ q̃ sunt circa ea: q̃ ex natura sua sunt pulchra ⁊ bona. puta studẽtes circa honorẽ magis q̃ opz vel circa filios ⁊ parẽtes vituperãtur. Nã licet hec sint de se bona: ⁊ circa ea vt opz studẽtes laudẽtur. circa talia tñ põt esse quedam superabũdãtia vituperabilis. vt patet de niobe: q̃ ꝓpt nimiã delectationem filioꝝ maledixit dijs. ⁊ de satiro: q̃ propter nimiũ amorẽ patris: patre mortuo: seipm̃ precipitauit. Ubi aduertendũ q̓ niobe vxor fuit ãphiõis thebani: que sex filios ⁊ filias habuit. quos supra modum amans thebanos lathone sacrificantes increpauit seq; lathone duos tantum filios habenti. scilicet apollinem et dianam preferens dicebat: thebanos potius sibi debere sacrificare que duodecim fillos habebat: q̃ lathone tantum duos filios habenti. huiusmodi iniuriam indignatus apollo occidit niobes filios. diana vero filias. De hac ouidius sexto methamorphos. Satirus autem dictus philopator quandã puellã venereo amore cõcupiscens patrẽ rogauit: quatinus operã daret vt puella potiret. cũ igr in amorẽ filij pater sostratus puellã impulisset: patrẽ satirus adeo vehemẽter amauit: vt patre mortuo seipm̃ p̃cipitaret / vitaq; priuaret. Istis p̄missis

Margin notes: dã conclo (left, beside "modum et honoris"); Prima conclo elucidata.; Diuisio delectationum.; De niobe hystoria.

ꝓbat sic phūs cōclusionem. Et primo primā partem. qz vnūquodqz taliū est propter seipm eligibile. licet eoꝝ superabūdantie sint fugiēde. igit circa ipa nō est malicia simpl'r. Scdam partē ꝓbat. qz incōtinētia simpl'r non solū est fugiēda: sed etiā est vituperabilis. sed pdicte delectatiōes nō sunt de se vituperabiles cū sint de natura sua eligibiles: igit. Tertiā partē ꝓbat. qz circa talia delectabilia dicimus esse incōtinentiā apponēdo huic noī incōtinētia nomē passiōis siue nomē eius obiecti: igitur. Aliis ꝓbat. p. p sil'e. qz sicut dicimus aliquē malū medicū vel malū ypocritā: quē tn̄ nō dicimus simpl'r malū: ita dicimus aliquē incōtinentē ire/honoris/vel lucri: quē non dicimus incōtinentē simpl'r. qz ꝯtinētia et incōtinētia simplicit sunt circa eadē obiecta cū tēperātia et intēperātia igit. ¶ Qr aūt. Hec est scda ps ca. q̄ cōtinet duas particulas. In pria ōndit quō incōtinētia diuersimode est circa diuersas delectatiōes puta circa hūanas et bestiales. In scda vero recapitulat. In pma intēdit. p. talē
Scda cōclusio conclusionē. circa delectatiōes nō nāles nō est incōtinētia simpl'r: sed bn̄ intōtinētia fm̄ silitudinē. Et añq̄ ꝓbet istā ꝯclusionē pōit vnā diuisionē delectabiliū dicēs q delectabiliū: q̄dā sunt natura delectabilia. Alia vero nō sunt natura delectabilia. Et natura delectabiliū q̄dā sunt simpl'r delectabilia. Alia vero sunt delectabilia fm̄ gnā aīaliū et hoiz. Delectabiliū vero q̄ nō sunt delectabilia ex natura sua: q̄dā sunt delectabilia ꝓpt orbitates. q̄dā ꝓpt ꝯsuetudīes. et q̄dā ꝓpter perniciosas naturas. et respcū oīm hoꝝ pūt poni habitus siles. hoc est eodē mō inclinātes sicut orbitas/ꝯsuetudo/et puersa nā. q aūt bestialitas circa pdicta sit possibilis ꝓbat. p. nā dicūt eē hoīem vteros pgnātiū mulieꝝ rescindētē et eaꝝ pueros deuorantē. dicūt insup circa pōthū. i. mare pōthicū siluestres hoīes hitare gaudētes q̄libet bestialitate. q̄ꝝ aliq̄ crudis carnibus. alij carnibus hūanis vescūtur. alij adinuicē ꝯmodāt pueros vt ad ꝯuiuia comedant. hoc etiā ꝓbat
De phalari tyranno hystoria. phūs p ea q̄ de phalari tyrāno dn̄r. pharalis aūt/vt dicit albertus) tyrānus fuit crudelissimus lectū hns in q̄ q̄scūqz capere poterat extēdebat/et de illoꝝ tibijs q̄ lecto lōgiores erāt tm̄ trūcabat: quātū lecti lōgitudinē excedebāt. q̄ vero lecto breuiores erāt eos vsqz ad lecti lōgitudinē trahebat. Sed q pdicta fiāt ex supradictis causis delectabilia ꝓbat. prio q in aliquibus hoc ꝯtingat pp morbos et egritudīes ꝓbat duobus exēplis. Primū est de q̄dā maniaco q̄ matrē sacrificauit et comedit. Scdz est de illo q̄ comedit epar ꝯserui sui. hec aūt ex morbo ꝯtingebāt. q aūt ex ꝯsuetudīe fiāt ꝓbat. p. de piloꝝ euulsionibus/et vnguiū corrosionibus vel esu de comestiōibus carbonū et terre. de coitu cuz masculis q̄ oīa q̄busdā a natura/q̄busdā vero ex ꝯsuetudīe accidūt illis. s. q̄ ad hec ex puericia assuefacti sunt. Tūc ꝓbat. p. suā ꝯclusionē q̄ttuor rationibus Pria est. illi in quibus natura. i. nālis ꝯplexio est cā pdictorū: nō sunt incōtinētes nec illi q̄ insane sehn̄t ꝓpt ꝯsuetudinez. g̃ nec illi q̄ sic se hn̄t circa pdictas delectatiōes nō nāles. Aūs ꝓbat. p. ꝑ pma parte a signo. qz nullus dicit mulieres incōtinētes. ex eo q ex sua nā ducūt a passionibus et non ducūt. i. nō regūt se. ¶ Hr'e q̄dē. Scda rō. hr'e pdictas delectatiōes est extra termīos malicie sicut et bestialitas. g̃ nec supare pdictas delectatiōes et cōcupiscētias est simpl'r ꝯtinētia nec ab eis supari incōtinentia simpl'r: sed solū fm̄ q̄d: queādmodū aliq̄s dr incōtinēs ire. ¶ Oīa eni. Tertia rō. oīs supabūdās malicia/et insipiētia/et timiditas/et intēperātia/et crudelitas. vt est bestialis vel egritudinalis. g̃ nulla talis est incōtinētia. Aūs ꝓbat pmo de timiditate. Nā natura aliq̄s talis est: vt oīa timeāt etiā strepitū muris. sicut de quodā

dr q ꝓpt egritudinē etiā catulū siue mustellā timebat. Sil'r insipiētiū aliq̄ sunt bestiales vt ex sua natura irrōnales et solo sensu viuētes. sicut q̄dā barbare natiōis lōge posite. Alij vero irrōnales sunt ꝓpt egritudines. puta ꝓpter epilētias et manias. ¶ Hoꝝ aūt. Quarta rō. p quā. p. ꝓbat scdam partē pdicte ꝯclusionis. s. q circa pdicta est incōtinētia fm̄ sil'itudinē qz ꝯtingit aliquē habere pdictas cōcupiscētias et nō superari ab ipis. vt si phalaris cōcupiscēs puero vesci vel abuti abstinuit. ꝯtingit etiā nō solū habere ꝯcupiscētiā talē: sed etiā ab ea superari. ergo pōt ibi esse continētia et incōtinentia fm̄ sil'itudinē et appositionē licet nō simpl'r. Dñam ꝓbat: qz sicut illa malicia dr intēperātia siue malicia simpl'r: q̄ est fm̄ hoīem. i. fm̄ hūanas delectatiōes. et illa bestialis siue egritudinalis et nō simpl'r: q̄ est fm̄ nō hūanas concupiscētias: ita etiā est aliqua incōtinētia fm̄ sil'itudinē q̄ dr bestialis vel egritudinalis. et aliqua incōtinētia simpliciter: q̄ solū est fm̄ humanā intēperantiā siue cōcupiscētiā. ¶ Qm̄ quidē igit. Hec est scda particula in qua phūs recapitulat dicēs q manifestū est ex dictis: q continētia et incōtinētia sunt circa ea circa q̄ sunt tēperātia et intēperantia. et q circa alia delectabilia est alia spēs incontinentie dicta fm̄ methaphorā. id est fm̄ similitudinem et non simpliciter. Recapitulatio.

Quoniā autē est minus turpis incōtinentia q̄ ire: q̄ q̄ cōcupiscētiaꝝ speculabimur. Videt eni ira audire scdz q̄d rōnē: obaudire aūt queādmodū veloces ministrorum. puta aū audire oē dictū excurrunt. deinde peccāt in actiōe. et canes āte intendere si amicus si soluz sonitū faciat: latrāt. sic ira propt caliditatem et velocitatez nature audiens quidē: nō pceptum autem audiens mouet ad punitionem: rō quidem eni vel fantasia: qm̄ iniuria vel cōtemptus manifestauit. hec autez queādmodū sillogisans qm̄ opz talem oppugnare: irascit cōtestim. cōcupiscentia autem si solum dicat qm̄ delectabile: ratio vel sensus mouet ad fruitionez quare ira quidem cōsequit rationē aliqualiter. cōcupiscentia autez nō: turpior igit. Incontinens quidē eni ire a ratiōe aliqualiter vincit. qui autē concupiscentie et nō a rōne. ¶ Adhuc naturalibus magis veniā cōsequi appetitibus. qz et concupiscentijs talibus magis quanto cōmunes oībus et inq̄tum cōes ira autem naturalius et difficultas cōcupiscentijs ijs q̄ superabundātie et nō necessarijs: queādmodum respōdens qm̄ patrē percutit. eteni iste dixit eū q̄ sui ipius. et ille eū q̄ superius et puerū ostdens: et iste me dixit cū vir fiat. cōnatum eni nobis. et tractus a filio quiescere iussit apud hostia. eteni ipe trahere patrē vsqz huc. ¶ Adhuc iniustiores magis insidiātes: iracundus quidem igitur nō insidiator neqz ira: sed manifestus. ꝯcupiscē Cōclusio cō... partis ira... cōcupiscētie

tia autem quẽadmodũ venerẽ aiunt. dolose enĩ ciprigene ꝛ variã corrigiã. ꝛ homerꝰ. deceptio ꝙ furata est intellectũ spisse sapiẽtis. quare siquidẽ iniustior ꝛ turpior incõtinentia hec: ea ꝙ circa irã est. ꝛ simplr incõtinentia ꝛ malicia aliqualiť. ⁋Adhuc nullꝰ iniuriať tristatꝰ. ꝙ aũt ira facit oĩs: facit tristatꝰ iniuriãs aũt cũ delectatiõe. si igiť qbꝰ irasci maxĩe iustũ. hec aũt iniustior et incõtinẽtia ꝙ ꝓpter concupiscẽtiã. non enĩ est in ira iniuria. ⁋Qđ quidẽ igiť turpior ꝙ circa cõcupiscentias incontinentia ea ꝙ circa irã ꝛ ꝙm est continẽtia et incontinentia circa cõcupiscentias ꝛ delectationes corpales mãifestũ.

Epilogatio

Istud est septimũ ca. huiꝰ p̃mi tractatꝰ in ꝙ cõparat. p. incõtinẽtiã ꝯcupiscẽtie ad incõtinẽtiã ire. ꝛ ponit talẽ ꝯclõnẽ. Incõtinẽtia ire est minus turpis: ꝙ̃ incontinẽtia ꝯcupiscẽtie. ꝓbat. p. ꝗttuor rõnibꝰ. ⁋Prĩa est. incõtinẽs ire obseqtur ꝛ obedit aliqliť rõni/ ꝛ aliqliť a rõne vinciť. incõtinẽs aũt ꝯcupiscẽtie nõ obedit rõni: nec eã inseqtur: sed ꝯcupiscẽtiã: igiť. Añs ꝓbat. p. ꝙ ad p̃maz ptẽ. qꝛ iro audit ꝼm qđ rõnẽ: ꝫ nõ pfecte. ꝛ inde ẽ: ꝙ iratꝰ ĩpuniẽdo peccat: igr̃. Assumptũ ꝓbat. p. duobꝰ exẽplis ꝛ vna rõne. Primũ exẽpluz est. nã iratꝰ audit rõnẽ velut serui veloces: ꝗ anteꝙ̃ audiãt totũ p̃ceptũ dñi sui excurrũt ad p̃ceptũ cõplendum. Scđm exẽplũ est de canibꝰ: ꝗ cũ p̃mũ audiũt sonitũ latrãt anꝙ̃ discernãt an sit amicꝰ vl' inimicꝰ siue extraneꝰ ita etiã iratꝰ audiẽs rõnẽ: nõ audiẽs tñ nec expectãs p̃ceptũ rõnis: moueť ad vĩdictã: igr̃. Rõne sic ꝓbat. qꝛ rõ vel fantasia manifestat irato ꝙ opz oppugnare iniuriatez ꝛ eadẽ rõ vel fantasia manifestat: ꝙ hoc qđ ẽ passus est iniuria vel ꝯtẽptus. ꝛ ex his ꝯcludit quasi sillogizãs ꝙ opz talẽ oppugnare. ꝛ anꝙ̃ intelligat quõ aut qualiť ad vltionẽ ꝛ vindictã ꝓcedit. ꝯcupiscẽtia vero ꝙ̃ p̃mũ rõ vel sensus dicit hoc est delectabile: statim mouet ad fruitionem delectatiõis. ꝙ incontinẽs ꝯcupiscẽtie nullo mõ seqtur rationẽ: quã tñ aliqliť incontinẽs ire seqniť. ⁋Adhuc nãlibꝰ. Scđa rõ. passiones nãles ꝛ difficiliores ad superãdũ sũt magis digne venia/ ꝛ minꝰ turpes Sz ira est passio nãlior ꝛ difficilior ad superãdũ: ꝙ̃ cõcupiscẽtie supabũdãtes/ ꝛ nõ necessarie. igr̃ incõtinẽtia ire est minꝰ turpis ꝙ̃ incõtinẽtia ꝯcupiscẽtie. Maiorẽ ꝓbat qꝛ ꝯcupiscẽtijs ipis ꝙ̃to sunt magis cõeꝯ: tãto magis veniã damꝰ. qđ nõ ꝯtingit nisi qꝛ colores sunt magis nãles igiť. Minorẽ ꝓbat phs duobꝰ exẽplis. Primũ est. ꝗdã filꝰ pcussor p̃ris tractꝰ ad iudiciũ se excusando r̃ndit. ꝙ ipse p̃rez suũ ꝛ eiꝰ p̃r suũ p̃rez pcussit/ ꝛ ille suũ. ꝛ iste (inqt) filꝰ meꝰ si vir fiat: me ꝑcutiet. hoc eĩ cõnatũ. i. cõnãle ꝛ ꝯgenitũ nob. Scđo ꝓbat ꝑ hoc ꝙ ꝗdã ꝗ a filio trahebať: iussit eũ ad ostiũ sistere. nã eousqꝫ se p̃rez suũ traxisse dicebat. ex qbꝰ exẽplis pꝫ: irã a parẽtibꝰ in filios trãsfundi ꝛ nãliorẽ eẽ ꝯcupiscẽtia nõ neccĩa. Ubi aduertẽdũ ꝙ ira dr̃ difficilior ad superãdũ: ꝙ̃ ꝯcupiscẽtia ex pte vehemẽtie ꝛ ipetꝰ passiõis. Sed cõcupiscẽtia dr̃ difficilior ira. tũ qꝛ color. tũ qꝛ nobis a iuuẽtute cõmitrita. tum qꝛ nos insidiosius ꝛ frequẽtiꝰ oppugnat. ꝛ sic intelligitur qđ in scđo libro dictũ ẽ: ꝙ difficiliꝰ est voluptati pugnare ꝙ̃ ire. Aduertẽdũ vlteriꝰ ꝙ aliꝗ passio põt dici nãlior duplr. Uno mõ qꝛ ad eã ex qualitatibꝰ corpalibꝰ nãlibꝰ magis inclinamur. ita ꝙ q̃litates ad eã inclinãtes magis trãseũt a parẽtibꝰ in filios. vel qꝛ ꝓcedit a p̃ncipio

Cõclusio cuiusdam de ira [et] concupiscentia

...aliter sunt ...ciles ira [et] concupiscentia

in nobis ĩtriori nature puta a corde. ꝛ sic ira dr̃ nãlior ꝙ̃ ꝯcupiscẽtia. Alio mõ qꝛ causať ab obiecto ꝯueniẽti appetitui ꝼm naturã. ꝛ sic concupiscentia est nãlior ira. ⁋Adhuc iniustiores. Tertia rõ. illa incõtinẽtia est turpior: ꝗ occultiꝰ ꝛ magis insidiose opať ad nocumẽtũ alicuiꝰ. sed ira nõ insidiať ĩmo apte ꝛ manifeste opať. ꝯcupiscẽtia dolosa ꝛ insidiosa ẽ. qđ ꝓbat. p. ꝑ hoc qđ dicunt hoĩes venerẽ esse dolosam cyprigenã ꝛ variã corrigiã. ꝛ ab homero dr̃ deceptio ꝙ furata ẽ intellectũ spisse. i. valde sapiẽtꝫ: igr̃. ⁋Adhuc nullꝰ. Quarta rõ. illa ĩiustiora sunt: qbꝰ magis iustũ ẽ irasci. Sz incõtinẽtia ꝯcupiscẽtie ẽ hmõi. igiť est iniustior ꝛ turpior. Minorẽ ꝓbat. qꝛ oĩs ꝗ ꝓpť cõcupiscẽtiã nocet: iniuriã facit. sed nullꝰ qui ꝑ irã nocet ꝓp̃e iniuriã facit. ꝙ magis iustũ est irasci peccãti ꝑ ꝯcupiscẽtiã: ꝙ̃ peccãti ꝑ irã. Minorẽ assumptã ꝓbat. qꝛ nullꝰ ꝗ tristať nocẽdo: ꝓp̃ie iniuriã facit. qꝛ oĩs iniuriãs cũ delectatiõe opať. ꝫ oĩs ꝗ ꝑ irã nocet: tristať igiť ꝗ ꝑ irã nocet nõ ꝓp̃e iniuriã facit. ⁋Qđ ꝗdẽ igiť. Hic. p. epilogat dicẽs: ꝙ mãifestũ est ex dictis ꝙ turpior est incontinẽtia ꝗ est circa ꝯcupiscẽtias: ꝙ̃ incõtinẽtia ꝗ est circa iras. ꝛ ꝙ cõtinẽtia ꝛ incõtinẽtia sunt circa cõcupiscentias et delectationes corporales.

Epilogatio.

Vparũ aũt differẽtias assumẽdũ. quẽadmodũ eĩ dictũ ẽ scđz p̃cipia: he ꝗdez hũane sunt ꝛ naturales ꝛ gñe ꝛ magnitudĩe he aũt bestiales. he aũt orbitates ꝛ passiões ꝛ egritudĩes. haruz aũt circa primas tẽperãtia ꝛ intẽperãtia est solũ. ꝓpť qđ ꝛ bestias neqꝫ tẽpatas neqꝫ intẽperatas dicimꝰ. ꝫ vl'ꝫ methaphorã: ꝛ si aliquo totaliť aliud ad aliud differt genꝰ aĩaliũ ꝯtinnelia ꝛ synomoria ꝛ in oĩ vorax eẽ. nõ eĩ hz electionẽ neqꝫ rõcinationẽ. ꝫ discessit a natura quẽadmodũ insaniẽtes hoĩn. Minꝰ aũt bestialitas malicia: ťribiliꝰ aũt. nõ eĩ corruptũ est optimũ: quẽadmodũ in hoĩe. ꝫ corruptũ est et nõ hz. ⁋Siľe aũt igiť quẽadmodũ inaĩatum ꝯparare ad aĩatum. vtruz peius: innocẽtior eĩ p̃uitas semp ꝗ nõ hñtis p̃cipiũ intellectꝰ autẽ p̃cipium. ⁋Siľe igiť cõparare iniusticiaz ad hoĩem iniustum. est enim vtrunqꝫ peius decies millies. ⁋Plura enĩ vtiqꝫ mala faciet homo malus: bestia.

Conclusio cõparãs bestialitatem ad intẽperantiã

Istud est octauũ capľz huiꝰ tractatꝰ in quo. p. ꝯparat bestialitatẽ ad intẽperãtiã ꝛ ponit talẽ ꝯclõnẽ. Licet bestialitas sit terribilior ꝙ̃ intẽperantia: non tñ est deterior. Primã partẽ ꝓbat phũs qꝛ temperãtia ꝛ intẽperãtia sunt circa delectatiões ꝛ cõcupiscẽtias hũanas ꝛ naturales tam genere ꝙ̃ magnitudine. bestialitas vero est circa cõcupiscẽtias nõ nãles siue ille sint bestiales: siue ex orbitatibꝰ siue ex passiõibus vel egritudinibꝰ ꝯtingãt. ꝙ bestialitas ẽ terribilior intẽperãtia. Assumptũ ꝑ p̃ma pte ꝓbat a signo. qꝛ bestias ꝓp̃e nõ dicimꝰ tẽperatas nec intẽperatas nisi ꝼm methaphorã. ꝙ̃uis aliquo vnũ aĩaliũ genus ab alio genere differat puta cõtumelia ꝛ synomoria. i. salacitate ꝛ edendi voracitate. nã neqꝫ electionẽ neqꝫ rõnem habẽt. sed discesserũt a natura ꝗ electione ꝛ rõne vtimr: quẽadmodũ insani hoĩes sua insania rõne priuantur. Scđam

Conclusio elucidata de bestialitate et intẽperantia

partē conclusionis.s.φ bestialitas est minus mala intēperātia ꝓbat quattuor ratiōib⁹. Prīa est. q̄ꝛ pars optima hoīs scʒ rō nō est eodē modo corrupta in bestiali: sicut ī intēperato. q̄ꝛ ī bestiali sic est corrupta vt nō possit exire in actū vere rōcinationis practice: maxīe circa materiā circa quā est intēperatus. In intēperato vero ratio non est corrupta siue extincta: sed depravata: igitur. ¶ Simile aūt. Scd̄a rō. bestialitas sic se habet ad intēperantiā: sicut inalatū ad aīatū. Sed constat φ animatuʒ est deterius inalato: igit̄. Minorē ꝓbat q̄ꝛ prauitas illius q̄ non habet principiū. i. intellectū vel vsuʒ rōnis est innocētior. i. min⁹ nocēs prauitate illi⁹ q̄ hʒ in se intellectū ꝛ rationē. ¶ Simile igit̄. Tertia rō. sicut se habet iniusticia ad hoīem iniustū: sic bestialitas ad intēperantiā. Sed homo iniust⁹ est decies millies deterior q̄ iniusticia. q̄ꝛ includit maliciā ꝛ peruersam inclinationē appetitus et intellectus. iniusticia vero solū dicit ꝑuersam inclinationē appetit⁹ vt dicit Gerardus. vel q̄ꝛ homo iniustus includit causam ꝛ effectū. iniusticia vero solum effectū. ¶ Plura enīʒ. Quarta rō. plura mala pōt facere hō malus: q̄ bestia mala. ergo intēperat⁹ hō est deterior: q̄ bestialis homo. Ubi aduertendū φ hec conclusio phi indubia est accipiēdo bestialitatē ꝓ bestialitate non habituali: qua quis rōne orbatus ex puersitate nature aut ex aliq̄ infirmitate aut passione (sicut mulieres pregnātes) delectatiōes inhumanas insequit̄. cū qua tū stat: φ si quis ex malis electionib⁹ volūtatis frequenter elicitis acquireret in se habitū inclinantem ad concupiscendū delectatōes non hūanas: talis habitus esset deterior intēperātia. Tū q̄ꝛ heroica virtus est nobilior q̄ tēperantia. Tū q̄ꝛ bestialitas plus recedit a medio virtutis cū exeat limites hūane cōditionis. Tuʒ q̄ꝛ est terribilior. ideo si habeat tū de electione q̄tū intēperantia videtur esse deterior. Etiam aristoteles tū negat intēperantiā esse deteriorē bestialitate q̄ nō habet principiū agibiliū. i. intellectū. Aduertendū vlterius φ aliter et aliter bestie et insani hoīes a natura discesserunt. quia bestie discedūt. i. carent natura in qua ratio et electio esse possunt. hoīes vero insani a natura discesserūt humana: quo ad actus hoīa ꝑni φ homo liberos scʒ et deliberatos: quibus tales hoīes carent. nō tū discesserūt a natura hūana quo ad essentiam.

Cōparant̄ incōtinētia / intēperātia / ꝛ mollicies.

Conuenientie

Circa eas autem q̄ per tactuʒ ꝛ gustum delectationes ꝛ tristicias et cōcupiscentias ꝛ fugas circa quas ꝛ intēperātia ꝛ temperātia determīata est prius. est quidē sic se habere vt vinci ꝛ quib⁹ multi meliores. est auteʒ superare et quibus multi minores.

Differentie.

¶ Hoꝝ autē hic quidem circa delectatiōes incōtinens. hic autē continens. hic

Prima conclō

autem circa tristicias mollis. Hic autē perseuerās inter medium et pluriuʒ habitus. et si inclināt magis ad deteriores. Qꝛ autem quedā delectationum necessarie sunt. he autem non. et vsq̄ ad quem superabundantie autem nō: neq̄ defectus. Similiter autem ꝛ circa cōcupiscentias habet et tristicias. superabundantias quidem persequens delectationum vel scd̄m supabundātias vel propter electionē ꝛ ꝓpter ipsas ꝛ nihil ꝓpt̄ alterum adueniēs intēperat⁹. necessariuʒ enī hunc nō esse penitentem. quare insanabilis. deficiēs aūt oppositus: medius autē tēperatus. Silr̄ autem et fugiens corporales tristicias nō propt̄ vinci: sed ꝓpter electionē. nō eligentium aūt: hic q̄dē ducit̄ propt̄ delectationem. hic autem propt̄ fugere tristiciā q̄ a ꝯcupiscētia. quare differūt adinuicē. ¶ Omni

Secunda.

autem vtiq̄ videbit̄ deterior esse: si quis nō cōcupiscens vel quiete operat̄ q̄d turpe: q̄ si vehementer cōcupiscens. et si nō irat⁹ percutit: q̄ si iratus. quid eī vtiq̄ faceret in passione existens: propt̄ q̄d intēperatus deterior incōtinente. Dictoꝝ vtiq̄: hic mollicici spēs magis. hic autem intēperatus. ¶ Op-

Tertia

ponit̄ autē incōtinenti quidē ꝯtinens. molli autem perseuerātiuus. perseuerare quideʒ enī est in eo q̄d est ꝯtra tenere: ꝯtinentia autem in eo q̄d est superare: quēadmodū ꝛ nō vinci ei⁹ q̄d est vincere. propt̄ q̄d ꝛ eligibili⁹ cōtinētia perseuerātia est. ¶ Deficiens aūt

Quarta.

ad q̄ multi et cōtratendunt ꝛ pñt. iste mollis et delicatus. etenīʒ delicie mollicies q̄dā est: qui trahit vestimentū vt nō laboret scd̄ʒ eā q̄ eleuare tristiciā et imitās laborātem non existimat̄ miser esse: misero silis exñs. Silr̄ autem habet et circa cōtinentiā ꝛ incōtinentiā. Nō enim si quis a fortibus et superexcellentibus delectatiōibus vincit̄ vel tristiciis admirabile. sed cōdonabile: si ꝯtratendens quēadmodū theodecti philotectes a vipera percussus vel a carcino in halope cercyon ꝛ quēadmodū ꝯtinere tētātes risuʒ repēte effundunt. quale coaccidit xenophāto. sed ꝛ si quis ad quas multi possunt abstinere: ab his vincitur et non pōt cōtratendere: nō propt̄ naturā gñis vel propter egritudinem: puta in scitharum regibus mollicies propter genus et vt femininū ad masculinum distat.

Exempla hystorica

Cōparant̄ incōtinētia / intēperātia / et mollicies.

Istud est nonū ca. hui⁹ p̄mi tractat⁹ in q̄ cōparat. p. incōtinētiā / intēperātiā / ꝛ molliciē / ꝛ silr̄ habit⁹ eis ꝯrios. s. ꝯtinētiā / tēperātiā / ꝛ pseuerantiā adinuicē. Et diuidit̄ ca. in duas ptes. In prīa ponit eoꝝ ꝯuenietiā. In scd̄a do differētiā. Prio igit̄ pōit dictoꝝ habituū duas ꝯuenietias. Prīa est. φ hñt fieri circa delectatiōes ꝛ tristicias ꝯcupiscētias ꝛ fugas gustus et tactus. Scd̄a cōueniētia sumit̄ ex parte modi se habēdi circa tales passiones. nā circa tales delectationes cōtingit aliquē sic se hr̄e vt vincat̄ ab his q̄s multi vincere solēt ꝛ fiūt meliores. cōtingit etiā aliquem sic se habere circa eas: vt vincat et superet delectatiōes a quibus multi superant̄ ꝛ fiūt minores. i. deteriores. ¶ Ho

Cōueniētie

Differentie

rum aūt. Hec est scd̄a pars huius capituli in qua phūs ponit differentiā predictoꝝ habituū sub quattuor ꝯclusionibus. Prima est. predicti habitus differūt ab inuicem. Probat q̄ꝛ circa p̄dictas delectatiōes nō necessa-

Prima concl

rias: qui vincit̃ ab his quas hoĩes cõiter vincũt dr incõtinẽs. q̃ vero illas cõcupiscẽtias vincit a qb⁹ multi vinci solẽt: dr ↄtinẽs. Silr circa tristicias eis ↄtrarias q̃ accidũt ex absentia delectabiliũ cõtingit aliquẽ sic se hr̃e: vt vincat eas a quibus multi vincũtur: ⁊ dr perseuerãs et cõtingit vt vincat̃ ab illis quas multi vincere solent: et talis dr mollis. Silr contingit q̃ aliquis circa predictas delectationes ⁊ tristicias sic se habeat: q̃ ꝓsequat̃ superabũdãtes delectatiões ⁊ fugiat moderatas tristicias: nõ qꝛ vincit̃ ab eis: sed ex electiõe ⁊ ꝓpt̃ ipas ⁊ nõ ꝓpter alterũ aduenies p eas. ⁊ talis dr intẽperat⁹ q̃ est insanabilis. cũ necesse sit ipz esse nõ patientẽ: eo q̃ agit ex electiõe. ↄtingit etiã aliquẽ deficere in ꝓsequẽdo delectatiões necessarias aut in fugiẽdo supabũdãtes tristicias: ⁊ talis intẽperato extreme opposit⁹ est. medius do circa has dr tẽperat⁹. igit̃ p̃dicti habit⁹ differũt ab inuicẽ. ¶ Oĩno aũt. Scđa ↄclõ. intẽperat⁹ est deterior incõtinẽte. ꝓbat phs. qꝛ oĩs ille est deterior: q̃ nõ ↄcupiscẽs vel pax cõcupiscẽs aliqđ turpe operat̃: q̃ ille q̃ turpe cõsimile vehemẽter ↄcupiscẽs opat̃. sed intẽperatus turpe operat̃ nõ cõcupiscẽs aut pax cõcupiscẽs. Incontinẽs vero turpe operat̃ vehemẽter cõcupiscẽs. ergo intemperatus est deterior incõtinẽte. Maiorẽ ꝓbat. p. qꝛ ille est deterior q̃ percutit non iratus: q̃ q̃ percutit irat⁹ quid enĩ talis faceret si vehemẽter concupisceret: igit̃. Et subdit phũs q̃ dictox habituũ vnus: puta incõtinẽtia magis ptinet ad molliciẽ. qꝛ nõ inclinat ad moderatã tristiciã ferendã in fugiẽdo inhonestũ delectabile imo inclinat ad ipm ꝓsequẽdũ. alter vero ptinet ad intẽperãtiã. ¶ Opponit̃ aũt. Tertia ↄclõ. cõtinentia est eligibilior perseuerãtia. Probat phũs. qꝛ cõtinentia opponit̃ incõtinẽtie. ⁊ consistit in eo qđ est superare ⁊ vincere. et perseuerãtia opponit̃ mollicie ⁊ consistit in hoc qđ est cõtendere ⁊ resistere siue nõ vinci. sed eligibilius est vincere ⁊ superare: q̃ resistere siue nõ vinci. igit̃ cõtinentia eligibilior est perseuerantia. Ex quo põt trahi: q̃ mollicies est peior incõtinẽtia. eo q̃ incõtinens a fortiori passione vincit̃: q̃ mollis. ¶ Deficiens aũt. Quarta conclusio que est declaratiua prius dictox. non q̃ a vehemẽtibus ⁊ fortibus delectationibus ⁊ tristicijs vincitur dicitur mollis vel incõtinẽs: sed q̃ superatur a tristicijs et delectationib⁹ quas multi superãt: dr incõtinẽs vel mollis. De molli probat phũs. nam mollis dr delicatus qui ferre laborẽ quẽ multi alij volũt: nõ vult. vt q̃ trahit vestimentũ per lutũ: ne laborẽ patiatur in leuando: dicit̃ mollis et delicatus. ⁊ talis imitat̃ egrotãtem ⁊ non existimat se miserũ esse: cũ sit misero similis. De incontinẽtia probat. qꝛ non est admirabile si quis vincat̃ a superabũdantib⁹ delectationibus et tristicijs sed condonabile si cõtra nitat̃. qđ ꝓbat phs per tria exempla. Primũ est de philotecte de quo theodectus poeta satyricus narrat: q̃ percussus a vipera magnũ dolorẽ passus nitebat̃ cõtinere planctũ. tandẽ tñ doloris vehemẽtia victus clamat: vt manus pcussa ei p̃scindat̃. Scđm exemplũ est de cercyon de quo scribit carcin⁹ tragicus q̃ dolorẽ cõceptũ sup̱ corruptione sue filie noĩe halope aliquãdo decenter sustinuit: sed cũ halope corruptorem ei ꝓdidisset: vidẽs se vindicare nõ posse: victus tristicia rogauit occidi dicens: se tantã tristiciã diutius ferre nõ posse. Tertiũ exemplũ est. nam videmus ad sensum: q̃ quidam sunt qui tentant se diu cõtinere a risu: tandẽ tamen deuicti: immoderatus ipm effundunt. sicut accidit xenophãto: qui gaudiũ de fama sui magisterij cõceptum aliquandiu decẽter portauit: et tandem in risum effudit immoderatum.

...gunda.

...ntia

...uarta.

...pla quo-
...dã passio
...lo victor

Videtur autem et lusiuus intẽperatus esse. est aũt mollis. ludus enĩ remissio est. siquidem igit̃ quies. ad hãc autẽ superabundãtiã est lusiuus. ¶ Incõtinentie autem hec quidẽ p̃uolatio. hec aũt debilitas. hi quidem enĩ cõsiliãtes nõ immanent quibus cõsiliari sunt propt̃ passionem. hi autem propt̃ nõ cõsiliari ducunt̃ a passione. quidã enĩ queãdmodum p̃titillãtes nõ titillãtur: sic ⁊ presentientes/et presuscitãtes seip̃os ⁊ rõcinationem non vincunt̃ a passione neq̃ si delectabil' sit/neq̃ si tristis. ¶ Maxime autem acuti et melancolici scđm effrenatã incontinentiã sunt incõtinentes. hi quidẽ enĩ propter velocitatem. hi autem propt̃ vehementiã non expectãt rõnem ꝓpt̃ sequentes esse fantasie. ¶ Est autem intemperatus quidem queãdmodũ dictum est nõ penitiuus. immanet enĩ electioni. incõtinens autem penitiuus oĩs propt̃ qđ non queãdmodum dubitauim⁹: sic et hz. sic igit̃ hic quidez insanabilis. hic autem sanabilis. ¶ Assimilatur autem malicia egritudini velut ydropi ⁊ pthisi. incõtinentia autem epilepticis. hec q̃dem enĩ ↄtinua. hec autẽ incõtinua malicia ¶ Et oĩno autẽ alterũ genus incontinentie et malicie. malicia quidẽ enĩ latet: incõtinẽtia autẽ non. ¶ Ipox aũt horũ meliores excessiui: q̃ rõnem hñtes quidẽ non immanẽtes aũt: a minori enĩ passione vincũtur. ⁊ nõ impreconsiliatiui queãdmodũ alteri. silis eĩ incontinẽs velociter inebriatis et a pauco vino et minori q̃ vt multi. ¶ Qm̃ quidem igitur malicia incontinẽtia nõ est manifestum sed quo forte. hec quidem p̃ter electionez hec autem scđm electionez est. ¶ Insuper ⁊ silr quidẽ scđm actiões: queãdmodũ qđ demodoci ad milesios. milesij stulti q̃dẽ eĩ non sunt: operant̃ aũt qualia quidẽ stulti. ⁊ incõtinentes iniusti quidẽ nõ sunt: iniusta aũt faciunt. ¶ Qꝛ aũt hic q̃dẽ talis: qualis nõ propter suasũz esse persequi eas q̃ scđm supabũdãtias et p̃ter rectã rõnẽ corpales delectationes. hic aũt ꝑsuasus est ꝓpt̃ talẽ esse: qualez persequi ipas. ille q̃dẽ igit̃ facile trãsgredibilis. iste aũt nõ. virtus enĩ ⁊ malicia principiũ. hec q̃dem corrũpit. hec aũt saluat. In actionib⁹ aũt quod cui⁹ grã principiũ queãdmoduz in mathematicis suppositiões. neq̃ vtiq̃ illic rõ edoctiua p̃ricipiorũ neq̃ hic: sz virt⁹ vl' naturalis vel assuefactiua ei⁹ qđ est

Remouet dubium.

Prima conclõ de speciebus incontinentie.

Correlarium

Secunda ↄclõ

Tertia.

Primũ correlarium.

recte opinari circa principiū. tēperatus qui
dem igitur talis. intemperatus autem con-
trarius. ¶ Est autem aliquis propter passio
nem excessiuus preter rationem rectā. quez
propter quidem nō agere scd̄m rectā rōnez
superat passio. propter autem esse talē: qua
lem persuasum esse hūc persequi īprohibite
oportere tales delectationes non superat.
Secundum iste aūt incontinēs melior intēperato. ¶ Et
neq̄ prauus simpliciter. saluat aūt optimuz
Tertium. principium. ¶ Alius autem contrarius im-
māsiuus et non excessiuus propter passionē
manifestuz vtiq̄ ex hoc: quoniā hic quidem
studiosus habitus. hic autem prauus.

ISTud est decimū ca. hui⁹ pmi tractat⁹ in q̄ di-
stinguit. p. spēs incōtinētie. ⁊ diuidit ca. in tres
partes. In pmā remouet vnū dubiū In scd̄a fa
cit qd̄ iam dictū est. In tertia vero regredit ad ꝯparādū
Remouetur incōtinentē ad intēperatū. Primo igit remouet tale du-
dubium. biū. posset em̄ aliq̄s dubitare. Utrū lusiu⁹ id est iocosus
siue nimis amās ludos sit intēperat⁹: hoc dubiū remo
uet. p. dicēs: ꝙ licet lusiu⁹ videat esse intēperat⁹: est tn̄
mollis. ꝓbat. p. scd̄am partē. q2 lusiu⁹ supabūdat in q̄e
te et fuga laboris. g̃ est mollis. Ans ꝓbat. q2 ludus est
remissio siue relaxatio a labore. g̃ est q̄es a labore. ⁊ per
ꝯñs lusiu⁹ supabūdat q̄ete ⁊ fuga laboris. ¶ Inconti-
Pria ꝯclō elu- nētie aūt. Hec est scd̄a pars ca. in qua. p. ponit talē con-
cidata de spe- clusionē. Incōtinētie due sunt spēs: scz p̄uolatio siue te-
ciebus inconti meritas. debilitas siue infirmitas. ꝓbat. p. q2 incōtinē-
nentie tiū: quidā sunt q̄ ꝯsiliant ⁊ delibetāt. sed nō persistūt in
his q̄ sunt p rōnē deliberata pp passionē supueniētez a
qua vincitur. ⁊ tales dr̄ debiles. Alij sunt q̄ p̄ueniunt
consiliū ⁊ deliberationē rōnis in sequēdo passionē et ta
les dr̄ preuolātes siue effrenati. Et hoꝝ q̄dā sunt sana
biles. qd̄ declarat. p. p simile. q2 quēadmodū pretitillā-
tes seipos nō titillant nec mouentur postea dū ab alijs
tangūtur in illis partib⁹ cōfricatis: sic presentiētes pas
sionē et presuscitātes. i. excitātes seipos p rōnē ad resi-
stendū passioni: nō vincitur a passiōe siue sit delectabi-
lis siue tristis: igit. ¶ Maxime aūt. Hic infert. p. vnum
Correlarium. correlariū ꝙ acuti. i. colerici ⁊ melancolici inter ceteros
maxime sunt incōtinētes s3 effrenatā cōcupiscētiā siue
preuolationē. acuti vero ꝓpter velocitatē motus colere
et melācolici ꝓpter vehemētiā melācolie accense: nō ex
pectāt deliberationē rōnis q2 sequūtur fantasiā cōcupi
scibilis. ¶ Est aūt. Hec est tertia pars ca. in qua. p. re-
uertit ad ꝯparādū incōtinentē ad intēperatū et species
Secūda cōclō incōtinētie inter se. ⁊ intendit istā ꝯclōnē. Intēperatus
peior est incōtinēte. ꝓbat. p. quattuor rōnibus. Prima
rō est. insanabilis peior est sanabili. sed intemperat⁹ est
insanabilis: ⁊ incōtinēs sanabilis: igit. Minorē ꝓbat.
q2 intēperat⁹ est nō penitiu⁹ ⁊ persistēs in praua electio
ne. oīs vero incōtinēs est penitiu⁹: igit. ¶ Assimilatur
aūt. Scd̄a rō. intēperātia est malicia cōtinua ⁊ assimila
tur egritudini cōtinue: puta ydropisi et pthisi. Incōtinē
tia vero nō est cōtinua ⁊ assimilat epilētie: igit. Ubi ad
uertendū ꝙ ydropisis est continua oppressio humoris
aq̄tici subcutanei cū inflatiōe et anhelitu fetido. Pthi-
De quibusdā sis vero est cōtinua egritudo ex caloris inflammatione
egritudinib⁹ siue incitatiōe ꝓueniēs. Epilētia vero ex humore cōde-
scēdēte ⁊ cerebri meatus ⁊ vias opilāte ꝓcedit. q̄ quidē
opilatio nō fit ꝯtinue. ideo epilētia dr̄ egritudo nō conti

nua. ¶ Et oīno. Tertia rō. intēperātie malicia latet in-
tēperatū. ita ꝙ ipē nescit se esse malū eo ꝙ rō in eo ē cor
rupta. sed incōtinētia nō latet incōtinentē. q2 incōtinēs
(cū habeat rōnē rectā) scit se male agere. igit intēperan
tia est deterior incōtinentia. ¶ Ipsoꝝ aūt. Hic cōparat Tertia cōclō
p̄hs species incōtinentie adinuicē. ⁊ ponit talē cōclusio
nē. incōtinētes debiles sunt deteriores preuolātib⁹. ꝓ-
bat q2 incōtinētes rationē hn̄tes in qua nō permanent
sunt deteriores q̄ hi qui rōnē non hn̄t: sed incōtinentes
debiles rōnē hn̄t in qua non persistūt. preuolātes autez
non hn̄t rationē: igit. Maiorē ꝓbat dupl'r. Primo q2 qui
rōnem habēt: vincitur a minori passione ꝓpter rationē
et malū agūt cōsulte. alij vero a fortiori passione ⁊ incō-
sulte vincūtur: igit. Scd̄o ꝓbat idē q2 incōtinētes debi
les comparātur ad preuolātes: sicut illi q̄ cito ⁊ a pauco
vino inebriātur ad illos q̄ nec cito nec a pauco vino ine
briantur: igit. ¶ Oīm quidē. Hic infert. p. aliqua corre Primū corre
laria. Primū est. incōtinentia non est malicia simplicit lariū.
ꝓbat q2 incōtinēs operat p̄ter electionē sed intēperat⁹
siue malus simpl'r operat ex electiōe: igit. ¶ Insuper.
Hic soluit. p. vnā obiectionē. posset em̄ aliquis dicere ꝙ
incōtinēs ⁊ intēperat⁹ siles opatiōes opātur. g̃ incōti-
nētia est malicia simpl'r sicut intēperātia. Rn̄det p̄hs
negādo ꝯñam. q2 sicut dicebat demodocus poeta ad mi
lesios eos deridēs: milesij (inquit) stulti nō sunt. operan
tur tn̄ ea q̄ stulti: ita incōtinētes nō sunt mali simpl'r si-
ue iniusti. operātur tn̄ iniusta: igit. ¶ Quia aūt. Hic ꝓ
bat scd̄o predictū correlariū. q2 incōtinēs est faciliter sa
nabilis. intēperatus aūt nō: igit. Ans ꝓbat. q2 inconti
nens nō ꝓsequitur supabūdātias delectationū corpora-
liū ex eo ꝙ persuasus sit ⁊ iudicet eas esse ꝓsequēdas.
Intēperat⁹ vero ꝓsequitur eas psuasus. ⁊ q2 talis est sm̄
habitū ꝙ iudicat eas esse ꝓsequēdas. ergo incōtinētia
est facile trāsgredibilis ⁊ sanabilis cessante passiōe vel
est facile transgredibilis. id est facile remouibilis a sua
opinione ꝓpter rationē rectā q̄ in eo saluatur. ⁊ nō in in
tēperato. Quod ꝓbat p̄hs. q2 virtus saluat principiuz
agibiliū. hoc aūt principiū est illud gr̄a cui⁹ siue finis. i.
virt⁹ saluat rectā existimationē de fine. malicia vero eaz
corrūpit. igitur in intēperato non saluatur recta ratio.
Assumptū ꝓbat p̄hs. quia quēadmodū in mathema-
ticis ratio nō edocet principia. ita nec in moralib⁹ ratio
edocet principia. sed virtus vel naturalis id est a natu-
ra existens. vel assuefactiua. i. ex consuetudine acquisi-
ta. q̄ virt⁹ saluat rectā existimationē de fine siue facit re
cte opinari circa principiū in agibilibus. et habens talē
virtutem circa delectationes corporales moderandas
dicitur temperatus. cōtrarius vero intēperatus. ¶ Est
aūt. Hic ponit p̄hs quartā rationē ad primā cōclusio- Ratio ꝓ pri-
nez. quicūq̄ operat ex passione: nō q2 sit talis ꝙ credat ma conclone
oportere ꝓsequi impudenter delectationes; sed q2 non
agit sm̄ rectā rationē: ille est minus malus q̄ qui disce-
dit a recta ratione. eo ꝙ est talis ꝙ credit: ꝙ licet sibi ꝓ-
sequi superabūdātes delectatiōes. sed incōtinēs supe-
ratur a passione non q2 sit talis ꝙ credat oportere ꝓseq̄
delectatiōes. intēperat⁹ vero recedit: q2 credit ꝙ liceat
libere et impudenter eas prosequi. igitur incontinens
est minus malus intēperato. ¶ Et neq̄. Scd̄m correla Secundum
riū. incontinēs est simpliciter non prauus. probat q2 in correlarium.
incontinēte saluatur principium agibiliū quod est opti
mum in homine. scilicet recta existimatio de fine: igitur
¶ Alius autem. Tertiū correlariū. continentia est ha- Tertium.
bitus virtuosus ⁊ incōtinētia prauus. Probat quia in
cōtinētia est habitus nō discessiuus a ratione sed ei im
mansiu⁹. incōtinētia vero est habitus cōtrarius: igitur.

Solvitur q̄o tertia tertij capituli.

V Trū autē ꝯtinēs est q̄ qualicū
q̨ rōni et qualicū q̨ electiōi i=
manet: vl' q̄ recte? ⁊ incōtinēs
autez qui nō īmanet qualicū q̨
electiōi et qualicū q̨ rōni vl' q̄
false rōni et electiōi nō recte?
Prima cōclo quēad modū dubitatū est prius. vl' secundū
accidens q̄ qualicū q̨? secundum seipm autē
q̄ vere rōni et recte electiōi. hic q̄dē imanet.
hic autē nō īmanet. si ei quis hoc ꝑꝑ hoc eli=
git vel ꝑsequit': scōm seipm quidē hoc eligit
et ꝑsequit'. scōm accidēs aūt quod prius sim
plicit' aūt dicun⁹: quod secūdū seipm. quare
est q̄dē vt qualicū q̨ opiniōi. hic quidē ima=
net: hic autem excidit. simpl'r autē qui vere.
Secunda. ¶ Sunt autem quidā imāsiui opinioni. sunt
aūt quos vocāt ischyrognomes: puta diffi=
cile ꝑsuasibiles et nō facile trāsuasibiles: qui
simile quidē aliquid habēt cōtinenti. quale
ꝓdigus liberali et audax confidēti. Sūt au
tem alteri secūdū multa. hic q̄dē ei ꝑꝑ passi=
onē ⁊ ꝯcupiscētiā nō trāsmutat ꝯtinēs: q̄z fa
cile ꝑsuasibilis cū ꝯtingat erit ꝯtinēs. hi aūt
nō a rōne. q̄z cōcupiscētias assumūt ⁊ ducūt'
Corelariū multi a delectatōib⁹. ¶ Sūt aūt ischyrogno
mes idyognomes et indisciplinati et agre=
stes. Idyognomes quidē ꝑꝑ delectationez
et tristiciā. gaudēt ei vicētes si nō trāsuade
antur. et tristant' si infirma q̄ ipoꝝ sint: quēad
modū snie. quare magis icōtinēti assimilāt'
q̄ ꝯtinēti. ¶ Sūt aūt q̄dā qui i his q̄ vident'
Removetur dubium. nō manēt: nō ꝓpt' icōtinētiā. puta i philocte
te qui sophoclis neoptolemus q̄uis ꝓpt' de
lectationē nō imāsit sz bonā. verū dicere ip=
si bonū erat. ꝑsuasus aūt ē ab odysseo vlixe
falsum dicere. nō ei oīs qui ꝑꝑ delectationē
opat' aliquid est intēperatus siue prauus si=
ue incōtinens: sed qui ꝓpter turpem.

Solutio q̄stionis tertij capituli.

I Stud est vndecimū capitulū huius scdi tra=
ctatus: in quo phs soluit tertiā q̄stionē i ter=
tio cap. eiusdē tractat⁹ motā. s. vtrū ꝯtinētia
faciat ꝯtinētē ꝑmansiuū in oī opinione. ⁊ icō
tinētia faciat incōtinentē egressiuū ab oī opiniōe? Pro
Prima cōclo cui⁹ solutione ponit phs duas ꝯcl'ones. Prima est. cō=
tinens pōt p accidēs cuilz opiniōi siue vere siue false i=
manere: sz simpl'r tm̄ imanet vere. et incōtinēs pōt per
accidēs a q̄libet opinione egredi: sz simpl'r tm̄ egredit'
a vera. Probat phs. quicū q̨ eligit hoc ꝓpter hoc ille
eligit p se hoc ꝓpter q̄d scz aliud eligit. prius aūt. i. illō
quod ꝓpter aliud eligit: nō eligit nisi p accidens: sed il
lud vr' simpl'r eligi q̄d p se eligit'. q̄ q̄uis cōtinens cuilz
opinioni imaneat aliqualiter: et incōtinens a qualiber
egrediat': tm̄ nō imanet simpl'r cōtinēs nisi vere opinio
ni. nec discedit simpliciter incontinens nisi a vera opi=
nione. Ubi aduertendum q̄ continens sententiam ali=
quid et iudicans habet cōiter duos actus voluntatis i=
mansiuos. vnū scz quo vult operari s'm rectam rōnem.
et alterū quo vult operari s'm hanc rōnem: demōstrata
illa quam putat esse rectam: siue sit recta siue non: pri=
me sententie imanet cōtinens p se. scde vero p accidēs.
verbi gr̄a. si aliquis existimet q̄ bonū est fornicari: ⁊ im
manet huic rōni false credens eam esse veram: talis per
se immanet rationi vere. per accidens vero false: quia
non intēdit imanere false sed vere. Similiter qui egre=
ditur a rōne falsa quam credit eē veram p se egredit' ab
opinione vera: et per accidens a falsa. ¶ Sunt autē q̄=
dam. Scda ꝯcl'o. nō quilibet sue opinioni imāsiuus est Secunda.
cōtinens. ꝓbat. q̄z ischyrognomes. i. hoīes ptinaces si
ue dure ceruicis sunt immāsiui suis opinionibus. et tm̄
lz habeāt aliquid simile ꝯtinēti: non tm̄ sunt cōtinētes:
igit'. Primā partē minoris ꝓbat: q̄z ischyrognomes sūt
difficulter ꝑsuasibiles. i. cōtra ꝓpriā opinionē suasibi=
les: sicut continētes sunt difficulter suasibiles cōtra ra
tionem. ergo sicut ꝓdigus liberali et audax forti aliq̄d
sile hz: ita ischyrognomes hn̄t aliq̄d sile continentib⁹.
Secūdā partē ꝓbat: q̄z cōtinens hz a rōne difficultatez
suasionis et cōtra ꝯcupiscētiam: q̄z in aliis est facilit' ꝑ=
suasibilis: q̄z faciliter assentit veritatē demōstrantibus
sed ischyrognomes nō hn̄t a rōne difficultatē ꝑsuasiōis
neq̨ eā habēt cōtra ꝯcupiscētiam: cū assimilant freque
ter ꝯcupiscentias et ducant' sepe ab ipsis: igit'. ¶ Sunt
aūt. Hic infert phs vnum corelariū: q̄ ischyrognomes Corelariū.
magis assimulant' incōtinentib⁹ q̄ ꝯtinentibus. Pro=
bat: q̄z tales sunt idyognomes. i. sui capitis siue sue sen
tentie et indisciplinati et agrestes. Idyognomes q̄dē:
q̄z sequūt' delectatōnes et tristicias. gaudēt eīn tanq̄ vi
centes: si ad oppositum nō suadeant'. tristant' vero si eo
rum opiniones sint infirme et irrite. Indisciplinati au=
tem sunt: q̄z nolunt alioꝝ dictis credere. et agrestes: q̄z
moribus hoīm nō cōgruentes: igit'. ¶ Sunt autē qui= Removetur
dam. Hic phs removet vnū dubiū. an quis possit lau= dubium.
dabilit' nō imanere suis opinionib⁹? Hoc dubiū remo=
uet phs. dicēs q̄ q̄s pōt nō imanere suis opinionibus:
etiam non ꝓpter incōtinentiā: sz ꝓpter virtutis amo=
rem: vt pz p hoc q̄d scripsit Sophocles poeta in philo
ctete de neoptolemo: qui nō imansit his que fuerant ei
ꝑsuasa ab vlixe odisseo. scz vt mentiretur ꝓpter salutē
patrie. et lz huic q̄n q̨ cōsensisset: tm̄ in opinione non im
mansit. q̄z delectabile et bonū erat ei verū dicere. Secū
dā partē ꝓbat. s. q̄ non ꝓpter incontinentiam: q̄z non
oīs qui propter delectationem aliquid operatur est in=
temperatus/prauus/vel incontinens: sed solum q̄ pro
pter turpem delectationem.

Q Uia aūt aliquis est talis qua= Prima cōclo
lis minus q̄ oportet corporali
bus gaudens et non imanens
rationi talis huius et inconti=
nentis. medius continens. in=
continens quidem eni nō ima
net rōni ꝓpter maius aliquid. ille aūt ꝓpt'
minus aliquid. cōtinens aūt imanet et non
ꝓpter alterū transmutat. Oportet autem si
quidem ꝯtinētia studiosuz vtros q̨ ꝯtrarios
habitus prauos eē quēadmodū et apparent.
¶ Sed propt' alterū i paucis ⁊ raro eē ma= Solutio obiectionis.
nifestū: quēadmodū tēperātia itēperātie vi
det' ꝯtrariū esse solū: sic et ꝯtinentia incon=

Scda pclusio tinētie. ¶ Qr autē scdm silitudinē multa di
cunt. ⁊ ptinētia q̄ tēperati secundū silitudi-
nē psecuta ē. etei ptinēs potēs nichil preter
rōnem pp corporales delectationes facere
et tēperatus. sed hic q̄dē hñs hic aūt non ha
bēs prauas pcupiscētias. hic q̄dē talis qua-
lis non delectari ppter rōnem: hic autē qua
Tertia. lis delectari: sȝ nō duci. ¶ Siles autē et incō
tinēs et intēperatus. alteri quidē existētes
vtrı̄qȝ autē corporalia delectabilia psequūt
sed hic quidē nō existimās oportere. hic aūt
Quarta. existimās. ¶ Neqȝ simul prudētē et inconti
nētē contingit eē eundē. simul ei prudens et
studiosus scdm morē ostensum est ens. ¶ Ad
huc non ī scire solū prudēs: sȝ in eo q̄ practi-
cus. incōtinēs autē nō practicus. ¶ Dinon
autem nichil prohibet incōtinentē eē. ppter
quod ⁊ vident̄ q̄nqȝ prudētes eē quidē: incō
tinentes aūt propt̄ dinoticā differre a pru-
dētia secundū dictū modū ī primis sermoni
bus et secundū quidē rōnem prope esse. dif
ferre aūt secūdū electiōem. Neqȝ vtiqȝ vt sci
ens ⁊ speculās: sȝ vt dormiens vl' vinolent⁹.
Quinta remotiua dubij ¶ Et volēs q̄dem secundū modū ei quēdaȝ
sciens. ⁊ quod facit ⁊ cui⁹ grā. mal⁹ autē nō.
electio ei epicizes quare semimal⁹ ⁊ nō iiu-
stus. nō ei īsidiator. hic quidē ei ipoȝ nō im-
mānsiuus q̄b⁹ vtiqȝ psiliabit̄. melācolicus au
tem neqȝ psiliatiuus totaliter. ⁊ assimilatur
vtiqȝ incōtinens ciuitati cui calculāt̄ oīa ne
cessaria ⁊ leges hȝ studiosas. vtiqȝ autē nul
la: quēadmodum anaxādrides couiciat⁹ est
ciuitas volebat: cui legū nichil est cure. ma-
lus aūt vtenti q̄deȝ legib⁹. malis autē vten
Sexta. ti. ¶ Est autem incōtinentia ⁊ ptinentia cir
ca superexcellens multoȝ hītum. hic q̄dem ei
magis imanet. hic autem minus pluriū po-
Septima. tentia. ¶ Sanabilior autem icōtinentiaȝ se
cundū quā melācolici icōtinenter agunt. cō
siliātiū nō imanentium autem ⁊ p psuetudi
nē icōtinētes: naturalib⁹. facili⁹ ei psuetudi
nem trāsmutare natura. ppter hoc eni psue
tudo difficilis: quoniā nature assimilat̄: quē
admodum eueuus dicit. aio diuturnā medi
tationem imanere amice: ⁊ vtiqȝ hoib⁹ hāc
Epilogatio. finientem naturā esse. ¶ Quid quidem igi-
tur est cōtinentia ⁊ quid incontinentia ⁊ p-
seuerantia et mollicies et qualiter hīt habi
tus hi adinuicem dictum est.

Istud est duodecimū capitulū huius primi tractatus. in quo phs determinat de cōtinē
tia ⁊ de eius extremis pparatiue. Et diuidit̄ capitulū in quattuor partes. In pma cōpa-
rat cōtinētiā ad sua extrema. In scda pparat eam ad tē
perantiam. In tertia cōparat incōtinētiā ⁊ intēperanti
am adinuicē. In quarta cōparat incōtinentiam ad pru
dentiam. In prima ponit talem pclonem. Continētia Prima cōclo elucidata.
est habitus studiosus ⁊ incōtinētia ⁊ habitus extrem⁹
ei contrarius sunt praui. Probat phs: qr cōtinens qui
est medius: gaudet delectationibus corporalibus īma
nens rōni. i. vtit̄ ipis fm rectam rōnem. Incōtinēs ve-
ro et alius extremus nō īmanēt rōni vtendo ipis dele-
ctationib⁹. igit̄ ptinentis est habitus bonus. ⁊ incōtinē
tia et alius extremus praui. ¶ Sed ppter alterū. Hic Soluitur obiectio
soluit phs vnā obiectionē. diceret eīn aliquis q̄ conti-
nentia videt̄ tantū ɔ̄triari incontinentie. ḡ ptinētia non
mediat inter duos habitus prauos. vt dicit p̄cedēs cō-
clusio. Respōdet phs negando pñam. qr lȝ ita videatur
non tamen est ita. qd declarat p simile de temperantia
q̄ solū videt̄ ɔ̄triari intemperantie. lȝ nō solū ei ɔ̄triet̄: sed
⁊ insensibilitati. Et hui⁹ causa est. quia vicia p defectū
circa delectationes corporales sunt īmanifesta: eo q̄ ra
ro accidūt. vt supra visum est in tertio huius. ¶ Quia Scda conclo
autem. Hec est secūda pars capituli in qua phus ponit
hanc cōclonem. licȝ fm silitudinem continens aliqñ di
catur tēperatus: nullus tñ continens est temperatus.
Primā partē pbat phs: qr multa dicuntur fm simili-
tudinem. sed cōtinēs et tēperatus in hoc sunt siles: q̄
neuter eoȝ pp delectationes corporales facit contra re
ctā rōnem: igit̄. Scdam partē pbat dupl'r. Prio: qr cō
tinēs hȝ prauas cōcupiscentias. tēperatus aūt nō: igit̄.
Scdo: qr tēperatus est talis: vt nō delectet̄ in volupta
tib⁹ p̄ter rectā rōnem. sed cōtinens est talis q̄ delectat̄
in eis: lȝ nō sit talis vt ab eis ducatur cōtra rectā rōnē:
igit̄. ¶ Similes autē. Hec est tertia pars in qua phus Tertia cōclo
ponit talē pclonē q̄ talis est. Licet incōtinens et intem-
peratus sint siles: sunt tñ alteri. i. differentes. Primā
partē pbat phs: qr vterqȝ delectationes corporales im
moderate psequit̄: igit̄. Scdam partē pbat: qr incon
tinens nō existimat oportere delectationes pseq̄: sȝ ma
gis oppositū. sed intēperatus eas oportere psequi exi
stimat: igit̄. ¶ Neqȝ simul. Hec est quarta pars capitu
li in qua phs cōparat incontinentiā ad prudentiam. Et
diuidit̄ ī q̄ttuor particulas. In pria facit qd dictū ē. In
scda cōparat cōtinentiā et incōtinētiam inter se. In ter-
tia cōparat diuersas incontinētias adinuicē. In quar-
ta vero epilogat. In prima igit̄ ponit talē pclonē. nō est Quarta.
possibile eundē simul prudētē et incontinentē eē: quis
multi incōtinentes videant̄ eē prudentes. Primā par
tem probat phs duabus rōnibus. Prima est. oīs pru-
dens est studiosus. i. virtuosus fm morē. i. fm moralē
virtutē vt ostensum est in sexto huius. sed nullus incō-
tinens est studiosus. igit̄ nullus est simul prudēs ⁊ in-
continens. ¶ Adhuc nō. Scda rō. oīs prudēs est pra-
cticus. i. cū rōne actiuus siue opatiuus. sed nullus incō
tinens est hmōi: igit̄. ¶ Dinon aūt. Hic pbat. p. scdam
ptē pclonis. s. q̄ multi incōtinētes vident̄ eē prudētes
qr nichil phibet dinon. i. abilē et industriū eē incontinē
tem. sed dinotica multū cōuenit cū prudētia: lȝ differat
ab ea. vt in sexto huius visuȝ est: igit̄. Minorē pbat du
pliciter. Primo: qr dinotica incōtinentis fm rōnē pro-
pinqua est prudētie inq̄tum sȝ incōtinēs extra passio
nem hȝ rectā rōnem sicut ⁊ prudēs. sed differt ab ea fm
electionem. qr prudens opatur ex electōne. incōtinens
vero nō: sed ex passione: igit̄. Scdo pbat secūdā partē
minoris: qr incontinēs nō opat̄ vt sciens et speculans:
sed vt dormiēs vel vinolētus. prudēs vero vt sciens et
speculans opatur: igit̄. ¶ Et volens q̄dē. Hic remouet

phs vnā obiectionē. posset enī aliquis dicere ꝙ si incontinens nō operaꝛ vt sciens: nō opaꝛ volens. vel si opeꝛ volēs: est simplr malus. Rñdet phs ponēdo talē ɔclōnē. Incōtinens opaꝛ volēs: nec tñ est malus siue iniust⁹: sed semimalus. Primā ptē ꝓbat: qꝛ incōtinēs ſm quādam modū opatur sciēs et qđ facit et cui⁹ grā facit: igꝛ operaꝛ volēs. Scđam partē ꝓbat tripl'r. Primo: quia electio incōtinentis est epickes. i. bona ante. s. passionē igꝛ incōtinēs nō est simpl'r malus: sed semimalus. Secūdo ꝓbat: qꝛ incōtinēs nō est insidiator. i. ex cōsilio et electione agens malū siue alteri nocens. ergo nō est iniustus siue malus. Añs ꝓbat inductiue: qꝛ incōtinentiū hic scꝫ debilis siue infirmus ɔsiliatur: sꝫ nō imanet rōni. nō ꝓpter electionē: sed ꝓpꝛ passionē. alius scꝫ melācolicus siue preuolās oīno nō ɔsiliaꝛ: igꝛ nullus incontinens est insidiator. Tertio ꝓbat idem. nam incōtinens assimilaꝛ ciuitati calculanti ꝛ determinanti oīa sibi necessaria et statuenti sibi leges bonas et laudabiles: nullis aūt vtēti. quēadmodū anaxādrides poeta cuidā ciuitati cōuicians dicebat. ciuitas volebat leges: cui nichil est cure de obseruantia legū. malus vero siue iniustus assimilaꝛ ciuitati malis legibus vtenti. igꝛ incontinens nō est malus siue iniustus: sed semimalus. Ubi aduertendū ꝙ incontinēs nō dꝛ malus sꝫ semimalus: qꝛ malicia īportat habitū nō sub qcūqꝫ gdu: sꝫ sub gdu multū intēso ad quē nō ptingit hītus incōtinētis. Aduertendū vlterius ꝙ incōtinens hꝫ rōnē sanā ꝛ frequenter electionē rectā. qꝛ (vt dicit hic aristoteles) electio incōtinētis est bona: sꝫ nō ɔsistat in ea. hꝫ enī actū volūtatis malū: quare dꝛ semimalus. Intēperatus autē ꝛ rōnem habet corruptā et volūtatē puersam. iō dꝛ simpl'r mal⁹ ita ꝙ eius hītus inclinat ad male operandū absqꝫ difficultate ex parte rōnis resultantis. ¶ Est autem. Hec ē scđa particula capituli in qua phs ponit talē ɔclōnem Continētia et incontinentia sunt circa illud qđ excedit multorum habitū. i. facultatē. Probat: qꝛ cōtinens magis imanet rōni ꝙ multi possint imanere. ꝛ incōtinens minus imanet ꝙ multi possint imanere: igꝛ. ¶ Sanabilior aūt. Hec est tertia particula cap. in q. p. ponit talē ɔclōnē. Incōtinētia ꝓuolātiū est sanabilior incōtinētia ɔsiliantiū nō imanētiū. i. debiliū. et incōtinētes p ɔsuetudinē sunt sanabiliores incōtinētib⁹ naturalib⁹. Primā partē relinqt phs notā ex prius dictis. Et scđam ꝓbat: qꝛ facilius est trāsmutare ɔsuetudinē ꝙ naturam: igꝛ. Añs ꝓbat: qꝛ pp hoc ɔsuetudo est difficilis ad trāsmutandū: qꝛ assimilaꝛ nature: quēadmodū euen⁹ poeta dixit. aio diuturnā meditationē imanere amice ꝛ utiqꝫ hoībus hanc finientē naturā eē. ¶ Quid ꝗdem igꝛ. Hec est quarta pticula in qua phs epilogat dicēs: ꝙ qđ cōtinētia: qđ icōtinentia: qđ pseuerantia: ꝛ mollicies et qualiter se habeant isti habit⁹ adinuicē: dictum est.

[left margin, partly cut off:] …inta ɔclo …onia dubij — …ia ɔclo, — …otina — …ogatio. — …usio de …tatõe ꝛ …cia

DE delectatione autem et tristicia speculari eius qui circa politicā philosophaꝛ. iste enim finis architecton ad quē respiciētes: vnūquodqꝫ. hoc quidē malū. hoc aūt bonū simpl'r dicimus. ¶ Adhuc aūt necessariorū intendere de ipsis. etenim virtutem et maliciam moralem circa tristicias et delectationes posuimus. ¶ Et felicitatem plures cū delectatione esse aiūt. ꝓpter quod et beatū noīauerūt a gaudere. ¶ His quidē igꝛ videꝛ neqꝫ vna delectatio eē bonū neqꝫ scđm seipm neqꝫ secūdū accidēs. nō enī esse idē bonū et delectationē. his aūt qdā qdē eē. multe autē praue. adhuc autē hoꝝ tertiū si et oēs bonū: tñ non cōtingit eē optimū delectationem. ¶ Totaliter quidē nō bonū: qm̄ ois delectatio generatio est in naturā sensibilis. neqꝫ vna autem generatio cognata finib⁹: puta neqꝫ vna edificatio domus. ¶ Adhuc temperatus fugit delectatiōes. ¶ Adhuc prudens non triste ɔsequiꝛ nec delectabile. ¶ Adhuc impedimentū ei quod ē prudētē eē delectatōnes. ꝛ tanto magis gaudet: magis. puta eā q̄ ē venereoꝝ: nullū ei vtiqꝫ posse intelligere aliqđ in ipa. ¶ Adhuc aro neqꝫ vna delectationis q̄uis oē bonū artis opus. ¶ Adhuc pueri ꝛ bestie ɔsequūtur delectatiōes. ¶ Huius autem non omnes studiosas: quoniam sunt et turpes ꝛ ꝓbrose. ¶ Et quoniā nociue. egritudinalis enī qdā delectabiliū. ¶ Quod autem non optimū delectatio: quoniā non finis sed generatio. q̄ quidē igitur dicunꝛ: fere hec sunt.

[right margin:] Opiniones antiquorum. — Motiua prime — Pro secunda opinione — Pro tertia.

ISte est secūdus tractatus huius septimi libri in quo phs postq̄ in p̄cedenti tractatu determinauit de ɔtinētia et incōtinentia pseuerantia ꝛ mollicie: ɔñter determinat de delectatione et tristicia circa quas habēt fieri p̄dicti habit⁹ Et ɔtinet iste tractat⁹ q̄ttuor cap. q̄ videbunꝛ in ꝓcessu In p̄io determinat de delectatiōe ſm opiniones antiquoꝝ. Et diuidiꝛ in duas partes. In pma ostēdit ꝙ moralis hꝫ de delectatione ɔsiderare. In scđa facit qđ iam dictū est. Primo igitur ponit talē ɔclōnem. Ad moralem phm spectat determinare de delectatione et tristicia. Probat phs tribus rōnibus. Prima est. delectatio est finis architecton. i. principalis ad quē respicientes dicim⁹ vnūqđqꝫ eē bonū vel malū. sꝫ de tali fine ptinet ad moralē phm determiāre: igꝛ ꝛ de delectatione ꝛ tristicia. ¶ Adhuc aūt Scđa rō. virtus moralis et malicia sunt circa delectatiōes ꝛ tristicias. vt in scđo hui⁹ visum est. sed ad moralē phm spectat ɔsiderare de virtutib⁹ ꝛ malicijs: igꝛ et de delectatiōe ꝛ tristicia. ¶ Et felicitatē. Tertia rō. fere ſm oēs felicitas est cū delectatione. ꝓpter qđ plures bm̄ noīauerūt btm̄ a gaudendo. sed ad moralem ptinet ɔsiderare de felicitate vt patuit in ꝓhemio: igꝛ ꝛ de delectatōne ꝛ tristicia. ¶ His qdē. Hec est scđa pars ca. in qua phs narrat tres opiniones antiquoꝝ de delectatione. Et primo hoc facit. Secundo narrat motiua illarum opinionū. Prima igꝛ opinio est ꝙ delectatio non est bonum neqꝫ per se neqꝫ per accidens. Scđa est: ꝙ aliq̄ delectatiōes sunt bone: multe tñ sūt praue. Tertia est: lꝫ oīs delectatio sit bonū: nulla tñ est sūmū bonū. ¶ Totaliter qdē. Hic ponit. p. motiua ꝛ rōnes dictarū opinionū. Et p̄io ponit p̄me opinionis rōnes q̄ sunt sex. Prima est. nulla gñatio ē cognata finib⁹ siue finale bonū. sed oīs delectatio est gñatio rei sensibilis in naturā: eo ꝙ p delectationē sensualē semp acquiriꝛ aliqua dispō sensualis rei delectate: igꝛ nulla

[right margin:] De delectatione ꝛ tristicia. — Cōclusio elucidata. — Opiniones antiquorū de delectatione. — Sex motiua p̄me opinionis.

delectatio est cognata finali bono:siue est finale bonum. Minorem ꝓbat:qꝛ nulla edificatio est domus siue cognata domui. ergo etiam nulla gñatio est finis siue cognata fini. ¶ Adhuc tẽperatus. Scđa ratio. tẽperatus fugit delectationes. ꝗ delectatio nõ est bonũ. ꝯñia tenet: qꝛ nullũ bonũ fugit tẽperatus. ¶ Adhuc prudẽs. Tertia rõ. Prudens nec triste nec delectabile ꝓsequit̃. ergo nec hoc nec illud est bonũ. ꝯñia tenet:qꝛ oẽ bonũ prudens aliqñ ꝓsequi pt. ¶ Adhuc impedimentũ. Quarta rõ. Delectatio impedit prudentiam: et quãto maior est tanto magis impedit. ergo delectatio non est bonũ. Añs ptꝫ de delectatione venereoꝝ. nã in ea existens nichil põt intelligere:igr̃. ¶ Adhuc ars. Quinta rõ. omne bonũ humanũ est opus alicuius artis. sed delectatio nõ est opus alicuius artis:igit̃ nõ est bonũ. ¶ Adhuc pueri. Sexta rõ. nullũ puerile ⁊ bestiale est bonũ. sed delectatio est puerilis et bestialis. nã pueri et bestie dele-

Pro secunda opinione
ctatiões ꝓsequũt̃:igit̃. ¶ Huius aũt. Hic phs cõfirmat scđam opinionẽ duabus rõnibus. Prĩa est. quedã delectationes sunt turpes ⁊ ꝓbrose siue infames: ꝗ nõ oẽs delectationes sunt bone. ¶ Et qm̃. Scđa rõ. ꝗdã delectationes sunt nociue:ꝗ aliq̃ delectationes sunt praue. Añs ꝓbat:qꝛ ꝗdã delectabilia sunt egritudĩalia. i. egritudinũ gñatiua:igr̃. ¶ Quod autẽ. Hic arguit phs pro

Pro tertia,
tertia opinione vnica rõne:qꝛ nulla delectatio est finis: sed bene gñatio ꝗdã. ꝗ nulla delectatio est bonũ finale siue sũmũ bonũ. ꝯñia tenet: qꝛ optimũ bonũ est finis. Et subdit phs ꝙ fere hec sunt q̃ de delectatiõe ⁊ tristicia ab antiquis dicuntur.

Soluũtur rationes illoꝝ opinionum
Quoniã autẽ nõ accidit ꝓpter hec nõ eẽ bonũ nec optimũ: ex his manifestũ. primũ quidem:

Primum preãbulum,
qm̃ bonũ dupl'r. hoc quidẽ eni simpl'r. hoc autẽ alicui et nature et habitus cõsequũt̃. quare et motiones et gñationes cõsequũtur. ¶ Et

Secundum
praue in se simpl'r praue. alicui autẽ nõ: sed eligibiles huic:ꝗdã aũt neq; huic:ſꝫ aliqñ ⁊ scđm paucũ tp̃s. eligibiles aũt nõ: he aũt neq; delectationes:ſꝫ videt̃ ꝗcũq; cũ tristicia

Tertium.
et medicane gr̃a. puta q̃ laborantiũ. ¶ Adhuc qꝛ boni:hoc ꝗdẽ opatio. hoc aũt habitꝰ

Quartum.
est. ¶ Secũdũ accidẽs ꝯstituẽtes in naturalẽ hitũ delectabiles sunt. Est aũt opatio ĩ cõcupiscẽtijs indigentis et imꝑfecti habitꝰ et nature. qꝛ et sine tristicia et ꝯcupiscẽtia sunt delectationes:puta eius qđ ẽ speculari opatiões natura nõ indigente. ¶ Signũ autem qm̃ nõ eodẽ delectabili gaudẽt scđꝫ ꝙ repletur natura ⁊ ꝯstituta. ſꝫ ꝯstituta ꝗdẽ simpl'r delectabilibus. q̃ replet̃ aũt ⁊ ꝯtrarijs. et ei acutis ⁊ amaris gaudẽt:quoꝝ nichil neq; natura delectabile neq; simpl'r delectabl'e. quare neq; delectatiões. vt eñ delectabilia adinuicẽ ꝯstituta sunt:sic et delectationes q̃ ab

Soluitur ratio tertie opionis
his. ¶ Adhuc nõ necessariũ alterũ ꝗdẽ eẽ melius delectatiõe:queadmodũ ꝗdã aiunt finẽ generatiõe. nõ eñ generatiões sunt neq; cuꝫ generatione oẽs:sed operationes et fines. neq; factoꝝ accidunt:sed vtentiũ et finis nõ oĩm alterum quidem:sed imperfectionẽ ducentiũ nature. ¶ Propter quod nõ bene hꝫ

Cõtra primã opinionem
sensibilem gñationem dicere eẽ delectationem:sed magis dicendũ opationẽ eius q̃ secũdũ naturã habitus. pro eo autẽ quod est sensibilem:non impeditam. ¶ Uidetur au-

Soluit̃ alia ratio.
tem generatio q̃dam esse quoniam principaliter bonũ. operationem autẽ generationeꝫ existimãt esse. est autẽ posterius. ¶ Esse au-

Soluitur secũda rõ scđe opinionis
tem prauas quoniã egritudinalia ꝗdã delectabilia idem:quoniã sana ꝗdã praua ad pecuniã. hec quedam praua ambo:sed nõ praua secundum hoc. quia et speculari aliquando quidem nocet ad sanitatem. ¶ Impedit

Solutio ꝗrte
autem neq; prudentie neq; hitui neq; vni q̃ ab vnoquoq; delectatio:sed aliene. quia q̃ a speculari ⁊ discere:magis faciũt speculari ⁊ discere. ¶ Artis autẽ nõ eẽ opus:neq; vnaꝫ

Solutiõ ꝗnte
delectationem rõnabiliter accidit. neq; eñ alterius operationis:neq; vnius ars est:sed potentie. ꝗuis et pigmentaria ars et pulmẽtaria videtur delectationis eẽ. ¶ Tempe-

Soluũt̃ tres
ratũ autẽ fugere ⁊ prudentem persequi nõ tristẽ vitam:et pueros et bestias ꝑsequi:eodem soluunt̃ oĩa. quia et dictũ et qualit̃ bone simpl'r et qualiter non bone oẽs delectationes taleo:⁊ pueri et bestie ꝑsequũt̃. ⁊ harũ non contristationẽ prudẽs. eas q̃ cũ cõcupiscẽtia et tristicia corporales. tales eñ he:⁊ harũ supabũdantias fugit secũdũ quas intemperatus. ꝓpter quod temperatus fugit has:qꝛ sunt delectationes ⁊ temperati

Istud est secũdũ capitulũ huius scđi tractatus:in quo phs soluit rõnes p̃dictarũ opinionũ. et diuidit capl'm in duas partes. In prĩa poit ꝗdã p̃ambula valẽtia ad p̃dictas rões soluendas. In scđa vero soluit eas. Et adhuc in prima ponit intẽtũ suũ dicẽs:ꝙ pp rões p̃dictas nõ sequitur ꝙ delectatio ñ sit bonũ:vt dicit prĩa opinio. nec ꝙ nõ sit optimũ:vt dicit tertia opinio:sicut patebit ex eaꝝ rõnũ solutionibus. Cõtra scđam vero opinionẽ nichil ꝓponit phs:qꝛ verũ assumit. s. ꝙ ꝗdã delectationes sunt bone ⁊ multe praue. vnã tñ etꝰ rõnũ ondit. p. nõ ꝯcludere. Pro

Primum preambulum
declaratiõe autem huius assumpti premittit phs quedã preambula. Primũ est:ꝙ bonũ dr̃ dupl'r. nã quodam est bonũ simpl'r. aliud est bonũ alicui. et sil'r diuidunt̃ nature et habitus. nã ꝗdã ordinant̃ in bonũ simpliciter. et ꝗdam alicui tñ. et ex ꝯñti motões ⁊ gñationes eodẽ mõ diuidũt̃. Nã oĩs motus vel gñatio sequit̃ naturã vel habitum. Per bonũ autẽ simpl'r intelligit phs bonũ verũ. et per bonũ alicui siue s'm quid intelli-

Secundum.
git bonũ apparens tñ. ¶ Et praue. Secundum p̃ambulum cõtinet diuisionẽ prauarũ delectationũ. nã quedam sunt praue in se ⁊ simpl'r. alicui tñ nõ sũt praue: ſꝫ eligibiles. alie sunt praue nulli ſꝫ eligibiles ſꝫ aliqñ: et

fm paucū tps. ⁊ alie nō sunt delectabiles sed videntur. vt ille q̄ cū tristicia ⁊ medicine grā: vt egrotātiū delectationes. Exemplū primarū. vt mechari est praua delectatio simplr̄. videt̄ tn̄ bona intēperato. Exemplū scđarum vt supra saturitatē comedere est prauū: et nulli videtur semp bonū: sed p paucū tps scʒ cū esurit. Exemplū tertiarū. vt occidere videt̄ delectabile alaci et didoni: non tn̄ est vere delectabile. Silr̄ laboranti lepra leonina videtur delectabile eē in aqua bulliēte: nō tn̄ est vere delectabile. ¶ Adhuc qr. Tertiū preambulū ptinet scđam diuisionem bonoꝝ. nā quoddā est opatio siue actus secūdus: vt ꝯsiderare. aliud est habitus siue actus prim⁹ vt scia. ¶ Secūdū accidēs. Quartū preambulū. opatōnes cōstituētes siue p̄cedētes habitū naturalē sunt delectabiles fm accidens. Probat phs rōne et signo. Ratione sic: quia operationes delectabiles sunt sine tristicia ⁊ concupiscētia ⁊ natura non indigente. vt operationes q̄ sunt huius qđ est speculari. Sed opationes ꝯstituentes habitum sunt cum cōcupiscentia et tristicia et ad habitum imperfectū et naturā indigentem: igitur tales opationes nō sunt delectabiles nisi fʒ accñs. ¶ Signū autē. Hic ꝓbat. p. idem a signo: qr natura dum repletur et natura cōstituta nō eisdem delectabilib⁹ gaudent. fʒ q̄ repleta est: gaudet simplr̄ delectabilibus. que vero repletur: ꝯrijs gaudet. vt acribus et amaris. quoꝝ nullum simplr̄ est delectabile. quare nec delectationes circa ea simplr̄ delectationes. Nam vt delectabilia ad inuicem constituta sunt: sic et delectatiōes q̄ ab his: igr̄ opatiōes cōstituentes habitū naturalē et opationes sequentes nō sunt eodē modo delectabiles sed sequētes per se et simplr̄. ⁊ p̄cedētes p accidens tm̄. ¶ Adhuc nō. Hec est scđa pars capl̄i in qua phs soluit predictas rōnes. Et p̄io rōnem tertie opiniōis qua sic arguebat̄. Nulla delectatio est finis: sʒ bn̄ gn̄atio. ğ nulla delectatio est summū bonū. Rn̄det. p. negādo añs. tn̄ qr nō ē necessariū aliqđ aliō a delectatiōe eē meli⁹ delectatione: quēadmodū dicunt finē esse meliorē gn̄atione. Tum qr non oēs delectationes sunt gn̄ationes nec cum generatione: sed quedā sunt operationes ⁊ fines. Tum qr non oīm delectationū finis est alterū ab ipa delectatione: sʒ solū delectationū ducentiū in pfectionē nature. Et per hoc etiam soluitur p̄ia ratio prime opinionis. ¶ Propter quod. Hic infert phs ꝯtra primā opinionē q diffinitio quā dabant antiqui de ipa delectatione qua dicebant: delectatio est gn̄atio rei sensibilis in natura: non est bona. sed dʒ sic diffiniri. Delectatio est opatio eius q̄ fm naturā habitus nō impedita. ita q loco huius qđ ē gn̄atio ponat̄ opatio. et loco huius qđ est sensibilis ponatur nō impedita. ¶ Uidetur autem. Hic phus soluit aliā rōnem antiquoꝝ qua probabant delectationē esse generationē: qr oīs opatio est generatio: sʒ oīs delectatio est opatio: igit̄ oīs delectatio est generatio. Respondet phs negando maiorē: qr opatio nō est gn̄atio sʒ posterior gn̄atōne. ¶ Esse aūt. Hic soluit phs scđam rōnē scđe opinionis q̄ ꝓbat aliquas delectationes esse prauas. qr aliq̄ sūt notiue et gn̄atiue egritudinū. ğ aliquē sunt praue. Respondet phs ꝯcedendo añs et negando ꝯñam et nō ꝯñs. Et cām assignat: qr si predicta ꝯñia eēt bona: seq̄ret̄ q sana eēnt praua: qr aliqua sana nocent ad pecuniā seruandā: qr ad sanitatē acquirendā vl̄ cōseruādā cōfert liberaliter dare medicis. sʒ ğ vtraq3 sint praua. s. delectabilia ⁊ sana: nō tn̄ fm hoc. i. delectabile nō est prauū fm q delectabile. nec sanū fm q sanū. silr̄ speculari nocet aliqn̄ ad sanitatem: et tn̄ speculari non est prauū. ¶ Impedit aūt. Hoc soluit quartā rōnē qua assumebat̄ q delectatio impedit prudētiam. et hāc distinguit. vel delectatio ꝓpria q̄ scʒ ꝓuēit ex habitu prudentie: et sic negat dicēs vl̄r q nulla delectatio impedit habitū illū a quo procedit: imo magis cōseruat et auget. sicut delectatio q̄ habet̄ in speculando et addiscendo auget habitū speculatiuū et scientificū. vel aliēa delectatio cuiusmodi est delectatio venereoꝝ: et sic conceditur. ¶ Artis aūt. Hic soluit. p. quītā rōnē duplr̄. Primo ꝯcedēdo minorē ⁊ negādo maiorē. Et rōnē assignat qr nulli⁹ opatiōis ꝯtinose est ars: sʒ magis est potentia delectatio aūt est opatio. quare delectatiōis nō est ars. q̄uis ars pigmētaria ⁊ pulmētaria videat̄ eē delectationis. ¶ Tēperatū autē. Hic soluit scđam / tertiā / ⁊ sex tā rōnes vna solutione dicēs q duplices sunt delectationes: vt dictū est. q̄dā eni sunt bone simplr̄. et tales prudens ⁊ tēperatus ꝓsequūt̄. pueri autē ⁊ bestie nō. Alle sunt nō simplr̄ bone: sʒ apparēter et fm q̄d. et tales pueri ⁊ bestie ꝓsequuntur.

Sed tn̄ quoniā ⁊ tristicia malū cōfessum est et fugibile. hec q̄dē eni simplr̄ malū. hec aūt in eo q quo impeditiua. fugibili autem ꝯtrariū vel fugibile aliquid ⁊ malū vel bonū. necessariū igit̄ delectatōnē bonū quoddā eē. ¶ Ut eni pseusippus soluebat nō cōuenit solutio: quēadmodū maius minori et equali cōtrariū. non eni vtiq3 dicet quod vere malū quidem esse delectationē. ¶ Optimū autem nichil ꝓhibet delectationem aliquā eē. si quedam praue delectationes: quēadmodū ⁊ scientiam quādā: quibusdā prauis existentib⁹. ¶ Forte autem et necessariū siquidē vniuscuiusq3 hītus sunt opationes non impedite. siue si oīm operatio ē felicitas siue est alicuius ipoꝝ: si fuerit non impedita eligibilissimā eē. hec autē ē delectatio quare erit vtiq3 aliqua delectatio optimū: multis delectationibus prauis existentibus: si contingit simpliciter. ¶ Et propt̄ hoc omnes felicē delectabilem existimant eē vitam. et implicant delectationē ī felicitatē rōnabiliter. neq3 eī vna opatio pfecta impedita. felicitas aūt pfectoꝝ. ¶ Propt̄ qđ indiget felix his q̄ ī corpore bonis: et his q̄ exterius et fortuna: vt nō impediāt hec. rotatum autē ⁊ infortunijs magnis incidētē felicē dicētes eē: si est bon⁹ vel volētes vel nolētes nichil dicūt. ¶ Propter indigere autem fortuna: videt̄ qbusdā idē eē bona fortuna felicitati: nō existēs. qr et ipsa superexcellens impediēs est. et forte non est bonā fortunam vocare iustū. ad felicitatē eni termin⁹ ipius. ¶ Et ꝓsequi autem oīa et bestias et hoīes delectatione signum quoddā ei⁹ est quod est eē aliqualit̄ optimū ipam. fama autem nō oīno perdit̄: quā po-

Marginal notes:
Tertium.
Quartum
...solui rōnē tertie opionis.
...relatiuum ... prima ...nionem
...tio alterius rōnis.
...Erō secunde ...fectide ...onis.
...o Quarte
Soluitur quīta
Soluūtur tres vna ratione.
Cōtra primam opinionē ꝯclo.
Contra tertiā conclusio.
Error aliquorum.

Remouet dubium

puli multi famant. ¶Sed quoniam non eadem neq; natura: neq; habitus optimus: neq; est: neq; videt: neq; delectationem persequūtur eandem omnes. Forte aūt et persequūtur nō quā existimant: neq; quā vtiq; dicerent: sed eandem: oīa eī natura hñt quoddā diuinū.

Soluitur obiectio.

¶Sed et assumpserūt nōīs hereditatem corporales delectationes propter et pluries inclinare in ipas ⁊ omnes participare ipas. propter solas igit cognitas esse: has solas existimant esse.

Correlarium

¶Manifestū autem et qm̄ si nō delectatio bonū et operatio nō erit viuere delectabiliter felicem. cui⁹ eī gr̄a indigeret vtiq; ipa: siqdem nō bonum? ¶Sed et triste contingit viuere. neq; malū eī neq; bonū tristicia. siquidem neq; delectatio. quare propter qd vtiq; fugeret? ¶Neq; vtiq; delectabilis vita studiosi: si nō ⁊ operationes ipsius.

Istud est tertiū capitulū huius scdi tractat⁹ in quo ph̄s reprobat p̄dictas opiniōes de delectatione. Et diuidit capitulū in tres ptes. In prima reprobat primā opinionē. In scda tertiam. Et in tertia reprobat opinionē quorūdā dicentiū delectationem nō eē bonū neq; malū. Prīo igit con-

Conclusio contra primā opinionem

tra primā opinionē ponit talē ɔclōnē. Delectatio ē qddā bonū. pbat: qꝛ tristiciarū aliqua est mala simpl'r. et aliqua est mala: qꝛ impeditiua boni. ergo delectatio est bonū quoddā. Añs dicit eē confessum. i. cōcessum ab antiquis. et ɔñam pbat: qꝛ fugibili ɔriū est malū et fugibile vel bonū. sꝫ delectatio cōtrariat tristicie q̄ est mala et delectatio nō est vere malū. ergo est vere bonū. ¶Ut et. Hic excludit ph̄s euasionē pseusippi dicentis: q quēadmodū maius minori et equali ɔriū est: ita etiā malū tā malo q̄ bono est ɔriū. et sic nō pōt inferri q si tristicia q̄ delectationi ɔriat sit malū: q pp̄ter hoc delectatio sit bonū. Contra hoc arguit ph̄s. qꝛ delectatio fm eos non est vere malū. ergo delectatio ē vere bonū. ɔña tenet: qꝛ

Cōclusio contra tertiam.

fm eos oē ɔriū malo est bonū vel malū. ¶Optimū autem. Hec est scda pars capl'i in qua ph̄s cōtra tertiā opinionē ponit talē ɔclōnē. Quis q̄dā delectatōes sint praue: nichil phibet aliquā delectationē eē qd optimum. Probat ph̄s quattuor rōnibus. Prima est. nichil prohibet aliquā scientiā eē optimā: quibusdā existentibus prauis. ergo a sīli nichil prohibet qbusdā delectationibus existentibus prauis: aliquā delectationem eē optimam. Añs supponit notū ex sexto huius. vbi dictum est q sapientia que dr̄ scia quedā est optima. et tn̄ alique scientie sunt praue. puta ille quib⁹ hōīes abutunt. ¶Forte autem. Scda rō. alicuius habitus opatio nō impedita est eligibilissima et optima. et hec eadē operatio est delectatio. ergo aliqua delectatio est optima. Maiorē pbat: qꝛ vniuscuiusq; hītus sunt opatōnes nō impedite. ergo cū felicitas sit oīm habituū siue alicui⁹ ipoꝝ opatio necesse est alicuius habitus opationē eē optimā et eligibilissimā. illa aūt cū sit eius q̄ fm naturā hītus et nō impedita: est delectatio. igit aliqua delectatio est optima: licet multe sint praue simpl'r. ¶Et pp̄ter hoc. Tertia ratio q̄ est confirmatiua precedentis. oēs existimāt vitam felicem esse iocūdā et delectabilē. et implicant ī rōne felicitatis delectationē. ergo talis delectatio ptinēs ad felicitatē ē qd optimū. Añs pbat. qꝛ felicitas nō ē opatio impedita: sed nō ipedita. ergo felicitas est delectatio vl' implicans delectationem. Assumptum probat ph̄s rōne et signo. Rōne sic. nulla operatio pfecta est impedita sed felicitas est operatio pfecta. ergo felicitas non est opatio ipedita: sed nō impedita. ¶Propter quod. Hic pbat ph̄s idē a signo. Nam ideo felix indiget bonis corporis ⁊ externis et bonis fortune: vt hec p eoꝝ absentiā nō ipediāt eius opationes. Nam dicētes rotatū ⁊ ī magnis infortunijs cōstitutū si bonus sit felicem esse: nichil dicūt. i. nō verū dicūt. ergo felicitas nō est opatio ipedita: sꝫ nō impedita. ¶Propter indigere. Hic remo-

Error quorundam.

uet ph̄s errorem quorūdā dicentiū felicitatē eē eandē cū bona fortuna: eo q felicitas indiget fortuna. huc errorē remouet ph̄s dicens q lꝫ felicitas pspitate indigeat: ipa tn̄ nō est pspitas siue bona fortuna: vt quibusdam videt. Probat: qꝛ prosperitas superexcellēs impedit felicitatem. pp qd forte ips excellētia pspitatis nō dꝫ vocari bona. qꝛ terminus bone fortune ad felicitatem ptinet. hoc est pspitas est bona fortuna si confert: et vtilis est ad felicitatē. si aūt eā impedit: nō ampli⁹ bona fortuna dicenda est. ergo felicitas nō est bona fortuna. ¶Et psequi. Quarta rō. oīa puta hōīes et bestie psequūt delectationes. ergo signū est q delectatio est aliqualiter quid optimū. Añs pbat: qꝛ fama quā multi ppl'i famant nō omnino deperditur. ¶Sed qm̄. Hic remo-

Remouetur dubium.

uet ph̄s vnū dubiū. ex quo enī dictū est q oīa psequūt delectationē: posset aliquis dubitare vtrū vnā et eandē delectationē oīa appetāt: an aliā et aliam? Respōdet q licet nō oīa eandē delectationem psequant ex quo non oīm est eadem natura: nec oīm est: nec videt eē hītus optim⁹: oēs tn̄ psequūtur delectationē et forte adhuc oēs eādē delectationē psequūt. lꝫ nō illā quā putant neq; quā dicerēt eē delectationē. qꝛ oīa a natura quoddam diuinū habent. ¶Sed et. Hic soluit ph̄s vnam obiecti-

Soluitur obiectio.

onem. diceret enī aliquis q si aliqua delectatio sit quid optimū: cū illa nō sit delectatio corporalis: sequit q nō sole sunt delectationes corporales qd videt esse contra vulgarē opinionē. Respōdet ph̄s q sunt alie delectationes. sed corporales vendicauerūt sibi nomē delectationis pp̄ter tres causas. Primo propter frequentē vsum eaꝝ. qꝛ scꝫ hōīes pluries. i. frequēter inclinant in ipas Scdo pp̄ter cōitatē earū: qꝛ oēs eas participāt. Tertio qꝛ has solas cognoscūt vulgares. iō ipas solas existimant eē delectationes. ¶Manifestum autem. Hec est tertia pars capituli: in q̄ ph̄s infert vnum correlarium contra illos qui dicunt q delectatio neq; est bonū neq;

Correlarium

malum: et est tale. delectatio non est nō bonum. Quod pbat philosophus tribus rationibus. Prima est. si delectio esset non bonum: non contingeret viuere delectabiliter. ɔñs est falsum et incōueniēs: igitur et añs. ɔñaꝫ pbat. qꝛ si delectatio sit non bona: non videt gratia cuius felix indigeat ea. igit ⁊c̄. ¶Sed et triste. Secunda ratio. si delectatio non est bonū neq; malū: tristicia non erit bonū neq; malum. et p ɔñs ɔtinget felicem viuere cum tristicia. Cōsequentiam pbat. qꝛ si tristicia non sit bona nec mala: nō videtur pp̄ter quid fugeret felix tristiciam: igitur. ¶Neq; vtiq;. Tertia rō. si delectatio nō est bona: opationes virtuosi nō erūt delectabiles: sꝫ cōsequēs est falsum: igitur. Et falsitatem consequentis pbat: quia si operationes studiosi non sint delectabiles vita studiosi non erit delectabilis. quod est absurdum. igitur ⁊c̄.

Dubium. De corporalib⁹ aũt vtiqꝫ delecta
tionib⁹ intendẽdũ dicẽtib⁹: qm̃
q̃dã delectatiões eligibiles val
de: puta bone: ſꝫ nõ corpalꝫ ꝛ
circa quas intẽperat⁹. ꝓpꝫ q̃d
igiꝫ ꝯtrarie triſticie male: malo eĩ ꝯtrariaꝫ
Pͥma cõcl'o ſolutiua. bonum. ¶ Uel ſic bone ꝛ necie. qm̃ et nõ ma
lum bonuꝫ eſt. vel vſqꝫ ad hoc bone. hituum
quidem enĩ ꝛ motuũ quorũcunqꝫ nõ eſt me-
lioris ſuperabundãtia: neqꝫ delectatiõis. q̃
torũcunqꝫ aũt eſt ꝛ delectatiõis eſt. corpora
lium autẽ bonoꝝ eſt ſupabundãtia. ꝛ ꝑuus
perſequendo ſupabundãtiã eſt ꝑuus: ſꝫ non
neccias. ¶ Oẽs enĩ gaudent aliqualiꝫ ꝛ pul-
mentis ꝛ vino ꝛ venereis: ſed nõ vt opꝫ. con
trarie aũt in triſticia. nõ eĩ ſuperabundãtiaꝫ
fugit: ſed totaliꝫ. nõ enĩ ſuperabundãtie tri
ſticia ꝯtraria: ſed perſequẽti ſuperabundã-
Secunda. tiã. ¶ Qr aũt nõ ſolum opꝫ veꝝ dicere: ſꝫ et
cãm falſi. hoc enĩ ꝯfert ad fidẽ. cũ enĩ rõnale
appareat ꝓpꝫ q̃d videꝫ veruꝫ nõ ens veruꝫ
facit credere vero magis. quare dicẽdũ ꝓpꝫ
q̃d videnꝫ corporales delectatiões eligibi-
Tertio. liores. ¶ Primũ quidẽ vtiqꝫ qm̃ expellit tri
ſticiã. et propꝫ ſuperabundãtias triſticie vt
exſite medicĩa delectationẽ perſequunꝫ ſu-
perabundãtem. ꝛ totaliꝫ corporalẽ. vehemẽ
tes aũt fiunt medicie. ꝑp qꝺ et q̃runꝫ propꝫ
iuxta ꝯtrariũ apparere. ¶ Et nõ ſtudioſum
vtiqꝫ vꝫ delectatio ꝑp duo hec: queadmodũ
dictuꝫ eſt. qm̃ he quidẽ ꝑue nature ſunt ope
ratiões vl' ex natiuitate: queadmodũ beſtie
vel propꝫ ꝯſuetudinẽ: queadmodũ q̃ ꝑuorũ
hoĩm. he autẽ medicie: qm̃ ĩdigentis. ꝛ hꝫe
meli⁹ q̃ fieri. he autẽ accidunt his q̃ ꝑficiun
Quarta. tur. fm accñs igiꝫ ſtudioſe. ¶ Adhuc perſe-
cuti ſunt ꝓpꝫ vehementes eſſe a nõ potenti
bus aliĩs gaudere. ipi igiꝫ ſibiipis ſitim quã
Remouetur dubium. dã ꝑparãt. ¶ Qñ quidẽ igiꝫ inocuas nõ in-
crepabile. qñ aũt nocuas ꝑuum. cũ non ha
Soluitur obiectio. beãt alias in quib⁹ gaudent. ¶ Et eĩ multis
triſte ꝓpꝫ naturã. ſp enĩ laborat aĩal: queãd
modũ ꝛ naturales ſermões teſtanꝫ. videre
audire dicentes eſſe triſte. ſꝫ iã aſſueti ſum⁹
vt aiunt: ſilꝫ aũt ꝛ in iuuẽtute q̃dẽ ꝓpꝫ aug-
mentationẽ queadmodũ vinolenti diſponũ
tur. et delectabile iuuent⁹. melãcolici autẽ
ſcꝺm naturã ĩdigẽt ſemper medicĩa. et eĩ cor
pus morſu ꝯſumiꝫ ꝓpꝫ ꝯplexionẽ ꝛ ſemper
in appetitu vehemẽti ſunt. expellit aũt dele
ctatio triſticiã. ꝛ q̃ ꝯtraria et q̃ ꝯtingẽs: ſi ſit
fortis. et propꝫ hoc intemperati ꝛ ꝑui fiunt

¶ Que aũt ſine triſticia nõ hñt ſuperabun- Primũ corre-larium
dãtiã he aũt q̃ natura delectabiliũ ꝛ nõ ſcꝺꝫ
accñs. dico aũt ſcꝺm accñs delectabilia me
dicãtia. qm̃ eĩ accidit ſanari ſuſtinente ſano
operãte aliq̃d. ꝓpꝫ hoc delectabile videꝫ eẽ
Natura aũt delectabilia q̃ faciũt actũ talis
alicui⁹ nature. ¶ Nõ ſemper aũt nullũ dele Secundum
ctabile idẽ ꝓpꝫ nõ ſimplicẽ eſſe naturã nr̃aꝫ
ſed eſſe aliq̃d ꝛ alteꝝ ſcꝺm q̃ corruptibilia.
quareꝫ ſi q̃d alteꝝ agat hoc alteri nature ꝑ-
naturã. cũ aũt appropiet: neqꝫ triſte vꝫ neqꝫ
delectabile qꝺ agiꝫ. ¶ Quare ſi hui⁹ natu- Tertium.
ra ſimplex ſit: ſemper eadẽ actio delectabiliſ
ſima erit. ꝓpꝫ qꝺ de⁹ ſemper vna ꝛ ſimplici
gaudet delectatiõe. ¶ Nõ eĩ ſolum mot⁹ eſt Solutio obiectionis.
opatio: ſꝫ ꝛ ĩmobilitatis. ꝛ delectatio magis
in q̃ete eſt q̃ ĩ motu. ¶ Trãſmutatio aũt oĩm Solutõ alteri⁹
dulciſſimuꝫ ſcꝺm poetã ꝓpꝫ maliciã quãdã:
queadmodũ enĩ hõ facile trãſmutabilis qui
mal⁹ ꝛ natura q̃ indiget trãſmutatiõe. nõ eĩ
ſimplex neqꝫ epiekes. ¶ De ꝯtinentia q̃dẽ Epilogatio.
igitur et incõtinentia et delectatione ꝛ triſti
cia dictum eſt et quid vnumquodqꝫ et quali
ter hoc quidem bonum ipſorum eſt. hec aũt
mala. Jam autem de amicitia dicemus.

Iſtud eſt quartũ ꝛ vltimũ ca. hui⁹ ſcꝺi tractat⁹
in q̃. p. determiat de delectationib⁹ corporalib⁹.
Et diuidiꝫ in q̃ttuor ꝑtes. In pͥma termĩat iſtã
q̃ſtionẽ. vtrũ delectatiões corporales ſint bone. In ſecũ
da oñdit cãm ꝓpter quã delectatões corporales q̃ non
ſint eligibiliores apparẽt eligibiliores. In tertia ĩfert
q̃dã correlaria: ꝛ remouet quaſdã obiectiões. In quar-
ta vero recapitulat. In pͥa ꝑte pͥo ponit intentũ ſuũ Dubium.
dicẽs: q̃ de delectationib⁹ corpalib⁹ intẽdendũ. i. ꝯſide
rãdũ eſt dicẽtib⁹ queadmodũ prius dictũ eſt: q̃ q̃dã de
lectatiões ſint valde eligibiles. ſ. bone. ſed nõ corpora-
les circa q̃s eſt intẽperat⁹. Ad oppoſitã partẽ arguit. qr
ſi delectatiões corpales ſint praue: nõ vꝫ ꝓpꝫ q̃d triſti-
cie eis ꝯrie ſint male. cũ malũ bono ꝯriꝫ. et ſic relinqꝫ
dubiũ an delectatiões corpales ſint bone vel nõ. ¶ Uel
ſic bõe. Hic ſoluit. p. ꝑdictũ dubiũ ponẽs talẽ ꝯcl'onem. Prima cõcl'o ſolutiua dubij
Delectatiões corpales ſunt vel ſic bone q̃ necie vl' vſqꝫ
ad certũ tꝑs bone. Probat. p. duab⁹ rõnib⁹. Pͥa eſt.
qr quorũcũqꝫ bonoꝝ ſiue habituũ ſiue motuũ id eſt opa
tionũ eſt ſupabũdantia melioris: coꝝ eſt ſupabũdantia
et exceſſus delectatiõis. ꝛ quoꝝ nõ: nõ. ſed corporalium
bonoꝝ eſt ſupabũdãtia melioris. ḡ corporaliũ bonorũ ẽ
ſupabũdãtia delectatiõis. Minorẽ ꝓbat. p. qr prau⁹ nõ
dꝛ prau⁹ eo q̃ ꝓſeq̃tur delectatiões neccias ſed eo q̃ ꝓ-
ſeq̃tur eaꝝ ſupabũdantias. Ubi aduertẽdũ: q̃ duplicia Bona in q̃bus nõ cõtingit ſuperabũdare.
ſunt bona ſiue illa ſint hitus ſiue mot⁹ et opatiões ſiue
obiecta habituũ ꝛ opationũ. q̃dã enĩ ſunt in quib⁹ non
cõtingit ſupabũdare immo q̃to ſunt maiora: tãto ſunt
meliora. vt ſpeculatio/felicitas/ꝛ opus virtutis. ꝛ in ta
lib⁹ nõ eſt ſuperabũdãtia melioris. hoc eſt nõ eſt dabile
in eis aliquid qꝺ excedat illud qꝺ eſt meli⁹ vel optimũ
in ipis. nã ſi excederet meli⁹: vel non eſſꝫ bonũ vel eſſet
minus bonũ. Alia ſunt bona in quib⁹ contingit ſuper-
abũdare. vt comedere ꝛ bibere et hmõi. In his eĩ eſt da

bile aliq̃d qḋ ſm rectā rōnē iudicaṫ eſſe melius. vt tm̄
vel taliter comedere. ⁊ ē dare aliq̃d qḋ ſupabūdat illud
qḋ eſt meli⁹: qḋ ſupabūdās eſt prauū. et ſicut ē in bōis:
ita eſt in delectabilib⁹ ipa bōa ꝯſequētib⁹. ¶ Oēs enī.
Scḋa rō. oēs aliq̃lr gaudēt pulmētis/vino/⁊venereis.
ſ ñ oēs vt opꝫ. ğ delectatiōes corpales vſq ad aliq̃d. ſ.
q̄tū ſunt necie ſunt bōe: licet eaꝝ ſupabūdātia ſit mala.
ecōuerſo aūt eſt in triſticiis. qꝛ in delectatiōib⁹ mlt̄i ſunt
q̄ nō fugiūt niſi ſupabūdātias. i triſticiis xo nō ſolū ſup
abūdātias fugiūt: ſ oino triſticiā fugiūt. qꝛ triſticia nō
ſolū ſupabūdātie delectatiōis ꝯ̄ria ē: ſed etiā ol pſeq̄nti
ſupabundātiā delectationis in quocūq gradu eā hēat.
¶ Qꝛ aūt. Hec eſt ſcḋa ps ca. in q̄. p. oñdit q̄re q̄dā dele
ctatiōes corpales q̄ nō ſunt eligibiliores apparēt eligi-
Secūda rōclō biliores. ⁊ ponit tres ꝯclōnes. pria ꝯtinet intētū. et alie
due ꝯtinēt duas cās pp q̄s dicte delectationes apparēt
eligibiliores. Pria ꝯclō ē. dicēde ſūt cāe pp q̄s delecta
ctiōes corpales q̄ nō ſunt eligibiliores apparēt eligibi-
Auctoritas. liores. ꝓbatꝛ qꝛ in docēdo nō ſufficit veꝝ dicere: ſed opꝫ
cām falſi oñdere. i. cām pp quā ſm apparet veꝝ aſſigna
re. qꝛ hoc ꝯfert ad fidē faciēdā xitati: igr̄. ¶ Primū q̄dē
Tertia. Scḋa ꝯclō. hoīes q̄rūt ſupabūdātē delectationē corpa
lē. qꝛ eſt medicā ꝯ̄ triſticiā. ꝓbat. p. duab⁹ rōnib⁹. Pri
ma eſt. qꝛ delectatio corporalis expellit triſticiā. ⁊ vehe-
mēs delectatio vehementē triſticiā. ğ delectatiōes cor-
pales qꝛ ſunt medicie ꝯ̄ triſticias ⁊ faciūt hoīem appa-
rere eꝝ triſticiā: appetuṫ ab hoīe. ⁊ maxīe vehemētes ſṫ
efficatiores medicie: igr̄. ¶ Et nō ſtudioſum. Scḋa rō.
delectatiōes creduṫ nō eē bōe. qꝛ aliq̄ eaꝝ ſunt opatio
nes nature praue. ſeu ex ipā natiuitate vt beſtie. ſeu ꝓpṫ
ꝯſuetudinē vt in hoīb⁹ prauis. alie xo ſunt medicine ꝯ̄
indigētiā. ita q̄ p eas aliq̃d habem⁹ qḋ meli⁹ eſt hr̄e q̄
fieri. iſte aūt accidūt his q̄ pficiūtur. ex q̄ nō ſunt bōe: ni
ſi ſm accñs. ğ delectatiōes corpales apud multos ſunt
eligibiliores. qꝛ ſunt medicine ꝯ̄ triſticiā. nā indigentia
eaꝝ triſticiā cauſat. Ubi aduertēdū: q̄ aliq̄ delectatiōes
dr̄ medicine. qꝛ ſunt indigētis ⁊ ei⁹ qḋ meli⁹ eſt hr̄e q̄
fieri. vt meli⁹ eſt eſſe nutritū q̄ nutriri. cibū eſſe ſumptū
q̄ ſumi. iō tales delectatiōes ſi ſint bōe nō ſunt niſi de p
Quarta. accñs bone. ¶ Adhuc pſecuti. Tertia ꝯclō ꝯtinēs ſecū
dā cāꝫ. delectatiōes corpales ſūt eligibiliores qꝛ multi
hoīes nō pñt aliis delectationib⁹ a corpalib⁹ gaudere.
ꝓbat. p. qꝛ videm⁹ q̄ hoīes vt gaudeāt delectatōib⁹: ſi-
bi ſpis quādā ſitim. i. qḋdā deſideriū pparāt. qḋ ē ſigni
q̄ illis delectationib⁹ nō poſſum⁹ gaudere reſpectu q̄ꝝ
non eſt in nobis ſitis vl̄ appetit⁹ ꝯſiſr̄s. ſed multi nō ap
petūt niſi delectatiōes corpales. qꝛ ipe ſole ſunt eis co-
gnite. vt ſupra dictū eſt. igiṫ multis delectatiōes corpo
rales ſunt eligibiliores. qꝛ nō pñt aliis delectationib⁹ a
Remouetur dubium. corpalib⁹ gaudere. ¶ Aīquidē. Hic remouet. p. vnū
dubiū. poſſet eī aliq̄s dubitare: an culpabile ſit ꝓſeq̄ de
lectatiōes corpales? Rñdet. p. q̄ ꝓſeq̄ nociuas delecta
tiōes ē culpabile. ſunt eī aliq̄ delectatōes corpales im
pedimēta ne aliis delectationib⁹ etiā bonis ⁊ honeſtis
gaudeam⁹. ⁊ ſic dr̄ nociue. ſꝫ ꝓſeq̄ nō nociuas delecta
tōes nō eſt culpabile. ¶ Eſt eī multis. Hic ſoluit. p. vnā
Soluitur obiectio obiectionē. diceret eī aliq̄s q̄ triſticia eſt rara in hoīe. ğ
non eſt necē vti delectatiōe tāq̄ medicina ꝯtra triſticiā.
Rñdet. p. q̄ triſticia ē frequēs multis hoīb⁹ pp naturā
qꝛ ſemp hō laborat. nā vt ſm oēs nāles triſtanṫ: ⁊ vide-
re ⁊ audire ſunt hoī laborioſa ⁊ triſtia. ſed ꝓpter ꝯſue-
tudinē hoc nō pcipim⁹. Siſr iuuenes diſponūtur ſicut
vinolēti ꝓpṫ augmētationē intriī q̄ iuuētus dr̄ eſſe de-
lectabilis. i. delectationū deſideriis immerſa vel ad de-
lectationū deſideria inclinata. Melācolici aūt ꝓpter cō
plexionē ꝯtinuo morſu ꝯſumūtur. iō ſm naturā ſemper
indigēt medicā ⁊ ſemp ſunt in appetitu vehemēti. cū ğ
delectatio expellat triſticiā ⁊ q̄ ꝯ̄ria eſt ⁊ q̄ ꝯtingēs: ſi ſit
fortis: iō hoīes appetūt delectationē tanq̄ medicinā. et
ob hoc ꝯtingit q̄ ſiūt praui. Ubi aduertēdū: q̄ ſicut vi-
nolēti q̄to magis inebriaṫ eo magis ſitiūt ⁊ ꝯ̄uius fe-
rūt abſentiā vini: ita iuuenes q̄ magis vtuṫ delectatio
nib⁹ eo magis eas appetūt ⁊ graui⁹ ferūt eaꝝ abſentiā
Aduertēdū vlteri⁹: q̄ delectatio fortis expellit triſticiā
etiā ꝯtingētē. i. quālibet ꝓpṫ diſtractionē viriū ab obie
cto qḋ ꝯtriſtabat. ¶ Que aūt. Hec ē tertia pars ca. in q̄
phūs infert tria correlaria. Primū eſt. q̄ q̄ nā ſunt dele- Primū correlarium.
ctabilia nō hñt ſupabūdantiā. ꝓbat. qꝛ q̄ ſunt ſine triſti
cia: illa nō hñt ſupabūdātiā. ſed q̄ ſunt natura delectabi
lia: nō ſm accñs. illa ſunt ſine triſticia. ğ talia nō hñt ſu
perabūdantiā. Et oñdit q̄ ſunt delectabilia p accñs et q̄
natura delectabilia dicēs: q̄ ſūt illa q̄ ſunt medicātia. i.
ſanātia: ſicut illa q̄b⁹ ſuppleṫ indigētia nature. nā ſana
ri vel medicatū eſſe eſt delectabile ꝓpṫ hoc q̄ ſuſtinēs
p accñs eſt ſanū ⁊ operaṫ aliq̃d. Natura vero delectabi
lia ſunt q̄ faciūt actū vel operationē alicui⁹ talis nature
id eſt nature in ſuo eſſe pfecto ⁊ nō indigēti. Aduertēdū
aūt circa illū textū: accidit ſanari: q̄ p ſuſtinētem intelli
git euſtraci⁹ nutritiuā potētiā quā ſanā eſſe opꝫ ad hoc
q̄ comedere vel bibere vel medicatū eſſe ſit delectabile.
Albert⁹ aliter exponit dicēs: q̄ accidit ſanari eſſe dele-
ctabile ſano: ſuſtinēte operāte aliq̃d. i. laborāte in opa-
tiōe. ¶ Nō ſemp. Scḋm correlariū. nullū idē delecta- Secundum.
bile eſt ſemp hoī delectabile. ꝓbat. qꝛ hoīs natura non
eſt ſimplex ſed ſibi ineſt aliq̃d pter aīam. ipa eī eſt aliq̃d
et alteꝝ ſm q̄ corruptibilia. hoc eſt ſm q̄ ꝯtinet aliq̄ ab
inuicē ſepabilia. ğ ſi q̄d alteꝝ puta corp⁹ agat hoc erit
alteri nature puta aīe pter naturā. ſi aū ſit adeq̄t ſiue eq̄-
les opatōes faciat: tūc nec erit delectabile nec triſtabile
¶ Quare ſi hui⁹. Tertiū correlariū. Deus ſemp vna ⁊ Tertium.
ſimplici delectatiōe gaudet. ꝓbat: qꝛ ſi alicuius natura
ſimplex eſt: ſemp eadem actio eſt ſibi delectabiliſſima.
Dei aūt natura eſt ſimpliciſſima: igiṫ. ¶ Nō enim. Hic
obiicit. p. ꝯtra pcedēs correlariū. qꝛ delectatio eſt mot⁹: Soluitur obiectio.
cū ſit opatio. ſed de⁹ nō moueṫ. ğ nō delectaṫ. Rñdet. p.
negādo maiorē. nō eī oīs opatio eſt motus ſed aliq̄ eſt
immobilitatis. et delectatio magis eſt in q̄ete q̄ in mo-
tu. ¶ Trāſmutatio. Hic ſoluit. p. aliā obiectionē. dice- Alia obiectio.
ret eī aliq̄s: q̄ ſm poetā: trāſmutatio eſt res oīm dele-
ctabiliſſima. ergo qḋ non trāſmutaṫ nō maxīe delectaṫ
Reſpōdet. p. q̄ trāſmutatio nō eſt ſm ſe res delectabiliſ
ſima: ſed ꝓpter prauitatē quandā hoīm. tū qꝛ hō mal⁹
eſt. tū qꝛ natura q̄ indiget trāſmutatiōe nō eſt ſimplex.
¶ De ꝯtinētia. Hec eſt quarta pars capl̄i in qua phūs Epilogatio
epilogat ⁊ ꝯtinuat dicēda dictis dicēs: q̄ de cōtinētia ⁊
incōtinētia delectatione ⁊ triſticia dictū eſt q̄d vnūq̄dq
eoꝝ et qualiter hoc eſt bonū: illud vero malū. De amici
tia autem iam reſtat dicendum.

¶ Finis ſeptimi libri ethicoꝝ.

¶ Incipit octauus

Poſt hec aūt ⁊ de amicitia ſeq̄- De amicitia conclusio.
tur vtiq pertrāſire. eſt eī virt⁹
q̄dā vel cū xtute. ¶ Adhuc ma
xime in vita neceſſarium. ſine
amicis enī null⁹ vtiq eligeret
viuere hñs reliq̄ bōa oīa. et eī ditātib⁹ ⁊ pri

cipatus ⁊ potētatus possidētibus videt' opus eē amicis maxie. q̄ ei vtilitas tal' bone fortune ablato bn̄ficio qd' fit maxie ⁊ laudabilissimū ad amicos. vl' qualit' vtiq; fuabit' ⁊ sanabit' sine amicis? q̄to enī maior: tāto minus secura. In inopia aūt ⁊ reliq̄s infortunijs soluz existimāt refugiū esse amicos. ⁊ iuuenibus autē ad ipeccabile et senioribus ad famulatū et ad deficientiā actiōis ppt' debilitatē adiutorij. hisq; q̄ in summo ad bonas actiones simulq; duo venientes etenī intelligere ⁊ agere potētiores. ¶ Naturaq; inesse vr' a dād qd' genuit genito nō solū in hoībus: sed in volatilibus et plurimis aīaliū ⁊ ijs q̄ vnius gentis adinuicē ⁊ maxie hoībus. vnde ⁊ philātropos laudamus. videbit aūt vtiq; aliquis et in erroribus. vt familiare oīs hō hoī ⁊ amicū. ¶ Videt' aūt et ciuitates ɔtinere amicitia. ⁊ legispositores magis circa ipaz studēt q̄ iusticiā cōcordia enī sil'e aliq̄d amicitie vr' esse. hanc autez maxie appetunt et ɔtentionē inimicā existentē maxie expellunt. Et amicis quidē exn̄tibus: nichil opus est iusticia. iusti aūt existentes indigēt amicitia. ¶ Et iustorum quidem maxime amicabile esse videtur. ¶ Nō solum autem necessarium est: sed et bonum. philophilos enim laudamus: philophiliaq; videtur bonorū aliquid esse. et quidā eosdē existimant viros bonos esse et amicos.

Auctoritas

ISte est octauus liber ethicorum aristo. in q̄ ipse determīat de amicitia. Et diuidit' in q̄ttuor tractatus. In p'mo determīat de amicitia inter eq̄les. ⁊ diuidit amicitiā fm diuisionē bonorū. In scdo determīat de amicitia inequaliū ibi. Alia aūt. In tertio distīguit amicitiā fm distictionē policiarū ibi. Vr' aūt. In q̄rto ondit in q̄bus spēbus amicitie ɔtingūt accusatiōes ⁊ q̄rimonie ibi. Trinis itaq; exn̄tibus. Primus tractatus ɔtinet octo ca. q̄ videbunt' ī pcessu. Primū ē phemiale in q̄ phs pōit talē ɔclonē. Post ea q̄ dicta sunt determinādū ē de amicitia. pbat. p. sex rōibus. Prīa est. amicitia ē virtus q̄dā vel cū v'tute. igr' de ea ē h' determinādū. Ubi aduertēdū q̄ amicitia hitual' capit' dupl'r. Uno mō p hitu q̄dā beniuolētie q̄ q̄s bn̄ vult alteri et talis hitus bn̄ pōt esse laudabil' ⁊ v'tuosus sic eū q̄a īclinet' ad bn̄volēdū q̄n opz qd' opz fz qd' opz ⁊ gr̄a cuius opz. ɔtigit enī in amādo alterū supabūdare ⁊ deficere et medio mō se hr̄e. Scdo mō accipit' amicitia p hitu beniuolētie nō latētis sed f̄ite v'tuoso ī ordīe ad alterū v'tuosū readamātē. ⁊ de tali dicit. p. q̄ ipa nō est virtus. nā hoc nomē amicitia sic acceptū sigāt habitū q̄ est virtus. ⁊ cognotat q̄ ille hitus inexistit ⁊ q̄ est opatiuus respectu alterius v'tuosi ɔsimilē habitū in se hn̄tis. cognotat etiā nō latentiā talis hitus: q̄r oīz sī alterū deficiat; tūc talis habitus nō erit amicitia. Ex q̄ pz q̄ amicitia fm rōem amicitie nō est in ptāte hn̄tis eā. q̄r redamatio nō est in ptāte amātis. Seq̄tur scdo: q̄ absq; culpa amici hitus qui est amicitia pōt desinere esse amicitia. Seq̄t' t'tio: q̄ amicitia subiacet fortūe. Seq̄tur q̄rto: q̄ amicitia est virtus nō fm rōnē amicitie: fz fm rōnē beniuolētie recta rōne regulate. ¶ Adhuc maxie. Scda rō. amicitia maxime est nccīa in vita. ḡ de ipa hz moralis phs determīare. Aīs pbat quītupl'r. P'io q̄ sit nccīa diuitibus. q̄r nullus q̄rūcūq; aliis bonis abūdet: puta diuitijs / pncipatu / ⁊ potētatu: eligeret viuere sine amicis. Tū p'io. q̄r nulla vr' esse vtilitas bōe fortūe si auferat' bn̄ficiū qd' fit ad amicos. Tū scdo. q̄r psperitas bone fortūe nō pōt f'uari sine amicis q̄r bona fortuna q̄to est maior tāto est minus secura. Secūdo pbat idē aīs de pauperibus. q̄r pauperes ⁊ calamitosi totū suū refugiū collocāt in amicis. Tertio idē probat de iuuenibus: q̄r illis nccīa ē amicitia ad errores vite ɔpescēdos. Quarto pbat de senibus. q̄r senes ex q̄ sūt debiles indigēt amicis q̄ eis famulatū ⁊ auxiliū prestent: Quīto pbat idē de his q̄ sunt in termīo sue pfecte etatis q̄r duo tales amicabilit' viuētes ⁊ pcedētes potētiores sunt ⁊ ad intelligēdū ⁊ ad operādū: q̄ si eēnt sepati abinuicē: igit'. ¶ Naturaq;. Tertia rō. amicitia a nā ingēita est genito ad id qd' genuit. nō solū in hoībus: fz etiā in volatilibus ⁊ pluribus aliis aīalibus eiusdē gēnis. i. gn̄is siue spēi: ⁊ maxime hoībus. q̄re philātropos. i. amatores siue beniuolos laudamus: igit'. Et accipit h' p. amicitiā large cū dicit: q̄ amicitia inest aliis aīalibus ab hoīe. ¶ Videt' aūt. Quarta rō. amicitia maxie ɔseruat ciuitates ⁊ policias. igit' de ea est h' determinādū. Aīs pbat. q̄r legislatores magis circa amicitiā studēt q̄ circa iusticiā. igit' signū est q̄ amicitia maxie ɔseruat ciuitates ⁊ policias. Assumptū pbat. p. dupl'r. p'mo q̄r legislatores maxime appetūt ɔcordiā ciuiū ⁊ fugiūt discordiā. sed ɔcordia ē q̄d sil'e amicitie. Scdo probat. q̄r ciuibus exn̄tibus amicis nō indigerēt iusticia. fz si oēs eēnt iusti: adhuc īdigerēt amicitia. igit' legislatores magis circa amicitiā q̄ circa iusticiā studēt. Ubi aduertēdū. q̄ si p possibile vl' īpossibile amicitia īesset ciuibus sine iusticia mediāte suo actu elicito inclinaret in eos actus ad q̄s īclinat īmediate iusticia. s. ad recte distribuēdū / ɔmutādū / ⁊ retribuēdū ⁊ ad cōtrouersias (si q̄ orirent') t'minādū. Imo si amicitia posset inesse sine aliis v'tutibus ipa inclinaret ad oīm v'tutū actus. ⁊ maxie ad actus illarū q̄ sunt ad pximū. vt ad liberalit' dādū. honeste ɔuiuēdū ⁊ hmōi. ¶ Et iustorū. Quīnta rō. int' oīa iusta iustū amicabile est maxie iustū. fz ad moralē ptinet determīare de iusticia. ḡ ⁊ de amicitia. Ubi notādū q̄ int' oīa iusta iustū amicabile vr' maxie iustum q̄r p amicitiā q̄s volūtatē suā ⁊ seipm dat alteri. tō iustū est vt alter ei tm̄ repēdat. imo hoc iustius exoluit': q̄ p reēpta pecunia. ¶ Nō solū. Sexta rō. amicitia nō solū est q̄d necessariū: sed etiā honestū. ḡ de ea hz moralis determīare. Aīs pbat. p. a signo tripl'r. P'io: q̄r nos laudamus philophilos. i. amātes amicos. Scdo: q̄r hr'e copiaz amicorū videt' esse de numero honestorū. Tertio: q̄r aliq̄ putāt eosdē esse viros bonos ⁊ amicos. ḡ hec signa sunt q̄ amicitia est quid honestum.

e amicitia.

Scdo eluci= da.

Auctoritas.

DUbitātur aūt de ipa nō pauca hi q̄dē enī silitudinē quādā ponūt ipaz ⁊ siles amicos. vn̄ silez aiūt ad similē ⁊ koliū ad koliuz et q̄cūq; talia. hi aūt ex ɔtrarietate singulos oēs tales aiunt adīuicē esse. et de hiis ipis superius q̄rūt ⁊ naturalius. Euripideo q̄dē dicēs desiderare pluuiā quidē terrā siccatā. desiderare aūt venerabile celū impletū pluuia cadere in t'rā. Et heraclitus ɔtrariū ɔferēs ⁊ ex dn̄tibus optimā harmoniā et

Conclusio

oīa fm litē fieri. Ex ꝯtrarietate āt his: ꝛ alij ꝛ ēpedocles. Silē eni silē appetit. Naturalia qdē igr̄ q̄stionū relinquāt. nō eī ꝑpria pn̄tis intētiōis. q̄cunq̄ āt sunt hūana ꝛ ꝯueniētia ad mores ꝛ passiōes h̄ intēdam⁹. puta vtrū in oīb⁹ sit amicitia vl̄ nō possibile malos exīstētes amicos esse. et vtrū vna spēs amicitie est vel plēs? ❡ Unā qdē existimātes: q̄m recepit maius et min⁹ nō sufficiēti crediderūt signo. recipiunt eni maius ꝛ minus ꝛ altera specie. dictum est autem de ipsis superius.

Error quorū dam.

ISTud est scdm ca. hui⁹ p̄mi tractat⁹ in q̄ ostēdit p. q̄les dubitatōes sunt circa amicitiā determināde. Et p̄mo hoc facit. scdo remouet vnū errorē. P̄mo igr̄ ponit talē ꝯclōnē. Licet de amicitia plēs sint dubitatiōes nāles ꝛ morales: sole tn̄ dubitatiōes hūane ꝛ ad mores ꝑtinētes sunt de ea h̄ ꝑtractāde. P̄mā ptē ꝑbat enumerādo de ipa aliq̄s dubitatiōes nāles et morales. Quidā eī dixerūt amicitiā esse silitudinē quādā siue inter silia ꝛ siles esse amicos. q: hoīes dicūt silē ire ad silē. vt coliū ad coliū. i. cornicē ad cornicē. vel monedulā ad monedulā. Alij dicūt amicitiā eē inf dissiles et ꝯrios. Et circa hanc dubitationē adducit. p. diuersas opiniōes ph̄oꝝ naturaliū. Dicebat eni euripides terrā desiccatā desiderare pluuiā: ꝛ celū venerabile ipletū imbre desiderare cadere in terrā. Alij vt heraclit⁹ dicebāt ꝯtrariū ꝯferre ꝯtrio ꝛ ex differētib⁹ sonis optimā fieri harmoniā ꝛ oīa fieri fm litē ꝛ discordiā. Sed ꝯ hos sunt alij et ēpedocles q̄ dicūt silē appetere sibi silē. de moralib⁹ dubitatiōib⁹ exēplificat. vt vtrū inter oēs hoīes possit esse amicitia vl̄ solū inter bonos? ꝛ vtrū sit tn̄ vna spēs amicitie vel plēs. igit̄ p̄ia ps ꝑʒ. Scdam ptē ꝑbat. q: questiōes nāles sunt h̄ relinquēde. cū nō sint pn̄tis intētiōis siue speculatiōis. ꝗ sole q̄stiōes hūane ꝛ ad mores ꝑtinētes sunt in ꝑposito ꝑtractāde. ❡ Unā qdē. Hic. p. remouet errorē quorūdā dicētiū: q̄ amicitia nō hʒ plēs spēs sed vnā: ex eo q̄ suscipit magis ꝛ minus. Hūc errorē remouet ph̄s dicēs: q̄ tales credūt signo. i. argumēto nō sufficiēti. q: distincta spē bn̄ suscipiūt magis ꝛ minus de quibus dictū est superius. s. viij. physicoꝝ.

Conclusio elucidata.

Error aliquoꝝ

Prima conclō

MOrte autē vtiq̄ de ipis fiet manifestū cognito amabili. vr̄ eni nō oē amari ſʒ amabile. ❡ Hoc aūt esse bonū vl̄ delectabile vl̄ vtile. videbit̄ autē vtiq̄ eē vtile: ꝑ qđ fit bonū ꝛ aliqđ vel delectatio. quare amabilia vtiq̄ erunt et bonum et delectabile vt fines. ❡ Utrū aūt bonū amāt vel qđ ipsis bonum? dissonāt eī q̄nq̄ hec. silr̄ aūt ꝛ circa delectabile ipm. vr̄ autem ꝛ qđ ipi bonū amare vnusquisq̄ et esse simplr̄ quidē bonū amabile. vnicuiq̄ autē qđ vnicuiq̄. amat āt vnusquisq̄ nō ens ipi bonum sed apparens. differt aūt nichil. erit eī amabile apparens. ❡ Tribus autē entib⁹ ꝑpt̄ q̄ amāt: in inaīatorum quidē amatiōe nō dr̄ amicitia. nō eni est redamatio neq̄ voluntas illoꝝ boni. Ridiculum eni forte vino velle bonū. ſʒ siquidē saluari vult ipi vt ipe hēat. Amico āt aiunt oportere velle bōa illi⁹ gr̄a. ❡ Uolētes autem sic bōa beniuolos dicūt. si nō idē ꝛ ab illo fiat. beniuolētiā eī in ꝯrapassis amicitiā esse. ❡ Uel apponēdū nō latentē. m̄lti enim sunt beniuoli quib⁹ nō viderunt. existimant aūt epieikes eē vl̄ vtiles. hoc āt idē ꝛ si illoꝝ aliq̄s patiat̄ ad hunc. beniuoli q̄deʒ igit̄ isti vident̄ adinuiceʒ. amicos aūt qualiter vtiq̄ aliq̄s dicat latentes vt h̄nt sibijpis. ❡ Oportet ergo bene velle adinuicem et velle bona non latentes propter vnum aliquod dictoꝝ.

Secunda. f

Dubium.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Corelariū

ISTud est tertiū ca. hui⁹ p̄mi tractat⁹ in q̄. p. inuestigat diffinitionē amicitie sub q̄nq̄ ꝯclōnibus. ❡ P̄ia ē. ꝯsiderās de amicitia hʒ ꝯsiderare de amabili. ꝑbat duplr̄. P̄mo q: forte p̄dicta dubia. s. an amicitia sit tn̄ ad bonos? ꝛ vtrū amicitie possint eē plēs spēs? poterūt eē māifesta: cognito amabili: igit̄. Scdo q: nō oē ens vr̄ debere amari: ſʒ amabile tn̄ igr̄. ❡ Hoc autē. Scda ꝯclō. oē amabile vt finis ē bonū honestū vl̄ delectabile. ꝑbat q: oē amabile est bonū honestū vtile vl̄ delectabile. ſʒ nullū bonū vtile ē amabile vt finis: igr̄. Minor pʒ. q: bonū vtile ē amabile tāq̄ id ꝑ qđ fit bonū honestū vl̄ delectabile: hoc ē tāq̄ mediū. igr̄ nō est amabile tāq̄ finis. ❡ Utrū aūt. Hic mouet ꝛ soluit. p. vnū dubiū. s. vtrū hoīes amēt simplr̄ bonū vl̄ solū qđ ipsis vr̄ bonū? ꝛ silr̄ dubiū est de delectabili. scilʒ vtrū hoīes amēt simplr̄ delectabile vl̄ solū qđ appetit eis delectabile? Et motiuū subiūgit. q: hec q̄nq̄ videtur dissonare. s. bonū simplr̄ et bonū alicui: ꝛ delectabile simplr̄ et alicui delectabile. qđ ostēdit. nā vnusq̄sq̄ vr̄ amare qđ appetit ei bonū: lʒ nō oē tale sit simplr̄ bonū. Etiā oē amabile vr̄ eē simplr̄ bonū ꝛ amabile vnicuiq̄: vnicuiq̄ bonū. Hoc dubiū remouet. p. dicēs q̄ vnusq̄sq̄ amat nō ſꝑ qđ est bonū sed qđ appetit ei bonū. nec refert an amabile sit veꝝ bonū: an apparēs bonū tm̄. ❡ Trib⁹ aūt. Tertia ꝯclō. Inaīatoꝝ amatio nō dr̄ amicitia. ꝑbat duplr̄. P̄mo q: amatio iaīatoꝝ n̄ hʒ redamationē igit̄. scdo q: n̄ volum⁹ inaīatis bonū gr̄a ipoꝝ. nā ridiculū ē velle bonū vino gr̄a ipius: ſʒ q̄s vult vinū saluari vt ipm hēat vl̄ ꝑ es pecuniaʒ. ꝗ amatio ad inaīata nō est amicitia. ꝯña pʒ. q: opʒ velle bonū amico gr̄a ipius. ❡ Uolētes autē. Quarta ꝯclō. lʒ oēs bōa alijs gr̄a ipoꝝ volētes sint beniuoli: nō tn̄ oēs tales sūt amici. ꝑbat: q: sola beniuolētia in ꝯpassis est amicitia: igr̄. ❡ Uel apponēdū. Quinta ꝯclō. nō oīa beniuolētia in ꝯpassis ē amicitia. probat q: apponēdū est p̄dicte diffinitiōi ly nō latēs an̄q̄ ꝯuertat̄ cū ly amicitia: igr̄. Añs pʒ. q: m̄lti sunt beniuoli his q̄s nūq̄ viderūt existimātes eos ꝟtuosos. ꝛ tales lʒ sint beniuoli abinuicē: nō tn̄ sunt amici. lʒ aliq̄s eoꝝ q̄ amāt patiat̄ ꝛ redamet̄. ꝛ hoc ꝑꝑ latētiā beniuolētie. igit̄ apponēdū est ly nō latens. ❡ Opʒ ꝗ. Hic. p. ex p̄dictis infert diffinitionē amicoꝝ dicēs: q̄ amici sunt q̄ bn̄ et bōa sibinuicē mutuo volūt nō latētes gr̄a illius quē amāt. Ex qua etiā pōt haberi diffinitio amicitie in abstracto. Amicitia est beniuolētia mutua nō latēs. vel sic. amicitia est amor beniuolus/mutuus/et manifestus.

Prima cōclusio elucidata

Secunda.

Dubitatio

Tertia

Quarta.

Quinta.

Diffinitio amicorum

DIfferūt aūt hec abinuicē spē ꝛ amatiōes ꝗ et amicitie. tres eī spēs amicitie equales numero amabilib⁹. fm eī vnūq̄dq̄ ē redamatio nō latēs. amātes aūt

Prima pclō.

adinuicē volunt bōa adiuicē sic ſm q̄ amāt.
Secunda. ¶ Qui q̄dē igit̄ pp vtile amāt adiuicē. nō ſʒ
ſeiṗos amāt: ſʒ ſʒ q̄ ſit aliq̄d ipis adiuicē bo
num. Silr aūt ꝛ q̄ pp delectationē. nō enī in
quales quoſdā eſſe diligunt eutrapelos: ſed
qm̄ delectabiles ſibiịpis. quiqʒ ꝑpt̄ vtile a=
māt: ꝑpt̄ ſibiịpis bonū diligūt: ꝛ q̄ ꝑpt̄ de=
lectationē: ꝑpt̄ ſibiịpis delectabile. ꝛ nō ſm
q̄ eſt amat⁹ eſt: ſʒ ſm q̄ vtilis vl̄ delectabil̄. ꝛ
ſm accñs vtiqʒ amicitie he ſunt. nō enī ſm q̄
amat⁹: ſic amat̄: ſʒ ſm q̄ tribuunt. hi q̄dē bo
Tertia no=tanda. nū ʒ aliq̄d. hi aūt delectationē. ¶ Facile ſolu
biles vtiqʒ tales ſunt nō ꝑmanētib⁹ ipis ſili
bus. ſi eī nō adhuc delectabiles vl̄ vtiles ſūt
q̄eſcunt amātes. vtile aūt nō ꝑmanet: ſʒ al̄s
ſit aliud. diſſoluto igit̄ propt̄ q̄d amici erāt:
diſſoluit̄ ꝛ amicitia vt exñte amicitia ad illa
Primū corre=larium ¶ Maxie aūt in ſenib⁹ tal̄ vr̄ amicitia fieri.
nō enī delectabile tales perſequunt̄: ſʒ vtile
et eoꝝ q̄ in adoleſcētia ꝛ iuuenū q̄cunqʒ ꝓſe=
Secundum notandum. rens ꝓſequunt̄. ¶ Non oīno aūt tales. neqʒ
ꝯuiuunt adiuicē. q̄ſiqʒ āt neqʒ ſunt delecta=
biles neqʒ vtiqʒ idigēt tali ſocietate: ſi n̄ vti=
les ſint. intm̄ eī ſunt delectabiles: inq̄ʒtū ſpē
Tertium. hñt bōi. in has aūt ꝛ ꝑegrinā ponūt. ¶ Iu=
uenū aūt amicitia ꝑpt̄ delectationē eſſe vr̄.
ſm paſſionē eī iſti viuunt ꝛ maxie ꝓſequunt̄
Quartum. delectabile ipis ꝛ pñs. ¶ Etate āt trāſcendē
te ꝛ delectabilia ſiunt alt̄a. propt̄ q̄d velocit̄
ſiunt amici ꝛ q̄eſcunt. ſil̄ eī cū delectabili ami
citia trāſcindit̄. tal̄ autē delectatiōis velox
trāſmutatio. Et amatiui autē iuuenes. ſm
paſſionē eī ꝛ propt̄ delectationem q̄ mlt̄um
amatiue. propt̄ quod amāt ꝛ cito quieſcunt
Quintum. multotiens eadē die trāſmutātes. ¶ Cōma
nere autem per totā diem et cōuiuere iſti vo
lunt. ſit enim ipſis quod ſm amicitiam ſic.

Istud eſt q̄rtū ca. hui⁹ tractat⁹ in q̄. p. diſtigu̇t
ſpēs amicitie ſm diſtictionē amabiliū. ꝛ diuı=
dit̄ ca. ī duas ꝑtes. In p̄ia pōit q̄ſdā ꝯcl̄ones.
Prima ꝯcl̄o elucidata. In ſcd̄a v̄o pōit q̄dā correlaria. ¶ Prima ꝯcl̄o ē. tres
ſunt ſpēs amicitie abīuicē diſtīcte. ꝓbat. q̄r tria ſūt bōa
amabilia ſpē diſtīcta. ſ. honeſtū delectabile ꝛ vtile. ḡ tres
ſunt ſpēs amicitie abīuicē diſtincte. ꝯñam ꝓbat q̄r ſm
vnūq̄dq̄ʒ ipoꝝ bonoꝝ ē redamatio nō latēs ēt diſtincta
a redamatiōe ſm alteꝝ. q̄d ꝓbat. nā amātes adīuicē vo
lūt adīuicē bōa ſm q̄ amāt. puta ſi amēt ſe pp bonū ho
neſtū: volūt ſibi bonū honeſtū. ſi pp vtile: bonū vtile: igr̄
Secunda. ¶ Qui q̄dem igr̄. Scd̄a ꝯcl̄o. amicitia pp bonū vtile: ꝛ
amicitia ꝑpter bonū delectabile nō ſunt amicitie niſi ꝑ
accñs. ꝓbat. q̄r q̄ amāt pp vtile alios nō eos ſm ſeiṗos
amāt: ſʒ ſm q̄ ab eis ꝓuenit aliq̄d bonū. ſil̄r q̄ amāt ali
os pp delectationē: nō pp ſeiṗos eos amāt. nō eī eutra=
pelos q̄r q̄les q̄dē ſunt. i. q̄r eutrapeli amāt: ſed q̄r ſibiịp
ſis delectabiles. igr̄ iſte amicitie ſunt ꝑ accñs amicitie:
Tertia no=tanda. ¶ Facile. Tertia ꝯcl̄o. amicitie ꝑpt̄ vtile ꝛ delectabile
ſūt facilit̄ diſſolubiles. ꝓbat. p. q̄r facile diſſoluūtur ea

ꝑpt̄ q̄ ſunt amicitie. ſ. vtilitas ꝛ delectatio: igr̄. ¶ Ma=
xime aūt. Hec ē ſcd̄a ꝑs ca. in q̄. p. infert q̄dā correlaria *Primū corre=larium.*
Primū eſt: q̄ in ſenib⁹/in q̄buſdā adoleſcētib⁹/et iuue
nib⁹ q̄ ſtudēt circa vtile maxie reꝑit̄ amicitia vtilis. De
ꝑmis ꝓbat. q̄r ſenes nō multū ꝓſequunt̄ delectabile: ſʒ
bñ vtile: igr̄. ¶ Nō oīno. Scd̄m correlariū. Hmōi amici *Secundum notandum.*
nec ſunt multū cōicatiui nec multū delectabiles adiui=
cē. ꝓbat: q̄r nō indigēt ſocietate ꝛ cōicatōe niſi q̄ pōt ce=
dere in vtilitatē ſuā. ꝛ intm̄ ſunt ſibiịnuicē delectabiles
inq̄ʒtū ſpem hñt q̄ inde ꝓueniet eis aliq̄ vtilitas. Et ſub
dit. p. q̄ ad p̄dictā amicitiā boni vtilis reducit̄ amicitia
ꝑegrinoꝝ. ¶ Iuuenū aūt. Tertiū correlariū. In iuuenī *Tertium.*
b⁹ vr̄ eē amicitia delectabil̄. ꝓbat: q̄r iuuenes ſʒ paſſio
nē maxie ꝓſequunt̄ ea q̄ delectationē afferūt p̄ñtē: igit̄
¶ Etate āt. Quartū correlariū. Iuuenes cito ſiūt ami *Quartum*
ci: et cito ab amicitia diſcedūt. Scd̄am ꝑtē ꝓbat. q̄r ad
mutationē delectabil̄ (q̄d ſm etatū mutationē mutat̄)
amicitia pp delectabile mutat̄: igr̄. Primā ꝑtē ꝓbat. q̄r
iuuenes ſunt amatiui. i. ad amorē ꝓni. igit̄ cito amant
¶ Cōmanere. Quintū correlariū. amici pp delectabile *Quintum.*
multū gaudēt ꝯuerſatiōe ꝛ cōuictu. ꝓbat p̄ħs. q̄r ꝑ hūc
modū ꝯſequunt̄ q̄d per amicitiā intendunt: igitur.

Perfecta āt eſt bonorū amicitia *Prima ꝯcl̄o de amicitia ꝓpter honeſtū.*
et ſm v̄tutē ſimiliū. Iſti eī bōa
ſil̄r adiuicē volūt ſʒ q̄ bōi. bōi
aūt ſunt ſʒ ſeiṗos. volētes aūt
bōa amicis illorum ḡra maxie
amici. propt̄ ſeiṗos eī ſic hñt ꝛ nō ſm accñs
¶ Permanet igit̄ hoꝝ amicitia vſqʒq̄ vtiqʒ *Secunda.*
boni ſunt: virt⁹ aūt māſiuum. ¶ Et eſt vtqʒ
ſimpl̄r bon⁹ ꝛ amico. boni eī ꝛ ſimpl̄r boni ꝛ
adinuicē vtiles. ſil̄r autē ꝛ delectabiles. bōi
enī ꝛ ſimpl̄r delectabiles ꝛ adiuicē. vnicuiqʒ
enī ſm delectationē ſunt ꝓp̄ie actiōes ꝛ ta
les. bonorum aūt tales aut ſil̄es. ¶ Talis āt
amicitia māſiua rōnabilit̄ eſt. copulat enī in
ipā oīa q̄cunqʒ opʒ amicis exiſtere. oīs enim
amicitia propt̄ bonum eſt vl̄ propt̄ delecta=
tionem vel ſimpl̄r vel amāti ꝛ ſm ſil̄itudinē
quādā. huic autem oīa exiſtunt dicta ſm ſe=
ipſos. hac enī ſil̄es ꝛ reliqua. quodqʒ ſimpl̄r
bonum: et delectabile ſimpl̄r eſt. ¶ Maxie *Tertia.*
itaqʒ hec amabilia et amare autē et amici=
tia in his maxime et optima ¶ Raras autē *Quarta.*
veriſil̄e tales eſſe. pauci enī tales. ¶ Adhuc
autem indiget tp̄e et conſuetudine. ſm pro=
uerbiū enī nō eſt ſcire adinuicem añ dictos
ſal cōſumere. neqʒ acceptari opʒ prius neqʒ
eſſe amicos añq̄ʒ vtqʒ appareat amabilis ꝛ
credat̄. ¶ Qui autem cito adinuicē amica= *Remouet du=bium.*
bilia faciunt volunt quidē amici eſſe: nō ſunt
autem ſi nō ꝛ amabiles ꝛ hec ſciāt. voluntas
quidem igit̄ velox amicitie ſit. amicitia autē
non. ¶ Hec quidem igitur et ſm tp̄s et ſm re *Epilogatio.*
liqua perfecta eſt: et ſm oīa hec ſit. et ſimul
vtriqʒ ab vtroqʒ quod opʒ amicis exiſtere.

Istud est quītū ca. hui⁹ p̄mi tractat⁹ in q̄.p. de
teriat de amicitia q̄ est pp bonū honestū assi
gnāa q̄sdā ꝓpetates ei⁹ sub aliq̄b⁹ ꝯcl'onib⁹
Prima conclu ſio elucidata ¶ Prīa ꝯcl'o est. Amicitia pp bonū honestū
q̄ scȝ est bonoꝝ ⁊ ſm virtutē similiū est pfecta amicitia.
Probat.p.dupl'r. p'mo q: tales amici volūt sil'r sibi mu
tuo bōa in eo q̄ boni. ipi aūt sunt bōi ſm seipos. igit eo
rū amicitia ē pfecta. Scd̄o ꝓbat. q: volētes bōa amicis
eoꝝ gr̄a sunt maxīe amici. g̃ eoꝝ amicitia est pfecta ami
citia. añs ꝓbat. q: tales pp seipos ⁊ non ſm accn̄s siue
gr̄a alteri⁹ seinuicem amāt. g̃ tales sunt maxime amici
Secunda. ¶ Permanēt igr̄. Scd̄a ꝯcl'o. amicitia ꝓpter bonū ho
nestū est durabilis ⁊ pmāsiua. Probat ph̄s trib⁹ ratio
nibus. Prīa est. q: talis amicitia permanet q̄ diu ami=
ci boni sunt. sed tales amici diu sunt boni. igit. Minorē
ꝓbat q: virt⁹ est diu durabilis ⁊ māsiua. igit tales ami
ci sunt diu amici: cū sint v̄tuosi. ¶ Et ē vterq3. Scd̄a rō.
Amici pp bonū honestū sunt simpl'r boni ⁊ sibiīnuicem
boni ⁊ vtiles ⁊ delectabiles. g̃ eoꝝ amicitia ē durabilis
et pmāsiua. Añs ꝓbat quo ad vltimā partē. s. q̄ sunt si=
biīnuicē delectabiles. q: vnicuiq3 ꝓprie opatiōes sunt
delectabiles. g̃ bonoꝝ bōe opatiōes q̄ sunt ipis proprie
sunt sibi delectabiles. ¶ Talis āt. Tertia rō. amicitia
ꝓpter honestuȝ ꝯplectit oīa q̄ amicis opȝ inexistere. g̃ ē
rōnabiliter pmāsiua. Añs ꝓbat. q: oīs amicitia aut est
ꝓpter honestū aut ꝓpter delectationem vel simpl'r vel
amāti et ſm quādā silitudinē sed hec oīa insunt amici=
tie propt honestū: cū oē simpl'r bonū sit simpl'r delecta=
Tertia. bile: igit. ¶ Maxime aūt. Tertia ꝯclusio. amicitia ꝓpt
bonū honestū est optima. Probat: q: talis amicitia est
circa maxīe amabilia: puta circa virtuosos ⁊ honestos.
ergo est optima: et amare circa talia optimū. ¶ Raras
Quarta. aūt. Quarta ꝯclusio. amicitia propter bonū honestū est
rara. Probat.p. duab⁹ rōnib⁹. Prīa est. q: pauci sunt
tales quales exigit hec amicitia. igr̄ est rara. ¶ Adhuc
aūt. Scd̄a rō. hec amicitia indiget tp̄e ⁊ ꝯsuetudīe. igit
est rara. Añs ꝓbat ph̄s dupliciter. Primo per cōe pro
uerbiū. Non est. i. nō ꝯtingit scire adinuicē añ dictos sal
ꝯsumere. i. nō cōtingit cognoscere aliquos esse amicos
amicitia pfecta: anteq̄ ꝯsumpserint illā mensurā salis
de qua fit mentio in ꝓuerbio: q̄ nō paruo tp̄e ꝯsumitur.
Scd̄o ꝓbat idē. q: nō est aliq̄s recipiēdus in amicū an=
teq̄ vterq3 appeat ⁊ credat eē amabilis. igit talis ami=
Remouet ob iectio. citia est rara. ¶ Qui aūt. Hic remouet ph̄us vnā oble=
ctionē. diceret eīn aliq̄s q̄ aliq̄ faciūt cito amicabilia. i.
opa et signa amicoꝝ. ergo amicitia nō indiget tp̄e. Rñ=
det.p. q̄ licet volūtas amicitie pfecte cito insit: nō tn̄ ip=
sa amicitia. nec oēs q̄ faciūt amicabilia sunt amici: nisi
sint amabiles ⁊ digni amari: ⁊ hoc ipi amantes sciant.
Epilogatio. ¶ Hec quidē. Hic ph̄us epilogat dicēs: q̄ amicitia cir=
ca bonū honestū est perfecta ſm tēpus ⁊ ſm reliqua p̄=
dicta. ⁊ fit per oīa hec: ⁊ per eā fit vtriq3 amico ab vtroq3
ſm oīa hec que oportet amicis existere.

Prima cōcl'o cōparās spēs amicitie Que aūt ꝓpt delectabile silitu
dinē huius habet. eteīn boni
delectabiles adinuicē. Sil'r su
tem et q̄ propter vtile. eteī ta=
les adinuicē boni. ¶ Maxime
autē et in his amicitie permanent: cū equa=
le fiat adinuicē puta delectatio. ⁊ nō solū sic:
sed ab codē. quale eutrapelis et nō vt ama
tori et amato. nō enī in eisdē delectātur isti.
sed hic quidē videns illū: hic aūt famulatuȝ
recipiēs ab amatore. finiente sūt pulchritu
dine: q̄nq3 et amicitia finit. huic quidē enim
nō est visio delectabilis. huic aūt nō fit famu
latus. ¶ Multi aūt rursus permanent: si ex Primū corre larium
ꝯsuetudine mores diligāt filis ꝯsuetudinis
existes. ¶ Qui aūt nō delectabile ꝯmutant Secundum
sed vtile i amabilib⁹ ⁊ sunt min⁹ amici ⁊ per
manent: q̄ sūt ꝓpt vtile existes amici simul
cū ꝯferente dissoluunt. nō eī adinuicē erunt
amici: sed vtilis. ¶ Propt delectationē qui Secūda ꝯcl'o
dem igit et propt vtile et prauos ꝯtingit ami
cos adinuicē esse. ⁊ epielzes prauis et neutruȝ
qualicūq3. propt seipos aūt palā quasi solos
bonos. mali enī nō gaudent seipis si non ali
qua vtilitas fiat. Et sola autē bonoꝝ amici=
tia intrāsmutabilis est. nō enī facile nulli cre
dere de eo qui in multo tp̄e ab ipo ꝓbat⁹ est
et credere in his et nunq3 vtiq3 iniustū face=
re et q̄cunq3 alis in ea q̄ vt vere amicitia di=
gnificātur. in alijs autēȝ nichil ꝓhibet talia
fieri. ¶ Qm̄ enī hoīes dicunt amicos et pro= Primū corre larium.
pter vtile: quēadmodū ciuitates. videnē eī
ꝯpugnationes ciuitatib⁹ fieri gr̄a ꝯferētis.
et eos qui propt delectationē adinuicē dili=
gunt quēadmodum pueri forte quidem opȝ
dicere et nos amicos tales. ¶ Spēs aūt ami Secundum
citie plures. ⁊ primo quidē ⁊ pncipaliter bo
noruȝ ſm q̄ boni. reliquas aūt ſm silitudinē
ſm q̄ enī bonū aliq̄d et sile aliquid: sic amici
eteīn delectabile bonuȝ aliquod amatorib⁹
delectationum. ¶ Non oīno autem he copu Tertium.
lantur neq3 fiunt amici propt vtile et dele=
ctabile. non enim oīno ꝯiungunt q̄ ſm acci
dens. ¶ In has autem spēs amicitia distri= Quartum.
buta: prauiquidem erunt amici propt de=
lectationē vel vtile: sic siles existes. boni au
tem propter seipsos amici. ſm q̄ enim boni.
Isti quidē igitur simpliciter amici. illi autēȝ
ſm accidens et in assimilari his.

Istud est sextū capl'm hui⁹ tractatus in q̄.p. cō
parat amicitiā bōi honesti ad alias amicitias
scȝ ad amicitiā boni vtilis ⁊ delectabilis. ⁊ hoc
primo penes similitudinē. scd̄o penes dissimilitudinē.
Et ſm hoc capitulū cōtinet duas partes. In prīa ponit
ph̄s duas cōclusiones. ¶ Prima est. amicitia propter Prima cōcl'o elucidata.
bonū delectabile ⁊ sil'r amicitia ꝓpter bonū vtile simi=
litudinē quandā hn̄t ad verā ⁊ perfectā amicitiā. Pro=
bat.p. q: amici boni ⁊ virtuosi sunt sibiīnuicē delectabi
les sicut ⁊ amici ꝓpter bonū delectabile. sil'r amici ho=
nesti ⁊ v̄tuosi sunt sibiīnuicē vtiles. igit. ¶ Maxīe aūt.
Scd̄a ꝯcl'o. amicitia ꝝ propter bonū delectabile ⁊ vtile:
ille sunt maxime permanentes in quibus est equalitas
delectationis et vtilitatis et ab eodē amabili. Probat
ph̄s dupliciter. Primo: q: ꝓpter dictas causas amici

eutrapeli multum pmanet in amicitia. Scdo pbat vlti
mā ptē: qr amicitia delectabilis īter amatorē et amatū
(ex quo nō eisdē sz speciē delectāt) nō diu pmanet: igr.
Aīis pbat: qr amator delectat in visione et pulchritu-
dine amati. amatus vero in famulatu et obsequio ama
toris. iō deficiente pulchritudīe siue obsequio: deficit ta
lis amicitia. Et hic loquit phs de amatore et amato nō
pmū corre-larium studiosis. ¶ Multi autē. Hic infert phs duo correlaria
Primū est. multi amici boni delectabilis vel vtilis p-
manent in amicitia: si sīlis cōsuetudinis. i. similiū moz
existētes ex cōsuetudīe mutuos mores diligāt. ¶ Qui
Secundum autē. Secūdū correlariū. amici q in amabilib⁹ nō com
mutant delectabile: sed vtile. i. qui propter vtile amant
et non ppter delectabile sunt min⁹ amici ⁊ min⁹ ī ami
citia pmanent. pbat: qr qui ppter vtile sunt amici dis-
soluūt vtili deficiēte: igit. Aīis pbat: qr tales non sunt
amici sibiīnuicē: sz ipi⁹ vtilis: igit. ¶ Propter delecta
Scda conclo tionē. Hec est scda pars ca. in qua. p. cōparat pfectā ami
citiā ad alias amicitias penes dissimilitudinē/ ⁊ inten
dit hanc cōclōnē. amicitie ppter vtile et delectabile mul
tā dissimilitudinē hūt ab amicitia ppter honestū. pbat
phs duab⁹ rōnib⁹ p quas tangit duas differētias earū.
Prima est. qr soli boni sūt amici ppter honestū. sz pra-
ui adiuicē et boni prauis/ et neutri. i. q nec boni nec pra
ui tā bonis q prauis possunt eē amici ppter vtile et de
lectabile. igit. ¶ Et sola. Scda rō. sola amicitia bonorū
est intrāsmutabilis: igit ipa differt ab alijs. Aīis pbat:
qr nō est facile amicū ppter honestū de amico qui sibi
multo tpe pbatus est obloquēti credere. nec etiā facile
est taliū amicoz alterū alteri iniustū facere. in alijs vero
amicitijs hoc facile est. igit. ¶ Quia eīi. Hic īfert phs
pmū corre-larium q̄ttuor correlaria. Primū est. opz nos vocare amicos q
ppter vtile aut delectabile diligūt. pbat phs: qr hoīes
eos quos diligūt ppter vtile dicūt amicos. vt ciuita-
tes dicūt societates et amicitias cōhere pp vtile. sīlr ho
mines vocant eos amicos: q ppter delectationem dili-
Secundum gūt vt faciūt pueri: igit. ¶ Species autē. Scdm corre-
lariū. plures sunt amicitie. vna est amicitia bonoz fm
q boni. alie sunt dicte fm sīlitudinem. puta q ppt ali-
quod bonū/ vel ppter sīlitudinē cū vera amicitia fiunt.
nam amatores delectationū delectationē tanq̄ finē sue
amicitie instituūt: sicut amici ppter bonū honestū ipaz
honestatē. et sīlr dicet de amicis pp vtile: igit. ¶ Non
Tertium. oīno autē. Tertiū correlariū. amicitia vtilis et amicitia
delectabilis nō sunt necessario cōnexe. pbat: qr ea que
sunt fm accidēs nō multū cōiungūtur īter se: tales aūt
Quartum amicitie sunt hmōi: igr. ¶ In has. Quartū correlariū.
boni simplr sunt amici. praui aūt p accidēs. pbat: quia
praui amici sunt ppter delectationem vel vtilitatē. bo-
ni autē pp seipos: qr fm q boni. igit boni sunt simplr
amici. praui vero p accidens et fm sīlitudinem.

Prima cōclo Quēadmodū aūt ī virtutibus:
hi quidē fm habitū: hi aūt fm
opationē boni dīr: sic et ī ami
citia. hi q̄dē enī cōuiuētes gau
dent adinuicē et tribuūt bona
hi autē dormientes vel separa
ti locis nō operant quidem. sic autem habēt
vt operari amicabiliter. loca enim non dis-
soluūt amicitiam simplr: sed operationem.
Auctoritas ¶ Si autem diuturna absentia fiat: et amici
tie videtur obliuionem facere. vnde dictum
est multas vtiq̄ amicitias nō appellatio dis
soluit. ¶ Nō vident aūt neq̄ senes neq̄ se- Secunda pclo
ueri amatiui eē. breue enim in ipis quod de
lectatiōis. nullus aūt pōt p diē cōmorari cū Auctoritas
tristi/ neq̄ cū nō delectabili. Maxime enim
natura videt triste quidē fugere. appetere
autē delectabile. ¶ Qui aūt recipiunt adin Tertia
uicē. nō cōuiuētes aūt: beniuolis assimilant
magis q amicis. nichil enī sic est amicoz vt
cōuiuere. vtilitatē q̄dem enī indigētes appe-
tūt. cōmorari aūt simul p diē et bīi. solitarijs
quidē enī esse his nequaq̄ cōuenit. cōuersa
ri aūt adinuicem nō est nō delectabiles exi-
stentes neq̄ gaudentes eisdem. quod cōnu-
tritiua videtur habere. ¶ Maxime quidem Correlariū.
igit est amicitia q bonoz queadmodū mul-
totiens dictum est. videtur enim amabile q
dem/ et eligibile quod simplr bonum vel de
lectabile. vnicuiq̄ autem qd ipi tale. bonus
autem homo ppter ambo hec. ¶ Assimilat Quarta
autem amatio quidem passioni. amicitia au
tem habitui. amatio enī non minus ad inaīa
ta est. redamant autē cum electione. electio
autē cum ab habitu. ¶ Et bona volūt ama
tis illorū gfa nō fm passionem: sed fm habi-
tū. ¶ Et amantes amicū et qd ipis bonum
amant. bonus enī amicus factus: bonū fit cui
amicus. ¶ Vterq̄ igitur amat et quod ipsi Correlarium.
bonum et equale retribuit voluntati et spe-
ciei. dicitur enim amicitia equalitas. maxīe
itaq̄ ei que bonoz hec existunt:

Istud est septimū caplm huius primi tracta
tus in quo diuidit phs amicitiam. et cōtinet
tres ptes. In pma facit qd dictū est. In scda
ostendit qb⁹ inest amicitia et quib⁹ non. In
tertia cōparat amationē et amicitiā adinuicē. Pmo igit Pria pclo eluc-
intendit phs talē cōclōnē. Duplex est amicitia. s. actua- cidata.
lis ⁊ habitualis. pbat a sīli: qr sicut in alijs virtutibus
q̄dā sunt vtuosi fz habitū/ et q̄dā fz opationē siue actū
ita in amicitia q̄dā sunt amici fm actū cōuiuētes gau-
dētes et tribuētes adiuicē bona. et alij fm habitū solū:
vt dormientes vel separati localiter nō operātes: qui tn̄
sic se hñt. i. sunt dispositi siue habituati: vt possint opera
ri amicabiliter. Nā loca nō dissoluūt amicitiā simplr: sz
opationē: igit. ¶ Si aūt diuturna. Hic remouet phus Rēouet errorē
vnū errorē. Posset enī aliquis credere q nulla absen-
tia dissolueret amicitiā. hūc errorē remouet phs dicens
q diuturna absentia facit obliuionē et corrūpit amici-
tiam. et precipue illa q est absq̄ spe redeūdi. qd pbat p
illd cōe pūerbiū. nō appellatio multas dissoluit amici- Auctoritas.
tias. vt cū nō se mutuo aduocāt amici vel nō seīuicē sa-
lutāt. Et hoc est verū (dicit eustracius) de amicitia pro-
pter vtile vel delectabile. sz nō de amicitia ppt honestū.
nā talis firma est et pmāsiua. ¶ Nō vident. Hec ē scda Scda cōclusio
ps ca. in q. p. ponit duas cōclōnes. ¶ Pria est. senes et
seueri nō vident amatiui. pbat. p. qr tales parū delectā
tur: igit. cōsiam pbat. qr nullus pōt p diē cōmorari cū eo

qui tristis ꝛ nō delectabilis est:igitur. Assumptū ꝓbat:
q: natura videt maxīe fugere triste/ꝛ appetere delecta
bile:igit. Ubi aduertendū ꝙ ꝑ seueros intelligit hic.ꝑ.
discolos ꝛ litigiosos quos affabilib⁹ ꝯrios dicit. ꝛ etiā
agrestes siue rudes:quos eutrapelis ꝯrios eē dictū est.
Etiā intelligit tracidos maxime quos vocat difficiles:
qui scʒ irascūt in quibus nō opʒ et magis ꝙ opʒ/ꝛ plu-
ri tpe ꝙ opʒ:ꝛ nō quiescunt nisi prius iniurie vltionē su
mant. hi aūt oēs difficiles sunt ad cōuiuendū. ¶ Qui
Tertia conclō aūt. Scda ꝯclō.ꝙ senutuo acceptant ꝛ recipiūt et non
cōuiuūt magis assimilant beniuolis ꝙ amicis. ꝓbat
phs:q: nichil est tā ꝓpriū amicoꝝ vt ꝯuiuere:igit. Aūs
ꝓbat phs:q: lʒ indigentes appetant vtilitatē: btī tñ et
diuites appetunt cōuiuere ꝑ diē.ex quo nō cōuenit eos
solitarios eē.cōuersari autē adinuicē nō cōtingit eos ꝙ
nō sunt delectabiles nec gaudentes eisdeʒ.qđ maxime
videt hr̄e amicitia cōuitritius et sodalicia:igit nichil ē
tam ꝓpriū amicoꝝ ꝑsertim felicīū et diuitū vt cōuiue-
Correlarium. re. ¶ Maxime quidē. Hic infert phs vnū correlarium
ꝙ inter oēs amicitias amicitia bonoꝝ est maxime ami
citia vt sepe dictū est. ꝓbat phs:q: qđ est simpl'r bonū
et delectabile:est simpl'r amabile et eligibile. et qđ est
vnicuiqʒ bonū:est vnicuiqʒ amabile.sʒ bon⁹ est simpl'r
ꝛ bono bon⁹.ꝙ el⁹ amicitia est maxime amicitia. ¶ As
Quarta cōclō. similat aūt. Hec est tertia pars ca. in ꝙ phs ꝯparat ama
tionē et amicitiā:et ponit talē ꝯclonē. Amatio assil'at
passioni.i.affectui.amicitia autē habitui. ꝓbat phs tri-
bus rōnibus. ¶ Prīa rō est.amatio nō minus est ad in
animata ꝙ ad aīata.amicitia vero est cū redamatiōe et
electione.electio aūt est ab habitu:igit amicitia assimi
latur habitui:et amatio passioni. ¶ Et bona volūt. Se
cūda rō.amātes ꝼm habitū volūt bona amatis illorum
grā.nō aūt amantes ꝼm passionē.q: ꝼm passionē volu-
mus nobis bona et aliis ꝓpter nos et nō ipoꝝ grā:igr.
Auctoritas ¶ Et amātes. Tertia rō.amici amātes amicū amāt qđ
sibi est bonū.ex quo bonus amicus fact⁹ est bonū amā
ti:igit. Ubi notandū ꝙ amatio qua ꝙs amat grā vtilis
vel delectabilis assil'atur passiōi.i.amori ꝙ est actus ap
petitus sensitiui ꝑueniēs iudiciū rōnis. Et lʒ talis act⁹
fiat mediāte hītu:tñ habitus ille ꝼm eustraciū est habi-
tus passionis.ꝛ sicut actus ex ꝙbus est generatus ꝑue
niūt iudiciū rōnis:ita ille habitus inclinat ad consil'es
actus sine iudicio rōnis.habitus vero ꝙ est amicitia ꝓ
prie inclinat ad amandū ꝛ redamādū.q: recta rō ita di
Correlarium ctat eē faciendū. ¶ Uterqʒ igit. Hic īfert phs vnū corre
lariū:ꝙ vterqʒ amicoꝝ amat qđ est sibi bonū ꝛ rependit
equale voluntati alterius in volendo.s.ei bonū:et spe-
ciei ꝙtū ad modū volendi. vl' ꝼm Leonardū reddit par
voluptati et iocūditati alterius. ꝓbat q: amicitia dicit
equalitas. Et subdit phs ꝙ hec ꝙ dicta sunt de amicitia
ꝼm habitum:maxime cōueniūt amicitie bonoꝝ.

Prima conclō IN seueris autem et senib⁹ mi-
nus fit amicitia: quāto magis
discoli sunt ꝛ minus colloquiis
gaudent:hec eni maxime vidē
tur eē amicabilia ꝛ factiua ami
citie. ꝓpter quod iuuenes qui-
dem fiunt amici cito:senes autē nō. non eni
fiunt amici:quib⁹ vtiqʒ non gaudent. silr au
tem neqʒ seueri. ¶ Sed tales beniuoli qui-
dem sunt adinuicem. volūt eni bona et obui
ant ad necessitates. amici autē nō oīno sunt
ꝓpter nō ꝯmorari neqʒ gaudere adinuicē.ꝙ
vtiqʒ maxīe videt eē amicabilia. ¶ Multis Secunda.
autem eē amicū ꝼm ꝑfectā amicitiam nō cō-
tingit:quēadmodum neqʒ amare multas si-
mul. ¶ Assimilatur eni superabūdantie. tale
autem ad vnū natū est fieri. ¶ Multos aūt
simul eidē placere valde nō facile: forte aūt
neqʒ bonū esse. ¶ Oportet autem et experi
entiam accipere ꝛ in ꝯsuetudine fieri. quod
oīno difficile. ¶ Propt vtile aūt et delecta Notandum.
bile multis placere cōtingit: multi eni tales
et in pauco tpe ministrationes. ¶ Hoꝝ autē Primū corre
magis videt amicitia que ꝓpter delectabi larīū.
le.cū eadem ab ambobus fiant.et gaudeant
adinuicē vel eisdē.quales iuuenū amicitie.
magis eī in his quod liberale.ꝙ aūt ꝑꝑ vtile
negociatoꝝ. ¶ Et btī aūt vtilib⁹ ꝙdē nichil
indigēt. delectabilib⁹ aūt.cōuiuere eni vo-
lunt aliquibus. triste autem paucum tem-
pus ferunt.continue autem nullus vtiqʒ su-
stineret neqʒ ipm bonū si triste ipi erit. ꝓpt
quod amicos delectabiles querunt. ¶ Opʒ Secundum.
autem forte et bonos tales existentes et ad
huc sibiipis. sic enim ipis existunt quecunqʒ
opʒ amicis. ¶ Qui autem in potestatib⁹ di Tertia cōclō
uersis videntur vti amicis. alii eni ipis sunt
vtiles. et alteri delectabiles. Ambo autem
idem nō omnino. neqʒ enim delectabiles cū
virtute querunt neqʒ vtiles in bona:sʒ hos
quidem eutrapelos delectabile appetentes
hos autem dinos operari quod preceptum
est. hec autem non omnino fiūt in eodem. de
lectabilis autem et vtilis simul dictum est:
quoniam studiosus. ¶ Sed superexcellenti Quarta.
nō fit talis amicus:si nō ꝛ virtute superexcella
tur. si aūt nō:nō adequat ꝼm analogū super
cessus. nō oīno aūt consueuerunt tales fieri.
¶ Sunt autē igitur dicte amicitie in equali Primū corre
tate. eadem eni fiunt ab ambobus et volunt larium
adinuicē vel alterū pro altero cōmutāt:pu-
ta delectationem pro vtilitate. ¶ Quoniā Secundum.
autē et minus he sunt amicitie ꝛ manent di-
ctū est. ¶ Uident aūt et propter similitudi Tertium.
nem ꝛ dissimilitudinem eiusdē/et esse et nō
esse amicitie. scdm similitudinem enim ꝙ ꝼm
virtutem videntur amicitie. hec quidem eni
delectabile habet. hec autem vtile. hec aūt
existunt et illi in eo autem quod est hāc qui-
dem impmutabilē et mansiuam esse. has au
tē velociter transcindere aliisqʒ differre mul
tis non videntur amicitie propter dissimili-
tudinem illius.

Istud est octauū capl'm huius primi tracta-
tus in quo phs determinat de amicitia p cō-
parationem ad suū subiectū. Et ponit quat-
Prima cōclu- tuor ɔcl'oues. ¶ Prima est. quanto seueri ꝛ
sio elucidata senes sunt magis discoli et minus ī colloquijs gaudēt:
tanto sunt minus amici. ꝓbat rōne et signo. Rōne sic.
Dictorias colloquia sunt maxime factiua ꝛ ɔseruatiua amicitie: ꝙ
q̄to predicti minus gaudent in colloquijs: tanto min⁹
sunt amici. Signo ꝓbat sic. qꝛ ꝑpt hoc ꝙ iuuenes mul
tū gaudent in colloquijs: cito fiunt amici. senes autem
et seueri: qꝛ non multum gaudēt in colloquijs non cito
fiunt amici. ꝙ signū est ꝙ q̄to senes ꝛ seueri sunt magis
discoli ꝛ minus in colloquijs gaudent: tanto sunt min⁹
amici. Scd'am partem aītis ꝓbat: qꝛ nulli fiunt amici
Soluit obie- his quibus nō gaudēt: igit. ¶ Sed tales. Hic soluit. p.
ctio. vnā obiectionē. diceret em̄ aliquis: ꝙ senes et seueri ap
p erunt bona q̄bus succurrūt in necessitatibus. ergo sūt
amici. Respondet. p. ꝙ lꝫ tales sint beniuoli: nō tn̄ sunt
amici ꝑpter nō cōmorari et nō gaudere adinuicē: q̄ ta-
Scd'a conclo men maxime ad amicitiā cōferūt. ¶ Multis aūt. Scd'a
notanda. ɔcl'o. nō contingit faciliter multis eē amicū ꝑfecta3
amicitiā. ꝓbat phs quatuor rōnibus. Prima rō ē. qꝛ
non cōtingit eundē hoīez amare multas mulieres amo
re venereo. ꝙ a simili non contingit eūdē simul multos
amare ꝑfecta amicitia. ¶ Assimilat. Scd'a rō. perfecta
amicitia assimilatur supabūdantie que vni soli nata est
cōuenire. igit. ¶ Multos aūt. Tertia rō. non est facile
multos eidem valde complacere nec forte bonū: igitur
¶ Opꝫ autē. Quarta rō. opꝫ amicū hr̄e experientiā de
amico et mores vni⁹ p lōgā cōsuetudinem acceptari ab
alio. sed hoc est multū difficile: igitur difficile est multis
Remouetur esse amicū. ¶ Propter vtile. Hic remouet phs vnū du
dubium. biū. posset eī aliquis dubitare an ꝑpter nullū bonū cō-
tingat pluribus eē amicū? hoc dubiū remouet. p. dicēs:
ꝙ ꝑpter bonū vtile et delectabile contingit facile mul-
tis cōplacere seu amicum esse. Quod ꝓbat: qꝛ subminis
stratio vtilitatis et delectationis potest paruo tempore
fieri. ita ꝙ ad tales amicitias non requiritur magna ex
perientia tp̄is: igit. Ubi aduertendū ꝙ accipiendo ami-
citiam vt includit ꝟtutē amātiū beniuolētiā mutuā et
certitudinē de his et ꝑter cōuictū: cōicationē bonoꝝ et
cōdonationē volūtatū q̄ oīa intelligit aristoteles nomīe
ꝑfecte amicitie: maxime difficile est pluribus eē amicū
qꝛ opꝫ amicū oīa sua cōicare amico: gaudere gaudenti:
et cōtristato cōtristari. q̄ oīa non sunt nisi in eo in q̄ ē sup
abūdantia amationis. hec aūt ē ad vnū tm̄. ¶ Horum
Primū corre autē. Hic infert phs duo correlaria. Primū est. ꝙ ami-
larium citia ꝑpter delectabile magis videt amicitia: ꝙ q̄ ē ꝑ-
pter vtile. maxime si eadem ab ambobus fiant: et eisdē
gaudeant sicut contingit in iuuenū amicitijs. ꝓbat. p.
duabus rōnibus. Prima est. qꝛ amicitia ꝑpter delecta
bile est magis liberaliū hoīm. amicitia vero ꝑpter vti-
le magis est negociatoꝝ et seruiliū: igr̄. ¶ Et bti. Scd'a
rō. amici beati nō indigent vtilibus: sed bn̄ delectabili-
bus. qꝛ bti volunt cōuiuere et nō sustinēt molestiā etiā3
p paruū tp̄s ꝑp q̄d amicos delectabiles q̄rūt. ¶ Opꝫ
Secundum aūt. Scd'm correlariū. forte opꝫ bonos amicos eē tales
.i. delectabiles sibijpis ꝛ amicis: ꝓbat. qꝛ ipis taliter se
habentibus existunt quecūq; opꝫ amicis existere: igit.
Tertia ɔcl'o. ¶ Qui aūt. Tertia cōcl'o. licet in ꝑtātibus cōstituti vi-
deantur vti predictis amicis diuersis scꝫ amicis vtili-
bus et amicis delectabilibus: non tn̄ facile est vt aliq̄s
idem sit eis amicus vtraq; amicitia. Primā partē ꝓ-
bat: qꝛ quidā sunt eis vtiles et quidā delectabiles: igr̄.
Scd'am partem ꝓbat. qꝛ licet studiosus sit simul dele-
ctabilis et vtilis: non contingit tn̄ faciliter vt idem non
studiosus sit vtilis ad negocia explenda et delectabilis
siue iocūdus in non honestis rebus. Sed in ꝑtātib⁹ cō-
stituti q̄rūt amicos delectabiles. non quidē ꝫm virtutē
sed ad voluptatē. et q̄rūt amicos vtiles nō ad honesta-
tem: sꝫ q̄rūt dinos et astutos ad negocia gerēda. hec
aūt raro reperiunt in eodē. igit difficile est vt q̄s sit ami
cus ꝑpter vtile et delectabile in ꝑtātibus constitutis.
¶ Sed superexcellenti. Quarta ɔcl'o. nō contingit facili Quarta cōcl'o
ter vt superexcellēti et in ꝑtāte cōstituto aliq̄s inferior effi
ciatur amicus. ꝓbat: qꝛ nō cōtingit ꝙ tali sic superexcellē
ti fiat aliq̄s inferior amicus: nisi talis superexcellēs exce
dat ꝫm eius existimationē ab altero. Sed raro contin-
git ꝙ in ꝑtātibus cōstituti sint tales vt scꝫ tm̄ existimēt
de virtute alterius. igit. ¶ Sunt autē. Hic infert phus Primū corre
tria correlaria. Primū est. oēs supradicte amicitie ī eq larium.
litate ɔsistūt. ꝓbat qꝛ in illis amicitijs: vł ambob⁹ ami
cis eadē fiūt et volūt sibi mutuo. puta delectationē vel
vtilitatē: vel alterū ꝑ altero cōmutāt: puta delectationē Secundum.
ꝑ vtilitate: igit. ¶ Om̄ aūt. Scd'm correlariū. amicitie
vtilis et delectabilis sunt minus amicitie et min⁹ per-
manent. pꝫ satis ex dicꝭ. ¶ Videt aūt. Tertiū correla Tertium.
riū. ꝑpter sil'itudinem ꝛ dissimilitudinē ad ꝑfectā ami-
citiā ꝑdicte amicitie vident eē / ꝛ nō eē amicitie. Primā
partē ꝓbat: qꝛ amicitia ꝑfecta hꝫ vtilitatē ꝛ delectatio-
nē. amicitia vero vtilis vtilitatē hꝫ. ꝛ delectabilis dele-
ctationē: igr̄. Scd'am ptē ꝓbat: qꝛ alie amicitie vident
nō eē amicitie: qꝛ sūt cito trāsmutabiles. vera autē ꝛ ꝑ-
fecta amicitia est impmutabilis ꝛ ꝑmāsiua: igit.

Altera autem amicitie est speci Prima cōcl'o.
es que secūdū supabundantiā
puta patri ad filiū / et totaliter
senior ad iuniorem / viroq; ad
vxorem / ꝛ omni imperanti ad
imperatū. ¶ Differūt autē he Secunda.
adinuicem. non enim eadē parentibus ad fi
lios / et imperantibus ad imperatos. sed ne-
q; patri ad filiū: et filio ad patrē. neq; viro
ad vxorem: et vxori ad virum. Altera enim
vnicuiq; bonoꝝ virtus et opus. altera autē
et propter que amant. altere igitur et ama-
tiones ꝛ amicitie. eadem quidē vtiq; neq; fi-
unt vtriq; ab vtroq; / neq; opꝫ q̄rere. ¶ Cū Tertia.
aūt parētib⁹ q̄dē filij retribuūt q̄ opꝫ gene-
rantib⁹. parētes aūt filijs q̄ opꝫ filijs: mansi-
ua taliū et epiekes erit amicitia. ¶ Analo-
gū aūt in oībus scd'm supabūdantiā existen
tibus amicitijs et amationē opꝫ fieri. puta
meliorē magis amari q̄ amare et vtiliorē ꝛ
alio rum vnūquodq; sil'r. ¶ Cū eī secūdū di
gnitatē amatio fiat: tūc fit aliqualiter equa-
litas. quod vtiq; amicitie eē videt. ¶ Non Remouet du-
sil'r aūt equale ꝛ in iustis et amicitia videtur biū tacitum
habere. est enī in iustis quidē equale primo
quod secūdū dignitatē: quod aūt scd'm quā
tū scd'o. In amicitia aūt quod q̄dē ꝫm q̄tū
prio: quod aūt ꝫ dignitatē scd'o. ¶ Manife Quarta.
stū aūt si multa distātia fiat virtutis vł ma-

licie vel superabūdantie vel alicuius alteri⁹ non ei adhuc amici sunt: sed neqꝫ dignificāt. manifestū aūt hoc in diis. plurimū ei isti oībus bonis superexcellunt. Manifestū autem et in regibus. non eni his dignificant eē amici: qui multum defectiores. neqꝫ optimis vl'

Correlariū. sapientissimis q̄ nullo digni. ¶ Certa q̄dem igit in talibus non est diffinitio vsqꝫ quo amici. multis enim ablatis: adhuc manet. multum autem separati: puta a deo non adhuc

Dubium. ¶ Unde et dubitatur ne forte non volunt amici amicis maxima bonoꝝ. puta eos deos eē. non enim adhuc amici erunt ipis neqꝫ

Solutio. vtiqꝫ bona amici. amici enim bona. ¶ Si ita qꝫ bene dictuꝫ est: q̄m amicus amico vult bona illius gr̄a: manere vtiqꝫ opꝫ qualiscunqꝫ est ille. homini autem enti volet maxime eē bona. Forte autem non pre omnibus. sibi ipsi enim vnusquisqꝫ maxime vult bona.

Iste est scd̄s tractatus huius octaui libri i q̄ ph̄s determinat de amicitia inequaliū psonarū: et continet duo capitula. In primo facit qd̄ dictū est sub q̄ttuor ɔcl'onib⁹. ¶ Pri-

Prima ɔcl'o. ma ɔcl'o est, preter supradictas amicitias est altera species amicitie inter psonas inequales quaꝝ. s. vna excellit aliā. pbat. p. nā p̄ris ad filiū / senioris ad iuniorē / viri ad vxorē / et iperātis ad iperatū est amicitia. et ille p-

Secunda. sone sunt iequales: igr̄. ¶ Differūt aūt. Scd̄a ɔcl'o. nec amicitia parentū ad filios est eadē amicitia cū amicitia imperātiū ad imperatos et viroꝝ ad vxores. Nec est eadem amicitia p̄ris ad filiū: et filij ad patrē. nec viri ad vxorē: et vxoris ad virū. pbat. p. dupl'r. Pri°: q2 oīm p̄dictoꝝ est altera virtus et alterū opus. ḡ et altera amicitia. Scd̄o: q2 oīm predictoꝝ est alia et alia cā pp quaꝫ amāt: ḡ et alie amatiōes et aliꝫ amandi actus. et p ɔn̄s ꝛ alie amicitie. Añs pbat. q2 nō eadē prestant ꝛ fiūt parentib⁹ a filijs et econtra. nec eadem fiunt viro ab vxore et econtra. neqꝫ eadem fiunt vtriqꝫ amicoꝛuꝫ ab vtro

Tertia. qꝫ. neqꝫ opꝫ hinc ꝛ inde eadē q̄rere. ¶ Cū aūt. Tertia ɔclusio. amicitia ineq̄liū est iusta ꝛ pmāsiua. pbat trib⁹ rōnib⁹. Prima est. ſm talē amicitiā tribuit vterqꝫ amicorū alteri qd̄ ei debet. puta filij tribuūt parētib⁹ q̄ debēt generātibus. ꝛ parētes tribuūt filijs q̄ debent filijs. ḡ talis amicitia est iusta ꝛ pmansiua. ¶ Analogū. Scd̄a rō. in oīb⁹ amicitijs psonarū inequaliū fit amicitia ſm analogū. i. ſm pportionē psonarū. ita qꝫ melioꝛ et vtilioꝛ magis dꝫ amari q̄ amare: ḡ talis amicitia est iusta ꝛ pmāsiua. ¶ Cū eni. Tertia rō. in ista amicitia seruatur aliqualiter eq̄litas: cū in ea fiat amatio ſm dignitatem psonaꝝ. sed talis equalitas videt ad amicitiā ptinere: igit est pmāsiua.

Remouetur dubium. ¶ Nō sil'r. Hic remouet ph̄s vnū dubiū. dubitaret eni aliq̄s vtrū amicitia se hēret eodē mō ad equalitatē sicut iusticia. Rn̄det ph̄s qꝫ nō. q2 iusticia q̄ attendit ſm equalitatē dignitatis ꝛ pportionis ē pncipalioꝛ: et ponit in primo loco. illa aūt q̄ attendit ſm equalitatē quātitatis ponit in scd̄o loco. Prima dr̄ distributiua: et scd̄a cōmutatiua. E diuerso aūt est de amicitia. nā illa est in p̄mo loco: q̄ est inter psonas equales ſm quātitatem illius bōne cuius se amāt: puta boni honesti vel vtilis vel delectabilis. illa vero q̄ est inter psonas inequales in qua fit q̄dā dignitatū pportio secūdo loco ponitur. et nō est ita pfecta: igit. ¶ Manifestum

aūt. Quarta ɔcl'o. inter psonas multū distantes ꝛ ineq̄les aut in virtute / aut in malicia / aut i diuitijs / aut i aliquo alio nō solū nō est amicitia: sed nec vna alterā putat dignā amicitia sua. pbat ph̄s tripl'r. Pri°: nā deos q̄ plurimū oēs alios bonos excellūt nō dicim⁹ amicos. Nō eni dignū est (dicit cōmentatoꝛ) vt hō vocet deū amicū: ſꝫ magis dm̄ colēdū ꝛ adorandū. Scd̄o pbat idem de regib⁹ q̄ nō dignant eē amici alijs infime conditiōis Tertio idē pbat de viris optimis ꝛ sapiētissimis q̄ nō dignāt eē amici his q̄ nulli⁹ p̄cij sūt. ¶ Certa q̄dē. Hic infert ph̄s vnū correlariū. qꝫ termin⁹ distātie et ineq̄litatis psonarū extra quē nō est amicitia et intra quē pōt eē nō est certus et diffinitus. pbat: q2 multis ablatis in q̄bus erant equales adhuc pmanēt amici. multū autem separati nō amplius sunt amici: igit. ¶ Un̄ et. Hic ph̄s ponit vnā obiectionē. posset eni aliq̄s dicere. si inter psonas multū distantes et inequales nō pōt permanere amicitia: sequit qꝫ amici non debēt optare suis amicis maxima bona puta eē deos vel hmōi. patꝫ ɔn̄a: q2 illis maximis bonis ab eis adeptis non amplius manerēt amici, ppter nimiā iequalitatē. nec bona amici ampli⁹ erūt eius: q2 nō est amplius amicus. ¶ Si itaqꝫ. Hic soluit ph̄s dictā obiectionē dicēs qꝫ si bene dictū est qꝫ amicus vult bona amico illius gr̄a: opꝫ qꝫ maneat talis q̄lis est. i. opꝫ qꝫ maneat et amicus ꝛ hō sicut prius. ꝛ cū infertur qꝫ amplius nō est amicus: negat ɔn̄aꝫ. q2 lꝫ velit ei maxima bona: non tn̄ pre oībus. q2 sibi ipi vnusq̄sqꝫ maxime vult bona.

Quarta. / Correlariū. / Obiectio. / Ad obiectionē.

Ulti autem videntur propter honorē amoris velle amari magis q̄ꝫ amare. ppter qd̄ amatores adulationis multi: superexcessus eni amicus adulatoꝛ vel fingitur talis ꝛ magis amare q̄ꝫ amari. amari autē prope esse videt ei quod est honorari: quod vtiqꝫ multi appetunt. (Prima ɔcl'o.)

¶ Non ppter seipm autē videntur desiderare honorē: sed ſm accidens. gaudēt enim multi ab ijs qui in potestatib⁹ honorari ppt spem. existimant eni adipisci ab ipis quo indigent: vt itaqꝫ signo bone passionis gaudent honore. ab epieikib⁹ aūt et scientibus appetentes honorē firmare ppriā opinionem de ipsis appetunt. gaudēt vtiqꝫ qꝫ sint boni credentes dicētiū iudicio: in amari aūt ſm seipsum gaudēt. ppter quod videbit vtiqꝫ melius esse eo quod est honorari: amicitia ſꝫ se ipam eligibilis esse. (Secunda.)

¶ Videt aūt in amare magis q̄ꝫ in amari eē. signū autē matres eo quod est amare gaudentes. quedā eni dant filios suos nutrici ꝛ amant quidē sciētes: redamari autē non querunt si vtraqꝫ non contingāt. sed sufficiēs ipis videt esse: si videāt bene operantes. et ipse amāt ipsos: et si illi non possunt matri que cōueniūt tribuere ppter ignorātiā. (Tertia.)

¶ Magis aūt amicitia existente in amare ꝛ amatoꝛib⁹ laudatis: ami- (Primum correlarium.)

Secundum coꝝ virtus amare videt̃. ¶ Quare in quib⁹
hoc fit scd̃m dignitatẽ: isti mãsiui amici. ꝛ ta
liũ amicitia. sic autẽ vtiq͡ꝫ et inequales maxi
me erũt amici. equabunt̃ eñ vtiq͡ꝫ. equalitas
Quarta ꝯclo autem ꝛ silitudo amicitia. ¶ Et maxime q̃
dem eoꝝ q̃ sm virtutem silitudo. mansiui eñ
existentes sm ipos et adinuicem manent et
neq͡ꝫ indigent prauis neq͡ꝫ ministrant talia:
sed vt dicere et prohibent. bonoꝝ eñ neq͡ꝫ ip
sos peccare neq͡ꝫ amicis cõcedere ministra-
re. Mali autẽ firmũ q̃ddã nõ hñt/ neq͡ꝫ eñ si-
bi ipis pmanẽt siles exñtes. in paucũ eñ tp̃s
fiunt amici gaudẽtes adinuicẽ malicia. vti-
les autem et delectabiles in plus pmanent.
vsq͡ꝫ eñ vtiq͡ꝫ tribuant delectationes vel vti
Primũ corre lilitates adinuicem. ¶ Ex cõtrariis autẽ maxi
larium me quidem videtur ꝓpter vtile fieri amici-
tia. puta pauper diuiti. indisciplinatus scien
ti. quo eñ existit aliquis indigẽs hoc appe-
Secundum. tens redonat aliud. ¶ Hic aũt vtiq͡ꝫ aliquis
trahit et amatorẽ/ ꝛ amatũ/ ꝛ pulchrũ/ ꝛ tur
Tertium. pẽ. ¶ Propt̃ qd̃ videt̃ amatores ridiculi q̃ñ
q͡ꝫ dignificantes amari vt amãt. sꝫ tñ amabi
les exñtes equaliter forte dignificandũ. ni-
Soluitur ob chil aũt tale hñtes ridiculũ. ¶ Forte aũt ne
iectio q͡ꝫ appetit ꝯtrariũ sm seipm ꝯtrariũ: sed sm
accidens. appetitus autem medii est. hoc au
tem bonum: puta sicco non humidũ fieri: sꝫ
ad medium venire et calido et aliis simili-
ter. hec quidẽ igitur dimittantur. etenim est
magis alienum.

I Stud est secũdũ capitulũ huius scd̃i tracta-
tus: in quo phs cõparat amare et amari ĩ or
dine ad amicitiã. Et diuidit̃ ĩ tres ptes. In p̃
ma cõparat amari ad honorari. In scd̃a facit
qd̃ primo dictũ ẽ. In tertia v̓o ponit q̃dã correlaria p q̃
oñdit q̃ amicitia maxĩe fit inter eq̃uales. ptes parebũt
Prima ꝯclu- suis locis. Ponit igit̃ aliq̃s ꝯclões. ¶ Prĩa est. mul
sio elucidata ti appetũt amari pp honorẽ magis q̃ amare. ꝓbat phs
dupl̃r. Prĩo: q2 pp hoc multi amãt adulatores creden
tes. s. se ab ipis amari. adulator eñ est superexcessus ami
cus. i. inferior vel fingit se talẽ et magis amare q̃ ama-
ri: igit̃. Scd̃o ꝓbat: q2 amari videtur esse ꝓpe. i. sĩle ei
qd̃ est honorari. q2 vtrũq͡ꝫ est vel dr̃ eẽ pp v̓tutẽ. vel q2
Secunda. ille q̃ honorat̃ videt̃ ab honorante amari: igit̃. ¶ Non
ꝓpter. Scd̃a ꝯclo. amari melius est q̃ honorari. et ami
citia eligibior q̃ honor. ꝓbat phs: q2 qd̃ est ꝓpter se ap
petibile: melius est illo qd̃ est appetibile ꝓpter alterum
et sm accidẽs. sꝫ amari est ꝓpt̃ seipm appetibile. ꝛ ami
citia eligibilis. honorari v̓o est appetibile sm accidens
et nõ ꝓpter se: igit̃. Minorem ꝓbat duobus exemplis.
Primũ est. nã multi gaudẽt ab his q̃ in ptãtib⁹ sũt ho-
norari ꝓpter spem. sperãt eñ ꝯseq̃ ab ipis aliq̃d q̃ ĩdigẽt
ꝛ ita gaudẽt honore nõ ꝓpter se: sꝫ vt signo bone passio
nis. i. affectiõis/ siue vt signo bñficii suscipiẽdi: igr̃. Se
cundũ exemplũ est. nã hoĩes appetũt honorari a bonis
ꝛ sciẽtib⁹ desiderantes p hoc opinionẽ de ꝓpria excel-
lentia cõfirmare. ideo gaudẽt q̃ honorãt̃ vt boni credẽ
tes dicẽtiũ et honorantiũ iudicio. In amari vero sm se
ipm hoĩes gaudẽt: igit̃. ¶ Videt̃ autẽ. Hec est scd̃a ps Tertia conclo
cap. in q̃ phs ponit hãc tertiam ꝯclonẽ. Amicitia magis notanda
cõsistit in amare q̃ in amari. ꝓbat. p. a signo: q2 matres
magis curant amare filios suos: q̃ ab ipis amari: igit̃.
Mĩs ꝓbat: q2 q̃dã matres dãt filios suos nutrici ꝛ gau
dent amando eos/ nec q̃rũt redamari: si vtraq͡ꝫ nõ ꝯtin-
gant scꝫ amare et amari. sꝫ sufficit ipis eos videre ope-
rantes: lꝫ illi nõ possint q̃ matri ꝯuenisit tribuere pp ĩfã
tilẽ ignorantiã. ¶ Magis aũt. Hic ĩfert phs duo corre Primũ corre-
laria. Primũ est. q̃ v̓t⁹ amicoꝝ. i. pfectissim⁹ eoꝝ act⁹ larium
est amare. ꝓbat: q2 amicitia magis ꝯsistit in amare q̃ ĩ
amari: vt d̃t p̃cedẽs ꝯclo. ꝛ amatores magis laudam⁹
q̃ amatos: igr̃. ¶ Quare in q̃b⁹. Scd̃m correlariũ. illi Secundum
amici sunt mãsiui ꝛ eoꝝ amicitia mãsiua: ĩ q̃b⁹ hoc. s. a-
mare fit sm dignitatẽ. ꝓbat. p. q2 p hunc modũ ineq̃les
maxime fiũt eq̃les amici: igr̃. Mĩs ꝓbat: q2 omĩs amici
tia est eq̃litas ꝛ silitudo q̃dã: sꝫ p hũc modũ. s. amando
sm dignitatẽ psonaꝝ: ineq̃les q̃tũ possibile est equant̃:
igit̃. ¶ Et maxĩe. Quarta ꝯclo. ineq̃liũ psonaꝝ virtuo- Quarta cõclo
sarũ amicitia est maxime pmãsiua. Prauoꝝ autẽ ami- notanda
citia nõ est pmãsiua. amicitia vero ꝓpt̃ vtile et delecta-
bile medio mõ se hꝫ. i. magis est mãsiua q̃ illa q̃ est ĩter
prauos et min⁹ mãsiua q̃ illa q̃ est ĩter bonos. Primã
partẽ probat: q2 amici v̓tuosi sunt sm seipos ꝛ adĩuicẽ
mãsiui: ita q̃ bon⁹ ꝯcordat cũ seipo et cũ amico. nec bo-
ni amici ĩdigẽt prauis/ nec mĩstrant eis obsequiũ ĩ pra
uitate. nã bonoꝝ est: neq͡ꝫ ipos peccare/ neq͡ꝫ amicis ꝯce
dere mĩstrare. i. in malis mĩstros eẽ: igr̃. Scd̃am ptẽ ꝓ-
bat: q2 mali nichil hñt firmũ aut stabile nec pmanẽt sibi
ipis siles exñtes: sed breui tp̃e fiũt amici gaudẽtes ad
inuicẽ malicia: igit̃. Tertiam partẽ ꝓbat: q2 tales plus
pmanẽt q̃ mali. nõ tñ durãt nisi q̃diu delectatio durat
igit̃. ¶ Ex ꝯriis. Hec est tertia ps capl̃i in qua phs in- Primũ corre
fert tria correlaria. Primũ est. amicitia ꝓpter vtile ma larium.
xime videt̃ fieri ex ꝯriis siue inequalibus. ꝓbat phs: q2
sm illã amicitiã paup amat diuitẽ: et indisciplinat⁹ sci
entem. nã q̃ existit aliq̃s indigẽs: hoc appetẽs redonat
aliud: igr̃. ¶ Hic aũt. Scd̃m correlariũ. ad hãc amiciti- Secundum.
am ex ꝯriis aliq̃ reducũt amicitiã ꝓpter delectabile: pu
ta amicitiã amatoris ad amatũ/ ꝛ amicitiam turpis ad
pulchrũ: igit̃. ¶ Propter qd̃. Tertiũ correlariũ. lꝫ aliq̃ Tertium.
amatores putantes se dignos amari sicut amatum ab
ipis sint ridiculosi: si tñ sint amabiles equaliter sicut il-
li quos amant nõ sunt ridiculosi. ¶ Forte autẽ. Hic sol Soluitur obie
uit vnã obiectionem. Diceret eñ aliq̃s cõtra pri⁹ dicta: ctio.
q̃ vnũ ꝯriũ nõ appetit aliud ꝯriũ: ergo male dictũ est q̃ ami
citia fit ex ꝯriis. Rñdet. p. distinguendo sic: aut p se: et
sic ꝯcedit. aut p accidens: ꝛ sic negat. appetitus eñ p se
est medii. p accidẽs aũt ꝯrii qd̃ est bonũ appetenti. puta
siccũ nõ appetit fieri humidũ: sed ad mediũ venire: pu-
ta desinere eẽ nimis siccũ. silr̃ calidũ nõ appetit esse fri-
gidũ: sed priuari excellẽtia ꝛ excessu caliditatis. sꝫ hec
ad presens dimittant̃. q2 magis spectat ad aliẽnũ nego
ciũ scꝫ ad philosophiam naturalem.

V Idet̃ autẽ quẽadmodũ in pri Prima ꝯclo.
cipiis dictũ est circa eadẽ ꝛ ĩ
eisdẽ eẽ amicitia ꝛ iustũ. in oĩ
eñ cõicatione videt̃ aliquod
iustũ eẽ. amicitia aũt appellãt
igit̃ vt amicos ꝯnauigatores
ꝛ cõmilitones. similiter autem ꝛ eos q̃ in aliis

cōicationib⁹. secūdū quātū autē cōicāt: itm̄ est amicitia. eteni iustū et puerbiū: oīa que amicoꝝ recte in cōicatiōe enī amicitia. sunt autē fratrib⁹ τ ꝯnutritis oīa cōia: alijs autē discreta. τ his qdē plura. his aūt iniora et ei amicitiaꝝ: he quidē magis: he autē minus. differūt autē et iusta. non enī eadē parentibus ad filios et fratrib⁹ adiuicē neqꝫ eteris et ciuib⁹. siřr autē τ in alijs amicitijs. altera itaqꝫ et iusta ad singulos hoꝝ. et augmentationem accipiūt i magis amicos eē puta pecunijs priuare eterū durius: q̄ ciuē et nō iuuare frī: q̄ extraneo et pcutere patrē q̄ quēcūqꝫ aliū. augmētari autē natum est siř amicitie et iustū et in eisdem entia et ad equale
Scḋa cōclusio ptingentia. ¶ Cōicationes aūt oēs particulis assimilanť politice. cōueniūt ei in aliquo cōferente et aliqd coꝝ q̄ ad vitā. sꝫ et politica cōicatio cōferentis gr̄a videť τ ex principio cōuenire τ pmanere. hoc ei et legispositores cōiectant. et iustum aiūt esse qḋ cōiter cōferens. Alie quidē igitur cōicationes fm partes ꝯferēs appetūt puta nauigatores q̄dē qḋ fm nauigiū ad opatōnē pecuniariā vł aliquid taliū. cōmilitones aūt qḋ fꝫ belliū / siue pecuniā / siue victoriā / siue ciuitatē appe
Remoueť dubium tentes. siř autē τ tribules τ plebeij. ¶ Quedam autē cōicationū pter delectationē videnť fieri cōchoreantiū et cranistaꝝ. he enī gr̄a sacrificij et cōnubij: oēs autē he sub politica cōsueuerūt eē. non enim presens conferēs politica appetit. sed in oēm vitā et sacrificia facientes et circa has congregationes honoresqꝫ tribuentes dijs et sibijpsis requiem acquirentes cum delectatione. antiqua enī sacrificia et cōgregationes videnť fieri post fructuū collecciones puta primicie. maxime enim in his vacabant temporibus. omnes itaqꝫ cōicationes particule videntur politice esse. consequūtur autem tales amicitie talibus communicationibus.

I Ste est tertius tractatus huius octaui libri in quo phs distinguit amicitias fm distinctionem policiaꝝ. Et diuidiť in quattuor capľa. In p̄rīo ōndit q̄ species amicitie distinguūť fm distinctionē cōicationū politicarū: τ ponit duas cōclusiones. Prima est. oīs amicitia ꝯsistit in cōicatione.
Prima conclusio elucidata pbat phs quadrupľr. Prīo: qꝛ circa eadem et in eisdē sunt iusticia et amicitia: vt in pricipio hui⁹ visum ē. sed iusticia cōsistit in cōicatiōe: igiť et amicitia. Scḋo pbat idē inductiue. nam in cōicatione cōnauigatoꝝ et in cōicatione cōmilitonū homies mutuo se appellāt amicos siř et in alijs cōicationibus inq̄tum hoies cōicant: intātū reperiť inter eos amicitia et iusticia: igiť. Tertio pbat idē p cōe puerbiū quo dř. amicoꝝ bona sunt cōia: igiť. Quarto pbat sic. fm diuersitatē cōicationū amicitie sūt diuerse. q̄ oīs amicitia ꝯsistit in cōicatiōe. Aīis pbat. p. dupľr. Prīo exemplariter: qꝛ frīb⁹ et cōnutritis oīa sūt cōia. alijs aūt bona sunt discreta et diuisa. τ his quidem plura. alijs vero minora. sicut et amicitiaꝝ hec qdē magis: hec autē min⁹: igiť. Scḋo pbat idē aīis. qꝛ iusticia et iiusticia diuersificanť τ augmentāť fm diuersitatē cōicationū et amicoꝝ. q̄ et amicitia. ꝯñam pbat. qꝛ amicitia et iusticia circa eadē τ in eisdē existūt / et ad equalia se extendūt. Assumptū pbat. qꝛ grauius est pecuniā auferre eteri. i. sodali: q̄ ciui. siř grauius est non ferre opem fratri: q̄ extraneo. et grauius pcutere patrē: q̄ quecūqꝫ aliū. ¶ Cōicationes aūt. Scḋa ꝯcľo. oēs cōicationes alie a politica videnť eē ptes cōicationis politice. pbat phs: qꝛ oēs tales assimilanť partibus politice igiť. Aīis pbat: qꝛ oēs tales sunt gr̄a alicuius cōferentis ad vitā. siř cōicatio politica videť eē gr̄a alicui⁹ cōferētia cōiter siue ad cōitatē: igř. Assumptū pbat τ prīmo quo ad scḋam ptē: qꝛ politica societas gr̄a alicuius cōferētis a pncipio constitui et pmanere videť cū hoc legispositores intēdāt: igiť. Primā partē pbat phus: qꝛ alie cōicationes pticulare ꝯferēs appetūt. puta nauigatores pecuniā vel aliquid tale τ cōmilitones illḋ gr̄a cuius belli est acceptū puta pecuniā victoriā vel ciuitatē siř aūt tribules. i. q̄ sunt vnius trib⁹ τ plebeij. i. popu- Secunda,
lares: igř. ¶ Quedā aūt. Hic remouet. p. vnū dubium. posset eīn aliquis dicere: q̄ q̄dā cōicationes sunt pter delectationē: puta cōicatiōes ꝯchoreātiū τ eranistarū. i. illoꝝ q̄ vtunť ereis instrumētis musicalib⁹ gr̄a sacrificij vel cōnubij. q̄ nō oēs cōicatiōes sunt gr̄a cōferētis vł vtilis. τ p ꝯñs non oēs cōtinenť sub politica. hoc dubiū remouet phs dicēs q̄ oēs p̄dicte cōicatiōes cōtinentur sub politica. cuius cām assignat: qꝛ licet tales cōicationes sint pter delectationem p̄sentem: finaliter tamen sunt pter aliquod ꝯferēs. politica eīn nō solū appetit siue intendit presens conferens siue cōmodū: sꝫ etiā qḋ cōfert in oēm vitam. exemplificat de sacrificantib⁹ dijs et honorem tribuētib⁹: vt sibijpsis requiē cū delectatiōe acquirāt. cuiusmodi sacrificia solebant antiquitus fieri post fructuū collectiōes. finaliter. p. infert cōcľonē intētam. s. q̄ oēs cōicatiōes in q̄bus ꝯsistit amicitia videnť eē partes cōmunicationis politice. Remouet dubium,

P Olitice autē sunt tres species equales autē τ transgressiōes puta corruptiōes harū sūt aūt Conclusio
politice q̄dem regnū / et aristocratia / tertia autē q̄ a precijs: quā timocratiā dicere ꝯueniēs videť. politicā autē consueuerūt ipam plures vocare. ¶ Harum autē optima quidem Prima
regnum. pessima autē timocratia. ¶ Trāsgressio aūt regni quidē tyrānis. ambe enim Secunda
monarchie. ¶ Differunt autem plurimū. ty Tertia
rannus quidē enī sibiipsi conferens intendit rex autem quod subditoꝝ. non enī est rex: q̄ non per se sufficiens τ oībus bonis superexcellens. talis autem nullo indiget. vtilia igitur sibiipsi quidez non vtiqꝫ intēdet. subditis autem. qui enī non talis: clerotes vtiqꝫ magis quidem erit q̄ rex. tyrannus aūt ex ꝯtrario

tate huic. sibi eni bonū ꝓsequit. ¶ Et manifestius in hac qm̄ pessima: ⁊ pessimū aūt cōtrariū optimo. ¶ Trāsgredit aūt ex regno in tyrānidem ꝑuitas ei monarchie tyrānis: malus aūt rex tyrān⁹ fit. ¶ Ex aristocratia autem in oligarchiam: malicia principum q̄ tribuunt que ciuitatis ꝑter dignitatē ⁊ oīa vel plurima bonoꝝ sibijpis ⁊ pricipat⁹ semper eisdem de plurimo facientes ditari. pauci igit pricipātur. et mali ꝓ ijs qui maxime epiehes. ¶ Ex timocratia vtiq₃ in democratiā. ꝯterminales eni sunt he. multitudīs eni vult et timocratia esse et equales oīno q̄ in honoratiōe. ¶ Minimū aūt malū est democratia. in parū eni trāsgredit politice speciē trāsmutāt q̄dē igit maxie sic politice. manifestū ei sic ⁊ facilit trāsgrediunt. ¶ Silitudines aūt ipaꝝ et velut exēplū accipiet aliquis vtiq₃ et in domib⁹. pr̄is q̄dē ei ad filios cōicatio regni hȝ figurā filioꝝ eni pr̄i est cura. hinc aūt ēet homerus patrē iouē appellat. paternus aūt pricipatus vult regnū esse in ipis autē q̄ pr̄is tyrānicus. vtitur autē vt seruis filijs. tyrānic⁹ autē ⁊ q̄ dn̄i ad seruos. dn̄i eni ꝯferēs in ipo opat. Et hic quidē igit rectus videt ꝑsicus aūt peccat. differentiuȝ eni pricipatus differentes. viri aūt ⁊ vxoris aristocraticus videt. sm dignitatem eni vir habet. et circa hec q̄ opȝ virum: q̄cunq₃ autē vxori cōgruunt illi reddit. olm autēȝ dn̄ans vir in oligarchiā transponitur. preter dignitatem enim ipsum facit et nō sm q̄ melius. ¶ Quandoq₃ autem principātur vxores heredes existentes. nō itaq₃ fiunt sm virtutem principatus: sed propter diuitias ⁊ potentiam quēadmodū in oligarchijs. Timocraticus autem videt qui fratrū. equales ei nisi inq̄tuȝ etatib⁹ differunt propter qđ si multum etatib⁹ differunt: nō adhuc fraterna fit amicitia. Democratia aūt maxime quidem in ijs q̄ sine dn̄atione habitationum. hic eniȝ omnes ex equali et in quib⁹ debilis qui pricipatur et vnicuiq₃ potestas.

Istud est scđm ca. hui⁹ tertij tractat⁹ in quo. p. distinguit policias. Et pmo hoc facit. Scđo cōparat species policie inter se et ad sua opposita. Primo igit ponit talē ꝯclōnē. tres sunt species policie: et totidē sunt trāsgressiones siue corruptiōes eaꝝ. Probat. p. nā prima spēs policie est regnū. Scđa aristocratia. et tertia đr timocratia a precio. q̄ q̄ in ea principant principatum precio accipiūt. vel đr timocratia a precio: q̄ in ea q̄ hn̄t equales diuitias minus diuitib⁹ principant. et a plurib⁹ talis principat⁹ ꝯsueuit vocari policia. Ubi aduertēdū q̄ regnū est pricipat⁹ in q̄ vnus solus principat oīa in cōmunē vtilitatē subditoꝝ referens. Et per oppositū tyrānis est vbi vnus solus principans ꝓpriā et nō cōem querit vtilitatē. Aristocratia est principatus pluriū optimoꝝ ciuitatē regentiū nō ꝓpāȝ sed cōem populi vtilitatē intendentiū. Et oligarchia est trāsgressio huic opposita vbi plures principātur q̄ non cōem: sed ꝓpriā intēdūt cōmoditatē. Timocratia vero est principat⁹ in quo plures pauperes equales in ptāte principātur q̄ vtilitatē reipublice querūt. Et democratia ei opposita est pricipat⁹ in quo multi pauperes propriā vtilitatē ⁊ nō cōem querētes dn̄antur. ¶ Haꝝ aūt. Hic ꝯparat phs predictas spēs policie inter se ⁊ ad sua opposita et ostēdit que sit vnaqueq₃ eaꝝ sub aliquibus propositionib⁹. ¶ Prima ꝓpositio. regnuȝ est optima policia et timocratia pessima. i. minime bona. Ista propositio patebit ex sequētib⁹. ¶ Trāsgressio autē. Scđa ꝓpositio. trāsgressio regni est tyrannis. ꝓbat phs. q̄ ambe sunt monarchie. i. in vtraq₃ vnus solus principat igitur. ¶ Differūt aūt. Tertia ꝓpositio. regnū ⁊ tyrannis plurimū differūt. Probat q̄ tyrannus intēdit proprīū cōmodū. rex vero cōmodū subditoꝝ: igit. Añs probat phs. q̄ nō est rex qui nō est ꝑ se sufficiēs ⁊ oībus bonis superexcellēs. talis aūt nullo indiget. ⁊ sic nō vtilitatem ꝓpriā: sed subditoꝝ intēdit. q̄ vero nō est talis clerotes magis debet dici q̄ rex. tyrānus vero ꝯtrari⁹ huic sibijpi bonū ꝓsequitur: igit. Ubi aduerte q̄ clerotes đr a cleros qđ est sors. nā q̄ ꝑdicta regis cōditiones non habet sorte ⁊ casu fortuito pricipatur. vel potest dici q̄ clerotes ⁊ tyrann⁹ differūt ratiōe. ita q̄ clerotes dicitur a negociatione eoꝝ q̄ regi cōueniūt. tyrānus vero ab habitu cōtrario his que regi conueniūt. ¶ Et manifesti⁹. Quarta propositio. tyrannis inter omnes transgressiones est pessima. Probat: q̄ qđ cōtrariatur optimo est pessimū: sed tyrānis cōtrariat regno: vt dicit scđa ꝓpositio. et regnū est optima policia. vt dicit pr̄a ꝓpositio. igit. ¶ Transgredit aūt. Quinta ꝓpositio. ex regno fit trāsgressio in tyrannidē. Probat. q̄ prauitas monarchie est tyrānis. ⁊ malus rex fit tyrānus: igit. ¶ Ex aristocratia aūt. Sexta ꝓpositio. pricipū malicia ex aristocratia fit trāsgressio in oligarchiā. Probat phs. nam qm̄ ea q̄ sunt ciuitatis distribuūtur preter dignitatem et gubernatores sibi vēdicāt bona cōia ⁊ magistrat⁹ dispēsant ad diuitias sibi ꝯparādas: tūc pauci principantur ibi. ⁊ mali ꝓ optimis: igit. ¶ Ex. Septima ꝓpositio. ex timocratia fit trāsgressio in democratiā. Probat. p. q̄ he sunt ꝯterminabiles. cū in vtraq₃ dn̄antur multi ⁊ equales in honore. igit. ¶ Minimū aūt. Octaua ꝓpositio. democratia est inter oēs trāsgressiōes minime praua. Probat phs. q̄ inter oēs parū transgredit speciē policie. q̄ q̄ sic principant non hn̄t multā potestatē exercere in subditos: igitur. Et subdit phs q̄ manifestū est ex dictis: qualiter faciliter transmutātur ⁊ transgrediuntur policie. ¶ Similitudines aūt. Nona ꝓpositio. in regimine dom⁹ repertitur q̄dā cōicatiōes predictis policijs similes. Probat phs. nā cōicatio patris ad filiū figurā tenet regni. Nā pater curam habet de filijs: sicut rex de subditis. ꝓpter qđ homerus appellat iouē patrē. paternus aūt printipatus vult regnū esse. In persis autē principatus patris ad filiū videtur esse tyrānicus. q̄ patres ibi vtūtur filijs vt seruis. Similiter principatus dn̄i ad seruos similatur tyrānidi. q̄ vtitur eis ad ꝓpriū cōmodū. talis tamē principatus videtur esse rectus. persicus autē principatus peccat: q̄ differentiū subditoꝝ pncipatus sunt differētes. Et principatus viri ad vxorē videt esse aristocraticus. q̄ vir sm dignitatē

f

Prima ꝓpō.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.
Octaua.
Nona.

principatur circa ea q̄ opʒ virū pꝛīcipari ⁊ reddit vxori oīa q̄ ei ꝯgruūt.puta p̄ncipari ancillis ⁊ mulıebꝛibꝰ officijs. Sʒ qñ vir vult oībꝰ dñari:eiꝰ p̄ncipatꝰ trāsfert ī oligarchiā.qꝛ p̄ter dignitatē ⁊ nō ſm ꝙ meliꝰ illō facit.cū meliꝰ ſit vxorē in aliqbꝰ dñari:ꝙ in nullis. Silr̄ qñ p̄ncipant vxores heredes exñtes nō ſit p̄ncipatꝰ ſm virtutē:ſed ſm diuitias ⁊ potētiā ſicut in oligarchia. Et p̄ncipatꝰ fratrū int̄ ſe aſſilat̄ timocratico eo ꝙ frēs ſunt eq̄les:niſi inq̄tū etate differūt:ſʒ quā ſi multū differāt:nō vr̄ ampliꝰ eſſe fraterna amicitia ſiue cōicatio: ſʒ magis paſ̄na. democratice xo cōicationi aſſilat̄ cōicatio eoꝝ q̄ habitāt ſine dñatiōe. Nā oēs tales eq̄liter dñant̄. Silr̄ etiā cōicatio eoꝝ q̄ habitāt ſub eo q̄ debiliter p̄ncipatur: ita ꝙ vnicuiqꝫ ptās tribuat̄.igit̄ in cōicatiōe domꝰ repe riūtur quedā cōicatiōes predictis policijs ſimiles.

Prima conclō Secundū vnūquodqꝫ aūt vrbanitatē amicitia videt̄ inq̄tū ⁊ iuſtū.regi quidē ad ſubiectos in ſupabundātia bñficij. bñfacit enī ſubditis. ſiquidē bonꝰ ens curā hñt ipoꝝ vt bñ operent̄ quēadmodum paſtoꝛ ouiū. vñ ⁊ homerꝰ agamenona paſtorem pplo̓ꝝ dixit. Talis aūt eſt pꝛ̄na. differt autē magnitudīe bñficioꝝ causa enī eſſendi (qđ puta maximū) exiſtimari maximi eſſe ⁊ nutrimenti ⁊ diſcipline.ſed ⁊ ꝓgenitoꝛibus hec attribuunt̄. ⁊ natura enī pꝛīcipatiuū pꝛ̄ filioꝝ/et progenitores nepotū /et rex ſubditorum. Jn ſupexceſſu aūt amicitie he.ꝓpt̄ qđ et honoꝛātur parentes. Et iuſtū vtiqꝫ in his nō idē; ſed ſm dignitatē.ſic eniʒ vtiqꝫ et amicitia. Sed ⁊ viri ad vxorē eadē amicitia et in ariſtocratia ſm xtutē et melioꝛi plꝰ bonum et ꝯgruens vnicuiqꝫ.ſic aūt et iuſtum. Que aūt fratruʒ eterice aſſimilat̄.equales eniʒ et coetanei.tales aūt vniꝰ diſcipline/et vnius moris vt in multū.aſſilat̄ vtiqꝫ huic ⁊ q̄ ſm timocratiā.equales enī ciues volunt ⁊ epiekes eſſe.in parte itaqꝫ pꝛincipari et ex

Secunda. equali ſit vtiqꝫ et amicitia. Jn trāſgreſſionibus aūt quēadmodū et iuſtū in paruuʒ eſt ſic et amicitia eſt. ⁊ nequaqꝫ in peſſima.in tyrannide etenim nichil aut paruum amicitie Jn quibus enim nichil cōe eſt imperāti et imperatoꝛ:neqꝫ amicitia:neqꝫ ei iuſtū. Sʒ velut artifici ad organum:et aīe ad coꝛpus/ et dño ad ſeruum.iuuātur quideʒ enī hec ab vtentibꝰ ad vtilitatē.amicitia autem nō eſt ad inaīata neqꝫ iuſtum ſed neqꝫ ad equū vel bouem/neqꝫ ad ſeruum ſm ꝙ ſeruꝰ.nichil ei cōe eſt.ſeruus enī aīatum organuʒ.organū autem inaīatus ſeruus. ſm ꝙ quidem igitur ſeruꝰ:nō eſt amicitia ad ipm̄:ſed ſm ꝙ hō.videt̄ enī quiddā iuſtuʒ eſſe oī homini ad oēm potentē cōicare lege et cōpoſitiōe et amici-

tia:vtiqꝫ ſm ꝙ hō in paruum itaqꝫ et in tyrānidibus amicitie et iuſtum. Que auteʒ in Tertia democraticis in plurimum: multa eniʒ cōia inferent equalibus exiſtentibus.

Jſtud eſt tertiū ca.huiꝰ tertij tractatꝰ in q̄.p. diſtinguit amicitias ſm diſtinctionē policiaꝝ et iuſtoꝝ.et ponit tres ꝯcl'ones. Pꝛia eſt.ſm Prima ꝯclu vnāquāqꝫ policiā reperit̄ amicitia ſicut ⁊ iuſtū. ꝓbat.p. ſio elucidat exēplarit̄ inducēdo ꝑ p̄dictas ſpēs. Et pꝛimo de regali. nā regis ad ſubditos eſt amicitia ī ſupabūdātia bñficij. bñfacit eī rex ſubditis.hʒ eī curā ipoꝝ ſī ſit bonꝰ: vt bñ operent̄:ſicut bonꝰ paſtoꝛ curā habet ouiuʒ. vñ homerꝰ poeta agamenonē regē paſtoꝛē pplo̓ꝝ dixit. Silr̄ in policia regali ſilitudinaris reperit̄ amicitia q̄lis eſt amicitia pr̄is ad filiū:⁊ iſta differt ab amicitia regis ad ſubditos in magnitudīe bñficioꝝ. qꝛ pr̄ exiſtimat̄ cā triū maximoꝝ bonoꝝ ipis filijs.ſ.eſſendi ꝑ gñationē.nutrimēti ꝑ educationē.et doctrine ꝑ eruditionē. Et hec bñficia nō ſolū attribuunt̄ pr̄ibꝰ filioꝝ:ſed etiā ꝓgenitoꝛibꝰ ſcʒ auis ⁊ ꝓauis reſpectu nepotū ⁊ ꝓnepotū. Et ꝯueniunt tripl'r iſte amicitie. Pꝛio qꝛ a natura pr̄ pꝛincipatū obtinet filioꝝ/⁊ ꝓgenitores nepotū.et rex ſubditoꝝ. Secūdo qꝛ vtraqꝫ earꝫ eſt in ſupexceſſu vniꝰ ad alteꝝ ꝑꝑ qđ parētes honoꝛant̄ a filijs.⁊ rex a ſubditis.et nō ecōtra. Tertio qꝛ vtraqꝫ accipit̄ ſʒ dignitatē ſicut ⁊ iuſtū.nō eñ eſt iuſtū ꝙ rex faciat ſubdito id qđ ſubditꝰ facit regi.nec eſt etiā iuſtū vt pr̄ faciat filio:q̄ filꝰ facit patri. Scđo ꝓbat de ariſtocratica. qꝛ amicitia viri ad vxorē eſt amicitia ariſtocratica qꝛ ſit ſʒ xtutē.⁊ in ea ſicut et in policia ariſtocratica melioꝛi plus boni ⁊ vnicuiqꝫ qđ ei cōgruit tribuit̄.ſic eñ iuſtū ſe habet ⁊ ꝯſeruat̄. Tertio ꝓbat.p. de amicitia timocratica.qꝛ amicitia fratrū ē timocratica.aſſilat̄ eñ eterice.i.aīcitie ſodaliū.ſunt eñ pares et coetanei ⁊ vniꝰ diſcipline ⁊ moris vt ī pluribꝰ.ſicut ⁊ in timocratia ciues q̄ p̄ncipant̄ volūt inter ſe eq̄les eſſe:et eq̄liter p̄ncipari.igr̄ ſʒ vnāquāqꝫ policiā repit̄ amicitia ſicut ⁊ iuſtū. Jn trāſgreſſiōibꝰ. Scđa ꝯclō.ī peſſima Secunda. trāſgreſſiōe.ſ.in tyrānide nichil aut valde parꝝ ē de amicitia. ꝓbat.p.tribꝰ rōnibꝰ. Pꝛia rō eſt.in trāſgreſſionibꝰ policiaꝝ ſicut repit̄ iuſtū:ita ⁊ aīcitia.ſʒ in tyrānide nichil aut parꝝ eſt de iuſto.ḡ nec de aīcitia. Jn qbꝰ eñ. Scđa rō.int̄ q̄s nulla ē ſocietas ⁊ cōicatio inter eos nulla eſt aīcitia.qꝛ int̄ tales nullū eſt iuſtū.ſʒ in tyrānide nulla ē ſocietas vl' cōicatio int̄ imperātē ⁊ ſubditū.ḡ nec aīcitia. Sed velut. Tertia rō.artifices ad organū et aīe ad corpꝰ/⁊ dñi ad ſeruū: nulla ē amicitia.ḡ nec tyrāni ad ſubditū. Añs ꝓbat.p. qꝛ nec organū ab artifice nec corpꝰ ab aīa nec ſeruꝰ a dño iuuant̄ niſi ad vtilitatē ipoꝝ vtētiū.ſ.artificis aīe ⁊ dñi.igit̄.ꝯñam ꝓbat.qꝛ nec ad inaīata nec ad equū aut bouē ē amicitia.qꝛ his vtimur nō ad vtilitatē ipoꝝ:ſed ad noſtrā.nec ad ſuū ſʒ ꝙ ſeruꝰ eſt aīcitia.igit̄ ad ea qbꝰ vtimur ſolū ad noſtrā vtilitatē:nec ē aīcitia nec iuſtū.ꝙ aūt ad ſuū vt ſeruꝰ eſt nō ſit aīcitia:ꝓbat.p.dupl'r. Pꝛio qꝛ dño ⁊ ſuo ſʒ ꝙ ſuꝰ ē nihil eſt cōe.igr̄. Scđo qꝛ ſuꝰ ē organū aīatū.igr̄ ad ſeruū ſm ꝙ ſuꝰ nō eſt aīcitia. Notāter dꝛ ſm ꝙ ſuꝰ.qꝛ ad ſuū ſm ꝙ hō pōt eſſe aīcitia.qđ ꝓbat.p.qꝛ cuilibet hoī ad quēlibet hoīem potentē cōicare lege ⁊ cōtractibꝰ humanis eſt aliqđ iuſtū.ḡ ⁊ amicitia.⁊ per ꝯñs ad ſeruum ſm ꝙ hō pōt eſſe amicitia. Que aūt. Tertia ꝯcl'o.in Tertia trāſgreſſionibꝰ democraticis plurimū eſt de iuſto ⁊ amicitia. ꝓbat.p.qꝛ in his multa ſunt cōia:igit̄. Añs ꝓbat qꝛ inter equales multa ſunt cōia.ſed in democraticis q̄ principantur ſunt equales:igitur.

Suppositio
Prima ꝯclo.
IN cōicatiōe qdē igr ois amici
tia est: queadmodū dictum est
¶ Diuidet autē vtiqꝫ aliqs co
gnatā et etericā. politice aūt ⁊
q̄ ꝯtribulū et q̄ cōnauigātiuz ⁊
q̄cunqꝫ tales: cōicatiuis assimilātur magis.
quasi enī sm ꝯfessionē quādā vident esse. in
has autē vtiqꝫ ordinabit aliquis ⁊ peregri-
Secunda. nā. ¶ Sed et cognata multifaria videt esse
et dependere oīs ex paterna. parētes quidē
enī diligunt filios vt sui ipōꝝ aliquid exñtes
filij autē parentes vt ab illis aliquid exñtes
¶ Magis autez sciunt parētes qui ex ipis:
q̄ȝ geniti q̄m ex his. ¶ Et magis coapproxi
mat q̄ a quo genito: q̄ȝ factū facienti. q̄ ei
ex ipo: propinquum ei a quo puta dens vel
capillus vel quodcunqꝫ habenti. illi autem
nichil quod a quo vel minus. ¶ Sed et mul
titudine tpis. hi quidē enī cōfestim natos di
ligunt. hi aūt ꝓcedētes tpibus parentes in
Correlariū tellectum vel sensum accipientes. ¶ Ex his
aūt manifestū propter q̄ amant magis ma-
tres. ¶ Parētes quidē filios diligunt vt se-
ipsos. q̄ enī ex ipis velut alteri ipi inseparati
filij autē parētes vt ab illis nati. ¶ Fratres
aūt adinuicē in ex eisdem nasci. ad illa enim
identitas adinuicē idez facit. propter quod
aiunt idem sanguinē ⁊ radicem et talia: sunt
aūt idem aliqualit et in diuisis. ¶ Magnuz
aūt ad amicitiā ⁊ ꝯnutritū: ⁊ q̄ sm etatem.
coetaneus eī coetaneū ⁊ q̄ vniꝰ moris eteri.
propter q̄ et fraterna eterice assilat. ¶ Ne
potes aūt et reliqui cognati ex his coappro
ximant in ab eisdē eī esse. fiūt aūt hi q̄dē p-
ximiores: hi aūt magis alieni in ꝓpe vel lō-
Tertia ge ꝓducere esse. ¶ Est aūt ad parētes q̄dē
amicitia. filijs et hoibꝰ ad deos vt ad bonū ⁊
superexcellens. hi enī fecerunt maxie essendi
enī et nutriendi cause natis ⁊ eiꝰ q̄ est disci
plinari. habet aūt et delectabile et vtile ta-
lis amicitia magis alienoꝝ: quāto ⁊ cōior vi
…saria. ta tpis est. ¶ Sūt aūt et in fratna q̄ quidē et
in eterica ⁊ magis in ijs q̄ epiekes ⁊ totalit
silibꝰ. q̄to ꝓximiores et ex natiuitate existē
tes diligunt adinuicē. Et vt magis vniꝰ mo-
ris qui ex eisdē ⁊ ꝯnutriti et disciplinati sūt.
Et sm tps probatio plurima et firmissima.
analogon aūt ⁊ in reliqs cognatoꝝ amicabi
…anta. lia. ¶ Uiro autē et vxori amicitia videt sm
naturā existere. hō enī natura ꝯiugale: ma-
gis q̄ȝ politicū. ⁊ q̄to priꝰ ⁊ necessarium ma
gis domꝰ ciuitate. Et filioꝝ procreatio cōis

aīalibꝰ: alijs quidē igit intm cōicatio est: ho
mines autē nō solū ꝓcreatiōis filioꝝ grā co
habitāt: sed ⁊ eoꝝ q̄ in vita. ꝯfestim eī diui-
sa sunt opa et sunt altera viri et vxoris. suffi
ciunt igit adinuicē ad cōe ponētes propria.
¶ Propt hoc aūt et vtile esse videt et dele- Primū correlariū
ctabile in hac aīcitia. erit autē vtiqꝫ ⁊ propt
virtutē: si epielkes sint. est autē vtriusqꝫ virtꝰ:
et gaudebunt vtiqꝫ tali. ¶ Cōiunctio autez Secundum
filij videntur esse propter q̄ citius steriles
dissoluunt. filij enī cōe bonū ambobꝰ ꝯtinet
autē cōe. ¶ Qualiter autē cōuiuendū viro Tertium.
ad vxorem / et totalit amico ad amicū: nil al
terum videt queri: q̄ȝ qualit iustum. nō idez
enī videtur amico ad amicum neqꝫ ad extra
neum et eterum et condiscipulum.

ISTud est quartū ca. huiꝰ tertij tractatꝰ in q̄. p.
subdiuidit dictas spēs amicitie. Et primo hoc
facit. Scdo determinat de ipis mēbris diuidē
tibus. Et adhuc pmo ponit talē suppōnē. Ois amicitia Suppositio
in cōicatiōe cōsistit vt prius dictū est. Deinde ponit ali-
quas ꝯclones. ¶ Prima ē. amicitia cognata. i. sangui Prima cōclo.
nea et amicitia eterica sunt distincte amicitie inter se et
ab alijs amicitijs. Primā partē relinqt phus notaz ex
pdicta suppōne. Et pōt sic ꝓbari. qꝛ sicut oīs amicitia
cōsistit in cōicatiōe: ita in distinctis cōicationibꝰ ꝯsistūt
distincte amicitie. sed amicitia cognata ⁊ eterica ꝯsistūt
in distictis cōicatōibꝰ. puta cognata in nāli et eterica in
cōnutritiōe ⁊ moꝝ silitudine: igit. Scdam ptē ꝓbat. p.
qꝛ amicitie politice ⁊ amicitie ꝯtribulū. i. illoꝝ q̄ sunt de
eadē tribu ⁊ amicitie ꝯnauigantiū ad q̄s etiā reducunt
amicitie pegrinoꝝ ⁊ oēs alie hmōi magis assimilantur
cōicatiuis q̄ amicitia cognata ⁊ eterica. q̄ differūt ab ip
sis. Aīis ꝓbat. p. qꝛ in politicis cū cōicatiōe est q̄dā con
fessio siue ꝯuētꝰ. ¶ Sz ⁊. Scda ꝯclo. lz aīcitia cognata Secunda.
sit multiplex: oīs tn̄ talis ex paterna amicitia depēdet.
Pria pars est de se nota. nā q̄dā est paterna: alia filial.
q̄dā fraterna. alia nepotū ⁊ alioꝝ ꝯsanguineoꝝ. Scdaz
partē ꝓbat. qꝛ amicitia filial depēdet ex pt̄na. ⁊ amici
tia fratna depēdet ex patna. ⁊ amicitie nepotū. ⁊ sic de
alijs amicitijs cōsanguineoꝝ: igit. Primā ptē huiꝰ in-
ductiōis. s. q̄ amicitia filialis depēdet ex pt̄na: ꝓbat. p.
qꝛ aīcitia parentū ad filios est maior q̄ aīcitia filioꝝ ad
parētes. igit aīcitia filialis depēdet ex pt̄na. Assumptū
aūs ꝓbat. p. q̄nqꝫ rōnibꝰ. ¶ Pria rō ē. qꝛ parētes dili-
gūt filios vt aliqd sui exñtes: filij aūt diligūt parētes vt
ab illis aliqd exñtes: igr. ¶ Magis aūt. Scda rō. parē
tes magis sciūt q̄ filij sunt ex ipis: q̄ filij sciāt q̄ sint ex
illis parētibꝰ. igr aīcitia parētū ad filios ē maior q̄ ami
citia filioꝝ ad parētes. ¶ Et magis. Tertia rō. generās
magis approxīat ⁊ diligit genito: q̄ factū facienti vl ge-
nitū gnanti: igr. Aīs ꝓbat. p. qꝛ q̄ factū est: ē ꝓpinquū
ei a quo fctm̄ ē: vt dēs mēdibule ⁊ capillꝰ capiti vel vnū
q̄dqꝫ habitū ipi hn̄ti. nō aūt illud a q̄ fctm̄ ē vel saltē mi-
nus. qꝛ nō depēdet ab eo: sicut ecōuerso: igit. ¶ Sed et.
Quarta rō. pr pluri tpe diligit filiū: q̄ ecōuerso. q̄ ⁊ ma-
gis. Aīs ꝓbat. qꝛ parētes diligunt filios statim postq̄
nati sunt. filij aūt non diligūt parētes: nisi postq̄ accepe
rūt intellectū vel sensum et habuerūt noticiā q̄ isti sunt
parentes eoꝝ: igit. ¶ Ex his. Hic infert phs vnū corre- Correlarium
lariū q̄ ex dictis patet q̄ matres plus diligunt filios q̄ notandū

patres. nam magis sciūt se esse matres: ꝙ patres sciant
se esse patres. prius etiā sciūt matres se esse matres: ꝙ
patres sciāt se esse patres. ⁊ ita diutius amant: igitur.
¶ Parētes. Quinta rō. parētes diligūt filios vt seipsos
sed filij diligūt parētes vt alteri ab ipis ⁊ separati: et vt de
eis nati: igit. ¶ Fratres sūt. Hic ꝓbat. p. scđam ptē ꝑ-
dicte inductōis scʒ ꝙ aīcitia fraťna depēdet ex amicitia
paťna. qꝛ frēs seinuicē amāt ex eo ꝙ ex eisdē nati sunt.
nā idētitas in eisdē idē facit in eis. i. facit eos fratres ⁊
amātes. sed sm cōe ꝓuerbiū: fratrū idē est sanguis ⁊ ea
dē radix ⁊ hmōi. hec aūt aliq̄liter idē sunt ī diuersis: igr̄
¶ Magnū aūt. Hic remouet. p. vnū errorē. posset eī ali
quis credere: ꝙ sicut fraťna amicitia originaliter ꝓce-
dit ex paťna: ꝙ etiā ꝗtū ad eiꝰ intēsionē siue augmēta-
tionē solū ex ipa depēdeat. hūc errorē remouet phs di-
cēs ꝙ amicitiā fraťnā multū auget cōis educatio/ cōis
etas/ ⁊ silitudo moꝝ. nā coetaneus coetaneū diligit: ⁊ q̄
vniꝰ moris sunt eteri: seipos diligūt. ꝑꝑ qđ fraťna ami
citia eterice amicitie multū assilaṫ. ¶ Nepotes āt. Hic
ꝓbat. p. ternā partē ꝑdicte inductōis scʒ ꝙ amicitia ne
potū et alioꝝ cōsanguineoꝝ depēdet ex paterna. qꝛ ne-
potes ⁊ alij cognati ꝯiunguntṫ adiuicē ꝑ hoc ꝙ ab eisdē
sunt ⁊ sm ꝙ sunt ꝓpinquiores vel remotiores ad radicez
ꝯsanguinitatis: sm hoc sunt inter se ꝓpinquiores vel ma
gis alieni. igiṫ talis aīcitia depēdet ex pͣna. ¶ Est aūt.
Tertia conclo Hec est scđa pars capituli in qua. p. pōit hāc tertiā ꝯclo
nem. amicitia filialis in scđo gradu cognataꝝ amicitia
ruʒ locāda est. ꝓbat. p. dupl'r. Primo qꝛ filij parētes et
hoīes deos diligūt tanꝙ superexcellētes ⁊ maioritate pre
stātes. nā dij hoībꝰ ⁊ parētes filijs maxie fecerūt. parē-
tes eī fuerūt natis causa eēndi/ educatōis ⁊ discipline
igiṫ. Scđo qꝛ hec amicitia plus habet vtilitatis ⁊ dele-
ctationis: ꝙ amicitia alienoꝝ. ⁊ quāto vita est eis cōior:
Quarta tanto hūt maiorē: igiṫ. ¶ Sūt aūt. Quarta ꝯclo. amici
tia fraterna tertium gradū tenet inter amicitias cogna
tas. et ꝯseq̄nter reliq̄ amicitie cognate puta nepotum et
alioꝝ cōsanguineoꝝ sm analogiā. i. ꝓportionē ad radi
cē. Primā partē ꝓbat. p. qꝛ in amicitia fraterna repe-
riunṫ omīa illa q̄ repeiunṫ in amicitia eterica. ⁊ adhuc
magis in his fratribꝰ q̄ boni sunt ⁊ oīno similes: igitur
Aliā ꝓbat. qꝛ tales ex ipā natiuitate sunt ꝓximiores. i.
cōiunctiores ⁊ familiariores/ ⁊ vniꝰ moris ⁊ ex eisdē pa
rentibꝰ/ ⁊ sunt ꝯnutriti/ ⁊ cōdisciplinati/ ⁊ eoꝝ amicitia
ꝑ multū tēpus firmata: igiṫ. Tertiā partē relinq̄t notā.
quāto eī nepotes minus distāt a radice: tanto maiora
Quinta. hūt amicabilia. ¶ Viro aūt. Quinta ꝯclo. inter virū et
vxorē existit amicitia sm naturā. Probat. p. tripliciter.
Primo qꝛ hō a natura est aīal magis cōiugale: ꝙ poli-
ticū: igiṫ. Aliā ꝓbat. qꝛ domꝰ est prior ⁊ magis nccīa ꝙ
ciuitas. ꝗ homo est a natura magis cōiugale ꝙ politicū
Scđo ꝓbat. qꝛ filioꝝ ꝓcreatio cōis est aīalibꝰ. ꝗ amici-
tia viri ⁊ vxoris est sm naturā. Tertio ꝓbat. qꝛ alia aīa
lia solū cohabitāt grā ꝓcreatiōis. sed hoīes nō solū co-
habitāt grā ꝓcreatiōis: sed etiā grā eoꝝ q̄ pertinent ad
vitā. qꝛ diuisa sunt eoꝝ opa. ⁊ alter alterius opa indiget
Primū corre-lariū. igiṫ. ¶ Propter hoc. Hic infert. p. tria correlatia. Pri
mū est. in viri ⁊ vxoris amicitia est vtilitas ⁊ delectatio
et honestas: si boī sint. Primā partē relinq̄t notā ex ꝑ-
dictis. qꝛ licet opera viri et vxoris sint distincta et alia:
tū ꝓprias opatiōes referūt ad cōmunē vtilitatē. Alias
partes ꝓbat. p. qꝛ si vtriusqꝫ eoꝝ est virtus: tunc gaude
bunt de tali virtute. et sic ibi erit honestas ⁊ delectatio.
Secundum notandum. ¶ Cōiunctio aūt. Scđm correlariū. filij sunt cōiunctio
siue nexus amicitie viri ⁊ vxoris. ꝓbat. p. dupl'r. Prīo
qꝛ ꝓpter hoc steriles citius dissoluunṫ ⁊ separanṫ: igiṫ
Scđo qꝛ filij sunt bonū cōe ambobꝰ. s. viro et vxori. igiṫ
Tertium sunt cōiunctio amicitie eorūdē. ¶ Qualiter aūt. Ter-
tiū correlariū. querere qualiter sit cōuiuēdū viro ad vxo
rē ⁊ vl' amico ad amicū non est aliud ꝙ querere quali
ter iustū est viro ad vxorē et amico ad amicū. probat. p.
qꝛ nō videṫ idē iustū amico ad amicū neqꝫ ad extraneū
et eteriū et cōdiscipulū vt supra dictū est: igitur.

Decim[um] Trinis itaqꝫ existibꝰ amicitijs
quēadmodū in principio dictū
est/ et sm vnāquāqꝫ: his quidē
in equalitate amicis existenti-
bus. his autem superexcellen-
tiā. etenim similiter boni fiunt amici et me-
lior deteriori. similiter autez et delectabiles
et propter vtile equātes vtilitatibꝰ et diffe-
rentes. equales quidē sm equalitatem opor
tet in amare et reliq̄s equare. inequales au-
tem sm analogū superexcellentijs assigna-
Prima c[...] re. ¶ Fiunt autem accusatiōes et querele in
ea q̄ sm vtile amicitia vel sola vel maxie rō-
nabiliter. quiquidem eniʒ propter virtutem
amici existunt: bene operari adinuicem prō
pti sunt. hoc enī virtutis et amicitie. ¶ Ad-
huc autem cōtendentiū nō sunt accusatiōes
neqꝫ pugne. amātem enī et bñfacientem nul
lus contristat. sed si sit gratus retribuit be-
ne operans. ¶ Superexcellens autem sor-
tiens quod appetit: non vtiqꝫ accusabit ami
cum. vterqꝫ enī bonū appetit. ¶ Nō omino
autem neqꝫ in ijs qui propṫ delectationē. si-
mul enī ābobus fit qđ appetunt. si in ꝯmora
ri gaudent. Ridiculus aūt vtiqꝫ videbiṫ et
accusans non delectātem cū possit nō cōmo
rari. ¶ Que aūt propter vtile accusatiua. in
vtilitate enī vtentes adinuicem semper plu
ri indigent et minus habere existimāt coue
niente. et conqueruntṫ qm̄ non quātis indi-
gent: tantis sortiuntṫ digni existentes. bñfa
cientes autez nō pñt sufficere ad tanta: quā
tis patientes indigent. ¶ Videṫ autē quē-
admodum iustuʒ est duplex. hoc quidem nō
scriptum: hoc autem sm legem et eius q̄ sm
optimū vtilitatis. hec quidē moralis: hec au
tem legalis esse. fiunt igiṫ accusatiōes maxi
me cū nō sm eandē cōmutabunt ⁊ dissoluun
tur. ¶ Est aūt legalis quidē foralis ī dictis.
hec quidē oīno venalis ex manu in manum
hec autē liberalior in tpe. sm cōfessionē autē
quid ꝓ quo. manifestū autem in hac debituʒ
et non ambiguum. amicatiuā autem dilatio
nem habet. propter quod apud quosdā boꝝ
nō sunt iusta: sed existimāt oportere dilige-
re eos qui sm fidem cōmutant. Moralis au

tem non in dictis: sed vt amico donat vel cui
cunq3 aliĳ: reportare autem significat equa
le vel plus nō vt dans: sed accomodās. non
sic autem cōmutans et dissoluens accusabit
¶ Hoc accidit propter velle q̄ oēs vel plu-
res bona: eligere autem vtilia. bonum autē
benefacere: non vt cōpatiatur. vtile autem
Secunda. bñficiatum esse. ¶ Potenti autē retribuen-
dum fm dignitatē eorum q̄ passus est et spō
te. nolentem enī amicum non faciendum vt
vtiq3 peccātem in principio et bene patien-
tem a quo non oportuit. non enim ab amico
neq3 propter ipm̄ hoc operante. ¶ Quēad-
modum igit̄ in dictis beneficiatum dissoluē
dum: sed et confiteri si potens reddere. im-
potentem autē neq3 dans significabit vtiq3
Tertia quare si potens reddenduz. ¶ In principio
autem intendenduz a quo beneficiatur et in
Dubitatio quo: vt in his sustineat aut non. ¶ Dubita-
tionem autem habet. vtrum oportet patien
tis vtilitate mensurare et ad hāc facere red
ditionem vel operantis beneficio: patiētes
quidem enim talia aiunt accipere a benefi-
cio que parua erant illis. et erant ab alteris
accipere paruificantes. hi autem econuerso
maxima eorum que apud ipsos et q̄ ab aliĳs
non erant et in periculis vel talibus necessi
Quarta rñsi-a ad dubitationem tatibus: igitur. ¶ Propter vtile quidē ami
citia existente: patientis vtilitas mensura
est. indigens enim iste et sufficit ipsi vt assu-
mens equale. tantum igitur fiet adiutoriuz
q̄tum iste iuuatur: et reddendum autem ip
si q̄tum acceperit et plus: melius enī. ¶ In
Correlariuz ĳs autem que secūdum virtutem accusatio-
nes quidem non sunt. mensure autem assimi
latur operantis electio. virtutis enim ɿ mo
ris in electione principale.

Iste est quartus ɿ vltim⁹ tractat⁹ hui⁹ octa-
ui libri in quo phus ostēdit in quib⁹ specieb⁹
amicitie ɔtingūt accusationes siue q̄rimonie
et cōtinet duo capitula. In primo ondit quō
cōtingūt querimonie in amicitĳs equaliū. In scđo idē
facit in amicitia inequaliū. Primū capitulū cōtinet du
as partes pncipales. In prima facit qđ dictū est. In se-
cūda dat q̄dā documēta ad dictas querelas euitandas
Documentū Et in prima adhuc prīo ponit vnū gñale documētuz ad
vitandum. dictas q̄relas vitādas. qđ est tale. cū sint tres spēs ami
citie vt in principio hui⁹ dictū est scz amicitia pp vtile.
amicitia ꝓpt̄ delectabile. ɿ amicitia ꝓpt̄ honestū: ɿ que
libet eaꝝ possit inter eq̄les ɿ inter ineq̄les reperiri: opꝫ
equales equaliter redamare. ɿ inequales fm analogiā
id est ꝓportionē superexcellētie ɿ defectus. ¶ Fiūt autē
Prima cōclō Hic ponit. p. talē cōclusionez. In sola amicitia fm vtile
vel maxime rōnabiliter fiūt querele. i. accusatōes. Pro
bat. p. q2 in amicitia ꝓpter honestū nō fiūt accusatiōes.
nec in amicitia propter delectabile. Igitur in nulla alia
amicitia ab amicitia fm vtile fiūt accusatiōes. Primā
partē añtis scz q̄ in amicitia ꝓpt̄ honestū nō fiūt queri
monie. ꝓbat. p. duab⁹ rōnib⁹. ¶ Pria rō est. q2 q̄ sunt
sibimuicē fm v̄tutē amici illi prōpti sunt ad sibi mutuo
benefaciēdū. ergo inter tales nō sunt querele. Añs pro
bat. q2 v̄tutis ɿ amicitie est bñfacere amicis. ¶ Adhuc
autē. Scđa rō. inter cōtendētes sibimuicē bñfacere non
sunt pugne nec accusatiōes. ɿ amicus si sit gratus vt est
amicus virtuosus retribuit bñfaciēdo amico. ergo int̄
tales nō sunt querele. Maiorē ꝓbat. q2 amātē et bñfa-
cientē nullus cōtristat. igit̄ nec accusat. ¶ Superexcel
lens añt. Hic soluit. p. vnā obiectionē. diceret enī aliqs:
q̄ vnus aliqñ superexcellit alteꝝ et plus bñfacit amico q̄
amicus sibi: ideo rōnabiliter cōquerit̄. Respōdet. p. ne-
gādo ɔñam. q2 licet ille superexcellens nō tm̄ sortiatur
q̄tum cōfert: tñ nō accusat amicū. q2 sortit̄ tm̄ bonū q̄-
tum appetit ab amico. ¶ Non oīno. Hic ꝓbat. p. secū-
dā partē antecedētis. s. q̄ in amicitia ꝓpter delectabile
non fiūt accusatiōes. q2 vel tales gaudēt in ɔmorari vel
non. si sic: tūc alter alteꝝ nō accusat. cū fiat ambob⁹ dele
ctatio ex cōuictu quā appetūt. Si nō: tūc accusans cum
possit nō cōmorari est ridiculus. ergo nō rōnabilit̄ accu
sat. ¶ Que autē. Hic probat. p. exponentē affirmatiuā
sue ɔclōnis exclusiue. scz q̄ in amicitia ꝓpter vtile fiūt
rōnabiliter accusatiōes duab⁹ rōnib⁹. ¶ Prima rō est
qui vtūtur amicitia ꝓpter vtile: semꝑ plus q̄runt ɿ mi-
nus se habere putāt: q̄ cōueniat. et sic cōquerūtur q̄ nō
recipiūt ab amicis tanta quāta recipere debēt q̄ula sui
amici nō possint eis retribuere tm̄ q̄tuz indigēt: igitur.
¶ Videt̄ autē. Scđa rō. amicitiaꝝ alia legalis alia mo-
ralis esse videt̄. sed amicoꝝ fm vtile aliqñ cōtingit vnū
bñfacere alteri fm amicitiā moralē ɿ dissoluere fꝫ ami
citiā legalē: aut cōtra. q2 añt hoc cōtingit: maxime fiūt
accusatiōes: igit̄. Primā partē añtis probat. q2 iustoꝝ
aliud est legale. aliud morale. ergo et amicitiaꝝ alia est
legalis et alia moralis. ¶ Est autē. Hic declarat phūs
mēbra predicte diuisionis dicēs: q̄ amicitia legalis est
duplex. quedā est foralis q̄ cōsistit in dictis. id est in pa
ctis voce vel scripto expressis. et hec est venalis et fit cū
de manu in manū quid pro quo tradit̄. Alia vero est li
beralior ꝓpter tēpus p qđ differtur solutio. et hec est ꝑ
quā fm pactionē quādā in scriptis redactam inter par
tes q̄d pro quo infra certū tēpus reddēdū est. hec enim
habet debitū certū ɿ manifestū. sꝫ habet quādā dilatio-
nē amicabilē. Alia est fm quā pactū nō redigitur in scri
ptis: sed solutio relinqtur fidei recipiētis. ɿ qui sic ɔmu
tant digni sunt q̄ diligātur. Moralis vero amicitia non
cōsistit in dictis: sed tm̄ accomodās donat aliquid ami-
co vel alteri intendēs tm̄ vel amplius reportare. Si au-
tem vn⁹ fm vnā amicitiā cōmutet: ɿ petat fm aliā dissol
ui: fit accusatio in aīcitia. ¶ Ubi aduertēdū q̄ ɔmutare Commutare.
in ꝓposito est beneficio dato alterū sibi obligare. dissol
uere vero est recipiendo retributionē alterū ab obliga-
tione eximere. fiunt ergo accusatiōes: cū vnus cōmutat
fm amicitiā legalē: sic q̄ cōmutando non dicit ipm reci
pientē esse obligatuz ad aliq̄d certū ɿ determinatū aliq̄
tpe soluendū. sed dissolutio fit: cū putat ipm obligatum
ad aliq̄d postea soluendū certū et determinatū. ¶ Hoc
accidit. Hic respondet. p. cuidā questioni. quereret enīz
aliquis. Unde est q̄ aliqs cōmutat vno modo: ɿ dissol-
uit alio mō? Respōdet phs q̄ hoc ideo est q2 oēs vel plu
res volunt honesta: anteponūt tñ vtilia. ɿ q2 honestū est
benefacere non vt cōtrapatiatur. i. tm̄ recipiat / sed libe-
raliter. vtile autē est contrapati: ideo plures cōmutant
vno mō. ɿ dissolui petūt alio mō. ¶ Potenti autē. Hec

est scða pars capi. in qua. p. ponit q̄dā documēta cōtra hm̄oi querelas ⁊ accusatiões amicitiaꝝ sub trib⁹ ɔcl'onib⁹. quaꝝ p̄ma est. Potēs retribuere debet retribuere fm̄ dignitatē et valorē eoꝝ q̄ recepit ⁊ spōte. ꝓbat ph̄s duab⁹ rōnib⁹. Prima est. q2 nullus inuitus faciendus est amicus. q̄ eni aliquē inuitū amicū facit recipiēdo sine retributiōe peccat in principio: q2 bn̄ patik. i. bn̄ficiū recipit ab illo a quo nō oportuit. q2 a nō amico et a non operāte ꝓpter hoc ip̄m. i. amicabiliter: igik. Quēad modū igitur. Scða rō. sicut est in amicitia legali q̄ in dictis et factis pactiōes firmat: ita ⁊ in morali. sed in amicitia legali bn̄ficiatus id ad qd̄ obligat⁹ est cōfitek. g̃ et in amicitia morali bn̄ficiatus si potēs est soluere debet bn̄ repēdere vel equale ⁊ cōfiteri se ad hoc obligatū esse et bn̄ficiū accepisse nō vt donū: sed vt mutuū.

Secūda cōcl'o

In p̄ncipio. Scða ɔcl'o. cū alicui p̄sentatur bn̄ficiū debet cōsiderare a quo et in quo. i. in quāto ⁊ quali bn̄ficiak. probat q2 a p̄ncipio recusandū est bn̄ficiuz aut si recipiatur fm̄ equalitatē repēdendū est: igik.

Tertia.

Dubitationē aūt. Hic mouet ph̄s vnā questionē. Utrū redamatio mēsuranda sit fm̄ vtilitatē patientis aut fm̄ bn̄ficiū dantis? Ad quā respondet. p. ibi. Propter vtile aūt. per hāc tertiam ɔcl'onē. Retributio bn̄ficij fm̄ vtilitatē eius q̄ recipit mēsurāda est. ꝓbat ph̄s q2 iste est nūc indigēs ⁊ sufficit vt accipiat tantā vtilitatē quantā dedit. ergo q̄tuz iste q̄ iuuak accepit vtilitatis: tm̄ adiutorij debet facere ei qui primo cōtulit bn̄ficiū etiā plus. q2 melius ⁊ honestius.

Quarta respōsiua ad dubitationem.

In ijs. Hic infert. p. vnū correlariū. q̄ in amicitija fm̄ virtutez nō sunt accusatiōes. ꝓbat. quia electio operātis est mēsura retributiōis. nā virtus et honestas moris principaliter in electione consistit. sed virtuosus nunq̄ eligit accusationes: igitur.

Correlarium.

Differunt autem in ijs q̄ scðm superexcellentiā amicitijs. dignificat autez vterq3 plus habere. Cū autē hoc fiat dissoluik amicitia. existimat eni melior cōuenire ipi plus habere. bono eni tribuit plus. similiter autem et vtilior. inutilē eni existentem non aiunt oportere equale habere. ministrationem eni fieri ⁊ nō amicitiā: si nō fm̄ dignitatem operū erunt q̄ ex amicitia. existimant eni queadmodū in pecuniarū cōicatione plura accipiunt ɔferentes plura: sic oportere et in amicitia. indigens aūt et deterior econuerso. amici eni boni esse sufficere indigentibus. quid eniz aiunt vtile studioso vel potenti amicū esse: nichil recepturū?

Prima cōcl'o.

Uidetur aūt recte vterq3 dignificare et oportere vtriq3 plus tribuere ex amicitia. nō autez ex eodem. sed superexcellenti quidem honoris. indigenti autem lucri. virtutis quidem eni bn̄ficij honor retributio. indigentie autē auxilium lucrū. Sic autē habere hoc ⁊ in vrbanitatibus videk. non eniz honorak qui nulluz bonum cōi tribuit. cōe enim datur ei: qui cōe beneficiat. honor autem cōe. nō eniz simul ditari a cōib⁹ et honorari. In oībus enim minus nullus sustinet. ei autem qui circa pecunias minoratur: honorem tribuunt et dona expectanti: pecunias. Quod fm̄ dignitatem eniz: adequat et saluat amicitiā queadmodum dictū est. sic itaq3 et inequalibus associandum. ⁊ ei qui in pecunias vtilis est vel in virtutem: honorem reddendum.

Secunda.

Retribuentē qd̄ cōtingit. possibile ei amicitia requirit non qd̄ fm̄ dignitatē. Neq3 enim est in omībus queadmodum in ijs qui ad deos honoribus et parentes. nullus eniz fm̄ dignitatem aliq̄ñ vtiq3 retribuet. in potētiam autem famulans epieikes esse videtur.

Tertia.

Auctoritas

Propter quod vtiq3 videbitur non licere filio patrem abnegare. patri autem filiū. debentem enim reddendū. nichil autē faciens dignuz eoꝝ q̄ subfuerunt operatus est. quare semper debet quibus autē debetur ptās dimittere. ⁊ patri vtiq3.

Primū correlarium

Simul autem fortenullus aliquādo recedere videtur nō superexcellente in malicia. sine enim naturali amicitia auxiliationē hūanum nō expelli. Huic autem fugientem est vel nō festināduz sufficere malo existenti. bene pati enim multi volunt: facere autem fugiunt vt inutile. de his autem intantum dictum sit.

Secundum

Istud est scðm cap. hui⁹ quarti tractat⁹ in q̄. p. ostēdit quō cōtingūt accusationes in amicitijs inequaliū. Et primo ponit quasdā conclōnes. Scðo infert quedam correlaria.

Prima cōcl'o elucidata.

Prima cōclusio est in amicitijs que sunt fm̄ superabūdantiā: cōtingūt accusationes. Probat. quia vterq3 plus existimat sibi deberi q̄ habeat: et tunc dissoluitur amicitia: igik. Anã ꝓbat et primo de meliori ⁊ vtiliori. quia melior ratiōe sue virtutis putat plus sibi deberi. Similiter vtilior existimat inutilē non oportere equale sibi habere. aliter non esset amicitia: sed subministratio quedā: nisi fm̄ dignitatez fieret retributio. hoc idem probat a simili. q2 sicut in mercātijs et cōmunicatione pecuniarū illi plus accipiunt: q̄ plus conferunt et ponunt: ita dicunt isti in amicitia inequaliū vtiliori plus deberi q̄ minus vtili. Ecōuerso dicūt inferiores amici ip̄os potentes ⁊ studiosos sibi debere subuenire. alias ad nichil ꝓficeret potenti ⁊ studioso amicū esse. ergo vterq3 eoruz existimat plus sibi deberi.

Secunda.

Uidetur autem. Secunda conclusio. licet vtriq3 plus tribuendū sit de bonis amicitie: non tamen de eisdem bonis est vtriq3 plus tribuendū. Primā partem relinq̄t ph̄s notā ex iam dictis. sed scðam probat quattuor rōnib⁹. Prima est. q2 superexcellenti plus tribuendū est honoris. indigenti autē plus lucri. nam honor est retributio ⁊ merces virtutis. lucrū autē vel auxiliū indigenti tribuitur: igitur. Sic autē. Secunda ratio. nullus in vrbanitatibus honoratur qui nullū bonū tribuit communitati. illi vero datur cōmune bonuz qui in rempublicam beneficium confert. honor autē est cōmune bonū: sicut et pecunie. sed non est rationabile eūdem simul ditari a cōibus et honorari. ergo aliquibus plus de honore et alijs plus de lucro tribuendum est.

¶ In oībus. Tertia rō. nullus amicoꝝ dꝫ in oīb⁹ amicabilibus minus recipere. ḡ rōnabiliter ciuitates honores tribuūt illis qbus pauciores pecunias cōferūt ꝛ dona expectanti siue desideranti pecunias tradūt. ¶ Ms ꝓm. Quarta rō. ꝑsonarū īequaliū amicitia seruaꝶ ꝛ cōseruaꝶ ꝑ hoc ꝙ vnicuiqꝫ tribuiꝶ ꝓꝫ dignitatē vt supra dictū est. sed cōferendo ei qui affert vtilitatē in pecunijs/ aut in virtute honorē. ꝛ indigenti pecunias: tribuiꝶ vtriqꝫ ꝓm dignitatē: igiꝶ. ¶ Retribuentē. Tertia ꝯclo. non semꝑ retribuendū est ꝓm dignitatē simplr: ꝓꝫ ꝓm possibilitatē retribuentis. Probat. p. duabus rōnib⁹. Pria est. amicitia requirit possibilitatem ꝛ facultatē amici. ꝛ non tantū ꝙtum dignū est ipm hr̄e: igiꝶ. ¶ Neqꝫ enim. Scđa rō. nō est possibile in oībus amicitijs retribuere ꝓm dignitatem. ḡ aliqñ sufficit retribuere ꝓm possibilitatē. Anš ꝓbat. p. qꝛ dijs et parentibus non possumus tantos honores retribuere quanti eis debenꝶ. ḡ si aliquis eis famuleꝶ ꝓm possibilitatem: ille videꝶ bonus. ¶ Propꝶ qđ. Hec est scđa pars ca. in qua. p. infert duo correlaria. Primū est. licet pater abdicare filiū possit: filius tñ nō pōt abdicare patrē. Primā partē ꝓbat: qꝛ oē debitū est reddendū: sed filius ꝙtūcūqꝫ famuleꝶ pri semꝑ manet ei debitor: igiꝶ. Scđam partē ꝓbat: qꝛ cuiuis sꝗsqꝫ cui aliquid debeꝶ possit sibi debitū dimittere: videꝶ ꝙ patri liceat renūciare ei qđ sibi debetur a filio. ¶ Simul aūt. Scđm correlariū. lꝫ forte nullus pꝶ abneget filiū nisi ꝓpter excellentē maliciā: si tñ filius fuerit superexcellenter malus: dꝫ pater ei denegare auxiliū. Primā partē ꝓbat: qꝛ seclusa amicitia naturali humanū est nō expelli auxiliationē a se. i. humanū est nō desistere auxiliari illis quibus solemus et ꝗ indigent. ergo cū pater naturalē amicitiam habeat ad filium null⁹ vnꝗ pater abdicat filiū: nisi ꝓpter excellentē maliciā. Secūdā partē ꝓbat: qꝛ multi volūt bene pati. i. beneficia recipere: ꝓꝫ nolūt bn̄facere vt inutile. i. ac si bn̄facere sit inutile. ḡ nō est cōmutandū vt bene patiaꝶ nisi benefacientes. Et hec de his intantū dicta sunt.

¶ Finis octaui libri ethicorum.

¶ Incipit nonus.

IN oībus aūt dissimiliū amicitijs analogū vtiqꝫ equat et saluat amicitiam quēadmodū dictū est. puta et in politica coriario ꝓ calciamētis ꝛ retributio fit ꝓm dignitatem et textori et reliquis. hic quidē igitur inuēta est cōio mēsura: et ad hoc vtiqꝫ oīa referūꝶ et hoc mensurātur. ¶ In amicitia aūt qñqꝫ quidē amator accusat: quoniā superamās nō redamaꝶ nichil habens amabile. si sic contingat multotiens aūt amatus: quoniā prius repromittens oīa tunc nichil ꝑficit. ¶ Accidūt autē talia cū hic quidē ꝓpter delectationem amatum amet. hic autē propter vtile amatorē. hec autem ambobus nō existunt. propꝶ hec eni amicitia existēte dissolutio fit: cum nō fiant gr̄a quoꝝ amabāt. nō eni ipos amabāt: sed existētia nō manētia entia: ꝓpter qđ tales et amicitie. ¶ Que autē moꝝ ꝓm seipsā existēs manet quēadmodū dictū est. ¶ Cōtendunt autē ꝛ cum altera fiāt ipis et non ꝗ appetūt. nihil eni ei quod est nichil fieri: cum eo quod appetit non potiꝶ: puta cytharedo repromittens. ꝛ ꝙto melius caneret: tanto plus. in mane aūt expetenti ꝓmissiōes ꝓ delectatione delectationē reddidisse dixit. siquidem igitur vterqꝫ hoc volebat: sufficienter vtiqꝫ habuit. si autē hic quidē delectationē. hic aūt lucrū: et hic quidē habet. hic autē nō. non vtiqꝫ erit quod ꝓm cōicationem bene. quibus eni indigēs existit: ijs ꝛ attendit et illi⁹ quidem gr̄a hec dabit. ¶ Dignitatē autem vtriusqꝫ ordinare est antedantis vel preaccipientis. qui eni ante dat videtur concedere illi. quod aiunt ꝛ pythagoram facere. cum eni doceret ꝗcūqꝫ honorare discentem: iussit ꝙto videtur digna scire ꝛ accipiebat tm̄. in talibus autē quibusdam hoc sufficit. mercesaūt viro. ¶ Preaccipienteo autem argētum: deinde nichil facientes eoꝝ ꝗ dixerunt propter superabūdātias repromissionū cōuenienter in accusationibus fiunt. non enim ꝑficiunt ꝗ cōfessi sunt. hoc autē facere forte sophiste coguntꝶ. propter nullū vtiqꝫ dare argentum pro quibus sciunt. isti quidem igitur quoꝝ accipiebant mercedē non facientes ꝯuenīēter in accusationibus sunt. ¶ In qb⁹ autē nō fit ꝓpꝶ ꝯfessionē ministrationis hi ꝗdem ꝓpter seipos antedātes dictum est quoniā inaccusabiles. talis eni ꝓm virtutem amicitia: ꝛ retributionē faciendū ꝓm electionem hec eni amici et virtutis. ¶ Sic autē videtur et philosophia cōmunicātibus. nō eni ad pecunias dignitas mensuratur: preciūqꝫ equiponderans nō vtiqꝫ fiet. sed forte quod sufficiens: quēadmodū ad deos et parētes contingēs. ¶ Non tali autē existente datione: sed in aliquo maxime quidē forte oportet retributionem fieri visam ambobus ꝓm dignitatem eē. si autē nō hoc accidat non solū necessariū esse videbiꝶ vtiqꝫ prehabentē ordinare: ꝓꝫ etiā iustum. ꝙtum eni vtiqꝫ iste adiutus ē: vl' ꝙto delectationē vtiqꝫ vellet: tātū recipiēs hēbit ad hoc dignitatē. eteni in emptioībus sic videꝶ factū. ¶ Alicubi autem sunt leges volūtariaꝝ cōuentionū vindictas nō eē vt oportunū cui credit: dissolui adhuc quēadmodū cōicauit. cui eni cōcessum est: hunc existimāt iustius ordinare cōcedente. ¶ Multa eni nō equali appreciāꝶ hn̄tes ꝛ volētes accipe. ꝓpria eni et ꝗ dant singulis videnꝶ multo digna. ꝓꝫ tamē retri-

[T]ertia

...uctoritas

[Pr]imū correlarium

[S]ecundum

...ima cōclo

Scđa solutio questionis.

Soluitur obiectio.

Correlariū.

Tertia conclo

Quarta.

Soluitur obiectio.

butio fit ad tm̄ quātum vtiq3 ordināt accipientes.opz autē forte non tanto appreciari quanto habenti videtur dignū:sed quāto ante habere appreciatus est.

Iste est non⁹ liber ethicoꝝ Aristotelis in quo ipe determinat de quibusdā ꝓprietatibus amicitie. Et diuidit̄ i tres tractatus. In primo agit de ꝯseruatione ꝛ dissolutione amicitie. In scḋo de effectib⁹ amicitie:ibi. Amicabilia autem. In tertio vero determīat quasdā questiones circa prius dicta:ibi. Dubitat̄ aūt. Prim⁹ tractatus cōtinet tria capl'a q̄ patebūt i processu. In pmo capl'o qbus rebus amicitia ꝯseruat̄ sub q̄ttuor conclusionibus ondit.

Prima pclo elucidata.

¶ Prima est. retribuere s̄m dignitatem ꝛ ꝓportionē adequat ꝛ ꝯseruat amicitiā dissimiliū. Probat. p. q̄ttuor rōnib⁹. Prima est. q2 ꝓportio ꝛ analogia saluāt cōicatōnē politicā. g̃ ꝛ amicitiā. Añs ꝓbat: nā ad saluandā cōicationē politicā opz q̄ coriario pro calceamētis et textori et reliquis artificib⁹ fiat retributio s̄m dignitatē ꝛ valorē suoꝝ operū:igit̄. Assumptū3 ꝓbat:q2 ad hoc inuēta est mēsura cōis.s. numus vt ipso oīa mensurent̄ et estiment̄ et fiat vnicuiq3 iusta retributio:igit̄. ¶ In amicitia. Scḋa rō. q̄n3 in amicitia amatoria amator accusat ꝛ cōquerit̄ q̄ ab amato nō redamat̄.cū forte nichil habeat amās quo dignus sit redamari.et q̄n3 amatus ꝯq̄rit̄ q̄ amator multa ei repromisit: quoꝝ nullū adimplet: sed iste q̄rele ꝓcedunt: q2 nō fit retributio s̄m analogiā ꝛ dignitatē:igit̄. ¶ Accidūt. Tertia rō. talia.s. q̄rele ꝛ accusatiōes maxime accidunt cū amator amat amatū ꝑꝑ delectationē.amat⁹ vero amat amatorē ꝑꝑ vtile.ita q̄ neuter amat ꝑꝑ vtrūq3. s3 tūc dissoluit̄ amicitia:q2 nō seipos tales amabāt:sed ea q̄ sibi inerant et nō erant ꝑmanētia. q̄re eoꝝ amicitie nō sunt ꝑmanētes s3 dissolubiles. talis aūt dissolutio ꝓuenit:q2 non fit retributio s̄m analogiā et dignitatē. g̃ talis repensio ꝯseruat amicitiā. ¶ Que aūt. Hic remouet ph̄s vnū errorē. posset eñ aliq̄s credere ex quo amicitia vtilis et amicitia delectabilis nō sunt ꝑmanentes: q̄ nulla amicitia eēt ꝑmanens. Hūc errorē remouet. p. dicēs: q̄ amicitia morū.i. amicitia s̄m virtutē s̄m seipsam existens est ꝑmanēs:vt supra dictū est. ¶ Contendendū aūt. Quarta rō. amici cōtendūt ꝛ rixātur q̄n nō fiunt eis ab amicis ea q̄ promissa sunt: sed alia q̄ nō appetunt. et hoc ideo:q2 nō fit retributio s̄m dignitatem: igit̄. Añs ꝓbat. p. q2 nō recipere qḋ q̄s appetit videtur sil'e ei qḋ est nichil recipere. qḋ declarat ꝑ exemplū. nā si q̄s cōducat cytharedū ꝛ ꝑmittat ei q̄ quanto melius canet:tāto plus mercedis recipiet. ipi aūt sequenti die mercedē petenti neget mercedem:ꝛ dicat se ipi satisfecisse. q2 ꝑ delectatione delectationē:tūc si vterq3 nō appetit nisi delectationē:vtriq3 est satisfactū. Sed si diues ille appetebat delectationē quā habuit: cytharedus vero appetebat vtilitatē quā nō habuit:cōstat q̄ nō seruatur itereos bona cōicatio:nec cōdigna retributio: igit̄.

Questio.

¶ Dignitatē aūt. Hic mouet ph̄s. vnā q̄onē talē. Utrū dignitatē ordinare.i. estimationē facere bñficij accepti et retributionis faciende ꝑtineat ad dantē vel ad accipiētē: Hāc q̄stionē soluit. p. sub trib⁹ ꝯcl'onib⁹. ¶ Prima q̄ est scḋa ꝯcl'o capituli est. In aliquibus sufficienter fit retributio:si fiat s̄m estimationē recipiētis. Probat. p. tripl'r. Pr'o:q2 qui pmo dat videt̄ ꝑmittere ꝛ cōcedere recipienti facultatem estimande retributionis: igit̄. Scḋo ꝓbat idē auctoritate pythagore:qui discipu-

Scḋa cōclusio soluit q̄onis.

los docturus nō iponebat preciū doctrine: sed iubebat vnūquēq3 discipulū tantū honoris et p̄mij impendere: quāto digna erāt s̄m suā estimationē ea q̄ didicerat. et tm̄ accipiebat. Tertio ꝓbat:q2 merces viro dat̄ et non ei qḋ a viro prestat̄. g̃ illa merces est sufficiens que viro bñficiato videt̄ sufficiens. ¶ Preaccipientes autē. Hic soluit ph̄s vnam obiectionem. diceret eñ aliquis q̄ si ita sit seq̄retur q̄ docturi aliquā sciam et accipientes pecunias anteq̄ docerent: postea q̄tūl3 parū docerent non eēnt accusabiles:q2 videt̄ q̄ dantes eis prius pecunias ꝑmittūt eis estimationē faciēde retributiōis et sciē docēde ꝓ pecunia. Rñdet ph̄s negando ꝯñam:īmo tales iuste ꝛ rōnabiliter accusant̄:q2 nō implēt que ꝓmiserūt. tales aūt ꝓmissiones coguntur facere sophiste.i. illi qui apparēt sciētes et non sunt. nullus eñ vellet dare pecunias ꝓ his q̄ tales sciūt:q2 non sunt docti ideo vt lucrentur pecunias cogūt̄ ꝓmittere q̄ nesciunt

Soluitur obiectio.

¶ In quibus. Hic infert ph̄s vnū correlariū:q̄ illi qui preaccipiunt nō ꝓpter ꝯfessionē alicuius administrationis.i. nō ꝓpter ꝓmissionē alicuius operis retributorū:sed accipiūt q̄ alij ꝓpter suā virtutem antedāt: sunt inaccusabiles si retribuāt s̄m suā estimationē. Probat ph̄s:q2 in amicitia s̄m virtutē facienda est retributio secūdū electionē. sed p̄dictoꝝ sic ante dantium et retribuentiū amicitia est s̄m virtutē. g̃ si fiat retributio s̄m estimationē recipiētis retributionē nō est rōnabiliter accusabilis.

Correlariū

¶ Sic aūt. Tertia ꝯcl'o. phīe p̄ceptoribus retributio s̄m estimationē ꝛ electionē discipuloꝝ fit. Probat. p. q2 nō potest eis retribui s̄m dignitatē sciē: q2 ei⁹ dignitas nō mēsurat̄ pecunijs:igr̄. ꝯñam ꝓbat: q2 quēadmodū dijs et parētibus retribuere debemus contingens.i. possibile nobis. q2 nō possumus eis retribuere s̄m dignitatē:ita etiā preceptoribus phīe q̄bus s̄m dignitatem retribuere nō possumus sufficit retribuere qḋ in rei veritate iudicatur a nobis debere illis sufficere.

Tertia ꝯcl'o.

¶ Nō tali. Quarta ꝯcl'o. cū fit datio nō q̄dē moralis s3 ad aliq̄d certū et determīatū inde recipiēdū:faciēda est retributio s̄m dātis ꝛ accipiētis estimationē. s3 si datio sit moralis et nō legalis:est retributio facienda s̄m estimationē recipientis et bñficiati. Primā ptē relinquit ph̄s manifestā:q2 talis cōmutatio inter dantē et accipientem pacto firmat̄. pactū autē ex ꝯsentium cōsensu dz fieri:igit̄. Scḋam partē ꝓbat. p. duabus rōnib⁹. Prima rō est. Ad recipientē ꝑtinet facere estimationē q̄tū3 sit vtilitatis ex bñficio cōsecutus vel q̄tum apprecietur delectationē sibi exhibitā:sicut in emptionib⁹ ad ementē ꝑtinet facere estimationē quāte vtilitatis res empta eē possit:et s̄m hoc tanto p̄cio eā emere:g̃ sic dz eē in dationib⁹ moralib⁹. ¶ Alicubi aūt. Scḋa rō. in quibusdā locis leges sunt:q̄ de volūtarijs ꝯtrib9 nō sunt habenda iudicia tanq̄ cōueniens ꝛ rōnabile sit cōmutationē3 ad aliquē eodē modo dissolui quo ab initio cū eo cōicauit.i. ꝯtraxit:ita q̄ si cōmutauerūt q̄ ꝑ pactū inter eos firmatū recipiēs ad aliquid certū reddēdū obligatus est: reddat illud. Si vero nō sit obligatus nisi ad suā voluntatē:reddat ei ad voluntatē. ꝛ si nichil velit reddere:nichil reddat. ita q̄ legislatores existimāt iustus eē: q̄ ille cui aliq̄d datū est statuat q̄ q̄ vendidit:igr̄.

Quarta.

¶ Multa eñ. Hic soluit ph̄s vnā obiectionē. diceret eñ aliq̄s:q̄ habentes aliquid et volentes habere illud non equali precio apprecient̄ illud. nā ꝓpria singulis dantib⁹ videntur digniora. g̃ non s̄m estimationē recipiētis q̄n3 facienda est retributio. Respondet ph̄s negādo ꝯñam. licet enim ita sit q̄ non equo precio apprecientur: tamē faciēda est retributio s3 estimationē accipiētis. nec opz

Soluitur obiectio.

tanto precio beneficiũ appreciari quãto dignũ videt̃ habenti: sꝫ quãto dignũ ei videbatur anteꝙ ipm haberet.

Tres q̃ones. Dubitationẽ autẽ habẽtet talia puta vtrũ oportet omĩa patri attribuere ⁊ obedire. vł laborantẽ q̃dẽ medico obediendum. ducẽ exercitus autẽ ordinandũ bellicosum. Sił'r aũt amico magis vel studioso miſtrãdũ. et bñfactori reddẽdũ gr̃am magis vel amico dãdũ

Prima pclo. si ambobus nõ contingit. ¶ Igitur oĩa talia certe quidez determinare nõ facile. multas enĩ et oĩmodas habent differentias et magnitudine et paruitate et bono ⁊ necessario

Secunda. ¶ Quoniã aũt nõ oĩa eidem reddendũ non

Tertia immanifestũ. ¶ Et bñficia q̃dem retribuendũ vt in multũ magis ꝙ donãdũ amicis. et quẽadmodũ mutuũ cui debet reddendũ magis ꝙ amico dãdũ. forte autẽ neq̃ hoc semꝑ: puta liberãti a latronibus vtrũ soluentẽ cõtra liberandũ. et vtiq̃ q̃cũq̃ sit vel nõ capto expetẽti autẽ reddendũ vł patrem liberãdũ? videbit̃ ei vtiq̃ ⁊ seipõ magis patrẽ. ¶ Quod igitur dictũ est vł'r quidẽ debitũ reddendũ. si aũt superexcedat datio bono vel necessario ad hoc declinãdũ. ¶ Aliq̃n enĩ neq̃ est equale amici preexistẽtiã retribuere. cum hic quidem studiosum sciens benefaciat: huic autẽ redditio fiat quẽ existimat malũ esse. ¶ Neq̃ enĩ accõmodanti q̃nq̃ reaccõmodanduz. existimans quidem enĩ lucrari accommodauit epieikei existenti. hic autem non sperat lucrari a malo. siue igit̃ veritate sic se habet: nõ equalis dignitas siue hoc quidem nõ sic. existimat autẽ. nõ vtiq̃ videbitur incõuenientia

Correlarium facere. ¶ Quod quidẽ multotiens dictũ est circa passiones et actiones rõnes sił'r habẽt

Quarta. determinatũ is circa que sunt. ¶ Quoniam q̃dem igit̃ non eadẽ oĩbus reddendũ. neq̃ patri oĩa: queãdmodũ neq̃ ioui sacrificãtur nõ immanifestum. Quia aũt altera parentibus ⁊ fratribus et amicis ⁊ benefactoribus singulis ꝓpria et cõgruentia attribuendum sic aũt et facere videntur. ad nuptias q̃dem enĩ vocant cognatos. his enĩ cõe genus ⁊ q̃ circa hec vtiq̃ actiones. et in kedia aũt maxime existimant cognatos obuiare ꝓpt̃ idẽ.

Quinta. ¶ Videbitur aũt vtiq̃ nutrimẽto q̃dẽ parẽtibꝰ oportere maxĩe sufficere vt debẽtes et causis essendi melius ꝙ sibiipis in hoc sufficere et honorem autem queãdmodum diis.

Sexta. ¶ Non oẽm autẽ parentibus neq̃ enĩ eũdẽ patri ⁊ matri. neq̃ rursus eũ qui sapiẽtis vł eũ q̃ ducis exercitus: sꝫ paternũ. sił'r autẽ et maternũ. ¶ Sed ⁊ omni seni honorẽ eum q̃ Correlarium.

ſm etatem assurrectione et inclinatiõe et talibus: ad amicos aũt rursus et fratres confidentiã et oĩm cõicationẽ. sed et cognatis et cõtribulibus et ciuibus et reliquis oĩbꝰ: sẽꝑ tentandũ propriũ attribuere et comparere que singulis existentia ſm proprietatẽ ⁊ virtutem vel vsum. ¶ Eorum quidẽ igitur qui vnius generis facile iudiciũ. differentiũ autem difficilius. non tamen propter hoc quidem recedendum: sed vt vtiq̃ continget sic determinandum.

Istud est scḋm capł'm huius primi tractatus in quo phs mouet tres dubitatiões circa beneficia et retributiões amicitiaꝝ. Et p̃mo ꝓponit. scḋo soluit. ¶ Prĩa dubitatio ẽ. vtrũ

Prima dubitatio. oporteat patri oĩa q̃ possumus tribuere: ⁊ in oĩbus obedire. puta an filius egrotans debeat magis obedire patri ꝙ medico? et si filius habeat facultatem ducẽ exercitus ↄstituendi: an potius debeat patrẽ vł aliũ p̃re ordinatũ ꝙ quẽcũq̃ aliũ rei militaris peritissimũ p̃ficere? Se-

Secunda. cunda q̃stio est. vtrũ amico sit magis seruiendũ ꝙ virtuoso: si vtriq̃ sił'r nõ possumus? Tertia dubitatio. an sit ma-

Tertia. gis bñfactori retribuendũ ꝙ amico dandũ: si vtriq̃ sił'r nõ possumus? Has q̃stiones terminat phs sub sex conclusionibus. Prima ↄcł'o ꝑ quã se excusat phs de cer-

Prima ↄcł'o titudine earũ solutione est hec. Nõ est facile predictas q̃stiones terminare. ꝓbat phs: q: ea de q̃bus sunt predicte questiones hñt multas et varias drĩas ſm magnitudinem et paruitatẽ: ſm bonitatem et necessitatẽ: igitur. ¶ Aũt aliter, Scḋa ↄcł'o. non oĩa eidez reddẽda sunt. ꝓꝫ

Secunda satis de se. ¶ Et bñficia. Tertia ↄcł'o ꝑ quã soluit tertiã

Tertia. questionẽ. Licet in pluribus magis sit retribuendũ bñfactoribus et mutuũ reddẽdũ ꝙ amico dandũ: nõ tamẽ semꝑ. Scḋam partẽ ꝓbat phs quattuor rõnibꝰ. Prĩa rõ est. si pater tuus fuerit captus a latronibus ⁊ sił'r aliquis alius q̃ te alias liberauit: et tu vtrũq̃ liberare nõ possis: potius debes patrẽ tuũ liberare ꝙ tuũ liberatorẽ. Sił'r potius debes liberare patrẽ tuũ: ꝙ mutuũ reddere bñfactori non capto mutuũ repetenti: igit̃. Añs ꝓbat: q: tu debes magis liberare patrẽ ꝙ teipsum. ergo tu debes magis liberare patrem ꝙ tuum liberatorem: vel ꝙ tuũ mutuũ reddere petenti: igit̃. ¶ Quod igitur Scḋa rõ. si datio p̃stet honeste et necessarie retributioni magis declinandũ est ad dationẽ ꝙ ad retributionem sed q̃nq̃ datio prestat honeste retributioni. nam magis necessariũ est redimere patrẽ captũ: ꝙ soluere mutuum non capto: ꝫ ꝙ debitũ est reddẽdũ nõ est vł'r intelligendũ: sꝫ vt in pluribꝰ. ¶ Aliq̃n enĩ. Tertia rõ. Aliquãdo non est iustũ retribuere benefactori beneficiũ: igit̃ non semꝑ est magis retribuendũ benefactori ꝙ amico dandũ. Añs ꝓbat: q: ei quẽ q̃s existimat malũ in certo casu nõ est retributio facienda: igit̃. ¶ Neq̃ enĩ. Quarta rõ. q̃nq̃ accõmodanti nõ est reaccõmodandũ: igit̃ non semꝑ magis est mutuũ reddẽdũ ꝙ amico dandũ. Añs ꝓbat: q: q̃nq̃ accõmodans est malus et accõmodat studioso spe lucri vel existimatur accõmodare: virtuosus autem non sperat lucrari a malo: igit̃ siue ſm veritatez accõmodans sit malus siue ſm opinionẽ non videtur

q̄nq̧ incōueniens dare amico magis q̄ mutuū reddere
Correlarium. ¶ Quod q̄dē. Hic infert phs vnū correlariū: q in pas-
sionibus et silr in actionib⁹ difficile est indicare: vt se-
pe dictū est. Ubi aduertendū q fm eustraciū passiones
vocat hic aristoteles audacias/timores/ɔcupiscētias/ꝛ
hmōi. actiōes vero q̄ ex cōcupiscētijs/audacijs/ꝛ hmōi
Quarta cōclo fiunt. ¶ Om̄ quidē. Hic soluit phs pmā q̄stionē ponē-
do quartā ɔclōne: q nō oīa sunt tribuenda patri. ꝓbat
phus tripl'r. Pr̄o: qꝛ nō oīa oībus sunt reddēda: quē-
admodū deo ioui nō oīa sacrificant: igr̄. Scdo: qꝛ alia
retribuenda sunt parētibus: alia fratrib⁹: alia amicis:
ꝛ alia bn̄factorībus: igit̄ nō oīa retribuenda sunt patri.
Tertio: qꝛ ad nuptias nō solū vocant̄ parētes: sȝ etiam
cognati: quibus genus cōe est. et etiā ad actiones q̄ cir
ca hec fiunt. silr ad kedia. i. ad cōuentiōes q̄ ꝑ sponsali
bus vel funeralibus fiūt maxime opȝ cognatos accede
re ꝓpter cognationē: igitur nō oīa debent̄ patri. ¶ Ut
Quinta. debitur aūt. Quinta ɔclō. parentibus maxime debe-
mus nutrimētū ad sufficiētiam et etiam honorē. ꝓbat:
qꝛ parētes sunt nobis cause eēndi: et ip̄is debem⁹ ho-
Sexta. norē sicut dijs: igit̄. ¶ Nō oēm. Sexta ɔclō. Nō omnē
honorē debemus parētibus: ꝓbat: qꝛ nō eūdē honorez
debemus patri et matri: neq̧ eūdem sapienti et duci ex
Correlarium. ercitus: igit̄. ¶ Sed ꝛ oī. Hic infert phs vnū correlariū
q ɔsiderare debemus q̄d vnicuiq̧ fm dignitatē/virtu-
tē/vel vsum cōuenit: ꝛ singulis q̄d sibi cōuenit tribuere.
ꝓbat: qꝛ vnicuiq̧ debemus ꝓpriū honorē ꝛ sibi cōueni
entem tribuere. g̃ tentandū est vnicuiq̧ ꝓpriū honorez
tribuere. sed hoc fit ɔsiderando q̄d vnicuiq̧ cōuenit fm
dignitatē/virtutē/vel vsum: igit̄. Alis ꝓbat phs. nā os
seni debemus honorē fm etatem assurrectione ꝛ incli-
natione ꝛ hmōi. ad amicos vero et fratres debem⁹ con
fidentiam et oīm bonoꝝ cōicationē. silr etiā cognatis et
ciuibus et reliquis oībus: igit̄. ¶ Eoꝝ quidē. Hic sol-
uit phs vnā obiectionē. diceret eīn aliquis: q difficile ē
cognoscere q̄d vnicuiq̧ sit ꝓpriū et debitū: igr̄ hoc non
est tentandū. Rn̄det phs distinguēdo an̄s. vel in his q̄
sunt eiusdē gn̄is: ꝛ sic negat. vel in his q̄ sunt diuersoꝝ
generū: ꝛ sic ɔcedit an̄s: ꝛ negat ɔn̄am: qꝛ ꝓpter difficul
tatē nō est desistendū: sed q̄tum possibile est in ip̄is est
discernendum et determinandum.

Prima conclo. Habet autē dubitationē ꝛ de eo
quod est dissolui amicitias vel
non: ad nō pmanentes: vel ad
eos quidē q̄ ꝓpter vtile vel ꝓ-
pter delectabile amici existunt
cū nō adhuc hoc habeāt: nichil
incōueniens dissolui: illoꝝ enī erant amici:
quibus deficientibus rōnabile non amare.
Secunda. ¶ Accusabit autem vtiq̧ aliquis si ꝓpt̄ vti-
le vel ꝓpter delectabile amās sit̄ et ꝓpt̄ mo
rē. quod eī in pricipio diximus plures diffe
rētie fiunt amicis. cū nō silr existimāt ꝛ sint
amici. Cū quidē igit̄ decipiat̄ q̄s et suspice
tur amari ꝓpter morē nichil illo tale operā-
te: seip̄m causet̄ vtiq̧. Cū aūt ab istius simu
latione decipiatur: iustū accusare decipien-
tē. et magis q̄ eos qui numisma violāt. quā-
to alteri⁹ malignitas circa honorabilius ma
Tertia. la operatio. ¶ Si autē acceptet vt bonum: si
at autē malum. et videatur vtrū amandum
vel non possibile. siquidem nō oē amabile sȝ
bonū. ¶ Neq̧ oportet. amatorem mali enī
non oportet eē: neq̧ assimilari prauo: dictū
est autē quoniā silē sili amicū. ¶ Utrū igit̄ Quarta.
confestim dissoluendum vl' non oībus: sȝ isa
nabilibus propter maliciā. directionē autē
hn̄tibus magis adiuuandū ad morē q̄ sub-
stantiā. quāto melius et amicitie magis pro
priū. videbitur autem vtiq̧ dissoluēs nichil
incōueniens facere. non enī huic vl' tali ami
cus erat alteratum igitur impotens resalua
re recedit. ¶ Si autē hic quidez pmanet: hic Quinta.
autē epiekes magis fiat ꝛ mltū differat vir
tute: vtrū vtendum amico vl' nō ɔtingit. In
magna autē distantia maxime manifestū fit
puta in ijs q̄ ex pueritia amicitiis. si enī hic
quidem pmanet puer fm mentem. hic autez
vir sit qualis optimus: qualiter vtiq̧ erunt
amici: neq̧ placentes eisdē: neq̧ gaudētes
et tristati. neq̧ enī circa adinuicem hec exi-
stūt ip̄is. sine his autem nō erat amicos eē.
cōmune enī nō possibile. dictū est autem de
his. ¶ Utrū igitur nichil alienius ad ipsum Sexta.
habendum: q̄ si non factus eēt amicus vnq̄
si autem opȝ memoriam habere facte ɔsue-
tudinis: et quēadmodū amicis magis q̄ ex
traneis existimamus oportere largiri: sic ex
factis attribuendum aliquid ꝓpter antefa-
ctam amicitiam. cum non ꝓpter supabūdā
tiam malicie dissolutio fiat.

Istud est tertiū capl'm huius primi tractat⁹
in quo phs oñdit qū et qualiter amicitia est
dissoluenda. Et ɔtinet ca. sex pticulas sȝ sex
dubitatōnes: q̄s sub sex ɔclōnibus terminat.
¶ Prima ɔclō. amicitia ꝓpter vtile et delectabile rō- Prima ɔ
nabiliter dissolui pōt: si illi quos amamus non sint am
plius vtiles vl' delectabiles. Probat. p. qꝛ amici fm ta
lem amicitiā nō amāt psonas: sȝ delectationes vel vti-
litates ab his ꝓuenientes. g̃ deficiente vtilitate et dele
ctatione: rōnabile est eos amplius nō amare. ¶ Accu- Secunda
sabit aūt. Scda ɔclō. amicitia ad eū q̄ ꝓpter vtile vl' de
lectabile amat et simulat se amare fm virtutē: potest rō
nabiliter dissolui. Probat. p. qꝛ inter illos q̄ vno modo
sunt amici et existimāt se alio mō amicos: multe conten
tiones et dn̄e cōtingunt. g̃ cū quis putat se amari pro-
pter virtutem et decipit̄: vel decipit̄ ꝓpter simulationē
sui amici: et tunc rōnabiliter accusauit. et rōnabilius q̄
nos accusamus eos q̄ falsificant numisma. qꝛ malicia
illius est mala opatio ꝛ fraudulēta ꝛ circa rē honorabi-
liorē q̄ sit numisma. Si aūt decipit̄ sine simulatiōe ami Tertia no
ci: tūc rōnabiliter seip̄m accusat: igit̄. ¶ Si aūt. Tertia tanda.
ɔclō. amicitia quā q̄s hȝ ad virū bonū: si fiat malus po-
test rōnabiliter dissolui. Probat phus duab⁹ rōnibus.
Prima rō. nō est possibile virtuosum ad eū qui factus
est malus hr̄e amicitiam. qꝛ nō q̄dlȝ indifferēter ē ama-
bile: sed solū bonū: igit̄. ¶ Neq̧ opȝ. Secunda ratio.

Non est cōueniens ad talē habere amicitiā: igit̃. Añs ꝓbat: q2 nō est cōueniens bonū assimilari prauo: igit̃. ꝯñam ꝓbat. q2 sīle sīli est amicū. ¶ Utrū igit̃.
arta no- ia. Quarta ꝯclo. nō oīs amicitia ad tales est statim dissoluenda: s3 tñ cū amici mali sunt insanabiles. Primā partē probat. p. q2 amicis q̄ pñt corrigi et emendari magis ferendū est auxiliū in moribus q̄ in diuitijs: q2 virtus est q̄d honestius et magis ꝓpriū amicitie q̄ diuitie: g̃ amicitia ad malos sanabiles non est statim dissoluenda. Secūdā ptē ꝓbat: q2 virtuosus dissoluens amicitiā cu3 eo q̄ factus est malus nullā facit ei iniuriā: q2 nō erat amicus malo s3 bono: g̃ si ille alius sit factus malus et non sit possibile eū resaluare. i. emendare: rōnabiliter amicitia cū eo dissolui̇t. ¶ Si aūt.
ntia. Quīta ꝯclo. amicitia quā quis h3 ad virtuosum virū in sua v̄tute pmanētē rōnabiliter dissolui̇t: si alterius v̄tus ſm multū excessu3 augeatur. Probat. p. dupl̄r. p̄mo de his amicitijs q̄ a pueritia inchoate sunt: cū alter eoꝝ remanet puer ſm mores: ⁊ alter ī virū optimū euadit. tales eñi non amplius erant amici. Secundo ꝓbat: q2 tales nō est possibile cōuiuere. g̃ nec amicos eē. ꝯña p3 ex prius dictis. ¶ Utrū igit̃.
ta. Sexta ꝯclo. apud eos quoꝝ amicitiam nō pp maliciā supabūdantē: s3 pp alias causas dissoluimus: aliter nos habere debemus: q̄ ad illos q̄ nūq̄ fuerūt nobis amici. ꝓbat. p. q2 op3 hr̃e recordationem et memoriā p̄terite familiaritatis et conuictus. g̃ sicut op3 nos aliter nos hr̃e ad amicos q̄ ad extraneos: ita nos op3 aliter nos hr̃e ad eos qui aliqñ fuerūt amici: q̄ ad eos qui nunq̄ fuerunt nobis amici.

ms cōclo Amicabilia autē q̄ ad amicos ⁊ q̄bus amicitie determinant̃ vident̃ ex ijs que ad seipsum venisse. ponūt eñi amicū volente3 et operantem bona vel apparētia illius gr̃a: vel volentē eē et viuere amico ip̄i⁹ gr̃a quod matres ad filios passe sunt: et amicoꝝ offensi. Hi autē cōuiuētem et eadē eligentē vl' cōdolentē vel ꝯgaudentē amico. maxīe aūt ⁊ hoc circa matres accidit. hoꝝ autē aliquo et amicitiā determinant.
cunda. ¶ Ad seip̄m aūt hoꝝ vnūquodq3 epieikei existit. reliq̄s aūt s3 q2 tales existimāt eē videt̃ eñi queadmodū dictū est: mēsura vnicuiq3 virtus et studiosus eē. iste eī cōsentit sibijp̄i et eadē appetit ſm oē3 aīam. et vult vtiq3 sibijp̄i bona et apparentia ⁊ opat̃. boni eī bonū elaborare ⁊ suijp̄ius gr̃a: ītellectiui eī gr̃a: quod vnusquisq3 eē videt̃. et viuere autem vult seip̄m et saluari ⁊ maxīe hoc quo sapit. bonū eī studioso eē. vnusq̄sq3 aūt sibijp̄i vult bona. fact⁹ aūt ali⁹: null⁹ eliget oīa hr̃e istō quod factū: h3 eī et nūc de⁹ bonū. s3 ens q̄dē q̄ aliqñ est. videbit̃ aūt vtiq3 ītelligēs vnusq̄sq3 eē vl' maxīe. ¶ S3 ⁊ cōuiuere talis sibijp̄i vult. delectabilit̃ eī ip̄3 facit. opatoꝝ erenī delectabiles memorie et futuroꝝ spes bōe. tales aūt delectabiles ⁊ theorematib⁹ aūt abūdat mente. cōdoletq3 et condelectat̃ maxime sibijp̄i. oīm eñi est idē et triste et delectabile et nō aliud alij. impenitibilis eñi vt est dicere. Inexistere itaq3 ad seip̄m hoꝝ singula epieikei. ¶ Ad amicū autē hr̃e queadmodū ad seip̄m. est eī amicus alius ipse. ⁊ amicitia hoꝝ eē aliq̄d videt̃. et amici q̄b⁹ hec existunt. Tertia.
¶ Ad seip̄m aūt vtrū ē amicitia vl' nō est: relinq̄t̃ in p̄nti. Uidebit̃ aūt vtiq3 sic eē amicitia s3 q2 ē duo vel pl'a ex dictis. ⁊ qñ supabūdātia amicitie ei q̄ est ad seip̄m assimilat̃. Correlariu3.
¶ Uident̃ aūt dicta ⁊ multis existere: q̄uis existibus prauis. igit̃ ſm q2 placent sibijp̄is ⁊ existimāt epieikes eē: sic p̄ticipāt ipsis. q2 et valde prauoꝝ et nephárioꝝ nulli hec existunt: s3 neq3 vident̃. Quarta.
¶ Fere aūt neq̄ prauis: dr̄ūt aūt a seipsis. et altera q̄dē cōcupiscūt. alia aūt volūt: puta incōtinentes. eligunt eñi p eis q̄ vident̃ sibijpsis bona eē delectabilia nociua entia. hi aūt rursus ꝓpt timiditatē ⁊ desidiā recedunt ab opari q̄ existimāt sibiipsis optima esse. Quinta.
¶ Quibus aūt multa et dura opata sunt et propter maliciā odiūt̃: fugiunt viuere et interimūt seipsos: ¶ Querunt itaq3 mali cū q̄bus ꝯmorent̃ seipsos autē fugiunt. recordant̃ eñi multoꝝ ⁊ difficiliū. et talia altera sperāt ſm seipsos entes. cū aliis autem entes obliuiscūt̃ nichilq3 amabile hñtes nichil amicabile patiūtur ad seipsos: neq3 gaudēt neq3 ꝯdolēt tales sibiipsis. ꝯtendit eī ipsorū aīa. ⁊ hic q̄dē pp maliciā dolet recedēs a quibusdā. hic autē delectat̃: ⁊ hec quidē huc: hec autem illuc trahit queadmodū discrepātia. si aūt nō possibile simul tristari et delectari: sed post parum tristat̃: qm̄ delectatus est. et nō vtiq3 volebat delectabilia hec fieri ip̄si. penitudine eī praui replent̃. nō itaq3 videt̃ prau⁹ neq3 ad seipsum amicabile disponi pp nichil amabile hr̃e.
¶ Si itaq3 sic habere valde est miserū fugiendū maliciā intense et tentandū epieikea esse. sic eñi ad seipsum amicabiliter vtiq3 habebit et alteri amicus fiet. Correlarium.

Iste est scḋs tractatus hui⁹ noni libri: ī quo ph̄s determinat de effectib⁹ amicitie. Et continet q̄ttuor ca. q̄ patebunt in ꝓcessu. Primū cap̄l'm pōt diuidi ī tres ptes. In p̄ria ponit effect⁹ amicitie ⁊ eoꝝ originē. In scḋa ōñdit quō se hñt boni ad p̄dictos effect⁹. In tertia vero ōñdit quō se hñt praui ad eosdē. Pr̄io igit̃ ponit talē ꝯclonē. amicabilia. i. effect⁹ vel actus amicitie ad alterū videt̃ venisse ⁊ ꝓcessisse ab amicabilib⁹ ad seip̄m. Probat ph̄s inducendo p aliqua amicabilia. nā multi dicūt illū amicū q̄ vult ⁊ opat̃ bona vel sibi apparētia amico ip̄i⁹ gr̃a: vel qui vult esse ⁊ viuere amico ipsius amici gratia. q̄ ⁊ ꝯtingit matrib⁹ erga filios q̄s nō nutriūt ⁊ amicis Prima ꝯc

offensia q̄ volunt amicū offendētē eē et viuere illi⁹ grā non tñ benefaciunt ei ꝓpter offensionē. Alij vero dicūt amicū eē q̄ cōuiuit: eadē vult et condolet et congaudet amico. quod etiam cōtingit matribus: ita ꝙ aliquo predictoꝝ actuū amicitiam determināt. sed hec dicunt: qꝛ vnusquisqꝫ videt ad se talia pati. ergo amicabilia ad alterū videntꝛ ꝓcessisse ab amicabilibus ad seipꝫ. Aduertendū tñ ꝙ hec ꝓpō hꝫ duplicē sensum. vnus est ꝙ amicū oēm aliū a nobis diligimus ꝓpter nos et sibi volumus amicabilia vt eadē vel sīlia vel alia nobis impendantur. et iste sensus videtur eē cōtra ea q̄ frequēter dicta sunt: ꝙ amicū gratia sui et nō grā nr̄i amam⁹. Ali⁹ sensus est: ꝙ ex amicabilibus que q̄s ad seipꝫ hꝫ cognoscit et indicat q̄ amicabilia ad amatū habere dꝫ. ⁊ iste sēsus est eustracij et aliorꝫ plurimū expositorū. ¶ Ad seipm.

Scda conclo. Hec est scda pars capl̄i in qua phs ponit hanc ꝯclōnē. oīa amicabilia supradicta debent bono ad seipm existere: reliq̄s aūt ꝑꝫ ꝙ se tales putāt. i. bonos. Scdam ptez ꝓbat. qꝛ (vt supra dictū est) virtus et studiosus est vniuiuscuiqꝫ mēsura: igiꝛ. Primā partē ꝓbat duabus rōnib⁹. Prima est: qꝛ studiosus ꝯsentit sibiipsi et vult eadē ſm oēs vires aīe: et vult bona ⁊ apparentia et opaꝛ sibiipsi bona. ⁊ hec oīa vult studiosus suipi⁹ grā: qꝛ grā partis itellectiue. vult eñ virtuosus seipm viuere et saluari et maxime id ꝑ qḋ sapit et intelligit: igꝛ. Primū ꝓbat. p. tripl̄r. Primo: qꝛ eē bonū est delectabile virtuoso: igiꝛ. Scdo: qꝛ vnusq̄sqꝫ vult bona sibi inesse. factus vero alius ꝙ hō: puta deus ſm poetas: vel alius. i. virtuosus: nullus eliget oīa entia hr̄e id quod factum est. hoc ē habere suā ꝟtutē siue ꝑfectionē et seipm ea carere: igiꝛ virtuosus vult sempꝫ eē qḋ est et ꝑmanere virtuosus. Tertio: qꝛ deus (q̄ inter bonos maxime est bonus) hꝫ nunc aliquod bonū qḋ est ipe deus. et illud bonū qḋ nūc siue aliq̄n est deus: semp ē deus. ḡ etiā virtuosus semp vult eē qḋ est. s. virtuosus. Scdm ꝓbat. s. ꝙ virtuosus maxime vult saluari illud ꝑ qḋ intelligit. qꝛ maxime vult illud quo intelligit. ḡ maxime vult ipm saluari. ¶ Sed ⁊ Scda rō. virtuosus sibiipsi vult cōuiuere: qꝛ delectabiliꝛ secū viuit. nā opatorꝫ et preteritorꝫ recordatio est ei iocūda et futurorꝫ spes bona. talis autꝛ spes ⁊ memoria sunt ei delectabiles. theorematibus siue cōtēplationibus optimis etiā mente abundat. condolet etiam et cōdelectaꝛ sibiipsi maxime. ex quo oīno idem est ei semp triste ⁊ delectabile: et nō alias aliud. nam īpenitibilis (vt ita dicaꝛ) est. ḡ oīa p̄dicta opa amicitie insunt virtuoso ad seipm. ¶ Ad amicū autē.

Tertia. Tertia ꝯclō. amicus se hꝫ ad amicū tanq̄ ad seipm. ꝓbat phs tripl̄r. Primo: qꝛ amicus est alter ipe. Unde quidā.

Auctoritas. Alter ego nisi sis: nō es michi verus amicus. Si michi sis vt ego: nō eris alter ego. Scdo: qꝛ amicitia videꝛ eē aliquid p̄dictorꝫ amicabiliū q̄ īsunt amico ad seipꝫ. Tertio: qꝛ amici dicūtr q̄bus p̄dicta amicabilia existūt q̄ insunt amico ad seipꝫ ḡ amicus se hꝫ ad amicū sicut ad seipm. ¶ Ad seipꝫ autem.

Correlarium Hic infert phs vnū correlariū. lꝫ sit dubiū an ad se ipm ꝓprie sit amicitia vel non quod in p̄senti relinquiꝛ accipiendo tamen amicitiam ꝓ eo cui duo vel plura ex dictis amicabilibus conueniūt: ad seipm est amicitia. Probat phs: qꝛ superabūdantia amicitie assimilatur amicitie q̄ est ad seipm. volentes eñ ōndere vehementer quēpiam amare solemus dicere: amo eum tanq̄ meipm: igiꝛ. ¶ Uidentur autem. Hec est tertia pars capituli in qua phus intendit querere vtrum praui habeāt

De amicitia malorum. illo mō ad se amicitiam: quo mō dictum est eundem habere ad seipꝫ amicitiā? Et arguit ꝙ sic: qꝛ multis existētibus prauis predicta amicabilia cōueniūt. videꝛ eñ ꝙ aliq̄s mal⁹ possit sibiipsi eē beniuolus / būficus / ⁊ ꝯcors

Quarta. Ad hoc rñdet phs ponēdo hanc quartā ꝯclōnē. valde praui et nepharij nec habent nec habere videnꝛ supradicta ad seipos. Probat phs: qꝛ ſm ꝙ aliqui placēt sibiipsis et existimant se eē bonos. ſm hoc participāt supradictis. sed valde praui nō placent sibiipsis nec placere videnꝛ: nec boni sunt sibiipsis nec boni eē videnꝛ: igꝛ. ¶ Fere aūt.

Quinta. Quinta ꝯclō. praui hoīes fere nō hn̄t predicta amicabilia ad seipos. Probat primo de cōcordia qꝛ praui dissident a seinuicē / dissonant / et contendunt. nam alia cōcupiscūt et alia volūt. vt pꝫ de cōtinentibus q̄ eligūt et ꝓponūt delectabilia nociua existentia his q̄ videnꝛ sibi bona. Item ꝓbat de timidis q̄ ꝓpter formidinem ⁊ inertiā recedūt et nō operāꝛ ea q̄ putant sibiipsis optima: igiꝛ. ¶ Quibus aūt. Hic ꝓbat phus ꝙ nec beniuolentiam nec beneficentiam habeant ad se mali: quia illi a quibus multa scelera cōmissa sunt: odio habentur ꝓpter maliciam suā. ideo fugiūt vitam et seipsos interimūt. ¶ Querūt itaqꝫ. Hic ꝓbat phs ꝙ nō possit sibiipsi malus cōuiuere. nā cū soli existūt ipi mali: recordantur multorꝫ nephariorꝫ q̄ cōmiserunt et eadē facere querūt quorꝫ obliuiscūt cū alijs existentes: ideo querunt cū quibus cōmorenꝛ. nichilqꝫ in se amabile habētes: nichil amicabile ꝯ seinuicē recipiūt. nā neqꝫ gaudēt neqꝫ cōdolent sibiipsis. est eñ eorꝫ aīa in contentione: et hic appetitus ꝓpter maliciā dolet recedꝛs a malo. hic vero delectaꝛ. et hic vero huc: ille vero illuc trahit vt discrepantes. et si non possit prauus simul tristari et delectari: tamen parū post tristatur quod delectatus est: et nollet sibiipsi illa voluptati fuisse. nā penitudine praui replenꝛ. et sic non videtur prauus ad seipm amicitiam hr̄e: ꝓpter nichil amabile ad seipꝫ habere. ¶ Si itaqꝫ. Correlarium

Hic infert phs vnū correlariū: ꝙ malicia intense fugienda est: et ad bonitatē ꝙ maxime intendendū. Primam partꝛ ꝓbat: qꝛ sic se hr̄e ad seipm (vt dictum est de malis) est valde miserū. ergo malicia ꝑ quā nos sic habemus ad nosipos: est maxime fugienda. Scdam partez etiam ꝓbat: qꝛ ꝑ bonitatē et virtutē quis amicabiliter se habebit ad seipm et fiet alteri amicus: igitur.

BEniuolentia autē amicitia q̄dem videꝛ: nō tñ est amicitia. Prima cō

fit eni beniuolentia et ad ignotos ⁊ latens. amicitia autē nō. prius aūt talia dicta sūt. ¶ Sꝫ Secunda.

neqꝫ amatio est. nō eni hꝫ distēsionem neqꝫ appetitum. amationē autē hec sequūtur. ¶ Et amatio quidē cū ꝯsuetudīe. beniuolentia autē et ex repētino: quēadmodum ⁊ circa agonistas accidit. beniuoli eni ipsis fiunt et cōplacent: cooperabunꝛ autez vtiqꝫ nichil. quod eni diximus repente beniuoli fiunt et supꝑficialiter diligunt. ¶ Uidetur, vtiqꝫ principium amicitie eē quēadmodū eius quod est amare ea que per visum delectatio. nō eni p̄delectatus specie nullus amat. gaudēs aūt specie nichil magis amat: sed cū absentē desideret ⁊ p̄sentiā concupiscat; sic vtiqꝫ et amicos nō possibile eē: nisi beniuolos factos. beniuoli autem facti: nichil Tertia

magis amãt. volunt enĩ solum bona quibus
sunt beniuoli. cooperabunt aũt nichil vtiqȝ
Soluitur obiectio. neqȝ turbabunt ꝓ ipsis. ❡ Propt qḋ trãsfe-
rens dicet quis vtiqȝ ipsam ociosam esse ami
citiã. diuturnã autẽ et in cõsuetudinẽ adue-
Quarta. nientẽ fieri amicitiã. ❡ Nõ eã q̃ ꝓpter vtile
neqȝ eam q̃ propter delectabile. nõ enĩ beni
uolentia in his fit. bñficiatus quidẽ pro qui
bus passus est retribuit beniuolentiaȝ iusta
operãs. volẽs autẽ aliquẽ bñ operari spem
hñs abundãtie per illũ: nõ videt beniuolus
illi esse: sed magis sibijpi. quẽadmodũ neqȝ
amicus: si curet ipm propter quendã vsum.
Quinta. ❡ Totaliter aũt beniuolẽtia ꝓpter virtutẽ
et epieikiã quandã fit: cũ huic bon⁹ quis ap-
pareat vel fortis vel aliquid talium: quẽad-
modum et in agonistis diximus.

Istud est scḋm ca. hui⁹ scḋi tractatus in quo. p. ostẽdit quõ se habet beniuolẽtia ad amicitiam Et cõtinet quinqȝ particulas scḋm quinqȝ ɔcl'ones quas cõtinet. In pria oñdit ꝙ beniuolẽtia nõ est aĩcitia In scḋa ꝙ nõ est amatio. In tertia ꝙ est ṗncipiũ amici-tie. In quarta ꝙ nõ est pricipiũ amicitie vtilio vel dele-ctabilis. In quĩta ꝙ est pricipiũ amicitie ꝓpẽ honestũ.
Prima cõclo ❡ Prima aũt ɔclo est hec. Licet beniuolẽtia videat es se amicitia: nõ tñ est amicitia. Probat phs. qr beniuolẽ tia põt esse ad ignotos ⁊ latẽs. nõ aũt amicitia: vt supra in octauo libro dictũ ẽ. ⁊ hoc ꝓpe ⁊ stricte accipiẽdo ami citiã. igit beniuolẽtia nõ est amicitia saltẽ vniuersaliter.
Secunda. ❡ Sȝ neqȝ amatio. Scḋa ɔclo. Beniuolẽtia nõ est ama tio vel amor. Probat phs duab⁹ rõnib⁹. Pria est. qr be niuolẽtia nõ habet distẽtionẽ neqȝ appetitũ. i. fortẽ pas sionẽ in appetitu sensitiuo q̃ ipm appetitũ quodãmodo distẽdat. sed hec ɔsequũtur amationẽ: igitur beniuolen tia nõ est amatio. ❡ Et amatio. Scḋa ratio. amatio fit cũ quadã ɔsuetudine. sed beniuolẽtia fit repẽte. vt ɔtin git circa agonistas siue pugiles. qb⁹ repẽte sim⁹ beni-uoli ⁊ nobis placẽt. licet nullũ ꝓ illis suscipiam⁹ laborẽ et hoc est signũ ꝙ beniuoli leuiter ⁊ remisse diligũt: igit
Tertia ❡ Videt vtiqȝ. Tertia ɔclo. Beniuolẽtia est principiuȝ amicitie Probat. p. qr sicut se habet delectatio q̃ fit per visuȝ ad amare. ita beniuolẽtia ad amicitiã. sed delecta tio q̃ fit per visum est principiũ amoris. ĝ ⁊ beniuolẽtia amicitie. Maiorẽ ꝓbat. p. qr sicut null⁹ amat q̃ non est spẽ predelectatus. ꝓdelectatus aũt spẽ nõ ob hoc de ne cessitate amat. ⁊ tunc cũ amat absentẽ desiderat ⁊ cõcu piscit: sic nullus fit amicus nisi prius fuerit fact⁹ beni-uolus. illi aũt qui beniuoli sunt nõ de necessitate amãt. ergo tñ bõa volũt qb⁹ sunt beniuoli. nõ tñ cooperãtur ad ꝓsecutionẽ eoꝝ. nec turbãtur si nõ assint ea q̃ volunt
Soluitur obiectio his qb⁹ sunt beniuoli. ❡ Propt qḋ. Hic soluit. p. vnaȝ obiectionẽ. diceret eĩ aliqs: ꝙ beniuolẽtia (vt cõiter dr) est ociosa amicitia. ⁊ beniuolẽtia diuturna et in ɔsuetu-dinẽ veniẽs fit amicitia. ĝ male dictũ est ꝙ beniuolẽtia nõ est amicitia. Rñdet. p. negando ɔñam. qr hmõi dicta p trãslationẽ et metaphorã intelligẽda sunt. Ubi aduer tendũ: ꝙ hec est trãslatiua locutio. beniuolẽtia est ocio-sa amicitia. i. amicabili oparõe carẽs. Silr ista. beniuo lẽtia est pricipiũ aĩcitie: ẽ trãslatiua locutio: et loco hui⁹ posita. beniuol⁹ est fact⁹ amic⁹. vel beniuol⁹ incipit esse amic⁹. ⁊ ista diuturna beniuolẽtia fit aĩcitia: loco istius.
Quarta. diu beniuol⁹ fit amic⁹. ❡ Nõ eã. Quarta ɔclo. beniuo lentia nõ est principiũ amicitie pp vtile nec amicitie pp delectabile. ꝓbat. p. primã partẽ: qr lȝ bñficiatus retri-buat beniuolẽtiã in his bñficijs q̃ accepit iuste operãdo null⁹ tñ volẽs ꝓsperitatẽ alteri pp spẽ alicui⁹ cõmodi ẽ beniuol⁹ ei: sȝ magis sibijpi. igit. añs pȝ: nã sicut obser uãs alteꝝ ⁊ curãs eũ pp vtilitatẽ nõ est ei amic⁹: ita nec bñ volẽs alteri ꝓpter spẽ ꝓprij cõmodi est ei beniuol⁹.
❡ Totalr aũt. Quĩta ɔclo. beniuolẽtia est ṗncipiũ ami Quinta.
citie ꝓpter virtutẽ. ꝓbat. p. qr oĩs beniuolẽtia ad alteꝝ ꝓpter virtutẽ et ꝓbitatẽ fit: cũ quia appareat bon⁹ vel fortis ⁊ hmõi. vt dictũ est de agonistis ⁊ pugilib⁹. ĝ be-niuolẽtia est principiũ amicitie ꝓpter virtutem.

Amicabile autẽ ⁊ ɔcordia vide Prima conclo
tur ꝓpt qḋ nõ est homodoxia.
hec quidẽ enĩ ⁊ ignorãtib⁹ ad-
inuicẽ existit vtiqȝ. ❡ Neqȝ cir Secunda.
ca quodcunqȝ ɔsentientes con
cordare aiunt. puta eos q̃ de celestibus. non
enĩ amicabile de his cõcordare. ❡ Sed ciui Tertia.
tates cõcordare aiunt: cũ de cõferentib⁹ cõ-
sentiant et eadem eligant ⁊ operẽtur cõiter
opinata circa operabilia itaqȝ concordant.
❡ Et horum circa q̃ in magnitudine ⁊ cõtin Quarta.
gentia ambobus existere vel oĩbus puta ci-
uitates cum oĩbus videãtur principat⁹ eli-
gibiles esse vel cõpugnare lacedemonijs vl
principari pittacum quando et ipse voluit.
❡ Cum autẽ vterqȝ seipsum velit quẽadmo Quinta.
dum qui in phenissis cõtendunt. nõ enim est
concordare sibijpsi. vtrũqȝ bene velle quod
cunqȝ sed quod in eodem: puta cuȝ et plebs
et epieikes optimos principari. sic enim om
nibus fit quod appetunt. ❡ Politica autem Sexta.
amicitia videt concordia quẽadmodũ et di
citur. circa conferentia enĩ est ⁊ que ad vitã
conueniẽtia. ❡ Est aũt talis cõcordia in ijs Septima.
q̃ epieikes. isti enĩ et sibiipis cõcordant ⁊ ad
inuicem in eisdẽ existentes vt est dicere. ta-
lium enĩ manent voluntates et nõ trãsfluũt
quẽadmodum Euripus. voluntqȝ iusta et
conferentia. hec autem et cõiter appetunt.
❡ Prauos autem non possibile concordare Octaua.
tamẽ nisi parum quẽadmodũ et amicos esse
superabundantiã appetentes in vtilib⁹: in
laboribus autẽ et ministrationibus deficiẽ-
tes. sibijpi autem vnusquisqȝ volẽs hoc pro
ximũ perscrutatur ⁊ prohibet. nõ enim ser-
uantiũ cõe perditur. accidit igitur ipis con
tendere adinuicem quidem cogentes ipsos
autem non volentes iusta facere.

Istud est tertiũ caplm huius secũdi tractatus: in quo. p. determinat de scḋo amicabili: scȝ de cõcordia. Et primo cõparat eã ad homodoxiã. Secundo ostendit circa q̃ consistit et circa q̃ nõ. Tertio comparat eam ad amicitiã politicã. Et quarto ostendit

quibus conuenit et quibus non. Primo ergo ponit ta
Primo conclusio elucidata lem conclusionē. Concordia nō est homodoxia.i.coopi-
natio siue eadē opinio. Probat.p.quia homodoxia est
ad ignotos.sed concordia non est ad ignotos siue ad se
inuicem ignorātes:igitur. Minorē probat.q2 cōcordia
est quoddā amicabile.i.ad amicitiā pertinēs.sed amici
tia non est ad ignotos.ergo nec cōcordia. ¶ Neqꝫ circa
Secunda. Secunda cōclusio. Non circa quodcunqꝫ consensus est
cōcordia. Probat phūs.q2 cōsensus in iudicādo de ce-
lestibus vel de aliis non operabilib⁹ a nobis nō est con
cordia:igitur. Antecedens probat.q2 cōsensus circa ta
lia non est amicabile.ergo nec concordia. ¶ Sed ciuita
Tertia tes. Tertia cōclusio. Concordia est cōsensus siue conso
nātia circa operabilia. Probat phūs per cōmunē vsuz
nois. Nam solemus dicere ciuitates cōcordare qñ con-
sentiunt circa cōferentia ꝛ circa illa q̄ eligūt et operātur
ea q̄ publice opinata sunt ꝛ decreta:igitur. ¶ Et homz.
Quarta. Quarta cōclusio. Concordia est cōsensus circa operabi
lia magna q̄ possunt vtriqꝫ concordantiū vel omnibus
inexistere. Probat etiā phūs cōmuni vsu loquentium.
Nam dicimus ciuitatē cōcordare: cuz oēs iudicāt ꝛ de
cernunt magistratus esse eligēdos: vel societatē esse in
eundā cū lacedemoniis. vel Pittacū.i.illū hoīem prin
Quinta cipari qñ ipse voluerit:igitur. ¶ Cum sūt. Quinta con
clusio. Cōcordia est cōsensus circa idē et in eodē. Pro-
bat phūs dupl'r. Primo:q2 si vterqꝫ velit seipm princi-
pari (vt illi qui in phenissis sunt) nō erit cōcordia:sed se
ditio ꝛ ꝯtentio:igit. Scdo probat.q2 quādo homīes sic
consentiūt:fit oibus qd appetunt.ergo tunc efficiuntur
Sexta. cōcordes. ¶ Politica aūt. Sexta cōcl'o. Politica ami-
citia est cōcordia. Probat phūs dupliciter. Primo per
cōmune dictū. hoc enim solet cōmuniter dici. Secundo:
q2 talis amicitia est cōsensus circa cōmoda q̄ ad vitam
pertinent:igitur. ¶ Est aūt. Septima cōclusio. Concor *Septima*
dia repertur in viris bonis. Probat:q2 viri boni secūz
concordāt et inter se ꝛ in eisdē:igit. Aliis probat.q2 bo-
nor viror voluntates sunt stabiles ꝛ nō trāsfluunt sicut
Euripus.i.fluuius qui septies in die et in nocte fluit et
refluit.volunt etiā conferentia ꝛ iusta et ea cōiter appe-
Octaua. tunt. ¶ Prauos aūt. Octaua conclusio. Inter prauos
non potest esse cōcordia:nisi valde parū. Probat phūs
dupliciter. Primo:q2 praui nō sunt amici:nisi valde pa
rum.igitur nec cōcordes. Secundo:q2 nullus volēs ha
bere plus vtilitatis et minus laboris/oneris/ꝛ sumpt⁹
cōcordat cū aliis:eo ꝙ prohibet alios a prosecutiōe vtili
tatis.sed praui superabundātiā vtilitatis appetūt ꝛ de
ficiunt in laboribus et ministrationibus id est sumpti-
bus et aliis oneribus.quare negligūt bonum cōmune
et accidit vt per eorū discordiam se mutuo cogant iusta
facere non volentes:igitur.

Conclusio Benefactores autez bñficiatos videnē magis amare: ꝙ̄ bene patiētes operātes ꝛ vt preter rationē factū q̄ritur hoc. pluri bus quidem igit̄ videt̄: qm̄ hi quidez debent. his aūt debet̄. quēadmoduz igitur in mutuis debētes quidem volunt nō esse quibus debent: accommodātes autem et curāt debentiū salutem: sic ꝛ bñfacientes velle esse patiētes: vt lucrātes gratias. his aūt non esse curā reddere. epicharmus quidem igitur forte vtiqꝫ dicet hoc dicere ipos ex malo videntes. assimilatur autem humano. Immemores enī multi ꝛ magis benepati: ꝙ̄ facere appetunt. Videbit̄ autem vtiqꝫ et naturalior esse et nō similis et q̄ circa accōmodātes. non enī est amatio circa illos: sed eius quod est saluari voluntas lucri gratia. benefacientes autem amāt ꝛ diligunt bene patientes: et si nichil sunt vtiles: neqꝫ posterius fiāt vtiqꝫ. ¶ Quod ꝛ in artificibus accidit. *Probatur conclusio.* omīs enim proprium opus diligit magis: ꝙ̄ diligatur vtiqꝫ ab opere animato. maxime autem forte hoc circa poetas accidit. superdiligunt enim isti propria poemata diligentes quēadmodū filios. tali vtiqꝫ assimilatur et quod benefactorum. benepassuz enī opus est ipsorum. hoc itaqꝫ diligunt magis ꝙ̄ opus facientes. huius autem causa quoniam esse oibus eligibile et amabile. sumus autez agere actu. in viuere enim et operari actu vtiqꝫ faciens opus est quodāmodo. diligunt itaqꝫ opus: quia et esse hoc autem naturale. quod enim est potentia hoc actu op⁹ nunciat. ¶ Similiter autem et benefactori quidem bonum quod s'm actum quare gaudet in quo hoc. patienti autem nullum bonū in operante. sed si quidem conferens. hoc autem minus delectabile et amabile. ¶ Delectabilis autem est actus presentis quidē. futuri autem spes. facti autem memoria. delectabilissimū autem quod s'm actum et amabile similiter. ¶ Ei quidem igitur qui fecit manet opus. bonum enim diuturnū. patienti autem vtile transit. ¶ Et memoria bonorum quidem delectabilis. vtiliuz aūt nō omnino vel minus. expectatio autem ecōuerso habere videtur. ¶ Et amatio quidē factioni assimilatur. amari aūt ei quod est pati. superexcellentibus autē vtiqꝫ circa actum sequitur amare et amicabilia. ¶ Adhuc autē que laboriose fiunt oēs magis diligunt. puta et pecunias possidentes accipientib⁹. videtur itaqꝫ bene pati quidem illaboriosum esse: benefacere aūt operosum. propter hoc autem et matres amatrices magis filiorum laboriosior enī generatio. et magis sciunt ꝙ ipsarum. ¶ Videbitur aūt vtiqꝫ hoc et bñfactoribus esse proprium.

Istud est quartū capitulum huius secūdi tractatus: in quo phūs determīat de tertio amicabili scꝫ de beneficētia. Et q2 satis cōstat qd sit beneficētia: ideo solū inquirit phs causaz cuiusdā accidētis circa bñfactores et bñficiatos. quare

scz est: q̄ bn̄factores magis amāt eos quib⁹ bn̄fecerūt q̄ econuerso. Et diuiditur capitulū in duas partes. In prima ponit dictā proprietatē cū ratione quorūdā antiquoꝝ quā destruit. In scd̄a ponit rōes ꝓpās. Cōclusio igitur quā ponit est hec. Bn̄factores magis amāt bn̄ficiatos q̄ ecōuerso. Et subdit ph̄s q̄ hoc videt̄ esse absurdū ⁊ quasi p̄ter rationē: ideo q̄ritur eius ratio. Et adducit ph̄s rationē quorūdā antiquoꝝ talez. q: in mutuis q̄ debēt velle nō esse mutuantes: accōmodātes sūt curāt et volūt salutē debitoꝝ. sed beneficiati debēt: ⁊ bn̄factores sunt illi quib⁹ debetur. ideo bn̄factores volūt beneficiatos esse ⁊ diligūt eos: vt cōsequātur et lucrētur gratias. bn̄ficiatis vero non est magna cura reddere gr̄as. De hac rōne dicit p̄mo ph̄us: q̄ enunciātes eaz f̄m epicharmū ad malū. i. ad maliciā hoīum respiciūt. et hmōi malicia humana videtur. q: multi sunt hoīes q̄ sunt immēores beneficioꝝ ⁊ magis appetunt bn̄ficiari q̄ benefacere. Secūdo dicit ph̄s: q̄ predicta ratio naturalior est de accōmodantibus q̄ de bn̄factorib⁹. neq̄ vna ratio est alteri similis. q: accōmodātes non diligūt eos q̄bus accōmodant. ⁊ si optent eos esse saluos: hoc est gr̄a lucri ⁊ vtilitatis quā ab eis sperāt. bn̄factores autē diligunt beneficiatos: q̄uis nullā neq̄ nūc neq̄ in posterū vtilitatē ab eis sperēt. ¶ Quod et in. Hec est scd̄a pars capituli in qua. p. ꝓbat dictā cōclusionē octo rationib⁹. Prima ratio est. q: oīs factor plus diligit opus suum: q̄ diligat̄ ab opere suo. etiā posito q̄ illud opus sit aīatum. sed bn̄ficiatus est tanq̄ opus aīatū bn̄factoris: igitur. Maiorē ꝓbat ph̄us tripliciter. Pr̄io: q: ita ꝯtingit in artificib⁹. Scd̄o de poetis q̄ maxime diligūt sua poemata. Tertio: q: esse est oībus eligibile et amabile. sed opus est quodāmodo esse artificis: igit̄. Minorē ꝓbat. q: pet agere faciēs est in actu. Nā faciēs viuēdo ⁊ operādo quodāmodo opus suū nūciat faciēs esse id actualiter qd̄ ip̄m est potētialiter. ¶ Similiter aūt. Scd̄a ratio. bn̄factor gaudet ⁊ delectat̄ in bn̄ficiato. q: qd̄ est f̄z actum. i. cōtulisse actualiter beneficiū est honestū bn̄factori. beneficiatus aūt nō gaudet vel minus gaudet in bn̄factore. q: beneficiatus nullū bonū. i. nichil honestū habet in bn̄factore: licet habeat bonuz vtile qd̄ est min⁹ honesto: igitur. ¶ Delectabilis. Tertia ratio. actus et opatio rei p̄sentis est delectabilis. silr̄ spes futuri actus est delectabilis ⁊ mēoria p̄teriti. sed inter oīa ip̄m opus qd̄ est presens in actu est delectabilissimū ⁊ maxīe amabile. sed iam dictū est q̄ bn̄ficiatus est opus bn̄factoris igit̄. Ubi aduertēdū est: q̄ hec littera dupliciē habet sensum. Unū quidē f̄m q̄ fit cōparatio inter tria delectabilia. s. operari actualiter: operatū esse cuius memoriā habemus ⁊ operaturū esse cuius habem⁹ spem. quoꝝ triū operari actualiter est delectabilissimū. Alius sensus est f̄m q̄ fit ꝯparatio inter quattuor. scz opari p̄sentialiter: fuisse operantē: operaturū esse: ⁊ op⁹ ip̄m qd̄ manet operatiōe trāseūte. licet eñ hec oīa fuerint delectabilia: tñ quartū scz ip̄m opus qd̄ se habet vt finis (vt in primo libro dictum est) inter oīa est delectabilissimū et maxime amabile. tale aūt opus est ip̄e bn̄ficiatus. igit̄ beneficiatus est maxime amabilis benefactori. ¶ Et quidē igit̄ Quarta ratio. opus benefactoris diutius manet q̄ illud in quo delectatur bn̄ficiatus: igitur. An̄s probat. p. quis bonū honestū quod est opus benefactoris est diuturnū. vtilitas aūt in qua delectat̄ beneficiatus recipiēdo a benefactore cito transit: igitur. Ubi aduerte: q̄ cuz quis recipit beneficiū ab aliquo est vtilitas in beneficiato q̄ frequenter desinit esse vtilitas: aut ꝓpter variationem fortune: aut propter cōsumptionē bonorū: aut per alias causas. qua desinente vel mutata: bn̄ficiatus (nisi sit multū virtuosus) nichil plus in se habet quo moueatur ad dilectionē bn̄factoris. sed quicq̄d cōtingat circa illā vtilitatē bonū virtutis ⁊ honestatis qd̄ bn̄factor habet circa beneficiatū est adhuc sibi honestū: quantūcūq̄ trāsierit. et gaudet ⁊ delectat̄ se illud fecisse. ideo causa amandi beneficiatū est in eo diuturnior q̄ in beneficiato. ¶ Et mēoria. Quinta ratio. Bonoꝝ honestoꝝ memoria est delectabilis. vtiliū aūt memoria aut nō est delectabilis aut min⁹ delectabilis. ecōuerso aūt est in expectatiōe. nam expectatio vtiliū est delectabilior expectatiōe honestoꝝ. sed bn̄factor in bn̄ficiato recordat̄ honestatis. beneficiatus aūt in benefactore recordat̄ vtilitatis: igitur. ¶ Et amatio. Sexta ratio. amatio est similis factioni. amari aūt passioni. ergo benefactores q̄ excellūt in agēdo magis amant. ¶ Adhuc aūt. Septima ratio talis est. qui bn̄fecerūt aliīs magis diligūt ip̄m benefacere aut benefecisse: q̄ beneficiati diligāt ip̄m qd̄ ē bn̄ficiari: igit̄. An̄s probat ph̄us. nam q̄ cū labore fiūt magis diligimus. vt videmus in acquisitiōe pecuniaꝝ: et in matribus in ordine ad filios: quos cū dolore pepererunt: ⁊ quos magis sciūt esse suos. sed benefacere est laboriosuz. benepati aūt non: igitur ⁊c. Uidebitur aūt. Octaua ratio. benefactores magis sciunt q̄ isti sunt sui beneficiati: q̄ beneficiati sciant q̄ illi sint sui benefactores: igitur. Consequentia tenet per illud qd̄ est dictū de matribus: q̄ magis diligunt filios q̄ econuerso. q: magis sciunt eos esse suos q̄ econtra.

Dubitatur autem vtrum oportet amare seipsum maxime vel alium aliquem? Increpāt eniz eos qui seipsos maxīe diligūt et vt in turpi amatores sui vocant. ¶ Uideturq̄ prauus quidem suiipsi⁹ gratia oīa agere et quanto vtiq̄ deterior sit tanto magis accusant itaq̄ ipsum: velut q̄m nichil a seipso agit: epieikes autem propter bonum. et quāto vtiq̄ melior sit: magis propter bonum et amici gratia. que autem suiipsius preterit. ¶ Rationibus autē his opera dissonant non irrationabiliter. aiunt eniz oportere amare maxime amicū. amicus autem maxime quis illi: cui maxime vult bona illius gratia et si nullus sciat. hec autem existunt maxime ipsi ad seipsum. et reliqua vtiq̄ omnia quibus amicus determinatur. Dictum est enim: quoniā ab ipso omnia amicabilia et ad alios peruenunt. Sed et prouerbia omnia consentiunt: puta hec. vna anima et cōmunia que amicoꝝ et equalitas amicitia et genu tibie propinquum. Hec enim omnia ad seip̄m maxime existunt. maxime eniz amicus sibiipsi. et amandum itaq̄ maxime seipsum. ¶ Dubitatur autem conuenienter vtrio debitum sequi ambabus habentibus credibile. Forte igitur oportet tales sermonuz diuidere et determinare in q̄ntum vtriq̄

Margin notes: ...nclusio. — ...obatio cō...sionis — Dubitatio. — Arguitur affirmatiue. — Arguitur negatiue — Prima conclusio ad dubium

et quo verum dicunt. si itaqꝫ accipiamus amans sui qualiter vtriqꝫ dicunt: forte vtiqꝫ fiet manifestum. Secunda. ¶ In opprobrium quidem igitur ducentes ipsum: amatores sui vocant ipsos qui sibiipsis tribuunt plus in pecunijs et honoribus et delectationibus corporalibus. hec enim multi appetunt et studeut circa ipsa vt optima entia. propter quod ꝛ circūpugnabilia sunt circa hec. vtiqꝫ plꝰ habētes largiūtur cōcupiscentijs ꝛ totaliter passionibus ꝛ irrōnabili aīe. tales aūt sunt multi. ꝓpter qꝺ ꝛ appellatio facta est a multum prauo existe. Iuste vtiqꝫ sic philātus exprobratur. Correlarium. ¶ Qm̄ aūt talia sibiipsis tribuentes cōsueuerunt dicere multi philātos nō īmmanifestū. si quis enī semper studet iusta agere ipe maxime oīm vel temperata vel qualiacunqꝫ alia coꝝ q̄ ſm virtutes ꝛ totaliter semper bonū sibiipsi acquirit: nullus dicet philātum hunc neqꝫ vituperabit. Tertia. ¶ Uidebit aūt vtiqꝫ talis magis philātus. tribuit enī sibiipsi optima ꝛ maxīe bona et largit suijpsius principalissimo et oīa huic obediunt. quēadmodum aūt et ciuitas principalissimū maxime esse videtur ꝛ oīs alia congregatio: sic et homo et philātus vtiqꝫ maxime hoc diligens et huic largiens et cōtinens vtiqꝫ et incontinens dr in tenere intellectū vel non vt hoc vnoquoqꝫ ente ꝛ egisse videtur ipi ꝛ voluntarie q̄ cum ratione maxime. Qm̄ quidē igitur hoc vnusquisqꝫ est vel maxime nō immanifestuꝫ et quoniā epickes hoc maxime diligit. Propter qꝺ philātus maxime vtiqꝫ erit ſm alterā speciem exprobrati ꝛ differēs tantum quātum ſm rationē. viuere autē ſm passionem et appetere vel simpliciter bonū vel visum conferre. Quarta. ¶ Circa bonas quidem igitur actiones differenter studentes omēs recipiunt et laudant. ¶ Omnibus autē contendentibus ad bonuꝫ et intendentibꝰ optima agere et cōiter vtiqꝫ oīum erunt quibus indigetur et propria vnicuiqꝫ. maxima bonorum siquidem virtus tale est quare bonū quidem oportet philantum esse. etenim iuuabit bona agens et alios iuuabit. Quinta. ¶ Malum autem non oportet. ledet enim et seipm et proximos prauis passionibus sequens. Malo quidem igitur dissonāt que oportet agere ꝛ que agit. omis enim intellectus eligit optimū sibiipsi. epickes aūt obedit intellectui. Dubium. ¶ Utrum enim quod de studioso et amicoꝝ gr̄a multa agere ꝛ pati ꝛ si oporteat mori. proijciet enī et pecunias ꝛ honores et totaliter circūpugnabilia bona procurās sibiipsi bonum. paucū enī tēpus delectari valde magis eliget vtiqꝫ: q̄ꝫ multum quiete: ꝛ viuere bene annum q̄ꝫ multos annos qualitercunqꝫ: et vnam actionem bonā et magnā q̄ꝫ multas ꝛ paruas. Morientibus autem hoc forte accidit. eligunt vtiqꝫ magnum bonum sibiipsis et pecunias proijciunt vtiqꝫ in quo plura recipient amici. fiunt enī amico quidē pecunie: ipi aūt bonuꝫ. maius autē bonū sibiipsi tribuit. Et circa honores autēꝫ ꝛ principatus idē modus. oīa enī amico hec proijciet. bonum enim ipsi hoc et laudabile. conuenienter vtiqꝫ videt studiosus esse pre omnibus eligens bonum. contingit aūt ꝛ actiones amico proijcere et esse melius eo qꝺ ipsum operari cām amico fieri. ¶ In omnibus itaqꝫ laudabilibus studiosus videtur sibiipsi boni plus tribuens. sic quidem oportet philantum esse quēadmodum dictum est. vt autem multi: non oportet. Correlariū responsiuū ad dubium.

Iste est tertius tractatꝰ huiꝰ libri: in quo. p. mouet ꝛ terminat q̄dā dubia circa prius dicta. Et diuidit presens tractatꝰ in q̄nqꝫ capitula q̄ patebunt in processu. In p̄mo caplo ostēdit an vnusquisqꝫ maxime seipm amare debeat. Et diuiditur capitulū in duas partes. In p̄ma mouet phs dubitationē et arguit ad vtrāqꝫ partē. In scd̄a vero soluit eaꝫ. Primo igitur mouet dubitationē. vtrū scꝫ oporteat maxīe amare seipsum vel aliquē aliū? Et arguit primo q̄ nō duabꝰ rationibus. Primus est. q̄r hoīes cōiter increpāt eos qui seipsos maxime diligunt. et vocant eos amatores sui tanq̄ turpi iniuria eos afficiētes. igit nō opꝫ maxīe amare seipm. ¶ Uideturqꝫ. Scd̄a ratio. homo prauus oīa agit ꝓpter seipm. et q̄āto est deterior. tanto magis sui gr̄a oīa agit. quare accusat ꝛ vituperat ab hoībus quasi nichil a se agēs. i. nihil gr̄a alterius a se faciēs. bonꝰ vero et virtuosus nō solū ꝓpter seipm: sed etiā ꝓpter honestatē operat. ꝛ q̄āto virtuosior: tanto magis ꝓpter bonuꝫ honestū agit. ita q̄ amici gr̄a sua negligit. igit non oportet seipm maxime amare. ¶ Rationibꝰ aūt. Hic arguit phs ad partē affirmatiuā dicēs: q̄ predictis rōnibus dissonant opera ꝓpter q̄ apparet q̄ homo maxime amet seipm: ꝛ hoc nō irrōnabiliter. qꝺ ostēdit tripliciter Primo: q̄r cōiter hoīes dicunt. oportet hoīem maxime amare illū qui est maxime eius amicus. Ille aūt est maxime alicui amicus q̄ maxime vult ei bonū illiꝰ gr̄a: etiā si nullus alius sciret. sed ista maxīe cōueniūt hoī ad seipm: igit. Scd̄o probat. oīa quibꝰ determinat ꝛ dissoluitur amicus maxime cōueniūt homini ad seipm. q̄r amicabilia ad alteruꝫ proueniūt ex amicabilibus ad seipm vt prius dictū est: igitur. Tertio probat. q̄r omnia prouerbia que vulgariter dicūtur de amicitia in hoc cōsentiunt: q̄ homo maxīe diligit seipm: puta hec. vna est aīa amicoꝝ. Que sunt amicoꝝ: sunt cōia. Amicitia est q̄dā eq̄litas. Amicus se habet ad amicū: sicut genu ad tibiā Hec aūt oīa maxime ad seipm existūt. igitur opꝫ maxīe seipm amare. ¶ Dubitatur aūt. Hec est scd̄a pars capi

Dubitatioꝰ.

Arguitur affirmatiue.

Arguitur negatiue.

tuli in qua phūs soluit predictā dubitationē. Et diuidi=
tur in duas particulas. In prima soluit eam quo ad il=
los qui vicio se se amāt. In scd̄a vero quo ad eos ꝙ lau=
dabiliter se amant. Et hoc per aliquas conclusiones.
…ima cõclu[sio] ¶ Prima est. ꝑdicta questio est distinguēda. ꝓbat: qꝛ
…ponsiua. vtraqꝫ opinio ſm aliqͥd verū dicit: si accipiat̄ amator sui
ſm ꝙ vtraqꝫ opinio accipit. ergo ꝑdicta questio est disti
…cunda. guēda. ¶ In opprobriū. Scd̄a ꝯclō. si accipiatur ama=
tor sui vulgariter pro eo ꝙ amat se ſm partē irrationalē
tunc nō oportet primo amare seipm̄. ꝓbat. p. dupliciter
Primo: qꝛ ſm hāc acceptionē dr̄ in opprobriū ⁊ repre=
hēsionē alicui ꝙ est amator sui: igit̄. Scd̄o ꝓbat. qꝛ hoc
modo illi dicitur amatores sui qui sibiipsis tribuūt plꝰ
in pecunijs/honoribꝰ/⁊ delectationibꝰ corporalibus: ꝗ
vocātur circumpugnalia bona. qꝛ pro eis homines ad=
inuicē pugnant et multi ea appetunt et circa ea student
tanꝗ circa optima. sed qui his abūdāt inseruiūt ꝯcupi
scētijs ⁊ passionibꝰ ⁊ irrationali aīe. ergo rationabiliter
talis amator sui reprobatur ⁊ reprehēditur. Et si quera
tur quare ſm hāc acceptionē vt in pluribꝰ accipit̄ ama
tor sui? Respōdet phūs ꝙ hoc est: qꝛ inseruire passioni=
bus ⁊ ꝯcupiscētijs ⁊ irrōnali aīe est malū frequēter con
…orelariū tingēs. ¶ Qui aūt. Hic infert phūs vnū correlariū ꝙ lꝫ
sibiipsis tribuētes plus de pecunijs/honoribꝰ/⁊ delecta
tionibus corporalibus vulgares philātos. i. amatores
sui appellare consueuerint: si quis tamen virtuosus stu
deat iusta ⁊ tēperata aut quecūqꝫ opera virtuosa ꝓpter
seipm̄ facere: nullus dicet eū philantū neqꝫ vituperabit
Primā partē dicit phūs esse notā ex dictis. Et scd̄a pa
…tius tebit per sequētes ꝯclusiones. ¶ Uidebit̄ aūt. Hec est
secūda particula secūde partis in qua phūs ponit hanc
tertiā conclusionē. Uirtuosus est maxime philantus. i.
amator sui. Probat. p. qꝛ talis tribuit sibiipsi maxima
bona et inseruit ei qđ est principalissimū in eo: puta in=
tellectui et rationi. et oīa ꝙ sunt eius ei obediūt. ergo est
maxime philantus. ꝯñam probat. qꝛ quēadmodū ciui=
tas et oīs cōgregatio maxime videt̄ esse id qđ est princi
palissimū in ea: puta principās et potestatē hn̄s. ita ho=
mo maxime videt̄ esse philātus qui diligit qđ est prin=
cipalissimū in eo: sicut facit virtuosus: igit̄. Añs probat
phūs quo ad scd̄am partē. scꝫ ꝙ intellectus sit pr̄cipa=
lissimū in hoīe. Et hoc duplr̄. Primo: qꝛ cōtinens dr̄ ali
quis vel incontinēs: ex eo ꝙ est tenere intellectū vel nō
tenere: quasi vnusquisqꝫ sit ipe intellectus. igit̄ intelle=
ctus est principalissimū in hoīe. Scd̄o: qꝛ vnusquisqꝫ id
agere dr̄ volūtarie qđ agit cū ratione. igitur intellectus
siue ratio est pr̄cipalissimuꝫ in hoīe. ¶ Añs quidē. Hic
infert phūs predictā conclusionē probatā: ⁊ exponit eā
dicēs: ꝙ manifestū est ex dictis ꝙ vnusquisqꝫ est maxīe
intellectus: ⁊ ꝙ virtuosus maxime diligit intellectū. qꝛ
maxime philātus dicit̄. nō quidē accipiendo philātum
exprobratiue: sed alio mō differēti a precedēti ꝗtū diffe
rūt viuere ſm rōnē: ⁊ viuere ſm passionē. ⁊ ꝗtū differt
appetere bonuꝫ simpliciter: ⁊ appetere bonū apparens
…aria. tantū. ¶ Circa bonas. Quarta cōclusio. Oportet virū
bonū esse philantū. Probat phūs duabꝰ rōnibꝰ. Prīa
est qꝛ oēs recipiūt ⁊ laudāt eos ꝙ circa bonas ⁊ precla=
ras actiones studēt. ergo opꝫ virū bonū esse philantum
ꝯña tenet. qꝛ vere philātus maxime inter oēs studet ꝑ=
claras actiones ⁊ studiosas agere: igit̄. ¶ Omnes autē.
Scd̄a rō. vir bonus qui est philantus ꝑclara et honesta
agendo iuuat seipsum et alios: igitur. Antecedens pro
bat phūs. qꝛ honesta agendo confert alijs ea quibus in
digent ⁊ vnicuiqꝫ quod est ipsi propriū: sibi aūt maxima
bonoꝝ scilicet virtutes confert: igitur. ¶ Malum autē.

Quinta conclusio. Non oportet malū virū esse amato= Quinta.
rem sui. Probat phūs. qꝛ malus existens amator obe=
dit prauis passionibus ⁊ sibiipsi: et ꝓximis nocebit: igr̄
Antecedens probat. qꝛ in malo dissonant ea que agit ⁊
ea que agere debet. Nam oīs intellectus eligit optimū
sibi cui obedit vir bonus. malus vero dissentit: igitur.
¶ Utrum enim. Hic remouet phūs vnum dubium. di= Dubiū soluit̄.
ctum est enim: ꝙ virtuosus maxime amat seipsum. Ideo
posset aliqͥs credere ꝙ virtuosus nichil ageret aut pate
retur gratia amicoꝝ. Hoc remouet phs̄ dicēs: ꝙ verū est
de virtuoso ꝙ multa agit et patitur amicoꝝ ⁊ honestatis
gratia. cōtemnit enim pecunias/honores/⁊ oīa circūpu
gnabilia bona. et magis eligit ꝑ paucuꝫ tp̄s viuere de=
lectabiliter: ꝗ per multū tēpus remisse. etiā magis eli=
git viuere bene per annū: ꝗ qualitercunqꝫ per multos
annos. et habere vnā operationē bonā ⁊ magnā ꝗ mul
tas et paruas. ⁊ hoc accidit morientibꝰ qui contemnen
do vitā et pecunias (quaꝝ magnā partē amici recipiūt)
magnū bonū sibi ꝓcurant: et maius ꝗ amicis quibꝰ ob
ueniunt ipsa bona vtilia. ipsis vero bonū virtutis. Idem
contingit in honoribus ⁊ principatibꝰ. qꝛ et honores et
principatus relinquere causa amici ⁊ virtutis est ei ho=
nestū et laudabile. studiosus aūt pre omnibus bonū ho
nestū eligit. et nō solū predicta bona fortune virtuosus
amici gratia derelinquit: sed quādoqꝫ actiōes virtuosas
proficit amico. ita ꝙ existimat se fieri meliorē per hoc ꝙ
est causa amico vt bn̄ operetur. Ex hiis patet: ꝙ virtuo=
sus etiā moriens pro republica nō prefert bonū cōmu=
ne bono proprio. īmmo maius bonū sibi confert: ꝗ rei=
publice. ¶ In omnibus. Hic infert phūs correlariū re Correlarium.
sponsiuū ad dubiuꝫ. Oportet esse vere philantū. sed nō
oportet esse philantū vt a vulgaribus philātus accipit̄.
Probat philosophus. quia in omnibus laudabilibus
virtuosus sibiipsi plus tribuit ꝗ alijs. igitur oportet ipꝫ
esse verum philantum.

Dubitatur autem et circa felicē Dubitatio.
si indigebit amicis vel non: ni Arguitur ne=
chil enī aiunt opus esse amicis gatiue
beatis et per se sufficiētibꝰ. exi
stunt enī ipsis bona per se. suffi
ciētes igitur entes nullo indigere. amicum
autem alterū ipm̄ entem tribuere ꝙ per seip
sum non potest. Unde cū demon bene det:
quis opus est amicis? Assimilatur autē in= Arguitur affir
cōuenienti: hec oīa attribuentes bona felici matiue.
amico nō assignare. quod videtur exterius
bonorū maxime esse. ¶ Siqꝫ amicis magis
est benefacere ꝗ pati: et est boni et virtutis
benefacere. melius autem benefacere ami=
cis ꝗ extraneis: benepassis quibus indige=
bit studiosus. ¶ Propter quod et queritur
vtrū in bonis fortunis magis opus est ami=
cis vel infortunijs: vt et infortunato indigē
te benefacturis et benefortunatis quibꝰ be
nefacient. ¶ Inconueniens autem forte et
hoc solitarium facere beatum. nullus enī eli
geret vtiqꝫ ſm seipsum omnia habere bona.
Politicū enī homo ⁊ cōuiuere aptus natus
et felici itaqꝫ hoc existit. ꝗ enim nature bona

habet. manifestum autem ꝙ cũ amicis et iis qui sunt epiekes melius: ꝙ cum extraneis ⁊ quibuscũqȝ commorari. opus est ergo felici amicis. ❡Quid igitur dicunt primi et quo verum dicunt. vel quoniã multi amicos existimãt vtiles esse. talibus quidem igitur nõ indigebit beatus. quia bona existunt ipsi.

Prima conclo ad dubium.

❡Neqȝ vtiqȝ iis qui propter delectabile vel in parum. delectabilis enim vita ens: nichil indiget superinducta delectatione. nõ indigens aũt talibus amicis nõ videtur indigere amicis.

Secunda.

❡Hoc aũt non est forte veruȝ. in principio enim dictum est: q̄m felicitas operatio quedã est. operatio autẽ manifestũ q̄m fit: et non existit quẽadmodũ possessio q̄dã. Si autem felix esse: est in viuere et operari. boni auteȝ operatio studiosa et delectabilis ſm seipsam: quemadmodum in principio dictum est. est autem et proprium delectabiliũ. speculari auteȝ magis possumus proximos ꝙ nosmetipsos et illorum actiones ꝙ proprias studiosorum vtiqȝ actiones amicorum entium delectabiles bonis. ambo enim habent que natura delectabilia. beatus vtiqȝ amicis talibus indigebit. siquidem speculari eligit actiones studiosas et proprias: tales autem que boni amici entis.

Tertia cũ suis pbationibus.

❡Existimãt aũt oportere delectabiliter viuere felicẽ. solitario quidem igitur difficilis vita. nõ facile enĩ ſm seipsum operari cõtinue. cum alteris autem ⁊ ad alios facile. erit igit̃ operatio magis cõtinua: delectabilis existens ſm seipsuȝ. quod oportet circa beatum esse. ❡Studiosus enim ſm ꝙ studiosus: iis a q̄ ſm virtutẽ actionibus gaudet. iis autem que a malicia tristatur: quẽadmodum musicus bonis melodiis delectatur: in prauis autem tristatur. fiet autem vtiqȝ et asskesis quedã virtutis ex cõuiuere bonis quẽadmodum et Theognis ait. ❡Naturalius autem intendentibus videt̃ studiosus amicus studioso natura esse eligibilis. natura enĩ bonum dictũ est: q̄m studioso bonum et delectabile est ſm seipm. viuere autem determinãt aĩalibus potentia sensus hoĩbus autẽ sensus vel intellectus. potentia autem ad operationẽ reducitur. principale autem in operatiõe. videtur aũt viuere esse principaliter sentire vel intelligere. viuere autem eorum que ſm seipm bonorũ ⁊ delectabilium: determinatũ enim. determinatũ aũt eius q̄ boni natura. Natura aũt bonũ ⁊ epiekei. propter qd videtur omibus delectabile esse. ❡Nõ oportet autẽ accipere malã vitã et corruptã: neqȝ in tristiciis. indeterminata enim talis quẽadmodum existentia ipsi. in habitis autem de tristicia erit manifestius. ❡Si autẽ ipsum viuere bonũ ⁊ delectabile: videt̃ aũt et ex eo qd est oẽs appetere ipsuȝ et maxime epiekes et beatos. his enim vita eligibilior et horum beatissima vita. ❡Videns autem qr videt sentit: ⁊ audiẽs q̄m audit: et vadens quoniã vadit. ⁊ in aliis silr est aliqd sentiens quoniã operamur. quare sentiem⁹ vtiqȝ q̄m sentim⁹: ⁊ intelligem⁹: q̄m intelligimus. hoc autẽ quoniã sentimus vel intelligimus: q̄m sumus. esse enĩ ⁊ sentire erat vel intelligere. sentire aũt quoniã viuit: delectabilium ſm seipm. natura enĩ bonũ vita. bonuȝ autem exñs in seipo sentire delectabile. eligibile aũt viuere ⁊ maxĩe bonis: q̄m esse bonum est ipis et simul delectabile. sentientes enĩ ꝙ ſm seipm bonũ delectant̃. Ut autẽ ad seipm habet studiosus ⁊ ad amicũ. alter enĩ ipse amicus est: quẽadmodũ igit̃ seipm esse eligibile est vnicuiqȝ: sic ⁊ amicũ vel ꝓxime. esse autem eligibile erat ꝓpter sentire ipsuȝ bonuȝ entẽ. talis aũt sensus delectabilis ſm seipm. cõsentire ergo opȝ ⁊ amicũ quoniã ẽ. ❡Hoc autem fiet vtiqȝ in cõuiuere et cõicare sermonibus et mente. sic enim vtiqȝ videbitur conuiuere in hominibus dici: ⁊ nõ quẽadmodũ in pecoribus in eodem pasci. ❡Si itaqȝ beato esse eligibile est ſm seipsum bonum natura ens et delectabile: proximũ autem ⁊ qd amici est et amicus eligibiliũ. Qd autẽ est ipi eligibile: ⁊ hoc oportet existere ipsi: vel sic indigens erit. opus ergo erit felicitanti amicis studiosis.

Infert cõclusionẽ pbando sic tertiam

Istud est scdm capitulũ hui⁹ secũdi tractat⁹: in quo phũs mouet ⁊ termĩat istã dubitationem. Utrũ felix indigeat amicis? Et primo ꝓponit dubitationẽ ⁊ arguit ad vtrãqȝ partẽ. Scdo soluit eam. Dubitatio ergo est. an felix indigeat amicis vel nõ? Et arguit. p. prĩo ꝙ nõ dupl̃r. Primo: qr per se sufficiẽtib⁹ non est opus amicis. cũ amicus sit alter ipe ⁊ ad hoc videatur necessarius: vt nobis tribuat q̄ per nosipos habere nõ possumus. sed beati ⁊ felices sunt per se sufficiẽtes. ergo nõ indigẽt amicis. Scdo ꝓbat. qr cui demõ. i. angel⁹ vel deus ſm Leonardũ vel fortuna ſm Argiropilũ bene ꝓuidet: nõ indiget amicis. sed felix est hmõi: igitur. ❡Assimilat̃ aũt. Hic arguit phs ad partẽ affirmatiuã tribus rõnibus. Prĩa est. qr absurdũ est tribuere felicib⁹ reliqua bona ⁊ nõ tribuere eis amicos. qr inter bona exteriora amicus videtur esse maximũ bonũ. sed felici attribuũtur cetera bona. igit̃ ⁊ amici. ❡Sicq. Scda rõ. bñfacere aliis est opus bõi viri ⁊ virtutis. sed amici magis ẽ bñfacere ꝙ bñ pati. et meli⁹ est bñfacere

Dubitatio

Arguitur negatiue.

Arguitur affirmatiue

amicis ꝙ extraneis. ḡ felix indiget amicis quibus bñ-
faciat. ¶ Propter quod. Hic cōfirmat. p. pdictā rōne3
qꝛ solet cōiter qri. an opus est magis amicis tpe ꝓsperi
tatis: ꝙ tpe aduersitatis? et hoc qrit. qꝛ infortunatus
eget benefactoribus. et bñ fortunatus eget aliqnibꝰ ꝗ-
bus benefaciat. ḡ cū sit meliꝰ benefacere amicis ꝙ ex-
traneis felix indiget amicis quibus bñfaciat. Incōue-
niēs a sit. Tertia rō. absurdū est dicere ꝙ btūs sit solita
rius. sed melius est cōmorari cū bonis viris et amicis
ꝙ cū extraneis. ḡ felici opus est amicis. Maiorē ꝓbat
dupl'r. primo: qꝛ nullus viuens eligeret habere oīa bo-
na p se et solitarie viuendo. Scđo: qꝛ hō est aīal politicū
aptū natū cū aliis viuere. sed hec felici inexistūt. igitur.
¶ Quid igr. Hec est scđa pars ca. in qua phs soluit du
bitationē. et ꝯtinet tres pticulas. In pima ośdit quibꝰ
amicis non indiget felix. In scđa ꝗbus īdiget p rōnes
morales ostendit. In tertia hoc idem facit p rōnes na
Ad dubium. turales. In pria ponit duas ꝯclōnes. ¶ Prima est. fe
Prima cōclō lix nō indiget amicis vtilibus. ꝓbat: qꝛ felici insunt bo
Secunda. na sufficienter: igit. ¶ Neqꝫ vtiqꝫ. Scđa ꝯclō. felix nō
indiget amicis delectabilibꝰ vel parū ipis indiget. pro
bat phs: qꝛ vita delectabilis existens nichil indiget su-
pinducta delectatione. s3 vita felicis est hmōi. igr. Ubi
aduertendū ꝙ cū amicus studiosus sit vtilis et delecta
bilis et honestus: op3 in his duabus ꝯclōnibus accipe
re amicū vtilē et delectabilē cū pcisione. ita ꝙ sit sensus
felix nō indiget amico vtili vel delectabili ꝗ non est ho-
Tertia cū ꝓ- nestus et virtuosus. ¶ Hoc autē. Hec est scđa pticula ī
bationibus qua phs ponit hanc tertiā ꝯclōnē. Felix īdiget amicis
virtuosis. ꝓbat. p. tribꝰ rōnibus. ¶ Prima est. felix de
lectatur in bonis et honestis opationibꝰ. s3 vnusquisqꝫ
magis pōt inspicere ꝓximos et actiones eoꝝ ꝙ seips3 et
actiones ꝓprias. ḡ amicoꝝ actiones sunt ipis amicis
delectabiles. et p ꝯñs talibꝰ amicis felix indigebit. hāc
ꝯñam ꝓbat. p. qꝛ felicitas est opatio quedam: vt in pn
cipio huius dictū est. ꝗ solū h3 eē dū fit. ḡ eē felix ꝯsistit
in viuere et opari. et p ꝯñs felicē delectari in opationi-
bus alioꝝ est ipm delectari cū aliꝭ bñ τ studiose operāt.
ḡ felix indiget amicis virtuose et honeste operantibus
in quoꝝ operationibus delectetur. ¶ Existimāt autē.
Scđa rō. op3 felicē delectabiliter viuere. s3 nullus soli-
tarius delectabiliter viuit. qꝛ solitaria vita est difficilis
et molesta. ḡ felix indiget amicis. Maiorē ꝓbat: qꝛ ope
ratio felicis d3 eē ꝯtinua. ḡ op3 felicem delectabilit' vi-
uere et opari vt eiꝰ opatio sit magis ꝯtinua. ¶ Studio
sus eñ. Tertia rō. studiosus sm ꝙ studiosus opationi-
bus studiosis delectat' et viciosis tristat'. sed ex viuere
cū bonis fit askesis ꝗdam. i. virtutis exercitatio vt dicit
theognis phs: igr felix indiget bonis amicis. Maiorē
ꝓbat p silr. qꝛ videmus ꝙ musicus delectat' bonis me-
lodiis et tristat' et offendit' prauis τ absurdis: igr a silr
virtuosus delectat' virtuosis opationibꝰ et tristat' vicio
sis. ¶ Naturaliter autē. Hec est tertia pticula scđe par
tis ī q. p. ośdit p rōnes naturales ꝙ felix indigeat ami
cis studiosis. Et pmo ꝓponit dicēs: ꝙ naturaliter intē-
dentibꝰ τ ꝯsiderātibꝰ videt' studiosus eē eligibilis stu-
dioso. ꝓbat tribꝰ rōnibꝰ. ¶ Prīa ē. qꝛ vt supra dictū ē:
bonū est naturalr' studioso bonū τ sm se delectabile. ḡ
bonus amicꝰ est studioso delectabilis. τ p ꝯñs eligibi-
lis. añs ꝓbat: qꝛ viuere est naturalit' sm se bonū τ ap-
petibile viuēti. ḡ viuere cū amico studioso est naturalit'
appetibile studioso. Assumptū ꝓbat phs dupl'r. Primo
qꝛ viuere in aīalibus diffinit' p potētiā sentiēdi. ī hoībꝰ
vero p potētiā sentiēdi τ ītelligēdi. s3 potētia ad opatio
nē reducit'. hoc ē potētiā sentiēdi τ ītelligendi hēmꝰ vt
sentiamus et intelligamus: qꝛ principale in opatiōe cō
sistit. hoc est opatio est finis pncipalis τ grā cuiꝰ ipius
potētie: s3 viuere videt' eē pncipaliter sentire vel intelli
gere. ita ꝙ sentire vel intelligere est pncipalis opatio in
aīalibus: ergo sicut sentire vel intelligere naturalit' est
appetibile ipi viuēti: ita et viuere. Scđo ꝓbat: qꝛ s3 pit
tagoricos oē determiātū est naturaliter bonū et delecta
bile. s3 viuere est determinatū: ḡ viuere est naturalit' bo
nū et delectabile. et p ꝯñs appetibile. sed qđ est natura
liter bonū: est virtuoso bonū. et sic videt' oibꝰ eē bonum
et delectabile. ¶ Non op3. Hic remouet phs vnū erro-
rem. posset eñ aliqnis credere ꝙ oē viuere eēt studioso
bonū et delectabile. hūc errorē remouet. p. dicens ꝙ cū
dr' ꝙ viuere est hoībꝰ studiosis bonū τ eligibile: non d3
accipi viuere ꝓviuere sm malā τ deprauatam vitā/aut
tristiciis oppressam: qꝛ talis vita est indeterminata si-
cut et ea ꝗ ei insunt: vt postea clarius patebit cū de tri-
sticia aget'. ¶ Si autē. Scđa rō. si viuere est bonū: ē de
lectabile: ex eo ꝙ oēs ipm appetunt vt iam dictū ē τ ma
xime studiosi quoꝝ vita est eligibilior τ beatissima. ḡ vi
uere cū amico studioso est delectabile studioso. et p ꝯñs
eligibile. ¶ Uidēs autē. Tertia rō. esse et viuere est vni-
cuiqꝫ naturaliter eligibile: sicut et bonū et maxime stu
diosis. ḡ amicū studiosum eē et cū eo viuere est eligibi-
le studioso. ꝯñam ꝓbat: qꝛ vt studiosus se h3 ad seipm:
ita et ad amicū: qꝛ amicus est alter ipe. Et añs ꝓbat: qꝛ
vidēs sentit se videre τ audiens se audire. τ vadēs ꝙ va
dit: silr aliqđ sentit nos opari. qua re sentimus nos sen
tire. τ intelligimus nos intelligere. qꝛ sumus et viuimꝰ
vita autē naturaliter est delectabilis. ḡ eē siue viuere est
naturaliter eligibile. ¶ Hoc autē. Hic rñdet. p. cuidā q̄
stioni. posset eñ aliqs qrere de quo cōuictu intelligit' p-
dicta? Rñdet. p. ꝙ de cōuictu et cōicatione in sermoni-
bus et mente. i. volūtate. qꝛ sic solent hoīes dici cōuiue
re: et nō sicut pecora ꝗ dr' cōuiuere: qꝛ pascunt' in eodē
loco. ¶ Si itaqꝫ. Hic infert. p. pncipalē ꝯclōne3. s. ꝙ fe Infertur ꝯclō
lix indiget amicis studiosis. ꝓbat resumendo ꝗdā pus ꝓbanda
dicta. qꝛ si felici sit eligibile viuere tanꝙ id qđ est bonū
sm se et naturaliter. τ si qđ est amici sit ꝓximū alteri
amico: amicus erit eligibilis amico: sed qđ est eligibile
ab amico op3 ei inexistere. aliter amicus eēt eo indigēs
ḡ felix indiget amicis studiosis.

VTrū igit' ꝗ plurimos amicos Questio
faciēdū vel quēadmodū in pe
regrinatiōe prudēter dictum
eē videt': neqꝫ mltū peregrinꝰ
neqꝫ nō peregrinus u ocet: et ī
amicitia ꝯgruet: neqꝫ nō ami-
cū eē neqꝫ rursus multū amicū sm supabun-
dātiā. ¶ His ꝗdem igit' ꝗ ad oportunitate3 Prima conclu
τ oīno videbit' cōgruere quod dictū est. mul sio ad qstionē.
tis enim reministrare laboriosum: et nō suf-
ficiens vita ipi hoc agere. Plures itaqꝫ ꝙ ꝗ
ad propriā vitam sufficientes nimis distra-
ctiui et inpeditiui ad bñ viuere: nichil ergo
opus est ipsis. ¶ Sed τ qui ad delectationē Secunda.
sufficiūt pauci: quēadmoduz in cibo delecta
mentū. ¶ Studiosos autem vtrū plures sm Tertia.
numerum: vel est quedam mensura et ami-
cabilis multitudinis: quēadmodū ciuitatis.

neq; eni ex decē hoib⁹ fit vtiq; ciuitas neq;
ex decē myriadibus adhuc ciuitas est. quan
tū aūt nō est forte aliquid vnū: sz oē īterme-
diū quorūdā determinatoꝝ. ꝛ amicoꝝ vtiq;
est q̄dā mītitudo determiata. Et forte q̄ plu
res cū quibus vtiq; poterit q̄s cōuiuere. hoc
Quarta. ei videbat᷑ amicabili⁹ eē. ¶ Qm̄ aūt nō pos
sibile est multis cōuiuere et distribuere seip
sum nō īmanifestū. ¶ Adhuc aūt ꝛ illos opz
amicos adinuicē eē/si debent oēs adinuicez
ꝯmorari. hoc autē operosū in multis existe-
re. ¶ Difficile aūt fit ꝛ ꝯgaudere ꝛ ꝯdolere
familiariter multis. verisilē ei coincidere si-
mul. huic q̄dē ꝯdelectari: huic autez ꝯtrista
ri. forte igit᷑ bn̄ hec nō q̄rere vt multis ami
cissimū eē: sz tot quot in ꝯuiuere sufficientes
¶ Neq; enim videbitur vtiq; ꝯtingere mul
tis amicū eē valde: ꝓpt᷑ qđ neq; amare plu-
res. supabūdātia eni q̄dā esse vult amicitie.
hec autē ad vnum et valde vtiq; ad paucos.
¶ Sic autē videt᷑ hr̄e et in rebus. non sūt ei
amici multi s̄m etericā amicitiā. hymnizate
Solutio obiectionis. aūt in duob⁹ dicunt᷑. ¶ Poliphili autē ꝛ oi
bus familiariter potientes/nulli videt᷑ ami
ci. tn̄ politice quidē quos et vocāt placidos
Corrélaria. ¶ Politice q̄dem igit᷑ est in multis eē ami-
cū et nō placidum entem: sed vt vere epie-
ikea. Propter virtutem autem et ꝓpter seip
sos non est ad multos. amabile autē et pau-
cos inuenire tales.

Istud est tertiū ca. huius tertij tractatus in q̄
phs terminat istā q̄stionē vtrū parandi sint
multi amici vel nō? Et p̄io ꝓponit q̄onem.
Quesito Scđo soluit eā. Querit igit᷑ vtrū sint facien-
di plurimi amici: vel quēadmodū in peregrinatiōe pru
denter dictū est nec multos peregrinos vel hospites ha
bere opz/nec eē sine hospitibus: ita etiā in amititia con
gruit neq; nō amicū eē/neq; multū amicū eē sz supabū
dantiam. ¶ His quidē. Hec est scđa ps cap. in q̄. p. sol-
Prima conclo ad questionē. uit predictā q̄onē p q̄ttuor ꝯcl'ones. ¶ Pria est. nō sūt
faciendi plures amici pp vtile. ꝓbat. p. tripl'r. Primo
p silitudinē adductā ad partē negatiuā q̄ oīno cōgruit
amicis vtilibus. Scđo: q: difficile ꝛ laboriosuz eēt mul
tis retribuere et reministrare. nec ad hoc vita hoīs suf-
ficeret. Tertio: q: lz ad hoc vita hoīs sufficeret: tn̄ illud
nimis distraheret et impediret hoīem ad bn̄ viuenduz.
Secunda. igit᷑. ¶ Sed ꝛ qui. Scđa ꝯcl'o. pauci amici sufficiūt ad
delectationē. Probat. p. p silr̄e. q: sicut in cibo condien
do sufficit modicū salis: ita ad delectationē pauci ami-
ci sufficiunt. et sicut cōdimentū multo sale conditū inde
lectabile est et īcomestibile: sic ex plures delectationē fa
cientes molestiā ingerunt igit᷑ nō sunt faciendi plures
Tertia. amici ad delectationē. ¶ Studiosis aūt. Tertia ꝯcl'o.
amicoꝝ studiosoꝝ faciendoꝝ est q̄dā multitudo deter-
minata. ꝓbat. p. p silr̄e: q: quēadmodū ciuitas nō fit ex
decē hoībus nec ex decē myriadibus .i. ex decies cente
nis milibus siue ex decē milibus: et fortassis multitu-
do ꝯstituens ciuitatē nō est vna determinata: sed oms

multitudo media īter determinatas multitudines eaz
cōstituit: ita amicabilis multitudīs est certa mensura:
illa scz in qua quis pōt viuere sine aliquibus turbatio-
nibus: q: cōuiuere vt dictū est: est principiū inter amica
Quarta. bilia. ¶ Qm̄ aūt. Hic intendit. p. ꝓbare hāc quartā cō
clusionē. amicitia virtuosa cū multis nō est ī eūda. ꝛ hoc
quīq; rōnib⁹. Pria ē. q: nō est possibile multis ꝯuiue-
re et distribuere/siue īpartiri se multis: igit᷑. ¶ Adhuc
aūt. Scđa rō. oēs amicos amicoꝝ opz eē amicos: si de-
beāt adīuicē cōmorari et cōuiuere. sz hoc est difficile in
multis: igit᷑. ¶ Difficile aūt. Tertia rō. difficile est con-
gaudere ꝛ cōdolere m̄ltis. q: pt̄ difficil'r ꝯtingere: q̄ cum
vnus gaudet: alter dolet. ḡ difficile est aliquē multis eē
amicū. ¶ Neq; eīn. Quarta rō. nō est possibile eē mul-
tis valde amicū. ḡ nō est possibile amare multos. ꝯñam
ꝓbat: q: amare est supabūdātia q̄dā ꝛ excessus amici-
tie. et añs ꝓbat: q: oīs amicitia est ad vnū vel ad pau-
cos. ¶ Sic aūt. Quīta rō. ita est in re q̄ eidē nō sūt plu-
res amici: vt pz in eterica amicitia: q̄ est inter paucos. ꝛ
idem pz de amicitijs hymnizatis .i. laudatis ꝛ famatis
Soluitur obiectio q̄ inter duos fuisse tradunt᷑: igit᷑. ¶ Poliphili autē. Hic
soluit. p. vnā obiectionē. diceret eīn aliq̄s. placidi mul-
tis sunt amici ḡ possibile est vnū multis eē amicū. Re-
spōdet phs q̄ poliphili ꝛ potientes familiaritate oīb⁹:
nullis sunt amici s̄m v̄itatē. sz pn̄t vocari politici siue ci
Corelaria uiles: quos ꝛ placidos hoīes vocāt. ¶ Politice q̄dem.
Hic infert phs duo correlaria. Primū est. s̄m amicitiā
politicā ꝯtingit vnū (etiā nō placidū) dū tn̄ sit vere bon⁹
multis eē amicū: sz nō ꝓpter virtutē aut etiā ꝓpter seip
sos. ¶ Amabile aūt. Scđm correlariū. Tales amicos
scz studiosos inuenire est amabile. hec correlaria relin-
quit phs nota ex dictis.

Questio. VTrum autē in bonis fortunis
amicis opus est magis vl' īfor
tunijs? In ambob⁹ eni requi-
runt᷑. et ei infortunati indigēt
auxilio ꝛ fortunati ꝯuiuētib⁹
ꝛ q̄b⁹ bn̄ faciāt. volūt enim bn̄
Prima cōcl'o opari. ¶ Necessariū q̄dē magis vtiq; in īfor
tunijs ꝓpt᷑ qđ vtilibus hic opus est. Meli⁹
aūt in bonis fortunis: propter quod et epie
ikes querūt. hos eni eligibilius bn̄ficiare et
Secunda. cū his ꝯuersari. ¶ Est eni p̄ntia ip̄a amicoꝝ
delectabilis ꝛ in bonis fortunis/et in īfortu
nijs. alleuiant᷑ eni tristati ꝯdolētibus ami-
cis. propter quod et dubitabit aliquis vtrū
quēadmodū graue transsumūt: vel hoc qui
dem non: presentia autem ip̄oꝝ delectabilis
existens et intellectus eius quod est condo
lere: minorē tristiciā facit. siquidē igit᷑ ꝓpt᷑
hoc vel ꝓpter aliud aliq̄d alleuiant᷑: dimit-
tat᷑. accidere aūt igit᷑ videt᷑ quod dictuz est.
Tertia ¶ Videt᷑ autē p̄ntia mixta quidem ip̄oꝝ eē
ip̄m quidē ei. videre amicos delectabile/ali
terq; et infortunato: et fit quoddā auxilium
ad nō tristari: ꝯsolatiuū eni amicus et visio
ne ꝛ sermone si sit epidexius. nouit eni morē
et in quibus delectat᷑ ꝛ tristat᷑. tristatū autē

sentire in ipis infortuniis triste. ois eī fugit tristicie cā eē amicis. Propter quod viriles quidē fm naturā reuerent ↄtristari amicos ipis. ⁊ si nō suptendat ī nō tristiciā eā q̄ illis fit: tristiciā nō sustinēt. totaliterqʒ incōplorātibus nō ↄplacet: ppt neqʒ eē ipe ploratiu⁹. mulieres autē ⁊ tales viri coangustatis gaudēt et amāt vt amicos et cōdolētes. imitari autem in oībus opʒ videlicet meliorē. ¶ In

De amicis conuocādis sex documenta

bonis fortunis autē amicoꝝ psītia / et cōuersationē delectabilem hʒ et intelligentiā: qm̄ delectant ī ipius bonis. Propter qđ videbitur vtiqʒ oportere ad bonas fortunas vocare quidē amicos prompte. bn̄ficiū enī opʒ esse bonū. ¶ Ad infortunia autē pigritantē tradere enī vt mīmū opʒ maloꝝ. vn̄ hoc: sufficienter ego infortunās. ¶ Maxime autē aduocandum cū debeant pauca turbati magna ipm iuuare. ¶ Ire autē ecōtrario forte congruit. ad infortunatos quidē nō vocatū prompte. amici enī benefacere maxime ijs qui in necessitate et hoc non significantib⁹ ambobus eī melius et delectabilius. ¶ Ad bonas fortunas aūt cooperātē qdeʒ prōpte etenī ad hoc necessitas amicoꝝ. ¶ Ad bonā passionē autē quiete. nō eī bonū prōptū fieri iuuari. opinionē autē indelectationis immorari forte reuerendū. qnqʒ eī accidit. presentia itaqʒ amicoꝝ in oībus vtiqʒ eligibilis videtur.

Istud est quartū capitulū hui⁹ tertij tractatus in quo phs termīat istā q̄stionē vtrū ī aduersitate aut ī psperitate magis egem⁹ amicis. Et primo pponit q̄stionē cū ei⁹ motiuo. Scdo soluit eā. Tertio vero infert q̄dā documēta.

Questio.

Queritigr prīo Utrū plus in psperitate aut in aduersitate indigeamus amicis: q et īfortunati indigēt amicis: q̄ eis bn̄faciāt. ⁊ fortunati indigēt ↄuinctib⁹: q̄bus bn̄faciant: volūt eīm bn̄ opari. ¶ Necessariū quidē. Hec ē scda pars ca. in qua. p. soluit p̄dictā q̄stionē sub tribus

Prima ↄclo.

ↄclonib⁹. ¶ Pria est. in aduersa fortuna amici sūt magis necessarij. In pspera vero sunt meliores et honestiores. Primā partē pbat. q in aduersa fortuna opus est amicis vtilibus q̄ bn̄faciāt: igr. Scdam ptē pbat a signo. q in pspera fortuna ↄstituti querūt amicos bonos ⁊ humanos: q̄bus honestū est bn̄ficiū impendere ⁊

Secunda.

ↄuersari cū eis: igr. ¶ Est eīm. Scda ↄclo. tā ī psperis: q̄ in aduersis p̄sentia amicoꝝ ē semp delectabilis. Secūdā ptē pbat: q tristes ⁊ afflicti cōdolētib⁹ amicis alleuiant. ppter qđ dubitaret aliquis an hoc fiat: q amici psītes ptē tristicie q̄si ptē oneris assumāt? an nō hoc sit: sʒ q amici psītia est delectabilis et intelligere amicū cōdolere minuit tristiciā. siue tn̄ ppt hoc siue ppter aliud / illud accidat: hic omittitur. tristiciā tn̄ amici presentia alleuiari manifestū est: et ita in re ipa contingere q ad presentiam amici cōdolentis: amicus cōtristatus

Tertia.

alleuiat: igr. ¶ Videt aūt. Tertia ↄclo. amicoꝝ psītia amicis in aduersitate ↄstitutis est delectatiōi et tristitie mixta. Primā partē pbat: q amicus in reb⁹ aduersis plurimū auxiliū affert ad nō tristari. g est delectabilis. Scdās pbat. q amicus (si sit epidexius. i. aptus ad consolandū) nouit naturā et morē amici / et in q̄b⁹ delectat et tristat / et affert solaciū aspiciendo et colloquēdo: ergo plurimū auxiliū affert aduersus tristiciā. Scdaʒ partē scʒ q aliqđ tristicie habeat pbat. q sentire condolētē amicū ī suis aduersitatib⁹ est triste et dolorosū: igit. Scdās pbat: q qlʒ fugit eē cām tristicie amicis suis. ppter qđ viriles fm naturā cauēt cōtristare amicos. nec sustinēt tristiciā amicoꝝ cōdolētiū: si nō superextendat in nō tristiciā. i. si nō fiat eis p eā nō tristicia siue indolētia aut carētia tristicie. et vir virilib⁹ nō placēt plāct⁹ amicoꝝ nec cōqrentiū voces: q vir talis nō ē ploratiu⁹. mulieres vero ⁊ viri muliebris animi si habeāt ↄdolentes et eos ament vt amicos: gaudēt et amant amicos condolentes: quos tn̄ imitari nō opʒ: sed meliorē. i. eū q virilis est. ¶ In bonis. Hec est tertia pars ca. in q. p. infert sex documenta moralia. tria scʒ de cōuocatiōe amicoꝝ ad bonā vel malā fortunā: et tria de visitatiōe eoꝝ i

Documēta de amicis conuocandis

vtraqʒ fortuna. Primū documētū est. ad bonas et prosperas fortunas opʒ prōpte amicos ↄuocare. pbat dupliciꝫ. Prīo: q in bonis fortunis amicoꝝ psītia hʒ conuersationē et intelligentiā delectabilē: q amici delectātur ī amicis suis bonis ⁊ ī eoꝝ psperitatib⁹: igr. Scdo: q opʒ bonū virū eē bn̄ficū. g opʒ amicū cōuocare prompte suū amicū ad bonas fortunas. cū p hoc ei bn̄faciat et delectatiōeʒ inferat: igr. ¶ Ad infortunia. Scdm documētū. in aduersis fortunis tarde aduocādi sunt amici. pbat. p. q q̄ minime possum⁹ debem⁹ amicos facere maloꝝ participes: vt pʒ p illud puerbiū. sufficiēter ego infortunās. i. satis est q ipe calamitatib⁹ pmor: igitur. ¶ Maxie aūt. Tertiū documētū. in aduersitatib⁹ amici maxie vocādi sūt quotiēs cū parua eoꝝ molestia magna nobis cōmoda afferre psūt. pʒ de se. ¶ Ire sūt. Hic ponit tria alia documēta p visitandis amicis. Primū est. ad amicos in aduersitatibus ↄstitutos opʒ amicuʒ nō vocatū prōpte ire. Probat: q amici est bn̄facere. et his maxie q̄ i necessitate positi non petūt / nec implorāt auxiliū. q id ambobus meli⁹ ⁊ delectabili⁹ est: igitur. ¶ Ad bonas. Scdm documētū. ad amicū bn̄ fortunatū dʒ amic⁹ prōpte ire vt ei coopet. Probat. q ad hoc amicus est necessarius: igit. ¶ Ad bonā. Tertiū documentū. ad amicū bene fortunatū amicus tarde dʒ accedere suscipiendi beneficij cā. pbat: q nō est honestū eē promptum et diligentem in auxilio petendo. sed tibi cauendum est ne te opinetur non sui: sed tui grā accessisse sicut qnqʒ accidit. Ex his ↄcludit phus q psītia amicoꝝ in oībus eligibilis et expetenda videt.

Questio.

Utrū igit quēadmodū in amātibus videre delectabilissimū est et magis eligunt hunc sensum q̄ʒ alios: vt secundū hunc maxie amore ente et facto. sic et amicis eligibilissimum est

Conclusio.

conuiuere? Communicatio enim amicitia. ¶ Et vt ad seipsum habet: sic et ad amicum. Circa seipsum autem sensus quoniam est eligibilis: et circa amicū vtiqʒ. opatio autem fit ipius in cōuiuere. quare cōuenienter hoc appetūt. ¶ Et qđ aliqñ est singulis eē vel cu-

ius gr̃a eligũt viuere: in hoc cum amicis vo
lũt ꝯuersari. Propt̃ quod hi quidẽ cõpotãt
hi aũt colludũt ad aleas: alij aũt et coexerci
tãtur ⁊ ꝯuenãtur et cõphilosophãtur. singu
li in hoc ꝯmorãtes: quodcũ ꝗ maxie diligũt
eorũ q̃ in vita. ꝯuiuere eñ volẽtes cũ amicis
hoc faciũt ⁊ ijs cõicant q̃bus existimãt cõui
Correlaria. uere. Fit igit̃ prauoꝝ quidẽ amicitia mala.
cõicant eñ prauis instabiles entes: ⁊ mali au
tẽ fiũt assĩlati adinuicẽ. ❡ Que aũt bonorũ qui
epicikes coaucta colloquijs: vident̃ autẽ et
meliores fieri operãtes et dirigẽtes adinui
cem. recipiũt eñ abinuicem q̃bus et ꝯplacẽt
vñ bona q̃dẽ eñ a bonis ❡ De amicitia qui
dem igit̃ intm̃ dictum sit. sequẽs autẽ vtiq̃
erit pertransire de delectatione.

Istud est quintũ ca. hui⁹ tertij tractatus: in q̃
ph̃s termĩat hãc questionẽ Utrũ cõuiuere sit
eligibilissimũ amicis? Et p̃rio ꝓponit q̃stio
nẽ. Sc̃do soluit eã. Et tertio infert q̃dã corre
Questio. laria. P̃rio igit̃ q̃rit Utrũ queadmodũ amatoribus vi
dere est delectabilissimũ: sic etiã amicis cõuiuere sit eli
gibilissimũ? ❡ Pro cuius solutione ponit. p. hãc ꝯclo
Conclusio elu nẽ. cõuiuere est amicis eligibilissimũ. ꝓbat. p. quatuor
cidata. rõnibus. ❡ P̃rĩa ratio est. q2 amatoribus videre ẽ de
lectabilissimũ. g̃ ⁊ amicis ꝯuiuere est delectabilissimũ.
ꝯñaꝫ ꝓbat. q2 sicut p̃ visum maxie fit amor: ita etiã per
cõuictũ maxie fit amicitia. ❡ Cõicatio eñ. Sc̃da ratio.
amicitia est cõicatio q̃dã: g̃ cõicare et cõuiuere est ami
cis eligibilissimũ. ❡ Et vt. Tertia rõ. sentire seip̃m esse
est maxime eligibile. g̃ sentire amicũ eẽ (sicut fit in cõui
uendo) est maxime eligibile. ꝯñam ꝓbat: q2 sicut se hз
quis ad seip̃m: ita ad amicũ. ❡ Et q̃d. Quarta rõ. sin
guli amici volũt ꝯuersari et cõmorari cũ amicis in illa
opatione q̃ est singulis esse vel cuius gr̃a eligũt viuere.
hoc est in opatione q̃ est eis delectabilissima: vt ꝓbat p̃
exemplũ in multis q̃ sil̃ potãt / sil̃ ludũt ad aleas / sil̃ ex
Correlaria. ercitãt̃ / sil̃ venant̃ / ⁊ sil̃ philosophant̃: igit̃. ❡ Fit igit̃.
Hic infert ph̃s duo correlaria. Primũ est. amicitia pra
uoꝝ est mala. ꝓbat: q2 amici prauoꝝ p̃ cõicationẽ cum
prauis assimilant̃ ipis ⁊ fiũt praui: igit̃. ❡ Que autem
eorũ. Sc̃dm correlariũ. amicitia bonoꝝ est bona ⁊ lau
dabilis. ꝓbat: q2 virtus bonoꝝ amicoꝝ coauget̃ hone
stis collocutionib⁹: et ipi amici virtuosi p̃ mutuã cõica
tionẽ recipiũt abinuicẽ ea q̃bus mutuo placẽt. ⁊ ĩde ĩ ꝓ
uerbio dictũ est. bona q̃dẽ a bonis ꝓcedũt: igit̃. ❡ De
amicitia. Hic ph̃s epilogat et cõtinuat dicẽda dictis di
cens: q̃ de amicitia intm̃ dictũ est. ꝯsequẽter de delecta
tione in sequẽtib⁹ determinandum est.

❡ Finis noni libri ethicorum.

❡ Incipit decimus.

Prima cõclo. Ost hec autẽ de delectatiõe for
te sequit̃ ptrãsire. maxime autẽ
videt̃ coappropriari generi no
stro: ꝓpter q̃d erudiũt iuuenes
egkizontes delectatione et tri
stitia. Videt̃ autem et ad morũ virtutẽ ma
ximũ eẽ gaudere quibus opꝫ / et odire q̃ opꝫ
ꝯtendũt̃ eñ hec p̃ oẽm vitam inclinationeꝫ
habentia et potentiam ad virtutem et felicẽ
vitam. delectabilia quidẽ eñ eligũt: tristia
autem fugiunt. ❡ Pro talib⁹ autẽ nequaq̃
videbitur eligendum esse: aliterq̃ et multã
habentes dubitationem. hi quidem eñ bo
nũ delectationem dicunt. hi autem ecõtra
rio valde prauũ. hi quidem forte p̃suasi sic ⁊
habere. hi autẽ existimãtes melius eẽ ad vi
tã nr̃am enũciare delectationẽ prauoꝝ: ⁊ si
non est. inclinare eñ multos ad ip̃am et serui
re delectatiõibus: ꝓpter oportere in ꝯtrari
um ducere: venire eñ vtiq̃ sic ad medium.
❡ Ne forte autem nõ bene hoc dr̃. de ijs eñ Secunda.
que in passionibus ⁊ actionib⁹ sermones mi
nus sunt credibiles opibus. cũ igit̃ dissonãt
ijs q̃ s̃m sensum: cõtẽpti et verũ cointerimũt
❡ Vituperãs eñ delectationẽ visus aliq̃n
appetẽs: inclinari videt̃ ad ip̃am vt talẽ exi
stentẽ oẽm. determinare eñ nõ est multorũ
❡ Vident̃ igit̃ veri sermonũ nõ solũ ad sci Correlariũ
re vtilissimũ eẽ: sed et ad vitam. cõuenietes
eñ entes operibus credũt̃: p̃p̃ q̃d prouocãt
intelligentes ⁊ viuere s̃m ipos taliũ quideꝫ
igitur sufficienter: dicta autem de delectati
one superueniamus.

Iste est decim⁹ liber ethicoꝝ Aristote
lis in quo ipe determĩat de delectatio
ne s̃m q̃ a quibusdã ponitur finis vlti
mus: et de felicitate / et legispositione.
Et diuidit̃ liber ĩ tres tractat⁹. In p̃ri
mo agit de delectatione. In secũdo de
felicitate: ibi. Dictis autẽ his. In ter
tio de legispositiõe: ibi. Utrũ igit̃. Prim⁹ tractatus ꝯti
net octo ca. In p̃rio caplo ph̃s ꝓponit intẽtũ suũ sub ta Prima cõc
li ꝯclõne. post ea q̃ in p̃orib⁹ libris determĩata sunt: for lo elucid
te de delectatiõe ꝯñs est ptrãsire. i. summatim ⁊ breuit̃
determĩare. Probat ph̃s trib⁹ rõnib⁹. Prima ẽ: q2 de
lectatio maxie ꝓpria est gñi nr̃o. s. gñi hũano: igit̃ de ea
est determinãdũ. Añs ꝓbat a signo. q2 eakizõtes. i. gu
bernãtes familias instituũt iuuenes ĩ delectatiõe et tri
stitia. hoc est docẽt eos in q̃bus debẽt delectari et in q̃
bus nõ. igit̃ signũ est q̃ delectatio maxie est ꝓpria natu
re humane. homo eñ delectatur s̃m oẽs sensus: q̃d nõ
cõuenit multis alijs aĩalibus. ❡ Videt̃ autẽ. Sc̃da rõ.
de illis est in morali ph̃ia determinãdũ: quoꝝ cognitio
maxime videt̃ cõferre ad morales virtutes acquirẽdas
sed delectatio et tristitia sunt hmõi: igit̃. Minorẽ ꝓbat:
q2 maxie valet ad moralẽ ṽtutẽ gaudere q̃b⁹ opꝫ ⁊ odi
re q̃ opꝫ. q2 delectatio et tristicia p̃ totã vitã extẽdũt̃ et
habẽt ptãtem et inclinationẽ ad virtutẽ et felicẽ vitam
cũ hoĩes delectabilia eligant et fugiant tristia: igitur.
❡ Pro talibus. Tertia rõ. de illis de q̃bus est magna
ambiguitas inter morales est determinãdum ĩ morali
ph̃ia: sꝫ delectatio est hmõi: igit̃. Minorẽ ꝓbat. nã aliq̃
opinant̃ delectationẽ eẽ summũ bonũ. alij ẽt̃rio dicunt
delectationem esse valde prauã. et horum aliq̃ ita dicũt

q₂ ita esse existimãt. alij vero ita dicũt: non q₂ ita eẽ putant: sed q₂ existimant vtilius eẽ ad vitã humanã dirigendã dicere delectationẽ eẽ valde prauã: q̃uis nõ ita sit. nam cũ multi inclinent et deseruiãt delectationi: ideo in cõtrariũ delectatiõis ducẽdi sunt: vt in mediũ ꝑ hũc modũ deueniat. ducũt aũt in ꝯriũ: cũ eis ꝑsuadet delectationẽ eẽ valde prauã: igit. ¶ Ne forte. Hic. p. reprobat predictã vltimã opinionẽ ponẽs talẽ ꝯclõnẽ. Si nõ oĩs delectatio est praua: nõ est ꝑꝑ mores hoĩm asserendum oẽm delectationẽ eẽ prauã. ꝓbat. p. q₂ sermones q̃ sunt de passionibus et actibus hoĩm sunt minus credibiles opationib⁹. ita ꝙ de eis ꝑ opa et experientiã fidẽ et certitudinẽ accipimus. ꝗ cũ dissonãt dissentiũt opibus: ꝯtẽnunt et reijciũtur et ꝟitatẽ interimũt. ¶ Vituperans eñ. Tertia rõ. ille q̃ vituperat delectationẽ: et videt eã aliqñ appetere et ꝓsequi tanq̃ bonã: inclinat et inducit hoĩes ad oẽm delectationẽ tanq̃ bonã ꝓsequẽdã: igit ꝓpt mores nõ est asserẽdũ oẽm delectationẽ eẽ prauã. Aũs ꝓbat. q₂ determinare q̃ delectatio est bona et q̃ praua nõ est multoꝝ: ſꝫ solũ prudẽtiũ. ¶ Videt igitur. Hic infert. p. vnũ correlariũ: ꝙ sermones veri sunt vtilissimi: nõ solũ ad sciam: sed etiã ad bonã vitã. ꝓbat phs: q₂ sermones cõsoni opib⁹ faciliter credũt et inducũt audiẽtes et intelligentes ad viuendũ ſm ipos: igit. Et subdit. p. ꝙ de his satis hactenus. nũc autẽ q̃ de delectatione dicũt referamus.

Eudoxi⁹ quidẽ igit delectationem ꝑ se bonũ existimabat eẽ ꝓpter oĩa videre desiderantia ipã et rõnalia et irrõnalia. ĩ oĩbus aũt eẽ eligibile epieikes et maxĩe potẽtissimũ. oĩa aũt ad idẽ ferri vt oĩb⁹ optimũ nũciat. vnũqđqꝫ enĩ sibĩpĩ bonũ ĩuenire: quẽadmodũ et cibũ oĩbus igit bonũ: et quod oĩa appetunt bonuꝫ eẽ. ¶ Credebantur aũt sermones ꝓpter moris virtutẽ magis q̃ꝫ propter ipos. ¶ Differenter enĩ videbat eẽ tẽperatus. nõ itaqꝫ vt amicus delectationis videbat hoc dicere: ſꝫ sic hẽ ſm veritatẽ. ¶ Nõ minus aũt existimabat eẽ manifestũ ex cõtrario. tristiciã enĩ ſm seipm oĩbus fugiendum eẽ. silr̃ igit ꝯtrariũ eligibile. ¶ Maxĩe aũt eligibile eẽ qđ nõ ꝑꝑ alterũ neqꝫ alterius grã eligim⁹. tale autẽ ꝯfessum est esse delectatiõeꝫ. nullũ enĩ interrogare cuius grã delectat: vt ſm seipaꝫ existentẽ eligibilẽ delectatiõem. ¶ Appositãqꝫ cuicũqꝫ bonoꝝ eligibilius facere: puta ei qđ est iuste agere / et tẽperatuꝫ eẽ. augeri vtiqꝫ bonũ ipi. Videt aũt sermo bonoꝝ ipm enunciare et nichil magis altero. oẽ enĩ cũ altero bono eligibili⁹. q̃ꝫ solitariũ. ¶ Tali vtiqꝫ rõne et plato interimit: q̃m nõ est delectatio ꝑ se bonũ. eligibiliorẽ enĩ eẽ cũ prudentia delectabilem vitã: q̃ꝫ sine. si autem mixtuꝫ meli⁹: nõ esse delectationem ꝑ se bonũ. nullo enĩ apposito ipi ꝑ se bonũ eligibilius fieri. ¶ Manifestum autẽ ꝙ neqꝫ aliud nichil ꝑ se bonũ vtiqꝫ erit: qđ cum aliquo ſm seipꝫ bonoꝝ eligibili⁹ fit. qđ igit est tale quo nos cõicamus tale ei q̃rit. ¶ Instãtes autẽ ꝙ nõ bonũ qđ oĩa appetunt nichil dicũt. quod enĩ oĩbus videt: hoc eẽ aimus. ¶ Interimẽs autẽ hãc fidẽ: nõ oĩno credibiliora dicit. siqdem enĩ q̃ sine itellectu appetũt ipas erat vtiqꝫ aliquid quod df. si ante et q̃ sapiunt: qualiter dicent vtiqꝫ aliqđ. Forte autem et in prauis est aliquod naturale bonum melius q̃ꝫ ſm seipam: qđ appetit ꝓprium bonum. ¶ Nõ videt autem neqꝫ de ꝯtrario bñ dici. nõ enĩ aiunt si tristicia malum est delectationem bonum esse. opponi enĩ et malum malo / et ãbo ei quod neutrum. dicentes hoc autẽ: nõ male. nõ tñ ĩ ijs q̃ dicta sunt veruꝫ dicentes. ambobus enim entibus malis: et fugienda oportuit eẽ ambo. neutris autem vel alterum vel silr̃. nunc autem videntur hanc quidem fugientes vt malum: hanc autem eligentes vt bonum: sic vtiqꝫ et opponuntur.

Istud est secũdũ ca. hui⁹ primi tractat⁹ in q̃ phs narrat opinionẽ et rõnes eudoxij de delectatiõe. Et diuidit ca. in duas ptes. In prima facit qđ iam dictum est. In scđa ponit rõnes platonis cõtra eudoxiũ. Fuit autẽ opinio Eudoxij ꝙ delectatio est summũ bonũ. quã ꝓbat quinqꝫ rõnib⁹. ¶ Prĩa ẽ. q̃cq̃d est a oĩb⁹ eligibile et appetibile: est sũmũ bonũ. sed delectatio est hmõi: igit. Maiorẽ ꝓbat: q₂ vnũqđqꝫ appetit sibi bonũ: igit. Minorẽ ꝓbat: q₂ oĩa tam rõnalia q̃ꝫ irrõnalia delectationẽ appetunt: igitur. ¶ Credebant. Scđa rõ q̃ nõ est eudoxij ſꝫ sequaciũ ei⁹ ꝑ quã inducebant ad ei assentiendũ est talis. eudoxius dicens delectationem eẽ summũ bonũ: erat vir tẽperatissimus. ꝗ nõ dicebat delectationẽ eẽ sũmũ bonũ: q₂ eã affectabat: ſꝫ q₂ ita res sehꝫ. et ꝑ ꝯñs hic ei tanq̃ viro studioso et temperatissimo maxĩe credẽdũ est. ¶ Nõ min⁹. Tertia rõ. tristicia est ꝑ se oĩbus fugienda. ꝗ ei⁹ ꝯriũ scꝫ delectatio est eligibile. ¶ Maxime autẽ. Quarta rõ. illud est maxime eligibile: qđ ꝓpt se et nõ grã alterius eligimus: sed delectatio est hmõi: igit. Minorẽ ꝓbat: quia nullus interrogandus est ꝓpter quid delectetur: tanq̃ delectatio sit ꝓpter seipam et nõ ꝓpter alterum eligibilis: igit. ¶ Appositãqꝫ. Quĩta rõ. delectatio cuicũqꝫ bono apposita vl' addita reddit ipm eligibili⁹: igr̃. Aũs ꝓbat: q₂ iuste agere / et tẽperate agere / et delectabiliter agere / meliora sunt et eligibiliora: q̃ꝫ si fuerint sine delectatiõe: igit. Et hec rõ solũ ꝯcludit ꝙ delectatio ẽ bonũ et nõ ꝙ sit sũmũ bonũ. ¶ Tali vtiqꝫ rõne. Hec est scđa ps ca. ĩ q̃ .p. adducit rõnes platonis ꝯtra eudoxiũ. et ad eas eudoxiũ defẽdẽs r̃ndet. Arguebat aũt sic plato. aggregatũ ex delectatione et alio bono est melius: q̃ꝫ sola delectatio: ꝗ delectatio nõ est sũmũ bonũ. ꝯñam ꝓbat: q₂ sũmũ bonũ nõ fit ꝑ additionẽ alterius eligibili⁹ q̃ꝫ sit ꝑ seipm. Aũs ꝓbat: q₂ vita delectabilis est eligibilior cũ prudentia: q̃ꝫ sine prudẽtia. Ad hanc rõnem platonis negat Aristo. ꝯñam. et ad ꝓbationẽ ꝯñe negat assumptũ. Nã si sũmũ bonũ non fieret per additiõnẽ alte-

Marginal notes:

Secunda.

Correlariũ.

Opinio eudoxij de delectatione.

Plato contra eudoxium.

Arguit phs cõtra cuasiones platonis ad rationes eudoxij.

Opinio eudoxij de delectatione cũ suis rationibus.

Plato contra eudoxium.

rius melius (cũ vnũqdq3 cũ alio sit eligibilius q̃ p seip sum) sequeret̃ q̄ nullũ bonũ quo nõ cõicamus esset p se bonũ: qd̃ est falsũ. cũ oẽ summũ bonũ appetamus. ℂ Instantes aũt. Hic ponit. p. euasiones platonis ad rõnes eudoxij: et cõtra eas arguit. Ad primã rõnẽ negabat plato maiorẽ et dicebat q̄ illud non est bonũ qd̃ oĩa appetũt. Cõtra hoc replicans aristo. ꝓbat illã ꝓpõnem tribus rõnib⁹. s. qd̃ oĩa appetũt est bonũ. Pĩa rõ est. qd̃ oĩbus videt̃ bonũ: hoc est bonũ. ḡ qd̃ omĩa appetunt: hoc ẽ bonũ. ꝯña est nota: q2 qd̃ oĩa appetũt: hoc oĩbus videt̃ eẽ bonũ. ℂ Interimens aũt. Scd̃a rõ. dictũ platonis. s. nõ bonũ ẽ qd̃ oĩa appetũt nõ est ꝓbabili⁹ q̃ dictũ eudoxij. ḡ plato eudoxio ꝯdicere ñ debuit p̃sertim cũ dictũ eudoxij videat̃ oĩb⁹ verũ. Aũs ꝓbat. q2 l3 ꝓbabile sit dicere delectationẽ nõ eẽ bonũ: q2 tñ irrõnalia eã appetũt: dicere tñ q̄ eã et rõnalia et irrõnalia appetunt: et q̄ nõ sit summũ bonũ: nullã apparentiã ỽitatis h3. igit̃ dictũ platonis nõ est ꝓbabilius dicto eudoxij. ꝛ p ꝯñs bonũ est qd̃ oĩa appetũt. ℂ Forte aũt. Tertia rõ si nõ oĩa appeterẽt bonũ: hoc maxime eẽt ꝓpter prauos qui vident̃ malũ appetere ꝛ nõ bonũ. sed hoc nõ: igitur Minorem ꝓbat. p. q2 l3 illud qd̃ praui fm̃ q̄ praui appetunt sit prauũ: tñ ĩ prauis forte est aliqd̃ naturale bonũ melius q̃ sint ipi praui fm̃ prauitatẽ suã qd̃ appetit bonũ sibi ꝓpriũ. i. ꝓpriũ finẽ. igit̃ bonũ est qd̃ oĩa appetunt. ℂ Non videt̃ aũt. Hic ponit phs solutionẽ platonis ad tertiam rõnem eudoxij. Respondebat eñ negãdo ꝯñam. q2 et malo oppõit̃ malũ. ꝛ vtrĩq3 opponitur id qd̃ neutrũ ẽ. i. bonũ. Cõtra hãc solutionẽ replicat aristoteles: q2 licet ita sit q̄ malum malo opponat̃ et vtriq3 neutrũ: nõ tñ tristicia opponit̃ delectatõni vt malum malo. ꝓbat: q2 si delectatio eẽt malũ vt tristicia: delectatio eẽt fugienda vt tristicia. si vero delectatio et tristicia neutra eẽnt vel vtrũq3 eẽt fugiendũ: vel vtrũq3 eligendũ: s3 hoc nõ: q2 hoĩes fugiũt tristiciã vt malũ: et eligũt delectatõe3 vt bonũ. ḡ delectatio ꝛ tristicia nõ opponũt̃ vt malũ malo / nec vt neutra malo / nec vt neutra bono.

Soluũtur rationes platonis Prima.

Non tñ si nõ qualitatũ est delectatio: ꝓpter hoc neq3 bonorũ neq3 eñi virtutis opatõẽs qualitates sũt neq3 felicitas. ℂ Dicũt aũt bonũ quidẽ determinatum eẽ. delectationẽ autẽ indeterminatã eẽ: qm̃ recipit magis et minus. Si quidẽ igit̃ ex delectari hoc iudicant: ꝛ circa iusticiã et alias virtutes fm̃ quas manifeste aiũt magis et minus quales existere: et fm̃ virtutes erit idẽ. Iusti eñi sũt magis et fortes. ẽ autẽ iuste agere et tẽperate agere magis et minus. si autẽ ĩ delectationib⁹: ne forte non dicũt cãm q̄ sint he quidẽ ĩmixte: he aũt mixte. qd autẽ ꝓhibet queãdmodũ sanitas determinata existẽs recipit magis ꝛ minus: sic et delectationẽ. nõ eñi eadẽ cõmensuratio in oĩbus est: neq3 in eodẽ vna q̃dam semp. sed remissa pmanet vsq3 ad q̃d: et differt in magis ꝛ minus. ℂ Perfectumq3 p se bonũ ponentes. motiones autẽ et generationes ĩpfectas: delectationẽ motionẽ ꝛ gene

Scd̃a soluitur

Tertia soluit̃

rationem enũciare tentant. nõ bñ aũt videt̃ dicere neq3 eẽ motionẽ. oĩ eñi motui ꝓpriũ eẽ videt̃ velocitas ꝛ tarditas. et si nõ fm̃ se ipsũ: puta quod mũdi ad aliud. delectatiõi autẽ hoꝝ neutrũ existit. delectatũ fuisse quidem eñi est velociter queãdmodũ iratũ fuisse: delectari aũt nõ: neq3 ad alterũ. ire autẽ et augeri et oĩa talia. trãsponere quidẽ igit̃ in delectationẽ velociter et tarde est. opari autẽ fm̃ ipam: velociter nõ est. dico autẽ delectari. ℂ Et gñatio qualiter vtiq3 erit: videtur eñi nõ ex quocũq3 quodcũq3 fieri. sed ex quo fit: in hoc dissolui. et cuius gñatio delectatio: hui⁹ tristicia corruptio. Et dicũt autẽ tristiciã quidẽ defectũ eẽ ei⁹ qd̃ fm̃ naturã: delectationẽ autẽ repletiõe3. hec autem sunt corporales passiones. Si igit̃ ei⁹ qd̃ fm̃ naturã repletio delectatio. in quo repletio: hoc vtiq3 et delectabit̃. corpus ergo: nõ videt̃ autem. nõ ẽ ergo repletio delectatio: s3 facta q̃de3 repletiõe: delectabit̃ vtiq3 aliqs et incisus tristabit̃. Opinio autẽ hec videt̃ facta esse ex ijs q̃ circa cibũ tristicijs ꝛ delectatõnib⁹ indigẽtes eñi factos ꝛ ptristatos delectari repletiõe. ℂ Hoc aũt nõ circa oẽs delectatiões accidit. sine tristicia eñi sunt mathematice: et eaꝝ q̃ fm̃ sensus et p olfactum sed et auditiones et visiones. multe autẽ et mẽorie ꝛ spes: cuius igit̃ he gñatiões erũt? nullius eñi defectus facti sunt: cuius fiat vtiq3 repletio? ℂ Ad ꝓferentes autẽ ꝓbrosissimas delectationũ: dicet q̃s vtiq3 quoniã nõ sunt hec delectabilia. non eñi si male dispositis delectabilia hec sunt: existimandũ ipa et delectabilia eẽ simplr̃ nisi in his: queãdmodũ neq3 laborãtibus sana vel dulcia vl̃ amara. neq3 rurs⁹ alba q̃ videt̃ patiẽtib⁹ ophtalmiã. ℂ Vel sic vtiq3 dicet̃ quoniã delectatiões q̃dẽ eligibiles sunt: nõ tamẽ ab his quẽadmodũ et ditari: pdenti autẽ nõ. et sanum esse: non tñ quodcũq3 comedenti. ℂ Vl̃ specie differũt delectationes. altere autẽ q̃ a bonis ab ijs q̃ a turpibus. et nõ est delectari ea q̃ iusti: nõ entẽ iustũ. neq3 ea q̃ musici non entẽ musicũ. silr̃ aũt et in alijs. ℂ Manifestare aũt videt̃ ꝛ amicus alter ens ab adulatore. nõ existentẽ bonũ delectatõe3 vl̃ dr̃sites specie. hic q̃dẽ eĩ ad bonũ videt̃ colloq̃. hic aũt ad delectatiõem. ꝛ hic q̃de3 vitupat̃. hũc autem laudãt vt non ad altera colloquentem. ℂ Nullus vtiq3 eligeret viuere / pueri mentem habens p vitã: delectatus in q̃b⁹ pueri

Quarta nõ aliquoũs soluitur.

vt existimant maxime. ¶ Neq; gaudere faciens quid turpissimoꝝ: nequaq; debẽs tristari. ¶ Et circa multa studium faceremus vtiq;: et si neq; vnã inferant delectationem: puta videre/recordari/scire/virtutes habere. si autẽ ex necessitate sequuntur his delectationes nichil differt. eligeremus enim vtiq; hec: et si non fieret vtiq; ab his delectatio. ¶ Quoniã quidem igitur neq; per se bonum delectatio/neq; oĩs eligibilis: manifestum videtur esse. ꝛ quoniã sunt q̃dã eligibiles sm̃ seip̃as differẽtes specie vel a quibus q̃ quidem igitur dicuntur de delectatione ꝛ tristicia: sufficiẽter dicta sint. ...bgitio.

I Stud est tertiũ capitulũ huius primi tractatus in quo aristoteles soluit rationes platonis quib⁹ volebat probare delectationẽ vniuersaliter non esse bonã. ¶ Prima ratio est. Delectatio nõ est qualitas. ergo delectatio nõ est bonũ. Respondet phũs negando cõsequẽtiã q: nõ omne bonum est qualitas. nam operationes virtutis vt est felicitas bona quedã sunt: ꝛ tamẽ nõ sunt qualitates. Ubi aduertendũ q̧ actio passio ꝛ terminus per actionẽ ꝓductus idem realiter significant; diuersa tamẽ cognotant actio enĩ cognotat esse ab agẽte. passio aũt recipi in patiente. terminus vero nuliũ hoꝝ cognotat. si ergo esset vnus termin⁹ q̃ delectationẽ esse ab agẽte p̃cise cognotaret: ille pertineret ad p̃dicamentũ actiõis. cõstat autẽ q̧ delectatio neq; esse ab agẽte neq; recipi in patiẽte cognotat: iõ neq; ptinet ad p̃dicamẽtũ actiõis neq; passionis. eodẽ modo dicendũ est de operatiõe virtutis ꝛ felicitate siue de nominib⁹ eaꝝ. Et ad aristotelẽ dr̃ q̧ ipse arguit ex dictis platonis ꝛ ex his q̃ ab eo cõcessa sunt. plato enĩ operationẽ virtutis felicitatẽ et delectationẽ non esse qualitates cõcedebat. vlterius felicitatẽ esse per se bonũ dicebat. hoc ergo de delectatiõe negare nõ debuit ¶ Dictum aũt. Scd̃a ratio platonis. omne bonũ est determinatũ. sed delectatio est indeterminata. ergo delectatio nõ est bonũ. Minorẽ ꝓbat plato. quia delectatio suscipit magis ꝛ minus. ergo est indeterminata. cũ non cõsistat in aliquo gradu determinato. Ad hãc rationez respõdet aristoteles negãdo minorẽ. Et ad ꝓbationem negat ꝯñam. cuius causam assignat. q: vel ipi platonici iudicãt delectationẽ esse indeterminatã: q: delectari siue ip̃m cõcretum suscipit magis ꝛ minus. ꝛ hoc non. q: sm̃ insticiã et alias virtutes aliqui sm̃ magis et minus quales dicũtur existere. ꝛ tamẽ iusticia ꝛ quelibet virt⁹ est aliquod bonũ et determinatũ. vel hoc dicunt ꝓpter ipsas delectationes: et hoc non. Tum primo. quia tunc insufficienter assignatent causam indeterminatiõis. cũ sm̃ eos quedã delectationes sint inmixte non suscipiẽtes magis et minus: et alie mixte que suscipiũt magis et minus. Tum secundo. quia sanitas determinata existens recipit magis ꝛ minus. ergo etiaz nichil prohibet delectationẽ determinatã esse ꝛ suscipere magis et minus. Antecedẽs probat. nam cõmensuratio humoꝝ nõ est eadem in omnibus. neq; in eodem semper est eadem cõmensutatio: sed remanet remissa vsq; ad aliq̃d et differt sm̃ magis ꝛ minus: igitur. Ubi aduertendũ q̧ licz ista abstracta delectatio/iusticia/et sanitas/et cõsimilia intensionẽ et remissionẽ suscipiãt ꝛ predicentur cũ istis adiectiuis intensioꝛ et remissioꝛ: non tamẽ cum istis ad uerbijs magis et minus siue intẽsius ꝛ remissius. Iste enim sunt vere hec albedo est intensioꝛ illa albedine. et illa albedo est remissioꝛ. sed iste sunt false. hec albedo ẽ magis albedo: et illa minus. hec albedo est intẽsius albedo. et illa minus. ¶ Perfectumq;. Tertia ratio platonis. omne per se bonum est perfectum. sed delectatio est quid imperfectum. ergo delectatio non est per se bonum. Minorem probat. q: omnis motio vel generatio est quid imperfectũ. sed omnis delectatio est motio vel generatio. igitur omnis delectatio est quid imperfectũ. ¶ Pro solutione autem huius rationis ponit philosophus duas propositiones. ¶ Prima est. Delectatio nõ est motio. Probat q: omni motioni ꝓprium est velocitas vel tarditas: hoc est. omnis motio est velox/vel tarda/vel scd̃m se/vel in comparatione ad aliud. sed nulla delectatio est velox vel tarda. igitur nulla delectatio est motio. Maiorem probat philosophus. nam cõtingit ire et augeri et huiusmodi velociter ꝛ tarde. igitur. Minorem ꝓbat philosophus. quia licet contingat delectatum fuisse velociter vel tarde quo ad moueri sicut contingit esse tristatum velociter: non tamen contingit delectari velociter vel tarde nec scd̃m se nec in comparatione ad aliud. hoc est dicere. contingit aliquem velociter et tarde traduci ꝛ moueri: sed nõ contingit aliquem sm̃ ipsam delectationẽ operari velociter vel tarde. operari autem scd̃m delectationem est delectari. ideo non contingit delectari velociter vel tarde. ¶ Et generatio. Secunda propositio. delectatio non est generatio. Probat philosophus duabus rationibus. ¶ Prima est. si delectatio est alicuius generatio: sequitur quod tristicia erit eiusdem corruptio. et cum non quodlibet fiat ex quolibet: sed fiat ex illo in quod per corruptionem dissoluitur: sequitur q̧ per tristiciam fiat resolutio alicui⁹ in illud ex quo per delectationem fiebat. sed cõsequens est falsum. licet concessum a platone qui dicebat q̧ tristicia erat defectus ꝛ indigentia alicuius quod nobis sm̃ naturam esset cõueniens. Delectatio autem scd̃m eum est eiusdem repletio. q̧ autem consequens et hec dicta platonis sint falsa. probat aristoteles. quia si delectatio est repletio eius quod est conueniens nobis scd̃m naturam: sequitur q̧ illud delectatur quod repletur. et cum repletio et indigẽtia sint passiones corporales. ergo corpus delectatur. sed corpus non delectatur. ergo delectatio non est repletio. sed facta repletione delectat᷑ replet⁹ Nec tristicia ẽ incisio: sed incisus ex incisione tristatur. plato aũt hec opinat⁹ est ex delectationib⁹ ꝛ tristicijs q̃ fiunt circa cibum. propterea: q̧ si aliquis tristatus sit ꝓpter indigentiam cibi: ille repletione facta delectatur. ¶ Hoc autem. Secunda ratio qua ostendit delectationem non esse generationem et fundamentum opinionis non esse sufficiens sic arguendo. alique sunt delectationes que nullius indigentie repletiones sũt. ergo alique sunt delectationes que nullius sunt generationes. cõsequentia videtur esse nota ex dictis platonis. Et antecedens probat philosophus. quia sunt alique delectationes quas non precedit aliqua tristicia. vt patet de delectationibus que ex disciplina proueniũt/et de delectationibus quas recipimus per sensus exteriores puta videndo audiendo tangendo: et sic de alijs. et similiter de delectationib⁹ q̃ fiunt memorãdo ꝛ speculãdo. tales enĩ nulla tristicia p̃cedit. ¶ Ad ꝓferentes. Quarta rõ. q̃ sm̃ aliquos nõ est ipsius platonis sed quorũdã alioꝝ quedã delectatiões sunt turpes ꝛ obscene. ergo delectatio nõ est bonũ. Ad hãc rõnem rñdet aristo. tripl'r. ꝛ sm̃ hoc põit tres ꝓpõnes. Prĩa est. nulla obscena ꝛ turpia

Tertia soluit.

Quarta soluit

...iiter rõ ...platonis ...ni

solnit.

v

sunt delectabilia simpl'r: ꝓbat qꝛ nō est necesse ꝙ si aliq̄ sint delectabilia male dispositis: ꝙ ꝓpter hoc sint delectabilia simpl'r. vt pꝫ in egrotātibꝰ qbꝰ q̄ videnť sana dulcia vel amara: nō oꝫ ꝙ sint talia simpl'r nisi ipsis. ptꝫ ēt in lippis in quibꝰ nō est necesse ꝙ sint alba simpl'r q̄ ipsis alba videtur ꝓpter ophthalmiā .i. illā oculoꝝ infirmitatē. ¶ Vel sic. Scd̄a ꝓpositio ex qua trahitur scd̄a solutio. hmōi delectatōes sunt eligibiles. nō tn̄ ex his rebus suscipiēde sunt ex qbꝰ nō nisi turpiter ⁊ obscene suscipiunť. ꝓbat. nā licet eligibile sit ditari: nō est tn̄ eligibile ꝓdēti patriā. hoc est: ꝑ patrie ꝓditionē. Etiā lꝫ eligibile sit sanū esse: nō tn̄ q̄dcūqꝫ comedēti siue comedendo: puta carnes patris vl' venenū. ¶ Vel specie. Tertia ꝓpositio. delectatiōes q̄ a turpibꝰ suscipiūtur specie differūt ab his delectatiōibꝰ q̄ ab honestis rebꝰ hn̄tur. ꝓbat. p. qnqꝫ rōnibꝰ. ¶ Prima est. Nō cōtingit nō entē iustū ea q̄ est iusti delectatiōe delectari; et sil'r est in alijs igiť. ¶ Manifestare autē. Scd̄a rō ꝓcedit ex differētia amici et adulatoris. qꝛ amicus causa boni ⁊ honesti colloquiť. adulator vero cā delectatiōis. ergo cū hoīes laudēt amicū ⁊ vituperēt adulatorē: oportet dicere ꝙ delectatio ab eo causata nō est bona. et ꝑ ꝯn̄s vel ꝙ delectatio nō est bonū vel ꝙ delectatiōes inter se specie differūt. ¶ Nullus vtiqꝫ. Tertia rō. nullus habēdo mentē puerilē eligeret viuere ⁊ delectari in his in quibꝰ pueri delectānť. ergo opꝫ dicere ꝙ delectatiōes sunt specie differētes. cū multi velint delectari. ⁊ nulli velint talibꝰ delectationibꝰ delectari. ¶ Neqꝫ gaudere. Quarta rō. nullus eligeret semꝑ gaudere in faciēdo turpissima ⁊ nullo mō debere tristari. ergo sunt alique delectatōes a turpibꝰ specie differētes. ¶ Et circa. Quīta rō. multa sunt circa q̄ studiū ⁊ sollicitudinē adhibemꝰ etiā si nulla ex eis delectatio sequi videreť: puta videre recordari scire virtutes habere: ⁊ q̄uis forte talia de necessitate sequatur delectatio: tamē etiā si non sequeretur ea delectatio talibꝰ adhuc operā daremꝰ. ergo delectatiōes a delectationibꝰ specie differūt.

Epilogatio.

¶ Oīn quidē igiť. Hic phūs epilogat dicēs ꝙ manifestū videť esse ex dictis: ꝙ delectatio nō est summū bonū / neqꝫ oīs delectatio est eligibilis licet alique sint eligibiles ſm se specie differentes et alaꝫ scd̄m ea a quibus causantur.

Conclo' cōtra platonem.

Quid aūt est vel quale quid manifestiꝰ fiet vtiqꝫ a pricipio resumentibꝰ. videť enī visio quidem ſm q̄dcunqꝫ tp̄s pfecta eē nō ei est indigens nullo: quod in posterius factū perficiat ipsius speciē. tale aūt videť ⁊ delectatio. totū enim quoddā est. et ſm nullū tempꝰ accipiet quis vtiqꝫ delectationē: cuius in plus tempus facte perficietur species. Propter qd̄ neqꝫ motus est. in tp̄e eniꝫ oīs motus et finis alicuius. puta edificatiua perfecta cum faciat quod appetit. vel in omni tp̄e vtiqꝫ vel hoc. in partibus autē temporis oēs imperfecte et altera specie a tota et abinuicem. lapidum enī cōpositio altera a colūne virgatiōe et hec a templificatione. et templi quidē perfecta nullo enī indigens ad propositum. fundamenti autē et trisculpti imperfecta. partis enim vtraqꝫ. specie igiť differunt. et nō est in quocunqꝫ tēpore accipere motum specie perfectum. sed siquidem in omni. similiter autē et in ambulatione et reliquis. si enim est latio motꝰ vnde et quo et huius differentie ſm species volatus ambulatio saltatio et talia. nō solū aūt sic: sed et in ipsa ambulatione. hec eniꝫ vnde et quo non idem in stadio / et parte / et in altera / et altera parte. neqꝫ pertrāsire lineam hanc et illā. nō solū enim lineā pertrāsit: sed et in loco existentē. in altero autē hec ab illa. Per certitudinē quidē igiť de motu in alijs dictuꝫ est. videť aūt nō in omni tp̄e perfectꝰ esse sed multi imperfecti / et differentes specie. siquidē quod vnde ⁊ quo specificū. delectationis aūt in quocunqꝫ tp̄e perfecta spēs. Manifesta igiť ꝙ altere erūt abinuicē. ⁊ totorum aliq̄d ⁊ perfectoꝝ delectatio. ¶ Videbiť aūt vtiqꝫ hoc et ex nō ꝯtingere moueri non tp̄e. delectari autē: qd̄ enim in ipō nūc totum aliquid.

Correla

¶ Ex his autem manifestuꝫ quī et non bn̄ dicunt motū vel gn̄ationē esse delectationē. non enī oīm hec dicuntur: sed partibilium et non totorū: neqꝫ enim visionis ē generatio / neqꝫ pūcti / neqꝫ vnitatis / neqꝫ horum nichil motus. neqꝫ vtiqꝫ delectationis: totum enim quoddam.

Istud est quartū capl'm huiꝰ primi tractatꝰ in quo. p. incipit determinare de delectatione ſm opinionē ꝓpriā et inuestigare q̄d ⁊ qualis sit.

Conclo trāplat

Et ponit cōtra platonē talē ꝯclōnē. Delectatio non est motus. quā ꝓbat duabꝰ rōnibꝰ. ¶ Prima est. oīs motus sic est in tp̄e: ꝙ in qualibet parte tp̄is est imperfectꝰ et in posteriori tp̄e aliquid semper additur: qd̄ eius speciē perficit. Imo qn̄qꝫ partes correspōdētes diuersis tp̄ibus sunt altere specie a toto motu ⁊ a seīuicē. sed oīs delectatio ſm q̄dlibet tp̄s perfecta est. ita ꝙ nichil ei deest qd̄ pficiat eiꝰ speciē in posteriori parte tp̄is acq̄rendū. ergo nulla delectatio est motus. Minorē ꝓbat. p. qꝛ visio ſm q̄dlibet tp̄s perfecta est ⁊ nō indiget aliquo in pore parte tp̄is qd̄ in posteriori parte tp̄is factū etiā acq̄situm perficiat eiꝰ speciē. ergo similiter ⁊ delectatio. Maiorē ꝓbat. p. dupl'r. Primo qꝛ oīs motus est gratia alicuius finis vel termini. quo acquisito ⁊ perfecto: ip̄e tūc et nō prius pfectus est. vt edificatio nō est pfecta nisi facto et cōpleto qd̄ per edificationē intendiť. Scd̄o ꝓbat idē inductiue: qꝛ edificatio talis ē / et ābulatio talis est. et sic de alijs: igiť. Aīs ꝓ pma parte ꝓbat. nā in singulis partibꝰ tp̄is totā edificationē mēsurātis sūt partes edificationis diuerse etiā ſm speciem et inter se et a tota edificatione que omnes sunt imperfecte: vt lapidum cōpositio alia est a colūne virgatione. i. ab ip̄ius ſm longitudinē ad rectos angulos erectiōe. ⁊ he due sunt alie a tēplificatione. factio aūt tēpli pfecta est nullo indigēs ad id qd̄ intēdebať. factio aūt fundamēti et trisculpti. i. ligni tripl'r sculpti cū sint partiū factōes imperfecte sūt et specie differentes. ita ꝙ in nulla parte tp̄is accipi pōt motus pfectus sed in toto tp̄e solū. Scd̄am partē ante-

cedētis ꝓbat. nam in ambulatiōe et in aliis motib⁹ ita se habet. nā si latio motus .i. mot⁹ localis est: vnde .i. terminus a quo / ꝛ quo .i. terminus ad quē / ꝛ huius differētie ƀm speciē sunt. vt volat⁹ / ambulatio / saltatio / ꝛ siĺia et nō solū ista differunt specie: sed etiā in ipa ambulatione totali ꝛ partiali hec vnde ꝛ quo .i. hi termini a quo et ad quē nō sunt idē: sicut nec in toto stadio / ꝛ in altera et altera parte stadij. neq; idē est ꝑtrāsire hāc lineā et illā. q2 nō solū hanc lineā ꝛ illā: sed hāc lineā in hoc loco ꝛ illam in illo existentē pertrāsim⁹. De motu aūt exactius alio in loco scʒ in libris phisicoꝝ dictū est. Et sic pʒ q̄ nō in omi tpe motus est ꝑfectus: sed in quolibet tpe multi sunt motus imperfecti. etiā specie distincti ƀm diuersitatē terminoꝝ a quib⁹ ꝛ ad quos impfectoꝝ. delectatio vero in quolibet tpe pfecta est ƀm speciē de numero totoꝝ ꝛ perfectoꝝ existēs. et per ꝯńs delectatio nō est motus. ¶ Videbitur aūt. Scḋa rō. nō contingit moueri in non tpe. sed cōtingit delectari in nō tpe. ergo delectatio est aliqd totū et perfectū. ꝛ per ꝯńs delectatio nō est motus. ꝯńam probat phūs. q2 qḋ est in ipo nunc totum aliquid est. ¶ Ex his aūt hic infert phūs q̄ ex dictis manifestū est q̄ platonici nō bn̄ dixerunt delectationē esse motum vel generationē. Probat. q2 nō oīm sunt mot⁹ et generatio: sed solū partibiliū ꝛ nō totoꝝ: cuiusmōi est delectatio: igiṫ. Añs ꝓbat. q2 visionis nō est generatio nec motus. neq; pūcti neq; vnitatis. igitur non omnium sunt motus et generatio.

...relarii

...na pcto. Sensus aūt oīs ad sensibile operātis. perfecte aūt bene dispositi ad pulcherrimuʒ sub sensu iacentium. tale enī maxime videtur esse perfecta operatio. ¶ Ipm autem dicere operari vel in quo est: nichil differat. ƀm enim vnūquodq; optima est operatio optime dispositi ad potentissimū eoꝝ q̄ sub ipam. ¶ Hec autem vtiq; perfectissima erit et delectabilissima. scḋm eniʒ omnē sensum est delectatio. similiter autem et ƀm intellectum et speculationē. delectabilissima aūt perfectissima. ꝑfectissima autē que bene habentis ad studiosissimuʒ eorum que sub ipsam ¶ Perficit aūt operationem delectatio. nō scḋm autē eundē modū et delectatio perficit et sensibile ꝛ sensus studiosa entia: quēadmodum neq; sanitas / ꝛ medic⁹ similiter causa est eius quod est sanari. Secundū vnūquēq; autē sensuʒ: q̄m fit delectatio manifestum. aimus enī visiones et auditiōes esse delectabiles. manifestum aūt q̄m et maxime cum et sensus sit potentissimus: ꝛ ad tale operetur. talibus autem entibus et sensibili ꝛ sensato: semper erit delectatio. existente quidem faciente et patiente. Perficit autē operationē delectatio nō sicut habitus qui inest: sed vt superueniēs quidā finis: veluti iuuenibus pulchritudo. ¶ Vsq; quo autem sensibile vel intelligibile sit quale opor-

tet et discernēs vel speculās: erit in operatione delectatio. similib⁹ enī entib⁹ ꝛ adinuicem scḋm eundē modū habentib⁹: ꝛ passiuo et factiuo idem aptū natū est fieri. ¶ Qualiter igiṫ cōtinue nullus delectatur vel laborat. oīa enī habentia corpora nō pñt ꝯtinue operari. nō fit igiṫ neq; delectatio. sequitur enim operationem. ¶ Quedā enī delectant noua entia: posterius autē non. siĺr propter hoc. primū quidem enī per desideria inclinata est mens: et intēse circa eadē operaṫ: quēadmodum ƀm visum aspiciētes postea nō fit talis operatio: sed neglecta. propter quod ꝛ delectatio obscuraṫ. ¶ Appetere autem delectationē existimabit quis vtiq; oēs: q̄m et viuere oēs appetunt. vita autem operatio q̄dā est. et vnusquisq; circa hec et in ijs operatur: q̄ ꝛ maxime diligit: puta musicus quidem auditu circa melodias. amator autem discipline mente circa theoremata. sic aūt ꝛ reliquoꝝ vnusquisq;. ¶ Delectatio autē perficit operationes. ꝛ viuere autē quod appetunt rōnabiliter igiṫ ꝛ delectationem appetunt: perficit enim vnicuiq; viuere eligibile ens. ¶ Vtrum aūt propter delectationē viuere eligimus: vel propṫ viuere delectationem dimittaṫ in presenti. cōiungi quidē enī hec videntur ꝛ separationem non recipere: sine operatione enim nō fit delectatio.

Istud est quintū ca. huius ṗmi tractat⁹ in q̄. p ostendit qḋ sit delectatio. Et cōtinet duas partes pńcipales. In prima facit quod iam dictū est sub trib⁹ ꝯclōnib⁹. In scḋa vero infert quedā corre- ...lis corre- laria per q̄ ostēdit quasdam ꝓprietates delectationis. ¶ Prima igiṫ ꝯclō est. perfecta opatio est opatio potētie bn̄ disposite circa obiectū pulcherrimū eoꝝ q̄ subiacent illi potētie. ꝓbat. p. q2 oīs sensus opatur circa suū sensibile. ꝛ ei⁹ pfecta opatio est ipius bn̄ dispositi circa pulcherrimū sensibiliū q̄ sub ipo sunt: igiṫ. ¶ Ipm aūt. Hic soluit. p. vnam obiectionē. diceret enī aliqs: q̄ sensus nō opatur: sed hñs sensum siue illud in quo est sensus. igiṫ male dictū est q̄ sensus opatur. Respōdet. p. q̄ nichil refert dicere ipm sensum opari siue illud in q̄ est sensus. q2 ƀm vnūqḋq; optima opatio ē optime dispositi ꝛ circa pfectissimū eoꝝ q̄ subiacēt potētie vel hn̄ti eā. ¶ Hec aūt. Scḋa ꝯclō. hmōi optia opatio optime dispositi circa potētissimū ꝛ studiosissimum eoꝝ q̄ sub ipa sunt: est pfectissima et delectabilissima opatio. ꝓbat. p. inductiue. q2 ƀm oēm sensum est delectatio. ꝛ siĺr ƀm intellectū ꝛ speculationē. sed delectabilissima opatio ipi⁹ sensus vel intellect⁹ est illa q̄ est pfectissima. ꝛ pfectissima q̄ ē potētie bn̄ disposite circa studiosissimū eoꝝ q̄ sub ipa sunt: igiṫ. ¶ Perficit aūt. Tertia ꝯclō. delectatio pficit opationē etiā ƀm quēlibet sensum: nō vt sensibile ꝛ sensus / neq; vt inexistēs habitus: sed vt quidā finis sibi supueniēs. Primā partē .s. q̄ delectatio pficit opatiōes relinquit ꝓbatā. sed q̄ delectatio nō pficiat opationē vt sensibile ꝛ sensus eā pficiūt ꝓbat. q2 sanitas ꝛ medicus

Prima cōclusio elucidatur

Secunda.

Tertia.

non sił' sunt causa sanatiōis. nā medicus est causa effectiua sanatiōis. sanitas vero est causa finalis. q̈ aūt ſm vnūquēq; sensum delectatio opationē pficiat ,pbat. q2 dicim⁹ visiones τ auditiōes τ alias sensatiōes esse delectabiles maxīe cū sensus est pfectissim⁹ τ opaꝛ circa potētissimū eoꝝ q̄ sibi subiacēt. sed sensu τ sensibili siue agente τ patiente talib⁹ existib⁹: semꝑ sequiꝛ delectatio. igiꝛ. q̈ aūt nō pficiat vt habitus sed vt finis q̄dā superueniens ,pbat. q2 delectatio se habet ad opationē vt pulchritudo ad iuuētutē: igꝛ. ❡ Usq; quo aūt. Hec est scđa pars ca. in qua .p. infert quinq; correlaria. Primū ē. tā diu delectatio est in opatiōe: q̈ diu sensibile vel intelligibile et discernēs vel speculās talia sunt qualia oportet. ,pbat q2 actiuo τ passiuo existētibus similib⁹ τ adinuicem eodē modo se habētib⁹: semꝑ aptū natū est idē fieri igiꝛ. ❡ Qualiter igiꝛ. Scđm correlariū. nullꝰ pōt continue delectari aut tristari. Probat q2 delectatio sequiꝛ opationē. sed nullus pōt cōtinue operari: igiꝛ. ❡ Quedā eni. Tertiū correlariū. quedā duz primo fiūt nouiter delectabilia sunt: q̄ postea nō sunt equaliter delectabilia. Probat: q2 quedā sunt circa q̄ mens intēse operaꝛ: q2 ad ipa mens inclinata τ ,puocata est p desideria. postea vero cōsimilis remisse τ negligenter fit. ergo primo de eis delectatio est intēsior. postea vero remissior fit et obscuratur. ❡ Appetere aūt. Quartū correlariū: oēs delectationē appetunt. Probat duab⁹ rōnib⁹. ❡ Prima est. oēs appetunt viuere quod est operatio quedaz. sed vnusquisq; viuendo operaꝛ circa hec et in his delectatur q̄ maxime diligit. ergo oēs appetūt delectationē. Minorem probat. nam musicus auditu operatur circa melodias. τ amator discipline operaꝛ mēte circa speculationē. et sic de singulis. igiꝛ. ❡ Delectatio aūt. Scđa ratio. delectatio in vnoquoq; perficit viuere. ergo oēs appetunt delectationem. ɔña tenet. quia vt iam dictum est omnes viuere appetunt. Antecedens probat. q2 delectatio perficit operationes. ergo et viuere. ɔña tenet. quia vita est opatio quedā. ❡ Utrū aūt. Quintum correlarium. vtrū ,ppter delectationē viuere appetam⁹: ad presens relinquitur. cōiungi tamē hec vidētur τ separationē non recipere. Scđam partē probat. quia sine operatione non fit delectatio: igitur.

Prima ,pclo ,pꝑ rationibus.

Vnde videnꝛ τ specie differre. altera eni specie ab alteris existimamus perfici. sic eni vidētur et naturalia τ que ab arte: puta aīalia / τ arbores / τ picture / et imagines / et domus / et vas. similiter autem τ operatiōes differentes specie a differentibus specie perfici. Differunt autem q̄ mentis ab ijs q̄ ſm sensus. τ he ipe ſm speciē et perficientes itaq; delectatiōes. ❡ Apparebit autē vtiq; hoc et ex coappropriari delectationū vnāquāq; operationi quā perficit. coauget eni operationem propria delectatio. magis eni singula iudicāt: et certius exquirunt cum delectatiōe operātes: puta geometrici fiūt gaudentes eo q̄ꝺ est geometrisare / et intelligūt singula magis. similiter autē et amātes musicā / τ amātes edificatiuā / τ alioꝝ singula augmentant ad propriū opus gaudentes ipo. coaugent autem delectationes: coaugētia aūt ,ppria. alteris aūt specie: et propria altera specie. ❡ Adhuc autem hoc vtiq; magis apparebit ex eo q̄ꝺ est ab alteris delectationes impeditiuas operationib⁹ esse. amātes enim fistulas non pñt sermonib⁹ attendere si audiant fistulantem: magis gaudētes fistulatiua q̄ presenti operatione. ſm fistulatiuā igitur delectatio: eā que circa sermonē operationē corrūpit. similiter autem hoc et in alijs accidit: cum simul circa duo opereꝛ: delectabilior enim alterā expellit. τ si multū ſm delectationē differat magis: vt neq; opereꝛ ſm alterā. ❡ Propꝛ quod gaudentes quocunq; vehementer nō oīno operamur alterū. et alia facimus alijs quiete placētes: puta in theatris legumina comedentes: cū praui agonizātes sint: tunc maxime ipm operanꝛ. Quia autez propria quidem delectatio cōfirmat operationes et diuturniores τ meliores facit. aliene autem officiunt: manifestū q̈ multū distāt. ❡ Fere enim aliene delectatiōes faciunt: quod proprie tristicie. corrūpunt eni operatiōes proprie tristicie: puta si huic scribere indelectabile et triste vel ratiocinari: hic quidem non scribit. hic autem nō ratiocinaꝛ tristi existēte operatiōe. ❡ Accidit itaq; circa operationes cōtrarium a delectatiōibus et tristicijs proprijs. proprie autem sunt: q̄ in operatiōe ſm seipam fiunt. alie autem delectatiōes dicte sunt: qm̄ proximū quid tristicie faciunt. corrumpunt enim. tamen non similiter. Primū ... lanum | Secund...

Istud est sextū ca. huius ꝑmi tractat⁹ in quo pħs ostēdit delectatiōes abinuicē specie differre. Et hoc ꝑmo facit ex parte opationū quas cōsequūtur ipe delectatiōes. Scđo penes bonitatē τ maliciā eaꝝ. Tertio penes distinctionez subiectoꝝ. Primū facit in pñti capl'o. τ alia duo in duob⁹ sequētibus capl'is. Ponit igiꝛ talē cōclusionē. delectationes a delectationib⁹ spē differunt. ,pbat trib⁹ rōnibus. Cōclusio data. ❡ Prima est. distincta spē perfectiōibus spē distinctis pficiūtur. sed opatiōes ab opationib⁹ spē distinguūtur. et delectatiōes sunt pfectiōes opationū. igiꝛ delectationes a delectatiōib⁹ specie differūt. Maiorē ,pbat. p. inductiue. nam nālia vt aīalia τ arbores distinctis perfectiōib⁹ pficiūtur. silr artificialia vt picture et imagines domus et vas τ sic de alijs: igitur. Scđam partē minoria relinquit notā. et primā ,pbat. q2 opatiōes sensus τ intellectus spē differūt. igiꝛ opatiōes ab opationib⁹ spē differunt. Ubi aduertēduz q̈ delectatiōes q̄ operatiōes specie differētes perficiūt spē differāt: sic ostenditur. nam opatio pfecta per delectationē d2 esse opatio sensus vel intellectus vel alterius potētie circa quā operationē cadit opatio voluntatis tanq̄ circa obiectū. qua opatione volūtatis ipa est volita vel amata. τ q2 hec possunt con-

uenire operationi volūtatis: nā possuz diligere dilectionem meā: ideo opationes voluntatis dicūr perfici per delectationē. qz ergo operatiões que perficiūtur per delectationē sunt obiecta talis delectatiõis: τ cuz vlt'ra distinctionē obiectoꝝ sequaꝶ distinctio actuū quoꝝ sunt illa obiecta: ideo aristoteles recte ex distinctiõe operationū quas delectatiões perficiūt: cõcludit distinctionē delectationū eas perficiētiū. ℂ Apparebit aūt. Sc'da ratio. quecūqꝫ sunt ꝓpria distinctis specie illa sunt specie distincta. sed vnaqueqꝫ delectatio coappropriaꝶ operationi quā perficit. ergo cū operatiões ille differāt specie delectatiões eis ꝓprie differunt specie. Minorē probat qz ꝓpria delectatio coauget operationē quā perficit. igitur. Assumptū probat. qz operātes cū delectatione magis singula discernūt τ certius exquirūt vt geometre cū delectatione geometrizātes magis singula ad artē spectantia intelligūt. similiter τ musici τ edificātes τ singuli alij cū delectatiõe operātes adaugent ꝓpriā operationem: igitur. ℂ Adhuc aūt. Tertia ratio. delectationes proprie vni operationi sunt impeditiue aliaꝝ opationū ergo delectatiões a delectationib' specie differūt. Añs ꝓbat dupliciter. Primo inductiue. nam multū delectātes circa fistulatiuā opationē impediūtur circa operationē que est circa sermones. τ similiter in alijs ꝯtingit: vt cuz circa duo q̄s simul operaꝶ delectabilior operatio alterā excludit: igiꝶ. ℂ Propter qḋ. Hic ꝓbat. p. idem antecedēs experiētia. qz nos vehemēter in aliquo delectātes nichil aliud operamur. τ cū quiete. i. remisse delectamur in vno: bñ aliud operamur: puta ī theatro legumina comedimus cū praui sunt agonizātes. qz remisse nos delectāt. igiꝶ delectatiões ꝓprie vni operatiõi sunt impeditiue aliaꝝ operationuz: presertim si sint intense. Et subdit ph's q' qz delectatiões ꝓprie confirmāt τ intendunt opationes et diuturniores τ meliores faciunt. aliene aūt delectatiões eas officiūt τ remittūt. manifestum est q' delectatiões multum differūt. ℂ Fere enim
...relaria. Hic infert ph's duo correlaria. Primū est. fere aliene delectationes faciunt illud circa operationē quod nate sunt facere proprie tristicie. Probat qz proprie tristicie corrūpunt operationes: sicut aliene delectationes: igiꝶ. Añs probat. qz si quis tristetur scribendo vel ratiocinādo: ille propter tristiciā operatiõis nec scribit/ nec ratiocinatur. igitur propria tristicia corrumpit operationem. ℂ Accidit itaqꝫ. Sc'd̄m correlariū. delectatio ꝓpa operationi/ τ tristicia propria faciūt circa operationē cōtraria. patet ex dictis. vocantur autē proprie delectatiões q̄ fiunt in operatione s'm seipam. aliene vero dicte sunt quia aliquid simile proprie tristicie faciunt. quia corrūpunt operationem: licet non similiter.

...ima pclu... elucidatio Differentibus autem operationibus epicheia et prauitate: et his quidem eligibilibus existētibus: his autē fugiendis: his autem neutris: similes habent et delectationes. et s'm enim vnāquāqꝫ operationem propria delectatio est: que quidez igitur studiose propria: epiekes. que autem praue: mala. ℂ Etenim concupiscentie bonorum quidem laudabiles: turpium vero vituperabiles. Magis proprie autem operationibus que in ipsis delectationes concupiscentijs. he quidem enim discrete sunt et temporibus τ natura. he autem propinque operatiõibus et indiscrete sic: vt habeat dubitationem si idem est operatio delectationi: non tamen videtur quidē delectatio mēs esse/ neqꝫ sensus. incõueniens enim. sed propter non separari videtur idem quibusdam: quemadmodum igitur operationes altere: et delectatiões. ℂ Differt autem visus a tactu puritate. et auditus et olfactus a gustu. similiter vtiqꝫ differunt delectationes et ab ijs que circa mentem. et vtreqꝫ abinuicem. Secunda.

Istud est septimū capitulū hui' primi tractat' in quo ph's agit de diuersitate delectationuz s'm bonitatē et maliciā. Et diuiditur capituluz in duas partes. In prima facit quod iam dictuz est. In secunda ostēdit differētiam delectationū sc'd̄m puritatē et impuritatē potētiarum τ operationū quibus insunt.
Primo igitur intendit talem ꝯclusionē. Delectationū Prima conclō
quedam sunt bone. et alie praue. Probat ph's duab' rõnibus. ℂ Prima ratio. quia operationū quedā sunt bone τ eligibiles. alie praue τ fugiende. et alie neutre. ergo delectationuz eis propriarū quedā sunt bone. alie praue. τ alie neutre. ℂ Etenim. Secunda ratio que est a minori ad maius. delectationes sunt magis proprie operationib' q̄ꝫ concupiscētie. id est appetitus rerū delectabilium. sed concupiscētie bonaꝝ rerum sunt bone et laudabiles. τ concupiscētie turpiū sunt praue/ τ vituperabiles. ergo delectationes ꝓprie bonis operationibus sunt bone τ laudabiles. τ delectationes ꝓprie prauis/ et turpibus vituperabiles. Maiorem probat ph's quia concupiscētie operationū sunt discrete et separate ab ipsis operationib' et natura τ t'pe. delectationes vero sunt ipsis operationib' ita indiuise: vt dubium sit an operatio sit eadē delectationi. non videtur tamen delectatio esse mens. i. opatio intellectus neqꝫ sensus. i. operatio sensus: qz illud essꝫ incõueniēs. licet propter inseparabilitatē eaꝝ quibusdā videātur idem esse. ergo delectationes sunt magis proprie opationibus q̄ꝫ concu-
piscētie. Ubi aduertendū q' concupiscētia est desideriū Cõcupiscētia.
boni nõ habiti. delectatio vero est dilectio obiecti quod placet. vel est passio causata ab operatiõe qua potentia apprehēsiua vel appetitiua apprehendit obiectū sibi cõueniens. Operatio vero est actio potētie apprehensiue circa rem habitā vt visio vel auditio. Desideriū aūt bonifrequenter τ natura τ t'pore operationem delectabilem precedit: vt desideriū cibi precedit illud quo cibum sumimus. Sed delectatio τ operatio delectabilis simul sunt: intantū q' delectatio ipsa operationi eadē videtur esse. et sic delectatio est magis propria operationi q̄ꝫ cõcupiscentia. Aduertēdum vlterius q' cum dicit ph's: quibusdā videri delectationē eandē esse operationi: ita subtiliter falsam opinionē reprobauit: vt et errantiū intellectum aperiret: τ a vera sententia nullatenus discederet. non tamē (inquit ipse) videtur delectatio mens id est intellectio. neqꝫ sensus. id est sensatio esse. in quo errabant quidam antiquoꝝ: qui propter inseparabilitatem delectationis ab operatione: delectationē esse intellectionem vel sensationē arbitrati sunt. cum quo tamē stat delectationē esse operationē illā. scilicet que nec est mens nec sensus. i. nec operatio intellectus nec sensus sed operatio volūtatis. qḋ vidēs aristoteles noluit dice

re delectationem nō esse operationē. sed dixit eam non esse operationē sensus vel intellectus. quia tales operationes delectatio vt finis quidā superueniēs perficit vt prius dictum est. ¶ Differunt autē. Hec est secunda pars capituli in qua ostendit diuersitatē delectationū penes diuersitatē potētiarū et operationū quibus appropriantur in puritate et impuritate. et intendit talē cōclusionē.

Secūda cōclō Delectationes differunt sm puritatē et impuritatem. Probat qr qlis ē differētia potētiarū et opationū: talis est differentia delectationū eis appropriatarū. sed operationes potētiarū differunt sm puritatē et impuritatē ergo et earum delectationes. Minorē probat phūs inductiue. Nam visus a tactu puritate differt. et auditus et olfactus a gustu. ergo operationes potētiarum differunt sm puritatē et impuritatē. et per consequēs et delectationes que sunt circa sensū ab his que sunt circa intellectum. et vtreqꝫ abinuicē. Ubi aduertēdum est ꝙ purum est quod non habet aliquid aliene nature admixtum. Impurū vero qd aliquid tale habet. gustus autē et tactus sunt impuri eo ꝙ in gustando et tangēdo necesse est non solū qualitates tangibilis vel sapores recipi in organo: sed etiam oportet ipa tangibilia et gustabilia recipi in medio intrinseco/et ipsis organis gustus et tactus coniuncto. et inde est ꝙ tales delectationes sunt impure. qr propter alterationes corruptiuas que fiunt in organis ab ipsis obiectis: ad tales delectationes frequentius sequitur tristicie. minus tamē ad delectatiōes auditus et olfactus. minime vero ad eas quas in videndo suscipimus. Intellectus aūt est purissimus. qr nec obiectū nec aliquid eius intelligēdo suscipit/neqꝫ etiā qualitates quecūqꝫ quantūcūqꝫ sint ad intellectū pertinentes vel impertinētes. et hoc nec in se nec in medio intrinseco vel extrīseco. nolo tū hic secludere species. qr tales non suscipit ab obiecto immediate. videtur eū causari mediante actu intelligendi. De modo autem quo causantur non est presentis speculationis.

Conclusio. Videtur autē esse vnicuiqꝫ animali delectatio propria: quēadmodū et opus: que enim sm operationem. in vnoquoqꝫ autem speculanti hoc vtiqꝫ apparebit. altera enim equi delectatio/et canis/et hoīs/quēadmodū heraclitus ait: asinum fenū vtiqꝫ diligere: magis ꝙ aurū. delectabilius enim nutrimentum auro asinis. q̄ quidem igitur diuersorum specie: differunt specie. eas autem que eorundem: indifferētes rationabile esse.

Contra cōclusionem. ¶ Differunt autem in hominibus. eadem enim hos quidem delectāt hos autem contristant. et his quidē tristia et odibilia sunt. his aūt delectabilia et amicabilia. et in dulcibus aūt hoc accidit: nō enim eadem videntur febricitanti et sano. neqꝫ calidum esse et debili et bene habēti. similiter autem et in alteris hoc accidit.

Solutio. ¶ Videtur autem in oībus talibus esse qd videt studioso. si autem hoc bene dicitur (quēadmodū videtur et est) vniuscuiusqꝫ mēsura virtus et bonus sm ꝙ talis: et delectationes erunt vtiqꝫ que huic videnē: et delectabilia quibus iste gaudet. que autem huic tristia: si apparent huic delectabilia nichil admirabile. multe enim corruptiones et nocumenta hominum fiunt. delectabilia autem non sunt: sed his et sic dispositis.

¶ Cōfessas quidem igitur turpes manifestum ꝙ non dicendū delectationes esse preter ꝙ corruptis. Primū [correla]rium ¶ Earum autē que epiekes esse videntur/qualem vel quā dicendum hominis esse: vel ex operationibus manifestum. His enim sequuntur delectatiōes. siue igitur vna est/siue plures: que perfecti et beati viri. Has perficientes delectationes: principaliter dicentur vtiqꝫ hominis delectationes esse: relique autem secundo/et submultipliciter quemadmodum operationes.

Istud est octauum capitulū huius primi tractatus in quo phūs ostēdit diuersitatē delectationū ex parte subiectorū. Et ponit talē cōclusionē. Conclus[io] Diuersorū sm speciē diuerse sunt delectationes: eorūdē vero indifferentes. Primā partem probat. qr vnicuiqꝫ animali est delectatio sibi propria sicut propriū opus: igitur. Antecedens ꝑbat inductiue. qr alia est delectatio equi/alia canis/et alia hoīs. qd ꝑbat auctoritate heracliti dicētis asinum magis diligere fenū ꝙ aurū: quia nutrimētum est asino delectabilius auro: igitur. ¶ Differunt autē. Hic instat phūs cōtra secundā partē predicte cōclusionis qua dr ꝙ eorūdē sm speciē sunt eedē delectatiōes. quia eedē delectationes delectant istos homines/et contristant illos. Cōtra cō[clu]sionem similiter eadē sunt odibilia aliquibus/et amabilia aliis sicut dulcia et amara. puta fabricanti et bene se habenti. sed ista sunt eadem specie: igitur. ¶ Videtur aūt. Hic soluit phūs predictam instantiā dicens: ꝙ licet talia mala videantur esse delectabilia: non tamē sunt delectabilia simpliciter sed eorum illa tantum sunt delectabilia simpliciter: que vidētur studiosis et sanis delectabilia. alia vero non sunt delectabilia simpliciter: sed his. i. corruptis et male dispositis. Solutio Istam solutionē confirmat phūs per illud quod supra dictū est. qr virtus et bonus sm ꝙ talis sunt vnicuiqꝫ mensura. Similiter illud simpliciter dicendum est malum: quod vir bonus malum esse iudicat. Et si queratur vnde est ꝙ illa que vidētur tristia bono viro: videntur malo delectabilia? Respōdet phūs ꝙ hoc est quia multe fiunt corruptiones et deprauationes hominum. ¶ Confessas quidem. Hic infert phūs duo correlaria. Correla[rium] Primum est. delectationes quas oēs confitentur esse turpes: et inhonestas non sunt simpliciter delectationes: sed corruptiones tantum. patet satis ex dictis. ¶ Earum autē. Secundum correlariū. inter honestas delectationes quedam sunt primatio delectationes hominis. alie vero secundario. Probat: quia delectationes sequuntur operationes. sed operationū: alie sunt principaliter operationes hominis perfecti et beati. et hoc siue sit vna talis siue plures. ergo et delectationum alique sunt principaliter hominis scilicet ille que perficiunt operationes principales hominis: et alie secundario que operationes secundarias perficiunt.

ia cōclo D Ictis aūt his q̄ circa virtutes et amicitias ⁊ delectatiōes: reliquū est de felicitate typo pertransire: qz finem ipaz ponim⁹ humanoꝝ. resumentibus autē pdicta: ꝯpendiosior vtiqz erit
nda. sermo. ¶ Diximus autem: qm̄ non est habitus. eteni dormienti p vitam existeret vtiqz plante viuenti vitā: et infortunato maxime si vtiqz hec nō placent: sed magis in opationem quādā ponendū: queadmodū in his q̄
ia prius dicta sunt. ¶ Operationū autē he quidem sunt necessarie et ꝑpter altera eligibiles: he autē fm̄ seipas. manifestū quoniā felicitatē eaꝝ q̄ fm̄ seipas eligibiliū aliquā ponendū: ⁊ nō earū q̄ ꝑpter aliud. nullo enī indigens felicitas: sed p se sufficiēs. ¶ Scdm̄ seipao sunt eligibiles a quibus nichil querit̄ preter opationem. ¶ Tales eē vident̄ autē q̄ fm̄ ꝟtutē actiōes. bona enī ⁊ studiosa age
ns. re coꝝ q̄ ꝑpter seipsa eligibiliū. ¶ Sed ⁊ ludorū delectabiles. non enī ꝑpter altera ipsos eligunt. ledunt̄ enī ab ipsis magis q̄ iuuant̄: negligentes corpora et possessionem.
ctio. ¶ Refugiunt autē ad tales ꝯuersationes felicitātiū multi. propter quod apud tyrānos approbant̄ in talibus cōuersationibus eutrapeli. q̄ eī appetunt̄ in ijs tribuūt seipos delectabiles. indigēt autem talibus. Videtur quidem igitur felicitatiua hec esse ꝑpter
atio. eos q̄ in potentatibus his vacare. ¶ Nullū autē forte signū tales sunt. non enī in potentem eē virtus neqz intellectus a quibus studiose opationes. neqz si ingustabiles isti existentes delectatiōes sincere et liberales: ad corporales refugiūt: ꝑpt̄ hoc has existimādas eligibiliores eē. ¶ Eteni pueri q̄ apud ipos p̄ciosa: optima existimant esse. Rōnabile vtiqz queadmodū pueris ⁊ viris altera videntur preciosa: sic et prauis et ijs q̄ epieikes. Queadmodū igitur multotiens dictū est et preciosa et delectabilia sunt q̄ studioso talia entia. vnicuiqz autem q̄ fm̄ habitū proprium eligibilissima opatio. ⁊ studioso autē fm̄ virtutem. Non ī ludo ergo felicitas. et cī incōueniens finē eē ludū: et negociari ⁊ malū pati fm̄ vitam omnem ludendi grā. omia enim (vt est dicere) alterius gratia eligim⁹ preter felicitatem. finis enī hec. studere autem et laborare ludi gratia: insipiens videt̄ ⁊ valde puerile. ludere autē vt studeant fm̄ anacharsim recte habere videt̄. requiei enī assimilatur ludus. impotentes autem conti-nue laborare requie indigent. nō vtiqz finis requies. fit enim gratia opationis. ¶ Vide- Quinta.
tur autem felix vita fm̄ virtutem eē. hec autem cū studio: sed non in ludo. melioraqz dicimus studiosa ridiculis et cum ludo. et melioris semp particule: et hominis studiosiorē opationē. q̄ autē melioris melior et felicior iam. ¶ Potieturqz vtiqz corporalibus de- Septa.
lectationibus quicūqz. et bestiale nō minus optimo. Felicitatem autem nullus bestiali tribuit: si non et vitam. non enim in talibus ꝯuersatiōib⁹ felicitas: sed ī his q̄ scdz ꝟtutē opatiōib⁹: queadmodū ⁊ prius dictū est.

I Ste est secūdus tractatus huius libri: ī quo determinat aristoteles de felicitate. Et cōtinet quatuor capitula q̄ patebunt in processu. In primo capitulo ostēdit felicitatē non eē habitum: sed operationem non circa ludum sed circa virtutem. Et ponit sex ꝯclōnes p quarū primā ponit intentū suū. et cōtinuat dicenda dictis. et ē talis. Post- Prima concl'o
ea q̄ dicta sunt de virtutibus/de amicitia/⁊ de delectatione: de felicitate determinādum est. Probat phs. qz (vt dictū est) felicitas est finis humanoꝝ actuū: igit̄ de ea determinandum est. et ratione huius resumenda sūt quedaz que in primo libro de felicitate dicta sunt: quia hoc modo cōpendiosior erit de ea determinatio. ¶ Diximus autē. Secūda ꝯcl'o. Felicitas (vt supra dictū est) Secunda.
non est habitus sed opatio. Primā partē ꝓbat phs tripliciter. Primo: qz tunc alicui per totam vitā dormiēti posset ineē felicitas. Secundo: qz tunc viuenti vita plāte. i. exercenti solum operationes aīe vegetatiue: posset inexistere felicitas. Tertio: quia tunc maxime infortunato posset inesse felicitas. cum oībus predictis possit inesse habitus virtutis absqz eiusdem operatione. hec autem sunt incōuenientia: igitur felicitas non est habitus. Secundam partē ꝓbat ex prima: qz felicitas non est habitus: ergo est opatio: queadmodum in primo libro dictum est. ¶ Operationū autem. Tertia ꝯcl'o. Fe- Tertia.
licitas est opatio eligibilis ꝑpter se. Probat phs trib⁹ rōnib⁹. Pria est: qz oīs opatio aut est nccīa ⁊ pp aliud expetēda. aut pp seipam. sz felicitas non est opatio necessaria ⁊ propter aliud expetibilis. g̃ est operatio expetibilis ꝑpter se. Minorem ꝓbat: quia felicitas est bonum per se sufficiens et nullo indigens. Ubi aduertendum: ꝙ operationes propter aliō eligibiles sunt vt edificatio/fabricatio/et huiusmodi: quas vocat hic phs necessarias. non quia non possunt non esse: sed quia gratia alicuius fiunt: quod sine ipis haberi nō potest. vt sine edificatione haberi non potest domus. ¶ Scdm̄ seipas. Scda rō. omnis operatio in qua preter operationem nichil queritur: est p se eligibilis. sed felicitas est huiusmodi: igitur. ¶ Tales esse. Tertia rō. omnis operatio fm̄ virtutem est propter se eligibilis: sed felicitas est opatio fm̄ virtutem: igitur. Maiorem probat: qz bona et studiosa agere est ꝑpter se expetibile: igit̄. ¶ Sz
ludoꝝ. Quarta ꝯcl'o. licet ludi delectabiles sint ꝑpt̄ Quarta.
se et nō ꝑpter aliud eligibiles: in ipis tn̄ non ꝯsistit felicitas. Primā partem relinquit notam. Et secundā partem quā ponit in solutione sequētis obiectionis ꝓbat tribus rōnibus. Prima ratio est. qz intendentes ludis

magis leduntur q̄ iuuātur ab ipsis negligentes corpora ⁊ possessionē ꝑ ipsos ludos. ergo in eis nō cōsistit felicitas.

Obiectio ¶ Refugiūt autē. Hic obijcit phs cōtra ꝑdictam ꝯclōnē: qr multi eoꝝ q̄ felices reputant: puta pricipes ⁊ potētes cōfugiunt ad delectationes ludoꝝ. ꝓpter qd apud eos in ꝑcio habent q̄ hmōi oblectamēta pñt afferre. nam q̄ cōcupiūt ad ea feleto aīo prebēt ⁊ his īdigēt. ergo signū est ꝙ in ludis delectabilibus consistit felicitas.

Solutio. ¶ Nullū autē. Hic soluit phs ꝑdictā obiectiōem negādo ꝯñam. Tum pⁱo: qr tales potentes nō sunt vere felices. qr in eis neq̧ est virtus moralis neq̧ intellectualis a quibus nate sunt ꝓcedere oꝑationes laudabiles. Tum scdo: qr potentes ⁊ tyranni nō pñt gustare sincerā ⁊ liberā delectationem q̄ est in oꝑatione virtutis: ideo ad corporales delectationes cōfugiūt existimātes eas eligibiliores esse. sicut pueri q̄ apud eos in precio sunt: optima existimant. quare rōnabile est vt queādmoduz pueris et viris diuersa vident ꝑciosa: ita prauis et studiosis diuersa vident delectabilia. vnicuiq̧ aūt oꝑatio q̄ est ꝼm habitū ꝓpriū videt eligibilissima. studioso autem q̄ ꝼm virtutem: igit. Sinceras delectatōnes vocat hic Aristoteles q̄bus nec tunc nec post breue tp̄s miscetur tristicia neq̧ penitentio. Liberales autē q̄ non alterius grā suscipiunt: aut q̄ sic ingenue sunt vt nulli moleste sint aut nociue. ¶ Etenim. Secūda rō. Oīa alia a felicitate eligimus grā alterius: scz grā felicitatis: sed nō oīa eligimus grā ludi. ergo in ludo non ꝯsistit felicitas. Maiorē ꝓbat: qr felicitas est oīm finis. Minorē etiam ꝓbat. Tum primo: qr stultū videt et puerile eligere negociari: penam pati: studere: et laborare ꝑ totā vitā grā ludi. Et hoc cōfirmat phs auctoritate Anacharsis. i. illius phi dicentis. ludēdū est vt studeamus. Tum scdo: qr requies ⁊ cessatio a labore nō est vltimus finis: sz fit grā oꝑationis. ergo et ludus. ꝯñam ꝓbat: qr requiei assimilat ludus. Añs ꝓbat: qr illi requie indigent et non alij qui nō pñt continue laborare. ergo requies fit grā operationis. ¶ Videt aūt.

Quinta. Quinta ꝯclō. Vita ꝼm virtutez est cū studio et non cū ludo. sed felix vita est vita ꝼm virtutem. ergo felix vita nō ꝯsistit in ludo. Maiorē ꝓbat dupliciter. Primo: qr studiosa meliora sūt ridiculis ⁊ his q̄ fiunt in ludo: igit. Scdo: qr oīs oꝑatio melioris particule hoīs ꝼz ꝙ homo est melior ⁊ beatior. sed oꝑatio studiosior est melioris particule aīe et hoīs ꝼm ꝙ homo q̄ oꝑatio ridiculosa et iocosa: igit. ¶ Potiet q̧.

Sexta. Sexta cōclusio. Felicitas non cōsistit in delectationibus corporalibus. Probat: qr in his q̄ non minus insunt bestialibus q̄ viro optimo non cōsistit felicitas. sed delectationes corporales sunt hmōi. igitur in ipsis nō consistit felicitas: sed in operationibus ꝼm virtutē vt prius dictū est. Maiorem ꝓbat: qr nullus bestiali et abiecto viro felicitatem tribuit: sed solum vitam.

Prima cōclō. Si autē felicitas est ꝼm virtutem oꝑatio: rōnabile ꝼz optimā. hec autē vtiq̧ erit optimi. siue igit intellectus hoc siue aliud qd qd vtiq̧ ꝼm naturā videt principari et dominari ⁊ intelligentiam hr̄e de bonis et diuinis siue diuinū ens ⁊ ipsum siue ipsoꝝ q̄ in nobis diuinissimū: huius oꝑatio ꝼm ꝓpriam virtutem erit vtiq̧ perfecta felicitas.

Scda probata sex rationibus ¶ Quoniā aūt est speculatiua dictum est. confessum autem hoc vtiq̧ videbitur esse et ijs q̄ prius et ipsi vero. Optima eteni hec oꝑatio. eteni eoꝝ intellectus que in nobis et cognoscibiliū circa q̄ intellect⁹. Adhuc aūt cōtinuissima. speculari eni possum⁹ ꝯtinue magis q̄ operari quodcūq̧. ¶ Existimamusq̧ oportere delectationē admixtā esse felicitati. delectabilissima aūt eaꝝ q̄ ꝼm virtutē operationū: q̄ ꝼm sapientiam confessa est. videt ei philosophia admirabiles delectationes hr̄e puritate et firmitate. rōnabile aūt scientibus q̄ querētibus delectabiliorē ꝯuersationē eē. ¶ Et q̄ dr̄ autarcia circa speculatiuā maxime vtiq̧ erit. ad viuere q̄dem eni necessarijs et sapiens et iustus et reliqui indigent. talibus aūt sufficienter largitis. iustus q̄dez indiget ad quos iuste operet et cū q̄bus. sl̄r autē et tēperatus et fortis et alioꝝ vnusq̄sq̧. sapiens autē ꝼm seipsum ens potest speculari. et quāto vtiq̧ sapientior fuerit: magis. melius autē forte cooperatores hr̄e: sed tñ ꝑ se sufficientissimus. ¶ Videbit vtiq̧ aūt ipa sola ꝓpter seipam diligi nichil eni ab ipa fit preter speculari. ab operabilibus autem vel plus vel minus acquirimus ꝑter actionē. ¶ Videt autē felicitas in vacatione eē. nō vacamus. eni vt vacem⁹ et bellamus vt pacē ducamus. practicarum q̄dem igit virtutum in politicis vel bellicis oꝑatiōes sunt. q̄ aūt circa hec oꝑatiōes: vident non vacātes eē. bellice quidē et penitus. nullus eni eligit bellare eius quod ē bellare grā: neq̧ preparare bellū. videt eni vtiq̧ omnino violentus occisor q̄s eē: si amicos oppugnatores faceret vt pugne et ocasiones fierent. ¶ Est aūt et q̄ politici nō vacās et preter ipm ciuiliter ꝯuersari acquirēs potentatus ⁊ honores vel magis et felicitatez ipi ⁊ ciuibus: alterā existentē a politica quā ⁊ q̄rimus manifestū vt alteram existentem. ¶ Si vtiq̧ eas quidē q̄ ꝼm v̄tutes: actiones politice et bellice pulchritudine et magnitudine precellūt. he autē non vacantes ⁊ finez aliquē appetūt ⁊ nō ꝓpt seipas sunt eligibiles. intellect⁹ autē oꝑatio: studio differre videt speculatiua existens ⁊ ꝓpt ipsam nullū appetere finē. habereq̧ delectationem propriā. hec autē coauget oꝑationem. et per se sufficiens vtiq̧ ⁊ vacatiuū vtiq̧ et illaboriosum vt humanū: et q̄cūq̧ alia beato attribuuntur scdm hanc oꝑationem apparēt entia. ¶ Perfecta igit felicitas hec vtiq̧ erit ho= Correla

minis: accipiens longitudinem vite perfectam. nichil enim imperfectum est eorum q̄ felicitatis.

Istud est scḋm capl'm huius scḋi tractatꝰ ī quo ondit phs cuius virtutis et potentie felicitas est operatio. Et ponit duas ꝯcl'ones. Pria est. ꝑfecta felicitas est opatio illiꝰ partis hoīs q̄ principatur et dn̄atur et intelligentiā hꝫ honestarū diuinarūqꝫ rerū. et hoc siue illa sit intellectꝰ siue aliqd aliud diuinū in hoīe existēs: siue diuinissimum in hoīe inter oīa q̄ ei insunt. Probat: qꝛ si felicitas est opatio ꝯm virtutē (vt supra dictum est) rōnabile est ꝙ sit opatio ꝯm ꝟtutē optimā: sed optima virtus est optimi qḋ est in hoīe: qḋ principat̄ et dn̄atur ⁊ itelligentiā habet honestarū diuinarūqꝫ rerū. ḡ ꝑfecta felicitas ē opatio illius optimi ꝯm ꝓpriā eius virtutē. ¶ Qm̄ aūt est. Scḋa ꝯcl'o. ꝑfecta felicitas est opatio speculatiua. vt in sexto huiꝰ dictū est. ꝓbat. p. sex rōnibus. Pria rō ē. qꝛ hoc ꝯsonat his q̄ in pimo libro dicta sunt de felicitate et etiā ipi virtuti: igit̄. Ans ꝓbat. qꝛ hec opatio scꝫ speculatio est optima: igitur in ea ꝯsistit felicitas. Assumptū ꝓbat. Tū primo: qꝛ intellectus est optimus eoꝝ q̄ ī nobis sunt. Tū scḋo: qꝛ cognoscibilia circa q̄ est intellectꝰ sunt optima: igit̄. ¶ Adhuc aūt. Scḋa rō. ꝯtēplatio est opatio ꝯtinuissima: igit̄ in ea cōsistit felicitas. Ans ꝓbat: qꝛ magis possumus ꝯtinue speculari: ꝙ qḋcūqꝫ aliud facere. igit̄. ¶ Existimamusqꝫ. Tertia rō. felicitati admixta est delectatio. sed inter oēs operationes studiosas et laudabiles opatio ꝯm sapiētiā cuiusmodi est speculatio siue cōtēplatio est delectabilissima: igit̄. Minorē ꝓbat. qꝛ phia diuina cuiusmodi est sapientia admirabiles hꝫ delectatiōes. Tū propter puritatē. tū etiā ꝓpt̄ certitudinem et firmitatē. Est aūt phia delectabilior scientibus ⁊ hn̄tibus eam ꝙ querentibus et addiscētibꝰ. Ubi aduertendū ꝙ delectatio intellectus dr̄ pura: nō qꝛ nō ꝯhat appetitus vel affectus aliquā impuritatē: sed qꝛ nulli admixta est tristicie. ¶ Et q̄ dr̄. Quarta rō. Autarcia. i. sufficientia q̄ dr̄ ineē felicitati maxime in contēplatione reperitur: igit̄ in ꝯtemplatione ꝯsistit felicitas. Ans probat: qꝛ lꝫ sapiens indigeat his q̄ ad vitam sunt necessaria: sicut iustus et alij studiosi: tn̄ talibus necessarijs sufficienter habitis: adhuc iustus indiget aliquibus ad quos ⁊ cū qbꝰ iuste opet̄. et siłr tēperatus ⁊ fortis ⁊ alioꝝ virtuosoꝝ vnusqsqꝫ. nō sic autē est de sapiente: imo si solus sit: pt̄ ꝯtēplari. ⁊ q̄to fuerit sapientior tāto magis. ⁊ q̄uis aliqñ melius sit sapienti hr̄e cooperatores ꝙ nō hr̄e: ipe tn̄ est sibi ipi sufficientissimꝰ. Ubi notādū ꝙ ꝯm eustraciū speculatiuus felix cooperantibus indiget nō ad eā q̄ est ꝯm itellectū speculationē: sed ad iturbatā eē speculatōis. est tn̄ ꝑ se sufficientissimus. qꝛ paucis indiget: vel qꝛ melius est ei hr̄e coopatores nō tn̄ est ei necessariū. i. ꝑ se sufficiētissimꝰ est. qꝛ nichil sibi necessariū ad ꝯtēplationē in q̄ ꝯsistit felicitas ꝑfectissima deficit. ¶ Uidebit̄ vtiqꝫ. Quinta rō. sola ꝯtemplatio ꝑꝑ seipam diligit̄. ḡ est felicitas. Ans ꝓbat. Et pmo q̄ad exponentē affirmatiuā p̄dicte exclusiue: qꝛ nichil ꝓcurat̄ in nobis ꝑ ipam speculationem preter ipꝫ speculari: igit̄ ipa speculatio ꝑꝑ seipam diligit̄. Negatiuā vero exponentē ꝓbat. qꝛ ꝯm alias virtutes aliquid vel plus vel minus acqrimꝰ p̄ter ipam actionē: igit̄ nulla alia opatio ꝟtuosa ꝑꝑ seipam diligit̄. ¶ Uidet̄ autē. Sexta rō. in vacatione ⁊ trāquillitate maxime consistit felicitas. sed speculatio siue ꝯtēplatio inter oēs opationes est maxime vacās/quieta et trāquilla: igit̄ in ea cōsistit felicitas. Maiorē probat. p. qꝛ nos negociamur vt vacemus et quiescamus: sicut bellamus vt pacē ducamus. igit̄ in vacatione maxime ꝯsistit felicitas. Minorē ꝓbat. s. ꝙ oēs alie opationes a cōtēplatione sunt negociose et non vacantes. Primo de operationibꝰ virtutū practicarū: qꝛ ille sūt in politicis et bellicis. sꝫ circa agibilia politica et bellica opationes sunt nō vacantes. Probat. p. de bellicis opatōnibus: qꝛ nullus eligit bellare neqꝫ parare bellū gr̄a huiꝰ qḋ est bellare: sꝫ gr̄a pacis hn̄de. nā talis eēt oīno violētꝰ occisor q̄ amicos oppugnatores faceret: vt pugne ⁊ occisiones fierēt. ¶ Est aūt. Hic idē ondit de politicis. s. ꝙ nō sūt vacātes: quia p̄ter ipm ciuiliter ꝯuersari politicus intēdit ꝑ suas opationes sibi acqrere potētatus ⁊ honores: vel magis felicitatem sibi ⁊ ciuibꝰ aliā a politica opatione. quā etiā hic q̄rimus vt alteram existentē ab ea: igit̄. ¶ Si vtiqꝫ. Hic tertio idē ꝓbat de alijs opationibus a politicis et bellicis. qꝛ si opatiōes politice et bellice q̄ aliarū virtutū opatiōes ⁊ pulchritudīe et magnitudine precellunt sint nō vacātes ⁊ gr̄a alicuiꝰ finis ⁊ nō ꝑꝑ seipas eligibiles: nulla opatio ꝟtutis moralis erit vacās siue ꝓpt̄ seipam appetibilis. sed opatio intellectus q̄ studio ⁊ honore p̄cellere videt̄ speculatiua existens: est ꝓpter seipsam et nō ꝑꝑ aliū finē appetibilis ꝓpriū hn̄s delectationē q̄ opationē ipam coauget ⁊ est ꝑ se sufficiēs quieta ⁊ tranquilla vt bonū humanū. cui etiā vident̄ existere q̄cūqꝫ attribuūt̄ btō. igit̄ in tali opatōne ꝯsistit felicitas.

¶ Perfecta igr̄. Hic ꝯcludit. p. ꝙ ꝑfecta hoīs felicitas est hec q̄ descripta ē accipiēs vite lōgitudinē. Probat: qꝛ nichil est imꝑfectū eoꝝ q̄ ꝑtinēt ad felicitatem. ergo ad felicitatē ꝑtinet hr̄e vite longitudinem. Correlarium.

Talis autē vtiqꝫ erit melior vita q̄ ꝯm hominē. nō ei ꝯm ꝙ hō est sic viuet: sed ꝯm ꝙ diuinum aliquid in ipo existit. quāto autem differt hoc a ꝯposito: tāto et opatio ab ea q̄ ꝯm virtutem aliā. ¶ Si itaqꝫ diuinū intellectus ad hoīem et q̄ ꝯm hunc diuina vita ad humanā vitam. ¶ Opꝫ autē nō scḋm suadētes hūana sapere hoīem entem: neqꝫ mortalia mortalē: sed inq̄tum cōtingit imortalē facere: ⁊ oīa facere ad viuere secundū optimū eoꝝ q̄ in ipo. si enī et mole paruum est potētia et p̄ciositate multū magis oībus supexcellit. Uidebitur autē vtiqꝫ et vnūquodqꝫ eē hoc: siquidē principale et melius. incōueniēs ergo fiet vtiqꝫ si nō suijpius vitā eligat: sed alicuius alteriꝰ quod et dictū prius: ꝯgruet et nunc. ꝓpriū ei vnicuiqꝫ natura optimū: delectabilissimū est vnicuiqꝫ. et homini vtiqꝫ q̄ secundū itellectū vita. siquidē maxime hic hō. iste ergo felicissimus. ¶ Secundo autē q̄ secundū aliam virtutē. secundū ipam enī opatiōes humane. Justa ei ⁊ fortia ⁊ alia q̄ scḋm ꝟtutes adinuicem agimus in cōmutationibus ⁊ necessitatibus et actionibus omnimodis: et in possessiōibus qḋ decet vnicuiqꝫ ꝯseruātes.

Prima conclu[sio] dilucidata

Scḋa ꝓbata sex rōnibus.

Prima conclo de vita contēplatiua

Solutio obiectionis.

Secunda ꝯcl'o

hec autē eē vident̄ oīa hūmana: Quedā au
tē et accidere et a corpore vident̄ et multū
coappropriari passionib⁹ moꝛia virt⁹. ¶ Cō
Soluitur obiectio iugata est eñi et prudentia moꝛis virtuti et
hec prudentie. siquidē prudētie quidē prin
cipia fm̄ moꝛales sunt virtutes. rectū autē
moꝛaliū fm̄ prudentiam. cōcopulate aūt he
et passionibus. circa cōpositū vtiq̄ erūt. Cō
positi aūt virtutes hūane. et vita vtiq̄ que
fm̄ has et felicitas. q̄ aūt intellectus separa
ta. tantū eñi de ipa dictū est. certius eñi di-
Tertia conclo cere maius ꝓposito est. ¶ Videbitur autē
vtiq̄ et exteriori largitione in parū vel ī mi
nus indigere moꝛali. necessarijs quidem eñi
ambobus opus ex equali sit. ⁊ si magis labo
rat circa corpus politicus et q̄cūq̄ talia: pa
rū vtiq̄ quidē differt. ad operationes autē
multū differt. Liberali q̄dem eñi opus erit
pecunijs ad agere liberalia. ⁊ iusto vtiq̄ ad
redditiōes. voluntates eñi imanifeste. simu-
lant eñi et nō iusti iuste agere velle. forti au
tē potentia: si quidē ꝑficit quid coꝝ q̄ fm̄ vir
tutē. et tēperato potestate: qualiter eñi ma
nifestus erit vel iste vel alioꝝ aliquis? Que
rit̄ autē quidem vtrū principalius virtutis
electio vel actiones: vt in ambabus existis
ꝑfectū vtiq̄ manifestū q̄ in ambabus vtiq̄
erit. ad actiones aūt multis opus est. ⁊ quā
to vtiq̄ maiores sunt et meliores: pluribus.
speculanti autē nullo taliū ad operationem
necessitas. sed (vt dicere) et īpedimenta sūt
ad speculationē. fm̄ autē q̄ homo est et plu
rib⁹ ꝯuiuit eligit qđ fm̄ virtutē agere. opus
habebit igit̄ talibus ad humaniter cōuersa
Quarta. ri. ¶ Perfecta autē felicitas quoniā specu
latiua q̄dam est opatio: et huic vtiq̄ appa-
rebit. Deos eñi maxime suspicati sum⁹ bea
tos et felices eē. actiones autē quales attri
buere debitum ipis? vtrū iustas vel ridicu-
li apparebunt cōmutātes ⁊ depositiōes dā
tes et quecūq̄ alia talia. sed fortes? sustinē
tes terribilia et periclitantes: q̄m bonū. vel
liberales: cui autē dabunt? incōueniēs autē
et si erit ipis numisma vel aliq̄d tale. si autē
tēperati: q̄d vtiq̄ erunt? vel onerosa laus:
quoniā non habēt prauas ꝯcupiscētias. per
transeuntibus aūt oīa apparebūt vtiq̄ que
circa actiones: parua et indigna dijs: sed tñ
oēs viuere cōspicati sunt ipos: et opari er-
go. non opꝫ eñi doꝛmire queadmodū Eudy
miona. viuenti vtiq̄ ab agere ablato: adhuc
autē magis a facere: quid reliquitur preter

speculationē? quare dei operatio beatitudi
ne differens: speculatiua vtiq̄ erit. et huma
narum vtiq̄ q̄ huic cognatissima felicissima
¶ Signum autem ⁊ nō participare reliqua
aīalia felicitate: tali operatione priuata per
fecte. Dijs quidem eñi omnis vita beata. ho-
minibus autem inq̃tum similitudo quedam
talis operationis existit. alioꝝ autē anima
liū nullū felix est. q̄ nequaq̄ cōmunicat spe-
culatione. ¶ Inq̃tū vtiq̄ protendit specula Correlarium
tio: et felicitas. et quibus magis existit spe-
culari: ⁊ felices esse. non secundum accidēs:
sed secundum speculationem. hec eñim secū
dū seipam honorabilis. quare vtiq̄ erit feli
citas speculatio quedam.

Istud est tertiū capitulū huius scdi tractat⁹ De vita contemplatiua
in quo phs ostēdit excellentiā vite cōtēplatiue
et eius felicitatis supra vitā actiuā et ei⁹ fe-
licitatem. Et diuidit̄ in quattuoꝛ ptes. In p̄
ma hoc facit p respectū ad hoīem et partes eius. In se
cūda vero idē ostēdit p respectū ad prudentiam et vir-
tutes moꝛales. In tertia p respectū ad bona exterioꝛa.
Et i quarta p respectū ad diuinā felicitatē. In p̄ma igi
tur ponit talē ꝯclōnē. Vita ꝯtēplatiua est melioꝛ q̄ vita Prima conclo elucidata.
fm̄ hoīem siue humanā. Probat phs dupl̄r. Prīo: q̄ꝛ
hō fm̄ q̄ hō nō viuit vita cōtēplatiua. ſꝫ vita ꝯtēplatiua
inest hoī fm̄ q̄ aliquid diuinū in eo existit. et q̄nto hoc
differt a cōposito: tāto et huius opatio differt ab opatio
ne q̄ est fm̄ aliā virtutem. i. fm̄ prudētiā. hoc est ab opa
tione actiua siue humana: igit̄ vita ꝯtēplatiua est perfe
ctioꝛ vita humana siue actiua. Scdo ꝓbat: q̄ꝛ intellect⁹
est q̄d diuinū respectu hoīs. ḡ vita ꝯtēplatiua q̄ est ſꝫ i-
tellectū se hꝫ ad vitā fm̄ hoīem: sicut diuina ad huma-
nā. ſꝫ diuina vita excellit humanā: igit̄ et ꝯtēplatiua vi
ta vitā fm̄ hoīem. ¶ Opꝫ aūt. Hic remouet. p. vnā ob- Soluitur obiectio.
iectionē. diceret eñi aliq̄s: q̄ hō dꝫ hūana sapere ⁊ nō di
uina. ⁊ moꝛtalis moꝛtalia ⁊ nō īmoꝛtalia. ḡ felicitas nō
ꝯsistit in cōtēplatione diuinoꝝ. Ad hāc rōnē r̄ndet phs
negando aūs. imo hō dꝫ q̄ntum possibile est se īmoꝛtalē
facere. ⁊ q̄ntum pōt niti vt viuat fm̄ optimū coꝝ q̄ in eo
sunt. s. fꝫ intellectū. Probat dupl̄r. prīo: q̄ꝛ lꝫ intellect⁹
sit paruus imo nullius mole siue magnitudine: potētia
tñ et ꝓciositate oībus q̄ sunt in hoīe supexcellit. Scdo
q̄ꝛ absurdū est aliquē nō eligere suīpius vitā: ſꝫ alicui⁹
alterius. ſꝫ vita ꝯtēplatiua siue fm̄ intellectū est vita ꝓ
pria hoīs. igit̄ hō oīa facere dꝫ vt viuat fm̄ intellectum.
Minorē ꝓbat. p. dupl̄r. Primo: q̄ꝛ vnusquisq̄ videtur
eē itellectus tanq̄ principale et melius qđ sit in eo. Se
cūdo: q̄ꝛ (vt prius dictū est) vnicuiq̄ illud est proprium.
qđ naturaliter est ei optimū et delectabilissimū. ſꝫ hoī
vita fm̄ itellectū est optima et delectabilissima. ḡ talis
vita est hoī ꝓpria. Minorē assumptā ꝓbat: q̄ꝛ pp hoc
hō maxime d̄r intellectus et vita fm̄ intellectū felicissi-
ma. ¶ Scdo aūt. Hec est scda ps hui⁹ ca. in q̄. p. ostēdit
excellētiā vite ꝯtēplatiue ⁊ felicitatis q̄ in ea ꝯsistit su-
pra vitā actiuā ⁊ ei⁹ felicitatē p respectū ad prudentiā
et ad virtutes moꝛales. Et ponit talē ꝯclōnē. Vita q̄ est Secūda conclo
fm̄ aliā virtutē. s. fm̄ prudētiā est scdaria et minus p̄n-
cipalis vita ꝯtēplatiua. Probat: q̄ꝛ opationes q̄ sunt
fm̄ prudentiā sunt humane: igit̄. Aīs ꝓbat. p. tripl̄r.
Prīo: q̄ꝛ iusta et foꝛtia ⁊ alia opa ꝟtutū moꝛaliū inter

nos agimus in cōmutationibus necessitatibus et actionibus variis in passionibus et affectibus qđ decet vnicuiqꝫ ꝯseruantes. ꝫ hec oīa videntꝰ eē humana: igitꝰ operationes ſm prudentiam ⁊ virtutes morales sunt hūane. Scđo: qꝛ qđā opationes virtutū moraliū videntꝰ ꝓuenire a corpore. i. a naturali cōplexione: igitꝰ. Tertio: qꝛ virtus moralis videtꝰ eē multū cōiūcta et appropriata passionibus: cū sit moderatiua earū: igitꝰ eius opationes sunt humane. ¶ Cōiugata est. Hic soluit. p. vnam obiectionem. diceret eīn aliquis ꝙ prudentia est virtus intellectiua sicut et sapientia: ꝫ opationes ſm ipam nō sunt hūane. Respōdet phs negādo ꝯñam. qꝛ prudētia cōiuncta est virtuti morali: et virtus moralis prudētie: nam principia prudentie sunt ſm virtutes morales: et rectitudo moralis ſm prudentiam. et vtraqꝫ cōiuncta ē passionibus: et est circa totū ꝯpositū. sed ꝯpositi virtutes sunt humane. quare vita que est ſm eas dꝛ humana et etiam felicitas q̄ in illa vita cōsistit. q̄ vero est ſm intellectum dꝛ sepata: de qua tñ dictū est. certius autē de ea discutere supra ꝓpositū fore dicit phs. ¶ Videbitꝰ aūt. Hec est tertia pars capituli in qua phs ꝓbat excellentiā vite et felicitatis cōtēplatiue supra actiuā p respectū ad externa bona qbus indigent. qꝛ illa felicitas q̄ minus indiget bonis exterioribus est pfectior felicitate q̄ maiori largitione et affluentia bonoꝝ exterioꝝ indiget. sed felicitas cōtēplatiua minus indiget bonis exterioribus ꝙ felicitas moralis siue actiua: igitꝰ. Minorē ꝓbat: qꝛ ꝙuis vtriqꝫ sit equalis indigentia eoꝝ q̄ ad vitā sustētandā sunt necessaria: ꝙuis etiā politicus magis laboret circa corpus et circa q̄cūqꝫ necessaria ad vitam: quo ad hoc tñ parū differūt. quo ad opationes vero multū. qđ ꝓbat. p. inductiue: qꝛ liberali opus est pecuniis ad agendū liberaliter: et iusto opus est pecuniis ad remunerationes faciendas. nā volūtates sūt īmanifeste. Simulāt eīn et nō iusti iuste agere velle. forti etiā opus est potētia q̄ pficit opationē ſm virtutē. et tēperatus indiget ptāte siue facultate. aliter nō erūt manifeste eoꝝ ꝟtutes. Et ob hoc q̄ri solet: vtrū virtus pncipalis cōsistat in electione aut in actione siue opatione: ac si in vtraqꝫ consistat. et manifestū est ꝙ pfectio virtutis in ambabus cōsistit. ad actiones eīn morales exteriores multis opus est, et quāto maiores et meliores sūt actiones: pluribus opus est. speculanti autē nullo taliū ad opatōnes opus est: ꝫ magis ipam speculationē talia īpediūt. hoīa aūt ſm ꝙ hō ⁊ ſm ꝙ pluribus cōuiuit et eligit ſm ꝟtutē opari pdictis bonis exterioribus opus est ad humanitet cōuersandū: igꝛ felicitas cōtēplatiua minus indiget bonis exterioribus ꝙ felicitas actiua siue politica. ¶ Perfecta aūt. Hec est q̄rta particula ca. in q̄ phs ꝓbat dictā ꝯclōnē duabꝰ aliis rōnibus sumptis p respectū ad diuinā felicitatē. Pria rō est. illa felicitas ē pfectior q̄ magis cognata est ⁊ similior diuine felicitati sed felicitas ꝯtemplatiua est magis cognata diuine felicitati ꝙ felicitas actiua siue moralis: igꝛ. Minorē ꝓbat: qꝛ felicitas cōtemplatiua ꝯsistit in speculatiua operatiōe ꝓpter quā deos existimamus maxime beatos ⁊ felices. Felicitas vero politica et moralis ꝯsistit ī opationibus virtutū moraliū quas deo nō attribuimꝰ: igꝛ. Assumptū ꝓbat. p. ⁊ pꝛio vltimā partē: qꝛ iustas opationes diis non attribuimus. aliter appareret ridiculi. i. risu digni cōmutantes ⁊ depositiones dantes et quecūqꝫ ad iusticiā ptinent operātes. nec dicimus eos fortes terribilia sustinentes et pericula subeuntes neqꝫ liberales. nam absurdū est dicere ꝙ sit eis numisma vel aliqđ tale. neqꝫ tēperatos: qꝛ cū prauas cōcupiscētias nō habeant nulla deberetꝰ eis laus. et sic de aliis actionibus moralibus. igitꝰ. Primā partē ꝓbat phs: qꝛ oēs existimant deos viuere et opari: cū nō sit dicēdū eos dormire. sicut eudymiona q̄ a poetis fingitur dilectus a luna ⁊ in mōte licie sopitus vt liberius dormientis carperet oscula. sed viuenti intellectiuo cui nō attribuitꝰ actio. i. opatio ꝟtutis nec factio. i. opatio artis attribuenda est speculatiua opatio. sed talis opatio est felicitas ꝯtēplatiua. ꝫ opationē in q̄ ꝯsistit felicitas ꝯtēplatiua deo attribuimus. ¶ Signū aūt. Scđa rō. illa felicitas quam attribuimus diis ⁊ hoībus p similitudinē quādā cū diis et nullis aliis aīalibus est pfectissima felicitas. ꝫ felicitas ꝯtēplatiua est hmōi. igitꝰ. Minorē ꝓbat: qꝛ ꝯtemplatiua felicitas cōsistit in speculatione q̄ inestꝰ diis ⁊ hoībꝰ et nulli alioꝝ aīaliū: igitꝰ. ¶ Inq̄tum vtiqꝫ. Hic infert phs vnū correlariū: ꝙ illis solū inest pfecta felicitas ad quos se extendit speculatio. et quibus magis inest speculatio: etiā et pfecta felicitas inest. non solum ſm accidens siue p alterum: sed ſm ipam speculationem. Vltimam partem probat: qꝛ speculatio ſm seipam est honorabilis. Ex quo concludit ꝙ perfecta felicitas est speculatio quedam.

Opus autē erit ⁊ exteriori ꝓspe ritate homini enti. non enī p se sufficiens natura ad speculari: sed opꝫ ⁊ corpus sanū eē et cibū et reliquū famulatū existere. ¶ Nō tñ existimandū multis ⁊ magnis indigere futurū felicē: si nō cōtingit sine exterioribus bonis beatum esse. non enī in supabūdantia p se sufficiens: neqꝫ iudicium neqꝫ actio. possibile autem et non principes terre ⁊ maris agere bona. etenim a moderatis poterit vtiqꝫ aliquis agere ſm virtutem. hoc autem est videre manifeste. Idiote enim potentibus nō minus vidētur studiosa agere: sed et magis. sufficiens autē tanta existere: erit enim vita felix ſm virtutem operantis. ¶ Et solon autem felices forte enūciauit bene dicens moderate iis q̄ extra ditatos: agentes autē optima existimabat et viuētes tēperate. contingit enī moderata possidētes agere q̄ opꝫ. Videtꝰ autē et anaxagoras nō diuitē neqꝫ potētē existimare felicē: dicēs quoniā non vtiqꝫ admirabitꝰ: siquidē incōueniēs appareat multis: isti enī iudicāt iis q̄ extra: hec sentiētes solū. ¶ Cōsonare itaqꝫ rōnibus videntꝰ sapientuꝫ opiniones. fidem quidē igitꝰ opiniones et talia hñt quandā. ¶ Verū autē in operabilibus ex operibus et vita iudicatꝰ. in his enim dominās. intēdere aūt pdicta opꝫ ad opa ⁊ vitam inferentes. ⁊ ꝯsonantibus quidē operibus acceptādū: dissonātibus aūt sermones suspicandū. ¶ Scđm intellectū aūt operās ⁊ hūc curās ⁊ dispositus optime ⁊ dei ama-

Margin notes: …uitur ob …io; …tia pclo.; …ntis.; Correlariū.; Prima ꝯclusio; Secunda.; Correlarium.; Documentū.; Tertia ꝯclusio

tissimus videtur eē. Si eni quedā cura humanoꝝ a diis sit queadmodū videt: et erit vtiqꝫ bene rōnabile gaudere ipsos optimo et cognatissimo. hoc autē vtiqꝫ erit itellect⁹ et diligentes maxime hoc et honorantes beneficiare: vt de amicis ipsis curantibus ⁊ recte et bene operantes.

Correlaria. ¶ Quoniam autem hec oīa sapienti inexistunt: nō imanifestum deo: amātissimus ergo. ¶ Eundē aūt verisimile et felicissimū. quare et vtiqꝫ sic erit sapiens maxime felix.

Istud est quartū capl'm huius scdi tractat⁹ i quo phs ondit quō se hꝫ pfecta felicitas ad bona exteriora. Et diuidit in duas ptes. In prima facit qđ iam dictū est. In scda ostēdit qualiter se hꝫ in ordine ad deū. Et ponit duas ɔclones.

Prima ɔclo elucidata. ¶ Prima est. Felicitas cōtēplatiua indiget bonis exterioribus. Probat phs: q2 homo fm naturā suā nō est p se sufficiens ad speculandū sicut substantie separate: sed indiget corpore sano ⁊ cibo et aliis necessariis ad vitam: igit.

Secunda. ¶ Nō tn. Scda ɔclo q̄ est declaratiua precedentis. Quis pfecta felicitas indigeat bonis exterioribus: nō tn indiget multis et magnis. Probat phs rōne ⁊ auctoritate. et pbatio ɔcludit directe de felicitate politica ⁊ morali ⁊ indirecte p locū a maiori ad minus de felicitate cōtēplatiua. Rōne pbat sic. si felici opus esset supabūdantia bonoꝝ exterioꝝ: aut hoc eēt ppt sufficientiā: aut ppter iudiciū rectū de agibilibus: aut ppter actionem. sed nullū est dicendū: igit. Minorē probat: q2 mediocres et q̄ nō sunt principes terre et maris put agere bona: q2 ex moderatis et mediocribus facultatibus pōt quis agere fm virtutem. vt patꝫ de simplicibus et priuatis qui nō minus vident agere opa studiosa q̄ hi q̄ sunt in potestatibus constituti: imo magis cum sufficiat tanta bona .i. mediocria existere ad agendum fm virtutē. sed illius vita est felix q̄ opat fm virtutem: igit ad felicitatē nō requirit supabūdantia bonorū exterioꝝ ppter sufficientiā, rectitudinem iudicii vel opationē. ¶ Et solon. Hic idē pbat phs auctoritatib⁹. Et prio auctoritate solonis: qui dicebat illos felices eē qui moderate exteriorib⁹ bonis ditati sunt. q2 tales existimabat viuere tēperate et modeste et agere optia. contingit eni moderata possidentes agere q̄ opꝫ. Scdo idē pbat auctoritate anaxagore q̄ existimabat neqꝫ diuitē neqꝫ potentem felicē eē dicēs: q̄ nō admirabat si illud appareat multis inconueniens: q2 multi iudicant solum de bonis exterioribus ea solū cognoscētes. ideo putant

Correlarium. felicitatē in ipis cōsistere. ¶ Cōsonare itaqꝫ. Hic infert phs vnū correlariū: q̄ opiniones sapientū fidem quandam hnt circa predicta. Probat: q2 concordant ratiōi-

Documentū. bus prius positis: igit. ¶ Uerū autē. Hic dat phs vnū documentū: q̄ ɔsiderande sunt opiniones sapientū circa predicta et ad opa ⁊ vitā eoꝝ referende. ⁊ si verba cōsonent operibus: acceptanda sunt. si vero dissonēt: verba putanda sunt. Nam veritas in opabilibus ex operi-

Tertia conclo bus et vita iudicat. ¶ Scdm intellectū. Hec est secunda pars capituli in qua ondit, p. quō felix se hꝫ ad deū. Et ponit talē ɔclonē. Felix est deo amantissimus. probat: q2 quicunqꝫ est fm intellectū operans et de intellectu curā habēs et optime dispositus: ille est deo amantissimus. sed felix est hmōi: igit. Maiorē pbat: q2 diis est cura reꝝ hūanaꝝ. q̄ dii gaudēt optio iter hūana ⁊ cognatissimo siue simillimo sibi. sed i hoīe simillimū diis est intellectus. q̄ dii diligunt eos et ipis bñficia impendūt q̄ maxime diligūt et honorāt intellectū ⁊ recte ⁊ bñ operant: igr. ¶ Qm autē. Hic īfert phs duo correlaria. Correlaria Primū est. sapiens est deo amantissimus. pbat: q2 sapienti inexistunt oīa predicta: igr. ¶ Eūdē aūt. Secundū correlariū. sapiens est maxime felix. pbat: q2 ē amātissimus deo: igitur.

Questio. Trū igit si ⁊ de his et virtutibus adhuc autem de amicitia et delectatione sufficienter dictū est in typis finē hre existimandū electionē. ¶ Uel quēadmodum dr nō est in opabili-

Prima conclusio responsiua bus finis speculari singula et cognoscere: sꝫ magis opari. nichil eni vtiqꝫ de virtute sufficiens scire: sed hēre et vti tentandū: vl' si aliqualiter aliter boni efficiamur. Si quidē igitur eēnt sermones p se sufficientes ad facere studiosos: multas vtiqꝫ mercedes ⁊ magnas iuste ferrēt fm theognim et oportebat vtiqꝫ has tribuere. ¶ Nūc autē videntur prouocare quidem ⁊ mouere iuuenū liberales posse sermones et morē nobilem ⁊ vt vere amātem bonū. facere vtiqꝫ cathacothymū ex virtute. multos autē non posse ad bonitatē prouocare. non enim nati sunt verecūdie obedire sed timori. neqꝫ recedere a prauis ppter turpe sꝫ ppter penas. passione eni viuētes: pprias delectationes psequūtur et p quas ipe erunt. fugiunt aūt oppositas tristicias. boni autē ⁊ vt vere delectabilis: neqꝫ intellectū hnt nō gustatiui existētes. tales autē qs vtiqꝫ sermo transformaret: non ei possibile vel nō facile q̄ ex antiquo cōsuetudinib⁹ cōprehensa sermone transmutare. ¶ Amabile aūt forte est si oīb⁹ existentibus p q̄ epiekes videmur fieri: accipiamus virtutē. Fieri autem bonos existimant: hi qdez natura: hi au-

Secunda tem ɔsuetudine: hi autē doctrina. ¶ Quod qdē igit natura manifestū q̄ nō in nobis existit: sꝫ p aliquā diuinā cām: vt vere bñ fortu-

Tertia natus existit. ¶ Sermo autem et doctrina ne quādo non in omnibus potest: sed opus ē preparatam eē cōsuetudinib⁹ auditoris animā ad bene gaudere et odire: queadmoduꝫ terram nutrientem semen. non eni vtiqꝫ audiet sermonem cōmouentem neqꝫ intelliget qui fm passionem viuit. sic autem habentem qualiter possibile persuaderi: taliter aūt nō videt sermoni cadere passio sed violentie. opꝫ itaqꝫ morē preexistere aliqualiter propriū virtutis diligentē bonū et aspernantē

(Quarta.) turpe. ¶ Ex iuuene aũt ductiõe recta sortiri ad virtutem difficile nõ a talib⁹ nutritũ legibus. temperate enĩ viuere et perseueranter non delectabile multis: aliterꝙ iuuenibus. propter qḋ legibus opʒ ordinatã esse nutritionem ⁊ adinuẽtionea. nõ erunt eniʒ tristia consueta facta. ¶ Nõ sufficiens aũt forte iuuenes existẽtes: nutritione ⁊ cura sortiri recta sed qꝛ et virum factũ oportet adinuenire ipsa et assuefieri. ⁊ circa hec indigebim⁹ legibus: ⁊ totaliter vtiꝙ circa omnẽ vitã. multi enĩ necessitati magis ꝙ̃ sermoni obediunt ⁊ iacture ꝙ̃ bono. ¶ Propter quod existimãt quidã legispositores oportere quidẽ aduocare ad virtutẽ: ⁊ ꝓuocare boni grã vt obedientibus iĩs qui epiekes consuetudinibus precedentib⁹. inobediẽtibus aũt ⁊ degeneriorib⁹ existẽtibus: ⁊ penas ⁊ punitiones apponere. insanabilea aũt totaliter exterminare. epiekea quidẽ enĩ ⁊ ad bonũ viuẽtem sermoni obedire. prauũ aũt delectationẽ appetentẽ tristicia puniri: quẽadmodũ subiugale. propter quod et aiunt oportere tales fieri tristicias: q̃ maxime ꝯtrariãtur amatis delectationibus. ¶ Si igiť (quẽadmodũ dictum est) futuruʒ bonũ nutriri oportet bene et assuefieri. deinde sic ⁊ in adinuentionib⁹ studiosis viuere: ⁊ neꝙ volentẽ neꝙ nolentem agere praua: hec aũt vtiꝙ fient viuentibus ẜm quendã intellectuʒ ⁊ ordinem rectũ habentem fortitudinem. ¶ Paterna quidẽ igiť preceptio non habet forte neꝙ coactuʒ neꝙ vtiꝙ totaliter que vnius viri nõ regis existentis vel alicuius talia. lex autem coactiuam habet potentiã sermo ens ab aliqua prudentia et intellectu. ¶ Et hominum quidam odiunt contrariantea motibus ⁊ si recte hoc ipsum operentur. lex autem non est onerosa precipiens epiekes.

(Infert quartam cõclusio nẽ ꝓbandaʒ)

Iste est tertius tractat⁹ huius libri in quo. p. determinat de legispositione. Et cõtinet tria capitula q̃ patebũt in ꝓcessu. In primo capitulo ostẽdit ꝙ ad faciendũ hoĩes bonos necessaria est legispositio. Et ponit q̃ttuor cõclusiones. prius tamẽ mouet talẽ questionẽ. Utrũ si de felicitate ⁊ de virtutibus et de amicitia ⁊ delectatione figuraliter sufficiẽter dictũ sit: existimãdũ sit finẽ moralis negocij haberi? (…estio.) ¶ Uel quẽadmodũ. Hic soluit phũs predictã q̃stionẽ ponẽdo talẽ conclusionẽ. Nulla doctrina vel sciẽtia moralis est sufficiẽs ad finẽ moralis negocij consequendũ. (Prima cõclũo responsiua.) Probat phũs duab⁹ rõnibus. Prima est. qꝛ finis moralis negocij nõ est speculari et cognoscere q̃ dicta sunt: sed est ẜm ipsa operari. sed nulla sciã moralis sufficit ad operandũ studiose ⁊ feliciter. ergo p̃ter doctrinã moralẽ tentandũ est habere virtutes et eis vti ad finẽ moralis negocij cõsequendũ. Minorẽ ꝓbat. p. duabus rõnibus. Prima est. qꝛ si sermones siue rõnes moralis doctrine essent per se sufficiẽtes ad hoĩes bonos faciendos: tunc scriptores moraliũ (vt dicebat theognis) multas ⁊ magnas mercedes reportarẽt quas oporteret eis tribuere igiť. ¶ Nunc aũt. Scḋa ratio. licet sermones morales ꝓuocare possint ad bñ agẽdũ ⁊ excitare iuuenes liberales siue ingenuos hñtes generosos mores: vere honestatis amatores ⁊ oĩ virtute plenos: nõ pñt tñ multos ꝓuocare nec inducere ad bñ agẽdũ: igiť. Scḋam partẽ añtis ꝓbat quadruplr̃. Primo: qꝛ multi sunt q̃ nõ sunt nati obedire verecũdie ſʒ timori: neꝙ recedere a malis ꝓpter turpitudinẽ sed ꝓpter penas quas timent: igiť. Scḋo: qꝛ q̃ viuũt ẜm passiões ꝓsequũtur ꝓprias delectatiões ⁊ ea per q̃ fiũt et fugiũt oppositas tristicias. ergo tales nõ possunt sermõib⁹ ꝑsuasiuis ad bonũ induci. Tertio: qꝛ multi sunt q̃ non hñt intellectum honestatis neꝙ vere delectationis qꝛ nunꝙ̃ eã gustauerũt. ergo tales nullo sermõe vel doctrina pñt ad bñ agendũ induci. Quarto: qꝛ non possibile vel nõ facile est q̃ ab antiquo ꝯsuetudinib⁹ cõprehẽsa sunt: sermone trãsmutare. ſʒ multi sunt praue habituati: igiť multi sunt q̃ nõ possunt facile sermone vel doctrina induci. ¶ Amabile aũt. Secũda ratio principalis. Amabile nobis est ad finẽ moralis negocij cõsequendũ oĩbus nobis inexistẽtib⁹ per q̃ boni fieri videmur virtutẽ suscipere ⁊ ẜm eã operari. sed moralis doctrina est de his per q̃ boni fieri videmur ergo preter doctrinã moralẽ ad finẽ moralis negocij cõsequendũ opʒ virtutẽ suscipere ⁊ ẜm eã operari. Minorem ꝓbat qꝛ moraliũ philosophoꝝ aliq̃ existimant nos fieri bonos natura. aliĩ existimãt nos fieri bonos cõsuetudine. aliĩ vero doctrina. igiť doctrina moralis est de his per q̃ boni fieri videmur. ¶ Quod qḋẽ. Scḋa conclusio. qḋ inest nobis a natura non facit nos bonos aut fideles. (Secunda ꝯclo.) Probat: qꝛ qḋ inest nobis a natura nõ est in nostra ptãte. ergo nullũ tale reddit nos bonos aut fideles Añs ꝓbat. qꝛ qḋ inest hoĩbus a natura inest eis a causa diuina: vt bñfortunatis ꝯtingit: igiť. ¶ Sermo autẽ. Tertia ꝯclo. ad bene operandũ preter doctrinã ⁊ sermones morales exigiť mos honestus ⁊ laudabilis cõsuetudo. (Tertia.) Probat. p. quadruplr̃. Primo: qꝛ sermo vel doctrina moralis nõ hʒ vim faciẽdi nos bonos: nisi mẽs auditoris p̃parata sit laudabilib⁹ cõsuetudinib⁹ quib⁹ quis assuetus sit recte gaudere ⁊ recte odire. ergo p̃ter sermonẽ ⁊ doctrinã moralẽ requiriť mos laudabilis virtuti ꝓprius quo q̃s amet honesta ⁊ aspernať inhonesta. Scḋo probat a simili. qꝛ terrã nutriturã semen oportet esse certis dispõnibus p̃paratã. ergo etiã mentẽ ad bñ ⁊ studiose operandũ opʒ esse certis cõsuetudinib⁹ dispositam. Tertio: qꝛ qui ẜm passiões viuit ⁊ nõ est informatus bonis ꝯsuetudinib⁹ neꝙ audiet sermones cõmouẽtes neꝙ auditos intelliget: igiť. Quarto: qꝛ q̃ ẜʒ passiones viuit nõ assentit sermonib⁹ sed tñ violẽtie ⁊ pene sibi inflicte. igiť tali nõ sufficiũt sermones sed p̃ter sermones exigiť cõsuetudo honesta ⁊ laudabilis ad bñ ⁊ studiose operandũ. ¶ Ex iuuene. Quarta cõclusio. ad hoĩes bonos faciendos necessaria est legispositio siue ordinatio recta viui hñs p̃cepti. (Quarta.) Probat. p. duab⁹ rationibus. Et prima rõne primo ꝓbat de iuuenib⁹. scḋo de viris ⁊ adultis. De iuuenibus sic ꝓbat. qꝛ difficile est ꝙ quis ex iuuẽtute recta ductione instituať ad virtutẽ: nisi sic sub legib⁹ nutritus. igiť legispositio est necessaria ad iuuenes bonos faciẽdos. Añs ꝓbat. qꝛ tẽperate et modeste viuere nõ est multis delectabile sed triste. ⁊ presertim iuuenib⁹. sed talia nõ erunt tristia si fuerint consueta: igitur. ¶ Non sufficiẽs. Hic idẽ ꝓbat. p. de viris

et adultis. qꝛ nõ solũ reqͥritur ꝙ iuuenes bñ nutriantur ſm leges ⁊ bona cura de ipſis habeatur: ſed etiaꝫ poſtq̃ quis factꝰ eſt vir opꝫ ꝙ adinueniat bona opera ⁊ in talibus aſſueſcat. ſed ad hec indigenꝰ legibꝰ: etiã ꝑ totã vitã: igiꝉ. Minorẽ ꝓbat. qꝛ multi ſunt q̃ magis obediũt neceſſitati ꝙ ratiõi: ⁊ pene ꝙ honeſtati. ¶ Propter qd. Scđa ratio. quidã legiſpoſitores exiſtimãt oportere homines vocare ad virtutẽ. primo grã honeſtatis: vt q̃ boni ſunt obediãt precedẽtibꝰ cõſuetudinibꝰ. deinde q̃ inobediẽtes ⁊ degeneriores ſunt eos penis afficere. ⁊ ſi inſanabiles fuerint: eos oĩno exterminare. Nã probũ virũ et honeſte viuentẽ decet rõni obedire. prauũ aũt ⁊ delectationẽ appetentẽ: queadmodũ ſubiugale triſticia puniri. ꝓpter qđ ipſi legiſlatores dicũt penas prauoꝝ maxime debere eſſe cõtrarias voluptatibꝰ amatis: igitur.

Infertur ꝯclusio ꝓbanda ¶ Si igitur. Hic infert phꝰs ꝑdictã cõcluſionẽ. ſ. ꝙ lex ſiue ordinatio recta habẽs vim precepti coerciuã eſt neceſſaria ad bonos faciẽdos. Probat iterũ duabꝰ rationibꝰ. Et ꝓ prima rõne reſumit quedã priꝰ dicta. qꝛ queadmodũ dictũ eſt opꝫ iuuenẽ futurũ bonũ nutriri bõis moribꝰ ⁊ aſſuefieri. Deinde oportet eundẽ laudabilibꝰ exercitijs viuere ⁊ nec ſpõte nec inuite praua agere. ſed hec fient: ſi viuatur ſm intellectũ practicũ ⁊ ordinationẽ rectã habentẽ fortitudinẽ ⁊ potentiã coerciuã: igitur.

Soluitur obiectio. ¶ Paterna quidẽ. Hic remouet phꝰs vnã obiectionẽ. diceret eñ aliquis: ꝙ ad predicta ſufficit preceptio paterna. igitur nõ exigitur alia lex. Reſpõdet phꝰs negãdo añs. qꝛ preceptio paterna non habet fortitudinẽ nec vim coactiuã. nec oĩno ꝑceptio vnius viri nõ regis ſiue pꝛĩcipis. lex aũt habet vim coactiuã: cũ eſt ſermo ab aliqua prudẽtia ⁊ intellectu procedens. ¶ Et hominum. Scđa ratio. quidã hoĩes odio hñt cõtrariãtes motibus ſuis ⁊ appetitibꝰ: etiã ſi recte eos reprehẽdant: quibus lex oneroſa nõ eſt. cũ precipiat iuſtũ. igitur lex eſt neceſſaria ad hoĩes bonos faciendos.

Prima conclusio In ſola aũt lacedemonioꝝ ciuitate cum paucis legiſpoſitor curã videꝉ feciſſe ⁊ nutritionis ⁊ adinuẽtionũ. in pluribꝰ aũt ciuitatibꝰ neglectũ eſt de talibus et viuit vnuſquiſq꜄ vt vult Ciclopice diſponens de pueris ⁊ vxoribꝰ. Optimum quidẽ igiꝉ fieri cõem curã ⁊ rectã ⁊ operari ipſum poſſe. Cõmuniter aũt negligentibꝰ: vnicuiq꜄ videbitur vtiq꜄ cõuenire ſuis filijs ⁊ amicis ad virtutẽ conferre vel eligere quidem.

Secunda. ¶ Maxime autẽ vtiq꜄ hoc poſſe videbiꝉ ex dictis legiſpoſitiuus factus. cões quidẽ enĩꝫ cure manifeſtuꝫ qm̃ per leges fiunt. epicikes autem q̃ ꝑ ſtudioſas. ¶ Scriptas autem vel non ſcriptas nichil vtiq꜄ videbitur differre: neq꜄ per quas vnus vel plures erudiuntur.

Tertia ¶ Queadmodũ neq꜄ in muſica et exercitatiua et alijs rudimentis. queadmodũ enim in ciuitatibꝰ pͥ̃ualent hñt legalia ⁊ mores: ſic et in domibus paterni ſermones ⁊ mores et adhuc magis propter cognationẽ ⁊ beneficia. preexiſtunt enĩ diligẽtes ⁊ facile obediẽtes nature. ¶ Adhuc aũt ⁊ differũt ſm vnũquodq꜄ diſcipline cõmuniũ: queadmodũ in medicinali vĩr quidem febricitanti cõfert abſtinentia et quies. alicui autẽ forte nõ et pugil forte non omibus eandem pugnam circũponit Certius autẽ agere videbiꝉ vtiq꜄ vnũquodq꜄ propria cura facta. magis enim conuenienter potiꝉ vnuſquiſq꜄. ¶ Sed curabit quideꝫ optime ſm qđ ⁊ medicus et exercitatiuus et oĩs alius vĩe ſciens: quod cõmuniter oĩbus vel talibus congruit: cõmunis enĩ ſcientie ⁊ dicuntur et ſunt nõ ſolũ: ſed ⁊ vnius alicuiꝰ. Quan ¶ Et nichil forte prohibet bene curare ⁊ nõ ſcientem entem. cõſiderãtem autẽ diligẽter accidentia in vnoquoq꜄ ꝓpter experientiã: queadmodum et medici quidẽ videntur ſui ipſorum optimi eſſe. alteri nichil vtiq꜄ potẽtes ſufficere. Nichil aũt minus forte volenti artifici et ſpeculatiuo fieri: ad vĩe eundũ eſſe videbiꝉ vtiq꜄ et illud cognoſcendũ vt cõtingit. dictum eſt enĩ qm̃ circa hoc ſcie. ¶ Forte autem vtiq꜄ et volenti per curã meliores facere: ſiue multos ſiue paucos: legiſpoſitiuuꝫ tentãdum fieri: ſi per leges boni fiamꝰ vtiq꜄ quancunq꜄ enim ⁊ propoſitã diſponere bene non eſt cuiuſcunq꜄: ſed ſiquidẽ alicuius ſcientis: queadmodum in medicinali et reliquis quorum eſt cura aliqua et prudentia.

Iſtud eſt ſcđm capitulũ huius tertij tractatus in quo oſtẽdit phꝰs ꝙ neceſſariꝰ eſt legiſpoſitiuus ad faciẽdos hoĩes bonos. Et cõtinet quattuor concluſiones. Prima eſt. optimũ eſt ad hoĩes bonos faciẽdos cõem curã ⁊ rectã adhibere ⁊ eã poſſe habere: q̃ ſi neglecta fuerit: cõueniẽs eſt vnũquẽq꜄ filios et amicos ad virtutẽ ſpecialiter dirigere vel ſaltẽ id conari. Prima conclusio Primã partẽ probat approbando legiſpoſitionẽ lacedemonioꝝ dicẽs: ꝙ in ſola lacedemonioꝝ ciuitate cuꝫ paucis alijs ciuitatibꝰ legiſpoſitiuus curam videꝉ habuiſſe nutritionis ⁊ exercitioꝝ iuuenũ: igiꝉ. Scđam partem ꝓbat reprehẽdẽdo quaſdã ciuitates nõ ita facientes dicẽs: ꝙ in pluribus ciuitatibus negligiꝉ cura cõis et ſpecialis: ⁊ vnuſquiſq꜄ viuit vt vult diſponẽs de pueris et vxoribꝰ cyclopice. i. ad modũ cyclopũ illoꝝ gigantum q̃ ſine lege viuebãt. igiꝉ ſi neglecta fuerit cura cõis vnuſquiſq꜄ teneꝉ habere curã de ſuis ⁊ eos ad virtutẽ dirigere: vel ſaltẽ velle dirigere. ¶ Maxime aũt. Scđa cõcluſio. legiſpoſitiuꝰ eſt neceſſariꝰ ad ciues bonos faciẽdos. Probat: qꝛ ad hoc cure cões ſunt optime: vt dicit precedẽs ꝯcluſio. ſed tales hũt bone per leges bonas ⁊ ſtudioſas: igiꝉ. Secun ¶ Scriptas aũt. Hic rñdet. p. duabꝰ tacitis queſtiõibꝰ: poſſet eñ aliquis q̃rere an huiõi leges debeãt eſſe ſcripte: ⁊ vtrũ per eas debeãt plures ſiꝉ erudiri: Ad quas reſpõdet. p. ꝙ nihil refert an tales leges ſint ſcripte vel nõ ſcripte. neq꜄ etiã refert an per eas vnꝰ vel plures inſtituantur: ſicut nec refert in muſica nec in gymnaſtica ſiue exercitatiua arte nec in alijs diſciplinis an vnus ſolus erudiaꝉ vel plures. ¶ Queadmodũ enĩ. Tertia concluſio. in vnaquaq꜄ domo preter curã cõem Tertia

necessaria sunt p̄sna precepta ⁊ paterni mores: Probat ph̄s duabus rōnibus. Prima est. q2 nō minorē potestatē immo maiorē habent sermones ⁊ mores paterni in suis domib⁹: q̄ leges politice ⁊ mores cōes in ciuitatibus: igitur. Añs ꝓbat. q2 ꝓpter cognationē ⁊ beneficia a patribus accepta: filij magis diligunt patres et eis obediunt: q̄ ciues suis legislatorib⁹: igit. ¶ Adhuc aūt. Scd̄a rō. q2 sic cura ꝓpria ⁊ priuata circa vnūqd̄q3 certius agek: igik. Añs ꝓbat. q2 disciplīne ſm vnūqd̄q3 drīam habēt ⁊ variāde sunt ſm diuersitatem personaꝝ: qd̄ declarat p simile. q2 sicut in medicinali vl'r febricitāti cōfert abstinētia ⁊ quies: alicui vero particulari forte nō cōfert: ⁊ pugil nō imponit eandē pugnā oīb⁹. Ita est de disciplinis moꝝ publicoꝝ. q2 vl'r quidē conferūt ⁊ tū ad particularē p̄sonā variāde sunt: igik. ¶ Sed curabit Quarta cōclusio. policie ad faciēdos hoīes bonos tentandū est ⁊ conandū: vt habeat legislatorem vl'es leges sciētem. Probat. p. tribus rōnibus. Prima est. q2 oīs sciēs vl'e ⁊ cognoscēs qd̄ ꝯfert oībus vel talibus. i. talis conditiōis vel ꝯplexionis optime curat. ergo legislator habēs vl'em legū noticiā per curā adhibitā maxime faciet hoīes bonos. Añs ꝓbat ph̄s dupl'r. Primo inductiue. q2 medicus vl'e sciēs optime curat: ⁊ exercitatiu⁹ id est ludi magister vl'e sciens: ⁊ sic de alijs: igik. Scd̄o. q2 sciētie dicitur esse ⁊ sunt vl'is. ⁊ nō solū vl'ia: sed etiā singularis: saltem per applicationē ad opus: maxime si sint practice ⁊ indigeāt prudētia sicut legispositiua: igik ¶ Et nichil forte. Scd̄a ratio. licet is qui non est sciens possit aliquē curare: si diligenter accidētia in vnoquoq3 consideret propter experientiā: tamē si debeat esse artifex et speculatiuus necesse est ipm̄ cognoscere vl'e et habere scientiam. q2 ipsa est circa vl'e: vt iam dictū est: igik ¶ Forte autem. Tertia ratio. recte disponere ⁊ applicare quēcūq3 legem propositā non est cuiuscunq3: sed sciētis: igitur. Añs probat per simile in medicina ⁊ alijs disciplinis: quarum est cura aliqua et prudentia.

...bulū. Igitur post hec intendendū vnde vel qualiter legispositiu⁹ fiet vtiq3 quis: vel quēadmoduz in alijs a politicis. particula enim videbatur politice esse. ¶ Uel

cōcl'o non simile videbik in politica ⁊ reliquis sciētijs et potentijs. In alijs quidē enim videnk ijdem et potentias tradētes et operāteo ab ipis: puta medici / scriptores. politica autez repromittunt quidem docere sophiste. agit autē ipsorum nullus sed ciuiliter conuersantes. Qui videbuntur vtiq3 potētia quadam hoc agere: ⁊ experiētia magis q̄3 mēte. neq3 enim scribentes neq3 dicētes de talibus videntur: q̄3uis melius erat forte q̄3 sermones iudicatiuos ⁊ cōcionatiuos. neq3 rursus politicos faciētes suos filios vel aliquos alios amicorū. rōnale autē erat siquidem poterāt neq3 enim ciuitatibus melius nihil relinquerēt vtiq3: neq3 sibijpis existere eligerēt vtiq3 magis tali potentia: neq3 vtiq3 amicissimis.

...a. ¶ Non tamen parū videtur experiētia conferre. nō enim vtiq3 fierent per politicam et consuetudinē magis politici. ꝓpter qd̄ desiderātibus de politica scire: opus esse videk experientia. ¶ Sophistaꝝ autē repromittētes valde videntur lōge esse a docere. totaliter aūt neq3 quale qd̄ est: neq3 circa qualia sciunt. nō enim vtiq3 eādem rhetorice: neq3 deteriorē ponerent neq3 vtiq3 existimarent facile esse leges ponere cōgregāti approbatas legum: eligere enī esse optimas. quēadmodum neq3 electionē existem intellectus: et iudicare recte maximū. quēadmodū et in his q̄ ſm musicā. ¶ Experti enī circa singula iudicant recte opera et per q̄ vel qualiter perficiuntur intelligunt q̄ op3 ⁊ qualia qualibus cōcordant. in expertis aūt amabile nō latere vel bene vel male fiat op⁹. quēadmodum in scriptura. leges autē politicis operibus assimilātur. Qualiter igik ex his legispositiuus fiet vtiq3 aliquis vel optimas iudicare. ¶ Non enī videnk neq3 medicatiui ex conscriptionib⁹ fieri: q̄3uis tentāt dicere nō solū curatiōes: sed vt sanētur vtiq3 ⁊ vt op3 curare: singulos diuidentes habitus. hec autem expertis q̄dē vtilia esse videnk nescientib⁹ aūt inutilia. Forte igik ⁊ legū ⁊ policiarum cōgregatiōes: potentib⁹ quidē speculari et iudicare q̄ bene vel cōtrariū vel qualia qualibus cōgruunt: vtilia vtiq3 erunt. ijs autem q̄ sine habitu talia pertrāseunt. Iudicare quidē bene nō vtiq3 existit si nō ſm casum itelligibiliores aūt ad hec forte vtiq3. ¶ Re- Primū correlarium linquētibus igik priorībus imperscrutabile quod de legispōne ipos intēdere magis: melius forte: ⁊ totaliter vtiq3 de politica vt ad potentiā que circa humana ph̄ia perficiak ¶ Primū quidē igik si quid ſm partē dictuz Secundum. est bñ a ꝓgenitorib⁹ tentem⁹ pertrāsire: deinde ex congregatis policijs speculari qualia saluāt et corrūpunt ciuitates ⁊ qualia singulas policias et ꝑꝑ quas cās he quidē bñ: he aūt cōtrariuz ciuiliter agūt. Cōsideratio enī his: forte vtiq3 magis aspiciemus: ⁊ qualis policia optima: ⁊ qualiter vnaq̄q3 ordinata: et quib⁹ legibus ⁊ cōsuetudinib⁹ vtens.

Istud est tertiū caplm̄ hui⁹ tertij tractat⁹ in q̄ ph̄us ostēdit quō quis p̄t fieri legispositiu⁹. Et diuidik in tres particulas. In p̄ria ponit intētum suū. In scd̄a exequtur ipm̄. In tertia cōtinuat materiā hui⁹ libri ad ea de quib⁹ intendit in politicis determinare. Dicit ergo p̄ro sic q̄ post hec q̄ dicta sunt intēdendū est vn̄ ⁊ qualiter q̄s fiet legispositiuus: ⁊ an sicut in alijs sciētijs quis doctus efficik. sic etiā legispositiu⁹ aliq̄s a politicis fiet. ⁊ hoc q2 legispositiua videtur esse pars politice. ¶ Uel non simile. Hec est scd̄a pars ca. in

Prima cõclusio qua ponit phūs duas cõclusiões. Prima est. nõ eodem mõ sit aliqs legispositiuus in politica sicut aliqs fit fm aliquam scientiā vel potentiā doctus ⁊ peritus in alijs scientijs ⁊ artibus. Probat. p. q2 in alijs artibus iidem sunt docẽtes ⁊ operãtes, vt pʒ de medicis ⁊ scriptorib⁹: igitur. Minorē ꝓbat dupl'r. Primo: q2 quidā sophiste repromittunt docere scientiā politicā: qui tamē nõ tractant ipsam rem politicā: sed ciuiliter cõuersantes: igit. ¶ Scdo q2 ciuiliter cõuersantes magis tractant ⁊ gubernant rẽpublicā potẽtia quadā siue facultate ⁊ experientia: q̄ mente siue intelligẽtia: igit. Assumptū ꝓbat duobus signis. Primū est. q2 ciuiliter cõuersantes non tradunt leges neq3 scripto neq3 verbo. Quis id forte meli⁹ et preclarius esset: q̄ orões deliberatiuas in iudicio ⁊ concionib⁹ habere: igit. Scdm signū est. q2 tales ciuiliter cõuersantes non faciūt suos filios vel amicos politicos. et tamē esset multū rõnabile dicere q̄ eos facerẽt si facere possent. eo q̄ nichil melius suis ciuitatib⁹ aut sibijpis aut carissimis relinquere possunt q̄ talia posse seu fecisse: igitur. Ubi aduerte q̄ potẽtias vocabāt veteres artes conātes ad cõtraria: puta rhetoricā ⁊ dyalecticam. scias vero que nõ sunt tales. ¶ Non tamē parum

Secūda cõclusio Secūda cõclusio. ad docendā ⁊ acqrendā sciam politicam multū vtilis est experiẽtia. Probat phūs quattuor rationib⁹. Prima est. q2 nisi sic: seqretur q̄ per politicam sciam cõsuetudinē ⁊ vsum reipublice null⁹ fieret magis politicus siue aptior ad rẽpublicā regendā. igitur experientia est vtilis ad sciam politicā habendā. ¶ Sophistarū. Scda ratio. sophiste repromittẽtes se docere politicam lõge sunt a politica docẽda. ⁊ hoc q2 nõ hñt de ea experientiā: igitur. Maiorē ꝓbat. p. q2 tales neq3 sciūt qualis est neq3 circa qualia. q2 tunc nõ ponerẽt eā eandem rhetorice: neq3 inferiorē ea: neq3 existimarẽt facile esse leges ponere ⁊ cõgregare: ⁊ ex ipsis optimas eligere sicut nec eligere ⁊ recte iudicare: sicut nec in musicis. Ubi aduertendū: q̄ sicut in musica iudicare de cõsonantia inuẽta nõ est maximū: sed inuenire ꝓportiões ⁊ consonantias est maximū: ⁊ eas fm diuersitates rerū q̄ diuariare. sic etiā recte iudicare de legibus inuẽtis nõ est maximū: sʒ inuenire leges vnicuiq3 ciuitati accõmodādas est maximū. cū cõtingat aliqū nullā de inuẽtis esse vtilē. ¶ Experti eni. Tertia ratio q̄ etiā valet ad vnum superius suppositū ꝓbandū. q2 experti singula iudicāt et discernūt recte opera: an scʒ sint cõuenientia vel disconuenientia: at per q̄ vel qualia pficiatur. sciat etiaʒ q̄ opʒ et qualia qualib⁹ cõcordāt. sed leges assimilātur politicis operibus. ergo sine experiẽtia nõ põt q̄s fieri legispositiuus. ¶ Non eni. Quarta rõ. hoĩes nõ fiunt medici ex solis circūscriptionib⁹ seu libris. Quis tentent ⁊ conentur dicere non solū curatiões ⁊ modū applicādi medelā fm diuersos habitus. hec aūt expertis sunt vtilia. illis vero qui sciẽtia carẽt inutalia. igit a simili cognitiões legum vtiles sunt habẽtibus experientiā ⁊ potẽtiam perspiciẽdi iudicādi ⁊ discernẽdi q̄ bene ⁊ q̄ aliter cõstitute sunt: nõ habẽtib⁹ aūt talē habitū experimẽtalē nõ cõtingit nisi casualiter discernere bonas ab alijs: licet fortassis intelligẽtiores in his fiant. ¶ Relinquẽtib⁹ igitur.

Hec est tertia particula in qua. p. infert duo correlaria. Primū est. de legispositione ⁊ vĩr de policia ⁊ republica cõsiderandū est. Probat. p. q2 cū antiqui ea q̄ ad legispositionē pertinent intacta ⁊ sine perscrutatiõe reliquerint: melius est de ipsis et oĩno de republica cõsiderare: vt phia q̄ circa res hūanas versatur. i. moralis scia q̄tū fieri põt perficiatur. ¶ Primū quidē. Scdm correlariū. cõsiderandū est in politicis si q̄d fm partē a maioribus nostris bene dictū sit ⁊ id pertrāsire. Deinde ex aggregatis policijs considerandū est qualia ciuitates saluant et qualia eas euertunt: ⁊ qualia vnāquāq3 policiā cõseruant ⁊ destruūt: ⁊ propter quas cās policiaꝝ: he quidem recte: alie vero cõtrario modo gubernentur. Probat. p. q2 his consideratis: magis fortassis cognoscem⁹ que policia sit optima ⁊ quomõ vnaqueq3 respublica disposita sit: ex quibus vtatur legibus ⁊ moralib⁹. Et hec de litterali explanatione huius decimi libri ethicorum. Prim[ū cor]relari[ū] Secū[dum]

Laus deo.

¶ Finit liber Ethicoꝝ aristotelis ad Nicomachum interp̄te (vt nõnulli astruunt) fratre Hērico kosbein ordinis fratrū predicatorum quem ⁊ oẽs textus eiusdem philosophi traduxisse dicunt: adiuncta familiari explanatione l'rali per totuʒ ac per primos sex libros ad singulos tractat⁹ interiectis questionibus et dubijs non minus fructuose q̄ succincte discussis. Ex parif. vi. kal'. octobris. M. CCCCC.

Tabula

¶ Questio preambula.

¶ Utrum de moralibus virtutibus sit scia: folio i.

Primum dubium.

Quid sit subiectum moralis philosophie. i.

Secundum dubium.

Utrum moralis philosophia sit practica. i.

Tertium dubium.

Utrum moralis phia sit mechanica aut libera. i.

Ethica Aristotelis ad nicomachuz in decem libros diuisa sunt.

¶ Primus liber de felicitate perscrutās: in prohemium & tractatum distinguitur.

¶ Prohemium vero tria continet capita.

Capitulum primuz humanaꝝ operationū esse aliquem finem optimum: cuius consideratio spectat ad hāc sciētiam ostendit. folio ij.

Capitulū. ij. dat modū procedēdi in morali phia ij.

Capitulum tertiū ostēdit qualis debet esse auditor moralis philosophie. iij.

¶ Questio prima.

¶ Utrum omnia bonum appetant? iij.

Primum dubium.

Utrum omnium humanarum operationum sit vnus finis vltimus. folio iij.

Secundum dubium.

Utrum sit aliquod vnum bonum numero quod omnia appetant. folio iij.

Tertium dubium.

Utrum cognitio vltimi finis sit necessaria ad vitam humanam dirigendam. iiij.

¶ Questio secūda.

¶ Utrum consideratio vltimi finis operationū humanarum pertineat ad politicam? iiij.

Primum dubium:

Utrum modus procedendi in hac scientia debeat esse grossus et figuralis. iiij.

Secundum dubium.

Utrum iuuenes & passionum secutores sint proprij auditores moralis philosophie. v.

¶ Pars executiua primi libri tractās de felicitate in quattuor tractatus scinditur.

¶ Primus tractatus de felicitate iuxta antiquoꝝ opiniones agens: quattuor capitula habet.

Capitulum primū ostendit in quo conueniunt & in quo differunt loquentes de fine vltimo. v.

Capitulū scōm dat ordinem procedēdi in hac scia. v.

Capitulum tertium reprobat opinionē ponētem felicitatem in aliquo bono manifesto & sensibili. v.

Capitulum quartū reprobat opinionē ponētium felicitatem in bono separato consistere. vi.

¶ Questio prima.

¶ Utrum felicitas cōsistat in bonis exterioribus? vij.

Primum dubium.

Utrum felicitas consistat in bonis corporis. vij.

Secundum dubium.

Utrum felicitas consistat in voluptatibus. vij.

Tertium dubium.

Utrum felicitas consistat in bono anime. vij.

¶ Questio secunda.

¶ Utrum felicitas consistat in virtute vel in operatione virtutis: folio vij.

Primum dubium.

Utrum si amicus & veritas dissentiant: veritas sit amico preferenda. folio viij.

Secundum dubium.

Utrū felicitas cōsistat in aliquo bono separato. viij.

¶ Secūdus tractatus in quo aristoteles de felicitate ſz ꝓpriā opinionē determināt: ꝯtinet septē ca.

Ca. primū inuestigat quasdā ꝓꝑetates felicitatis. viij.

Capitulū scōm diffinitionē felicitatis inuestigat. ix.

Capitulū tertium ostendit felicitatē predicta diffinitione esse sufficienter descriptam. ix.

Capitulum quartū confirmat diffinitionē datam de felicitate per dicta antiquorum de eadem. ix.

Ca. v. diuersas antiqꝝ opiniōes de felicitate narrat. x.

Ca. vi. ostēdit predictā descriptionē felicitatis concordare cum opinione antiquoꝝ ponētium felicitatē in virtute cum voluptate consistere. x.

Ca. vij. ostēdit eam consonare opinioni ponēti eā in virtute/voluptate/& abundantia bonorum exterioꝝ. x.

¶ Questio.

¶ Utrū felicitas sit bonū perfectū & per se sufficiēs? x.

Primum dubium.

Utrū illud sit eligibilius qđ est eligibile ꝓpter se tantū ꝙ illud qđ est eligibile ꝓpter se & propter alterum. xi.

Secundum dubium.

Utrum ille qui cessat ab operatiōe in qua consistit felicitas compulsus necessitate naturali reddatur miser. xi.

Tertium dubium.

Utrum multorum delectationes sint contrarie. xi.

¶ Tertius tractatus de origine & immutabilitate felicitatis continet quattuor capitula.

Capitulum primum mouet & terminat questionem de modo quo felicitas nobis inest. xi.

Capitulum secundū mouet tres dubitationes. xij.

Capitulū tertiū terminat primā dictaꝝ questionū: scilicet an aliquis possit dici felix dum viuit. xij.

Ca. iiij. soluit tertiā ꝑdictaꝝ questionū. scz vtrū mortui transmutentur ex euentibus amicoꝝ viuētium. xiij.

¶ Questio.

¶ Utrum aliquis possit dici felix in hac vita? xiij.

Primum dubium.

Utrum vnus felix sit felicior altero. xiij.

Secundum dubium.

Utrum felicitas adueniat homini a fortuna vel a causa diuina vel humana. xiij.

Tertium dubium.

Utrum virtutes sint permanētiores disciplinis. xiij.

¶ Quartus tractatus agens de quadā proprietate felicitatis & addēs qdā ꝯ determinādā: tria hz ca.

Capitulum primum ostēdit felicitatē nō esse de numero laudabilium: sed honorabilium. xiij.

Capitulum secundum demonstrat ꝙ ad moralem spectat de virtute considerare. xiiij.

Capitulum tertium ostēdit ꝙ ad moralē spectat determinare de anima. folio xiiij.

¶ Questio.

¶ Utrum felicitas sit de numero laudabilium? xv.

Primum dubium.

Utrum pars sensitiua anime aduersetur rationi? xv.

Secundum dubium.

Utrum virtutes morales sint in appetitu sensitiuo subiectiue. folio xv.

S Ecundus liber ethicorū de virtute in cōi pertractans in tris scinditur tractat⁹.
¶ Primus tractatus ex quibus et quālib⁹ generatur virtus ostēdens: quattuor cōtinet capitula.
Ca. primū nullā virtutē inesse nobis a nā ostēdit. xv.
Capitulū. ij. ostendit ex qualibus operationibus generatur moralis virtus. xvi.
Capitulum tertium ostendit q̄ virtus moralis est circa delectationes et tristicias. xvij.
Capitulum quartū obijcit contra predicta. xviij.

¶ Questio prima.
¶ Utrū virtutes morales insint nobis a natura? xviij.
Primum dubium.
Utrum aliquid natura existētiū aliter assuescat. xviij.
Secundum dubium.
Utrū virtutes generētur in nobis ex opationib⁹. xviij.
Tertium dubium.
Utrum virtus generetur ex operationibus fm rectā rationem regulatis. xviij.

¶ Questio secūda.
¶ Utrū absq̄ operationibus exterioribus possit in nobis virtus generari? xviij.
Primum dubium.
Utrum ex vnica operatione possit virtus moralis generari. folio xix.
Secundum dubium.
Utrum operatiōes precedētes virtutē et ille que a virtute procedunt sint eiusdem speciei. xix.
Tertium dubium.
Utrum virtus possit intendi et remitti. xix.

¶ Questio tertia.
¶ Utrum omnis virtus moralis sit circa delectationes et tristicias. xix.
Primum dubium:
Utrum virtutes morales sint impassibiles: xix.
Secundum dubium.
Utrum diuisio eligibilis in bonum conferens/et delectabile sit bona. xx.
Tertium dubium.
Utrum difficilius sit pugnare voluptati q̄ ire. Et virtus et ars sint circa difficilius. xx.

¶ Secūdus tractatus diffiniēs virtutē habet quattuor capitula.
Capitulum primum inuestigat genus virtutis. xx.
Capitulum secundum inuestigat diffās eius. xxi:
Capitulū. iij. fcdam diffinitionē virtutis elucidat. xxi.
Capitulum quartū inductiue vnāquāq̄ virtutē moralē in medio consistere ostendit. xxi.

¶ Questio.
¶ Utrum virt⁹ sit habit⁹ in medietate cōsistens. xxij.
Primum dubium.
Utrum virtus cōsistat in medio quo ad nos xxiij.
Secundum dubium.
Utrum morales virtutes distinguātur p obiecta. xxiij.
Tertium dubium.
Utrum virtutes morales sufficiēter enumerētur a philosopho in littera. xxiij.

¶ Tertius tractatus de oppositiōe virtutū et vicioꝝ duo continet capita.
Capitulū primū de oppōne virtutū et vicioꝝ agit xxiij.
Capitulū fcdm mediū virtutis adipisci docet xxiiij.

¶ Questio.
¶ Utrum extrema plus opponantur adinuicem q̄ ipsi virtuti? folio xxiiij.
Primum dubium.
Utrum oppositio virtutis ad viciū fm rationē boni et mali sit oppositio cōtraria vel priuatiua xxv.
Secundum dubium.
Utrū oppō vicioꝝ extremoꝝ inter se sit cōtraria. xxv.
Tertium dubium.
Utrum documenta aristotelis ad inueniendū medium virtutis sint bene assignata. xxv.

T Ertius liber ethicoꝝ de voluntario et inuolūtario et electōe q̄ sunt principia actuū moraliū et de fortitudine et tēperantia pertractās in quattuor secernitur tractatus.
¶ Primus tractatus de volūtario/inuolūtario/et electione feruens sex cōtinet capitula.
Ca. primū agit de inuolūtario per violentiā. xxv.
Ca. ij. de inuolūtario per ignorantiā tractat. xxvi.
Capitulū tertiū de volūtario determinat xxvi.
Capitulum quartū de electione pertractat. xxvij.
Capitulum quintū de consilio et consiliabili xxviij.
Capitulū. vi. de voluntate et volūtabili. xxviij.

¶ Questio prima.
¶ Utrum ceteris paribus volūtas q̄nq̄ se determinet ad vnū oppositoꝝ et q̄nq̄ ad alterum? xxix.
Primum dubium.
Utrum actum volendi vel nolendi precedat aliqua dispositio in voluntate. xxix.
Secundum dubium.
Utrū duobus bonis propositis voluntas possit dimisso maiori bono minus bonum velle. xxix.
Tertium dubium.
Utrum voluntas moueat alias potētias aīe. xxix:

¶ Questio secunda.
¶ Utrū volūtas possit velle pter vl' ꝯ iudiciū rōis. xxx.
Primum dubium.
Utrū nostre opatiōes violēte sint inuolūtarie. xxx.
Secundum dubium.
Utrū operationes q̄ fiunt propter metū que alio modo non fierent sint simpliciter inuolūtarie. xxx:
Tertium dubium.
Utrū operatiōes q̄ fiunt per ignorantiā/iram/aut concupiscentiam sint inuoluntarie. xxx.

¶ Secundus tractatus ostendit virtutes et malicias esse voluntarias. et habet tria capitula.
Ca. i. ostdit opatōes ꝟtutū et vicioꝝ eē volūtarias. xxxi:
Capitulū fcdm destruit duo motiua erroris dicentium maliciam non esse voluntariam. xxxi.
Ca. iij. destruit duo alia motiua eiusdē erroris. xxxij.

¶ Questio.
¶ Utrum homo possit peccare eo tempore quo non habet vsum rationis? xxxij.
Primum dubium.
Utrum operatio humana sit bona vel mala ex circunstantijs. folio xxxiij.
Secundum dubium:
Utrum electio sit ipsius finis: xxxiij.
Tertium dubium:
Utrum consiliabile et eligibile sint idem. xxxiij.
Quartum dubium.
Utrum consilium sit questio resolutoria. xxxiij:

¶ Tertius tractatus de fortitudine perscrutans quattuor habet capitula.
Capitulū primū materiā fortitudinis īuestigat. xxxiij.
Capitulum secundum de actibus fortitudinis et viciorum ei oppositorum agit. xxxiiij.
Ca.iij. de quibusdā modis nō vere fortitudinis. xxxiiij.
Capitulū quartum ostēdit quō fortis se hz ad delectationes et tristicias cōsequentes suos actus. xxxvi.

¶ Questio.

¶ Utrū fortitudo sit virtus cardinalis existēs circa pericula mortis ī bello mediās īter timores et audacias. xxxvi

Primum dubium.
Utrum fortis qui se potest saluare per fugam magis debeat eligere mori quam fugere. xxxvi.
Secundum dubium.
Utrum sustinere sit melior actus fortitudinis quam aggredi vel inferre. xxxvij.
Tertium dubium.
Utrum timor timiditas sint vicia fortitudini opposita. xxxvij
¶ Quartus tractatus de temperantia determinans in quinque capitula scinditur.
Capitulum primū circa quas delectationes et tristicias sunt temperantia et intemperantia ostendit xxxvij.
Ca.ij. qualiter differenter tēperantia et intēperātia sunt circa delectatiōes gustus et tactus manifestat. xxxviij.
Ca.iij. agit de actibus tēperātie et eius viciorum xxxviij.
Cap. quartū ostendit qualiter temperantia et intemperantia se habent circa tristicias. xxxviij.
Capitulum quintum comparat viciū intemperantie ad vicium timiditatis. xxxviij.

¶ Questio prima.

¶ Utrum temperātia sit virtus specialis vna secundum speciē solū circa delectatiōes gustus et tactus existēs. xxxix.
Primum dubium.
Utrū in concupiscētijs naturalibus possit eē peccatū xxxix.
Secundum dubium.
Utrū intēperantia sit viciū maxīe exprobrabile. xxxix.
Tertium dubium.
Utrum insensibilitas sit vicium. xl.

¶ Questio secunda.

¶ Utrum regula temperantie sumenda sit secundum presentis vite necessitatem. xl.
Primum dubium.
Utrum oīs primus motus ad intēperātiā sit peccatū. xl.
Secundum dubium.
Utrum castitas sit virtus specialis. xli.
Tertium dubium.
Utrum virginitas sit virtus. xli.

Quartus liber ethicorum de minoribus virtutibus tractans ī septē tractatus findit.
¶ Primus tractatus de liberalitate agens quinque continet capitula.
Ca.i. de materia et actibus liberalitatis discutit. xli.
Ca.ij. ostēdit quis dz eē principalis liberalitatis actus. xlij.
Ca.iij. de prodigalitate et eius actibus scrutat. xliij.
Ca.iiij. prodigum ad illiberalem comparat. xliij.
Capitulum quintum de illiberalitate agit. xliij.

¶ Questio.

¶ Utrum liberalitas sit virtus moralis inter prodigalitatem et illiberalitatem medians. xliiij.
Primum dubium.
Utrum dare et accipere cōsumere et custodire sint actus liberalitatis: xliiij.
Secundum dubium.
Utrū illiberalitas sit maius viciū prodigalitate. xliiij.
Tertium dubium.
Utrū vsura sit de se praua etiā si nō eēt prohibita. xlv.
¶ Secundus tractatus de magnificentia et eius vicijs tria continet capitula.
Capitulū primū agit de materia magnificētie/de vicijs ei oppositis: et assignat quasdā proprietates ipsius. xlv.
Ca.ij. determinat de actibus magnificentie. xlvi.
Ca.iij. ē de actibus viciorum oppositorum ipsi magnificētie. xlvi

¶ Questio.

¶ Utrum magnificentia sit virtus moralis. xlvi.
Primum dubium.
Utrum paruificentia et banausia sint vicia magnificentie opposita. xlvi.
Secundum dubium.
Utrum paruificentia sit deterior banausia. xlvij.
Tertium dubium.
Utrū magnificētia sit virtus distincta a liberalitate. xlvij.
¶ Tertius tractatus de magnanimitate et vicijs ei oppositis quattuor continet capitula.
Ca.i. agit de materia magnanimitatis et eius viciorum. xlviij.
Ca.ij. de actibus magnanimitatis tractat. xlviij.
Capitulum tertiū ponit proprietates magnanimi. xlix.
Ca.iiij. de vicijs magnanimitati oppositis. xlix.

¶ Questio.

¶ Utrum magnanimitas sit virtus specialis circa magnos honores existens. L.
Primum dubium.
Utrum secundum magnanimitatem honores sint magis appetendi quam fugiendi. l.
Secundum dubium.
Utrum melius sit honorare quam honorari. l.
Tertium dubium
Utrum cuilibet magnanimitati sit sua caumotes et pusillanimitas opposita. l.
¶ Quartus tractatus de virtute innominata que est circa mediocres honores vnicū hz capitulū. li.

¶ Questio.

¶ Utrū circa paruos et mediocres honores sit ponenda aliqua virtus a magnanimitate distincta. li.
¶ Quintus tractatus de mansuetudine et vicijs ei oppositis vnicum tenet capitulum. lij.

¶ Questio.

¶ Utrū mānsuetudo sit virtus moralis circa iras existēs. lij.
Primum dubium.
¶ Utrum liceat aliquando iram assumere. liij.
Secundum dubium.
Utrū clementia sit virtus a mānsuetudīe distincta. liij.
Tertium dubium.
Utrum passio ire sit totaliter extinguibilis pro statu huius vite. liij
¶ Sextus tractatus de affabilitate/veritate/et eutrapelia perscrutans habet tria capitula.
Capitulum primum agit de affabilitate. liij.
Capitulū secundum de veritate. liiij.
Capitulum tertium de eutrapelia. lv.

¶ Questio.

¶ Utrum affabilitas sit virtus. lv.
Primum dubium.
Utrum veritas sit virtus moralis. lvi.

Secundum dubium.
Utrum omne mendacium sit peccatum. lvi.
Tertium dubium.
Utrum eutrapelia sit virtus. lvi.
¶ Septimus tractatus de verecũdia vnicũ habet capitulum. lvi.
¶ Questio.
¶ Utrum verecundia sit virtus. lvij.
Primum dubium.
Utrum virtuosi sit aliquando verecundari. lvij.

Quintus liber ethicorum de iusticia tractans/ in quattuor diuiditur tractatus.
¶ Primus tractatus de iusto in cõmuni: et de iusticia legali pertractans duo tenet capitula.
Capitulum primũ quid nomine iusticie et iniusticie importetur ac earũdem multiplicitatem ostendit. lvij.
Capitulum secundum de legali iusticia agit. lviij.
¶ Questio.
¶ Utrum diffinitio iusticie sit bona qua dicitur iusticia est habitus rc. lviij.
Primum dubium.
Utrum iusticia sit moderatiua passionum. lix.
Secundum dubium.
Utrum habitus sit contrariorum. lix.
Tertium dubium.
Utrum iusticia legalis sit virt⁹ distincta specie ab alijs virtutibus. lix.
¶ Secundus tractatus de iusticia particulari octo habet capitula.
Capitulum primum ostendit ꝙ preter iusticiam legalem ponenda sit iusticia particularis. lx.
Capitulũ secundũ diuidit iusticiã particularem lxi.
Ca.iij.agit de ꝓportionalitate iusticie distributiue.lxi.
Ca.iiij.de iusticia cõmutatiua ꝛ ei⁹ ꝓportiõalitate. lxi.
Capitulum quintum qualiter sumitur medium in iusticia cõmutatiua ostendit. lxij.
Capitulum sextum de iure contrapassi. lxij
Capitulum septimũ qualiter ꝓportionalitas obseruat̃ in iusticia cõmutatiua ostendit. lxij.
Capitulum octauum quomodo iusticia est mediũ.lxiij.
¶ Questio prima.
¶ Utrũ ꝓter iusticiã legalẽ ponenda sit iusticia particularis ab ea ꝛ ab alijs virtutib⁹ specie distincta lxiij.
Primum dubium.
Utrum iusticia sit preclarissima virtutum. lxiij.
Secundum dubium.
Utrum iusticia distributiua ꝛ ꝯmutatiua sint species iusticie particularis abinuicẽ specie distincte lxiiij.
Tertium dubium.
Utrũ iusticia particularis distinguatur ab alijs virtutibus ex ꝑte operationũ passiõis vel obiecti exterioris.lxiiij.
¶ Questio secunda.
¶ Utrum iustum sit medium damni et lucri. lxiiij.
Primum dubium.
Utrum eodem modo sumatur medium ĩ iusticia distributiua et commutatiua. lxv.
Secundum dubium.
Utrũ iusta operatio sit medium inter iniustum facere ꝛ iniustum pati. lxv.
Tertium dubium.
Utrum iusticia sit medium duarum maliciarũ. lxv.
¶ Questio tertia.
¶ Utrum iustum sit idem qḋ equale cõtrapassum. lxv.
Primum dubium.
Utrũ oĩa ꝯmutabilia sint eaḋ mẽsura ꝯmutabilia.lxvi.
Secundum dubium.
Utrũ indigẽtia humana sit mẽsura cõmutabiliũ. lxvi.
Tertium dubium.
Utrum numisma sit necessarium ad mensurandum cõmutabilia. lxvi.
¶ Tertius tractatus de iusto politico diuisus est in quinq̃ capitula.
Capl̃m ꝑmũ oñdit iter q̃s hꝫ fieri ius politicum. lxvij.
Capitulũ scd̃m diuidit iustũ politicum. lxvij.
Capl̃m tertiũ oñdit q̃s sit iustus ꝛ quis ĩiust⁹. lxvij.
Cap̃.quartũ mouet et terminat duas questiões. lxviij.
Cap̃.v. mouet duas q̃ões ꝛ soluit alterã earũ lxix.
¶ Questio.
¶ Utrũ ius politicum sit aliud a iure dominatiuo paterno et vxorio. lxix.
Primum dubium.
Utrum sit aliquod iustum naturale. lxix.
Secundum dubium.
Utrum iustum politicum bene diuidatur in iustum naturale et iustum legale. lxx.
Tertium dubium
Utrũ nocumẽtũ bene diuidat̃ in nocumẽtũ ex ignorantia. nocumẽtũ ex passione. ꝛ nocumẽtũ ex electiõe. lxx.
¶ Questio secunda.
¶ Utrum aliquis patiatur iniustum volens. lxx:
Primum dubium.
Utrum omnis iniustificans sit iniustus. lxxi.
Secundum dubium.
Utrũ iudex corruptus ferẽs iniustã sententiã ꝓ parte corrũpente grauius delinquat ꝙ pars corrũpẽs. lxxi.
Tertium dubium.
Utrũ difficilius sit eẽ iustũ ꝙ eẽ bonũ medicum. lxxi.
¶ Quartus tractatus agit de epickia: ꝛ cõtinet duo capitula.
Capitulum primũ tractat de epickia et epieke lxxij:
Capl̃m.ij.oñdit an q̃s possit sibijp̃i ĩiustũ facere. lxxij.
¶ Questio.
¶ Utrum epiekia sit virtus distincta a iusticia. lxxiij.
Primum dubium.
Utrum epiekia sit directio iuris naturalis aut solum iuris legalis. lxxiij.
Secundum dubium.
Utrum contingat sibijp̃i iniustum facere. lxxiiij.
Tertium dubium.
Utrum iniustũ facere sit peius ꝙ iniustum pati. lxxiiij.

Sextus liber ethicorum de virtutib⁹ intellectualibus perscrutans in quattuor tractatus diuisus est.
¶ Primus tractatus de principijs actuum humanorum: duo tenet capitula.
Ca.i.qḋ est ꝓhemiale ꝯtinet ĩtẽtũ ꝛ diuidit aĩaz. lxxiiij
Ca.ij.ostendit q̃ sunt principia actuũ humanoꝝ. lxxv.
¶ Questio.
Utrum virtutes humane bene diuidantur in morales et intellectuales. lxxv.
Primum dubium.
Utrum mediũ virtutis sit illud signum ad qḋ respiciẽs

rationē habēs intēdit et remittit in ope morali. lxxv.

Secundum dubium.

Utrum scientificū quo aīa speculat̄ necessaria et ꝯtīnatuū q̄ speculat̄ ꝯtingētia sint diverse ptes aīe. lxxv.

Tertium dubium.

Utrum intellectus practicus determinetur ad verum p rectitudinem appetitus. lxxvi.

¶ Secundus tractatus de habitibus intellectualibus determinans septem habet capitula.

Capitulum primum de scientia. lxxvi.

Capitulum secundum de arte lxxvi.

Capitulum tertium de prudentia lxxvii.

Capitulum quartum de intellectu lxxvii.

Capitulum quintum de sapientia lxxviii.

Capitulum sextum ostendit sapientiam esse principalissimam virtutum intellectualium lxxviii.

Capitulum septimum dividit prudētiam et ostendit eā esse precipuā circa res humanas. lxxviii.

¶ Questio prima.

¶ Utrum omne scibile sit eternum necessarium ingenitum et incorruptibile. lxxix.

Primum dubium.

Utrū actio ⁊ factio cōtra seinvicem distinguāt. lxxix.

Secundum dubium.

Utrum ars sit virtus. lxxix.

Tertium dubium.

Utrum prudētia sit virtus intellectualis. lxxix.

¶ Questio secunda.

¶ Utrum prudentia sit ab omni arte distincta. lxxx.

Primum dubium.

Utrum intellectus sit virtus. lxxx.

Secundum dubium.

Utrum sapientia sit intellectus et scientia. lxxx.

Tertium dubium.

Utrum prudentia sit una tm̄ circa obiecta omniū virtutum moralium. lxxx.

¶ Questio tertia.

¶ Utrum prudentia monostica et prudentia civilis et prudētia economica sint diversi habitus. lxxx.

Primum dubium.

Utrum prudentia politica et prudentia economica sint habitus distincti s̄m speciem. lxxxi.

Secundum dubium.

Utrum prudentia sit circa singularia. lxxxi.

Tertium dubium.

Utrum prudētia sit idem habitus cū sciā morali. lxxxi.

¶ Tertius tractatus de quibusdam virtutibus adiunctis prudentie cōtinet quattuor capitula.

Capitulum primum est de eubulia. lxxxii.

Capitulum secundum de synesi. lxxxii.

Capitulum tertium de gnome. lxxxii.

Capitulū quartum comparat synesim gnomē prudentiam et intellectum adinvicem. lxxxii.

¶ Questio.

¶ Utrum eubulia synesis et gnome sint virtutes abinvicem et a prudentia distincte. lxxxiii.

¶ Quartus tractatus determinās quasdā questiones quattuor habet capitula.

Capitulū primū movet et terminat questionem de utilitate sapientie et prudentie. lxxxiiii.

Capitulum secundum ostendit q̄ prudentia non potest esse sine virtute morali. lxxxiiii.

Capitulū tertium ostendit q̄ virtus moralis nō potest esse sine prudentia. lxxxiiii.

Capitulum quartum movet ⁊ solvit dubitationem de connexione virtutum moralium. lxxxv.

¶ Questio.

¶ Utrum virtus moralis faciat intentionem rectā prudentia vero que ad hanc. lxxxv.

Primum dubium.

Utrū v̄tutes morales sint necīo ꝯnexe adinvicē. lxxxv.

Secundum dubium.

Utrum sapientia sit melior prudentia. lxxxvi.

Septimus liber ethicorum de gradibus virtutum et viciorū: et de delectatione et tristicia agens duos habet tractatus.

¶ Primus tractatus de predictis gradibus tractans duodecim continet capitula.

Capitulum primū predictos gradus honestatis ⁊ inhonestatis enumerat. lxxxvi.

Capitulū secūdū q̄dam preambula de cōtinentia et incōtinentia pseverantia ⁊ mollicie ponit. lxxxvii.

Ca.iii.q̄dam dubia circa prius dicta movet. lxxxvii.

Capitulum quartum ostendit an recte existimans possit esse incontinens. lxxxviii.

Ca.v.ostendit an aliq̄s sit incontinēs simpl̄r. lxxxix.

Capitulum sextū ostendit circa quas delectationes et tristicias sint continentia et incōtinentia lxxxix.

Ca.vii.ꝯpat icōtinētiā ꝯcupiscētie ad icōtinētiā ire. xc.

Ca.viii.ꝯparat bestialitatē ad intēperātiā xci.

Ca.ix.cōparat incōtinentiā intēperātiā et molliciē ⁊ similiter habitus eis cōtrarios scʒ continentiam temperantiam et perseverantiam adinvicem. xci.

Capitulū decimū distinguit species cōtinētie. xcii.

Ca.xi.ostēdit an continentia faciat continentem permansiuū in omni opinione et incontinencia faciat incontinentem egressiuum ab omni opinione. xciii.

Ca.xii.agit de ꝯtinētia ⁊ eiꝰ extremis ꝯparative. xciii.

¶ Secundus tractatus de delectatiōe ⁊ tristicia tractans: quattuor habet capitula.

Ca.i.agit de delectatione s̄m opinionē antiquoꝝ. xciiii.

Capitulū secūdū rōnes antiquoꝝ dissolvit. xciiii.

Ca.iii.dictas opiniones de delectatiōe reprobat. xcv.

Ca.iiii.de delectationibꝰ corporalibꝰ scrutat̄. xcvi.

Octavus liber de amicitia agēs quattuor tractatꝰ ꝯtiet. Et p̄mꝰ tractatꝰ octo capl'a

Capitulum primum est prohemiale. xcvi.

Capitulum secundū ostendit quales dubitatōnes sunt circa amicitiam determinande. xcvii.

Ca.iii.amicitie diffinitionem investigat. xcvii.

Capitulū quartum species amicitie s̄m distinctionem amicabiliū distinguit. xcvii.

Ca.v.ꝓpetates amicitie pp bonū honestū ꝯtiet. xcviii.

Ca.vi.cōparat amicitiam boni honesti ad amicitias boni utilis et boni delectabilis. xcviii.

Capitulum septimum dividit amicitiam. xcix.

Ca.viii.agit de aīcitia p ꝯpationē ad suū subiectū. xcix.

¶ Secundus tractatus de amicitia inequalium psonarū pertractans: duo habet capitula.

Ca.i.de amicitia inequaliū personarum. C.

Ca.ii.ꝯparat amare et amari in ordine ad amicitiā. C.

¶ Tertius tractatus distinguēs amicitias s̄m distinctionem policiarū: quattuor tenet capitula.

Capitulū primū ostendit species amicitie distingui s̄m

Tabula.

distinctionem policiarum. cl.
Ca.ii.distinguit policias et earum trāsgressiones. cl.
Ca.iii.distinguit amicitias fm distictiōes policiaꝝ. cli.
Ca.iiii.subdiuidit dictas amicitie species. clii.

¶ Quartus tractatus ostēdēs in quib⁹ spe ciēb⁹ amicitie ꝯtingūt accusatiōes ꝯtinet duo capitula.
Capitulum primū manifestat quomodo contingunt accusationes in amicitijs equalium. ciii.
Capitulum secundum ostendit quomodo accidit querimonie in amicitijs inequalium. ciiii.

Nonus liber ethicoꝝ de quibusdā

ꝓprietatibus amicitie determinās diuisus est ī tres tractat⁹. ¶ Prim⁹ tractat⁹ de cōseruatiōe ꝛ dissolutiōe amicitie agēs tria hꝫ capitula.
Ca.i.quibus reb⁹ amicitia ꝯseruat ostendit cv.
Capitulum secundum tres dubitationes circa beneficia et retributiones amicitiarum mouet. cvi.
Capitulum tertium quando et qualiter amicitis dissoluenda est ostendit. cvi.

¶ Secundus tractatus de effectibus amicitie ꝑscrutans quattuor continet capitula.
Capitulū primū ponit amicitie effectus et ōndit qualiter se habeāt tā boni ꝙ praui ad ipos. cvii.
Ca.ii.ōndit quō se hꝫ beniuolētia ad amicitiā cvii.
Ca.iii.agit de scdo amicabili:scꝫ de ꝯcordia cviii.
Ca.iiii.de tertio amicabili scꝫ de beneficētia cviii.

¶ Tertius tractatus mouet ꝛ terminat quedam dubia circa prius dicta. Et tenet quinqꝫ capl'a.
Capitulum primum ostendit an vnusquisqꝫ maxime se ipm amare debeat cix.
Capl'm scdm manifestat an felix indigeat amicis cx.
Ca.iii.ōndit an hn̄di sint plures amici vel non cxi.
Capitulum quartum ostendit an in aduersitate aut in prosperitate magis egemus amicis cxi.
Ca.v.ōndit vtrū ꝯuiuere sit amicis eligibilissimū. cxii.

Decimus liber de delectatione feli

citate et legispositione agens in tres findit tractatus. ¶ Tractatus primus de delectatione: octo habet capitula.
Ca.i.ōndit de delectatione hic eē determinādū cxii.
Capitulum secūdū opinionem et rōnes eudoxij de delectatione narrat et rationes platonis contra eudoxium adducit:ac eas nō concludere ostendit cxiii.
Capitulū tertiū destruit platonis rōnes ꝗbus nitebat nullam delectationem eē bonā ostendere. cxiii.
Capitulū quartum ostendit delectationem non eē motum vt dicebat plato. cxiiii.
Capitulum quintum ostendit quid sit delectatio cxv.
Ca.vi.ōndit delectatiōes abīuicē specie differre cxv.
Capitulū septimū agit de diuersitate delectationū fm bonitatem et maliciam cxvi.
Capitulum octauū ostendit diuersitatem delectationū ex parte subiectorum. cxvi.

¶ Secūdus tractatus de felicitate tractās quattuor continet capitula.
Capitulum primū ostendit felicitatem nō esse habitum sed opationē nō circa ludum sed circa virtutē cxvii.
Ca.ii. ōndit cui⁹ ꝟtutis ꝛ potētie felicitas ē opatio. cxvii
Capitulū tertiū ōndit excellētiā vite ꝯtēplatiue ꝛ ei⁹ felicitatis supra vitam actiuā et eius felicitatē cxviii.
Capitulum quartum ostendit quomodo se habet perfecta felicitas ad bona exteriora cxix.

¶ Tertius tractatus de legispositiōe agēs habet tria capitula.
Capitulum primum ostendit ꝙ ad faciendos homines bonos necessaria est legispositio. cxix.
Capitulū secūdū ōndit necessitatem legispositiui. cxx.
Ca.iii.ostēdit quō quis efficitur legispositiuus. cxxi.

¶ FINIS TABULE.

	Vicia per excessum.	Virtutes.	Vicia per defectum.
	Audacia	Fortitudo	Timiditas
	Intemperantia	Temperantia	Insensibilitas
	Prodigalitas	Liberalitas	Illiberalitas.
	Apirokalia et banausia	Magnificentia	Paruificentia.
	Cannotes	Magnanimitas:	Pusillanimitas
Antiqua translatio.	Philotimia		Aphilotimia
	Iracundia	Mansuetudo	Inirascibilitas
	Iactantia	Veritas	Ironia
	Bomolochia	Eutrapelia	Agrikia
	Plus	Iusticia	Minus
	Placiditas vel blandicitas	Amicitia	Litigiositas vel discolitas
	¶ Cathaplexitas	¶ Verecundia	¶ Inuerecūdia
Passiones.	Inuidia	Nemesis	Epichartocacia

	¶ Ferocitas	¶ Forti.	¶ Timi.
	Intempe.	Tempe.	Insen.
	Prodiga:	Libe.	Auaricia.
	Inexplebilitas et vulgaris ventositas.	Magni.	Modicitas
	Inflatio	Magna.	Pusilla.
Leonardi translatio.	Ambitio:		Remissio.
	Iracun.	Mansue.	Segnicies
	Vanitas ostentatio	Grauitas	Iro.
	Scurrilitas	Comitas	Rusticitas
	Plus	Iusti.	Minus
	Lascinia adulatio.	Ami.	Molestia cōtēsio ihumanitas.
	¶ Pauiditas	¶ Verecun.	¶ Impudentia
Passiones.	Inui.	Indignatio	Peruersum gaudium.

	¶ Audacia	¶ Fortitu.	¶ Timi.
	Intempe.	Temperan.	Insensi.
	Prodi.	Liberali.	Illiberali.
	Circa decorū ruditas et forditas	Magnifi.	circa decorum pusillitas.
	Lentitudo	Magnam.	Pusillani.
Argiropili traductio.	Ambi.		Honoris vacuitas
	Iracun:	Mansue.	Ire vacuitas
	Arrogantia	Veri.	Dissimulatio
	Scurrili.	Comi. vrbanitas	Rusti.
	Plus	Iusti.	Minus
	Placiditas adula.	Amici.	Contentio
	¶ Pauidi.	¶ Verecun.	¶ Impuden.
Passiones.	Inui.	Indigna.	Maliuolentia

Virtutes intellectuales.	Scientia Intellectus Sapientia Ars Prudentia	Gradus virtutum moralium	Continentia. Temperantia Virtus heroica	Incōtinentia Malicia Bestialitas	Gradus viciorum
Virtutes ad iuncte prudētie.	Eubulia Synesis Gnome.	Virtutes. cardinales.	Prudentia Iusticia Fortitudo Temperantia		

tiene. 383. fs